3

ARISTOTELIS PHYSICORVM Libri Quatuor,

CVM IOANNIS GRAMMATICI, COGNOMENTO PHILOPONI, Commentarijs.

QVOS NVPER AD GRÆCORVM CODICVM fidem summa diligentia restituit Ioannes Baptista Rassarius, Nouariensis Medicus, & in singulis paginis errores innumeros sustulit, vt plane alia nunc interpretatio videatur.

VENETIIS, Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

M D LXXXI.

IOANNIS ALEXANDREI
COGNOMENTO
PHILOPONI
IN QVATVOR PRIMOS
ARISTOTELIS DE NATVRALI AVSCVLTATIONE

Libros animaduersiones, ex colloquijs Ammonij ermeæ F. cum quibusdam suis annotationibus.

VM duæ sint ex Aristotelis sententia, Philosophiæ partes, vna contemplatiua, altera actiua cōtemplatiuæ summum studium Arist. potissimum adhibuit. Hac.n. eorū, quæ sunt naturā, quia sunt, cognoscimus. cum autē contemplatiua in tres partes secetur, in naturalē disciplinā, & rerum diuinarum sciam, ac mathematicam, circa naturalem disciplinam, tū quia naturę nřæ cognatior est, tum ēt quod multi ante Arist. in diuinarum rerū cognitione, mathematicaq; summopere laborarunt, qui non ita sciæ de natura inuigilarunt, Aristoteles maxime versatus est. Vnde cōplures naturales libros ēt conscripsit, & multitudinem librorum suorū oīb. vt ita dicam, reb. naturalibus distribuit. verum vt hoc indicemus non abre id nobis factum erit, si eorum quæ res naturales consequuntur diuisionem & distributionem explicabim⁹. Nam hoc modo percipiemus Aristotelis libros pro rerum naturaliū sectione ac ordine conclusos fuisse. Quocirca aliqua sunt q̃ oīa cōiter consecuntur, aliqua verò quæ nōnullis reb. peculiaria sunt. Rursus eorum quę sigillatim aliqua cōsequūtur, alia sempiternis peculiaria existunt, alia vero his q̃ ortui interituiq; obnoxia sunt. Item eorum quæ insunt reb. ortui interituiq; subiectis alia peculiaria sunt his quæ supra terram oriuntur, alia vero ijs quę in ea nascuntur. Quorum præterea alia inanimatis rebus propria sunt, alia vero animatis. Rursus eorum quæ animatis, insunt alia quidem sensibilib. propria sunt, alia autem insensibilibus. Is ergo liber in quo explicantur ab Aristo. le ea quæ rebus naturalibus omnibus communiter insunt, præsens opus est. Et is in quo declarantur sempiternorum propria, est liber de Cœlo. Item in libro de Generatione & Corruptione agun tur quæ omnibus rebus ortui interituique subditis cōmuniter insunt. Præterea in libro Meteorum, tractantur ea quæ insunt rebus præcipue quæ supra terram apparent, ac ea quæ metallis propria sunt, quam tractatio nem continet quartus liber Meteorum, in quibus omnibus de his quæ assequūtur in animata disseritu. Ceterū in omnibus libris de Animalib. & plantis partim de his quæ consequūtur inanimata & insensibilia agitur, ceu sunt libri dē plantis, partim autem dissecitur de his quę animatis & sensibilibus tribuūtur vt sunt omnes de Animalibus libri ac historiæ. Verum eorum quæ animalia consequunt, alia consequūtur animalia, velut vniuersa ac tota, alia vero partibus eorum tribuuntur. De ijs ergo quæ cōsequunt animalia vt tota, disseritur in libris de historia animalium: de his autem quæ partes ipsorū cōsequuntur in libris de partibus animalium, ac in his qui de incessu animalium inscribuntur, & alia quæ de somno & vigilia, de vita & morte, & id genus ad contēplationem de animalibus pertinent. accedunt ad hæc libri de Anima. Huiusmodi ergo est vniuersum Aristotelis de natura negotium. Præsens autem liber, (vt diximus) de his quæ cōiter omnes res naturales consequunt, idcirco proprio nomine ac titulo Naturale opus appellauit. hæc autem quinque sunt, materia, forma, locus, tēpus, & motus. Quorum quatuor in primis quatuor voluminib. explicat, in reliqs vero quatuor de motu agit. Varius.n. est sermo de motu, quem etiam multa consequunt & comitātur. Vnde, sæpe solet vniuersum opus de motu appellare cum ait, in his de motu diximus, id est in lib. de Naturali auditu, partis nomine vniuersum opus nominans. Præterea cum apud quosdam philosophos vacuum & infinitum omnes res naturales consequerentur: Nam Democ. tradidit oēs res naturales atomis & vacuo constare: Anaxagoras præterea infinita similaria in vnoquoq; esse asseruit; quanquam & Democritus atomos infinitas esse statuerit: Idcirco Aristoteles in quarto huius operis libro ostendit nullo pacto vacuum esse posse. Similiter demonstrat infinitum actu totumq; simul esse nō posse, sed solum adesse potestate & partium successione. Sunt.n. in vniuerso huiusmodi nō nulla quę vniuersę consistere nequeunt, sed partiū ope subsistunt, vt dicimus subsistere diem non quia tota simul adsit, sed quia eius pars aliqua semper succedit. Eodem etiam modo certamen subsistere dicimus: & non simul totum subsistit: sed quia pars verbi gratia, pugnę cestusque aut luctæ, vel id genus aliorum subsistit, quo etiam pacto infinitum esse demonstrat, quod quidem partim ens est, partimq; non ens. Verum quo ad vniuersitatem eius illud prorsus respuit, partibus autem adesse nihil vetat, quandoquidem res particulares quia semper generentur in infinitum abeant. Priuatio quoq; res naturales, licet non oēs, sed eas solum quæ ortui interituique subijciuntur, quandoquidem hæc suapte natura partim aliquando forma, partimq; priuatione participent, consequi videtur: itaque de his quæ consequunt naturalia, hactenus. In primo itaque libro refellit veterum opiniones de principijs naturalibus, & differit de forma & materia. In secūdo autem de forma disputat,

Vide con Simp. in prologo.

Vide Simpli.

Idem in 3. lib.

ac de materia,vt in lib. 1. disputat de forma, verũ in pri primo magis disputat de materia,quàm de forma,vt ẽt in secundo magis de forma quã de materia agit. In tertio agit de motu & infinito,in quarto autẽ de loco, tpe, & vacuo,in reliquis autem quatuor de motu,ac de om- In 3.li idem. nibus illis quæ consequuntur motum. Nimirum & ipse Aristo.quando vult hos libros indicare ita inquit.Quoniam nobis dictum est in libris de motu.

Cum circa omnes methodos quarum sunt principia vel causæ, vel elementa ex horum perceptione cognitio fiat atque scientia.

Consuetudo Arist.est à cõibus quibusdam dignitatibus librorum initium facere,quo pacto sane & in libro Metaphysices à cõi quodam concesso incæpit,qm inqt omnes homines natura scire desiderant, cuius rei inditium est ipsa sensuum dilectio. Idem in libro de Demõstratione facit vbi inquit.Omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistenti cognitione fit.Idem quoque in libris de Morib. Omnis ars disciplinaq; similiter actio & prælectio quoddam bonum appetere vr. Hoc igit modo etiam in hoc libro à quadam cõi dignitate initiũ facit.Est autem dignitas huiusmodi, omnis sciẽtia quę habet principia,vel causas,vel elementa comprehenditur principijs causis,& elementis cognitis cum igit rerum naturalium principia causæ,& elementa sint,tunc profecto ipsas cognoscemus,quum principia ipsarum, causas,& elementa perceperimus.Sed talis est totus syllogismus:scientiæ de natura sunt principia causæ & elementa.Omnis scientia cuius quidem sunt principia,vel causæ, vel elementa comprehenditur principijs causis & elementis cognitis,itaque scientia de natura cõprehendetur suis perspectis principijs causis & elementis. Totus itaque syll's talis existit. Verùm ipse breuitati addictus cum ponat maiorem propositionem dicentem. Omnis scientia cuius quidem sunt principia,vel causæ, vel elementa comprehenditur principijs causis, & elementis cognitis,minorem omisit hanc,videlicet. Scientiæ de natura sunt principia causæ & elementa,omittit etiam conclusionem,& ponit duntaxat id quod ex conclusione sequitur. Nam conclusio erat. Itaq; sciã de natura comprehenditur principijs perspectis. Hoc autẽ est consequens,cum scientia de natura comprehendatur principijs cognitis(quod quidem ex syllogismo cõcludebatur)ea quæ ad principia scientiæ naturalis attinent enitendum est determinare. Hunc igitur in modũ Aristo.facit. Theophrastus autem totum sylm in suo libro de natura explicauit,& institutione dignam existimans minorem propositionem,ipsam posuit: Scientiæ de natura sunt principia causæ & elementa.Et qm hoc non perspicuum est,hunc in modum probat. Et inquit res naturales vel corpora sunt,vel in corporib. sunt cõstitutæ,vt vires,momenta,& id genus. Sed omnia corpora & ea quæ in corporibus sunt constituta,composita sunt. Nam ꝙ corpora composita sint perspicuũ est. Sed quod vires & quæcunq; alia quæ sunt in corporib. subiectis constituta,composita sint,atq; oẽs formę simpliciter & species quæ in subiecto sunt, probat,quia constant genere,& differentia. Deinde quanquam diffinitione simplicia sint,cum ipsa definitio non existat, sed in sola animi cogitatione versetur,verũtamen cum ipsæ res quæ definiuntur subsistunt, cum subiecto conspiciuntur. Nam aspectus,qui actu est, non est solum ipsa vis cernendi,sed cum ipso visiuo Spiritu iuncta est. Sed & naturales philosophi res vt naturales & existẽtes cõtemplantes,cum subiecto ipsas speculantur. Nam carũ diffinitio(vt dicebam)in sola animi apprehensione cõsistit,qua ratione neque earum ideas esse Aristoteles voluit,quod naturales formæ à corporibus abiunctæ non subsistunt,sed illas.s. ideas in tenui animi conceptione esse voluit,alioquin hæ non differrent à formis corporum. Quemadmodum igitur & hoc propria rõne simplex est,s. ipsa trina dimensio attñ quo ad sui existentiã subiecto eget, quocirca,reliquum corpus quod existit non est simplex, sed forma & materia compositum, sic etiam de cæteris formis quæ suis subiectis herent,dicẽdum est,qm si propria rõne illas contemplabimur sunt profecto simplices,tñ quum illas speculabimur vt existunt,ac actu sunt,easdẽ cum corpore earũ subiecto cõsiderabimus:Et ita non simplices sunt, sed compositæ, si ergo res naturales,vel corpora sunt,vel in corpore cõsistunt(hæc.n.sunt composita)omnes res naturales cõpositæ sunt,omnia autem composita habent principia, causas,& elementa. Hoc modo itaque minorem propositionem probauit,cui cum addat propositionẽ maiorem.s.omne quod habet principium causas & elementa comprehenditur cognitis principijs, hunc in modũ concludit,igitur res naturales cognoscũtur perspectis principijs. Sed principia rerum omnium sex esse Plato asseruit materiam,formam, causam effectricem,exemplarem,instrumentalem,& finalem. Et vocat materiã principium in quo,quippe qui eam appellat matrẽ receptaculum,& altricem,formam autem appellat principium(quod)qm ipsa est vniuscuiusq; rei id quod informat & informando distinguit,& non est ipsa materia quæ vna & eadem omnium rerum est. Causam quoque effectricem vocat principium à quo,instrumentalem per quod. Exemplarem ad quod:finalem denique ꝓp quod. Sed horum sex principiorum tria quidem cõcausas vocat,tria vero causas. Nam,cãm effectricem finalem & exemplarem causas nuncupat, cum sint sciunctæ,& veluti suarum actionum principes ac dominæ. Materiam vero,formam,& instrumentalẽ appellat cõcausas,propterea qđ non sunt suarum actionum dñæ. Plato igitur(vt dicebã) sex inquit esse rerum principia, at Arist.quatuor solum statuit materiam,formam,effectricem cãm,& finalem, quippe qui instrumentariã & exemplarem cãm vt naturalis philosophus amisit: qñq dem nihil ad exemplar alicuius natura efficiat. Nam cũ quædam sit vita minimeq; cognoscat veluti mens ipsa, quicquid producit sine cognitionis ope procreat. Itaq; is philosophus naturalis merito nõ commemorat cãm instrumẽtariã & exemplarẽ. Verũtñ disputatio de natura pòt aliqñ commentatione rerum diuinarum tractari,vt Plato in Timæo facit, vbi de causis quæ à rebus naturalib. alienæ separatæq; sunt differit,pariter commẽtatio de rebus diuinis pòt explicari medio opeq; rerum naturalium cognitionis,quemadmodum Aristoteles in libris Metaphysices naturalium rerũ auxilio diuina docet. Talis ergo philosophus eum.s.dico qui de coordinatis causis rerũ naturalium disputat, exemplari cã ob antedictã rõnem non indigebit. Item nec ca instrumentaria huic instituto est necessaria,siquidẽ cõiter de omnibus causis naturalibus ac longe oĩum primis, sermonem faciat. Nam si de aliquo naturali instrõ dicere ad philosophum spectaret,velut medicis de corporib. humanis tractare accidit,potuisset asserere naturæ instrm esse forsitan complexionẽ,vel calorẽ naturalem corporibus inditum,vel aliquid simile. Nam propria opera natura per hęc efficit, sed quoniam ipsarum complexionum,& principalium quatuor elementorum causas indagat,merito cãm instrumentariam prætermisit,qm nullius instrumenti subsidio principalia elementa natura cõstituit, sed sine medio ex materia & forma ipsa ꝓcreat materiam:vocat Aris.principium ex quo, formã fm quod, qm per ipsam res formantur distinguuntur & nomen suscipiunt. Efficientem causam vnde motus principium,finalem vero propter quod(vt Plato)nuncupat.

pat. Cæterum Arist. in contextu vel principia & causas dicit idem significando geminatione verborū, vt principia & causas vocet efficientem causam & finalem, & elementa reliqua duo materiam, & formam nuncupet. Vel principium communiter prædicatur de omnibus, quandoquidem ipse videatur vbique vnáquamq; causam appellare principium, vt cum dicit: Necesse est vnū vel plura principia esse, vbi de principijs naturalibus loquitur. Rursus alias inquit. Quod quidem igitur oporteat principia esse contraria perspicuum est: quo in loco de materia & forma loquitur. Item paulo post cum de ipsa materia & forma dicat agitque sic inquit. Vnū igitur principium .f. materia & alterum cuius ratio forma. Causa autem de finali & efficiente prædicatur, & reliqua duo materia & forma elementa vocantur. Adiecit præterea (quorum sunt principia) quoniam nō quæuis scientia doctrinaq; proprijs vtitur principijs sed q̄dam fiunt, quæ diuersarum scientiarum principia ipsismet accommodant, qualis est Dialectica quæ oēs scientias ingreditur omnesque sibi vsui esse postulat. Nā speculationes medicinæ vtens medicinæ principijs nititur ostendere. Et mathematicas mathematicis, ac alias similiter in alijs facit. Ipsa itaque disciplina Dialectica cū peculiaribus principijs non potiatur, sed alienis vtat hunc in modum circa subiectas res agit. Huiusmodi ferè rhetorica etiam est. quæ cum aliarum scientiarum vtatur principiis suum quoque institutū, probat. Idcirco rhetorica consimilis dialecticę dici solet quod vtræque eodem modo versantur circa eadem. Methodus autē est quidam habitus qui viam præstat cum ratione. Cū circa omnes methodos, quarum sunt principia vel causæ vel elementa ex horum perceptione cognitio fiat atq; scientia. Diximus paulo ante illum cum maiorem syllogismi propositionem ponat, minorem & conclusionē omittere. Statim itaque in proœmio propositio maior elucet. Quocirca vt clarius explorari usque intelligam', quod dicitur, oportet adimere illam coniunctionē (cū) & hoc modo contextū legere. Circa omnes methodos quarum sunt principia, vel causæ, vel elementa, ex horū perceptione cognitio fit atque scientia. Hoc .n. modo propositio vniuersalis apertior habetur. Vel hoc modo legamus, circa omnes Methodos quarum sunt principia vel causæ vel elementa cognoscere scireque accidit eorum perceptione, & deinde accipientes illam coniūctionem (cum) extrinsecus addamus minori propositioni, quoniam & naturalium rerum sunt principia & causæ & elementa, igitur res naturales cognoscemus cognitis principijs ipsarum causisque & elementis, deinde reliquam quæ ex cōclusione sequitur, legamus patet igitur, & ea, quæ ad principia naturalis scientiæ (& cętera) Hæc itaque de constructione cōtextus. Circa vero verba cognitio & scientia seu cognoscere & scire nolunt idem significare, sed pro cognitione, aut cognoscere volunt intelligi simplicem cognitionem sine demōstratione, & pro scientia, vel scire, cognitionem cum demonstratione intelligunt.

Alij autem accipiunt hæc idem significare verbis geminatis, cuius rei Plato quoque testis est qui cognitionem pro exactissima, & sciēfica cognitione ponit, q̄ñ quidem in Phædone sic ait. Nam cognoscere, est acceptam scientiam retinere nec amisisse. Deinde dicit, quarum sunt principia, vel causæ, vel elementa.

Si enim hanc disiungendi particulam, vel, acceperimus vt disiungit cōmunior vniuersaliorque fiet ac pluribus scientijs ipsa propositio accommodabitur. Quoniam nō solum naturales scientiæ, sed etiam rationales ac intellectuales principia, & causas habent, licet elemēta non teneant. At si eam particulam vel, pro hac copulandi, &, acceperimus, sermo in solis naturalibus locū habebit, vt dicamus. Quarum principia, & causæ, & elementa. Nam elementa sunt solum rerum earum quę cōpositæ sunt, idem dico compositas, & naturales, q̄m elementum est id quod constituit rem, & fit cōpositi pars. Verum non eo modo pars quo sunt propriæ partes similares & instrumentariæ, quandoquidem hæ propriū in corpore locum propriamq; circūscriptionē, & actionem habeant, ac vnaquæq; ipsarum aliquam partē cōpositi certam occupet. At elementa tota totis compositis singulisq; adeo minutissimis partibus sese inuehunt, ac recipiuntur, vt nulla sit pars, corporis quæ elementū non capiat. Postremo nomē principij vniuersalius est, quoniam dr̄ de materia, forma efficiente fine ac reliqs: causa vero & elementum magis particularia sunt. Causa nanque de duobus dr̄ principijs, quæ ab effectibus separata sunt, videlicet de causa finali, & efficiēte, ac de instrumentaria, & exemplari. Elementum autem tribuit his principiis quæ sunt rerum constituentia, formæ .f. & materiæ, quæ etiam sunt ipsius effectus partes. Verum non existimes hęc elementa esse partes veluti eæ, quæ dissimilares & similares appellantur, sed partes sunt velut ee, quę complent, & conficiunt rei substantiā. Quomodo autem differat pars ab elemento, diximus.

Tunc enim arbitramur vnamquamque rem eo gnoscere. Cum causas primas principiaque prima, & vsque ad elementa cognoscimus.

Prima principia inquit, & cās, vel vt à maxime primis principijs incipiamus, & ita procedendo quousque ad propinquissima perueniamus, quod si hoc fecerim' tunc diligenter exacteq; vnumquodq; cognoscemus, quandoquidem, & illius maxime prima principia, media, proxima, & constituentia percip'emus, quod qdē his verbis ostendit. Et vsq; ad elementa. Etenim causa efficiens rerum naturalium proxima ipsa .f. natura, rem ipsam constituit, & elementum eius per totam rem ipsam peruadit. Vel cum dicit prima, intelligēda sunt prima vniuscuiusq; rei principia. Quod quidem significare videtur cum dicat, tunc .n. vnamquamque rē cognoscimus. Nam cognoscimus ea, quæ fiunt in sublime ac constituūtur, cum eorum maxime prima principia, vt sunt eorum quæ fiunt in sublime principia, cognouerimus, quod talem materiam ac talem formam atque talem causam efficientem talemq; finalem habent. Nam primam materiam prorsus cognoscere, non est simpliciter vt earum rerum quæ in sublime consistunt, principia percipere, sed simpliciter vt corporum: quum itaq; vniuscuiusq; rei principia hęc efficiens & finale ppria peculiariaq; cognoscim', & peruenimus vsq; ad ipsorū elementorum cognitionē, materiā inq, & formā, tūc re uera vniuscuiusq; rei exactā cognitionem habebimus.

Patet & ea quæ ad naturalis scientiæ principia attinent enitendum esse prius determinare.

Diximus Aristotelē cū omitteret cōclusionē syllogismi quæ sane erat, igit res naturales cognoscuntur cognitis principijs consequēs conclusionē possuisse quod quidē est hoc, si naturales res cognoscunt principijs cognitis, patet et ijs enitendū sit de principijs naturalibus determinare, qui res ipsas nāles cognoscere voluerint.

Natura nobis insita est via, vt à notioribus nobis magisq; manifestis, ad notiora magisq; manifesta natura proficiscamur. Non enim eadem sunt nobis nota & simpliciter. Quapropter hoc modo necesse est ex hisce quæ naturæ minus manifesta sunt, nobis vero notiora, ad ea quæ apertiora magisque nota natura sunt proficisci. Sunt autem confusa nobis primo nota ac magis manifesta.

Cum dictum sit in superiore proœmij parte scientiam de natura nos aliter assequi non posse, quam cognoscentes illius principia. Nam (inquit) res naturales

Alex. & Eudemus aliter. vide Simpli.

Vide Simpli. vbi differit cum Alexandro de hoc.

Vide Simpli. in calce primi comment. quid Methodus.

Idem Simpli.

Idem sentit Simpli.

Contra Alex. & Eudemum.

Vide hanc expositionē de Simp. asseri.

habent principia, aut causas, aut elementa, & omnis doctrina habens causas vel principia vel elementa cõprehenditur principijs cognitis: In præsentia vult afferre modum cognoscendi principia. Sciendum est itaq; Aristotelem dixisse in libro de Demonstratione, duos esse modos cognitionis scientificæ, primus quidem est demonstratiuus, secundus autem præceptorius, Hi autẽ contrarias inter se affectiones habent, quoniam demõstratiuus ex primis potioribusq; natura ostendit posteriora, præceptorius autem, cum sit & ipse, aliquo modo demonstratiuus iuxta secundas regulas demonstrationis, ex posterioribus natura priora demonstrat, quẽ etiam à signo coniecturaq; demonstrationem appellat, ceu si quis cerneret fumum dicat ignem ibi adesse. Nã is ex posteriore natura prius probauit, quo etiam docendi modo in quibusdam vtimur quoties nobis nõ est facultas vtendi veriore demonstratione ac potiore, qđ sanè fit, quia sæpe rerum natura hoc modo se habet cũ vel principaliora non habet vel si ea habet, sunt tamen nobis occultiora & minus manifesta, quo pacto & ipse cum voluisset ostendere in libro de Cœlo qualis esset lunæ figurã ex luminibus ipsius vario solis aspectu susceptis, probauit ipsam esse orbicularem. Nam ipsa apparet bis cornicularis, bis media, bis vtrinque gibbosa & semel plena, at huiusmodi lumina aliæ figuræ quam rotundę inesse non possunt, quo igitur in loco coniectura signoque ex luminibus, quæ sunt posteriora naturæ figuram eius demonstrauit, quæ natura prior est. Sed veriore demonstratione hoc modo debebat ostẽdere lunæ figuram, luna est quintæ essentiæ, igitur est rotũda, qm̃ non potest esse aliquod corpus sempiternum, quin orbiculare sit, postea vero ex hoc quia lunæ corpus est orbiculare ostendendum est oportere omnino lunam ita illuminari. Hoc n. esset verius consequens. Si quidẽ ex prioribus natura probantur posteriora, sed quoniã nobis magis manifesta sunt ipsius lunæ lumina quã sint figura & substantia eius, merito ex notioribus ignotiora probauit. Idem etiam facit cum vniuersaliora genera docet quorum discriptiones, & non definitiones tradens ipsa ex posterioribus natura docet, aut quãdo materiam indicat omnium formarum negatione, q̃ quoniam non habent ipsismet priorb, necesse est de his doctrinam facere ex posterioribus natura. Cum igitũ nõc proponitur nobis principiorum rerum naturalium cognitio: Necesse est vt altero horum modorum ipsa cognoscamus. Sed primo modo non possumus, quoniam si voluerimus ex principijs semper principia ostẽdere, hoc modo probatio abibit in infinitum, semper ab his, principijs quæ demonstrantur alia diuersaque inquirẽtes. Reliquum ergo est vt secundo demõstrationis modo ad docenda rerum principia vtamur, atque ex his q̃ sunt naturæ posteriora ad eorum cognitionem veniamus. Nã (inquit) semper natura priora & apertiora nobis posteriora sunt & minus manifesta, & ea quæ apud nos priora & magis manifesta sunt naturæ posteriora, & ignotiora. Quapropter inquit oportet nos ex notioribus nobis prioribusque naturæ autem posterioribus, & ignotioribus doctrinæ initium facere. Hæc autem inquit cõfusa sunt; nam hęc nobis sunt notiora, & magis manifesta, naturæ vero ignotiora. Confusa autem sunt ipsa vniuersalia. quamobrem ab vniuersalibus exordiũ doctrinæ sumendum est atque hæc quidem Aristoteles. Quærunt hic quonam pacto Aristoteles inquit, vniuersalia esse naturæ posteriora, & ignotiora: nobis verò priora, & notiora, & alibi contrarium ostẽdat. f. vniuersalium cognitionem nobis posteriorem aduenire ignotioremque esse. Nam solius scientiæ est vniuersalia cõplecti, sed scientia in nobis posterius nascitur. Itẽ quærunt quæ Aristoteles vocat vniuersalia hoc in loco? Respondemus itaque illum hic vocasse vniuersale ipsum particulare quod quidem (vt ipse ait in libro de Interpretatione) à singulari distinguitur eo quod singulare definitum esse videtur, ipsum autem est indefinitum. Quid enim aliud est particulare quam singulare indefinitum, quod pluribus potest competere. Hoc igitur particulare tum quia indefinitum est, tum etiam quia confusum merito vocauit vniuersale, vocauit illud inquam vniuersale, quoniam pluribus congruere potest, cum singulare vni soli congruat, vocauit etiam confusum, quoniam indefinite, & indistinctè cõpetit his quibus competit. Quo fit, vt cognoscentes vniuersalia, & singularia claram distinctamq; ipsorum habeamus cognitionem. Nam quando dicimus Socrates animal est, vel homo est, definitam distinctamque hominis & animalis naturam habemus, atqui singularia cognoscimus per particulare, ceu quãdo dicimus aliquod animal est, vel aliquis homo, ut cum aliquod animal eminus, vel hominem intuemur, indistinctè confuseque cognoscimus, quoniam quoddam animal potest esse hõ, equus & cæterorum animalium unumquodque. Eodem etiã modo aliquis homo potest esse Plato, Alcibiades, uel aliquis alter. Prima igitur nobis est confusorum cognitio. Nam Socratem cum eminus ipse uideam illum prius, cognosco aliquod animal esse, & hac ratione ipsius cognitio qua animal est, confusa habetur, siquidem quod dam animal quoduis aliorum animalium esse queat. Deinde cum propius accesserit, quem dicam esse aliquem hominem, hac rursus ratione etsi ab alijs animalibus separetur confusam nihilominus habeo illius cognitionem, quippe aliquis homo aliorum hominum, quicunque esse queat. Quam primum tamen huic cognitioni confusæ peculiares Socratis proprietates adiũxero, mox eius exactissimam cognitionem assequar. Hoc modo porrò inquit & pueri facere solent, qui primum cum cognitionem parentum confusam habeant, eos non velut patres agnoscũt, sed vt homines, quo circa & omnes homines, patres existimant, postea vero cum reliquo ętatis tempore assuescunt patris mores peculiariaque animaduertere, tunc distinctam eius cognitionem habentes illum à cęteris hominibus discernũt. Verum quidam aliam interpretationem adducunt. Nã aiunt, vt proprium vniuersalis conceptum seruemus, dicendum est nunc Aristotelem illud appellasse vniuersale quod est in multis. Quoniam vniuersalium aliud est ante multa nobis notum, sed sero apprehenditur, aliud est in multis & posterioribus quod nobis aduenit cognosciturque postquam perfecte intellectu & ratione potimur, quando scilicet possumus ex particularibus quandam naturam ipsius communem abstrahere. Atqui de illo quod est ante multa dicunt disserere ad theologum magis spectat, de illo quod est posterius genus posteriusque abstrahitur, ad dialecticum spectat agere. Naturali autem philosopho cõgruit de illo agere quod in multis esse dicitur. hoc igitur aiunt Aristotelem in præsentia dicere nobis esse prius & notius atque confusum dici. Nam cum aliquid eminus veniens intuemur, primo illud per vniuersalia confusaque cognoscimus, quoniam illud prius percipimus esse corpus simpliciter, deinde animal, postea hominem, atqui quale corpus, quale animal, qualisque homo sit nondum perspeximus. Ego tamen secundam interpretationem neque Aristotelis doctrinæ, neq; ipsi rerum naturæ cõsonare affirmo. Primum exempla, quæ ipsi proferunt ne gñis qđ est in multis sunt, sed particularis & ĩdefiniti. Quid .n. aliud est genus in multis quam congregatio particularium, videlicet prędicatum quod cõiter de omnibus prædicatur, atqui quũ id quod progreditur, dixero animal esse, vel hominem, hoc sane non existimo esse congregationem

Vide Simpl. qui negat secundum modum esse demõstrationẽ.

Primo Posteriorum Arist. & lo. Gram.

Simpl. paucis si capedis vide.

Quo particulare hic appellauit vniuersale & confusum.

Alia expositio sententia.

Triplex vniuersale.

Refutat secũdã expositionem quæ erat latinorũ est, vide Simplicium.

gregationem

gregationem particularium, vel animal, quod de omnibus particularibus prædicatur, sed opinor illud esse singulare, quod est proxime sub specie ordinatum, quod quidem est indefinitum, quoniam nescio neque ferre sententiam queo, quale sit eorum singularium quę sub specie collocatur, propter id etiam particulare dico aliqđ animal & non singulare, quoniam cum sit indefinitum potest pluribus singularibus competere, & hac ratione illis vniuersalius esse. Nam singulare quum definitū sit, non potest cuidam alteri congruere, particulare autē, quoniam indefinitum est, potest pluribus competere, primo igitur (vt dicebam) exempla, quæ illi afferūt non significant genus quod est in multis. Deinde genus qđ est in multis & si naturæ particulari posterius est, & ignotius, quoniam natura id scit, quod ipsa efficit, at ipsa nullum uniuersale efficit, sed solum singularia, tamē quia ex collectione particularium vniuersalia consistunt, posterius est nobis cognitione, qua propter & ignotius erit. Nam in primis singularia percipimus, siquidem sensus hæc primum suscipiat, primo nanque p sensum agimus, deinde oratio colligens, particularia sensu cognita, omnium congregationem, vel simpliciter vel omnibus communem genus vocat, quapropter cognitio generis quod est in multis nobis posterior ē, & ob id ignotior, facilius nanque ac promptius singularia percipimus, quam vniuersalia. Præterea neque ipsa interpretatio exemplis Aristotelis accommodari potest, quoniam puer quanquam omnem virum velut patrem agnoscat, attamen vniuersalis cognitionem non habet, sed particularis & indefiniti. Nam cum ipse non teneat distinctas singularis figuras, quas principio formas hominis adeptus est, cuius hominum accommodat & nos, vt preueniendo diximus, quādo aliquid passim accedens videbimus, ut animal cognoscimus illud, & non vt genus. Scimus enim ipsum vnum ali quid esse, sed velut indefinitum singulare, quod quidē est particulare, prorsus itaque secunda expositio incongrua, contextui est, quamobrem intelligamus vniuersale sm primam expositionem ipsum particulare, quod sane eo quod est indefinitum, confusum, & vniuersale merito dicitur. Nam genus non est confusum, quoniā quando animal dico iam ipse definiui substantiam, etsi de infinitis & de vno dicerentur non magis vel minus animalis substantia cognosceretur: quum autem dico aliquod ani mal, quoniam animus cognitioque nō solum nobis fert animalis cognitionem verumetiam quandā differentiam exhibet quæ eidem inest & separat idem ab alijs, non tamen quænam differentia sit, addit: quoniam hoc proprium esse singularis: ideo confusum est & indistinctum. Item idem est (vt dicebam) naturæ posterius: quoniam hoc infinitum ex singularibus componitur, quandoquidem est quædam communis vox, quæ potest omnibus singularibus proprie conuenire. Cum igitur hoc modo vniuersalia & confusa sint nobis notiora & priora, necessariam est in disputatione sermonē, de principijs à confusis, & communioribus nobis vero notioribus exordium sumere. At si quis diceret cōmuniora & confusa nobis non solum notiora & priora esse, sed etiam naturæ, quippe quæ opificium ex communioribus semper & indistinctis incipiat, ceu cum vult Socratem producere ipsius corporis simpliciter prius, suscipit rationes, quod quidem commune non modo conuenit animatis sed etiam inanimatis, quapropter confusum est. Nam quantum ad corporis opificiū, non constat quale sit illud corpus, quod ipsa inspicit, & procreant, sed deinde procedens illud magis distinguit, & animal efficit, quod quidem adhuc indefinitum & cōmunius est, similiter secundum eandem rationem hūc hominem producit, & postremo adiungit eis differentias quæ sunt magis propriæ, & facit singularia ceu Socratem, Alcibi idem, ergo quæ sunt naturæ priora, hæc communiora & confusa sunt, quocirca & notiora eidē tanquam proximiora & propinquiora. Atqui siquidē respondebunt dicentes, ipsam naturam intentionem habere producendi singularia, & horum causa imprimis communes rationes procreare aggredi, absurdum profecto est, quoniam & cognitio nostra intentionem cognoscendi singularia habet, cuius rei causa vtitur à principio quadam via ex communioribus. Nos igitur hanc dubitationem soluentes dicimus naturam nunquam communiora & confusa, sed semper singularia & determinata facere. Non enim vt nos quod eminus accedens affirmantes aliquod corpus esse, possumus dicere, hoc aliquod corpus esse animatum vel inanimatū aut equinum, vel humanum, cum cuiusdā corporis nullo pacto impediatur ipsa phantasia ad aliquid horum duci, ita etiam natura cum Socratem primo efficit, tale corpus prius procreat quod queat lapidi vel equo conuenire (certe nequaquam) immo neque cuiuis hominū illud corpus quod procreat potest congruere, sed solū Socrati. Similiter etiam animal hominem que natura efficit quæ ad Socratem tantum attinent, vnde natura solum particularia efficit. Nam etsi cum prima pcreat quæ materiæ rationem continent, ante illa postque illa & secundum illud cum ea conuenimus quatenus etiam nos ab his quæ magis materialia sunt, initium capim'. tamen ab ea dissentiemus, quatenus ea quidem ab his rebus incipiat quæ sunt magis particulares quæ deinde collectione singularium facit vniuersale, nos autem econtra ab vniuersalioribus incipientes ad ea quę magis sunt particularia proficiscimur, etsi semper natura efficit distincta, ex his tamen postea confusa fiunt iuxta cum modum quem diximus, à quibus nos facientes, principiū à distincta procedimus: sed.n. superius intentionem prędictorum ac deductionem, repetamus. Proponitur quidem nobis res naturales cognoscere, naturales videlicet quæ existunt & subsistunt. Hæc aūt sunt singularia, qm nullum vniuersale communiusq; per se subsistit neque.n. habetur corpus simpliciter, quod nō omnino sit hic lapis, vel hoc lignum. Item nec simpliciter animal quod non sit equus vt flauus, vel maculosus: aut hic homo, quoniam non omnino fit vniuersale, neque natura illud cognoscit, quoniam quod scit illud pducit, & contra quod producit illud item cognoscit, at ipsa solum particularia procreat, hoc itaque solum cognosceret qm si vle cognosceret profecto illud efficeret. Qm ergo nobis propositū est res naturales, quæ subsistunt cognoscere, cognoscitur autem quodcunque cognitis principijs, ergo res naturales, quæ subsistunt cognoscimus propria vniuscuiusq; principia cognoscentes, at quia non est cuiusuis principiorum primorū, alia inuenire principia, oportet ex posterioribus natura, nobis autem priorib, & notiorib. recurrere ad principiorum cognitionem. Sed posteriora naturæ, nobis autem priora, & notiora, sunt ipsa communiora & ea quæ pluribus competunt, quæ confusa sunt respectu magis peculiarium, & distinctorum principiorū, qnquidē communiores atq; indistinctæ imaginationes nobis sp primo occurrant, & adueniāt, postea vero ex his ad magis proprias atq; determinatas pficiscemur, vt inditio est puerorum cognitio atq; ea idē significent, quæ eminus existentia passimq; accedentia intuemur. Nam primo intuitu atq; aggressu totius rei cognitionem assequi nobis inditū est. Quocirca Aristoteles (inquit) oportet ex communioribus confusisq; doctrinæ exordium facere, ob id ergo hic incipit communiter de principijs qrere. Vtrū vnū sit vel plura. Hæc nāq; doctrina sumit initiū à cōmunibus, & confusis, qm qui inuestigare proponit, si vnum

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Contra latinos. Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Contra responsum qđ quispiam diceret. Obiectio hæc cum sint dissimiles, pcessus naturales cognitionis nostræ.

O prima deductio & collectio prædictorum vt ipso nemo clarius duxerit.

Themisti' & Simp idem dicunt.

Hæc Simpli. optime confutat.

vnum vel plura sint rerum naturaliū principia nullius proprij principij naturalis proprietates docet, sed ipsa communia persequitur. Quot sunt vniuscuiusq; rei principia naturalia, quod quidē posterius est natura ex particularibus collectum & confusum. Nam cum nullum vle, natura agat, sed vnūquodq; particulare efficit (quēadmodum diximus) comprehendit definita tñ in generatione alicuius tut principia numero definita quem modū & seruat in cunctis reb. Hoc ergo doctrinæ principiū cōe & vle posterius est, & ex gñatione particularium rerū capitur & subsistit. Item confusum est, qm non distinguit quæ sit proprietas vniuscuiusq; principij, sed deinde ad aliquod magis determinatum seriatim sermo ꝓcedit. Item id doctrinę principium respectu propriorū principiorum vniuscuiusq; confusum & indistinctum est. Nam qñ dicimus aliquod principium esse materia, hoc formam, illud vero priuationem communem profecto & confusum sermonem dicimus, qñ alia est materia quæ subijcitur cœlestib. sempiternisque rebus, & alia quæ gñandis caducisq; tribuitur. Item & horū quę ortui subdita sunt, alia materia est illa quæ subijcitur rebus, quæ in sublimi regione videntur, alia his q̄ ex ipsa terra ortum trahunt, videlicet alia est plantarum, alia animalium. Quamobrem si materiam in hoc libro docet tamen de illa differit, quæ communissima materia appellat, & de qua cunq; materia prædicari potest. Eqdem non est vna natura materiæ neq; ipsius primæ qm alia est materia quæ in cœlestibus ponitur, & alia quæ generabilibus tribuitur. Itē aliquis potest facillime aiaduertere aliud esse subiectum in rebus quod velut materia ipsis sternitur, & aliud esse formam quæ in materia introducitur, ceu in ligneis cereisq; vasib. ac alijs omnibus rebus quæ ita se habent. Præterea aliquis potest inspicere eandem esse in omnibus proportionem si proprium vniuscuiusq; principium cognouerit, ceu si his rebus quæ fiunt in sublimi regione, subijci calidam & humidam exhalationem, & cœlestibus quintam essentiam cognouerit, quo fit vt magna diligētia ac nō exiguo studio opus est si propria rerum principia complecti voluerimus. Sed aliquis forsitan ambiget, quoniam si de informi primaq; materia hic differitur, quonā pacto ex posteriorib. natura haberi doctrinam asserimus: ipsa.n. est omnium rerum primum principium. Atqui ipse rñdeo principalissimam materiam primum principium esse re vera vt corporum, at uero vt animalium, plantarum, metallorum, & eorum quæ in sublimi fiunt vel cœlestium aliud peculiare principium est. Cū itaq; rerum quæ in sublimi loco fiunt, primum principiū inuestigamus illud profecto non possumus affirmare primam materiam informem esse, quippe quæ non fitma gis harum rerum principium q̄ omniū simpliciter corporum, sed oportet inquirere peculiariter illis subiectū ac principalissimū principiū quatenus in sublimi fiunt. Item aliter respondeo, qm & si docet informem materiam nihilominus doctrina à communioribus confusis que incipit. Equidem à confusis quoniam materia cœlestium nihil minus informis est, quam illa rerum quæ generantur, qua ratione, nihil proprium de propria horum, vel illorum materia dixit, sed quendam communē sermonem de ipsis facit. Et hoc commune profecto est natura posterius, qm natura nullum commune producit, sed singularia ex quibus colligitur commune. Vnde neque primam materiā omnino natura producit. Nā ipsa (vt sæpe dixi) singularia producit, quorum vniuscuiusque materia proxima habetur, quam natura cuiuslibet rei opifex facit, primam igitur materiam nulla natura efficit, qm à primo ipsa proficiscitur & pendet, & nō à natura, ergo si quæ prima dicuntur à natura ignorantur & ipsa materiem informem non efficit. Aristoteles cum docet informē materiam, de primis naturæ & notioribus non disserit, nisi aliquis autumet informē materiam naturæ simpliciter vlē, ac ei quæ vniuersa contingunt, notiorem esse. Sed dubitatione dignum est, quonam pacto quæ hic dicuntur, non aduersantur his quæ in primo libro de Demonstratione aguntur. Nam hoc in loco, cum dicit nobis insitam esse quandam viam ex notioribus nobis manifestioribusq; ad manifestiora naturæ, & notiora procedere, asserit vlia nobis notiora, & singularia quidem nobis occultiora, & naturæ notiora, quocirca (inquit) ex vlibus ad singularia oportet procedere. Nā inquit totum sensu notius est, atqui vle totum quoddam est. His ergo quæ in hoc libro asserit in primo libro de Demonstratione aduersatur, vbi vlium cognitionem nobis posteriorum esse asserens, sic inquit. Dico.n. quo ad nos priora & notiora quæ sunt proximiora sensui. Sunt autem longissime posita vlia, propinquissima vero singularia. Quæstiones itaq; sunt duæ, vna quomodo in hoc libro asserat vlia esse notiora sensui, qua de causa inquit nos oportere incipientes ab vlibus ad singularia procedere. Et in libro de Demonstratione asserit ea quæ proxima sunt sensui singularia esse & longissime posita vlia. Altera est quomodo in libro de Demonstratione prima naturæ inquit esse vlia: Hic autem singularia. Quanquam.n. hæc non ita in contextu verborum Aristotelis ponantur, attamen necesse est vt hoc modo sequantur, quoniam si naturæ manifestiora sunt singularia nimirum etiam prima, & nos paulo ante diximus id cognoscere naturam quod efficit, & efficit singularia. At vero nos iam pridem quæstionē primam fere dissoluimus, qm vle hic nō asserit proprie vle sed particulare & confusum eo quod pluribus cōgruit, quapropter hæc illis non aduersantur, uerum tñ singulare sensui notius est, qm sensus vle nō percipit, sed qm oīs naturalis cognitio ex imperfecto ad perfectū proficiscitur, idcirco prius confuse & indistincte sensus occurrit singulari & illud apprehendit, qui mox proprias singularis figuras discernere à cæteris non potest. Vnde ob id hanc sensus cognitionem vlem appellauit. At in libro de Demonstratione vle proprie accepit. Quamobrem hæc inter se consona & non cōtraria sunt. Sed quo nam pacto hic singularia & distincta, prima naturæ esse inquit, ibi uero uīa. Respondeo itaq; quemadmodū in singulis aīalibus non solum unicuiq; parti eorū quædam naturalis uis tale officium commisit, sed etiā quædam alia est quæ toti prouidet & uitam unam concentumq; ex omnibus partibus ꝑficit, siquidem partes ad totum comparatæ habēt rationem materiæ, ita necessario oportet esse in ipso uniuerso naturam, quę illi ꝓuideat ut in unoquoq; particularis quędam natura est uniuscuiusq; opifex & seruatrix. Nam oportet singularia in unam uniuersitatem concentu quodam redigi. Vnde nam haberentur cōitates in generibus & speciebus nisi foret huiusce cōitatis cā. Neque.n. ex casu neq; per accidens cōitas fit, ergo illius cā, quædam naturalis est. Et si aliquid eorum uniuersalium per se non subsistat, sed in generatione omnium particularium consistat: Vt in unoquoq; indiuiduo sine partibus uniuersitas non consistit, quæ generatione partium existit. V ñ si dixerimus nullum totum simpliciter generari uerum est, qm neque totum simpliciter ipsum per se gignitur, sed in generatione partium simul apparet. Eodem etiā modo neque aliquod uniuersale secundum se fit, sed cum ijs, quorum est uniuersale simul apparet.

Quoniam ergo natura unaquæq; id primum cognoscit cuius est cā, igitur quemadmodum ipsa singulare ꝓducit, & illud primo scit etiā si ex hoc ad uniuersale posterius procedat: Ita quod est uniuersalium causa id & illa primo comprehēdit, quæ & illi sunt notiora. In hoc igitur

Dubitatio oppositum.

Repo a sio.

Aliā responsio.

Dubitatio de vniuersali in primo post. & hoc loco.

Duæ quæstiones primæ.

Secunda.

Responsio ad secundam dubitationem.

Vide Platonē pro hoc decretuo Dialogo de legibus.

igitur opere de natura, quoniam non solum intẽtio est vt naturalia solum sciamus, sed etiam vt hæc naturalia, hæc animalia, hæc metalla, atq; in libro Meteorum, vt tonitruum, corruscationem, & cætera huiusmodi cognoscamus: Merito Posteriorem nobis singularium cognitionem esse asserit, primam autem eorum quæ sunt magis vniuersalia & confusa, quem procedendi modum præueniendo diximus. At in libro de Demonstratione, quoniam de sciã sermo habetur. quæ vniuersalium est cognitio, prima naturæ & notiora asserit esse vniuersalia, & nobis Posteriora aduenire, qui cãm ibi. s. vniuersalium, naturam esse affirmat. Quãobrẽ hæc inter se non dissentiunt, sed ipsismet cohęrent cõsonaq; sunt. Cæterum contextum legamus. Inquit itaque incipientes ex nobis notioribus, naturæ autem occultioribus peruenimꝰ tãdẽ ad ea q̃ nobis iu manifesta sunt naturæ, autem clara & manifesta. Cum igitur inquit ad eã descendam rerum cognitionem hoc modo prorsus nobis insitam viam esse, necesse etiam nunc est nos cupientes rerum naturalium cognitionem consequi, hoc modo doctrinæ vti.

Posterius autem ex hisce nota fiunt principia, & elementa his qui hæc diuidunt. Idcirco ex vniuersalibus ad singularia procedere nos oportet. Ipsum nanque totum sensu notius est. Vniuersale autem totum quoddam est, quippe vniuersale multa complectitur, vt partes.

Nam cõmmuniora & confusa diuidentes occurritur in magis propria & distincta, totum. n. sensu notius est. Vniuersale autem totum quoddam est, quippe qđ multa complectatur, vt partes. Nam vt in sensibilibus videre licet, si aliquod aĩal eminus adueniet citius profecto aspectus toti corpori occurrit, ac illud comprehendit q̃ caput, & manum: Vnde ocius aliquis dicet id quod accedit animal esse q̃ hominem, hoc etiam modo euenit his rebus quas ratio contemplatur, vt uniuersalia & cõmunia nobis notiora sint, quam proxima, & propria. Nam semper est quædam proportio uniuersalis ad totum, quoniam quo modo totum continet suas partes, eodem etiam vniuersale continet particularia. Verum inter se differunt, quoniam vniuersale tradit his q̃ sub illo ordinata sunt proprium nomen. totũ vero id prorsus non efficit, quando quidem digitus manus non appelletur, neq; vnguis digitus. Cũ igiť vt totũ sensui notius est, ita vłe rõni & ex notiorib. manifestioribusq; initium facere oportet, ex hisce ergo. s. vłibus principiũ doctrinæ, & hic sumẽdum est. Atq; ita etiã oratores primũ disserunt de cõib. rerum capitibus, deinde hoc modo de proprijs uniuscuiusq; speciei disputant. Hoc etiã modo facit Aristoteles in libro de Priori resolutione, q. prius instituit sermonem de syllogismo simpliciter, q̃ de syllogismo demonstratiuo dialectico & sophistico. facilius. n. ex communibus propria comprehendimus.

Primo Poste. & primo priorum vide Io. Gram.

Sic affecta sunt quodammodo & nomina ad rationẽ. Totum enim quoddam indistinctumque significant: ceu circulus definitio diuidit in singula. Pueri quoque appellant primũ omnes viros patres & mulieres matres. Posterius autem horum vtrumque discernunt.

Nomen. n. vłiter, & confusè substantiam rei significat, vt homo, animal, circulus, atqui ratio, i. definitio distinctæ vnumquodque eorum quæ rei insunt, significat, ac quasi diuidit in proprias partes. Nam quum ipse hominem dixero certe totam, & confusam quandã uocem dixi complectentem in seipsa multa res. Atqui definitio similis est diuisioni in partes qm̃ qui ait aĩal rõnale mortale subiectam nobis substantiam distincte significat. Sed pulchre adiecit hoc verbum, quodammodo, quoniam non quemadmodum totum ipsum diuiditur in partes, ita & ipsum nomen est ab ipsa diffinitione diuisum, sed nominis significatum diffinitio diuidit, neq; quo pacto singulare est vłis pars, definitionis partes sunt nominis partes. Non. n. hæc syllaba, a, si acciderit esse syllaba hominis. s. huius nominis græci anthropos significabit animal, neque alia rõnale definitio igitur non diuidit nisi nominis significatum, quoniam hic à noĩe significať. Nũc aũt sermo est de ipsa uoce, atqui vniuersalis animalis partes sunt ipsa singularia aĩalia.

Necesse est itaque aut vnum esse principium aut plura et si vnum, vel immobile: vt aiunt Parmenides & Melissus, vel mobile vt naturales asserunt: quidam aerem: quidam aquam primum principium esse dicentes. Si vero plura aut finita aut infinita. Et si finita et plura vno; duo. vel tria vel quatuor: vel alio quodam numero esse oportet.

Hinc sermonem de principijs aggreditur. Et id, qđ quidem facere consueui, nunc. n. facit. In primis veterũ opiniones falsas cõfutat. Quocirca eas ex diuisione sciẽtifica simul & manifesta accipit. Ex scientifica quidem qm̃ hæc fit ẽm contradictionem. Nam hæ diuisiones q̃ sciam pariunt haberi solent per contradictionẽ. q̃ sciẽtificæ appellantur, qm̃ ineuitabiles sunt, quandoquidẽ nihil sit quod effugiat contradictionem. Ex manifesta quoq;, qm̃ fit ex his quæ omnibus perspicua sunt. Nam vnum & multa omnibus constant. Idcirco inquit necesse est itaq; principia vel unum uel plura esse. Et quãquã hæc non sit per se contradictio, attamen æquiualet contradictioni, qm̃ non unum necessario multa est. Necesse est igitur (inquit) principium uel unum esse uel plura. Et si unũ uel immobile uel mobile. Si uero plura uel finita, uel infinita, & ipse hactenus diuisionẽ produxit. Et quia in his quæ deinceps explicauit, vł alias diuisionis partes ipsimet addere, consentaneũ nobis est à principio perfectam diuisionem afferre. Itaque necesse est principium vel unum esse uel plura, & si unum uel immobile uel mobile, et si immobile aut finitum aut infinitum. Et si mobile vel finitum uel infinitum. Item si plura uel finita uel infinita, et si finita, aut mobilia aut immobilia, et si ĩfinita uel mobilia uel ĩmobilia. Et hęc est absoluta principiorum diuisio. Verum si quis quęreret, quãobrem vnum principium mox diuisimus in id qđ immobile, atq; in id qđ mobile est, & deinde in infinitũ & finitum, & plura principia in primis diuisimus in finita & in infinita, deinde in mobilia & immobilia? Rñdemus fieri posse vt eodem modo vtranq; diuisionis partẽ diuidamus, illud tamen excipitur, quoniam vni magis peculiaris est motus quam infinitũ, & multitudini magis infinitum congruit, quam motus. Idcirco vnũ principium mox in mobile, & in immobile diuisimus, plura vero in finita & infinita. Vnum itaque principium esse & immobile Parmenides & Xenophanes arbitrati sunt quos constat vbique de rebus naturalibus minime loquutos fuisse, vt ipse Arist. etiam in libris Metaphysices dixerat. At ij viri neq; ita insanire vłr, vt nullum esse discrimen inter aquam & ignem censerent, sed eisdẽ Aristotelis verbis perspicuum est, hos verò non, vt naturales de hoc vno principio infinito disseruisse. Quoniam cum dicit, et si vnum vel immobile quemadmodũ aiũt Parmenides & Melissus, subiunxit vel mobile (vt naturales tradunt) perinde ac Parmenides non sit naturalis. Præterea manifestum est ipsos non de naturalibus reb. disseruisse. Quorum Parmenides (, vt ipse Aristoteles ẽt in libris de Generatione asserit, atque assentiunt eius interpretes) in libris quos ẽm opinionem conscripsit, ignem & terram dixit esse omnium principia, sed in libris iuxta ueritatem edidit, vnum esse omne finitum & immobile. Verum nobis existimandum, non est vt in libris quos opinionem conscripsit, ea quæ sibi videbantur non dixerit, sed ea quæ multis placebant, & in libris quos scripsit iuxta veritatem ea tractauerit, quæ sibi ui debantur. Etenim in his libris quos ad opinionem conscripsit.

Textus.

Pro hac diuisiõe vide Simplicium idem fere & alia dicit.

scripsit.

scripsit, disseruit etiā de his quæ ita ibi sentire videbātur. Sed quoniam de intellectualibus rebus in libris iuxta veritatem sermonem faciebat in re de veritate librū inscripsit, in libris autem ad opinionem, qm̄ disserit ibi de sensibilibus, quæ quidē Timæus opinabilia vocanit, idcirco librum sic inscripsit. Nam quæ semper sunt, intelligentia vna cum rōne comprehenduntur. Sensibilia autem quæ generabilia dissolubiliaq; vocat, opinio cō prehendit simul cum sensu irrationali. Quapropter de intellectualibus, vnum, immobilia, & finita dici asseruit. Nam cum intellectualia ad vnum magis redigātur veluti proximiora vni rerum omnium principio, idcirco illa vnum vocauit. Vnum itaque finitum & immobile Parmenides & Xenophanes dixere. Vnum autem immobile, & infinitum Melissus asseruit, qui etiam de eisdem (vt dicebam) disseruit præter quā quod ipse illud vnum infinitum esse affirmauit, & sectatores Parmenidis illud finitum tradidere, quod quidem illi fecerūt vt cognosceretur vis definita & specifica ipsorum intellectualiū esse, at ipse Melissus, vt ad infinitatem virtutis ptāisq; vnius cæteros deducere, ita illud infinitum esse asseruit. Quicunque igitur vnum ens esse dixerūt mox illud immobile esse, recte opinati sunt. Qm̄ si moueret, vnum vbique non foret, siquidem motus, locus, tps, & hmōi alia foret in quibus motus transigeret. Sciēdū tñ est hos, cum vnum oē esse dicunt non de principijs sermonem facere. Nam si vnum esse rerum oīum principium affirmassent, tueri profecto non possent vnū ens duntaxat esse, qm̄ cum principium est, oportet etia vt ea sint quæ ex principio proficiscuntur, siquidem hæc ad aliquid sunt. Nam principium, aliquorum est, principium, Quapropter hi non loquebantur de principijs, sed de entibus simpl̄r. Atqui si de principijs ij nō differebant, cur Aristoteles hos refellit tanq̄ vnum esse, principium male statuerint? Rñdeo itaque qm̄ etsi de principijs non disputarunt, attñ Aristoteles sic eorū rōnes refellit, cupiens tale dogma de medio tollere, perinde ac quispiam vnum esse rerum naturalium principium statuerit, vnum quidem principiū dixerunt ij qui illud etiam immobile esse autumarunt. Sed eorum, qui vnū & mobile principium affirmauerunt, alij finitum esse, alij vero infinitum posuerunt. Vnum autem mobile finitum Hippasus, Heraclitus, Thales, Hippon, cognomento impius, asseuerūt. Heraclitus nanque & Hippasus ignem esse rerum principium dixere, qm̄ inter alia tenuioribus partibus constat, & facile beneq; formabile est. Neque idcirco nobis censendum est illum rōnem formæ obtinere, quia continet alia, siquidem de materiali principio modo disseramus, Thales autem, & Hippon ob rerum prolem ac quia uiderunt genituram humidam. esse aquam rerum principium dixerunt. Et q̄q̄ semina sicca essent attñ nisi humecta sint, deincepsque diffluant non producunt Item eorum qui vnum principium mobile, & infinitum dedere, quidam illud aerē esse posuerunt, quidam vero mediū inter aerē, & aquā, vel inter ignem, & aerē statuere, Diogenes nanque Apolloniates, & Anaximanes aerē supposuerunt esse principium, tum quia facile formabilis est, tum etiam quia inter corpora incorporalis magis ac in sensibilis est. Itē Anaximander medium inter aquam, & aerem, vel inter aerem, & ignem principium esse dixit. Nam cū ea trāsmutatio qua in aerem aqua mutatur, non immediate fiat. siquidem oporteat, vt prius aqua euaporet, deinde vapor attenuatus in aerem mutetur, eodem modo de transmutatione aeris in ignem, dicendum sit, medium inter hæc dixit esse principium, quod quidem aere densus est, aqua vero rarius aut igne densius, aere autem rarius. Hic ergo Philosophus rectius quàm alij veritatem attigerat, eum nullum elementum materiam esse statuerit, sed aliud quippiam præter elementa. attamē non scite illud posuit, qm̄ principium qualitate formaque impressum posuit esse, cū dixerit illud esse aere densius, aqua uero rarius Hi præterea antumarunt aerem, uel medium infinitum esse, qm̄ existimarunt quod si ex eis sp fiunt gñabilia, & non forent infinita, necessario generationem defuturam, quod quidem non conuenit regressui neque rerum vicissitudini. Qui ergo vnū principium statuerunt tot sunt: Nullus nanque eorum qui vnum dederunt principium, illud terram esse posuit ꝓpterea q̄ difficulter mouetur, atque mutatur. Cæterū eorum q ni multa esse principia statuerunt quidam infinita esse contendunt, quidam uero finita. Et vtrorumque quidā immobilia, quidam vero mobilia. Multa itaque finita & immobilia. Timæus dedit Deum. s. ideam & materiam, plura deinde finita & mobilia. Empedocles asseruit, qui quatuor elementa ac litē, & amicitiam statuit rerum initia esse. Hippocrates medicus eodem etiam modo quatuor elementa principia esse uoluit. Verum Empedocles duos mundos esse cōiecit, vnum ex quatuor elementis sensibilem, & alterū sphærum, s. intellectualem, quē sphæricū appellauit, qm̄ ad seipsum reuertitur, & vni magis similis est. Hos autem mundos tulit inuicem transmutari. Nam quoties amicitia dominaf elementa trāsmutantur in sphærum. At lite dominante sphærum econtra in elementa mutaf, q̄ ille profecto aiebat, non ea de causa, vt mundi sese alternatim transmutarent, sed ut significaret transmutationem animi nostri in hos mundos, qm̄ in animo nostro est uis & potentia quæ idem & diuersum facit. Cū igit̄ ſm eam vim idem facientem animus operabif, & aget, quam animi circulum Plato vocauit, cum intellectualibus conuenit, ad hæc etiam intendit, & conuerti. Hāc itaque vim Empedocles amicitiam appellauit, quoniā amicitia vnitatem efficit. Cum verò aget animus secūdum vim & potestatem diuersum efficientem, quam alterius animi partis circulum Plato appellauit, & Empedocles litem, ad sensibilia conuertitur, & his similis fit, transmutationem igitur animi ſm sensibilem, & intellectualem mundum, trāsmutationem mūdorum Empedocles appellauit. Vnde & illud uulgatissimū de animo dixit. (Vt ipse etiam hic sum diuinitus exul errabūdusque) lite insanienti fidem adhibui, i. qui credidi ei potentiæ animi, quæ diuersum efficit. Preterea q plura principia infinita, & mobilia dixerunt, Anaxagoras, Democritus, Epicurus, & Leucipp' fuere. Anaxagoras nanque similaria rerum principia posuit. Similaria uero sunt quorum partes sunt toti similes. Hæc igitur similaria inuicem commisceri dixit, ceu in ligno, q̄ cum similare sit, carnem, ossa, aquam, ignem, aurum, & cuncta simpl̄r esse uoluit, ita ēt in unoquoque, & quouis infinita similaria esse statuit. Hæc igitur supposuit, qm̄ vidērat cuncta mutuo vicissimq; fieri, etsi non per primā generationem, attamē per multa media. Cum materia itaque opportunam aptamq; in omnia ab oibusq; trāsmutari imaginatione conciperet atque ipsam perfecte contemplari non posset oēs res simul esse statuit, & ita mutuo generari ſm separationem & non ſm mutationem substantiæ. Sed cum ita sent iat, similaria simul misceri inter se, & minimē dissimilaria recte posuit, qñ quidem nullus statueret in facie manum, uel in manu pedē esse. Democritus autē Leucippus, & Epicurus atomos. s. insectilia, & vacuum principia posuerunt, atque sense runt vacuum, & insectilia quæ in eo sunt, infinita esse. Vocarunt autem atomos quædam corpora quę ꝓpter paruitatem perspicui non possunt, & ob duri tiem indi nisibilia sunt, qualia sunt ea ramenta pulueruienta quę per foramina ostiorum in radijs apparent, qu æ sane nō clucente radio non apparent, quod quidem fit non eo quod

Aduerte.

Dubitatio pulchra.

Vide Simpl. pro hoc qui dicit neminē posuisse plura finita & immobilia esse principia.

quod ibi non sint, sed quia sunt paruissima. Postremo plura principia infinita & immobilia nemo posuit.

Etsi finita aut ita genere quidem vnum, figura autem & specie diuersa, vt Democritus sensit.

Genus inquit subiectũ, & substantiam atomorũ, Democritus.n.fatebatur vnius substantiæ omnia insectilia esse, ea tamen differre inter se figura quoniam quædã rotunda sunt, quædam cubica, quædã pyramidalia, vel quadam alia figura formata. Vt autem hoc in loco ipsũ genus subiectum vocat, ita etiam in libro de Demõstratione sæpe vocauit. Item per figuram, & speciem, idem geminatis vocabulis dicit, siquidem Democritus figuram in atomis habere rationem speciei, asseruerit.

Quo ad verba.

Aut & contraria sunt.

Huiusmodi, aut, inquit, qm̃ Democritus vnũ genus atomorum esse suppoluit, & eas figuris differre, & non solum differre, sed etiam contraria esse. Nam cum neq; caliditatem, & frigiditatem, neq; albedinem, & nigredinem in atomis esse Democritus dixerit, ex figuris autem, & habitu positioneq; atomorum in nobis diuersas affectiones fieri assentit. Nam rotunda insectilia tãquã facile mobilia caliditatis, & ignis causas esse dicit, quoniam facile mobiles atomi sunt, ocius diuidunt, & disgregant, peculiare nanque igni est diuidere posse, & facile moueri. Cubicas vero atomos tanquam ea vt ita dixerim, quæ magis pellunt, & stipant, frigiditatem efficere dixit, frigus.n.vim stipulandi obtinet. Eodem etiam modo in coloribus fieri asseruit, quandoquidem pyramidum vertices cum feriunt oculos talem coloris imaginationem, vt albi, efficiant. Nam album disgregandi visum vim obtinet. Item quod acutum est, diuisiuum est, qualis est pyramidis vertex. Sed cũ bases eius nigræ fuerint, congregant, quoniam nigrum cõgregatiuum est, & obtusum, similiter congregat.n. & quæ distãt in idem cogendo in vnũ adducit. Cum itaque atomi seu insectilia corpora differentibus figuris, contrarias affectiones efficiant, eas non modo figuris differre, sed etiã contrarias esse asseruit. Aut sermo Arist. hic spectat ad Anaxagoram, qui etiam cõtraria similaria esse, vt ignẽ, & aquam assentit, quod quidem magis verũ esse fateor, vt etiam seruetur contraria diuisio, quoniam quum dicat: Et si infinita, aut ita genere quidem vnũ, figura autem & specie diuersa, vt Democritus sensit, affert deinde alteram diuisionis partem dicens, aut contraria, q.d. vel vt Anaxagoras contraria dixit.

Alia expositio.

Textus.

Eodem modo quærunt & hi qui quærunt quot sint ea quæ sunt. Nam ea primo quærunt ex quibus constant ea quæ sunt: vtrum vnum aut plura. Et si sint plura vtrũ finita vel infinita sint quapropter quærunt principium, & elementum vtrum sit vnum vel plura Considerare igitur si vnum sit & immobile, non ad naturalem scientiam spectat. Nam vt geometræ non est ratio ad eum qui geometriæ principia tollit: sed aut ad aliã scientiam attinet, aut ad communem omnium: sic & illi nulla est contra eum ratio qui principia naturalis scientiæ tollit. Nõ enim est amplius principium si vnum duntaxat est atque vnum hoc modo. Nam principium alicuius, aut aliquorum est.

Cum posuisset diuisionem, nunc ostendere vult ipsũ nec curiose nec communiter hac diuisione principiorũ vsum fuisse, sed cunctos physicos ante ipsum de prĩcipijs differentes eadem principiorũ diuisione vsos fuisse, cum hi quærerent, nunquid vnum esset elementum ex quo res fiunt, vel plura: & vtrum mobilia vel immobilia. Cõsiderare igitur si vnum sit ens, & immobile ad naturalem scientiam non spectat. Cũ posuerit opinionem de principijs naturalibus ex diuisione, & dixerit, cui parti diuisionis veterũ aliquis præsit, & faueat: Considerat etiam contra quas opiniones ad naturalem philosophum spectet disserere, & econtra quas nõ spectat. Etenim scientis est naturam rerum quæ subijciuntur considerare, & discernere quæ sibi conueniunt, & quæ, sibi non consonant, quemadmodum & ipse faber lignarius multis sibi obiectis lignis quædam profecto eligit veluti arti suæ idonea: quædã autem abijcit. Quocirca nunc Arist. secernens vnam aliquam diuisionis partem eam.s. quæ dicit vnum esse principium, & immobile, q̃ Parmenidis & Melissi imitatores tuentur, inquit nõ esse naturalis philosophi munus contra hos disputare, qm̃ quidem principia naturalia tollunt. Nam sciæ nullius particularis est cõtra illos disserere qui sua propria principia tollunt: quia etiam neque demonstrare sua propria principia possunt, sed solum id munus est primæ & superioris philosophiæ. Nã ipsa oĩum principia demonstrat. Particulares autem scientiæ ex hypothesi capiũt sua peculiaria principia idcirco contra destruentẽ principia cuiusuis scientiæ, non est illius eiusdem disserere, sed vel illius potius est quæ supra illam proxime ordinata est, vel illius quæ omnibus communis est. Communem autem omnibus scientiam appellat, vel primã, & nulli subiectam philosophiam, vel dialecticem. Etenim ipsa omnium scientiarum principia demõstrat. Hoc.n. modo Aristoteles definiuit ipsam in libro Topicorum (cum inquit) huius operis intentio est methodum viã. s. inuenire qua possimus ratiocinari de omni proposita quæstione ex probabilibus, qua ratione dialectice à prima philosophia, differt, qm̃ hæc ex principiis quæ per se credentia sunt, & ex communibus conceptionib. efficit demonstrationes: At dialectice ex probabilibus. Nam contra eum qui tollit pũctum esse indiuisibile vel lineã esse longitudinem sine latitudine geometer non disputabit: sed primo philosopho delegabit hoc demonstrãdi munus. præstat.o. medicus medico. Rursus principia perspectiuæ geometria demonstrabit, & principia grãmatices musica, & huius arithmetica. Sumit.n. grammaticus hęc elementa quidem longa esse hæc vero breuia atque eadem nunc quidem breuia interdũ longa. Causam autem huius rei ipse profecto ignorat, sed musicus eam demonstrat. Rursus musicus sumit huius cordę ad illam esse proportionem sexquialteram vel duplam, vel sexquitertiam. Vnde in chordis solum numerorum rõnem proportionemq; accipit. Atqui arithmeticus vñiter quæ sit dupli proportio ac reliquorum inuestigat siue in chordis hę proportiones fuerint siue vbicũq;. Itẽ geometriæ arithmetica succurrit. Constat.n. arithmeticam omnes scientias mathematicas (vt aiunt) præcedere. Nam geometer sumit latus lateri duplum esse sexquitertium, ac duplum tantæ magnitudinis, vel quantęcunque sumit. Atq arithmeticus vñiter hoc accipit, & quæ sit dupli, & aliarum proportionum rõ demonstrat. Sed primus philosophus oĩum sciarum principia demonstrat. Propterea nõ attinet ad naturalẽ virũ cõtra Parmenidẽ & Melissum disserere qui tollũt prĩcipia nãlia. Nam cum asserant vnum ens esse atq; immobile, eo qd̃ statuunt unum ens esse, principia destruunt, eo autem, quod illud immobile esse assentiunt, principia vt naturalia dirimunt. Cum.n. dicunt vnum ens esse, eos prorsus necesse est id vel principium statuere, vel fateri id esse quod oritur ex principio, sed siquidem illud esse principium posuerint eos oportebit omnino asserere ea ẽt esse, quæ oriuntur ex principio, qm̃ hæc numerantur inter ea, quæ ad aliquid sunt, quippe principium alicuius, vel aliquorum sit principium, vt ipse inquit: quare non erit vnum ens sed multa principium. s. & ea quę ex principio proficiscuntur, igitur tueri nequeunt vnũ ens esse. Rursus si unum posuerint id esse quod orit̃ ex principio, eos oportebit etiam fateri illius esse principium, quapropter neque hoc modo vnum ens amplius erit,

sed

sed nunc statuunt vnum ens esse igitur, vtroque mō.s. siue principium siue id quod oritur ex principio illud vnum esse dixerit, abolent principium. Nam cum illud principium fuerit non poterit vnum ens esse:hac igitur rōne principium tollitur, sed etiam principium, vt naturale dirimunt eo quod ponunt idem immobile esse. Nam motus plane rebus naturalibus inest. Generatio. n.& corruptio, auctio, diminutio, alteratio, & sm locū mutatio rebus naturalibus insunt. Ipse q; naturam diffiniens eam esse principiū motus,& quietis inquit. Quāobrem qui motum tollunt, principia naturalia interimunt. Ob id igitur ait naturalis munus non esse contra eos disceptare, vt tanq; naturales hoc negociū exerceamus. Verumtamen inquit, qm̄ hęc consideratio ad aliquam philosophiam spectat, quippe ij de rebus q̄stiones concitent. Etsi non vt naturales, attā vt philosophi illis occurremus. Preterea cum videantur nonnullas dubitationes naturales afferre sic contra eos cōgressio cōsentanea erit. Eo nanque naturam tollendo quod vnū esse ens atque immobile statuunt. ideo de natura dubitant, qm̄ non amplius principium erit si vnum duntaxat,& hoc modo vnum est. Nam principium alicui', vel aliquorum est principium. Quod vero qui ens vnū esse statuunt principia tollant, in secunda figura hoc modo probat. Si vnum est ens, non est multitudo, sed si principium est, multitudo habetur, ergo si vnum ens est non erit principium, qm̄ cum principium fuerit oportebit etiam ea esse quę ex illo principio prodeunt, quo fit vt multitudinem esse oporteat. Verum si vnum intelligūt hoc modo videlicet pro immobile, adhuc sequitur incommodum. Nam cum fuerit immobile neque aliquid ex ipso emerget neq; ipsum ex alio, sed cum principiū est, oportet motū esse: qm̄ si prorsus immutabile ac immobile erit: neque aliquid ex ipso fieri poterit.

Vide Simpli pulchre in hoc loco.

Simile est itaque considerare si hoc modo sit unum: perinde ac de quauis alia positione differere quæ sermonis causa dicitur: qualis est Heracliti: vel siquis id quod est vnū hominem esse dixerit.

Positio est (vt ipse dixit in libro de locis dialecticis) opinio extranea alicuius notorum in philosophia. Ceu Heraclitus, qui contraria idem esse dixit, similiter & ij, qui omne vnum esse,& immobile autumant, vel vt Zeno, qui motum esse negauit, vel vt Anaxagoras, qui oīa moueri assensit. Itaque considerare si ens vnū sit,& immobile, inquit, simile est perinde ac de quauis alia positione differere. Ceu de illa Heracliti, qui asserunt cōtraria eadem esse. Nam veluti stultum est huic positioni contradicere cum ipsa euidentia oī demōstratione manifestior sit, aut illi obsistere, qui vniuersum vnū indiuiduum hoīem esse cōtēderet, ita stultū est contradicere rōni Parmenidis & Melissi. Dicit aūt (sermonis causa) pro hoc.s. gratia alicuius quod simpliciter esse, vel non esse enunciando dicimus,& non concludendo syllogismo aliquid, ut si quis proferat hominem tripedem esse.

Vide Simpli. pulchre. Et p opinione antiquorum lege Platonis in libro prętertum de recta nominum ratione. Textus.

Aut contentiosam soluere rationem.

Communiter dixit. Simile est itaq; cōsiderare,& aut contentiosam soluere rōnem. Differt aūt cōtentiosa rō à sophistica hac rōne, qm̄ sophistica quo ad materiam vtitur veritate sed figuram concludendi syllogisticam non habet. At contentiosa secundum vtranque partem peccat,& secundum materiam,& secundum formam.

Quod quidem vtræque rationes habent Parmenidis et Melissi. Nam falsa assumunt, & praua forma concludunt. Inepta autem magis est ipsius Melissi ratio, nec dubitationem affert: sed vno absurdo dato cætera accidunt: hoc autem non est difficile.

Inquit Parmenidis & Melissi rō contentiosa est. Nā vterq; ipsorum falsis ꝓpositionibus vsus est, & sine forma syllogistica procedit. Verum quas propositiones falsas accipiant,& quonam pacto eas praua forma connectant, cum aggrediemur ipsas rōnes demonstrabimus. Et quamuis ambæ rōnes contentiosæ sint, attamen magis inepta est Melissi rō, & nullam affert dubitationē. Nam illa Parmenidis quanquam falsa sumit, & vitiosa forma concludendi vtatur, attamen non nihil difficultatis,& acuminis habet. Sed ea Melissi cū superficialis sit, stulta ineptaq; est,& nullam auditoribus mouet dubitationem. Verum vno absurdo dato sic cætera concludit. Hoc autem (inquit) neq; difficile est, i. concedenti vnū absurdum reliqua probare quæ sequuntur. Nam si hoc detur, s. aerram volare, accidet nos in sublimi collocatos esse. Item grauia extra medium stare atque alia infinita, vel dicit: Non est difficile scilicet soluere & refelle re hæc sic in superficie dicta.

Duplex vltimæ particulæ interpretatio

Nobis subijciatur eorum quæ natura constant, aut omnia aut quædam moueri. Quod quidem in inductione perspicuum est.

Res naturales aut omnes aut quasdam moueri loco principiorum huius sciæ habemus. Preterea huius rei fidem à sensu accipimus.s. aut oīa, aut quædam moueri. Adiecit autem, (aut quędā) ꝑ potentias quæ sunt in subiecto, ac ꝑ aīas irrationales quæ cū naturales res sint tamen sunt immobiles quoniam non alterantur neque augentur neque mouentur secundum locum.

Insuper nec omnia soluenda sunt. Sed ea solum quæ aliquis ex principijs demonstrans metitur. Quæcunque autem non ex principijs ostenduntur minime soluenda sunt.

Cur priusquam refellet ea q̄ ab illis dicuntur, supposuit res naturales moueri, pro hoc rñdēs adiecit, nec oīa soluēda sunt, sed illa q̄ seruatis prīcipijs, ex eisdē aliquis falsa ꝓbat. Cōtra eū vero qui tollit principia, & eas affert dubitationes, q̄ principia demūt, disserēdū nō est, neq; eius q̄sita ac dubitata soluenda sunt. Dixit aūt insuper nec oīa soluēda sunt pro hoc, nec.n. oīa soluēda.

Veluti circuli quadraturā, quæ per sectiones fit ad geometram dissoluere pertinet: at illud Antiphontis non ad geometram diluere spectat. Verum cum de natura quidem non, naturales autē dubitationes ipsos dicere accidat: res forsitan bene se habebit si parum de ipsis disseruerimus.

Hippocrates Chius mercator cum in piratarum nauem incidisset omniaq; amisisset, Athenas venerat latrones accusaturus,& cum diu Athenis accusandi criminis cā moraretur, accessit ad philosophum, qui adeo geometriam calluit, vt circulum quadrare contēderet, cuius quidem quadraturam non inuenit, sed cum quadraret lunulam, falso ratus est ex hac circulum quadrare. Nam ex lunula quadrata circulum quadratum concludere arbitrabatur. Sed etiam Antipho circulum quadrare conatus est, qui cum non seruet principia geometriæ hoc modo idem, ostendere nitebatur inquiens, si fecero circulum, & in eius ambitu descripsero quadratum, ac sectiones circuli quæ fiunt in quolibet quadrati latere, secuero in duas partes, deindeq; duxero ex sectione vtrinque rectas lineas ad terminos sectionum, certe ipse constituam octangulam figuram.s. octo angulorum. Rursus si eas sectiones, quæ continent angulos, in duas partes incidero & iterum deduxero à sectionibus vtrinque rectas ad terminos sectionum, faciam equidem figuram multorum angulorum, si autem idē per multum fecero figura fiet maiore angulorum numero constituta, q̄ paruissimos angulos habebit, quos lineæ rectæ continentes ob prauissimam earum molem adęquabunt circulo. Cum igitur datur omnem datam figuram recti lineam quadrari posse, si quadrauero hāc figuram multorum angulorum, quæ cum adequet circulo quadrabo etiam circulum. Is itaque destruit principia

cipia geometriæ. Nam principium geometriæ est, nunquàm circumferētiam adæquari lineæ rectæ. Hippocrates itaque cum ex principiis geometriæ cæpisset & quadrasset lunulam quandam circuli sectionem male deinde conclusit, inquit igitur quadraturam circuli, quā falsis dictis Hippocrates probabat ad geometram attinet dissoluere. Cum ipse Hippocrates seruet, principia geometriæ. At illam formam, quadrandi circulum, quā Antiphon adducebat non spectat ad geometram dissoluere, quoniam negatis principijs geometriæ ita Antiphō procedebat. Verum cum de natura quidem non, naturales vero dubitationes ipsos dicere accidat. (Nam eo quod vnum esse ens, & immobile statuerunt, naturā dirimunt, eo autē quod naturam tollunt eos accidit dicere non naturales dubitationes) inquit necessarium esse, vt nos parum contra illos disseramus, non quia dogma eorumque sententia quadā ratione, & certamine egeat sed propter dignitatem personarum, atque ea de causa quia manifesta, multis ambigua videri solent.

Præterea ipsa per se de his consideratio quandam philosophiam nimirum habet.

Idest hæc inquisitio de entibus ipsa per se. Vtrū vnū sit vel plura, conuenit primæ, & nulli substātię phīæ.

Principium omnium nobis accommodatissimum est: ab illis percunctari cum ens multis modis dicatur: quonā pacto dicant asserentes omnia esse vnum.

Cum distinxerit superioribus dictis contra quos naturalis intersit disputare, & contra quos minime intersit. Et dixerit contra Parmenidem ac Melissum nō esse naturalis philosophi munus differere, ꝓpterea quòd ij tollunt naturalia principia dicentes vnū esse ens, & immobile. Et deinde dixerit, quanquam contra eos differere ad naturalem non spectet, attamen hæc considera tio habet quandam dubitationem & philosophiam, ab surdum non esse si parum contra ipsos disputauerimus ac deinde dixerit. Et si non de natura aliquid dicunt, verūtamen quia naturales ambiguitates moliuntur quod destruunt principia naturalia, & cætera. Hæc igitur cū dixerit superioribus verbis, hic aggreditur rōnes contra illos. Et priusquam respondeat ad ea quæ ipsi dixerunt, communiter ipsam quæstionem per se examinat. Nam proprie illis contradicemus si eorum rōnibus occurremus ac respondebimus, quibus illi suam sententiam probare nituntur. Communis autem de problematis consideratio est, idem problema communiter exercere, & demonstrare si hoc modo esse queat, an aliter. Deinde cum demonstrabit hoc magis proprie, occurret ac respondebit rationibus eorum. Nam oportet imprimis ipsa problemata ẜm se exercere, & dubitationes, contra ipsa r efellere, vt ne insolutę manentes simpliciores confundant. Quocirca diuisione vtitur, cū dicat quot modis vnum dicatur. Deinde ostendit iuxta nullum significatum vnius vnum ens esse. Inquit ergo vnum vel nomine vnum est, vel re. Dico autem nomine vnum quemadmodum siquis diceret hominem verum & depictum vnum esse, propterea quod vnum hominis nomen habent. Vel siquis assereret omnia prædicamenta vnum esse, qm̄ vnum nomen entis habent. Vnum ergo, vel nomine, vel re vnum est. Et si re, vel re vniuersali, vel re particulari. Item si vniuersali re, vel genere vel specie ac gn̄e quēadmodum si quis diceret omnes particulares substantias vnum esse, qm̄ commune genus substantiam habent, specie, vt si quis asserat albedinem, & nigredinem vnum esse, qm̄ commune habent alteratio nis nomen, vel potius siquis affirmat albedinem in cerussa & albedinem in pallio vnum esse, propterea quod communem speciem habent ipsam. albedinem, vel si quis dixerit omnia rationalia vnum esse, propterea, qđ species animalis est ipsum rationale. Si autem particula ri re vnum fuerit ens, vel erit vt continuum, ceu dicim⁹ lignum vnum esse, vel erit vnum vt indiuisibile vt punctum & vnitas, vel ratione vnum ceu polyonyma, vt tunica & indumentum atque ensis & gladius. Hæc.n. rōne vnum sunt. Accipit ergo alteram diuisionis partem, .s. vnum re & eam qua vnum re vniuersali dicimus. Et inquit ea quæ vniuersali re vnum dicūtur, vel profecto substantia sunt, vel aliquod accidēs. Et si accīs, aut quātum, aut quale, aut aliquid aliorum prædicamētorum accīs, sed ostendere omnia non esse vnam substantiam nunc supersedet & prorogat dicendum esse in sequentibus, qm̄ demonstrabit neque id quod est vnum ens, esse substātiam, alioquin tolleremus naturam accidentium. Nunc autem probat nunquam posse affirmari id quod est vnum ens esse aliquod vniuersale accidens ceu quantitatem. Nam eo quod omnia essent quantitates ita ens diceretur secundū aliquod vnum vniuersale quātitas. Sed antequam hęc refellat interserit argumētum quo probat dici non posse vt sit ens vnum nomine, ceu substātiam & accidentia multa, ꝙ autem omnia appellātur entia hoc modo vnum ens dici potest. At (inquit) si hoc foret, perspicuum est multa entia esse & nō vnū. Neque.n. inquit si quis assereret ea quæ re multa sunt participare communi nomine, idcirco hæc vnum erūt. Hoc itaque quærit, si omnia queant esse quantitates ac ratione generis omnia vnum dici: inquit.n. huic quantitati vel coexistit substantia, vel non, si autem non coexistit quantitati substantia, ergo quantitas merito per se subsistet, quod fieri non potest, quoniam accidentia in substantia esse habent: si vero coexistit vel erit idem conceptus substantiæ, & quantitatis, quæ significent aliquam vnam rem diuersis nominibus, vel alter est substātiæ conceptus & alter quantitatis, si ergo idem est conceptus substantiæ & quantitatis ergo quæ coniungi nequeunt ipsi coniungunt ac in vnum redigunt substantiam & accidens. Si autem aliud quidpiam est substantia præter quantitatem, iterum multa entia erūt. Cum igitur hæc explicat, cæterum demonstrabit non temere suppofuisse quantitatem aliquod ens dici, quoniam Melissus hoc ens vnum posuit esse infinitum, infinitum autem, vel species quātitatis, vel pars, aut potius passio eius est quæ per se illi competat. Verum aliquis posset asserere infinitum esse velut aliquam speciem quantitatis dicendo, quātitatis alia infinita alia vero finita, meo tamen iudicio infinitum passio potius est de numero earum passionum, quæ alicui per se competere solēt. Nō .n. simpliciter infinitum est, quantitas, sed inest quantitati. Verum dupliciter dicitur per se (vt Aristo. fatetur in libro de Demonstratione) vel in cuius definitio subiectū assumitur, ceu in definitione simitatis nasus clauditur, quippe simitudo sit nasi cauitas: & hęc est passio per se nasi, eodem etiam modo in definitione numeri paris, vel imparis subiectum sumitur. Nam dicimus numerum parem esse numerum in duas partes diuidendum: similiter hinnibile per se equo inest, quoniam sumitur in definitione subiecti. Nā dicimus equus est animal irrationale hinnibile. Item circuli passio est, lineas æquales esse quæ à centro ducuntur siquidem in definitione circuli comprehendatur. circulus.n. est figura plana vna linea contenta ad quam omnes lineæ rectæ incidentes à centro productæ ad circumferentiam vsq; sunt æquales. Infinitum itaq; per se quantitati inest, quoniā in definitione eius subiectum capitur dico .s. ipsa quantitas. Nam dicimus infinitum esse quantitatem quę ꝑcurri non potest. Si ergo ens infinitum Melissus asseruit & infinitum per se quantitati inest, igitur ens aliquam quantitatem esse affirmauit. Nam ut infinitum quidpiam aliud esset, dicendū foret ipsum quantitate per accidē participare,

participare, perinde ac album vel nigrum multum diceretur non per ſed per ſe accidens, quoniam multum eſt quia ſuperficies in qua color eſt (vt ipſe in prædicamentis inquit) multa eſt. Eodem igitur modo ſi ſubſtãtia aſſirmaretur eſſe infinita cum non per ſe infinita ſit quippe in nullo dicendi modo per ſe incidat, neque in definitione infiniti ſubſtantia comprehendatur, & ecõtra neque infinitum in definitione ſubſtantiæ ſumatur: quamobrem ſubſtantia non per ſe infinita ſed per accidens erit, cum participet quantitate cui per ſe ineſt infinitum. Si ergo Meliſſus ens infinitum eſſe dixit et infinitum per ſe & non per accidens eſt, alioquin vnum non eſſet ſi alicui accideret, conſtat Meliſſum quantitatem eſſe conſtituiſſe: quapropter non incaſſum ſuppoſuimus illos dixiſſe ens eſſe quantitatem. Principiũ omnium nobis accommodatiſsimum eſt. Qm̃ inquit ens multifariam dr̃ principium omnium nobis accommodatiſsimum erit ſi poſuerimus ſignificatus entis ac percunctari ab ijs quo ſignificatu entis aſſerant vnum eſſe. Deinde etiam cum vnum multis modis dicatur quonã pacto hoc ens eſſe vnum aſſentiant. Nam reuera principium accommodatiſsimum cuiuſuis quæſtionis eſt ꝓprias ſignificatorum ſignificationes inuenire & ꝓpoſitum ſignificatum diſtinguere ab alijs quæ cũ illo æquiuoce dicuntur, quandoquidẽ cauſa maximi erroris hominum ſit ipſa nominis æquiuocatio: Complectiť itaque Ariſt. vtranque diuiſionem & illam vnius & illam entis. Nam diuidens ens in ſubſtantiam & accidens ſtatim diuidit ipſum in ſpecies genera & indiuidua. Deinceps quod ait, quoniam & ipſum vnum multifariam dicitur, quanquã nõ ſit diuiſio vnius vniuerſalis ſed eius, quod maxime ꝓprie vnum eſt, particularis .i. vnius qđ indiuiduum dicitur, diuidet hoc vnum in continuum, & in vnum indiuiſibile ac in vnum ratione.

Vtrum velut ſubſtantiam omnia: an ut quantitatẽ an qualitatem. Et rurſus nunquid omnia vnam ſubſtantiam, velut hominem vnum: aut equum vnũ: aut animam vnã. Vel qualitatem & hanc identitatem vnam: vt albedinem aut caliditatem: aut aliquid tale dicunt.

Quidam opinantur Ariſt. his aſſerre eam diuiſionis partem, in qua dr̃, Et ſi re vnum vel vñ. Et ob id dicere. Vtrum omnia vt ſubſtantiam, an vt quantitatẽ, an qualitatem, quod ſane dictũ eſt vtrum omnia vnum genere ſunt: rurſus cum ait. Vtrum omnia ſubſtantiã vnam eſſe, vt hominem vnum vel equum vnũ quod eſt dictũ vtrum omnia ſint ſpecie vnum. Nam particulare paulo poſt adijciet vbi inquit, dr̃ autem vnum, vel cõtinuũ vel indiuiſibile, vel cuius rõ eadem eſt. Verum nos dicimus qm̃ cum audiuerimus vnum hominem, vel vnum equum mox intellectus trãſfertur ad particulare. Quocirca dicimus per hæc. Vtrum velut ſubſtãtiam oĩa, vel aliquã quantitatem, vel qualitatẽ, ipſum vr̃e ponere cõiter, ſ. vel vnum genere, vel vnum ſpecie. Et per illa, velut hominem vnum, aut equum vnum, particulari. Deinceps vero (vt iam dixi) ipſum particulare diuidit.

Duplex expõ

Sua expõ.

Hæc enim omnia tantum inter ſe differunt: & dici nequeunt. nam ſi erit ſubſtantia. & qualitas atque quantitas ſiue ſeparata inter ſe fuerint non vnum ſed plura profecto ſunt. Sin vero omnia qualitas vel quantitas ſiue ſubſtantia ſit ſiue non ſit, abſurdum eſt ſane ſi liceat appellari id quod non poteſt eſſe, abſurdum.

Ea quæ numerauit. ſ. accidens & ſubſtantiã ſiue vniuerſalem ſiue particularem, eodem etiam modo quantitatem, qualitatem, & reliqua accidẽtia inquit inter ſe multum differre, & ſi quis eorum qui ſectantur Parmenidem quoduis horum quæ ſuppoſuimus dederit, profecto impoſsibilia prorſus eorum poſitioni accident.

Textus. Nam ſi ens erit ſubſtantia & qualitas atq; quãtitas. Hic (vt iam dixi) interſerit ſuppoſitionem dicentẽ ens vnũ nomine eſſe, quemadmodum decem prædicamenta ſecundum ipſum ens vnum ſunt, quia vno potiuntur nomine entis. Inquit igitur, quod ſi ens quod quidem vnũ eſſe ſtatuunt, dicunt ipſum eſſe ſubſtantiam quantitatem, qualitatem, & alia prædicamenta, ſiue hæc diſiuncta, & ſeparata inter ſe poſuerint ſiue in vnum inter ſe collecta, & coniuncta dixerint, vt etiam verum eſt qm̃ omnia accidentia habent eſſe in ſubſtantia. Vtroq; modo accidet multa eſſe ea quæ ſunt: Et ſolo nomine inter ſe conuenient, quatenus omnia entia appellantur: quapropter nomine ſolo vnum erunt & non re. Sin vero omnia qualitas aut quantitas. Textus. Recurrit ad aliam diuiſionis partem, quę ponebat omnia eſſe vnum re, vel vt accidens vnum vel vt ſubſtantiam vnam. Sed nũc vt dicebam, ſermoni de ſubſtantia ſuperſedet, & tractat illã partem qua dr̃, ſi omnia ſunt vnum velut accidens. Et inquit ſi igitur ens erit vnum aliquod accidentium, ceu hoc ens ſit quantitas, ſiue eidem ponant coexiſtere ſubſtantiam ſiue non, ſermo eorum abſurdus eſt, qm̃ ſi coexiſtit non amplius vnum ens erit ſed multa, ſi autẽ nõ coexiſtit ſed per ſe quantitas exiſtit, erit accidens ſeparabile à ſubſtantia, quod quidem non ſolum abſurdum eſt, ſed etiam id quod fieri nequit, idcirco & ipſe dicẽs, abſurdum ſubiunxit mox dicendo ſi oportet abſurdũ appellare id, quod fieri nequit. Nam impoſsibile auget & intendit ipſum abſurdum. Abſurdo .n. opponitur cõſentaneum, quoniam illud eſt abſurdum quod quis nõ conijceret aſſirmaretq́;, propterea quod non habet rõnem neq; vere ſequitur. Abſurdo igitur opponitur conſentaneum, impoſsibili autem opponitur neceſſariũ. Et auget impoſsibile ipſum abſurdum, qm̃ ipſum abſurdum aliqñ põt eſſe ac forſitan erit, ceu hoc nemo putat oẽm hoĩem lauari, hoc quidem exiſtimare ſentireq; falſum eſt, ſed non impoſsibile. At impoſsibile & falſum eſt & fieri nequit, ceu ſiquis dicat hoĩem habere alas. Hoc .n. appoſitũ eſt falſum, & vltra falsũ impoſsibile ẽ.

Nihil enim aliorum præter ſubſtantiam ſeparatum eſt. Nam omnia dicuntur de ſubiecta ſubſtantia.

Abſurdum ſuperius adduxit tanquam ſecundã ſuppoſitionem conſequens in qua ſupponebatur id quod eſt vnam eſſe quantitatem ſeiuncta ſubſtantia, conſequens aliam ſuppoſitionem. ſ. eam in qua ſupponiť ſubſtantiam coexiſtere quantitati nondum adduxit, inquit igitur hoc conſequens deinceps quod iã ipſe proxime dixit. Nam ſi erit illud vnum ens, ſubſtantia, quãtitas, & qualitas, ſiue hæc ſeparata ſeiunctaq́; fuerint inter ſe, ſiue non, multa ſunt ea quæ ſunt. Etenim hoc in loco inquit, ſi coexiſtit ſubſtantia quantitati multa ſunt ea q̃ ſunt & nõ vnũ, & ſuas tollunt ſuppoſitiones ſi hoc aſſeuerint. Nã oĩa dicuntur de ſubiecta ſubſtantia. Verũ in præſentia dicit de ſubiecto ꝓ eo quod eſt in ſubiecto.

Atqui Meliſſus id quod eſt infinitum eſſe aſſerit: ergo id quod eſt quantitas aliqua erit. Nam infinitum in quantitate eſt. Subſtantia autem infinita: vel qualitas aut affectio infinita eſſe non poteſt niſi per accidens. Si ergo ſubſtantia eſt cum quantitate. Et qualitas & quantitas quadam eſſent. Nam infiniti ratio quantitate vtitur, ſed non ſubſtantia neque qualitate.

Qm̃ nondũ quid ſenſerint opiniones ſubiecit. Equidem oĩa eſſe ſubſtantiam non affirmant, ſed forſitan q̃titatem vel qualitatem. Hiſce igitur oſtendere illos id ens quod quidem dicebant, quantitatem eſſe poſuiſſe. Nam illud infinitum appellabant, infinitum autem q̃titati per ſe ineſt. Subſtantia vero vel qualitas, aut quidpiam aliud infinitum eſſe per ſe non poteſt, niſi per accidens, eo quod quantitate participant, quemadmodũ album multum eſſe dicimus nõ per ſe, ſed per accidẽs,

quoniam

quoniam in multa superficie est. Verum inquisitione opus est quo ipse inquiat non inesse substantiæ infinitū nisi per accidens, quatenus quantitate ipsa participat, cuius affectio per se est infinitum, si.n. corpus substātia est, & definitio terminusq; eius est trina dimensio, igiť corpus aliqua magnitudo & quantitas erit. Si autē hoc conceditur, infinitum igitur & finitum eidem per se in erunt. Item si tres sunt spēs magnitudinis, sola, bina, ternaq; .f. linea, superficies, & corpus, & corpus substantia est, ergo magnitudo substantia est. Nam vt in qualitatibus quarum aliquæ sunt substantiales quales sunt illę q̄ insunt elementis, aliq̄ autem non substantiales sed p accidens insunt suis subiectis, vt sunt illæq̄ nostris corporibus insunt albedo. f. nigredo, caliditas quæ extrinsecꝰ aduenit & frigiditas, ita ēt aliqua & substantialis quantitas esse dēt q̄ primo corpus formet, deindedesignet, designandoq; distinguat. Verum ad propriā speculationem de his attinet diligentius differere, an reuera trina corporis dimensio substantialis sit, & ipsum corpus q̄dam substantia habeať q̄ non sit nec magnitudine nec dimensione impressā & formata, an non. Soluentes tñ primo dicimus apud Arist. non esse aliquod corpus simplex sed compositum ex materia prima & q̄titate. f. trina dimensione: quocirca perspicuum est corpus nō esse simpliciter q̄titatem. Præterea substantia non est vox æquiuoca q̄m genus est, sed potius vt aīal significat quandā naturā cōem, quæ vnicuiq; particulari aīali inest, videlicet significat substantiam aīatam sensibilem, ita etiam substantia significat per se subsistentiā. Nam per se subsistunt substantiæ corporeæ atq; incorporeę. Quapropter si substantia est, per se subsistens erit, sed quod per se subsistit non est q̄titas, infinitum aūt aliqd quantitatis est, igitur per se substans. f. substantia nō est infinitum, item & si de sola substantia corporea rō habereť cui trina dimensio aduenit veluti dr̄ia, neq; hoc mō substantiæ corporali inerit per se infinitum vel finitum: nam finita, vel infinita esse continua, per expositionem dr̄, & non p p trinam dimensionem, sed hæc quantitas per extēsionē accidit corporib. & non cōficit substantiā corporū. Non.n. quia lignum est trium cubitorum, vel digitale, vel mille cubitorū, facit vt idipsum lignum sit. Nam si foret definita cubiti q̄titas. v.g. cubitalis, quæ ad substātiā ligni cōferret quāq; cōficeret, pfecto nullū lignū esse posset q̄d excederet lignū vnius cubiti, vel minus eo esset, igiť & si aliquis cogitaret extensionē ligni in infinitū protendi, hæc q̄titas nō p se sed p accidēs inesset ligno, quare si finitū & infinitū in cōtinuis quantitati f̄m extensionē inest, hęc aūt corporib. accidit finitū igiť & infinitū per accńs inest corporib.

Si ergo substantia est & quantitas: duo igitur & non vnum erit id quod est. Sin vero solum substantia sit, infinitum sane non est: vllum quidem habebit magnitudinem. Erit enim quantitas quædam.

Cum supposuisset ens vnū esse quantitatem vlem, pficiť modo ad substātiā, & cōius simpľr, velut substātiam supponēs ita probat rōnē. Si ergo (inquit) hoc vnū ens statuerint substantiam esse, non poterunt amplius ponere illud esse finitum vel infinitum, quoniā hęc quā titati peculiaria sunt, quoniam si substantia sola est, nō erit quantum, quare si Parmenides supposuit ens esse finitum, Melissus autem infinitum, profecto ipsum vnū ens substantiam statuere non poterunt.

Præterea cum mul[...] ipsum vnum dicatur, quemadmodum id quod est, conside[...] andum est quonam modo ipsum vn[...] dicunt [...] vnum.

Cum proposuerit [...] Melissi Parmenidisq; sectatoribus contradicturum, censuit prius oportere contra ipsum problema instare, & deinde vlus est diuisiōe vni'. Nam dixit vnum vel nomine vel re vnum est. Et si re vel vli, vel particulari. Prius ergo demonstrauit fieri nō posse vt id quod est vnum noīe sit, deinde descenderat ad vnum re, & id vli, atque demonstrauit neq; id quod est vnum vt accidens esse. Item ostendit ex his quæ dixerunt Parmenides, & Melissus, eos potius posuisse ens q̄titatem aliquā esse, q̄m illud esse finitum, Parmenides dixit, & Melissus infinitum, quare non temere posuimꝰ eos dixisse ens quantitatem esse: postremo ostendit eos non potuisse illud quod est statuere substantiam esse. Restat itaque vt inuestigemus si illud vnum ens sit vnū re particulari quod quidem vnum trifariā diuidiť. Nā particulare vel continuum est vel indiuisibile vel definitione vnum, vt multiuoca. Hæc.n. rōne substantiæ eadē sunt, noīe autem duntaxat differūt: si ergo vt continuū id quod est vnum erit, q̄m cōtinuum est, vt ipse in quinto huius operis libro definit, cuius partes copulātur ad vnum terminum cōem, constat ergo vt continuū plures partes habeat, quamobrem si vnum actu est, multa tñ potentia erit. Si ergo continuum est potentia multa, igitur id q̄d est nō erit vnū, sed multa, igitur id q̄d est, non erit vnum, sed multa. At illi mul[...]itudinem prorsus sustulerunt, nullo pacto illam asserentes, quod si hoc admittitur, non poterunt affirmare illud quod est continuum esse, q̄m continuum multa est ptāte. Si aūt fuerit indiuisibile, ceu punctum, vnitas, nunc, vel motio, quæ in naturalibus indiuisibilia sunt, q̄uo hoc erit finitū (vt sensit Parmenides) vel infinitum (vt inquit Melissus) Nā impartibile terminus quidē esse potest vt nunc vel punctum, finitum autem vel infinitum nequaquam esse potest, q̄m hęc quanta quædam sunt, igitur qui fateretur id quod est, hoc modo vnum esse vtrasq; suppositiones tollet. Item si q̄d est indiuisibile foret, quantitas & qualitas tollerentur. Quod vero quantitas tolleretur perspicuum est, quippe q̄ quātitas sit diuisibilis. Nam duę sunt quantitatis species, vna cōtinua, altera discreta, & vtręque sunt diuisibiles. Item qualitatem tollent, in primis quidem, q̄m ipsa est in magnitudine, deinde quia forma & figura sunt qualitatis species quę diuisibilis est, quare qualitatem ēt tollunt si id quod est, assentiūt partibile esse. Si vero vnum rōne illud erit (vt caducum & mortale.) Nam hæc rōne substantiæ vnum sunt, & noīe tantum differunt cum subiectum vnum sit, his nanque accidet rōnem Heracliti dicere, qui contraria eadem esse asseruit ceu album & nigrum, bonum & malū, dulce & amarum. Si ergo ij quod est hoc modo vnum esse dixerint, eo quod vnam & eandem rōnē habet, & si pluribus vocetur nominibus, perspicuum est eos redigere cōtraria in vnum, & idem ceu calidum frigidum siccū & humidum, bonum & malum, quæ noīe dūtaxat differant. Verum quidam pro Heraclito respondentes aiūt illum cum asseruit contraria eadem esse, hoc non dixisse vt nullo modo bonum & malum, vel nigrum & albū differant, sed id Heraclitus dixit in primis, quia contraria sunt vnum subiecto atque gn̄e. Deinde quia ea quę sunt hic contraria, pura sinceraq; non habentur, sed aliquo modo inter se adeo miscentur vt sincere bonū inuenire non sit, vel sincere malum. Nam horum ideæ cū in materia non sunt, puræ sinceræq; sunt, sed in materia cum fuerint, propterea quod ipsa est contrariorum capax commiscentur aliquo modo inter se, & sincerę amplius non manebunt. Atqui non modo contraria in idē redigunt verum etiam & contradicentia, cum.n. non album aliquid sit quod album negat, & significet aliquid alterum: Si aiunt cuncta quæ sunt substantia vnum esse, noīe autem solum differre, prorsus necesse ēst, vt albū atq; non album idē sint, quare contradicentia simul vera erunt, atq; idem erunt album & non album, homo & non homo. Et cogētur, rōne hac, non modo negare oia esse

esse vnum,sed etiam prorsus negare aliquid esse. Nam si album idem est quod non album,igitur albũ non erit magis per affirmationem quam per negationem non sit,præterea si q̃titatem,qualitatem,decemq; prædicamenta in idem reducunt,igit̃ noĩe duntaxat distabunt & non re,quæ igitur cum dicit deinceps inducit nos recte illos accusare ac damnare vrgentes illos vt hoc absurdissimum assentiant,contraria.f.in idem redigi: constat ẽt ex ijs quosdã ante nos in quæstione hac de continuo tumultuasse vt videretur,aliq̃n idem esse vnum & multa:q̃m cõi consensu habuerunt hoc pro comperto, vt contraria simul esse non possint.Quocirca Zeno eleates qui aduersus obiurgantes, Parmenidis præceptoris sui opinionem,asserentem id ꝙ est vnum esse instat:Et illius opinioni succurrens demonstrare nititur fieri nõ posse vt in his quæ sunt multitudo habeatur. Nam inq̃t si multitudo est q̃m ipsa ex multis vnitatibus componitur.necesse est vnitates plures esse quibus multitudo cõstet:si igitur demonstrabimus impossibile esse vt plures sint vnitates, manifestum est vt etiam nequeat esse multitudo.siquidem ea ex vnitatibus constet,si autẽ nequit esse multitudo & necesse est vnum esse vel multitudinẽ. Cum multitudo esse nequeat,superest vt vnũ sit. Hoc modo igitur ostendit non esse plures vnitates,q̃m hi qui multitudinem asseuerant euidentia illã statuunt. Est.n.equus & homo & vnumquodq; particulare quorum congregatio multitudinem conficit,euidentia igitur cauillo refellere cum Zeno voluisset,dixit quoniam si multitudo his conficitur quæ vnitatibus constet,eadẽ particularia igitur erunt vnitates, si ergo ostendem' eadem non esse vnitates,constabit etiã ex eis non esse multitudinem,si quidem multitudo ex vnitatibus cõstituatur.Hoc modo itaque illud ostendit.Soc.quem asseritis vnitatem esse quæ ad conficiendam multitudinem cõfert non modo.Soc.est,sed etiam albus philosophus vẽtricosus & simus, quamobrem ipse etiã multa erit, sed idem vnum esse & multa impossibile est, non igit̃ Soc. vnum erit eodem modo neque reliqua quibus multitudinem cõfici asseritis.si autem nequeunt esse multæ vnitates,constat ꝙ neq; multitudo sit. Quod si necesse est id quod est,vel vnum esse,vel multa, & iam demonstratum est,non esse multa:propterea quod plures vnitates non sunt, necesse est igitur vnum esse. Item idipsum ex continuo demonstrat.nam si continuum vnum est,q̃m ipsum semper est diuisibile atque semper diuidendum, in plures partes,quod si ita est,igitur continuum multa est,idem ergo vnum & multa,ꝙ quidam fieri non põt, quamobrem non erit vnum:si uero nullum continuum vnum est,& oportet siquidem multitudo erit,vnitatib. constare,q̃m neq; in vnitatibus multitudo est,restat igit̃ vnum esse ꝙ est. Verum antiqui vt ait circa hanc ambiguitatem tumultuarunt,ne aliquando idem vnum esse & multa concederent,q̃m cõi consensu fatebantur contraria non posse in eodem collocari,quidam tñ dubitationem persoluentes hoc verbum(est)demi tollique assentiebant vt Licophron sophista, nam is asseruit non esse dicendum Soc.albus est,sed Soc.albus. Hoc.n.verbum est additum albo existentiam affert.Quidam vero (vt inquit)dictionem mutabant dicentes non oportere vt dicamus Soc.albus est,sed albesit vt verum prædicatum sit & minime nomen,ꝙ quidem ridiculum est, si.n.in hac oratione Soc.albus,non adijcitur hoc verbum est & nihil exterius subauditur percipi non poterit oratio,& imperfecta erit. Nam sine verbi indicatiui coniunctione oratio enunciatiua non perficitur quippe si proferatur.Soc.albus latet an Soc. sit vel non, attamen si verbum subauditur rursus eandem vim retinebit, & si à principio toti propositioni illud non ingesserit. Itẽ dicere Soc.albesit,& Soc.ambulat idem dictũ est Socr. est albus,& Soc.est ambulans,quippe omne verbũ indicatiuum resoluatur in participium & verbum est. Hæc igitur ad Zenonis dubitationes antiquiores rñdebant. Verum vt Arist.ait illi hæc passi sunt & tumultuarũt ne q̃n idem vnum & multa faterentur ob logici argumenti ignorantiam,& significationes vocum æquiuocarũ. Nam vnũ æquiuocum est,vel subiecto quidem est, vel definitione. Rursus vnum vel potẽtia uel actu est vnũ eodem modo etiam multa, omnes igit̃ coniugationes sex sunt,vnum.n.& multa subiecto & rõne connexa efficiunt quatuor coniugationes. Vel.n. subiecto & rõne multa,uel neque subiecto neq; rõne multa,uel quidem subiecto multa,& unum rõne,vel econtra subiecto quidem vnum diffinitione vero multa vt album, & calidũ subiecto vnum sunt,sed diffinitione multa:hæc.n.subiecto vnum & idem sunt q̃m vtraq; sunt in eodem corpore vt in Socrate,sunt autem rõne diuersa q̃m altera est calidi diffinitio & altera albi,econtrario autem sunt rõne vnum,subiecto vero multa ut album in cerussa,& album in niue.Nam vna est vtrisq; diffinitio,q̃m vtrunq; est color disgregans visum,multa tñ subiecto sunt,quoniam nix & cerussa multa sunt.Item rõe simul & subiecto vt vestis & tunica.eodem etiam modo tellus & terra,subiecto autem & rõne multa vt humiditas & siccitas,quippe nequeãt in eodem subiecto simul esse, licet scientia,& caliditas alia in animo sit alia vero in corpore.Tot itaque coniugationes vnum & multa subiecto & ratione coniuncta efficiunt.At qui si multa & vnum potentia & actu colligantur duas duntaxat efficient cõiugationes.vel.n.vnum potentia, & plura actu vt igniculi in multis lichnis,vel aquæ multæ in multis amphoris.hæc.n.potentia vnum sunt propterea quod si conuenerint,in vnum redigi queunt,actu autẽ multa sunt, quippe inuicem seiuncta diuisaq; sint. Itẽ vel actu vnũ, multa uero potentia,ceu continuũ.Reliquæ vero partes,coniungi simulq; stare nequeunt. Nam idem simul potentia & actu vnum esse non potest,eodẽ modo vnu & multa.Quid.n.impossibilius est quam vnum & multa potentia,& actu simul esse.Asseruit itaque Aris. hoc reuera esse impossibile vt idem eodem modo vnum sit & multa:q̃m contraria vel simpliciter opposita ẽm idẽ simul esse non possint ceu idem subiecto vnum & multa,uel rõne esse nõ potest.Item idem esse vnum & multa potentia uel actu unum & multa nequit. Hæc.n.pugnant inter se,quo circa neque coexistere queunt, sed quippiam vnum esse & multa diuersis modis in his nihil uetat uelut quippiam unum subiecto esse, rõne vero multa quemadmodum dulce & flauum in melle uel in uino rubor & constringendi uis. Rursus actu quidẽ unum esse plura uero potentia nullum absurdum est, ut continuum uel econtra actu quidem plura potentia uero unum, uelut aquæ multæ uariis uasibus inclusæ. Quum igitur unum multifariam dicatur,primam Zenonis dubitationem persoluemus per primam unius diuisionem in qua dr̃ aliquid esse unũ uel subiecto uel diffinitione.Nam album in Socrate,& caluitium cæteraq; alia sunt unum & idem subiecto, uidelicet Socrati, sed diffinitione plura.Item secunda dubitatio de continuo per secundam diuisionem tolletur, uidelicet unum uel multa aut actu aut potentia. Nam cõtinuum unum est & plura,attamen non eodem respectu sed multa potẽtia unũ uero actu,quare contraria simul non erunt.Nõ.n.pugnant id quod est multa potentia,& id quod unũ actu,sed id quod potentia multa est, & id quod potentia,unum est,pariter & id quod est unum actu atq; id quod est actu multa.Præterea ipsa Zenonis ratio p eundem refellitur,nẽ(ut inquit)de eo ꝙ omne appellauit, quod si multa non est,unum prorsus erit propterea qđ ens uel unum,uel plura esse oportet,ita de Socrate ac de cæteris.

cæteris. Si. n. Socrates Caluussimus philosophus, & quæcunque alia est oportet (vt cum Socrates fuerit) vel eũdem vnum esse vel plura, at vnum non est, ergo necessario multa. Quamobrem cum fugiat vnumquodque particulare vnum affirmare ne multa, esse vnu ex multis vnitatibus constitutum inquiat vnumquodque ens multa afferere vrgebitur. Non itaque id quod est dun taxat multa erit sed sæpe numero multa.

Dicitur autem vnum vel continuum ipsum vel indiuisibile, vel quorum ratio vna & eadem est, quaid quod quid erat esse appellatur vt temetum, & vinum, si igitur continuum est id quod est vnum, multa erit, quippe continuum in infinitum diuidi queat.

Vnum singulare (vt ait) Trifariã dr̃, vnum, quidẽ vt continuum, vt dicimus vnum lignum. Item vnum vt indiuisibile, vt punctum, & demum vnum, vt synonyma velut ensis, gladius, cultellus. Cum igitur Socratẽ vnum esse dicimus ad quem horum modorum reduce mus (Dico igitur ad continuum reduci, Etenim Socratis proprietates, quæ ipsum perficiunt, & vitæ ipsæ, & si non sunt per se continuæ, attamen in continuo sunt. Quapropter ipsum ad continuum reducimus.

Habet autem dubitationem de parte & toto non ad hanc disputationem forsitan accommodatam, sed per seipsam contemplandam.

Quoniam ostendit, quod si dixerint ens vt cõtinuũ vnum esse, qm̃ continuũ diuisibile est, ens non amplius vnum proprie erit, sed multa esse dixit, quia potẽtia diuisibile sit. Nam continuum, & totũ idem sunt, at totũ, & partes eadem sunt, quippe totum à partibus diuersum non sit. Quare continuum etiam, & partes eadem erunt. Si autem continuum est propterea, quod totũ, esse asseritur, perspicuum est vt partes plures non sint sed vnũ? Neq;. n. actu esse accipiũtur sed potentia, actu tñ vnum sunt. Inquit itaq; Arist. qõnem de parte ac toto an diuersa sint inter se vel eadem, habere dubitationem non solum præsentis disputationis cã sed etiam ipsam per se quæstionem dignam esse. Siue. n. quis supponat hæc eadem esse, siue diuersa videbitur vtranq; suppositionem, non nihil absurdi sequi. Nam totum si diuersum est à partibus, qm sane nihil aliud est totum, q̃ vniuersæ eius partes, continget idem à seipso diuersũ, esse, qđ quidem absurdũ est, & talis est syllogismus. Totum nihil aliud est, q̃ omnes partes, sed oẽs partes à toto diuersæ sunt (Nam hoc supponebatur) igitur totum à toto diuersum erit, & idem à seipso, liquidem alterũ, à partibus esse ponitur, at si idem omnibus partibus, totum est, & vnicuiq; idem erit, si. n. nõ idem vnicuiq; neq; omnibus simul, si vero vnicuiq; idem est erunt & inter se partes eædem, qđ profecto absurdũ est. Nã quæ eidem eadem sunt, & inter se eadem erunt. Quapp q̃tum ex hisce dubitationib. vr̃ totũ neq; idem partibus neq; alterum erit. Sciendũ itaq; totũ partim idem esse partib. partim vero diuersum, alterum. n. est à partibus tanq̃ id quod oĩum constitutione fit, & eorum effect' est. Rursus idem partibus est tanq̃ nihil extrinsecus pter partes adueniat, vt totum existat exempli gratia, qm̃ si citharæ vnaquãq; cordam seorsum adeo intẽderis vt lydium quẽ vis concentum simul cõficiat. Deinde oẽs separent, & minime in vnum consonent, vnaquæq; diuisim propriã vocem profecto exhibebit. Atqui concentus, qui post oĩum cordarum modum ex oĩum voce conficitur alter est, videlicet à uoce oĩum priusquã conuenirent. Nam oĩum concursus aliquam speciẽ cõficiet, quæ non erat in singulis sigillatim nondũ in vnũ conuenientibus, sic igitur concentus vniuersitas altera est ab oĩbus vocibus diuisim, & si mutecem intervallo, diminutæ simul sonent eadem etiam est eo, qđ nihil aliterum pt̃er particulares sonorum ictus, emergit ad constituendam concentus speciem: sic etiã de hominẽ dicendum est, si intellexeris partes eius separatas, quarũ vnaquæq; proprium opus retinet ceu oculus videt, & manus similiter suum, & reliquæ partes habent. Quum autem oẽs fuerint diuisæ ea species, quæ ex earum concursu perficitur, altera est, quæ rursus diceretur eadẽ, qm̃ nihil præter vnãquãq; partem, & peculiares earũ, operationes conuenit ad perficiẽdam totam speciem. Nam ex omnibus operibus particulariũ, hominũ cõe opus animalis efficitur. Sed forsitan non ad hanc disputationem, sed eam per se contemplandam. Sed qũo de toto dubitatio ad præsentem disputandam non videtur attinere? Et si nihil ad eam cur illam commemorat? Videtur igitur non spectare ad propositum, qm̃ cũ ipsa quærit an ens vnum sit vel non, dicat si vnum erit vt continuum, qm̃ ipsum diuisibile est in infinitum multa erit, ad cuius rei probationem vel confutationẽ dubitatio de toto, & partibus nobis minime conducit si ue. n. idem esset nõ ob id ens vnum erit, qm̃ potest hoc modo in infinitum diuidi, siue nõ idem sed diuersum, neque ob id multa erit nisi ipsum vt diuisibile accipiamus. Vnde vniuersaliter dubitare vtrum totum idem sit partibus, vel diuersum, non videtur, ad præsentem dubitationem attinere. Sed cur eius meminerit, & quẽ nam habeat respectum ad hanc contemplationem diximus à principio, & vniuersaliter qm̃ ad memoriã reuocat diuisionem continui in partes talis, quæstio à proposito penitus deuia non est. Nam dicentem aliquid diuidi in partes oportet intelligentiam naturæ totius, & partium assequi.

Vtrum unum vel plura sunt pars et totum, et quo pacto vnum vel plura sint: et si plura quo nam modo plura, atque de partibus non continuis eadem sunt petenda.

Vnum posuit pro eodem, & plura pro altero. Item & quomodo vnũ vel plura pro hoc, & quo modo idẽ vel diuersum, & de partibus non continuis dicit, vel de his partibus, quæ sunt secundum appositionem vel de separatis. Secundum appositionem, quidem ceu partes quæ in domo sunt. Quærendum enim est de ipsa, si tota eadem sit partibus vel diuersa, si enim eadem est, & vnicuiq; parti eadem erit. Quod si hoc dabitur, & eædem partes inter se eædem erunt. Quare tectum, & culmen idem erunt, ac ipsum, & parietes eadẽ, quod quidem absurdum est. Separatas autem partes appello vt pedes, manus, & reliquas partes, nam si totũ vnicuiq; partium dissimilarium idem est, ipse quoque inter se eædem erunt. Quapropter manus, & pes eædem erunt.

Et si vtraque pars & ipsum totum sint unum ut indiuisibile quod & eadem partes eisdem erunt.

Si vtraque pars (inquit) eadem sit toti propterea quod ipsum indiuisibile est, perspicuum etiã est ipsas ipsimet easdem esse. Illud igitur verbum (vt indiuisibile) est redditio causæ, cur toti pars eadem sit, illud quoque (vtraque) ponitur pro vnaquæque, id est si propterea, qđ partes totius indiuisibiles sunt, vnaquæq; pars toti eadem est, illud rursus vnum ponitur pro hac particula (idem) partes etiã ipsimet eædem erunt, hoc est inter se eædem, itaque caput manui idem erit. Si vero illud (vtraque) pro (vnaquæque) intellexerimus talis est contextus sententia. Si vero (vt consuetudo est) illud (vtraque) de duobus intelligatur, certe significaret totum, & partem (. Et sententia talis est.) Si quoniam totum indiuisibile est, & in ipso etiam pars consideratur & conspicitur. ob id pars eadem toti est, & ipsæ partes ipsimet, idest inter se mutuo eædem erunt. Sed cur si toti pars eadem est, ipsa inter se eædem erunt. Respondetur, quoniam si vnaquæque pars Socratis eadem est toti Socrati, & quæ eidem eadem sunt, inter se sunt eædem, partes Socratis inter se eædem erunt.

factũ habeat principium, si ergo oẽ factum hẽt principium, ergo quod non est factũ nõ hẽt principium. Qđ vero habens principium, & finem habeat, rursus ex cõmunibus postulatis accepit. Etenim ipsum principiũ, finis aliquis est. Hæc est igitur tota rõnis Melissi deductio. Arist. autem obijcit ei multa. Et primum conuersionem malam, quoniam male ex destructione antecedentis conuersionem faciebat. Nam lex conuersionis cum contra positione dẽt fieri ex consequente. Nam tunc vera sit, qñ acceperimus oppositum consequentis, & probauerimus oppositum antecedentis. Si vero ex antecedente fieret conuersio, nõ prorsus vera erit, nisi termini, qui conuertunẽ adæquanẽ. Si.n. homo est, prorsus, & animal est, non tamen si quippiam non fuerit homo, ob id neq; prorsus aĩal erit. Nam equus hõ quidem non est, licet sit animal. At si quippiam nõ fuerit aĩal neq; hõ erit, vera igitur sp est conuersio ex cõsequente, fal'a autem ex antecedente. Si ergo conuerterimus ex consequente deductionẽ, quẽadmodũ lex cõuersionis cum contra positione iubet: quæ sp vera, & necessaria est, syllogismum in secunda figura ex duab. negatiuis faciemus. Nam si factum principium habet, quod non hẽt principiũ, neq; factũ erit, igiẽ ens nõ est factum, illud aũt quod non hẽt principium non est factum, est quædam inutilis asilogisticaq; coniugatio. Deinde si concesserimus conuersionem Melissi, hoc ẽt modo rõ eius confutabitur. Nam principij significatus duplex est, quippe principium vel tpis dicatur. f. ipsum momentum tpis in quo fit aliquid, vel rei, seu materia, vel forma. s. an aĩali, quod primum natura efficit. v. g. caruncula. Rursus principium vel cor vel cerebrum, quale igitur principium Melissus accepit. Nam si principium temporis accepit, videamus quod ex rõne sequatur, dicit itaq; quod est non est factum, quod nõ est factum non hẽt principium tpis, quod non habet principium tpis, neq; finem tẽporis habet, quippe oporteat finem accipere non sine proportione ad principium, quod ergo nõ habet finem temporis sine fine est: ergo id quod est, sine fine erit. Atqui & id qđ est sine principio id sine temporis initio est, qm non est factũ, sed qđ caret principio temporis, & fine sempiternum est, igiẽ id quod est sempiternum est, sequetur igiẽ ex conuersione nobis accipientibus principium tpis id quod est sempiternum esse, sed non infinitũ. At si acceperimus principium rei, non amplius cõuersio locum habebit. Neq;.n. qm factũ principium rei habet, non factũ non habebit principium rei. Nam quid vetet, & si id quod est ingenitum foret (modo corpus existat) principium rei habere materiam, & formam suam. sphærarum autem principium rei esset cẽtrum, finis autẽ superficies qq ingenitæ sint, & hoc aliquis concederet. Deinde in quit quid prohibet, quanquam illud esset infinitũ, circa seipsum moueri posse, & alterum locum non occupare, ceu in vase aqua mouetur, ac veluti omnia, q mouentur in orbem, ceu cælestia. Item inquit quanquam nfinitum ẽm locũ moueri nequeat, quid prohibet suis istantibus petitionibus ipsum alterari posse. Ipse igitur Arist. ostendit ipsum infinitũ si omnino esset, vndiq; ac prorsus potentiam infinitam habiturum, quocirca immutabile esset, in omni gñe mutationi. Si.n. mutaretur opus ei esset, vt transmutaretur, à trãsmutãte, & id quod patitur semper à maiori vi, & potentia patiẽ. Neque enim à minore, neq; ab æquali aliquid pateretur, sed infinito, nihil maius est. Item nihil aget in ipso infinito, siquidem nihil aliud coexistẽre, queat cũ infinito vniuersum capiat. Non.n. ẽm vnam dimensionẽ esset infinitum, ẽm aliam vero minime, hoc.n. commentum, fabulaq; esset, & placitum dicentis, sed perspicuũ est, quod si prorsus potest esse aliquod corpus infinitũ, ẽm oẽs dimensiones erit infinitum, igitur Aris (vt dicebam) ostendit infinitum oĩno immutabile esse propterea, quod infinitæ pĩtis foret. Sed qm Melissus ob id solum dixit infinitum non moueri, quoniam nõ haberet, quo mearet, & moueretur, siquidem oẽm locũ occupet, propter hoc velut contra hanc suppositionẽ inquit, nihil phibet ipsum ẽm locum, & ẽm alterationem moueri posse. Siquidẽ ob id solum Melissus dixit id quod est immobile esse reuera nihil prohibet ipsum circulo moueri, & alterari, si autem non solum ob id, sed qm vnum ipsum esse statuit, quantum ex his nõ cõfutaretur. Nam reuera vnum, & duntaxat vnum immobile foret ẽm omnem transmutationem, qm si mutaretur erit aliquid aliud. s. ipsi mutatio, & rursus hæc modo non erit vnũ sed plura. Hæc igiẽ sunt obiecta Arist. contra rationem Melissi. Sed contra illam qua dicit id quod est non fieri, non cõtradicit. Nam videtur etiam ipsi ita rem se habere cum existimet vniuersum ingenitum esse. Verum consentaneum existimo non missam facere argumentationem, qua probaretur id quod est fieri non posse. Nam simpl'r ens non fieri ex ente puto, cuiq, compertum esse, alioqui priusquam produceretẽ esset, sed quo ex non ente põt fieri. Neq;.n. quia multis philosophis ita videbatur, iam id verũ esse oportet, qppe ipsis multa alia visa sint, quæ à vero sunt aliena, quorum multa Arist. confutauit ac reiecit. Sed neq; si ens prius, q̃ est factum fieri possedicamus, iam ob id ex præexistente subiecto, quodam velut ex cã materiali dicimus ipsius fieri gñationem. Nam quid vetat eo, qđ præexistit cã efficiens, & non quia aliqua materia præsupponatur, quæ in id quod fit, commutetur, hac rõne non asserere id quod fit prius potuisse fieri. Nam materialem cãm, nisi demonstrareẽ ipsa per se ingenita esse, consentaneum non erit dicere per se potuisse fieri antequam produceretur. Nam quo materia diceretẽ posse hoc aliquid esse, nisi prius hoc ipsum demonstrareẽ subsistere, qm neq; forma diceretur posse aliquid esse, priusquam subsisteret, quare siquidẽ aliquis dixerit ipsum ens fieri ex ente. i. ex cã efficiẽte, fatebimur, quidẽ oẽ qđ fit ex ente fieri. Nã cuiq; impossibile est sine cã gñationem habere. verum si ex ente aliquid fieri velut ex præexistẽte cã materiali, diceremus, ꝙ nõ amplius necesse erit eo, quod dr̃ ens anteq̃ fieret potuisse fieri, ipsum pro luci ex ente asserere, sed ex non ente, siquidem non demonstratũ fuerit materiam ipsam ẽm suã rõnem ortus interitusq; expertem esse. Verumtñ argumentũ, quod diximus nõ vrget, q̃ fiunt ex materiali cã fieri, sed qtũ ad ipsam sane ipsã ẽt põt esse ex non ente cum materia simul cũ formis ab opifice proficiscatur. Nã vt formas producit, q̃ non erãt prius, quid vetat & materiam nõ existẽtẽ ipsum producere, vt etiam vndique & oĩno sit opifex. Si autem materiã producit oportebit ipsam vel ex ente, vel ex non ente produci, & hoc in infinitum abibit. Nunquã aũt neq; oĩno de ente simpliciter quæstio habet locum, an factum sit, vel ne, siqdẽ non ens nõ sit decem prædicamentorum genus, sed vox æquiuoca in diuersos significatus diuidenda. Nã genera, & prorsus vtã aliquam naturam indicant, qppe aĩalis natura quippiam aliud sit præter hoĩem, & pter vnũquodq; reliquorum. Vnde quamuis in particularib. aĩalibus conspiciaẽ, & consideretur, attñ quandã naturam per se secundum suam rationem habet, sine factum sit, siue non. Voces autem æquiuocæ substantiã vel quandam substantiam cõem non significãt, vnde quomodo hæ dicerentur fieri vel non fieri. Nam agemus nullam naturam cõem significat, cum nulla itaq; sit cõis natura significata subiectaq; in æquiuocis: quo ergo fieri vel non fieri æquiuocum diceretur. Similiter itaq; si ens genus non est, sed vox solum æquiuoca, p̃-

Cum christianis conuenit aut potius cum Platone in Timeo

Vide Platonem in Timeo pro hoc quoniam hec est sententia eius.

Cum religione christiana conuenit, & cum eius.

Contra definientes termi naturam.

Pro Scotistis.

fecto ab ente nulla communis natura significatur. Nā prædicamenta sola voce conueniunt. Non est igit aliquod ens simpliciter, sed vel substantia, vel quantitas, vel aliquid aliorum est, quare non est consentaneum, quærere de ipso si sit factum vel ne, quærimus autē si sit factū corpus, vel ne, ceu si mundus sit factus, vel ne, & si factus, nunquid ex entibus, vel ex non entibus. Et in his non est impossibile dicere, vt fiant ex entibus, si demonstratum fuerit materiam prius subijci, in qua id quod fit subsistit, iterum ex nō entibus, si materia vna cum formis produceretur. Ad illud igitur argumentū, quo probabatur ens non fieri, tot etiam à nobis in præsentia sufficiant cum alias abunde hæc theoremata tractata sint. Sed qm̄ ipse Arist. fatetur hos viros non esse naturales, id quoq; indicant eorum libri. Nam in his libris quos scripsit iuxta veritatē, quum vnum esse ens, dixerit, in libris vero quos scripsit iuxta opinionē duo statuit esse principia rerum, ignem & aquam vt simul complectatur media per extrema, sic itaq; libris de Naturalibus disserit, q̄ opinabilia vocant. In libris aūt iuxta veritatem de intellectualib. considerare propositionum deductionem opus est, qm̄ ibi iuxta intentionem viri disputasse vr̄. Sciendum igit est oē intellectuale ipsum appellasse ens, & sensibile, id quod fit. Porrò hoc modo Plato etiam ipsa vocauit, cum pro eodem acceperit aliquod semper ens, & gn̄ationem non habēs de intellectuali loquens, & id quod semper fit, & nunquā ens dicens de sensibili, quorum alterum intelligentia, cum rōne comprehenditur, alterum autem est opinabile ab opinione vna cum sensu irrōnali cōprehēsum. Cum igit in intellectualibus, vidisset vnitatē dominari ac præualere. Nam in oībus est vnitas, & separatio, verum id quod sp melius est, & proximū vni rerū oīum, principio vnitate præualet magis: porrò in nobis atq; in aīalibus irrationalibus vnitas, & diuisio inueniunt, sed in nobis magis præualet vnitas, q̄ in illis. homo. n. est aīal cicur, & ad societatem natum, in illis aūt econtra magis diuisio segregatioq; est, quàm vnio. Rursus in nobis, & cœlestibus vr̄ vnitas, & distinctio, sed in illis magis viget vnitas, q̄ in nobis, similiter ēt in ipsis intellectualibus magis viget vnitas, q̄ in omnib. alijs. Cū igitur ipse vidisset ea, q̄ vnitate præualent, & quasi ob vnitatem ad id principium, quod vr̄ cōe oīb. ac prorsus vnū, omne intellectuale dixit esse vnū ac sine principio non distinguens ipsa à suo proprio principio. Neque. n. dicebant aliud esse principiū, & aliud qđ ab eodem proficiscitur, qm̄ videbat vna esse substantia per oīa, ac sine principio, ob id igit deinceps dicebant ipsum vnū neq; habere finē, qm̄ infinitæ virtutis erat, & in oīa potēs minimeq; ab alio finitū & terminatū, quare si oē intellectuale ens vocabat ēt nō factū, & rursus oē tale ob dictā cām erat sine principio, ergo inter se hæc adequant id quod non fit, & principium non habens. Nam vtrunque de eisdem dr, similiter si oē, quod gignitur sensibile dicebat, & oē tale hēt principiū tpis vel rei, igitur hæc inter se adæquant. s. id qđ fit & principiū habēs, quare si aliquid factū est hoc ēt principiū habet, & econtra si aliquid principium hēt hoc etiam factum est. Et rursus si aliquod factū non est hoc principium non habet, & econtra si aliquod principiū nō habet, hoc neq; factum est: quare quū hæc inter se adæquantur, & conuertantur ac æquiualeant, & in his, q̄ conuertuntur nihil differt si fit conuersio ex antecedēte vel consequente, merito & Melissus velut cōuersionē in reb. quæ æquiualent, censuit sine vllo discrimine conuertendum esse ex antecedente, ceu in hoīe, & risibili nihil interest dicere si hō est, risibile est, si aūt non risibile, neq; hō, vel si nō hō, neq; risibile, postremo oē intellectuale dixit Melissus esse immobile, qm̄ oīa illa stabilem substantiam, & actum, ac oīno immutabilem habent: sic profecto & Aris. omnia intellectualia vocat immobilia, non solum diuina, sed etiam animas in quibus ostendit oportere vt ea, quæ primo mouent immobilia sint. Pulchre igitur Aristo. cum sit naturalis, modo magis naturali obijcit rationibus, & Melissus cum de rebus diuinis disserit, talibus vtebatur rationibus.

Hoc igitur modo nobis facientibus impossibile videtur ea quæ sunt vnum esse. Ea neque ex quibus suam sententiam demonstrant non difficile est solvere. vterque enim cōtentiose ratiocinatur, et Melissus. et Parmenides. Nā falsa sumunt, et rationes forma vitiosas efficiunt. Melissi tamen ratio magis inepta est, neque illam profecto habet dubitationem. Sed vno absurdo dato cætera accedunt, quidem nullam difficultatem habet. Quod quidem ergo Melissus vitio ratiocinetur patet, putat enim accepisse si omne, quod factum est principium habet, id ergo quod factum non est, non habebit principium.

Qm̄ cum proposuisset confutare opinionem Parmenidis, & Melissi, prius ipsum cōius problema per se tractauit, modo autem debet rōnem Melissi confutare. Quocirca, inquir, hoc igitur modo siquis fecerit talem opinionem confutando quæ oīa vnum esse asserit, inueniet illius opinionem impossibilem esse, ac rationes, quibus illam ipsi probare nituntur, facile solui, & confutari posse. Nam non modo sciētem oportet res ipsas per se, quo pacto natura se habeant, ostēdere, sed etiam adductas dubitationes, ſm veram opinionem de ipsis dissoluere. Nam vtrum eorum abfuerit vel defecerit, alterum claudicat. Nam sine rōnes contrarias confutabit, nondum perspicuum est, quomodo res natura se habeant. Nam potest aliquod verū probari licet nō ex necessarijs propositionibus ceu animū esse immortalem, qm̄ sepulchra antiquorum venerātur nec tamē confutans has rationes iam dogma destruxit. Vnde. n. constet non esse alias rationes, quæ hoc necessario probent. Siue ipsas res per seipsas demōstrabimus, quomodo earum natura se habeat, & minime dubitationes, p soluemus, ipsæ ita manentes confundunt ingenio hebetiores, ac simpliciores. Quocirca Arist. ostendens fieri non posse, vt vnum ens sit, & rationes, hoc demonstrātes, nunc proponit ostendere, & confutare. Vterq; (inquit) igitur & Melissus, & Parmenides cōtentioso modo ratiocinantur propositiones falsas sumentes, & vitiose ratiocinantes: obijcit igitur ipsis vitiosum modū concludendi, quoniam vterq; male vtebatur cōuersione ipsam facientes ex antecedēte. Etenim Parmenides etiam eodem conuersionis modo vtebatur, cum dicat quod est præter ens, est non ens, quod est non ens, nihil est, igit vnum ens est. Nam ex propositionibus deducēda erat hæc conclusio, igitur quod præter ens est, nihil est, qui conclusionem hanc conuertens ex antecedente, conuerterat, cum oporteat ex consequēte cōuertere. Nā inqt si qđ est p̄ter ens nihil est, igit ens est vnū: opponit. n. nō enti ens, & vnū nihilo, oportet igit ex cōsequēte cōuertere, & dicere igit vnū est ens. Hoc igit modo corū rōnes vitiose sunt male vtentes conuersione. Item accipiunt falsa præsertim Melissus, qm̄ putat quod non est factū, nō habere principiū. Nam etsi per conuersionem acciperet talis propositio, attā qm̄ aliquod verum vitiosa forma cōcluditur, vt cum dixero, homo non est lapis, lapis non est equus, igitur hō non est equus, hic conclusio vera est, tamen deducitur forma vitiosa ex duabus negatiuis, cum igitur non prorsus vitiosam formā ac deductionem sequatur falsum, idcirco ei non modo obijcit vitiosa forma propositiones accepisse, sed etiam, quia vna cum vitioso syllogismo falsa sumpsit. In eadem etiam Parmenides inciderat, qui ob vitiosam conuersionem falsum deduxit. s.

ens

ens vnum esse. Verum(inqnit) Melissi rō magis absurda est, qm̄ duas rationes cum posuisset, in una quidem, quam paulo ante commemorauimus, accipiens veras, propositiones. s. qnod est, præter ens, est non ens, quod non est ens, nihil est male conclusionem conuerterat. Atqui Melissus mox à principio vtens male conuersione per contra positionem in eadem propositiones falsas accepit, magis ergo inepta est, quia mox cum propositiōes dictæ sunt, auditores male afficit, & nihil graue dicit & similis ei est, qui mouet tm̄ quæstionem. At qui Parmenides in secunda rōne solertius procedit. Rō autem talis est, si ens vnum significat, & contradictio simul vera esse non pōt, igitur ens vnū est: Neq;. n. propositiones ad communem terminum copulans, & connectens ordinauit rōnem, neq; conclusionē ex terminis, qui intra ponuntur deduxit, conclusionē, quã de cã non facit manifestum reprehensionem, quo merito fit, vt auditoribus moueat ipse dubitationem vbi dicta vera sint aut falsa: ob id igit̃ Melissi rōnem magis ineptam esse, qm̄ nullam dubitationem hēt, sed statim carpit̃ ab auditorib. Nã reuera tales rōnes magis ineptas cum arbitremur minus etiam molestiæ afferunt, quæ aliquid falsi dicunt, neq; quippiam exactū, & quod confutari facile non queat habent, sed vno absurdo dato alia accidunt. Nã cum Melissus statim à principio vnū absurdū videlicet, vitiosam conuersionem, ac ex eadē falsam propositionem dicentē, qđ non est factum, non hēt principium. s. rei, sic ex eodem principio cætera absurda deduxit. s. ens vnum, infinitum & immobile esse, hoc aūt neq; difficile est petenti vnum falsum ex eadē mille concludere ac deducere, Nã si daretur hominem volatilē esse, sequitur profecto ipsum habere alas, item volare, irrationalem esse, oua parere, & infinita alia.

Deinde etiam hoc absurdum est cuiuslibet esse principium rei, & non temporis.

Quoniam Melissus perspicuo accepit principiū rei, principij autem nomen æquiuocum est, & ipse in loco de æquiuocis nobis tradidit, quod quum vox æquiuoca nobis in quæstione, & ꝓblemate offertur, significatus vocis æquiuocæ distinguere oportet, & illum significatū separare de quo sermo habendus est: ideo Melisso obijcit, qm̄ cū disputasset de prīcipio, quod est vox æquiuoca, eius significatus non distinxit, sed de illo, ita disserit ꝑinde atq; vnū aliquid principiū rei significet.

Et generationis, non simplicis, sed etiam alterationis perinde ac non sit aliqua mutatio tota simul.

Qm̄ supposuit Melissus omne factum mox habere principium rei, illud videlicet principium rei s̄m partem. Neq;. n. principium simpliciter veluti, elemētum statuit, alioquin hoc modo non concluderet, quod volebat, maxime, quidem si aliqua facta non fuerint, quæ tamē corpora sunt, his prorsus necesse foret principiū habere id, quod elementum dr̃. Nam oē corpus constat materia, & forma, & simplicissimis elementis. Deinde neq; si non habet principiū, qđ est elementū, necesse est hoc magnitudine infinitum esse, immo cōtrarium si aliquid non constat elementis, hoc neq; prorsus habebit magnitudinem, quare multo magis neque finitū, neq; infinitum erit, talia vero sunt oīa incorporea, ceu aīus, mens, & punctū, principium igitur accepit s̄m partē, ceu qđ oīs rei, quæ fit, hæc pars prior sit. Obijcit igit̃ Arist. ei qm̄ male non solū putat tale principiū simplicis generationis esse, sed etiã oīs gñationis simpliciter, simplicem autē vocat eã gñationem, quæ substantiæ est. Nam(inquit) est quædã alteratio, q̄ non fit s̄m partē, sed res tota simul alteratur, ceu in coagulatione lactis. Non. n. alia pars prius, & alia posterius alteratur, sed pariter per totum fit casei coagulatio, similiter eodem etiam modo cum sol calefacit, omnes partes, quas ipse prius attingit pariter totæ per totum nigræ fiūt, & minime pars hæc prior, illa vero posterior? Praue igitur cuiuscunque facti idem principiū statuit. Nã secus est principium in tota simul alteratione cum forma simul momentoq; nō aduenit neq; introducit̃, ceu ꝑfecta congelatio, sed quædã vestigia præeunt adueniuntq; ceu præuia ꝑfectæ speciei vestigia quædã, dico. s. ipsas remissas imperfectasque coagulationes.

Præterea cur si est vnū immobile est, cur enim & vniuersum nō perinde atq; pars, quæ quidē est vnum, ceu hæc aqua in eodē loco mouetur. Deinde cur alteratio nō erit.

Inquit quid prohibet si vnū esset, idipsum moueri. Nã vt aquæ pars cum inest toti, q̄q tota nō moueatur aqua, attñ ipsa mouetur, quemadmodum nos immergentes manum in mare voluerentus aquã quæ circunstat manui. Hmōi sunt etiam gurgites, qui in aqua fiūt. Inquit igitur, quid vetat id quod est infinitum, & vnū immobile esse s̄m totum, moueri autē s̄m partes, quēadmodū, & cœlū s̄m totum immobile est, partib. autē mouet̃. Siquidē igit̃ illud verbum. s. non perinde atque pars, q̄ quidē est vnū, intellexerimus legerimusq; ꝑfertim illud(q̄ quidē est vnū) pro hoc(cū inest) hoc modo interpretatio textus haberi dēt. Si vero s̄m diuisionem pro hoc, non perinde atq: pars aquæ, hanc dico aquam q̄ cum vna ac eadem est, in seipsa mouet̃. Etenim pars à toto seiuncta ceu aqua in dolio, & ipsa est vnum aliquid, quemadmodum igitur hæc, & vna est, & nihil ꝓhibet ipsam in seipsa moueri, cur & id qđ est, si vnum sit, non mouebitur in seipso. Deinde(inquit) Esto vt illud non moueatur, s̄m locum, quid vetat illud moueri s̄m alterationem, diximus autem nos etiam suppositionem vnius prorsus de medio motum tollere.

Dupliciter legi particulã contextus.

At vero specie neque vnum esse potest, nisi eo ex quo fit hoc autem modo quedam naturales dicūt, illo autem modo minime, homo nanque differt specie ab equo, et contraria inter se simili modo.

Tanquam opinioni Melissi consentiens inquit, qđ si oportet reuera id quod est vnum dicere, ꝑfecto sic illud vnum esse. s. subiecto, & non specie affirmandum est, quemadmodum(inqnit) nonnulli naturales dixere, ceu qui atomos dedere. Nam ij asserebant eas genere vnum esse, & figura differre. Item ceu ij, qui vnum elementum esse statuerūt cuius densitate, & raritate alia fieri autumarunt, quanquam autem entia vnum subiecto sunt, attamen formis differunt, quare ea, quæ sunt non magis vnum erunt propter subiectum, quã multa propter formas, præsertim cum res non secundum materiam, sed secundum formam informentur.

Et idem modus rationum contra Parmenidem est, et si quidam alij proprij sint.

Cum institisset vir contra problema. qm̄ nō pōt esse, id quod est vnum, deinde tractasset Melissi rōnem, qua ille probauit id quod est vnū esse, & quia cōfutasset ipsum, cōsequens est, vt nunc aggrediat̃ rōnes Parmenidis, & illas confutet. Verum vt opiniones Melissi, & Parmenidis. q̄dã cōia hñt, cum asserant ambæ id qđ est vnum esse ac immobile, & quædam vnaquæque hēt propria, quum altera illud, q̄ est sentiat esse infinitum, alia vero finitum, ita ēt argumenta cōtra eos, quædam cōia sunt, quædam vero propria contra vnumquemq; adducunt̃. Cōia nanq; argumenta sunt, quib. confutat̃ id q̄ est vnum, & immobile esse, propria vero quib. alter cōfutat̃ qm̄ non est infinitum, alter vero, quia illud vnum ens non est finitum. Nam ostendet hoc, quod est, qđ quidem supposuit vnum esse, neq; infinitū esse posse neq; finitum. Sunt autē Parmenidis rōnes duæ, quarum alteram in his ponit, quam etiam Theophrastus, & Plato cōmemorarūt, alteram vero superiorib. dictis explicauimus. Est autem rō talis(vt inquit) quod

est præter ens est non ens, quod est non ens nihil est, igitur vnum est ens vel econtra ergo ens est vnum. Hmôi rõ igiẽ peccat ẽm propositiones, & ẽm conuersionem. Nam conclusio male conuertitur ex antecedente. Nam hoc est conclusio: ergo quod est præter ens est nihil, cũ igitur conuersio cum contra positione sit cõmuni ter vera, quum acceperimus oppositũ consequentis, & deduxerimus oppositum antecedentis, ipse male faciebat conuersionem ex antecedente accipiens oppositum antecedentis & inferens concludensq; oppositum consequentis. Est autem antecedens conclusioni, quod est p̃ter ens, consequens autem, hoc nihil est, opponitur aũt huic (ꝙ præter ens est) hoc. s. ens, huic autem nihil opponitur vnum. Si ergo recte voluisset facere conuersionẽ, ex consequente deduxisset, igitur unum est ens, & vera esset hæc conclusio, tale igitur est peccatum ẽm conuersionem conclusionis. Item Arist. obiicit propositionibus primum minori in qua dr̃ ꝙ præter ens est, nõ est ens. Nam (inquit) cum multa plane sint entia, hæc nãq; sumuntur ex euidentia, idcirco adduci rõnem in singulari numero non oportet. Item neq; opus est accipere hanc vocem æquiuocum. s. vnum in propositione, sed dicere quæ sunt præter entia, ipsa non sunt. Verum & si illi concederemus id quod est vnum aliquid significare, & veram esse propositionem minorem, maior tamẽ erit falsa. Nã si uerum hoc quod est præter ens est non ens, vnum aliquid ente significante, verbi gratia significante substantiam, attamen non amplius erit verum, ꝙ non est, nihil est, etenim accidentia non sunt, quoniam non sunt substantiæ, quæ tñ nihil dici nõ possunt. Item Plato in dialogo qui inscribitur sophista eidẽ propositioni occurrit. Nam cum encomia & laudes Parmenidis multas prius dicere contendissent ac latius explicasset, quem præterea patrem appellauit, profecto inquit. si verum foret, vt id quod est præter ens sit non ens. (Nã scimus ipsum ens appellasset intellectuale, si ergo aliqd est præter intellectuale quod quidẽ reuera est ens, hoc non erit) non amplius verum erit, non ens nihil est. Nã omnia sensibilia, cum entia non sint, propterea, qđ dũtaxat intellectualia sunt entia, nihil tñ non sunt. Sunt. n. aliquid ipsa sensibilia, quare & si minorem propositionem supponeremus veram esse, maior tñ falsa erit. At ex vna propositione nihil concluditur. Præterea quomodo dicit id quod est vnum esse, vel. n. noĩe vnũ erit, vel re, & si re vel genere, vel specie, vel numero. Et si numero vel vt continuum, vel vt definitione vnum. Nunc vero omittit vnũ vt indiuisibile, quoniam neq; hæc petitio habet locum apud hos viros, siquidẽ alter ens dixerit infinitum esse, & alter finitũ. At finitum & infinitũ magnitudini competunt, indiuisibile autem neq; infinitũ neq; finitũ est. Si ergo nomine duntaxat vnum est rebus ipsis differentibus, multa igitur entia per se erunt. Si autem re vnum siue genere, siue specie, rursus multa ea sunt quæ sunt, quippe genus multa contineat q̃ speciebus differunt, & species cõtineat multa quæ sunt indiuidua. Si autem numero vnũ erit id quod est, siquidẽ erit definitione vnum & idem velut mustiuocũ in Heracliti sermonem incident, quem ipse iam dixit, quare contraria eadem erunt & contradictio tota simul vera: quare non magis ens erit, q̃ nõ erit. Si autem velut continuum vnum erit, inquit necesse est hoc vel solam substantiam esse, vel accidens solum, vel compositum ex substantia & accidente, Si ergo compositũ erit ex substantia & accidente, plane multa erunt entia. Neq; n. quia substantia & accidens sunt coniuncta inter se, idcirco sunt vna aliqua & eadem res. Nã hoc (inquit) fuit cã erroris Parmenidis, quippe qui hoc non vidit neque cognouit, aliud equidem est id quod recipit accidẽtia, & aliud sunt ipsa accidentia non solum comparata ad subiectum, sed etiam inter se. Nam hęc omnia & si vnũ aliquid perficiunt, attamen rõ vniuscuiusq; diuersa est quippe aliter assignabis subiecti dico. s. substantiæ definitionem, & aliter quantitatis, qualitatis, & reliquorũ, quare si statueres vnum esse continuum velut compositum ex substantia & accidẽtibus plane multa rursus entia erunt & non unum. Si autem substantiam solam, qđ quidem cõsentaneum esse suspicari eos dixisse, quippe ij non dicebant id quod est accidens esse: Deinde cum commemoret substantiam, & dicat non esse consentaneum dicere illos supposuisse, id quod est accidens esse, prius ipsum membrum diuisionis confutat, deinde recurrit ad suppositionẽ quæ supponit illud ens esse substantiam. Nam (inquit) si diceremus id ꝙ est accidẽs esse, qm̃ accidens alicui accidit dico. s. substantiæ, necesse igitur est id cui accidit aliquid esse, igitur substãtia est, sed quoniam id quod eo solum accidẽs esse dicebatur, perspicuum ergo est substantiam quæ est non ens esse, & non aliquid quidẽ ens, aliquid non ens: alioquin multa essent quæ sunt, ergo prorsus est id quod non est. Atqui supponebatur esse vt accideret ei id quod est, idest accidens, igitur aliquod non ens erit, quod quidem absurdum est, non ens inq̃, quoniam solum accidẽs est, ac rursus aliquod ens erit, qua ipsi dr̃ accidere id quod est igitur substantia aliquid erit dico. s. substãtia erit ens & non ens. Item non ens erit quoniam sic supponebatur, erit quoque ens, quoniã ente participat, dico. s. accidente, quæ autem aliquo participant denominãtur ab illo. Nam id quod albo participat album dr̃ & quod participat musica musicus est. Nam musica & sciã est, & mulieris nomen. quare si non ens, idest substantia participat accidente, i. ente ipsa quoque erit ens, quare idẽ erit ens & non ens. Rursus quoniã accidens est id quod est, & hoc ens alteri accidit, & hoc non ens est, igitur erit idem id quod est, & id quod non est, quoniam est in eo quod non est. Eo nanque quod est in eo quod non est, non esse vr̃, quare non potest id quod est accidens esse, quod cum demonstrasset, recurrit ad id quod à principio proposuit, quoniã nõ possunt supponere illud vnũ esse substantiam solam, ceu hominem vnum, vel simpliciter aliquod corpus, sed si hoc est, (inquit) quoniã accidentia insunt substantijs, idcirco verum est dicere Socratem album, vel hominẽ album, vel corpus, rursus idẽ erit ens & non ens. Nam si uerum est dicere substantiã albam esse, & album non ens est, igitur substantia dicet esse non ens. Atqui est ens, igitur idem erit ens, & non ens. Rursus si album non ens est, & hoc est in substantia, & substantia est ens, igitur non entia in ente collocabuntur, sed id quod est in ente est ens. igitur non ens erit ens. igitur non possunt id quod est supponerẽ substantiam solam esse. Sed dices nullo pacto supponunt accidentia esse, sed ipsam solam substantiam per se, quocirca nullum absurdum eorum quæ diximus, sequitur. Verum hanc suppositionẽ deinceps exercebit ac tractabit. Ceterum nos oportet æquo animo audientes rationes Parmenidis ex eius dictis sententiam eius trahere ac consequi. Quid ergo in carminibus suis ipse de ẽte sentit? Profecta asserit totum vniuersumq; esse vnius generis immobile, & ingenitum, præteria, quod non fuit, neq; erit simul totum & vniuersum, sed est solum. præterea, ens enti hæret. Si aũt inquit vniuersum simul est, & ens enti hæret, igitur sciuit multitudinẽ rerum. Sed quoniam ei sermo non erat de rebus naturalibus, sed de intellectualius, ob id contemplans vnitatem in illis ac immutabilitatem, sic ipsa appellabat. Et idem modus rationum cõtra Parmenidem, & si quidam alij proprij sint, id est eodem modo rationum, Parmenidem confutabimus dicentem id quod est vnum esse, & immobile. Nam & ipse similiter falsas accepit propões & vitiose

Quæ fuerit sententia Parmenid.

ratioci-

rõcinatus est. Si ergo idem modus rõnum nobis est cõtra ipsum, perspicuum est ꝙ nos soluemus & illius rõnes, partim eas confutãtes quia falsæ sunt, partim, quia vitiosam formam concludendi habent. Eisdem etiam modis refelletur, quibus Melissus, & alijs proprijs. Vnde inquiunt Aristo. conscripsisse librum proprium ac peculiarem contra Parmenidis opinionem, quod nũc clare insinuat ꝑpter hęc verba, & siquidẽ alij proprij sint.

Fuo fecit librum, quem inscripsit Parmenidẽ.

Et solutio est eo quia partim falsa sumit: partim eo quia non concludit: falsa inquam quatenus sumit id quod est simpliciter dici.

Inquit soluemus rationẽ Parmenidis dupliciter, tũ quia falsas accepit propositiones, tum quia negata cõcludit ex eis quod volebat concludere. Etenim à principio dixit vtrumq; Melissum & Parmenidem falsa accepisse ac vitiosa forma concludere. Nam falsas propões assumpsit, quoniam ens quod multa significat, accepit perinde ac vnum aliquid significaret in minori propositione. Hic. n. inquit simplr pro vno mõ, & constat ex eo ꝙ verbũ multipliciter ei opponiť. Inquit ergo simpliciter. i. vno mõ, dici id quod est ꝙ multipliciter dr, dixit maiorẽ ꝑpositionẽ falsam esse. Equidem in propositionibus talium tale est qđ vero ait, nõ cõcludit, vt Aristo. accipere propter malam conuersionem.

Non concludit autem: quia si sola alba sumatur ipso albo vnum significante nihil minus plura alba erunt: & non vnum. Neque enim album continuatione: neque ratione vnum erit.

Idest si concesserimus ipsi propositionẽ minorẽ veram accepisse, & id quod est vnũ significare, ceu albũ, verum quidẽ diceret quod id quod est præter ens est non ens, i. ꝙ est præter album est non albũ. Verũ maior propositio non amplius habebit locũ, quæ dicit ꝙ non est ens, nihil est. i. non album nihil est. Nam non ens est non album. Neque eo quod ens vnum solum significat album, iam nihil erit, qm̃ ẽt nos materiam dicentes esse diuersam ab omnibus alijs rebus. i. ab omnibus quæ ipsam informãt qm oĩbus substernitur, tñ nõ dicimus ipsam nihil esse, quare destructa maiore propositionẽ nihil amplius concluditur, quippe ex vna ꝑpositione nihil sequať. Item si dabimus ei id quod est vnum esse, quod sane album sit & hoc mõ multa erũt q̃ sunt, qm multa alba sunt. Nã albũ vel vnum gñe vel vnũ spẽ duntaxat esse põt. Si aũt hoc modo album est vnum, multa profecto alba erũt & nõ vnũ, quippe genus & spẽs multa continent. Nõ. n. albũ velut vnũ aliquid indiuiduum accipiemus. Nã (inquit) hoc fieri nõ pot. Necesse. n. si vnũ esset indiuiduũ, vel vt continuũ esse vnum, vel vt definitione idẽ, At vtroq; modo fieri nõ põt. Neq;. n. albũ est veluti vnũ cõtinuũ. Nã plane sunt separata inter se, neq; rõne sunt eadẽ, quippe alia sit definitio albi, & alia sit definitio subiecti recipiẽtis ipsum. Sed videamus in ipsis verbis quomodo inquit.

Alia nanq; erit ratio albi: & illius quod recipit album.

Cum dixerit, quod & si vnũ significat album, nihil minus multa alba forent, propterea quod vel vnũ gñe erit album, vel vnum specie, induxit: Neq;. n. continuatione album erit vnũ, neq; definitione, quod quidẽ dictum est, neque. n. vt singulare album vnũ erit. Singulare nanque dicebatur vnum esse vel vt continuum, vel vt indiuisibile, vel vt rõe definitione idem. Cum igiť neq; ipsi congruati ndiuisibile esse, nunc illud omittit. Cum ergo diuisisset dupliciter singulare ostendit neutro modo dici posse id quod est vnum esse. i. albũ, hoc. n. modo supponitur nunc significare id quod est. Qđ vero nequeat esse velut rõne idem, inquit. Alia nanq; erit rõ albi, & illius quod recipit. vnam definitionem albi assignare nequimus. Nam album est corpus taliter coloratum, & alia definitio traditur ipsius subiecti, & ipsius albedinis, qm̃ album nõ est de numero illorũ q̃ per se subsistunt, sed de numero illorũ, quæ sunt in subiecto, si ergo non põt afferri vna definitio subiecti & albedinis, non ergo albũ erit vnũ velut definitione idẽ.

Atque non erit separabile quicquam præter album. Non enim qua separabile est habet rationem propriam: sed albi ratio altera diuersaque est à ratione illius in quo est. At Parmenides hoc nondum vidit.

Qm̃ dixit albũ esse diuersum à subiecto, ne quis suspicetur aliquam ideam albi separabilem esse, & nõ in subiecto quodam, qm̃ hac rõne diuersa esset albi definitio à subiecto, ꝑp hoc inquit nõ esse aliquam formam separabilem diuersam ab albo quod est in corpore subiecto, quemadmodum forte Plato posuit. Non. n. qa est aliquod album separabile, ipsum est diuersum à subiecto, sed eo quod habet diuersam substantiam, & si millies suapte natura separari nequeat, hac rõne alteram diffinitionem recipit, quare si non potest esse albũ rõne vnum, quod est dictu ens, igitur neq; hoc modo ens vnum erit. Si vero aliquis supponeret illud vnum esse substantia neque hoc modo poterit esse substãtia rõne vna. Nam ipsa est capax accidentium quæ rursus alteram diffinitionem à substantia habent, quare nullo pacto ens vnum velut rõne idem esse poterit, sed hoc Parmenides nondum vidit, qm̃ & si simul sint, ac in eodem res differẽtes quæ diuersas definitiones suscipiũt, non magis erunt vnum propter subiectum, q̃ plura ꝑpter definitiones. Et hoc fuit causa erroris eius, quia videbat omnia prędicamenta simul esse. Nam ob id etiam existimauit id quod est vnum esse.

Necesse est igitur eos accipere: quod id quod est vnum esse: inquiunt: non solum vnum significare id quod est de quo prædicabitur. sed etiã quod proprie est ens: & quod proprie vnum est. Nam accidens de subiecto aliquo dicitur. Quare id cui accidit ens non erit: quippe aliud sit a eo quod est: ergo non ens erit aliquid.

Cum ostendisset id quod est nõ esse vnũ velut idẽ rõne, nunc vult ostendere ꝙ neq; sit vnũ velut continuũ, dictum autem est, ꝙ si vt continuum unum est, vel erit unum ut substantia solũ, uel ut accidens solum, uel mixtum ex ambobus, deniq; ꝙ nequeat substantia solum esse demonstrat, & inquit. Necesse est igiť audientes õnes attentius non solum accipere id quod est unum, significare (vt ipsi aiunt) sed ẽt id quod vere unum est i. quod proprie vnum est, qđ quidẽ est vnum numero. Non. n. (inquit) id quod est accidens dicerent, hoc autẽ significauit dicens. Nã accidens de subiecto aliquo dř, hoc est, in alio esse hẽt, quare magis ꝑprie id quod e t substantiam dicerent, quod cum dicat, vertitur ad demonstrandum eos non potuisse supponere id ꝙ est accidens esse. Nam (inquit) si hoc esset id ꝙ est, id cui accidit ens, non foret, sed accidit substantiæ: quare si accidens solum est ens, substantia non ens erit. est. n. diuersa ab ente. si vero substantia est non ens, igitur aliquod ens non erit ens. Nam substantia accidenti subijcitur, quare substantia aliquid erit, sed solũ accidẽs id qđ est, quare substãtia nõ est id qđ est, idem igitur erit id ꝙ est & quod non est, quod sane fieri non potest.

Non ergo id quod proprie est ens aliq inerit. Non enim rationem entis scribit: nisi id quod est multa significet hoc pacto: vt quodque quippiam sit. At id quod est vnum significare supponitur.

Inquit si non põt idem id quod est simul ens esse & non ens, & hoc seqniť eo ꝙ supposuimus id qđ est accidens esse, igit id ꝙ est alij accidere nequit, nõ põt igitur ens esse accidens (inquit) nisi ens multa significet, quoniam oportet dicere id quod est substantiam esse

& accidens. Nã si unũ aliquid significat id quod est dicta absurda consequent. Atqui id quod est supponitur vnũ significare, ergo id ꝙ est nõ potest accidens esse.

Si ergo id quod proprie est ens nulli accidit sed illi aliquid aliud: iure id quod est ens significat potius proprie ens quam non ens.

Cum ostendit eos non potuisse supponere quod est accidẽs esse, recurrit ad id ꝙ ex principio dixit (vt videlicet) quod neq; possint asserere illud esse vnã substantiam solam, dupliciter autem punctum fieri debet, vel hoc modo. Si ergo id ꝙ ꝓprie est ens nulli accidit, sed magis illi aliquid aliud accidit, deinde prope punctum sic subiũgere id ꝙ est ens significat proprie ens vel nõ ens, vel potius punctum faciũdum est ibi, sed illi & deinde adiũgere, cur id ꝙ est ens significat potius ꝓprie ens & cætera. Snĩa autem est, si ergo non põt id ꝙ proprie est ens alicui accidere, sed illi quod vere ens est aliquod alterũ accidit, i. substãtiæ accidẽs, cur id ꝙ vere est ens, id est substantia potius significat ens, quam nõ ens, id est nihil magis erit ens, quam non ens substantia, quomodo autem hoc accidit subiungit.

Nam si id erit quod proprie est ens: erit etiam album. Ratio autẽ albi non est id quod proprie est ens. Neq; .n. id quod est ipsi accidere potest: nihil enim est ens quod nõ proprie est. Album igitur non est ens. Verum non hoc quidem modo: vt quippiam non sit: sed vt omnino non sit.

Quod dici tale est, qm̃ proprie ens. i. substãtia est alba. Nam dicimus Socratẽ esse albũ. Et album nõ est qđ proprie est ens, quippe sola substantia sit id quod proprie est ens, quod quidem fieri nõ potest. Nam si verũ est dicere substantiam albam esse, & album nõ est ens, substantia igitur erit non ens, qm̃ ipsi album accidere nõ põt: quippe nihil ens sit quod nõ ꝓprie ens est, igitur album non est ens. Album (inquit) non est ens, qm̃ ipsi nõ competit ens. Nam oẽ quod est statim est illud quod vere est, sed quod vere est duntaxat est substantia, igitur substantia solum est ens, si autem hoc, igitur
Textus. album non erit ens. Verum non hoc quidem modo, vt aliquod non proprie ens sit, sed vt oĩno non sit. Qm̃ demonstrauit album non esse ens, quia duntaxat substantia est ens. Et non ens dupliciter est, non ens inquã simpliciter, & non ens aliquod, vt Socrates aliquod nõ ens est, quippe qui non sit Plato vel Alcibiades, ob id inqt album non est ens, non vt quippiam non ens sit, sed vt omnino non ens, propterea quod substantia cũ solũ sit ens nõ ẽ aliqđ ens, sed simpl'r ens, Quare si simpl'r ens substãtia & solũ ens, igiẽ accidẽs est simpliciter nõ ens.

Ergo quod proprie est ens non est ens. Nam vere dicimus id quod est proprie ens esse album. At hoc non ens significabat.

Hoc est conclusio totius rõnis. Nã si quod vere est, substantia est, & substantia est alba; & albũ nõ est ens, ergo quod proprie est ens non est ens, per hæc autem
Textus. quæ sequuntur idipsum repetens probauit Nã vere dicimus quod proprie est ens, qm̃ album. Inquit vere dicimus, qđ proprie est ens, esse album. Nam si quod ꝓprie est ens substantia est, & vere dicimus substantiam albam: Nam dicimus corpus esse album, igitur qđ proprie est ens vere dicimus esse album. At album nõ ens significabat, quippe cum substantia solum sit ens, quare etiam id quod vere est ens non ens erit.

Quare si album significat ens: plura ergo ens significat.

Inquit si absurdum est quod uere ens idipsum non ens esse, propterea quod id quod proprie ens est etiam album est, & album nõ ens est, falsum ergo erit album non ens esse, igitur album erit ens, sed qđ est ens mox illud est, ꝙ proprie est ens iuxta suppositionem, quare album etiam erit id ꝙ proprie est ens. Si autem hoc admittitur, & substantia quoque est id quod proprie ens est, igitur ens plura significat & non vnum.

Neque magnitudinem habebit id quod est: si quidem quod vere est id sit quod est. Vtrique enim alterũ est partium esse.

Ad alteram rõnem deuenit. Inquit si duntaxat qđ vere est substantia est, necesse erit, vt nullam magnitudinem habeat id ꝙ vere est. Nam magnitudo quãtitas est, & quantitas est accidẽs, & accidens nõ ens est. Si ergo quod vere est non habebit magnitudinem, igiẽ neque finitum neq; infinitum erit, quare suas positiones tollunt, cum vnum ens supponant singificare substantiam. Vtrique .n. alterum est esse partium substãtiæ habentis magnitudinẽ. Et hic vocat corporis partes substantiã ipsam, & q̃titatem. Hæc itaq; inquit qm̃ si subiecto vnum & idem sint, attñ rõ esseq; ipsorum vtrique diuersa sunt. Nam alia est rõ substantiæ, & alia magnitudinis, quare si quod uere est solum substantia sit, igitur magnitudo non ens erit, quare substantia non habebit magnitudinem, ne idem simul sit ens, & nõ ens. Si autem non habebit magnitudinem, neque infinita neque finita erit, quoniam hæc competunt quãtitati.

Quod autem diuidatur id quod proprie est ens in aliquid aliud proprie ens: ex ratione etiam patet: ceu homo si ens proprie quippiam est: necesse est, & animal, proprie aliquid esse: & itidem bipes.

Cum proprie vnum, dico. s. vnũ numero, diuisisset, in continuum, & id ꝙ est rõne idem, & dixerit quod si ens unum esset velut continuum, vel ipsum esset, vt substantia, vel ut accidens (Nã si compositum esset ex vtrisque, plane multa forent ea quæ sunt) ac deinde demonstrauerit non esse substantiam solum, quia ipsa est capax accidentium, atque quia verum est dicere substantia est alba, & album non est, igitur substantia erit non ens. At supponebatur esse ens, igitur idẽ erit ens & nõ ens, quoniam itaque concludebatur absurdum ex eo, quia supponebatur substantiam esse accidentium. At quispiam diceret non oportet omnino supponere accidentia esse, sed solũ substantiam esse, idcirco nunc hoc proponit ostendere, quoniam si statuerimus ens substantiam esse & hanc vnam numero, neque ipsi penit' accidentia inesse, nihil minus, & hoc modo demonstrabitur multa esse, ea quæ sunt & non vnum. Hæc autem in virtute dicit. Num vos qui ita dicitis docetis nos aliquid de substantia hac, vel non, siquidem nos nihil docetis, sed putatis nos vestris propositionibus debere fidem adhibere ac eas sequi, non credemus neq; quicq̃ uobis assentiemus, si autem docetis quicquam, vel per nomina nos penitus docetis, vel per rõnem si ergo per nomina nos docetis, & nomina suapte natura nequeũt nobis rerum naturam ostendere. Nam si quis voluerit discere hominis naturam nihil plus sciet per vocẽ hãc (homo) item si nomina rerum sufficerent ad declarandam rerum substantiam, omnes homines similiter essent scientes, cum scirent id ꝙ ab vnoquoque nomine significatur, si autem per rationem docetis, vel omni- Tres modi doctrinæ.
no per definitionem, uel per descriptionem, omnis autem doctrina atq; omnis disciplina vĩr fit ẽm tres modos, uel .n. per negationem vt Plato inquit doctrinã de Deo & materia fieri, quod neque hoc, neque illud est Deus, sed quod ipse est id, quod super omnia ponitur, quemadmodum etiam de materia dr̃, quod ipsa sit omnium rerum infima, uel per analogiam, quomodo iterum usus est de ipso Deo ac de materia quippiam docendo, cum dicat quam rõnem habet sol ad oĩa quę intra mundum hunc existunt, hanc quoque rõnem hẽt, Deus simpliciter ad oĩa quæ sunt, & quam rõnem habet æs ad vasa ærea, eandem etiã habet materia ad oĩa

materialia:

materialia: uel per definitiones, omnis autem definitio & descriptio plurib. cōstat nominib. vel verbis & nominibus, itaq; hæc plura nomina, vel vnum & idem significant, vel plura & dña, si autem vnum & idē significarent, per nomen doctrina sit, quid ergo interest si subiectū & rem ipsam docuerimus per hæc nomina, ensis, gladius vel spatha, quippe iuxta vnumquodque nomen idem subiectum significemus, si vero voces, q̄ sumunt in definitione plura significant & dña, vel plures substantias, vel plura accidentia significant: siquidē plures substantias significāt, ergo multa per se erūt ea quæ sunt. Nam multæ substantiæ sunt, & substantię entia sunt, si vero significāt accidentia, vel hæc eidem rei accidunt, vel diuersis, atque vel separabilia sunt vel inseparabilia, ostendit igitur nullo modo suppositionem veram esse posse. Verum ad demonstrandū hoc quatuor quasdam dignitates prius accipit. Vnam quidem vt accidens separabile possit abesse à subiecto: Secundum vt accidentium inseparabilium nonnulla alicui definitæ substantiæ insint, vt par & impar numero iusunt, & lineę rectitudo & curuitas, nōnulla vero multis subiectis inhæreant. Nam nigredo ab Aethiope separari non pōt, tamē Coruo ebanoq; ac multis alijs inest. In definitione igitur accidentis inseparabilis, quod vni definitæ substantiæ inest, subiectum assumitur. Et hic est vnus significatus eorum, quæ sunt per se, ceu in definitione simitatis collocatur nasus. Nam dicimus simitatem esse cauitatem in naso, & par dicimus esse numerum, qui in duas partes diuidendus est. Tertiam dignitatem accipit, vt in definitione totius complectanī partes, & in definitione partium totum minime comprehendatur. Vt si definientes hoīem comprehenderimus animal rōnale mortale, q̄ sane sunt hominis partes. At si animal definiuerimus, vel rōnale, non amplius in alicuius horum definitione hominem assumemus.

Quatuor dignitates vide simpli.

Quartam autem dignitatem, quam modō non ponit, deinceps illam commemorabit hæc est, quibus partes insunt, eisdem necessario & totum inerit, & econtra q̄bus totum inest etiam & partes inerunt. Hæ igiť sunt dignitates, ostendit ergo quæ assumuntur in definitione non posse sic eidem rei accidere, vt queāt ab ipsa separari. Sit itaq; exempli cā vnus homo id quod est, cuius definitio sit animal rōnale bipes, si ergo animal rōnale bipes accidentia separabilia hominis sunt, quū accidens separabile id sit quod potest à subiecto auelli ac in eodem non semper esse, constāt ergo, vt aliquando homo neque animal, neque bipes, neq; rōnale sit, quapp hæc accidentia non erunt definientia hominē. Nā quæ illum definiunt, etiam illum distingui à cæteris faciūt ac idem semper insunt, impossibile ergo est, vt accidentia à re, & eo quod est separentur in cuius definitione sumuntur, ad quod ostendendum iuuabit etiam prius postulatum in quo asseritur accidentia separabilia non semper adesse subiecto, si ergo animal & bipes fuerunt accidentia homini inseparabilia, vel eidem soli accidunt, ceu soli numero par, & impar, vel alijs vt nigredo, quæ non modo Aethiopi, sed etiam Ebano inest, si ergo eidem soli accidunt quæ in definitione entis comprehenduntur, opus est in definitione vniuscuiusq; illorum accipi subiectum. ī. hominem, quippe qd sit id quod eis subijcitur iuxta suppositionē in qua dř quædam accidentia inseparabilia esse, & impossibile est in definitione animalis bipedisq; hominem assumi. Nunquam. n. in definitione partis totum comprehenditur, partes autem sunt animal & bipes, totum vero est homo, quod quidem patet ex euidentia, ac etiā, quia vt definitio vniuersam rem significat, ita & partes eius partes rei declarant, si ergo subiectum non potest assumi in definitione earum, neq; igitur aliqua talium accidentium comprehendi poterunt in definitione entis. Nam si in definitione vniuscuiusque subiectū comprehenditur, qm quæ assumūtur in definitione alicuius partes eiusdem sunt, erit ergo totum pars partis, siquidem comprehēditur in definitione partis, fieri ergo non potest vt ea quæ cōprehenduntur in definitione entis, sint accidētia inseparabilia entis, vti ea quæ eidem soli insunt, hoc itaque ostensum est per 2m & tertium assumptum, quorum alterum est, vt in definitione accidentium per se comprehendatur subiectum, alterum vero, ut in definitione partis non comprehēdatur totum. Sed quum duplex sit id, q̄ per se dř, vnū in cuius definitione assumitur subiectum, & alterū, quo aliqd dř assumi in definitione subiecti & definiti, ceu animal bipes, & simpliciter partes substantiarum meminit primi modi meminit, hic. n. solum accidentium est, alter uero substantijs etiam conuenit: est. n. pars substātiæ. Et si quippiam supponeret id quod volumus facile etiam dabit substantiam diuisibilem esse in substātias. Quod vero ea quæ complectūtur in definitione entis neque velut inseparabilia neque vt separabilia, eidem accidant, ex dictis perspicuum est. Sed neque cuidā alteri accidunt, quod si hoc aliquis affirmare contenderit, totum etiam eidem accidet. Nam cui partes insunt totum etiam inest, & econtra, sed non potest ens alterius accidens esse, quare neque ea quæ assumūtur in definitione, alterius accidentia esse poterunt. Hoc autem demonstratum est per quartum assumptum videlicet, per hoc cui insunt partes, eidem etiam totum inest. At si quis diceret, q̄ si quidē singulæ partes ac oēs vni acciderint, recte eidem totum accideret, sed si singulæ singulis ac alia alij acciderent, non amplius aliquid incōmodi sequiť: verbi cā si animal alij accideret & alij bipes, quum non statim posito bipede constituatur homo. Dico igitur cum accepero indiuiduum hoīem. ſ. etiam huius proprium animal propriumq; bipes accipiam, si autem hoc admittitur totus homo diuidetur in partes, quare cui bipes inerit, & pars totius inerit cui vero partes insunt etiam totum inest, quare ea quæ sumuntur in definitione poterunt alij accidere, igitur ne queunt prorsus accidentia esse, si autē substantiæ multa igitur sunt ea quæ sunt, & non vnum, quippe id qđ est diuidatur in ea quæ sunt diuersæ speciē. Quod autē diuidatur id q̄ proprie est ens in aliquid aliud proprie ens ex rōne etiam patet. Cum dixerit proxime, igiť neque habebit magnitudinem, id quod est. Nam id quod est vnum est, quod quidem substantia sit, profecto nō habebit aliquam magnitudinem, quippe hæc quantitati conueniat. Nam & si habebit, qm alia est definitio q̄tatis, & alia substantiæ, plura erunt ea quæ sunt. Si qs. n. statueret quantitatem quæ inest substātiæ nō ens esse, iam dixit hoc incommodum sequi, vt idem sit, & non sit. Necesse igitur est siquidem substantia est id qđ est, nullam habere magnitudinem, neque penitus aliquod alterum accidens. Item sequitur ex hac rōne ipsos aduersari suis suppositionibus, quoniam hoc modo neq; id q̄ est, finitum, neque infinitum erit, quocirca nunc item ostendit, quoniam & si eos supposuerimus dicere id quod est solam ipsam substantiam per se sine accidentibus esse, nihil minus, & hoc modo demonstratur multa esse ea, quæ sunt. Nam ipsa substantia diuiditur, in diuersas substantias definitione, licet subiecto, eædē sint. Nam homo, & si vnus sit in eo, q̄ homo est, attamen diuiditur in animal rōnale, & mortale, quę etiā diuersa sunt inter se definitione. Cæterum vel punctū ibi ponendum est ex rōne etiam, vt hoc modo textus intelligatur. Quod autem diuidatur substātia in diuersas substantias, quæ definitione differant & si subiecto non differant. Vel punctum ponendū est ibi, in aliquid aliud

Obiectio.

Responsio.

Textus.

aliud, quòd proprie est ens; & deinde addendum hoc (ex ratione etiam patet) pro eo quod est, & ratione potest demonstrari, quod substantia diuidatur in diuersas substantias tanquam hoc cum manifestū sit ex euidentia, etiam ratione demonstrari posiit.

Nam si non sunt id quod proprie est ens: accidentia erunt vel igitur homini vel alicui alij subiecto accidunt. At neutrum esse potest.

Si enim ea in quæ diuiditur homo ab ipsa definitione non sunt substantiæ necesse est illa accidentia esse, si autem hoc conceditur, vel necesse est eidem illi hæc accidere, vel alteri. Item vel separabilia esse, vel inseparabilia, vtraque autem fieri non possunt.

Accidens enim aut dicitur id quod inesse potest: ac non inesse.

Hæc est prima dignitas, vt accidens separabile non semper insit subiecto, sed aliquando inest, aliquando vero minime inest.

Aut id cuius in ratione sumitur id cui accidit.

Secunda dignitas, quod in definitione accidentis in separabilis sumatur subiectum, verum non omnis accidentis inseparabilis, sed illius quod per se inest. Nam per se naso inest simitas.

Ceu, cessio quidem est velut illud, quòd separatur. Simitas autem id cuius in ratione sumitur nasus: cui simitatē dicimus accidisse.

Exemplum prioris dignitatis. Nā homini inest sessio non semper sed aliquando inest, aliquando autem non. Exemplum secundæ cum dicit. Simitas autem id in cuius ratione sumitur nasus.

Præterea quæcunque in eorum definitione sunt: aut eorum ex quibus quippiam constat: nunquam in eorum ratione ipsius totius ratio est: ceu in bipede ratio hominis: aut in albo ratio hominis albi.

Tertia dignitas, quod in definitione totius pars cōplectitur, sed econtra totum in definitione partis non ponitur. Verum cum dixit quæcunque in definitione sunt, addidit, vel eorum ex quibus quippiam constat. Nam vt ipse inquit in libro de Demonstratione, non possumus omnium rerum definitionem tradere, quoniam generum, generalissimorum, neque indiuiduorum est definitio. Nam si definitio constat generibus, differentijsq; constituentibus, certe non possumus accipere genus generalissimorum neque indiuiduorum. Etenim genera, sunt profecto genera specierum & nō indiuiduorum, constat etiam, vt neque quispiā queat horum definitionem assignare. Nam Socratis, Platonis, & Alcibiadis nullum commune genus est, neq; species, siquidem vnumquemque aliquis aceruus accidentium proprius informet, & distinguat. At de his cum ... nihil est quod vniuoce prædicetur, cum. n. dixero Socra. animal est, vel homo, de nulla aggregatione accidentium, quæ informant, & designant Socra. prædicatē animal, nisi præter naturam. Ea. n. prædicantur præter naturam, qm̄ substantiæ prædicantur de accidentib. vt cum dixero hoc album est homo. At ſm naturam prædicantur accidentia de substantia, cum igitur dico homini particulari animal inesse, profecto non quodnis animal dico, sed particulare, quod eidem illi inest, quippe Socra. non sit illud animal, quod cum sit genus, cōmuniter de omnibus prædicatur. Eodem etiam modo cum hominem de eodem prædicari dicimus, eidem in esse asserimus illum, qui constituitur ex hoc animali, atque ex hoc rōnali. Cum igitur (vt dicebam) non omnia definitione declarentur, sed quædam descriptione, pp hoc dixit ex quibus quippiam constat. Neque. n. q̄ assumuntur in definitione in vnamquamque definitionē, sui ipsius totum accipiunt, vt animal hominē vel equū in cuius definitione animal collocatur. Neq; quatuor elementa, quibus corpus compositum constat, in vnaquaq; definitione sua propria corpus compositum assumunt. Præterea neque in definitione pedis lecti poni tur lectus, neque in definitione manus ponitur Socrates, cæterum obserua vt omittat modo quartam dignitatem, quam deinceps addet.

Si ergo hæc ita sunt: atq; homini bipes accidit: separabile ipsum esse necesse est. Quare fieri pōt vt homo bipes non sit: vel in rōne bipedis inest ipsius hominis ratio. At hoc fieri nequit: quippe illud in ratione hominis insit.

Inquit si dignitates quas sumpsimus ita se habent vt diximus: Et sunt partes definitionis hominis accidētia homini, vel ergo illi separabilia sunt, & ita cōtingit hominem interdū bipedem non esse, aut non animal, vel rōnale: Vel sunt inseparabilia, & ita in definitione bipedis, vel animalis, aut rōnalis complectemur hominem, sed hæc vtraque fieri nequeunt, quippe homo sit semper bipes, & minime in definitione partium tota comprehendantur, sed econtra in definitione totius partes collocentur. Vnde ait necesse est, vt ipsum sit accidens separabile, vel in definitione bipedis inerit ipsius hominis ratio, idest necesse est ipsum accidens separabile homini esse, vel inseparabile.

Quod si bipes, & animal alij cuipiam accidunt: & neutrum est id quòd proprie est ens: homo quoque ex his erit profecto quæ alij accidunt.

Cum ostendisset fieri non posse, vt partes definitionis eidem illi accidant cuius est definitio, vult nūc ostēdere eas, neq; alii accidere posse. Inquit, si. n. partes definitionis, nō sunt substātiæ, (hoc quidē significāt ea verba cum dicit, & neutrū est id q̄ ꝓprie est ens) sed accidūt alij cuipiam, cū cui partes insunt, & totū inest, igitur totum esset accidēs alteri, quare hō & simplr̄ substantia erit de numero alicui accidentiū, qd̄ quidē absurdum est, & impossibile. s. substantiam accidens esse.

At quod proprie est, nulli sit accidens.

Quoniam dixit & homo erit alteri accn̄s, & ad hoc tanquā ad absurdū rōnē deduxit. Idcirco ait supponat tanquā nobis concessum, qm̄ euidentia testatur substantiam non esse de numero eorum quæ alicui alteri accidunt, sed de numero illorum, quæ per se subsistūt.

Et de quo ambo dicuntur: atque vtrunque: & id quod constat ex vtrisque dicatur.

Qm̄ accepit cui partes accidunt, eidem totum accidere oportere, & ipsum non ꝓsupponens, idcirco nunc ipsum ponit, & inquit, hæc dignitas sit nobis posita ex euidentiaq; concessa, & approbata, de quo partes omnes prædicarentur, totum etiam compositum ex omnibus illis prædicari. Nam si totum à partibus alterum non est, prorsus oportet cui partes insunt, eidem inesse totum. Si vero scriptura habuerit hoc (atq; vtrūq;) sic exponēdū est. Et de quo ambæ simul partes ꝓdicabuntur, & vtrūq; sigillatim ꝓdicabit, totum etiā ex his cōpositum prædicabit. Sed si hoc modo fuerit scriptura, (& vtr) sic intelligendum est, & vniuersali ratione ambo de eodem prædicari oportet, de quo partes prædicantur de eodem totum, & econtra prædicabitur.

Igitur vniuersum ex indiuisibilibus constat.

Hoc dupliciter exponendum est: vel. n. ex indiuisibilibus. s. ex punctis, qm̄ proprie vnum. i. vnū numero trifariam dicebatur, vel vt continuum, vel vt indiuisibile, vel vt idem rōne. Cum ergo destruxerit neq; fieri posse vt idem rōne sit, neq; vt continuum iuxta nullum cōtinui modum, videlicet neq; vt substantia continui, neque vt accidens, ita neq; vt compositum ex his, præterea neq; vt substantia siue sit capax accidentiū siue nō, merito relictum modum introducit. Nam si proprie vnum

vnum neq; ut continuum fuerit, neq; vt rõne idem relinquitur vt ipsum punctum sit, vel ex punctis, punctū inquam eo quod neque continuum est, neq; rõne idē, ex punctis autem, qm̄ definitio eius necessario multa nomina assumit, quæ significant nonnulla, quæ partes eius fiunt. Vel igitur hæc verba (ipsum igitur vniuersū, ex indiuisibilibus constat, hoc modo intelligēda sunt, vel ex indiuisibilib. dicit pro hoc vel ex substantijs. Nā quum ostenderit nō posse hominis, vel entis definitionem diuidi in accidentia, sequitur ergo illud vt in substantias diuidatur eiusdem, cum multa necessario definitio significat: quapropter componeretur solum ens ex entibus. i. ex substantijs tantum, atq; ita multa erūt entia, & si actu totum non diuidat, si vero ex solis substātijs componeretur, nequaquā q̄titatis erit, particeps, si autem hoc dabitur, igitur neq; finitum neque infinitum erit. Et de industria dixit, in textu (vniuersū) & non dixit (ens) qm̄ plus complectit vniuersum, & oē. Nā de q̄titatib. discretis dr̄. Vniuersum, & oē intelligit id quod dixit vnum esse, & hoc modo ex p artibus substantijs erit, & non amplius vnum erit sed multa.

Quidam autem vtrisque rationibus concesserunt.

Cum refutasset Parmenidis rõnem, nunc inquit nos illi non modo contradixisse, sed etiā illos qui ante nos extitere, & si minus cōgrue recteq; obijcerent, deinde cum velit refellere eosdem, qui non recte persoluebāt rõnem Parmenidis, prius rõnem eius in medio adducit, non eam tn̄, quam prius attulit, sed secundam quæ hmōi est, si ens vnum significat, & contradictio, nō est simul vera, igitur ens vnū erit. Sunt autem duæ suppositiones, quæ pro vna in antecedentis rõne assumunt, videlicet, si ens vnum significat, & contradictio nō est simul vera, consequens igitur erit vnum ens. Sed id mirum non est, qm̄ sæpe ex vna suppositione non sequit consequēs, sed ex duabus, vt si dixero si animus immortalis est, sub terra loca iudicandi erunt, hic nempe consequens necessario non sequitur antecedens, quomodo. n. sequeretur, & si animus foret immortalis, & prouidentia non esset. Atqui si vtranq; suppositionem cōplectar, videlicet si animus est immortalis, & prouidentia est, tunc necessario sequetur loca iudicandi esse, attamen alteram solam non sequitur. Nam & si prouidentia foret, & animus immortalis non esset, non sequitur vt sub terra sint loca iudicandi, vbi non esset id de quo fit indicium. Vt igitur hic ex duabus suppositionibus, sequit cōsequens, & ex altera sola non concluditur, sic etiam dicendum est in rõne Parmenidis. Nam & si vera est contradictio, & vnom ens sit, non amplius sequitur vnum ens esse. Nam si vera est contradictio, etiam erit non ens. quod si hoc concederetur, igitur nō erit, vnum ens. Rursus & si uera simul non est cōtradictio, & ens non vnum significat, sed plura, non etiam nō sequi, vt vnum sit ens. At si vtranq; nectemus suppositionem eam. f. in qua dr̄ ens unum significare, vt eā in qua asseritur contradictio non simul vera est, consentaneum est, vt ex vtrisq; suppositionibus concludatur vnum ens esse. Rō itaq; Parmenidis quæ vnum ens esse probat huiusmodi est, Zeno autem Parmenidis discipulus assentiens præceptori probauit necessarium esse, vt vnum ens sit & immobile, quod quidem probauit ex, diuisione continui in infinitum. Si. n. non esset vnū ens & indiuisibile, sed diuideretur in plura, nihil profecto, erit proprie vnum. Nam si diuidatur continuum in infinitum erit diuisibile. At si nihil est proprie vnum neque multa erunt, siquidem multa multus vnitatibus cōstent, ergo ens non poterit diuidi in multa, ergo duntaxat vnum erit, vel potius hoc modo, si ens non erit vnū, & indiuisibile, neq; multa erunt, quippe multa ex multis vnitatibus constituantur, vnaquæq; igit vnitas, vel

Vide in Parmenidis libro Zenonis.

vna est, & indiuidua, vel ipsa etiam in multa diuiditur, si ergo vnaquæq; est vna, & indiuisibilis, ex atomis ergo ac indiuisibilibus magnitudinibus, omne erit. sed si etiam ipsę diuiduntur rursus percunctabimur eadē de vnaquaque vnitate diuisa, & hoc abibit in infinitum, quapropter omne infinities infinitum erit, si multa forent entia, quod si hoc absurdū esse existimabitur, igit duntaxat erit vnum ens & multa entia esse non poterunt. Nam oporteret vnamquamq; vnitatem diuidi in infinita, quod quidē absurdum est quod vero hoc vnū etiam immobile sit, hac vtebatur rõne si quippiam moueťur super hanc lineam, finita oportet oīno, vt prius, moueatur media. Item priusquam medium totius moueatur, necesse est, quartam partem moueri, & hoc in infinitum, quippe continuum sit diuisibile in infinitū, ergo necesse est, vt si moueatur aliquid super lineam finitam quasdā magnitudines infinitas prius, motas esse, quod si hoc conceditur, & omnis motus in tempore finito fit; Nihil. n. in tēpore infinito mouetur, ergo dabitur infinitas magnitudines moueri in tempore finito, quod quidem fieri non potest, quippe infinitum prorsus percurri absoluiq; nō possit. Inquit itaq; Arist. eos qui ante nos extitere, hisce rõnibus concessisse illis. f. Parmenidis & Zenonis. Verum hos assensisse his rationibus asserit, quoniam imbecille egreq; cōtra rationes institere, imbecillius autem institere quia concesserunt propositiones, & conclusioni repugnarunt. cum autem rõnes soluere non possent contra cōclusionem, obnixe inuecti sunt. Nam quod ens vnum significet, & cōtradictio simul vera non sit, ipsi concesserunt, sed cōsequens amplius concedere noluerunt, hoc videlicet ens vnum esse: cum itaque rõnes soluere ignorassent, & contra quippiam probassent, rationem ad alteram dubitationem deduxerunt. Hæc autē aiunt Alexander & Themistius Arist. clam innuere in Platonem. Nam cū Plato supponeret (vt aiunt) in libro qui inscribitur sophista, esse vt̄ non ens quippe fugiat naturam entis destruxit hoc modo omnia esse vnum. Si omne ens vnū est, ergo non ens non erit, sed est ipsum nō ens, igitur omne ens non erit vnum. Vnde Plato etiam cum concesserit ens vnum significare, attamen non assentit omnia esse vnum, quocirca ratus est eos dixisse illud ens, quod vere ens est videlicet ideā & intellectuale, quod solum esse vere ens etiā ipse asseruit. ac præter hoc vniuersum, & omne non ens esse, item concessit hoc vere ens esse vnum. Verum & si hoc vnum & solum ens esse asseruit, attamen non dixit extra hoc vniuersum, & oē non ens esse. Nam ipsum non ens, i. informis materia, & si prorsus sit diuersa ab ente, attamen ipsa quoque est. Asseruit ergo omne componi ex ente quod etiam vnum esse concedebat, & ex non ente, quod quidem materiam esse opinatus est. Hinc cum propositionem concessit in qua dr̄ ens vnum significare, non amplius assentit hoc. f. quod est ens vnum esse, quod sane syllogismi conclusionem esse, voluit Arist. itaq; reprehendit ipsum tanquam egre respondisse ad syllogismum Parmenidis, quod quidem accidit propterea quod cōcedens ens vnum significare non amplius assentit omne ens vnum esse, sequandam aliam naturam introducere posset, quàm & si diuersam ab ente prorsus esse dixerit, tamen hanc quoq; esse asseruit. Verum hoc nihil aliud est, q̄ in contradictionem incidere. Nam quum ipse concedit vnum ens esse, etiam affirmat multa entia esse, propterea, quod asserebat etiam non ens esse, quod quidem ab ente prorsus diuersum est. Sed quid interesit inter hæc, & fateri vnum ens, & nō vnum ens esse? Neq; n. quia aliquod ens proprie, dr̄ & quoddam non proprie fugit cōtradictionem, immo magis in eā incidit, quippe qui cum multas rerum differentias efficiat, plane

Quid Alexander, vide Simplicium.

Contra Pla

ciat, plane

ciat, plane eisdem numerum tribuat, ob id itaq; Arist. reprehendit ipsum, & ait eum potuisse, qui cócedit vnã esse naturã entis hoc modo ostendere multa entia esse, & non quia supponitur simpliciter esse non ens, quod quidem prius est ab ente diuersum. Hoc.n.(vt dicebam) nihil est aliud q in contradictioné incidere, quia supposuit non ens esse hoc aliquid, quod sane ab ente non est diuersum, sed in eodem ente habet suam essentiam, videlicet illud non ens fm diuersitatem, qd quidem Plato non minus esse neq; inferius ente, dixit. Nã & si inducitur ex róne Parmenidis vnum ens esse, attamen non oportet vnum numero concludi, qm neque hoc ex propositionibus sequitur. Nam ens vnum significare non est indicare vnum numero, neque hoc concederemus, sed potius vnum genere: quare in conclusione concludetur etiam vnum genere, qd si ens vnũ genere est, ceu si contingerit esse animal vel substantia erit etiam in hoc plane non ens, verum non simpliciter non ens, sed hoc aliquid non ens, quod quidem etiã aliquod ens est. Nam homo ens est, & non ens est, quippe qui nõ sit equus vel asinus, si vero est, etiam nõ ens, multa itaque erit ens, & hoc non est in contradictioné incidere. Neque.n. qui dicunt vnum esse ens, p p hoc alterum non esse.f.non ens introducunt, quod prorsus, ab ente excidat ac diuersum sit. Hoc.n. nihil aliud est, q ipsum ens, & non ens dicere, sed fm diuersitatem non ens, quod quidem etiam ens est, quare idé diuersis modis erit ens, & non ens, licet idem fm idem non possit esse ens, & non ens. Non.n. qua homo est ipse non ens est, sed qua equus non est. Verum cum asserant aliquid esse, quod omnino diuersum est ab ente, ac idem adnumerent inter entia, & multa entia esse dicant, plane idé fm idem ergo ens, & non ens efficiunt. Aliter ergo & p se oportet propositioni dicenti ens significare vnũ repugnare, & contradicere, ac diuidere quot modis vnũ dr, qm vnum vel re, vel nomine est, & si vnũ re, vel spé, vel genere, vel numero, & si numero, vel vt cõtinuum, vel ut indiuisibile, vel ut róne idem, deinceps ostendendum est iuxta nullam suppositionem valere Parmenidis rónem vt Arist. fecit. Ad rónes Parmenidis itaque sic respondendum est. Ad rónem vero Zenonis aiunt, Xenocratem respondisse, qui negat sectionem magnitudinis fieri in infinitum. Nam dixit lineam diuidendã dissolui in lineas indiuisibiles. Sed etiam is ignorauit, ci in contradictionem incidat quis illam fugere sibi videretur. Idem.n. vnum esse, & multa non est impossibile, neq; hmói est contradictio, siquidem actu fuerint vnũ & plura potétia. Nam asserere lineam idem esse, quod indiuisibile plane est efficere lineam non esse lineam, & magnitudinem non esse magnitudiné, siquidem in infinitum sit diuisibilis magnitudo. Quidam autem inquit, vtrisq; rónibus cócesserunt, dixit autem (vtrisq;). s. rationibus Parmenidis, & rationibus Zenonis eiusdé discipuli, illis Parmenidis præceptoris, Plato magister assentitur, illis vero Zenonis discipuli Xenocrates Platonis discipulus videtur assentiri.

Huic quidem qui omnia vnu esse concludit, si id quod est vnum significat, id quod non est dicente esse.

Rationi quidem Parmenidis probanti omnia esse, vnum eo, quod accipit propositionem dicété ens vnũ significare assentiunt nonnulli, quibus mox decebat repugnare propositioni, & percunctari ab eo, quomodo ens accipiebat vnũ significare. Præterea diuidere quot modis vnum dicatur, & ostendere quod iuxta nullum vnius significatum ró ipsis faueat, quod quidem nos fecimus, sed cum hoc illi concessissent, contra conclusionem, quæ necessario concludebatur, pugnabant, quia supponit ét non ens esse. Verum nos iã aperuimus Platonis sniam, qm ipsos opinatus est dixisse ac vocasse illud, qđ est intellectuale. Materiam quoq; q non ens appellauit, esse dixit, immo oia ipsa sensibilia ét nó entia vocauit, propterea quod ens vnum esset, concedit, tamen omnia esse vnum negauit, quia etiam nó ens est.

Huic vero, quæ ex sectione procedit indiuiduas magnitudines facientes.

Quoniam, & Zenonis dubitationi, qua pbauit vnũ esse ens, & immobile ex sectione magnitudinis in infinitum nonnulli praue assentiunt, cum falso supponãt magnitudines non esse diuisibiles in infinitum. Nã cócesserunt, quod si magnitudines in infinitum diuisibiles forent, neq; motum, neque proprie aliquod ens esse, ac ob id neq; multa entia esse, quoniam multitudo, multis vnitatibus constat. Hinc Xenocrates impulsus, tollit de medio sectionem magnitudinum in infinitũ. Idcirco Arist. cum multipliciter concedat hoc verum esse, dubitationem vno modo soluebat in his quibus, dicit sectionem magnitudinum esse potentia in infinitum, sed actu minime, qm non potest esse actu infinitum. Quapropter motus infinita potentia transibit, actu autem finita. Neque.n. supra punctũ fit motus, sed supra magnitudinem definitam. Cæterum vocauit argumentum Zenonis sectionem in duas partes, & perspicua est causa quia ex eo, quod cũ sumptam magnitudiné in duas partes diuideret, probationem faciebat.

Constat autem, & verum non esse, si id quod est vnum significat, & fieri non potest vt simul sit contradictio, non si neququam non ens. Nihil enim vetat vt id quod non est absolute non sit non ens, sed non ens quippiam.

Plato (inquit) nõ verum cogitauit, vt ex syllogismo Parmenidis concluderetur destrui absolute nõ ens, & iuxta nullum modum fieri posse, vt non ens sit. Nã ex tota deductione syllogismi sequitur, vnum esse ens, nõ tamen non ens nequaquam esse. Nam cum Plato materiam non ens appellet, & illã putet seiungi a natura entis, ex rónib. Parmenidis cócludi inquit, id nullo pacto esse, quod est expers naturę entis. Hinc Plato induxit ex róne Parmenidis concludi non ens nequaquã esse. Inquit ergo Arist. hoc non esse verum, quoniam nihil vetat, vt eodem syllogismo: qui.s. probat vnum ens esse etiam non ens sit, verum hoc non ens, non ens simpliciter non dico, quod prorsus diuersum est ab ente, sed illud qp est aliquod non ens, quod etiam complectitur ab ente.i. solum fm diuersitaté est non eus. Inquit ergo illud verum non esse, quod si id quod est vnum significat, & contradictio simul vera esse non possit, pinde dicat non est verum, ut ex toto syllogismo Parmenidis concludatur non ens esse prorsus nihil. Nam propositiones hic p toto syllogismo posuit, sed deinceps addit. Nihil enim vetat vt id quod non est non simpliciter non ens esse, sed quippiam non ens.

Dicere quoque si non quippiam aliud erit præter idipsum, quod est, vnum omnia fore absurdum est.

Quod ex syllogismo Parmenidis non necessario habeatur non ens non esse, his quidem probat. Hunc itaque coniunctionem quoq;, pro hac(.n.) intelligere debemus. Inquit dicere.n. quod nisi fuerit aliud præter ipsum ens, quod prorsus diuersum est a substantia entis, necesse est, omnia esse vnum. Plato.n. perinde ac consequeretur id, coactus est, supponere simpliciter nõ ens: sed vt sic ostendat multa entia esse, absurdum est.

Quis enim aliud esse id quod est intelligit: quã id quod proprie est. Quod si ita est nihil tamen prohibet id quod est, multa esse vt diximus.

Idest quis cum audierit ab ipsis ens non putabit eos dicere vere ens.i. proprie ens.i. substãtiam, quod si hoc est id qp proprie est ens, nihil vetat vt idem multa sit (vt diximus. Nam hoc pacto intelligemus ens esse vnum genere, non autem vnum numero. Quod si ita est in hoc

hoc etiam complectetur non ens aliquod. Nam vnaquęque species sub gñe, & vnumquodq; indiuiduum sub specie, non est id qđ prorsus diuersum est ab ente. Igit non vere opinatur ex syllogismo Parmenidis concludi non ens prorsus dirimendum esse. Verum pót hoc etiam peculiare argumentum esse, quoniam neq; oportet per suppositionem qua dr esse nō ens refellere Parmenidis rōnem. Nam si potest intelligi vnum gñe, & non vnum numero, superuacaneum est per suppositionem non entis velle multa entia demonstrare, cum liceat hoc in loco ostendere per diuisionem multa entia esse, quippe multa sint vnum genere, & non vnum numero. Vnde iuxta hanc interpretationem non mutabimus neque transferemus eam coniunctionem (quoq;) in hanc enim, est enim ipsa inchoatiua particula.

Perspicuum est igitur impossibile esse, ut id quod est hoc modo vnum sit. Vt naturales autē dicant duo sunt modi.

Cum refutasset opinionē Parmenidis, & Melissi sectatorum, quę dicit ens unum esse, cecidit ad confutādas opiniones naturalium, & inquit, & perspicuum est non posse (vt illi aiunt) vnum ens esse. Vt autem naturales aiunt vnum ens esse sic sentiunt nō eo quod oīa sint vnum, sed quia supponunt vnum esse oīum principiū. Vnū quidem principium Heraclitus statuit ignē esse. Anaximenes autem aerem, Thales aquam. Anaximander, inter medium aeris, & aquę. Sed horum naturaliū sunt duo modi. Nam quidam eorum ex dēsitate, & raritate elementi cętera alia generari aiunt, vt Thales, q cum supponant aerem elementum, huius raritate dixit fieri ignem, & cum illud sensim densatur, fieri ventum ex eo. Item cum magis ac magis densaretur fieri aquam, & si multo maxime densaretur omnia terrena fieri autumauit; ij ergo sic dicebant ex vno generationem fieri, Anaximander autem medium inter ignē, & aerem, vel inter aerem, & aquam elementum esse cum dixisset, ex hoc alia separari asseruit, cui profecto cum infinitum sit inesse contrarietates dixit, ex quo cum separetur, reliqua fieri dixit. Hi ergo qui dēsitatem, & raritatē asserunt, alia fieri alteratione elementi iuxta suā opinionem positi asserunt, quare his contingit generationem alterationem appellare, sic ergo aiunt id tale, quod generatur alterari Anaximander autem non alteratione inter medij elementi alia pduci dicit excretione eorum, quę in eo sunt. Pręterea Arist. cum vult apertius ostendere, quomodo Anaximander segregatione vnius fieri alia dixit, cōmemorat ea, quę spectāt ad Anaxagoram, & Empedoclem. Est autem Anaxagorę huiusmodi opinio, qm ipse statuit materialia rerum principia ipsa similaria, quę numero, & contrarietate sunt infinita. Itē dixit oīa simul misceri priusquā totum generaretur. Pręterea tulit mentem, quam posuit effectricem causam, quodam temporis initio cępisse oīa abinuicem separare, haud tñ potuisse explere perficereq; separationem, sed dissimilaria confusa concretaq; à similaribus segregasse, quę tñ similaria sincere pureq; segregare non potuit, aliorum tamen cum illinc principium datum sit separationis, semper hoc facit. Hoc igitur modo omnia fieri ex omnibus cum inuicem cuncta essent permixta dixit. Nā in ligno carnes, ossa, aurum, & simpliciter omnia esse dixit. Verum fensit vnumquodq; appellari trahereq; nomen ab eo, qđ plus in eo abundat, vt fit in cumulo seminum. Nam si plus tritici est, q̃ aliorum sem uum, cumulus ille appellabitur triticum, qm plus in eo abundat, hoc modo & vbi plus carnis esset, q̃ aliarum rerum carnem appellari dixit, ac vbi plus ossis ossa, eodem etiam modo in ligno in auro, & cęteris dicendum est. Quemadmodum igitur si quis ex toto seminu ęterno occulta ordei grana paulatim colligeret adeo, vt aceruū ordei expleat, is quidem non videretur generasse ordeum, sed solum indicasse separasseq; illa, ita etiam res naturales se habere dixit. Nam quando ex carne os generaretur, vel aliquid alterum, non foret hęc mutatio vera generatio, sed manifestatio ac segregatio illius, qđ prius erat occultum. Veruntamen in cumulo seminum licet aliquā vnam speciē puram separare ordeum, sed in similarib. hoc fieri nequit, quippe nunquam possit pure secerni caro vel lapis vel aurum, vel aliquid aliud, sed vbi semper in toto, quod seiungitur aliquod tale est omnia & insunt; Verum illud appellari, & ab illo nomen trahere quod plus est in eo. Hę igitur paruissimę carnis partes coniunctę simul, vel lapilli carnes, vel lapidem, vel aliquid hmōi faciunt. Item compositio similarium facit dissimilaria. Sic ergo Anaxagoras sensit de principijs. Empedocles autem quatuor posuit materiales causas, quę sunt illa vulgatissima elementa. Vnde etiam illa omnium primas radices appellauit. Pręterea efficientes causas statuit litem, & amicitiam, nō simul sed seorsum, quoniam cum amicitia vinceret superaretq; coniungi congregariq; elementa, & ita fieri mūdum intellectualem dixit, quem sphęrum vocauit: cum vero eo secto quodam temporis circuitu, lis rursus superaret, sphęrum illum disgregari, & fieri denuo, quatuor elementa, & hunc mundum sensibilem. Cum igitur vidit omnia alia ex his, quatuor elemētis facta, ac ipsa inter se mutuo fieri, dixit quidem composita sola elemētorum congregatione fieri. Nā ipsa immutabilia esse statuit, & cum fieret ex aqua aer, vel ex aere ignis, & cōtra non trāsmutata aqua, vel aere reliqua fieri dixit, sed elementa actu inter se mutuo inesse: cum itaque aer rarefieret, ignē, qui in existebat, & continuum locum inuenit separari dixit, rursus autem cum densaretur aer, aque a quę inerant, & in eadem disseminata atq; interspersa sunt, compressione densitatis contorqueri atq; emitti, quę extruduntur, ceu aliquid tale patiuntur & accini, qui comprimentibus digitis extruduntur. Nam cum adsint, & inter digitos occultantur, quando dēsantur, & comprimuntur digiti extrusione iaciuntur, qui sane tunc non fiunt, sed solum separantur, & apparēt, quo igitur modo inquit Anaxagoram, & Empedoclē dixisse segregatione fieri generationem. Sic & Anaximander ex elemento infinito, & continente omnia in seipso, quod quidem ipse ponebat medium inter aerē, & ignem, vel inter aerem, & aquam alia fieri immo segregari dixit. Nam generationem nihil aliud esse, quā segregationem, & manifestationem rerum dixit. Et sane constat, quod cum Anaximander hęc dicat, suas positiones ipsum tollere ac destruere, qppe inter mediū non amplius erit commune principium omnium, siquidem illud ipsum non subijcitur rebus gignendis. Nisi quis etiam domum dicat omnes, qui intra sunt ex vno elemento ipsa domo continente, igitur magis hęc dicens vr̃ incidere in opinionem Anaxagorę, sed eum hęc dicit Arist. vertitur ad elenchum disputationemq; Anaxagorę opinionis, sed priusquam aggreditur rōnes, & argumēta, explicat, vnde motus Anaxagoras sic opinatus sit omnia in omnibus singulaq; in singulis esse, & nihil purum sincerumq; haberi quod est. Inquit, igitur ipsum ita sensisse ob duas causas. Vna est, quia existimauit communem omnium naturalium opinionem veram esse. s. vt nihil ex nihilo prorsus fiat, sed oīa quę fiunt ex aliquo ente producuntur. Vtebatur igit tali argumento, cuncta quę fiunt, vel ex non entib. vel ex entibus fiunt. Et sane constat causam fuisse, erroris sui, quia circa diuisionem aliquam partem eius omisit, quoniā omne, quod fit vel simpliciter ex ente, vel simpliciter ex non ente, vel partim ex ente partim que ex non ente fit. Tertium igitur membrū diuisionis omittens,

tens, quod sane verum est, in hunc errorem incidit. Arguebat igitur, vel ex solis entibus fiunt ea, quæ fiũt, vel ex non entibus. non ex entibus inquam fieri nequeunt, ob communem dignitatem, igitur ex entibus fiunt, si autem ex entibus, vel ex ijs, quæ sunt eiusdem speciei, vel ex ijs, quæ sunt diuersarum specierum. Sed gñari nequeunt ex his, quæ sunt diuersarum specierum, quippe homo generet hominem, & equus equum, sed homo, equum minime producit. Quod si ex his, quæ sunt eiusdem speciei generantur, prorsus oportet cum nouerimus os ex carne generari, quoniam ea, quæ sunt dissimilis speciei inter se vicissim generari nequeunt, vt in carne sit os, quod quidẽ ex ea generatur. ita etiã de cæteris dicendum est, quoniam igitur omnia ex omnib', siue prima solum, siue pluribus intercedentibus generationibus fiunt (. Nam sanguis ex pane, ex sanguine caro, deinde ex carne sæpe os, vel alterum, quid generaf, quia item putrescente aqua vel ignis, vel terra, vel vermis producitur) penitus oportet existimare omnia oĩbus misceri. Nam cum in communi subiecto non collocentur, neq; subsistant, idcirco omnia ex omnibus fieri accidit. Hæc est igitur prima causa, quæ coegit Anaxagoram ita sentire. Secunda autem est, quia videbat contraria inuicem fieri, quippe calidum ex frigido, siccum ex humido, album ex nigro, & cætera alia fiant, quum ergo contraria nunquam possint generare alia contraria, quoniam vnum contrarium alterum potius interimit, & corrumpit, q̃ generat, necesse est penitus vt in corpore frigido sint corpuscula calida, quibus disceretis calidi, fiat generatio, atq; ita necesse est contrarietates simul in eisdem esse: sed omnia à superante nomen ducere. nam calidum dŕ, in quo plura calida corpora sunt: itemq; frigidum, album, & cætera alia, cæterum hæc omnia cum absoluat obiectiones aggreditur. Vt autem naturales aiunt duo sunt modi, oportet subintelligere, vt naturales dicunt vnum ens esse. Nam cõueniunt atq; confirmant vnum ens esse. Verum notandum est Arist. separare Parmenidem & Melissum à naturalibus, quippe eos non de rebus naturalibus differere putet. Veruntamen ipse cõfutauit illorum rõnes tũ, quia nonnulli opinabantur illos de rebus naturalibus, disseruisse, tum etiã, vt personarum authoritatem circa falsas sententias de rebus arceret atque depelleret.

Quidam enim id quod est vnum subiectum corpus fecerunt, aut trium vnum aliquid, aut aliud quod igne densius, aere vero subtilius est. Cætera vero alia generãt dẽsitate & raritate multa faciẽtes. Hæc autẽ sunt cõtraria.

Inquit quidam naturalium faciẽtes omne, quod est vnum esse. i. vnum omnium principium, & illud cũ subiectum efficiant, quod etiam non incorporeũ aliqd sed corpus actu dicunt esse, & corpus vel vnum aliqd' trium elementorum videlicet ignis, aeris, vel aquæ, aut aliquid aliud præter ipsa, inter medium tamen ipsorũ, vt statuit Anaximãder cætera alia corpora gigni ex ipsius elementi raritate, & densitate aiunt. Sed inquiens cum quidam. n. naturalium vnum ens esse corpus subiectum dederint, ex densitate, & raritate alia produci inquiunt, non statim subiunxit redditionem, sed paulopost adducet, vbi inquit. Quidam autem ex ipso vno innexas insertasq; cõtrarietates excerni dicunt vt Anaximander. Hic autem cum dicit, quidam. n. id quod est vnum esse facientes, non vř proprie vsus fuisse redditione. Nam cum inquit. Quidam. n. id quod est vnum esse facientes postea affert redditionem cum dicit. Quidã autem ex vno innexas insertasq; contrarietates, & cætera. Consequens autem erat redditionem volenti afferre hunc in modum dicere. Quidam autem multa faciẽtes, operepretium igitur est parum ponderare verba, vt consequentem assignationem sciamus, hoc igiŕ modo textus connectendus copulandusq; est. Vt autẽ naturales dicunt duo sunt modi. Quidam. n. id quod est vnum esse corpus subiectum fecerunt, & cætera, alia gigni inquiunt, sed quidam hæc generari raritate, & densitate sentiunt. Quidam vero ex vno insertas contrarietates sequestrari aiunt. Verum cum hoc ait. Vt naturales dicunt, non omnes naturales summatim vŕ Aristo. complectitur. Nam perspicuum est, quosdam naturales supposuisse vnam esse subiectam materiã, & ad hoc induxit oppositam assignationem dicẽs, quod alij vnã alij vero plures materias dederunt, & hæc sunt contrariæ assignationes. Cum asserit itaque eos suppoluisse vnam materiam esse subiectam ac dixisse alia generari ex raritate, & densitate, de industria insinuat atq; significat densitatem, & raritatẽ contraria esse, quippe hoc ipsi pro sua firmanda opinione non parum conducat, & conferat. Nam ipse etiã debet deinceps asserere principia esse contraria cum ipsa materia. Idcirco innuit ac indicat quod naturales, qui ante eum extitere, & si nõ diligenter exacteq; dixerunt attamen contraria rerum principia imaginati sunt. Nam si autumãt alia gigni ex subiecto, quod ipsi astruunt raritate densitateque, adhibita, densitas autem, & raritas contraria sunt ergo ex contrarijs generationem esse affirmant.

Et vniuersaliter excessus atque defectus, quemadmodum magnum et paruum Plato dicit.

Qm̃ dixit naturales accepisse principia contraria tãquam materiam informantia. hoc in loco ad excessum & defectum tanquam ad vřiorem contrarietatem continentem in seipsa omnes cõtrarietates redigit omnia contraria. Et est tota sñia talis. Vnum facientes corpus subiectum raritate, & densitate alia gñari aiunt, & hæc contraria sunt, quare naturales statuunt principia specifica rerum contraria esse. Et vt complectamur summatim ₰m quam contrarietatem cuncti fatebantur haberi generationem rerum ex materia, quam ipsi statuerunt, dicimus illam esse excessum, & defectum. Hæc. n. communior est cunctis contrarijs oppositio, atq; in se ipsa alias oppositiones continet. Huiusmodi etiã sunt principia, quæ Plato appellabat magnum, & paruum, quorum id quod est excessus magnum appellabat, qđ vero defectus paruũ, & si ipse atq; alij varia senserint, circa illud vnum, & cõtraria, vt deinceps dicit. Verum Vide optimũ sensum dicti antiquorum.
excessum, & defectum vocat cõtraria vel quatenus cõtrariorum vnum melius est, & alterum peius. Nam ipse in sequentibus asserit contrarium deterius assimilari priuationi, & melius ipsi formæ. Et hic igitur peius velut nigrum defectus erit, album autem erit excessus, vel ergo hoc modo vt diximus, vel vt dicamus contrariorum æque potentium fluctiumq; subiectum, quod maiori mole constat excessum esse, quod vero minori defectum, verbi gratia si acceperimus aerem, & terrã, quorum aer tãtum interualli absoluat, cum sursum petit, quantum terra pertransijt cum deorsum descẽdit, & vt breuiter dicã percipiamus æqualiter contrarios motus, quibus contraria mobilia cientur, quorum aer cum sit in maiori subiecto ob molem magnitudinemque excessus erit, terra autem cũ in minori ambitu magnitudinis existat defectus appellabitur, idcirco corp' graue densum cum transmutatur in leue maiorẽ prorsus magnitudinis ambitum subit atq; accipit, sed cum leue transmutatur, in graue minorem magnitudinem suscipit. Si ergo ₰m suos fluxus, æque poterunt fluere necesse est, vt leue maiorem molem obtineat. Hoc idẽ autem quispiam dicere posset de albo, & nigro cæterisque contrarijs. Nam cum ex nigro album fit, forte, & rarius generabitur ₰m subiectum. Verum cum albũ disgregatiuum visus sit, & nigrum congregatiuũ erit, album excessus tanq̃ causa eiusdem, nigrum vero defe

ctus,

ctus, quatenus congregatiuũ est, & de reliquis contrarijs dicendum est similiter, & forte non de oĩbus simpliciter contrarijs rationem afferre oportet, sed de his, q̃ sunt quidem generationis, & corruptionis causa.

Verum hic quidem hæc facit materiam, ipsum autem vnum formam. Illi vero vnum quidem ipsum inquam subiectũ materiã, contraria vero differentias atq; formas.

Similiter, quidem Plato, & quicunq; unum esse elementum asserunt, ac ex eodem adhibita raritate, & dẽsitate alia gigni affirmant tria, statuunt principia .i. cõtraria, & vnum, vt etiam ipse Arist. deinceps ponit, Veruntamen Plato secus infert q̃ alij circa horum principiorum modos. Nam alij aiunt materiam, & subiectũ vnum esse: contraria vero, quæ subiectum informãt inter se differre. Nam quum subiectum aliquando densitatem, & aliqñ raritatẽ obtinet, sic ex eo alia corpora generari autumant. Plato autem econtra sentit, quippe qui contraria videlicet magnum, & paruum materiam esse statuat, & vnum formam efficiat, quę de materia educitur, & constituit corpora. Verum non ignoras Platonem Pitagoreum fuisse, qui aliquando (vt ferme omnia Pitagorei narrare solent) symbolice loquit, quãdoquidem, & illi dualitatem indefinitam materiã vocent. Nam id q̃ definit terminatq; ac vnitatem cuique præbet forma est, materia autem indefinita est, & cũ vt formæ discindatur. Nam cum ipsa recipit ea, q̃ suapte natura indiuisibilia sunt discindit. Etenim rõne hominis, quæ impartibilis, ac indiuisibilis suapte natura est, recepta in materia discinditur in diuersas differentesq; partes. Porrò forsitan seminis genitalis pars, q̃ manet, totum hoiem gignit, qm̃ sane sine diuisiõe vniuerso spermati, & cuius parti eius insunt rõnes aĩalis. Quocirca per dualitatem materiam insinuauit. Irẽ q̃a materia ante alias, qualitates quãtitatem prius recipit. (Nam primo quantitate formatur, & fit trifariã dimẽsa) idcirco dualitatem magnum, & paruum appellauit, quapropter materia cum prorsus indefinita sit, & nullum terminum proprium obtineat ea de cã ipsam dualitatem appellauit. Nam post vnitatem id q̃ primo recipit diuisionẽ ac partitur ipsa dualitas est, deinde quia recipit materia primo q̃titatẽ, & in dissolutione cõpositi hæc est extrema forma materiæ ob id eã vocauit ẽt magnum, & paruum. Nam hæc quantitatis insũt.

Vtl quo sen materiam Pla. ad vel statem deducit. Vide cur Pla vocauit materiã dualitatem, & magnum ac paruum.

Quidam autem ex vno innexas contrarietates excerni dicunt, vt Anaximander.

Hæc copulantur antedictis hisce videlicet. Quidam .n. id quod est vnum subiectũ corpus facientes, alia generari dicũt dẽsitate, & raritate. Deinde hæc est redditio, & inqt. Quidã aũt ex vno innexas cõtrarietates excerni aiunt, vt fuit Anaximãder. Nã in illo intermedio, q̃ qđe erat elemẽtũ apud ipsũ, posuit actũ cõtraria eẽ.

Et quicunque vnum, & plura principia inquiunt esse, vt Empedocles, & Anaxagoras. Ex ista nanque miscela catera segregant: differunt tamen inter se. Alter enim periodum horum, alter semel segregationis initium facit. Item alter quidem infinita ea, quæ sunt similarium partium, & contraria: alter ea quæ vocantur elementa tantummodo sumit.

Cum dixerit Anaximandrum ex vno dixisse segregari contrarietates, vt apertius exhibeat nobis quomodo ille dixerit contraria ex vno separari, idcirco in exẽplo commemorat Empedoclis & Anaxagoræ opinionem, & quonã modo hi dicebant elemẽta inuicem secerni. Nam ex ea congerie alia sequestrari, aiunt, Anaxagoras autem cum iam similaria simul commixta essent, mentem ex illa miscela eas separare cæpisse, & nũc semper secernere ab inuicem dixit. Nam vnumquodq; mixtum aliquod esse ex multis similaribus dixit. qui ẽt Empedocles, & ipse à pricipio ex sphæro segregari elementa dixit, & aliqñ inter se cõmisceri assensit & nũc, inquit, commixta inter se sunt quatuor elementa. Verum non omnia vt Anaxagoras dixit. Deinde tulit ẽm separationem à sese mutuo, & vicissim fieri eo modo, quo diximus. Discrepant autem inter se Empedocles, & Anaxagoras, quoniam Anaxagoras inquit semel mẽtem cepisse ex prima miscela cuncta separare, & semp idem efficere, neq; amplius in vnum, ita redigi omnia posse affirmat, vt vna rursus miscela fiat. Atqui Empedocles sæpe numero ait hæc inuicem coniungi ac separari. Nam elementa ex sphæro interdum seiungi excernq; inquit, interdum autem ipsa in vnum denuo coniungi coireq; contendit, & hoc circuitu, quodam retro vicissim commeare, asserit. Hæc igitur est, prima dña inter Empedoclem, & Anaxagoram. Altera autem est, qm̃ Anaxagoras elemẽta .i. similaria infinita esse dixit, sed Empedocles statuit finita esse .s. ignem, aerẽ, aquã, & terrã. Et dixit, q̃ appellantur, elementa, qm̃ non sunt proprie elementa. Neque .n. sunt simplicia, sed compo sita. Proprie autem elementa sunt materia, & forma.

Vide in prologo Simpli. quoque primo Cœli & 4. Physic. & fere vtrobiq; tenet elemẽta non esse simplicia.

Videtur autem Anaxagoras sic infinita putasse, quia sibi persuadebat communem illam opinionem naturalium veram esse, nihil tanquam fieri ex eo quod non est.

Hic ponere vult, qua intelligentia impulsus Anaxagoras supposuerit infinita esse similaria, & cunctis cuncta misceri. Et inquit, qm̃ censuit communem illã opinionem naturalium veram esse, nihil inquã fieri ex eo, quod prorsus non est, quare oportet id quod fit prius, extitisse, quod si hoc concedatur, gñatio erit excretio. Ob id itaq; statuit, omnia oĩbus misceri, quia vidit oĩa ex oĩbus fieri, sed quia opinat᷑ est sempiternã esse gñationem & non deficere, infinita posuit in vnoquoq; similaria vt non deficiat gñatio, quæ dictũ est excretio.

Quapropter hoc modo dicunt omnia erant simul, & generationem alterationem inquiunt esse. Quidam vero congregationem, & segregationem.

Inquit quoniam naturales opinãtur nihil fieri ex eo quod prorsus non est, aiunt, q̃ oĩa simul erant. Simul autem oĩa fuisse præsertim Anaxagoras dixit, deinde Anaximander, qui in illo inter medio elemẽto omnia inesse, fieriq; alia ex eodem non transmutato adhibita excretione, vt ex illo cætera excernantur dixit. Empe. autem mutuo inuicemq; inter se elementa inesse ac in vnum commisceri, & redigi assensit, quæ tũ principia, tum etiã radices omnium rerum appellauit, præterea dixit cũ ex aqua producerctur aliquid aliorum ipsam, non transmutari in illud, q̃ producitur, sed cum insit ex eadem excerni, idem de cæteris dicendum esse existimauit. Item in sphæro autumant non modo cuncta elementa inesse, quæ etiam nunc mutuo in vnum redigũtur, sed etiã compositorum species. Verum lite dominante ac superante seiunguntur ex sphæro elementa, & compositorum species. Vnde quidam aiunt generationem esse alterationem: vt quicunq; aquam vel aerẽ principia statuunt, alia ex raritate, & dẽsitate fieri sentiunt, quidam vero congregationem, & segregationẽ autumant, vt Democ. & Emp. Equidem Emp. separationi elementorum alludit. Democritus autem atomorum congressu ac congerie alia generari inquit, & separatione interire, & corrũpi. Sed ipse Anaxa. asseruit, separari auelliq; similaria, & hanc separationem vocauit generationem, atq; coniungi plura similaria ad generationem compositi, quæ rursus ab inuicem separãtur in corruptione. Verũ omnibus cõior alteratio conuenit. Etenim separata vel coniuncta, & disiuncta aliq̃ alterationem subeunt, & sustinent, alia quidem secundum positionem, alia vero secundum apparentiam.

Insuper ex eo, quia contraria ex sese mutuo fiunt: inerant: ergo. Nam si omne quod fit, necesse est aut ex entib.

aut

aut ex non entibus fieri, & ex non entibus nihil fieri potest. De hac enim opinione omnes naturales consentiunt, reliquum accidere iam necessario putauerunt, ex entibus quidem, atque ex hisce quæ insunt fieri, ex insensibilibus vero nobis ob paruitatem magnitudinis. Quapropter inquiunt quodcunque in quolibet mixtum esse, quia quodlibet ex quouis oriri videbant. Videri vero diuersa inter se ac appellari ex eo, quod maxime excedebat per multitudinem infinitorum in mixtione. Nam totum album, aut nigrum, aut dulce, aut carnem, aut os sincere quicquam nõ esse, sed cuius plurimum vnumquodque habet, idipsius esse rei naturam videri dicebant.

Qm̃ & hinc suspicatur Anaxagoras singula in singulis esse, propterea quod nihil fieri ex nihilo, & ex contrarijs fieri ea, quæ fiunt videbat. Verum cum contrariorum vnum alterum potius interimat, & corrúpat, quam generet, hinc igitur conclusit ac deduxit omnia mutuo misceri, ac minime apparere ob exiguam magnitudinem. Verum vnumquodque nominabat ex eo, quod plus abundabat miscela, vt videri licet in cumulo omnium seminum. Nam ipsum appellatur triticú, vel caro, vel aqua, si tritici species magis abundauerit, vel plus carnis, vel aliorum habuerit. Sed cur Anaxagoras, errauerit in causa est, quia asseuerabat omnino oportere vel ex nihilo prorsus aliqua fieri, vel ex non ente. Nam fiunt ex non ente, sed non simpliciter ex non ente, sed ex aliquo non ente, quod quidem ei Aristo. deinceps objiciet ac persoluet difficultatem.

Triplex infinitum.

Si ergo infinitum qua infinitum ignotum est Et infinitum multitudine, aut magnitudine est, quantum quodam ignotum erit. Infinitum autem forma quale quedam ignotum. Cum igitur principia rerum tam multitudine, quàm specie sint infinita, fieri profecto nequit, vt ea quæ ex hisce constant sciamus. Nam sic scire compositum putamus, cum ex quibus & quot ipsum constat cognoscimus.

Cum posuerit opinionem Anaxagoræ, ac dixerit, qua intelligentia in hanc positionem deuenerit, quoniam ex non ente nihil fieri putat, & quia videbat, mutuo atque inter se fieri contraria, nunc se conuertit ad refellendum illius opinionem, & affert in medio multa argumenta, quæ confutant opinionem antedictá, quorum quidem primum probabile est, & nó ex natura rerum, sed tanquam ad Anaxagoram, & simpliciter personam scientis. Demonstrat.n. hac positione de medio tolli omnem scientiam. Est auté huiusmodi argumétum, si principia rerum sunt similaria, & similaria sunt infinita, ac infinitum suapte natura ignottum est, igitur principia rerum ignota erunt, sed quorum principia ignorantur, ipsa quoq; non percipiuntur, ergo res naturales ignorátur, quare aboleretur rerum scia, immo ipsa plane rerum cognitio, siquidem scientia est, quædam cognitio, quoniam cognitio cómunior ampliorque est ipsa scientia. Nam scientiæ definire res, & comprehendere eas ratione ac demonstrare innatum inditumq; est, sed indefinitum róne definiri complectique non potest, alioquin mox ipsum infinitum finitum esse diceremus. Si ergo infinitum est, quatenus extra id qđ capitur, continuo aliquid est capiundum, profecto destruemus altissimas sciétias ac clarissimas, astronomiá .s. & geometriam: sed constat Anaxagoram ipsum existimasse, se ita scientia præditum eorum, quæ sunt, quá nos docuit, quare non sunt infinita rerum principia, si quidem Anaxagoras vir peritus est, & scitsi autem infinita sunt, ipse ergo ignarus est, quod si rerú nescius, ipsi de rebus temere disserenti, quas ignorat nullam adhibebimus fidem. Hoc igitur est primum argumétum probabile est, & non à reductum. Secundum argumétum cum sit, & ex natura rerum, prius assumit hanc dignitatem, omnibus formis insitum esse in quodá quanto definito substare, præterea neq; natura cuipiam augeri ad quamuis magnitudiné neque diminui ad quacunq; paruitatem datum esse, sed quidá terminus magnitudinis, & paruitatis figitur extra quem forma constare non potest. Sed primo disseramus de perfectioribus formis. Nam hisce tanquam clarioribus apertioribusq; ró manifestior fiet, forma itaq; hominis potest in magnitudine vnius cubiti consistere ac quatuor, & quinq; attamé ipse augeri in infinitum non potest, qppe homo centum cubitorum altitudine augeri, atque mundo æqualis fieri nequeat. Non.n. hominem animi cogitatione concipimus, sed eum qui existit. Hunc igitur perspicuum est non posse ad aliquam maioré, quantitatem augeri, q̃ sibi congruat, neq; excedere molem vniuersi, sed quadam magnitudine determinaẽ, quam excedere non potest. Nam formæ cum in aliquo maiore subiecto extenduntur maiores euadunt, quéadmodum igitur fieri non potest, vt secundum quancunque auctionem species, & formæ coalescant magnitudine, ita dicendum est nullam speciem ita minui magnitudine, vt esse nequeat. Nam fit pigmeus homo, non tamen digitalis, vel æqualis acino, quippe paruissima magnitudo haud queat hanc formam suscipere. Vt itaq; faber lignarius, in ligno cubitali nauigij formam conderet, hanc tamé in ligno digitali efficere non posset, ité figulus formam amphoræ in argilla æquali acino, non strueret. quemadmodum itaque opus est horum magnitudinem ac paruitatem alicuius definite quantitatis esse, vt formæ insint, sic etiam de similaribus dicendum est, siquidem ipsa etiam quædam formæ sint, quare, carnis videlicet ossis, & aquæ forma neq; in quauis magnitudine consistit, qm̃ neque inæquali, neq; in maiore vniuersi mole consistere potest, quádo quidem nihil tale subsisteret. At modo sermo sit de his, quæ subsistunt. Item neque in quauis paruitate forma cósistit, sed quædam est magnitudo, qua minore constare forma carnis non potest. Est igitur quædam caro impartibilis, & minima, sic etiam alia similaria se habét. Verú q̃ ita sit ex hoc cognosces. Omnia nanq; corpora composita non ex materia vtcúq; temperata fiunt, sed vnaquæq; forma eget materia taliter temperata, vt cum illa ita apta ad recipiendum eam fuerit, ex eadem educi ac illi aduenire queat. Non.n. elementis vtcunq; commixtis aduenit eis forma carnis vel ossis, sed forma carnis eget tali mixtione subiecta, alterius, forma ossis, & alia alterius. Si ergo hoc ita se habet, subijcitur autem formis corporum compositorum non solum qualitas, quædam .s. talis elementorum cóplexio vel mixtio, sed etiam q̃titas est, quéadmodum qualitas consentaneú, qualitas non quæuis possit subijci formis, ita neq; quæuis quantitas, quæ.n. esset maior ró cum subiecta, qualitatis, & quantitatis æqualiter se habeant vt non quæuis, qualitas complectatur, sed quædam determinata, & quantitas quæuis. quare definita, & certa erit quantitas quæ subijcitur formis, quare quædam caro minima est, & minima aqua, quarum magnitudine alia minore hæ formæ non cóstarent atq; existerent, quod ẽt merito astruitur. Nam si caro, quæ generatur, patitur aliquid ab efficiente, consentaneum est, quod quemadmodum diuidenda magnitudo non in quamlibet partem diuideretur, sed fugeret diuidi in minima, quamuis potentia diuisibilis sit, ita etiam illud, q̃ in qualitatem passurum est, non debet pati quátumlibet exilis, sed fugere ob paruitaté ita affici. At vero id quod non patitur non recipit formam efficienti. Sed circa hæc nonnulli mathematici dubitant. Nam inquiunt, si daretur recta linea, quæ in duas partes secetur, quoniá omnis magnitudo pót diuidi in infinitum, caro etiá quam dicitis esse minimá diuidi poterit in duas partes, ergo

Primum argumentum.

2 argumentũ

Vide Aristo. aut Nicolaũ Peripateticũ in lib. de Mũdo q̃ illis eloq̃dis s. gigantibus qui altitudiné cœli ex excedere sua magnitudine credebant. Vide tabull Homeri. 11 lib. Olyssee & libri & Virgilii in sexto.

portiones

portionis diuisæ vel sunt carunculæ, vel non, si aūt carū culæ, erit igitur accipere data carne minores, & illa nō erat minima. Si ergo illæ portiones diuisæ non sunt carunculæ, quomodo rursus in vnum constitutæ carnem efficere poterūt. Et si caro similare quoddam sit, patet φ ipsius partes ēt carnes sint, ergo poterimus tota carne quā diuidēdā sumpsimus, minorē accipere, qm̄ tota caro similaris est. Verum ad hæc dicimus nō posse carnē sumere, vt quædā species est, atq; vt magnitudo. Caro itaq; vt magnitudo est, in infinitū diuidi pōt, idcirco minimam magnitudinem accipere non licet, caro tñ vt species est non poterit amplius partiri in infinitū, sed prorsus desinet in minimam carnem q̄ si diuiserimus, mox simul cum diuisione carnis formā ipsam corrumpimus. Nam vt licet accipere hominem vel hominem atq; vt magnitudinē, & vt magnitudo diuidi potest infinitum ac sp in magnitudines eiusdem speciei, erit ipsa diuisio, si vero diuiserimus ipsum vt hominē, in caput & pedes simul cum diuisione corrumpetͬ, & forma hominis quæ neq; in toto est, qm̄ totū non est, neq; in aliqua parte, qm̄ homo indiuisibilis est, sic etiā dico si diuiseris minimam carnem, statim ipsa diuisione totum corrūpes, quippe quæ indiuisibilis sit, & eius partes diuisę magnitudines sunt, sed non carnes, quemadmodum igitur in homine cuius partes si millies coniunxeris in vnum amplius hominem efficere nō potes, quippe qui non solum egeat partium cōpositione, sed etiam natura quæ constituit, & formas introducit, idē etiam sentio de similaribus, qm̄ & si millies coniunxeris partes carnis diuisæ non poteris amplius carnem efficere, si natura non aderit ac opem tulerit. Nam vt ex omnibus lignis cumulatis ex quibus struitur nauis, ipsa non fieret, ac ex coaceruatis lignis lapidibusq; quibus domus constare solet, ipsa non strueretur, nisi ars præsit atq; constituat, ita & si partes carnis coniunxeris caro fieri non poterit, nisi opem ferat ipsa natura in componēdis carnib. Caro itaq; similaris & minima cum in quantocunq; seruat suam totalitatem, tunc etiam seruat carnis formam. Vnde partes, quæ diuidendæ sunt, tunc potentia sunt carnes, quando iam totum est, sed cū diuisæ fuerint, non amplius carnes sunt, quapropter ostenditur hisce minimam carnem esse, & hoc consequenter conuenit rerum processui. Nam quædam sunt rerum generalissima & communissima quæq; in omnibus sunt ac diffunduntur, vt ens, & vnum, quippe nihil sit quod ente & vno non participet. Quædam vero indiuidua quæ species appellantur, quæ insunt in prædicamentis, qm̄ maxime particularia vt in speciebus sunt, quæ præterea de nullo prædicantur, sed homo de solis hominibus, & equus de equis duntaxat, neque de quibus prædicatͬ in his contingit esse, quippe mortuus homo non sit homo, neq; hominis pars sit hō. Caro autem & os & cætera similaria medium ordinem retinent, equidem in paucioribus sunt, quam ens & vnum, & magis in pluribus, quam species indiuisibiles. Nam caro & os de equo, & de aliis animalibus prædicanͬ atque de partibus, attamē de minima carnis parte vel ossis, quando ipsa diuideretur, tunc caro vel os de illis nō prædicaretur, tamen ens, & vnum nihil minus prædicarenͬ de illis partibus diuisis. Nam & si partes minimę carnis non sint carnes, attamen entia sunt, quippe quæ magnitudines atq; corpora. Hactenus itaq; de prima dignitate. Secundam autem accipit, quod omne corpꝰ finitum mensuratur corpore finito ac maius à minore, vt corpus centum cubitorum metimur cubitis decies decem, & centies cubito ac digitali mensura, & vt summatim dicamus quocunq; corpore minore maius metitur. Quib. assumptis ostēdit fieri non posse, vt oīa in oībus vel singula in singulis sint, neq; fieri separationē in infinitum. Et primum argumentum à cā & re ipsa, licet fm̄ sit à principio, hoc est. Inqt ergo si ex aqua hac similari educaͬ caro similaris, & continuo alia atq; alia, qm̄ caro in aqua finita magnitudine est, siquidem etiam similaris aqua magnitudine finita sit, sed oē finitū demptis sp finitis quibusdam cōsumiͬ, igiͬ prorsus necesse est ex ea carne quæ in aqua erat sublatis sp carūculis, vt aliqñ ipsa cōsumaͬ. Non. n. quia magnitudines diuisibiles sunt in infinitum sp diuidēda erit caro, q̄ in aqua est in minores partes, quin diuisa aliquādo ī duas portiones non intereat. Nam & si continuo in duas partes diuidereͬ, tñ ad minimā carnis magnitudinem veniet. Nam demōstrauimus minimā qdā carnem esse, si ergo caro diuidenda quæ in aqua est, peruenerit ad minimam carnis magnitudinē, perspicuū est, vt si illa minima auferaͬ, non posse amplius excerni carnem ex illa aqua, quod si hoc conceditur, neq; amplius oīa in oīb. erunt, neq; in īfinitū dabiͬ rerū excretio. Et nihil apud me interest si carnes sup excernunͬ puræ nō exibūt, sed mixtæ cū alijs similarib. Nā & si nō exeunt puræ sinceræq;, qm̄ suppōnūt in infinitum fieri excretionē, necesse est tñ si carunculæ q̄ sp excernunͬ, minimæ sunt, totā carnē q̄ in aqua est aliqñ cōsumi, iuxta scd̄am dignitatē in qua ferͬ finitū à finito metiri. Vnde si hoc asseriͬ excretio dubio ꝓcul nō durabit in infinitū. De duob. igiͬ necesse est alterū esse vel tādē excretionē consumptū iri, vt rō demōstrat, vel si in infinitū excernunͬ carunculæ qm̄ certa definitaq; est carnis magnitudo, necesse est æqualiter infinita esse ī magnitudine finita, qđ quidē fieri nequit, qm̄ hoc esset pinde ac si diceremus finito infinitū cōtinēti. Nā qđ cōstat infinitis infinitū est. Tertiū argm̄ adducit: Si caro ad maximum & minimum terminaͬ aliquid aliud carnis à minima excerni nō poterit, quippe oē corpus finitū quodā sublato minus reddaͬ, siquidē oē finitū à minore finito metiͬ, quare si ex minima carne separabiͬ, aliquid pfecto erit minus minima, qđ sane īpoſe est, itaq; nō erūt singula in singulis. Quartū argm̄ affert inquiēs, si singula in singulis sunt, & in infinitū durat excretio igiͬ in vnaquaque parte similari erunt infinitæ carnes ossaq;, ac demū oīa simplr, & cōtra in vnaquaq; parte carnis similaris, vel sanguinis, vel cuiusuis alterius erunt infinita, in quibus. ṗterea erūt alia infinita, quare ī vnoqnoq; similari erit infinities infinitū, quo sane quid magis ꝓ ridiculū esse pōt, vt in minima carnis parte corpa magnitudine, & multitudine īfinities infinita sint, multitudine inq̄, qm̄ cū attigua sint, solū à sese mutuo separanͬ, magnitudine vero, qm̄ qđ ex infinitis cōstat infinitū est, quare nō solū vnaquæq; pars similaris cōtinebit īfinities infinita, sed ēt loci īfinities infiniti erūt. Nā ea sunt diuisa q̄cunque simul nō sunt, sed distigui ꝓperarūt q̄ ṗterea īfinita sunt, quare loci qui cōtinebunt ea īfiniti erūt, ac intersti tia, quib. intercipiunͬ, si igiͬ infinities exibūt dabimꝰ, qđ sane ridiculū est. Quintū argm̄ est, φ mēs illa q̄ posuit Anax. demēs stolidaq; esset. Nā si vult oīa fm̄ q̄titatē, & qualitatē separari, vt neq; differāt inter se similaria vt caro, os, & reliqua, neq; eadē sint spē, & numero, differāt velutipartes carnis similares, & hoc fieri nō pōt, ꝑpea, φ in infinitū magnitudo diuidi pōt, atq; impoſe est hęc similaria pura sinceraq; interdū seiūgi, stolida itaq; mēs ipsa erit, qm̄ nitiͬ ea facere, q̄ fieri nequeūt. Verū illud qđ asseriͬ ab Anaxagora. s. nunq̄ res separari recte asseritur, licet non scite. Nā in entib. sunt etiam accidentia & habitus, quæ à suis subiectis nunq̄ auelli seiungique possunt, si ergo mens vult cuncta segregare, certe ēt accidētia & habitus, q̄ profecto seiungi non possunt, igitur mens stolida & insana periclitaͬ, ea facere quę fieri prorsus nequeunt. Itē Anaxagores, fallitur cum asserat oīa quæ fiunt ex his quæ sunt eiusdem

Secundum argumētū · principale sed primum ex re.

3. argumētū.

4. argumētū.

5. argumētū.

Similaria medium modum prædicādi habent inter generalissima et spēs specialissimas. Ecce partes proportionales.

dem speciei produci. Nam inquit quædam fieri ex his, quæ sunt eiusdē speciei, quoniam lutum fit ex luto eiusdem speciei maius.s. ex minori, ꝙ etiam fit ex aqua & terra quæ sunt diuersarum specierum. Item domus fit ex lateribus, & lignis, quæ sunt diuersarum specierum, quare praue asserit quæ fiunt prorsus fieri ex his, quæ sunt eiusdem speciei: quandoquidem non contrarium nō modo in artibus sed etiam in naturalibus perspicia mus. Nam ex lignis producitur ignis, & ex aqua, aer, atque ex putrescentibus corporibus non solum anima tis, sed in animatis diuersa animalia fiunt quibus dictis ab Aristo. ipse fatetur longe melius esse cum eadem ex infinitis proficisci possunt & ex finitis vt ex finitis fiant res, quam ex infinitis, siquidem infinitum ignotum sit, quare quantum attinet ad hoc, rectius ac longe melius sensit Empedocles, quā Anaxagoras, quoniam ille supposuit finita esse principia. Si ergo infinitum qua infini tum ignotum est. Hic primum argumentum probabi le. Infinitum nanque est vel quantitate, vel qualitate. Vnde si infinitum secundū qualitatē est, prorsus oportet, vt sit infinitum s̄m quantitatem. Nā si species sunt infinitæ, necesse est etiam subiecta earum infinita esse, verum si numero erit quippiam infinitum nō amplius sequit̄, vt Infinitum specie sit. Nam fieri potest, vt supponamus infinita numero esse, quæ tamen sunt eiusdē speciei. queadmodū igitur infinitum erit, ita erit ignotum, si ergo asserebant numero infinita esse principia, specie autem finita ex quibus profecto res constarent cognoscere poterant, sed ex quot constarent, minime. Et q̄m principia q̄titate, & qualitate infinita esse Anaxag. asseruit, perspicuum est principia omnino ignota esse, sed ignoratis principijs, quæ ex his constant, igno rantur. Nam tunc composita cognoscuntur, quando cognoscimus ex quibus quotq; principijs constant.

Præterea si necesse est ipsum mole quantumuis esse posse cuius pars magnitudine paruitateq; quātauis esse pōt.

Primum inter assumpta est, quod magnitudo carnis, & reliquarū specierum definita sit ad maius & ad minus, ac ꝙ neq; in infinitum augeatur, neq; in infinitum diminuatur. Probat autem hoc ex totius compositi argumento, cuius partes sunt similares, & confirmat secundo hypotheticorum, & is est syllogismus, si partes possunt in infinitum augeri ac minui, totum quoq; id assequi poterit, quippe totum ex partibus componatur, neque enim potest totum augeri vel minui non auctis, vel diminutis partibus, sed non potest totum in infinitum augeri neque minui, itaque neque partes: quare stabit quantitas partium ad maius & ad minus, quare erit quædam minima caro minimumque os, sicut ēt sunt maxima. Sed quispiam forte cōtradicet deductioni argumenti, qui faceret ratione pro Anaxagora, q̄m non oportet si in infinitum fit diminutio similarium, vt animalia quoq; & plantæ in infinitum minuant̄. Nā si foret in vnoquoque animali in vnaquæque pars carnis similaris, vel ossis, vel sanguinis, consentaneum esset si augeretur pars, vel diminueretur, vt totū cresceret, & minueretur. At modo non sic se habet res, sed cū plures partes similaris carnis conueniunt vel ossis, vel reliquorum similarium ita efficiunt carnem animalis, & ossa, igitur non necesse est animal vna diminui cum diminuātur similaria. Nam possunt multa similaria, & si paruissima sint, componere animalis corpus, verbi gratia, vt lapides ex quibus domus constat, possunt in infinitum minui, attamen domus non amplius diminueretur in infinitum, quia ex multis & non ex vno lapide domus constituitur, componitur etiam interdum paucioribus si maiores fuerint, interdum ex pluribus si minores extiterint, quod si hoc ita se habet, omnino definita similarium quantitas erit ex quibus hominis, caro componitur. Sunt ergo quinque partes similare carnis, vtrum hæ in infinitum minui queunt an non, si quidem possunt minui in infinitum vna earum aliquā magnitudinē prorsus habebit in qua esse hominis carnes, vt in digitali aut milij magnitudine non possunt, quamobrem si homo non potest ad tantillum minui, perspicuū etiā est, vt partes carnis similares nequeāt, quare ꝙ idem rursus deducitur rō. Verum siquis dice ret alias similares portiones suapte natura posse in infi nitum minui, sed compositum ceu hominem non amplius posse suapte natura seruari diminutis partibus similaribus cum etiam secundum vos in minima magni tudine carnis potentis consistere ipse ponatur, siquidem hominis caro est qualis puerorum, vel embrionis, tamen in animali perfecto quippiam magni diminui, prius non posset, quin totum animal corrumperetur, sic etiam si partes similares in infinitum diuidentur, tamen totum animal suapte natura non posset consistere in quantalibet parte similari. Sed hæc ratio est eorū qui non tuentur neq; seruant suppositiones Anaxagoræ, qui dixit nihil aliud esse compositum & totum quā concursum partium similarium. Nam id apud nos merito sequitur, qui huiusmodi elementorum cōpositioni, & mixtioni asserimus formas extrinsecus aduenire, quæ sunt entia à subiectis distincta. Non.n. vtcunque se habentibus similaribus formæ suapte natura aduenire possunt. At apud Anaxagoram hoc sequi non pōt, quoniā nihil extrinsecus aduenire præter similaria vo luit, sed ipsa prorsus in simplicibus esse dixit. Etenim oculi v.g. diuersæ tunicæ & pili, ac ipsi colores & oēs, qualitates compositi cum insint simplicibus, consentaneum est sequi, vt prorsus vna cum diminutione similarium & totum minuatur. Nam cur queadmodū plures vel maiores similares portiones oculi cum conueniunt magnū efficiunt oculū, non ita minores vel paucæ non efficiēt paruū? Quare deductio necessario vera est quātum ad suppositiones Anaxagoræ. Quid autem est aliud, dicere hoīs carnes pluribus cōstare carnibus? Nā cur vnumquodq; ex his tam multis carnibus, & nō ex pluribus constitutum est, siquidem sectio similariū fit in infinitum, quare neque prorsus vna quædam erit portio similaris neque vna hominis caro. Item accidit illud ridiculum Elephantis carnes ex minoribus paucioribusq; carnibus componi posse, & carnem culicis, ex pluribus. Nam nihil interest amplius dicere ex paucioribus vel pluribus aliquid constare, cum principiorum magnitudo ad maius, & ad minus indefinita sit.

Dico autem aliquam talium partium: in quam inexistentem totū diuiditur, si vero non potest esse animal vel planta quantacunque secundum magnitudinem & paruitatem, patet etiam vt neque partium vlla poterit mole quantauis esse. Erit enim & totum similiter. At os & caro & istiusmodi cætera sunt partes aīalium & fructus plantarum. Patet igitur neque os, neque carnē, neq; aliud quicquā in maius vel in minus mole quantūuis esse posse.

Dupliciter ea particula textus (inexistētē) pōt accipi intelligiq; vel vt ad partē referat̄, vel vt ad totū. Ad partē aūt hoc mō. Dico aūt has partes, q̄ post diuisionē totius subsistūt, & nō corrūpunt̄. Nā s̄p fiūt qdā defluxꝰ, ex corpore, cū igit̄ corpora defluāt, possunt post diuisionē totius p se subsistere. Si aūt, illa particula inexistētē, ad totum referri intelleximus sic exponendus est textus, partes aūt dico has, qbus ēt à toto diuisis nihilo minus totū seruat̄. Hæ vero sunt (vt dicebā) corpora q̄ dā quæ s̄p ex nobis defluunt. Hæc autem est sńa authoris. Verum hoc adiecit, q̄m cum dixerit superius (cuius pars magnitudine paruitateq; quātauis esse pōt) neqs suspicet ipsum totius partes appellare materiā & formam, propter hoc inquit. Dico autem eas partes quæ post

post diuisionẽ totius per se ipsa subsistunt, videlicet, q̃ diuisæ à toto non corrumpũt totum, quorum neutrũ materiæ, & formæ competit. Nam cum materia & forma separantur, non amplius totum remanet: neq; possunt per se ipsas subsistere. Præterea materia, & forma non sunt corporis partes, sed elementa. Ideirco neq; dicerenĩ diuidi ab eo ac seiungi. Nã diuisio dr̃ esse totius in partes, & resolutio ĩ elemẽta. Caro aũt, & hmõi alia sunt partes aĩalium, & fructus plantarum. Nam quem admodum animal dissimilare est, ita etiam plantæ. Nã partes plãtarum truncus, ramus, cortex, folia, fructus, medulla, & aliquid aliud simile, quæ sunt, diuersarum specierum interse, licet vnumquodq; in se sit similare.

Quo differat resolutio & diuisio.

Præterea si talia omnia ipsismet mutuo insunt, non generatur quicquam: sed separantur ea quæ insunt: & appellatur ab eo quod magis abundat ex quouis quodlibet demum excretione fit: ceu aqua ex carne & ex carne aqua. Cum autem omne corpus finitum ablatione finiti corporis consumatur: perspicuum est non posse quodlibet in quouis esse.

Primum argumentum vult afferre, deinde dicẽs opinionem Anaxagoræ priusquam concludat consequẽs, ponit secundam dignitatem, qm̃ ex vtrisq; primum argumentum concludit, inquit ergo oẽ corpus finitum corporis finiti tollit ablatione, dicit aũt consumit pro mensuratur. Nã id quod metit cum semp æqualia demit de ipso à sua mẽsura, deficit tãdem, & consumitur.

Ablata.n. ex aqua carne rursus, ex aqua reliqua segregata, & si semper minor ea qua decernitur erit: non tamen omni magnitudine minor euadet. Quare si excretio stabit non in quolibet quoduis erit. Nam in reliqua aqua non inerit caro, si autem nõ stabit: sed semper sequestratio fiet infinita magnitudine sane æqualia finita erunt multitudine infinita. Quod quidem est impossibile.

Vt nequis dicat, minime oportere sp̃ sublatis carunculis in aqua carnem deficere, siquidem æqualia semp auferantur, etenim necessarium esset deficere illã, quia metitur finitum à finito, & quia eo modo, q̃ auferunt sp minora, sunt, quare non est necesse eã deficere cum continuum sit diuisibile in infinitum. Ob id ergo inqt Aristo. quod quis sp minora auferant, attñ quandã magnitudinẽ ẽm paruitatẽ prorsus non excedunt sũ uncta. Qm̃ igit definit terminatq; quantitas carnis, nõ erunt profecto hæ portiones, quæ sp parant minores minima carne, sed stabit segregatio vsq; ad minimã carnem, ergo prorsus necesse est vt minoribus carunculis separatis totum consumatur, quoniam finitum à finito tollit ablatione, vel si non hoc stabitur, æqualia finita numero tamen infinita in ipso finito inerunt, quod impossibile est, igitur magnitudo aliqua non excedet paruitatẽ, non ex quacũq; magnitudiũe minor separari põt, q̃q̃ minor semp separetur. Nam est aliqua magnitudo minimæ carnis à qua minorem seiungi est impossibile.

Præterea si omne corpus parte aliqua ablata fit minus necesse est carnis quantitate definita esse magnitudine & paruitate: constat ex minima carne nullũ omnino corpus secerni posse, aliod; in minima minor foret.

Alterum argm̃, & tertium à principio, qm̃ si definita est, quantitas carnis non poterit ex minima separari aliquid. Nã si separaretur ex ea aliquid foret minor minima quod profecto fieri nequit. Verũ hoc impossibile est, partim, quia oẽ corpus, quodam sublato minus fit, partim etiam quia omne finitum mensuratur ab omni finito.

Item in infinitis corporibus caro iam infinita sanguis cerebrumq; inesset.

Quartum argumentum hoc est, quoniam accidet in vnaquaq; portione similium infinitis existentibus, & rursus in vnaquaq; alia infinitis existentibus, & hoc in infinitum, infinities infinitum esse.

Singula tamen, esse ut ab aliis separata, & nihil minus infinitum. hoc autem à ratione alienum est.

Separata dixit, p his, q̃ actu, & locis sunt diuisa, & non queadmodum dicimus in materia potẽtia oĩa inesse. Nõ.n. ita dixit Anaxagoras oĩa inter se misceri ac mutuo inesse, queadmodũ materia dr̃ oĩa esse in potẽtia, sed potius dixit queadmodũ in aceruo oĩum seminũ cuncta insunt, vt ordeũ, triticum & reliqua semina q̃ actu sunt in cumulo, igit (inquit) insunt in vnaquaq; similaritate infinita corpora, & nihil minus vnũquodq; eorũ quæ insunt infinitũ est. Nã & in illo infinita sunt.

Id ergo quod asseritur nunquam omnia secreta fore non sciens quidem dicitur licet recte dicatur. Nam affectiones inseparabiles sunt.

Quod mẽs stolida sit quã posuit Anaxagoras patet, quia tẽtat impossibilia facere, siquidẽ velit ipsa oĩa separare, qd̃ quidẽ impossibile est. Verũ q; nunq oĩa separent, q̃q̃ ignarẽ minusq; peritẽ Anaxagoras dixerit, attamen recte dixit. Nã ipse non sit corpora nunq abinuicẽ secerni siue ẽm habitus, siue ẽm affectiones. Verum non eo q ipsam naturam nõ habeãt per se subsistẽdi, sed qa pp mixtionem ea quæ miscentur non possunt pure sincereque separari, ceu si quis diceret vino mel commixtũ abinuicem separari non posse vinum neq; mel. Si ergo in omnibus affectiones, & habitus sunt, quæ per se subsistere suapte natura nequeunt, & mẽs ipsa quærit hęc separare, quoniã vult omnia secerni, igitur stolida est quia periclitatur ea facere quæ fieri non possunt.

Si ergo colores atque habitus mixti sunt, si fuerint segregati erit quippiam album sanum quod non aliud, quicquam erit: ne de subiecto: quare ipsa mens absurda est sane ea querens quæ fieri nequeunt. Si separata quidem reddere vult hoc enim efficere non potest tam quantitatis quam qualitatis etiam ratione. Quantitatis quidem: quia non est minima magnitudo. Qualitatis autem: quia affectiones inseparabiles sunt.

Non.n. est aliqd albũ, qd̃ p se sit, sed oportet prius aliquid alterũ esse, deinde albũ vel nigrum esse, vel aliquid hmõi. Nã album vel ho, vel equus, vel corpus, aut aliud aliud est. Si ergo affectiones separantur, erit profecto qppiã albũ, qd̃ non hõ erit neq; aliud quid, præterea non erit albũ de subiecto, quod quidẽ impossibile est. Verum dixit Arist. de subiecto pro hoc. s. in subiecto est, quod multis in locis dicere consueuit.

Neque etiam recte generationem eorum quæ sunt eiusdem speciei capit. Nam lutum in luta diuiditur atque in ea qua luta non sunt.

Quod praue acceperit ea quæ fiunt ex similibus fieri ostendit. Nã hõ fit ex hominibus & equus ex equis, & quædã alia fiunt ex his quæ diuersarum sperũ sunt. Nã ex putrescentibus equis vespæ nascuntur, & ex tauris apes, ex aqua aer, & ex aere ignis. Praue igitur accepit prorsus ex similibus in specie generationẽ fieri. Verũ hoc accepit, qm̃ existimabat, ex nõ ente nihil fieri, & ea q̃ ex aliquo fiũt nõ sine cõtrario pduci. Vnde nõ recte accepit ex non ente aliquid nõ fieri. s. ex nihilo tã quã ex materia aliqd nõ fieret, qm̃ necesse est aliquid pduci ex nõ ente. Etenim qd̃ fit ex materiali cã gñat ex nõ ente. Nã sperma aliqd nõ ens est, quippe id non sit hõ. Itẽ qd̃ fit ẽm cãm efficientem fit ex nõ ente, qm̃ oportet necessario differre cãm ab effectu, & si nõ ẽm aliud differret, saltim prorsus differret ẽm hoc, quia cã non est effectus, quare causa efficiens est aliquod non ens, quippe quæ non fit id quod à causa producitur.

Quòque efficitur ex non ente fiat.

Et non idem modus est: quo lateres ex domo, & domus ex lateribus fit.

Inquit non eundem esse modum, quo domus ex lateribus fit, & quo lutum ex lutis. Nam domus fit ex lateribus qui ab ea sunt specie diuersi, sed lutum fit ex lu

tis eiusdem speciei. Dicebam autem, quod non ꝓprie dicitur lutum ex luto generari, quippe hoc non sit generatio, sed additio, nisi quis dixerit generari simpliciter, quando tantum luti simpliciter generatur.

Sic aer. & aqua ex sese mutuo fiunt & sunt. Melius autem est minora: & finita principia, quod quidem Empedocles facit.

Textus. Idest, quæ sunt diuersarũ specierũ, quẽadmodũ etiã domus ex lateribus fit. (Atqui lõge melius est finita accipere principia, qđ quidem facit Empedocles.) Nã si gnari queunt ex finitis principijs, quæcunq; ex infinitis producuntur, longe melius erit ex finitis generari, q̃ ex infinitis, siquidem infinita ignorentur. Vnde Empedocles eo quod finita posuit principia rectius sensit.

Omnes igitur contraria principia faciunt.

Cum opinioni Parmenidis & Melissi a principio cõtradixerit. & demonstrauerit fieri non posse, vt vnum ens sit, quippe id neq; principium esse queat, neq; id qđ proficiscitur à principio, & deuenit ad opiniones naturalium, & dixit, quod eorum, quidã vnum statuunt esse principium. Quidam vero plura, & horum quidam ea infinita esse, quidam vero finita astruxerunt, ac deinceps con[illegible]rit opinionem Anaxagoræ, qui asserebat infinita esse principia. Cæterum consequens erat [illegible]dere plura non esse principia esse, & finita, quo demonstrato relinquitur id, ꝙ verum est. s. vnum esse elementum materiale. Nam de hoc dicere Aristoteli propositum est. Etenim cum fecisset principiorum diuisionem, [illegible] necesse erat principiorum, vel vnũ esse, vel plura de materialibus principijs loquebatur. Quod vero aliquod principium rerum naturalium esse huius libri principio demonstrauit, vel potius accepit tanq̃ ab omnibus concessum ac datum. s. rerum naturalium esse principia, causas & elementa. Nos quoq; adiecim⁹ Theophrasti rõnem, qua demonstrauit res naturales, habere principia. Præterea idipsum ostendit Aristo. in rõnibus, quas adduxit contra Parmenidem, & Melissũ in primis vbi nitebatur tollere de medio eam suppositionem, quæ præsertim destruebat rerum naturalium, principia, eam. s. suppositionem in qua dicebatur ens, vnum esse. Nam si vnum duntaxat erit principium tollitur (vt dicebam) principium, & id ꝙ proficiscitur ex principio. Deinde vbi dixit si plura sunt quæ sunt, introduxit asseruntq; ipsa à quodam principio emersisse. Nam cum sit quædam conuenientia ac differentia in multis, quæ neq; à casu ipsis aduenit neq; ab vno illorũ cæteris datur: qm̃ illud esset principium, relinquitur ergo cõitatẽ ipsis à summo, quodã alio pricipio immitti ac impertiri. Quod quidem igitur sit rerum naturaliũ principiorũ patet. Hoc aũt necesse ẽ vel vnũ eẽ, vel plura, ac finita, vel infinita, qđ quidẽ igitur nõ possint esse infinita principia demonstrauit in rõnibus cõtra Anaxagoram, & merito primam hanc suppositionem confutauit, qm̃ ipsa magis oppugnat veritatem, dico. s. eã, quæ dicit vnum esse materiale principiũ. Si ergo vnũ est materiale principium, & nõ possunt plura esse, multo magis neq; infinita consequens autem erat, ẽm probare. s. neq; plura, & finita esse posse, vt reliquum verũ esse sic relinq[illegible]. s. vnum esse materiale principium. At ipse modo hoc non facit, sed primum aggredit principia fo[illegible] ponere, deinde recurrit ad reliquum, & ostẽdit neq; pl[illegible], & finita principia materialia esse posse. Nam cum ostendat oportere principia formalia cõtraria esse, vt agendo, & patiendo mutuo inter se generationem, & corruptionem efficiant, qm̃ non quoduis agit in quouis, neque quodlibet patitur à quolibet, sed contrarium à contrario, rationem affert, & ostendens quod non possint esse sola principia contraria, qm̃ ipsa in seipsa agere non possunt, neq; à seipsis pati, siquidem ipsa simul esse ẽm se prorsus nequeant. At ea, quæ agũt & patiuntur necesse est, vt simul sint, & in idem conueniant, necessario introducit sermonem de materia, qm̃ oportet esse, quoddam tertium principium, ꝙ contrarijs subijciatur, & diuisim patiendo ab ipsis generationem, & corruptionem efficiat. Deinde hoc accipiẽs ꝓbat reliquum membrum diuisionis materialium principiorum, qđ non possint plura esse & finita principia materialia, qm̃ si sufficit vnum ad generationẽ rerũ, ꝙ contrarijs subijciatur, superuacaneũ aliud erit. Hæc autẽ suis locis explicauimus, ac rimabimur. Nã hæc in pñtia diximus gratia continuationis sermonis, & dispositionis eorum, quæ sequuntur. Propositũ igiẽ est ostendere principia formalia cõtraria esse, quod igiẽ contraria sint testimonio antiquorũ, & ex ipsa rõnis facit fidem, Etenim cuncti statuerũt principia contraria esse tum ij, qui vnũ esse posuerunt, tum etiam ij, qui entia plura esse asseruerunt. Etenim ipse Parmenides in libris, quos scripsit iuxta veritatem cum dixerit id quod est vnum esse, in libris vero ad opinionẽ contraria principia esse statuit calidum, & frigidum. Appellat autem frigidum terram, & calidum, ignem, calidum autem, & frigidũ, sunt contraria. Item Empedocles, quatuor elementa dixit principia, & ignẽ calidum esse, cætera vero frigida. Itẽ, qui densitate, & raritate elemẽti, qđ ipsi statuebãt, alia fieri dicebant, quorũ vnus est Thales, qui cõtraria posuit pricipia. Nã raritas, & dẽsitas cõtraria sunt. Præterea Democrit⁹ cũ statuat vacuũ, & atomos, quas plenũ vocauit. Nã plenũ, & vacuum dixit esse principia rerũ, plenum aũt & vacuũ contraria sunt, quæ ẽt appellauit ens, & nõ ens ac vnum & nihil, vnũ quidem plenũ, nihil aũt vacuũ, cõgregationẽ vero, & segregationem Democritus, & Anaxagoras dixerũt esse cãs gñationis & corruptionis, quorũ alter eas cãs gñationis atomorum, alter vero similarium. Item Plato posuit magnũ & paruum principia. Hæc aũt oĩa contraria sunt. Sed forsitã, quispiã dicet non oẽs sua principia formalia posuisse contraria, qm̃ Plato magnum, & paruum materiam appellauit. Et Empedocles quatuor elemẽta materiam rerum esse statuit, Parmenides, quoq; ignem & terrã materialia principia posuit, quippe qui certe nõ ita dixit, vt quispiam possit opinari illum dixisse ignẽ cãm efficientem, vel cãm formalem, & terram materialem. Nam si hęc contraria sunt, nõ potest, alterum alteri subijci velut materia, qm̃ contraria sese mutuo interimũt ac perdunt, materia aũt est formę seruatrix quare hac rõne nõ esset vnum forma, & alterum materia, immo neq; ignis esset efficiẽs. Nã ponunẽ ipsa esse contraria. At contraria sunt æque potentia, & nihil magis vnũ in alterũ agit, q̃ econtra alterũ in alterum. Verum si quidã horũ posuerint cõtraria velut materiã nec ne, nunc nõ est simpliciter propositũ demonstrare. Equidem nõnulli ipsa velut materiã acceperũt, nõnulli vero vt formã, sed qđ simplr ab ipsa rerũ natura moti, cõtrarietatẽ in pricipijs posuere. Et hoc merito. Nã oportet principijs oĩno maximeq; primis hæc tria ineẽ, primũ vt nõ sint ex alijs, alioquin nõ essent prima principia, ẽm vt neq; ex seipsis mutuo fiãt, qm̃ nõ essent proprie principia prima. Nã hoc mõ vnũquodq; esset principiũ, & nõ principiũ. Tertiũ vt ex ipsis alia fiant, hoc .n. est maxime ꝓpriũ principijs. Hæc aũt oĩa primis cõtrarijs insunt, prima aũt cõtraria dico, quæ sunt gñalissima, ad q̃ alia reducunẽ. Hæc aũt nõ fiunt ex alijs, qm̃ ẽm coniunctionẽ illorũ ad materiam omnia alia fiunt.

Et quoniam ẽm mutationem generatio fit, & oĩs mutatio est ex contrarijs in contraria, vt demonstrabitur. Hoc igiẽ modo ostendit ex veterũ opinione principia esse contraria, idipsum, quoq; ostendit ex rõne.

Vide q̃ñ Aristo. a principio libri cũ dixit. Necesse siue vnum aut plura principia esse, loquebatur de principijs materialibus.

Q̃ñ principium rerum naturalium vide.

Qua de cã introduxit sermonẽ de materia. Vide Simpliciũ & Alexandrum ac Porphy.

Q̃ñ Parmenides posuit plura principia. Vide idem in Simplicio.

Dubitatio pulchra.

Tres conditiones principiorum.

Prima dignitas.

Verum prius accipit duas dignitates, quasdam q̃ conceduntur ex communibus conceptionib. Vnum est vt quoduis à quouis non sit idoneum pati, neque agere in quoduis, nō.n. ageret linea in dulce, neq; pateretur ab eodem, ne q; ferrum certe in adamantem ageret, itaq; quoduis nō fit à quouis, & hoc sit secunda dignitas. Nō.n. fieret ex musico aliquid dulce, vel ex nigro musicū, sed album ex nigro fit, & calidum ex frigido, & ex bono malū, & econtra, similiter aūt & corruptum nō corrumpitur in quoduis. Nō.n. corrumperet musicū in nigrum, vel nigrū in dulce, sed musicum in immusicum corrumpit, & nigrum in album, & dulce in amarū, quare contrarium fit ex contrario, & corrumpit cōtrariū in contrarium. Et non oportet admirari si dixerimus à principio contraria non fieri ex seipsis mutuo, & nunc dicimus ipsa eo modo fieri potius vero ex euidētia accepimus non quoduis à quouis gigni, neq; in quoduis corrumpi, sed fit ex contrario, & corrumpit in contrarium. Nā paulo superius dicebamus contraria ex seipsis mutuo non fieri, neq; velut ex cā efficiente, neq; velut ex materiali. Neq;.n. frigidum productiuum est calidi, neq; vim creandi producendiq; illud habet, similiter neq; calidum frigidi, neq; simpl'r contrariū contrarij, immo contrarium fieri solet, qm̃ contraria sese mutuo vicissimq; interimunt. Item neq; contraria ex sese mutuo fieri dicimus veluti ex ære, dicimus fieri statuā, qm̃ non sustinet alterum reliquum adueniens, quéadmodum æs sustinet formā statuę, & simpl'r materia formam. Nam hoc modo simul essent contraria. Sic ergo diximus cōtraria mutuo vicissimq; à sese nō fieri. Rursus dicuntur fieri à sese mutuo.i. potest sese.s. vnū post alterum, quéadmodū Plato in Phędone magis pprie nominauit cum dixit ipsa post sese fieri, qm̃ post albū mox suapte natura idoneum est nigrum fieri, & econtra corrupto nigro rursus fieri album, & sic in oībus fieri contingit. Sic ergo oportet fieri contraria à sese mutuo, qm̃ non fieret aliquod calidum nisi prius extiterit id frigidum, ita calidum corruptum mox in frigidum mutat, igitur gñatio prorsus fit ex contrario in cōtrariū, & corruptio similiter. Si hoc ergo admittitur, sint principia oīum q̃ natura fiunt cōtraria. quod quidem pspicuū ēt est in gñatione, & corruptione accidentiū, sed qm̃ cōiter oīum principia quærimus, & ipsarū substantiarum oportet demonstrare, quō & substantiarū principia sunt contraria. Nam demonstratum est substantiæ nihil esse contrarium, igitur gñatio ꝯm alterationem perspicuo fit ex contrarijs in contraria, & non solum ipsa, sed et mutatio simplicium corporum inter se. Nam & si substantia non sit substantiæ contraria, at tamen ꝯm contrarias, qualitates mutatio elementorū inter se mutuo fit, qm̃ ignis non est contrarium aquæ, vt substantia substantiæ. Nam cōe subiectum habent, ꝯm tñ contrarias formas vnumquodq; ipsorum formatur & specificatur, alterum quidem ꝯm calidum, & sic cum, alterum vero ꝯm calidum, & humidum, cū dr̃ aūt substantiam non esse contrariā substantiæ non simpliciter omnis substātia intelligitur, sed composita cum simplices formæ ꝯm contrarietatem designenť, ac determinentur, dico.s. calidum, siccum, humidum, & frigidum, in compositis antem nihil est oīno alteri cōtrarium, quippe oīum idem & vnum subiectum sit. itaq; ꝙ simplicia ex contrarijs fiant & in contraria corrumpanť, siue mutatio fit ꝯm substantiam vt in elementis, siue ꝯm accidens, perspicuum est. At vero in compositis substātijs nō amplius liqueat eas habere ortū ex cōtrarijs, & in contraria corrumpi. Verum hoc accidit (vt ait) quia contrariæ affectiones ac dispositiones in gñationibus non nominantur. Vt igiť ostendat compositorum gñationes contrarias esse, inuenit methodū & viā suapte industria, qua ostendet substantias compositas oīno ex contrarijs fieri. Inquit igitur eas substantias, q̃ per compositionem simplicium fiunt, quādā hr̃e compositionis simplicium proportionem, & concentū. Nā hmōi simplicium compositio, & temperamentū, composita efficit. Et vt summatim dicamus compositæ res vel solum ordinem retinent quo factæ sunt, vel compositionem solum, vel vtrunq;, ceu statua, quæ quidem solum ordinem hẽt, cum vnaquáq; partē oporteat, ppriū locū habere, cumulus vero fructuū solam cōpositionē habet, neq; oportet grana habere ordinem, sed duntaxat coaceruū. Domus aūt ordinē, & compositionē habet. Hæc ipsa quoq; licet videre in naturalib. Nam in similaribus sola compō est ceu lapidum, carnis, sanguinis, & talium hmōi. Compositio vero, & ordo habenť in aīalib. plantis, & alijs hmōi quæ sunt dissimilaria, ordinem aūt solū in naturalibus inuenire non possumus. Perspicuum aūt est differre compositionem naturalium à compositione artificialium, qm̃ in illis solū est cumulus, & appositio cōpositorū, in naturalib. autem quædam compositorum inter se mutua conuenientia & cognatio est, quam complexionem vocamus. Si ergo ꝯm quandam compositionem, & harmoniā conuenientiamq; lapis fit lignum, equus, & hō, constat etiam hæc fieri ex inconuenientia, & incompositione, ceu domus, quæ cum componitur, & figura eius fit, ex incompositione atq; ex huiusmodi in figuratione fit, sic etiā concentus fit lydius, vel phrigius, aut Ionicus, qui cum sit concentus cordæ superioris ad inferiorem, sesquialteram v.g. aut sesquitertiam, vel duplam proportionē habet. Etenim constat illum fieri ex dupla & nō ex sexqualtera neq; sexquitertia, quæ quidem est inconsonātia fortasse concentu s lydij vel phrigij, vel Ionici. Rursus etiam harmonia, & compositio corrumpiť in compositionē, & in ipsam inconuenientiam vocum. Quéadmodum igiť ea se habent ita se hẽt gñatio substātiarum. Nam hō est, quædam talis compositio, & simplicium conuenientia cui apta est forma aduenire, cōstat eam ex incompositione, & inconuenientia fieri, atque simpliciter oē ꝙ fit ex non tali producitur, verum nō ex non tali quocunq;, sed ex opposito, & q̃q̃ habitus & formæ quecunq; proprio noīe appellarent, tñ horum proprię affectiones dispositionesq; non potiuntur pro prijs nominibus, sed cōi priuationis nomine vocantur. Vnde hęc non plane videntur fieri ex contrarijs, quéadmodum calidum, frigidum, siccum, & humidū, quibus vicissim inter se corpora simplicia transmutantur. Vnde perspicuum est in his esse contrarietatē, qua fiūt sed in gñatione compositorum, propterea quod oppositæ dispositiones propria nomina non retinent, latere atq; occultum esse videtur, si eorū generatio fit ex cōtrarijs, & non simpliciter ex priuatione, vt artificialiū, generatio se habet. Nam lydius concentus fit ex inconcentu lydio, & inconcentus lydius pōt fieri concētus, Phrygius, & quicunq; alter, pōt nanq; cordis vtcunq; se habentibus fieri inconcentus, & is varie alius atque alius fit cordis, vario diuersoq; modo magis intēsis, vel remissis. Domus etiam compositio cum fit ex incōpositione, ipsa extruitur ex indefinita incōpositione. Nā pōt alius atq; alius fabricator ex alia atq; inconuenientia, & incompositione lapidum componens lapides, domum condere, & adaptare. In artificialibus igitur non est, aliquid definitum certumque oppositum, quoniam in multis artificialibus neque generatio fit ex cōtrarijs, sed ex priuatione solum, & hoc accidere solet, qm̃ neque figuræ neque formæ aliquid cōtrarium est, nisi aduerletur res vacans figura rei figuratæ ac informis formatæ, sed hæc tanquam habitus, & priuatio opponuntur, & non velut contraria. Quæcunq; igitur ar-

Secunda dignitas.

Tollit obiectionem, quandam.

Ecce quō dissolutionis ipsius obiectionis.

Q̃ꝺ principia substantiarum fiant contraria.

Hoc in loco consentit Alexandro qui voluit dictū Arist. intelligi de substantijs cōpositis

Ecce quō dicit qualitates formas elementorum cum Alexandro.

Cur lateat in cōpositis generatione ex contrarijs vide simplicium.

tes figuram solam, vel formam proprijs operibus ingerunt, qm̄ formæ figuræq; nihil est contrarium, idcirco neq; ex contrarijs propria opera condunt, sed ex priuatione solũ, quæcũq; aũt circa alias, qualitatis spẽs agũt operanturq; in quib. contrariũ inuenitur, eadem prorsus ex contrarijs, vel oĩno intermedijs, quippiã constituunt. Nam ex albo, vel intermedijs nigrum tinctores efficiunt, & crassum ex tenui, & durũ ex molli, & econtra fiunt, quocirca idem in oĩbus obseruandũ est. Sed de artib. hactenus. Natura aũt, qm̄ non solum figuram rebus immittit, sed reliquas qualitates, substantiales in quibus etiam contrarietas est, oĩno oportet, quæ ab ipsa producunt̃ ex contrarijs quibusdam fieri, & si minime ipsę contrarietates habeant nomina. Non. n. simpliciter ex priuatione hoĩem facit dico. s. ex non homine, qm̄ etiam equus nõ homo est, & lapis, & oĩa, quę sunt præter ipsum non homo sunt, cur ergo homo non generatur proxime ex lapidibus, vel ex equo, vel ex alio, quodam eorum, quæ sunt præter ipsum, dico. s. tanquã ex causa materiali, vt quoduis sperma, equi habẽs proportionem cum menstruo mulieris, cum equus miscet̃ cum ea non fiat materia hominis? Similiter cur proxime materia hominis non fit lapis vel aliquid animatorum, vel inanimatorum? Qm̄ neq; quæcunq; fiunt simpliciter ex priuationibus, & non ex contrario, eadem simpliciter ex quauis priuatione generantur. Equidem diceretur aqua non domus, ac equus non domus, verũ tamen ex his domus non fieret, qm̄ in his proprie non est priuatio, sed solum negatio, priuatio autem in his est in quibus habitus fieri suapte natura põt, sed in quibus solum est generatio figurarum, & formarũ, in his inuenire non est contrarietatem in priuatione, in quibus autem sunt etiã qualitates passiuæ, in his necessario contrarietas inuenitur cum priuatione coniuncta, itaque in ꝓxima materia ex qua hõ fit, dico. s. ex spermate, & menstruo, & si hæc appellentur non homo tanq̃ habentia in seipsis priuationem hominis quam cũ abijciunt mox formam hominis recipiunt, tñ necesse est, quandam contrarietatẽ respectu hominis habere, hominem autem voco cõpositum. s. corpus formatũ aptumq; vt ei forma animalis adueniat. Nam si aliquid patitur, & transmutatur substantialiter, & simile non prorsus in simile transmutat̃, neq; simpliciter in aliqđ diuersum, sed in contrarium, prorsus necesse est in spermate aliquam contrarietatẽ esse per quam patiens efficiat corpus formatum ex humidiore, v. g. siccius, ex tenui crassum, & ex calidiorẽ frigidius, & ita patiens magis, vel minus ẽm contrarias, qualitates varias hominis partes perficit ossa videlicet, carnes, neruos, & reliqua alia. Verum quod de hoc dixi illud ẽt de omnibus animatis inanimatisq; sentio videlicet de metallis. Nã ibi ẽt quædam proportio est, quare si hæc ita se habent, ꝑspicuum est omnem generationem fieri ex contrarijs in contraria, similiter & corruptio, igitur demonstratum est ẽt ex ratione oportere formalia principia contraria esse. Verum in cunctis artificialibus nunquã obseruanda est proportio, & similitudo, quippe nõ ex eadem inconuenientia, & incompositione sedes fieret, & abbaculus. Nunc autem sermo est de materia propinquissima, quæ vniuscuiusq; proxima est. Nam ob id ẽt dicimus nõ oĩa ex omnibus fieri, qm̄ si loqueremur de materia simpl̃r liqueat ẽm hanc oĩa fieri ex omnibus, cum vnumquodq; dissoluat̃ in materiã, & ita materiã, cũ vni subiecta foret oĩbus alijs subijci posse, & vel statim & immediate, vel per quædam media dico. s. prima ĩ alia atq; alia trãsmutari ceu lapide corrupto quatuor elemẽta quæ ei subiecta erant trãsmutarent̃ in fructus, & illi in sanguinẽ, & sanguis in sperma quod quidẽ est proxima hominis materia. Itẽ immediate trãsmutaret̃ vt qñ putrescente equo gñantur vespæ, & vermes. Qm̄ igitur nobis sermo nõ est de materia simpliciter & cõi sed de illa q̃ est maxime ꝓxima, dicerẽ nõ solum in naturalibus, sed etiam in artificialibus non ex quauis incõuenientia, & incompositione temere quamuis formã educi. Nam faber lignarius aliter præparat materiã abbaculi, & aliter sedis, vel alterius cuiusdam, recte igitur pręparata, & disposita materia abbaculi, & sedis nõdũ tamen materialibus principijs in vnum digestis est q̃dam in materia abbaculi inconuenientia, & incompositio. Idem ẽt in materia sedis fit. Præterea neq; abbaculus fieret ex inconuenientia ex incompositione, q̃ est in materia scamni similiter neq; scamnũ fieret ex incõuenientia abbaculi, ꝓpria igitur inconuenientia & incõpositio vnicuiq; diuisim & sigillatim opponit̃, in qua forsitan quandam contrarietatem cõspicere licet ẽm idipsum inconueniens, & incompositum, idem de cæteris dicendum est. Etenim in lydio concentu, si is esse acciderit, est quædã vniuscuiusq; cordę extẽsio qua facta mox forma concentus nascit̃, id aũt quod erat ante ipsam eiusdem extensionis, & conuenientiæ inconuenientia erat, igitur & si vnaquæq; corda congruam extensionem acceperit anteq̃ cordæ componerentur, & in eisdem sonus contemperaretur, inconsonantia maxime proxima est lydio cõcẽtui cõtraria, & nulla alia.

Et qui vniuersum dicunt unum esse atque immobile. Nam Parmenides calidum frigidumq́, principia facit: atque hæc ignem, & terram appellat. Et qui rarum, & densum principia esse aiunt: Democritus quoque plenum, & uacuum ipsa esse principia asserit, quorum alterũ vt ens: alterum ut non ens esse dicit. Item & hasce differentias affert, positionem inquam figuram, & ordinem, hæc autem sunt genera contrariorum, positionis enim sursum & deorsum, ante et retro. Figura vero angulis constans, atque non constans, rectum et circunflexum.

Aliquando. n. Parmenides, & omne dixit vnum esse, in libris tamen quos ad opinionem conscripsit calidũ, & frigidum posuit esse principia rerum. Et quidam rarum, & densum, quorũ est Thales, quippe qui statuẽs, aerem velut materiã raritate, & densitate eius reliqua formari dixit. Et Democritus plenum, & vacuũ. Nam atomos vocabat plenum, quas vacuo dirimi dixit, atq; ex cõiũctione vacui, & pleni oĩa formari dixit, sed qm̄ non parua dr̃ia est in his, quæ sunt cum diuersas cõtrarietates supponeret sic tradebat rõnes differentiæ eorum, quę sunt. Nam quantum ad plenum, & vacuũ, qm̄ oĩa ex his constant, non debebãt nec poterant inter se mutuo differre, ob id igitur tria alia cõtrariorum gñ̃a asseruit ad quorum differentias effectæ res differrent. Nam atomos contrarias esse figuris, eo quod nonnullæ angulis constant, nõnullæ vero non constant ipse asseruit. Nam id ꝙ angulis constat contrarium est ei qđ angulis vacat, inquit igitur composita differre ẽm hãc contrarietatem eo, qđ aliqua constant angularib. contrarijs, alia vero ex his, quæ angulorum expertes sunt, præterea ipsa ordine atomorum discrepant, ceu si in eodem primæ atomi orbiculares esse cõtingant, & posteriores pyramidales, ceu forte in homine atomi, quę supra sunt constitutæ orbiculares sunt, vnde caput ad rotunditatem vergit, pyramidales autem in genis aut gula sunt, in altero econtra. primum autem contrariũ est respectu posterioris. Præterea differunt positione atomorũ, ceu in eodẽ Pyramides inferius verticem haberent & bases supra ceu in gula mãdibulaq; inferius, vertex, & superius basis, & in altero econtra vertex superior, & basis inferior aut infra constituta fuerint. Cõtrarietates autem secundũ positionem sunt supra, infra, dextrũ, sinistrũ, ante, & retro, quamobrem is etiã asseruit principia esse contraria. Verum vocauit figuram,

Vide pro hoc primo de generatiõe hũc interpretem. s. Ioannem ipsum Grammaticum.

Sed quomodo Democrit. posuit principia contraria, vide principium Libri.

tam, positionem & ordinem vocibus ab deriticis, rysmum, conuersionem, distributionemq;. Rysmum vocauit figuram, conuersionem positionem, & distributionem ordinem.

Quod quidem igitur omnes contraria quodammodo principia rerum faciant perspicuum est.

Adiecit (quodammodo) quoniam non proprie id ꝙ constat angulis contrarium est ei quod non cōstat, vel rectum cuius priuatio est curuū. Nam rectum finitur terminaturq́;, curuum autē indefinitum est, sic etiam angulare, & inangulare. Huiusmodi.n. sunt habitus, & priuationes, quare vel inter se non prorsus opponunt, sed solū diuersa sunt, vel siquis vellet ea opponi, aliter quidem nequeunt opponi quā vt habitus, & priuatio.

Et hoc consentaneum est. Nam oportet principia neque ex sese mutuo, neque ex alijs esse, & ex eis omnia contrarijs autem primis hæc insunt quia nanq; prima sunt, ideo ex alijs non sunt, quia vero contraria sunt, ideo non ex sese mutuo fiunt. Verum idipsum, quo pacto accidat, & ratione considerare oportet.

Tres conditiones principiorum vide simplic. hic.

Merito (inquit) contraria posuerunt principia. Nā hæc communi consensu primis principiis cōpetūt. Imprimis id competit, vt non sint ex alijs, alioqn̄ nō essent prima principia. Secundum vt non ex sese mutuo fiāt. Nam si vnum sit ex altero, id quod esset ex altero, profecto non esset principium, si vtraq; ex sese mutuo sint, nihil magis vtrunque esset principium, & nō principium. Quod vero alia ex ipsis esse oporteat perspicuum est. Hæc igitur oportet primis principijs inesse, quia cum prima sint non possunt esse ex aliis, & cū sint contraria ex sese mutuo fieri nequeunt. Neque.n. contraria se mutuo efficiunt, immo contrariū accidit, ꝙ contraria sese perimunt, & corrumpunt, neq; alterum alteri subijci potest, si quidem oporteat primum principium immutabile esse, si autem immutabile existens alteri subijceretur contrario, simul cōtraria in eodem erunt, quod quidem impossibile est. Quomodo autē omnia ex his sunt sic ostenditur, quia omnis generatio per transmutationem fit vt demonstrabitur, omnis autem mutatio ex contrario in contrarium fit.

Sumendum est igitur primum non quoduis eoru, quæ sunt in quoduis agere, neque quoduis pati a quouis aptum esse, neq; ex quibuscunq; fieri nisi quis per accidens sumpserit. Quo nanq; pacto fiet album vel nigrum ex musico, nisi albo vel nigro sit accidens musicum. Sed album quidem fit ex non albo, atq; ex hoc non quouis, sed ex nigro, vel aliquo mediorum. Musicum autem ex non musico, atque ex hoc non quouis, sed ex immusico, vel ex medio, si aliquid mediū inter ipsa est. Neq; rursus in quoduis primum vnumquodq; corrumpitur. velut album in non musicum nisi idipsum nonnunquam accidat, sed in non albū corrumpitur, atq; in hoc non quoduis, sed in nigrum, aut in medium. Eodem etiam modo musicum in non musicū atque hoc in quoduis, sed in musicum, uel in medium si aliquid horum inter medium sit corrum itur.

Cum ostenderit ex testimonio veterū principia cōtraria esse, vult etiam ex ratione hoc ostendere. Imprimis autem ponit ea, quæ communi consensu gn̄abilib. & corruptibilibus insunt, videlicet ꝙ neq; quoduis generatur ex quouis, neq; corrūpitur in quoduis. sed ex contrario in contrarium est generatio & corruptio, ꝙ quidem patet in omni generatione accidentium. Nam ex frigido fit calidum in quod rursus corrumpitur, & id quod supra fit ex his quæ infra sunt transmutatur, & contra id quod fit inferius ex his, quæ supra sunt generatur, eodem etiā modo in omnibus nisi quis accipiat per accidēs ex calido album fieri, qm̄ nigro ex quo fit, calidum esse accidit. Similiter etiam musicus si calefit, ſm accidens ex musico calidum fieri contingit, cū frigido ex quo fit, accidat musicum esse. Verum Arist. vſ ipsimet aduersari, quippe qui superioribus dixerit contraria ex sese vicissim non fieri, & hic affirmet contrarium non aliter fieri quam ex contrario, Sed quomodo ibi negauit contraria ex seipsis mutuo fieri satis explicauimus. Hic autem ex sese vicissim fieri inquit, idest post sese ordine quodam fieri, vt etiā Plato magis proprie ipsa nominauit. Nam accommodatius magisque proprie dicerent contraria post sese ordine quodā fieri, q̄ ex seipsis vicissim, qm̄ necesse est omnino aliqđ nigrum aliter fieri non posse, nisi prius album sit. Item neque fieri calidum, nisi antea fuerit frigidum.

Dubitatio.

Quod Plato optime dixit.

Similiter fit & in alijs, atque in medijs.

Ceu ex fusco fit aliquod album vel nigrum, mediū nanque inter album, & nigrum fuscum est. Nam & si fieret aliquid ex intermedio colore ex eodem non sit quatenus intermedium est, sed quatenus cōtrario participat. Nam fit ex fusco nigrum non quatenus fuscum est albi nigrique commixtio, sed quatenus albo participat, quare hæc ex contrarijs fiunt.

Quoniam & ea quæ non simplicia sed composita sunt eandem subeunt rationem. Sed latet idipsum, quia dispositiones opposita nominibus carent. Etenim omne cōueniēs fieri ex inconueniente, atque inconueniens ex conueniente necesse est conueniens etiam in inconueniens, & non in quoduis, sed in oppositum corrumpi oportet.

Interpretatio quorundam.

Non vt quidam interpretati sunt, q̄ paulo supra dicta sunt de his dicta fuisse, quæ per accidens transmutātur, hec autem modo de his, quæ transmutantur secundum substantiam, vt compositum intelligamus substātiam. Nam si compositum hic substantiam dixit, quia constat ex materia & forma vt (aiunt) neq; qualitates, in substantia conspiciuntur, & considerantur sine subiecto. Item si de omni substātia hoc dixit, cum inquit, (Qm̄ & ea quæ non simplicia, sed composita sunt (quo modo ait opposita dispositiones, substantiarum ſm quas sit nominibus carere. Cum igitur simplicium oppositæ dispositiones perspicuæ sint, ex quibus trāsmutantur, dico inquam dispositiones elementorum. (Nā ex calido in frigidum, & ex sicco in humidum, & econtra fit mutatio.) Quid habeo dicere. Dico quod cum proposuerit se dicturum de mutatione omnium, & dixerit, quomodo transmutata ſm accidens transmutentur, & quomodo simplicia corpora, quoniam perspicuo ex contrarijs mutantur, postea vero cum compositæ substantiæ videantur mutationes non ex contrarijs obtinere, idcirco de ijs etiam disputat. Inquit igiť q́d etiam in compositis substantijs prorsus ex contrarijs, sunt generationes, sed quia oppositæ dispositiones nominibus carent non ita perspicuum est hoc in illis. Nā in quibusdam communiter priuationes ipsorum nominantur, in quibusdam autem neq; priuationes, sed solum negationes, habentur nominatæ. Nam subiectorū compositionem, & conuenientiam ex quibus fiunt generationes, & eorundem inconuenientiam, & incōpositionem cōmunibus nominibus appellare possumus, hæc ipsa appellantes conuenientiam, & inconuenientiam, & compositionem, & incompositionem. Veruntamen propriam vniuscuiusq; conuenientiam, vel oppositam huic inconuenientiam non amplius habemus proprijs nominibus appellare. subiecta autem sic nominamus, & his opposita ex quibus fiūt, & in quę corrumpuntur, tamen ipsarum specierum oppositum priuatiue non amplius possumus nominare, sed per negationem ipsum appellamus, non homo, non equus, quāquam species definitis nominibus nominentur, ceu homo, equus, & reliquæ similiter. Sed quanquam (inquit) non homo diceretur de equo, lapide, & omnibus præter hominem, constat tamen hominem non ex quouis

non homine fieri, quoniam non fit ex equo, vel ex lapide, sed est aliquid definite oppositum homini ex quo, vel post quod fit, quod sane, quia non proprio nomine appellatur, errorem præstat, & efficit, quo videatur generatio nunquam fieri ex contrario. Quod autem de homine dico, idem sentio de omnibus. Item quod profero de generatione, idem de corruptione assero.

46 *Nihil autem interest siue de conuenientia dicere: siue de ordine, siue de compositione. Nam patet eandem rationem in cunctis esse, atque domum, statuā & quoduis aliud similiter fieri. Domus enim fit ex non compositis, sed hoc modo diuisis. Et statua, ac figuratorum aliquid ex non figurato sic conficitur.*

Quoniam velut de constructione conuenientiaque rõnem exercuit propter hoc dixit. Nihil autem interest, & si non secundum conuenientiam ceu in lyra sed ſm compositionem, vel ſm ordinem, ceu in exercitu fieri solet. Et.n. domus cõpositio fit ex incompositione, & exercitus ordo ex inordinato nascitur. Eodẽ etiā modo, id quod figura imprimitur, vt statua ex non figurato fit, & minime ex horum quouis, quoniam neq; ex inconuenientia, neq; ex incompositione, neq; ex inordinato, neq; ex non figurato fit, sed ex his, quæ proximæ suæ compositioni, vel conuenientiæ, vel alicui aliorum oppositorum correspondent. Nam incompositio ad quamuis compositionem vt domus, nauis, vel statuę respectum habet ex qua non potest fieri domus: quare necesse est, quādam definitam incompositionem esse, ex qua domus struatur. Et si non ſm aliquod penitus indiuiduum. s. & si non ſm definitam prorsus ac talem incompositionem saltem ſm quandam latitudinem. Rursus neque hic fit ex quauis priuatione simpliciter, sed est, quædam propria priuatio, vel contrarium aliquod ex quo fit, & in quod corrumpitur. Quod vero de hac dico, idem quoque sentio de reliquis.

47 *Et horum vnumquodque partim ordine, partimque compositione constat. Si ergo hoc verum est, om̄e quod fit ex contrarijs profecto, aut medio fit, & omne q̄ corrumpitur in contrarium corrumpitur, vel in medium.*

Domus, quidem quædam compositio est, statua vero potius est ordo partium. Nam compositio magis inuenit in dissimilaribus, vt in lignis lapidibus, & laterib. ex quibus domus conditur. Vel potius in domo est aliquid primum, vt fundamenta, deinde aliquod secūdū & posterius, ceu parietes, deinde tectū, & aliter fieri nequit. In statua aūt nō solū ordo partiū est, sed ēt cōpo.

Media vero sunt ex contrarijs, ceu colores ex albo & nigro. Quare cuncta quæ natura sunt aut contraria aut ex contrarijs sunt.

Media.n. sunt ceu fuscum, pallidum, rubeum, & omnes colores inter album, & nigrum, qui ex mixtione nigri & albi fiunt, quare si aliquid fit ex medio rursus ex contrario fit. Nam quatenus medium participat contrario, sic ex eo fiunt ea, quæ fiūt, quare si hæc ita se habent, necesse est omnem generationem, & corruptionem fieri ex contrarijs, atq; in contraria abire. Hoc si est, contraria sunt principia specifica rerum. Illud autē ex cōtrarijs, & in contraria dixit, quia generatio ex cōtrarijs est, & corruptio in contraria, perspicuū t̄n est, q̄ reliquum de vtraq; dr̄, quippe generatio fit etiā in contraria, & corruptio ex contrarijs. Verum vsitatius cōmodiusq; illa præpositio (ex) gñationi tribuitur, & illa (in) corruptioni vt ipse postremo demonstrat.

48 *Plurimi igitur cæterorum huc, quę fere conueniunt et consentiunt, quemadmodum diximus prius. Nam cuncti elementa, & ea quæ ab ipsis appellantur principia.*

Cūm ostenderit testimonio veterum principia formalia contraria esse, atq; rõne, quoniam cum transmutantur omnia, fit mutatio inter contraria, qm̄ vult principia communissima accipere cuiusuis rei quæ trāsmutatur, & non oīa quæ mutantur ſm contraria mutantur. Etenim à malitia in virtutem, atq; ab inscitia in sciētiam nonnulla mutantur, quæ non sunt contraria. Neque.n. malitia & virtus sunt contrariæ, neq; inscitia, & scientia, sed sunt habitus, & priuatio, quippe indefinitæ sunt malitiæ vti priuationes. At contraria sunt definita, quoniā etiam sunt formalia & specifica, inscitia nam que est plane priuatio solum scientiæ. Nam prius imbibunt peruersas opiniones viri, deinde ad scientiam ducuntur. Nam & ij maxime opponentur his, qui sciunt. Siquidē malitia & ipsa est vīr priuatio, sed indefinita priuationis non est vnicæ vnoq; modo oppositio malitiæ ad virtutem. Quemadmodum.n. curuitas cum sit rectitudinis priuatio non habet aliquem terminum. i. non est definita, sed vnaquæq; est rectitudinis extesio, ita se habent malitiæ. Verum si quempiam acceperim' qui nondum imbiberit peruersas opiniones, sed à puero optime educatus in scientijs, perspicuum etiam est, vt is ex priuatione. s. ex imperitia ad sciētiam ducatur, velut ad formam, quippe nulla præsupponatur aduersa ac mala opinio in eo esse, sed solum veri ignorantia. Cum igitur velit accipere principia cōmunissima, quorumcunque quæ mutantur, & nō omnia (vt diximus) quæ mutantur ſm contraria mutantur, vult ergo reducere contraria ad communissima omnium principia, dico. s. ad formam, & priuationem, quatenus non solū naturalia sed etiam superiora ac excellentia mutantur, ac vult ostendere hæc duo principia esse causas cuiuspiam mutationis, quæ sua præsentia ac absentia diuisim omnes transmutationes efficiant. Vult igitur ad hæc principia velut ad maximē vniuersalia contraria reducere, sed priusquam hoc facit, in medio affert opiniones illorum, qui ante ipsum de principijs disseruerunt, & docet id, in quo consentiunt, & id, quo discrepant. Inqt igitur q̄ cuncti, qui de principijs rerum nonnihil opinati sunt, & si viderent, quasdam contrarietates in principijs posuisse licet diuersi alias atq; alias statuerint, attn̄ consona ipsis dixerunt, qui cum ſm aliquid discrepare videantur etiam ſm aliquid consentiunt, discrepant.n. inter se, qm̄ nonnulli principia contraria magis particularia accipiunt, nonnulli vero magis vniuersalia. Itē quidam illa sensui notiora quam rationi, quidam aūt econtra magis rōni nota, q̄ sensui statuunt. Nam contrariorum, quædam sunt magis nota sensui, quam rōni, quædam vero econtra magis nota rōni, q̄ sensui. Et horum vtrorumq; quædam sunt magis vl̄ia, quædam vero magis particularia, quæ autem sensui magis nota sunt q̄ rationi hæc sunt, ceu calidum frigidum, humidū siccum, densum & rarum. Quæ autem magis nota rōni, quam sensui hęc sunt, ceu lis amicitia, par impar vnitas, & dualitas in vtrisq; etiam quædam sunt magis vniuersalia, & quædam magis particularia, sed in his quæ sunt magis nota sensui particularia sunt. v.g. album, & nigrum, & super hæc ceu magis vl̄ia calidum, & frigidum, deinceps rarum, & densum, super quæ magnum, & paruum, & deniq; excellentia, & defectus, in his autē quæ sunt nota rationi ponantur hæc esse particularia congregatio, & disgregatio, quibus communiora sunt lis, & amicitia, supra quibus etiam par, & impar, & deinde super his vnitas, & dualitas. Quicunq; igitur principia statuerunt vel calidum, & frigidum, vt Parmenides vel rarum, & dēsum, ceu Thales, vel paruum & magnum, vt Plato, qui principia notiora sensui ponunt, sed quidam magis vl̄ia, quidam vero magis particularia. Item quicunq; litem, & amicitiam statuerunt principia vt Empedocles, vel par & impar, aut vnitatem, & dualitatem ceu Pythagorei, ij certe acceperunt ea quę sunt notiora rationi. Rursus horū Empedocles magis

Vidē oppositū à Plat. in Menone qui vult puerū non ex priuatiõe sciẽ sed ex obliuione ad memoriam perduci.

Vide Simplicium latius hæc dicen.

particularia

particularia contraria posuit. Pythagorei vero magis vniuersalia, qua ratione diuersa posuere principia .f. dico subiecto. Nam diuera sunt hæc cõtraria calidum, & frigidum à raro, & denso fm vniuersale & particulare. Eadem tñ cuncti posuerunt esse, quatenus omnia dixere eiusdem ordinis esse .i. eiusdem proportionis. Nam vt subiecto aliqua eadem sunt, & ratione, ita etiam ꝓportione, qm dicere solemus vt hoc calidum se habet, ita & hoc frigidum. Hæc.n. identitas siue similitudo neque subiecto est, neq; rõne, quippe vtriusq; diuersa fit definitio, sed proportione duntaxat identitas est. Nam dicimus vt duo se habent ad quatuor, ita quingenta ad mille, hic rursus est identitas secundum proportionē. Itaq; eo cuncti dixere contraria, quod ipsa omnia eiusdem ordinis esse affirmarunt. Sciendum est.n. Pythagoreos omnia entia, & omnes cõtrarietates in duos vtrinque ordines redigisse .f. in ordinem boni, & in ordinem mali. Nam his omnem contrarietatem diuiserunt. In ordine nanq; boni, quod melius esset contrarium posuit, in ordine vero mali, deterius collocauit, ceu albũ, & nigrum, rationale in rationale, frigidum, & calidum, litem, & amicitiam, sed rationale, album, calidum, & amicitiam collocauit in ordine boni, his vero opposita in ordine mali, quas cõtrarietates cum veteres vt rerũ principia susciperent, alteram eorum partem in ordinem boni redigerunt, alteram vero in ordinem mali. Praeterea earum contrarietatum, quæ sunt sensui notiores, quædam ceu calidum, separatio, & magnũ sub excessu collocata in ordinem boni rediguntur, opposita vero sub ordine mali. Cuncti ergo posuere contraria secundum eundem ordinem, vel.n. calidum, & frigidum, vel congregationem, & segregationem, vel litem, & amicitiam. Nam vt se habent calidum, & frigidum, ita se habent congregatio, & segregatio, ac magnum, & paruum, atq; lis, & amicitia, quippe similiter opponantur, igitur & coalternatim se habēt, quoniam vt se habet magnum ad segregationem, & ipsa ad calidum ita se habet paruum ad congregationem, & ipsa ad frigidum, Nam similiter magnum est contentiuum segregationis, & ipsa calidi, vt paruum continet congregationem, & ipsa frigidum, quatenus igitur veteres principia vtriusq; ordinis similiter acceperunt siue illa sint magis particularia siue magis vniuersalia, hac profecto ratione accipiunt ipsa eadem esse. Nemo.n. accepit verbi gratia magnum, & segregationem, vel segregationem, & frigidum, quippe hæc non similiter à bono, & à malo distēt, sed aliud magis, aliud vero minus, sed oēs ea principia, quæ eadem distantia distant à bono, & malo accipiunt, igitur quatenus cuncti accipiunt, ex eadē coordinatione per se contrarietatem, hac ratione cuncti accipiunt illa esse eadem, quorum sunt diuersa, quia alia sunt magis nota rõni, alia vero magis nota sensui. Item quia alia sunt magis vlia, alia vero magis particularia. Cum igitur, quærimus communia omnium principia, perspicuum est eos rectius dicere, qui contrarietates magis vniuersales accipiunt, quare si qui magis, particulares contrarietates accipiunt cõsentire recti⁹, voluerint, eligant potius atq; ament dicere contrarietates magis vniuersales, vt aut plura extēdāt principia, propterea nos, quærentes quæ sint communissima omnium principia oportet hæc ponere. (Plurimi igitur cæterorum hucusque ferè conueniunt, & consentiunt. Inquit cunctos vna voce vnoq; consensu in idē incidisse cum ea, quæ principia vocabant, contraria statuerint.

Quo veteres dixere eadē esse pricipia.

Quoniam sine ratione ponentes, tamen contraria ponunt quasi ab ipsa veritate compulsi, differunt tamen inter se, quia quidam priora, quidam posteriora, & alij ratione, alij sensu notiora accipiunt. Nam quidam calidum, & frigidum, quidam vero humidum & siccum.

Non quia nulla rõne vtebantur ad probanda principia, quæ statuebãt, sed quia nulla illarum adeo persuadebat, vt eis fides adhibenda foret, sed quanquã inepte ignaueq; posuerint sua dogmata, attamē vna voce cũcti principia contraria esse statuerunt. Hactenus itaq; conuenerunt, dissentiunt autem, quoniam alij vniuersaliora, & quæ magis. Item alij sensui notiora, q̃ rõni, alij autem econtra rationi magis clara tradiderunt. Nã alij calidum, & frigidum posuere, vt Parmenides quorum calidum ignem profecto appellat, frigidum autē terram, alij humidum, & siccum. Vnde Porphyrius inquit Xenophanem ratum fuisse siccum, & humidũ esse principia terram dico .f. & aquã. Et adiecit verba eius, quæ hoc significant terra, & aqua omnia sunt quæ ꝓducuntur, & fiunt. Eiusdem etiam opinionis vr fuisse Homerus in quibus inquit. Atqui vos, quidem oēs ex aqua & terra ortum traxistis. Et mirũ nõ est hũc ita dixisse quēadmodũ Parmenides in libris ad opinionem duo dixit principia, in libris autē ad veritatem vnum.

Vide cõsimile in Simpli.

Alij par & impar. Nonnulli discordiam & concordiã causas generationis esse dixerunt. Hac autem dicto modo inter se differunt. Quare quodammodo eadem dicere & diuersa inter se videntur. Diuersa quidem ut etiam plurimis videtur. t 49

Litem & amicitiam Empedocles posuit, par & impar Pythagorei, quippe ij statuerint vnitatem, & dualitatem esse principia, ij.n. notiora rationi, quam sensui dicebant principia, quoniam sensui non sunt nota, lis, & amicitia, neq; par & impar. (Diuersa quidem vt etiã pluribus vr).i. perspicuum omnibus est eos aliquo modo diuersa dicere principia. Nam calidum, & frigidum sunt diuersa à lite, & amicitia, & reliqua similiter. Textus.

Eadem autem proportione, quippe ex eodem ordine accipiant. Nam contrariorum alia continent, alia vero cõtinentur hac ratione eodem ac diuerso modo deterius, melius aiunt. Et alij ratione, alij sensu notiora sumunt, vt prius diximus.

Quomodo secundum eandem proportionem acceperint hoc exponens inducit. Quippe ex eodem ordine accipiant. Diximus vero quomodo ex eodem ordine accipiebant. Nam contrariorum alia continent, alia vero continentur, quomodo itaque ex eodem ordine acceperint hisce explicat. Qm cum contrariorum alia sint vniuersaliora, alia vero magis particularia eos dico ex eodem ordine accipere contrarietates, qm coordinata, similiter accipiunt contraria, vel continētia, vel contenta. Non.n. accipiunt v.g. calidum, & nigrum, qppe calidum contineat, & nigrum sit de numero eorum quæ contineantur, sed accipiunt calidum, & frigidum, quæ similiter sunt contentiua, & deterius, & melius. Vnde qui contrariorum ea, quæ magis continent acceperunt, rectius accepere, cum oporteat accipere communissima principia, quæ omnibus rebus distribuantur. Qui autem magis particularia assignarunt, ij peius dixere, quoniam paucioribus competunt, & non pluribus vel omnibus competere acceperunt.

Etenim vniuersale quidem notius est ratione. Singulare autem sensu. Ratio nanque ipsius vniuersalis est, sensus vero particularis, uelut magnum quidem & paruum ratione, rarum, et densum sensu notiora sunt: patet igitur oportere principia rerum contraria esse.

Nunc & paulo superius idem notũ non accipit. Nã cum supra diuideret contrarietates in eas, quæ sunt notę rationi, & in eas, quæ sunt notę sensui, & in vnaquaque earum diuisionem faciebat fm vle, & particulare. Nam erãt in his quo sunt nota sensui, quædam magis particularia, quædã magis vlia, similiter, & in his quæ sunt nota rationi. Non igitur eodem modo quo ibi dixit sensui notum, vel rationi, hic dicit, sed in vnaquaq;

carum cathena dicit vñiora esse magis nota rôni & sensui magis particularia. Etenim in his quæ sunt nota sensui magis vñia sunt ceu raritas, & densitas sunt etiã magis nota rôni, q̃ calidum, & frigidũ, & hæc ecõtra magis nota sensui, q̃ rôni. Similiter vero excessus, & defectus magis sunt nota rôni, q̃ sensui, & magis dẽsitas, & raritas: Similiter etiam in his, quæ sunt ſm rônem nota vñiora sunt rôni notiora, q̃ magis particularia, sensui aũt magis particularia nota sunt, q̃ magis vniuersalia.

t. 30. *Consequens autem est dicere. Vtrum duo, vel tria, an plura sint principia. Nam vnum esse non potest, quia ipsa contraria nõ sunt vnum, neque infinita, quoniam id quod est sub scientiam non cadet.*

Quorum sit diuisio principiorum.

Quod quidem sumenda sint principia rerum contraria iam superioribus demonstrauimus. Hic vero propositum est ostendere primam maxime, & communissimam contrarietatem prorsus vnam esse, quod itaque cum velit ostendere repetit sermonem de principijs, & ostendit fieri non posse, vt vnum sit principium, neque infinita, sed plura vno, & eadem finita. Verum ipsa diuisio non est simpliciter formalium principiorũ, aut materialium, sed communiter principiorum. Nam vt materiale principium necesse est vnum, vel plura esse, & si plura vel finita, vel infinita, ita oportet vniuersalia principia in eandem diuisionem incidere. Necesse est .n. vel vnum esse principium, vel plura, & si plura, aut finita aut infinita. auferens igitur extrema reliquit medium, & id quod verum est. Vnum igitur esse principium non potest, quoniam demonstratum est oportere principia contraria esse. At contrarium alicui, cõtrarium est, q̃m nihil est ipsimet contrarium. Nam contrarium est ad aliquid, quare impossibile est vnum esse rerum naturalium principium. Item neq; possunt esse infinita principia. Primum, quidem q̃m tolleretur de medio scientia, vt antea dicebatur, vel potius ipsa tenuis rerum cognitio. Nam infinita comprehendi cognoscique nequeunt, sed ignoratis principijs ea, quoq; ignorantur, quæ ex principijs proficiscuntur, igitur ij vñem omnium ignorantiam introducunt, qui principia infinita statuere volunt. Deinde illud etiam sequitur, q̃d in libro de Generatione dixit. s. quod duplicandum esset infinitum. Nam cõtrarietas continet duo cõtraria, quare si infinite essent contrarietates, duplicia forent contraria, quare, duplum erit infiniti. Deinceps inquit in vnoquoq; genere vnam quandam contrarietatem esse maxime vniuersalem, quod quidem indicat ex inductione. Nam in superficie est maxime prima contrarietas ſm latum, & angustum. Nam asperum, & leue quanquam primo insint superficiei, attamen non quatenus ipsa est aliqua quantitas continua, sed quatenus, prædicamento positionis participat, quippe asperum, & lene secundum quandam positionem partiũ insunt eidem, atqui latum, & angustum superficiei primo insunt tanquam vni speciei magnitudinis. Similiter in genere numeri maxime prima contrarietas est par, & impar. Item genere coloris nigrum & album. Nam sub ijs reliqua continentur. Si ergo substantia est aliquod genus cuius principia quærimus, prorsus oportet, vt in eadem sit vna maxime prima contrarietas. Est ergo in substantia maxime vniuersalis contrarietas ſm formã, & priuationem ad quam omnes aliæ reducuntur, quæ non solum in generalibus, & corruptibilibus, sed etiam in cœlestibus supernisq; rebus esse comprehenditur. Nam animus cum ex ignorantia ad cognitionem mutatur, ſm priuationem, & habitum mutatur, similiter etiam cum ex vitio ad virtutem peruenit, siquidẽ substantiæ animi perfectio sit ipsa virtus. Sed quod perfectionem recipit formam suam recipit, sed quod recipit suam formam priusquam reciperet, eam erat in priuatione eius. Idcirco in libro de Anima hanc mutationem animi pulchre generationi potius, quàm alterationi assimilat. Item in cœlestibus huiusmodi oppositio esse cognoscitur. Nam & si interdum formam interdumq; priuationem diuisim non recipiunt, ceu generabilia, & corruptibilia, attamen alteram habẽt, quæ subiectum obtinet, dico. s. formam. Præterea in motu cœlestium secundum locum inuenies diuisim vtranq; harum dominari, ac præesse. Nam quoties hemispheriũ in loco sub terra voluitur, tunc priuatur loco super terram, & vnaquæq; eius pars similiter. quare si vna contrarietas maxime prima in omni substantia est ad quã omnes aliæ reducuntur, perspicuum est neq; infinitas, esse contrarietates, neq; finitas, neq; duas. Quærunt aũt hic imprimis, quid genus Arist. appellet. Deinde quomodo in omni genere sit vna contrarietas. Tertio si de omni transmutatione hic loquitur, vel potius si de cõmunissimis principijs omnium rerum naturalium simul sermonem facit, cum non modo, substantiæ sint res naturales, sed etiam reliqua prædicamenta: quomodo ergo inueniẽs substantiæ principia putat omnium, rerum principia inuenisse. Nam tantum comperuit in substantia, quæ vnum genus est, cum sit aliquid, vnam esse principalem contrarietatem, quam dicimus esse secundum formam, & priuationem. Respondent itaque interpretes hic Aristo. non appellare genus id quod de pluribus, & differentibus specie in eo quod quid prædicatur, sed subiectum. Hic. n. est vnus significatus generis apud Arist. quippe qui multis in locis atq; in præcedentibus subiectum genus vocauerit. Nam asseruit Democritum statuisse atomos esse vnum genere .i. vnum subiecto. Accipit ergo hoc in loco omnem substantiã non quatenus diuisam in formam, & priuationem, sed quatenus eadem subijcitur formæ, & priuationi diuisim, quẽadmodum diceremus omnia humana corpora subijci albo, & nigro, ita dicimus omnem subst. intiam subijci ac receptaculum esse maxime primæ contrarietatis secundum formam, & priuationem. Nã quascunq; alias recipit ad hanc illæ reducuntur, siue animati, & inanimati oppositionem dixeris, siue illam rationalis, & irrationalis, siue quamuis aliam. Quum. n. fieret, quoddam rationale videlicet id q̃ fieri debet rationale antequam hanc formam rationalis assecutum sit, priuationem eiusdẽ formæ obtinuit. Ceu paulo prius, embrio formatus, deinde cũ forma aduenit subiecto, cedit & tollitur priuatio, idemq; in omnibus obseruandum est. Sed fortitan quispiam contra hæc dicet, quia sic dicentes nihil aliud modo per hæc dicimus, quã genus, quod prædicatur de pluribus. Nam cum dicit in omni genere substantiæ, & complectitur omnem substantiam, quid aliud inquit quàm communissimum genus. Præterea rationalis, & irrationalis, vel animati, & inanimati oppositionem cum ad habitum, & priuationem reduxero, quam dico esse substantiæ contrarietatem maxime primam, quid aliud quam genus in hæc diuisum accipio? Dicerem itaq; ad hæc, q̃ si eandem substantiam accipio dico. s. communissimam, attamen alterum atq; alterum habitum seu respectum habet ad suas differentias. dictum. n. est, recte quidem, quod genera præcedunt differentias generatione, quibus coexistit ac simul adest post generationem, quippe in generatione hominis primo in materia fiat corpus, deinde in hoc subiecto tanquam in materia secunda introducitur forma animalis, & eidẽ aduenit cui postremo, tanquam materiæ prorsus proximæ forma humana aduenit. Vnde Porphyrius dixit genera respectu suarum differentiarum habere rationem materiæ, hoc pacto igitur genus præcedit differẽtias, quibus deinde adest in his rebus, quæ iam cõditæ sunt. Cum igitur maxime

Dubitatio.

Responsio.

Multitudo formarum in eodem idem Auer. quibus oppugnant latini & sequaces.

vniuersalia

vniuersalia acceperimus tanquam ea, quæ rõnem materiæ continent, tunc profectò eadem diuidi per differentias in species non dicimus, sed ipsis subijci, sed quã do eas acceperimus vt ipsis differentijs adsunt, ceu in rebus iam productis, tunc non amplius subijci, sed diuidi per eas fatebimur, qñ igitur diuidemus genus, qđ de pluribus prædicatur iam id, ꝗ subsistens est coexistens differentijs diuidemus solum non dicentes, quod est, quædam natura communis, quæ huic, & huic speciei inest. Quum igitur nobis oppositum non sit res, ꝗ sunt diuidere, sed eas speculari, quatenus fieri possunt, commune genus substantiæ subijci contrarietatibus, quibus vnaquæq; res fit asserimus, & dicimus contrarietatem maxime primam esse ẜm formam, & priuationem. Idcirco dicimus principia maxime prima ex quibus res producuntur formam, & priuationem esse. Perspicuum etiam hinc est nos non dicere genus illud quod de pluribus prædicatur, quoniam hoc modo etiã speciem specialissimam diceremus genus esse. Nam cũ diceremus in genere hominum esse contrarietatẽ, ẜm scientiam, & imperitiam, vel ẜm cognitionem, & ignorantiam, nihil aliud diceremus, quàm hominem subijci cognitioni, & ignorantiæ, quam cõtrarietatem primam inesse homini rationali diceremus. Prima itaque dubitatio hoc modo fit exposita. Secunda autem erat, quonam pacto in omni genere esset vna contrarietas. Dico ergo in quantitate esse discretum, & continuum, sumantur rursus excessus, & defectus in quibus quantitas non fit velut diuisa, sed potius velut subiectum illis in ratione materiæ. Nam potest, quantitas discreta reduci ad excessum, & ad defectum ipsa continua. Eadẽ. n. magnitudo si discreta separataq; fuerit, tota vt tota à maiori loco continebitur. Item qualitatis erit contrarietas maxime prima, ẜm rarum, & densum. Quod. n. passibiles qualitates, & passiones ad rarum, & densum reducibiles sint liquido constat. Nam ad calidi sicci, humidi, & frigidi, oppositionem omnes aliæ ordinantur, quippe harum mixtione omnes aliæ fiant, quæ ad raritatem, & densitatem perspicuo rediguntur, quare etiã ipse ad has reducuntur. Nam quatuor elementa, quæ ex complexione duarum contrarietatum fiunt, perspicuo raritate, & densitate vicissim inter se transmutantur. Potentia autem, & impotentia siquidem de passibilibus qualitatibus dicerentur ceu id quod habet vim potentiamq; calefaciendi, frigefaciendi, rarefaciẽdi, & humectandi, aut ẜm aliam qualitatem transmutandi, vel impotentiam aliquid habendi, perspicuum est, qđ etiam eædem ad raritatem, & densitatem reducerentur, siquidem qualitates, quibus ipsa insunt ad easdem reducantur. Si autem de potentijs rationalibus animæ potentia diceretur ceu potentia discendi musicam vel quandam aliam scientiam aut impotentia, qua quis nõ potest scientias consequi, qñ animus in corpore collocatus ex varia diuersaq; cõplexione, quam sortitur in ipso recipit diuersas aptitudines, corpus nanq; ex mixtione, qualitatum passiuarum constituitur. Vnde hoc modo etiam qualitas ẜm potentiam, & impotentiam, ad passiuas qualitates reduceretur, quæ etiam (vt ostendimus) ad raritatem, & densitatem reducuntur. Et si impotentia de irrationalibus diceretur, profectò dicemus equum habere impotentiam adipiscendi grammaticam, in quo etiam patet non sine huiusmodi cõplexione, qualitatum passiuarum talem impotentiam fieri. Non. n. quæuis anima in quauis corporis temperatura splendet. Quocirca dicuntur corpora brutorũ habere impotentiã consequendi rationales sciẽtias, quia rõnalis anima suapte natura idonea non est, vt in huiusmodi corporum complexionem appareat, & videatur. Similiterq; habitus, & dispositio cum naturali potentia, & impotentia reducuntur, quæ partim cum dicãtur de passiuis qualitatibus, & partim de habitu animi, & dispositione ẜm scientias, ob maiorem, & minorem aptitudinem, quam ex potentia animæ sortimur in nobis habitus, & dispositiones fiunt. Diximus autẽ aptitudinem atq; ineptitudinem animum obtinere ex complexione corporis ac coniunctione eius ad illud. Quarta etiam qualitatis species. s. figura, & forma hoc pacto reduci potest ad raritatem, & densitatem, figura inquam, qñ cum ostensum sit eam figuram inter planas maiorem loci ambitum occupare, in qua maior angulorum multitudo describi fieriq; posset, idcirco angularibus figuris planis sphærica capacior est. Reduces igitur sphæricas figuras ad raritatẽ, & angulares ad dẽsitatem, propterea quod idem corpus rarũ maius erit, densum vero minus, sed forma, quædam positio est, ac ferme distantia partium. Raritas nanq; erit persimilis alicui raritati artificiali, quæ fit ẜm distantiam partiũ, vt illa se habet, quæ in corrigijs extensis, vel in lana ex pensa fit. Hoc igitur modo raritatem, & densitatem cõtrarietatem vnam facimus, qñ cætera prædicamẽta propriam existentiam non habent, sed in his, idcirco redactis horum prædicamentorum contrarietatib. ad maxime vniuersales harum ope etiam reliquorum, prædicamentorum contrarietates ad easdem sint reducẽtæ. Verum hæc persuadendi potius, quam veritatis cã dicta sint, qñ operæ pretium est accuratius intelligere vnam esse in vnoquoq; genere. i. in vnoquoq; prædicamento contrarietatem, qua forma abijcitur, & assumitur, hęc autem est forma, & priuatio, & in prædicamento substantiæ contrarietas eadem esset. Sed hoc rursus nihil aliud est, ꝗ idem per idem demonstrare. Etenim quærit ostendere in substantia esse primam contrarietatem, quæ est inter formam, & priuationem. Et rursus petit hoc concessum sibi dari, quòd in omni genere sit vna contrarietas secundum formam, & priuationem, & ob id erit contrarietas in substantia.

Sed demonstrat etiam sic vnam esse in vnoquoq; genere contrarietatem, & inquit si vniuscuiusque rei siue vniuersalis siue particularis vna est definitio, & non cõtingit duas esse eiusdem definitiones, perspicuum erit vt definitio illius, quidem efficiat generationem, & oppositum definitionis corruptionem, quare si vni definitioni existenti vnum est oppositum, necesse etiã est, vnam esse contrarietatem in vnaquaq; re circa quã generatio, & corruptio versatur. Verum cum vnaquæq; suo ꝓprio nomine nõ possit significari, sufficit vt omnes cõmuni formæ, & priuationis nomine appellemus, sed etiam hoc demonstrat, quod vnaquæq; res ẜm vnã contrarietatem habeat generationem, & corruptionem. Veruntamen non amplius sequitur vt omnes species sub genere collocatæ, ceu quatuor species, qualitatis ad eam contrarietatem reducantur, quæ proximæ in qualitate existat, quod quidem hoc videbatur, hoc s. in vnoquoq; genere est vnam contrarietatem, significare. Nam forma, & priuatio æquiuoce prædicantur de omni contrarietate. Tertia autem erat quæstio quõ inuentis principijs substantiæ putat habere omnium reliquorum prædicamentorum principia. Inquiũt ergo interpretes ens primo ad substantiam peruenire, dein de per substantiam ad reliqua prædicamẽta, quippe ꝗ in ipsa sint, sic etiam forma, & priuatio substantię propriæ insunt per quam postea reliquis prædicamentis in sunt, quare si forma, & priuatio sũ substantia proficiscũtur ad reliqua genera ẜm ea quæ ab vno ad vnum vergunt, merito inuentis substantiæ principijs etiam omnium rerum principia inuenit, quæ sane dicta consona erunt ijs, quę diximus in procemio, vbi initiũ sumendum esse diximus ab ijs, quæ communiora, & cõfusa sunt.

Videtur Tod. Gram. primę expositioni et sententiæ assentire.

Secunda dubitatio.

Quę sint prima contraria in quãtitate. Quæ in qualitate.

Vide authorẽ sphęræ & Arist. 2 Cœli, & Plato in Timæo quomodo figura orbicularis sit capacior.

Alius modus demonstrãdi in vnoquoq; genere esse contrarietatẽ.

Tertia qõ.

sunt. Nam ostendere priuationem, & formam esse omnium rerum principia, profecto est communia & confusa demonstrare, communia inquam, quoniam omnibus, confusa vero, qm̃ nullum proprium principiũ alicuius significant. Sunt præterea natura posteriora tanquam cõmuniora ex singularibus collecta. Ad hæc aũt ponit Arist. tertium argumentum quo demonstrat nõ esse infinita principia, & hoc est, si alia alijs priora contraria sunt, & oportet semper principia manere, necesse est non solum finita esse principia, sed neq; plura, q̃ duo, sed si admittitur primum etiam ꝑm admittendũ est. Verum quærimus in hoc syllogismo imprimis, quidem quid sibi hoc velit (semper manere principia.) Deinde quomodo veram deductionem efficit. Quidam igitur existimarunt Arist. hic cœlestia principia appellare ac dicere, quippe quæ sempiterna sint. Atqui hoc in loco non est sermo de causa efficiente, sed de formalibus principijs, qua propter neq; de cœlestibus inquit. Vnde alij inquiunt ipsum appellasse principia formas, quæ sunt ante multa, qm̃ his semper permanẽtibus, sic semper ea quæ sunt hic fiunt. Sed neq; hoc verum est primo, quia Arist. non ponit istas formas ante multa. Deinde quia hic differit de contrarijs principijs, quæ vicissim inter se agunt, & patiuntur, & sua præsentia, & absentia generationem, & corruptionẽ efficiunt. Hæc autem non sunt ante multa. Proinde alij aiũt ipsum appellasse principia ipsam trinam dimensionem, quippe quæ semper maneat cum sit immutabilis. At neq; hoc verum est, qm̃ sermo est de formalibus principijs rerũ, ipsa vero trina dimensio potius retinet rõnem materiæ, q̃ formæ. Vnde nos dicimus illud semper manere, Arist. significare in omni mutatione inueniri, ac oẽm transmutationem ꝑm ipsa fieri, ceu si quis de materiali causa, quærens dicat ligna materiam rerum non esse, qm̃ non semper inueniuntur, qm̃ in æneis vasibus, neq; in aureatis ligna vt materia non subijciuntur, oportet autem materiam communem semper in omnibus inueniri.i. in omnibus rebus ac in omni transmutatione. Sic igitur Arist. cum quærit hic communissima rerum omnium principia formalia, inquit oportere ipsa semper inueniri, i. in oĩbus rebus materialibus eadem esse, atq; per ipsa omnem transmutationem fieri. Sed quomodo deductio vera sit deinde ostendẽdum est, qm̃ si sunt alia alijs priora contraria, & horum quædam continent, quædam vero continentur, qm̃ communia rerum omnia principia inuestigamus, perspicuum est, ꝙ contraria maxime vniuersalia assumimus in rationem principiorũ, quia ergo semper principia manere oportet ideo eadem semper erunt, & minime alia atq; alia. Ex his autem necesse est vt eadem principia finita sint. Nam cum acceperimus contraria maxime prima necesse est eadem esse finita. Nam si infinita essent multo plura infinito forent ea quæ continentur sub ipsis, qppe multo plura sint, quæ continentur, quam quæ continent, sed quamuis principia maxime vniuersalia oporteat esse finita, tñ non essent finita, nisi necesse foret vt in omni transmutatione semper eadem essent, & ita deinceps, qm̃ & si non essent infinita, quæ subsisterent, at tamen vt fiunt. infinita forent. Nam semper alijs atque alijs acceptis contrarijs contingeret numerum principiorum augeri in infinitum, quare per vtranq; suppositionem necesse est finita esse principia, & item per easdem, duo tantum. Nam si duo non fuerint, neq; ampli⁹ statuere poterimus, quãdam contrarietatem communissimam, ac eandem vel ad quãdam aliam reduci, vel non esse cuiuscunq; transmutationis causam, sed alterius hanc, & illam alterius. Nimirum igitur duabus existentibus contrarietatibus, quibus elementa generantur ea.s. calidi & frigidi, atq; illa humidi, & sicci, nõ ꝑm vtranq; contrarietatem fiant mutationes in omnibus elementis, ignis nanq; transmutatur in aerem ꝑm siccitatem & humiditatem, minime vero ꝑm caliditatem, & humiditatem, quippe vtraq; sint calida. Rursus aer in aquam transmutatur ꝑm caliditatem, & frigiditatẽ minime ꝑm siccitatem, & humiditatem, qm̃ vtraq; humida sunt. Item aqua conuertitur in terram ꝑm siccitatem, & humiditatem solam, qm̃ ambo sunt frigida. In solis autẽ cantrarijs ꝑm vtranq; fit mutatio ceu in igne aere, aqua, & terra, sed in cunctis ꝑm vtranq; contrarietatem non fit mutatio, quare si oportet communissimam elementorum oppositionem inuenire per quam omnia transmutentur forte raritas, & densitas erit per has.n. omnium fit mutatio, si autem hoc concedit ꝑspicuum est fieri non posse, vt duæ contrarietates sint causæ cuiuscunq; transmutationis, quare oportet contrarietatem maxime primam, & communissimam ꝑm quam omnis mutatio fit vnam esse. Aristo. igitur hisce tantum demonstrat finita esse principia formalia. Itẽ si possunt ex principijs finitis eadem generari, quę ex infinitis generarentur, longe commodius est ex finitis gigni produciq;. Nam melius est finitum infinito, & natura semper versatur circa melius, qua põt, & ipsa põt ex finitis principijs causas omnium afferre, queãdmodum facit Empedocles, igitur ex finitis faciet omnia. Tantum igitur, quod quidem dicebam demonstrat. s. oportere cãs formales contrarias rerum naturalium finitas esse, quibus simul etiam ostenditur atq; apparet, assignãdã esse vnã cõtrarietatẽ maxime primã & cõissimã vt explicauim⁹, deinceps aũt cũ disputabit de materiali cã idipsum tractabit. Demonstrabit ẽt diligenter oportere vnã esse contrarietatẽ maxime primã, & vnum subiectum, & quod plura vno esse non possint.

Vna quoque contrarietas est in omni genere vna. Substantia vero genus est, quaddam vnum: Et quia generatio ex finitis, fieri potest, melius est ex finitis quemadmodum opinatur Empedocles, quam ex infinitis. Nam cuncta putat ex finitis reddere perinde atque Anaxagoras ex infinitis. Præterea alia alijs priora contraria sunt, & ex alijs alia fiunt ceu dulce, amarum, album, & nigrum. Principia vero manere semper oportet. Ex his igitur neque vnũ neque infinita esse principia constat. 5

Genus dixisse Arist. Themistius conieciт cuius diuisionem solum in species, & nõ in gña facimus, inqt igitur circa colorem vnam esse contrarietatem album, & nigrum, & circa saporem dulce & amarum. At hoc nõ est consonum sentẽtiæ Arist. Nam circa totum genus substantię inquit vnam esse contrarietatem. Atqui diuisio communissimæ substantiæ in proximas species, non est, sed in genera subalterna. Contrarietas autem est respectus duorum contrariorum.

Cum autem sint finita non facere duo solum aliquam rationem habet. Nam dubitaret quispiam, quomodo densitas aptta esset facere raritatem, aut raritas densitatem, & alia quæuis simili modo contrarietas. Nec enim concordia discordiam congregat, & facit aliquid ex ipsa, neque discordia ex illa.

Cum multis ostendisset principia esse contraria atq; maxime prima, ac eadem neq; infinita esse, siquidẽ cõplecti oporteat in rõne principiorum contrarietatem maxime primã & cõmunissimam. (Nam ex hoc ostendebatur duo esse principia, qm̃ vna est maxime prima, contrarietas) cũ ergo velit tertiũ principiũ statuere di co. s. materiã subiectã contrarijs non sine dubitatione sermonem introducit, & in contrariũ argumentatur, demonstrans, ꝙ non sufficit compleri contraria in rõne principij. sed quod oporteat statuere aliquod principium ꝙ non sit cõtrarium, & quod per se subsistat, qd quidem nititur ostẽdere ex prioribus, quibus demonstrabatur

Prima expõ. Confutatio. Secũda expõ. Confutatio. Tertia expõ. Confutatio. Expositio nostra. Ad secundam dubitationẽ syllogismi. Contra Themistium. Quid sit contrarietas.

strabatur oportere principia contraria, quoniam res transmutari oportet, transmutantur autem, quæ vicissim inter se agunt, & patiuntur mutuo. Agunt vero & patiuntur non quæuis temere sed contraria. Ex his aũt quæ nunc dicit, ostendit minime rõnẽ principiorũ explere cõtraria, quatenus cõtraria sunt, sed oportet aliquod esse cõtrarijs formis subiectum. Nam vtraq; sese inferunt simul subiectum, & contraria principia. itaq; multifariam argumentaĩ non omnia principia esse cõtraria, & imprimis hoc modo inquit, nullum cõtrariũ idoneum suapte natura est per se agere in alterum cõtrarium. Neq;.n. raritas in densitatem agit sine aliquo subiecto, quippe cum eorum pugna sit circa subiectũ, cum vtrunq; cupiat illud accipere. Item neq; calidum agit in frigidum neq; amicitia in litem. Nõ.n. amicitia litem congregat, neq; lis separat amicitiam: sed alterũ quoddam subiectum ipsis est in quod, diuisim vel amicitia, vel lis agit, non igitur ipsi principia ₰m se contraria sunt, sed magis pp subiectum Nam idem est quod transmutatur, & cã cur contraria agant, & patiantur, quare subiectum erit principium. Præterea ait contraria esse in subiecto, principia autem substantiæ nõ sunt in subiecto, qm̃ subiectum, & principium est prius eo, quod est in subiecto, hoc modo inquam substantia cũ subiectum sit reliquis prædicamentis est prior, natura, & principalior, quare si contraria sunt principia, & cõtraria non sunt in subiecto, erit igitur principium principij. Item contraria nullum subiectum sunt, principia autem subijci oportet, itaq; contraria non sunt principia. Rursus contraria non sunt substantiæ, principia autem substantiæ sunt substantiæ, igitur contraria non sunt principia, quod vero principia substãtiæ oporteat esse substantias sic ostendit. Et inquit si ex non substantijs substantia est, ante substantiam erit non substãtia: sed non substantia sunt accidentia, ergo accidẽtia erũt ante substantiam, quod quidem fieri nõ potest, immo contrarium accidit, vt substantia sit prior natura ipsis accidentibus, quippe ipsa destructa simul accidẽtia demoliantur, at accidentibus destructis simul ipsa nõ tollitur, quare principia substantiæ oportet esse substantias, substantia autem subiectum est, qm̃ per se substat, sed contraria non sunt substantiæ, igitur subiectum, & non contraria erit substantiæ principium. Verum aliqs ambiget, quomodo dicit principia substantiæ esse substantias. Nam principium oportet esse diuersum ab eo cuius est principium Et si iuxta alium significatũ fuerit substantia principium, & ₰m alium id quod ex principio emergit, cur enam forma non erit substantia ₰m alium significatum, quo subiectum esse substantia dr̃, quomodo igitur omnino subiectum, & materiam inquit esse substantiam, & minime formam, siquidem in secundo libro inquiat formam esse magis substantiã, qm̃ per illam formantur res atq; distinguuntur, at ₰m materiam nulla inter se differunt. Quod quidem igiẽ significatus substantiæ indifferens sit apud Arist. perspicuum est, siquidem formam, materiã, & id quod ex his coniunctum est substantiam appellare soleat. Nam sæpe omnes ens simpliciter substantiam appellat quatenus substantia significat solam rerum existentiã, hic vero substantiam vocat quatenus substans est, & nõ indiget subiecto vt sit quemadmodum in prædicamẽtis dr̃. Qm̃ igitur non sine dubitatione hic sermonem introducit: Est autem composita substantias per se substans, & in altero non est qm̃ ei per se substare ex materia magis competit, quam ex forma. Nam forma subiecto eget, vt sit, materia autem non eget subiecto, quodam, ob id ergo magis principium, & causam substantiæ compositæ materiam vocat. Nam & si formam materia appetat, attamen non vt existat, quemadmodum forma eget materia vt existat, sed potius vt ornetur & determinetur. Ea igitur rõne, quia per se substans est materiam substantiam appellauit, & inquit oportere, principia substantiæ compositæ per se substantis principia esse per se substantias. Nam si principia substãtiæ non per se substarent, non per se substans foret causa per se substantis ac eo prior quod quidem fieri nequit quãdoquidem eius contrarium. s. per se substans sit cã non per se substantis, & eo natura prius ceu accidentibus substantia. Nam destruitur eo destructo, sed illud nõ tollitur hoc destructo, hoc pacto igitur materia est magis substãtia quam forma. Sed alio modo forma est magis substantia, quam materia, qm̃ forma est ea, quæ informat, & distinguit vnamquamq; substantiam, materia autem communis est. Præterea aliquis dubitaret, quomodo inquiat principia substantiæ non esse in subiecto, & quomodo in substantia prius esse, subiectum asserat, quoniam primum aliquis non concederet, qm̃ quædam principia in subiecto sunt, & ₰m confutabit, qm̃ nunquam est materia sine forma. Dico ergo, quod quanquam materia nunquam sit sine forma, attamen ea est prior natura, qm̃ ea simul tollit, & non simul tollitur. Nã cogitatione possumus separare formas à materia, & ipsam intelligere possumus vt subsistat. Nam alio subiecto non indiget vt sit. At forma neq; animi cogitatione potest per se subsistere atq; esse sine materia. Et si particulares res Deus produxit, qui tum præexistebat aut substabat? Constat sane, quod præfuerat subiectum, & id quod recipit formas, deinde in illo inesse, debebant formæ, itaq; prius natura subiectum est, & hac rõne substantiæ compositæ magis principium est materia, quam forma, non tamen quia forma nõ sit principium, sed vt dicebam deducit sermonem non sine dubitatione, vt ostẽderet, quam opportunum esset subiectum in rõne principiorum, sic itaque ex ratione probauit materiam esse principium illud. s. quod subiectum est. Inquit igitur si prima opinio vr̃ vera esse, quę concedit principia oportere contraria esse, etiam secũda erit vera. Sic nanq; oportet simul vtranq; dicere, & coniunctim, qm̃ si contraria principia sunt, quia agunt & patiuntur, & tertium oportet esse materiam, siquidem contraria non sunt suapte natura idonea in seipsa agere, sed in quodam altero cum insunt agere queunt. Preterea neq; potest materia sola principium esse, qm̃ ipsa nihil efficere potest, ostẽdens igitur rõne tertium principium esse materiam confirmat idipsum testimonio antiquorum, & inquit hoc modo numerus principiorum subiecto indiget. Vnde veterum quidam neq; hoc vnum fecere, sed plura. Empedocles inquam quatuor elementa dixit. Parmenides vero duo ignẽ, & terram, alij aũt tria, alij vnum. Item eorum, qui vnum esse dixerunt alij vnum, quatuor elementorũ esse dixerũt, alij vero præter ipsa mediũ inter eadẽ statuerunt. Approbat ergo illos, qui vnũ subiectũ pluribus subijciũt. Nam demonstrabit deinceps fieri non posse vt duę materiæ sint, quemadmodum etiã impossibile est duas cõtrarietates esse. Verum inter eos, qui vnum dederunt subiectum potissimum Anaximandrum laudat, qui illud intermedium statuit tanquam ad materiã propius quodãmodo accedat, qm̃ nullam formã earum obtinet quæ in ipso generantur. Post hunc rectius sensit Anaximanes, qui aerẽ materiã statuit. Nã aer minime differẽtias sensibiles habet, postea Thales, qui posuit aquam esse materiã. Etenim hæc præter q̃ ꝓp sine qualitate est, etiam contrarias affectiones sustinet, quippe idem calefiat, infrigidetur, liquefiat, & congeletur, & idẽ maneat. Nam cum sit humidum proprio termino difficile terminatur, alieno autem facile clauditur. Nam hoc modo definitio humidi in libro de Gñatione traditur, idemque

Dubitatio.

Responsio.

Vide pro hoc 2 librum de Generatione.

idemque exsiccatur, cum in glaciem concrescit. Sic cũ .n. difficulter alieno termino terminatur, suo autem ac proprio facile clauditur, ij postremo qui de materia sermonem faciunt dicẽtes illam ignẽ esse maxime improprie dicunt. Nam complexio ignis ad diuersas partes contrariorum est efficacior. siccitas .s. dico & caliditas, idcirco in contraria non mutatur, cum idẽ maneat. Hi ergo omnes vel vnam, vel plures statuẽtes materias ipsas contrarijs formari dicunt. Verum quidam raritate & dẽsitate, quidam lite & amicitia, quidã deniq; alia & alia contrarietate ipsas formari sentiunt vt diximus.

Sed vtraque quidem alterum quoddam tertium.

Communiter enim congregant vtraque, quoniam neque amicitia litem congregat, neque econtra lis amicitiam, sed ambæ lis & amicitia alterum quoddam tertium congregant vel separant.

52 *Sunt autem qui plura accipiunt ex quibus eorum quæ sunt naturam conficiunt. Item & id quispiam dubitauerit, nisi aliquis quandam contrarijs naturam subiecerit. Nullius enim eorum quæ sunt, videmus substantiam contrariam esse, principium autem de nullo subiecto dici oportet. Alioquin principij erit principium. Subiectum enim principium & prius prædicato esse videtur.*

Tam oportunum est subiectum in ratione principiorum, vt etiam quidem eorum qui ante nos extitere, plura subiecta contrarijs subiecerint. Nullius .n. eorum quæ sunt, videmus substantiam contrariam esse, principium autem de nullo subiecto dici oportet. Alioquin principij erit principium. Hæc igitur potuerunt coniunctim vt vnus syllogismus accipi, & diuisum intelligi vt duo syllogismi, vt hoc sit vnum argumentum. Nullius .n. eorum quæ sunt, videmus substantiam contrariam esse, & reliqua sint alterum argumẽtum. Si ergo ea oĩa redigemus ad vnum syllogismum hoc modo dicemus. Præterea inquit aliquod nobis dubitandum sequitur, nisi contrarijs aliquam materiã subiecerimus. Nullius .n. eorum quæ sunt, videmus substantiam contrariam esse .i. nihil habet substantiam in eo quod contrariũ est, quoniam & accidentia contraria sunt. Principium aũt eorum quæ sunt, de nullo subiecto dici oportet .i. non oportet in subiecto esse .s. accidens est. Huiusmodi ergo totus syllogismus conficitur. Contraria sunt accidẽtia, principia autẽ rerum nõ sunt accidentia, ergo principia rerum non sunt contraria, cur autem principia rerũ non sunt accidentia causam adiecit dicẽs. Alioquin principij principium erit. Nam subiectum ipsis accidẽtibus principium eorum foret. Nam præsupponi oportet ẽm naturam esse aliquod quod sit capax. Dixit autẽ prædicatum, quoniam accidens de substantia prædicatur. Nam dicimus hominem album esse. Præterea si nihil substantia est, eo quod contrarium est, & accidentia sunt contraria, igitur patet non posse principia substantiarum esse contraria, alioquin principia substãtiarum erunt accidentia, si vero hoc conceditur, & principium accidentium subiectum est, igitur erit principij principium, quod quidem fieri non potest. Si ergo textus est continuus ita intelligendus ac exponendus est,

Primus syllogismus. si vero diuisus hoc modo explicandus erit. Præterea & id quispiam dubitauerit nisi tertium quoddam princi-

Si textus diuisus est. pium contrarijs subiecerit, idest quædam dubitatio inducitur. Nullius .n. earum quæ sunt, videmus substantiam contrariam esse. Neq; .n. ignis eo quod cõtrarium est aquæ substantiam adipiscitur, alioquin nunquã mutaretur in aquam, sed est aliquod subiectum in mutatione qua ignis in aquam mutatur quod quidẽ non est contrarium. Si autem non subijceretur contrarijs quoddam tertium principium hoc accideret, vt res essent ac substantiam haberent in contrarietate, & sic deinceps in alio principio essent. Principium autem nõ oportet de aliquo subiecto dici & cætera. Principium de subiecto non dicitur, contraria autem dicũtur de subiecto,

Textus. Secundus syllogismus. ergo contraria non sunt, principia. Nã si principiũ de subiecto diceret, profecto principij erit principiũ, qm̃ subiectum esset principiũ illius, quod est in subiecto.

Preterea substantiam non esse contrariam substantia dicimus. Quoniam .n. pacto ex non substantijs substantia, aut non substantia prior erit substantia. Quapropter 53

necesse est eum qui priorem atque hanc rationem veram esse existimauerit & si ambas voluerit seruare, tertium aliquod contrarijs ipsis subijcere, quemadmodum aiunt ij qui vniuersum solam vnam naturam quandam esse asserunt, ceu aquam, vel ignem, vel medium inter hec.

Inquit, contraria non sunt substantiæ, principia substantiarum sunt substantiæ, igitur contraria non sunt principia substantiarum. Verum vnde demõstrauit q̃ principia substantiarum non sint substantiæ? Ibi, cum dr̃, aut non substantia prior erit substãtia, in virtute dicens, quod principia substantiarum non sunt substantiæ. At non substãtiæ sunt accidẽtia, igit̃ erũt principia substãtiarum accidẽtia, sed si hęc sunt principia, erit accidẽs natura pri᷒ ipsa substãtia, q̃d quidẽ fieri nõ põt, immo cõtrarium, substãtia accidẽtib. natura prior est.

Atque videtur ipsum medium magis. Nam ignis, terra, aer, & aqua cum contrarietatibus sunt annexa. Ideirco non sine ratione faciunt qui subiectum ipsum aliud ab his efficiunt, cæterorum autem qui aerem ponunt. Nam aer minus, respectu aliorum differentias habet sensibiles sequuntur autem ij qui aquam ponunt. 54

Inquit rectius sentiunt ij qui inter medium ponunt tanquam materiam, quam ij qui ponunt vnum aliq̃d elementorum, siquidẽ quatuor elemẽta cũ cõtrarietatib᷒ quibusdã coniuncta sint, oportet autẽ materiã (vt demõstrauimus) nõ habere quandam contrarietatem.

Verum omnes vnum contrarijs formari veluti figura sentiunt, densitate inquam & raritate, & eo quod maius ac eo quod minus, quæ quidem prorsus excessus defectusq; sunt, vt antea diximus. Hæc etiam opinio videtur vetus quædam esse. Vnum inquam & excessum atque defectum principia rerum esse. Attamen non eodem modo. Sed veteres duo quidem agere, vnum autem pati dicebant. At posteriorum quidem econtra vnum quidem agere duo vero pati potius asserunt. 55

Id ait, quoniam veteres non solum materiæ intelligentiam habuerunt licet nõ recte, sed etiam principiorum formalium, quæ sunt contraria, quæ etiam omnia reduxerunt ad excessum, & defectũ, quare inquit principia eorum, quæ sunt, tria sunt, materia, excessus, & defectus, & hæc principia esse cuncti dixerunt. Verũ dissentiebant circa ordinem ipsorum, & circa ea q̃ agunt & patiuntur. Nam Pythagorei quos Plato imitat̃, duo velut materiam ponentes ipsam pati ab vno .s. forma dicebant, & ita sentiebant fieri rerum generationem. Naturales autem Platone antiquiores vnam materiam facientes inter medium, vel vnum aliquod quatuor elementorum, hoc pati dicebant à dualitate contrariorum, & sic fieri generationem & corruptionem, quos Aristo. vndiq; ac per omnia imitatus est.

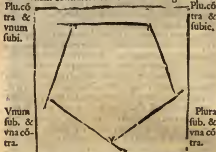
Tria igitur elemẽta esse dicere ex his & hmõi alijs nobis considerantibus videbitur aliquam rationem habere. 56

Quod igitur oporteat principia esse contraria, ac p̃ter hæc aliquod subiectum tertium, satis ex his q̃ in ente posuit demonstrauit. Verum de definitione & numero principiorum non sufficiunt ea quæ dixit. Nam cũ dubitauerit quispiam, quoniam concessum ac datum est oportere principia esse cõtraria, & præter ea subiectum, nunquid duo, vel plures sint contrarietates. similiter nunquid duo, vel plura sint subiecta. Item quia ex his quæ sumpsit, non satis demonstrauit oportere vnã

esse

esse maxime primam contrarietatem idcirco his præsentibus ostenditur fieri non posse, vt plures sint contrarietates, q̃ vna & vnum subiectum. Accipit ergo ex diuisione quædam principia esse formalia, & quædam materialia. Inquit igitur prorsus necesse est, vel vnam esse contrarietatem in principijs, vel non vnam, sed plures. Sic etiam necesse est subiectum, vel vnum esse, vel non vnum, sed plura: quatuor igitur cum sint huius sectionis membra fiunt sex coniugationes, quarum duæ quidem contrarietates simul stare nequeunt, reliquæ autem quatuor simul stant, quarũ duæ subalternatim, ponuntur, aliæ vero duæ sunt angulares. Vel enim contrarietates plures sunt, & plura subiecta, vel plures contrarietates, & vnum subiectum, vel econtra plura quidem subiecta, & vna cõtrarietas, vel vnum subiectum, & vna contrarietas, si ergo demonstratum fuerit non posse tres alias coniugationes consistere ac esse, relinquitur ergo relinquam stare in qua dr̃ vnum subiectũ, esse & vnam contrarietatem. Pertractat igitur prius

Angulares plures cõtra.

vnam coniugationem, in quadr̃ vnum esse subiectum & plures contr arietates. Accipit autem perspicue orationis causa, ex ipsis multis contrarietatibus duas, q̃m quæ de duabus ostensa erunt contrarietatibus, de pluribus eadem demonstrari poterunt. Si ergo fuerit vnũ subiectum & duæ contrarietates, percunctabimur ab ijs, qui hoc statuunt, vtrum vtraque contrarietas posit generare omnia, an alia generabit alia. atque alia alia. Si ergo vtraq; cũcta generabit, vna superuacanea erit, cum vna sola posit producere omnia, sed nihil superuacaneum neque vanum Deus & natura agunt. Si autẽ vnaquæq; nõ omnia efficit, sed quædam producit hęc, & quædam illa, igitur tollemus de medio mutationem rerum mutuam inter se. Non.n. transmutatur quoduis in quoduis, sed contrarium in contrarium. Nam demõstratum est omnium esse mutationẽ inter se, ergo hoc modo impossibile est duas esse contrarietates & vnum subiectum. Item si fuerint duo subiecta, & vna contrarietas easdem dubitationes rursus excitabimus. Nam siue ex vtroque subiecto cuncta fieri posint, & vnũ superfluum sit, siue vno quædam generentur, & ex reliquo quædam alia, rursus destruemus mutationem vicissitudinariam rerum inter se. Nam vt non contraria non transmutantur inter se, ita idem subiectum obtinent, quæ nunquam transmutarent vicissim, idcirco cereus equus transmutatur in ceream statuam, sed æreus equ⁹ nunquam transmutaretur in ceream statuam, quare neque duo subiecta esse poterunt & vna contrarietas. Itẽ eisdem rationibus, neque duo subiecta & duæ contrarietates erũt, quare si necesse est vnam quatuor suppositionum esse veram, tribus reiectis ac confutatis quarta relinquitur esse vera in qua dr̃ vnum esse subiectum & vnam contrarietatem. Huiusmodi autem demonstratione plerisque in locis vtuntur geometræ, quando cunque recta nequeunt vti demonstratione: destruunt

Q̃do Geometræ sæpe demonstrant.

enim ea quæ cõtra veritatem sunt, & relictam partem diuisionis veram esse statuunt ceu diameter, vel æqualis commensurarique potest lateri, vel æquari commẽsurarique non potest cum ergo tollit diametrum adæquari lateri, quod sane relinquit, verum est, s. q̃ illa sit inæqualis atque ei commensurari non valeat. Adiecit etiam illud quod quidem paulò prius dixit, quoniam si in omni generatione est vna contrarietas etiam in substantia, quæ est vnũ genus, vna erit maxime prima cõtrarietas. Hæc itaque inquiens deinceps, quærit numerum principiorum, quot ponenda sint, nunquid duo, vel tria. Nam videbitur secundum aliam, & aliam considerationem interdum duo esse, interdũ vero tria ipsa appellanda esse. Possunt enim tria esse, duo quidem contraria, forma, & priuatio, & vnum subiectum ipsa materia, possunt etiam non tria principia dici, sed duo, redactis tribus ad duo, quippe quidam redigant materiam & priuationem in idem, & putent idem atque vnum esse materiam & priuationem. Quoniam igitur sese confert ad ostendendum nũquid duo vel tria principia asserenda sint, atque si vtrunque verũ fuerit, quo modo oporteat duo, & tria asserere, idcirco pri⁹ determinare distinguereque vult quod inter se differát materia, & priuatio, & si non differunt subiecto, attamen ratione discrepant. Primum igitur hoc facit, & duobus modis ostendit priuationem à materia differre, ex cõmuni vsu, & ipsa rerum natura, ex communi quidem vsu, quoniã de priuatione loquentes, dicimus, ex hoc, & item, hoc. Nam cõsueuimus dicere ex immusico musicum fieri, ac musicum generari, & non philosophum philosophum, atque ex non philosopho philosophum euadere. At de materia vtraque adiecta dicimus, attamen non de eadem, sed diuisim, de alio quidem dicim⁹ (ex hoc) & de alio (hoc). Nam dicere ex ære fit statua vsu venit, & minime æs fit statua. Item dicere licet hominem ex spermate & menstruo produci, attamen nõ dicimus sperma, & menstruum fieri hominem. Sed si vtraque de ambobus dicuntur, tamen materiæ magis, proprium commodiusque est hoc adiũctum (hoc) priuationi autem ex hoc. Nam cum materia maneat sustineatque formam ingrediẽtem, priuatio vero minime, igitur ei quod fert & sustinet magis propriũ est (hoc) & ei quod non fert neque sustinet magis congruit alterum. s. ex hoc. Verũ si peculiare est materiæ illud (hoc) quia manet ac fert, cur aliquando vtrisque (ex hoc) & (hoc) in priuatione vtimur, in materia vero altero tantum. Dico igitur quoniam cum subiectum nominam⁹ à priuatione, & vna voce simul comprehendimus cum materia priuationem. (Nam quando dixero sed illud quod participat immusica) quoniam igitur vox participans etiam significat, merito materiæ cõgruit (hoc) & de ipsa ac de priuatiõe dicimus illud, ex hoc. De priuatione itaque hoc modo dicendum est, de materia autem q̃m vox non comprehendit simul aliquid aliud, dico. s. immusicum. (Etenim cum dixero, Socrates albus fit, in Socrate quidem non est aliqua priuatio albi apparens (dico. s. non album) ob id igitur vno solo adiecto eam nominare solemus, ceu homo musicus fit, & Socrat. albus, vel philosophus & minime ex homine fit musicus, vel ex Socrat. fit philosophus. Sed si ea de causa vno solo aduerbio materiá solemus nominare, quoniam non comprehéditur sub vna voce materia & priuatio, cur in omni materia non vtimur eodem aduerbio dico. s. illud (hoc) quod quidem diximus magis proprium peculiareque materiæ esse, sed de quadam solũ materia illud (ex hoc) dicimus quod sane magis priuationi conuenit, & tamen vna voce simul non comprehenduntur materia & priuatio, cur ergo non semper eam nominamus ex proprio aduerbio eius, atq; potius dicimus

Vide Euclidẽ decimo de quantitatibus irrationalib.) sicut latus & diameter.

Dubitatio.

Solutio.

Altera dubitatio.

dicimus sperma fieri hominem,& lapides domũ,quam ex spermate produci hominem,& ex lapidibus constitui domum? Dico igitur ad hoc, quoniam quum dicimus aliquid fieri ex materia,quia non ex prima,sed ex proxima materia fieri dicimus,quæ in his non permanet secundum substantiam,sed to ta transmutatur, qp pe nihil spermatis & fœtus permaneat, & illud aduerbium ostendit indicatque illud quòd permaneat, idcirco in huiusmodi materijs non hoc dicere solemus, sed ex hoc.Nam in generatione secundum substantiam nihil proxime materiæ,spermatis,& fœtus permanet pter subiectam primam materiam,& trinam dimensionem,ob id ergo in omni generatione substantiali non hoc dicimus,sed ex hoc. Non enim dicimus triticum fieri cibum,sed ex tritico fieri triticum,& ex ordeo ordeum,quoniam cum triticum vices materiæ & spermatis contineat non permanet quando ex ipso aliud triticum fieret,sed secundum totam substantiam transmutaretur nihilo eius remanente præter materiam & trinam dimensionem, vt dicebam. In generationibus ergo secundum substantiam ob id solum dicimus ex hoc & non hoc,atque in his quæcunque non sunt secũdum substantiam,sed imitantur generationes secundũ substantiam. Nam generatio statuæ ex ære, non est secũdum substantiam,imitatur tamen aliquo modo generationem secundum substantiam , idcirco cum calefit æs,& fit rubeum,vel cum transmutaretur secũdum aliquam huiusmodi mutationem,quæ similis fit mutatio ni per accidens,non dicimus ex ære fit rubeum, sed æs fit rubeum,vel æs fit calidum,quoniam secundum accidens huiusmodi transmutatur,quando autem fieret statua,vel tripes,vel lebes,vel aliquid huiusmodi,non amplius dicemus æs fieri statuam, vel lebetem , vel tripedem,sed ex ære fieri statuam,vel lebetem,& tripodem quoniam hæc æmulantur generationem secundũ substantiam,sic etiam in cunctis talibus mutationibus ceu ex lapidibus & ex lignis domus,& tabula ex lignis,quoniam ceu forma naturalis in hisce introduci videt,quã do igitur dixero rubeum , vel calidum non apparet simul materia capax huiusmodi,quemadmodum cũ dixero hominem,vel equum,mox mente cõcipimus materiam ex qua trãsmutatur, ceu tale sperma ex quo generationem trahit,ita etiam cum dixero statuam , vel domum mox æs,vel ligna,vel lapides comprehendo. quemadmodum ibi nihil spermatis permanet præter trinam dimensionẽ ita videtur in generatione domus transmutari penitus particularium forma lapidum, & quidpiam aliud ex omnibus generari, idem in reliquis dicendum est. Quoniam igitur non parua est talium, ad generationes secundum substantiam similitudo, id circo communis vsus eodem modo in ipsis & generationibus substantiarum illud aduerbium(ex hoc)intulit, & queadmodũ dicimus ex aqua aerẽ fieri, & minime aquam aerem,ita ex ære fieri statuam,& non æs statuam dicimus. Ars enim imitatur naturam. Præterea vt aquam dicimus fieri calidã:fit enim in qualitate mutatio,& subiectum etiam permanet,ita in alijs omnib. dicendum est.Sciendum autem ꝙ neque in omni priuatione simpliciter vtimur vtrisque aduerbijs.s.hoc & ex hoc.Non enim diceremus quemadmodum ex non homine hominem fieri, ita etiam non hominem fieri hominem,sed duntaxat ex non homine.Item ex nõ domo domum fieri,& ex nõ statua statuam dicimus, sed minime consueuimus dicere non statuam fieri sta uã, & non domum ipsam domum. Causa autem huius ex dictis constat,quoniam quidem,vt diximus hoc aduerbium(hoc)materiæ est proprium,tamen non prorsus, de eadem dicitur.vbi non permanet & sustinet,ita etiã si semper materia simul cum priuatione comprehenderetur,quoniam materia subiecta priuationi nõ semper permanet. In his solum dicimus de priuatione ex hoc in quibus materia non permanet, minime autem hoc.Nam dicimus ex non homine fieri hominem, minime autem non homine fieri hominem, ex priuatione in his generationem nominãtes, & non ex materia. Verum in quibus materia permanet, tunc ex materia, & priuatione generationem nominamus. Nã dicimus ex immusico fieri musicum,& immusicum fieri musicum.Et si in statua permaneret materia non diceretur non statuam fieri statuam,sed solum hoc, ex non statuam fieri statuam,quod quidem consentaneum est p dictis verbis.Nã idcirco dicimus has generationes imitari generationes secundum substantiam in quibus nihil proxime materiæ permanet, quoniam vt non hominem fieri hominem non dr̃, ita neque non statuam fieri statuam, Vt igitur quæ dixi paucis absoluã,de priuatione eadem assero vtrunque aduerbium(hoc)& de hoc,dici & si non de omni priuatione,saltem in quibusdam.At de eadem materia nunquam vtrunq; dr̃,sed interdum illud(ex hoc)interdum quidem(hoc). Si ergo de priuatione aliquando de eadem vtrunq; dr̃,de materia autem nunquam vtrunq; de eadem,sed alterum, vr̃ priuatio à materia differre,discrimẽ igitur inter materiam,& priuationem ex cõmuni vsu huiusmodi est. Verum separatur etiam ac distinguitur à materia priuatio ẽm ipsam rem,quoniam materia ipsa in transmutãtibus permanet cum forma aduenit,priuatio vero cũ sit contraria formæ non permanet,sed ipsam fugit. Nã homo musicus & albus permanet,& non abijt. At immusicum non permanet cum musicum aduenit, similiter neq; nõ album mãnet cum aderit album, sic etiam de omnibus dicendũ est,quare si materia remanet vna cum forma,& priuatio tollitur:ergo priuatio & materia sunt inter se diuersæ. Verum si non omnis materia permanet,quippe sperma atq; fœtus non permanent simul cum forma humana,mirum non est,imprimis quidem,qm̃ & si materia non omnis permanet,attamẽ aliqua semper est,quæ remanet,priuatio autem nulla permanet. Hoc itaq; sufficit ad ostendendum discrimen eorum. Deinde q̃q̃ materia proxima in cunctis non p maneat,tñ materia prima,ac trina dimensio in cunctis quæ transmutantur permanent. At priuatio nunquã permanet. Præterea impossibile est, vt funditus tollantur materia prima & proxima cui mox aduenit forma, quippe sit pars compositi. Perspicuum igitur est ex ipsis rebus discrimen inter materiam & priuation ẽ esse.

Tria igitur dicere elementa esse ex his et hmõi alijs nobis considerantibus videbitur aliquam rationem habere: vt antea diximus. Sed tribus plura ponere minime.

Notandum est, quoniam non dixit tria igitur asserere principia, sed dixit tria igi asserere elemẽta significans,quod quidem à principio nobis dictum est, quoniam elementa sunt principia, at minime econtra principia sunt elementa, qd̃ quidẽ igi principia vocet elemẽta materiam,& formã iam explicauimus, qui postea in cæteris,& sequẽtibus plane forma, & materia vocat principia,quod vero non omne principium sit elementum aperte indicauit dicens. Tria igitur dicere elementa esse. Nam principia plura sunt quàm tria , quoniam efficiens causa & finalis sunt principia .

Ad patiendum enim sufficit vnum.

Quod nequeant esse duo subiecta,& vna contrarietas probat. Nã sufficiens est vnũ subiectum quod diuisim ab vtraq; parte contrarietatis patiens oĩa generet.

Si vero quatuor contrarijs sumptis dua contrarietates, erunt vtrisque oportebit seorsum aliam quandam naturam mediam subijci.

Cum

Responsio. [left margin]

Tu iterum vi de proœmiũ & Simpl. hic. [right margin]

Cum suppositerit duo subiecta,& vnam contrarietatem,nunc supponit reliqua duo sectionis membra quorum aliud dicit duas esse contrarietates,& vnū subiectum,& alterum quod asserit duas contrarietates & totidem subiecta,verum nimio defectu verba legūtur, oportet igitur subaudire aliquid extrinsecus, qui vult perfecte ostendere hoc modo.Si vero quatuor contrarijs sumptis duæ contrarietates erunt,oportebit vel vtrisq; seorsum aliam quandam naturam mediā subijci, vel vnam,& eandem ambabus simul contrarietatibus. Nam si hoc non subintelligemus, neque quippiam necessarium concludit.rō.Non.n.oportet pluribus existētibus contrarietatibus plura eisdem subiecta subijci, quippe vnum,& idē subiectum queat plures contrarietates recipere.Nam idem subiectum calidi,frigidi,sicci,humidi,raritatis ac densitatis atq; aliorum infinitorū est capax.Illud aūt,si vero quatuor existentib.intelligendum est pro partibus contrarietatum,siquidē duobus existentibus contrarietatibus,quatuor sint earum partes.Dixit autem naturam mediam subijci,idest materiam.Nam ipsa est veluti quidā communis locus bel li,& campus in quo contrarietates pugnant.

Materia est campus contrariorum.

Quod si ex sese vicissim generare possunt : superuacanea erit altera contrarietas.

Illud ex sese non dixit,vt significet hanc contrarietatem hæc gñare,& hanc illa, sed nec ꝙ complexa coniunctaq; possunt ex sese omnia generare, quemadmodum calidi,frigidi,sicci,& humidi contrarietas omnia elementa generat, sed quoniam si vtraque earum per seipsam potest omnia generare.Et quoniam hoc dixisse voluit, significauit dicens, superuacanea erit altera contrarietas.Nam si vna contrarietas potest omnia generare,ex necessitate altera vana erit.

Insuper fieri nequit vt primæ cōtrarietates sint plures. Nam substātia vnum quoddam genus e,ꝗ entis, quare eo quod priora , & posteriora sunt principia inter sese ipsa duntaxat differrent non genere. Semper enim est vna cōtrarietas in vno genere , atque omnes contrarietates ad vnam reduci videntur.

Alterum argm̄ adducit,qd̄ ēt ante dixit,qm̄ in vnoquoq; gñe est vna contrarietas. Vnum autem genus ēt substantia est,igitur & in substantia erit vna vniuersalissima contrarietas.Nam & si plures inuenirent̄ cōtrarietates,oēs sub ipsa generalissima reducerentur, ceu in qualitate nigrū & albū coloris est ꝓxima cōtrarietas,quare & si plures erunt contrarietates,principia ēt ꝓxima rerū specie,& non gñe distabunt, ac quatenus priora & posteriora essent. Nam oēs sub vna communissima redigentur quæ genus est quæ sunt post illam.

Constat igitur neque vnum elemētum,neque plura duobus,vel tribus esse. Horum autem vtrum asserendum sit, quemadmodum diximus magnam dubitationem profecto habet.Hoc igitur modo nos dicimus primo de omni generatione simpliciter pertractantes. Etenim natura accommodatum primum communia dicere , sic deinde circa vnumquodque propria speculari.

Duo quidem siue vt accipiamus vnum subiectum, & vnam contrarietatē quæ cōtineat formam & priuatione,siue quod quidē longe melius est,acceperim'materiā & formam,qm̄ priuatio non est proprie nec p se principiū,sed per accidens,quēadmodū etiā ipse in sequentibus declarabit illā inesse subiecto qd̄ est materia atq; non conferre per se ad gñationē rerum. Non.n.ea quę fiunt ipsa egent,sed eius absentia.Horum aūt vtrū asserendum sit quēadmodum diximus magnā dubitationē hēt.Dubiū inquit esse nunquid duo, vel tria principia dicere oporteat.Et constat ipsum non ambigere de principijs simpl'r quot & qualia sint. Nam hoc quidem iam demonstrauit,ꝗ tria sint,duo inquam cōtraria & vnum subiectum.Sed ambigit nunquid nos oporteat hęc inuenta principia tria appellare connumerātes priuationem,vel duo tm̄,cum priuatio non sit proprie principium ex dictis.Hoc aūt(quemadmodū diximus)significat id ꝙ proxime dixit videlicet ꝙ tria sint principia.(Constat igit̄ neq; vnum elementum,neque plura duob.vel trib. Hoc igit̄ modo nos dicim' primo de omni gñatione simpliciter tractantes)Qm̄ vult demonstrare,nunquid duo sint dicenda principia elemētaria vel tria inquit oportere prius dicere,quo fiant ea quæ fiunt.Nam occasionem hanc ad propositam quæstionem inuenimus oportet.n.cōia prius f̄m naturam dicere,sic deinceps circa vnūquodq; propria contēplari. Nam ſp cognitio vniū precedit cognitionē particulariū.Nā ēt hoc modo volens docere dr̄ias syllogismorū prius docuit,quid esset syllogismus simpl'r, qm̄ qui ignorauerit quid sit syllogismus simpl'r, nunq̄ scire poterit quid sit syllogismus demonstratiuus. Idem quoq; a principio facere proposuit ex cōib.s.doctrinæ initium facere.Habes igit̄ & hic propositi operis intētionē,qm̄ ipsa est de ijs quæ cōiter consequuntur omnia gñabilia,& corruptibilia.Dixit aūt de oī gñatione, simpl'r,qm̄ non solum de gñatione f̄m substātiam,sed etiam de gñatione f̄m accidens dicturus est. Et cōstat etiā,qm̄ & hic clarum est quo modo dixit ā principio ex vlibus oportere initium facere tanquam ex apertioribus,& sensu notioribus,vlia inquam dicens non cōia genera & separata ā particularibus,sed particularia, q̄ pluribus competunt,hoc.n.modo hic etiam inqt oportere simpliciter de gñatione dicere,qm̄ naturæ accommodatum est ex cōorib.initium facere,& deuenire rationis ope ad singulares particularesq́ue generationes. Neq;.n.est simpliciter est aliqua generatio,qm̄ neq; est aliqd̄ cōe genus entis sed quēadmodū ens est vox æquiuoca ita sane & ipsa gñatio. Dubitaret aūt quispiā siquidē consequentibus oēs res naturales hic differat.& cum q̄rat nūc quot sunt principia nunquid duo, vel tria, quo igitur ad inuentionem huius qōnis q̄rit quo oīa fiunt q̄ fieri debent,vt ex his principiorum numerum nanciscat̄.Neq;.n.sola naturalia fiunt, sed etiam quædam naturalium ingenita sunt dico videlicet ipsa cœlestia. Dico igitur ipsum de gñalib.& corruptibilibus tanquam de apertioribus sermonem facere ex his postea deducet sermonē ad ea quæ sunt in gñabilia.Porrò & cōclu dēs sermonē hunc,de oīb.simpl'r concludit dicēs. Constat igit̄(inquit)siquidē sunt causæ & principia eorū,q̄ natura sunt,ex quib.primis sunt,vel fiunt,qd̄ oīa fiunt ex subiecto & forma,quare & in cōtēplatione principiorū tanq̄ per manifesta prius tractauit ea quæ fiunt, & corrumpunt̄,attn̄ ipsa principia demonstrat etiā esse in sempiternis.Nam vt generationis gñabiliū principia sunt,ita sunt sempiternorum essentiæ principia.

Textus.

Intentio totius operis.

Dubitatio.

Responsum.

Aduerte hoc pulchrum.

Nā dicimus quippiam ex quopiam,ac aliud ex alio fieri aut simplicia dicētes,aut cōposita. Dico aūt hoc sic,fit .n.hō musicus,& nō musicum,musicus,aut nō musicus hō: musicus hō.Simplex itaq; ipsum id ꝙ fit,hoīem inquā: & non musicum.& id etiam ꝙ fit simplex musicum.Compositum vero,& id ꝙ fit ad id quod factum est,cum nō musicū hominē musicū hominem fieri dicimus. Horum aūt alterum non solū dicitur hoc aliquid fieri,sed etiā ex hoc,ceu ex non musico musicus.Alterum non hoc modo dicitur in omnibus,ceu ex homine fit musicus:sed homo fit musicus.

Quando(inquit)ex quodā dicimus fieri, vel ex simplici,vel ex composito dicimus fieri.Et rursus id quod fit,vel simplex fieri dicimus,vel compositum,ceu quū dixero hō musicus fit,vel immusicum musicum fit ex simplici dico homine,vel musico simplex aliquod fieri musicum,quando autē dixero ex homine immusico

hominem fieri musicum, ex composito dico fieri compositum. Nam compositum est. Et immusicus hō compositus ex immusico & homine, & qđ fit musicus homo est. Equidem est accipere & simplex, & compositum, ceu quando dixero ex immusico homine fit musicus, vel quando ex immusico musicus homo fit. Nam interdum accipiebam illud ex quo fit compositum, interdū illud quod fit, alterum vero simplex. Simplex autem dico hoīem, & non musicum. Et nunc id quod fit appellat subiectum, deinceps id ꝙ fit vocabit id in qđ fit, mutatio, qđ aūt fit ipsa forma est, vt exempla ēt indicant. Verum qđ ipse inquit hoc est, simplicem dico gñationem qñ & id ꝙ fit simplex fuerit & factum, cōpositum vero qñ vtraq; composita fuerit. Vnde subiūgit. (Horum aūt aliquod nō solum dr̃ fieri hoc aliqd.) cum dixerit igitur, qūo fiant ea quæ fiūt, qm̄ vel vt simplicia ex simplicibus, vel vt composita ex compositis vult nunc simplicia hæc ex quibus fiunt eā quæ fiūt, declarare, quam dr̃iam habent inter se, dico. s. hō & immusicus. Nōnūquā. n. sunt duo nomina solum, q̄ duntaxat vnam & eādem rem significent. Et hic traditur discrimen inter materiam, & priuationem. Distinguit igitur prius ex cōi vsu dicendi, quoniam de priuatiōe non solum dicimus hoc fit, ceu immusicus fit musicus, sed etiam ex hoc, ceu ex immusico fit musicus. In materia autem diuisim solemus dicere hoc, vel ex hoc.

37. *At vero eorum quæ vt simplicia fieri dicimus alterum permanens fit: alterum non permanens. Nam homo quidē permanet cum fit musicus homo. Non musicum autem & immusicum, neque simplex neque compositum permanet.*

Cum separasset ex communi vsu materiam & formam, nunc distinguit easdē ex suapte natura earū, quę quidem s̄m rem est diuisio atq; distinctio. Materia nāque in gñatione permanet & formam non fugit neq; priuat, priuatio aūt non permanet sed fugit tolliturq; ingressu formæ. Adiecit aūt. (At vero eorū quæ vt simplicia fieri dicimus) qm̄ gñatio composita nihil ipsi cōfert ad se mouendam seiungendamq; materiam à priuatione. Nam quum comprehēderimus materiā & priuationem simul dicentes immusicū hoīem, qūo in hoc poterimus separare materiā à priuatione, vno. n. noīe factum appellamus s. immusicum hoīem quēadmodū etiam, id ꝙ nihil complexum in gñatione est hic, siquidem non permaneat musicus homo vt ipse etiam ait.

His ergo determinatis ex omnibus his quæ fiunt accipiendum est siquis inspexerit vti diximus, aliquid semper subijci oportere ipsum inquam quod factum est: quod quāquam vnum numero sit, tamen non specie vnum est.

Cum demonstrauerit quomodo fiant ea quæ fiunt, & separauerit materiam à priuatione, cæterum ostendit id quod à principio præposuit nū duo, vel tria elementa asserere oporteat. Et inquit definito terminatoque sermone de his quæ fiunt. Ex his omnibus q̄ fiunt, hoc syllogismo concludendum est. Deinde suam sententiam ad cuncta quæ fiunt, extēdit, qm̄ necesse est aliquid esse quod debeat generationem recipere, hoc aūt materia est quam esse vnum numero fatetur, licet rōne non vna sit, sed duo. Nam aliud est hoīem esse, & aliud immusicum esse, Vnde in generatione homo permanet, immusicus autem non permanet, quare si oportet in omni generatione aliquod factum subijci, & est aliquod etiā quod generatur quod quidem forma est, ergo subiectum cum vnum numero sit, & duo ratiōe, vno modo erunt duo elementa, alio autem modo tria. Numero inquam duo, sed ratione tria, cum vnum ex his, idest priuatio non permaneat. Ea nanque sunt proprie elementa, quæ rei partes sunt, constant vtique proprie & per se duo elementa esse, quoniam alterum non est per se, sed per accidens elementum.

Q̄o duo & tria sunt principia simile in simplices.

Nam specie & ratione idem dico. Non. n. est eadē hominis & immusici ratio. Atq; alterū permanet: alterū nō item. Id. n. quod non opponitur permanet: hō nāq; permanet. Non musicum autem & immusicum non permanet neque id ꝙ ex vtrisq; componitur velut immusicus homo

Quoniam materiam & priuationem dixit esse vnū numero, forma autem non vnum. Vt nequis suspicetur ipsum dicere formā materiam, & priuationem eadem esse, ob id inquit formam dico pro definitiua oratiōe, quod vero materia & priuatio non sine vnum definitione, rursus repetens dicta discrimina exponit.

Atqui ex quopiam quippiam fieri & non hoc magis in hisce dicitur quæ non permanent: ceu ex immusico musicū fieri dicitur. Ex homine vero non dicitur. Verum & in hisce quæ permanent interdum eodem modo dicitur. Nā ex ære statuam, & non æs statuam fieri dicimus. In eo tamen quod opponitur, & non permanet vtroque modo dicitur, & ex hoc fieri hoc, & hoc fieri hoc. Etenim ex immusico & immusicus fit & musicus. Idcirco & in composito similiter dicitur. Ex immusico nanque homine, atque immusicus homo musicus homo fieri dicitur.

Qm̄ & si de materia & priuatione dici solet illud (ex hoc) atq; illud (hoc) magis tñ illud de materia dr̃; & illud (ex hoc) de priuatione. Item de materia diuisim alterutrum dr̃. In priuatione aūt vtraq; de eodem & (ex hoc) & hoc) dici solent, neq; existimare oportet, qm̄ cū dicat vtraq; dici de priuatione, vt de oī priuatione vtraque dici possint, sed de quadam priuatione vtrūq; dr̃. Nā de priuatione formarum secundum substantiam, demonstrauimus non dici hoc, sed duntaxat ex hoc.

Cum autem fieri multis modis dicatur, & quædam nō simpliciter fieri, sed hoc aliquid fieri, simpliciter autem fieri solis substantijs competit. In cæteris quidem patet aliquid, ipsum inquā quod fit necessario subijci. Etenim quātum, et quale, & ad aliquid quando, & vbi fit aliquo subiecto. Propterea quod sola substantia de nullo subiecto alio dicitur. cætera aūt omnia de ipsa substantia dicuntur.

Qm̄ ostenderat non modo necessariam esse in principijs rerum contrarietatem, propterea quod nō qđuis in quoduis temere agit, aut à quouis patiť, sed dūtaxat contrarium in contrarium, verumēt opportunum esse subiectū in quod diuisim cōtraria agunt: Verū exēpla huius quod oporteat penitus esse subiectū in his, q̄ transmutanť s̄m substantiam non dedit, sed in his quæ trāsmutanť s̄m alterationem: Nam ex immusico hoīe fieri musicum hoīem cum dr̃, subiectum immusici, & musici homo est, & æs cum fit statua: Qm̄ igitur hæc transmutationes non sunt s̄m substātiam, sed s̄m qualitatem, vult modo ostendere etiam in his quæ trāsmutantur s̄m substantiam opportunū esse aliquod subiectum, circa quod cum cōtraria vicissim agunt gñationem rerum & corruptionem efficiant, quod quidē ea, quæ transmutantur s̄m alia prædicamenta in aliquo superstite subiecto transmutentur perspicuum est. Porrò statim eorum quæ transmutantur s̄m quantitatem ceu quæ augentur, quædam prius sunt & postea augētur. Nam hō est, qui augeť, vel planta, vel aliud quippiā similiter ēt id ꝙ diminuitur prius est. Eodem quoque modo quæ transmutantur s̄m qualitatem quoniam id ꝙ fit album, vel calidum, corpus aliquod est. Præterea id quod transmutatur s̄m locum quoniā prius est aliquod sursum antequam fiat deorsum ac petat. Similiter etiā cum quispiam fit pater, vel dexter, vel sinister, aliquid prorsus esse vel hominē, vel animal, vel corpus oportet. Quod quidem igitur ea quæ transmutantur secundū hæc prædicamēta ante mutationē subijci oporteat perspicuū est. In his aūt quæ transmutantur secundum substantiam, hoc non videtur manifestum esse, quoniam substantia de nullo subiecto prædicatur, ceu

alia

alia prædicamenta prædicantur, est tamen in transmutatione eius nihilo secius subiectum, quippe plantæ, animalia plane ex spermate generationem trahant, metalla etiam cum sint fusilia plane subiectum habēt ipsum humidum. Verum omnium rerum naturalium subiectum cōiter sunt, quatuor elementa, dico autem in generatione, & corruptione earū ex quibus taliter, ac taliter commixtis species naturales fiunt, ipsis quoq; elementis, & simpliciter cunctis rebus trina dimēsio, i. corpus ipsum sine qualitate, circa quod immutabile manens tanquam corpus mutationes fiunt in ipsum agentibus, & patientibus qualitatibus substantialibus, quod aūt subiectum ſm tanquam corpus immutabile sit, indicatum est nobis in theorematibus commixtis. Arist. aūt cuncta quæ fiunt ad quinq; redigit, vt ostendat in oīb. modis gñationis prorsus esse aliquod subiectū. Inquit igiť eorum oīum q̄ fiunt, q̄dam transfiguratione fiunt, q̄dā vero appositione, quędam ablatione, q̄dā cōpositione, & q̄dā alteratione. Transformanda cōpositione igiť ea fieri inquit q̄ trāsmutanť ſm alteratonē, i. ſm qualitatē, q. s. est ſm quartam ſpēm qualitatis figuram & formam, ceu statua. Nam nihil aliud trāsmutatur in ære, q̄ figura, & positio partium. Item appositione ea fieri asserit q̄ ſm quantitatem transmutant. Nā id quod augeť appositione crescit: quippe cibi continui, appositione augeať, verū non augeť additione similis. Non. n. per appositionem carnis caro simul augeť, sed quemadmodum in libro de Gñatione dicemus mutatio fit in partib. ex ea cibi humiditate q̄ contineť in eisdem. Idcirco ea q̄ augenť plus cibi requirunt. Præterea ablatione detractioneq́ue fiunt, vel vt ipse inquit sicut Mercurius, ex lapide, qui. n. quibusdam ex lapide sublatis detractisq; partibus fit, vel etiam in his quæ natura sunt, vt in his quæ labefactanť, & diminuunť per difflationem. Item compositione fieri dici solent, quæ arte, industriaq; gerunť, ceu domus & lectus. Nam hæc domus lignis lapidibusq; conficienda est, & lectus compositione partium struiť, quippe artifex in his nihil aliud efficere videať quàm materiā accurate cōditam cōponere. Sunt etiam in naturalibus rebus, quæ compositione fiunt. Nam ad producenda simul natura elemēta cōponit, similiter similia coniungit ad gñanda organica, quæ ēt connectit, ad producendum totum aīal quaten', talis forma consequiť extrinsecus hanc compositionē vt in artificialib. constat. Componi aūt dicunť similia, minime vero dissimilia. Neq; sane diceres superficiem, componi cum corpore, si quidem corpus non componiť ex corpore, & superficie, neq; superficiem ex superficie & linea, sed linea lineæ componi dr, & superficies, superficiei, & corpus corpori, hoc igiť modo non diceres proprie materiam & formam componi, sed formā fieri materia, hac rōne quoq; elemēta simplicia appellare solemus, qū quidem in his videať esse compositio, similium, sed congressus materiæ, & formæ quæ dissimiles sunt. Demum ex alteratione fieri inquit quę ſm substantiam transmutant, qm̄ subiectum totum alteratur & nihil eius manet sub forma nuper accedēte. Nulla. n. forma spermatis, & menstrui permanet in gñatione aīalis, sed totum vertiť, & mutať. Cū igiť quinq; modis fiat gñatio, in his oībus subiectum inueniť, in quo seruato conficiť mutatio, nā in his q̄ transfiguratione fiunt subiectū est ceu æs, domus, in his quæ appositiōe coagmentanť & coalescunt subiectum est aīal, & planta. Itē in his quæ ablatione detractioneq; fiūt subiectū est lapis. Præterea in his, q̄ compositione struunť; molimur ceu in domo lapides, & ligna. In his demum q̄ ſm substantiam vertuntur, & transmutanť corpus ipsum, & trina dimensio subiecta sunt, quare ex dictis constat quod quemadmodum in oī eo quod fit, est vna contrarietas qua illud fit, sic ēt aliquod subiectū esse penitus, oportet, in quod cum agant & patianť contraria generationem, & corruptionem efficiant. Verum hos quinque gñationis modos possumus etiam in his quæ transmutanť ſm substantiam considerare, quippe cum natura non solum elementa inter se componat, sed etiam alterare, & vertere velit, & sic ex his sperma efficit, quo ēt alterato carunculam producit, deinde eam auget & tandem format. Dices præterea in his naturam operari ipsam detractionem. Nam detrahitur demiturq; de ipso spermate & menstruo superfluum, si quippiā fuerit, & minime conduxerit ad ponendum aīal. Ex oībus igiť his dictis inquit perspicuum esse, vt oē compositū quod fit subiecto, & forma constet, subiectum aūt duplex est, quoddam formæ oppositum, quod etiam formam fugit, hæc sane priuatio est, quoddam autē, quod permanet cum forma & recipit eam aduenientem, & hoc est materia. Item ipsum factum materia est, & id q̄ fit ipsa forma. Cum autem fieri multis modis dicať, & quędam non simpliciter fieri, sed hoc aliquid fieri, simpliciter autem fieri solis substantijs conuenit. Sæpe diximus Aristotelem generationem substantiarum simplicem appellare, & eam accidentium quandam generationem, idcirco in gñationibus ſm substantiam simpliciter dicimus hominem fieri, in gñatione autem ſm accidens non simpliciter fieri dicimus, sed aliquid fieri. Albus. n. fit, vel musicus homo. Quod itaq; in gñatione alicuius fit subiectum patet. Verum inquisitione opus est si hoc sit etiam in gñatione substantiæ, ac in gñatione eorum quæ ad aliquid aliud suntnā q̄ ad aliquid alterum sunt essentiam suam obtinent quatenus ad alterum referuntur, ob id igiť cum dicere ad aliquid voluiťset, dixit ad aliquid alterum. Propterea quod sola substantia de nullo subiecto alio dr̄, cætera autem oīa de ipsa substantia dicunť. Qm̄ liquet in gñatione accidentium esse aliquod subiectum, eo credit ipsa neq; posse, absq; aliquo subiecto esse, quod quidem substantia est. Qm̄ aūt substantia de nullo subiecto dicitur, idcirco videretur generatio substantiæ ex subiecto non esse.

Vide Theophrastum in libris de plantis. Vide Albertum in libris de Metallis. Quomodo circa dimēsionem fiunt mutatio.

Primo de generatione vide hunc auctorem & interpretem qd de auctione senciat.

Textus.

Quod vero substantia & quæcunque alia simpliciter sunt, ex subiecto fiant aliquo patefiet diligenter consideranti. Semper enim est aliquid quod subijcitur, ex quo generatur id quod fit. Plantæ nanque & animalia ex semine fiunt. Eorum autem quæ fiunt simpliciter, quædam quidem transfiguratione fiunt ceu statua. Quædam additione, vt ea quæ augentur. Quædam ablatione, vt è lapide Mercurius. Quædam compositione vt domus. Quædam alteratione, vt ea quæ vertuntur secundum materiā. Omnia autem quæ hoc modo fiunt ex subiecto fieri patet.

Quinque modis res fiunt.

Dicens (substātia) ad magis cōe peruenit, qm̄ & simpliciter oīa fiunt. Nam cōiter demonstrabit in cunctis quoddam subiectum prorsus oportunum esse. Diuidit aūt, quod iam dixi, omnia quæ fiunt in quinq; modos, in qb. oībus ostendit opportunum esse subiectū. Sed iam omnes diuisim ac sigillatim pertractauimus.

Quare ex dictis constat, omne quod fit semper esse compositum. Atque est quidem aliquid quod factum est, & aliquid quod hoc fit.

Compositum ex materia & forma, quarū factū est forma, & ipsum quod fit materia. Nam materia fieri dicitur id quod quidem forma est, quoniam suscipit eā. Verum superius appellauit factum, ipsum subiectum, hic vero vocat ipsam formam. Nā est aliquod factum inquit, id est forma, atque aliquid quod hoc fit, id est, materia. Nam ipsa fit quædam forma.

Et hoc est duplex. Nā aut subiectum est, aut oppositum. Atq; oppositum quidem immusicum, subiecti autem hominem dico. Et infigurationem & informitatem vel inordinationē oppositū, æs autem aurum, lapidem, subiectum.

Et idem inquit subiectum rõne compositũ duplex est. Quoddam.n.opponitur ipsi formæ, & hoc est priuatio. Quoddam vero subijcitur & permanet vna cũ forma aduenıente, & cum ipsa compositum perficit.

Constat igitur quoniam siquidem sunt causæ & principia eorum quæ sunt natura ex quibus primis sunt ac facta sunt non per accidens sed vnumquodq; quod dicitur secundum substantiam, omnia fieri ex subiecto ac forma. Componitur enim musicus homo ex homine quodammodo & musico. Nam rationes in eorum rationes dissolues. Vniuersa igitur quæ fiunt ex hisce fieri constat.

Constat(inquit)siquidẽ sunt principia rerũ quæ natura sunt ex quibus primis cũ insunt vnumquodq; fit & perficitur, qm̃ hæc sunt ex quibus componitur vnũquodq; veluti ex subiecto & forma. Nã hæc sunt principia componentia vnũquodq; naturale. Si ergo principia sunt prima cõponentia, & materia formaq; sunt ea q̃ primo cõponũt, itaq; ipsæ erunt prima principia oĩum rerũ naturaliũ ex quibus primo sunt, vel fiũt. Recte dixit, sunt vel fiunt. Nã hoc verbum(sunt)accõmodatur vniuersitatibus totalitatibusq; elemẽtorũ & cœlestibus. Illud vero(fiunt)accommodatur oĩbus particularib. quæ gñantur & corrumpuntur. Dicit item nõ per accidens, sed vnũquodq; id quod per substantiam dr̃. Componitur.n.statua ex rubeo & ære, sed per accidẽs ex rubeo. Vnde sicut in materia est aliquod per accidens ita etiam in forma. Nam dr̃ statuæ trium cubitorum causa per accidens esse tricubitum. Sed æs per se statuam facit, tricubitum vero, per accidens. Componitur musicus homo quodammodo ex homine & musico. Nam rõnes in eorũ rõnes dissolues. Quod homo musicus sit compositũ facit fidem ex resolutione eius, quippe vnumquodq; resoluaĩ in ea, ex quibus componitur. Nam rõnẽ hoĩs musici dissolues in rõnes ex quibus constituiĩ dico.s. in rõnem hominis, & in rõnem musici. Diffinitio.n.hominis musici resoluitur in diffinitionem hoĩs & diffinitionem musici. Scribitur etiam in nonnullis codicib.(& in terminos.)Nam resoluitur musicus homo in hoĩem, & in musicum. Addidit nõ in cassum illã particulã(quodammodo) qm̃ componẽtia vel corpora sunt, vel res quæ p̃ substant. Musicũ autẽ neq; corpus est, neq; per substat, sed in subiecto est.

Textus.

Verba in aliis codicibus.

Est autem subiectum quidem numero vnũ, forma autem duo. Nam homo, & aurum, & prorsus materia numeratilis est. Est enim hoc aliquid magis & non secundum accidens ex quo fit id quod gignitur. Priuatio autem & oppositio, accidens.

Cum ostendisset dupliciter priuationem à materia diuersam esse tum nominum pronunciatione, tum ẽt ipsa rerum natura. Nunc proponit ostendere quomodo se habeant. Vtrum in eo q̃ principia sint eodẽ modo materia & priuatio sint principia, vel non, & quo vtraq; sint principia. Vt igitur hoc inueniat, prius quærit quomodo se habeant ad essentiam. Nam vt se habẽt ad esse, ita se habebũt profecto ad id quo principia esse dicuntur. Est igitur propriẽ ens hoc aliquid & numeratile, loquor modo de rebus naturalib. Vnum numero aũt, & hoc aliquid est proprie ipsum compositũ, hoc.s.demonstratum. Vnde igitur composito accedit hoc aliquid, inquit id magis ipsum à materia quã à forma obtinere, qm̃ forma quã primum à materia separat & corrumpitur. Materia aũt manet. Præterea forma sine materia non subsisteret, materia vero & si nũquã sit sine aliqua forma, tñ quo ad propriam eius rõnem, est sine forma, quare cõposito accedit, vt potius à materia q̃ à forma per se subsistens sit; quod hoc aliquid, vnum numero, & hoc ens appellare solemus. Materia igit est ens & propriẽ ens, priuatio aũt nõ põt numerari in singulis rebus neq; hoc aliquid est, quippe sit in definita, quare neq; p̃prie ens erit, sed p̃ se quidẽ non ens, & si ens esset hoc aliquid per accidẽs erit ens, qm̃ in ente est.s.in materia, quare si materia per se & proprie ens est, & priuatio per se non ens, iure erit ens per accidens: quo sit vt hæc quemadmodũ se hñt vt sint, ita se habent vt sint principia, igiĩ patet materiã propriũ, & per se principium esse, priuationẽ aũt per accidens. Et vt summatim dicamus, rerum quædã sunt dũtaxat, nõ entia, quædam solum entia, quædã partim entia, & partim non entia. Ea igiĩ sunt duntaxat nõ entia quæ prorsus nihil sunt, & ea sunt entia solũ quæ sunt formæ, qm̃ cũ innatũ est non simul esse cũ priuationib. siquidẽ opposita simul coniungi nequeant. Ea vero quæ partim entia sunt, & partim non entia, sunt materia & priuatio. Verũ materia per se ens est, & per accidens, nõ ens, qm̃ in ea est aliquod non ens.i.priuatio, ex hoc ẽt constat qũo forma sit dũtaxat ens. Priuatio aũt p̃ se quidẽ est non ens, p̃ accidẽs vero ens. Vt igiĩ se hñt ad id quo sunt entia, ita se habebũt ad esse principia: quare si materia quidem per se est ens, ẽt per se erit principium, & proprie principiũ, sed priuatio qm̃ per accidẽs est ens, ẽt per accidens erit principium. Neq;.n.priuatio quippiã confert ad rei existẽtiã, sed solũ sua absentia cõfert ad gñationem rerum. Hæc igiĩ dicens, quæ iam dixit in summã collegit, qm̃ perspicuũ est ex oĩbus dictis quot & quæ sint principia, qm̃ quidẽ aliquo tria sint, & quodãmodo duo. Nã proprie duo sunt principia materia, & forma, quippe quæ ipsas res compleant, & maxime conferant vt ipsæ sint. Dicito tñ aliquo pacto tria principia esse, qm̃ priuatio etiam confert aliquo ad gñationem rerum. Nam oportet priusquam forma recipiaĩ, vt materia priuetur ea, deinde eã priuationẽ abijci ens hoc modo formam recipiat. Quo pacto itaq; sint tria principia, & duo perspicuũ est. Sic ẽt affirmabis principia partim esse cõtraria, partim vero non cõtraria. Nã cum quoduis minime à quouis temere patiaĩ, sed contrarium à contrario, ita non absq; rõne dicẽdũ est contraria esse principia. Verũ quia contraria per seipsa nõ idonea sunt, agere neq; pati inter se videbiĩ non oportere, vt principia sint contraria, sed sufficit alterũ cõtrariorum pñtia, vel absẽntia res gñare & producere. Dissoluit autem quandam oppositionem apparentem dicendo opere pretium esse subiecto & contrarijs, verũ altero contrariorũ cum subiecto tãquam compleat rei substantiam, altero autem.s.priuatione per accidẽs, q̃ anm ipse dicat, deinde modum affert quo materiã cognoscere possimus. Sciendum autem est, quoniam Plato ante ipsum duos modos esse tulit, quibus in materiæ cognitionem venire qimus, vnũ profecto ex ablatione cũ nos dicimus materia nõ est equus, neq; hõ, neq; prorsus aliquod corpus, sed quoddam alterum præter ipsa, quod quidẽ hisce oĩbus subijcitur, hoc præterea modo inquit primam causam cognosci: siquidẽ de eadem non sit aliquod affirmãdũ, sed ex ablatione ipsius cognitionem assequimur dicentes ipsam non esse corpus, neq; animum, neq; mentem, neq; aliud quippiam. Sed aliquod alterũ præter ipsa quod omnibus supereminet. Idcirco inquit materiam primæ causæ tum similem esse, tum etiam dissimilem, assimilatur inq̃ qm̃ ex ablatione oĩum rerũ vtraq; percipiunĩ, dissimilis aũtẽ est qm̃ cum de materia differimus, ipsam non esse, aliquod ens affirmamus, sed quoddã alterũ ab his omnib. quibus tamen deterius est, & cunctis subiectum. Ac prima causa licet non sit aliquod eorum, quæ existunt, attamen cunctis melius ad supereminẽs est, igiĩ materia ei similis atq; dissimilis est. Nã illius ablatio melior est, huius autem.s.materiæ deterior. Similitudo inquã est, qm̃ ipsa sine forma est, dissimilis autem, quoniam prima cã est supra formã, materia vero inferior forma.

Duos modos cognoscendi materiã Plato dedit.

Damascenus Theologus. Augusĩ. Theologus imitantes Platonem dicere Deum cognosci potius per negationẽ, quàm per affirmationem. Sed quo secũdum Pla. possumus cognoscere Deum, vide Plotinum ibi vide Marsiliũ ficinum in Theologia.

Ille locus facet his, qui materiã principium indiuiduationis ponunt.

Is itaque

Item lege tu libru Parmenidis de ente & vno.

Is itaque est vnus modus cognoscendi materiam. Secũdus autem est per proportionem, quo etiam nunc Aristot. vtitur, qm̃ quam proportionẽ æs habet ad omnia vasa ærea, & lignum ad omnia vasa lignea, eandem ẽt rationem habet materia ad omnia entia. Nam quo pacto si vellemus cæco quandam naturam ligni discribere, duceremus ipsum in cognitionem ligni dicentes illud esse lignũm quod neque lectus est, neq; ianua, neq; abbaculus, neq; aliquid aliud vas, sed id est, quod his cũctis substerneretur, atq; id esse quod cum nullam formam in sua substantia non habet idoneum est omnes recipere, sic etiam deduceremus, quempiam ad intelligentiam materiæ asserentes ipsam nullam formam naturalẽ esse, sed illud quod omnibus subiacet & sussternitur materiam esse. Vnde & Plato ipsam adulterina cognitione comprehendi asseruit, qm̃ assequi substantiã eius, & quid illa sit cognoscere impossibile est. Verum ex negatione aliorum, & ex proportione conceptionẽ ipsius obtinemus, quo rursus pacto asserit nos in cognitionem primi venire, cuius simulachrum vnum & solũ aiunt esse Solem. Nam alias virtutes, quæ hñt particulares actiones dixere simulachra esse ad proportionẽ cuiuscunq; actionis. Veruntñ primi & omnium maximæ causæ inuenerunt vnum, & solum simulachrum exemplarq; naturale ipsum Solem. Nam quo pacto Sol oĩb. rebus mundanis præstat, eo etiam oẽs res. incomparabili excellẽtia primum excellit, & quemadmodum sol cuncta illuminat, ita & illud omnia bona efficit, quatenus vno accessu studioq; vnumquodq; iuxta suam mẽsuram actione optimi opificis participat, sicut etiã ea quæ lumen solare capiunt iuxta vim & potentiam participant vna actione illius qui cuncta illuminat. Est autem subiectum, quidem numero vnum forma, autem duo. Qm̃ proxime dixit oĩa fieri ex subiecto & forma, & cuncta quæ fiũt Arist. reduxit ad ista duo principia, nunc ait hoc subiectum non esse simpliciter vnum, sed numero vnum, rõne aũt duo. Nam in se hẽt priuationem, q̃ à materia rõne differt, quippe aliam assignabis, materiæ diffinitionẽ, & aliã priuationis, ceu hois, & immusici. Prius igiť ostendit vtrunq; componentiũ compositum similiter vnum esse. Hõ.n. & aurum (ac prorsus materia numerabilis.) Est.n. hoc aliquid magis, & non ſm accidẽs, ex quo fit id quod gignitur. Qm̃ dixit subiectũ esse vnum numero, formam autem duo, vult hoc idem ostendere, & ex eodem simul studet inducere, qũo vtræq; sint principia. Inquit igitur materiã esse numeratilem, qm̃ hoc aliquid est musici materiæ hõ, qui sane hoc aliquid est, & numeratilis. Item lignũ ẽt lecti numeratile est. Atqui immusicam, & informitatẽ hoc aliquid esse dicere non licet, tum quia non habet terminum, tum etiam quia substare non põt. Nã hoc aliquid est aliquod ens, quod vero non est hoc aliquid, non erit proprie ens. Hoc igiť est eorum discrimẽ. Habes hic etiam qũo vtraq; sit principium. Nam materia cum sit hoc aliquid, & perficiat compositũ, per se principium erit. Priuatio autem non est per se hoc aliquid, qm̃ non apparet in composito, qm̃ vero accidit principio per se, dico.s. ipsi materiæ. Idcirco erit principium per accidens. Verum cum dicit homo & aurum ad vl̃te vltra procedit adijciens & prorsus materia. Atqui dicẽdum est formã magis esse hoc aliquid quam materia. Verum (vt dicebamus iam) comparatio hæc fit inter materiam, & priuationem, qm̃ materia est magis, hoc aliquid q̃ priuatio. Hoc autem dico ꝑ ꝑ materiam primam, quippe quæ per se non sit numeratilis, tamen est magis numerabilis quam priuatio, qm̃ ad constituẽdum compositum ꝙ quidẽ est ꝓprie hoc aliquid materia magis cooperatur, cum permanet, & in ipso possit aliquo modo conspici, cum priuatio præcisa formæ non appareat: magis materia quam priuatio numerabilis est. Subiunxit demũ (priuatio aũt & oppositio, accidẽs) nõ dixit oppositionẽ, velut aliquod alterũ significans præter priuationem, cum de eodem ambo dicantur, priuatio nanq; & quoddam oppositum est.

Quocirca Homerus vocauit solem Deorum patrẽ. Vide Pla. in libro de Recta nominum ratione. De Dei bonitate lege Philonẽ Iudæũ. atque Phil. in mundo. De similitudine solis ad Deum lege Porphyrium Iamblicum. Proclum qui nituntur exponere quomodo inuocato Deo supra illa Timæi passa vbi docet nos Pl. in principio cuiusuis magni vel parui operis inuocare Deum, ipse nos illuminet, pulcherrimanque intelliges.

Ponderatio verborum textus.

Obiectionẽ quandam tollit. Ex his habetur quod materia formæ & compositũ dici queunt hoc aliquid verum non eodem modo.

Forma autem est vnum: ceu ordo, vel musica, vel eorum aliquid quæ simili modo dicantur.

Hoc continuum est superiorib. verbis. Cum dixit. Est autem subiectum quidem numero vnũ, forma aũt duo, deinde sequiť hoc.s. forma aũt est vnum, verba vero quæ media sunt priorem sñiam probant. Inquit igitur ꝙ non quemadmodum subiectum est rõne duo, ita & forma, sed ipsa est rõne & numero vnum. Sed si forma vnum est, patet ẽt ipsam esse vnum numero & hoc aliquid, quæ ſm aliud magis est hoc aliqd q̃ materia, quippe per ipsam vnumquodq; dicať esse hoc aliquid ceu homo, equus. At ſm aliud magis materia est hoc, aliquid q̃ forma, siquidẽ oẽ hoc aliquid sit per se substans, & non in alio subsistens. Compositum nanq; per se substare magis hẽt à materia q̃ à forma, siquidẽ forma sine materia esse nequeat, & materiã sine forma cõcipere possimus, vt æs sine formis artificialib. Itẽ quatenus materia propria rõne subijciť per seipsam. Nam ipsa forma non eget vt sit, sed vt ornetur & decoretur.

Quapropter ipsa principia tum duo, tum tria dicenda sunt tum ẽt contraria, ceu si quis dicat immusicum & musicum, calidum & frigidum, aut conueniens & inconueniens. Tum ẽt vt non contrariã. Nam fieri non potest vt mutuo contraria patiantur. Soluitur autem & hoc quia aliud est ipsum subiectum. Hoc enim non est contrarium.

Duo quidem siue materia & forma fuerint vt diximus, siue contraria, quod vero intelligenda sint contraria videtur consonum id quod subiungit. Tum etiam vt contraria. Tum etiam vt non contraria. Nam cũ generatio & corruptio fiant, quia contraria agunt & patiuntur, videbuntur principia contraria esse. Nam contraria agunt, & patiuntur, quare duo principia sunt cõtraria. Videbuntur etiam non esse contraria principia, qm̃ ipsæ contrarietates per seipsas nõ sunt idoneæ agere inter se vicissim. Sed inquit hanc etiam dubitationẽ soluemus si subiecerimus tertiam quandam naturam contrarijs circa quam nonnullæ contrariæ affectiones, generationes, & corruptiones versantur, quæ ipsa non sit contrarium: quare constat ex his tria aliquo modo, esse principia vt contraria & subiectum, & aliquo modo duo, vt forma, & materia, forma nanq; sua præsentia, & absentia generationem, & corruptionem facit.

Quare neq; plura principia contrarijs quodammodo sunt, sed duo, vt ita dicã numero. Neque rursus penitus duo, quod ipsorum rõ est diuersa, sed tria. Diuersa.n. est hominis ratio, & immusici, & figuræ expertis, & æris.

Non hoc inquit quod contraria solum sint principia, sed quia numero non erunt plura principia contrarijs aliquomodo, id est secundum quantitatem. Dixit plura contrarijs pro hoc scilicet plura quã duo, aliquo modo non sunt. Et quod hoc dicat perspicuum est ex his quæ inducit (sed solum duo) vt ita dicam, numero. Neque rursus penitus duo, quoniam diuersa est ratio ipsorum. Nã & si duo principia materia & forma sunt, attamen quia essentia & diffinitio materiæ non est eadem quippe ſm aliud sit materia, & secundum aliud, forma priuetur, quod exemplis persuadet, inqt enim hominis rationem aliam esse, & aliam immusici, quocirca cum homo callet musicam homo quidem adhuc est, sed non immusicus, cedit enim priuatio formæ.

Quot igitur sint principia naturalium quibus generatio competit, & quonammodo sint tot, satis diximus. Patet etiam aliquid ipsis contrarijs subijci oportere, &

contraria duo esse. Modo autem quodam alio non necessarium esse. Erit enim sufficiens alterum contrarium sui absentia præsentiaq; ad faciendum mutationem.

Videtur hic sanere Thom. & fratri Egidio Heremitæ qui sentiūt materiam in cœlo esse & dissentire ab Auerroe tamen nihil ex hoc certi habetur quidsentserit in hac re Ioānes cū alibi materiā ad locum solum in cœlis collocet.

Non dixit naturalium solū, ne cœlestia prætermisisse videatur, sed dixit naturalium quibus competit generatio, qppe priuatio in cœlestibus rōnē principij nō subeat, sed solum ibi materia & forma sunt. Illud itaq; quibus gñatio competit, ob id dixit, subiunxit aūt (naturalium) ob ea quæ ope intellectus fiūt, quippe in his neq; formam, neq; materiam speculemur, nisi quadam proportione & similitudine, ceu syllogismi materia dicunt propositiones, & forma conclusio. Et contraria duo esse, merito qm̃ cōtrariū alicui cōtrarium est, quū nihil sit sibijpsi contrarium. Modo aūt quodā alio nō necessarium esse. Nā forma locum priuationis & vicē supplet, sed forma absens faciet corruptionem, p̄sens autem gñationem: igitur sufficiens est alterum contrariorum cum materia in rationem principij acceptum.

Natura autem ea quæ subijcitur similitudine ac proportione sub scientiam cadit. Vt enim æs ad statuam: aut ad lecticā lignū: vel ad aliquid aliorū quæ formam habēt materies atq; informe sese habet, antequā recipiat formā sic ad substātiā & hoc aliquid, ac id quod est hæc se habet.

Hic qui sit modus cognoscēdi materiā ponit, qm̃ ꝓportione & similitudine. Diximus autem Platonem ēt modo percipiendi materiā ablatione vsum fuisse. Sic ad substātiā, & hoc aliquid, ac id qđ est hęc se habet materia. Vnde in his verbis ꝓcedit ad magis vł̄e cū dicit ac id qđ est. Nā materia subiecta substantijs, per ipsas ꝑfecto & accidentib. subijcit̃. Et sic syllogismo ratiocinabere. Materia substātiæ subijcit̃, sed substantia accidentib. subijcitur, igitur materia accidentibus subijcit̃.

Hæc igitur vnum principium est: non tamen vnum: neque ita vnum ens perinde atque hoc aliquid. Vnum etiam principium rō. Itē & huic contrarium ipsa inquam priuatio. Hæc autē quo duo sint: atq; plura paulo ante diximus.

Repetit rursus principiorum numerum. Est igitur tandem materia vnum principium. Verum & si vnum appellatur, tamen non ita est vnum aliquid & numerabile sicut hoc aliquid quod sane compositum est. Hoc n. est & particulare, & proprie numerabile. Nā & si cōposito merito materiæ inesse competereq; hoc aliquid dicebamus, attamen hoc aliquid & magis numerabile est ipsum compositum. Neque mirum est, qm̃ corpora etiam patiuntur merito materiæ, quippe ob materiam huiusmodi corpora aptitudinem habeant, attamen materiam cum s̃m seipsam contemplabimur expertem passionis penitus esse fatebimur. Possunt autē hæc verba. Non tamen vnum: neq; ita vnum ens perinde atque hoc aliquid de forma accipi, vt hoc aliquid dicat significetq; formam. Nam vnumquodq; per formā est. Quocirca vnum & hoc aliquid de forma magis diceretur, quod sane fit quia forma semper vna & eadem est nullam alterationem suscipiens. Materia vero varijs diuersisq; modis alteratur & transmutatur s̃m diuersos modos suscipiendi formas. Eo igitur qđ forma semper manet, & materia diuersis modis alteratur, hac ratione formam magis esse vnum dixit q̃ materiam. Verum quatenus materia non eget altero subiecto vt sit quemadmodum forma eget materia, sed per seipsam sufficit subsistere, erit hoc modo magis hoc aliquid materia, q̃ forma. Sed quomodo materia magis sit hoc aliquid, & quo magis ipsa forma prædictis absoluimus.

Textus. Quędam hic adijciūtur ꝓ pter loci expositionē aliter locus non intelligeret.

(Vnum etiam principium rō) hic, & hæc ambo articuli sunt. Rōnem vero (vt sæpe diximus) formam vocat, cū igitur dicat principium materiale, dicit ēt formale: & ait formam ēt esse vnum principium, quo ordine igit̃ subiecit duos articulos de eodē quatenus ratio est principium, cum principium in Græco per articulum fœmininū flectatur, iure fœmininum articulum adiecit. Qm̃ vero rō in Græco est masculini generis, ei adiecit masculinum articulum, ob id igitur duos articulos statuit de eodem, fœmininum. s. & masculinū, per fœmininum principium insinuat, & masculinum rationi adiecit ac si dicat, sed alterū principiū est rō, id est forma.

Primū igitur dictum est contraria solum principia esse. Deinde necessarium esse, quoddam etiam aliud subijci: triaq; esse. Ex his autem quæ nunc diximus patet quænam sit differentia contrariorum: & quomodo principia mutuo se habent. & quid sit ipsum subiectum.

Hic oīa dicta summatim colligit, & epilogum facit. Et qūo principia mutuo se habeant, qm̃ quædā eorū ꝑ se sunt principia, q̃dā vero per accidēs. Item materia & priuatio sunt numero vnū. Et materia assimilatur fœminæ, & forma masculo, & quæcūq; alia de ipsis dixit.

Sed vtrum forma substantia sit an subiectum nondum constat.

Contemplationē de his in libris Metaphysices ꝓrogat, & differt. Ibi vero erit an forma sit substantia necne, & qūo sit principiū. Itē si omnis forma corruptionis expers sit, an quædam sint corruptibiles. Præterea indagat ꝙ si non oīs forma incorruptibilis est, qūo oīs sit principium. Et br̄ dicamus, illic ab eodem hæc dicūtur de ipsa forma. Inquit ergo quod vtraque vt sit vna magis quam altera substantia, habet aliquid peculiaris cōditionis. Nam materia magis substātia est, q̃ forma, qm̃ materia res, quædā per se substans est, forma sine materia esse non posit. Et materia econtrario non indigeat forma vt sit. Forma quoq; magis substātia est, q̃ materia siquidem materia formæ præsentia ornetur ordinetur, & terminetur, & ipsa ornet & terminet. Itē quia vnumquodq; ens non per materiam sed per formam impressam distinguitur, quare s̃m aliquid materia magis substantia est, quàm forma, & secundum aliquid forma substantia magis est, quàm materia. 7 & 8. Metaphy.

Constat autem tria principia rerum esse, & quo nā pacto tria: & quis sit ipsorum modus. Quot igitur & quæ sint principia rerū ex hisce quæ explicauimus cōsiderandū sit.

Dixit qm̃ pacto pro qualia sint tria, qm̃ materia forma & priuatio sunt principia. Et quis sit modus ipsorū diximus, qm̃ quædā sunt principia per se, q̃dā vero per accidēs, & qđ materia ē subiectū, & ꝙ forma terminet & ornat ipsā, ceu statuæ forma æs terminat & ornat.

Post hæc autem & veterum dubitationem vno modo sic solui dicamus.

Inditium tūc est quod rōnes rectæ ac scientificę habitæ sint, qm̃ tales cum tradunt̃ & fiunt de ipsa re eiusdem rei naturam nobis exhibent ac explicant & dubitationes, quæ afferuntur contra ipsam diluunt ac dissoluunt. Sunt nanque huiusmodi rationes de principijs rerum naturalium ab Aristo. traditæ, quippe quæ communissima rerum naturalium principia affatim abundeq; nobis explicauerint, & dubitationes quę aduersus ipsa principia nonnullis allatæ fuerunt per easdem dissoluemus, quod quidem in præsentia Arist. facit. Adducuntur autem in medium dubitationes de rebus naturalibus, quas olim in rationibus contra Anaxagoram commemorauimus. Ea autem sunt quæ videntur generationem de medio tollere. Inquit enim cum antiqui veritatem inquirere vel inuenire niterentur imperitia dialectices à veritate longissime recesserunt, ac putauerunt penitus generationem non esse. Nam aiunt si fieri aliquid potest vel ex ente illud fiet, vel ex nō ente, sed ex ente fieri non potest, quomodo enim ens fieret, alioquin prius esset q̃ generaretur, neq; fieri potest ex non ente, qm̃ impossibile est aliquid ex non quodam præsupposito fieri, atq; omnium Philosophorum cōis ac eadem est opinio, vt nihil ex non ente prorsus fiat. Consimile fere 4. libro dicit.

Nam

Nam oportet id quod producendum est antequã generetur habere quandam potentiam & aptitudinẽ qua illud generari queat. Si.n.antequam aliud fieret, gigni non posset, neq; etiam fieret. Necesse igitur est vt prius quam fiat potentiam habeat vt generetur. At id quod pôt fieri aliquod ens est, & ipsa potentia, nihil igitur ex nihilo fit, quare vr̃ neque omnino generationem esse, ob id igitur generationem de medio tollentes segregatione congregatione, & positione hisce talibus res fieri produciq; dixerunt. Ex hoc principio (inquit) cũ cœpissent, multitudinem ex rebus tollebant. Nã vno absurdo dato (vt ipse inquit) infinita sequent̃. Ex eo.n. generationem auferebant, quod generabilibus non ens subijci non potest ex quo fierent. Nam si non ens ipsis subijceretur, accideret ex hoc non ens fieri, & sic multitudinem tollebant. Nam si multitudo est, ẽt diuersitas erit, quare si hoc concedit̃ etiam nõ ens erit, qm̃ Socrates non est Plato, quare Socrates est non ens, quippe q̃ Plato non sit. Præterea ens est, qm̃ Socrates est, idẽ itaque erit ens & non ens, quod quidẽ fieri nequit, quod si hoc impoẽ est, multitudine ẽt in rebus esse non poterit, quare ens fieri nõ posset, & ĩmobile foret. Illi ergo ex his tollebant de medio generationem ob imperitiã dialecticæ disciplinæ, q̃q̃ recte cum de generatione dissererent ex diuisione rõnem deduxerint, ea præsertim diuisione quæ fit ꝑ cõtradictionẽ dicentes, quod si qppiam fit, vel ex & non ens. Verum praue quia imperfecte vtebantur diuisione. Neq;.n.ens vnam quandã rem significare potest, eodem etiam modo non ens, oportebat igitur in diuisionẽ hæc ẽt afferre, & ita oẽs partes diuisionis considerare si contingit ſm aliquid eorum fieri gñationẽ. Nam æquiuoca vox ens est, similiter & nõ ens. Etenim simpliciter non ens nihil est. Item neq; ens est communis quædam natura, sed vox æquiuoca quæ de pluribus prædicatur, quoniam ens vel est substantia similiter. Eodem etiam modo nõ ens vnum aliquid & simplex non significat, sed vel simpliciter non ens, qđ quidem prorsus nihil est, vel non ens aliquid. Nam substantia est aliquod non ens, quippe quæ non sit quantitas, vel qualitas, neq; similiter aliquid aliorũ. Vnde qppiam potest esse tum ens, tum etiam non ens ſm aliud atq; aliud, ens nanq; aliquod est ſm aliud, & nõ ens ſm aliud. Illi ergo ob imperitiam dialecticæ disciplinæ in hanc ignorantiam inciderunt, quare (inquit) veteres ratione impulsi ac victi generationem & multitudinẽ, quæ sunt cuiq; manifestæ de medio tollere nitebantur.

Nõ ens vox æquiuoca

Verum Aristot. in rationibus quas de principijs tradidit has dubitationes exoluit. Diximus.n.principiorum quædam esse per se ceu materiam & formam, quędam vero per accidens vt priuationem. Vnde ex hac diuisione per se, & per accidẽs soluit dubitationem, & ex alia qua dr̃ aliquid esse in potentia vel in actu. Si.n.simpliciter fiebat aliquid perspicuum est ex simpliciter nõ ente fieri. At modo aliquod fit, & non simpliciter, igitur ex quodam non ente fit: Nã sicut simpliciter ens ex simpliciter non ente fit, ita aliquod ens ex aliquo non ente producitur, sed simpliciter ens gigni non potest, quia ex eo, quod penitus non est, generaretur. Et hæc ratio apud eos maxime valet. Qm̃ ergo factum non simpliciter fit, sed aliquid, & illud ex quo fit aliquid, nõ ens erit aliquid autem non ens est ẽt aliquid ens. hoc autem est cõpositum ex materia & forma, & omne actu ens est huiusmodi. cum igitur dicemus id quod fit ex ente fieri, ceu cum ignis ex aere producitur, fatebimur nanq; ex nõ ente per se videlicet ex aere ignem produci. Nã aer est ens per se, non tamẽ per se vt ex ente, sed per accidens hoc modo producitur. Nam principium per se id paulo prius appellauimus, quod pars geniti fit, ceu sunt materia, & forma, si ergo aer non fit pars ignis, ꝓfecto nõ ex ente per se ex aere ignis producetur, sed accidit vt id sit per se, ex quo gignitur, dico ſ. vt materia, aeris formam habeat. Nam ad producendum ignẽ forma aeris nihil confert, cũ ignis nihil minus fiat ex aqua & terra, & cæteris omnibus compositis. Si ergo consideramus id ꝙ fit ex materia produci, fatebimur ex eadem veluti ex ente per se illud fieri, quippe materia fit ens per se, & per se fiat, vt ex ente quandoquidem materia eius pars euadat. Et nihil absurdi est, qm̃ materia non est illud ens, quod gignitur, sed aliud est ipsa, & aliud quod gignitur. Veteres autem generationẽ ex materia nequaquam intellexerunt, sed de particularib. generationibus dubitationes excitabant & afferebãt, qm̃ cum aerem ignẽ fieri viderent, & aer esset qui fit ignis, ens itaq; fieri asserebant. Nos igitur ad ipsorum dubitationes respondentes dicimus, ꝙ si ex aere ignis gignitur, non tamen ex eodem producitur quatenus aer est, sed per accidens, qm̃ subiecto accidit vt aeris formam habeat, quare, & si ex ente producuntur ea quæ fiunt, attamen non quatenus ens est, sed quatenus accidit ei ex quo per se fit, id est materiã ens esse.ſ. informatam. Item quum ex non ente fieri affirmabimus id dicimus, non quatenus non ens est. Neq;.n.ex fit id ꝙ producit̃, quippe priuatio ignis, non fit eius pars. Asserimus igit̃ ignem ex non ente fieri, sed nõ ex nõ ente simpliciter sed ex quodam non ente. Nã fit ex non igne, q̃q̃ nõ per se ex nõ igne fiat, sed per se ex subiecto. Verũ quia hoc habet priuationem ignis quod quidem est per se non ens, idcirco dicimus ignem ex non ente fieri licet ꝑ accidens ex non ente produci dicat̃. Et si proximam gñationem considerabimus, in aere profecto ignis priuatio est. Nam aer non est ignis.i.aliquod non ens est, igit̃ ex non ente fit. Verum non per se sed per accidens, per se autem fit duntaxat ex subiecto & materia.

Obiectio ad hæc reperit. Responsum.

Sed si ex materia quæ est ens ꝑ se, ac ex ea veluti ex ꝑ se ente fit aliquid, nihilominus absurdum deducitur.ſ. factum ꝓfuisse antequam fieret. Dicimus neq; illud reuera fieri, quod iam est, sed aliud quidem est, aliud vero generat̃ vt æs, quod fit statua, nõ id fit, ꝙ est, sed aliud est, aliud vero fit: ita etiam in cunctis quæ natura producunt̃, dicẽdũ est. Nã cũ gñationem eorũ ex materia & trina dimensione cõsiderabimus idem accidet. In oĩ ergo gñatione, quippiã est prima materia, & ꝓxima, atq; ex ente & nõ ente, & hoc nõ est cõtradictio, quippe nõ ſm idẽ & eodẽ modo intelligamus ens & non ens, sed ex ente qm̃ alterum aliquod est, ex non ente aũt, qm̃ hoc nõ est id qđ fit, sed in materia gñationis, fit ex ente per se, nequaquã vero ex non ente per se, qm̃ priuatio non fit pars oppositi vt materia. Verũ in proxima gñatiõe, vt quũ fieret ex aere ignis, neq; ex ente ꝑ se fit, neq; ex ꝑ se non ente, qm̃ neq; priuatio ignis. neque aer fit pars ignis, sed ipse ꝓducit partim ex ente, & partim ex non ente, & ꝑ accidẽs fit ex aere ignis, q̃q̃ ex alio quodã ente per se.ſ.materia fiat iuxta eum modũ quẽ diximus. Is igit̃ est vnus modus dissoluẽdi dubitationes.ſ. ex diuisione ꝑ se & ꝑ accidẽs, q̃ in sermone de principijs cõplexus est. Dixit.n. principiorũ q̃dã ꝑ se esse materiã, & formã, & quoddẽ ꝑ accñs priuationẽ, quare ex quo fit, non prorsus ex ꝑ se ente fit, sed ex eo quod est ens ꝑ accidẽs. Sublatæ sunt itaq; dubitationes ex sermone, q̃ fecerat de principijs. Easdẽ quoq; solui. ex diuisione qua aliquid dici solet esse in actu vel in potẽtia qm̃ rerum quædam sunt per se in actu q̃dã vero in potẽtia, cũ igit̃ dicimus aliquid ex ente fieri, illud ex ente in potẽtia & non in actu fieri, dicimus. Eodẽ ẽt modo quũ dicimus ex non ente fieri aliquid, nõ ex nihilo, sed ex nõ ente in actu, licet in potẽtia ꝓduci fateamur. Nã materia est in potẽtia oẽs formæ naturales, actu vero nulla, qñ quidem sine formis vnq̃ esse non posset. Item neq;

Alia quoque solutio.

idem penitus sunt id quod est in potētia,& id quod est
in actu,quippiā est in potentia per se, & quippiam in
potentia per accidens.Eodem etiam modo quippiam
est in actu per se,& quippiam in actu per accidens.Nā
cum ipse dixero medicum sanare,actum dico,& per se
sed cum dicerem medicus sanabit, potentiam dicerē,
& per se.Rursus cum dixero medicus ædificat actu di
xi,& per accidens,qm̄ non quatenus medicus,ædificat
sed quatenus accidit vt sit ædificator & medicus.ædi-
ficatorē igitur per se ædificare solemus dicere, & per
accidēs medicum ædificare domos,qm̄ idem subiectū
ꝙ homo est medicus,& ædificator est similiter cum di
xero medicus ædificabit,in potētia dixi & per accidēs,
quare ex materia,quæ est per se ens fiunt ea quæ ꝓdu-
cuntur,ex ente.s.in potentia & non in actu,quoniā ma
teria non per se subsistit extra formam sed suapte rōe
est omnia in potentia,& in actu nihil est. Verum postq̄

Obiectio.

formata est,in actu existere dr̄. Item cum aliquid fit ex
priuatione,ex non ente in actu sed ente in potentia fit.
Sed quæ differētia est inter materiam & priuationem,
siquidem ex vtrisq; cum sint in potentia & non in actu
aliquid fit.

Solutio.

Dicimus igitur ꝙ de materia ens per se dr̄,
quippe quæ per se ens sit,& non ens per accidens, qm̄
ei accidit priuationem habere,de priuatione autē ecō
tra,qm̄ non ens per se de illa dr̄, & ens per accidēs. Nā
priuatio per se non ens est,per accidens vero ens, qm̄
accidit ei esse in materia quare si quod producendum
est ex ente in potentia,& non ente in actu fit, non igit
id quod gignitur prius erat,quàm producatur,quoniā
nō erat actu. Præterea qn̄ dicimus ex nō ente fieri ens,
non asserimus ex non ente penitus, sed ex actu nō en-
te ꝙ est ens in potentia,quare ex hac diuisione qua qp
piam dr̄ esse in actu vel in potentia dubitationes soluū
tur. Et huiusmodi solutionis causę sunt ea,quæ de prin
cipijs disseruimus. Nam cum priuatio insit materiæ ef
ficit vt ipsa sit in potentia,& non in actu. Nam ꝙ hēt
facultatem suscipiendi formam, id etiam suapte natu-
ra potest recipere priuationem. Itē neq; reciperet pri-
uationem nisi idonea esset recipiendi forma, vt in li-
bro Prædicamentorum dictum est,ob id cum in mate
ria sit priuatio, ideo forma idonea est, vt sit in ea, qm̄
igitur suapte natura forma in ea esse potest,idcirco nō
dum est. Nam fieri non potest,vt simul sint in ea priua
tio,& forma,ob id igitur dr̄ esse in potentia, & non in
actu. Constat aūt nos priuationem hoc in loco accipe

Hic & in lib. Prædicamentorum aliter de priuatione loquitur.

re ex qua aliqd transmutatur in formā,& non vt in prę
dicamentis dr̄ habitum solum transmutari in priuatio
nē,& non econtra. Ibi.n.ob id explicatum est, qm̄ ha-
bitum,& priuationem vti ea quæ fiunt in re ipsa iā for
mata dicebamus. Hic aūt contēplamur priuationē &
formam quatenus fiunt in subiecto informi,& primo.

*Primi nanque Philosophi veritatem & naturam eo-
rum quæ sunt quærentes exorbitarunt quasi ad aliquam
aliam viam ab ipsa imperitia depulsi. Et aiunt neque fie
ri quicquam eorum quæ sunt:propterea quod oportet qui-
dem omne ꝙ fit aut ex ente:aut ex non ente fieri. At ex
vtrisque his fieri aliquid non potest. Neq; enim fit id quod
est. Iam enim est. Et ex non ente nihil fieri pōt. Aliquid.n.
subijci oportet. Atque hoc pacto id quod deinceps accidit
augentes,neque multa inquiunt esse:sed solum id quod est.
Illi ergo ob ea quæ diximus hanc opinionem acceperunt.*

Prius multis ??? dicitur in prędicamētis & quinto Me ta. Sed de ordi ne primorum lege simplicium in prologo.

Primos Philosophos vocat & inquit eos,non qui di
gnitate primi fuere,sed qui tempore præcesserūt. Di-
cit etiam veritatem & naturam, pro hoc.s. veritatem,
quæ est in natura. Exorbitarunt quasi ad aliquam aliā
viam a b ipsa imperitia depulsi.s.dialecticæ ignorantia
à veritate deuiarunt. Nā si diuidere sciuissent, quot mo
dis ens & non ens dicatur. Item id ꝙ est per se & id qđ
est per accidens similiter qđ est in potentia & in actu,

Siquidem in

non putassent fieri non posse,vt aliquid ex ente & non

libro de Materia.

ente fieret. Ex non ente nihil fieri potest. Aliquid
enim subijci oportet. Semp oportet subijci id ex quo
fit. Non ens autem(inquit)subijci enti non potest,alio
quin in eodem essent ens,& non ens. Et ita quod acci-
dit deinceps augentes. Dato(inquit)absurdo acciden-
tia aduenientiaq; multa alia augēt adijciuntq;:quoniā
dato vno absurdo infinita sequuntur,quorum vnū est,
quia tollunt multitudinem & his quæ sunt,dicentes so
lum vnum esse id quod est sicut fuere Parmenides, &
Melissus. Illi quidem ob ea quæ diximus hanc opinio-
nem acceperunt,eam.s.opinionem quæ generationē, Textus.
& multitudinem à rebus aufert,qm̄ existimarunt non
ens funditus esse non posse. Nam propter hoc asserūt
neq; quippiam generari ex non ente,neq; in rebus mul
titudinem esse,ne idem accidat esse ens & non ens.

*Nos autem vno quidem modo nihil inter hæc interesse
dicimus,ex ente inquam aut ex non ente fieri;& id quod
non est, aut ex eo quod est agere, aut pati quippiam, aut
quoduis hoc fieri,vel medicum agere quippiam aut pati,
vel è medico aliquid esse aut produci,quare cum id dica
tur dupliciter,patet et ex ente fieri et id quod est,aut age
re aliquid aut pati. Aedificat igitur medicus,non vt me-
dicus,sed vt ædificator. Et albus fit non hoc sane quo me
dicus est,sed quo niger. Medetur autem, et medicinæ gna
rus fit,quo medicus est.*

Nos(inquit)dissoluentes dubitationem dicimus ens
& non ens dupliciter dici,vel per se,& per accidēs, vel
actu,& potentia,& primi modi tale exemplum ponit.
Dicimus(inquit)medicum mederi rursus dicimus me
dicū ædificare,sed medicū mederi per se dicimus,qm̄
quo medicus medetur,at medicum ædificare dicimus
per accidens,quoniam accidit medico esse ædificato-
rem. Non.n.qua medicus ædificat, sed qua ædificator.
Vnde quemadmodum dicimus medicum aliquid age
re per se,aliquid vero per accidens. Ita dicimus illum
pati. Nam dicimus medicum fieri ignarum medicinę,
dicimus etiam econtra medicum fieri album. At medi
cus fit ignarus medicinæ per se,quoniam quo medicus
amittit medicinam,sed albus fit non quo medicus, sed
quo niger est. Etenim quia accidit medico nigrū esse,
ob id fit albus & dicitur per accidens medicus fieri al-
bus. Quemadmodum igitur de medico diximus,ita de
ente ac non ente dicimus. Nam dicimus fieri ex ente,
atq; ex non ente,sed per se neq; ex ente,neq; ex non en
te,sed per accidens non est absurdum aliquid ens fieri
ex ente.s.ex alio ente aliud ens. Nam multipliciter ens
est,sed non quatenus ens sit,sed quatenus ens per acci
dens ens est. Similiter ex non ente aliquid fit non qua-
tenus non ens est,sed quatenus per accidens est nō ens.
Nam idem ens ex eodem ente penitus fieri neq; per ac
cidens potest,ceu aqua ex aqua,verūtamen ex alio en
te aliud ens per accidens produci posset. Verum de his
iam diligentius diximus. Hęc est igitur sententia textus
iuxta verbum. Sed quoniam diximus in superioribus,
vtraque aduerbia dici de priuatione.s.ex hoc atq; hoc,
& de materia etiam vtraq; dicimus,tamen non de eo-
dem,sed de alio quidem hoc aduerbium ex hoc. Nam
ex spermate & menstruo dicimus fieri hominem mini
me autem sperma monstruum hominem fieri. Itē æs
dicimus fieri statua,& non ex ære statuam:quoniā igit
& de materia dicimus(hoc)& ex hoc, atq; de priuatio
ne,ob id ipse in præsentia,& de ente ac nō ente vtrisq;
aduerbijs vtitur. Nunc aūt dicimus(inquit)illud ex en
te,vel ex non ente. Ecce quomodo de ente ac non ente
illud aduerbium(ex)dicat. Rursus etiam illud(hoc)de
eisdem inducit,cum inquit vel non ens vel ens facere,
aliquid vel pati. Verum cum dicat ex ente vel ex nō en
te fieri sermonē deducit ad aliquod magis vniuersale,

quoniam inquit ens vel non ens facere, aliquid, vel pati. Nam amplior est generādi actione ipsa agendi & patiendi functio. Nam cum quippiam generatur etiā patitur, & non econtra, quippe mutationes quæ in alijs, prædicamentis sunt, generationes, quidem nō sint, sed duntaxat actiones, & passiones quædam, quoniam sola mutatio in substantia est generatio, sed quoniam cōmuniter generatio dr̄ de omni mutatione, quippe soleamus dicere album generatur, vel superius, vel inferius quippiam generari, ob id rursus procedēs ad magis vniuersale peruenit cum dicit ens, vel non ens pati aliquid aut agere, mox induxit aut quoduis hoc generari ne solum de generatione s̄m substantiam dixisse videatur, sed etiam de ea quæ est s̄m quātitatem, qualitatem, & locum. Quare postea quam hoc dupliciter dr̄. s. medicū agere vel pati, fertur. n. per se agere, vel per accidēs, similiter dr̄ pati, vel per se, vel per accidens. Vnde vtraque exempla eiusdem qui agit & patitur subiecit, dico inquā exempla quibus declaratur quippiam agere, vel pati per se, & per accidens. Quemadmodum igitur de medico dici solet, quoduis agit vel patitur dupliciter, vel per se, vel per accidens, ita cum ex ente, vel ex non ente aliquid fieri dicimus, hoc ens, vel non ens fieri dupliciter diceretur, vel per se, vel per accidens.

Cum autem dicimus ipsum medicum maxime proprie aliquid agere, aut pati: vel ex medico fieri: si illud agat, vel patiatur vt medicus, patet & hoc ex nō ente inquam fieri id significare quatenus non ens est.

Cum dixerit dupliciter dici ex non ente, vel ex ente fieri, quēadmodum & ex medico fieri aliquid dr̄, nūc distinguit qualis præsertim duorum significatorum ad propositum attineat, & inquit quemadmodū quo maxime dr̄ medicus agere aliquid, vel pati quādo quo medicus faceret aliquid vel pateretur, ceu quando mederetur, vel ignarus medicinæ euaderet, sic (inquit) ex ente, vel ex non ente aliquid fieri dicuntur, id est quando ens permaneret, & aliquid alterum fieret, tunc igitur, ex non ente proprie aliquid fieret, quando non ens cū permaneret sic reciperet ens, quod quidem impossibile est. At minime proprie aliquid ex nō ente fit, sed potius per accidens quando non ens cedit enti. Priores itaque Philosophi hos duplices significatus nō distinguētes putauerūt (vt inquit) quod cum quippiam gigni ex non ente affirmaretur, illud proprie ex non ente gigneretur, atq; nullum alium significatum entis esse, quàm significatum proprie. Ob id etiam inquit eos abstinuisse abhorruisseq; generationem prorsus ponere, sed potius affirmarunt nihil gigni producíq;. At constat id ex quo, ex ente inquā fieri, vel ens significare, vel non ens. Et proprie diceretur gigni ex ente, vel non ente quando quatenus ens, vel quatenus non ens gigneretur. Nō solum enim proprie non ens hoc significat, quatenus non ens, sed etiam proprie ens quatenus ens. Error Antiquorum.

Quod quidem illi non distinguentes longe à veritate semoti sunt: & ob ignorationem hanc adeo ignorarunt, vt nihil fieri prorsus, neque cæterorum quicquam esse arbitrarentur, sed tollerent omnem generationem. Nos autē & ipsi dicimus nihil fieri simpliciter ex non ente, tamen ex non ente per accidens fieri. Ex priuatione enim quæ est per se non ens, & quæ non inest, fieri dicimus, sed hoc mirum videbatur ac impossibile sic fieri ex non ente. Similiter autem neque ex eo quod est, neque id quod est fieri dicimus nisi per accidens. Sic autem ex hoc fieri hoc modo dicimus, ceu si animal ex animali fieret, & aliquod aīal ex quopiā aīali, ceu si canis ex equo fieret. Canis enim non solum ex animali quodam, sed etiam ex animali generaretur. Verum non vt animal. iam enim id ipsum est.

Non distinguentes ens in per se & per accidens. Neque cæterorum quicquam esse, i. neq; aliquam multitudinem esse, sed vnum solum ens, & neq; aliorum quicquam esse præter ens, dixerunt. Hæc autem sunt quædam non entia, quæ quidem non esse aiunt. Ex priuatione enim quæ est per se non ens, & quæ non inest fieri aliquid dicimus. Textus. Inquit & nos dicimus ex non ente fieri aliquid, sed non ex per se nō ente, sed ex nō ente p accidens. Nam fit ex priuatione quæ sane per se nō ens est, sed non per se ex priuatione fit, quoniam ipsa non inest ei q̄ fit, sed per accidens, quoniā solum per se ex materia fit. Potest et id quod fit ex materia dici ex non ente fieri, q̄m materia est non ens per accidens, p pea quod ei inest priuatio. Q̄ō non ens est pars entis Sic aūt pōt concedi non ens inesse his quę fiunt veluti pars eorum. Sed non per se nō ens, sed per accidens materia est non ens cui accidit nō ens; Sed hoc mirum videbatur, ac impossibile sic fieri ex non ente. Textus. Q̄ñ dixit & nos dicimus ex non ente q̄ppiam fieri, ex non ente inquam non per se, sed per accidens, hoc inquit mirum ac impossibile videri, vt hoc mō ex non ente aliquid fiat. Textus. Verum iuxta nostras suppositiones, non videretur amplius impossibile. Similiter aūt neq; ex eo quod est, fieri dicimus nisi per accidens. Hoc autem continuum est & coniungitur cū his superioribus verbis. Textus. Nos aūt dicimus nihil fieri simplr ex non ente, attamen ex non ente per accidens fieri, deinde subiungit hæc. Textus. Similiter autē neq; ex eo quod est, neq; id quod est fieri dicimus nisi per accidens. Quemadmodum inquit ex non ente dicimus, sed nón per se ex non ente, sed per accidens, ita ex ente per accidens fiunt ea quæ fiunt. Hoc autem dixit de proxima generatione. Nam fit ex ente quod est aer ipse ignis, sed per accidens, ex ente inquam fit, quoniam accidit aeri, vt transmutetur in ignem aliquo modo tamen per accidens transmutari dicimus, siquidē aeris forma nihil cōferat ad generationem ignis. Porro ex multis alijs fit, & eius pars aer non efficitur sed cedit & corrumpitur, Ceu si animal ex animali fieret, & aliquod aīal ex quopiam animali. Quoniam quando ens dicimus fieri ex ente non quatenus id ex quo fit ens est, ita dicimus ex eodem fieri ipsum, sed per accidens ex ente. Nunc facit fidem exemplis. Nam dicimus animal ex animali fieri, ex animali autem nunc dicimus velut ex materiali causa, quoniam modo de hac sermo est. Neq; enim velut ex homine hominem tanquam ex causa efficiente, sed velut ex equo vespæ, & ex tauro apes. Equidem equi sunt generationes vesparum, & tauri apium, quādo, igitur dicim⁹ animal ex animali fieri, ceu ex equo vespas, non certe hōc dicimus, quod equus quatenus aīal trāsmutetur in vespas, quæ sunt animalia, neq; n. subijcitur vespis, vt materia equus, sed hoc dicimus, quoniam ex quodam cui accidit animal esse aliquid aliud fit, cui & eidem animal esse competit. Hoc modo igitur & si fieret aqua ex aere ens ex ente fieri dicimus, non quia ens modo fiat, neq; quod iam factum sit antequā fiat, sed id ex aliquo de quo etiam ens prædicatur, aliquid aliud fit per accidens, quod ipsum quoq; est ens. Dicens aūt ceu si animal ex animali fieret, quoniam neque simpliciter, vt animal fit, sed id q̄ factum est prorsus aliquod animal est, mox subiunxit, & aliquod animal ex quodā animali. Nam fieret canis non solum ex quodam animali, sed etiam ex animali, verum non quatenus aīal, quippe hoc iam existat. Nam vti verum est asserere, q̄ fit ex equo canis forte, vel vespæ vel alterum quippiā, sic est verum dicere, q̄ ex animali fiat canis. Verum & si dicimus ex animali fieri animal, tamen non quatenus animal dicimus illud ex quo fit sic fieri ex eodem animal. Non enim quatenus animal ex eo ente fit neq; fiebat. Nam animal ex quo fit aliud iam existit. Patet igitur non quatenus animal ex quo fit ita fieri ex eodē animal, sed per accidens ex animali vt dicimus.

Si autem

Si autem debet aliquid fieri animal non per accidens, non erit ex animali. Et si quid ens fiet non ex ente neque ex non ente fiet. Nam diximus quid significet ex non ente fieri, quoniam non quatenus non ens.

Inquit si gignitur ex quodam animali non per accidens sed per se, non ex animali producetur, sed ex non animali ceu ex spermate, vel ex materia. Quemadmodum igitur inquit hæc se habent, ita se habet ens, si fieret aliquod simpliciter ens non ex ente fiet, quippe illud iam sit, sed ex non ente penitus. Verum neq; quicquam produci potest ex non ente simpliciter. Nā proprie ex non ente significare dicimus, quatenus nō ens, hoc autem dī per se quod fit pars compositi, fieri ergo nequit ens simpliciter, sed quoddam ens producitur ex quodam non ente, non quatenus non ens, quoniam neque ens neq; non ens permanent, sed per accidens solū. Quæres autem si recte diceretur animal ex animali fieri perinde si dixerimus ex equo canem fieri, vel vespas, & ex tauro apes. Neque.n. animalibus existentibus hæc fiunt, sed veluti ex quadam alia materia. Corrupto.n. animali atque eiusdem materia resoluta quæ aliā formam animalis assumit ea producuntur. Vnde in his omnibus ita fit, vt animal non ex animali fiat, sed potius ex non animali producitur animal, quare in his superuacaneus est labor dicendi, quod nō quatenus animal fit id.n. prius suberat: sed quatenus quoddam animal, ceu equus. Dicimus enim quod vere & quatenus animal, fit ex his, non tamen ex animali. Si autem aliquis inquiat interdum animal fieri, cur magis de hoc animali dices, quàm de quauis alia materia, siquidem vnumquodque potest fieri materia aīalis. Si ergo in his oportet, vti accommodatioribus exemplis, vtamur profecto, quibusdam aīalibus allatis, quæ fiunt ex vermibus & bruchis. Nam bruchi prius cum sint & vermes non corrupti ex forma in formam mutātur, & hæc est generatio ex animali in animal. Manens.n. animal alterum fit. Et constat etiam hic non esse generationem quatenus ex animali, quoniam nullum animal transmutatur in substantiam animalis. Nam eandem definitionē animalis iā ꝙ erat bruchus, vel vermis suscipiebat, & id alatum, ꝙ postea hoc fit non ex animali fit quatenus animal, sed ex quodam aīali quoddam aīal fit, cum autem dico quodā, formā dico, ceu ex tali forma animalis talis forma fiat. Si aūt quatenus aīal fiebat, ex aīali fiebat. Neq;.n. est, priusquam fieret, ceu vermes ex spermate orti. Nam fiunt quatenus animalia, sed non ex animalibus.

Item neque hoc, esse omne, aut non esse, tollimus.

Quoniam dixit neq; ex ente fieri, neq; ex non ente aliquid quod vī sane dignitatem contradictionis de medio tollere: idcirco inquit, non tollimus. Nam cum dicimus ex ente atq; ex non ente quippiam fieri non incidimus in contradictionē, qm̄ non iuxta eadē dicimus, vel ex ente, vel ex non ente, aut neq; ex ente, neq; ex nō ente. Ex ente.n. qm̄ id ex quo aliquid fit quippiam alterum est, ex non ente autem, qm̄ non est id quod fit. Sed vt breuiter dicamus propter priuationem neq; ex ente quatenus ens fit, qm̄ ipsa est simul cum materia, qua etiam rōne dī fieri ex nō ente, siquidem priuatio sit nō ens p se. Itē neq; ex nō ente quatenus nō ens, qm̄ priuatio nō est cō substalis materię, sꝫ cedit formæ aduenienti.

Is igitur est vnus soluendi modus. Alius autem est quia eadem possunt dici secundum potentiam & actum.

Cum ex diuisione per se & per accidens dubitationes quæ de generatione adducebantur reiecisset nunc easdem refellit ex diuisione alicuius ꝙ est potentia & actu. Nam asserimus ea quæ fiunt ex ente in potētia & non in actu fieri, huiusmodi autem materia est, quare si dicimus ex ente fieri non dicimus esse id quod fit antequam fieret, quippe ex ente in actu fieri ens in actu non dicimus, sed ex ente in potentia actu non ente. Verum & si hoc modo ex non ente diximus, non tamē ex non ente prorsus quippiam fieri dicimus, sed ex eo qđ actu non est, licet potentia sit, quare his rerum ortum generationemq; non tollimus, & dubitationes, quibus tolli videbatur generatio, persoluimus.

Hoc autem in alijs locis exacte magis determinatū est.

In nono libro Metaphysices. Nā totum illum librū ī hæc cōsumpsit, dicēs quid sit potētia, & quid in actu.

Quare vt dicebamus dubitationes illa soluuntur ob quas compulsi veteres tollunt quædam eorum quæ dicta sunt, ob hoc.n. tantum exorbitarūt ab ea via quæ ad generationē, corruptionē, & prorsus mutationem accedimus.

Rerum naturalium de quibus diximus quasdā tollunt, generabiles inquam & corruptibiles.

Ipsa enim natura si visa fuisset, omnem ipsorum ignorationem profecto dissoluisset.

Ipsa natura.i. quæ ipsum per se & per accidens, & id quod est potentia atq; actu indicat. Nā si cognouissent ac sciuissent hanc diuisionē rerum, soluissent dubitationes per quas generationem de medio tollebant.

Ipsam igitur & alij quidam, sed non sufficienter vtique tetigere.

Cum tradidisset sermonem de materia, & ostendisset hac rōne solui veterum dubitationes de generatione rerum naturalium, nunc vult ostendere ꝙ nemo ante ipsum determinate dearticulateq; de ipsa reuera sermonem fecerit. Inquit ergo qm̄ huius materiæ sermonem attulimus, tamen ante nos quidem eam tetigere, sed non sufficienter. Nam quicunq; posuerunt vnū elementum id formatum esse dixerunt, siue illud sit vnū, quatuor elementorum, siue aliquid aliud inter hęc medium, qui neq; in cognitionem materiæ prorsus peruenerūt. Plato autem venit in cognitionem materiæ. Nā si illam vocauit altricem, & receptaculum formarum ab omnibus formis alienū, plane ipsam cognouit atq; asseruit. Inquit.n. Plato in illam cuncta recidere atque formam, & nihil ingredientium ipsam haud quaquam refutat, quare Plato tetigit naturam materiæ, quam statuit informem & omnibus subiectum esse. Verum nō sufficienter de ipsa sermonem fecit, quippe qui non separauit ipsam à priuatione, quemadmodum nos separamus. Nos.n. dicimus, rōne priuationem à materia seiungi, qq̄ subiecto eadem sint, nosq; eam nostro vsu distinguimus, dicimusq; eo differre, ꝙ materia pmanet cum forma quæ aduenit, priuatio autem tollitur & nō manet. Plato autem quanquam tria principia dicere videatur, magnum.s. atque paruum, & ipsum vnum qđ quidem formam appellauit, attamen vtrunq; magnū, & paruum subire rōnem materiæ dixit. Nam duo nomina de eadem re prædicari voluit, quippe qui magnū & paruum materiam appellauerit, quare trinitatē principiorum non similiter posuit sicut nos posuimus. Nā materiam & priuationē nos dicimus esse subiecto idē, ratione tamen differre. Ipse autem magnum & paruū non solum subiecto vnum esse dixit, sed etiam ratione, & nomine solum differre, ceu se habent res multiuocę. At si quid dixerit apud Platonem non idem significare magnum, & paruum, sed hæc nomina diuersa significare atque de diuersis prædicari, is tamen non demonstrabit, ꝙ alterum dicat de materia, & alterum de priuatione. Et qq̄ concederemus apud Platonem aliud significare magnum, & alterum paruum, attamen hæc duas materias penitus significarent quare nihil minus non separabitur à materia priuatio. Nā existimare Platonem penitus priuationem non esse existimasse stultum est. Hic nanque vnus est qui dixit non ens esse aliquid ꝙ non inferius ac minus est ente, & si dixit materiam nullam formam habere: nam ergo cognouit priuationem

Inquisitio operima.

Quomodo Plato posuerit materiam lege Eloti... in libro de materia.

uationem formarum ei inexistentem, quare non ignorauit priuationẽ esse. Rursus ipse profecto inquit omnia esse propter formam & fieri secundum vicissitudinem formarum & assumptionem, corrumpi vero per abiectionem, quare cum eiecta ablataq; fuerit forma; materia habebit priuationẽ. Si ergo priuatio est, & tamen nihil de ipsa dixit, an quia existimauit ipsam eandem esse formæ an eandem materiæ. At formæ illã esse eandẽ ratus non est, quippe simul essent contraria, quare non sine ratione censuit illam esse eandem materię, quod si eadem materiæ est vel ergo subiecto, & ratione eadem vel alia ratione & subiecto eadem duntaxat, si ergo ipse suspicatus est ipsam alteram esse ratione vt nos asserimus oportuit ipsum hoc idem determinasse ac dearticulate dixisse, sed cum hoc non videatur fecisse, constat vtique illum ratum fuisse priuationẽ & materiam idem esse subiecto, & ratione. Hæc igitur Aris. dicit. Sed ꝙ Plato non censuerit materiam esse eãdem priuationi sic plane ipsum dicentem inuenire non est. Quod vero senserit ipsam à priuatione differre ex dictis manifestum est. Nam si materiam appellauit matrem, altricem, & receptaculum formarum, atq; nullã formarum ingredientium ipsam habere, patet etiam ipsam priuationem formarum habere, quando igitur susciperet formas, amplius priuationem formarũ, quas recepit simul habere, non poterit, alioquin accideret, vt idem simul esset & non esset, quare eo quod recipit formam, abijcit earum priuationem, si hoc concedit, materia altera erit præter priuationem. Item si inquit cuncta esse per formam & fieri per vicissitudinem formarum, corrumpi vero per abiectionem earum. Materia nanq; abijcit formam, hæc autem abiectio formarũ nihil aliud est, quàm priuatio earum, itaq; priusquam forma abijceret ab ipsa materia, priuatio separata erat quare Plato putauit materiam à priuatione differre, & si non adeo aperte verbis id explicauerit vt Aristo. qui asseruit priuationem à materia ratione differre, mirũ non est. Nam ipse Aristote. dixit nos distinctam rerum cognitionem assequi non potuisse, nisi veterum principia seminaque inquirendi accepissemus. Et certe nil mirum est cum alij nobis afferant occasionem ac opẽ cognoscendi res, nosque ab illis disputata sunt dilatare, ac dearticulate distincteq; tractare.

Defensio Platonis.

Primum enim fatentur simpliciter aliquid fieri ex nõ ente ea sane ratione: qua Parmenidem recte dicere arbitrantur.

Quod attigerint sermonem de materia, licet non sufficienter imprimis ostendit eo quod receperunt rationes Parmenidis. Nam si concedebant ens vnum significare, & hoc ingenitum esse, & dicebant etiã quædam fieri, necesse omnino est, vt hæc fiant ex non ente simpliciter. Nam quoduis ens vnum esse & ingenitum esse dicebant. Et rursus si concedebant, ꝙ est præter ens, non ens esse, & ens ingenitum esse, igitur quod fit ex simpliciter non ente fieri dicebant, quare cum dicãt id ꝙ fit ex non ente fieri, & qm̃ non ens appellabant materiam, quoniam communis opinio naturalium est nihil fieri penitus ex nihilo, in cognitionem materię, venerunt quæ nihil est tale eorum quæ fiunt. Verũ quia materiam non ens simpliciter dicebant non rectam, & exactam eius intelligentiam habebant, quoniam ipsa non est simpliciter non ens, sed partim non ens, quoniam per accidens est non ens; quia habet priuationẽ, ac actu, non ens potentia ens. At illam simpliciter non ens dicebant illi qui Parmenidis propositionibus concesserunt ac assenserunt. Vni.s. dicendi ens significare vnum, & alteri dicenti; quod est præter ens, est nõ ens. Nam si Parmenides dixit id quod est vnum esse, & quicquid esset præter hoc non esse ens, & non aliquod non ens, sed simpliciter non ens, oportet eum penitus, qui amplectitur & admittit hanc opinionẽ dicentem ens vnum esse & ingenitum, cum fateretur generationem, esse quoniam ex ente nihil produci potest, quippe hoc immutabile sit, ex opposito dicere idem fieri, hoc autem est simpliciter non ens, quanquam plane hoc non dixerit, quare Plato non seruat naturam materiæ cum ipsam simpliciter non ens vocat ex qua fiunt ea q̃ fiũt, quæ quidem partim est, & partim non est, potentia inquam est, actu vero minime. Item per se ens est, & per accidens non ens, quoniam habet priuationem quæ per se non ens est. At de his satis superioribus disseruimus ac diximus Platonem ens intelligere intellectuale, atque ipsum minime introduxisse illud nullo pacto ens, sed non ens appellauit secundum diuersitatem.

Cum ex ente nõ potest esse generatio, ergo ex nõ ente simpliciter quoniam quod est siue ens est non ens simpliciter secundũ Parme. vt voluit Plato.

Deinde si est vna numero, & vna potentia ipsis solum esse videtur.

Non.n. videntur hæc distinguere, c[illegible] Aristo. facit. Præterea si dicebant ex simpliciter non ente.s. ex materia eo modo quo diximus fieri ea quæ producuntur, hoc sane fit, quia materiam accipiebant vnum aliquid cum priuatione quæ simpliciter est non ens.

Hoc autem plurimum sane differt. Nos enim materiã & priuationem diuersa dicimus esse: atque materiam, quidem non ens esse per accidens: priuationem autem per se censemus. Et materiam quidem prope atque quodammodo substantiam: priuationem vero nullo modo substantiam esse asserimus.

Fortitan quispiam dicet non differre hęc.s. asserere materiam esse vnam numero & rõne, atq; asserere illã esse vnã numero, rõne aũt duo ꝑꝑ priuationem. Atqui non parua est dĩa inter hæc, & quanta sit Arist. infert, & inquit materiã esse prope substantiam aliquo pacto priuationẽ aũt nequaquã. Inquit autem materiam prope substantiam, qm̃ sit pars substantiæ, & quoniã substantia quemadmodum cæteris prædicamentis subijcitur, ita etiam materia substantijs, ob id materia est aliquo modo substantia, priuatio autem nullo pacto subijcitur, sed fugit & cedit formis aduenientibus.

Quidam autem ꝙ non est magnum paruumq;, similiter inquiunt esse: aut vtrunq; simul: aut vtrunq; seorsum. Quare hic modus trinitatis diuersus ab illis est penitus.

Inquit nos ita priuationem à materia seiungimus. Illi autem magnum & paruum materiam esse dicunt, siue autem vnum aliquid vtraq; nomina apud eos significant, siue diuersa nihil ad rationem attinere videtur. Nam si apud eos magnum, & paruum materiam significant, ergo diuerso modo nos ponimus principia tria, & illi ponunt. Nos enim tres res posuimus materiam, formam, priuationem. Illi vero tria nomina duas autẽ res. Nam magnum, & paruum apud eos materiam indicant, siue vna sit materia apud illos, siue duæ.

Hic patet quo Aristot. vult differre à Pla. Sed ee uera dicit cũ Pla. lege Plotinum vt in eis interpres superius ostendit.

Hucusque nanque peruenerunt: vt aliquam naturam oportere subijci dicant hanc tamen vnam faciunt. Nam & siquidem dualitatem facit magnum & paruum ipsam appellans: nihilominus tamen idem facit. Nam alteram despexit priuationem.

Inquit Hucusq; cum supponerent naturam quandam subiectam omnibus formis sermo eorum recte ꝑuenit. Verum deinceps nihil de ipsa scite deriteque dicunt. Nam eandem naturam non solum vnam numero esse dicunt, sed etiam ratione, & minime posuere, et nos duo ratione. Cæterum deinceps repetit demõstrationes quibus alterã esse priuationẽ à materia ostẽdit.

Etenim materies quidem permanens cum forma est causa est eorum quæ fiunt ferinde ac mater.

Recte & more Platonico materiam & formam con causas appellauit. Nã eam quæ est propriæ causa oportet separari ab effectu, ceu causa efficiens, & exẽplaris,

sed materia conca usa est cum ad ortum rei cõferat & fiat pars rei. Dixit autem perinde ac mater, propterea quod sicut mater recipit semen & seruat ac fructificat, ita & materia recipit formas, & seruat, atq; suapte facultate & dispositione ducit ad perfectionem quippiã semper sese adhibens, adijciensque formæ veluti scabellum facit præsentem rerum perfectionem.

Aut altera contrarietatis pars per sape ei videbitur, qui ad maleficium mente intuetur neque omnino esse.

Quasi pro Platone responsum hæc adiecit, asserens causam cur Plato non seiunxit materiam à priuatione. Nam(inquit)siquis respexerit ad maleficium priuationis, videbitur ei illam omnino non esse, sed quod quis videt non esse quomodo poterit illud separare ab ente. Nã oportet distinctionem ac separationem esse in his quæ sunt, & non in his q̃ nõ sunt. Vocat autem priuationem maleficium, quoniam ipsa est, corruptionis causa, vt forma est generationis ac essentiæ causa. Vnicuique autem bonum, beneq; adest per esse atq; essentiam. Quoniam igitur commune omnium principiũ est ipsum bonum, constat ergo omne ꝙ est bonũ esse, quippe nihil sit quod bono non participet. Itaq; vnicuiq; esse bonum est, quoniam esse à principio primo emergit, & ipsum bonum est, si autem esse bonum est, non esse ergo malum erit, quod si erit malum, causa igitur ipsius non esse erit maleficium. Cum igitur nihil esse queat, ꝙ non participet bono, priuatio igitur cum sit malefica, nihil penitus erit, siquidem omne ꝙ est ẽt bonum sit. Inquit itaque propter hoc videbitur priuatio penitus non esse. Rursus econtrario vr̃ ipsa necessario esse, qm̃ sine hac non habetur generatio. Nã reuera vt Themistius inquit mirum quidem est si sit, & essentiam corrumpat, atque mirum est, si non fuerit, cum ipsius merito generatio fiat. Nihil enim fieret nisi quodã corrupto, alioquin omnia forent sempiterna.

Nam cum sit quoddam diuinum & bonum ac appetibile alterum contrarium ipsi est. Alterum suapte natura affectat atque appetit ipsum. Illis autem eueniet contrariũ suum inquam appetere interitum, & tamen fieri nequit vt forma seipsam appetat, quippe non indigeat se, neq; cõtrarium, cum contraria mutuo seipsa corrũpant: sed hoc est materia appetens illud perinde atque si fœmina marem: & turpe pulchrum appetat. Verum non per se est, sed per accidens turpe, nec per se fœmina, sed per accidens.

Quomodo priuatio sit maleficium his probat. Nã cum sit quoddam diuinum, loquitur autem de forma materiali. Et ne quis suspicare possit ipsum de primo bono diuino ac appetibili dixisse, adiecit huic, alterum contrarium ipsi est. Primo autem nihil est contrarium. Diuinum igitur appellat formam materialem, diuinũ inquam quoniam ab ipso Deo procedit, bonum quoque quoniam esse vnicuique bonum est. Priuatio autẽ diximus contrarium formæ esse, quoniam ipsa est causa cur aliquid non sit, sed si bono aduersatur priuatio, ergo ipsa mala est. Materia autem formæ non est contraria, quoniam appetit ipsam, vt turpe pulchrũ, & fœmina marem. Nam sicut ipsa turpitudine participat dicos. ipsa priuatione, ita appetit bonum, quoniam ab ipso ornatur, & decoratur. Si ergo materia appetit formam: Ij ergo qui materiam & priuationem vnum esse dicunt, priuationem aiũt appetere formam, siquidem materia & priuatio idem sunt, ergo contrarium ipsum contrarium cupit, sed ꝙ cupit suum cõtrarium suum interitũ auet, ꝙ sane impossibile est, quippe nihil sui corruptionem appetat. Item si forma desideratur, qm̃ est causa essentiæ atque esse, & esse bonum est, prorsus oportet, vel eandem appetere seipsam, vel cõtrarium, suum priuationem. Dico sui in materia, sed neque eadem seipsam appetit, quippe seipsa non egeat. Appetit autem quis id ꝙ abest & minime habet. Item neq; priuatio suam corruptionem appetit. Relinquitur ergo materiam appetere formam, quod si materia formam appetit, & materia eadem est cum priuatione, suimet corruptionem appetet. Præterea si materia esset eadẽ priuationi quomodo tueremur successiuis vicib. quãdam formam recipere. Nam si hominis materia eadẽ foret cum priuatione humana, atque simpliciter si quęquam materia alicui priuationi eadem foret, cum ergo interiret priuatio hominis in generatione eius, corrũperetur etiam eiusdem materia, sed si corrumperetur, quomodo susciperet formam, nõ igitur in materia hominis forma esset. Et si quædam materia alicui priuationi eadẽ esset, & simpliciter materia, simpliciter priuationi, & econtra si ipsa simpliciter materia eadem est simpliciter priuationi, & quædam cuidã erit eadem. Quod si simpliciter materia eadem est priuationi, & constat ipsam vicibus suis, quandam formã recipere, quandam autem minime, itaque corrumperetur, & non foret incorruptibilis, quare si materiæ eadem esset priuatio neque ipsa incorruptibilis esset, neque formæ in materia constituerentur, quoniam ipsa corruptibilis est. Vt. n. priuatio formam fugit huicque cedit, ita etiam materia cũ sit eadem priuationi ipsam fugeret. Diuinam igitur appellat formam quoniam ið proficiscitur. Bonam vero quoniam essentia ac esse, cuique bonũ est: ob id etiam appetibilem inquit esse, quippe bonum ab omnibus expetendum sit. Verum quo pacto inquit formam non egere aliquo, cum materia indigeat. Dicimus ipsam nõ egere aliquo, non hoc modo, vt non egeat materia vt sit, sed quoniam cum materia deformis sit & indeterminata eo indiget, quod ipsam terminet & informet, forma autem cum sit quoddam pulchrum, & terminus non eget aliquo, vt hoc sit, Nam oportet id ꝙ non eget aliquo, imprimis esse, deinde non egere aliquo, vel egere. Materia igitur & si non eget forma, vt sit quo ad suam rationem, tamen eget aliquo quo ipsa terminetur, & ornetur, forma autem amplius non eget aliquo, quod ipsam ducat trahatque ad ordinem, vel ad terminum. Inquit etiam materiam non per se turpem esse sed per accidens. Nã turpitudo quædã priuatio est, materia ergo turpis est, quoniam priuatione participat, turpis autem per accidens est, qm̃ quo ad suam rõnem non est turpis, licet priuatio suapte natura turpis sit. Sed cum materię accidat habere formarum priuationem, & si idonea sit formas recipere, non erit per seipsam turpis, alioquin contrarium nunq̃ reciperet. Similiter autem & fœmina est p accidens, quoniã fœmina patitur, & mas agit, & format, sic etiã materia patitur, & fit in ipsa forma.

At vero cum corrumpitur & gignitur tum neque fit neque corrumpitur. Nam vt est quoddam id in quo per se corrumpitur. id omne quod corrũpitur in hoc est ipsa priuatio. At suapte potentia non per se, sed necesse est nec occidat nec oriatur. Nam si fit subijci aliquod primũ oportet ex quo hoc pacto inexistente fiat. Hoc autem est ipsius natura: quare fit vt sit antea quam fiat.

Ostendit hic materiam esse ingenerabilem & incorruptibilem. Ingenerabilem autem non secundum causam, sed tempore, quod quidẽ constat argumentis quibus ostendit ipsam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Constat etiam ex dictis eius alias. Nam cum de primo loquitur ait illine datum cunctis esse atq; viuere, licet quibusdam clarius, quibusdã vero obscurius, quare etiam materiæ essentia ex illo pendet. Rursus dixit ex eodem principio igitur pendet cœlum & mundus, quare & mundi subiectum ex eodem proficiscẽ. Constat ergo ex eisdem argumentis hic quod ipse tollat generationem à materia quæ fit in tempore, quid enim

Vnde ratio verborum.

Obiectio. Solutio.

An fœmina in generatione patiatur tantum in est inter medicos & philosophos. Vide in quoque occultate Egidium de formatione corporis humani. Tu vero peripateticæ lege librum Aristo de Generatione animalium, & Platon in Timæo cum de homine differit.

Consimile. 12. Metaph. Sed lege Timæum Platonis.

enim ait?Si non esset ingenerabilis, sed fieret. oporteret aliquid subiici primum, ex quo fit per se, & non secundum accidens, & ex hac suppositione ostendens aliqd absurdum sequi, destruit ipsam, & ipsius oppositum inducit: si autem inquit fieret materia, oporteret aliqd eidem subiici prius, constat ipsum sane tempore materiam generabilem esse dicere, si quidem eidem necesse sit aliquid prius subiici, sed hanc suppositionem tollit, igitur tollit materiam esse generabilem ſm tempus, & non secundum causam. Generabili nanq; ſm tempus, opponitur id quod est generabile secundum causam. Vult ergo materiam esse generabilem in tempore, non ſm causam. Inquit igit materia est ingenerabilis & incorruptibilis, licet gigni & corrumpi per accidens diceretur. Nam cum priuatio sit in materia præsenti a formæ corrumpitur per se, cuius causa materia diceretur corrumpi per accidens. Si.n. materia informis est, & quod informe est formis priuatur, quoniam formis aduenie̅tibus perit informitas materię, quoniam hisce formas, igitur ipsa etiam per accidens corrumpi diceretur. Nõ .n. essentia eius, & vt ita dicam neque eius natura & substantia corrumpitur, sed solum tollitur informitas, que̅admodum in cera quæ per se informis est, cum autem formaretur eiusdem informitas interiret aboleretur q; qua rõne diceretur, & ipsa cera corrumpi per accide̅s, licet ipsa substantia ceræ non corrumpatur. Idem quoque de materia dicendum est. Nam priuatio cum in ea sit per se corrumpitur, cuius rõne materia corrumpi, per accidens diceretur. Rursus fieri affirmaretur, quando abijciens formam assumeret priuationem. Nam eo quod denuo in ea fit priuatio ipsa gigni per accide̅s diceret, qm̃ suapte rõne informis est, ceu si quis amphoram diceret corrumpi, quando vinum corrumperetur vel equum album corrumpi cum album interiret, rursus fieri cum denuo album fieret, ita sane dicendum est ipsam materiam generari & corrumpi, verum nõ per se, sed per accidens, per se autem inquit materia est ingenerabilis, & incorruptibilis. Et vt hoc demonstret materiæ definitionem tradit, ex qua ostendit ipsam nõ posse, vel generari, vel corrumpi.

Dico enim materiam id quod est primum vniuscuiusque subiectum, ex quo quippiam fit cum insit non secundum accidens. Si corrumpitur, ad hoc vltimum sane proficiscetur, quare erit corrupta antequam sit corrupta.

Dixit primum propter trinam dimensionem, quoniam & ipsa est reliquis omnibus subiectum: Verum non primo. Et licet vnum altero sit magis particulare subiectum, attamen non primum. Subiectum nanque omnibus primum est materia. Dixi etiam illud ex quo fit cum insit propter priuationem, qm̃ quæ producunt etiam ex priuatione fiunt. Verum illa non inest, sed ꝑ accidens est, ex materia autem per se quæ quidem insit, quo in loco etiam habes ex quo per se fiant, quęcunque producu̅tur. Vnde cum definitio materiæ hoc modo se habeat, ostendit tandem ipsam esse ingenerabile hoc modo. Nã si fieret ex quodam subiecto fieret, qppe nihil ex nihilo fiat. Hæc.n. est natura materiæ, quod est primum subiectum, quare materia prius esset quã fieret. Præterea si corrumperetur; in aliquid interire necesse est, sed id in quo vltimum extremumq; corru̅pitur, quicquid interijt, materia est, ergo corrupta erit anteq; corrumpatur. Nam si id in quo res corrumpuntur materia est, anteq; materia ante interiret ipsa erat, igitur priusquam corrumpatur corrupta erit, & postq̃ corrupta est, rursus erit. Vñ de illa materia ex qua rursus fit, & in quam corrumpitur percunctãdum est si illa sit ingenerabilis & incorruptibilis, vel ne. Nam si illa gigneretur, & interiret, & eidem oportet alterã prius, subiici, & ita in infinitum procedere oportet, quod quidem absurdum est, vel consistere oportet ad aliquid ingenitum, & incorruptibile, sed hoc tale quicquid erit prima materia erit. Sed cur de prima hæc dicimus, quia de prima loquimur. Hoc modo igitur ostenditur materia esse ingenerabilis, & incorruptibilis: hac posita constitutaq; dignitate, vt nihil ex nihilo fieri queat. Et siqs non concederet hanc dignitatem. (Etenim apud Arist. formæ cum ex complexionibus non fint, sed extrinsecus corporibus adueniant, quippe elementorum mixtio complexioq; non efficiat animam irrationalem, vel omnino vitam, neque sane reliquas formas. s. carnis, ossis, & aliorum id genus, sed extrinsecus ex vniuerso naturæ opificio complexionibus adueniant, quæ tamen prius non erant) constat certe, vt etiam apud Aristo. aliquid ex nihilo fiat, dico. s. ex non materiali causa. Non .n. prius subijcitur aliqua materialis causa quæ [illegible] mutata efficiat animam irrationalem. Complex[illegible] tem duntaxat corpus efficit aptum idoneumq; ad recipiendum ipsam, attamen complexio non est ipsa aĩa. Nam vt is qui lyræ, chordas conderet, ipsas congruas, idoneasq; constitueret, vt concentus formam susciperent, attamen chordæ non sunt ipsi concentus, sed extrinsecus ab eo qui pulsat, concentus chordis aduenit, ita se habent corporum animatorum complexiones. Nam complexionibus optime dispositis extrinsecus vitæ immittuntur ab ipso opifice. Nam peius melioris esse causa non potest. Vnde neq; inanimatum poterit esse causa animæ, neq; vitæ expers causa vitæ: quare si hę formæ sempiternæ non sunt, sed fiunt & adueniunt igitur non ex aliqua præsupposita materia substãtiam: & existe̅tiam recipiunt quomodo igitur quis posset oste̅re nihil fieri ex nihilo, sed fieri veluti ex presupposita causa materiali. Hæc autem refero ad primam substantiam materiæ, quoniam nihil vetat ipsam esse ex nihilo, si quidem omnes formæ, modo non ex quodã præsupposito suam substantiam capiant. Nam compositũ est illud quod fit ex materia. Verum de his particularibus, quæ fiunt modo dicimus constare, vt cuiuscunque materia non generetur, neque corrumpatur. Hæc hactenus quo ad præsentem rationem, cũ in hoc loco plura possint adduci argumenta. Sed aliquis hoc in loco merito q̃rere potest quomodo materiæ definitio tradatur. Nam si perspicuo clareq; substantiam materiæ amplecti cognoscereq; non possumus, & ob id cognitionem eius assequimur, per proportionem, vel per negationem, quomodo igitur affert definitionem materiæ. Nam definitio affirmat aliquid de definito. At de materia nihil affirmari potest. Respondemus igitur definitionem eius quam nunc tradit Aristo. non significare eius substantiam, quippe quæ de ipsa nihil affirmat, sed respectum quem ipsa erga formas habet. Et quemadmodum generum definitiones non aliud quippiam de ipsis affirmãt, sed duntaxat respectum explicant, quem habent erga ea quæ sub ipsis collocantur. Nam cum dixero genus est illud quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, non quandam substantiam generis dixi, sed quedam respectum ad ea quæ sub illo collocãtur, & hæc potius descriptio quàm definitio appellanda est, sic etiam de materia dicimus, qm̃ hæc non est definitio eius quæ nunc tradit, sed magis descriptio significans, qualem habitum ipsa obtinet ad res materiales. At suapte potentia non per se. Id est secundum propriam potentiam per se incorruptibilis est. Nam semper ipsa est potentia omnia. At in priuatione non semper est, sed potentia omnia semper esse videtur. Hæc igitur est ipsius natura.

De principio autem formali: vtrum vnum sit, an plura, & quid nam sit, aut quæ sint, primæ philosophiæ diligenter exquisiteq; munus est determinare. Quare hæc con-

t 4 templatio

Sed vide oppositum ab Arist. primo lib. de Generatione alia lium vbi solam mentem extrinsecus venire dicit.

Vide Ioann. quid pro religione dicat.

Dubitatio.

Responsio.

templatio in illud tempus reijciatur. De naturalibus vero formis quae oriuntur ac occidunt, in hisce quae posterius ostendentur dicemus. Hoc igitur pacto sint haec a nobis determinata principio & quae, & quot numero sint. Rursus alio sumpto principio dicamus.

De principio inquit scđm formã. Dicit autem de forma separata & causa essentię aliarum formarum q̃ hic sunt. Nõ.n.loquitur de illa quae in multis est, de qua ad naturalem differere attinet. Nunquid vnum sit vel plura, & si vnum quid hoc sit. Et si plura, quae & quot sint differere determinareque primae philosophiae munus est. Idcirco in illis libris sermonem de his facere distulit. Differit autem de eisdem in trigesimo Metaphysices. Nunquid vnum sit, vel plura, & si plura quot sint haec, & quomodo multa ad vnum se habeant. Item, q̃ omnia inde pendent, quippe non expediat multos dominari, quamobrem ipse etiã non ignorauit apud Platonem separabiles formas abiunctasq; & causas earum rerum, quae hic sunt. Vnde non temere cum in superioribus dicebamus, principia semper oportere manere, illum de his formis dixisse asseruimus. De naturali autẽ forma quae est generabilis & corruptibilis sequenti libro disputabit, atq; in omnibus operibus naturalibus, vt de formis animalium, vel earum rerum quae fiunt in sublimi, atq; simpliciter de alijs formis rerum naturalium. Quod itaque sint principia ratione demonstraui mus, quoniam si sunt res naturales compositae, & compositorum simplicia principia, res naturales igitur habent principia. Et quae, & quot numero sint, quoniam materia, forma, & priuatio sunt & partim tria sunt principia numerata, & partim duo, proprie & per se materia, & forma sunt principia. Nam priuatio non est per se principium, sed per accidens.

Duodecimo librum ‖ vo at Metaphy.

Finis Primi Libri.

LIBRI SECVNDI

Physicæ auscultationis

ANNOTATIONES IOANNIS GRAMMATICI.

EOrum quae sunt quaedam sunt natura, quaedam ab alias cau,as.

Rincipio Aristo. propositum erat rerum naturalium principia afferre, quocirca in primo libro disputatũ est de materia & forma. Verum de materia longissimis verbis cum falsas veterũ opiniones de ipsa repurgasset, & suam posuisset inquiens, materiam esse primum subiectum substantiarum, atq; ipsam numero vnam esse rõne autem non vnam. Praeterea dixit nos vtẽtes modo proportionis venire in cognitionem eius ipsam quoq; appetere formam, vt turpe pulchrum, & foemina marem, quãquam ipsa nõ esset per se velut foemina & turpe sed per accidens. De forma autem cum disseruisset ipsam asseruit esse diuinum quoddam, per se appetibile, & nullo egens, quam uis quid esset forma non explicans sic ad calcem libri, subiunxerit, De forma separata & sempiterna disserere primae philosophiae munus est. De generabili autẽ, & corruptibili in sequentibus dicemus. Proponit itaq; Arist. in hoc libro agere de forma, sed qm forma vniuscuiusq; est natura cuiusq;. (Nam vniuscuiusque natura nihil aliud est, quàm forma vniuscuiusq;, & ecõtra forma vniuscuiusq; nihil aliud est, q̃ natura vniuscuiusq;.) Ob id cum de forma tractare velit, quaerit quid sit natura. Nam si, quid natura sit, inueneri mus, etiam quid sit forma inuenerimus: quaerit ergo in principio, quid natura sit deinde differit de his, quae denominantur à natura. quid sit habens naturam, quid natura, & quid sit secundum naturam. Verum quia natura non solum est formalis causa sed etiam efficiens, & finalis vt ipse procedendo inquit haec tria formam, efficiens, & finẽ in idem saepe venire, ob id recurrit ad diuisionem principiorum, & diuidit, quot modis sint prĩcipia, & affert trinam principiorum diuisionem. Principiorum quaedam sunt proxima, quaedam vero per media. Item quę dam sunt per se, & quaedam per accidens. Rursus quaedam simplicia, & quaedam composita, & haec cũcta vel actu, aut potẽtia, quo in loco denuo sermonem de materia inuoluit, & de ipsa disputat. Itẽ hic differit de reliquis omnibus causis, ac de fortuna & casu, & explicat quomodo sint causae eorum quorum causae dicuntur: quoniam etiam nonnulla fiunt à casu, vel à fortuna. Est igitur vt breuiter dicamus horum duorum librorum, intentio agere de materia & forma, sed in primo libro potius de materia quàm de forma disputatum est, in secundo autem magis de forma q̃ de materia, ac de reliquis omnibus causis naturalibus quae per se dicuntur, causae, vel per accidens. Et tãdem principio huius libri de forma agere institutum est, & quoniam (vt dicebã) forma est vniuscuiusq; natura, imprimis differit qd sit natura. Vt igitur inueniat qd sit natura accipit id quo res naturales à non naturalibus differunt. Nam quatenus naturalia differunt à non naturalibus, hac ratione, sunt naturalia. Idem fecit in libro de Anima, vbi cũ voluisset accipere quid sit anima prius quaesiuit quomodo animata ab inanimatis distarent, & id esse animam dixit, quo differunt, quodam igitur differunt res naturales à rebus non naturalibus, quoniam naturalia vidẽtur in seipsis sui motus ac quietis habere principium. Nam animalia cum mouẽtur ab aliquo extrinseco nõ mouentur, sed in seipsis habent id quod mouet. Item inanimata ceu lapides cum demittuntur deorsum nõ eo qui dimittit deorsum feruntur, quippe qui duntaxat lapides praecipites dedit, sed in eis clauditur vis naturalis, & momentum quod ipsos deorsum defert. Ita ignis deorsum si dimittat, suapte nã sursũ ducit & fert.

In prologo idem.

Vnde cum tandem elementa ad suam vniuersitatẽ pnenerint ac illi restituta fuerint, proprijs in locis suapte natura quiescunt. Verum naturalia non modo in se ipsis obtinent principium motus localis, sed etiam alterationis & auctionis. Nã id quod intus auget est materia, quae vtitur nutrimento, & secundum qualitatem est transmutans ex nigro album, vel ex magis frigido magis calidum, vel humidum, & siccum efficit.

Quod enim non à quadam natura extrinseca, sed à natura materiae, quae vtitur cibo & nutrimento alteremur & augeamur patet, quae etiam cum cibum in sanguinem conuertit, & ad vnamquanq; partem illũ mutet & diffundat alteratione vtitur. Sic igitur cuncta naturalia habent principium motus in seipsis. At non naturalia, ceu quae ab arte fiunt causam motus externam obtinent. Nam lecti causa externa est faber lignarius, quippe in ligno non sit causa quae lectũ aedificet, & cõdat, sed extrinsecus est. Eodem etiam modo qui domũ extruit, ac ipsam ad talem formam deducit, aedificator est externus. si ergo hac ratione naturalia à rebus non naturalibus differunt eo quod ipsa naturalia habent in seipsis motus quietisq; principium, & quae arte fiũt ex trinsecus principium habent, vt igitur vt natura sit principium motus & stationis. Verum natura nõ est solum principium motus, sed etiam quietis. Nam ipsa quippiam mouet vt ad formam redigat, manet autẽ vt cõseruet in forma. Tradit igitur hic definitionem naturae

A duerte opinionem declarationẽ quietus.

quod

quod ipsa sit principiũ motus, & quietis in quo est primo per se & non secundum accidens. Quies autẽ apud me non solum modo intelligẽda est ea, quæ cõtra motum diuiditur, sed etiam ipsa statio, quippe natura nõ solum sit causa quietis, quæ motui succedit, sed & cuiuscunq; quod semper stant, & non mouentur: vt dicere solemus de immobilitate centri, & cardinum polorumq;. Hæc igitur est definitio vt natura non solum sit principium motus, sed etiam quietis, quoniã ipsa quẽdam finem intendit. Non.n. simpliciter ob id ipsum naturam mouet vt moueantur mobilia, sed etiam vt aliquem finem & formam attingant, qm̃ ipsa ad hanc tẽdit idq; animaduertit merito quam primum ad hanc deduxerit, sistit rem, quæ mouetur, cum iam finẽ assecuta sit, vt eam conseruet in eo propter quod etiã mouebatur. Adiecit etiam (primo) qm̃ & anima rationalis mouet animal, & talis est principium motus non externum, sed eo ipso, quod mouetur internum insitumq;, quæ tamen primo non mouet, sed per animam irrationalem, quæ etiam primo non mouet animal nisi eo, quod natura est. Hæc igitur est, quæ primo mouet. Nam sensus mouet ad aliquod, siue ille sit visus, siue auditus, siue aliquis alius sensus, quippe nos cum aliquid intuemur ad ipsum moueamur, sed non primo visus aspect⁹que animal mouet, dico autem primo, idest proxime, quoniam visus prius vim appetendi ciet, ipsaq; deinde naturales potentias excitat. quæ postremo animal mouent. Si ergo neq; anima irrationalis primo mouet animal, multo magis neq; rationalis, quare & si anima tũ rationalis, tum etiam irrationalis moueat, atq; sit causa mouens in ipso mobili, tamen quia non primo mouet animal, id est proxime, ob id anima non est natura. Item nauis habet in seipsa id quod mouet. i. gubernatorem, qui ipsam ciet. Verum eam temone mouet qui extrinsecus mouet neq; est in ipso temone initium motus, & causa, sed in gubernatore, qui mouet temone veluti quodam instrumẽto nauem. Si ergo natura instrumento quippiam mouet, tamen ipsa inest eis quæ primo mouet. Gubernator aut non est in temone, sed extrinsecus ipsam nauem mouet, siquidem ope temonis, ipsam cieat, qui externus est, aut saltem affirmari non poterit, vt anima animalium quo animalia sunt, natura sit. Nam si motus animalium, quo animalia sunt, anima est causa, primo & non sm̃ accidens, & est in eisdem & non solum inanimata naturalia sunt, sed etiam animalia, & simpliciter animata, igitur ipsa vr̃ esse natura, nisi animata quo animata minime naturale appellare debeamus. Præterea vr̃ omnis anima præter rationalem esse, natura, quippe quæ proxime moueat naturalia, neque dici vnquam possit primo mouere. Nam intellectus, qui in mobili est, mouet, sed non primo, sed in anima rationali. Adiecit quoq; per se, & non sm̃ accidens, qm̃ medicus cum ægrotat, & sibijpsi restituit sanitatẽ, non quatenus ægrotat in seipso habet principium mouendi se ad sanitatem, sed per accidens quatenus accidit vt medicus sit qui ægrotat. Quod.n. non quatenus, ægrotat, neq; quatenus sanatur in se principium sanitatis medicus habeat, ex his patet, qm̃ non semper hęc inuicem conueniunt, & concurrunt, qm̃ non quicunq; sanatur in se retinet principium sanitatis, quare per accidens medicus seipsum curat. Similiter & si quis alius peritorum inueniens speculationes, & theoremata sine præceptore seipsum moueret. Definitio igitur naturæ hæc est. Sed id dubitatione dignum est, qm̃ hæc definitio non explicat quid sit natura, sed potius indicat, actionem naturæ. Non.n. quid est natura didicimus eo quod didicimus ipsam esse principium motus, & quietis, sed didicimus quid efficiat natura. Vt ergo eius dẽ substantiæ definitionem assignemus in hunc modũ dicendum est. Natura est quædam vita siue vis, quæ per corpora diffunditur eorum formatrix & gubernatrix principium motus, & quietis in eo cui inest per se primo, & non sm̃ accidens.

Aduerte quid iste dicis quo nil inuenio Arist. in libr. de Historia animaliũ dicere animam rationalem non esse naturã vbi mouet quæstionem, sed non animam irrationalem immo appositũ quod ipsa sit natura item in libr. de Genera. animalium solam intellectiuã venire extrinsecus sed alias educi ex semine cur ergo non naturæ erunt. Tu vero considera hæc loca quæ meliora sunt in hac re.

Ad dubitatio.

Hæc diffinitio perti[...]

Quod autem natura non modo sit animatorum gubernatrix, sed etiam inanimatorum patet. Nam vnumquodque habet vim naturalem, quæ coniungit cõseruatq; esse, quippe corrumpi soleat, & mutetur in non ens, quoties non participaret aliquo connectente & coaptante ipsum. Sed patet vt quemadmodum forma in animatis, quædam clarissima est, ita etiã est naturæ prouidentia. Patet igitur & hic, qm̃ definitio comprehendit, & ipsam naturam animatorum, quæ anima est. Nã animatorum vita nihil aliud est, q̃ anima. Dubitaret autem aliquis contra diffinitionem naturæ, quomodo dicimus ipsam esse principium motus, & quietis, si quidem cœlestia sint etiam corpora naturalia, & ipsa principium, quietis in seipsis habere minime videant̃, quippe, quæ semper moueantur: vr̃ igitur hæc definitio nõ cuiq; naturæ communis esse, immo etiam vniuersitates elementorum sunt immobiles. Nam ignis in proprio loco non mouetur, sed duntaxat, quiescit ac manet, quippe orbicularis sit eius motus ac proximi aeris, qui supnaturalis est, & non naturalis cum circum agatur corporum cœlestium circunductu. Quod vero propria ratione vniuersitates immobiles sint, ex reliquis duobus elementis patet, aqua. s. & terra, quæ vt tota immobilia sunt, quare si totalitates vniuersitatesve immobiles sunt, quõ, ergo dicimus naturam esse principium motus, & quietis. Dicimus igitur ad hoc in cœlestibus præsertim naturam non solum esse causam motus, sed etiã quietis. Nam totalitates, & centra ac cardines polive manent, quorum stationis immobilitatisq; causa est ipsa cœlestium natura. Item quia natura finem respiciẽs, mouet vt illum assequatur quem assecuta quiescit. Cęlestia autem semper in fine atq; in principio sunt, quippe quodcunq; momentum sit principium & finis reuolutionis. Sol.n. modo existat in ariete, q postea suo circuitu redeat ab eodem in idem, ac rursus principium, alterius circuitus faciat, atq; ita in vnoquoq; signo res, se habet, sic etiam dicendum est de partibus totisq; orbibus, quare si illa sunt semper in fine, & nunquã excũt ab illo, sane hoc modo dicerentur quiescere, quo nunquam à fine recedunt, quare natura in his non solũ est, causa motus, sed etiam eiusmodi quietis qua semp cœlestia sunt in fine, & in eo quiescũt. Item de reliquis elementis dico. s. de vniuersitate ignis terræ & reliquorũ, quæ & si vt tota sm̃ locum non moueantur à sua natura, attamen mouentur motu alterationis, cum calida, vel frigida fiunt. Terra quoq; germinat. Nam & si vniuersitates vno alterationis motu definito certoque simul totæ non alterantur, tñ singulis partibus alia. s. atque alia aliter alterata tota vniuersitas aliquando trãsmutata erit. At si quis diceret elementa extrinsecus habere causam alterationis videlicet Solem: Scito qđ neque animalia motibus naturalibus mouerentur sine sole, qm̃ neq; sine illo esse possunt, sed vt in animalib. est quædam mouendi causa, licet à cõuersione solis in suo orbe extrinsecus adiuuetur, sic etiam est in elementis. Nã si insitus calor, atq; alij motus naturales alteri fiunt juxta temporum circuitum, attamen naturam diuersitatis motuũ animalis causam facimus, & alterationũ eius. Et si aliquis non concederet causam motuum qui alterationes sunt, in ipsis elementis esse, saltem perspicua est motus localis causa in ipsis. Non.n. omniũ motuum qui sunt in vnoquoq; natura est causa. Possum⁹ etiam definitionem hoc modo intelligere, s. q sit principium motus, vel quietis vel e conuerso, qm in rebus, naturalibus motus, & quietis natura est causa, siue sint

vtraque

[...]onicam est, Vide Timeu, & expositiorẽ proclum & alios præcipue Plotinũ, hoc modo ẽt accepit naturam Aristot. aut Nicolaus peripateticus in sub libr. de Mundo cum dicit, iuxta interpretationem Badæl. Mundus est compages cœli terraq; coagmentata, atque ex his naturis quæ inter ea continẽt sicut nos ẽt in commẽtario huius libri diffuse declarauimus.

Responsio.

Considera ẽt hoc quoniam cum sint. 30. gradus in ariete vt in ceteris signis Zodiaci & in quolibet sol suum paralellum efficiat quomodo ab codẽ in idem reuertitur.

Respõsio quo ad elementa.

Q̃ elemẽta alterẽtur primo Metheorum vide.

Alia expositio definitionis particulæ quia legis ipsum & pro vel & dictiue.

vtraque in eodem duntaxat alterum. Item aliter dicimus, qm̃ in vniuersitatibus elementorũ natura est principium motus & quietis ſm partes. Nam omnes partes elementorum suapte natura idoneæ sunt vt moueant, & quiescãt, vti solemus dicere totum cœli moueri ſm partes. Quidam vero aiunt philosophũ definiuisse naturam generabilium, & corruptibilium, & non omnẽ naturam simpliciter, quod quidem mihi vr̃ dici sine ratione, qm̃ hic liber est de his quæ cõmuniter consequũtur omnia naturalia. Quid igĩ sit natura dicim᷒. Quæ autem habent naturam inquit ea esse quæ in seipsis huiusmodi principium retinent. i. principium motus, & quietis. Hæc autem vt inquit sunt substantiæ, p̃sertim corporeæ, & materiales, quod quidem in hunc modũ probat. Quæ habent naturam subijciũtur naturę, quippe natura sit in subiecto, sed accidẽtia non possunt esse subiecta, qm̃ nullum accidens subiectum est, & quęcunque non sunt accidentia substãtiæ sunt, igitur quę habent naturam sunt substantiæ. Secundum naturam autem sunt (inquit) quę habẽt naturam. Nam dicimus ignem esse ſm naturã quia ab arte non fit, similiter homo, equus, & omnia naturalia. Item dicuntur (vt inqt) ſm naturam actiones per se naturales perficientes ea, quæ naturã obtinent, vt ignis sursum latio, & terræ deorsum delatio. Hæ (inquit) neq; natura sunt, neq; habẽt naturã, natura nanq; non sunt qm̃ ipsa natura est principium motus & quietis. Hæ aũt sunt motus, quare neque motus erunt causæ. Item neq; naturam habent, siquidem quæ naturam habent subiecta sint, & hæc in subiecto sint non subiecta, quare communius est ſm naturam, q̃ habens natutam. At id ꝙ cõstat natura dr̃ de illo quod habet naturam, ac de eo quod est ſm naturã. Exordium itaq; sumens inquit ea fatemut constare esseq; natuta quæ sunt animalia, & partes ipsorum. Sic sane dicit Arist. qua rõne in idem redigit id quod est ſm naturam, atq; id qnod natura est, siquidẽ ambo de eisdem dicatur. Verum exactius dicere possumus, qm̃ qđ est ſm naturam duntaxat de actionibus perficientibus dr̃, sed id quod est natura dr̃ de actionibus perficientibus de his. s. dico, quę à natura proficiscuntur, in quib. inuenitur id ꝙ ſm naturam dr̃, ac de substantijs, & simpliciter habentibus naturam, & à natura emanantibus & non extrinsecus productis, quanquam præter naturæ intentionem fierent, sicut dicimus mortem naturalem, & natura corpus ægrum, ac senectutem mortem naturalem esse. Item dicimus ea esse natura quæ nõ ſm intentionem naturæ fiunt, sed ob imbecillitatẽ corporum & præter naturam accidunt. Quærimus autem de illo ꝙ est communiter præter naturã, ceu de mõstris prodigijsq;, ac de leuibus corporibus quæ præter naturam deorsum feruntur, nunquid ipsa esse natura, dicere oporteat vel ne. Et si non natura sunt quæcunque fiunt præter naturã: an arte, vel casu, vel ratione, vel mẽte, aut simpliciter alio modo præter naturam. Vñ multi quidem ac clari interpretes Arist. aiunt ea quę sunt præter naturã, esse natura, quippe, ars non efficiat monstra, neq; ratio, aut mens, sola igitur natura hæc fiunt. Nos igitur ad hoc dicimus, qm cum natura habeat finem ipsum bonum, ad quod respicit, idcirco habet ẽt certa definitaq; opera. Nam semper duos oculos in homine duasq; manus, & aliorum vnumquodq; certum, & definitum facere vult: at quæ sunt præter naturã indefinita incertaq; habẽtur, quare quæ sunt præter naturam non sunt natura, siquidem quæ natura sunt certa determinataq; habentur, & ea quæ præter naturam fiunt nullo termino sint constituta. Item quia ars naturam semper pro viribus imitatur, nos videamus in artificiarijs quid arte, & quod præter artem fit, quomodo se habeat, & vt inueniemus in artificialib᷒, ita in naturalibus asseramus. Dicim᷒ itaq; quod scientiã ipsam artem appellare consueuimus, ceu ædificandi peritiã, vel quandam aliam, & opus artis elaboratum arte. Nã sæpe dicimus aliquod simulachrum intuentes illud magnam artem habere, quoniam igitur id quod est secũdum artis principia recte elaboratum artem vocamus igitur constat vt id ꝙ non ſm artem elaboratum erit, sed vt sors tulit à quouis non opifice, præter artem appellandum sit. Si ergo præter artem quippiam aliqua, temeraria artis professio efficit, vt se habet ars ita se habebit natura. Igitur quod est præter naturam non erit natura, hoc igitur modo vr̃ cõsentaneum rõni, vt quę sunt præter naturam non sunt natura. Verum neq; hæc simpliciter sunt præter naturam, sed in natura particulari hæc sunt præter naturam, & non natura. In vniuersali antem sunt natura & ſm naturam. Nam particularis natura vnam formam intendit, & vnam priuationẽ fugit, idcirco in natura hac hominis monstrum neque natura est neq; ſm naturam, sed vniuersali natura, qm̃ nihil est vniuerso præter naturam, quinimo malũ non sit in vniuerso præter naturam, sed natura, & ſm naturam est. Nam monstra fiunt à tota ipsa natura, quæ materiam subiectam transmutat, quam ineptam rudẽq; efficit ad recipiendum particularis naturæ formã, verbi grã si continens à circũducta forma cœlestiũ ita affectum atque dispositum ageret aliquid vltra in materia hominis gignendi vt fieret inconueniens indispositaque ad suscipiendum formam, quam natura illi imminere ingerereq; apta est, natura humana sua intẽtione pariundi hominem ob materiæ ineptitudinem frustraretur, & altera forma fieret, quæ est præter naturã particulari naturæ, vniuersali tamẽ naturę est ſm naturã, quippe ipsi nequeat aliquid esse præter naturam. Item neq; corruptio est præter naturam, siquidem generatio est ſm naturam. Nam cum ortus rerum est secundum naturam, interitus quoque necessario erit secundum naturam, siquidem vnius generatio sit alteri᷒ corruptio. Vtitur autem quodam exẽplo, quo perspicuũ sit uobis id ꝙ accidit in his quæ fiunt præter naturam. Nam ponatur quis citharedus, qui lyram iuxta quendam concentum temperet deinde aliquam cantilenã facere incipiat, & quidam extrinsecus quasdam chordas vel omnes extenuet, siue vt proximiore exẽplo vtamur, lyra humiditate vel siccitate continentis affecta, in ea chordæ ex suo temperamento mutentur, & deinde citharedus digitis chordas sic temperet, vt quemlibet concentum, & sonum artificialem reddat atq; perficiat, siquidem chordæ iuxta congruam proportionẽ ordinatam coaptatæ fuerint. Quemadmodum igitur hic citharedus lyram percutit vt ei est insitum, tamen materia cordis subiecta cantilenam, quam citharedus proposuit non p̃ficit nec reddit, sed quædam rudem incompositum non artificiosum sed indefinitum efficit, ita dicendum est de natura. Nam cum materia formæ humanę subiecta vel eidem alij formæ animalis à circunductu cœlestium & cõiunctione fit inepta & nõ idonea, accidit vt actio naturæ sit in ea deprauata sit, & sicut sonum quem fecerat citharedus ex inordinata cithara dicimus non arte, neq; ſm artem fieri, & si ab artifice sit factus, sic etiam quæ fiunt præter naturam, non esse natura, neq; ſm naturam asserimus, qm̃ neq; fiunt ſm certam definitamq; proportionem naturæ. Veruntamen si ea comparentur ad vniuersi naturã ea produci natura affirmauimus, qm̃ ſm naturam est vniuerso vt quædam intereãt & corrumpantur cum alia fiant, sic igitur ob vniuersi motum corrumpitur cõuenientia subiecta complexioni materiæ animalis, & alia fit, quæ ob ineptitudinem eiusdem non susciperet formam naturalem, sed quandam aliam incongruam ac

indefinitam

Vide qũo mõstra & violenta sunt natura & præter naturam. Malũ non est præter naturam vniuersa opinio Manichæorum.

indefinitam iuxta aptitudinem, q̃ temere fortiretur materia. Eorum quæ sunt quædam ob quædam natura, quædam alias causas. Non simpliciter solum quæ sunt, sed vel eorum quæ fiunt, & corrumpuntur, vel omnium naturalium, & eorum quæ fiunt circa naturalia. Etenim quæ fiunt ab arte, & à casu circa naturalia consistunt. Vnde per alias causas intelligit artem, fortunam, voluntatem, casum, rationem, & mentem.

Natura quidem sunt animalia partesq; ipsarum, & plantæ, & simplicia corpora, vt terra, ignis, aer, & aqua. Hæc n. & hmõi natura esse dicimus, omnia aũt quæ dicta sunt ab hisce quæ non natura constant, differre videntur. Nam ex quidẽ quæ natura cõstãt, principiũ in seipsis motus & status habere videntur partim eius qui est in loco, partim auctionis & diminutionis, partim alterationis.

Partes adiecit, qm̃ non vt se habent artificialia ita se habent naturalia. Nam in naturalibus tota, & partes eorum penitus natura sunt, ceu totum aĩal natura est, & manus pedesq; sint, & non solum partes dissimilares, sed & similares. Atq; nõ solũ hæ, sed et elementa quibus ipsæ constant. Et simplr ea, quæ natura sunt, cum sunt, siue pars, siue elementũ sit, prorsus natura sunt. In artificialibus aũt & si tota artificialia sunt, vt domus lectica abbacus, attñ non quæcunq; partes seu elementa artificialia sunt, quippe ligna & lapides, quæ sunt partes domus vel potius elementa artificialia dici nequeant, sed naturalia. Nam vnumquodq; horum in seipso retinet, principiũ motus naturalis, & status illius, motus in quẽ obtinent principium, quo ad formam tendunt ad quã mouentur, status aũt, quo permanent in forma ad quam ipsa mota erant. Et aĩalia, quidem in seipsis oĩs motus, principium habent. Etenim gñationis, & corruptionis motusq; ad locum principium hñt, sed plantæ carent, priuanturq; motu locali, alios tñ motus habent. Econtra vero corpora simplicia in seipsis solum motum ad locum hñt. Naturalia, quoq; non mõ principiũ motus, in seipsis habent, sed et quietis, excipimus aũt coelestia. Nam hæc principium motus in seipsis habent, quietis autem minime, nisi eo modo quẽ paulo ante diximus.

Quæ sint partes hominis, & animalis similares ac dissimilaris organicæ atque non organicæ vide lib. de Historia animaliũ & de partibus.

12 *At lectica, vestis, et quicquid sit aliud similis generis. quo quidem huiusce nominibus appellantur, et quatenus, ab arte sunt nullũ principiũ mutationis insitum habent.*

Genus rursus vocat ipsam substantiam velut subiectũ, & non velut p̃dicatũ de plurib. Oẽs igit̃ artificiales formæ vt domus abbaculus, quatenus vnumquodq; aliquid hmõi dr̃, ceu domus & lectica, quod quidem. s. tale esse eis accidit ab arte, & non à natura nullum insitũ, principium mutandi hñt. Nã & ipsa hñt cãm mutationis, sed non insitã, sed externã. s. ipsum opificem qui fecit. In seipsis nanq; nullam habent causam motus, quo ad formã, quippe forma quã ars apposuit sp̃ quiescat. Verum quatenus horum vnicuiq; accidit, quoddã naturale subiectum habere, ceu lapides, ligna, vel aliquid tale, in seipsis hñt principium motus. Nam à cã natura si quæ in seipsis est deorsum ferrentur & putrescerent.

13 *Quo vero ipsis accidit, vt sint lapidea, vel terrea, vel ex his mixta eo motus quietis ve principiũ habent. Quo fit vt natura sit principium & cã mouendi & quiescendi in quo primo, per se, & non per accidens inest. Dico autẽ nõ per accidens, quia sibipsi quispiam medicus sanitatis causa fieri potest. Attamen non per se sanatur, quo medicinã habet, sed accidit vt idem medicus sit, et sanetur, quapropter et separantur nonnunquam à sese mutuo.*

Dixit vel ex his mixta. s. ex simplicib. igne terra, & reliquis. Illud et cũ ait. Eo motus hñt, subintelligendũ est cõiter de his quæ hñt principium motus insitum. Quapropter separant̃ nonnunquã à sese mutuo, per hæc nãque bñ probauit medicũ ægrotantẽ suæ sanitatis esse cãm per accidens. Nam si medicus ægrotãs per se sanaret seipsum, nunquam separaretur ab ægrotante quod sanum est. quippe tale sit per se. At nunc separantur à sese mutuo, qm̃ non omnis qui ægrotat seipsum sanat.

Similiter sese habet, & vnumquodque cæterorum, quæ efficiuntur. Nihil enim ipsorum principium motus in se habet, sed quædam in alijs; & extrinsecus habent, ceu domus & vnumquodque eorum quæ manu conficiuntur. Quædam enim id quidem in seipsis habẽt, non tamen per se quæcunque causa per accidens sibi fieri possunt. Id igitur est natura quod dictum est.

Inquit q̃ efficiunt̃, pro hoc. s. quæ ab arte conficiunt̃.

Naturam autem habent quæcunque tale principium habent, atque hæc omnia substantia sunt. Subiectum n. quoddam & in subiecto est semper natura. Secundum naturam autem sunt hæc ipsa, & etiam quæ hisce per se competunt, ceu igni ferri sursum.

Cũ dixerit quid sit natura, et explicat quid sit id qd̃ habet naturam, & inquit ea habere naturam quæcunq; in seipsis habent tale principium quale diximus, dico. s. motus, & quietis. Quæ aũt hæc sint subiunxit dicẽs eas esse substantias. Vnde aũt quod sint substãtiæ per id q̃ adiũgit meminit dicẽs esse vnumquodq; horum aliqd̃ subiectum. At nullum accidens est subiectum sed magis substãtia. deinde, vnde subiectum quoddã sit, ostẽdit, dicens naturam esse in subiecto. Si ergo natura est in subiecto, & quod habet naturam subijcit̃, & subiectum substantia est, igit̃ q̃ habet naturam substãtia est. Quod autem natura sit in subiecto ex diffinitione ostẽdit. Nã ipsa est principiũ motus, & quietis in eo cui primo, & per se inest. Si ergo ipsa in quodã prorsus est cuius motus, quietisq; initium esse dr̃, constat sane ipsam in subiecto esse. Verum non quemadmodum accidentia dicuntur esse in subiecto sed vt forma in materia, q̃ complet & perficit vnam substantiam cum subiecto. Secundum naturam autem sunt ea quæcũq; his insunt per seipsa. Item ea s̃m naturam sunt quæcunq; habent naturam, id est substantiæ, & quicunque ipsarum substantiarum actus per se, vt ignis sursum latio, atque calefaciendi lucendique actus, ac de alijs similiter.

Hoc n. natura non est neq; habet naturam. sed est natura atque secundum naturam. Quid igitur natura, et quid est id quod natura, atque secundum naturam dictum est.

Cum dixerit quid est s̃m naturam, vt ne quis dicat cur. n. hoc non est natura, ostẽdit id non esse naturam, neq; id quod habet naturã, quod profecto natura non sit, hinc constabit. Nam natura est principium mot⁹ & quietis. Hæc autem oĩa quidã sunt motus, & non principia motus, & quietis, igitur hæc non sunt natura. Præterea neq; naturã habent, qm̃ quæ habẽt naturam sunt subiecta & substantiæ. Hæc autem sunt in subiecto, igitur neq; naturam habent, sed sunt natura atq; secundũ naturam. Vnde demonstrat, q̃ id q̃ est natura dicatur, etiam de illo, q̃ est s̃m naturam. Nam dicimus ignem natura lucere. Quod vero & id quod est natura dicatur de illo quod est s̃m naturã ostendit in principio dicẽs. Eorum quæ sunt quædam sunt natura, loquens de reb. quæ subsistunt quæ quidem habent naturam. Et rursus natura esse dicimus aĩalia, & partes ipsorum. Verũ proprie ea dicimus secundum naturam, quæ dicuntur esse actiones actusq; naturales. Id autem, quod est natura & de hisce dicitur, atq; de his quæ habent naturam.

Enti autem naturam esse ostendere ridiculũ est. Nã patet tales res esse complures. Ostendere vero ea quæ sunt manifesta per ea quæ non sunt manifesta, hominis profecto est qui nequit id quod est per se notũ. & id q̃ non est per se notũ discernere. Atq; id fieri posse non latet. Nam ratiocinabitur, quidam de coloribus ortus cæcus. Quare oportet tales hoĩes de nominib. disserere, nihil aũt intelligere.

Ipse dixit in libro de demonstratione, cum quatuor

sint quæstiones quibus de vnaquaq; re quærimus si est, quid est, quia est, & propter quid est præponendam cæteris esse, quæstionem, si est. Quoniam ergo demōstrauerat, quid sit natura, & non demonstrauit si omnino natura sit. Idcirco ad hoc ipsum hisce respōdet, qm̄ eniti naturam esse ostendere ridiculum est, cum adeo pateat, esse manifestaq; sit substantia eius. At quæ manifesta sunt, non oporteret eniti demōstrare ipsa esse, sed circa, ꝙ quid est eorum & reliqua quæ insunt sermonē persequi. Porro sic & tempus esse ac locum cum omnibus manifesta sint, quid vero sint opus est inquirere ac inuenire. Vt igitur siquis eniteretur ostendere ignem adurere sensu careret, sic etiam qui vult ostendere naturam esse caret ipsa vi rōcinandi. Nam constat multa quæ sunt, ab ipsa natura esse disposita atq; recta & digesta. Vnde non opus est manifesta demōstrare, neq; omnium demonstrationem petere, sed duntaxat eorūque ambigua in dubitationem veniunt. Nam, vt ipse ostēdit in libro de demonstratione fieri non pōt, vt oīum sit demonstratio, alioquin si oīum esset demonstratio, nullius esset demonstratio. Nam semper cum principia quibus demonstramus studebimus demonstrare in infinitum procedemus, & qm̄ infinitum comprehendi nō pōt, neq; illud percurrere possumus, nihil demonstrabitur non demonstratis primis principijs, ergo non cuiusuis demonstratio petenda quærendaq; est. Sunt.n. multa quæ cum sint oī demonstratione meliora de; seipsis fidem claram apertamq; præstāt, vt colores esse, & corpora, atq; talia sunt q̄ sunt ẜm naturam, & qui vult talium demonstrationē afferre eidē vis cogitandi atque indicandi pbet errandi argm̄, cū nequeat discernere iudicareq; quid occultius sit quidq; manifestius, ac quid propriā fidē, & quid nō propriā secū gerat, sed demonstrationē hēat ex alijs principijs. Oportet.n. talē ex obscuris nota claraq; ꝓbare: qualis extiterat Antiphon, q nitebatur demōstratione assequi quęcunq; essent ęqualia eidem, inter se æqualia esse, qui ēt quadrando circulū hallucinatus est. Dicebat.n. quęcūq; eidē sunt æqualia eundē locū cōtinēt, sed quęcūq; eundē locū cōtinēt ēt inter se sunt æqualia, igiť q̄ eidē sunt æqualia inter se ēt æqualia sunt, hoc.n. mō rem manifestā per ea quę lōge occultiora sunt ostēdere conatus est. Nā quid sit locus, qualēq; habitū respectūq; habeat ad ea quæ sunt in loco multis ac longis demonstrationib. vt intelligatur, opus est. Sunt igitur cæcis ab ortu similes qui nituntur ostendere colores esse. Nā vt ij si videndi facultate potirentur, sane non egerēt demōstratione, q̄ rōnib. sz cū sensu fidē longe meliorē haberent, q̄ demonstratione, quippe sensu & nō rōne colores esse cognosciť, ita ēt, qui manifesta demōstrare studio cōtēdūt, si obtinuissent, vim iudicandi atq; dignoscēdi validā, nō niterenť manifesta p occulta, & ignota ꝓbare. Et quēadmodū vsu venire cæcis ab ortu solet verba colorū proferre, rē aūt nullā intelligere, quippe eorū cogitādi rōcinādiq; vis nunq̄ sciet naturā colorum, ita ēt puerlos iudicio & ea animi parte discernēdi inualidos hoīes si enitemur, syllogismis persuadere, eos sane verba docebimus, res aūt nequaq̄. Quare nos sequētes naturam rerum oporet eā ponere statuereq; sine rōnib. quippe longe meli' si oī rōne ipsam naturā esse. Nā plane cōstat talia esse p naturā, q̄ ex ipsa constāt. Atq; id fieri posse.i. aliquis pt esse ita sensib. vel rōne, & vi ipsa discernendi peruersus ac inualidus, q nequeat cognoscere, q̄ sint res illæ, q̄ de seipsis fidē faciūt, & nō egēt demōstratione: Huius igitur, exēplo ponit ipsum cęcū ab ortu enitentē ostendere verbis colores esse. Nam talis de nominibus disputabit, de rebus aūt nihil intelliget, siquidem colores non idonei sint rōnib. verbisq; cognosci sed sensu percipi.

Hoc idē Pla. in multis locis indicat in mentione & alibi.

Quid Antiphon.

Natura autem & substantia eorum, quæ sunt natura id quibusdam esse videtur, quod primum cuilibet inest informe per se. Veluti lecticæ quidem natura est lignum, statuæ aūt æs. Signum aūt inquit Antiphon. Nam si quispiā lecticam obrueris humo, vimq; putredo acceperit vt germen emittat, non lectica sed lignum inde pullulabit.

Cū dixerit quid sit natura, & disseruerit de his q̄ denominanť a natura. s. quid est hēs naturā, quid natura, quidq; ẜm naturā hic q̄rit nunquid vno mō natura dicať vel multipliciter. Inquit ergo naturā trifariā dici. Nā ścrē natura esse id, ꝙ est primō vnicuiq; subiectum, ceu Antiphonti vř, & antiquiorib. naturalib. qui quidē asserebāt cuiusq; oř ēę forma cuiusq; nā vt Arist. & vera rōni vř, materiā esse vniuscuiusq; naturā, tertio, gnātio, & via ad formam est natura. At quibusdam vř materia magis esse natura. Vnde hoc Antiphon in hūc modū probauit, quod est vniuscuiusq; subiectum, & non mutať in aliud atq; aliud, id cuiuscunq; natura est. Oīa nanq; alia p quæ gn̄abilia, & corruptibia mutanť, talia sunt affectiones & nō natura. Vnde natura statuæ non est figura, sed æs, & lecticæ lignū, qm̄ figura est quædā affectio, q̄ fit & corrumpiť, æs aūt & lignum sp manēt. Huius rei signū. s. ꝙ lignū sit natura lecticæ Antiphō dedit, qm̄ si quis lecticam humo obrueret, & putresceret, deinde vim gignendi putredo conciperet non germinaret produceretq; lecticā sed lignū p inde atq; sit figura, quędā affectio, lignū aūt natura ꝙ est materia lecticæ. Nam in quoduis.i. natura quod pōt gn̄are ac mouere vnumquodq;. Sed quod artificialibus accidit, idē etiā naturalib. vsu venit, qm̄ ars imitať naturam, quare vt in artificialibus inuenimus naturam vniuscuiusq; nō esse formā, sed materiā, eo quod sp permanet materia, forma vero non permanet, sic sane in naturalibus materia erit vniuscuiusq; natura, forma autē affectio, quare, & si lecticæ materia lignū dico, nō sit aliqua res simplex sed cōposita ex subiecto, & forma, eandem tn̄ retinet subitq; rōnē, quam lignum, respectu lecticæ subit. Vnde subiectum, & materia ligni erit natura eius, siue hoc fuerit aqua, siue terra, siue quoduis aliud. Ligni autem forma erit quędā affectio de numero eorū, q gn̄antur, & corrumpuntur, qm̄ subiectum lignum mutať in alterā formam vt in terram, quare si subiectum permanet, & formæ vicissim mutanť, subiectū erit magis natura, q̄ id quod mutať: vř aūt rerum naturalium materia magis esse natura, q̄ forma. Ob id igitur inquit, qd̄ quidem videbať vnicuiq; esse materialis cā rerum naturaliū, siue vna, siue pl̄es, id ēt rerū naturā esse ponebāt, atq; hāc permanere, formarū aūt aliam atq; aliam corrūpi & fieri, si ergo lignum cum vriť, cinis permanet, q̄ terra est, igiť terra vř esse natura lignorū, & aqua metallorū, quæ liquefiunt, qm̄ cum liquefiunt, aqua p manet. Et si aqua non foret simplex sed forte p subiecto, aerē hēt, certe aer erit eius natura, qm̄ in corruptione aquæ ipse permanet, quare quicunq; materialem cām affirmant, siue aerē, siue aquā, siue quoduis aliud, hanc ēt aliorū naturā esse autumabunt, quicunq; aūt plures materias dant, plures, ēt naturas affirmabunt. Qd̄ quidem igiť materia sit natura hunc in modū demonstratū fuit. Sed quod forma sit magis natura, q̄ materia multis argumētis demonstrat, sed primū adducit exemplū eorum, quæ fiunt ẜm artem. Tūc inquit vnumquodq; artificiale esse ferť, & habere suijpsius artē qn̄ actu fuerit tale quale esse dř, & non quum fuerit potētia huiusmodi. Nam minime fertur materiam lecticæ habere artem, vel statuæ, quando est potentia statua, vel lectica, ceu æs materia statuę, vel lignum quod est materia lecticę. Non.n. quia lignum est potentia lectica idipsum dicimus habere lecticę artem, sed qn̄ acceperit formā lecticæ tunc dicetur habere lecticę artem. Eodem etiam modo ęs quando acceperit formam statuæ, tunc

Primo Arist. disputat an materia sit magis substātia an forma, vide ibi, qui possunt conferre ad hoc.

habebit

habebit artem statuæ, minime vero quando esset pōtētia statua. Item is fertur callere artem grammatices, qui non potētia, sed actu grammaticus literatusq; est. Vt igitur in artificialibus ars non prædicatur de materia (Nam potentia est materia actus, & non formæ) Ita sane in naturalibus natura non prædicabitur de materia sed de forma. Si.n.dr̄ natura hoīs, & equi natura, nō vtiq; potentia hō vel equus haberet hoīs vel equi naturam, sed actu hō, & id ꝙ iā accepit hoīs formam, similiter & de alijs dicendum est. Vnde si hoc cōceditur, forma erit vniuscuiusq; natura. Secundū tale argm̄ adducit, & inquit tunc vnumquodq; tale esse fertur cū acceperit suiipsius naturam. Nam hō appellatur is qui iam formam hoīs accepit. Igitur forma vr̄ esse cuiuscunque natura. Et syllogismus cōficit̄ in tertia figura hoc mō, tunc vnumquodq; dr̄ esse, cum habuerit suijpsius formam, sed vnumquodq; fert̄ esse cum obtinet suam naturam, igit̄ forma est natura, & hic particulare non per seipsum est verum, sed p.p vr̄e. Sed hoc modo ēt syllogismus confici pōt. Cuius præsentia res naturales sunt illud est natura, sed pn̄tia formæ res naturales sunt, igit̄ forma est natura. Verum hoc argm̄ est idem cum primo. Nam & ibi dixit artificiale qn̄ acciperet suam formam, tūc suam artem habere, ita etiam naturale, quando acciperet suam formam tūc habere naturam: hic ēt idem dr̄ cum fert̄ vnumquodq; tale esse qn̄ receperit suam formam. Sed interpretes diuidunt argumēta, q̄q̄ Arist. hæc plane diuisisse non videatur, sed tanquā vnū argumentum deducit. Tertium argumentum autē qd̄ affert, est responsio argumenti quo materiam esse naturam dicunt. Nam quibus probauerunt, materiā esse naturam, eisdem quoq; Arist. formam esse naturam ꝓbat. Nam quantum (inquit) ad argumentum quo ipsi demonstrarunt materiam esse naturam, ostendetur nihil minus formam esse naturam. Nam si ob id quia ex lectica non sit lectica, sed lignum, quod quidem est materia lecticæ, dicitis materiam esse naturam, propterea quod materia permanet in eo ꝙ gignitur ex lectica, cū n. homo fiat ex homine, & homo est forma, id sane erit natura. Nam si ob id quia ꝙ fit ex lectica non est lectica, sed materia eius est lignum, idcirco materia est natura, cum etiam homo fiat ex homine & non materia hominis, perspicuum igitur erit formam esse naturam, quippe forma sit id ꝙ gignit̄, ceu materia lecticæ quatenus igitur accidit ex his rationibus vel vtræq; erunt naturæ materia & forma, vel neutra, quamobrem nobis demonstrantibus formam esse naturam, concedāt assentiantq́;, vel neq; ipsi affirment materiam esse naturam. Nam ex eisdem argumentum contectum vtrisq; seruit, sed vtraq; esse natura non pōt, qm̄ non esset materia in alijs natura, & forma in alijs, qppe oportet eādem naturam in cunctis esse. Hoc.u. quoddam placitū dicentis esset assignare materiam in his & formam in alijs. Vr̄ igitur quātū ad hæc neutrum esse natura, quippe vtraq; esse natura nō possit ob ea quæ dicimus mō, neq; altera tm̄ ob argm̄, qm̄ vtraq; in eadē erunt, ꝙ impossibile est, igit̄ nihil horū est natura. Sed nos reuera dicimus formam artificialem non esse naturā, & ob id quia non est natura neq; fit ex lecto lectus, lignū tm̄ cū sit forma naturalis & non materia merito lignum efficit, quare si ex hoc coniectant materiam esse naturam, qm̄ ꝙ fit, non sit forma, sed materia, ceu in artificialib. esse vr̄, cū nos ostendimus formā gigni ex forma (Nam forma sunt hō, & equ⁹, & oēs fructus, & fit hō ex hoīe, & triticum ex tritico, similiterq́; in ceteris) igit̄ forma erit natura & nō materia. Nā hęc est q̄ gn̄andi hēt facultatē, & genita est, quare hæc sola erit natura, atque ex quib. illi conati sunt ꝓbare materiā esse naturā, nos ꝓbauimus formam esse naturam. Nā ob id lectica non ꝓducit lecticam, sed lignū, quia lectica nō est forma naturalis, sed artificialis, lignū autem materia lecticæ vt artificiale est, qd̄ per se est forma naturalis, quēadmodum homo, triticum, & reliqua id genus. Tertius significatus naturæ est, quo dicimus gn̄ationem & viam in formam. Nam germen & productionem fructuum solemus appellare naturam, quo rursus ostendit̄ formā esse naturam, & non materiam. Nam omnis gn̄atio denominatur, à forma ad quam tendit, quippe dealbationem dicamus viam in albedinem ex fine ad quem motus vergit viam nominantes, & non ex quo motus vt ex nigritie principium sumit, sic viam ad calliditatem calefactionem appellamus. Item in gn̄atione plātarū à fine gn̄atio denominabit̄. Qm̄ igit̄ ꝑgit tenditq́; in naturā non poterit denominari vt ita dixerim. naturalitas, ob dicēdi.s. inconcinnitatē. æquiuoce & sub appellatione quadā à fine appellabit̄ natura, igit̄ patet ēt hic formā esse naturā. Nam si ad formam mouentur, & motus à fine denominat̄, appellabit̄ itaq; motus ipsa natura, quia in naturam pergit, sed in formā tēdit, ergo forma est natura. Nam vr̄ (vt dixi) oē ꝙ fit nomē trahit ab eo ad quod gn̄atio tendit, & non à quo discedit. Scabellum.n.dr̄ à fabricatore fieri & nō lignū, qn̄ in scabellū format̄. Item qm̄ aqua transmutat̄ in aerē dicimus fieri aerē, & non aquā, & hmōi aereum denominatur, hoc mō ēt si appellamus gn̄ationē plantarum naturā, constabit vtiq; formam esse naturam, siquidē oēs gn̄ationes denominationē trahant à fine suo. Cum igit̄ tripliciter natura dicat̄, prima & maxime propria forma est natura, deinde materia, tertio gn̄atio & via in formam, igit̄ poterit definitio naturæ vnicuiq; horum accommodari. Est.n. materia principiū motus, & quietis hunc in modū. Nā forma cum suapte rōne sit indiuisibilis, materia est cā ipsius diuisionis & distātię. At distēsio quidam motus est, & qm̄ formā distendit, tm̄ in infinitum non extēdet, sed vsq; ad quendam terminum, idcirco erit ēt principium standi. Itē & forma est principium motus, & quietis. Nam cū oīa non oīb. motib. moueantur, sed alia alijs, atq; nonnulla quibusdam, nōnulla eisdem, nonnulla vero diuersis, sane huius rei cā non erit materia, quippe ipsa sit cunctis cōia, itaq; perspicuum est formam dr̄iæ motuū causam esse si ergo forma est causa motus, & quietis profecto erit, quippe nullus motus vnus, & idem numero sit infinitus. Cæterum & via in formam dici pōt principiū motus, & qetis, principium inquam non vt causa motus, quippe eadem sit motus, sed ꝯm partes, ceu cum habuerit in seipsa primam partem motus ipsam dico primam germinationem, & finem eiusdem, qua cum plāta sui formā perfectam accepit, deinceps quiescet, & amplius non mouebitur tanquam id ꝙ producendum est. Vr̄ autē natura, & substantia eorum, quæ natura sunt, id esse ꝙ primum cuilibet inest informe per se, i. materia. Nam suapte ratione informis est, quippe quæ sit vnicuiq; subiectum, & si proxima fuerit materia atq; formata, at tamen respectu formæ educendæ procreandęq́; informis est, ceu ligna informia sunt respectu abbaculi & lecticæ. ¶ Sed inquisitione dignū est, q̄uo superius dixerit illa habere naturam quæcunq́; hmōi principiū habēt, atq; hęc oīa esse substantias. Nam ob hæc substātias dixit subiecta profecto naturæ esse, & naturam non esse substantiam, sed habere, esse in substantia veluti in subiecto. At nunc inquit. Vr̄ autem natura & substātia eorum quæ natura sunt, perinde ac natura & substantia, idem sint. Dico igit̄ ipsum paulo prius substantiam appellasse corpus ꝑ se subsistens, nunc autem formam vocat substantiam ꝑ q̄ vnaquæque pars substantiæ habet esse. Nam essentia aquæ non est quatenus ipsa corpus est, sed quatenus talem ideam videlicet naturam tenet

Quō vide in natura diffinitio naturæ accōmodatur

Textus.

Dubitatio.

Solutio.

Nam Aristoteles ignorabat multiplex esse nomen substantiæ, quippe qui triplicem esse dixerit, imprimis materiā ceu si quis dicat substantiam lecticæ esse lignum, & æs statuæ, deinde formam, ceu quum dixerimus ignē hēc substantiam per calidum, & siccū, tertio illud q̄ ex vtrisq; constat, ceu quum dixerimus compositū esse substantiam hoīs ex aīa & corpore, hoc igitur in loco naturam, quæ est forma substantiā appellauit per quam vnumquodq; est: sed paulo prius per se substans.i. corpus q̄ respectu formarum elementorū habet rōnē materiæ, vel ēt corpus formatum & compositum substantiam dixit, in hoc enim natura manet & firmatur.

Propterea quidem per accidens est dispositio qua lege arteq́. conficitur. Substantia vero est illa quæ & continue dispositiones hasce sustinens permanet.

Inquit figuram non esse naturam, quippe quæ insit, per accidens, & quædam affectio subiecti sit & materiæ q̄ fit & corrumpit, & alia atq; alia alteri inest, materiam aūt esse naturam asserebāt, qm̄ ipsa sp̄ pmanens, hæc recipiebat patientiue, atq; aliā & aliā figurā recipiebat. Sed cum dicit, ꝑpterea, qdem per accidens est, quid hoc dicere velit, subiunxit, dispositio, q̄ lege artoque conficit.i. forma lecticæ, qm̄ disponit velut institutis legisq; artis placet. Verū scribit in alio codice dispo- Alius textus.
sitio p rithmum.s. modulationem & conuenientiā. Nā ſm quandam commensurationem proportionis inter se forma perficit lecticam, sed si textus scriberetur hoc modo(quæ lege) significat nempe dispositionem non natura, sed positione. Nam pro arbitrio artifex disponit figuras artificialium quæ natura non sunt, sed cogitatione, lege, arbitrioque voluntatis fiunt.

Quid si cuilibet istorum ad aliud quippiam hoc idem accidit, ceu ari, & auro ad aquam, ossibus atque lignis ad terram, cæterisq́, similiter patet, & illa esse substantiam, atque naturam ipsorum. Quapropter quidam terram, quidam aquam, quidam horum aliqua, quidam hæc omnia eorum quæ sunt naturam esse dixerant. Quod enim quisque putauit tale esse siue vnum, siue plura, id totque vniuersam substantiam esse dixit: cætera vero alia affectiones, habitus ac dispositiones horum.

Id q̄ aliquis dubitauit cōtra eos qui dixere materiā, esse naturam, hoc ipse dubitat, & soluit. Nā aliqs dixit li hoc, q̄ permanet dicit materiā, & ob id ligna qm̄ pmanent, natura sunt, & forma non est natura, quia corrumpit, profecto neq; ligna essent natura lecticæ neq; æs statuæ, qm̄ & ligna corrumpuntur, & in terram forte resoluunt, & illud in qd̄ resoluunt permanet, & forma ligni abolet neq; apparet, ceu in cōbustiōe ligni relinquit cinis, q̄ terra est, sic etiā æs corrūpit, & in aquā resoluit, postea quam liquefactum sit humor, quare neque æs est statuæ materia, neq; lecticæ ligna. Inquit igitur hoc verum esse, qm̄ æs & ligna sunt materia statuæ Respondet ad dubitationem.
& lecticæ, quarum rursus sunt quædam aliæ materiæ, quare lecticæ & statuę natura erit lignum, & æs, quorum iterum est, quædam alia natura. Idcirco(inquit) quidam Philosophi existimarunt terram esse naturam eorum, quæ sunt, quidam aquam, quidam aliud quoddam elemētū siue vnum, siue plura, quod quidem quisque putauit tanquam materiam subijci his quæ fiunt.

Et horum quoduis perpetuum esse. Non enim ex sese ipsis mutationem competere, cætera autem infinities fieri atque corrumpi.

Quod quidem quisq; putauit subijci tanq̄ materiā alijs, hoc ēt sempiternum esse necessario statuerunt. Nā oportet primū principium sempiternū & immutabile esse, & alia oīa quæ ex eodē ꝓficiscunt gn̄abilia & corruptibilia esse. Itē qui plures materias statuerunt, ij ēt has sempiternas esse posuerūt, atq; trāsmutari affectiones, & dispositiones, in cōposita eorū, ipsa tñ immutabilia esse inter se dixerunt. Nam nihil quatuor elemētorum, quæ quidē statuit Empedocles mutari dixit, qm̄ inter se immutabilia sunt.i. vnū in altero non mutatur. Vide in primo de Generatione pro hoc.

Vno igitur modo natura sic dicitur prima cuique subiecta materies eorum quæ motus in se mutationisq́, principium habent. Alio vero modo forma & species quæ rationi accommodatur.

Concludit dicta, qm̄ vno mō dr̄ natura prima materia vnicuiq; rei naturali subiecta. Cū verō dicit eorū, q̄ in seipsis motus mutationisq; principiū hn̄t, significat ipsa naturalia, quippe quæ hn̄t principiū motus & mutationis in seipsis. Cæterū ponit ſm significatū naturę, quo.s. natura significat formā, q̄ quidē est proprie nā.

Vt enim ars dicitur id q̄ secundum artem extructum est, atque artificiosum, sic & natura dicitur q̄ est secūdū naturam & naturale. Atque neq; illud habere quicquā secundum artem, dicimus, si lectica tantū potentia est, nōdum aūt habet formā lecticæ neque esse artem, neque inibi sic quā constans natura. Quod.n. est potentia caro, vel os id nondum habet suam naturam, antequam accipiat formam, quæ ad rationem accommodatur, quam definientes quid est os dicimus aut caro, neque natura est.

Hoc est primum argm̄, qm̄ vt in artificialib. tūc vnūquodq; dr̄ habere suam artē qn̄ accipit formā suam artificialem, sic etiam in naturalibus tunc vnūquodq; hēt suam naturam qn̄ accepit suam formam naturalē. Nō.n. informe lignum, & æs, qm̄ potentia sunt lectica, vel statua habent aliquomodo statuæ, vel lecticæ formam, sed figura & forma sunt artificialia quippe quæ ſm artem fiant. Vt igitur hæc se habent, ita etiam naturalis, quippe potentia caro naturam carnis nō habeat, sed ea caro quę actu est. Si ergo simul accipiendo formā vnūquodq; dr̄ suam naturam accepisse, itaq; forma erit caro aut natura. Anteq̄ accipiat formā quæ ad rōnē accōmodat. Qm̄ dicimus formam de ipsa effigie per quam dicimus nun nulla pulchra turpiaq; esse, idcirco subiūxit & adiecit, quę rōnem accommodatur, per quam definientes assignamus, quid vnumquodque sit. Textus.

Quare alio modo natura forma & species est eorum, quæ in seipsis principium motus habent, quæ sane separabilis non est nisi ratione. Id autem q̄ est ex his compositum natura quidem non est, sed est & constat natura: vt homo. Atque natura magis hæc est, quàm materies.

Hanc formam quam quidem naturam dicimus esse, non asserimus ipsam separabilem subsistentia, sed solū oratione definitiua, & consideratione. Id aūt quod est ex his natura quidē non est, sed natura constat ceu homo. Idest compositum ex materia & forma non amplius dicitur natura, vt vnumquodque simplex, sed ex natura. Et magis ipsa est natura quam materia. Textus.

Vnumquodque enim tum magis dicitur cum actu est, quàm cum potentia.

Secundum argm̄. Nam vnumquodq; tunc dr̄ esse qn̄ acceperit suam formā. Et vnumquodq; dr̄ esse cū acceperit suā naturam, igit̄ q̄ accipit suā formā accipit suā naturam. Est aūt is textus continuus, & proximus superiori. Nā cū dixerit forma, & spēs est natura, subiūxit: Atq; natura magis est quā materies.i. forma, cætera vero alia sunt p p medium, ceu id autem q̄ ex his compositum est, non est natura, sed naturā constat vt homo.

Præterea ex hoīe fit hō, sed non ex lectica lectica. Quapropter inquiunt nō figurā esse naturā: sed lignū, quia fiet si pullulabit non lecticæ, sed lignum. Quod si ita est, & ipsa forma profecto est ipsa natura: fit.n. homo ex homine. Itē generatio ea natura dicitur quæ est via in naturam.

Tertium argm̄. Nam his probabant ipsi materiam esse naturam, quibus & ipse probat formam magis esse naturam quam materiam quemadmodum diximus.

Item

Item generatio est ea natura quæ est via in naturam. Vnde ex tertio significatu naturæ quo naturalitas, vt ita dixerim natura dicitur, formam esse magis proprie naturam quam materia ostenditur.

Non enim vt medicatio non ad medicinam sed ad sanitatem dicitur via.

Non quemadmodum inquit medicatio via quidem est in sanitatem. Equidem non appellatur à fine, sed ab efficiente medicina, ita & in generatione qua ad formam itur hoc se habet, sed quemadmodum sanatio ex fine nominat, ita etiam natura nominatur ab ipsa via, & deductione in naturam, sed ducit hęc in formam, igitur forma est natura. Verum neq; sanationem appellari nomenq; trahere ab efficiente medicationem, aduersatur dictis Arist. immo magis conuenit. Nam in his q̃ per artem fiunt, quoniam aliud est id quod perficit, & aliud ꝙ perficitur, merito ex vtroq; appellari denominariq; poterit gñatio, & via in formã, & via in sanitatẽ, pôt denominari tum ab efficiente medicatio, tum ẽt à fine, sanatio. At in rebus naturalibus quia sæpe numero idẽ est efficiẽs ei ꝙ fit, vt ipse, in sequẽtib. dicet cãm efficiẽtẽ formalẽ finalemq; in idem venire (Nam hõ ex hoĩe gignitur) merito vnã denominationẽ natura obtinet, siue illa sit ex efficiente, siue, ex fine, cum idem sit efficiens ei quod fit. Excipimus aũt ea quæ putredine fiunt, & quæcunq; cogitatione hoĩum existimañt adulterina, & non germana, ceu muli. Et quanquam in his etiam id ꝙ gignitur esset idem aliquo modo his quæ generant nihil minus ostenditur nomen naturæ aptius commodiusq; formæ conuenire, quàm materię.

Nam medicationem à medicina non ad medicinam esse necesse est, non sic se habet natura ad naturam.

Quod dicit tale est, quoniam gñationes & viæ à suis finib. denominãtur, & ab eo à quo fiunt tanq̃ ab efficiẽte cã, siquidem appellare soleamus medicationẽ à medicina, & non viam in medicinam, quippe non significent viam in principiũ, sed deriuationẽ à principio. Vnde medicatio significat viã à quodã in aliquid quæ denominat à quo, vt ẽt natura. Verũ non eodẽ modo naturã dico. s. ipsam, vt ita dixerim naturalitatẽ, quippe quæ cũ sit via à quodã in aliquid non obtinet denominationem à quo, sed dr̃ ex quo in quod. At non sic se habet natura ad naturã. i. non queadmodũ se habet medicatio ad medicinã, ita se hẽt natura ad naturam dico. s. ipsam naturalitatem. Nam medicatio nõ est via in medicinam, sed originem à medicina significat. Atqui natura non originem à natura, sed viã ad naturã indicat.

Sed id quod nascitur ex quodam ad quoddam proficiscitur qua nascitur. Ad quod igitur proficiscendo nascitur. Equidem nõ ad id ex quo fit profectio. sed id ad quod: itaque forma est natura.

Illud (qua) pôt esse particula disiungendi, vt sic textus legat, sed id ꝙ nascitur ex quodam ad quoddã proficiscit, vel nascit. Nam idẽ vtraq; verba significãt, pôt ẽt aduerbium esse cũ iota subscripto pro hoc (quą.) Nã qua nascit ad quoddã proficiscit. Ad quod igit proficiscẽdo nascit (inquit.) Nẽpe nõ in ipsum ex quo. i. ad materiam, sed ad id quod. i. ad formam. Si ergo qua producit in formã proficiscit, igit ex fine vr̃ denominari, ceu sanatio & dealbatio, si ergo hoc conceditur, forma igitur erit natura, vt igitur sanationis sanitas est finis, & dealbationis albedo sic se habet forma generationis.

Forma autem & natura dupliciter dicitur, ipsa nanque priuatio forma quodammodo est.

Cum ostenderit formam magis esse naturam, vult modo ostendere quot modis forma dicatur, & inquit eã dupliciter dici. Nam fertur aliquo modo & ipsa priuatio esse forma, siue priuationem modo vocet id ꝙ est cõtrariorũ peius. Nã sæpe in hoc libro id ꝙ est cõtrariorum melius appellat formam, quod vero deterius priuationem, ideo mutationem ex nigro in album simpliciter gñationem vocat, & corruptionem quandam, econtra autem ex albo in nigrum simpliciter corruptionem, & gñationem quandam, vel igitur hoc modo intelligit priuationem vel proprie priuationem appellauit formam & speciem propterea quod ipsa est q̃dam dispositio subiecti, si quidem non oĩa sint formę, sed q̃dã sint sine forma. s. priuatio nõ est forma. Si aũt oẽ quoduis formam appellamus redigentes in idẽ formam & ens, cum priuatio quidẽ non sit de numero eorum quę nullo modo sunt, sed partim est eorum quæ sunt & partim forma sane erit. Nam ipsa subiectum efficitur. & aliquo modo formatur. Nã cæcitas subiectũ aliquo modo afficit atq; oĩs priuatio. Qm̃ igitur oẽm dispositionem subiecti formam & speciem eius appellamus propter hoc Aristo. id indicauit.

Vide simpliciã qualitatem ꝗ hoc differit q̃ [illegible] priuatio sit forma, verum aduertẽ quod hic Arist. vt [illegible] habet in [illegible] ceptorẽ dixit hoc mõ quia priuationem & materiam idem posuit.

Si vero sic priuatio, & contrarium aliquod circa generationẽ simplicem nec ne posterius considerare oportet.

Circa gñationẽ simplicem inquit pro circa gñationem substantialẽ. Nam in primo libro demõstrauit generationem substantialem fieri ex oppositis. Et incompositione inquit compositam substãtiam, & ex incõuenientia fieri substãtiã, quę quidem sunt priuationes & non contraria. Si ergo priuationes ex quibus fiunt substantiæ contrariæ sunt his quæ fiunt, posterius cõsiderabimus, & hoc differt & ꝓrogat vsq; ad librũ de Gñatione, & Corruptione, in quo ostẽdit oẽm gñationem prorsus fieri ex contrarijs & ibi declarat q̃ & quot sint cõtraria ex quib. gñationes fiunt, qm̃ igit, vel non demonstrat in his libris gñationẽ fieri ex cõtrarijs, sed ex oppositis solum, vel non sufficienter ostendit, iõ hoc distulit vsq; ad librũ de Generatione & Corruptione.

Cum autem determinatum sit quot modis natura dicatur. Post hæc contemplandum est quod mathematicus à naturali philosopho differt.

Cum dixerit trifariã naturam dici materiam, formã & viam gñationem vel in formam, atq; formam ꝓprijssime naturam dici, & aliã dico. s. materiam & gñationẽ dici naturam, qm̃ habent formam, materia inquam ob suam aptitudinẽ recipiendi formas, gñatio aũt quia tẽdit ad eã, cũ disciplina naturalis sit pars partis philosophiæ contemplatiuæ, & spectatiua scia diuidit in naturalẽ disciplinam, in mathematicem, & rerum diuinarũ cognitionẽ, vult hic segregare disciplinam naturalẽ à mathematica, & theologia. Nam scientis est cũ differit de his reb. quæ subijciunt ipsi, separare secernereq; ea quæ videntur subijci & tñ ei non subijciuntur. Cũ igit sciæ ipsius sint quædam cognitiones, cognitiones autẽ sunt specierum (Nam si est cognitio eorũ quæ sunt informia, hanc sane cognitionem ex cognitione formarũ & specierũ habemus, quippe vel ꝓm proportionem vel ꝑ ablationem informe cognoscamus, vt prius diximus ob id igit merito facit diuisionẽ harũ sciarũ. Verum non seiungit oẽs inter se, sed solũ reliquas à disciplina naturali, & minime alias à sese. Et primo distinguit mathematicã sciam à disciplina naturali, & inqt non ea rõne distingui abiungiq; philosophiã à mathematica qua multis vr̃, quo in loco patefacit necessitatẽ distinctionis harũ sciarũ. Nam quidam arbitrati sunt naturalẽ disciplinam à mathematica differre quod naturalis, scia versaẽ circa substantias rerum, mathematica aũt circa affectiones, & figuras, sed hoc verum non est (inquit.) Etenim naturales non modo vidẽtur differere de substantiis, sed etiam de figuris & affectionib. Porrò Arist. in li. de Cœlo nõ mõ de substãtia cœlestiũ rerũ differuit, ostẽdẽs ipsam esse alicuius alterius substantiæ præter quatuor elementa, sed etiam illa, ꝓm naturam obtinere figurã orbicularem, & in orbem ferri.

Idem fecto Metaphysices, & in procemio huius.

Item ibi differitur de elementis non solum qualis substantiæ vnumquodq; sit, verum etiam oĩa esse orbicularia demonstrat, in quibus locis elegantissime p lineas & descriptiones ostendit aquam & terram orbicularia esse, quare si ẽt philosophi disserunt non modo de substantijs, sed ẽt de accidentib. substantiæ, nõ vr̃ hac rõne differre mathematicus à philosopho. In quo igitur discrepant? Dicoːnon eo quod de rebus differentibus disserant ac tractent, sed modo docendi, qm̃ mathematicus differit de figuris & accidentib. earum non excogitans aĩaduertensq; quali quátæq; materiæ insint, sed cum rõne cogitationeq; separat ea ab oĩ materia, sic ac cidentia earum cõtemplatur. At vero naturalis cũ consideret figuram & reliquas affectiones eas nimirum in materia contemplatur. Nam ea sunt in cœlo, vel in sole vel in terra, vel in quadam alia re naturali. Theodosius igitur cum in suo lib. de Sphæra docuisset affectiones q̃ sunt accidentia sphæræ, nullo pacto materiam considerauit, sed orbicularem figuram sciungi ab omni materia, & hoc mõ eius accidentia considerat, vt si sphæra, secet in plano efficeret circulũ, & quæcunq; alia eiusdẽ gñis docet. Aphtolicus cum scripsisset de sphera mota & de quibuscunq; accidentib. sphere motę de reb. magis particularib. ac de his q̃ magis accedunt ad physicã cõtemplationem tractauit, q̃ Theodosius, quippe motus sit aliquõ prope substantiam. Nam & si non cõsiderauerit substantiam quandam in sphera mota, attñ q̃dam compositionem accipit ex figura & motu, qua rõne prorsus accedit aliquõ ad substantiam, huius etiam placitis magis particularia sunt Phænomena Euclidis, & vno verbo, tota astronomia, quippe cum his simul ẽt excogitetur consideretur q; substãtia. Nam cęli motum, solis, & aliorum syderum considerat. Non. n. simpliciter motum sphęrę considerat, sed etiam motũ firmamenti, vel Saturni sphæræ, vel alicuius alterius. Præterea aĩaduertit aspectus eorum inter se. Vnde nonnulla sunt mathematicæ disciplinæ prorsus extrema quæ facile abiungi queunt ab his quæ in philosophia tractãtur, qualia sunt ea quę à Theodosio de sphæris disputãtur, qualesq; extant illi tredecim Euclidis libri de numeris. In his materiæ mentio nulla habita est, sed extrema Astrologiæ aliquo modo prope accedunt ad philosophiam. Etenim astronomus considerat ceu figuram solis, atq; motum solis magnitudinisq; ipsorum, naturalis autem similiter considerat. Quæ igitur differentia est, cum de eisdẽ atq; de his q̃ insunt eisdẽ vtriq; astronomus & naturalis differant. Verum naturalis speculatur hmõi figuras, & motus quæ sunt propria innatas; tali substantiæ dico. s. quintæ. Nam ob id cœlestia esse orbicularia, & in orbem ferri inquit, qm ipsa neque ex vno, neq; ex oĩbus elemẽtis cõstant, sed ex altero quodam quinto corpore sunt, quib. ẽt talem figurã, & motum commodius meliusq; tribui dixit. Mathematicus, autem motum solis simpliciter speculat, & secum non reputat vtrum is motus innatus sit, vel figura huic substantiæ congruat nec ne. Itẽ neq; sciro contendit, si hęc meliora sint corporib. cœlestib. vel ne, sed duntaxat in eis contemplat motus & figuras. Præterea neq; rõ cinatur si ignea sint ea quæ mouent, vel alicuius alteri' substantiæ. Et si ea profecto, q; tractãtur scia magis vniuersali mathematica hisce adaptant, ceu cum ostendunt, oẽm spheram sic diuisim hęc pati atq; hoc idem ,ppositæ sphæræ conueniret, tñ hęc extra materiam cõsiderant, & si ipsa velut in cœlis esse ac facta esse spectãrẽt. Item naturalis solam qualitatem motus considerat, mathematicus autem spectat etiam quantitatem, quemadmodum igitur & Arist. in libr. de Arte demonstrandi cum ostenderit demonstrationem esse vnũ, & nullum particulare demonstrari posse, dubitauit nunquid astronomia posset vti demonstrationib. Nã quæcunq; de solis & lunæ deliquio, ac de aliorũ astrorum dicunt de qbusdã particularib. agunt, ceu de sole, luna, aut aliquo alio astro, aut de hac sphæra. Cum igit̃ soluit dubitationẽ inquit, qm̃ & si de particularib. astronomus sermonẽ facit, attñ non de his loquit, vt particularia sunt, sed accidentia eorum tanq̃ nonnulla vr̃ia inquirit. Nã cum ostendit verbi cã cõgressum solis, & lunæ efficere deliquium solare, & talẽ eorũ aspectũ efficere lunare, hęc profecto nõ ita ostendit, qm̃ vnus sit sol vnaq; luna, qm̃ hęc hoc modo accidunt, sed ostẽdit hoc accidere p inde atq; si mille infinitiq; soles essent ac totidem lunę. Vt igit̃ in his astronomus de particularib. efficit sermonem, & vnum solem, vnamq; lunã inuestigat de quibus non vti particularib. sed tanq̃ vl'ib. quibusdam differit. Item & si velut solarẽ sphærã, vel motũ inuestiget, hæc tñ nõ tractabit, vt simpl'r insunt substãtiæ solari, sed simpl'r accidẽtia tali sphęrę motæ inquirit & pscrutat̃ cũ cognitione animiq; rõne motũ, & figurã sciungendo à substãtia. Et ij (vt ipse inqt) cũ cõsideratione ac intelligentia affectiones à substãtia separant nulli incõmodũ absurdumq; efficiũt, quippe q̃ idoneæ sint, vt p intelligentiã & cõsideratiõnẽ à substantiis subiectisq; separent̃. Nã si separarent substantiã ab eis falsum certe & impossibile illis accideret, sed cũ sola cogitatione eorum, separationem faciunt, qm̃ idonea sunt cogitatione abiũgi nullum incõmodum hmõi separatio atq; diuisio suscipiet. Ij ergo vt inquit nullum absurdum afferunt. Verum econtra ij qui ponunt species formasq; separatas, q̃ cogitatione neq; idoneæ sunt sciũgi abstrahiq; immo eas sentiũt non modo cogitatione seiungi, sed ẽt per se subsistere maxime aberrãt impossibilia sta tuẽtes. Nã affectiones, quæ nihil conferunt ad substantiæ rõnẽ, sed propriã habent rõnem essentiæ suę, si ẽm hoc cogitatione à substãtijs separent̃ nullum absurdũ, sequeret̃ ẽt si à mathematicis separarent̃ non ẽm subsistentiã, sed cõsideratione. At vero naturales formæ ceu forma hoĩs, equi, lapidis, & reliquorum, neq; cogitatione queunt ab ipsa subiecta materia separari. Nã cũ ipse cogito formam carnis, mox cogitabo post talẽ complexionem elemẽtorum humiditatẽ eius, sanguinem, molliciẽ, & in cæteris eodem modo. Sed discrimẽ earũ ẽt patet ex diffinitionib. inquit. Nam figurę sphericæ, vel motus, vel alicuius alterius affectionis ceu curuitatis, vel rectitudinis siquis diffinitionem attulerit, nullã de materia mentionẽ faciet. At siquis voluerit reddere diffinitionẽ ossis, vel carnis, aut alicuius alterius rei naturalis prorsus cõmemorabit subiectam materiã, qm̃ ipsa participat tanta humiditate, vel caliditate, aut mollicie, & his similibus quæ indicant complexionem elementorum formę carnis subiectam, itaque intelligi ac cipique cogitatione formas substantiales esse sine materia est impossibile, atque ipsas statuere per se subsiste re sine materia, ociosum est ac stultum.

Etenim corpora naturalia superficies habẽt solida: lõgitudines atq; puncta de quibus cõsiderat mathematicus.

Naturalis inquit differit de naturalibus corporibus. In corporibus autem naturalibus sunt superficies, solida, lineæ, & puncta, & de ijs considerat mathematicus, igitur vtreque scientię videntur versari circa eadem.

Et insup si astrologia sit altera, an pars scia naturalis.

Astrologiam vocat quam proprie vocamus astronomiam. Nam apud veteres nomina cõfundebantur, & vicissim de seipsis ambo dicebantur. Sed cum dixerit vniuersaliter de mathematica, specialiter, mentionem de astronomia fecit, propterea quod non parua cognatio eius est ad naturalem, quippe cum prorsus si ne materia non videatur accidentia rerum cœlestium considerare, vt diximus.

Vide pro hoc simplicium.

Aspectus qui que proprie.

Qño eclipsis sunt 4. capit de sphæra vide.

Quid dicat in interpres de id eis vide. 1. Poster. supra illo loco, valeant idea ga tet estimati sunt.

Sexto Metap. dem & primo de ani.

Astrologia. i. sermo de astris astronomia. i. sciẽtia de lege & motu cursus syderum.

Etenim si ad naturalem philosophum spectet quid nã sit sol aut quid luna sit scire, & nullam earum affectionũ per se illis competunt ad eundem scire attineat: absurdum profecto est Praterea ij qui de natura dicunt de solis ac lunæ figura dicere videntur, & vtrum terra mundus ve rotundus sit nec ne.

Discrimen harum scientiarum quod videbatur nõnullis, ostendit non esse verum. Erat autem discrimen, quoniam naturalis scientia de substantijs agebat, mathematica autem de accidentibus per se. Vnde inquit existimare nullo pacto ad naturalem attinere de accidentibus per se substãtijs differere, primum hoc per se absurdum est, si non disputabit de grauitate & leuitate naturalis, vel definita, vel infinita figura corporum naturalium. Nam si de nullo horum disputabit, accidat ipsi agere differereq; de corpore mathematico. Sed quomodo cognosceret vniuscuiusq; substãtiam, & quo inter se differunt, substantiæ. Neque.n. simplicium vniuscuiusq; substantiam attingere posset cum non suppetat dicere illa ex materia & forma constare, neq; in cõpositis dicere simpl̃r, ꝙ ex quatuor elementis cõstent. Præterea oẽs qui de natura dicunt, de figura mundi & singularium tractantes dicere videntur, quare absurdum est existimare tum ex ratione, tum etiã ex ipsa euidentia, non spectare ad naturalem de accidentibus per se rerum naturalium differere, sed de solis substantijs, igitur hoc non erit discrimẽ naturalis, & mathematici.

De ijs igitur & ipse mathematicus tractat, sed nõ vt est vnũquodq; naturalis corporis finis, neq; accidẽtia cõtẽplatur quatenus talibus accidũt. Quapropter & separat.

Hinc verum discrimẽ harum sciarum affert, qm̃ q̃q; vtriq; de eisdem agãt, tñ naturalis in materia talia esse considerat, & contemplatur, mathematicus aũt ipsa separans à subiectis ipsa per seipsa cõsiderat sine oĩ substantia, nihil curãs siue natura subiecta ipsis sit ex eadẽ substantia cum his quæ ortui subiacent, siue aliunde. Item siue figura sit naturalis suis subiectis, siue non.

Mente nãque à motu separabilia sunt, nihilq; interest. Neque cum se parant efficitur falsum.

Nullum impossibile facit geometer cum separat tales affectiones, & figuras à subiectis, quippe cum apta sint separari ẜm intelligẽtiã, igiẜ geometer facit id, ꝙ sane insitũ eis est. Dixit aũt a motu ꝓ hoc, naturali materia ipsorũ, siue subiecto. Nã in hoc est cã motus. Diximus aũt prius qũo non solũ corpus naturale est causa motus, sed etiam materia videtur esse causa motus.

Aduerte quid per motum intelligat vide Simplicii.

Latent autem id facientes, et ij qui dicunt ideas esse. Nam naturales formas separant, quæ minus separabiles sunt quàm mathematicæ formæ. Quod quidem esse patebit si quispiam vtrorumque diffinitiones: ipsarum inquã et accidentium dicere enitatur. Etenim par quidem & impar, rectum et curuum erit.

Quod quidem mathematici faciũt id aptum est fieri. Quid aũt faciunt? Separant.n. affectiones à Substantijs ẜm intelligẽtiã, q̃ sic abstrahi separariq; aptæ sunt, hoc ẽt faciunt ij qui ideas ponũt, latent aũt seipsos, qm̃ formæ substãtiales non sunt aptæ separari à subiectis, quemadmodum figuræ & affectiones. Dixit aũt q̃ minus separabiles sunt pro hoc quæ nullo pacto separari queunt. Itẽ auget absurdum, qm̃ formas nõ solũ intelligentia separat ceu figuras, & affectiones mathematici separãt, sed ẽt dãt existẽtiã eis, q̃ rõne ac intelligẽtiã, nequeunt suapte natura abstrahi. Qđ vero formæ substantiales, neq; intelligentia aptæ sint separari à suis subiectis, & materia, veluti figuræ affectionesq; patet (inquit) ex diffinitionib. vtrorumq;. Nam triangulus, circulus, sphęra, & oĩa id genus possint definiri nulla mẽtione habita de materia. Nam circulus est figura plana vna linea contenta, par est numerus diuisus in duas partes, & oĩa hmõi possunt definiri sine vlla mentione materię tanquam sint apta ratione & intelligentia separari, quanquam non subsistant. Caro autem, os, neruus, & omnis forma substantialis non potest definiri nõ cõmemorata materia subiecta, tanquam nequeant nec ratione, nec intelligentia separari. Nam cum caro verbi gratia est mollis, & humida atque talem actum actionemq; habeat qũo continget, talia omnia à materia separata ipsa per se, vel concipi imaginatione vel intelligi, vel rationem ipsorum tradere assignareq;. Nam dicere ipsum humidum, & calidum complexionẽ subiectorum elemẽtorũ, quæ quidẽ sunt carnis materia, vel ossis est dicere. Non.n. quemadmodũ figurã intelligo, non simul intelligens in qua materia talis sit, sic ẽt carnis, & ossis formam possum intelligere. Nã quã primũ siccum & album ossis intelligo, & quæcunq; alia quæ ipsi insunt intelligam. Et si voluero carnem aliter definire forte hoc modo caro est corpus calidum, & humidum sanguine plenum molle tales habens actiones statim hoc dicendo subiectam materiam dixi, sed neq; aliquod simplicium potest intelligi sine materia. Nã mox intelligendo aquam forte humidum eius & frigidũ intelligo, hoc autem intelligens compositum intellexi & non est aliquod fusile per se intelligere vel humidum. Quantum igitur absurdum est quæ suapte natura nequeunt consideratione, neq; intelligentia concipi separata, ea separare ẜm subsistentiam. Hęc igitur sunt Aristo. & quomodo persuasionem habeant diximus, & ꝙ inuectus sit in Platonem constat. Ego autem dico qđ siquidem ipsi obiectum est, quod ẜm subsistentiã concedebat proprias formas naturales separari, obiectio, consentanea est, quippe cum ea, quę habent suum esse in subiecto, ipsa per se nequeant subsistere. Verum si hoc inquit ꝙ nequeat forma rõne, vel intelligentia separari à materia, id mihi à rõne alienum esse vẜ. Nam & si formæ substantiales per se difficillimæ sint imaginatione concipi, attñ rõ apta est & hæc separare. Porro dicimus formam esse diuersam à materia & materiam vnam, & eandem manentem diuersas formas diuisim recipere, perinde atque formæ sint diuersæ ab ipsa, & quid dico de materia, immo ẜm subiectũ ꝑ se, ꝙ est ipsa trina dimẽsio diuersum est à carne, & osse, & reliquis oĩb. formis, igiẜ erit qualitatis expers ꝑ se, qũo itaque, inq̃t formas neq; intelligẽtia posse separari à subiecto. Ipse nanq; in libro de Gñatione inquit carnes, os, & oĩa naturalia tripliciter dici, interdum de materia. interdũ de forma, interdum de aggregato ex vtroq;, aliqũo fare separãs ẜm intelligentiã formas à materia. Nam cũ hoc facit sic inquit trifariã dici carnem, & aliorũ, vnũquodq;: aliqñ.n. nomẽ carnis dẜ de materia, aliqñ de forma, aliqñ autem de aggregato ex vtroq; & ipse deinceps supponit formas separabiles esse à naturalibus, circa quas inquit versari Theologum, quare vẜ non pulchre dicere, ꝙ formæ non sint separabiles rõne & intelligentia nisi sic formas, & spẽs vocet velut substantias, si aũt formas substantias dicit, & naturales substantiæ, sunt cõpositæ ex subiecto & forma, sic aliqñ tales substantias intelligi sine materia est impossibile, hoc autẽ videntur facere qui ideas ponunt. Nam aiunt ipsum ꝑ hoĩem.s. ideam, & ipsum per se equum. i. ideam equi ꝑ se subsistentẽ. At simul intelligendo hominem subsistere iam formam in materia intellexi, & compositum ex vtrisq;, quare qm̃ ideas ponentes non simpliciter hominis rationem, vel equi rationem posuerant sine materia, sed ipsum per se hominem, & ipsum equum, pulchre dixit quod huiusmodi formæ, idest substãtię cõpositæ non sunt separatæ à materia neq; intelligentia, sed si quis hęc intelligere voluerit & definire mox necesse est, & materiam opinari atq; intelligere, sic ergo

Aduerte quid de Plat. u dicat circa ideas, sed v. ẜ primo Posteriorum quid ipse agat contra ideas.

intelligendum est ipsum dicere formas substantias, vt dicebam non vt ipsi hoc videbatur, sed tanquam dedu ct um ex his, qui ponunt ideas. Nam dicêtes ipsum per se, hominem, & ipsum per se equum quid aliud quam substantiam hominis, & substantiam eqni & reliquorum ponunt. Dicunt nanque tales substantias esse, in propria subsistentia separabiles à materia quas neq; intelligentia sine materia possumus intelligere, vt diximus, igitur quæ intelligentia non possunt separari ƒm subsistentiam erunt separata, qd quidem absurdum est.

Insuper numerus, linea, & figura sine motu nimirum diffiniuntur. At carnis, ossis ac hominis definitio sine ipse non erit, sed hec veluti nasus simus sed non velut curuum concauumq́, dicuntur.

Idest sine materia. Nam dicimus cũm motus esse materiam. Nam forma quæ carens dimensione est, in ipsa extenditur. At carnis, ossis, ac hominis diffinitio sine ipso non erit, sed hæc veluti nasus simus. Idest non quêadmodum definientes rectum vel curuum vel cubum non vtimur materia, ita & in definitione carnis, ossis, & reliquorum accidit, sed quemadmodum simitatem definientes complectimur subiectum nasum. Nam dicimus, qd simitas est cauitas in naso, sic etiam carnẽ definimus, os, & reliqua subiectũ complectentes in definitione, quemadmodum autem si non simitatem, sed simpliciter cauitatem definimus nullam prorsus faciẽtes mentionem de materia definimus, ita & accidẽtia definiẽtes in definitione non complectemur subiectũ.

Loquitur de accidentibus mathematicis.

Hæc aũt indicant & mathematicorum facultatũ, quæ magis sunt nãles. Vt perspectiua, musica, & astrologia.

Inquit quod formas naturales neque cõsiderare, neque definire sine materia possimus indicant inter mathematicas disciplinas quæ propius ad philosophiam accedunt, dico. s. astronomiam, perspectiuam, & musicam. Nam perspectiua considerat visuales lineas rectas & quæ accidunt circa aspectus, ac ea quæ constant ex his. Item eas lineas & refractiones, quæ à conis emittũtur, angulos quoq; & quæcunque alia considerans modo geometrico ea inquirit, & tractat. Nam cum geometria huiusmodi affectiones consideret seorsum, perspectiua autem tales lineas subsistentes, & affectiones, quæ consequuntur eas non sine motu, & materia accipit. Similiter astronomia figuras cœli & quæcunq; alia quæ modo mathematico demonstrat à motu seiũcta non considerat, quoniam ipsa hec actu subsistentia accipit, & cum materia coniuncta speculatur. Rursus cũ geometria & arithmetice simpliciter duplam, sexquialteram, & huiusmodi alia separata consideret, musica autem tales proportiones actu existentes contemplas, quas neq; sine materia considerare potest. Si ergo quacunque ratione separari possunt, quando actu subsistẽtia acciperentur neq; ratione separantur, quanto magis ea quæ neque consideratione, & intelligẽtia abstrahi possunt, consentaneum erit non abiungi abstrahiq; à subsistentia. Huiusmodi sunt formæ substantiales. Cæterum antiqui astrologiam communiter vocabãt quã nunc exquisitius appellamus astronomiam. Item dixit & mathematicarum facultatum, quæ magis naturales sunt, qm̃ quæ modo geometrico demonstrantur, eadẽ in corporibus naturalibus spectantur ab illis.

Nam econtrario modo sese habent atque geometria. Geometria nanque de naturali quidem linea considerat, sed non vt naturalis. Perspectiua vero mathematicam, quidem considerat lineam: at non vt est mathematica, sed vt est naturalis.

Quodinquit per hæc, hoc est quoniam geometria cum accipiat lineas ex corporibus naturalibus (Nam lineæ sunt termini corporum naturalium) non velut de corporibus naturalibus ita considerat de ipsis, sed cum ipsas separet ratione à corporibus naturalibus sic de ipsis velut de mathematicis, & non naturalibus considerat & agit. At astronomia, musica & perspectiua econtrario modo se habent cum geometria, quippe quæ cũ accipiant demonstrata in geometria, non amplius ijs, quæ à mathematicis acceperunt velut mathematicis vtuntur, sed velut naturalibus ipsa non separata à materia intelligentes, quare si hæ scientiæ, quoniam ea q̃ sunt ratione intelligentiaque separabilia velut subsistẽtia accipiunt, mox & materiam intelligunt. hæc. n. cœlestia corpora, hęc chordas, hæc denique aspectus speculatur, igitur vanum erit naturales formas aliqñ separari à subiectis quod quidem faciunt qui ideas ponunt.

Cum autem natura sit duplex materia atque forma: res naturales perinde contemplari oportet, atque si de simitate qu d nam sit consideremus. Quare neque sine materia, neque sine ratione materia res huiusce modi cõsideranda sunt.

Cum distinxerit mathematicum à naturali & dixerit mathematicum considerare formas in naturalibus rebus, sed non velut naturales, sed velut mathematicas separantem ipsas à subiectis: Physicum ipsas inseparabiles, & cum materia considerare, deinceps hic considerat nunquid spectet ad naturalem disserere de vtrisque, vel nõ. Nam cum prius demonstrauerit naturam dici de materia, & de forma, inquit nunquid igitur de vtrisque naturalis disputabit, & assignans definitiones rerum naturalium an ex altero tantum, an ex vtrisque tradet definitionem, & inquit quod rerum essentias p formas designabit, ac maxime definitionem ex forma assignabit, neque omittet materiam sed ipsam quoq; comprehendet. Quæsiuit etiã idipsum in libris de Anima. Nam ibi dixit tripliciter definitiones constituendas esse, vel ex forma, vel ex materia, vel ex vtraq; simul vt cum iram ex materia definiuerimus esse feruorẽ sanguinis circa præcordia, ex forma autem cũ dixerimus, ipsam esse iniuriam vlciscẽdi appetitum. Inquit igitur cum sit triplex definitio, naturalis non ex sola materia, definiet, neq; ex sola forma, sed ex vtraque simul. Verũ vt dicebam essentiam rerum per formam tradet neque materiam definiendis rebus prætermittet. Nam inquit quantum ex philosophia veterum assequi possumus, physici interest solum de materia disserere. Nam antiqui omnes multum materiæ innigilarunt, de forma vero quidam nullum sermonem fecere, qui autem nonnihil de ipsa attigerant breui sese expedisse ac parum ei insudasse, videntur. Hi autem sunt Democr. & Empedoc. Nam cum Democ. asseruisset materiam esse subiectam atomis, formales causas atomorum dixit esse figuras. Ignem. n. constitui figuris orbicularibus, aquam vero cubica figura, atq; alia alijs figuris formari dixit. Similiter Empedocles litem, & amicitiã causas formales eorum, quæ sunt affirmauit. Nam & si litem & amicitiam causas efficientes asseruerit, attamen formari reliqua per ipsas dixit, ceu spherum mundum illum. s. intellectualem per amicitiam formari, & hunc nostrum sensibilem per litem. Quare cum causas efficientes dixerint non prorsus de causis formalibus dicere neglexerunt. Nam faciunt tales causas materiam & non formas. Item Anaxagoras quãquam mentem causam formationis rerum esse censuit, formalem tamen causam nõ commemorauit, forte ob ea quæ de ipso dicta sunt in Phœdone statuit causam productionis vniuersi mẽtem ipsam. Verum generationi rerum particularium, illam non accommodauit, sed rursus incidera in materiales causas, quippe qui eorum causas carnis, ossis, & aliorum similaria posuit, quę profecto vt materialem causam subiecit. Quantum igitur antiquorum opinione assequi possumus, vt Physici munus esse de materia disserere.

Primo de Anima.

Vide pro hoc 1. Metaphy.

1. argumẽtũ.

differere. Verum ꝙ de vtrisque oporteat naturalẽ differere multis argumentis demonstrat, & imprimis ex ꝓportione respectuq́, artis ad naturam: qm̃ ipsa est simulachrum naturæ, si ergo videmus ad eandem artem attinere vt sciat, materiam & formam. (Nam ædificator non solum sciuit formam domus, sed etiam materiam aptam idoneamq; efficit ad suscipiendum formam domus. Item opifex cum sciuerit formas vasorum lecticæ, scabelli, & reliquorum, sciet etiam qualis materia, apta idoneaq́; sit ad talem formam) si inquam eiusdem artificis est formam, & materiam domus cognoscere, igitur & ad naturalem consideratio de materia & forma attinet.

Secundum.

Secundum argumentum quoniam inquit eiusdem artis esse vt finem sciat, & quæcũque alia quæ causa finis fiunt. Nam cum ædificator scit qualis dom' forma esse debeat, quam statuit intentionem & finem artis. sciuit etiam viam iterq́; quo ad finem perueniet. Item medicus sciens sanitatem sciuit etiam viam attingendi sanitatem, alioquin si artifex cognouerit finem, & viam attingendi illum ignorauerit, nunquam ad finem perueniet. Si ergo eiusdem est scire id cuius gratia idest finem, & id quod fit gratia illius idest viam attingendi finem, cum materia sit illud, ꝙ est gratia finis ac via in formã sit ipsa materiæ aptitudo: naturalis, igit̃ cognoscet finem, & id ꝙ est gratia eius, idest materiã, quare ad naturalem attinet vtraque considerare materiam. s. formam. Sed quoniam finis duplex est, vnus quidẽ qui gratia cuius dici solet, alter vero cui, ceu ianuæ forma, hęc profecto est finis cuius: Nam hunc artifex intendit, quem scopum vocãt, alius autem est finis cui vt ostium. Nam fit ianua non propter idipsum vt talis forma fieret, sed vt vsui commodoq; hominum sufficeret ac veniret quare cum homo sit aliquo modo finis, ianua fit, vt seruet domum: igitur sciens finẽ cuius gratia. Idest formam ianuæ, mox sciuit etiam quæ gratia huius, quod quidem materia est. Item qui scit finẽ cui ceu homo sciens, ꝙ ianua fit ad vsum eius: Nam hic est absolutissimus finis ianuę vsus hominum, sciuit etiã ea quę fiunt gratia huius. Nam qui scit oportere tutam firmamq́; habere suppellectilem, sciuit etiam illum egere quodam solido & corpore retinente ꝙ vetet inhibeatq́; volentes impetum facere. Quare cum finis dupliciter dicatur, sciens quemuis finem, neq; ignorabit ea quæ sunt ad finem de quorum numero est materia, quare naturalis interest non solum formas cognoscere sed etiam materiam. In his quoq; persoluit dubitationem, quandam tanquam ab aduersarijs adductam. Nã dubitauit quidam si naturalia assimilari censes artificialibus, cum videamus nonnullas artes materiam præparare, nonnullas vero materiæ formam apponere, igitur in naturalibus alterius scientiæ erit cognoscere materiam, & alterius formam rerum naturalium. Nam peritia gubernandi nauem scit qualis esse debeat forma temonis iubetq́; fabricatori nauium vt sibi instrumẽtum extruat, quo ipse nauim circũducere q̃at, & ob id oportet ipsum effici forte instar cylindri vt facile circunducatur. Item forte oportet inferius latum esse vt aquarũ multitudini occurrat atq; impingat, & renitendo impellat nauem. Hanc igitur formam ordinat & iubet gubernator, at materiam ex qualibus lignis esse oporteat minime sciuit, sed nauis fabricatori cedit huius scientiam. Immo & nauis extructor cum scit talem formam temonis opificium materiæ alteri committit & ordinat. Nam simpliciter ars scindendi ligna præparat materiam arti ædificandi, & vt facile efficiatur, peritia incidendi ligna facit, deinde formam naui apponit ars efficiendi naues. Item ei qui domos condit alia quidẽ ars materiam simpliciter parat, ceu ars incidendi lapides, & alia illam facile extruendam efficit, veluti ea quæ lapides aptos idoneosq́; poliendo dolandoq́; vt recte ponantur præparat ad conficiendam domum. Item alia præparat æs vt ea quæ versatur circa metalli congregationem, & compressionem, alia autem apponit formã æri ceu ars æraria, cur ergo & in disciplina naturali ita dicendum non est, vt ad aliam attineat differere de materia, & ad alterari de forma. Inquit igitur soluens hãc dubitationem, in artificialibus materiam ipsorum non inesse eisdem, sed extrinsecus nos illam assumimus, quã etiam consideramus, & cum ingenium nostrum naturaq́; omnia recte efficere nequeat, alia quidẽ ars versatur circa materiam, alia autem circa ipsam formam. At in his quæ constant natura nihil extrinsecus suppeditat disponitq́; materiam naturæ sed ipsa materiã disponit & formam introducit materiã autem dico proximam. Nam hominis natura quanquam ipsa non efficiat elementa, attamen ipsa cum nihil extrinsecus accipiat sed in seipsa vim agẽdi obtinet, eadem miscet, hæc autem mixtio est proxima materia animalis & vniuscuiusq; particularis naturæ. Si ergo natura formam efficit & proximam formæ materiam, qui considerabit naturales formas, etiam spectabit materiam eisdem subiectam, ceu ipsum metallum sed cũ alia sit quæ hoc operetur, ob id ærarius non cognoscit illud, neque sciuit metalli naturam quando & quomodo extruenda præparandaq́; sit, consequens igitur est postquã natura ꝓximam sibi materiam, & formã efficit, vt physicus vtrãque cognoscat, quare naturalis simpliciter materiã, & formam considerat, qm̃ natura simpliciter materiam, & simpliciter formã procreat, & q̃dam naturalis, quãdam materiam, & quandam formam cum quædam natura quandam formam, & quãdam materia efficiat.

Dubitatio.

Verum id ꝙ modo prolatũ est, vr̃ dictis superioribus cõtrarium esse: Nam si eadem ars etiam efficit materiam & formã, quoniam paulo prius diximus esse eiusdem artis vt materiam & formam sciat, quomodo igit̃ ars, gubernandi nauem formam temonis sciuit, & materiã ex qualibus lignis esse oporteat, ignoret.

Solutio.

Dico igitur vtrunque esse verum & primum & ẜm, quoniam eiusdem sunt plures materiæ quędam proximiores, quædam autem remotiores ceu humani corporis materia, maxima proxima est totius corporis dissimilaris vt ipse ait, sed ante hæc præcedit alia materia ipsa. s. similaris, quippe quę in ratione ordineq́; materiæ subijciant̃ partibus organicis. Et ante hanc materiam sunt humores, & ante humores elementa, & ante elementa est ipsa trina elementorum dimensio, & deniq; ante hanc, est prima materia.

Inter partes organicas minus sunt organa organorũ.

Proximam igitur materiam necesse, est penitus artificem scire. Nã si faber lignarius, & opifex materiam maxime proximam vasis quam ipse poliendo dolãdoq́; taliter ac taliter ligna, & secãdo ea in partes, atq; alia pręparando ad suscipiendam formam operatur, quæ quidem habent eam rationem materiæ respectu formæ quam partes animalis ad formam animalis, quippe horum cõpositioni immittatur forma, igitur & in alijs artibus similiter erit. Etenim ars gubernãdi nauem quia sciuit formã temonis, sciuit etiam hoc modo materiam, quoniam sciuit simpliciter illũ oportere ex lignis constitui. Verum ex qualibus lignis constituendus sit ad conditorem nauis scire attinet, qm̃ ad eum attinet formã operari, cum is qui formam efficit, scire debeat qualis materia sit capax illius. Proximam igitur materiam omnis artifex scit sed remotiorem ei scire non opus est. Idcirco faber ærarius naturam ferri & æris, ac quale ęs ad talem formam suscipiendam aptum sit, sciuit, licet ignoret, quomodo metallum ꝓducatur, quoniam hoc est materia remotior. Ad hoc est illius artis scire quæ operatur circa metallum. Si ergo omnis ars proximam materiam sciuit, & remotiorem

minime,

minime, alterius artis erit eadem cognoscere, quare quæ prius diximus verissima erant. s. eiusdem artis munus esse formam, & materiam proximam cognoscere, atque verissima sunt, quæ postea subiunximus. s. quod alia sit ars quæ circa formam agit, & alia quæ circa materiam nõ proximam, sed remotiorem. Vnde ipse etiam Aristot. cum dixisset eiusdem, scientiæ esse formam & materiã scire subiunxit vsque ad terminum quandam. Nã medicus cum sciat corpora constare quatuor elemẽtis, at que hęc ipsa eorum esse materiam non tamen quatenus medicus sciet quod hæc nõ sint prima materia sed ante hæc esse alteram quæ informis est. Sed postquã hæc dubitauit tertium argumentum Arist. adducit quo cõcludit ad naturalem spectare vtranque cognoscere. Nã inquit materiam & formam esse de numero illorũ quę referuntur ad aliquid, quippe materia sit formæ materia, & non quæuis materia cuiusuis formæ temere est, sed quædam certa ac definita materia est cuiusdam definitæ ac certæ formę, si autẽ materia & forma sunt de numero eorum, quæ sunt ad aliquid, qui ergo ignorauerit alterum eorum quæ referuntur, & reliquũ ignorabit, quippe quæ mutuo referantur ac simul cognoscantur, patet ergo ad naturalem spectare de materia, & forma disserere, sed cum hęc inquit, distinguit & separat naturalem à theologo, & inquit quoniam vt medicus cum aspectus visiones quæ cõsiderat, & de ipsis sermonem facit, sane non de quacunque actione ipsorum quatenus medicus disceptabit, sed sibi sat est didicisse eas idoneas esse vt talibus coloribus disgregẽtur, & ab alijs congregentur, & si aliquam aliam actionem habeant vel affectionem, quæ spectet ad medicum de quibus nihil aliud considerat ceu, quomodo ab oculis exeant, & quæ actio earum circa visibilia propterea quod eminus minora videntur & per aquã maiora, quæ etiã sit actio eorum circa specula, & nunquid suapte natura queant refrangi vel non, atque si ad rectos angulus reflectantur vel non, & quæcunque alia infinita fere quę de ipsis perspectiuis considerant. Similiter faber ærarius aliquas actiones æris hucusque considerat quod ad extruendum cimbalum oportet id sumere, quod optimũ sonum reddere possit, quod autem bonum sonum reddere potest tale est, & vnicuique formæ congruit. Verũ an æs habeat aliquam vim ad curam alicuius ægritudinis vel sit adurens & ardens, & vnde sit assecutum bonum sonum cum participet spiritu, & aere, & quæcunque alia quæ simpliciter non conferunt ad artem eius non considerat. Eodem igitur modo cum naturalis attulerit rerum naturalium causas, eas profecto assignabit quas peculiare naturali est tradere. Hæ autem sunt quæcunque sine materia esse nequeunt. Nam & si proximas causas nõ solum tradiderit, sed etiam primas, & separatas ab ijs quæ fient, attamen, neque hęc sine materia sunt. Assignabit nanque hominis gñandi causam non solum patrem illius atque naturam, sed etiam solis motum, qui etiam non est aliqua res à materia separabilis, sed in materia est. Verum si quędam aliæ causæ naturales sunt quę à materia separantur siue formales, siue efficientes, aut finales fuerint, quę & quot quomodoque hęc sint & se habeant inter se non amplius physici munus est considerare, sed theologi. Nam hac rõne differt theologus à naturali, quoniam spectat ad theologum disserere de his formis quæ prorsus à materia seiunguntur. cum tantum physici intersit de formis disserere, quæ sunt in materia. Cum autẽ natura sit duplex forma & materia. Alterum significatum omisit quo generatio natura appellabatur, quoniam illa est via & mutatio in naturã denominata ab ipsa, sicut dealbatio ab albedine. Cum igitur sit duplex, quęrit vtrum naturalis definiat naturalia quemadmodum definit simum, quod

Proladę Auicenna prima fen. recte dixit hoc modo cunque aliquę medicorũ loqui incaperit & affirmare elementa & complexioñe & quæ ista sequuntur ex eis quæ scientiarum naturalis subiecta existunt egressus fuerit errabit, ideo quod in sciẽtia medicinæ mittit quod eius nõ est.

Motus solis I Zodiaco causa generationis & corruptionis verũ est vide secũdo de Generatione hoc.

pe qui assignet definitionem essentiamque simitatis per concauitatem & mẽtione facit interdum de subiecto, quod quidem nasus est. Nam dicimus simitatem esse concauitatem nasi, quare non per materiam essentiam rerum assignabit, sed per formam, quemadmodum et essentiam simitatis per concauitatem tradimus, neque mentionem faciet de materia veluti neque hic de naso cum dicimus simitatem esse cauitatem.

Nam & de hoc ipso quispiam dubitauerit, cum duæ sint naturæ de vtra considerare ad naturalem spectet, an de eo quod ex vtrisque componitur quod si de ipso, & de vtraque contemplari ad eundem vtique spectat. Vtrum igitur eiusdem sit facultatis, vel alterius vtranque cognoscere.

Quoniam dixit naturalem de vtrisque disputaturũ, vult ostendere, quod necessario sermonẽ de his tractabit, qui consentaneas dubitationes habeat. Verum illud an de eo quod de vtrisque componitur subiunxit tanquam iudicium afferẽs, pro eo quod est, an profecto de eo quod ex vtrisque componitur, si autẽ de eo quod ex vtrisque componitur naturalis disputabit, patet etiam ipsum disputaturum fore de vtroque simplici. Quod si de vtroque naturalis disputabit, igitur vnus, & idẽ naturalis disputabit de vtrisque, vel alius quidem de materia, & alius de forma.

Nam respicienti quidem ad veteres materiei cognitio ad ipsum pertinere videbitur. Per parum enim Empedocles & Democritus formã & illud quod quid erat tetigerũt.

Quantum inquit ad veteres naturales, videbitur profecto ad naturalem scientiam spectare de materia disserere, quoniam & illi multa de eadem tractauerunt, sed de forma aut nemo, aut breuibus agere curarunt.

At si ars imitatur naturam, eiusdem autem scientiæ est formam atque materiam vsque ad terminum quẽdam cognoscere. veluti medici sanitatem. bilem, & pituitam, in quibus est sanitas. & ædificatoris similiter formam ipsius domus atque materiam, lateres inquam ac ligna, & cæterorum similiter. Eodem modo naturalis etiam facultatis erit profecto vtrasque naturas cognoscere,

Hinc primum argumentum ex similitudine artis ad naturam. Pulchre autẽ adiecit quod sciuit artifex non simpliciter materiam sed vsque ad aliquem terminum. Nã medicus procedens vsque ad elementa, cum hæc esse materiam corporum asseruerit, non vltra procedit. Eodem etiam modo de alijs artibus dicendum est.

Præterea facultatis eiusdem est id gratia cuius & finem, & ea quæ horũ gratia sunt, cognoscere. At natura finis est, & cuius gratia. Quorum nanque motus continui est finis aliquis, eorum is ultimus est, & id cuius gratia.

Secundum argumentum. Id cuius gratia & finis ex geminatione vocabulorum idem significant. Id ergo cuius gratia in naturalibus est forma, quippe huius gratia natura cuncta efficiat, ex principio quidem vt generet, & deinde conseruet. Id autem quod est gratia finis, est materia, instrumenta, & siquid aliud est persimile. Nã quorum motus continui est aliquis finis, is est etiam extremum & cuius gratia. Verum oportet verba parum mutare. Quorum nanque continui motus est aliquod extremum, hoc est finis & id cuius gratia. Sed sententia mensque prædictorum hæc est, quoniam appellauit id cuius gratia finem, hoc idem proposuit ostendere. Inquit igitur quando id quod continue mouetur, deinde peruenit ad aliquod extremum & quiescet eo itinere, quod prius cœperat, hoc inquam finis est motus cuius gratia fiebat, quare id cuius gratia finis est, & econtra finis est cuius gratia: intellige autem hoc loco, eum motum, qui nulla interpollatione interceptus, nullaque causa extrinsecus impeditus sponte ad finem tendit peruenire, si vero interpolaretur nõ esset finis motus, statio illa per quam fit interpolatio, verbi gratia si aliquis medicus remedium adhibebit alicui & interea aliquod impedimentum

impedimentum fieret, quo morbus peior euaderet, de inde alterum remedium denuo adhibens sanare ipsūc restitueretq; sanitati hunc motum, & non præcedento dicimus sanitatem esse, finem & id cuius gratia, immē neque priorem dispositionem præcedentis motus qu remedium operabatur, finem esse asserimus, qm̄ ad eam non tendebat intentio, neq; ex eadem, sed ex quo dam euentu extrinsecus peior dispositio excitata est, qm̄ igitur motus qui vergit ad sanitatem interpollatus non erit, finis eiusdē & extremū erit, in quo quieuit, i. id cuius grā oīs motus fiebat, hoc aūt est ipsa bona valetudo. Nā si nō interpollabitur actio medici nunq̄ sta bit, quousq; ad sanitatē puenerit, qm̄ igitur motus generationis nisi quippiā impedimento fiat, finis est forma ad quam ducitur: Hæc etiam est in cuius gratia.

Quapropter & Poeta ridicule compulsus est ad hanc sententiam afferendam. Extremum ob quod natus erat fatumq; petiuit. Nam vult non quoduis vltimum esse finem, sed id quod est optimum.

Poetam Euripidem dicit. q(inquit) recte definierimus finē, & id cuius gratia atq; de motu nō interpolla to Euripides fidem facit, qui cōi consensu accipit continui motus extremum esse finem, & id cuius gratia verum ridicule hanc vtem conceptionem adaptauir particularibus. Qm̄ igitur continuæ vitæ finis est mors, existimauit eam esse finem & id cuius gratia. quare qm̄ q̄ antecedunt finem, ad finem referūtur omnia, existimauit ideo nasci hominē, vt moreretur. at inquir, hoc nō est. nō. n. omnis simpliciter finis est etiam id, cuius gratia. At omne cuius gratia, est finis, econtra au tem minime omnis finis est id cuius gratia, sed optimus finis est id cuius gratia, & cum melius sit esse, q̄ non esse, igitur mors non est id cuius gratia, immo neq; continui motus ab ortu mors est extremū aliquod & finis, qm̄ mouetur natura vsque ad integrum vigorem animalis, cū que perduxerit ad pfectionem, quiescit, hoc igit̄ summū ætatis incrementum est finis continui motus à generatione, postea vero qm̄ forma suapre naturā in materia ample firmata est, si animal vltra procedendo imbecillius fit non à natura id consequi vr, sed cum ex cōtrarijs animal constet, & natura amplius non posit cōtraria in concentum & concordiam naturalem cō gregare, & continere, alterum contrarium fit pollentius, & ita cum ipse concentus paulatim dissoluitur mortē fieri accidit. Nam vult non quoduis extremum esse finem, sed id quod est optimum. Vult, non poeta quidē, sed rerum natura, quoniam igitur id q̄ est optimū est, finis & cuius gratia, igitur generationis optimum erit finis, sed ipse vigor est optimum, quippe animal ea ęta te constitutum omnes actiones naturales exerceat, & maxime eas, quibus generat: Nam hic est proprie, finis naturæ deducere animal ad hoc vt ita generet alterum quale ipsum est, & quoniam cuncta bonum appetunt, & esse cuiq; bonum est. Quocirca quæ nequeunt manere eadem numero appetūt, & amant sempiterna fieri in specie, quare cum hoc sit optimum, natura ad tantum continuo vehit ducitq; animal, quousque hoc attingat vt hmōi actiones exerceat, de hine cum prior, motus cessat ea assecuta de quibus erat intentio, principium accipit præter naturam tendens, ad corruptionem eo modo quem explicauimus, & diximus.

Idē in calce primi li. Vide Auicenni primo sen. si vis scire ætates hominis vbi flos ætatis est de cæteris silibus nihil cer ti habetur q[a] cura exigua sunt nisi quæ dā coniectu ram.

Cum etiam artes materiam efficiant quædam simpliciter, quædam idoneam aptamq; ad opus. Et vtimur quasi omnia sunt gratia nostri. Sumus enim & nos quodammodo finis. Nam id cuius gratia cætera sunt dupliciter dicitur vt in philosophia distinximus. Duæ igitur sunt dominæ materiei cognoscentes, artes ea quæ vtitur, & ea quæ præest facultati operandi ipsa inquam architectura. Quapropter & ea quæ vtitur aliquo modo architectura e.t.

Sed hoc interest, altera nanque formam cognoscit, altera velut materiam facit.

Cum multa in constructione præsentis loci interserat, verba reddit obscurissima. Nos igitur oportet vt textus seruetur cōtinuatio singula verba discurrere, & ponderare, & vnicuiq; locum suum assignare. Illud ita q̄ne (Et vtimur quia oīa sunt gratia nostri) cum præcedentib. sic construendum est vbi sic inquit. Præterea facultatis eiusdem est gratia id cuius finemq; & ea q̄ horum gratia sunt cognoscere, At naturalis finis est & cuius gratia, quibus deinde copulans hæc dit. Et vtimur, quia oīa sunt grātia nostri vsq; ad ea verba, vt in Philosophia distinximus. Hæc igitur est huius loci constructio, sententia autem est, quoniam duplex est finis, alter cuius, & alter cui, dicens autem finem velut cuius. quoniam dicit natura est finis, & cuius gratia, adiecit & alterum significatū finis dico. s. finem cui, quia dicit. Et vtimur quia oīa sunt gratia nostri. Vnde apertius hoc faciens subiunxit. Sumus. n. & nos quodammodo finis. Nam dupliciter dr̄ id cuius grātia cætera fiūt vt distin ximus in philosophia, dicit autem per philosophiam libros de moribus, quos vocar philosophiam, qm̄ in ijs, optimos mores docet. Hæc igitur est constructio. Quæ autem interiecit partim probant finem esse cuius gratia, partim ad cōfutationem. Euripidis adducūtur. sed ea verba. (Cum etiam artes materiam efficiant. Quædam simpliciter. Quędam aptam idoneamq; ad opus) coniungenda sunt his verbis. Duæ igitur sunt dominæ materiei cognoscentesq; artes & cætera. Hic autē est dubitatio quam diximus, qm̄ non quemadmodum artium, quædam versantur circa materiam: quædam autem circa formam, ita scientiarum naturalium, alia q̄dem formam cognoscit, alia vero materiam. Quod vero hęc tanquam dubitationem proferat, deinceps ostēdit cum solutionem infert in quibus dicet. In his igitur quæ per artem conficimus nos operis extruendi causa materiam facimus, vt causam dr̄iæ indicet hāc esse, qm̄ eadem prorsus ars non versatur circa vtranq;. s. materiam & formam. Est igitur tota sententia textus talis. Artium quędam efficiunt materiam, quędam præsunt & dominantur eidem. Item earum artium quæ materiam efficiunt, alia materiam simpliciter efficit, ceu ars scindendi ligna, alia vero efficit illam idoneam aptāq; similiter earum artium quæ sunt dominæ materiei. Nā hę artes præsunt materiæ quę versantur circa formam quippe nauis opifex iubeat ei qui ligna incidit qualia li gna sibi præparare debeat, qualiaq; fiat idonea ipsi ad hæc faciundum, & qua ratione sint apta. Artium igit̄ quę præsunt materię quę etiam architectonicę. i. principes appellantur alia formam apponit vt æs extruendi naues, alia autem vtitur eadem ceu ars gubernandi nauem, recte igitur appellauimus peritiam gubernādi nauem architectonicā, quippe quæ magis sit architectonica quam ars extruendi naues. Nam ipsa iubet præstātque arti quę naues condit qualem formam sibi claui ipsa debeat facere. Verum differunt inter se artes, q̄ versantur circa formā quę etiam architectonicę sunt. quoniam alia efficit formam, ceu ars condendi naues, alia vero solum cognoscit formam & non efficit. Item quę dam vtitur forma, quędā minime, quare quatuor sunt quę circa idem versantur, quarum duę circa materiā, duę vero circa formam, sed cum hęc dicit reliquum dubitationis non adiecit, quod quidem erat, igitur nunq̄ in naturalibus eiusdem sciētię naturalis erit versari circa materiam, & circa formam, sed altera versabitur circa formā, altera aūt circa materiam, ob id ergo suam obscuram fecerat, q̄ hęc apposuerit gratia dubitationis, sed quia subiunxit solutionem (vt diximus) claram apertamq; suam sententiam facit. Postremo dicens ars

gubernandi

gubernandi princeps est non sine aliqua determinatione dixit, quoniam inquit aliquo modo architectonica est. Adiecit autem hoc (aliquo modo) qm̃ ars gubernãdi non ędificat. Nam potius præest arti extruendi naues, quam extruat. Itaq; adiecit hoc (aliquo modo) ob id quia ipsa non extruit, sed non ob id quia præsit.

Nam gubernator quidem qualis est forma claui cognoscit ac iubet. At architectus ex quali ligno, & ex qualibus motibus erit cognoscit.

Vtræq; igitur artes versantur circa formam, quę ẽt non ignorant materiam. Verum ars quidem gubernãdi nauem, magis formam cognoscit, quàm materiã, & iubet hanc gubernatori, sed ars extruendi naues potius ducit ab ipso gubernatore formam & materiam ex se callet, igitur, ipsismet vicissim aliquid mutuant. Nam ars extruendi naues discit formam à peritia gubernandi nauem, ars autem gubernandi, materiam accipit ab ipsa arte extruendi naues. Cum autem dicit ex qualib. motibus, ponit pro hoc ex qualibus naturalibus momẽtis viribusq;, quoniam non quoduis lignum temere assumetur ad extruendum nauigium vel clauum.

In his igitur quæ per artem conficimus nos operis extruendi causa materiã facimus: in naturalibus autẽ est.

Solutio dubitationis, qm̃ in artificialibus materiam extrinsecus artifex suscipiens eidem sic formam apponit, quocirca ipsa spectat ad aliam artem, & forma ad aliam. At in naturalibus naturæ non traditur extrinsecus materia, sed eidem inest, & ab eadem efficitur, & ꝓcreatur. Quod si hoc conceditur, igitur qui huiusmodi naturæ scientia peritus fuerit, materiam etiam cognoscet. Nam vtrisque natura operatrix est, & ei qui vtranque ignorauerit non patet aditus scientiæ naturalis siquidem vtriusque natura sit magistra.

Item materies est eorum quæ sunt ad aliquid.

Tertium argumentum ꝙ spectet ad physicum cognoscere vtranque materiam & formam.

At quousque naturalem philosophum formam & ipsum quód quid est scire oportet. An vt medicum neruũ: vel fabrum æs vsque ad quendam terminum considerare oportet. Nam alicuius gratia est vnaquæque & circa res versari quæ separabiles quidem sunt ratione, in materia autem sunt. Homo nanque generat hominem atque sol. Quo vero modo se se habeat separabilis formã: & quid nã sit, philosophiæ primæ munus est determinare.

Aduerte hũc interpretem plures formas & materias in cõposito ponere.

Hic separat naturalem à theologo. Equidem de materia ita considerat naturalis, quemadmodum dixim⁹, sed de forma vsque ad quendam terminum considerabit, id est quoniam eiusdem rei plures formas accipere possumus: Nam Socratis est vt hominis forma animal rationale mortale, & ante hanc substantia animata sensitiua. Nam quædam sunt naturalium formæ separatæ ceu numeri apud Pythagoreos siue illæ formæ quæ dicũtur ante multa, & hæ siue sint apud Platonem per se subsistentes, dico .s. ipsum hominem, & ipsum animal, siue sint rõnes quas ipse in opifice statuit, idcirco inqt, vel naturalis de omni forma simpliciter disputabit, vel vsque ad aliquem terminum deducet doctrinam. Inqt igitur non est munus naturalis de omni forma disserere, sed vsq; ad aliquem terminum procedit. Et quemadmodum faber ærarius non singulas actiones æris considerat. v.g. si quippiam conferat ad medendi peritiam, sed ꝙ sit liquabile & fluxibile, & quæcũq; conferũt ad res subiectas ei. Item medicus cum considerat de neruo spectabit etiam omnes actiones, quę ad suam artem conferunt, v.g. ꝙ sit motus causa, non tamen rimabitur si aliqua illius forma sit, apud opificem, vel si ex forma, & materia constituatur, sed spectabit, quomodo fortasse alijs sit siccior, & frigidior. Eodem etiam modo naturalis nõ de omni forma simpliciter disputabit, sed procedet vsq; ad aliquem terminũ, i. quatenus à materia non separatur. Nam si forte quispiam interrogabit eum cuius causa homo sit, certe non respondebit quia, forma hominis in opifice genitabilem, oportet autem eam esse factã & est. Idcirco hic forma ponitur & est, sed sufficere putabit assignare causas non sine materia quoniam homo & sol generant hominem. Nam solis accessus atq; recessus est causa generationis & corruptionis eorum quæ hic fiunt, hæc inquam generantur ex proximis, & non quoduis à quouis, sed simile ex simili, cum igitur hanc causam affert, hominem & solẽ generare hominem affirmauit, & vtriq; sunt in materia. Et forte non affirmabit quasdam formas medias esse in vniuerso, atq; hmõi esse animam nostram quæ recedit & reuertitur, quocirca homo in modo est, quoniam attinet ad theologos hæc & hmõi inuestigare vtque & quot sint formæ separatæ, atq; qs sit habitus respectus: ipsarum, & quidam habitus est ad seipsas, & quidã ad hæc quę hic sunt, naturalis igitur interrogatus nõ omnem causam assignabit neque efficientem neque formalem, sed solum eas, quæ non sunt sine materia.

Determinatis autem hisce considerandum est de causis quales, & quot sint numero.

Cum disseruerit de concausis, quæ sunt materia, & forma, vult nunc de reliquis duabus agere .s. efficientẽ, & finẽ quæ proprię sunt causæ. Nam cum nostra intentio sit res naturales agnoscere, nihil vero prius cognoscere possumus antequam principia eiusdem & causas omnes cognoscamus, quare oportet omnes causas rerum naturalium pernoscere si exactam earum cognitionem assequi volumus. Qm̃ igitur vult de reliquis causis agere .s. efficiente & finali, repetit summatim sermonem de causis, & inquit esse quatuor cuiusuis rei causas materiam, formam, efficientem, & finem, ceu domus causæ sunt veluti materia, lapides, & lateres, ac ligna, forma vero talis figura, efficiẽs ædificator, finis deniq; vsus hominis per quem domus extruitur, quã definire solemus cooperimentum, ꝙ nos ab imbrib. æstuque defendit, similiter de omnibus rebus dicẽdum est. Appellat autem materiam ex quo, formam autem ẜm quod, efficientem vnde motus principium, finem vero propter quod. Sunt etiam eorum quæ fiunt aliæ duę causæ vna instrumentalis, altera exemplaris, quas Plato inter causas numerauit. Verum Arist. tanquam naturalis his nos vtitur, exemplarem inquam omisit, quoniã ipsa superior præstantiorq; est causis ẜm naturam, ꝗppe natura exemplaria nõ intueatur cum quippiã agit, quæ quanquam habeat rationes eorum, quæ producũtur, tamen non cognoscit vt faber & opifex, sed duntaxat rationes animantes obtinet quibus agit, & producit. Item causam instrumentalem simul comprehẽdit, cum materiali, siquidem sit instrumẽtalis causa, velut, insitus innatusq; calor naturæ. Verum hęc, vt dixi cõprehenditur simul cum causis materialibus, quoniam statuit omnino quatuor elementa in quibus sunt quatuor qualitates, materiam omnium quæ fiunt, sed quale esset instrumentum generationis eorum prætermisit. Plato igitur theologus dixit omnium, quæ fiũt causam efficientem esse opificem, instrumentalem autem materiam. At vero Aristo. naturalis merito naturam & hanc vnde motus initium statuit esse causam efficientem, instrumentalem autem non habere proportionẽ. Etenim instrumenta vult prorsus esse separata à causis efficientibus, & ab effectibus. Atqui calor insitus nõ seiungitur ab ipsa opifice natura sed est subiectum ipsi naturę in quo firmata, & fusa anima procreat. Possumus etiam ipsam naturam in naturalib. exemplar appellare, siquidem ipsa simile ex simili producat, & intẽtio illius naturę quę in patre est atque in matre sit sibi simile

Idem in commentario primi textus.

Vide Platonẽ in Timæo cũ agit de ortu vniuersali.

Qũo natura exemplar.

simile procreare, verum non cognoscẽdo (vt diximus) in seipsam intuetur velut exemplar, & vult exemplar à causis efficientibus separari ſm substãtiam. Quæ cum Arist. dicat deinceps narrat, quæ consequuntur causas, & imprimis inquit. Cũ multæ sint rerum causæ accidit vt eiusdem sint plures causæ ꝑ se. Nam illæ causæ quatuor omnes sunt per se causæ, sed non eodẽ modo qꝑpe aliter sit materia causa & aliter efficiens, ac de reliquis similiter dicendum est. Item ait has esse inuicem causas ceu labores bonæ valetudinis causæ sunt, & ecõtra bona valetudo causa laborum est. Verum non eodẽ modo, qm̃ labores sunt bonæ valetudinis causæ efficiẽtes. At bona valetudo est eorum causa finalis. Nam laboramus vt obtineamus bonam valetudinem. Etenim si quis me interrogaret cur ambulas. Responderem ꝑfecto, vt valeam. Præterea inquit fieri posse vt idem sit causa contrariorum. Nam gubernator nauis si adsit fit causa salutis nauis, si vero absit causa naufragij est, & inquit gubernatorem cum absit, non esse causam ꝑ se naufragij, sed per accidẽs, quippe qui seruari posset absente gubernatore. Idcirco inquit exemplum commodius veriusq; in sole afferri posse qui præsens luminis causa est, absens vero tenebrarum, & vtriusq; per se causa sol est. Nam si absens foret causa per accidens tenebrarum & non per se, igitur quãquam absens sit nõ esset causa tenebrarũ. Nam huiusmodi sunt causę per accidens. Dico itaq; quanquam gubernatoris absentia sit causa naufragij, non tamen ob id existimandum est ipsum esse causam per accidens naufragij, cum & præsentia eius non sit omnino causa salutis, & tamen non propter hoc, quando seruaret nauem, non per se, sed ꝑ accidens seruaret, sic igitur quanquam absente gubernatore nauis saluaretur, fortuna illius salutem dicimus vt etiam naufragium quod fit præsentia gubernatoris per vim fieri dicimus. Nam artes versantur circa ea q̃ plerunq; fieri solent. At qui naufragij ꝙ fit absentia gubernatoris causa per se erit absentia eiusdem, quare gubernator sua absentia & præsentia est causa per se contrariorum dico scilicet salutis, & naufragij.

Nam cum sciendi gratia sit naturalis pertractatio, scire autem vnumquodque non prius putemus, quàm circa vnumquodque propter quid est ca amns:idque est primam accipere causam. Patet & à nobis hoc esse agẽdum, & de generatione corruptioneq; ac de omni mutatione naturali, vt ipsarum scientes principia enitamur vnumquodque quod quærimus in ipsa reducere.

Inquit illud verbum propter quid, pro hoc cuiusq; rei causas, quarum gratia est. Nam interrogati cur homo est, respondebimus afferentes causam efficientem, vel finalem, aut aliquam aliam vel omnes. Patet & ꝑ nobis hoc esse agendum, & de generatione corruptioneve, ac de omni mutatione naturali .i. de causis generationis, & corruptionis, & vt̃ omnis mutationis naturalis, quare & hinc habes ipsum agere de his quę cõmuniter cõsequuntur generabilia & corruptibilia. Vt scientes ipsarum principia enitamur vnumquodq; qd' quærimus in ipsa reducere. Nam scientes omnium naturalium quatuor esse causas vnumquamq; redigemus in easdẽ principia, ceu cũ de lectica quærimus, dicimus eius efficiẽtẽ cãm esse ędificandi artẽ, formã vero talẽ figurã, materialem ligna, & finalem hominis vsum.

Vno itaque modo causa dicitur id ex quo quippiam fit eo pacto vt insit, vt æs statua, argentumq; phiala, vt horum genera.

Materialem causam inquit quam nuncupat ex quo vt dicimus ex lignis abbaculũ, & ex materia & forma æs constare. Verum si nos superiore libro asseruimus illud (ex quo) magis proprium esse priuationi, & materiæ (hoc) tamen hic contrarium non dicimus. Nam ibi diuidentes seiungentesq; ratione priuationem à materia eo ꝙ ipsa permanet istud aduerbium (hoc) eidem adaptauimus. Nũc autem quoniam volumus quatuor causis proprium aduerbium tribuere, nimirum inter omnia illud (ex quo) tanquam magis proprium materiæ congruere vĩ. Nam ipsa est quæ mutatur, & altera tur, & minime causa efficiens, finis, & forma mouetur. Dixit autem (vt insit) perinde ac dicat cum causa materialis insit eidem rei quæ ꝑducitur ac eiusdem fiat elementum, & non quemadmodum causa efficiens q̃ extrinsecus adest. Nam artificialium artifex extera causa est & pater filij, & cœlestium orbicularis motus omniũ quæ producuntur. At materia in ipsis est (Et horum genera) quoniã proxima s materias tradidit, idcirco adiecit. Et horum genera, idest & quæ sunt his communiora, vel quæ sunt genitabilia subiecta. Nam æs est proxima materia statuæ, quoniam huic etiam altera materia subijcitur ceu aqua, igitur & aqua erit materiæ statua. Item erit trina dimensio quæ subijcitur aquæ & prima materia q̃ subijcit trinę dimẽsioni, siue igit ex aqua existimet qspiã extare æris metallũ, siue ex terra, cui' erit materia æs, eiusdẽ ẽt erũt materiæ q̃ subijciuntur æri siue proxima, siue per multa intermedia materia fuerit. Textus.

Alio modo forma atque exemplar, hæc autem est ratio illius ꝙ quid rei appellatur, & huius genera.

Alio modo inquit principium est forma. Verũ exẽplar dixit non eo modo quo ij qui posuerunt ideas, neque quia putet ad naturalem spectare exemplarẽ causam afferre, quippe cum natura nullum exẽplar intueatur, cum quippiam agit, ac nihil cognoscat eorum quę ipsa operatur, sed tenet rationes eorum, quæ fiunt sine cognitiõe. Sed qm̃ qui aliquid iuxta exemplar efficiũt determinata certaq; agunt, cum neq; pauxillum, quippiam eis vltra adijciant, neq; mancum opus magis quã exemplar operentur. Et cum etiam quæ à natura ꝑducuntur certa definitaq; sint, quippe determinata certa que habeat forma hominis, bouis, fici, vitis, & reliquorum, atq; in tm̃ natura moueat materiam donec ad formam perueniat propter hoc formam exemplar vocauit. Hæc autem est ratio illius ꝙ quid rei appellatur, & huius genera, ceu statuæ forma, & non æs, quippe hoc sit materia, sed simulachrum hoĩs, huius autem genus imago est. Nam omnis statua imago est, sed nõ omnis imago statua, igitur imaginis artificiosum erit genus, in naturalibus vero forma erit definitio rei, genera huius sunt partes eiusdem, vt ipse diuinitus dicit. Nam genus hoĩs definitionis est animal rõnale mortale, quippe vnaquæq; pars communior latiorq; sit rõne hoĩs. Genera autem solent dici materia definitionum.

Velut concentus diapason ratio est duorum ad vnum proportio, atque omnino numerus, itemq; partes quæ in ratione sumuntur.

Exẽplum ponit de his quæ sunt formales causæ, & non modo de forma proxima, sed etiam de generibus, earum, quæ tum proxime tum remotiores sunt. Inquit igitur forma concentus qui diapason dr̃, erit responsũ duorum ad vnum. Est. n. diapason cõcentus quidam in quo corda vel vox inferior dupla est ad superiorem .i. duplum illius sonum habet. Est igitur forma eiusdem concentus duorum ad vnum proportio. Quam. n. proportionem habẽt duo ad vnum, eandem etiam habet, corda vel vox inferior ad superiorem. Item genus duorum ad vnum quod duplum esse dicimus sub se speciẽ habet concentum diapason. Nam duplum est communius, quàm duo ad vnum, siquidem duplum competat omnibus duplatis numeris, preterea duplĩ genus est numerus, quippe qui latior ampliorq; sit ipso duplo. Nã si aliquid est duplum id etiam numerus est, econtra aũt non sequitur, aliquid numerus est, igitur id duplũ est.

Textus.

Textus.

Ceter um

Cæterum cum dicit hoc.Itemq; partes quæ in ratione sumūtur:expositio est illius loci vbi dicit quædam esse genera definitionis.Inquit igitur ipsa genera definitionis partes eiusdem voco.Nam cum in exemplo de forma proximo genere eius accepisset proportionē duorum ad vnum,& numerum velut genus in eodem proposito transferens sermonem subiunxit. Item partes, quæ sumuntur in ratione.

Præterea id vnde primum motus principium vel quietis,qualis est cā his qui consuluit & pater filij:atque prorsus,quod efficit eius q̄ efficitur,& q̄ mutat eius quòd mutatur. Item vt finis, hic autem est cuius gratia cætera fiunt ceu ambulandi sanitas.Cur enim ambulat interrogati,dicimus vt valeat. Atq; si hoc pacto dixerimus reddidisse causam arbitramur. Et quæcunque alio mouente inter ipsum & finem fiunt,vt inter medicum sanitatemque macies,aut purgatio,aut potiones, aut instrumenta. Nam vniuersa hæc gratia finis fiunt.

Vide quo ex diffinitione causæ efficiē tis instrumē- tum talē cām esse negat.

Explicat efficientem causam.Nam cum interrogati fuerimus quis extitit causa belli? Respōdebimus eum esse qui consilium dedit.Item quis gignit filiū? Respōdebimus patrē.Verum dixit(primum)quoniam instrumenta quoq; videntur mouere,tamen primo non mouent,quare hæc non erant causæ efficiētes, qm̄ efficiēs causa est principium primum vnde motus,& quemadmodum causa efficiens est principium motus, ita etiā est principium quietis.Nam qui de ineunda statuēdaque pace consilium affert is hmōi quietis causa esse vr̄. Et quæcunq; alio mouente inter ipsum & finem fiunt. Nam(inquit)vniuersa hæc gratia finis fiunt & propter finem habent esse,i.quæcunq; fiunt alio mouente inter causam efficientem finalem hæc omnia fiunt gratia finis,q̄q̄ intermediorū aliud ex altero fieret ceu ex laboribus macies.Non solum.n.labores fiunt propter sanitatem, sed etiam macies, quare horum omnium finis est sanitas,sed forte fortuna ipsa sanitas propter exercitium legendi expetenda est. Nam idcirco cupimus incolumes esse vt legamus, q̄ etiam alterius gratia est. Nam gratia adipiscendi felicitatem legimus, quæ est omniū maxime finis,& alia omnia huius gratia fiunt.

Inter sese autem differunt. Alia nanque sunt opera. Alia instrumenta, causa igitur tot fere modis dicūtur, fit autem vt cum multipliciter causæ dicantur. multæ etiam eiusdem sint non per accidens causa ceu statuæ statuaria ars,& æs,non per aliud quicquam,sed quo statua est. At non eodem modo,sed æs quidem velut materia. Ars autem vt id à quo motus proficiscitur. Sunt prçterea quæ sibi mutuo sunt causa vt exercitium & labor causa bonæ valetudinis,& hæc laboris. Verū nō eodē mō, sed hæc vt finis, ille aūt vt principiū motus. Itē idē est cā cōtrariorū. Nā q̄ præsens cā cuiuspiā est,et id absens nōnūquā cām cōtrariȷ oē dicimus. Vt gubernatoris absentiā subuersionis nauis, cuius præsentia erat cā salutis vniuerse aūt nūc dictæ causæ quatuor in modos manifestissimos cadunt. Elementa nanque syllabarum,& materia eorum quæ arte conficiuntur. Ignis & talia corporum partes totius,et suppositiones conclusionis,vt id ex quo fit, causa sunt. Atque horum quædam sunt veluti subiectum vt partes. Quædam vt quid res. Totum quoque compositio,atque forma.

Inquit ea quæ fiunt ante finem differunt, qm̄ nōnulla sunt opera vt deambulatio & attenuatio purgatio, nonnulla autem instrumenta & remedia venæ sectio, & reliqua,fit autem vt cum multipliciter causæ dicanē etiam multæ eiusdem sint causæ non per accidens. Numerans causas deinceps vult afferre ea quæ consequuntur causas,& imprimis inquit eiusdem multas esse causas per se & non per accidens. Verum non eadem ratione, ceu statuæ causæ sunt æs, & statuarius, & non alio modo quam per se,attamē alia est vt causa efficiens, a- Textus.

lia vero vt materialis. Vniuersę autem nunc dictæ causæ in quatuor modos manifestissimos cadunt. Redigit ad summā breuiter ea, quæ dixit cum asserat, quatuor esse modos causarum,materialem,efficientē, formalē, & finalem. Deinceps adducit multa exempla materialis causæ, qm̄ elementa sunt syllabarum causæ vt materia,& subiectum fictilium ceu Thuribuli & huiusmodi aliorum atq; omnium artificialium. Item elementa sunt materia corporum compositorum, & partes materiales causæ sunt totius, & propositiones sunt causæ conclusionis velut materia. Atq; horum quędam sunt vt subiectum veluti partes. Hæc autem verba sunt copulanda his superioribus. Vniuersę autem nunc dictæ causę in quatuor modos manifestissimos cadunt, quib. deinceps copulanda sunt hęc. Atq; horum quędam vt subiectum & cętera. Quæ autem ipse inseruit exempla sunt materialis causæ. Sed cum multa adiecit exempla, idcirco repetens sermonem recenset iterum quatuor, modos causarum. Quędam vt quid rei, totum, compositio,& forma. Dixit vt quid rei loco huius vt forma. Nam per ipsam vnumquodq; habet esse. Itē forma hęc dicitur compositio partium & vniuersitas earum,& id ipsum quod ei subiectum est, forma dicitur. Textus. Textus. Textus.

Semen autem genitale,& medicus, ac qui consuluit, et omnino efficiēs:omnia sunt causa vnde mutationis, vel status,vel motus principium.

Semen genitale inquit esse causam efficientem, qm̄ in seipso tenet rōnes naturales,& menstruum substernitur eidē velut materia,sunt aūt rōnes formæ ex quibus procedunt in formam. At prius accepimus semen genitale vt materiam tanq̄ ad producendam prolē aptissimum,quatenus sperma & mēstruum vt materia subijcerentur naturæ. Præterea si est natura velut efficiēs in eo, q̄ mouet, pfecto erit semē genitale velut materia quo ad hāc rōnem, quēadmodū, & aīalipsi naturæ, subijcit in ordinē materiæ, cū mutatur mutationibus, naturalibus auctione.s.& alteratione, atq; cæteris alijs.

Quædam autem causa sunt vt finis bonumq; cæterorum. Nam id cuius gratia cætera fiunt, optimum esse solet ac finis aliorum vult esse. Intersit autem nihil bonum ipsum an apparens bonum dicatur.

Quædam autem sunt causę(inquit)velut finis aliorū & velut bonum,& cuius gratia cuncta fiunt. Nam finalis cā esse optimum,& bonum vult esse. Nam omne q̄ fit propter ipsum bonum fit. Deinde qm̄ non oīa bonum finem habent, inquit: Intersit autem nihil, siue reuera finis bonum sit, siue apparens. Nam hoc patet vt omne q̄ fit alicuius boni gratia fiat, & circa electionē, boni existentis aliquando error fit, tn̄ omnia intentionem & finem ponunt hoc bonum esse atque statuunt. Duplex finis bonum & apparens.

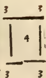
Tales igitur atque tot causæ specie esse videntur. Modi autem causarum numero quidem sunt multi. Si vero in capita redigantur,& ipsi pauciores euadunt.

Cum egressus sit sermonem de causis per se, qm̄ cū causas assignamus non solum eas quæ sunt per se afferre consueuimus, sed aliquando eas, quæ sunt per accidens. Nam dicimus caluum ędificare domum, vel simū philosophari. Idcirco explicaturus causas per accidens sermonem de causis summatim repetit, & diuisionem earum vniuersalem efficit. Nam inquit causarum quædam sunt per se, quædam vero per accidens. Item quædam propinquę, quędam remotę. Rursus aliæ simplices, aliç autem compositę & coniunctæ. Per se igitur causa statuę est statuarius, per accidens autem caluus, vel musicus. Item causa propinqua per se similiter est hic statuarius huius statuæ, remota autem artifex. Præterea in causis per accidēs propinqua est album, remota vero coloratum. Rursus simplex est artifex, vel statuarius, aut caluus, coniuncta autē vt statuarius caluus,

vel

vel artifex statuarius, in quarum prima collegi coniũxiq; in vnum causam per se & per accidens, in secunda proximam & remotã. Cum igitur tres sint oppositionis partes, sex opposita esse patet, quorum vnicuique si adiunxerimus diuisionẽ qua quispiam in actu, vel potẽtia dici solet, numerus duplabitur, & duodecim erunt, omnes partes causarum. Nam causa per se in actu est, quando statuarius condit efficitq; statuam, in potẽtia, quando ipse efficiet statuam. Rursus causa per accidẽs in actu est vt caluus ædificat, potentia vero caluus ædificabit, & de alijs similiter dicendum est. Cum igit̃ duodecim sint mẽbra sectionis cuiusq; causæ, qm̃ quatuor sunt genera causarum videlicet, efficiens, formalis, finalis, & materialis, quibus igitur si coniungant̃ illi duodecim modi causarum totus numerus earum erit quadraginta octo. Dubitaret aũt quispiam cõtra collectũ numerum causarum, qm̃ si voluerimus singularum cãrum duodecim modos afferre non inueniemus nos recte supputasse. Sit n. de causa efficiente quęstio. Nam cum ipse dico statuarium esse causam statuæ mox eundem dico causam per se simplicem, & propinquã, quare fieri nequeũt tres inter se abiunctæ & separatæ, quin alia in aliam incidat aut alia cum alia conueniat. Rursus cum dr̃ causam simplicem, & cõiunctam esse, siquidem susceperis per se solum significatum causarum, & non iuxta vocum collectionem, fieri non posset vt aliqua causa simplex sit ſm significatum. Nam cum ipse profero statuarium, simul etiam dico per se causam, & proximam, quomodo itaque erit causa simplex, similiter de alijs dicendum est. At si solum ſm prolationem vocum accipimus simplex & compositum vt Arist. ꝑ exempla sentire vr̃; Nam coniungentes nos voces dicimus Polycletum statuarium, eadem rursus causa per se, & ꝑ accidens proxima, & remota nihil minus in simplicibus, & in compositis simul intelligetur. In simplicibus igitur demonstrauimus, cęterum de cõpositis non item. Nam si dixero Polycletum statuarium, simul intelligo spectoq; per se, & per accidens, quippe statuarius sit causa statuæ per se, & Polycletus per accidens. Item simul animaduerto causam proximam. Præterea simul cuncta inueniri possunt ceu si hoc modo proferam homo statuarius. Nam in hac vocum complexione homo est causa remota, & per accidens, qui quatenus statuarius est causa proxima, & per se, quare hæc inuicem separata inueniri nequeunt. Ad hanc igitur dubitationem respondemus Aristotelem hęc non ita adduxisse in medium vt partiretur numerum trium oppositionum eorum, qui modi causarum appellãtur, quippe hoc reuera fieri nequeat, sed voluit nobis afferre ꝓprietates causarum. Nam & si infinities vnumquodq; eorum diuisim considerare nequiremus, attamen rõne à sese vicissim abiungi queunt. Cum igitur dico statuarium & si vnam aliquam rem subiecto dixi attamẽ ratione non est vna, quippe cum statuario non sit idẽ, causam esse, & proximam. Nam si hęc eadem essent cã, & proxima profecto omnis causa proxima foret, simplex autem, & composita, siue vt iungamus per se, & ꝑ accidens, siue propinquum & remotum, & vtraq; vel per se, vel per accidens insint, similiter rõne differunt, quare per hęc proprietates causarũ nobis tradidit Aristo. & non simpliciter numerum causarũ, quæ possunt à sese abiũgi & separari. Neq; magni interest si alijs tribus oppositionib. hanc adiecerim⁹ qua aliquid in actu, vel in potentia dr̃, vel aliam quandam connectere oppositionẽ ſm potentiam, & actum cum alijs. Nam simpliciter quærimus earum inter se coniugationes: Arist. igitur cum reliquarum vnamquamq; per se, & per accidens, propinquam, & remotam, simplicem & cõpositam rõne seiungat, inuenit sex harum drĩas esse, quarũ vnaquæq; coniuncta cũ diuisione qua aliquid in actu, vel in potentia dr̃ duodenarium numerum efficit. Verum si quis non sola rõne has differentias contemplari voluerit, sed contenderit eas ita inuenire, vt queant in re ipsa subsistentiaq; afferri, sic inuenire poterit. Nã cum vel causę per se sint proximę, vel remotæ, & etiã, quæ sunt per accidens, quatuor partes simplices duntaxat nobis subijciendęq; sunt, statuarius inquam per se, & proxima causa est, artifex per se, & remota. Vñ simplices modi longe plures, quam hi habere non possunt. Verum si hos modos inuicem coniungere voluerimus oriuntur nascenturq; ex his omnibus iuxta regulam, q̃ introduximus sex coniugationes. Nam si accipiamus numerum ternarium, qui vnitate deficit à quatuor, & multiplicauerimus ꝑ quatuor, numerus emerget duodenarius, cuius medietatem si postea accipiamus i. sex, tot coniugationes causarum duntaxat esse comperiemus. Hæ autem sint velut ante oculos subiectæ. Prima artifex statuarius, quæ per se, & remota simul est. Secũda statuarius albus, quę est per se, & per accidens, & ꝓxima simul. Tertia statuarius coloratus, quæ proxima, remota, per accidẽs, & per se simul est. Quarta artifex albus, quæ etiam proxima, remota, per se, & per accidens est, quare quarta & tertia eędem essent, tamen differunt, qm̃ in tertia statuarius erat causa per se, & proxima, per accidens vero & remota erat coloratus, in quarta aũtem econtra artifex per se, & remota cã est, albus vero proxima, & per accidens. Quinta coniugatio est coloratus artifex per se, & per accidens, & remota simul. Sexta coloratus albus per accidens, proxima, & remota simul. Oportet igitur cum causam diuiserimus in eam, quæ per se, & per accidens est, atq; in proximam & remotam, non amplius has partiri in simplicem, & coniunctam, sed mox in eam, quæ in actu, & in potentia est, quo fit vt non eadem bis accipiamus atq; tuebimur, & seruabimus numerum duodecim modorum. Sed quispiam forsitan addubitabit adhuc de ipsa diuisione accipiens occasionem ex dictis, qm̃ causa ꝓxima per se cum diuiditur in simplicem & compositã non oportet amplius per se remotam secari diuidique in compositam, & simplicem, siquidem propinqua per se coniungatur ei quæ est per accidens, vel ei quę est remota. Respondeo igitur, immo hoc fieri debet, quemadmodum per accidens coniungitur ei quæ est per se, ita ei etiam quæ est remota per se copulatur ea quæ est per accidens, & oportet hanc per hęc diuidi. Item quãdo dicimus proximã per se coniungi cum remota, hoc nõ prorsus fatemur, ꝙ per se remotæ copuletur, sed ei quæ maxime per accidens est, vt sic sit proxima & per se coniuncta connexaq; ei quæ est per accidens, vel remotæ coniungentur, vel proximę, sed qñ proximę copularetur non esset coniugatio cum proxima, quippe vtraq; sint vnum, & idem hac in re, sed solum erit coniugatio, quando coniungetur ei quæ est per accidens, quemadmodum igitur quando proxima per se remotæ per se coniungeretur, coniugatio non foret causæ ꝑ se, sed remotæ, & propinquę, sic etiam quãdo dicimus, remotam per se coniungi, vel ei quę per accidens est, vel proximam ei quę est per accidens, vel proximę, vel remotę dicimus copulari rursus in hoc cõiugatio, quæ est causę remotę per accidens non est remotę, sed eius solum quę est per accidens, si ergo proximæ per se cõiungitur vt proximę, & non vt per se, consentaneũ est, igitur vt proximam per se, & remotam diuidamus, in simplicem & compositam significantes communiter, quidem est coniugationẽ ad ipsam per accidẽs, in vtrisque, priuatim proximę coniugationem, quę est ad remotam, siue hęc remota sit per se siue per accidens, & econtra remotę competit ea quę est ad proximam siue

hæc

Cõiugatiões causarum.

Addubitatio.

Solutio.

Solutio.

hęc fit per se siue per accidens. Nam diuisio fit suscipiturq; in ea quæ sunt magis vlia ac gnalia, & minime in ea quæ sunt magis ,ppria. Modi ergo causarū tot sunt. Quot modis itaq; causarum dicūtur totidem etiā sunt effectuum. Nam horum alij sunt per se, alij vero per accidens. Item alij propinqui, alij remotiores. Rursus alij simplices, alij coniuncti, & hi omnes diuiduntur in potentiam, & in actum. Verum appellat materiales & formales effectus. Nam perspicuum est neq; efficiētes, neque finales esse effectus, sed formalis est ceu statua, materialis autem causa ceu æs, immo neq; materia est effectus, sed potius ipsa forma soli, quippe omne φ fit aliqua forma fit, & nihil fiat vt materia. Nam materia ,pprie neq; fit à natura neq; corrumpitur. Verum & si nihil vt materia producitur, attamen quia ,ppinquę materiæ sunt aliquæ formæ, & multæ fiunt præsertim materiæ artificialium, quæ non p p se fiunt illæ, sed vt sint aliorum materię, ceu æs, cæteraq; metalla, idcirco materiam effectum appellat non tanquam materia id fit φ producitur, sed forma, qm ita accidit proximam materiam formam esse, ob id asserit materiam fieri. Inquit, igitur sunt hi omnes harum causarum modi. Nam cū dico Socra. Simulachrum effingi, per se dixi effectum, & proximum, sed cum simpliciter dico simulachrū aut imaginem, per se dixi effectum, & remotum. Item cum animo imaginem esse bicubiti, vel decem cubitorum, effectum dixi per accidens, & proximum, quam si magnam adhuc, vel paruam affirmauero, per accidens effectum, & remotiorem appellabo. Rursus qñ decē cubitorum imaginem, vel magnam dixi, coniunctum effectum protuli. Postremo cum dixero imaginem effigiemq; extruendam esse, effectum in potentia ex primam, quando vero eam modo effici dixero, tunc ,pfecto effectum in actu dicam. Similiter de materia dicendum est, ceu cum dico æs fieri, metallum, vel ęs flauum vel æs aptum idoneumq; ad sonum, & sic de omnibus. Verum patet nos aliter accepisse formam vt causam, & aliter vt effectum, quippe forma appellanda sit cā cum eam spectamus tanquam id φ perficit & complet cōpositum, quæ postea vt effectus opusq; efficientis causæ appellatur res effecta. Cum ergo accipiat eo modo, quem diximus cunctos causarū modos, deinceps multa theoremata quæ causas consequuntur, affert, & hoc primum est vt cum sint causę, & effectus in actu & in potentia, non eodem modo se habeant causæ in potentia respectu suorum effectuum in potentia, sicut se habent causæ in actu ad effectus in actu. Nam causæ & effectus actu simul sunt & simul nō sunt, ceu actū simul vrens, & id φ vritur, atq; actu simul is qui ædificat, & id φ erat fabricandum. At in causis effectibusq; in potentia non ita dicendum est, quippe non simul corrumpatur ædificatur cū domo, sed remanet domus postquā obijt ędificator. Item opifex potentia non est, sed id φ extruendum est potentia esse dr̄. Sciendum autem est id modo in potentia appellari vt consuetudo tulit, sed ş.dico, φ nondum ad actum perductū est, sed duci potest, at id dicimus modo in potentia φ cessauit à motu, & non amplius est in motu ceu domus iam condita atque absoluta: eam nanq; vocat potentia ædificabilem, quia nunc non ædificatur. Verum cum & ipse sciuit effectum, qui est proprie in potentia simul esse, & nō esse eum sua causa, quemadmodum se habēt causa actu, & effectus in actu mox dixit, oportere causas, quę sunt in potentia tradere ac tribuere effectibus, qui sunt in potētia & possunt esse, & causas actu ijs, quæ sunt in actu. Is ergo non ignorauit vt se habent causæ ita se habere effectus in actu, vel in potentia. Cæterum inquit eum oportere, qui vult vniuscuiusq; rei causas reddere maxime proprias, & propinquas afferre, atq; illam assignare in quam cessat quęstio ,pter quid, ceu si quæratur. Vnde nam causa domus respondere non oportet, hominem esse, vel artificem, sed maxime propinquam vt ædificatorem, qui etiam non dicitur causa esse, quatenus aliquid aliud est, sed quatenus artem ædificandi callet, verbi gratia non quia caluus est, vel musicus, vel penitus homo. Præterea inquit generales causas generalibus effectibus assignandas esse, & particulares particularibus, ceu si quis à me percunctaretur alicuius rei artificialis, causam mihi respondendum non esset ædificatorem, neq; geometram, sed generalem causam afferre, artificem, similiter & domus particularis aliquam particularem mihi opus esset assignare, ceu ædificatorē, & eidem huius domus hunc artificem. Vnde si effectus fuerit maxime generalis, tradenda assignandaq; est causa generalissima, si vero maxime particularis, vel singularis, similiter erit causa particularis, vel singularis. Pręterea inquit effectibus in potentia causas in potentia assignādas esse, & effectibus in actu causas in actu, ceu domus in actu ędificator actu est causa, & domus in potētia ædificator in potentia. Hęc autem Theoremata ipse affert quæ prorsus ad animum nostrum erudiendū suppetunt vt queat causas maxime naturales & rationales attingere. Vnde ex his etiam soluitur dubitatio, q̃ in prędicamento eorum quę ad aliquid dicuntur, adduci solet. Quæritur n. quo modo ea quę sunt ad aliquid, simul natura sint, quippe circuli quadratura scire possimus, & tamen eius scientia non est. Habes igitur hoc in loco solutionem, siquidem non oportet quascumque causas quibuscūq; effectibus temere assignare, sed sunt cognata. Nam circuli quadratura potentia scibilis est, & non actu, quare huius erit scientia in potentia, & si actu ea cognosci posset prorsus eius scientia actu haberetur. Verum dubitatio orta est, ex eo, quod scientia actu, quæratur eius, quod potentia scibile est.

Modi autem causarum numero quidem sunt multi, si vero in capita rediguntur, & ipsi pauciores euadunt.

Inquit vnamquamq; causam multos habere modos vt efficientem, & vnamquanq; aliam, dico.ſ. materialē, formalem, & finalem. Verum inquit modos numero multos esse vt ædificandi, vel geometriam tractādi, vel circa architecturā versandi modi sunt, atq; in alijs particularibus artibus similiter dicendum est, ij tamen in capita redacti ad causas per se rediguntur. Rursus dicere solemus album esse causam, vel caluum, vel similum, & in omnibus huiusmodi, sed omnia hæc generā causarum rediguntur ad causas per accidens, similiter, & de alijs dicendum est.

Dicuntur enim causę multipliciter, & ipsarū quę sunt eiusdem speciei, alia prior, alia & posterior.

Eiusdem speciei dixit ceu efficientes, vel materiales. Nam vnaquæque harum multipliciter dicitur. Affert autem oppositionem per se, & per actidēs, & proximæ, & remotę coniunctam. Nam cum adducit causam per se, statim eidem connectit proximam & remotam. Item cum affert causam per accidens, rursus eidē copulat proximam, & remotam.

Ceu sanitatis medicus, artifex, & concentus diapason, duplum, & numerus, et semper ea quæ continent ad eas quæ sunt singulares.

Causę per se exemplum adducit, & hoc de causa ,pxima & remota. Nam remota causa & per se medicus est, proxima vero & remota artifex, & ad huc remotior agens. Item concētus diapason proxima causa est duorum ad vnum proportio, duplum vero remotior, quia longe remotior est numerus, & semper ea quę cōtinent ad eas, quę sunt singulares. i. quę sunt proximę causę. Nam has proximas singulares appellauit, quoniam nequeunt diuidi in magis particulares.

Idem ostendi de effectibus.

Quā ex di-ctis tollitur quędā dubitatio & sibi cōsimilis. Sed aduerte quòd scibile & scientia non se-se p̄e simul & ponuntur vide. ş. M& nap. sed ablat io scibile tollitur scientia primo Posteriorū & non econtra.

Lege calcē se cundi Posteriorū de causis circa suos effectus quo iure inferat.

Aduerte qui recte duorū ad vnum proportio diapason tribuitur quia aliter diapente & diatessaron se habēt patet à musicis hoc & à Boetio in sua musica.

Pręterea

Præterea vt accident et huius genera. Ceu statuæ alio modo Polycletus, alio statuarius, quoniam accidit statuario vt sit Polycletus. Ea etiam quæ continent accidens, vt si homo sit causa statuæ, aut omnino animal.

Cum ostenderit exempla de causa per se, proxima, & remota, vult etiam idem ostẽdere & de causa per accidens. Verum antequam hoc indicet, prius discrimen inter cām per se, & per accidens ostendit. Ceu statuæ alius Polycletus, & alius statuarius. Nam statuarius est, cā per se statuæ, Polycletus autem per accidēs, quippe accidat statuarium Polycletum esse. Hic patet Arist. dixisse statuario accidere vt sit Polycletus, ceu in prædicamentis dr̃ accidere domino vt sit hō. Et ea etiā quæ continent accidens. Cum dixerit discrimen inter cām per se, & per accidens, vult deinceps dicere causas proximam, & remotam. Nam causa per accidens propinqua homo est, remotior autem est animal, vel animatū homo enim non est per se causa statuæ, sed per accidēs, quia accidit statuario vt homo sit.

Sunt aūt & accidentium alia remotiora alijs, atq; propinquiora, ceu si albus ac musicus causa statuæ diceretur.

Ad probationem eius, ꝙ prius dixit hoc subiunxit. Qm̃ cārum per accidens quædam sunt propinquę, quędam vero remotæ. Vnde illud (autem) loco huius (.n.) intelligere debemus. Vel his ostendere vult quasdam cās, in eodem ordine cārum per accidens magis proprias, esse his quæ sunt per se, quasdam vero minus, vt intelligamus per remotiora, & proximiora magis propria & minus propria. Vnde ēt exempla posuit hmōi albū, & musicum, quorum neutrum magis continet, q̃ alterū, sed musicum magis proprium est, siquidē hoc nulli accidat q̃ homini, quemadmodū ēt nihil aliud musico accidit, q̃ hō, sed minus proprium est album. Etenim plerisq; ac multis alijs præter hominem insit & competit.

Præterea autem oēs quæ propriæ dicuntur & per accidens, alia vt potentes, alia vt operātes sunt, ceu vt extruatur domus ædificator cā dicitur, aut ædificans ædificator.

Hæc est tertia oppositio modorum cārum, quæ fit per id, ꝙ ptāte est vel actu, quæ differt ab ea oppositiōe qua dr̃ causa per se, & per accidens, dixit enim quæ ꝓpriè dicuntur loco huius, quæ per se dicuntur.

Similiter & in hisce dicentur, quorum causę sunt ipsæ causæ, vt huius statuæ, aut statua, aut omnino imaginis, & æris huiusce, aut æris, aut omnino materia.

Inquit quæcunq; de causis diximus, eadem ēt asserere, possumus de his, quorū causæ sunt causæ, dico .s. de effectibus. Illud vero similiter & in his dicetur, quorū cāæ sunt ipsæ causæ, vt huius statuæ, aut statuę, aut omnino imaginis, velut cā exēpli posuit, proxima causa dr̃ hæc statua ceu Homeri simulachrū, remotior vero est statua simpliciter, & hæc remotior ipsa imago est. Cæterum ponit æs in exemplo causæ quæ materia vocatur, tanquam ipsa sit res effecta. Aut nos diximus nihil produci vt materia, sed id ꝙ fit & producitur forma est.

Et in accidentibus simili mod.

Qm̃ dixit exempla de affectis per se, inquit eundem modum assignabimus etiam de rebus effectis per accidens, vt cum ipse dico simulachrum imaginemq; esse trium cubitorum, aut magnam aut quippiam simile.

Præterea & hæc coniuncta ac illa dicentur, veluti non Polycletus, nec statuarius, sed Polycletus statuarius.

Alteram oppositionem quæ fit per simplex & coniunctum præterea adiecit. Inquit igitur causæ quę simpliciter proferuntur, coniungi queunt, dico videlicet causam per se, & causam per accidens. Nā & hæ inter se, & cum causis proximis & remotis coniungi queūt.

Attamen hæc oīa multitudine quidem sunt sex. Dupliciter autem dicuntur. Nam vel vt singulare, vel vt genus vel vt accidens, vel vt genus accidentis, vel vt coniuncta hæc, vel vt se iuncta dicuntur, & insuper omnia aut potentia, aut actu.

Rursus numerat q̃ dixit, qm̃ sex sunt cārū modi ꝑm tres oppositiones. Dupliciter aūt dicunt̃, vel potētia, vł actu, quare accidit duodecim esse modos cārū singulariū. Vel .n. vt singulares, vel vt genus, vel vt accn̄s, vel vt genus accn̄tis. Cum aūt inquit, vel vt singulare, vel vt genus oppositionē ꝓpinquarū & remotarū cārū afferre vr̃, sed quia subiunxit (vel vt accn̄s) indicauit priorē oppositionē fuisse de causis ꝑ se quas diuidit cōtra eas q̃ sunt ꝑ accn̄s, tn̄ vt supra dicebā oppositionē cāæ ꝓximæ & remotæ vtriq; coniunxit, dico .s. ei q̃ ꝑ se est, & ei q̃ ꝑ accn̄s. Postremo addit oppositionē cāe simplicis & cōiūctæ, & earū q̃ sunt in potētia, vel in actu causæ.

Interest aūt tantum. Nam causæ actu singulares, atq; ea quorum sunt causa simul sunt & non sunt. Vt hic qui medetur, cum hoc qui sanatur, & hic qui ædificat, cū hoc quod ædificatur. Sed quæ sunt potentia non semper. Non enim simul domus & ædificator corrumpitur.

Inquit cās q̃ sunt actu, prorsus sir̃ se hn̄t cū reb. effectis, quippe simul sint, vel nō sint. Sed cāæ in potētia nō prorsus cū effectis simul sunt & nō sunt, sđ alterū eorū esse pōt cū alterū nō fueri, sed τde qua potētia Arist. dicat supra diximus. Dicit ergo interest aūt tm̄ inter causam in potētiam & cām in actu, qm̄ causæ in actu & ꝓpinquæ. (Nā significat apud eū singulare ipsum proximū) simul sunt, vel non sunt cū his quorū sunt causæ.

Oportet autem semper causam quærere prorsus extremam quēadmodum & in cæteris, ceu homo ædificat quia est ædificator. At ædificator est per artem ædificādi. Hæc igitur prior est causa & in omnibus simili modo.

His qui cām indagare cōtēdunt, opus est extremā cām quærere .i. maxime ꝓpinquā. Nam cū qui cām artificialē afferre vult, ꝓfecto oportet nō q̄uis cām temere assignare, sed maxime propriā. At cā maxime propria est maxime propinqua, ceu si qs interrogaret cur hō ædificat, eū nō oportet hmōi afferre rn̄sum, quia hō sit artifex, sed quia ædificator est, qđ si vltra instabit, qui interrogat, dicens cur ædificator ædificatis rn̄dendū est, quia artem extruendi condendiq; ædes callet. Vltra vero procedere, dementis hominis est, quippe prima, & maxime propinqua ædiū causa sit ars ipsa ędificandi.

Præterea generum quidem genera, singularium verò singulares dicendæ sunt causæ, ceu statuarius quidem statuæ, hic autem huius.

Alterū theorema non sine magna arte ponit, qm̄ cū rn̄debim⁹ cām alicui⁹ ꝙ qdē fuerit maxime gn̄ale, cām ēt gn̄alē reddere afferreq; oportebit, vt alicui⁹ imaginis cām aliq̄ esse pictorē quēdā dicētes, & simpl̄r imaginis pictorē nō aliquē, sed gn̄alē & simpliciter rn̄debimus.

Et potentia quidem causæ effectuum potentia, & actu effectuum actu.

Alterū theorema ponit ꝙ potestate causæ affectib⁹ in potentia sunt referendę ac assignādæ ceu extruendę domui, ædificaturus ædificator tribuendus est. Itē actu effectibus actu causæ reddēdæ, vt domui quæ modo extruitur assignandus est ædificator qui modo ædificat.

Quot igitur sint causæ, & quō sint satis à nobis determinatum. Fortuna & casus de numero causarum esse dicūtur multaq; esse, & fieri ob fortunam & casum.

Cum disseruerit de causis per se, & de causis per accidens, & easdem diuiserit à sese inuicem atque accurate & diligēter de ipsis sermonem absoluerit, qm̄ casus & fortuna sunt de numero causarum per accidens, vult etiā de ipsis disserere. Etenim multa esse venireq; à casu & fortuna dicere consueuimus. Et quærit de ipsis vt ecōtrario ordine numerandi quæstiones dicamus, quēadmodū & ipse, in quo genere causarum ponenda sint casus, & fortuna, nunquid in genere causæ efficientis,

vel formalis, vel aliarum, deinde quærit quomodo à sese inuicem differant casus & fortuna atq; si aliqñ penitus sunt fortuna & casus, deinde quid sint hæc. Item cur differunt à sese inuicem, & quarto in quo gñe causarum hæc collocentur. Imprimis igitur quæret vtrum prorsus fortuna & casus sint. Equidem dubitabit contrarium adducens videlicet nō esse omnino fortunam & casum, sed ipsa esse, quædam nomina dūtaxat futilia & inania vulgo dicta, quæ nullam rem significāt. Et.n. ortus eorum quæ dici solent à fortuna euenire, causas, quasdā definitas certasq; facile inuenire possumus, ceu si quis in forum exiuerit ob aliquod negotium, qui ꝓcedens ostendat ibi amicum ex itinere redeuntē, quem videre cupiebat ac volebat, tamen non existimabat illum sibi fieri obuiū, vel ex itinere redire, vel in foro offendere, is ergo fertur amicum fortuna hic nactus fuisse, sed vanum incassumq; est tradere huius rei causam fortunam. Nā huius rei cām redigere possumus in certam præscriptamq; cām videlicet voluntatem qua ille mouebaſ in forum exire. Nam & si non ob id in forum prodiuit attñ nulla alia cā est cur amicus compertus sit q̄ voluntas illius, qui ad forum proficisci voluit, si ergo fortunam instabilem indefinitamq; cām etiam ij aiunt, qui eam cām statuerunt, & eorum quæ à fortuna eueni re dicuntur aliqua cā certa definitaq; assignanda est, igitur vř vanum & fine re vlla nomē fortunæ inter cās collocari. Eodem etiam modo de casu censendum est. Nā in bello si quidam equus sitis cā deiecerit equitē & ascensorem, & cucurrerit ad amnem & confecta pugna dominus victus concidisset in prælio & interfectus esset, equus diceretur casu liberatus. Item si lapis à quodam eminenti loco laberetur ac caderet, & frangeret, adeo circum eminētiā, vt fiat aptus idoneusq; alicui ad sedendum, casu ita fieri diceret, sed horum quoq; certæ definitæq; cāæ sunt assignandæ, im. primis lapidis naturalem impetum quod deorsum tendit, cām dicimus esse. Deinde equi sitim qua ex acie fugerat, quare fortuna & casus non sunt cāæ aliquorum. Præterea inquit si casus & fortuna forent cāæ, cur veterum sapientū nullꝰ qui de causis tractauerunt casum, & fortunā inter cās numerauit. Hæ igiř sunt dubitationes, quæ fortunā, & casum ex causis tollere vñr, quas psoluit Arist. & prio rem rōnem ex eisdem deniq; quib. ipsi fortunā de medio adimunt, ipse efficiet. Nam quæ illi veteres ad tollēdam fortunam protulerunt, contrarium probant. s. fortunam esse aliquorum cām. Nam si fieri pōt, vt oīa que procreanř & fiūt ad quasdā cās certas determinatasq; rediganř, ceu sentiunt ij qui ambigūt, & veritas admittit, tñ cōi consensu oēs hoīes nonnulla fieri à fortuna, & quædam non fieri aiunt, q̄q̄ & non dubitent ea quæ dicuntur fieri fortuna, ad certas definitasq; cās reducere, igiř vř fortuna collocanda esse inter cās aliquorum, præter definita & statuta principia. Nam renera si nō à cā definita reducebant hoīes, quædam, in indefinitam cām fortunam, & casum, profecto visi sunt, aliquid dicere dubitantes, si autem perspicua est cā definita eorū quæ dicunř fieri à fortuna, & cūcti veluti veritate & cōmuni consensu compulsi non definitam cām, sed fortunam eorum, quę ita eueniunt, cām statuere, qūo igitur dubitatio eorum, quæ non probat contrarium ei ꝙ volebant. Vnde oēs hoīes dignos venia putant qui temere quicquam & fortuito committunt ex his quæ ꝓhibenř, vt si quis palam in aerem ludendo iaceret ita vt illud contra amicum iacere nolit, ille tñ fortuito vulneratus intereat, certe homicidam cuncti dignum venia putant, qm̄ homicidium fortuna & non voluntatis arbitrio accidisse dicimus. Et q̄q̄ liceat in his et voluntatem cām homicidij dicere, qm̄ nisi palam iacere aut telum voluisset, profecto amicus vulnerā nō tulisset, attñ nemo voluntatem homicidij cām approbaret, qm̄ de dit huius voluntatis penas, sed voluntatem cām iaciendi, homicidij autem non voluntatem, sed fortunam affirmabit, quare fortuna est aliquorum cā, si hæc est rñsio ad primā rōnem. Ad secundam autem dubitationē respondet non eo quod veterum nullus fortunā cām aliquorum dixit, ipsam tollere inficiariq; oportet, sed qm̄ fortuna est, idcirco veteres taxandi arguendiq; sunt qui eandem cām statuere, ṗtermiserint, & nihil de illa tractauerint, obijcit veterib. qui de natura agere studuerunt, qm̄ ij q̄q̄ nōnulla casu & fortuna euenire asseruerint, nihil tñ de ipsa disputarunt. s. quid esset, & qūo foret cā eorum quæ ab ipsa fiunt. Empedocles igiř inquit aerem fortuna superiorē locum & regionem occupauisse, cum in sphæro. i. in ipso intellectuali mundo oīa confusa concretaq; essent, q̄ primum seiuncta separata q̄ue ab odio liteq; fuerunt, vnumquodq; non sponte ꝓuidentiaq;, sed vtcunq; sors tulit locum petijt in quoq̄ tineř, quem profecto de motu aeris dixisseque ipse sur sum peruenit eius versus pandit. Sic cecidit volitans aliter quoq; sæpius aer. Hic. n. tulit aquā supra terram col locatā esse, alio tñ modo (si acciderit) collocabit & ordinem habebit ingenitura mundi, cum denuo mundus à sphæro ꝓducet. Is ēt partes aīalium plurimas fieri factas esse à fortuna cecinit, perinde ac quadam prouidētia factæ fuissent. Equidem dentes an positos acutos, & aptos ad scindendum cibum, & molares ad extenuādū à fortuna factos fierique dicebat, quare merito à nobis accusandi damnandiq; sunt veteres ꝓpterea, quod cū nonnulla fieri à fortuna asseruerint, nihil de fortuna de terminarunt. Verum Empedocles qui paucis quibusdā fortunam cām constituit, si nullam mentionem de ipsa fecisset minus à nobis culpādus accusandusq; esset. Sunt autē quidam (inquit) quos imitatores Dem. esse dicit, qui cœli ac rerum diuinarum causam esse cū existimarent, neq; pauca ac ꝑ exigua de illa cōmenti sunt ac tractauere. Nā Demo. cū statuisset infinitos mundos, fortuna dixit in hac infiniti vacui parte hūc mūdū fieri, & in alia aliū, immo eiusdē rerū ordinis atq; dispositionis cām fortunā esse cām autumauit. Nā atomos, cum for tuna cierentur, in vnum redigi conuenireq; dixit, quarum ope fortuna ipsa extra hoc vniuersum, cœlū & reliqua deinceps iuxta eorum ordinem collocauit. Item fortuna terram stare dixit, qm̄ cœli circumuolutio cū aerem intra se circunducat, ipse q terræ ꝓximus vndique & attiguus veloci cursu suo nō sinit eā labi cadereque, sed immobilē seruat, ceu ij qui phialas aqua plenas circū agere solēt nihil aq ob velocē phialæ reuolutionē effundentes. Nam cum sit motus & illa continentis, reuolutio velocior motu eius, quod intus est, ꝑuenit cir cūducendo anteq̄ illud ꝓpria basi sedeq; deijciat. Vnde taxat Democritum, qm̄ is nihil rerū particularium fortuna euenire fieriq; dixit, qm̄ non quoduis temere sit à quouis, ṗterea cum vellet affirmare reddereq; cām cur calida & alba disgregarent, vel cur mel dulce esset, cās statuit, ordinem, positionē, & figuram insectilium, qui etiam asseruit causam ortus generationisq; totius casum esse, quanquam contrarium (vt ait) eum asserere oporteret, qm̄ in cœlestib. atq; vniuersitatibus elementorum nihil à casu & fortuna fieri vř, sed potius rerum particularium casum, & fortunam causas constituere, debuit. Nam in cœlestibus nihil sit contingenter, neq; aliquid eorum interdum est, interdumq; abest, sed ipsa semper eodem modo se habent & elementorū vniuersitates. At res particulares nihil necessarij tenēt, qm̄ natura non semper quinq; digitos in manu efficit, sed aliqñ ab intentione longe abest, si ergo casus & fortuna, causæ sunt eorum quæ ex necessitate nō eueniunt, sed eorū quæ raro contingunt, cōsentaneum magis est, vt

Quid Empedocles.

Versus Empedoc.

Quid Democ.

ea potius

ea potius rerũ particulariũ causas esse statuamus, quæ quidem necessitatem nõ hñt, q̃ vniuersitatum, q̃ sp̃ ne cessario sunt. Verunt Democritus cum causas hmõi rerum casum & fortunã constitueret, tñ deprehendit nullum sermonem nobis de fortuna & casu reliquisse.

Quonam igitur modo sunt in his causis fortuna & casus, & vtrum idem sint an diuersa, atque omnino quid sit fortuna & casus. Nam quidam & si sint, nec ne, dubitãt. Nihil.n. à fortuna fieri dicunt. Sed omnium definitã causam quãdam esse, quæ fieri à casu dicimus, aut à fortuna, seu profectionis à fortuna alienum ad forum, & inuentionis eius quem volebat, non putabat autem inuenire, causam hoc aiunt esse illum inquam profectum illuc emere, quippiam velle. Similiter & in cæteris quæ à fortuna prouenire dicuntur, semper causam quandam inquiunt esse, quam sumere licet, sed non fortunam quod si quippiã esset fortuna absurdum sane videbitur, & dubitabit quispiam, cur nullus veterum sapientum causas generationis, & corruptionis dicens, & de fortuna quicquam determinauit. Sed vt videtur, nec illi quicquam esse à fortuna putabant. Verum hoc mirabile est, quippe multa fiant, & sint a casu & fortuna.

Quæ hisce verbis numerat hæc sunt, an fortuna & casus collocenť in gñe causæ efficientis, vel reliquorũ triũ A Verum recenset problemata aut quæstiones econtrario vt diximus deinceps inquit. Cãm hoc aiunt esse illũ inquam profectum illuc emere quippiam velle, emere quippiam .i. in foro versari. Vnde Aristophanes, vbi certe Clistenes versabitur in foro & Strato. Quod si quippiam esset fortuna, videbitur sane dubitatio personarũ non ignobilium in philosophia habere rõnem cur nullus veterum sapientum causas eorum quæ fiunt cũ tradidisset, casum & fortunã inter eas numerauit, sed erat verisimile, vel amicitiam, vel ignem, vel mentem aut aliquam aliarum. Verum hoc mirabile est. Hinc solutio p̃dictarum dubitationum capit initium, & demum persoluit primam dubitationem inquiens idipsum exquo dubitationẽ probatis ac facinis mirabile erit.s. quo modo fieri possit, vt ea quæ à fortuna fieri dicuntur in certas causas redigantur. Sed aiunt nonnulla esse q̃ fortuna fiunt quod ipsi nõ dicerẽt si adeo pateret cã determinata ad quam possent reduci oĩa quæ fiunt fortuna, tñ talium fortunnam dixerunt esse cãm, quod non fecissent, nisi foret ipsa fortuna, pręter definitam causam, quæ testimonium habet ex ipsa rerum natura. Vnde (vt dixi) eos qui in tali causa peccant, dignos venia putamus.

(Textus. — left margin, beside "rio vt diximus"; Textus. — left margin, beside "piam esset fortuna")

Quæ etiam non scilicet ignorantes vnumquodque eorum quæ fiunt ad aliquam causam reduci posse vt ille sermo antiquus dixit qui fortunam tollit, eorum tamen omnes alia a fortuna, alia non a fortuna fieri dicunt.

Cũcti hoĩes nõ ignorãtes ea q̃ dicunť fieri à fortuna posse reduci ad aliq̃ cãm determinatã, queadmodũ & n̄ q tollũt fortunam aiũt, tñ ad cãs definitas nõ referũt.

Quapropter & mentionem aliquam ipsius illos facere oportebat. At vero neque quicquam illorum vt litem aut amicitiam, aut ignem aut mentem, aut aliquid aliud huiusmodi fortunam esse arbitrabantur. Absurdum igitur est, siue non esse putauerunt, siue putantes esse omiserunt, præsertim cum interdum vtantur. Vt Empedocles nõ sẽm per aerem supra inquiens segregari, sed forte vt accidit. Dicit enim cum de mundi loquitur extructione. Sic ecciderit volitans aliter quoque sæpius aer. Item partes animalium plurimas ortas fuisse fortuna dicit.

Solutio secũdæ dubitationis his verbis adducit, q̃m oportuit eos, qui de naturalib. causis disputarunt, saltẽ per parum, de his disputasse & tractasse, Non.n. quia ipsi de his nõ tractarũt, casus & fortuna tollerenť, sed cũ oẽs hoies cõi consensu hęc faicanť, oportuit ẽt veteres, saltem parum de his disseruisse. At vero neq; quicquã illorum fortunam esse putabant. Vt ne quis dicat eos disseruisse de fortuna & casu hęc subiunxit. Nam Empedocles vel litem & amicitiam, vel ignem Heraclitus vel mentem Anaxagoras causas dixere. Inquit igiť hæc non arbitrabanť esse fortunam, & casum. Imprimis q̃a idipsum apertissime non determinarunt, deinde causę quas illi attulere, sunt definitæ & effectiuę earum rerũ quæ certo ordine constant. Nam amicitiæ munus est congregare conciliareq; similaria & lites segregare, & mentis s̃m Anaxagoram opus officiumve est velle seiungere similaritates, fortuna autem & casus indefinitæ sunt & indefinita atq; incerta efficiunt. Absurdum igitur est, siue nõ esse putauerunt, siue putantes omiserunt. Nã siue fortunã non esse putauerũt, idipsum tñ dicere oportuit eos cum viderent multos opinari ipsam esse ac non exiguam opinionem multos imbibisse de ipsa, siue putauerunt cum tñ de ipsa nihil disseruerint, nõ euadunt crimen. Et quanquam in suis sermonibus de ipsa mentionem fecerint, tamen quid illa esset, queq; ordinem teneret inter causas, minime explicarunt.

(Textus. — right margin, beside "pedocles vel litem"; Textus. — right margin, beside "igitur est, siue nõ")

Sunt etiam qui & huiusce cœli cæterorumq; cœlorum, omnium casum esse causam asserunt. Nam a casu conuersionem motionemve fieri dicunt, quæ quidem distinxit, & in hunc ordinẽ redegit atq; constituit vniuersum. Hoc ẽt ipsum valde dignũ admiratiõe est, quippe dicãt aĩalia, et plãtas neq; esse neq; fieri a fortuna, sed aut naturam, aut mẽtẽ, aut aliquid aliud tale cãm ipsorũ asserunt esse. Nõ .n. ex cuiusuis semine quoduis nascitur, sed ex tali quidẽ oliua, ex tali homo. Cœlum vero et diuinissima sensibiliũ casu fieri asserunt, nullam autem causam talem ipsorum esse, qualem animalium atque plantarum inquiunt esse.

Non sine admiratione ponit hoc.s.(& huius) q̃m talium & similium atq; magis diuinarum rerũ insensibilibus posuerunt absurdã & indefinitam cãm esse. Nam à casu conuersionẽ motionemve fieri dicunt, quæ quidẽ distinxit & in hunc ordinem redegit atq; cõstituit vniuersum. Q̃m vnumquodq; elemẽtorum proprium motum hẽt qui ipsum discernit ac seiungit ab alijs. Nam cum simul existit ignis deorsum mox recipit sese ad p̃prium locum, & seiungiť ab heterogeneis, similiter, & si aqua sursum constituta fuerit, vel terra, statim in proprium secedit locũ, & aqua apta est in concauitates terræ confluere, & tellus aquæ substare, & vtraq; aeri, talẽ ergo motum quo elemẽta à sese inuicẽ separanť, fortuna fieri aiunt, atq; reuolutionẽ, q̃ vniuersum in hunc ordinẽ cõstituit queádmodum nunc est. Vnde cum aer simul cum cœlo circumagať p̃ p velocẽ cõuersionẽ eius terra in medio seruať, q̃ fitr fieri casu & fortuna aiunt. Sed quod aiunt admiratione dignum est, qũo in aĩalib. quidẽ & in plantis, atq; in partib. eorum nihil aiunt fieri à fortuna, nec à casu quæ sane nõ sp̃ eodẽ modo se habent. Et diuinissima sensibilium, & ea quæ sp̃ eodẽ modo se habent casui subijciunť, qui sane neq; est ea corũ quæ plerunq; fiunt, sed eorum duntaxat quæ raro eueniunt. Magni ergo delirameti ac dementiæ erit casum eorum, quę sp̃ eodẽ modo se hñt, cãm esse dicere, & eorum quæ non sp̃ eodem modo se hñt, sed sunt de numero eorum q̃ aliq̃ intentionẽ naturalẽ non consequuntur, qualia sunt ea quæ ortui subijciunť, horum prudentiam quandam efficere & nõ casum asserere cãm. Nisi quis ob dementiã opinionis & iniæ respondens pro illis dixerit eos appellasse casum materialem cãm, quẽadmodum nos dicimus qualitates ex casu fieri, quoniã non est aliqua causa particularis generationis ipsarum sed ex materiali causa generationem habent.

(Textus. — right margin, beside "uersum. Q̃m vnumquodq;"; Defensio pro veteribus. — right margin, beside "tiam quandam efficere")

Atque si hoc ipsum ita sese habeat cõsideratione est dignũ, et bene se habet si aliquid de hoc ipso dicatur. Et alio nanque mõ absurdum est id q̃ dicitur Item & absurdius est hæc illos dicere, cum videant in cœlo nihil a casu fieri.

Si hęc ita se habent(inquit)idipsum etiam dignum est consideratione ob rei absurdum,& non oportet ipsos ita sine inquisitione procedere, sed dicere de ipso casu quid sit qui est similium ac talium causa.

In his autē in quibus fortunam de medio tollunt multa eueniunt ab ipsa quod tamen par erat contrariū fieri.

Non à fortuna inquit ea quæ obnoxia sunt ortui interituiq;.Nā hæc illi dicebant nō esse à fortuna. In quibus igitur illi dicunt nihil esse à fortuna multa fieri ab ipsa & à casu videntur,ceu sunt ea,quæ nascuntur præter naturam. Nam quæ fiunt à fortuna raro eueniunt, hæc autem sunt præter naturam, sed in cœlestibus nihil raro fit,quæ quidem illi à fortuna fieri dicunt.

Sunt autem quidam quibus fortuna causa esse videtur,tamen ipsa obscura est humana menti ceu diuinum quoddam & admirabilius.Quare spectandum est quidnam sit vtrunq; fortuna inquam & casus,& si idem sint, an diuersa,& quō in eas causas quas definimus cadant.

Quidam autem alij(inquit)fortunam esse aliquid dicunt,diuinum quoddam inquam, & rem admiratione dignam. Verum hæc est obscura & immanifesta menti nostræ, & definiunt ipsam pro ipsorum ignoratione, dicentes fortunā esse occultam menti humanæ.At hoc non est dicere quid sit fortuna,sed quid non sit. Quare Textus. spectandū est,& quid vtrunq; sit.Quoniam demonstrauit fortunā esse,ceterū oportet(inquit)ad reliquas quęstiones proficisci,& ostendere quid sit vtrunq;, & quo differant,& in quo genere causarum sint collocanda.

Primum itaq; cum videmus alia semper fieri eodē mō alia plerunq; ꝗtes horū neutrū fortunā cām dici. Neq; id qđ a fortuna ꝑficiscitur,aut ex his esse quæ necessario & sp̄.aut ex iis,ce que plerunq; sæpeq; fiunt.Sed cum quædam ēt præter hæc fiant,atq; hæc omnes à fortuna proficisci dicant perspicuum est fortunā atq; casum aliquid esse.

Cum ostenderit fortunam esse tum quia soluit dubitationes,quæ adducebātur cōtra eam,tum etiam quia rerum naturam,& cōe oium snias tanquam testimonia huius rei adhibuit,cæterū proficiscitur ad reliquas quōnes,& quærit quid fortuna & casus sint. Verū prius docet quid eisdem cōe insit, deinde aperit, quo à sese inuicem differant,& cum sit quoddam cōe casus nomē ꝗ de fortuna,& de illo ꝗ propriè appellaꝉ casus ꝑdicatur,imprimis de illo disserit,deinde de illo qui propriè ac reuera casus est. Vt ergo inueniat quid sit fortuna, & casus,qm̄ effectus sæpe sunt notiores suis caulis,atq; plerunq; ex effectib.causas cognoscere solemus primū docet quę à fortuna & à casu esse dicuntur. Nam patet, si cognouerimus quæ sint hęc,vt eorū etiam ope possimus deduci ad cām eorū efficiētē. Vt ergo cognoscat quæ hęc sint,eorū quæ producunꝉ, accipit plures diuisiones, ex quib.inducit quid sit vtrunq; & ipsorum definitiones affert. Inquit ergo eorum quæ fiunt alia sp̄ eodem modo fiunt,alia aūt plerunq; & ex maiori parte,alia q uoq; raro & ex minori parte proueniunt. Quę n.sp̄ eodem modo se habent cœlestia sunt. Nā sp̄ sol in ariete suis statutis diebus inuenit, similiter in tauro cæterisq; signis. Vnde similiter de oib.cœlestibus dicēdum est.Quę aūt plerunq; & ex maiori parte fiunt naturalia sunt,quippe natura plerunq; manum quinque digitis formet & procreet,quib.aduersanꝉ ea quæ raro fiunt. Nam cum sint nonnulla quæ plerunq; eueniunt, & nō hēt sp̄ necessarium euētum, quæ quidem sunt naturalia & artificialia:Natura.n.& ars plerunq; & ex maiori parte intentionē assequunt, necesse est, vt quędam sint quę raro fiant,qualia sunt q̄ necessariū illorum ortum abrumpunt. Verum Arist. omittit quæ æquo euentu fieri solent,vt ea quæ in nr̄o arbitrio nostraq; voluntate duntaxat cōsistunt tanq̄ perspicuum sit quæ à fortuna,& casu fiunt,non esse de numero eorū quæ in nobis sunt,quę vero ęque fiunt,in nobis esse. qm̄ igiꝉ quæ necessario quę plerūq;,queq; raro fiunt, nō sunt de ijs, quæ sunt in nostra ptāte, & quę à fortuna fiunt, de ijs sunt,quæ nō sunt in nr̄a ptāte:ideo inquirit in quo gn̄e horum fortuna & casus collocāda sint.Et ne quis ambigat cur nullam mentionem fecerit de his quæ haud ꝗ fieri possunt.Dicimus manifestum esse, vt ipse efficiat diuisionem eorum quæ fiunt.At quæ fieri nequeūt nūquam fiunt,quare merito nullā mētionē fecit de materia impossibili.Itaq; fortuna & casus in his q̄ sp̄ & necessario fiunt locum non hn̄t,qm̄ nemo diceret solē ad arietē fortuna accessisse,vel lunā fortuitum lumen à sole recipere,quę ēt neq; ex casu neq; ex vlla rōne euenire dicēdū est.Pręterea fortuna & casus nō sunt reponēda in his quæ plerunq; fiūt,quis nā assereret casu Socratē cū quinq; digitis nasci,relinquiꝉ ergo vt casus & fortuna collocenꝉ in his quę raro fiūt & ex minori parte. Nā quę fortuna & casu accidūt raro vel ex minori parte accidunt casu & fortuna fiunt. Habemus igiꝉ ex hac diuisione fortunam & casum in his collocari quæ raro fiunt. Rursus eorum quæ producūtur alia alicuius gr̄a fiunt, talia aūt sunt oia naturalia & artificialia, alia aūt nullius gr̄a exercenꝉ,vt cum is qui disputat manū mouet,vel caput,aut barbę pilos tradit.hęc.n. quadam potius consuetudine exercenꝉ,q̄ alicuius gr̄a, casus igiꝉ & fortuna ponunꝉ in his quę alicuius gr̄a fiunt, tn̄ in his ꝗ talibus non tanquam primo collocanꝉ,sed in his quę consequunꝉ ea quæ alicuius gr̄a fiunt. Habemus igitur fortunam & casum in his esse quæ alicuius gr̄a fiunt per secundam diuisionem,atq; in his collocari quæ raro accidunt per primam.Item diuidit ea quæ alicuius gratia fiunt in his quæ voluntate & arbitrio agunꝉ,& in iis,q̄ non voluntate fiunt.Ea aūt oīa agunꝉ imperio volūtatis,quæ à nobis tractanꝉ geruntur q;,ea aūt sunt præter cōsilium & voluntatē,quæ tū natura tum ēt arte ꝓducunꝉ,fortunā ergo reducet ad ea quæ sponte nr̄a & volūtate agunꝉ,casum aūt ad ea quæ non prælectione,& consilio eueniunt. Nam artificialia rōne industriaq; gerunꝉ,& minime ex pręlectione,& decreto. Nam prælectio est electio huius ante hoc, opifex aūt nō eligit, id ꝗ vult,sed quod quidē fortuna expostulat. Et q̄q̄ interdū sese consulerent opifices in extruēdis reb. tn̄ nō quatenus opifices sese consulerent. Nam consiliū vt ipse inquit,defectu prudētiæ requiritur, quare si pn̄s ars est,consilio nō eget,quare neq; ars versaꝉ circa ea quæ in nobis sunt.Nam quæ in nobis sunt,volūtate & cōsulto fiunt,hæc v.g.sunt lotio & nō lotio,& similia. Vnde tertia diuisione vtiꝉ,vel magis ea quæ alicuius cā fiunt aliter diuidit. Nam eorum alia fiunt rōne,alia vero natura. Verum sub ijs,quæ dixit fieri rōne,& mēte cōplectiꝉ tum ea q̄ fiunt arbitrio & voluntate, tum etiam ea q̄ arte construunꝉ. Nam latior cōiorq; est rō mensq; ipsa voluntate atq; pręlectione,sub ijs ēt quę dixit natura fieri cōprehēdit nālia quippe oīa gr̄a alicuius fiant. Natura.n.quippiā efficit alicuius gratia,qm̄ ipsa cupit, ac vult assequi naturalem formā,& rō similiter, qm̄ tū ea quę fiunt arte,tum ēt ea q̄ voluntatis decreto agunꝉ alicuius gr̄a quoq; fiunt, ceu ipse volo lauari vt valeā, & lego vt eximius & elegās fiā. Reduces igitur fortuna ad ea quę rōne proueniunt,& casum ad ea quę natura producuntur. Nā cum ea quę rōne aguntur, & ea quę natura orinnꝉ alicuius gratia fiant, qn̄ hęc suam intentionē consequunꝉ,nihil casu fortunaq; fieri accidit,sed quū ipsam intentionem finemq; non assequuntur, vel ēt quum ea quę voluntate vel naturali impetu accidūt, aliquid extrinsecus per accidens consequeretur quod nequaq̄ erat naturę intentioni ac decreto propositum assequi,id dr̄ vel fortuna accidisse si imperio volūtatis

assequi

Tollit dubitationem.

Alia diuisio

assequi finem propositum erat, vel casu, si naturali impetu ac principio ducebatur, quippiam naturale suum desideriũ implere. Ceu si quis lauaturus amnem accedere velit, qui priusquam lauari incipiat, quempiã offendat quem antea se inuẽturum non opinabatur, qui sibi ostendat venales libros, quos alias emere diligẽter inquisiuit, quos etiam modo inuenire non sperabat, is ergo lotionem negligens ad emendũ libros reuertatur certe dr̃ fortuna emptio librorum fieri, qm̃ hoc consecutũ est ex ĩpetu quo ad lotionẽ puenie bat. Quocirca hic volũtas intẽtione frustrata & nõ assequuta est eam, impetus & principium tale alique aliũ finem per accñs assecutũ est. Rursus quispiã si processerit lotum, qui de missoq; lapide in terrã vulnereẽ, & non amplius laueẽ. Item si quispiam egressus fuerit versandi in foro cã, q cum exeat ibi amicum ex itinere redeuntem inueniat, quem inuenire non sperauit, hęc sane fortuna dicunẽ intẽtionẽ, & finẽ voluntatis consecuta fuisse per accñs. Str̃ & in naturalib. dicẽdũ est, ceu cadat lapis ex aliqua altitudine nõ tuto, & firma sede locatus in terrã q naturali principio ac impetu deferaẽ ad proprium & naturalẽ locũ, & lapsus deorsum quibusdam solidis corporib. adeo rumpaẽ vt fractis eminentiorib. partibus fiat idoneus ad cathedrã, hoc sane factũ fuisse à casu dr̃ consequẽs naturalem impetum ac principium intentionẽque naturæ per accñs. Item nasci cũ sex digitis, & sim. pr̃ cuncta monstra casu, nasci dicunẽ, qm̃ naturalẽ impetum ac naturale principium consequunẽ & finẽ naturalem non consecuta sunt, sed natura aberrante illorũ, hæc accidit fieri, quare ex his habemus casum & fortunã collocari in gñe cãrum per accñs. Vnde colligens ex his oĩb. quæ ostenderat fortunam definit esse cãm p accñs in his quæ raro & volũtate fiunt alicuius gr̃a. Verũ vt definitio apertior fiat sic oportet trãsponere verba, fortuna est eorũ quæ fiunt alicuius gr̃a in hisque vo luntate & raro fiunt cã per accñs, sic & casus definitionẽ assignabit quem definit esse eorũ q̃ fiũt alicuius gr̃a in his quæ natura & raro eueniunt cãm per accñs. Nam vt ipse dicebã cũ in his quæ fiunt voluntate, alia quædã eueniant pter ppositum qđ à principio receptũ erat, horũ euentus fortuna ferẽ esse cã, sed cum his quæ natura pducunẽ aliter euenit q̃ institutũ fuerat casus dr̃. Adiecit ẽt in definitione in his, q̃ alicuius gr̃a fiunt, qm̃ in his q̃ alicuius gr̃a proueniũt per accñs, si secus euenerint, hoc accidit naturæ & volũtati. Sed si abieceris abstuleris q; in definitione illorum hanc partem (in his, q̃ voluntate) atq; hanc, in his q̃ natura, pfecto constitues definitionem casus cõis qui de fortuna, & illo qui est pprie casus prædicaẽ. Sed quõ differunt casus & fortuna cæteris causis p accñs, ex à caluo vel albo? Nam caluus vel albus ædificare per accñs dr̃, & cã filij si pater is fuerit & ædificator. Dicimus quia vnaquæq; aliarũ cãrum per accñs cum sit diuersa à cã per se illi tñ accidit & vnius ac eiusdẽ finis dicunẽ esse causæ tum illa per se, tũ ẽt illa per accñs. Nã ædium cã per se, ædificator est, & p accidens caluus. Nam rõne caluus alter est ab ædificatore, & caluus accidit ædificatori. At fortuna & casus econtrario se habent, qm̃ vna & eadem cã alterius finis est cã per se, & alterius finis p accñs. Nam itio in forũ cum vna & eadem rõne & numero fit, versandi & qppiam in foro agendi est cã per se, inueniendi autẽ amicum est cã per accidens, & lapsus lapidis ac deuolutio deorsum vt in proprio loco consistat, est cã per se, sed vt transeuntem vulneret, vel vt fiat aptus vt supra eum sedeaẽ, cã per accñs est, quare hic duo sunt fines & causa vna, sed in alijs causis per accidens econtrario vnus, adest finis & duæ causæ eiusdem ẽm naturam, quippe alia sit rõ calui, & alia ædificatoris, quare dices tu gnaliter fortunam esse cãm per accidens quæ versaẽ circa ali

Quid fortunas.

Quid casus.

quid quod agere institutum propositumque non erat, specialiter vero & pxime quæ agit infinita, incerta, ac determinata. Etenim itio ad lauãdum eiusdem potest esse cã, & visendi templum ac aliorum infinitorum. Similiter de casu assignabis eius naturam generaliorẽ esse, quæ versatur & agit circa aliquid quod naturalium rationum intentio & finis non est. Item dicito casum esse magis speciale cãm quæ agit infinita & incerta. Primum itaq; cum videmus alia fieri sp eodem modo. Prima diuisio est in his, quæ vel sp & ex necessitate sunt, vel quæ æqualiter accidunt, vel quæ raro fiunt. Sed cũ quædã ẽt præter hęc fiant. Quæ fiunt neq; necessario, neque plerunque, ea sunt, quæ raro proueniunt.

Textus.

Textus.

Nam & ea quæ talia sunt à fortuna esse, et ea quæ à fortuna sunt, talia esse dicimus.

Inquit ea quæ raro sunt à fortuna & casu esse. Nam hæc mutuo connertuntur, quæ raro fiunt à casu vel fortuna proficiscuntur, & quæ fortuna & casu proueniũt raro fiunt. Sciendum tñ est non prorsus quæ raro fiunt à fortuna esse & à casu. Neq; n. si quis raro obsoniũ aliquod ob inopiã, vel ẽt si non egeat talis, obsonium fortuna comedisse dr̃, qui etiam non inuitus cũ emisset comedit. Præterea margaritæ, raro inueniunẽ, attñ ipsi casu non fiunt sed natura. Item neq; venator à fortuna venatur, quippe qui huiusce rei cã venerat, vt venaretur, & inuenire margaritas, & alia huiusmodi multa sunt.

Eorũ aũt quæ fiunt alia fiunt, alia non fiunt gratia huius. Et horũ alia fiunt per electionem alia non per electionem. Ambo autẽ in hisce sunt quæ alicuius gratia fiunt.

Secũda diuisio est in ea quæ alicuius gr̃a producunẽ, & in ea quæ nullius gratia exercenẽ. Vnde inquit vtrũque. s. casum & fortunam collocari in his quæ alicuius gratia producunẽ. Sed aduerte notaq; qm̃ diuidens ea quæ alicuius gr̃a fiunt in ea quæ voluntate pueniunt, ac in ea quæ non ita succedunt, casum & fortunam ad hæc non reduxit, sed ad genus eorũ, qñ inquit. Ambo aũt in hisce sunt quæ alicuius gr̃a fiũt. Vel intelligam? cũ dicit. Ambo aũt in hisce sunt q̃ alicuius gr̃a fiunt, ea quæ electione voluntateq; fiunt, & illa quæ non voluntate gerunẽ, in quib. fortunã & casum inquit collocari, fortuna nanq; reponiẽ in his quæ voluntate fiunt, casus autem in alijs quæ ita non fiunt, que nõ proueniunt voluntate natura, & arte producuntur & facta sunt.

Quare patet ẽt in hisce quæ non necessario, neque plerunque fiunt esse aliqua circa quæ potest id esse quod alicuius gratia fit.

Cum acceperit ex diuisionibus fortunam & casum, esse tum in his quæ raro fiunt, tum etiam in his quæ alicuius gratia producuntur, id ꝙ ex his ostendendũ est, syllogismo cõcludere vult, quod quidem est, vt aliqua eorum quæ fiunt raro & alicuius gratia fiant. Syllogismus autem in tertia figura poniẽ, fortuna & casus sunt in his quæ raro agunẽ, fortuna & casus sunt in his quæ alicuius gratia fiunt, igiẽ quæ alicuius gratia fiunt sunt in his quæ raro eueniunt. Vr̃ tamen syllogismus idem per idem probare, qm̃ in propositionibus habemus idẽ esse id cuius gratia, & id ꝙ fit raro: quare videbiẽ idem superuacaneum esse. Hoc tamen non sumitur in propositionibus. s. id ꝙ fit raro, esse in eo ꝙ alicuius gratia fit: sed fortuna & casus sunt, q̃ raro & alicuius gratia fiũt, & hoc diuisim & seorsum ostensum est. Syllogismus ergo concludit non ꝙ fortuna, & casus sunt in his quæ raro & alicuius gratia fiunt, sed concludit quòd id qđ raro fit est in his, quæ alicuius gratia fiunt.

Dubitatio.

Solutio eius.

Sunt autem alicuius gratia quę à mente, et à natura agerentur.

Tertia diuisio, diuidens autem id, quod est alicuius gratia in his quæ electione fiunt ac non fiunt, secundũ aliam subdiuisionem magis proximam idem diuidit.

Nam quæ sunt alicuius gratia, alia à mente quidem fiunt, alia vero à natura. Deinde diuidas tu secundum primam diuisionem ea quæ à mente fiunt, quoniam ea quæ à mente fiunt, alia secundum electionem sunt, alia vero non secundum electionem.

Talia igitur cũ per accidẽs fiunt, à fortuna dicimus eẽ.

Inquit cum ea quæ mente, vel natura producunt nõ ex mente vel ex natura fierent primo, sed gñationẽ haberent per accidens, talia dicimus esse à fortuna, & à casu, ceu inuenire amicum, vel argentũ, à debitore recipere exigereq; mentis opus est, qñ igit̃ hoc quod quidem est opus mentis non fieret ex mente per se, sed p accidens haberet euentum, à fortuna diceret̃ factũ esse. Rursus naturæ opus est simile ex simili producere, ceu ex vite vitem, & platano platanũ, qñ igitur aliquid horum ex simili non produceretur idem casu produci dicimus. Ob id itaq; dicere cõsueuimus herbas casu nasci quæ ex non similib. iuxta naturæ legem nascuntur. Non.n. semina herbarũ præcedentis anni tpisve in terra prorsus relinquuntur vt herbas præsentis anni sic ꝓducant, quæ q̃q̃ semina omnino non habeãt, tñ germinant, ac pullulãt, huius rei inditio sunt loca, & prata in quib. vites nascunt̃, quæ agricolæ continuo suis vitibus purgant, & tñ in his sp, herbæ nascunt̃ & pullulãt, quæ etiam pedibus calcata multum tpis euolat, anteq̃ germinent, si aũt non calcarentur, germinaret herbas, quare si non fuerit id ꝙ perspicitur naturale, sed duntaxat consequens naturalem impetum, id casu fieri diceret̃, ceu cum deuoluitur in terra lapis qui aptus sit ad cathedram. Nõ.n. is finis naturalis. Item si equus sitim explẽdi cã deijciens in bello dominum & confecta pugna atque dño interfecto ipse liberatus esset, sane diceret̃ casu ereptus esse, non quod finem naturalem obtinuit à casu, sed quòd naturale principium sequebatur.

Nam vt ens aliud per se, aliud per accidens est, sic & cã esse: oteſt, ceu domus per se quidem cã est ars ædificandi, & per accidẽs musicũ aut album. Ea igitur quæ est per se definita est, ea vero quæ per accidẽs indefinita. Vni nãque infinita accidere possunt. Vt igitur dictum est, cum in hisce quæ alicuius gratia id fit tũc dicitur à casu fieri atq̃, à fortuna. Horum autem ipsorum quam habent inter se differentiam posterius assignabimus. Nunc autem hoc pateat, ambo inquam in his esse quæ alicuius gratia sunt.

Quod sint aliquæ causæ per accidens hisce probat. Nam (si inquit) eorum quæ sunt aliqua per accidens habentur, patet etiam horum aliquas cãs per accidẽs esse. Nam per se profectus est aliquis ad forum qui postea p accidens amicum ab hospitio venientem inuenit. Si ergo quædam sunt per accidens, horum etiam causæ per accidens erunt. Verum his quæ sunt per se interdũ causæ per accidens tribuuntur, videlicet ædium causa per se ædificator est, per accidens autem caluus. Sunt autẽ (vt inquit) causæ per accidẽs indefinitæ, & incertę, qm̃ ædium possunt esse causæ album, simum, & musicum, & alia infinita, causæ autem per se definitæ certæq; habentur, qm̃ ædium cã secũdum affirmabit̃ ædificator esse, nauigij qui naues condit, qñ igitur (vt inquit) causę per accidens consequunt̃ comitanturq; ea atq; in his collocantur, quæ alicuius gratia fiunt tunc aliud fortuna & aliud casu fieri dĩ. Hinc itaq; habes cognitionem & sententiam, ẽm q̃m paulo ante dicebamus fortunam & casum collocari in his quæ alicuius gratia fiunt, qm̃ dicuntur esse in his quæ alicuius gratia aguntur, qm̃ consequuntur illa, dico.s. ea quæ natura fiunt, & rõne. Hęc igit̃ ipsis cõiter insunt. s. id ꝙ raro fit, & id quod alicuius gratia geritur, & ẽm accidens. Quæ autem differentia sit eorum inter se paulo post dicit, quam nos iam diximus esse, qm̃ fortuna sequitur ea quæ ratione fiunt videlicet, ea quæ voluntatis decreto aguntur, casus autẽ collocatur in his quæ duce natura producuntur.

Ceu argenti recipiẽdi gratia venisset deferens si sciuisset. Venit autem non huius gratia sed accidit venisse: idque fecisse reportandi gratia, neque plerunque, neque necessario proficiscentem ad locum.

Quod fortuna & casus collocent̃ in his quæ alicuius gratia aguntur, q̃q̃ ipsa non sint alicuius gratia ostẽdit. Quod quidem igit̃ fortuna, & casus non sint de numero eorum q̃ alicuius gratia quippiã faciũt, patet. Nam si qui mutuo accepit & reportauerit æs manuarium sibi datum mutuo si huius rei conscius fuisset fœnerator, venisset. At ob id non venit, igitur cã accipiendi argentum quam dicimus esse fortunã non est de numero eorum quæ fiunt pp finem, sed de numero cãrum per accidẽs, qm̃ venit lauandi gratia, & recipit argentum nactus eum qui reportabat ipsum mutuo datum, itio igitur ad lauandum quę erat alicuius gratia dr̃ esse cã recipiendi argentũ licet per accidens, erat inqnã & de numero eorum quæ alicuius gratia fiunt. Nam lauãdi cã itio fiebat, cã igit̃ per accidẽs, eam quæ est per se, & alicuius gr̃a comitata est. Verum in codicib. scribit̃, deferẽs, & accepturus, vt de creditore id dicatur. Magis tñ primo modo legatur. Illud aũt sed accidit venisse idq; fecisse reportandi cã neq; plerunq; neq; ex necessitate proficiscentẽ in locũ dixit proficiscens, pro hoc proficiscentẽ. Neq;.n. si cõsuetudo erat debitori, vel sp, vel plerunq; ad locũ illũ proficisci, illic fœnerator inueniẽs illum accepit argentũ. Nã à fortuna argenti receptio ex actioq; fit, si ergo nõ ad ꝓpositum ei' qui accepit, qm̃ nõ hoc ꝓponẽs accipere illuc ꝓfectus est, fortunã huius ꝓprie & eorũ cãm esse dicimus in quib. nihil cõsuetum est fieri plerunq;. Si aũt erat consuetũ debitori ꝓficisci ad eum locum, non est aduentus fœneratoris recipiẽdi argẽtum incertus & ꝓuisus. At fortuna est incerta & de numero eorum, q̃ temere fiũt. Verũ põt & illud neq; plerunq; ꝓficiscentẽ ad locum intelligi & de illo qui accipit. Nã oportet eum qui inuenit debitorẽ, nõ plerunq; proficisci ad locum vbi illum inuenit alioquin si debitor inuenerit fœneratorẽ in aliquo loco in quo ipsum cõsueuit inuenire, certe nõ erit p̃ter spẽ & incõsulto debitorẽ, cum illuc accesserit, soluere argentum. At fortunam oportet sp præter rationem facere

Finis vero ipsa acceptio scilicet non est ex his causis, quæ sunt in ipso, sed ex hisce quæ eligibilia sunt, & à mente fiunt. & dicitur tunc à fortuna venisse. Quod si venerit electione præmissa & huius gratia, aut semper proficiscẽs, aut plerunq; reportans non dicitur à fortuna venisse. Patet ergo fortunam causam esse per accidens in hisce quæ per electionem alicuius gratia fiunt.

Idest nõ est naturalium acceptio argẽti. Nã naturalia ea sunt q̃ hñt in seipsis cãm, acceptio argẽti extrinsecus hẽt cãm, mẽtẽ inquã quæ mouet ad lauãdum, acceptio inq̃ argẽti est de numero eorum quæ fiunt à fortuna, & nõ à casu. Nã quæ fiunt à casu in seipsis hñt cãm, licet p accidẽs eã habeant in seipsis, qm̃ & natura est cã eorum quæ sunt à casu per accidẽs, queadmodum etiã mẽs est cã eorum quæ fiunt à fortuna p accidẽs, quare quæ à fortuna fiunt, dicunt̃ esse & à mẽte ꝑ accidens & nõ p se. Nã vt se hẽt cã ita effectus, qui proficiscit̃ ab ea, & ecõtra. Hæc itaq; cum dicat, fortunã deinde definit colligẽs definitionẽ eius ex his quæ demonstrauit.

Quapropter circa idem mens & fortuna versatur, electio nanque sine mente non est.

Circa idẽ dt, ceu circa acceptionẽ argẽti versant̃ rõ & fortuna. Verum illa per se, fortuna autẽ per accidens.

Indefinitas igitur causas esse eas necesse est, à quibus id fiet quod proficiscitur à fortuna.

Cum dixerit quid sit fortuna, ꝙ ipsa est ipsa per accidens in his, quæ raro fiunt, consequens ea quæ alicuius

Vide Plinium de historia naturali qui dicit de fortuna primo libro.

gratia aguntur, nunc ostendere vult omnia quæ cói cõs sensu fortunæ competunt, cõsona esse, definitioni eius quam demonstrauit. Nam fertur fortuna incerta atq occulta esse hominibus, qm dicimus nobis occulta esse quæ à fortuna proficiscuntur. Item dr præter rationé, instabilis, & nullius esse cã, & quęcunq; alia de ipsa ferũtur, definitioni eius, quam demonstrauimus, congrue competunt. Dr ergo merito in definita, qm cã esse causam eorum, quæ fiunt per accidens definimus, causę autem per accidens indefinitæ habenť. Nam causæ per se definitæ afferuntur, qm ædium cã definita est ædificator, & ipsius nauis ille, qui condit naues. At vero causæ per accidens indefinitæ sunt, qm ædium causæ per accidens esse possunt caluus simus musicus iunior, & alia infinita. Item accipiendi argentum cuius causa non exiuit, qui accipit, causæ possunt esse itio ad lauandum, profectio ad templum & alia infinita. Præterea inuẽtionis, thesauri ab eo qui fodit, causæ multæ esse possunt, fossio ipsa, iactio fundamentorum, & puteum fodere, atq; alia infinita, ob id etiam dr fortuna obscura quia est indefinita cum sit ca usa per accidens. Nam domus causa certa manifestaq; per se ædificator est, sed quæ fit causa eiusdem per accidens, occulta est, atq; incognita esse videtur, quia est indefinita. Item non ab re dr esse præter rationem, (quippe rõ fit eorum quæ manent & necessario fiunt vel vt pluribus) fortuna autem est in his, quę raro accidunt, ob id etiam instabilis appellať, qm stabile est de numero eorum quæ sp sunt, vel plerunq; fiũt. Ad id quod raro accidit non stabile firmumq; habetur fortuna autem in eorum numero collocantur quæ raro fiunt. Item fertur fortuna aliqñ nullius esse cã, qm nihil fit à fortuna, & hoc conuenit definitioni eius quam diximus, siquidem causæ per se sint solæ propriæ causæ, & illa quæ per accidens, æquiuoce est causa, vel falso cã dr, vel æquiuoce, sed fortuna est cã per accidens, igitur non proprie causa erit, igitur nullius fortuna causa est. Nam ob id, ea quæ fiunt fortuna, sine causa esse dicimus, qm non habent per se causam definitam & certã, si autem quæ fortuna proueniunť, sine causa sunt, iure ergo fortuna nullius est causa. Nam si foret causa, præsertim eorum, quæ fortuna fiunt, est causa si vero neq; eorum est causa, prorsus nullius causa erit.

Vnde fortuna indefinita causa esse videtur, & homini non manifesta. At aliquo modo nihil à fortuna videbitur proficisci.

Quoniam eorum quę fiunt à fortuna nihil habet causam certam & definitam, patet etiam fortunam indefinitam esse, quocirca & homini immanifesta est.

Nam hæc omnia recte dicuntur, quia rationi consentanea sunt. Nam aliquod quidem ex parte fit à fortuna. Nã per accidens fit. Et fortuna est causa vt accidens.

Oia (inquit) quæcunq; de fortuna dicunť recte dicũtur, qm & rõni cõsentanea sunt, i. cõgruũt definitioni, q̃ ei tribuimus atq; ex vnoquoq; q̃ de ipsa dixim⁹, possumus reddere causam eorũ quæ feruntur de eadem. Hæc autem est optima definitio cui competũt omnia quæ dicuntur communi consensu de ipsa.

Simpliciter aũt nihil, velut ædium ædificator quidẽ est causa, per accidens autem medulaer. Et profectus argentum recipiendi causa non est profectus, cuius rei causa possunt esse multitudine infinita. Nam & videre aliquem volent & persequent, & spectaturus ludos & fugiens.

Inquit secundum aliquid fortunam esse causam aliquorum, & secundum aliquid nullius. Nam simpliciter corũ quæ sunt per se & propriè nullius fortuna est causa. At per accidẽs est causa corũ quæ raro proueniunt.

Esse etiam fortuna, præter rationem aliquid esse dicitur. Nam ratio aut eorum est quæ sunt semper, aut eorum quæ sunt plerunque; At fortuna in his est quæ præter hæc fiunt. Quare cũ indefinita sint ea quæ hoc pacto sunt causa, fortuna etiam infinita nimirum est. Verum tu qui. usdam quispiam dubitauerit.

Dixit pter hæc. i. pter necessaria & ea q̃ fiũt plerunque, hæc aũt sunt ea q̃ fiũt in paucioribus. cum igiť causę eorũ q̃ raro fiunt, sint indefinitæ & fortuna nimirũ indefinita erit. Verũ in quibusdã quispiam dubitauerit.

An quæuis fuerint causa eius q̃ fit à fortuna nec ne.

Quod his dictis quærit, hoc est. qm fortunam numerant inter causas per accidens. (Et iã diximus causarum per accidens quasdã esse propiores, quasdã vero remotiores, vtrũ oẽs sunt effectus cã, exẽpli gratia si quis in forum exeat & interea cuipiam occurrat cũ quo colloquium habeat, & colloquendo aliquod tpis spatiũ immoreť, posthac in forum desčẽdẽs, offendat eũ q̃ argẽtũ soluere tenebať & recipiať. Qm ipsa itio & mora inter versandũ & colloquẽdũ causæ sunt p accidẽs inueniẽdi debitorẽ, ẽt si nõ immoratus esset, ocius ad forũ pfectus esset, qui fortasis non offendisset debitorẽ, & ille nõ cõcessisset ad forũ. Cã pxima vtriq; & media nãciscẽdi amicum est pfectio in forũ, remotior aũt est ipsa itio. Similiter igiť an quæuis horũ cãm dicimus esse quatenus igiť ad id cuius sunt causæ ẽm fortunã, nihil interest, si quæuis eã proximã vel remotã appellemus. Nã sitr hæ sunt cãe ẽm fortunã: sed quaten⁹ ad euẽtũ, plurimũ interest, qm magis cã est euentus ea, quæ propior est (nã recipiendi argentũ est ẽt ipsa itio cã p accidens, si.n. nõ exisset in forũ nõ offendisset debitorẽ minimeq; argẽtũ accepisset) Verũ magis cã est ipsum interea cũ amico colloquiũ. Si.n. nõ collocutus esset amicũ. ocius veniẽs nõ inuenisset, qb. ẽt pprior cã est & magis, accessus ad forũ. Inquit igiť nõ sine dubitatione de his dicẽdũ esse. Si oporteat q̃cũq; cõtigũt, assignare vt cãs fortunã aũt rei euẽtũ q̃a fortuna successit, appellauit.

Vt sanitatis, aut spiritus, aut æstus, sed non capillorum remotio.

In his cã proprior quidẽ est vel spũs vel æstus, i. solis ardor. Sed remotior est ipsa capitis tonsio. Nã sit quispiam qui morbo laborans capillos deponat, cũ tñ hoc valetudinis cã non efficiet sed potius deponendi capillum, deinceps aũt à spũ vel sole caput calefiat. Hæc.n. gesta sunt ab eo nõ valetudinis gratia sed forte exiuit ob aliquẽ aliũ vsum aut aliquid aliud negociãdi cã, & interea solis calore vel spũ relaxabať caput eius qui sudorẽ emittẽs borã valetudinẽ reciperet, cũ tñ horũ nihil salutis grã fecerit. valetudinis cã itaq; pprior erit æstus non capitis tõsio, quatenus igiť ad euẽtũ rei, aliquid dici pót propior cã, sed quatenus ad fortunã simpľr, vel ad id q̃ oritur ex fortuna spectat, nihil interest si quippiam proximam vel remotam causam dixerimus.

Causarũ.n. per accidens alia propinquiores alijs sunt.

Dissolutio dubitationis, pinde ac his dicat qm p accidẽs cãrũ aliæ alijs sunt effectui proximiores: Verum quatenus sunt causæ per accidens nihil interest si vna sit propior, altera vero remotior. Sed quatenus ad euẽtum rei, proximior est magis causa.

Fortuna autem dicitur bona, cum bonum aliquid, mala cum aduersi quid euenit, prosperitas vero fortuna, & infortunium, cum illa sunt magna.

Quum talis finis, qualem eligisset, occurrerit ei, qui non eligerit, talis finis diciť bona fortuna, mala autem quotiens contrarium accidit, prospera aũt fortuna, & mala quando vel magnũ malum, vel magnum bonum per accidens alicui veluti finis occurrerit.

Quapropter & cum parum defuit, ut malum quispiam magnum aut bonum accipiat. Infortunatum tum illum, aut fortunatum dicimus esse propterea quod mens perinde dicit de ille, ac si esset. Quod enim parum deest, id quasi minime distare videtur.

Quando quis casurus in maximum periculum prope fieret, vt periculum subiret, & in magnum malum, ceu naufragium vel aliud quippiã incideret, deinde nõ nihil parui deficiat intercidat, quo periculum euadet, talem appellamus bene fortunarum, qm̃ cum prope periculum obiturus esset, euasit. Similiter etiam qui ꝑpe foret vt magnum bonum obtineret possideretq́; quotiens non obtineret infortunatus dr̃, nam dicimus, hic adeo infortunatus est, vt causa consequendi hæc bona vel, illav, enerit, deinde parum defuit. quoniam.n. parũ defuit, nihil vr̃ à fine abfuisse cum animus non animaduertat id parum, tanq̃ hæc iam euenerint, eum qui frustratus est, fortunatum, vel infortunatum appellat, nã qui in magnum discrimen prope cecidit, tanquam in illud incidisset cũ mens ipsa consideret, qm̃ non animaduertit illud parum, quo liberatur ideo cum is eo periculo eripit: Sic fortunatus appellat. Similiter etiam infortunatus dr̃, qui prope fuit, vt maxima bona cõsequeretur, quoniam animus iam illum consecutũ ea bona cõsiderat spectatq́; & non concipiens, cogitansq́; illud parum. Deinde his illum frustratum infortunatum appellat. Etenim eos consueuimus appellare fortunatos, qui non parentum diuitijs, rerumque copia late ampleque perfruuntur: Sed eos, qui ex obscuro genere nati, repẽte ad felicitatem deuenere. Similiter eos infelicissimos nuncupamus, qui ex felicitate exciderunt.

Insuper fortuna prosperitas instabilis non sine ratione dicitur esse: nam ipsa fortuna instabilisque est, nam neque potest aut semper, aut plerunque quicquam eorum esse quæ à fortuna proueniunt.

Quod ẽm rõnem diffinitionis fortunæ prosperitas ipsius, bonaq́; fortuna inconstans sit, his ostendit, nam quod stabile est, vel in necessarijs rebus collocatur, vel in his quæ plerunq́; fiunt, fortuna autem collocatur in numero eorum, quę raro fiunt, quare forma autem collocatur in numero eorũ quæ raro fiunt, quare fortuna inconstans est, ob id etiam prosperitas instabilis erit.

Sunt igitur ambo casus inquam, atque fortuna per accidens vt diximus causa in hisce quæ non simpliciter, neque plerunque fieri possunt, atque horum in hisce quæ alicuius gratia fiunt.

Cum ostẽderit fortunam, & casum esse, & quid sint, & adaptauerit traditę diffinitioni fortunæ quęcunque communi existimationi videtur illi inesse: Proficiscitur ad reliqua problemata, seu quæsita, quæ profecto erãt, quo fortuna, & casus à sese mutuo differrent, & ad quẽ causarum modum reducerentur. Verum ante hæc disserit de casu, qui communis dr̃ quem ostendit fortuna ampliorem communioremq́; esse, syllogismo in tertia figura. In pueris, inaĩatis. & brutis casus est: sed in pueris inanimatis, & brutis fortuna nõ inest: Igitur aliquis casus non est fortuna, hic igitur est syllogismus. Arist. autem probat vtrasq́; propositiones, & affirmatiuã inductiõe. Nam dicimus temere, casuq́; equum liberatũ fuisse, qm̃ deiecit dominũ, & fugit desiderio potus ex agmine peditum. Accidit autem, vt colecta pugna Dominus eius interfectus sit, equus igitur casu, temereque dr̃ ereptus fuisse. Item pueri aliquid à casu pati eodem modo dicuntur, v.g. Si quidem puer amiserit nutricẽ, aberrauerit q́; qui nullo ducente domum propriam redeat, ignorãs quo ferat, atq́; eas, is profecto casu domũ rediisse fertur. Sic etiam accidere solet in adultis, quos, cum non animaduertant quo vadant, temere mouere pedes dicimus. Item poeta. Hunc pedibus rigidis currus, casusq́; ferebat. Sed negatiuam propositionem probat per syllogismum in secunda figura in quo accipit, medium terminum bonam fortunã. (Et inquit) in pueris, inanimatis, & brutis bona fortuna nõ est, sed in quibus est fortuna his etiam inesse potest bona fortuna, ergo pueris inanimatis & brutis fortuna non inest. Vnde bonam fortunam nulli puero neq́; inanimato & bruto in esse rursus ostendit per hoc medium, ꝙ est ipsa felicitas, in secunda figura, pueris, inanimatis, & brutis felicitas nõ inest, sed quibus inest bona fortuna ibi felicitas est: igitur pueris inanimatis, & brutis felicitas nõ inest. Vnde ostendit etiam in secunda figura hoc medio qđ pueris inanimatis, & brutis non insit felicitas. Pueris in animatis, & brutis non inest bona actio. Sed in quibus, est bona actio felicitas inuenitur. In pueris ergo inanimatis & brutis felicitas non est. Item ꝙ bona actio non insit eisdem ostẽdit in eadem figura per medium ꝙ est ipsa actio. In pueris & inanimatis ac brutis actio noest. Sed in quibus inuenitur bona actio & mala, actio inest. Igitur in eisdem non erit bona actio neque mala. Vnde diligentiæ causa sumere in syllogismis oportet opposita felicitati & bonæ fortunę. In pueris inanimatisq́; & brutis bona malaq́; fortuna non inuenitur. Sed in quibus collocatur fortuna, bona vel mala fortuna inuenit, similiter de felicitate syllogismus conficiatur hoc modo. In pueris inanimatisq́; & beluis felicitas, & infelicitas non collocantur. Sed quibus inest prosperitas fortunæ vel aduersitas, in his felicitas & infelicitas collocantur. Igit in pueris inanimatis, ac beluis prosperitas fortunæ vel aduersitas non collocantur. Eodem modo ẽt de bona actione. Aristotelis autem syllogismus proficiscitur concludendo hęc vsq; ad id medium, ꝙ est ipsa actio, cum accipiat tanquam oĩbus concessum in pueris inanimatisq́; ac belluis actionem non esse. Tu tamẽ probabis etiam hoc per id medium quod est ipsa prę electio. In pueris inanimatisq́; ac feris prælectio non est, qm̃ horum nullum elig it hoc ante illud. Sed quibus inest actio etiam inest prę electio, ergo pueris inanimatis, & feris non est actio tribuenda. Conficies ergo totum syllogismum hoc modo. In pueris rebusque inanimis & brutis prę electio non est, in quibus præelectio non est, neq́; actio inuenitur: In quibus autem actio nõ est, neq́; bona actio statuẽda est. Præterea quibus bene agendi facultas nõ tribuitur neq́; prospera fortuna potest tribui. Item quibus non elargitur bona fortuna neque prosperitas ipsa competit. Deniq́; quibus bona fortuna non conceditur neq́; fortuna inest, igitur in pueris inanimatisq́; ac feris fortuna locum non habet. Verũ pueris, & inanimatis, & brutis casus inest, vt demonstrabimus p inductionem. Quibus igitur fit vt aliquis casus non sit fortuna, ꝙ quidem à principio ostendere propositum erat. Dr̃ autem (inquit) casus de reb. quæ fortuna accidunt, quod quidem deinceps consuetudineq́; vulgi accipit. Qm̃ ea quæ à fortuna accidũt ex casu fieri dici solent, igitur casus latius patet, q̃ fortuna. Verum si quis contendat inuestigare demonstrationẽ, qua ea quę à fortuna proueniunt à casu prouenire dicuntur, i js sciat non de significatu rei demonstrationẽ quærere sed de hominum consuetudine. At consuetudinis nulla est demonstratio nisi hominũ mos, pręterq̃ si vsus videatur non solum casum accommodare his (q̃ fiunt fortuna,) quippe qui dicere soleamus hunc casu comperisse amicum: Sed etiam consueuimus dicere ea quæ casu accidunt à fortuna prouenire. Nam solemus dicere fortuna equum liberatum fuisse cum ex instructa acie peditum bibendi gratia fugeret. Atq́; fortuna accidisse, vt lapis, qui cecidit ad sessum cõmodus aptus quę fieret, nullum igitur opus est vt de vsu nominũ cõtendatur, quoties significatus rerum non aduersat, neque impedimento est. Post hęc casum proprie distinguit à fortuna. Et in medium adducens, quæ sępenumero diximus. f. fortunam consequi ea quæ prælectione geruntur. Casum autem proprie dictum, ea conseq quæ natura producuntur, quæ cum à sese mutuo distinguat,

guat, quęrit pręterea reliquum problema .f. in quo genere causarum constituenda sint casus & fortuna, qm in genere causarum efficientium poni debent. Nam si casus, & fortuna sunt causę per accidens eorum, quæ fiunt à natura vel à mente. Certe mens, & natura sunt, causæ efficientes, igitur fortuna & casus collocantur in genere causarum efficientium. Sunt igitur ambo casus inquam, & fortuna per accidens vt diximus causæ. Commune inquit hoc & casui inest vt sit causa per accidés, in his, quæ raro fiunt, licet non in omnibus, sed in his q̃cunque fiunt alicuius gratia. Sunt.n. nonnulla eorum, q̃ raro fiunt, quæ temere exercentur. Vt siquis pilos barbæ non continuo moueat, quod quidem non fit alicuius gratia, licet temere fiet, & non consequerur ea quæ alicuius causa geruntur. Deinde dicit (atq; horum in hisce quę alicuius gratia fiunt) pro hoc, atq; horum quæcunq; consequerent ea quę alicuius gratia fiunt. Nõ.n. ea quæ fient à casu, alicuius gratia fiunt. Neq;.n. argenti reportatio alicuius gratia est; sed si igitur cuius gratia est, & hoc per accidens fieri arbitrandum est. Nam profectionem lauationis causa factam reportatio pecunię consecuta est. Quare ipsa reportatio est finis per accidens, & cuius gratia ipsius profectionis, & ecõtra. Profectio per accidens fiebat gratia reportationis, quæ et casu dicitur & per accidens causa receptionis pecunię.

Interest autem inter casum & fortunam. Nam casus ad plura sese extendit. Etenim quod à fortuna proficiscitur à casu et fit, hoc autẽ non oẽ prouenit à fortuna. Fortuna nanq; atque id quod est à fortuna in his est qua fortuna possunt euadere. Et oĩno quibus actio cõpetit. Quapropter & necesse est circa ea fortunam esse, quę agi possunt.

Cum dixerit ẽm quod conueniunt casus, & fortuna, dicit etiam quo differunt. Verum discrimen ipsorũ nõ est de fortuna, & casu proprie dicto, qui distinguitur contra fortunam. Qm̃ hoc deinceps facit. Sed dñam affert de communi casu, & fortuna quemadmodum siqs dicat discrimen inter hoĩem & animal, qm̃ eo differt, animal ab homine quod prædicatur de plurib. Hnc igitur modo & nunc facit, qm̃ hac rõne differt casus à fortuna. Qm̃ de quibus fortuna prædicatur de eisdẽ & casus prædicatur. Sed de quibus casus dr̃ non omnino id, q̃ est à fortuna prædicatur, quare patet, vt casus ad plura sese extendat & communior sit ipsa fortuna. Quod quidem igitur casus sit in eisdem in quibus collocatur fortuna accipit vt ex vsu vulgi concessum esse. Nam ab vsu non à rõne ducitur horum demonstratio, sed q̃ de quibus casus prædicatur, fortuna omnino nõ prædicet probat syllogismo, quẽ iam exposuimus, qui talis est, in pueris inanimatisq; & brutis casum cõsiderare licet, sed in pueris inanimatisq; ac brutis fortunam considerare non licet igitur casus fortuna non est. Harum igit̃ propositionum affirmatiuam postremo ponit & eam nobis probat inductiõe, vt suo loco commemorabimus. Sed negatiuam prius probat, deinde exponit. Cũ igitur probat de quibus fortuna prædicatur qualẽ naturam huiusmodi habeant, deinde dicta adaptat accõmodatq; pueris inanimatis, & brutis, quoniam fortuna his nõ inest, propterea q̃ eis insunt circa, quæ versatur fortuna, fortuna.n.& id q̃ ab ea geritur versatur in ijs, quibus cõpetit prospera fortuna, & prorsus actio: quapropter necesse etiam est, vt fortuna versetur circa ea, quæ agi queunt. si fortuna diuisa est in bonam fortunã & malam in quibus igitur non potest esse mala neq; bona fortuna, ab his etiam manifestum est abesse fortunã: verum ipse protulit alterum contrariorum. f. bonã fortunam: tanquam perspicuum sit vt quibus potest congruere alterum oppositorum, etiam eisdem reliquum competere queat, quam obrem in quibus non põt esse bona fortuna in his etiam mala inueniri nequit. Quod vero in quibus bona collocatur fortuna, in his quoq; versatur fortuna perspicuũ est. Restat igitur vt discamus in quibus bona fortuna inueniatur, & proinde inquit in his bonã fortunã versari, id quæ pertinet actio. Nã bona actio est quædã bona fortuna, qđ aũt in q̃bus versat̃ bona fortuna, his ẽt tribuẽda sit actio ostẽdit, p medium, quod est ipsa felicitas, itaq; hoc modo infert.

Cum hoc inditium est. Nam bona fortuna aut idẽ q̃ felicitas, aut prope esse videtur, felicitas autem eẽ quædam actio: Est.n. actio bona. Quare qui agere nequeunt, ea nec à fortuna quicquam efficere possunt. Et propterea neque inanimatum nullum, neque bellua, neque prius puer quicquam efficit à fortuna, quoniam electionem non habet.

Signum inquit huius rei quod fortuna versetur circa ea geri possunt, quæ tanquam fortuna sit quædam actio, quodq; bona fortuna sit quædam bona actio, & mala fortuna sit mala actio est, quoniam vr̃ nullo modo differre bona fortuna à felicitate vel ,ppe ipsam esse. Sed felicitas est quædam actio vt inquit deinde quo nam pacto sit actio, probat per bonam actionem. Inq̃t felicitas.n. est quædam bona actio. Sed bona actio est, quædã actio, ergo bona fortuna est quædam actio, sed bona fortuna est, quædam fortuna, igitur fortuna est q̃dam actio. Et syllõs conficitur in tertia figura, hoc modo bona fortuna est fortuna, omnis bona fortuna est q̃dam actio, igitur fortuna est quædam actio. Si ergo fortuna est quædam actio, in quibus non inuenitur actio, in his neq; fortuna collocabitur. Verum ipse Aristo. vt Paulo prius dixi, deduxit rationem vsq; ad hoc qđ est actio. Sed si contenderis inuenire quibus tribuenda sit actio, inquit illis tribuendam fore, quibus inest electio. Si ergo omnis fortuna quædam actio est, & actio in his collocatur in quibus electio adest, igitur fortuna est, in his quibus electio adest. Si autem fortuna in his est in q̃bus electio inuenitur ergo in quibus electio non est, neque in his erit fortuna, cum itaq; hoc modo demõstretur in quibus fortuna collocatur, in his actio ponitur, & in quibus actio non ponitur, in his etiam fortuna nõ collocatur, deinceps affert propositionem negatiuam, & inquit ob id neq; inanimatũ neq; fera, neq; puer q̃cquam à fortuna efficiunt, feram ponit pro bruto, quoniam id quod est maxime cicur, & ad societatem natũ, maxime est rationis proprium, quare contrarium irrationalitati posuit agreste & ferinum quod quidem per feram designauit. Si igitur, neq; inanimatum, neq; brutum, neque ferinum quicquã, facit à fortuna: Et de eisdem casus prædicatur vt deinceps indicauit: Vr̃, aliquẽ casum non esse fortunam. Signum autem quoniã vr̃ vel felicitatem, & bonam fortunam idẽ esse vel prope. Id est signum est quod fortuna versatur circa ea quæ geri possunt, quoniam felicitas quæ vt pro comperto & oĩbus concesso habetur, est quædam bona actio, vel eadẽ est bonæ fortunæ, vel prope eam. actio autem est quædam felicitas, ergo bona fortuna etiã erit actio, sed bona fortuna est, quædã fortuna, ergo etiam fortuna erit quædam actio. Verum inquit vel idem vel prope, quoniam videtur bona fortuna circa hæc extrinseca versari. Si ergo bona fortuna versatur circa extranea & multis quoque solet videri felicitas circa extranea versari, in hunc igitur modum bonæ fortunæ eadem erit felicitas, sed cum felicitas circa bonam animi actionem versetur. Si quis non definiuerit felicitatem illud esse q̃ solum versatur circa bonam animi actionem sed etiã circa bonam actionem rerum, quæ externæ sunt, profecto bona fortuna erit prope felicitatem & non eadem: alioquin proprie fortuna nõ simpliciter versaretur circa bonam actionem extraneam, sed circa illam quæ ẽt animi est, quæ & in idem venit cum felicitate.

Neque offertas hisce fortuna, aut infortunium competiis:

petit, nisi ad similitudinem quandam, quemadmodum Protarchus eos fortunatos lapides dixit: è quibus extructa sunt altaria quod honorantur. Et hi qui sunt eiusdem forma calcantur, pati autem à fortuna & hisce quodammodo inerit cum is qui agit aliquid circa ipsa fortuito aget. alio autem modo non est.

Inquit non inueniri bonam fortunam in pueris inanimatis. & brutis nisi ſm aliquam similitudinem & ꝓportionem. Illud autem quemadmodum inquit Protarchus, non huic parti copulandum est nisi ſm similitudinem, qm̄ Protarchus non asseruit lapides etiā fortunatos ſm translationem sed simpliciter fortunatos, appellauit. Quamobrem in hunc modum legēdum est, neque vt inquit Protarchus bona fortuna & mala his, inest, & deinde illud nisi ſm similitudinem, eiusdem est comparatio, quomodo possimus in rebus inanimatis asserere bonam malamq; fortunam esse. Protarchū autem vel eum dicit de quo habita est mentio in Philebo, apud Platonem, vel aliquem alterum. Hisce autem pati inerit à fortuna aliquomodo non est quando aliqs circa hæc cum quippiam efficit à fortuna egerit, aliter autem non. His indicat fortunam posse in rebus inanimatis inueniri ſm similitudinem & proportionem, & non quemadmodum Protarchus dixit, qm̄ si quispiā, cum agit aliquid circa inanimata à fortuna illa efficeret tunc illa etiam à fortuna pati dicerentur, vt cū quis lapides iaceret feriendi aliquos causa, quos quidem nō feriret, sed trigonos ipsos efficeret, sed cum ita efficino luisset. Certe dicuntur fortuna ita constructi elaborati que fuisse etiam quia qui construebat eos à fortuna ita faciebat lapides etiam à fortuna trigoni facti fuerunt, in hunc modum igitur inquit dūtaxat fieri posse vt in rebus inanimatis fortuna collocetur. Quid ergo. Ignorauit vulgus consuetudoq; in pueris collocandam esse fortunam, quod quidem infanti modo genito euenire possit, vt aliquis relinquat ei hæreditatem suam, q non est parens eius neq; affinis, quem profecto fortunatum diceremus neq; à casu hæredem institutum fuisse, quoniam, neq; hoc, impetum naturalem consequebatur neque puerum neq; illum qui suas opes puero delegauit.

At casus cateris animalibus, & multis inanimatis cōpetit, ceu dicimus equum casu venisse, propterea quod cum sit quidem profectus non autem euadēdi gratia venit. Et tripoda etiam cecidisse à casu, stetit enim hoc modo vt sit sedes, sed non huiusce gratia cecidit.

Hic ponit propositionem affirmatiuam qm̄ casus in rebus inanimatis pueris & brutis inest, quod quidē exēplo suadet, qm̄ dicimus equum ex acie fugiētem vel siti, vel alio impetu naturali impullum, casu liberari. Vt equū temere casuq; dicimus venisse, vt cu accesserit liberaret, non. n. venerat, vt liberaretur, oportet hæc verba cursim legere. Equus casu veniens liberatus est. Verum si venerat non suæ salutis causa venerat, quoniam ob aliud accessit qm̄ vel hæc faciundi gratia vel aliquid aliud cui nempe addit vt liberaretur. Item tripus cecidit. Iacet. n. vt ad sessum accommodatus fiat, verum nō cecidit vt supra illum sederetur. Si tripus casu ceciderit talem positionem obtineat vt aptus fiat ad sessum, certe casu dr̄ habuisse hanc positionem, quoniam cecidit, & deorsum ferebatur proprio naturaliq; impetu, quoniam non cecidit vt cathedra fieret. Verum si lapis qui cadit cubicam haberet figuram, non casu diceretur poni ad sessum accommodatus, quoniam eiusdem natura apta erat vt si caderet in hunc modum descenderet, & collocaretur, ob id etiam neque ignis casu supra ferri dicitur, sed quoniam hæc est illius natura.

Textus.

Quare constat cum eorum aliquid quæ simpliciter alicuius gratia fiunt, non eius quod euenit gratia factum est, cuius extra causa est, nos tunc casu quippiam fieri, dicimus. Horum autem ea fortuna fieri dicuntur, quæ eligibilium casu fiunt in hisce, quæ habent electionem.

Hæc est definitio communis casus, vt sit causa in his quæ fiunt alicuius gratia ſm naturam, & voluntatem. Quando fieret aliquid alicuius accidentis gratia, vt reportationis argenti. Nam ob id neq; venerat vt argentum referret. Neque lapis ceciderit vt aptus ad sessum fieret, deinde dicit, cuius causa extra est, pro hoc, in his quæ fiunt alicuius gratia, causa illius, qui cecidit, extra ipsum est. Vnde illud extra ponēdum loco huius. s. ad finem non confert, sed extra id, ꝙ accidit, causa erat, & alterius gratia. Vt conueniendi amicum causa per accidens est in forum profectio, sed eadem causa extra idꝙ accidit, i. ad id ꝙ accidit nihil confert & alterius gratia est, qm̄ lauandi gratia vel versandi in foro, profectio fieri poterat. Hæc est igitur tota sententia vt paucis absoluam. Casus est simpliciter id ꝙ consequitur na quę fiūt gratia alicuius, quando non proueniūt eiusdem, quod accidit, gratia. Cuius cā est extra id quod accidit, qm̄ in his non est causa per se illius ꝙ accidit, nam in illis non est causa extra id ꝙ accidit in quibus inuenitur cā per se effectus vt causa domus, non est extra ipsam peritiā ædificandi sed in ipsa collocatur. Nam ad domum peritia ædificandi confert. Horum autem à fortuna fieri dicuntur quæ de numero eligibilium casu fiunt, in hisce quæ habent electionem. Definiturus communem casum, definit etiam id quod proficiscitur à fortuna, quoniam ea dicit esse à fortuna, quæcunq; à casu fiunt eligibilium, in his qui habent voluntatem vt exactio argenti est ex eligibilibus, sed quando ex casu consecutus est ea quę habent electionem, à fortuna dr̄ euenire. Verū dixit eligibiliū loco huius. s. eorum quæ electione fiūt, vel eorum quæ consequuntur ea quæ fiunt ſm voluntatem. Dixit igitur eligibilium, qm̄ quædam fiunt casu in his quæ habent voluntatem, & non sunt de numero eligibilium, vt si alicui comedenti aliquid eorum, q̄ comedit ciderit in arteriam vel ambulās vulnere pedem, nam impetum naturalem aliquid extrinsecus à casu consecutum est. Vel si quis è loco superiore cadat, at que apostema rumpatur & curetur. Hæc. n. accidunt his qui habent electionem non sequentes actiones eorum ſm electionem, adiecit aūt quæ habent electionē, qm̄ multa inanimata quippiam pati à fortuna dicunt, qm̄ aliquis faciens aliquid circa eadem aliquid à fortuna egerit, verū non habētia electionē paterent, iō hæc non proprie à fortuna fieri dicunt sed ea quę accidunt habentib. electionem, hæc proprie à fortuna dicuntur.

Signum autem est ipsum frustra. Tunc. n. dicitur, cum id quod est alicuius gratia non est factū illius gratia. ceu si deambulatio egestionis gratia est, si nō euenit ei qui deambulauit frustra dicimus illum deambulasse, frustraq; deambulationem fuisse. Est. n. id frustra, quod aptū est esse ob aliud, cum non efficit illud gratia cuius erat ac aptū.

Inquit, signum est, quod casus hmōi sit quemadmodum diximus, ꝙ consequit ea q̄ fiunt alicuius gratia qn̄ non ipsius vniuscuiusq; gratia fiebat atq; hæc est nominis ꝓprietas, deducitur. n. casus ab eo quod temere est. Nam automatos componitur ex eodem & frustra. Vnde illa dicuntur temere accidere quibus finis nō respōdet, neq; euenit cuius gratia fiebat. Nam cum quispiā deambularet causa laxādi deijciendiq; aluum, & reuerteretur ventre non purgato frustra eundē dicimus deambulasse Si ergo id est, frustra quod idoneum aptum quę est vt consequatur finem à quo tamen longe abest, igitur recte casus deriuatur formaturq; ab eodē & frustra, dicimus autem lapidem casu fieri ad sessum commodum tanquam causa huius institutus sit casus eius. Qm̄ delatio lapidis deorsum est causa per accidens huius figuræ, ipsa appellatur casus tanq temere conferat

ad co...

ad consequendum finem per accidens. Nam quia alius erat finis naturalis delationis deorsum, videlicet tripodis in propria vniuersitate constitutio, consequitur aliquis alius finis per accidens huiusmodi effectum & impetum. Exempli gratia tecum cogitas delationem vt ad hunc finem & hunc fore eius finem cœpis, deinde dicis non huius finis gratia illam delationem fieri, cognosces profecto, id q huiusmodi delatione deferebat nō huius gratia atq; ad hanc intentionem delatum esse cui accidebat eiusdem finem esse. Siue igitur accidat siue non accidat naturalis vel institutus ac propositus finis, qm̄ accideret hunc motum alium finē habere, ob hoc autem non fit, frustra quod ad hūc finem, factus est. Vt si loquendi finis fuerit vt vicissim nostra consilia significaremus, & quis proferret ea quæ nihil significant, & adhuc finem non aspexerit, is frustra loquit. Hoc quoque modo qm̄ motus quatenus sequitur id quod casu fit, quod sane est finis eius per accidens huius gratia nō fiebat, frustra haberi dr, tanquam ad hunc finem minime sit institutus, & si quo ad suum finem nō frustra diceretur. Differt autem id q fit à casu ab ipso temere vt finis differt ab efficiente, & quemadmodum differt, id q fit à fortuna ab ipsa fortuna. Nā cum prorsus aliquis finis hmōi accidit qui sane proprias causas efficientes habet: Et ex præcedentibus causis efficientibus non fit, sed ex quibusdam alijs quas & easdem consequit suus alter ac proprie finis, tunc quæ præexistunt temere dicuntur facta esse, qm̄ propositum finem non sunt consecuta, sed hæc ex casu contingunt esse, qm̄ ex proprio principio præexistente non producebantur. Vt lapis si ceciderit vulnerauit prætereuntem. Hoc loco percutere finis est, cadere autem diceremus causam efficientē. Veruntamen aliud principium proprium habuit & nō casum eius. Verbi gratia voluntatem alicuius qui forte deijcit lapidem vt vulneraret eum qui exibat. Item neq; cadere habuit finem ipsum ferire, sed recipi ad ꝓprium locum inuicem autem facta sunt per accñs aliud causa, aliud autem finis. Quæres tamen nunquid casu monstra produci liceat dicere. Vī.n. vt ipsa quoq; casu producantur. Nam cum naturalis affectio proprium finem non consequitur horum causa per accidēs fit. An non casu appellanda sint, quippe quæ peculiarem causam præcedentem in seipsis habeant, aut.n. refrigerationem, vel defectum vel copiam materiæ habent. Sed quispiam diceret nonne de lapide qui deuoluitur deorsum idem dici posset, qui molem in se grauitatis, & pōdus habet quod deuolutionis eius deorsum causa efficiens est, & non percussionis nisi per accidens præterea in lapide qui ad sessum cōmodus efficit, prorsus est vel quædam eminentia, vel aliter lapis ad quem percutitur, & frangantur eminētes partes, vt idoneus fiat ad sessum, quæ tamen casu fieri dicimus, qm̄ non est cā efficiens determinata hmōi figuræ lapidis, quo & modo de portentis dicere possumus, qm̄ vel frigidum vel materiæ excessus, vel defectus sunt causæ materiales, sed causam eorum efficientem definitam certamq; inueniri non possumus, quamobrem hæc casu proueniunt.

Nam si quispiam lauisse dixerit frustra, quia sol nō defecit: ridiculus vtique erit. Non.n. hæc illius gratia erat, e asus nomine suo tunc dicetur cum quippiam fit frustra. Cecidit enim non percutiendi gratia lapis, casu ergo, ac frustra cecidit lapis ipse quia cadere & ab aliquo proijcī te percutiendi causa potest. Maxime autem separatur id quod a fortuna fit in hisce quæ natura fiunt. cum.n. quippiam est effectum præter naturam, tum non a fortuna illud, sed a casu potius effectum fuisse dicimus.

Quod frustra temereq; fit quod non consequit suū finem bis ostendit, quanq.n. vt inquit fortuna in alijs finibus, non sibi proprijs non dr temere: neq;.n. cum nos ipsos lauaremus si non defecit sol frustra non lauasse dicimus, qm̄ finis lauationis non erat deliquum solis, sed sanitas, vel aliquid huiusmodi frustra igitur non suscepimus lauationem non deficiente sole sed cum natura non consequitur proprium finem. Hinc nempe etimologiam casus traxit.s. cum quippiam frustra fit & peculiarem finem non obtinet. Hoc certe modo dicimus lapidem cecidisse casu, & percussisse prætereuntem quādo cecidit non pcutiendi gratia, qm̄ non habuit à principio suæ deuolutionis hanc intentionem, vt cadendo percuteret prætereuntem, frustra ergo quo ad hunc finem cecidit, qm̄ nihil eius deuolutio deorsum ad hunc finē contulit. Seiungitur autem maxime id quod à fortuna fit in hisce, quæ natura fiunt. Separatio est illius, quod fortuna fit ab eo quod proprie dr̄ casu, quoniam id quod proprie casus nūcupatur accidit his quæ natura producuntur, sed quod à fortuna egreditur, accidit his qui voluntate vel consilio aliquid gerunt. quādo.n. quippiam produceretur præter naturā, tunc non à fortuna, sed magis à casu produci dicimus, dicit præter naturam pro hoc.s. vltra naturam.i. vltra intentionem naturæ, qm̄ ergo aliquid accidit pter intētionē naturę tūc quia cōsequit̄ naturalē affectionē, seu impetū p accñs, non s̄m intentionem naturalem, à casu fieri asseritur.

Est autem & hoc aliud: illius enim externa, huius interna causa est. Quid itaque est casus, & quid fortuna, atque quo pacto inter se differunt, satis iam diximus.

Qm̄ dixit casum seiungi à fortuna eo quod casus inuenitur in his quæ natura producunt̄; Vult impræsentia distinguere casum à natura, ne quis opinetur illa eadem esse, inquit igitur ea inter se abiungi, eo quod finis naturalis qui euenit, intra se causam gerit & habet, sed casus externa gaudet causa. naturalia nanque intra seipsa causam retinent, tum quia in seipsis mouens habent, tum etiam quia conferunt ad finem. At ea quæ casu ꝓducuntur neque intra se causam habent: sed externam poscunt, neque ad finem sed ad alia alludunt.

Vtrunque autem ipsorum ad modum eius reducitur causæ, vnde est principium motus. Etenim eorum aliquid quæ aut natura, aut mente aguntur, semper est causa, sed horum multitudo indefinita est.

Reliquū quæsitum adiicit in quibus.s. causis collocanda sint casus, & fortuna, & inquit ea reponenda esse in genere causæ efficientis, quoniam consequuntur, causas efficientes naturam & mentem, quæ & si quibus accidunt definitæ sint, attamen ipsa indefinita & in certa multitudine sunt vt sæpe diximus. Nam eiusdem infinitæ queunt esse causæ per accidens.

Quoniam autem casus & fortuna causæ sunt eorum, quorum aut mens aut natura fieri causa possunt.

Qm̄ paulo superius cum voluisset ostēdere fortunā esse, & casum dixit eadem profecto esse, qm̄ nōnulli ēt causam huius cœli & mundorum omniū casum esse dicunt, ob id impræsentia in eorum opinionem impiam ex his quæ explicauit, inuehitur. Nam si casus & fortuna sunt causæ per accidens, quoniā in his videntur collocari, quæ raro proueniunt: Vt demonstratum est: Et causæ per accidens ope causarum per se subsistunt, ob id.n. appellātur causæ per accidens, qm̄ adijciunt̄ alijs, atq; accidunt: Itaq; causæ per se præcedunt causas per accidens, quamobrem casum & fortunam causæ per se præcedunt quæ sunt (vt explicatum est) mens et natura, ergo fortunam & casum mens & natura pręcedunt, quarum aliæ sunt causæ per se, aliæ vero per accidens. Nam & si concederemus his qui Democritum imitantur atq; alijs, vniuersum casu fieri, tamen necesse est, vt causa per se mens, & natura præcederent, quamobrem si cœlum casu factum est, longe prius mente naturaq; conditum fuisse dicere oportet. Sed quis ad hæc dicet, oportere

oportere causas per se præcedere causas per accidens, ob id mens,& natura casum & fortunã præcedere debent, quibus hæc adueniunt, non tamen necesse est vt & eorum causæ sint per se causæ dico.s.mens & natura quorum fortuna & casus essent causæ. Nam lauandi cã per se mens est, attamen reportandi argentum, quod quidem fit à fortuna, cã non est. Item causa per se vt equus ex prælio discedat bibendi desiderium est attamen salutis eius cum recessit ab acie qui casu euenit ipsa sitis desideriumq; bibendi causa amplius non est, neq;.n. ipse discessus est cã per se, sed per accidens, quamobrem mentem & naturam causas esse aliorum per se ex his, demonstrauimus: cœli tamen causa cum sit ipse casus, amplius non erit necesse vt mens vel natura sint causæ nisi per accidens. Nam mens solet esse eorum causa per accidens quæ fortuna fiunt & natura eorum, quæ casu producuntur. Ad hæc itaqne ipse respondeo, qm̃ illi dicebant omnes mundos casu fieri & in diuersis partibus vacui collocari: Si demonstratum est ante casum fortunamq; causas per se esse dico.s. mẽtem & fortunam, ab ijs percunctabimur cuiusnam mens, & natura erãt causæ per se. Si.n. omnium mundorum sunt causæ per accidens, cuius erunt ergo per se, quando quidem nihil aliud sit p̃ter infinitos mundos, quapropter mens & natura vel prorsus nullius erunt causæ per se, quod quidẽ fieri non potest, vel si sunt profecto infinitorum mundorum erunnt causæ. Recte igitur conceditur iuxta eorum suppositiones mẽtem & naturam esse causam huius mundi & omnium per se. Si.n. demonstratum fuerit à nobis fortunam, & casum necessario causis per se menti.s.& naturæ accidere atq; earũ ope subsistere & erit & ante has causas per accidens sint causæ per se. Cuius ergo mens & natura erunt causæ per se nisi fuerint causæ mundorum. Quamobrem ex his quæ demõstrauimus,& ex suppositionibus illorum deducitur mẽtem & naturam esse causas vniuersi & si cõcederemus causam etiam eiusdem casum esse.

Quoniam autem casus & fortuna causæ sunt eorum quorum aut mens, aut natura fieri causa possunt, cum per accidens quippiam horum ipsorum fuerit causa, atque nihil eorum quæ sunt per accidens prius est hisce quæ sunt per se, quare neque per accidens eam per se causam antecedit, casus nimirum atque fortuna posterior & mẽte est & natura. Quare si quam maxime cœli casus est causa, necesse est priorem mentem atque naturam & aliorum multorum, & huius vniuersi causam esse.

Fortuna inquit & casus eorum dicuntur causæ quorũm mens & natura sunt causæ per accidens. Nam reportationis argẽti fortunã esse causam dr̃ multo prius mens mouit quæ est causa per accidens. Nam si non impulisset illum, qui ad forum proficiscebatur, aut ad lauationem neq; reportatio argenti euenisset, quæ etiam fortuna & casu fiunt: quamobrem ante fortunam & casum natura & mens sunt causa eiusdem per accidens. Vbique.n. per se præcedit id q̃ est per accidens, quapropter si mens est causa mundi per accidens, multo prius eiusdẽ erit causa per se: alioquin cuius alterius esset causa per se? Verba habent quid inconstans. Nam cum dicat mentem,& naturam esse causas per accidens, inq̃t deinceps qm̃ causa per se prior est his quæ sunt per accidens; mens igitur & natura præcedunt casum & fortunam: atqui si mentem & naturam dixit esse causas p̃ accidens,& eadem sunt per se causæ, eadem ergo erũt ipsismet priora & posteriora. Si quidem eorũdem sint causa per se,& per accidens, alioquin si aliquorum essent causæ per se,& aliorum per accidens, nihil eorum concluderet, quæ ipse contendit vultq; inferre, qm̃ non concluderet mentem esse mundi causam per se. Si autẽ (cum causa quædam per accidens fieret) intelligamus .s. fortunam,& casum.i. cum fortuna & casus fierẽt eorundem causa, quorum mens vel natura fierent causa per se, non amplius verum esset eorum mentem & naturam causas esse quorum fortuna & casus sunt causæ per accidens. Verum q̃ causæ per se.s. menti & naturę fortuna & casus accidant ex his, quæ explicauimus demonstratum esse habemus. atqui mentem & naturam eorum esse causas, quorum fortuna & casus sunt causę, adhuc non demonstratum est, indicat.n. id verbum per accidens referendum esse ad fortunam & ad casum. Nã cum dixisset id, q̃ est per se prius esse eo quod est p̃ accidens, mox induxit, casus & fortuna ergo sunt mente & natura posteriores. Si.n. per se prius est eo quod est per accidens,& mens ac natura sunt priora fortuna,& casu: ergo fortuna & casus sunt causæ per accidens. At si quis diceret immo eorum dabimus mentem & naturam esse causas per se, quorũ fortuna & casus sunt causę, respondebimus immo quorundam aliorum, qm̃ nihil est in rebus naturalibus præter vniuersum, de quib. nos & illi sermonem faciamus. Et multorum huius vniuersi) multorum aliorum.i. particularium; nam particularibus effectibus particularem mentem & naturam,& generalibus communibusq; generalem communemq; reb. omnibus mentem & naturam asignare debemus.

Esse autem causas & tot numero quot diximus patet. Tot.n. numero quæstio propter quid sane complectitur.

Cum dixisset de causis per se, & de causis per accñs, & de eisdem sermonem exacte expresisset, in pręsentia vtilitatem sermonis affert, qm̃ non incassum de ipsis tã diligenter disseruit. Sed quia naturalis interrogatus de causis rerum naturalium, solet vel omnes vel quasdam afferre, idcirco de eisdem sermonem repetit, quanquã idipsum primo considerare ageroq; nolit. Sed id quod dicebam.s. vt ostendat necessario de eisdem sermonẽ fecisse, qm̃ interrogatus naturalis de causa vniuscuiusq; rei naturalis, vel quatuor ipsas asignabit, quas diximꝰ, materiam, formam, efficiẽtem,& finalem, aut si de quibusdam, oẽs assequi non potest, aliquas profecto reddet, vel vnam vel plures vt etiam mathematici solent, à quibus si percunctabimur causam de vnoquoq; quod rebus mathematicis inest vel formam vel diffinitionẽ alteri asignabunt, vt si percũctabimur cur linea recta rectæ æqualis sit. Respondebunt, qm̃ ex centro prouoniunt ad circunferentiam sunt æquales: quod si vltra instabimus, cur aquæ sunt lineæ quæ à centro ad periferiam trahnntur: Dicent qm̃ hoc est circuli definitio vt sit figura plana vna linea contenta ad quam omnes lineæ rectæ quæ intra figuram sunt constitutæ, à centro protractæ inter se sunt æquales. Nam soli circulo id tribuitur peculiareq; est habere.s. vnum punctum q̃ profecto centrum est à quo incidentes lineæ protractæ ad peripheriam inter se sint æquales, quo pacto ad vltimã definitionem desinentes putant interrogationi satisfecisse. Hæc quidem circuli definitio est eius forma quapropter interrogatus propter quid, cum affert fortunã interrogationi satisfiet. Rursus si interrogabitur cur trianguli tres anguli sunt vno recto maiores. Respondebit, qm̃ duob. extrinsecis sunt æquales & duo extrinseci sunt duobus rectis. Item interrogatus cur duo extrinseci sunt æquales duobus rectis. Respondebit quia cum linea recta super rectam steterit vel duos rectos angulos vel æquales duobus rectis efficiet. Vnde cum peruenerit finieritq; ad definitionem, interrogationi satisfecit. Verum hoc non assero q̃ operæ pretium sit definire quoduis interrogatum neq; sistere finireq; definitionem eius, qm̃ non tradidit definitionẽ anguli vel angulorum, sed vt ad definitionem quandam id quod physici appellant, quod quid reducamus. Arist. autem hæc dixit gratia exempli huius quod quid est cum fuerimus

rimus interrogati, cum aliquando formam reddere debeamus, quemadmodum fieri solet in cunctis reb. mathematicis, quippe qui interroganti propter quid hoc est non satisfaciamus antequam idipsum pp quid reduxerimus ad definitionem. Definitio autem forma est, p inde q ipsum pp quid in mathematicis redigerint ad formam solum.i.ad definitionē satis illud dedisse videntur: qm mathematicus materiā non spectat, neque causam efficientem, neq; finem, sed duntaxat formas mathematicas. Atq naturalis omnes causas tradet, vt si ab eo percunctamur, cur Socrates est homo, respondebit per formam, dicens quia est animal rationale mortale. item per causam efficientem, quia simile similis est causa. homo.n. ab homine producitur. præterea materiam affert, vt si quis eum interrogat pp quid gladius scindit. Respondebit, qm ferreus est, vel ex forma, quia acutus est, vel ex fine, quia ita constitutum vt in hominū, vsum veniat. ita igitur per omnes causas respondebit, si fieri potest vt alicuius omnes causæ reddantur, Si vero non poterunt omnes afferri, qm verisimile nō est vniuscuiusq; materiam proximam inuenias: quædā.n. propria est mixtioni elementorum, quę Socrati subijcitur, Platoni & de cęteris alijs similiter, quasdam igitur vel vnam reddet causam. Verum de quibusdam omnes causas tradere licet, vt si interrogetur naturalis pp ter quid Socrates obijt, per formam Respondebit, qm est animal rationale mortale. Deinde per materiam, quia hoc constitutum compositumq; ex contrarijs est. Itē per causam efficientem, qm qui illum generauit accedit & recedit: demum per finem q longe melius commodiusq; est animæ extra corpus esse quam in corpore collocari ob corporis molestias & perturbationes. Si igitur naturalis has causas reddiderit rediget eas ad antedictas. Recte igitur si de ipsis admodum diligenter, disserendo statuimus quatuor dūtaxat esse formā, materiam, efficientem, & finem quarum tres in vnum idēque incidunt forma efficiens & finis, dico autem idem non numero, sed ratione. Nam homo ex homine fit & equus ex equo & idem est generans genito non numero sed specie. Similiter causa efficiens à fine, numero diuersa, forma vero est eadem. Nam quatenus nondū existit id q à natura producendum est sed solum apud intentionem naturæ est, quippe quæ illud intendat finis appellatur: sed postquam productum est, & in composito collocatur forma est. Cæterum causarum efficientium quædam moueri non potest, quædam vero mouetur, & huius quæ mouetur, alia semper mouet, alia vero est ortui interituiq; obnoxia quocirca tres sunt vniuersæ philosophiæ facultates. qua pp ter inquit nobis sunt tres conscriptæ tractationes de causis efficientib. vna de causa efficiente immobili quæ metaphysica appellatur, alia de causa efficiente quę cum mouet continuo mouetur, vt liber de Cœlo, alia est de his quæ ortui interituiq; sunt obnoxia, in quo genere oīa opera naturalis philosophiæ collocantur. Tot.n. numero quæstio propter quid cōplectitur, hoc in loco idipsum pp ter, quid finem non appellat, sed generaliter omnem cām. Nā cum sint quatuor quæsita, si est, quid est, quale qd est, & pp ter quid est, in tot etiam causas propter quid reducimus materiam, formam efficientem & finem. Nam quoties interrogabimur de vnoquoque propter quid sit, hac, quatuor causas afferre conabimur.

Nam ipsum propter quid, aut ad ipsum quid est reducitur vltimum in immobilibus, ceu in mathematicis. Ad rectã enim diffinitionem vt commensurabilis aut ad cæterorum similium aliqu us vltimum reducitur.

Inquit ipsum propter quid reduci ad ipsum quid vltimum loco huius ad definitionem quę quidem est forma definiti seu subiecti. vocat autem mathematica immobilia, propterea quod naturalia cum motu contemplamur, qm natura motus, quietisq; initium est: at mathematica quia in nostra animi conceptione sunt, immobilia esse videntur: non.n. alterantur neque prorsus mutant, neque in materia sunt. Dixit autem vltimum, qm cum de mathematicis interrogati, quamobrē hoc sit, & voluerimus afferre causam, interroganti satisfacere non poterimus priusquam ad vltimam definitionem, quæ quidem forma est, occurremus. hoc mō oīa mathematica se habent. vt si interrogabimus Geometram quamobrē duæ rectę lineæ æquales sunt. Respōdebit, qm à centro proficiscuntur. Si vltra instabimus, cur lineę quæ à centro egrediūtur ęquales sunt. Respōdebit, qm hęc est circuli definitio, vt omnes lineæ quæ à centro ducuntur ad periferiam vsq; inter se sint ęquales, quo pacto intelligentes definitionem conquiescimus, & nobis satis factum est. Quod igitur ipse inquit in hoc est, qm interrogati quāobrem hoc sit ad quòd quid est confugiemus, q sane formam appellamus, vt in mathematicis videre licet. Nam in his desinit causæ assignatio in definitionem vltimam quę est forma. Verum exempli causa ipse adducit in medium mathematica. Sed verborum constructio hoc modo habēda est, propter quid.n. vel vt in rebus immobilib. qd quid est, vltimum redigitur Sub intelligendum tamen est, quēadmodum ad vltimam.n. recti vel commensurabilis definitionem. Siquidem duo puncta in circulo acceperimus, deinde differimus hæc duo puncta inter se distare forsitan quinque digitorum interuallo, deinde interrogati: Vnde nam ipsi cognoscimus tm̄ inter ea comprehendi interstitium. Responcebimus, quia linea recta q̄ à puncto ad punctum duximus tm̄ longitudinis capit. Sed si vltra interrogaret aliquis, cur non metiti sumus hāc intercapedinem iuxta descriptam circulorum periferiam, vel iuxta belicen. Respondebimus quia oportet mensuram esse definitam, & certam & quod est definitum ac certum minimum est, & lineam rectam minimam esse, quippe quæ omnium linearum habentiū terminos sit minima. Vnde hanc definitionem intelligentes, non vltro procedimus. Rursus dicere solemus hoc latus alteri cōmensurari posse. Si interrogabimur. Quā obrem latera sunt commensurabilia. Respondebimus qm quam proportionem inter se habet numerus ad numerum exempli gratia duo ad octo, eandem retinēt latera inter se. Et si instabit qui interrogat dicens, cur latera eam proportionem habēt inter se quam habet numerus ad numerum. Respondebimus quoniam hæc est definitio eorum quæ possunt inuicem mensurari.

Nam ea sunt commensurabilia quæ eadem mensura dimetiri queunt. Quemadmodum igit quater duo metitur numerum octonarium, ita etiam vnum latus metitur alterum. Vnde cū adducta fuerit definitio cessabit tolleturq; dubitatio & summatim omnis mathematica methodus causas ad definitionem vltimam aut ad communes conceptiones redigit.

At id q primum mouit, velut propter quid bellum gesserunt quia templum spoliarunt, Aut gratia cuius ceu vt imperium consequantur.

Cum dixerit cām formalem descendit ad cām efficientem. Inquit. Nam interrogati quamobrem Phocēsib. Thebani bellum intulerūt. Rn̄debimus cām efficiētē, quia Phocenses templa spoliauerūt. Aut ad id cuius grā, & finē rn̄debimus, vt quamobrem Græcis rex Persarum indixit bellum: dicemus, Vt Græcię imperaret.

Aut in hisce quæ fiunt ad materiam. Quod quidem igitur hæ sint causæ & tot sint manifestum est.

Cum dixerit formalem efficientem & finalem causas & materiam inquit. Verum ait in hisce quæ fiunt ad distinctionem eorum, quæ diuina & quę vndequaque sunt

sunt immutabilia dico.s.incorporea. Hæc.n. Plato vocauit semper existentia, corporea autem non existentia, sed facta. in his igiẽ quæ fiunt naturalis adducet materiã, qm̃ illa diuina sunt materiæ expertia & de his solam formã munus est Theologi tradere & minime materiam. Vel qm̃ de alijs causis subiecit exempla quę animi ope cogitantur & mathematica sunt, quorum nihil existit per generationem. Nam mathematicæ res ĩmobiles sunt, vt ipse dixit, quocirca neq; gñatio in eis spectatur, at in his quæ sunt naturalia, oĩno gñatio & motus inueniunẽ, sed ea quæ fiunt ope tum intellectus tũ voluntatis sine gñatione vel non sunt, aut si sunt, in habitu intellectus versanẽ & sunt. Cum ergo in his materiam non spectamus, qm̃ neque generationem, idcirco inquit ad distinctionem contra hæc, naturalem allaturum reddíturumq́ue materiam in his quæ fiunt. Quo in loco tum artificialia tum etiam naturalia vocat, quę fiunt: in his enim materia prorsus assignanda est.

Quoniam autem causæ quatuor sunt, omnes cognoscere nimirum ad naturalem philosophum attinet, atq; ad omnes ipsum propter quid redigens ipse materiam, formam, id quod mouit, & id cuius gratia naturaliter reddet.

Quod repetat sermonem de causis ob id hoc in loco plane indicauit, inquit.n. cũ quatuor sint causæ omnium quę fiunt causas in has quatuor naturalis rediget & cum attulerit de vnoquoq; pp quid, has profecto assignabit causas. Et cũ redegerit ipsum pp quid ad omnes.s. materiã formã id ꝙ monit & cui' gratia naturaliter assignabit.i. causam vnicuiusq; cũ tradiderit, naturaliter in has quatuor rediget, recte dixit naturaliter, qm̃ potest reducere in easdem causas non naturaliter, nam de causa immobili disserere non amplius spectat ad naturalem, sed munus est Theologi: quãquàm & de separatis formis physicus aliquando disputet. Verum si Arist. in operibus naturalis philosophiæ aliquãdo de causa immobili disserit, vt in octauo huius operis libro atq; in libro de Anima, cum de mente separata, quę omnino seiungitur à corporibus, præterea in libro de ortu interituq; rerum vbi & de causa immobili agit: Dicimus reuera perfectũ naturalẽ pp summã eius excellentiã posse cõmemorare cãs immobiles & supra naturã.

Tres autem causæ in vnum plerunque veniunt. Nam ipsum quid est & cuius gratia vnum sunt.

Tres causæ forma efficiens & finis. Recte dixit (plerunq;) qm̃ hæ causæ non semper in idem incidunt, cum neq; oẽ quod efficit simile sit illi ꝙ gignitur. Neque.n. Sol, quia agit in aerem similis aeri est. Item omnes prorsus immobiles & diuinæ causæ in nos agunt quæ à nobis actione & substantia differunt, immo neq; in his. q̃ fiunt omne ꝙ efficit simile est rebus genitis. Nam motus cum non sit calefactio calefacit, & frigiditas denset cum ipsa densa non sit. Item aqua calida euaporans efficit aerem, vt ea quæ ab igne calefit, quæ tñ aer non est & alia infinita. Cæterum artificialia perspicuo differũt à suis causis efficientibus. Nam quid est & id, cuius gratia vnum sunt, quoniam forma eadem est fini vt diximus, quoniam cum duplex sit finis vt in superiorib. explicauimus, finis gratia cuius, & cui, nõ cuilibet fini forma eadem est, qm̃ non eadem est finis cui sed potius fini gratia cuius, eum finem dico, quem intendit natura, quæ coniectat & intendit vnũquodq; reducere ad suã perfectionem formam ẽm naturam. Quãobrem finis hm̃oi & forma sunt idem numero & solo habitu rõne q́ue discrepant, vt diximus. Nam cum natura formam speculatur, tanquã producendam, & nondum existentẽ, finis est cum vero iam factam contẽplaẽ, forma est.

Ea vero vnde motus primum effluit, specie cum hisce concurrit, homo nanque hominem gignit.

Primum pro proximo dixit, cã igiẽ efficiens propinqua eadem est formæ & fini. eandem dico, non numero, sed specie. Nã Sophroniscus idẽ Socrati est specie. Vtriq;.n. homines sunt, quanquam numero differant.

Et prorsus quæcunque motum subeuntes mouent, quæcunque autem non sunt tales, hæ naturalis considerationis non sunt. Non enim in seipsis habentes motum aut principium motus mouent, sed sunt immobiles.

Hic contextus siue ad proximum coniungaẽ vt hæc sit sententia, quoniam causa efficiens proxima eadem est formæ & fini & summatim dicimus quæcunq; causæ efficientes proximæ quæ motæ mouent eadem sunt formæ & fini. Nam anima quãquam proxime moueat animal attamen, quia non mota mouet idcirco mobili eadem non erit, siue is contextus quod magis approbãdum est, continuus sit superioribus verbis, vbi inquit. Et cum redegerit propter quid ad omnes.s. ad materiã formã id ꝙ mouit, & cuius gratia, naturaliter assignabit, quibus deinceps hæc copulat, & quæcunque mota mouent.i. naturalis easdem causas assignabit quæcũq; eo quod mouentur etiam mouent, & quod hoc verum sit constat ex his quæ ipse inducit. Quæcunq; autẽ nõ, non amplius spectat ad naturalem contemplationem, id est, quęcunque mouent cum sint ipsa immobilia nõ amplius, ad naturalem disciplinam attinent. Nam si de natura physici interest disserere & natura est principiũ motus & quietis in quo primo inest p se & non ẽm accidens, quæcunque igitur naturalia mouent, in seipsis, motus quietisq́; initium habent, ergo quæcunq; nõ habent principium motus, & quietis naturalia non sunt, huiusmodi autem sunt quæcunq; ẽm naturam mouẽt & sunt immobilia. Si ergo ad physicũ spectat de principijs naturalib. disserere & hm̃oi non sunt naturalia, de his profecto physicus non disputabit ergo de solis principijs disceptabit in eo quòd mouẽdo mouentur.

Quapropter tres sunt tractationes. Vna circa immobile. Alia circa id quod quidem mouetur, est autem expers corruptionis. Tertia circa ea quæ corruptibilia sunt. Quare propter quid in materiam quod quid est, & quod primo mouet reducente assignatur.

Qm̃ eorum q mouẽt aliud immobile est, aliud vero mobile, & eorũ quæ mouenẽ, aliud ſp mobile aliud vero mobile & interitui obnoxiũ, tres idcirco de ijs facultates facturi sum', in ea q̃ appellaẽ metaphysica disputãtes de immobilib. in libro aũt de Cęlo de ijs, quæ semp cienẽ, in cæteris aũt libris naturalis philosophiæ, de his quæ mouentur & sunt ortui interituiq; obnoxia. cætera quæ in contextu dicuntur sunt epilogus causarũ. Verum si omisit causam finalem, nullum nobis facessit negotiũ. Nam deinceps ante vniuersa ipsa adnumeratur.

Nam de generatione maxime causas hoc modo considerat quid post quid fit, & primum fecit, aut quid passum est & sic semper quod est deinceps.

Qm̃ dixit ipsum pp quid interrogatũ reduci oportere in quatuor antedictas causas huius sententiæ rõnẽ affert. Inquit. Nam de his quæ ortui subijciunẽ præsertim in hunc modum considerare consueuerunt de quibũs sane physici præsertim munus est.s. de his quæ producuntur, negotium suscipere circa hæc, porro physici oẽs versanẽ. & de ijs sermones multos aggressi sunt: has igiẽ quatuor causas quęrunt, quas denuo numerat, quid post, quidq;, quæ sunt forma & cuius gratia. Nam physicus considerat, id cuius gratia natura operaẽ, vt hominis natura cũ semen efficiat: causamq́; reddit, qm̃ gratia formæ humanæ vt permaneat, ipsa rma semẽq; & omnia deinceps natura procreat quæ statuit horũ omnium finem formam humanam sempiternam efficere, quandoquidem cũcta esse appetant. Sed cum nequeãt hic sempiterna esse & eadem numero permanere successione quadam machinaẽ sempiterna. Et quid primũ

efficit,

efficit.i.efficientem causam:quoniam quærit naturalis quid sit,vnumquodq; naturale mouens primum & qd passum.i.quæ sit materia quæ patitur ab efficiente & al teraī ac in formam ducitur. Quærit inquā nunquid sit sperma,vel menstruum:an aliquid ante hæc,vt elementa quatuor,& si ante hæc elementa sit aliquid quod patiatur & communiter omnibus sit subiectum,vel non.

Duplicia autem sunt principia quæ naturaliter mouēt quorum alterum naturale non est,quippe cum nec habeat in se principium motus. Atque tale est si quid moueat & non moueatur vt id quod est penitus immobile,& quod est omnium primum.

Quoniam dixit naturalem ita inuestigare cām efficientem quemadmodum alias causas generationis, nā quærit quid sit id ꝙ primum mouet,& cum non inter sit naturalis de omni causa efficiente agere:Idcirco inquit,cum sint duplicia principia mouentia & id quòd prorsus immobile est,& id ꝙ in seipso hēt principium motus,& quietis,illud principium omninò immobile non est naturale,alterum verum naturale. Quamobrē non spectabit ad physicum de omni principio disserere:Sed de solo naturali principio.& quomodo aūt vtra que principia mouēt naturaliter & vtraq; non sunt naturalia. Verum non dixit hoc ꝙ ita principium mouēs moueat vt naturalia mouere apta sunt, sed ꝙ id quod mouetur ab eodem,naturaliter mouetur, sed non necesse est ita mouens moueat sicut mobile mouet. Sol profectò nos alterat,ipse tñ non alteratur & motus calefacit,ipse tamen non calefit flagellum vibices efficit & tamen ipsum non est vibex.Hoc igitur modo nō est impossibile naturaliter mouere,& tñ naturale nō esse. Huiusmodi aūt est anima nostra quæ nullo motu mouetur & ipsa mouet animal & adhuc ipsum corpus diuinum.Nam mouet nos & ipsum non mouetur. oīum autem primum vocat id ꝙ mouet sphæram stellarum fixarum,quod etiam primū in duodecimo Metaphysices volumine appellauit.Potest quoq; intelligi primū omne id quod cœlum mouet,& illud esset maxime primum omnium mouentium immobiliter.

Et ipsum quid est,& forma,est enim finis et id gratia cuius cætera fiunt.

Cum dixerit alterum mouentium quod etiā immobile appellauit,adiecit reliquum ꝙ in seipso initiū motus,& quietis habet qu od sane forma naturalis est. Nā hoc principium est id quod mouet alterat & ad generationem materiam ducit,mouet autem non modò vt cā efficiens,sed etiam vt finis,quoniam hunc natura appetit hunc q; assequi vult.diximus autē sæpe numero tres causas in idem incidere. Quamobrem species & forma cum est in patre vt cā efficiens mouet materiam atque vt finis & id quod appetit.Itē in cæteris motib.qui sunt ad aliquod accidens,forma ēt mouet quod in seipso tenet principium motus & quietis. Nam hō per formam ad tantam crescit molem & taliter alteratur, similiter animalia diuersos motus in loco habent & non per materiam,quippe quæ etiam mouetur, sed per formam.

Quare cū natura alicuius gratia faciat, et hanc scire, oportet,ac ipsum propter quid omnino assignandum est.

Quoniam natura inquit alicuius gratia agit (vt demonstrabitur). oportet naturalem scire naturam ac operæ pretiū est cum interrogatus fuerit de rebus naturalib. quamobrem hæc sint cās dictas afferre. Nisi.n. natura oīa ageret alicuius gratia, nō opportunus esset sermo de quatuor causis,quo complerent oēs rerū naturaliū cāe,sufficit.n.scire duntaxat cām efficientē, & materialem.Sed denuo repetit numerum causarum.

Velut ex hoc necesse est hoc fieri. Ex hoc autē hoc, aut simpliciter est aut : lerumque.

Ex homine.n.homo nascitur(vel simpliciter,vel plerunq;)Simpliciter quidem ex hoc fit hoc,in sempiternis,quoniam fm necessario sequitur ex primo,plerunque autem in his quæ generātur, nam plerunq; homo fit ex homine. Verum hoc dicit propter monstra.

Et si hoc esse dēt,vt ex propositionibus ipsa conclusio.

Finalem inquit causam. Nam velut si futura sit forma oportet prorsus præexistere materiā.Ita si hęc conclusio fieri debet opus est vt præexistant propositiões,

Et quia hoc erat: quiditas ipsa. Et quia melius est hoc, modo non simpliciter,sed ad substantiam vniuscuiusque.

Formam inquit. Nam interrogatus naturalis cur Socrates sit rōnalis. Respondebit quoniam hęc est forma atq; definitio hominis,animal rationale mortale diximus autem sæpe numero hanc causam incidere simul cum fine. Et quoniam hoc modo melius est exēpli grā expedit homini magis vti manibus sane instrumēto rationis & equo vti quatuor pedibus.Inquit ergo vniuscuiusq; melius assignandum esse, Verum non pmiscue & generaliter vt hoc bonum sit,vel non sit,sed id quòd maxime ad cuiuscunq; substantiam conducit. In naturalib.itaq; quatuor causæ inuestigandæ perquirēdæq; sunt. In mathematicis vt sæpe diximus vna dūtaxat formalis,& non materia nec efficiens,nec finis, per ridiculum.n.dictu esset.Si bonū circulo esse diceremus vt talis sit.s.habere lineas quæ à centro proficiscuntur ęquales,tum etiam magis,quia mathematica nō propriam habent substantiam,sed cum ope aliorum sint animus ea abiungit & separat, de illis igiī oēs causæ perquirēdæ inuestigandæq; sunt quibus ipsę naturaliter insunt.

Dicendum est igitur primo quidem naturam ex his esse causis quæ alicuius gratia faciūt. Deinde de necessario. quomodo sese habeat in naturalibus rebus. In hanc enim causam omnes rediguntur. Nam calidum & frigidum et vnumquodque talium suapte natura sit tale, hac nec: ssario ee fiunt ac apta sunt.

Cum dixisset in sermone de casu & fortuna, naturā agere alicuius gratia, fm autem est, ꝙ sit in rebus naturalibus necessarium,quoniā cum primum inest oportet vt etiam fm sit,vel econtra cum fm fuerit necesse etiam est vt primum sit,vt cum materia fuerit talis nūquid necesse sit vt forma sit talis, vel econtra quia forma talis est an necesse sit vt materia talis habeatur. Et nūquid si forma est ex necessitate sequatur materiam esse. Hæc igitur sunt ea quæsita q̄ explicaturus est Aris. Verum imprimis quærit ꝙ natura agat alicuius gratia. Et vt ostendat hanc quæstionem opportunam esse, in primis contrarium ostendere conatur,& ambigit, qm vr̄ natura nihil agere alicuius gratia, probat autē exēplo.Inquit.n.quemadmodum Iupiter pluit non vt triticum huius crescat neq; vt alicuius alterius id ꝙ est in area dissipet,sed decidit ex materiæ necessitate, propterea quod oportet vaporem subeuntem calori refrigerari congelariq; hieme & cōgelatum in aquam verti & denuo in aquam concretum,in imbrem decidere, ꝙ quidem fit ex necessitate,adeo vt accidat huius tritici cum adolescere,vel id quod in area collocatur interire, quoniam non ob id aqua defertur ita quid vetat in his quæ natura constant.vt partes animalium,alicuius gratia fiant & nihil natura operetur,neq; gerat,vel dentes anteriores acuti qui apti idoneiq; sunt ad scindendum cibum & molares latiores validissimi vt eundem molant & extenuent qui sane non aliqua intentione ita natura constituti sunt,vt priores secent & molares attenuent,sed ita accidit ob materiæ aptitudinem,vt huiusmodi dentium collocatio sit, & ita illi se habeant,tanq̄ hui⁹ rei cā facti sint vt.s.anteriores aptissimi sint ad scindendum cibum & molares ad extenuandum:eodem ēt modo in alijs partibus videre licet quæcunq; vidētur esse alicuius gratia factæ,vt iecur ad digerēdū & trāsmutandu n

mutandum cibum, nerui ad coniungenda connectendaq; membra & venæ ad deducendum vndiq; sanguinem vt singulæ partes similiter nutriantur. Vnde in oĩbus ita dicendum est. Idcirco inquit quæcũq; hoc modo fiunt perinde alicuius gratia fierent ita seruant̃, alia vero interire quæcunq; non ita facta sunt ac constituta vt monstra. Dubitatio hactenus pergit. Cæterum ipse pluribus argumentis ostendit naturam alicuius instituto & gratia agere, & primum ostendit in secunda figura, hæc quæ ipsi veteres dicunt. s. pluuia, & animaliũ partes & id genus neq; à fortuna neq; à casu ꝓduci, deinde per syllogismum hypoteticum demõstrat esse alicuius gratia omnia. Item in tertia figura ostendit quædã eorum quæ natura cõstant alicuius gratia gigni, qđ quidẽ demonstrare proponebat, talis ergo est primus, syllogismus, pluuia & singulæ partes animaliũ vel semper eundem tenorem seruãt, vel plerunq;. Sed casus & fortuna. i. quæ fiunt casu & fortuna neq; semper eundẽ tenorem neque plerunq; seruant. Nã demonstrauimus hæc raro accidere, igitur pluuia, & cuncta quæ natura subsistunt neq; à casu neq; à fortuna fiunt. Quod vero pluuia & cuncta quę natura subsistunt alicuius cã sint ostendit syllogismo hypotetico & diuisiuo, in quo destruit vnum & reliquum confirmat: pluuia. n. & cuncta quæ natura constant, vel ex quodã symptomate sunt, appello symptoma casum & fortunam, vel alicuius gratia. Sed symptomata, non sunt, vt demõstrabatur superiore syllogismo, igitur instituta sunt alicuius gratia. Quod etiam quæ natura existunt alicuius gratia facta sint hoc modo in tertia figura demõstrat, pluuia & singulæ partes animalium & huius generis omnia natura producuntur, vt ipsi etiam dicũt: hæc profecto natura produci atq; esse aiunt, quanquam negarent naturam hæc alicuius gratia efficere, sed idipsum est quod in q̃stione ꝓposuimus, si quod natura agit, id alicuius gratia efficit. Vnde imbres & partes animaliũ natura sunt ac subsistunt imbres & partes animalium alicuius gratia sunt & subsistunt, nam idipsum syllogismo hypotetico superiore demonstratum est: ergo quædam eorum quæ natura sunt ac subsistunt alicuius gratia sunt. Hoc igitur modo syllogismus iuxta primã inuasionẽ, ostendit naturam agere alicuius gratia secundo impetu congressuq; idem ostendit hoc modo. imprimis accipit duas dignitates, primam accipit quoniam in quibus inuenitur aliquis finis, in quẽ desinit motus, qui cũ continue tendat in illum finitur & sistit, in his etiã omnia quæ ante finẽ suscipiuntur, alicuius gratia facta esse videntur, vt artis ædificandi finis est domum ædificare, ante quem omnia quæ aguntur alicuius gratia agunt̃, vt lapides incidere, ligna cædere polireq; & tegulas fingere & omnia alia quæ ad condendam domum requiruntur. Secunda dignitas est vt si quæ fiunt arte natura produci possent, neq; ipsa natura secus cõderet, vt si natura nauigium condere posset, ligna caua efficiens, ita eadem cõponeret & fingeret, vt modo ab arte fieri solent, quo sane nihil sapientius clariusq; conijcere & excogitare possum⁹. Rursus si quæ à natura facta sunt possent etiam ab arte effici, dubio procul eadem sic ars cõderet velut natura efficit, vt homo si nõ ita à natura, sđ ab arte fact⁹, esset, & natura artificialia efficeret, vt modo ab arte fiunt non omnino discreparent. Hæ igitur sunt dignitates ex quibus ostendit hoc modo naturam alicui⁹ gratia aliqua efficere. Si. n. artificialia natura fierent ita constituebantur vt impræsentia cõstituuntur. Et in artificialibus omnia quæ ante finem agũtur finis gratia fiunt, igitur & in naturalibus cuncta, quæ præcedunt finem gratia ipsius à natura fiunt, rursus si naturalia ab arte fierent ita gignerentur quemadmodum impræsentia producuntur. Sed ars omnia quæ ante finem exercet alicuius finis gratia efficit, ergo & natura hoc modo imprę̨sentia cum aliquid ageret vt ars condidit & ædificauit certe oĩa quæ præcedunt finem illius gratia afficeret, ergo natura alicuius gratia agit. Verum Arist. non vr̃ mihi sane recteq; hoc argm̃ fecisse. Imprimis qa prima dignitas nõ vr̃ recte accipi in qua sic dr̃ in quibus est aliquis finis in his etiã oĩa quæ præcedunt finem, gratia eiusdem aguntur, quo in loco de quo, nã fine loquit̃? Nã si omne extremum simpliciter & id in quod reciduntur motus finem appellat rõ falsa est. Nã ipse testis est, q prius dixit, se non appellare quodcunq; extremũ finem: Sed id ꝙ melius est, quapropter accusabat Euripidem dicentem mortem esse finẽ, cuius gratia aliquid nascebatur. Non. n. quia vnus quidam est & continuus vitæ motus vsque ad mortem neque quoniam mors est huius motus extremum idcirco cuncta quę exercentur ante mortem, gratia mortis tractãtur. Neq; nauis qm̃ nimio pondere pressa naufragium fecit ob id onerabatur, vt naufragium faceret. Itẽ neq; portenta qa sunt quiddam extremum præter naturam, & finis idcirco omnia quæ pręcedunt hunc finem gratia huius finis fiunt, quippe natura nõ intendat finem præter naturam, neq; babeat propositum procreandi mõstra. Vnde alia infinita hoc modo se habent. Verum si finem non simpliciter extremum appellauerit, sed bonum, & id cuius gratia, ipsummet quæsitum velut concessum accipit. Nam quærimus si huiusmodi sit finis in his quæ natura producũtur quod gratia cuius appellat̃ & iam hunc si natura intendens omnia ante ipsum efficiat eiusdem gratia. Verum nunquam generaliter erit vera hæc dignitas quo ad secundum significatum, quo ꝓprie finis accipitur neq; prorsus eaq ab Arist. dicuntur congruunt his quæ natura constant, sed his quę arte geruntur, in quibus etiam dignitas vera est. Nam cũ quidam in rebus artificialibus constituitur finis quem ars intendit ipsa profecto omnia quæ hunc finem præcedunt eiusdem gratia efficit. Hæc igitur hoc modo se habeant cętera autem minime vera sint, qm̃ & si artificialia fierent à natura & eo modo fierent ab ea quemadmodum impræsentia ab arte geruntur, attamen nõ ob id, necesse est vt si ipsa ars efficit alicuius gratia vt ẽt ipsa natura eodem modo cuncta efficiat. Etenim si ars aliqua portenta efficeret & ante finem, omnia quæ ipsa efficeret finis gratia prorsus ageret, non tamẽ ob id, quia natura portenta modo efficit, quæ ars agit, omnia quæ illa pręcesserunt, eorum gratia natura fecit. Si quidem non sit naturæ intentio portenta procreare, quippe talia sint ꝑter natura & peccata deliquiaq; naturæ. Vnde ipsa neq; alicuius gratia neq; naturæ finis sunt neque necesse est si ars alicuius gratia aliquid efficit vt eodẽ modo natura efficit & si apta essent fieri alicui⁹ gratia. Hæc hactenus dicta sint. Cæterum inquit artẽ imitari naturam eiusq; famulam ac adiutricem esse. imitatur. n. naturam, vt ars condendi statuas, famula aũt eius atq; adiutrix est medicina. Nam cum natura vult. v. g. excrementa eijcere quæ cum non possit ars simul operatur atque iuuat. clysteribus & similibus. Si ergo ars æmula & adiutrix naturæ alicuius gratia aliquid agit, multo magis princeps & exemplar dico. s. natura, alicuius gratia sua procreabit. Sed neq; hoc in loco hæc dici verissime possunt', qm̃ si ars ad monstrum fingendum depingendumq; naturam imitatur, deinde omnia quę simulachrum monstri præcedunt illius gratia fecerit, tñ necesse non est vt ipsa quoq; natura intentionem, & finem sibi statuat portẽtorum productionem & omnia quæ ante illa fiunt eorum gratia faciat. Et si penitus quicquid arte factum esset natura efficeret nõ alicuius gratia, quid incommodi sequeretur cum etiam peritia medicinæ vna cum natura aliquid operet̃, & huius rei cã

cuncta

cuncta efficiat quod tamen natura eodem modo non efficit. Postremo adducit argm̃ quo apertissime ostendit naturam efficere omnia alicuius gratia. Videmus.n. vt ait pleraq; animalia, quæ tñ neq; arte, neq; consulto sed solo naturali impetu agunt, cuncta alicuius gratia psequi. Nam aĩalium naturæ vt Hippocrati vĩ sunt rudes. Porro aranea non temere araneam struit, sed alicuius gratia, cum ibi venetur alimentum & incolat harũ rerum gratia cuncta quæ prius egerat suscepisse vĩ. Itẽ hyrundo, non frustra vtiq; nidum condit. Sed alicuius gratia, quapropter paleis stramento luti minutissime connectit & formam capacissimã & minutissimam cõstituit. Similiter etiam sunt apes admiratione dignissimæ quod locum sex angularem sibi constituunt quod etiam nihil incassum efficiunt. Sed quis nidum alcionũ in aquis positum non admirabitur quem aqua iuxta littora decurrens minime euertit multa etiam alia de formicis tum etiam de multis alijs ad huius argumenti cõfirmationem adducere possumus. Sed quid loquor de animalibus, quãdo in plantis natura cuncta efficit alicuius gratia. Etenim folia, fructus cooperiendi protegendiq; causa efficit ne à ventis procellis æstuq; lædantur. Et cum radices huius finis gratia.s. alimoniæ capiũdæ procreat, easdem immo loco & nõ alto produci statuit vt quam commode ex ipsa altrice terra alimẽtum haurirent. Si igitur hæc natura producta non forte quadam neq; temere, sed alicuius gratia fiunt cõsentaneũ rõni est vt idem in cunctis rebus natura efficiat. Alicuius gratia igitur natura agit & non vt sors tulit. Nam cuncti ad hanc causam redigunt posteaquam calidum idoneum fit & frigidum & cætera hmõi. Primum inquit problema hoc nobis propositum fit quomodo necessarium in rebus naturalibus collocetur, nunquid forma necessario materiam sequatur, vel econtra. Et merito hoc quærimus, qm̃ veteres necessitatẽ ad materiam & non ad formam reduxerunt. Verũ cum dicit ad hãc cãm redigunt ad quam cãm induxit dicens calidum frigidũ & huiusmodi alia quæ sunt materiales causæ. Sed quia inquiunt calidum tale & frigidum tale, dicit, quare id hoc fiebat an quia ex talibus atomis constituebantur: & vnusquisq; simpliciter quam materiam statuebant, hac ratione causas eorum quæ fiunt assignauit.

Etenim si aliã cãm dixerint hic c cordiãet discordiã: ille mentem, tangu. t illã duntaxat deinde valere sinunt.

Vt ne quis dicat Anaxagorã cãm eorum, q̃ fiunt mẽtem statuisse & Empedoclem, odium & amicitiam & non simplr tradidisse vniuersum ex causis materialib. ob id inquit. Quod quanquam aliquas causas efficientes supposuerint quantum tñ attigisse videntur de his solum in genitura mundi mẽtionem fecerunt, quas cũ de generatione rerum particularium agerent minime attigerunt. Sed vnusquisq; afferebat materiam quã statuerat. Hic quidẽ similaria cãs esse dicebat, hic vero frigidũ & calidum. Hæc quoq; Plato ante Arist. Anaxagoræ obiecit, qm̃ tanq̃ experrectus cæteris philosophis, cãm genituræ mundi mentẽ instituens dormientibus, cũ res efficeret, quasi mẽtis oblitus similaria causas esse posuit quæ apud eum rationem materiæ obtinebant.

Habet autem dubitationem quidnam prohibet naturam non alicuius gratia facere, neque quia sic est melius, sed perinde atque Iupiter pluit non vt frumentum augeat, sed necessario pluit. Quod n. eleuatum est id frigefiat oportet, & quod frigefactum est, id aquatam factum descendat necesse est. Accidit hoc pacto frumentum incrementa suscipere. Similiter & si cuiuspiam frumentum in area pereat non huiusce gratia pluit, vt illud pereat, sed id accidit. Quare quid prohibet partes etiam in natura sic se habere velut dentes anteriores quidem acutos aptos q; ad diuidendum, molares autem latos atque vtiles ad cibum terẽdum necessario ortos fuisse. Nam non huiusce causa tales sunt orti, sed accidit. Eadẽ & de cęteris putãda sunt partibus, quæ alicuius gratia constare videntur. In quib. igitur accidit, vt omnes perinde si forte atque alicuius causa fierent, ea conseruata sunt a casu congrue constituta. In quibus autem id non accidit ea periere ac perdita fuerunt, vt Empedocles dicit animantium ea quæ ex hominis partibus bouisq; constabant. Atque ratio quidem qua quispiam dubitauerit, hec est. & si qua sit alia similis, Impossibile autem est hec ita sese habere.

Cum posuisset, quæsita hoc in loco circa primũ dubitat nunquid ipsa natura alicuius grã non agat quemadmodũ Iupiter pluit nõ vt triticum increscat, sed ex necessitate, cur ergo non asserimus triticum adolescere per accidẽs & pluuiam non alicuius gratia, sed ex necessitate fieri. Siquidem oporteat vaporem sursum eleuatum simplr refrigerari. Item si penitus aliquid fit p. accidens ab ipsa prouidentia, nunquid funditus id à puidentia cognoscat, quæstione dignum est. Dicimus ergo cum prouidentia vniuersum regat nihil fortuna neque vt sors tulit pduci euenireq;. Sed cũcta alicuius boni grã fieri pterea neq; prouidentiã agere aliquid p accidens. Est igitur in pluuia quoddam ẽt mũdi bonum. Nam ob mundi permanentiam, & constõnem motus, elementorum in girum orbemq; fit. Etenim quęcunq; mansionem hñt, & perdurant hæc sane in orbem circũ ducunẽ dico.s. ipsa cœlestia. Vt igitur & ipsa elementa permaneãt in orbem mouenẽ, quocirca ex terra aqua & ex aqua aer & ex his ignis ex quo rursus aer ex aere, aqua & ex aqua terra vicissim generatur, & in idem ex quo initium traxere reuertuntur. Quod quidẽm orbiculari motu circum vehitur id ab eodẽ in idem redit. Præterea quoddam particulare bonum perpendendũ, considerandumq; est, si quidem iuxta vniuscuiusq; rei meritũ exteriora taliter ac taliter à prouidentia dispo nanẽ. Verũ prouidentia p se cunctis bñfacit, acciditaũt iuxta nostra merita taliter atq; taliter afficiet pati, per accidẽs igiẽ factum est in his, quæ patiunẽ minime aũt in his quæ agunt. Quod quidem fieri non põt, siquidẽ id quod efficit per se agat, & id q patiẽ nõ per se patiatur. Sed interdum per accidens. Vt si Plato in concionẽ cætumq; vtiles orationes facturus esset, quo aĩo propositoq; cunctis auditorib. plurimum cõducere sperasset quidam vero concioni præsens, qui alterius negotij cã huc aduenerat nulla intẽtione sed fortuna adductus vt auditurus emolumẽtum assequereẽ is sane per accidẽs vtilitatem consequiẽ Plato tñ per se illi prodesset, qm̃ ille non adhibita intentione, sed fortuna vtilitatem nactus est. Plato aũt ex intentione non nihil auditoribus cõtulit quippe qui decreuerat cunctis prodesse, qui cõcionem audituri essent. Hoc quoq; modo cum sol oriretur vt cuncta illustraret: Si quis autem ad forum non vt illustretur, sed alterius negocij causa proficisceretur per accidens.n. luceret & sole illustrante, ac illuminante per se. Hoc modo igitur mirum non est, cũ fuerit aliqua simplr puidẽtia q oĩb. p se & nõ p accidẽs bñfacere velit, si p accidẽs triticum corrũpaẽ, vel augeat: qm̃ hoc illi nõ erat propositum vt simplr cresceret, vel in area disciparet, sed iuxta meritũ eorum quib. ipsa bñfacit p accidens hęc fiunt. Vbi igiẽ acciderit vt omnia fiant perinde atq; alicuius grã fierent, ea, quidẽ conseruarentur à casu aptissime constituta. Inquit si natura nihil alicuius gratia ageret, sed aliquo modo fortuna: Hic quidem accidit ita aliquid ab eadẽ fieri, quẽadmodũ si hoc de industria alicuius gratia efficeret. Vbi oĩa quæ ad salutem conseruationemq; se habent conseruarentur eadem etiam (inquiunt) cõseruantur casu ad cõseruationem aptissima, sed quæcunq; ita fieri non possunt aboleri perireq; necesse est qualia sunt portẽta vt

 Empedocles

Empedocles dixit Bouigena, & prora viri. Empedocles cum dixisset omnes species in sphæro misceri qui in prima illa separatione rerum à sphæro, & principio genituræ mundi anteq̃ oĩa perfecte à sese mutuo dissociaret atq; abiungeret nonnulla mixta aĩalia fieri dixit qualia fabulæ narrant centauros fuisse qui vsq; ad imas corporis partes equi formam retinent, & vsq; ad superiores .s. ad caput effigiem hoĩs hñt. Hoc modo & Empedocles, priusquam rerum species à sese mutuo lis perfecte seiungeret asseruit, quædam animalia commixta produci, quorum nonnulla Bouigena, & prora viri appellauit. Verum prora viri inquit .i. ea quorum partes, superiores quæ .s. vergunt ad caput hoĩs effigiem hñt. Nam prora est anterior nauigij pars, reliquæ vero partes formã bouis hñt. Vñ in sphæro nõ solum mixtura elementorũ inuicẽ collocaẽ, sed ẽt partium aĩalium. igitur oĩa cũ abiungerenẽ ita diuisa suis, vt sors concedebat locis recipiebanẽ. Et sæpe caput bouis ad hoĩs pectus aut ad alias partes adiungebaẽ, ac in cũctis, vt sors tulit, sic fieri contingebat. Quęcunq; igiẽ partes inquit ita coniunctæ erant adeo coniungebanẽ perinde alicuius gratia conuenerint in vnum velut impræsentia hominis ac vniuscuiusq; aĩalis partes inter se conueniunt & qm̃ simul concurrunt ad mutuam conseruationem, idcirco conseruatur eorum compages. Verum quæcũque ita in vnum conuenerunt vt sese mutuo iuuare nequierint, ad conseruationem, hæc interierunt, qualia sunt Bouigena, & prora viri cũ hmõi nõ simul ad mutuam conseruationem conueniant. Vt ergo ipse inquit partes aĩalium alicuius gr̃a nõ ita cõstitutæ sunt, tñ accidit in vnũ fortuna coniũgi, ac si huius gr̃a factæ fuissent. Inqt ergo hoc mõ veteres negasse naturã alicuius gr̃a agere, qm̃ quæcunq; ita efficit pinde atq; alicuius gr̃a efficeret, hæc seruanẽ, quæcunq; aũt non ita constituta sunt hæc ipsa intereũt vt Empedocles Bouigena, & prora viri dixit, hæc .n. cum non ita fiant pinde alicuius boni gratia facta sint, intereunt neq; seruanẽ. Exempla igitur de portentis quæ Empedocles dixit, indicãt, ipsum asseruisse portenta quæ ab exordio constitutionis facta fuerunt non conseruari neque permanere.

Hæc enim & omnia quæ natura constant, aut semper, aut plerunque sic fiunt.

Primus syllogismus quoniam imbres & dentes ac generaliter partes animalium vel semper eodem, modo se habent vel vt plerunque.

At nihil eorum hoc pacto fit quæ à fortuna casuq́ proficiscuntur. Neque enim hieme crebro pluere fortuito casuque videtur, sed si id fiat cum sol est sub cane. Neque æstus sub cane, sed si in hieme fiat.

Neque semper eodem modo se habent, neque plerunque, igitur fiunt à casu.

Si ergo ea quæ fiunt, aut à symptomate, aut alicuius gratia fiunt, si impossibile est hæc aut à fortuna esse, aut à casu, alicuius profecto gratia erunt.

Secundus syllogismus hypotheticus ẽm diuisionẽ: imbres .n. & partes aĩaliũ vel à fortuna vel alicuius gratia fiunt atq; cum demonstratum sit ea non fieri à fortuna, ergo alicuius gratia fiunt. Vocat autem symptoma id quod vel casu, vel fortuna aduenit, quamobrem symptoma promiscue de fortuna, & casu prædicatur.

At vniuersa talia natura sunt & vt ipsi dixerint, qui hæc dicunt. Est igitur in hisce quæ natura fiunt & sunt id quod alicuius gratia fit.

Tertius syllogismus in secunda figura. Hæc omnia sunt natura. Hæc omnia alicuius gratia, quędam igitur eorum quæ natura fiunt, alicuius gratia fiunt:

Præterea in quibus est aliquis finis, in his & id q̃ prius & in quod deinceps agitur huiusce gratia agitur.

Secundum argumentum adducere vult, vnam assumit prius earum dignitatum quas diximus, in quibus, (inquit) cunq; eorũ quæ fiunt finis est, in quem motus finitur, & absoluitur, cum continue fit, in his etiã cuncta, quæ ante finem habentur, gratia finis aguntur.

Vt igitur ita est aptum agi, & vt est aptum agi sic vnũquodque, nisi quid obstet agitur. At alicuius gratia agitur: igitur aptum est illius gratia agi, veluti si domus ex his esset quæ natura fiunt, sic vtique fieret, vt nunc ab arte conficitur. Quod si ea quæ natura fiunt non solum natura: sed etiam arte fierent eodem modo conficerentur, aut apta sunt confici.

Secundã dignitatẽ adducit, qm̃ si artificiale à natura fieret ita aptũ esset cõfici, Velut ab arte conficereẽ. Et ecõtra q̃ natura fiũt si ẽt arte fierẽt, ita cõstituerentur, quẽadmodũ si natura pducerenẽ alioquin si ita nõ fierẽt, neq; conseruanẽ. Verũ id (nisi aliqd obest agiẽ) adiecit ob ea errata & pc̃tã, q̃ tũ in artificialib. tũ ẽt in naturalib. vel ex ipsa materia, vel ex aliquo extrinsecus accidẽte fiũt. Si ergo ars & natura sua opera alternatim efficiũt, ergo si ars alicuius gr̃a oĩa efficit, natura quoq; & si artificialia egerit eodẽ mõ aget rurs᷒ si ars naturalia fecerit, manifestũ & vt alicuius gr̃a oĩa efficiat. Ars .n. gñaẽr oĩa alicui᷒ gr̃a facit. Cũ igiẽ eadẽ natura mõ efficit tãq̃ ars cõderet, nimirũ & ipa oĩa alicui᷒ gr̃a efficit.

Alterum igitur gratia conficitur alterius.

Id est ea quæ fiunt ante finem, gratia finis aguntur. Nam hoc modo ars omnia operatur.

Atque ars omnino alia perficit quæ natura nequit perficere, alia imitando naturã facit. Si ergo ea quæ arte conficiuntur alicuius causa fiunt, & ea profecto quæ natura fiunt alicuius gratia fieri constat. priora nanque posteriorave similiter inter sese habent in hisce quæ arte, & in hisce quæ natura conficiuntur.

Alterũ argm̃ adducit. Nã medicina bonã valetudinẽ deiectionẽ alui & carnis rẽtõnẽ operaẽ q̃ natura agere nõ põt, imitanẽ aũt naturã fingẽdi, & pingendi artes. Si ergo ars adiutrix naturæ est, & eiusdẽ simulachrũ aliquid alicuius gratia efficit, ergo multo magis exẽplar.

Maxime autem id patet in animalibus alijs quæ neque arte, neq; discursu, neq; deliberatione faciunt. Quapp & sunt qui dubitãt vtrũ mente vel alio quodã principio aranea, formica, cæteraq́ hmõi aĩalia operentur. Procedenti etiam vlterius, & in plantis ea quæ conferunt ad finẽ fieri hoc pacto videntur, veluti frondes fructus tegendi causa. Quare si natura gratiaq́ alicuius hirundo nidulum extruit: araneus araneũ texit: plantæ deniq́ frondes gratia tegendorũ fructuũ explicant, radicesq́ nõ sursum, sed deorsum emittunt sumẽdi cãm nutrimẽti patet esse causam talem in hisce quæ natura gratia fiunt & constat. Atque cum natura sit duplex, altera quidem vt materies, altera autem vt forma, & hæc sit finis, gratia vero finis cætera fiant, hæc ea est profecto causa, cuius cætera fiunt.

Procedẽdo accedit ad efficaciora argumẽta. Inquit, quid .n. dico de aĩalib. rõnalib. q̃ arte aliqd efficiũt, quorũ argõ diximus naturã alicuius gr̃a agere, cũ manifestissime natura ĩ aĩalib. irrõnalib. oĩa alicuius gr̃a agat. huius inditio sunt, Aranea, hirũdo & similia, q̃ cũ natura, & nõ rõne operenẽ, nihil tñ temere efficiũt. Quapp nõnulli ambigũt, nũquid hęc natura operenẽ, an rõne quadã. Et inquit, quid ipse aĩo de aĩalib. qñquidẽ in plãtis ẽt spectemus naturã oĩa alicuius gr̃a facere. nã ipsa radices imo loco cõstituit alimẽti cã, scũ os altrici adaptauerit: folia aũt supremo collocauit ad tegẽdũ & cõseruãdũ fructus. Ex his oĩb. igiẽ quõ pspicuũ nõ est, vt ea oĩa quæ natura fiunt, alicuius gr̃a producanẽ. Sed ẽt vlterius procedenti. Nam cum prius rationem fecerit in hominibus, deinceps descẽdit ad animalia irrõnalia, & postremo hac via proficisciẽ ad plãtas. Et cũ natura

duplex

duplex sit alia vt materia, alia vero vt forma. Posteaq̃ ostēdit naturam alicuius gratia agere, vult modo explicare quid illud sit cuius gratia oīa efficit, quidq; illud sit, quod ipsa intendit, & inquit naturā agere oīa gr̄a, formæ naturalis, quæ ipsa quoq; est natura. Dixit autē efficientem cām, finalem & formalē plerunq; in idē venire. Quamobrem natura cum agit, & cuncta efficit alicuius gratia, certe egit gratia naturæ non illius tñ, quæ materia est, sed illius, quam formam appellamus. Verū cum principio fere naturam duplicem esse dixit, formā .s. & materiam, impræsentia indicat de qua natura sermo ipsi habendus erat, quoniam non de natura, quæ materia dicitur, sed de specie erat, & forma dicturus.

Fit autem & in hisce peccatum, quæ per artes conficiūtur. Scripsit.n. grammaticus non recte, & potionem medicus non recte porrexit. Quare patet, & in hisce fieri posse quæ natura conficiuntur. Quod si aliqua sunt in arte in qbus iā quod recte fit alicuius efficitur gratia, in his aūt quæ peccantur, gratia quidem alicuius ars aggreditur facere, sed non assequitur illud. similiter & in naturalibus erit, & monstra vetā erunt illius, quod alicuius gratia fit.

Cum ostendisset naturam omnia alicuius gratia efficere eo argumento quo natura est in his quæ plerunq; fiunt, & eo quo multa quæ naturam emulantur, alicuius gr̄a omnia agunt, atq; ex reliquis. Impræsentia dubitationes, quæ adducebanť contra antedictū Theorema persoluere vult. Nā ambigebat si natura cuncta efficeret alicui' gr̄a qua de re sępenumero aberrat & nō sp assequiť propositum. Rńdet igitur ad hoc, nō ob id existimandum esse, naturam nō agere oīa alicuius gratia, sed vt sors tulit, quia fallitur & peccat, cum aliquando & ars, quæ pspicuo omnia efficit alicuius gratia, sæpenumero aberret ob prauam subiectę materiæ aptitudinem. Etenim qui scribit cum belle recteq; scribere debeat sæpe ob chartam, quæ densa est vel pp auaritiam, vel pp prauam dispositionem atramenti ab intentiōe aberrat. Similiter & pictor eadem patitur, vel ob malā colorum vel tabulæ aptitudinem in qua depingit. Itē medicus cum studeat iuuare, & alicuius boni gratia videatur purgationem instituere, vel ob proprietatē subiecti corporis, quam scire non pōt, vel ob intemperati aeris iniuriam, aberrat aliqñ, qui tñ tradidit purgationem alicuius boni gratia: eodem igitur modo, si etiam natura interdum non assequitur suam intentionem, nō ob id auferendum ab ipsa est, eam alicuius gratia efficere. Sed cum plerunque intentionem assequatur, & q̃ rarissima sint ipsius peccata, ob id credendū est, ipsam agere alicuius gratia. Nā cum æque accusandæ sint ars & natura cum aberrent, & peccent, nefas esset naturæ adimere facultatem agēdi alicuius gratia, ob peccatū, & arti non auferre. Vel ergo ea facultas vtrisq; demenda est, vel nulli earum detrahenda. Si ergo arti non eripimus, id cuius gr̄a, igiť neq; naturæ. Sed q naturę adimunt id cuius gr̄a dr̄, exēplo Empedoclis vtuntur, quo ille dixit ab exordio mūdi, Bouigena & priora viri collocari in illis primis constitutionib. rerum, at ipse eodē, argumento rōnem illorum reprehēdit. Inquit.n. natura omnia alicuius gratia agit, quare, & qñ ab intētione aberrauerit non longe abest à sua intentione, sed quo ad fieri potest illam attingit. Si quidem nunq̃ ex homine plantam gñret vel lapidem vel ficum. Sed ꝑ hō ex hoīe prodijt, quæ si aliqñ ob prauam materiæ dispositionem aptitudinemq; hominem procreando aberrat, animal profecto producit, & non plātam, vt dicebam, vel lapidem, quæ si ēt aīal ꝑcreare poterit aīali affinē, proximamq; efficit carnem ipsam. Rursus ficus ficum efficit. Si aūt nō assequiť intētionē caprificū producit, & non quercū neq; piceam. Item olea producit oleam. Si aūt aberrauerit, oleastrū producet, & non pyrū neque populum. Vndiq; igiť perspicuum est ipsam naturam non operari vt sors tulit: Sed ad finem intendens, quem si non assequiť, contenta est assequi, id, q gñe ꝓximū est quamobrē inquit, Et si fabulæ Empedoclis acquiesceremus, vt q̃dā aīalia fierent à principio cōstitutionis Bouigena .s. & priora viri, ea vtiq; rōe fierēt, qua impræsentia monstra ēt fiūt, cum ipsum principiū materiale dico .s. sperma corrumpiť, quo pacto ille ēt non ignorauit naturā efficere alicuius gr̄a, cum pct̄m & errorem eius vt iam dicebam asserat, non longe ab intētiōe incidere, quippe qui nō Bouigena priora oleę, sed Bouigena prora viri fieri asseruit. Hoc modo itaq; & ipse sciunt naturam habere, q̃dam intentionē definitā ac certam, qua hoīem vel bouem producit, & cum eā nō assequiť, proximo gñe, dico .s. aīali simpliciter producto contentam esse. Deinceps huic opinioni ēt aduersatur. Inquit.n. cur in illis primis ab exordio cōstitutionib. cū asserat in aīalib. Bouigena priora viri fieri non hoc modo etiam in plantis, & quidē magis in his, q̃ in aīalib. ꝑduci dixerit, qm̄ minus in plantis inuenit id, q alicuius gr̄a dr̄, q̃ in aīalib. propterea quod ēt in aīalib. forma, & spēs magis cōposita est & ordinata, oportet autem in quib. minus alicuius gratia apparet in his maxime aberrare. Sed hoc non fit in plantis cum idipsum dixisse non vr̄: ergo neq; in aīalib. aberrare contingit. Quamobrem ij qui ex his naturę adimunt id cuius gr̄a appellatur, seipsos magis redarguūt q̃ naturam. Quod etiā alijs argumentis deinde cōfirmat. Si aūt natura oīa non efficit alicuius gr̄a cur non statim producit hominem, sed primum sperma, deinde carnem, ac deinceps, aliud atq; aliud, quousq; ꝓcogitatū finē adepta fuerit. Qua.n. de cā nō prius embrionē, deinde sperma producit. Ordo.n. alicuius gr̄a institutus est. Quapp si aliud ante aliud ordine quodā suscipit atq; cōplectiť, & nunquam transmutat ordinem ante, q̃ id q fit intereat perspicuū est, sane vt & ipsa cuncta alicuius gratia efficiat. Verum ipse Empedocles, totigenum primum fieri dixit, quod quidem apud ipsum nihil aliud significare, q̃ sperma quod gñaliter hēt in seipso rōnem eius in q cōuertiť, & q produciť. Nam apud ipsum totigenum appellabať, qm̄ totius naturam continebat. Si aūt totigenum primum aīalium, & plantarum fit, igiť gr̄a aīalis, & plantarum fit. Quod si hoc concediť, natura ergo alicuius gr̄a agit. Si quidē priora sunt gr̄a posteriorum. Quod quidem igiť dicebā licet, qs fateret, fabulā Empedoclis veram esse, & in illa prima constitutione quædam aīalia Bouigena, priora viri cōstituerenť, certe totigeno hoc corrupto, constarent, quemadmodum etiā portenta fiunt ex semine genitali corrupto, vel abūdāti vel deficienti, qua pp natura boni gr̄a totigeni actionē ac munus instituit, quod naturam frustrari accideret cum ipsum corrumpereť. Item inquit qui eripiunt naturæ id cuius gr̄a vocať, longe prius naturam ac naturalia funditus euertant, seipsos fallunt. Quoniam ea natura constare, communi conceptione consensuque omnes existimant quæcūq; à quodam principio quod in seipsis inest, continue ordinatimq; mota ad aliquē finem perueniūt, verū nō ad quencunq; finem à quouis principio temere dicuntur mouenturq; si quidem hæc quæ hoc modo ducuntur, fortuna casuq; moueri dicere consueuimus, quæ aūt à natura proficiscūtur, vel sp, vel vt plerunq; ab eodem principio per eandem viam ad suum proueniunt finem. Nunquam.n. ex semine hominis canis oritur vel equus. Quod si natura non ageret alicuius gratia, oporteret, quoduis temere à quouis nasci atq; proficisci. Quod modo fieri non videť. Quapropter si negant naturam agere alicuius gratia, sed quicquid cōtigerit: Temere naturæ nomē circūferūt, cū fortunā naturamq; in idem incidere, ac connectere

illa velint quæ coniungi nequeunt. Quamobrem si natura, & fortuna nõ eadem sunt, sed longo interuallo distant, cum fortuna à quouis principio quoduis temere efficiat, & natura ex determinato initio ad definitum finem tes suas deducat, fieri non potest vt natura cuncta non efficiat alicuius gratia, cum præsertim in idem hoc modo natura conueniat cum fortuna. Postremo affert cãm oĩum, qua commoti censuerunt naturam nihil agere alicuius gratia. Nã hi vñr, vt inquit, eo quod non vident naturam consilio agere, alicuius gratia faciundi potestatem eripere naturæ, tanq̃ deceś oĩno eī sit, qui vult alicuius gratia agere, consilio agere. Quod quidem (vt inquit) ridiculum erit, qm̃ ipsis operæ pretium erat vt simul perspicerent neq; artes quicq̃ ex cõsilio efficere: qm̃ consilium eget prudentia, & cum artifex consulit, non vt artifex consilium suscipit, sed velut ignarus artis, qm̃ ex ignoratione proficiscitur ad cõsulendum. Artifex.n. non eget consilio non.n. aliquem cõsulit faber lignarius si ligna cedere, & polire oporteat, neq; ædificator. Si prius fundamenta iacienda sint, neq; scriptores qũo oporteat elemẽta a. vel. b. scribere. Præterea neq; cum nomen Socratis scripserit consilium suscipiet, quale elemẽtum primum, quale ẽm qualeq; tertium scribendum est. Sed vniuscuiusq; artis definitus finis est, queádmodũ naturæ & principium & via qua ex principio proficiscitur ad finem, definita autem consilio non egent, nam cõsultamus vel de principijs, vel de fine, vel de via quæ ducit ad finẽ, qñ hæc incognita occulta, & indefinita sunt, quãobrem, si veteres adimunt naturæ munus agendi alicuius gratia propterea, quod consilio non regitur, etiam idem artibus eripiant. Si autem ob id arti non auferũt id cuius gratia vocatur, parest vt neq; naturæ hoc adimant. Sed quid aio de artib. qñ quidem neq; diuinus opifex quicq̃ consilio agat sed sua essentia, qñ voluerit, oĩa producit nullo egens cõsilio. Si quidem consilium vt dicebam ob egestatem prudentiæ suscipiatur. Minime igitur naturæ, qm̃ non regitur consilio eripiendum est id, ꝙ cuius gratia vocaẽ, qm̃ idipsum neq; arti, neq; diuino opifici tollitur. Peccatum vero fit, & in his, quæ arte conficiunẽ, cum dubitatio, vt velut perspicua ac manifesta silentio exorditur solutionem. Si ergo quædam in artib. sunt in quib. recte alicuius gratia inuenitur: Inquit si in artificialib. est id ꝙ cuius gratia nuncupatur, & in multis videmus artes recte agere, & assequi id cuius gratia, & quædam agere alicuius gratia contendunt: Verum ab intentione aberrant vtiq; ob aliquam cãm non ob id quia ita efficere non proposuerint, quare in aliquem finem bonũ desinunt, quid vetat vt idem de natura asseramus, nec existimemus eiusdem pc̃tã fieri, non quia ipsa fortuito agat. Sed quia vel p p materiã, vel propter aliquod extrinsecus accidens à prima intentione depellitur.

Et in primis igitur compositionib. ea qua partim ex hominis partibus partim ex bouis constabant, si non ad aliquem terminum finemve peruenire aliquo sane principio perinde atque nunc semine corrupto fiebant.

Ex his igiẽ (inquit) manifestũ est hmõi Bouigena ꝑra viri apud Empedoclem, si quis cõcederet tabulã, & si ad aliquẽ terminũ finẽq; ꝑuenire non poterunt. i. ad formam aliq̃ perfectã, vt possent in rerum natura ꝑmanere, planum est, id ex principio ipsorũ, & semine corrupto fieri. Vnde neq; durare permanereq; poterant. Quod quidem etiã nunc in ortu portentorum accidit.

Præterea primum semen necesse est oriatur. sed non animalia statim. Atque ipsum congestum quod primum oriebatur, semen nimirum erat.

Nisi alicuius gr̃a cuncta natura faceret, cur eius procreatio ordinata est, cũ seriatim alia ante suscipiat, eam .n. sine semine aĩalia statim ꝑducere oporteret. Si ergo primum assumit semen genitale ex quo deinceps carnẽ efficit, & deinceps hoc ordine vsq; ad formam ꝑfectã progrediẽ, ad q̃ cum ipsa peruenerit postea motus cessat, perspicuũ igiẽ est vt ipsa oĩa, quæ ante finẽ sunt, gratia finis susceperit, alioquin cur cessat forte in formam humanam vel equinã, & non continue ex eo, aliquid aliud mouens id efficiat quodcunq; contingat.

Præterea in plantis etiã ipsis id inest, quod alicuius est gratia. Minus autem est distinctum fiebant ut igitur vt ex bouis partibus ac hominis aĩalia, sic & ex vitis, oleaque partibus planta, an non fiebant, est .n. absurdum, at oportebat tamen, si in animalium genere illa fiebant. Præterea & in seminibus quoduis sine vllo discrimine fieri oporteret. Omnino autem qui ita dicit tollit ea qua natura constant, & naturam. natura autem constant, quæ à quodam principio quod est in ipsis continue mouentur, atque ad quendam perueniunt finem.

Hinc, qđ quidem dixi, aduersaẽ opinioni, & obijcit. Qm̃ si minus in plantis alicuius gr̃a inueniẽ, q̃ in aĩalib. & in quib. minus inueniẽ id cuius gr̃a vocaẽ, in his magis oportet mõstra fieri: Cur ergo nõ asseruit Empedocles, vt in aĩalib. Bouigena, priora viri fiunt, ẽt hoc modo in plantis vitigenæ priora oleæ nasci? Si autem hmõi portẽta in plãtis non fiunt, qm̃ hoc asseruisse nõ vr̃, igiẽ neq; in aĩalib. hæc fieri nasciq; debent. Neq; mirum est quemadmodum in aĩalib. quædam portenta nascunẽ, ita fieri in plantis. Verũ minus apparet id, ꝙ est præter naturam in plantis, quam in aĩalib. cum non ita sint distinctæ dearticulatæq; spẽs in illis, queádmodũ in aĩalib. Nam in quib. est exquisita forma, in his ẽt ꝑspicua est exigua quæuis mutatio. Et queádmodum alibi ipse inquit, mortui manum nemo diceret manum esse, nisi æquiuoce vt lapideam vel depictam, qm̃ plane interijt forma & actio eius. Verũ tñ quispiam mortui carnem nihil minus vitã habere existimabit propterea qđ nõ plane videt formã eius ac vsum quem vniuerso aĩali ꝑbuit post mortem corruptum. quod quidem vsu venit qm̃ similiaria cũ sint magis materialia purã sinceráq; formam non habent. Eodem etiam modo plantæ, qm̃ materiæ viciniores sunt q̃ aĩalia, idcirco formã obscuriorem occultioremq; hñt, & in transmutationib. earũ discrimen nõ apparet, vt neq; in carne mortua, ob id ergo non vñr fieri monstra in plantis. Verũ hoc argm̃ minime ex re duciẽ, potissimum tñ est aduersus personã Empedoclis, & in his, quæ narrat sibi non cõstãt, cum portenta nasci in aĩalib. asserat in plantis vero nequaquam ea fieri explicauit. Atqui rõni magis consentaneũ erat vt ea nasci in plantis assereret. Quod si nascuntur in plantis, cur obticuit? Si vero siluit, qm̃ non in eis nascunẽ, equidẽ absurdũ est, qm̃ in his formis, quæ magis syncera puræq; habenẽ, & in quib. magis apparent alicuius gratia ac naturæ prouidentia in his, vt sors tulit, ea fieri dixit, in plantis aũt minime, in quibus minus apparet naturam omnia agere alicuius gratia, sed sermo ille verus est, quo in vtrisq; id, ꝙ præter naturã appellatur, fieri dicimus. Verum hoc fieri raro, & cum ab erraẽ ab eo, ꝙ cuius gratia vocaẽ, & qđ ẽm naturã est. vt ẽt in artib. cõmitti solet id, ꝙ ꝑter artẽ appellatur.

Ab vnoquoque autem non ad eundem, neque ad quẽnis, attamen ad eundem semper nisi quid impedierit.

Neque ipsa natura plures fines efficere potest neque plures naturæ vnam eandemque formam operantur, & perficiunt, sed in vnaquaque est forma definita nisi qd extrinsecus impediat. Sæpe.n. diuersa animalia copulamus vt equum & asinam ad producendum vnum quæ procreant ex duabus speciebus vnam, attamẽ, & in his prouidentia naturæ admiratione dignissima est cũ huiusmodi animalia, in fœcunda producat, vt discas & intelligas, q̃cũq; ab ipsa ꝑcreanẽ nullo externo, vt gente

vel

vel impediente, hæc ipsa optatissimum finem assequi, qui sane est ipsa specierum successio. Sed quæcunque hoc modo non fiunt, mutilata mancaque sunt, & neq; omnino permanent, vel si permanent naturalissimum finem non assequuntur, quanquam copulatio eorum sit proxima & non eorum quæ longe distant.

Atqui id cuius gratia & quod huius gratia fieri à fortuna etiam possunt.

Qm̃ demonstrauit in natura inueniri id q̃ cuius gratia vocat & ipsum finẽ habere cuius grã oĩa efficit, igit inquit in sola natura vel fortuna inuenit id, q̃ est gratia alicuius & id cuius grã hæc fiũt. Vñ asserit etiã in fortuna illa inueniri, verum non per se, sed per accidens. Nam si quis ex hospitio proficiscens se abluerit, nõ huius gratia profectus est vt lauaret, attamen fiebat lauatio alicuius gratia per accidens, id ergo quod appellat alicuius gratia per accidens, & non per se in fortuna inuenitur, vt etiam superioribus explicauimus.

Veluti dicimus hospitem forte fortuna venisse, lotumq; abiisse, cum id egerit, quasi gratia huius se profectus, non huius se autem gratia venerit. Hoc autem & per accidẽs: Fortuna nanque causa per accidens est, vt antea diximus. Sed cum hoc semper fit, aut plerunque, non per accidens nec fortuna dicimus esse. At in naturalibus sic semper, si nihil impedierit, fiunt.

Scribitur etiam redempturus, loco huius lotũ abiisse, vt si quis ad ciuitatẽ accesserit qui aliquẽ victũ inueniat, quẽ soluat liberetq;, dicimus ꝓfecto ipsũ accessisse, vt illũ è vinculis eriperet, q̃q̃ huius rei grã non venerit: verũ ita euenit pinde ac huius rei cã venisset. Nã cũ exiret ad certandum in olim pijs certaminibus: Et inuenisset Platonem vinctum in foro quem cum ibi versaretur liberauit dicens se hoc factum cum multis victorijs in olympia comparatis non esse permutaturum.

Absurdum autem est alicuius gratia fieri non putare, si id quod mouet non viderint deliberatione praemissa mouere. Nam & ars non deliberat. Etenim si in lignis extruẽdarum nauium ars inesset, perinde atque natura faceret nauim. Quare si id quod alicuius fit gratia fit in arte: & in natura profecto inerit.

Absurdum inquit esse si aliquis existimat naturam non agere alicuius gratia quod illam non vident deliberare consilioq; agere, qm̃ neq; ars deliberat. Si ergo cogitaueris artẽ condendi naues ligno inditam esse, quid plus ipsa efficeret q̃ natura facit, q̃ absq; consilio agit. Non. n. ars considerat quia in homine est. Sed si quis ipsam ligno insertam sine homine contemplatur, eam nihil plus intueberis facientem, quam modo extrinsecus operatur. Vt igitur modo cum extrinsecus sit omnia alicuius grã efficit, ꝓfecto cũ fuerit ligno indita, eodẽ modo operabit, perinde ac natura oĩa in naturalib. efficit alicuius gratia: cur ergo naturã cũ insit reb. naturalibus eodem modo impræsentia agere non asserimus.

Maxime autem hoc patet cum quispiam sibipsi medetur: huic. n. per similis est natura. Quae cum ita sint, patet naturam cãm esse atque adeo, vt alicuius gratia faciat.

Nunc considerandum est vtrum necessariũ ipsum ex suppositione an & simpliciter sit in ipsis rebus naturæ.

Qm̃ statuit artem ligno inesse vt ipsam naturæ similem redderet proximum eius simulachrum adducens, vtitur eo exemplo quo etiam prius vsus est, in artificia lib. n. medicus qui seipsum curat est, naturæ persimilis, quippe qui principium sanitatis in seipso hẽat. Verum accidit eundẽ, qui curat simul medicum esse. Nunc cõsiderandum est. Vtrũ sit necessarium simpl̃r vel ex suppositione. Cum duo essent quæsita quæ ipse proposuit & alterũ explicasset, hoc aũt est natura oĩa agere alicuius gratia, in præsẽtia ad reliquũ proficiscit, quod sane erat, quo in reb. naturalib. necessarium collocaret.

Nunquid simpliciter, & quodam ordine necessario, prius sequat ẽm posterius, ac tertium, & ita deinceps vt in cœlestib. videre licet. Nam necesse est planetã ex ariete sensim succedere in tauro & eodem in geminis, & ita deinceps aliquo & necessario ordine cum posteriora priorib. succedant. Vel non hoc modo afferendũ est necessarium in naturalib. esse sed ex suppositione, vt cum supponat posteriora esse ex necessitate, sequat vt priora sint. V. g. ex necessitate forma sequit materiam, quod quidem esset simpliciter necessarium. Nam cum materia habet talem ptãtem oportet ẽt prorsus & funditus sequi formam, vel non hoc modo. Sed si oportet formam fieri necesse est vt talis materia psupponat. Philosophi ergo necessarium simpl̃r statuebant in his, quę fiunt. Nam cuncti asserunt iuxta ptãtes materiæ necessario sequi formas, vt si domum talem esse dicerent ob naturales ptãtes materiæ, ex qua componit, vt quia lapides graues, & his lateres leuiores, quibus etiam leuiora sunt ligna, idcirco domus conficit, cũ habeat fundamenta deorsum deinde supra his lateres, & supra oĩa ligna, & tectum, qm̃ sunt leuiora. Si ergo statuunt domũ talem figuram habere ob materiæ ptãtes perridiculi sunt, qm̃ non oportet idcirco talem materiã pparari, quia talem domum esse oportet. Nam si talis forma sequeret simpliciter ptãtes materiæ, oporteret domũ fieri temere, & casu cum ipsa materia hoc modo esset, & nullo cõstitutore sibi opus esset, quo etiã modo fatebãtur veteres philosophi necessarium esse in his quę fiũt. Nam asserebant ob tale frigidum taleq; calidum ossa, carnesq; & quæcunq; alia fieri, videlicet propterea, q̃ atomi sphericæ essent, ignem vrere dicebãt vel aquã refrigerare, qm̃ cubicis atomis cõstabat, & vnusquisq; iuc cis simpl̃r ortus specierũ redigebat ad materiã quã ipse ponebat. Verũ nõ hoc mõ necessarium iu naturalib. collocãdũ est, qm̃ nihil opus esset natura operãte. Neq; .n. in natura agit materia sed iam existente vtiĩ ad gñationem formarum. Nam cum iam elemẽta sint ea colligit miscetq; taliter ac taliter adeo vt aliã, atq; aliã formam eis ingerat. Quod si formæ simpl̃r sequerent potestatem materiæ, quid opus esset cã efficiente, natura .s. quare necessarium est ex suppositione, nam cũ oporteat talem formam esse, idcirco materia assumit. Et deniq; vt dicebã si assumeret materia & recte præpararetur ac formæ, quæ prius educendæ gignendæ essent, nõ prorsus forma cõsiderata: & intẽta produceret: Igitur neq; necessario formæ sequunt ptãtes materiæ: Sed ecõtra vt dicebã, & foret necessariũ ex suppositione, vt si forma talis est necesse est vt talis assumat materia exẽpli gratia tm̃ caloris tantũq; frigidi & de alijs similiter. quodã igit modo vt inquit necessariũ in reb. naturalib. collocat, quẽadmodum in mathematicis, qm̃ in mathematicis necessariũ ex suppositione ponit. Vocat autem mathematica demonstrationes mathematicas syllogismi formã obtinẽtes, quãobrẽ gñalius dicamus vt p mathematicas syllogismos intellligam⁹, qm̃ vt in illis se habet necessarium, ita se hẽt in naturalib. Nam in syllogismis necessarium ex suppositione inuenit, qm̃ suppositis ꝓpositionib. ex necessitate sequit conclusio, vt etiã in naturalib. supposita forma necessario materia: erit. Necessarium igit ex suppositione in vtrisq; similiter se habebit, in his tn̄ ordo consequẽtis contrario vertitur, quia in syllogismis si propositiones sunt, & conclusio erit. i. si primũ est, & ẽm esse oportet, attamen minime conuertitur. Si conclusio est, & propositiones statuẽdę sunt. Nam si veræ sunt propositiones, necessario cõclusio vera erit, non econtrario, si conclusio vera est ꝓpositiones etiam veræ habebuntur, quippe eadem cõclusio possit ex diuersis propositionibus, inferri ac deduci & non solũ ex veris, sed etiã ex falsis verum concluditur.

Nam si quinque & quinque ponantur decem prorsus esse sequitur, & si decem ponantur non prorsus sequútur quinq;, & quinq;. Poterant.n. esse tria & septé aut, quatuor, & sex idem quoq; exemplum in syllogismis, adhibeatur, vt homo animal, animal substantia, igitur homo substantia cuius syllogismi conclusionem etiam ex falsis concludens homo lapis. Lapis substantia igitur homo substantia est. Quamobrem tales propositiones sequitur etiam talis conclusio econtra minime talé positam conclusionem oíno sequuntur tales propositiones. Nam si quis diceret ex falsis, propositionibus verá conclusionem deduci posse, vt homo animal est, aíal trisillabum est, igitur homo trisillabus est. Sciat itaque huiusmodi syllogismum canones quibus formari constituiq; dñt propositiones non seruare, qm medius terminus non est cóis siquidem aliud si prædicatum in minori propositione, & aliud subiectum in maiori. Ná in minori propositione animal substantiale de subiecto prędicatur: in maiori autem, vox ipsa & nomé animalis subijcit. Quamobrem eædem propositiones non sunt syllogismi propositiones neq;.n. cói termino coniunguntur. Sed solum duæ propositiones abiunctæ. Verumtñ in hoc pcedéti syllogismo homo est lapis, lapis est substantia, & si falsa sit propositio minor, attñ coniugatio syllogismi bona est, cum medius terminus sit cóis, tú ét figura ex coniugatione propositionum perfecta est. In syllogismis itaq; vt dixi primo posito dico.s. positis propositionib. quæ sunt materia syllogismi, fm necessario sequitur dico.s. ipsa conclusio, econtra vero posito constitutoq; secundo non sequit primum &c. In naturalib. autem & summatim in cunctis, quæ agunt siue sint artificialia, siue ea quæ consulto tractant, econtrario mô se hñt. Nam scdo posito posterioreq; dico videlicet forma supposita prorsus necesse materiá, q est prior sequi, econtra tñ non sequit si materia inest, prorsus, & formam esse, vt iam dixi. Hoc igit discrimé inter naturalia, & vlr ea quæ agunt ac mathematica. Sed cóueniunt, qm necessarium ex suppositione in oíbus est. Nam vno supposito, alterum sequit, in his, quidé quæ agunt supposita forma, materia necessario sequitur. Et qm, aliquo modo in naturalib. posito primo sequit fm vt in mathematicis fit. Nam forma, quæ quidem est finis actionis, principiú est speculationis. Si ergo speculatio initium capita forma, & desinit in materiam, materia igit sequit formá, in naturalib. igit aliquo modo, principium ex necessitate finis sequit, quéadmodú & in mathematicis: deinde cám huius affert, qm inquit in mathematicis actio non est sed sola speculatio, alioqn si esset in mathematicis actio similiter in illis econtrario se haberent actio contemplationis, & actionis principium finis contemplationis esset, & quia impræsentia sola in mathematicis speculatio iuenit & ppositiones in illis sunt principium, quib. propositis necessario sequitur conclusio. Similiter etiam in contemplatione naturalium, primum quidem forma est extremum, & vltimum ipsa materia. Et necessario materia sequit formam; qua róne etiam in naturalib. posterius necessario sequit prius. Verú & si oíno forma non sequit materiá attñ fieri non pót vt forma producat sine materia vt ét in mathematicis videre licet, qm si propositiones non penitus conclusionem sequunt, attñ si non esset cóclusio neq; propositiones essent, fieri.n. non pót, vt cú vera non fuerit conclusio propositiones sint veræ quę cú explicat inducit physico vtraq; principia dicenda esse: Disputabit.n. de forma & de materia. Verum formam accipit ex diffinitione, ex qua postea syllogismo de materia multa concludere pót veluti artifex facit, qui ędiú formam accipit ex diffinitione eiusdem dicens domú, esse integumentum quod vetat interitum, & mortem quæ imbrib. & calorib. puenire pót, ex qua definitióe syllogismo conclusit ét de ipsius materia, ꝙ ante constituédá ædiú formá nó opus est q̈uis materiá sumere, qm domus non est conficienda ex calamis vel papiro, sed de solida materia quæ pluuiá tolerare posit. Hoc igit modo & naturalis accipiet formam ex diffinitióe, vt hó est aíal rónale mortale ex hac deinde rócinabit illi opus est, qui futurus est aíal rónale, nó simplr ex quauis materia procreari, sed cú proprium sit róni, vergere magis ad superioré partem, oportet etiam idem corpus non inflexum procliueq; fieri sed rectú esse, ad huius itaq; corporis gñationem oportet non q̈uis materiam temere complecti, sed eam in qua tenuior calor est, & magis vergens ad superiorem partem, vt non hoc mô sit, sursum in rectú corpus extédat. Ité cú forma æris sit fusilis, & flabilis, hmôi materia non erit terrea, sed aquea magis, & spiritalis, qm in his fusile & sonum efficiens est, ꝙ quidem maxime in aere fit & ita de oíb. dicendum est. Ars aút si pfectam rei definitionem acceperit, inde ét habebit materiam. Nam diximus in lib. de demóstratione triplicem esse definitionem, aliá ex materia, aliam ex forma, tertiam vero ex vtrisq; quéadmodú irá definire solemus. Ipsam aliqñ definimus, p materiá, qa est sanguinis adustio circa cor, aliqñ ex forma, qm est appetitus vlciscédi iniuriá: aliqñ aút ex vtraque, qm est adustio sanguinis circa cor, ob appetitú iniuriá vlciscédi, cú igit triplex sit definitio pfecta absolutaq; definitio, q ét physico magis cógruit, est illa, quę cóplectit vtráq; materiá, & formá, qui ergo acceperit hmôi definitioné, inquit, ei opus nó erit, vt ex eadé materia syllogismo cóprobat, sed in seipsa p se cóplectit, materiá. Vñ in definitione hoís mortale, materiá indicat. Definitioné aút rerú naturalium nemo assignabit, nisi ipse naturalis, qui vtit methodo diuidédi & diffiniédi, tanq̈ instro. Diuisioné aút rerú naturaliú efficiet cú acceperit in róne ea q actu rebus naturalib. insunt, qm aliæ res naturales vita participát aliæ minime: Ité eorú q vita participát aliæ sensu participát, alia vero nequaquá: Vnde de cæteris oíb. q insunt eisdé diuisioné faciet q deinceps colligés, q vnicuiq; gñi & speciei cóia, & ppria insunt, assignabit vniuscuiusq; definitionem.

Nunc enim ipsum necessarium in generatione perinde esse arbitrantur, atque si quispiam necessario domum extructam esse putaret, quia grauia quidem deorsum, leuia vero sursum sua Ꝑte natura feruntur: idcirco lapides quidem ac fundamenta sunt infra.

Naturales (inquit) introducunt necessariú in ortu rerú qui asserút ea q fiút ob necessitaté materiæ, necessario fieri. Est quidé necessariú simplr, qd sine suppositione necessariú est, vt dicimus solé necessario in ariete collocari. Ex suppositione aút cú id ꝙ nó est pinde ac esset supponétib. aliquid alterú sequit necessario, vt si quis in luce ambularet; Sequit oíno vt vmbrá efficiat.

Terra autem supra, suam ob leuitatem, & ligna maxime supra, quippe cum sint leuissima.

Terram forte dicit, quæ fundamentis inijcitur id ꝙ dicit, exempli gratia dictum est, quapropter non admodum diligenter locus discutiendus est.

At quanquam non sine his, non tamen propter hæc, nisi vt ob materiam, sed celandi quædam conseruandique causa extructa est domus.

Inquit non sine materia formam fieri, quanquam non propter materiam fiat. Non enim quia lapides, & ligna sunt ideo domus efficitur, sed quia domus ædificanda est, idcirco oportet ligna lapidesque haberi, sine quibus certe domus non ædificaretur, quæ tamen domus extruendæ vt materia ponuntur. Est enim materia in numero causarum per se causa, sed forma non est propter illá, alioquin si potestates materiæ essent cáæ

formæ,his oportet ædificatorem domum condere, at contrarium est,quia materia assumitur pp formã,nam quædam celandi,& conseruandi cã extruit, quod quidem est domus rũ,& forma:sed quæ domus celat & cõseruat,sunt corpora nr̃a,& opes quorum cã domo egemus,qm̃ igitur domus ob hæc nobis opportuna necessariaq; est,nõ igitur ex quauis materia conficienda est, sed ex hac vel illa,materia igitur est gratia formæ, sed cum materia contineat rõnem eorum,quæ sine illa esse nequeunt,cum non fuerit materia, neq; forma erit.

Similiter & in cæteris vniuersis in quibus est id quod alicuius gratia fit,non sunt quidem sine hisceque necessariam habent naturam,non tamen sunt ob hæc ipsa,nisi vt ob materiam,sed alicuius sunt gratia.

In omnibus alijs artificialibus,& naturalibus. Adiecit,autem in quibus est id,ꝙ cuius gratia fit,pp mõstra quæ in naturalib.nascunt,& quæcũq; funditus accidũt præter naturam.& pp omnia alia,quæ natura quidem non fiunt,sed ratione & consilio,quæ frustra temereq; nascuntur nullo fine constituto.conficitur inquit serra non vt quidem ferrum sit,sed quia oportuit secare ligna & lapides,quod quidem fieri non poterat nisi materia formæ serræ,subijceret,quæ est ferrum,ob id ꝓfecto ferrum acuere effundereq; solemus,qm̃ volumus serram securim,& aratrum facere,minime vero qa ferrum est,hæc facimus,sed quia his opus est. Hæc autem sine ferro cum recte confici nequeant ferrum acuendũ est:ergo materia propter formam ponitur, & non ecõtra forma ꝓpter materiam.igitur ex suppositione necessarium est in rebus naturalibus, eadem.n.videmus in naturalib.quæ sane perspicimus in artificialibus fieri.non.n.homo est propter semen genitale & fetũ,quoniam,oporter ex his semper hoĩem produci, sed econtra,quoniam oportet hominem oriri nasciq;, sine autẽ non esset,idcirco natura hæc præparat & efficit.

Velut propter quod serra est talis. Vt hoc & huiusce gratia sit. Hoc tamen gratia cuius est fieri non potest si non ferrea sit.necesse est ergo ferream esse, si serra atque opus ipsius erit.

Idest serra cur ferrea est,& dentib.conserta. Rñdemus vt secet.Secat aũt simr alicuius gratia,vt ianua fiat. Itaq; serra est ianuæ gratia,& non ianua gratia serræ.

Est igitur necessarium ipsum ex suppositione,sed non vt finis.Nam necessarium quidem in materia, id vero, gratia cuius est,in ratione consistit.

Si.n.penitus forma sequeret materiam,necessarium simpr̃ in naturalib.collocaret, vt qm̃ substantia cœlestium est in orbem moueri,iõ necessarium absolute est in eis,& non ex suppositione.Sed qm̃ in his,quæ gñant aliter accidit exempli gr̃a neq; si fuerit ferrũ erit serra, neq; si fuerit semẽ genitale & fœtus,hõ erit: Vñ liquet naturalia habere necessariũ,licet non simpr̃. Nã in materia est necessarium,cuius aũt gratia in ratione. Quæ sane inquit non quia cum fuerit materia necessario fit forma: Sed econtra,qm̃ cum supposuerimus formam esse,necesse oĩno est,vt materia sequatur.Quamobrem necessario sequitur materiam esse,supposita constitutaq; forma, forma aũt non est alicuius gratia & ob id non sequitur necessario materiam. Nam id ꝙ est gratia alicuius,sequitur illud cuius gratia,& non econtra.

Est aũt ipsum necessarium & in doctrinis, & in hisce quæ fiunt secundum naturã aliqua ex parte simili modo.

Inquit,necessarium ex suppositione esse in doctrinis quemadmodum ẽt in naturalib.|Verũ non vndequaq; simile.Sed in aliquo conueniunt & in aliquo differunt. Sed cum dicat necessarium constitui aliquo per simile in doctrinis & naturalib.anteq̃ explicet,in quo conueniant,iuxta necessarium,quod in ipsis simile est, prius eorum discrimen adducit,discrepat.n.quatenus in doctrinis posito principio sequitur ſm. Sed in naturalib. supposito fine priora sequuntur.Nam principium syllogismorum sunt propositiones,eorũ aũt quæ fiũt materia initium est,ꝑterea syllogismorum finis est cõclusio,näliũ aũt forma. Neq; in naturalib.prorsus forma sequit materiã neq; in syllogismis ꝓpositiones ipsam cõclusionẽ. Vt.n.dixi vera cõclusio ex alijs atq; alijs ꝓpositionib.deducet cũ ẽt ex falsis eadẽ cõcludi queat. Hæc igit est dr̃ia,dixit aũt in doctrinis, & in mathematicis,id est mathematicas demonstrationes,quas oportet vtique esse syllogismos. Quo fit vt primum afferat discrimen eorum,deinceps conuenientiam.

Nam cum rectum hoc sit,necesse est triangulum tres, angulos æquales duobus rectis habere.

Hoc inquit exempli cã.Accipit ergo rectũ pro ipsis ꝓpositionib.& duob.rectis æquales habere ꝓ cõclusione.Nam per diffinitionem rectorum ostẽditur tres angulos trianguli esse æquales duob.rectis,dicimus.n. tres duobus extrinsecis æquales esse.Sed duo extrinseci duob.rectis æquales sunt,ergo tres sunt duobus rectis æquales. Sed si quis interroget cur duo extrinseci sint æquales duob.rectis:Rñdendum est, qm̃ hæc est definitio recti,vt cũ linea recta supra rectã steterit,effeceritque vtrinq; duos angulos æquales: Vnusquisq; eorũ rectus erit.Quãobrẽ resoluẽdo ꝓpositiones ex definitioni recti,labi possumus in cõclusione hac,vt sint tres anguli æquales duob.rectis.Nã qa dixim' definitionẽ recti,formem' mõ syllogismũ.Duo extrinseci sunt æquales duob.rectis:Sed duob.extrĩsecis tres anguli ęquales sunt,igit tres anguli triãguli sunt duob. rectis ęquales.

Sed si hoc est,necesse est illud esse,sed si hoc non est, neque rectum hoc est.

Neq; si conclusio fuerit oportet esse ꝓpõnes. Nã diximus eadẽ cõclusionẽ plurib.modis demõstrari posse demonstratione recta quæ ostendendi demõstratio appellat,& demõstratione quę ducit ad impossibile & falsis verisq; propositionib.Sed si hoc non est rectum est. Inquit si quidem igit fuerit conclusio non prorsus propositiones erunt vt,superiori contextu diximus,tñ sublata cõclusione ex necessitate tollunt,& propositiones si nõ.n.erit cõclusio vera neq; propositiones veræ erũt fieri.n.nõ põt,vt ex veris propositionib.aliquid falsum cõcludat,vt supra demonstrauimus. Verũ ex falsis propositionib.falsum aliquod deduci põt vt supra quoq; explicauimus. Nam ex falsis cõcluderet verum & si nõ esset per easdem propositiones, attñ ſm naturam rei. ex veris tñ fieri non potest,vt falsum concludatur.

At in hisce,quæ alicuius gratia fiunt contra.

Cum dixerit,qũo necessariũ se habet in mathematicis,dicit qũo se habet & in naturalibus, qm̃ econtrario concludendi ordo se habet,vt dixi, discrimẽ imprimis adducẽs inqnit. At in hisce,quæ alicuius gratia dixit in naturalibus & vniuersaliter in his omnibus, quæ aguntur,& administrantur.Nam mathematica neque fiunt neq; alicuius gratia sunt.in naturalibus aũt econtrario se habent ad sese consequendi ordinem diximus.

Si finis erit, aut est, & id quod est ante erit,aut est.

Finem vocat formam,quoniam ipsa etiam est id qđ cuius gratia appellare solemus, id vero quod ante esse; inquit,materiam vocat. Nam ipsa est gratia alicuius, semper enim prima sunt gratia posteriorum.

Si vero hoc non erit,aut non est vt ibi,si non est conclusio,principium non erit:sic & hic finisq. & id gratia cuius est,non erit,aut non est.

Cum dixerit si forma est,necessario materiam esse vult explicare, quomodo hæc vicissim conuertantur, qm̃ si materia non erit, neq; forma erit, quod quidem dictu consequens esset, si materia nõ est, neq; finis erit

& id cuius gratia. Sed cum velit vti exemplo in doctrinis inquit si autem non esset idest materia, quemadmodum ibi idest in doctrinis cum non fuerit conclusio, neque propositiones erunt, ita in his cum non fuerit materia, non supererit forma.

Est enim & hoc principium non actionis: sed cogitationis, ibi autem est cogitationis. Non.n. sunt actiones Quare si erit domus, hac necesse est fieri, vel esse vel etiam fore, aut omnino materiam, quæ quidem alicuius est gratia. Veluti lateres atque lapides, si extruenda est domus, non tamen est propter hæc ipse finis, nisi vt ob materiam. omnino tamen si non sint, neque domus fuerit, neq; serra illa si nõ sint lapides, hæc si ferrũ nõ sit. Neq;.n. ibi principia sunt, si nõ triãgulus tres habeat angulos duob. rectis æquales.

Quoniam explicauit eorum differentiã inter se, nũc conuenientiam aperit quoniam vtrisq; commune est. posito constitutoq; principio sequi reliquum, fertur.n. ab ipso in libro de moribus actionem e contrario se habere ad speculationem. Nam speculatio sumit principium, à fine actionis, actio autem principium capit à fine contemplationis. Nam finis ædificandæ domus est integumentum efficere, quod nos protegat ab interitu qui ab imbribus, seu procellis à summis caloribus ꝑuenire potest, qui sane est speculationis principium, q̃ sibi finem ponit terram fodere, quod sane actionis est initium: Sed de his sæpe diximus. Verum hoc modo se habent non solum artificialia, sed etiam naturalia. Nã physicus quoties contemplatur naturalia exordium facit à formis, deinde ex his proficiscitur ad vniuscuiusq; materias, natura autem econtrario opus aggreditur ex materia, & desinit in formã. Hoc igitur in loco inquit, quod quanquam diuersus sit sese consequendi ordo in naturalibus & in disciplinis, quoniam in naturalib. supposito fine sequitur primum & principiũ, & in his forma est: In disciplinis autem principia quidem sunt propositiones finis vero est ipsa conclusio in naturalibus, ergo supposito cõstitutoq; fine dico.s. forma. sequitur materia, qua ratione necessarius est ordo inferendi. Et in disciplinis supposito principio dico.s. propositis ꝓpositionibus sequitur finis qui est conclusio, attamen aliquomodo in naturalibus etiam supposito principio sequitur finis. Nam forma est quidem actionis finis, & speculationis principium. Nam cum secum cõsiderat ædificator domum ædificandam fore, primum illius integumentum quod nos proteget ab imbribus summisque caloribus intendit qua via procedens, vt sæpe numero diximus, peruenit, ad finem, in naturalibus itaq; finis sequitur quemadmodum etiam in disciplinis. His igitur conueniunt inter se, qua etiam ratione neque diuersum distinctumq; principium sumunt naturalis, & mathematicus. Nam cum sit in naturalibus actio & cõtemplatio neq; supposito actionis initio, quod est materia, sequitur deinde forma, sed supposito speculationis principio quod quidem est forma, sequitur materia. Sed cum in disciplinis non sit actio, sed sola contemplatio, principium speculationis supponitur ac constituit, quod quidem est ipsa propositio. Quamobrem si acceperimus in vtrisque principium speculationis, inter se conuenient mathematica & naturalia, quatenus vtraq; idem principium speculationis accipiũt. Quod vero propositiones sint principia speculationis syllogismi, manifestum est. Nam si nobis oblatum ac ꝓpositum esset vt demonstraremus animum esse immortalẽ ob id existimandum non est hanc propositionem (animus est immortalis) esse conclusionem. Equidem diximus in commentarijs logices conclusionem propositionem problema quæstionemve enunciationem eadẽ esse subiecto, ratione habituq; differre, siue cum considerabimus, quomodo ostenderemus animum esse immortalem, tum hanc propositionem non vt conclusionem considerabimus, sed velut problema, quoniã tũc velut conclusio habetur, quando inuentis positisq; propositionibus sequitur. Quare prius propositionum cõsideratio fit deinde ex his conclusionem deducimus, q̃ quidem maxime liquet in antedictis commentarijs. quędam nanque sunt quæ ante demonstrationem à nobis, proponi nequeunt, sed ex quibusdam propositionibus datis aliorum gratia sequuntur. Hoc igitur mõ principium speculationis syllogismorum sunt propositiões. Est.n. principium hoc non actionis sed cogitationis ratiocinij. cum dixit quomodo se habent s̃m conuertendi ordinem, quoniam quemadmodum mathematicis, cum non extiterit finis neque principium erit, fieri.n. nunquàm potest vt ex propositionibus veris aliqua cõclusio falsa concludatur: ita in physicis cum non fuerit materia, neque forma erit. Cum igitur velit assimilare mathematicis naturalia induxit. Etenim pricipiũ hoc. Nam hæc coniunctio .n. reddit causam: principium.n. hoc idest forma naturalis quam finẽ & cuius gratia dixit, principium autem non actionis: Nam actio exordium sumit à materia non contemplationis. Nam ipsa speculatio cum inceperit à forma, desinit in principiũ actionis. Quamobrem si domus extiterit, hæc fieri vel esse vel fore necesse est, hic repetit ea prorsus quę dixit. Verũ inquit vel esse artium alię iam existentibus materijs vtuntur, aliæ in alijs, quoq; producunt & efficiunt vt æs & similia, quippe cum nos elaboremus ipsum æs.

Patet igitur necessarium in rebus esse naturę, quod vt materia dicitur: & huius etiam motiones.

Inquit perspicuum esse ex õibus q̃ dixit formã nõ sequi materiã necessario, sed quoties forma supposita cõstitutave fuerit, necesse est sequi materiã, quæ pp id qđ necessario sequitur materia est, & forma. motiones vocat in præsentia alterationes, & mutationes quæ sunt viæ ad formã, & quæ fiunt gratia formæ vti materia.

Atque ambæ quidem causa dicendæ sunt à naturali philosopho. Magis autem ea gratia cuius cætera fiunt: Hæc est enim materia causa: sed non hæc causa finis.

Inquit naturalem differere de vtrisque principijs de materiali & formali, magis tamen de formali, quoniã vnaquæq; res naturalis est per ipsam atque essentiã habet ac eadem est materiæ causa, sed non econtra materia est causa formæ. Igitur forma est magis causa, quã materia, quoniam hæc etiam est finalis causa. ipsius.n. finis gratia sunt omnia quæ finem antecedunt.

Atque finis ipse gratia cuius quique principium est à diffinitione rationeq; sumitur, vt in hisce patet quæ per artem conficiuntur. Nam cum domus sit tale, hæc fieri necessario & esse oportet. Et cum sanitas sit hoc, hæc necessario fieri oportet ac esse. Pari modo si homo est hoc, hæc fieri necesse est atque esse. Et si hæc sint hæc, sint hæc necessario vel fiant oportet. Fortasse aũt necessarium ipsum in rõne etiã inest. Serra nanque si diffinieris opus talem ipsam diuisionem esse dicis. At hæc non erit nisi serra tales habuerit, dentes, & hi rursus non erunt, nisi ferrea fuerit ipsa. Sũt enim & in ratione nonnullæ partes vt materia rationis.

Quoniam sumetur forma in definitione ex qua postea multa de materia syllogismo ostenduntur inquit, ergo sumet à definitione finis qui sane est id cuius gratia nuncupatur. Et principium maxime proprie à definitione sumendum est. Et cum fuerit sanitas talis, hæc necessario fieri oportet, quoniam sanitas est, quædam mensurata sicci, humidi, calidi, & frigidi mediocritas, cum plus fuerit adhibẽdum erit frigidum, materia igitur sanitatis est hoc frigidum similiter in omnibus fieri solet, fortasse ipsum necessarium, quoque erit in ratione.i. in definitione materia etiam apparebit. Ipsa.n. est id q̃ necessario sequitur. Nam si diffiniuero serræ formam

mam, quoniam ipsa est diuisio lignorum, & lapidum simul ipse complectar materiam cum aliter secare diuidereq; non posset, nisi id quod secat, ferreum sit, taliter formatum, quoniam alia materia talia huiusmodi diuidere non posset. Quare si proprie tradidero definitionē secandi, commemorabo etiam materiam, quoniam diuisio lignorum & lapidum fit ab eo ferro quod dentes habet. Sunt igitur quædam partes in ratione vt materia rationis. hæc cursim legenda sunt. Sunt igitur quædam partes in ratione, idest definitione, quæ sunt rationis partes, vt materia. Quod inquit, quoniam sunt quędam definitionis partes vt materia, quēadmodum ēt aliæ sunt quæ formam insinuāt. Nam in definitione iræ hæc pars, adustio sanguinis circa præcordia, significat materiam: illa vero ob iniuriam vlciscendi desiderium formam indicat. Item in definitione hominis, mortale significat materiam, quapropter in perfecta definitione materia comprehenditur atq; sumitū. Quare quicunque voluerint solam formam in definitionib. collocare eorundē rōcinio naturalis considerans, materiā inuenire poterit. Verum in quib. est perfecta absolutaq; definitio, eadem etiam ipsammet materiam complectet.

Finis libri Secundi.

LIBRI TERTII
PHYSICAE
Auscultationis

Annotationes Ioannis Grammatici.

CVM autem ipsa natura motus quietis mutationisque principium sit, nostra autem doctrina sit de natura, non lateat nos oportet, quid nā sit motus. Nā si ignoretur ipse, naturam etiam ignorari necesse est.

VM quinque ea sint quæ res naturales consequūtur, de quibus Aris. in hoc libro agere diximus, materia, forma, motus, locus, & tempus, de materia quidem & forma in præcedentibus voluminibus disseruit. Verū in primo magis de materia tractauit, in secundo autem magis de forma. Reliquū ergo est, vt ipse de reliquis tribus disserat. Et tandem proponit hoc in loco agere de motu. Et opportunum esse physico de motu disserere hunc in modum syllogismo declarat. Inquit quoniā superiore libro definiuimus naturam esse principium motus, operæpretium ei quidem est, qui cogniturus est, quid sit natura & definitionem eius multo prius scire, quid est motus, qm oportet ea quæ comprehenduntur in definitione alicuius prius manifesta claraq; haberi. Nam qui motū ignorauerit, definitionem naturæ scire non poterit, si quidē in definitione naturæ collocetur motus, itaq; operæpretium est naturali de motu sermonem facere. præterea cum omnis motus sit continuus vt ostendit in postremis huius tractationis voluminibus. Nā oīs motus est in magnitudine, & omnis magnitudo continua est. igitur omnis motus etiam continuus erit. Item cum in definitione continui aliquando complectatur infinitum. Nam qui definire voluerit continuum dicet continuū esse, quod potest in infinitum secari: Necesse est ergo, vt cum quid sit motus cognouerimus, etiam quid sit infinitum pernoscamus, itaq; naturali opus erit etiam de infinito agere. rursus cum omnis motus sit in loco atq in tempore: Nam omne mobile corpus est, sed oē corpus in loco ponitur, ergo motus etiam in loco ponendus erit. Item ostenditur in extremis voluminibus de tempore disserendum esse. Verum cum quidam philosophi arbitrabantur per vacuum fieri motum, quippe qui non posset per plenum fieri alioquin duo corpora eundem locum occuparent, idcirco oportebit physicū de vacuo quoque disserere. Verum siue per vacuū motus fiat, siue non intercapedine vacui agatur efficiaturque, prorsus opportunus est sermo de illo, præcipue ad probationem loci, & confutationem vacui. Item de loco disserendum est, quoniam definiunt eum esse vacuū priuatum corpore. Intentio igitur huius libri & sequētis est agere de motu, infinito, tempore, loco, & vacuo, in hoc autē libro disserit de motu & infinito, in sequēti autem de tempore loco, & vacuo, de quibus ꝓfecto disserit non solum quia conferunt ad tractatum de motu, sed etiam de illis tanquam de his quæ omnes res naturales consequuntur. Hoc quidem erat à principio ꝓpositum dicere. s. de communibus, quæ omnes res naturales cōsequuntur. Imprimis ergo de motu disputat & quærit quid est motus deinde in quibus sit, tertio, quot sint motus species. Verum antequàm hæc explicat, quatuor dignitates assumit, quæ sibi conferunt ad hæc ipsa demonstrandum. Et prima est quoniam cum sint rerum earum, quæ sunt aliæ solum actu, aliæ vero actu, & potestate: Nam aliquid esse solum ptāte nequit si substat & existat. Nunquàm. n. materia formis nudatū spoliaturq;, res ergo quæ duntaxat actu sunt, diuinę, & incoporeæ, vocantur, de quibus etiam in libro de interpretatione dixit, quod actus sunt sine potestate, res autem quæ sunt actu & potestate omnia naturalia sunt, actu. n. sunt quia habent aliquam formam vel actū, potentia autem quoniam aliam formam per successionē possunt inducere, sed hoc quidem tribuitur his, quæ ortui interituiq; subijciuntur. Aethereum autem corpus ſm substantiam actu duntaxat est, quippe hoc nunquā transmutatur, vi suæ naturæ, participat tamen ad quendam modum potestate, quo ad motum localem: cū vbique non simul sit, immo neque ſm substantiam omnia cœlestia à potentia liberantur, & absunt, siquidem constant materia, & forma, materia autem est id quod in potētia, videlicet neque omnia cœlestia prorsus potētia vacant. Nam & si materia eorum non habet formam potestate, attamen cum materia iuxta suam rationē prorsus generaliterq; sit in potētia idcirco penitus nō sunt potestatis expertia, quemadmodum sunt res quæ prorsus à materia alienæ sunt, quæ haud quaquam potestatem habēt. Quocirca Plato illa vere entia appellat. Sed sensilia omnia non semper entia sed semper facta ac fienda. Primam ergo dignitatem assumit, quod eorum quę sunt alia actu duntaxat, & primo actu extant, alia vero actu & potentia. Secundo autem dignitas est, qm eorū quæ ad aliquid referuntur, alia sunt ſm excessum & defectum, alia ſm mouens, & motum, exempli gratia ſm excessum & defectum sunt maius, & minus. Nā maius est aliquo paruo seu minori maius. Quorum maius excessus est alterum vero est defectus. Item mouens mouet mobile, & econtra mobile à mouente cietur. Verū reliquas relationis & eorū quæ sunt ad aliquid species omisit, vt eas quibus aliquid dr̄ æquale, vel inæquale simile ac dissimile causa, & id quod à causa nascitur, qm primis duabus speciebus solum opus est. Eam. n. quę dr̄ esse ſm excessum & defectum accepit quoniam nōnulli rati sunt in his motum versari, aliam vero mouentis, ad motum, vt in his duntaxat motū haberi esseq; ostendat. Tertium assumptū est, quoniam nullus motus esse potest sine ijs rebus, quæ mouentur, & mobilia ipsa vel sunt substantiæ, vel quantitas, vel aliquod aliorum prædicamentorum

dicamentorum atq; aliquod mobile per se esse nequit, quod sit substantia vel quantitas, aut aliquid cæterorũ prædicamentorum. Vnde neq; motus est præter hæc, sed omnis motus vel vergit ad substantiam, vel ad quãtitatẽ, vel ad reliqua prædicamenta. Sed duplex est motus alter quidem quo à deteriore, quippiam in melius peruenit alter econtrario à meliore ad deterius. Exempli causa in substantia, alter est à non ente ad ens, alter econtrario ab ente in non ens. Item in quantitate vel à pfecto ad imperfectum & simpliciter à maiore ad minus vel econtra. Præterea in qualitate aut ab albo in nigro, in album, atq; in alijs contrarijs similiter itẽ in loco aut ab infimo loco ad supernum vel econtra. Quod fit vt in omnibus contrarijs alterum sit melius & alterum peius. Nam ens in substantia potius meliusq; est ipso nõ ente & per se perfectum imperfecto, & album nigro atque superior locus inferiori præstantior est & demum in omnibus similiter ſm proportionem. Hæ igitẽ quatuor dignitates conferunt ei non modo ad tradendam definitionem motus, sed etiam vt ostendat aliqua mouere contraq; moueri, & nonnulla mouere tantum & nõ moueri de quibus deinceps disputabit. Has ergo dignitates cum prius petat sibiq; concedendas accipit, cæterum, quid motus sit aperiet quem hoc modo definire contendit. Motus est rei in potentia actus quatenus talis est. s. in potentia. Sed hoc nomen actus apud Arist. significat actum & perfectionem siquidem dicit ἐντελέχεια παρὰ τὸ ἐν, καὶ τέλος καὶ ἔχω: id est componitur ex χ in his tribus perfecto, & habere. cum igitur vnumquodq; habuerit suam perfectionem in actu esse fertur. Adiecit præterea quatenus talis est pro quaten⁹ est hoc aliquid in potẽtia, perinde dicat motũ esse actũ cũ manet potentia, & conseruatur cuius erit actus. Etenim duplex est vniuscuiusq; alter quidem iam rei perfectæ, & absolutæ, & qui omne quod est in potẽtia abijcit, alter autem mouentis aliquid ex potentia & ſm ipsum alterantis ac ducentis ad actum, & formam, vt cũ ex ære in potentia statua fit, cuius. n. actus est motus cũ fieret statua taliter formanda, ab ipso statuæ magistro. Sed cum iam statua elaborata perfectaq; est & formam statuæ absolutam accipit tunc idem actus non amplius est seruata manenteq; potentia, quæ fieri statua poterat, iam. n. statua est, & non est in potentia vt fit, qua ꝑpter neq; hæc perfectio est potentiæ, alioquin quomodo eam corrumperet? sed is actus est perfectio rei in qua potentia erat, actus autem quem prius diximus esse secundum, quem fiebat statua & adhuc potentiam conseruat: talem igitur actum motum appellat perfectionem potentiæ, quippe omnis perfectio seruat id ꝙ perficit. Nam donec potentia durat seruatur etiam motus: potentiæ perfectiuus, cessante autem pðtentia tolletur, etiam motus, cessat tuuc potentia, quando forma speciesq; introducitur. Motus igitur est perfectio rei in potẽtia quatenus in potentia est. Quod vero motus sit rei in potentia perfectio quatenus in potentia est, etiã quodam exemplo declarat. Nam inquit cum res ædificatilis actu fuerit talis, s. cum ædificatur tunc mouetur, qm̃ ducitur ad formam domus, & ipsa ædificatio motus appellatur. Sed res ædificatilis adhuc retinet potentiam, quippe aliquid sit res ędificatilis, sed cũ penitus fuerit ædificata, & absoluta potentiam deinceps nõ seruabit neq; mouebit. Si ergo ipsa ædificatio est motus & ędificatio, & superstite potentia, recte igitur definitur motus, vt sit rei potestate actus, quaten⁹ potestate est. Cæterum prima dignitas iuuat ad reddendum definitionem motus in qua dicebat, quod rerum quæ sunt aliæ actu duntaxat extant aliæ autem actu, & potẽtia. Hinc . n. inuenit motum esse actum eorum, quæ sunt in potẽtia & non in actu. Secunda quoq; dignitas in qua dicebatur quod eorum quæ sunt ad aliquid alia dicunt ſm excessum & defectum, alia autem ſm mouens, & mobile conducit Arist. ad probandũ motum non esse in his, quæ ſm excessum, & defectum dicũtur vt quibusdam videbatur, sed in ijs motum versari, quæ dicuntur referri ſm mouens, & motum, motus inquam trahit initiũ à mouente, & est immobile. Nam idipsum in sequentibus demonstrabit. s. non esse in mouente motum, sed in mobili constitui. Tertia dignitas in qua petebatur motum non esse præter res sed omnem motum vel in substantia, vel in quantitate, vel in qualitate, vel in eo qđ sub hoc aduerbio vbi designari solet, confert etiã Aristo. ad explicandum quot sint motus species immo potius ad ostendendum motui non esse aliquod commune genus, sed motum quandam vocem multiplicẽ esse, quam æquiuocam appellare solẽt quæ prius de vno, & postea de alijs prædicatur. Nam ostensurus est motum ſm locum primum esse cæteros vero posteriores, atq; ostendet eo sublato vna cæteros tolli, sed non econtra, cæteris sublatis simul illũ eripi, quapropter cæteris erit natura prior. In quibus igitur est prius, & posterior cõmune prædicatum de ijs non potest esse genus, quamobrem neque proprie definitionem motus assignabit, sed quandam orationem describẽtem illum quæ cuiq; motui ſm proportionem conueniat, vt etiam in libro de anima fecerat, quanquã ibi ostẽdisset non esse vnũ commune genus animarum, quoniam nomen animæ inter ea collocatur in quibus prius, & posterius inueniuntur, tamen inquit assignabimus, quãdam communem animi definitionem si quidpiam commune de anima dicere liceat. Hoc igitur modo nunc de motu facit. Quarta dignitas iuuat ad declarandum duplicem esse motum in vnoquoque mobili. Quoniã natura est principium motus, & mutationis. Equidẽ natura est pricipium motus, & quietis. Verum cum im præsentia sibi opus sit agere de motu solo, idcirco de motu duntaxat mentionem facit.

Post motus vero determinationem, enitẽdum est huc in modum de his etiam, quæ deinceps sequuntur determinare. Motus autem de genere continuorum esse videtur.

Quæ deinceps se habent sunt infinitum locus tempus & vacuum. Verum dixit deinceps siue ea sint deinceps, quæ cunque in definitione motus continẽtur. Nã cum sit sermo de motu sequuntur equidem definitionem de motu infinitum tempus, & vacuũ oportet itaque & de his dicere, siue dixit ea quę deinceps se habẽt post motum. i. quæ communiter sequuntur omnes res naturales. Hunc autem in modum. i. huiusmodi via inuestigantes, quid vnumquodque sit, & si prorsus aliqđ sit vel non, & quomodo sit vel non sit motus autem vr̃ de genere continuorum esse. Vr̃ inquam vel multis, vel vr̃ omnibus & ipsi. i. apparet. Cæterum vr̃ Aristot. non collocasse motum sub continuo, quoniam neque illum repos uit in prædicamento, quantitatis neque prorsus, in aliquo prædicamento. Quamobrem si duæ sint species quantitatis vna discreta, altera vero cõtinua & nõ redigitur motus ad prædicamentum quantitatis multo minus ad continuam quantitatem. Nam prædicamẽta continent perfectas species ac specialissimas res, motus autem est actus imperfectus, quamobrem(quantũ ex prædicamentorum dictis consequi possumus) hæc particula, vr̃ motus de genere continuorum esse, sic exponenda est. i. multis vr̃. Sed cum Arist. pluribus verbis in hoc libro probat motum esse cõtinuum initium est vt illud vr̃ sumendum sit loco huius apparet & placet. Nam & si motum in prædicamentis ad spẽ q̃titatis cõtinuæ Arist. non redegit ob id illũ non omisit, quia cõtinuus non sit sed veluti dicebam, quia ipse est actus imperfectus, at ibi duntaxat de perfectis speciebus agit.

Et infinitum

Et infinitum in ipso continuo primum apparet.

Primum dixit siue pro eo, quod appellatur per se iuxta secundum significatum illius quod per se nuncupant, qui dicitur esse illius rei quæ complectitur in definitione subiecti, quo pacto etiam se habet infinitum, quippe illud complectatur in definitione continui quod eius subiectum est. Nam definire solemus continuum esse id, quod potest secari in infinitum siue dixit primum, pro eo quod dici solet principaliter, & secundum primam rationem. Nam cum sit infinitum et in quātitate discreta vt in numero, quoniam numerus augetur in infinitum, tamen imprimis continuæ quātitati inest, & per illam inest quātitati discretæ. Nam eo quod continuum diuidi pōt in infinitum hac nēpe ratione numerus augetur in infinitū, si quidem continui diuisio in infinitum producat augmentationem numeri in infinitum. Quamobrem imprimis infinitum continuæ quantitati inest & per illam quantitati discretæ.

Quocirca fit, vt qui continuum ipsum diffiniunt, infiniti ratione sæpe vtantur, continuum id esse dicentes, quod in infinitum est diuisibile.

Recte dixit (sæpe) quoniam non semper cum definiuerimus cōtinuum assumemus complectemurque in definitione ipsius infinitum. Nam plures possumus de ipso afferre definitiones. Nā cum ipse in prædicamentis, definit continuum, inquit continuum esse cuius partes ad aliquem terminum communem copulantur, vnde in hac definitione non vtitur infinito.

Insuper impossibile est sine loco, vacuo, atque tempore motum esse.

Ipsi & veritati videtur motum citra locum & tempus cōsistere non posse. Nam motus alicuius mobilis est motus. Quod vero solum mouetur est corpus, & omne corpus locum occupat igitur motus citra locum non erit. Quod vero motus secundum locum sine loco esse non queat per se perspicuum est. Nam idipsum hoc nomen hēt quia in loco fit. Sed quod neque cæteri motus esse queant sine eo motu in loco qui sit deinceps ostendit, siquidē motum localē omnium motuum caput ac principem esse demonstret. Item neque motus sine tempore fit vt in postremis huius operis voluminibus ostenditur cū omnis motus habeat id vnde originem initiumque sumit, denique motus sine vacuo esse non poterit quod quidem inquit potius iuxta placitum aliorum quam suum.

Patet igitur partim ob hæc ipsa, partim etiam quia cunctis hæc communia sunt, vniuersisque competunt vnumquodque, istorum proponendum esse atque considerādū. Priorum.n. contemplatio cōium contemplatione posterior est. Atque primum vt diximus de motu consideremus.

Duabus de causis inquit de his disserendum esse, imprimis quidem, quoniam opportunus est naturali sermo de motu, siquidem natura sit principium motus. Hæc.n. vna cum motu apparent. Deinde quia nobis propositum est disserere de his quæ consequuntur omnes res naturales. Hoc.n. principio libri explicauimus & merito, siquidem semper speculatio communium præcedere debet contemplationem de proprijs. Nam fieri nō potest, vt quis discat quid sit syllogismus demonstratiuus nisi prius didicerit quid sit syllogismus simpliciter, hoc igitur modo naturam animalium principiumque discere non poterimus nisi cognouerimus quid sit natura simpliciter. Vel igitur hoc modo intelligimus cū dicit, quod speculatio proprij postponenda est. Nam priorum contemplatio posterior est doctrina de communib. vt hic, & in procemio propositi operis vna, voce sibi ipsi cōstat. Etenim principio huius instituti operis asseruit ex nobis apertioribus sumendum, esse initium, atque nobis notiora esse magis confusa, ac eadē esse magis vniuersalia. Hoc modo igitur imprǽsentia dicere oportet quid sit simpliciter motus deinceps distinguere explicareque seriatim, quid sit motus in loco, & quid sit vnusquisque aliorum. Vel igitur ita intelligit, cum dicit postponendam esse speculationem propriorum vt dixi, vel potius, communia nunc vocat non cōfusa, & ea quæ pluribus competunt, sed quæ plura consequuntur, oportet igitur (inquit) imprimis agere de his, quæ communiter consequuntur omnes res naturales, deinde persequi ea, quæ sunt aliquibus propria, & quod hoc explicet, ex contextib. liquet cum dicit, perspicuū igitur est partim ob hæc ipsa partim quia omnib. sunt communia vniuersisque competunt. communia profecto vocat ea, quæ omnia consequuntur. Et cum adhibet causam cur modo de his disserere velit, subdit, priorum.n. contemplatio communium cōtemplatione, posterior est. præterea nusquam disserit de particulari tēpore, neque de loco, sed cum dicit omnibus sunt cōmunia, & eadem vniuersis competunt pro his dicit: Hæc cōia omnibus sunt, & consequuntur oēs res naturales. Nam oē corpus continuum occupat locum, & in tēpore est, vacuū aūt iuxta opinionē suam que veterum naturalium oēs res naturales consequitur, quippe qui inane nihil aliud esse putent, quam locum corpore priuatum.

Eorum igitur quæ sunt, quædam actu tantum, quædam potentia sunt. At quæ actu horum autem aliud est hoc aliquid, aliud tantum, aliud tale, & in cæteris simili modo, quæ prædicamenta eius quod est appellatur.

Hoc in loco dignitates prius accipit. Et prima est, quoniam eorum, quæ sunt, aliqua actu duntaxat sunt, aliqua actu, & potestate. Et hæc non solum in substantia inueniuntur, sed & in cæteris prædicamentis. At ea quæ actu duntaxat sunt in substantia comperiūtur. Vt enim prius diximus nihil aliud potētiæ prorsus immune est præter ea quæ sunt penitus expertia materiæ vt diuinæ substantiæ sunt, quando quidem omne corpus prorsus ac funditus iuxta aliquem modum eorū, quos paulo prius explicauimus, sit potestatis capax. Si quis autem putabit dicendam esse cœlestium substantiam solo actu consistere, propterea quod non idonea aptaque sunt de sua natura in aliud transmutari, non solum is videbitur ea quæ duntaxat actu, consistunt hoc modo in substantia ponere, sed etiam in qualitate cæterisque prædicamentis. Etenim cœlestium numerus, & cōgenitr inditeque illis qualitates duntaxat actu sunt, & nullā, secundum hoc ipsum suscipiunt transmutationem.

Eorum præterea quæ sunt ad aliquid, aliud extensione defectione dicitur, aliud actiui passiuique, atque omnino motiui ac mobilis ratione.

Secunda dignitas.

Motiuum nanque mobilis, & mobile à motiuo mobile dicitur.

Quoniam dixit motiuū, & mobile esse, de numero eorū, quæ ad aliquid referunt, hoc ipsum per hæc probare voluit. Nā inquit motiuū mobilis est, motiuum, & ecōtra mobile est, mobile à motiuo. quapropter hæc sunt ad aliquid.

Non est autem vllus motus præter res ipsas, Id enim quod mutatur aut in substantia, aut in quantitate, aut in qualitate, aut in loco semper mutatur.

Tertia dignitas motus collocatur in mouentib. & motis, & non est aliquod ens per se. nec quod separari queat quāobrem totidem erūt motus, quot ea quæ mouentur. at ea quæ mouentur quatuor modis cientur, substantia, quantitate, qualitate, vel loco, itaque in his erit motus.

Commune autem in his nihil accipere possumus, vti diximus, quod quidem neque hoc, neque quantum, neque quale, neque cæterorum quicquam sit prædicamētorum. Quare neque motus, neque mutatio cuiuspiam præter ea, quæ diximus erit, cum nihil sit præter ea quæ diximus.

Quod motus non sit præter res probat. Si.n. duntaxat, in eisdem prædicamentis motus reponitur, & non est aliquid

est aliquid ens subsistens commune prædicamentis, ꝙ citra ipsa atque diuersum ab ipsis, & veluti genus sit vt simpliciter animal est commune particularibus animalibus, quod quidem est substantia animata & sensibilis & diuersum ab vnoquoque particulari animali, licet in vnoquoque illud concipimus. Nam ens æquiuoce prædicatur de prædicamentis profecto motus neque erit præter eadem prædicamenta. Ex hoc autem loco interpretes acceperunt occasionem asserendi motum non esse genus, sed vocem æquiuocam multiplicemq́;. Si.n. motus consistere nequit citra prędicamenta & prædicamentis non tribuitur commune genus certe constat neque motum genus esse. Nam si affirmaretur est commune genus prædicamẽtis in quibusq́ motus reponitur, id quod primum in illo genere constitueretur, necessario motus esset, & motus multipliciter non diceretur. Sed velut illud genus prædicamentis in quibus collocatur motus inesset ita etiam in illo motus genus esset eorum motuum, qui in eisdem prædicamentis sub illo genere ponuntur. At modo ita se habet motus, vti res se habent, cum igitur ante dictorum generum definitiones differant profecto, & diffinitiones motuum, qui in eisdem firmantur discrepant, quamobrem si vnam definitionẽ motus afferre voluerimus hæc erit multiplex & æquiuoca. Quocirca Alexander plurimis verbis probat motum non esse genus, sed vocem multiplicẽ. cum igitur motum nunquam consistere citra tres asserere possimus ex hoc concesso nititur probare motum, non esse genus, sed quemadmodum id quod scientia comprehendi potest, quatenus scibile, sub genere, qualitatis redigitur. quod tamen non solum est in genere qualitatis, sed etiam in alijs prædicamẽtis. Etenim substãtia scibilis haberi potest, & vnaquęq; alia res, eodem etiam modo de motu dicimus. Nam & ipse collocatur in prædicamentis quantitatis, quippe qui sit cõtinuus, & vbiq; Aris. asseueret illum esse de numero cõtinuorum, vr̃ tñ esse etiam in alijs prædicamentis. Quãobrem cum motus redigetur ad prædicamentum quãtitatis, quantitas erit genus, & motus ipse erit genus eorum quæ sub illo collocabuntur, & merito hoc vsu venire solet. dico.n. motum non esse in vno prædicamento, quemadmodum neque id ꝙ scibile vocãt, sed cum prædicamenta neq; inter se abiũcta separataq; sint, sed omnia simul atq; in vnum coniuncta alioquin si separarentur inter se motus inueniri nequiret nisi in quantitate. Sed cum sint iuncta colligataq; in eodem subiecto, merito est inuenire motum in pluribus, quod quidem absonum, & ab re dictum nõ est. Verum quispiã ambigere potest quoniã si motus numeratus inter cõtinua quo sit vt sub quantitate redigatur, cur ipse Aris. in prædicamentis non reduxit illum, ad species, quantitatis continuæ. R̃ndemus itaq; prædicamenta complecti species perfectas, & res specialissimas ac determinatas. At motus asseritur esse actus imperfectus & via ꝑueniendi ex potentia ad actum. Quocirca non potuit illum connumerare inter species quantitatis continuę.

Vnumquodque autem dupliciter cuius inest. Et hoc, aliud.n. est ipsius forma, aliud est priuatio. Et quale, aliud enim est album, aliud nigrum. Et quantum: aliud enim est perfectum, aliud imperfectum. Et in loci mutatione simili modo. Aliud enim est supra, aliud infra, aut aliud leue: aliud graue. Quare quot sunt ipsius species, quod est, tot motus mutationisve species sunt.

Quartum assumptum, ꝙ in vnoquoq; prædicamento in quo est motus, nõ est vnus simplex motus, sed duplex est. Nam, vt inquit, in vnoquoq; ꝑdicamẽto. cõtẽplari possumus formam aliq̃ & priuationem, & viam vel à forma in priuationem vel econtra à priuatione in formam. Diximus autem illum appellare priuationem id ꝙ est contrariorũ deterius, & formã id ꝙ melius.

Cum autem eorum, quæ in vnoquoque genere collocantur, aliud actu, aliud potentia sit, actus eius quod est potentia, vt est tale, motus nimirum est.

Cum adduxisset, quas diximus dignitates cæterum, vult afferre diffinitionem motus, qm̃ primum assumptum confert ad tradendam definitionem motus, idẽ repetit, qm̃ vnumquodq; genus entis diuidi in actu & potentia: Inquit ergo motus erit actus eius, ꝙ est potẽtia, quatenus tale est, id est quatenus vnumquodq; est potentia, non actu seruata adhuc potentia.

Velut alterabilis quidem vt alterabile est alteratio.

Definiturus gñaliter motũ definitionẽ adaptat particularibus motib. recte igit̃ inquit alteratione motum in qualitate, qm̃ alteratio est perfectio alterabilis quatenus alteratile est. Nã alterabile priusquã alterari ceperit exempli gratia cum cãdidum albumq; fit vel nigrescit imperfectam potentiam habet, sed tũc perficitur alteratile cum mouebitur secundum suam potentiam.

Accrescibilis autem atque oppositi decrescibilis, nullum est enim his commune positum nomen accretio ac decretio, generabilis item & corruptibilis, generatio atque corruptio, & eius quod fertur, latio.

Inquit nõ quẽadmodũ cum quispiã albus fit vel niger & cũ frigescit & calescit atq; in oĩ mutatione q̃ fit ſm contrarietatem in qualitate, habemus cõe nomen tributum ipsis alterationẽ ita tenemus in augmẽtatione ſm quantitatẽ: Sed hi motus suis proprijsq; inter cõtraria nominib. gaudent. quorũ alterum vocatur auctio, alter aũt diminutio. qui nullum cõe nomẽ habẽt.

Atque hoc motum esse inde perspici potest. Nam cum ædificabile tale est, cum ipsum vt ædificatur dicimus esse, id que hoc est ædificatio. Similiter & medicatio, volutio, & saltatio, & huiusmodi cætera.

Exemplis fidem facit vt recte tradita sit motus definitio, lapides, qui potentia sunt ædificatiles, quum actu ædificantur, & ad ædificium constituendum sumuntur tunc obtinent eam perfectionem, quam in potentia retinent, cum sint actu ædificatiles, & actu perfectioq́; appellatur huiusmodi ædificatio, quæ quidem motus est: quamobrem, & auctilis in quatenus auctilis, actus ille, motus erit, qui vocatur auctio, & diminutilis, quatenꝰ diminutile ipsa diminutio, ac similiter de alijs oĩbus dicendum est. Verum Themistius definit motum paucis mutatis, qui fert motum esse actum rei quatenus talis, est potestate primum. Nam motus est ille actus, qui durat vsq; ad formam in qua deinde quiescit primam autem in illam formam itionem vocat motũ, & prior actus est actus imperfectus, qm̃ petit migratq; ad formã & ad eum actum, qui proprie simpliciter actus est, & posterior actus est perfectus. Nam mobile cum illũ attigerit in eo quiescit, & omnino potentiam perdit.

Quoniam autem aliqua potentia sunt, atque actu. At non simul, aut non in eodem, sed vt quippiam calidum est quidem potentia, frigidum autem actu complura iam vicissim agent, ac patientur.

Cum dixerit quid sit motus impræsentia vult ostendere, quædam esse, quæ eo quod mouentur etiam mouent. Et simul persoluit quandam dubitationem, quæ adduci potest ex his, quæ in definitione motus collocabantur: Qm̃ si idem simul mouet, & mouetur. Et mouens, quatenus mouet actu est, aliquod igitur mobile actu erit. Sed contrarium diximus, qm̃ motus dicebatur esse actus entis potentia, quatenus in potentia est.

Quamobrẽ vel definitio motus falsa est, vel dici nõ potest, quædam mobilia eo, quod mouentur mouere, alioquin si hoc verum fuerit motus igitur definitio nõ erit vera, talis igit̃ est dubitatio, quam his modo dictis persoluit, qm̃ ostendit, quomodo quædam mouentia

econtra

econtra moueantur. Et prius patefacit nulla simul mouentia, & mota esse, hoc autem ostēdit, iam ante dicta dignitate vtens. Nam superioribus sibi concedi voluit, eorum quæ sunt alia actu duntaxat esse, alia vero actu, & potentia, & hmōi omnia inquit cum mouent necesse, est etiam moueri. Verum non eodem respectu eodē ve modo mouent, & mouentur, quoniam aliquid mouetur, quatenus potestate, quidem est, mouet autē quatenus in actu existit, vt ignis actu, quidē calidus est, potestate vero frigidus. Quapropter mouet, quaten⁹ actu calefacit aquam, repatitur quatenus est potentia frigidum, quoties migrat, & transmutatur in terram, vel in aerem, & aqua similiter quatenus actu frigida, & frigefacit, calefit autem quatenus potentia est calida, quare his tollitur dubitatio. Nam erat dubitatio, qm̄ si ꝙ mouetur mouet, & omne quod mouet actu est, igitur mobile actu erit. Nam illud appellamus mobile, quandiu est in potētia. Hæc igitur dubitatio per soluitur ex his dictis, quia & si mobile motumq; prorsus moueret, attamen non quatenus mouetur, ipse eodem modo mouet. Sed mouetur, quidem quatenus potentia participat dico.s. materia, mouet autem quatenus actus est dico videlicet ꝯm formam. Non ergo quatenus mobile mouet. Sed quum hæc explicat repetit definitionē motus cum ipsam clarius apertiusq; interpretari explicareq; velit, perficit autem ipsam ac magis determinat. Vnaq; demonstrat subiectum, & potentia eius eadem non esse, sed aliud quippiam erit vni vtriusq; esse, quatenus hoc aliquid dr̄, aliud.n. est quatenus est tale in potentia, exempli causa non eædē sunt æs, & potentia statuæ, quod itaq; diuersa sit differatq; potētia à subiecto multis etiam alijs exemplis indicat. Vt eadem non sunt color ac coloris rō, & potentia visible, quoniam color actu est, & si non videat vt in nocte accidere solet, quo t pe color, est solum potentia visilis. Et color siue aspectu intuituq; lustret siue non, actu est. At visile id.s. qđ ferire oculos potest nō eodem modo semper se habet, vt color, quamobrem potentia non est eadem cū suo, subiecto, qm̄ subiectum similiter semper se habet. Aes quidem semper actu est æs, sed non semper statua cum aliqn̄ ptāte sit aliquando actu. sed potentiam à subiecto differre ex contrarijs præcipue ostendit, qm̄ idem animal nō modo potest morbo laborare, sed etiam valere: at si potentia esset eadem subiecto, certe non vna cum subiecto eadem esset, sed omnes. quapropter ægrotandi potētia eadem esset cum suo subiecto, constat profecto, vt etiam potentia conualescendi bonamq; valetudinem attingēdi cum subiecto eadem sit: quamobrem si vtraq; eædem subiecto sunt, profecto eædem inter se erunt. Nam quæ eidem sunt eadem, inter se quoq; eadem sunt. Si ergo potentia ægrotādi eadem est cum potētia sanandi, vtiq; ægrotatio, & ipsa incolumitas eædem erunt: quapropter cōtraria eadē essent. Itaq; potentia nō est eadem cum suo subiecto, qđ si potentia non est eadem cum subiecto, recte igit ac diligenter motus definitio tradita est, vt mot⁹ sit actus entis potestate quaten⁹ tale est. illud certe in definitione, quatenus tale est, diligēter adiecimus: Si quidē oporteat mobile ꝯm aliud esse actu, & ꝯm aliud in potentia. Nihil.n. mouetur quod dūtaxat est potestate ens, quo circa nullum ens, quod solum in potentia est, aliquid dici libet, quapropter neq; materia per se mouet, qm̄ neque est ꝯm se, oportet itaque mobile actu, & ptāte esse, quod quidem non mouet, quatenus actu extat sed quatenus est in potentia: Vt Aes actu est idipsum æs, quod sane est etiam in potentia statua. Cum igitur id quod est in potētia deducit ad actum ab ipso statuæ opifice, tūc æs moueri, dicamus illa.n. rō immobile est, cū æris substantia non mutetur, dum fit statua: sed non cietur, quatenus actu est.i. non quatenus est æs, sed quatenus, est in potentia: Cum quidē id quod est in potentia suimet actum assumit & ducit ad actum perfectū, qui cū aderit potentiam demolitur ē medioq; tollit. Motus igitur est actus rei potestate quandiu permanet seruaturq; ipsa potestas. Cum hoc itaq; modo motus definitionem interpretatus sit, & declararit, deinceps multis rationibus confirmat non posse aliter adduci definitionem motus, & imprimis argumentum adducit ex differentia temporum rei, circa quam versatur motus. Nā æs, quod est in potentia statua tribus tēporibus distinguitur, aliquando.n. duntaxat est potestate statua cum nondum ab artifice formata sit, aliquando autem solū actu, & nequaquam in potentia, quando iam formā statuæ accepit, aliquando etiam cum intercapedine inter ualloq; temporis ex potentia ducetur ad formā adhuc superstite potentia. Cum ergo triplex sit tēpor um discrimen, in quo reponendus collocandusq; motus est: Non.n. qn̄ solum est in ptentia id, ꝙ mouetur.s. cū nōdum cœpit ars effingere aliquid in ære, nnimie etiam quum suscepit statuę formam, qm̄ cum suscepta est forma statuæ semel, fingendi, ars nihil amplius agit in ęre. Itaq; relinquit vt motus sit in illo interuallo temporis, quo ars fingendi ciebat ipsum æs, & ducebat ipsum ex potentia ad formam adhuc seruata superstiteq; potentia in ipso ære. Similiter id nobis liquet de potētia domus, quippe qui dicere non solemus domū moueri neque cum ædificatile est solum potestate. Exempli gratia cum ponerētur lapides, & ligna, & ædificator nihil ageret in ipso, neq; cum perfecta absolutaq; domus esset, & formam sui recepisset, qm̄ tunc non ędificaē, sed iam condita est. Aedificatio.n. est ædificatilis cū adhuc ædificatile est, quamobrem motus erit duntaxat in eo temporis interuallo, quando est etiam ædificatio, quoniam ædificatio nihil aliud est, quàm motus, ex prima potentia ad actum perfectum. Vnde quandiu ædificatio est, nondum potentiam abijcit ædificatile, alioquin amplius non moueretur. Qm̄ autem nonnulla potestate actuq; eadem sunt. Hoc est assumptum ex dignitatibus, quas prius posuimus. Verum hæc omnia quæ ita se habent sunt ortui interituiq; obnoxia, quorum alia quidem actu sunt, alia vero potestate, & quanquam singula apta sint in singulis mutari, attamē non simul vel eodem modo, alioquin si idē simul actu, & potestate esset, fieri non posset, vt actus, & potentia essent eiusdem formæ, nam idem in eodem tempore esse actu, & potestate non potest, sed aliud alioque tempore erit potestate calidum vel frigidum & aliud actu.

Omne nanque simul erit actiuum, & passiuum.

Actiuum quidem ꝯm actum, qm̄ formæ agunt. Passiuum vero secundum potentiam passiuam. Nam materia passiua est id vero ꝙ est in potentia, materia est.

Quare & id ꝙ naturaliter mouet mobile est, Quippe omne moueat, & ipsum moueatur.

Illud aduerbium, naturaliter non propter mobile intelligendum est, quo motu à mouente naturaliter, ab ipso moueatur, & non vi. Non.n. oportet vt omne, qđ ita mouet, idipsum econtra moueatur. Etenim anima dico.s. rationalis, mouet corpora, non vi, sed naturaliter, attamen ipsa nō mouetur. Eodem etiam modo de illa virtute dicēdum est, quæ cœlestia ciet, quemadmodum superioribus dixit, duo esse principia, quorum alterum nō est naturale. Vnde illud naturaliter propter mouens intelligendum est, qm̄ ꝙ ita mouet quēadmodum res naturales idoneæ sunt mouere, prorsus idem etiam mouebitur. Nihil.n. eorum quæ naturaliter mouent immobile est, cum & ipsa natura corpora ciens, simul cieatur alterata & facta imbecillior, & potētia augendi alterandi, & gignēdi, ac oēs aliæ fiūt debilitētur.

Si ergo

Si ergo inquit Arist. de his solum, quæ sunt subiecta ortui, & interitui, quod mouens naturaliter sit etiā mobile intelligere debemus mobile, ꝓ pariter mobili capiēdum erit, qm̄ omne huiusmodi mouens econtra mouetur. Si autem de omnibus naturalibus, simpliciter, & de cœlestib. intelligendum est, duntaxat mobile, & non vicissim mobile intelligemus. Etenim cœlestia mouent cum nō sint immobilia & mouenť, quæ attū econtra vicissim non monenť. Nam cœlestia mota mouēt ea, q̄ hoc orbe continentur, à quibus vicissim non patiūtur.

Videtur igitur quibusdam omne, ꝙ mouet moueri. Verum de his quomodo se habeat, ex alijs sane patebit. Est enim quoddam mouens, & immo[illegible]

Postea quam ostendit nonnulla esse mouētia ac mota, inquit quoldā fuisse, qui censuerūt omne, quod mouet ipsum, quoq; penitus moueri. Quod quidem hoc falsum sit ac non ita se habeat inquit ex alijs demōstrādum esse, qm̄ prorogat rōnem, ac supersedet vsque ad octauum huiusce operis librum, in quo demonstrabit, non omne mouens moueri. Porrò appetibile mouet, ipsum tamen non mouetur. Item simulachrum, mouet ipso non moto. Præterea panis mouet esurientem, & ipse non mouetur, similiter pabulum mouet asinum.

Actus autem eius, ꝙ est potētia, cum actu est operatur vel in ipsum, vel aliud qua mobile est, motus nimirum est.

Definitionem motus repetit. Verum dupliciter scribitur is contextus, vno modo quidem. Actus entis potestate, quando actus existens operabitur nō qua aliud motus est, i. actus entis ptāte, quando hoc ptāte aliud, qd inexistens actu effecerit non quatenus actu, sed quatenus ptāte, hic erit motus. Sed scribiť etiam alio modo apud Alexandrum, qm̄ ipse in antiquis exemplarib. sic inuenisse inquit. Actus entis ptāte cum actus existens, operabitur in seipsum, vel in aliud quid actu existens, qua mobile est hic est motꝰ. Hæc vel seipsum vel aliud dixit, qm̄ eorum quæ mouent aliqua in seipsis habent, principium motus, vt naturalia, exempli gratia quæ augentur, & alterantur aliqua vero extrinsecus motus initium nanciscuntur vt artificialia. Ob hæc igitur dixit vel seipsum, vel aliud, perinde ac dixerit, actum autem dico virtutem, quæ siue in seipsum operabitur, id est siue in seipso virtutem mouendi habuerit, siue aliunde, idest extrinsecus illam obtinuerit.

Dico autem qui sic est. Nam est æs potentia statua, attamen non ens actu vt est æs, motio est. Non enim idem est esse æris, & aliqua potentia mobilis.

Exponit definitionem cur adiecerit, quatenus mobile. i. quatenus pōt moueri. Inquit. n. æs potestate statuā esse, licet sit actu æs. dico igitur motum esse actum æris nō qua æs est, sed actum eius potentiæ, qua fieri statua pōt. Deinde ne qs suspiceť non differre inter se esse rei ac rōnē eius, & id ꝙ est ptāte statua, qm̄ vnum vt idem est esse æris, & illius ꝙ est in potentia statua, merito idipsum deinceps ostēdit, in vnoquoq; aliud dici hoc aliquid esse & aliud id quod est in potentia mobile.

Quoniam si esset idem simpliciter ratione, æris vt æs est actu motus nimirum esset. At non est idem vt dictum est. Patet autem in contrarijs. Nā valere quidem esse, ac ægrotare posse, non eadem sunt sed diuersa.

Quod ipse inquit hoc est. Qm̄ si idem esset æris rō essentiaq; & id ꝙ est potentia mobile, qm̄ æris esse, actu est, & actu mobile moueť: Æs igitur quatenus æs, moueretur: quapropter idem esset dictu actu æs, & motum, quod quidem apertissime falsum est. Nā tripus æreus manet, & ipse actu est licet motus actu non sit, immo penitus non mouetur, sed stat, & quiescit duplicauit autem hæc verba idem simpľr, & ꝫm rōnem, vt insinuet, si essent idē æs actu, & æs quatenus ptāte vergit ad statuam, hoc modo gn̄aliter essent idem. quamobrem nō solum idem subiecto essent, sed etiam rōne, at certe fieri potest quispiā dicet vt æs actu, & ptāte mobile sunt, idem subiecto, q̄ tn̄ rōne diuersa sunt, qm̄ alia est vtriusque definitio. At ipse deinceps ostendit in potentijs repugnantibus, contrarijsque exempli causa in potestate sanandi, & potestate ægrotandi aūt calefaciendi vel frigescendi fieri non posse vt eædem subiecto sint: alioquin contraria inter se eadem essent. Nam quæ eidem eadem sunt inter se eadem esse nemo dubitat.

Esset enim idem ægrotare & valere.

Inquit si potentiæ contrariæ eædem sunt, certe, & actus potentiarum erunt ijdem. At in præsentia liquet non modo ægrotare idē non esse huic actui sanari: Sed etiam omnino repugnare atque contrarium esse.

Subiectum autem, & id quod valet atque ægrotet vnū & idem est.

Inquit subiectū id ꝙ diuisim valet, & ægrotat vnū idemq́ue esse. Quamobrem si potentiæ ægrotandi, & sanandi non vnum sunt, sed contrariæ & subiectum ꝙ illas defert vicissim ac diuisim vnum idemque est, ergo potentiæ non sunt eædem subiecto.

Cum aūt non sit idem, quēadmodum neq; color est idē atq; visibile. Patet actum possibilis ea ratione qua possibile est motum esse. Hunc igitur esse atque tunc re⁊ moueri cum est iste actus, & neque prius, neque posterius.

Altero vtitur exemplo. Nam color ꝫm idem non est color, & visibile. Sed color. i. ꝙ luce præsente pōt actu mouere diaphanum. s. corpus transparens, visibile aūt accidit colori. Item color non collocať inter ea quę ad aliquid referuntur, qm̄ est qualitas. Sed visibile numeratur inter illa, quæ mutuo se referunt. Si quidem visibile sit alicuius videntis visibile, præterea color est, & si nō vr̄, at visibile esse nō potest nisi videatur. Si ergo demōstrauimus, diligenter potētias à subiecto differre, recte definitionem motus attulimus, vt motus sit actus entis ptāte, quatenus ptāte est, & non qua actu est, esse igitur motum. i. quod motus sit id, quod diximus. s. actus entis in potentia, qua tale est inquit, & tūc moueri cū iste actus accidit, id est tunc motus fit quando id quod est potentia, quatenus in potentia, acceperit suimet actū, & non prius, quàm accipiat, quando duntaxat est in potentia neq; cum acceperit, postquàm solum in actu est.

Contingit. n. vnumquodq; interdum operari & nō operari, ceu ædificabile qua ædificabile, & ædificabilis actus, vt ædificabile ædificatio est. Nam actus, ipsius aut est ædificatio, vel domus. At cum est domus tum non est ædificabile. Ædificabile vero ædificatur. Necesse igitur est actum, ipsius esse ædificationem. At ædificatio motus est quidam. Eadem & ad cæteros motus accommodabitur ratio.

Quoniam dixit motū duntaxat esse huiusmodi actū dico. s. entis potestate, qua tale est, ac neq; illum esse potentiam, neque post illā, hoc modo vult probare. s. motum non esse affectionem ante potentiam neq; post eā. Nam inquit id ꝙ est potestate aliquando agit, aliquando non agit. Lapides enim & ligna cum sint ædificatilia, aliquando non habent hanc actionem, exempli gratia quando mouentur per se in quibus nihil ædificator agit. Interdum hn̄t, qn̄ ædificatio esse dicitur. Quod vero antequàm obtineant actum non moueantur perspicuum est. Nam motus est, quidam actus. Reliquum igitur est, vt motus adsit vel quando ædificatur ædificabile, vel postquam conditum erit. Sed postquàm absolutum est cessat motus, moueť, autem quod ædificatur, quandiu ædificatile est, quāobrem motus, aderit in eo tēpore medio, quo ædificatio fit, superstite adhuc ędificatili. Nam definiuimus motūm esse actum entis potestate quatenus tale est. Cæterum inquit, quod quidē diximus de ipso ædificatili, idem dicimus de alijs motibus, vt in dealbatione calefactione cæterisque alijs.

Quod

Quod autem recte diximus de motu, patet ex hisce quæ de ipso cæteri dixerunt, & quia non est facile ipsum alter definire.

Signum, quod recte definiuit motum, hoc adhibet, quia cuncti, qui de illo tractauerunt, nihil recte dixerunt, atq; illud, q̄m aliter definire illū nemo potest. Diximus autem supra, non sat esse motus definitionē probare: Sed oportere, vt demonstretur, non posse aliter haberi exactam definitionem eius. Vnde inquit modo neque alios recte sensisse, qui aliter de ipso nitebantur dicere, neq; posse aliter de ipso dicere, q̄ statutum est. Pythago rei quidem aiebant motum esse alteritatem inęqualitatē, & non ens. Quocirca Aristoteles inquit ij ergo qui motum esse alteritatem inæqualitatem, & non ens asserunt vel hæc motum esse inquiunt, vt eundem motum asserant esse inæqualitatem alteritatem, & nō ens, vel vt ex his motum adesse contendant, exēpli gratia, vt cum omne mobile idipsum dicant ex non ente, vel ex inæqualitate, vel ex alteritate moueri. Quod igitur motus inæqualitas alteritas, & nō ens eadem dictū non sint, patet, q̄m in multis est alteritas, in quibus motus non adest. In oīb. fere alteritas est attamen cūcta, q̄ sunt non mouētur. Nimirum alteritas in terra est cum alterata sit ab alijs elemētis, quæ tamen ob id non cient, item in Socrate est alteritas, qua ab equo alter est q tamen ob id non mouetur, quia alter est ab equo, præterea inæqualitas est inter decem & quinq;, & inter diametrum, & latus, attamen hæc moueri quia inæqualitatem habent, necesse non est. Rursus animalium partes, inter se alteræ sunt, & numerus digitorū inæqualis est, numero pilorum capitis aut barbæ, & tamen partes nō idcirco repente mouentur quia alteræ sunt neq; numerus, quia inæqualis, cietur. Eodem etiam modo motus neq; erit non ens. Nam si quis assereret motum esse nō ens: in cunctis autem rebus non ens est, motus vero nō in omnibus. Si vero non ens simpliciter motū diceret, ergo cū amplius latiusq; sit non simpliciter, multo magis non omnibus erit. Cæterum q̄ neq; ex his, neq; ad hæc motus esse posit, ostenditur. Quoniam nō modo mobile ex inæqualitate, & alteritate mouetur, sed etiā ex identitate. Siquidem non solum altera eo q̄ altera sunt mouētur neq; inæqualia quoniam inæqualia sunt, sed etiam ipsa æqualia & eadem nihilominus ex identitate, & æqualitate mouentur. quare motus non minus erit idētitas æqualitasq;, quam alteritas inæqualitas, & non eas, quæ cum dixerit deinceps explicat qua mente Pythagorei hæc motum esse differunt, & inquit eo argumento commotos fuisse, quia motus est indefinitus. Et indefinitū est priuatio, igiē motus erit priuatio. cū n. determinatus sit, & ad formam peruenerit, non amplius mouetur, ea autem oīa quæ prius diximus. s. inæqualitas alteritas, & non ens sunt indefinita, priuatiua. Vñ & alia principia in eodem ordine posita merito ipsa motum esse dixerunt. Sciendum enim est in duos ordines vtrinque ex aduerso collocatos Pythagoreos diuisisse principia rerū, & vnāquāq; cōiugationē decē q̄ busdā pr cipijs d'scribebāt, quarū vnā, ordinē bonorū. alterā malorū appellabāt. Subijciant declaratiōis cā ij ordines vtriq; ex aduerso cōstituti vt ipse alias narrat.

Bonum	Malum	Hæc igitur princi-
Finitum	Infinitum	pia rerum in hūc mo
Par	Impar	dum in vtrunq; ordi-
Vnum	Multitudo	nem vtrinq; ex aduer
Dextrum	Sinistrum	so cōstituta Pythago
Lumen	Tenebrę	rei diuiserunt, quæ cū
Mas	Fœmina	diuisissent alterum or
Quietum	Motum	dinem statuerunt in
Rectum	Curuum.	quo meliora cōtrario
Quadratū	altera parte long'us,	rum continerentur,

alterum vero in qua peiora deterioraq; haberentur ad quæ omnia redegerunt. Inquit Arist. quoniam alter ordo erat peiorum ad deteriorum principiorum qui cū sit priuatiuus indefinitus est, idcirco motum veluti indefinitum sub eo redigere. Verū nō diuisere hos duos ordines vtrinq; ex aduerso constitutos tanquam prædicamenta informalia, & priuatiua principia. Hoc modo itaq; Aristo. priuatiua esse principia alterius ordinis dixit qui etiam diuisit principia in formā & priuationem & suo more potius, hunc ordinem peiorum priuatiuum instituit, q̄m consueuit meliora contrariorū formas appellare, & deteriora priuationes. Vnde igiē Pythagorei suspicati sunt alteritatem inæqualitatē & nō ens motū esse explicauimus, proinde inquit motus vī etiam aliquid indefinitum, quoniam alterius ordinis, principia etiam sunt priuatiua, & ob id indefinita, merito igitur ad indefinita principia motum redegere, si quidem alterius inæqualitas, & non ens in ordinē peiorum collocantur. Talia igiē sunt principia motus apud eos, cæterum motum esse infinitum probat hoc syllogismo, motus est indefinitus, indefinitum est priuatio, Motus igitur priuatio: alteram quidem propositionē, dico. s. maiorem probabimus vtentes conuersione ex cōtrapositione. Nam si forma definita est, priuatio igitur erit indefinita. Sed minorē ipse probat dico. s. motum esse infinitum. Nam eorum quæ sunt quædā sunt actu simpliciter, quædam potestate, in quorum neutra diuisionis parte collocatur motus, q̄nquidē nec ea q̄ solum potestate entia sunt, moueantur, neq; ea quæ solum actu sunt. Sed cum motus in neutris pure collocet, tū vtrisq; participat, & ob id indefinitus est, quia ipse in nullo certo genere rerum ponendus est, cum igitur, dixerit causam, cur illi reducebāt motum in principia priuatiua, deinceps probat ipsum motum aliter definiri non posse. Inquit, & si concederemus res non modo diuidi in ea quæ potestate sunt, & ea quæ actu existūt: sed etiam in priuationem, q̄m ad nihil aliud motum redigere reducereq; possunt, & iam diximus motum neque actum esse eorum quæ sola potestate sunt, neq; eorum quæ solo actu consistunt, tamen quod neq; ad priuationem reduci queat perspicuum est. siquidem res, non propterea quod priuatione participant, ob id motu participabunt, q̄m fieri potest vt priuētur forma, & non moueantur, sed quiescāt. Præterea recte diximus, motum esse rei potestate actum, priuatio autem nō est alicuius rei actus: ergo motus non est priuatio. Quamobrem si motus in nullo istorum collocandus est: Reliquū est, vt modus quem explicauimus, solus verus sit, is erat modus vt ipse in genere actus collocaretur. Verum non illius actus perfecti, qui pro forma accipi solet: Sed illius, qui vna adest cum potētia, & eam seruat. Quocirca motus actus imperfectus dici solet, q̄m adhuc retinet potentiam. Verum actus appellaē propterea quod penitus ex potentia ad actum perfectum tendit. Hęc omnia itaq; differit antequam finem imponat sermoni de motu. Imponet autem finem cum demōstrauerit in calce, motū non esse in mouente, sed in eo, quod mouetur. Repetit proinde sermonem de mouentib. & mobilib. Et quærit qualia sint mouentia, quæ p̄cipuē cum mouent econtra moueantur, de quibus in lib. de Generatione, ac in lib. de Anima exactius exploratiusq; inquirit. Sed hoc in loco inquit ea esse mouentia econtra; & mota. quæ præterquam q̄ mouendi facultatem habeant, etiā mobilis sunt. Sed quæ sunt hæc: inquit ea esse quorum immobilitas est quies. Nam quibus motus inest: Hæc ipsa quando non cientur, quiescere dicuntur. Econtrario eorum quæ non sunt apta moueri, immobilitas non appellatur quies sed hoc ipsum immobilitas, & statio, merito itaq; huiusmodi mouēē, & mo-

& mouentur. Siquidem habent potentiam, quibus.n. operæpretium est agere,& aliquando ex quiete moueri,& aliquo modo talia mouere & moueri,ꝑterea asserit oportere vt mouens,& mobile sese tangant, quæ se tangunt,quatenus vtrunq; est in actu,& in alterum vicissim aget.Sed quatenus in potentia vtrunq; vicissim patientur.Verum cœlestia cum ea quæ hoc orbe continentur,mouent,etiam tangunt, à quibus tamen non patiuntur,quoniã non sunt potestate mobilia.Sed actu mobilia,& facultatem habent mouendi ſm motum localem.Sed alijs motuũ generibus cœlestia neq; actu neque potestate mobilia sunt. Et vt paucis complectar velut ipse in lib.de Generatione dixit, quæ sunt eiusdẽ materiæ,cum mouent,patiũtur.Nam eo quod omnia, quæ ortui subijciuntur communem habent materiam ea sunt potestate,fit vt agens cum tangit patiens agat, ſm actum,qui est in seipso,& potestatem,quæ est in illo quod etiam patitur ab illo in quo agit per eandẽ rõnem,vt calidum appositum,& iunctum frigido & calefacit,quidem illud qua actu calidum est cum frigidũ, sit potestate calidum,econtra autem patitur ab eodẽ, qua potestate est frigidum & illud actu est,& frigescit. Quib.habitis cæterum motum definit exactius dicens motum esse actũ mobilis,quo mobile est. Prior quidẽ diffinitio in qua dicebaẽ motũ esse actũ rei ptãte quatenus talis est,cõplectiẽ ẽt actũ pfectũ.Etenim potẽtiarũ altera prior dr,quæ est ſm aptitudinẽ,& altera sc̃da, q̃ est ſm ordinẽ cuius actus non erat motus,sed perfecta formæ receptio,motus autem est ex priori potentia in priorẽ actũ mutatio,quãobrem magis propria est hæc definitio,quam nunc affert,qm̃ potentiã complectiẽ.

Neque enim motum mutationemq́; quispiam in alio genere ponere potest.

Qm̃ motũ in gñe actus collocauimus inquit fieri nõ posse vt ad aliud genus reducetur quã nos reduximus.

Id ita esse inde continuo patebit considerantibus, vt quidam alij ponunt ipsam diuersitatẽ, & inæqualitatẽ, & id quòd haud est motum esse dixerunt.

Truncatim dicit.Nam cum duas quæstiones posuisset alteram,vt alij non recte senserint de motu,& alterã,fieri nõ posse vt aliter tradaẽ definitio eius: Cũ velit aggredi probationem reuertiẽ solum ad priorem quæstionem. Et dicit. Neq;.n.motũ & mutationem in alio gñe quis ponere statuereve põt,& cũ non reuertaẽ ad sc̃dam induxit probationem tanq̃ reuersus sit & inqt, constat aũt nobis considerantib.neq; motum esse velut nonnulli posuere dicentes ipsum inæqualitatem alteritatem & non ens esse,qua ꝑꝑ opus est vt aliquid adijciatur extrinsecus ne mancã faciamus rõnem. Vnde cõiũgenda cum his:Neq; motum & mutationem in alio genere,quis ponere statuereve potest.Hæc deinceps. Neque ij qui secus de motu tractauerunt recte dixerunt, quibus mox connectenda est hæc probatio. Cõstat autem nobis considerantibus neq; motum esse velut nõnulli posuere dicentes ipsum esse inæqualitatem &c.

At eorum nihil prorsus siue sit diuersum,siue inæquale,siue non ens necessario mouer videtur.

Primam suppositionem his verbis ponit & confutat eam cum supponat motum eundem esse cum alteritate inæqualitate & non ente.

Et insuper non ad hæc,aut ex hisce magis ipsa mutatio, quam ex oppositis est.

Reliquæ suppositiones,vt neq; motus ex his fit, qm̃ neq; magis ex his,q̃ contrarijs esset,neq; magis in hæc, q̃ in contraria haberetur.Sed forte pro his hominibus responsum dari potest, qm̃ non ita sentiebãt motum esse alteritatem inæqualitatem & non ens,vt impræsentia Arist.accipit ꝙ vel eadem,vel ex his,vel in hæc,qdˀ reprehendi facile posset:sed vt verisimile non est, vt ij viri prudẽtes periti,q̃ hoc supposuerint,Sed potiˀ, quia omnis motus est,quidam excessus ab eo,à quo mouẽ, videlicet mobile aliquo modo à seipso alienaẽ, eo q no dimouetur à forma q̃ prius obtinebat,& idem à seipso fit diuersus,mutatione vel ſm qualitatem,vel ſm locũ. Item sibi euadit inæqualis, quoties mouẽ ſm quantitatem,qui etiam fit aliquo modo nõ ens, propterea ꝙ prior forma,q̃ obtinebat non est,inæqualitas igiẽ,& alteritas est motus non respectu alterius rei inæqualis vẽ alterius moti,sed respectu eiusdẽ,& ad seipsum. Hoc mõ ẽt motus est non ens,quia oẽ quod mouẽ, in eo ꝙ moueri dr,non est id ipsum quod quidem prius erat.

Causa autem in his ponendi motum fuit,motum inde finitum quoddam esse videri. Alterius vero principia seriei,indefinita sunt sane,quia sunt priuatiua.

Hic mentem eorum explicat,qua commoti motum hæc esse affirmare contenderẽt,& inquit ꝑpterea,qdˀ motus quippiam indefinitum est,ita eos sensisse. Nam altera series est ad quam reducebãtur alteritas inæqualitas,& non ens,ad quæ motum redegere,qui eo ꝙ priuatiuus erat,indefinitus appellatus est. Merito itaque motum collocarunt in ea coniugationem principiorũ quæ indefinita erat quoniam ipse indefinitus est. Sed fieri põt,vt ij qui motum esse non ens asseruerũt,illius naturam magis attigerint:Si non ens ita vocauerint,vt nullo modo vsquam sit,sed per non ens senserint mobile ipsum nondũ id assecutũ ad quod mouẽ, sed adhuc imperfectũm.Hmõi.n.ens in potentia nos vocamus.

Nihil.n.ipsorum aut hoc aliquid sunt sane, aut tale, aut cæterorum quicquam est prædicamentorum. Aut vt videatur motus indefinitum quoddam esse causa fuit nõ posse ipsum aut in potentia rerum,aut in actu poni simpliciter. Neque n id ꝙ esse põt quantum,neque id ꝙ est actu, quantum necessario mouetur. Et motus actus quidẽ esse quidam videtur,imperfectus tamen, ꝓpterea quòd ipsum possibile imperfectum est, cuius est actus motus.

Querunt hoc in loco interpretes,quo pacto inquiat Arist.priuationem esse indefinitam ꝑpterea quod sub nullo prædicamento concluditur.Cum contrariorum eadem sint genera.Sed respondent singulorum priuationem formis ac proximis oppositam esse, ex quibus solent mobilia ad habitum trãsmutari,quocirca priuatio vnaquæq; collocaẽ in eo genere in quo habitus reponitur.Sed quomodo non homo,nõ equus,& omnia huiusmodi priuatiua, cum modo accipiat priuationẽ pro negatione,siquidem in his, quæ priuatiua sunt nõ licet appellari oppositum formæ:Sed cum ij vnam formam negent,& cum nihil definitum inferant, non modo formã,sed neq; priuationem, idcirco inquit priuationem in nullo gñe collocari, nõ ꝙ reuera ad nullum redigi queat, sed quia definitũ genus in id reduci non potest.Non homo.n.potest esse alia substantia præter hominem,& quantum,& quale, & vnumquodq; aliorum prædicamentorum. Inquit igitur priuationẽ certe definiteq; non posse ad aliquod genus reduci. Causa autem cur videatur motus esse indefinitum,quoddam: fuit quia motus indeterminatus est simul etiã causam erroris Pythagoreorum aperuit.Sed impræsentia idipsum probat.s.motum esse indefinitum ex diuisione rerum in actu & in potentia.Et ostendit motum in neutro rerum genere proprie reducendum esse.Siquidem neque actu ens,ꝙ est substantia, vel quantitas, aut aliquid aliorum mox cum fuerit,moueri necesse sit. Neq; potestate ens,quoniam neq; potestate album cum fuerit,necesse est repente moueri. Nihil horum igitur motus est neque actus simpliciter neque potentia,sed medium horum aliquid.s.actus,quidam imperfectus non abijciẽs potestatem,ꝑꝑ hoc motus est indefinitus, qm̃ in nullum

in nullum eorũ q̃ sunt dico videlicet neq; in his q̃ ꝑtãte sunt, neq; in his q̃ actu (Siquidem oĩa quæ sunt iu his diuidi solent) pure sincereq; motus reponendus est.

Et ideireo difficile est accipere quidnã sit motus: Necesse.n.est ipsum aut in priuatione, aut in potentia, aut in actu simplici ponere. At nihil horum esse posse videtur.

Cũ indicasset veteres nõ recte definitionẽ mot' tradidisse & qua mẽte cõmoti ad hæc absurda deuenere, mõ alterũ q̃situ ꝓbat vt neq; aliter definiri motus q̃at q̃ definitus sit. Et inquit siquis annueret votis eorũ cõcedẽs ea q̃ sunt diuidi in ea q̃ tũ actu consistunt, tũ vero ꝑtãte, tñ sub nullo horũ gñe motus cõprehẽderet. Sed q̃d neq; motus sit ens ꝑtãte, neq; actu simplr, perspicuum est, ꝙ vero neq; priuatio sit, neq; in eo gñe collocet priuatiõis ex hoc clarissime patet, quia multa sunt quę priuatione participãt, & tñ motum non obtinent.

Restat igitur modus ille iã dictus, actum quidem ipsum aliquem esse, talem autem actum, qualẽ antea diximus, q̃ difficilis quidem est cognitu, potest autem esse.

Cũ destruxisset oẽs opiniones quibus nõnulli ita de motu sensere, siue eas q̃bus poterãt sic sentire reliquũ est, vt ea vera sit q̃ ipse dixit. Nã cũ duplex sit actus alter q̃dẽ q̃ fit ẽm ꝑfectæ spẽi receptionẽ, vt actus videndi oculorum per quẽ iã visionẽ & actionẽ recipiunt alter vero potẽtiæ actus appellat, qui in re ipsa fertur idipsum ꝙ ꝑtãte est motus in igne, q.n.cũ sursum fert ad huc retinet potẽtiã delatiõis sursum, priorẽ itaq; actũ motum esse nõ asserimus. Siquidem ille magis statui & quieti assimilet q̃ motui. Secus itaq; erit, eo ꝙ act' est, & penitus potẽtiã egressus est, iꝑfectus autem, ꝓpterea quod nõ abiecit oĩno ꝑtãtẽ, sed simul adhuc eã trahit. Nam mobile cum sursum ducitur habens adhuc potentiam ad mouendum sursum, sic mouetur.

Mouetur autem & omne mouẽs, vt diximus quod est potentia mobile. Et cuius immobilitas quies est. Cui enim motus inest, huius profecto immobilitas quies est.

Hic repetit sermonẽ de mouẽtibus & motis. Et inquit oẽ mouens ꝙ cũ mouet ẽt ꝑtãte mobile est: Hoc ꝓprius mouere & moueri dr, ea autem mouentia ꝑtãte mobilia dicimus, quorum ĩmobilitas quies est. Verum hęc i sequẽtibus huius operis voluminib. demõstrabit.

Nam in hoc agere ratione, qua tale est, mouere ipsum est. At hoc facit tactu. Quare simul etiam patitur.

Cũ dixerit qualia sunt mouentia & mobilia q̃ cũ mo tua ẽt mobilia sunt, & hmõi esse, quorũ ĩmobilitas qes est. Impñtia docet, quo pacto hæc mouẽtia ecõtra mo ueant. Imprimis aperit q̃d sit mouere, q̃m mouere est ĩ hoc agere, quaten' tale est, vt agere circa calidũ, vt calidũ est, ꝙ q̃dẽ est calefacere. Sed agere in hoc aliter fieri nõ põt nisi sese agẽs & patiẽs tetigerint. Cũ igit agens nõ solum actu est hoc aliq̃d, sed ẽt ꝑtãte aliud, necesse est vt id ꝙ ẽ ꝑtate ĩ mouẽte (cũ sese iuicẽ tetigerit) pati ab eo ꝙ est actu in mobili, ꝙ q̃dẽ mot' est, quapp mouẽs ꝓpr' ecõtra mouebit. mouet aũt vicissi a patiente, q̃m vnũq̃dq; ĩnũ ante quicq̃ aliud quidẽ nõ agit q̃ ĩ ĩnũ. Elt aũt oĩno id ꝙ ẽ ĩ potẽtia veluti ĩnũ. Cũ igit calidũ, ꝑtãte sit frigidũ, & agit calidũ in frigidũ ipsũ tãgẽdo & ꝙ est ꝑtãte, cũ ꝓximũ fuerit actui, ducit in actũ, necesse oĩno ẽ id ꝙ ꝑtãte frigidũ ẽ, pati ab eo ꝙ actu frigescit. Quãobrẽ necesse est calidũ cũ agit, vicissi ppeti.

Quocirca motus actus est mobilis, vt est mobile. Accidit aũt hoc ipsius motui ta&u. Quare simul etiã patitur.

Vt dictũ est, diligẽtius ex dictis definitionẽ mot' tradit, cũ motũ nõ esse entis ꝑtãte simplr, sed mobilis actũ ĩpñtia dicat. Verũ q̃spiã istaret aduers' priorẽ definitionẽ dicẽs id ĩpẽ ꝑtãte dextrũ, cũ dextrum me v.g. actu mutãte ad leuã, mutaret quidẽ ex potẽtia in actũ, & tñ nõ moueret. Sed ꝗ dubitãtes hoc recte dr, ꝙ ꝑtãte sinistrũ mouebat solũ & nõ potẽtia dextr, potẽtia nanq; vna est eorũ q̃ ad aliquid referunt. Nã ipse respõs inter ea q̃ inuicẽ referunt vt potẽtia est, vel actus, actus qdẽ eiu sdẽ pñtis habit' est, potẽtia vero oppositę ĩ q̃b' cõuersio fieri oĩno põt. Sed in relatiõe qua pr & fili' mutuo referunt aliter euenit. Cũ fili' nõ possit esse patris sui pr, ibi nõ erit opposit' habit' ipsorũ. At in dextri & sinistri similiũq; relatione, vnus habitus, erit positionis actus & oppositi potẽtia. Si ergo fuerit vnus habit' eorum q̃ ad aliq̃ referunt ĩ quo dextrũ, sinistrum, ante, retro, mutuo sese referũt ac referri dñr, necesse est vt si alterũ mouet & reliquũ moueri. Nã dextrũ & sinistrũ hñt esse ĩ hoc igit habito motu necesse ẽ vt vtraq; moueant q̃ hñt eẽ ẽm illũ. Themilti' ergo absolute eñdet actũ q̃ est ingñe aliq̃d nõ seruare ꝓpr' ꝑtãte, queãdmodum actus ẽm alteratione seruat eã ꝑtãte qua alterabile ducit ad perfectum actũ. Sed ĩ his fieri mutationẽ subitã ex potẽtia ĩ actũ. In gñe igit eorũ q̃ ad aliq̃d sunt, vnus act' solus ꝗspicit qui perfectus & absolutus ẽ. Imperfectus vero nõ ꝗspicit. Nõ.n.pedetẽti dextrum fiebat me mutãte ad leuã sinistrum, sed repente atq; momẽto. Idẽ ergo cum in dextrum me ꝗfero moueor ẽm locum nõ moueor autẽ ẽm relationẽ. Primum igit eos q̃ ꝗ Arist. hãc mouent q̃nẽ oportebat ĩ his iperfectum actum ondere ꝙ quidpiã facere non poterant, q̃nquidẽ illa ducantur ex potentia in actum non per motum, deinde definitionem motus ab illo assignatam refellere. Sed hęc dubitatio hoc mõ deleta dilutaq; sit. Q̃m autem in oĩbus ꝑdicamentis potestas est & motus non ĩ oĩb. reperit, ac q̃m vt iam dixi deductio ex potentia in actum nõ solum dr de actu iperfecto dico. Lde eo quo ducit quil piã ex priori potentia in priorem actum: Sed & dr de perfecto actu qui est ex scd'a ꝑtãte in ẽm actũ merito Arist. definitionẽ commodius adaptat. Et ne q̃s hãc definitionẽ reprehendat ꝓpea ꝙ motum per mobile tanq̃ idẽ per idẽ indicare cõtendit. Nã cum motus ex eorum numero sit quæ ad aliud referunt, Hoc.n.superioribus postulatum & concessum accepimus, cum ergo motus referat ad mobile, siquidem motus sit mobilis motus, aliter definiri non potest quam definitus sit non ꝑtermittentibus nobis id in definitiõe ad ꝙ refertur, quemadmodum neq; patrem siue filio & duplum sine dimidio, constituere, definireq; possumus. Accedit etiã ꝙ mobile aliquãto notius est q̃ motus. Nõ.n.idem est nosse motum esse & quid sit motus. Nã vt sit cuiq; patet, Quid autẽ sit, Hunc quoq; nos quærimus. At vero motum esse res motæ nobis idicãt, quas mobilia nũcupamus. Quar e vnĩ mobili definiẽdo motũ rẽ perfecto notiorem ad declarãdum id ꝙ erat ignotius, affert.

Semper aũt id quod mouet formam aliquam afferret aut hoc, aut tale, aut tantũ, quæ quidem principium erit, & causa motus, cum mouet. Id enim quod actu est homo, facit hominem ex eo quod est potentia homo.

Inq̃t mouẽs oĩno formã vnã decẽ ꝑdicamẽtorũ habebit. Nã hoc est cã & pricipiũ motus. materia.n. est principiũ passiuũ & forma actiuũ. Necesse est igit mouens aliq̃ habere formã q̃ q̃dem in mouente cã sit mouendi.

Quæ cum ita sint: patet motum in ipso mobili esse, sed in quam quod mutatur. Est enim actus huius ab ipso motiuo. Motiui quoq; actus non aliq quis, nam est.

Propositũ est ĩ his q̃rere cũ sint mouẽs motũ & mot' nunq̃d mot' ĩ mouẽte vl ĩ moto collocet, sed ꝓbat ex definitione motus, ipsum in moto ꝯstitui. Est. n. inquit motus actus qui ꝑficit a mouẽte in mobi li. Si mot' est actus mobilis & vniuscuiusque actus in eo est cuius actus esse dr, motus igr erit in mobili, sed mobile mouet, ergo mot' erit in moto. Et ꝓrsus in eodẽ actus est in quo fuerat verum si aliqs actus mouẽtis potẽtia est (vt inq̃t) attamen ipse alter nõ est ab eo actu, ꝙ rei mobili hæret, neq; seiungitur ab eo, sed in eodem est, qui

sane fit à mouente, & moto inest. Non.n. cẽsendum est
vt alius, quidem fiat à mouente, & alius insit moto, sed
vnus sit quẽ simul cum mouẽs mouet efficit & mobi le
mouet. Vn⁹ igit vtrisq; actus est, vnus inq̃ subiecto, sed
nõ rõne: quemadmodum itaq; ascendentes, & descen-
dentes vnum idemq; spacium q̃q̃ peragant alio ascẽdẽ
tes ceperunt iter, alioq; descendentes: Ita de motu dicẽ
dum est vnus quidem actus subiecto est, diuersus tñ ha
bitu & consideratione habet, qui profecto cum à mo-
uẽte capit initiũ, factio appellat, cũ vero à moto patien
teq; passio nuncupat, qui siue factio dicat, in patiẽte re
sidere conspicit, qm̃ agẽs efficit in patiente: Siue passio
adhuc multo magis in patiente cõsistere intueri libet.
Sed cum hæc dicit rõnem adducit, qua ꝓbãt motũ nõ
esse vnum vtrisq; actũ, sed duos. Nam alius est act⁹ acti
ui & alius actus passiui, quod quidẽ cõstat argõ diuer-
sorum noĩum, & finium, actus.n. actiui appellat factio,
& passiui passio. Itẽ opus, & finis factionis est factũ, &
passionis passum. Sed quorum fines differunt principia
ẽt differunt, q̃obrem duo actus erunt, atq; duo motus.
si ergo duo, vel alter quidem in mouente erit, & alter in
moto, vel vterq; sit in moto. Alterũ nanq; factionis mẽ
brum cõstitui nõ põt, dico.s. vt vterq; in mouente, qm̃
ꝑspicuum est huius suppositionis absurdum. Nã si vter
que in mouente esset, accideret aũt vt mouẽs duos mo
tus obtineret, & id ꝙ mouet nõ habere motum, quod
quidẽ absonum est. Si ergo alter eorum cõsiderabit in
altero ceu factio in faciente, & passio in patiente, econ
trario fieri non põt.s. vt sit passio in agente & factio in
patiente, alioquin patiens esset nõ patiens, sed agẽs si'r
agens non agens, sed patiens. Si vero vt diximus, factio
residebit in agente & passio in patiente, prorsus neces-
se est quemadmodum patiens motum tanq̃ proprium
actum in seipso tenet ita ẽt mouens teneret. Si igit mo
uens in seipsum motum habebit, vel mouebit, vel non
mouebit, ꝙ si migrabit, & mouebitur, accidet vt oẽ ꝙ
mouet ẽt moueat. Siquidem oẽ mouens suimet actum
in seipso tenet, quod quidem plane falsum est. Nã amã
tem effigies & ciet, & cib. panisq; esurientẽ ac gramen
asinum, quæ tñ econtra non cient mouentẽq;. Quod si
mouens non mouebit aliquid habebit motum & non
mouebit quod absurdum ꝑfecto est. Vnde si vtrosque
actus in moto, & patiente collocabimus, primum qui-
dem incõmodum sequit vt alterius peculiaris actus al-
teri tribuat. Deinde sequet vt duo motus spẽ differẽtes
in vnum, & eundem finem tenderent quod quidem fie
ri nequit. Nã fieri põt vt quippiã moueat duob. motib.
diuersis spẽ, qui tendãt ad differentes formas, qm̃ quidẽ
idem queat moueri in locũ simul ac alterari augeri &
discere. Atq duo motus differẽtes spẽ in vnã & eandẽ
formã tendere ꝑuenireq; nequeunt, qm̃ ij duo motus
vel ex diuersis principijs in vnum & eũdem finẽ ducũ-
tur vel ex eodem vnoq; in idẽ & vnũ perueniunt. Siqui
dem ex differentibus qm̃ oĩno ex contrarijs in contra
rias formas tendunt atq; oĩs mutatio constituta est in-
ter cõtraria, seqnet incõmodum vt duo eidem vndiq;
sint cõtraria, quod quidẽ absurdum est, qñquidem vni
sp̃ vnum contrarium est. Quod si ex eodem vnoq; prin
cipio ad vnum & eũdem finem motus tenderint per ea
dem media etiã fluent, qm̃ sp̃ mutationes, q̃ ab eodem
in idem cõtendunt ꝑ eadem media trãseunt, ceu muta
tio ex nigredine in albedinem sp̃, ꝑ fuscum mediũ fit,
& aquæ in aerem mutatio per medium vaporem ꝑdu
cit, & de oĩb. alijs simpl'r dicendum est, quare fieri non
põt vt duo differentes motus ab eodẽ principio in eũ
dem finem veniãt. Summatim igit cõcludam⁹, nõ posse
actus ita cõstitui vt vnus vicissim in altero sit, nec vter
que in vno tñ: nunq̃.n. ex vtrisq; dico.s. ex mouente, &
moto vnus actus ꝑficiscit, alioquin ex hac suppositio-
ne sequerent quidem absurda, primum.n. inquit, seque
tur idipsum absurdum q̃ paulo prius diximus, vt duæ
res spẽ differentes vnum & eundem actum haberent,
quemadmodum.n. albi & calidi nõ erit vnus, & idem
actus ita cõsentaneũ, & nõ ab re est neq; agentis & pa-
tientis eundem actum esse. Deinde inquit, si vtriusque
vnus actus erit ẽt ambulatio & adiscentia eædem erut,
& adhuc gñalius factio & passio eædem, qm̃ ipsę quoq;
actus sunt. Qđ si hoc cõcędit agere, & pati eadem erũt
quod quidem est ipsum agere ꝭm actum. Nã cum dixe
ro dealbationem, & doctrinã ipsum actum dicã. Sed cũ
dixero albescere, & moueri inquiã, & agere ꝭm actum
vel motum cum itaq; vnus ac idẽ actus sit, & ipsum age
re per actum vnum & idẽ erit. Si aũt hoc cõcedit agẽs
etiã vnus & idem erit. Igit ꝑceptor discipulo seu docẽs
adiscenti & facienti, idem erit: ergo accidet ꝑceptorẽ,
quaten⁹ docet adiscere, & agẽtem qua agit, pati, quod
quidem absurdum est. Præterea quod quidem ipse in
dubitatiõe nõ adiecit, veluti iã idipsum posuerit ĩ prio
ri suppositione in qua dr̃, si duo essent actus, verumtñ
in solõne cum hoc ponat tanq̃ absurdum idipsum per
soluit, si ergo vn⁹, & idem actus in aliquo erit: vel.n. in
mouente vel in moto, sed illum in mouente esse absur-
dum est, alioquin esset motũ sine motu, & aliqũo mo-
uebit sine motu. Si aũt in moto statuet, rursus idẽ absur
dũ emergit, vt alteri⁹ actus peculiaris alteri tribuat, &
in vnoquoq; nõ esse ꝓpriũ vniuscuiusq; actũ. Hoc igit
cum ambigat aduersus definitionẽ, cæterũ ꝑsoluit du-
bitationes. Ad suppositionem quidem ĩ qua supponit
duos esse actus factionem & passionẽ, & absurda, q̃ illi
accidunt, nihil rñdet, ꝑ pea qđ neq; vera est suppositio.
& absurda, q̃ vñr deduci, sunt elenchi & nõ dubõ. Sed
alia absurda, q̃ alterã suppositionem sequunt in qua dr̃
vnũ actũ esse in vtrisq; ꝑsoluit qm̃ eadẽ suppõ ipsi vr̃
vera esse atq; exoluit prima rõne in qua habet alterius
actũ alteri tribuere, q̃ posuit in dubõne tanq̃ sequentẽ
primã, suppõnem, in qua dicebat si duo essent act⁹ vtri
que in moto, in solõne autem ꝑsoluet eã tãq̃ cõsequen
tem eã in qua dicebat si vn⁹ erat act⁹, & idem in moto
esset. Nã vt dicebã nihil rñdet ad rõnẽ, q̃ refellit suppõ-
nem in qua dr̃ si duo essent act⁹, qm̃ neq; ipsi vr̃ vera es
se suppõ. Rñdet igit ad alterã & inqt nihil incõmodi
ẽe si alteri⁹ act⁹ alteri tribuat immo necessarium est in
his, q̃ sunt ad aliquid. Porrò posuim⁹ à principio mouẽs
& motum de numero illorũ esse, q̃ ad aliquid referunt.
Exẽpli gr̃a actio patris in alio quidẽ nõ suscipit, q̃ in fi-
lio siquidẽ actio patris nõ seiungit à filio, sed in ipso fi-
lio est cõstituta, q̃ quidẽ cũ ortũ trahat atq; initium à
patre, residet cõstituitq; in filio, ita etiã act⁹ illi⁹ qui ꝑ cã-
dorem facit, in quodã alio nõ suscipit, q̃ in albefacto, &
ꝑceptoris doctrina in alio nisi ĩ discipulo recipit & gñа
liter agentis actio suscipit in patiente. Nihil.n. aliud pa
tit patiens, q̃ id ꝙ agens agit, siquidem cũ agit agẽs si-
mul patiens patit. Si ergo qđ efficit agens, hoc idem pa
tit patiens, & quod patit patiens in ipso residet patien
te, nã in patiente passio statuit: Ergo qđ efficit agens,
hoc in patiente erit. Vñ syl'ls in prima figura cõficit, q̃-
obrem si factio act⁹ est facientis, ipse erit in patiẽte. Ne
cesse náq; est, vt eorũ q̃ sunt ad aliquid, act⁹ alteri⁹ in al
tero sit. Caterũ ad ꝭm absurdũ rñdet quo dicebat id
incõmodi sequi vt duorũ drium specie vnus idemque
actus esset. Inquit ergo id in quibusdã neq; absurdũ es-
se dico.s. in his, q̃ sunt ad aliqd, qñquidẽ aliud erit ptãs,
aliud vero act⁹ eiusdẽ pniæ. Verum vnus est eorũ actus
subiecto, sed nõ rõne. Vna.n. est dealbatio quatenus al
bũ cãdorẽ efficit & albefactũ albescit, idẽ etiã est Theo
rema qđ docet ꝑceptor & adiscit discipulus, igitur do
ctio Theorematis vna est quã docet magister discipu-
lum & discipulus docetur. Nõ.n. aliud doctio est quam
ipsa

ipsa adiscentia aut susceptio disciplinæ à pręceptore, similiter ēt disciplina quæ eædem subiecto sunt, rōne autē discrepāt. Quēadmodum ascensus & descēsus, & ex Thebis ad Athenas ꝓfectio, & ex Athenis ad Thebas reuersio, q̄ ꝓfecto vnum iter vnumq; spacium hn̄t, sed rōnem proficiscendi diuersam, sicut ēt ab infimo loco sursum migratio, & ex alto loco ad deorsū delatio. Nā hinc cœpto itinere ascēsus est, illinc vero descensus, ita ēt, in agente & patiente repetit̄, qm̄ vtriusq; eadē vnaque actio est, sed qua capit initiū ex agente, actio: qua ex patiente, passio, sicr ex discipulo disciplina, & ex magistro doctrina eruditioq;. & hoc merito accidit, qm̄quidē nihil aliud agens agat, q̄ id ꝙ est ptāte patiēs, igitur actus agentis idē erit ac vnus pnīæ patiētis, vnus igitur est vtriusq; actus subiecto sola rōne soloq; habitu differens. Deniq; ad vltimū absurdū rn̄sum affert, qm̄ dicebat̄ si vnus esset vtriusq; actus doctio eruditioni q̄ in discipulo suscipit̄ eadē esset, ꝙ si hoc dat̄ pceptor idē erit discipulo. Ad hoc itaq; rn̄det, non oportere, vt disciplina doctrinæ eadem sit, qm̄ iā id absurdum valere, vt docere discereq; ac docētes, & addiscētes eadē essent. Nā si prorsus, & quoad oīa veluti vestis, & tunica eadē sunt ita doctio, & disciplina essent, oporteret sequi absurda quæ diximus. Sed cum non quoad oīa eædem sunt, sed subiecto eædem rōne aūt differentes, nō necesse est, vt pceptor sit idem cum discipulo, neq; doctrina cum disciplina, qm̄ ēt cum ascensus, & descēsus subiecto vnū sint, tn̄ nō sunt idem ascendere ac descendere, neq; ascēdens, & descendēs. Itē neq; cū vna sit intercapedo vnūque iter est Athenis ad Thebas, & ecōtra ex Thebis ad Athenas, iā ꝓficisci ex Athenis ad Thebas idē erit cum ipso reuerti ex Thebis ad Thebas, neq; proficiscēs ex Thebis ad Athenas, idē erit cum eo, qui redit ex Athenis ad Thebas. Hoc igit̄ modo doctrina disciplinę eadē erit. Vn̄ neq; oportet vt discere, & docere, neq; docens & adiscens eadem sint, & vr̄, neq; doctrina & disciplina quoad oīa ꝓprie eædem erunt, sed duntaxat ſm subiectum, quod si doctrina & disciplina funditus non sunt eædem, neq; docere, & discere, neq; pceptorē & discipulum eadem fatebimur. Verum antecedens concessit doctrinā. s. eandē esse disciplinæ, qui deinde refellit cōsequēs, tanq̄ falsum dico. s. vt docere, & discere, docēs & discens eadem sint, sed consequens neq; à principio cōcessit dicēs neq; doctrinā disciplinæ eādem esse, qm̄ neq; definitione eædem sunt, sed subiecto. Quapp nullū incōmodum suscipit̄ si vnum esse vtriusq; actū concesserimus, qui ab agente ꝓficiscit̄, & in patiente subsistit quare si actus mobilis motus est, qui vnus, & idem motiui sit & idē est in mobili ꝓductus à mouente, ac mobile est motū, igit̄ in moto motus sedebit, & nō in mouente. Etiā patet id qđ dubitat̄. Nā dubitat̄ nūquid motus sit in mouente, vel in moto, vel in vtrisq;. Nam actus est huius ab eo, qui mouet. Præterea ōndit̄ ex diffinitione motus ipsum esse in moto & nō in mouente. Est. n. inquit motus actus moti à mouente ꝓficiscens. Vn̄ ēt pfectiorem motus definitionem nūc tradit, qm̄ cōplectit̄ ēt cām actus. Nā inquit act° est mobilis à mouente ꝓueniēs, prior aūt definitio erat motus est act° mobilis, quaten° mobile est, ī qua nō aperit à quo hmōi act° ꝓducat, & fiat, sed ea q̄ mō ꝓponit̄ idipsum ostendit. Motiui quoq; act° nō ali° est. Si. n. mot° act° est mobilis à mouente, nō igit̄ alter est motiui act° ab eo q̄ est in mobili, sed vnū & idē pficiēs quidem subiectum, dico. s. motū, qui fit à mouēte. Nā mouere mobile est motiui act°, sed mouere mobile idē est cū moueri mobile.

Ambo nāque actum esse oportet. Est enim hoc quidem motiuum, quo potest, hoc autē mouens, quo agit. At ipsius mobilis est actiuum. Quare perinde amborum vnus est actus. Atq; vnius ad duo, & duorum ad vnum idem est, interuallum, & vt accliue, atq; decliue. Hæc enim vnum quidem sunt: at ratio non est vna. Similiter res sese hēt & in hi ce quorum alterum mouet, alterum mouetur.

Cum dixit nō alium esse motiui actum idcirco inqt hoc ipse nō dico vt vtrunq; ipsorum nō hēat aliquem actum necesse. n. est, vt hēat. Et qđ motum hēat actum pspicuum est, qđ vero mouēs hēat aliquē actū in pntia ꝓbat, & inquit. Est. n. motiuum quaten° potest mouere, mouere antē est agere. Si mouēs inquit aliqn̄ mouendi pnīam solum hēt & aliqn̄ agit p eā, patet vt mouens ēt aliquē actum hēat, quo ptāte motiuum sit actu mouēs: Mō actiuum sit circa rē mobile. Quapp sm̄ rōne vtriusq; act° est. Idest & si mouēs agit tū nequaq̄ aliter agit, q̄ in mobili quatenus mobile actu mouet̄, quare si in mobile agit, & act° motiui est ipse mobilis mot° vn°, igit̄ erit vtriusq; actus. Et quod mirum non sit, vnū eūdemq; actum esse duarum rerum, qui sola rōne differt, & duob. vocat̄ nominib. exēplis psuadet. Inquit nāquē admodum idē est vnius ad duo, & duorum ad vnum interuallum: Vnum quidē & idē subiecto, nihil. n. interest aliquid vnū ex duob. ad vnū moueri, & ecōtra ex vno ad duo. V. g. dicere rōnē hēt vnum ad duo, nihil differt si cōtra dixerimus, q̄ rōnem hn̄t duo ad vnum: Vnde solo habitu rōneq; differunt, sed subiecto eadē sunt. Sed q̄q̄ est vnum interuallum ac spacium, tn̄ habitu cōsiderationeq; discrepat. Nā duo ad vnum hēt proportionē duplā at ecōtra. s. vnū ad duo habet rōnem dimidij ad duplum. Similiter etiam, qui ascendunt & descendunt, habitu rationeque differunt, licet vna sit distantia.

Existit autē hoc loco dubitatio differendi facultati ac commodata. Necesse est. n. actū aliquem esse ipsius actiui nēt ipsius passiui. Est. n. actio quidem illius, passio vero huius. Et opus finisve illius actio, huius affectus.

Differēdi facultati accōmodatā dicit ꝓ hoc. s. digna discussione quadāq; disputatione quasi psuadēda sit & rōe, & sorone tractāda. Quæ est igit̄ dubitatio medius fidius hæc, vt nunq̄ videat̄ recte dictū vnū esse vtriusq; actū, sed vtriq; oportet quēdā peculiarē actū tribuere, qui ab altero sit alienus atq; distinctus vt quoq; noīa indicāt, q̄ cum differāt vniuscuiusq; actui tribuunt̄, aliud. n. factio ē aliud aūt passio, differūt ēt effect°. Nā factionis finis ē factū passionis aūt passū. Si ergo noīa actiuū & fines differūt certe & ipsi act° erūt inter se distincti.

Si igitur ambo sint motus, sintq; diuersi, in quo nam sunt. Aut. n. in patiente, & eo quod mouetur sunt ambo, aut actio quidem est in agente passio vero in patiente.

Inquit si duo sunt act° vel vtriq; vel vn° in mouente sunt vel vtriq; & vn° residēt ī moto. Verū (vt dixi vtrosque ī mouēte esse nō supposuit. Sed poterat hoc ēt mō effici diuisio. Si duo sunt act° vel vtriq; sunt mot° qui sane à sese vicissim differāt vel vn° ex vtrisq; ꝓficiscit̄ vel eorū alter mot° est alter vero nequaq̄, sed hāc tertiā diuisionis partē nō supponit eā. s. dico, vel alter eorū motus est alter vero nequaq̄. Dico itaq; dubitationē nō ꝓponere actus tanq̄ funditus diuersos à motib. sed inquit, motum, & actum idē esse vt hoc mō hēat dubitatio aliquid verisim̄e ac id ꝙ facile suaderi pōt, in hūc modum procedit apud Arist. ipsa diuisio cū sint mouens, & motum vel horū duo actus duoq; motus sunt. Nā idē sunt actus, & mot° vel vnus act° & mot° vtrisq; inest. Quod vero dubitatio actum & motū in idē redigat ex his, q̄ hoc in loco inquit perspicuum est, cum dicat si igitur ambo motus sunt, in reliqua vero diuisionis parte inqt si vnus erit actus in qua accipit idē esse actū cū motu.

Qđ si hāc ēt actionē oporteat appellare: neīe solo cōueniēt.

Qm̄ ex dr̄ia nominum ꝓbauit duos actus esse, eo ꝙ alter vocatur factio alter autē passio: Vt nequis dicat, non voco agentis patientisq; actum diuersis distinctisque nominib. vt ex hoc impellar ipsos duos nominare:

Nihil.n.apud me differt etiam patiētis actum factionem appellare, qui est vnus ac idem cum patiētis actu. Et qm̄ neq; inueniref gñaliter in vsu græcorum nomē disciplinæ proinde ad hoc inquit. Quod quanquā eisdem nominibus eos actus ille appellaret, profecto illa, non erunt synonyma sed æquiuoca, qm̄ actus patiētis, non susciperet definitionem actus agētis, alioquin erit agens patiens, & econtra patiens agens, quamobrē naturæ actuum simul diuiderētur cum ipsis actibus, & si vno & eodē nomine vtriusq; actus ille appellaretur.

At vero si hec est, motus profecto in eo quod mouet erit. Eadem enim est, & in eo quod mouet, & in eo quod mouetur ratio. Quare aut omne mouēs mouebitur, aut aliquid motum habens haud mouebitur.

Inquit si duo extiterint motus, quorum alter in mouente residebit, & alter in moto, quemadmodum motus erit in moto ita etiam in mouente erit. Vt ergo id q̄ mouetur habet in seipso motum vt particularē actū ita etiam mouens habebit in seipso motum veluti proprium motum. Eadem quippe ratio est de vtroque. Si autem motus in mouente statuitur aut mouebitur, aut non mouebitur, siquidem admittif illud moueri oportebit, quoq; admittere vt omne mouens statim moueatur, quod quidem falsum est: neq;.n. appetibile mouet, & mouetur, neq; primum mouens mouetur, vt videbitur in octauo libro. Si autem nō mouebitur, absurdum erit, vt motum possideat, & non moueatur.

Quod si ambo, actio inquam & passio in eo, est, quod mouetur ac patitur, & hec duo doctio disciplinave sunt in ipso discente, primum quidem actus in vnoquoque cuiusque non erit. Deinde absurdum est duobus quippiam motibus simul moueri. Erunt enim alterationes, quadā vnius duæ atque ad vnam formam. At fieri nequit.

Cum supposuisset alteram motionem esse in mouēte, & alteram in moto, impræsentia statuit vtrunq; motū in eo, q̄ mouef, & inquit. Accidet igif doctionē & disciplinam factionem & passionem esse in eodem qd' mouetur. Si autem hoc conceditur, primum incommodum sequitur, vt actus alterius in altero collocetur. Deinde accidet, vt duo motus differentes spē in vnum, & eundem finem tendant ac ducanf: quod quidē fieri nequit, qm̄ nunq̄ duæ alterationes in vnam & eandē formam tendere, & peruenire queunt vt dealbatio & calefactio in albedinem commigrant, alioquin si ex differētib. in eandem formam motus differentes, tenderēt id absurdi sequef, vt duo vni aduersenf. Nam mutatio nō ex quouis temere, sed ex suo contrario fit, siquidē motus sp̄ ab vno eodemq; in vnum & idem per eadem media sp̄ fiat. Etenim sp̄ ex Thebis ad Athenas per eadē media fit commigratio vt per eadem confinia, diuersoriaq; & cætera. Sed quispiam contra rōnē ambigere poterit, qm̄ siquis moueatur ab eodem in idem per eadē intercapedines, is etiam ex diuersis in idem moueri poterit. V.g. sint duo termini diametri circuli: Et moueaf aliquis ex vtroq; termino in alterum, verum per diametrum vnum motum conficiet, alterum per semicirculum, quamobrem differentibus motis dico. s. motu orbiculari, & motu recto ab eodem in idem moueretur. Item moueaf quidpiam in eodem medio aeris statuto signo & alter motus fiat à terra qui capiat idem aeris signum & alter motus à cœli culmine defluat ad idem signum. Ad primam igitur dubitationem rñdeo, imprimis de naturalib. motib. impræsentia sermonē fieri, & non de his q̄ ab aīa p̄ficiscunf. At fieri nō pōt vt aliqd in motib. naturalib. qd' recto motu cief, in orbē feraf. Nā & si exhalatio ignita succēsioq; vna cum proximo vicinoq; aere ab vniuerso i gyrum & in orbē rapif, nō tñ s̄m naturā mouef, sed suprā naturam. Vt ēt corpora aīalium cū grauia sint s̄m naturā motu nēpe obliquo non à natura cienf: sed ab aīa, fieri ergo nō pōt, vt idem moueaf motu orbiculari, & motu recto naturalr: Nam ignis nō pōt aliter consequi vt in sublime feraf, nisi p motum rectum & eundē ad rectos terminos hoc est, æquales & ex quo in quod perductum. si.n. formica posset ex eodem in idem per diametrum, & circunferētiā moueri, ij duo motus nō essent spē diuersi, sed esset via solū, q̄ ocius, & minori t̄pis interuallo & lōgiore p agitur vt siquis moueref ex nigro in album interdū is minus t̄pis interdum maius cōsumeret alteratione quoq; habita vel tardiore, vel velociore aut momētanea, hoc ēt modo assero fieri in his motib. Si describeref in plano circulus, & quispiam per diametrum cieref, & alter p circunferentiā ad eundem finem, certe ij nō diuersis motus specieb. mouerenf. Sed vtriq; mouerenf eodem motu obliquo, quēadmodū ēt siquis p immensum aut ambitum terræ moueref, non diceret in orbē moueri, alioquin hoc mō cūcta aīalia in orbē moueri dicerenf: qm̄ in supficie quæ circumambit terrā mouenf, & aīus amplius efficere hunc motum obliquum non diceref, sed quid differrēt s̄m hoc ab ijs, q̄ circulo mouenf? Nō ergo sunt hi mot' diuersarū specierū, quippe vtriq; ab eadē virtute fiant, differunt aūt sola intercapedinis lōgitudine. Sed quid multis ipse moror, neq; id qd' in syllogismis accidit p̄bat rōne, dico. s. hoc, eadē cōclusio, pōt ostēdi aliis atq; alijs p̄positionib. & demonstratione, quæ recta appellatur, & ea quæ ducit ad impoe. Insup & ea quæ ostendif demōstratiōe recta pōt alijs atque alijs tū veris, tum ēt falsis p̄positionib. cōcludi, vt ēt ipse in superiorib. dixi, sed constat vt syl̄oi non sint naturales motus, sed instr̄a ad rōcinādum ac diælogices at de naturalib. motib. mō sermo est. Hæc itaq; ad primā dubitationē rñdem'. Ad secundā dico his admissis fieri non posse, vt ex diuersis principijs in aliquem finem naturalem vnum & eundem aliqua proficiscanf. Nam īter medius terræ ac cœli locus neq; grauiū, neq; leuiū est finis, sed via grauium & leuium, qm̄ & viæ ex contrarijs in contraria per eadem media sunt vt ex albo in nigrum mutatio & ex nigro in album per eadem media, v.g. per fuscum & inter medios colores.

At vnus ne alius erit. At rationis finis egreditur, diuersorum specie duorum vnum actum, eundemq; esse.

Ad aliam descendit suppositionem in qua dr̄ vnum & eundem esse actum mouētis, & illius q̄ mouef. Inqt ergo nō oportere supponere vt vtriusq; agētis. s. patiētis vnus sit actus, qm̄ vt inqt absurdū supponif duarū rerum specie differentium vnū & eundem actum esse.

Et si idem doctio disciplina ve: Et actio atque passio docere etiam discere idem erit: & agere atque pati. Quare necessario discet omnia qui docet, & patietur qui agit.

Quatuor hæc seriatim se habent docens, doctio, docere, & eruditio. Et est eruditio finis, quem introducit doctrina. Verbi gratia vt ipsum ædificium, est quodquidem ædificatores perficere nituntur, ita etiam rei eruditio est ipsum theorema quod animo inseritur. Docere autem, & doctio eadem esse videntur, tamen eadem proprie non sunt. Differunt inter se, qm̄ doctio manifestat motum ipsum & actum per se, at docere respectū actus præceptoris ad discipulum significat: quēadmodum.n. se habent motus, & mouere, ita se habēt doctio & docere, & simpliciter factio, & facere. Inquit si duorum dico. s. docentis & discentis & simpliciter agentis, & patientis vnus esset actus, doctio & disciplina vniuersaliter actio & passio eædē essent, sed si hæc sunt inter se eadē, & ea quæ deinceps sequuntur eadē erunt, videlicet docere, & discere, vnde accidere hoc maximū incōmodum docētē qua doceret adiscere, & agentē qua parte ageret, pati: quod quidem absurdū est. Præterea si vnus, & idem actus esset in mouente, accideret id, q̄ mouetur,

mouetur, non habere motū. At si motus erit in eo q̃d mouetur, igitur actus alterius peculiaris erit in altero.

An neque alicuius actum in alio esse absurdum est. Est enim doctio docentis actus.

Hoc in loco soluit dubitationes, & tādē à prima exordit̃ in qua dicebat̃, vt alterius actus in altero esset, & inquit hoc neq; absurdū esse, vt in quibusdā alteri⁹ act⁹ in altero cōstituat̃. nā ita hn̄t oīa, quæ sunt ad aliquid, sed vr̄ hāc solonē ponere veluti rīsum ad eā priorem suppositionē, in qua supponebat̃ vtrosq; actus in eo q̄ mouēs est collocari. Nā in hac suppositione dixit seq, hoc absurdū vt alterius actus sit in altero. Sed magis rōni cōsentaneū est (vt diximus) hāc sequi eādē suppositionē in qua dicebat̃ vnū esse actū, & hunc constitui in eo, quod mouet̃. Neq;.n. prorsus veram existimat eam suppositionem in qua supponit̃ duos esse actus, vt dubitationes, quæ ex ipsa proficiscentur modo soluat.

In aliquo tamē est, & nō incisus, sed est huiusce in hoc.

Nam præceptoris actus nō abiungit̃ ab eo, qui est in discipulo, sed ab eodem ꝓcedit & fit in discipulo. Verum non oportet simplr̄ existimate p̄ceptoris actū impressionē q̄sitorū esse. Nā per se neminē docēdo, pertractare theoremata pōt, sed motū illum theorematum, qui aīo discipuli fit, q̄m & si p̄nte discipulo, quidpiā p̄ceptor narrauerit, & nō ingnet quippiā aīo discipuli, neq; docere diceret̃. Hoc igit̃ modo doctrina erit non simplr̄ Theorematū traditio, sed ea suasio q̄ rōnibus p̄ceptoris discipulo innascit̃, & ingerit̃, q̄ ꝯm vnū habitū disciplina vocat̃: q̄ñ sumimus exordiū à discipulo & ad p̄ceptorē ꝓficiscimur; atq; simpliciter quoties ab effectu ad cām redimus disciplina vocatur: cum vero econtrario incedimus, factio doctioque vocatur.

Neque quicquam prohibet vnum duorum eundē esse. non vt idem habeat esse.

Secundū absurdum dissoluit, nihil vetat, inquit, duorum diuersorum specie vnum actum esse. Verum intellige tu subiecto vnum & non definitione.

Sed vt est id quod est potentia ac id quod est actu. Neque necesse est docentem discere, & si pati, atque agere idē est, non vt ea tamen quæ rationis eiusdem sunt, vt vestimentum ac tunica, sed vt via vna ex Thebis Athenas, & ex Athenis Thebas petuntur, vt & antea diximus.

Siue hoc inquit quod ipse hoc modo explico. s. nihil prohibere, vt vnus sit duorum specie differentiū actus, verum non ꝯm oīa vnus, sed quēadmodum vnū est id, q̄ est ptāte & actu. Nam ptāte grammaticus deinde actu fit grammaticus, qui vnus, & idem subiecto est, rōne tn̄ & diffinitione non vnus, q̄m aliter definimus ipsum cum est ptāte grāmaticus, & aliter cum actu est. Hoc igit̃ modo inquit fieri posse, vt vnus duorū sit, vel igit̃ hoc inquit, vel vt iam diximus, q̄m horum differētium sp̄ē pōt esse vnus & idē actus, qualia sunt ea quę ptāte & actu eiusdem potentiæ sunt & ducūt ipsum in actum. Hæc autem sunt gn̄alr̄ ea, q̄ agunt & patiuntur. Neq; necesse est docentem addiscere neq; si agere & pati eadem sint. In alterū absurdum descendit. Hoc.n. nō dixit si duorū vnus est actus, q̄m huius. s. doctoris actus appellet̃ doctrina, & huius. s. discipuli disciplina, erit q̄dem doctrina disciplinæ eadē. q̄ si hoc concedit̃, oportet ēt hæc cōcedere, quę hoc sequunt̃. s. docere, & discere eadem esse: si autē hoc admittit̃, accidet docētē oīa discere. Ipse igit̃ solonem affert resoluendo cū à posteriorib. initium faciat & ad priora reuertat̃. Inquit non .n. necesse est, si docere idē esse cum hoc q̃d hmōi vocabulo explicamus discere, vt docens discat, quatenus docet, q̄m si hoc mō idem essent ea subiecto & rōne idem esse vrgebimur fateri. si vero non ita idem sunt, sed veluti & via ex Thebis ad Athenas, & ex Athenis ad Thebas, necesse nō erit vt, idē sint rōne, sed solo subiecto.

Non enim eadem his omnia competūt: quæ aliquo modo sunt eadem. Sed hisce duntaxat quorum est eadē rō.

Non est necesse inquit si aliqua eadē esse affirmarentur, iam oīa quæ eisdem insunt vel eadem consequunt̃, vt ipsa ēt eadem sint. Sed illa ꝯm omnia eadē sunt, quibus definitio eadem est. Impræsentia autem nos dicimus docere & discere eadem esse, non definitione: hac .n. differunt, sed subiecto: quamobrem non est necesse, si hoc modo sint eadem, vt docens etiam discat.

At neque si doctio & disciplina sint idem: idem erit & docere ac discere, quemadmodum neque si interuallum sit eorum quæ distant vnum, idemq́; est ab hoc ad illud, atque ad hoc ab illo distare.

Retrocedit vt dixi, ad id, q̄ prius ostendit, q̄m nō oportet vt si docere, & discere idem essent mox docentem discere. Sed cū ipsa dubitatio induxit docere discereq́; idē esse, eo q̃d accepit doctrinam eandē esse cum disciplina: In p̄ntia inq̄t, neq; hoc necessario sequi. Ecce.n. nonne inter capedo ex Thebis ad Athenas, & ex Athenis ad Thebas vna atq; eadē, tn̄ hinc distare & illuc accedere, atq; illinc ꝓficisci, & huc concedere nō eadem sunt. Hoc igit̃ modo neq;, q̄m doctrina eadem esset cū disciplina, necesse est iam docere discereq́; idem esse.

Omnino autem neq; doctio proprie idem est quod disciplina, neque actio idem quod passio, sed motus cui hæ insunt

Q̄m ex eo q̃d supposuit doctrina eandē esse cum disciplina, cætera absurda deducebant̃, prius quidē concessit, doctrinā eandē esse cum disciplina, & ostēdit nō necesse esse, vt docere & discere idē sint, p̄terea neq; si hæc eadē essent, oportere vt docens quatenus docet, ipse discat, Impræsentia autē explicat neq; doctrinā eandē esse penitus cum disciplina, sed illud idē esse cui tanquā subiecto inest ipsa doctrina & disciplina, Vt neq; ascensus & descensus sunt idē, sed scala cui iidē insunt ipse inquā motus. s. ipsa ambulatio & pedum trāslatio, ꝓprie eadē est, quippe q̄ vnā & eandē definitionē suscipiat. At q̄ ascēsus & descēsus q̄ insunt hmōi motui, velut suo subiecto, nō ꝓprie idē sunt, q̄m horū definitiones differūt. Sed motus cui hæc insunt vnus est, motum appellat mutationē ipsam, q̄ fit à doctrina ī discipulo. Ipsa.n. vna eadēq; est, q̄ cum refert̃ ad docētē, doctrina vocat̃, cū vero respicit discipulum, appellat̃ disciplina.

Nam huius in hoc, & huius esse actum ab hoc diuersum est ratione.

Quod diuersa doctrina à disciplina ꝯm definitionē demōstrat. Inquit.n. alio mō definimus actum hui⁹ in hoc. s. actum efficientis in patiente, & huius ab hoc. i. actum patiētis ab ipso efficiente ꝓductum. Nā alterū definimus esse actum ꝓficiscētē a motiuo & p̄ficiētē id q̄ mouet̃, & alterum simílr̄ dicimus illius actum, q̄ mouet̃ a mouente ꝓductum. Hæc igit̃ ab Arist. dicta sunt. Quæret forte aliquis si vere asserat̃ de oī mouente, & de eo q̄ mouet̃, vt motus sit solum in moto. s. eo q̄ mouetur & nequaquam in mouente, in alteratione quidem & in auctione quod reuera mouetur non est agens, sed patiens. Nam albescit id quod album fit, & non id quod efficit album. Item augetur non augens, sed id quod augetur idest, non agens, sed patiēs tamē motui secundum locum in quo aliqua mouētia eo q̄ mouentur mouent, non videbitur hic sermo conuenire posse. Nam si cœlum eo mouet succensionem ignitamque exhalationem quod mouetur, quomodo non dicimus mouens per idipsum, quo mouet, moueri, atque duos esse motus, alium quidem mouentis, alium autem illius quod mouetur, item alium cœli motum esse, & alium quo ea quæ hic sunt, mouentur taliter, vel taliter ab illo motu alterata? Quamobrē duo actus & duo motus non solum ratione, sed etiam subiecto

erunt, licet succensio moueatur eodem motu, quo mouetur mouẽs, quemadmodum ẽt vestis vna cum eo, in quo est, eodem motu mouet̃. Verum nõ eodem motu duntaxat, quo cœli moti sunt, proxima mouentur, sed etiam gñaliter oĩa alterationis motum subeunt. Nam ab eodem solis motu ad locum, quo ipsa rapiũtur in loco ẽt taliter, vel taliter alterantur. Ad hanc autem dubitationem brˀ rñdeo, illud nõ dixisse Arist. vt nullum mouens sit, qđ moueat eo, qđ mouet̃. Plane admodum dixit cũcta naturalia hmõi esse, vt aliter mouere nequeãt q̃ & ipsa mouent̃. Sed tulit vim ciẽdi à mouẽte inditam esse ei, qđ mouet̃. s. ipsam vim, & actum, quo ẽt ptãte mobile mouet̃ cũ pfectum est à tali actu, q cũ vnus sit, atq; idem, itineris principium à mouẽte capit, sed finẽ & perfectionẽ tanq̃ solam in moto adipiscit̃, siquidẽ ille cum in eo, qđ ptãte est, introductus idipsum non relinquat, sed velut mouẽs pficiat. Perfectio aũt est virtutis accessio, q̃ quidẽ est motus. Nã pponit artifex theorema: Et si nullus sit, qui discat, sed qñ ipsa accessio suscepta in discipulo egerit in ipsum laboriosã virtutẽ, q̃ nitit̃ assequi, illã affirmo vnũ & eũdẽ actũ esse, qui à pceptore exordiũ sumit & suscipit̃ ĩ discipulo monetq; ipsũ ac pficit id qđ ẽ ĩ ptẽtia, q pfecto residet ĩ eo q mouet̃, & nõ in mouẽte, qm̃ per ipsum mouens nõ mutat̃.

Quid igitur est motus, & vniuersaliter, & per partes etiam diximus. Non est enim obscurum, quo nam pacto, quaque species ipsius diffiniatur. Alteratio enim actus est alterabilis, vt est alterabile.

Primum. n. definiuerat motũ esse actũ rei ptãte quatenus tale est, deinde quia ptãs sumebat̃ p habitu, exactius diligẽtiusq; definiẽs motum, dixit illum esse actũ mobilis, qua mobile est. Inquit igit̃ summatim hæc est motus definitio: atq; hinc patet, quo modo vnaquæq; motus spẽs definiat̃, Nã dicemus alterationẽ esse actũ alterabilis quatenus alterabile est, & augmentationem actũ augmẽtabilis, quatenus auctile est, & lationẽ, quatenus ductile est. Sed cum dicit, quid est motus summatim, & sigillatim diximus, qm̃ nequaq̃ dixit definitiones, particularium motuum, q̃ ipsos explicẽt, qm̃ ea definitio gñalis põt cuiq; particulari motui adaptari idcirco subiunxit: Non. n. obscurum est, qũo definiat̃ vnaquæq; spẽs eius. Hæc coniunctio. n. reddit causam, perinde ac dicat, ob id dixi per partes, qm̃ ex assignata vniuersali motus definitione, manifestum erit, quomodo etiam vnaquæq; species motus definietur.

Enim uero motus hoc pacto etiam diffinietur: si potentia actiui atq; passiui vt tale est, actus esse dicatur, & simpliciter, & per singulos, vt ædificatio, vel medicatio. Modo eodem, & de cæterorum motuum vnoquoque dicitur.

Item (inquit) ex dictis rõ de motu clarior luculẽtior que assignari põt, q̃m est actus actiui ad passiuũ. Nam actus actiui ad passiuum est ipse motus, vel vt paulo ante diximˀ, est actus mobilis à motiuo. Cõuenit aũt hæc definitio ẽt singulis motib. & non solum speciebus. Inquit. n. ædificationẽ esse factum ædificatiui & ædificatilis quatenus tale est, & de alijs sitr dicendum est. Hæc aũt definitio ostẽdit vnũ esse actum mouentis & moti, (nã & ob id ẽt hoc mõ definiuit ipsum) Nã motˀ est actus actiui & passiui potẽtia, duorũ igit̃ est vnus actus.

Cum autem scientia naturalis circa magnitudines: motum tempusq; versetur, quorum vnumquodque finitũ, aut infinitum esse necesse est.

Principio huius libri diximus duo esse, de quib. agit, philosophus in hoc lib. s. de motu. & de infinito quẽadmodum in sequenti volumine de tempore loco & vacuo sermonem facturus est. Cum igitur sermonem de motu absoluit, & dixit quid sit motus, in quibus ipse conspiciatur, & quod sint species motus, cæterum hic proponit disserere de infinito. Et quemadmodũ consueuit in omnibus ferè problematibus: Hoc ẽt modo hic facit, imprimis ostẽdit pposito huiusce operis necessarium esse, vt agat de pposito pblemate. Et hoc in loco disputaturus de indefinito, si sit, an secus: Et si sit, nunquid substantia, vel accñs habeat̃, & in quib. collocet̃ in primis pbat sermonẽ de infinito, philosopho faciendũ est, vt breuib. eos, qui philosophiæ sese adiungunt, ad capescẽdum naturalis cõtẽplationis habitũ cupidos efficeret. Quod igit̃ sit necessariˀ naturali sermo de infinito, dupliciter ostẽdit. Primum, quia oẽs res, q̃ physico subiectę sunt, diuidunt̃ in finitum, vel infinitũ deinde argõ eorum oĩum, qui in philosophia quoquomodo claruerunt, non modo de infinito disseruerunt, sed ẽt idipsum statuere rerum principium. Sed q̃ nã res subiectæ sunt naturali, de quib. sermonem facit, inquit esse magnitudinẽ motum & tp̃s: de his. n. oẽs philosophi disserunt. Hæc autẽ oĩa prorsus necesse est vel finita est, vł infinita atq; sitr magnitudinẽ motũ, & tp̃s finita vel infinita esse. Nã de vnoquoq; horũ, hoc quæsitũ tractari solitum est. Quãobrẽ si naturalis hæc vult cognoscere, suscipiet profecto horum diuisionẽ, qua diuidunt̃ in infinitũ & finitum. Verum fieri non põt diligenter hæc cognoscamus, si non calluerimus, quid sit prorsus infinitum, atq; si prius non cognouerimus, an penitus sit vel nõ sit. Quod vero in opere de natura rõnem de infinito recte percunctari debeamus argõ coniecturæq; sunt cuncti veteres, qui cũ aliquẽ naturalis cõtẽplationis sermonẽ cum laude attigerunt nõ solũ infinitum esse dixerunt, sed ẽt idipsum eorum, q̃ sunt principiũ posuere. Sed de infinito varia est, & cõiter, & priuatim illorum sñia, oẽs. n. naturales infinitum posuere principium: Verum non principium per se, sed p accidens, quippe qui aliud esse aiunt principium per se ceu aerem, vel ignem, vel aliquid aliorum, aut oĩa hæc vel aliqua, vel intermedia, quib. infinitum quisq; accidere fatebat̃. Quapp per se quidem principium forte erat aqua vel aer, vel intermediũ. Sed quia accidebat aquã vel aerem magnitudine infinita esse ob id infinitum p accidens cõtinere rõnem principij dixere. Plato aũt & Pythagorei infinitum statuerunt esse principiũ per se, cum ipsi infinitum, neq; terram, neq; aerem, vel ignem aut aliquid aliud corpus dicerent, sed aliquo per se substantiam infiniti, quæ in eo esset adepta essentiã, qđ infinita esset, q̃ ẽt principium, & cãm eorum quæ sunt posuerunt. Verum dissentiunt inter se Pythagorei & Plato, qm̃ Pythagorei numerum dixerunt esse infinitum, numerum. s. nõ illum à materia seiunctum neq; incorporeum, sed aliquẽ sensibilẽ qui est oĩum sensilium elemẽtum & principium. Qm̃ ij oĩa sensilia ex numeris tã quã ex principijs prouenire arbitrant̃. Hinc sumpta occasione aiunt oĩa in numerum conferenda esse, qui ẽt naturæ fontẽ quaternitatẽ instituerunt, ij pterea infinitum nõ solum in sensibilib. collocarunt, sed ẽt extra cęlum esse dixerunt, qui illud neq; quale sit, neq; cui vsui sit determinarunt. Plato autem infinitum collocari in sensibilib. principiũq; oĩum sensilium esse & ipse assentit. Sed extra cœlũ nihil esse oĩno neq; corpˀ, neq; incorporeum, inquit tñ ipse infinitum nõ solum inueniri in sensibilib. affirmat, sed ẽt ĩ ideis esse, quas neq; intra cęli ambitum neq; extra cõtineri autumat, qm̃ neq; oĩno corpus extra cœlum locauit. Sed Pythagorei quoq; numerũ imparẽ infinitum esse assensere. Plato autẽ duo infinita statuit, q̃ magnũ & paruũ appellauit, dissentiunt igit̃ Plato & Pythagorei à physicis, eo q illi ĩfinitũ substãtiã eẽ posuerũt: Naturales autẽ statuere infinitũ accidẽs substãtiæ. Quocirca illi infinitũ principiũ p se arbitrati sunt. Naturales vero p accñs. Vñ fit, vt accidat Platoni & Pythagoreis, quidẽ asserere infiniti partẽ esse infinitam, qm̃ infinitum aiunt esse per se substantiam.

Et cum

Et cum pars substantiæ sit substantia ita etiam pars in-
finiti infinitum. At natura lib. id minime accidit. s. assere
re partem infiniti infinitum esse. Nam vniuerso aeri vel
igni & non parti infinitum accidere putant. Cæterum
etiam naturales non exiguo discrimine inter se discre-
pant, quanquam id omnes consentiant infinitum. s. vel
magnitudine, vel multitudine dari, cuncti nanq; natu-
rales diuiduntur in hæc duo, alij. n. sectant magnitudi-
ne infinitū, alij vero multitudine. Sed quæ sit inter eos
dissensio cum explicabimus verba videbimus. Sciendū
est, q̄ Pythagorei, quẽadmodum allegoricè numero-
rum doctrinā tradidere ita ẽt reposuere allegoricè in-
ter principia infinitum. Quod vero ita sit ex eisdẽ ver-
bis Arist. trahere possumus. Nam inquit eos dixisse nu
merum parẽ esse infinitū quẽadmodū imparẽ fecere in
finitū. Nimirum oĩa componunt ex finito & infinito.
Quẽadmodū ergo in numeris, qui vsq; ad denarij sum
mam pueniūt aliū alterius rei signum esse dicebāt: Nā
appellabant quinarium numerum, ius, propterea q̄ de
narium numerum bis diuidebat numerum, quoq; qui-
narium nuptui tribuebant ꝓpterea, qđ ex primo nu-
mero pari duo. s. & primo impari. s. tria varijs numeris,
formatis, numeri seipsos perficiebant, assimilat aūt nu
merus par fœminę, impar aūt masculo. Qm̄ igit ex hac
numerorum coniunctione fiebat numerus quinarius,
illum nuptias appellabant, & aliā aliarū rerum signum
faciebant. Vt ergo numeros rerum aliarum signa iusti
tuebant, ita ẽt affectiones ipsorum. Equidem signum
materię asserebāt esse ipsum numerum parẽ, & signum
formæ ipsum imparem, ex quib. in vnum cōiunctis res
fiunt, assimilat inq̄ materiæ numerus par, ꝓpterea qđ
vt numerus par diuisioni aptus est, & impar ipsi rei di-
uisæ, ita ẽt materia est diuisionis & interminationis cā,
& forma finis, & terminationis, ob id certe dicebāt nu
merum parem infinitum esse, qm̄ par est cā sectionis in
infinitum. Nā ipsa bina incisio efficit sectionem magni
tudinis in infinitum. Materia aūt ẽt infinitum est pro-
pterea quod magnitudinibus, & omnibus dimensioni
bus terminatis, ac interminatis subijcit, & causa est se-
ctionis in infinitum, & passionis. Verum quod Plato q
partes Pythagoreorum defendit, vocauerit materiam
esse infinitum, in ipso verborum contextu Aristo. indi-
cat. Inquit, Plato duo infinita dicit magnum & paruū.
Quod vero magnum, & paruum materiam. Plato ap-
pellauerit multis alijs in locis ab Arist. dictum liquet, q
præsertim in primo huiusmodi operis lib. inquit apud
Platonem hæc duo magnum, & paruum rationem ma
teriæ tenere, & vnitatem formæ.

Et si nō oẽ qđuis necesse est, aut infinitū esse, aut finitū.

Qm̄ ea quæ subiecta sunt physico, diuiduntur infini
tum & infinitum (Verum hæc diuisio non est illa gene
ralis in habitum & priuationem, Sola. n. diuisio per cō
tradictionẽ oīb. tū his quæ sunt, tum his quæ non sunt
congruit) ob id inquit oĩa quæ à physico cōsiderant di
uidi in finitum & infinitum. Etsi non oĩa quæ sunt, infi
nita vel finita habeant. Nam in his diuisio s̄m habitū,
& priuationem fit in quib. prorsus oportet priuationẽ
& habitum inueniri, tamen æquiualet diuisioni s̄m cō
tradictionem. Nam veluti quispiā diceret hominum,
alij vident, alij cæci sunt, is certe complexus est omnes
homines, qm̄ quicunq; homo aptus idoneusq; est vt vi
sum statim capiat, vel cęcitatẽ, atq; hæc diuisio s̄m ha-
bitum & priuationem æquipollet diuisioni per cōtra-
dictionem: Attamẽ si diuideret hoc modo canum, alij
vident, alij cæci sunt, diuisio minime omnes canes cō-
plectet, p p catulos. Hęc igitur dixi quoniam singula q̄
à naturali considerantur suapte natura queunt mox di
uidi in infinita vel finita, quocirca di it necesse est, vt
quæcunque a physico tractantur, finita sint vel infini-
ta, & si ipsa diuisio non complectitur omnia, quæ sunt.

Vt affectum ac punctum. Talium enim fortasse nullū necesse est in horum altero collocari. Ad naturalem sane philosophum de infinito si sit, nec ne, & si sit, quid nam sit contemplari pertinere videtur.

Affectionem inquit ceu albedinem vel nigredinẽ,
& simpl͞r qualitatẽ. Hæ sane neq; finitæ, neq; infinitæ
sunt, qm̄ neq; prorsus magnitudines sunt. Verum adie-
cit fortasse, qm̄ interdum dici solet multa albedo, & exi
gua, q̄ vt diximus in li. Prædicamẽtorū multa dici solet
p accidẽs, & non per se. Nam eo albedo multa dr̄, qđ in
magna superficie est. Hoc modo ẽt qualitas infinita di-
ci poterit vel finita, quia supficies cui inest vel finita vel
infinita esse dr̄. Punctum ẽt dici possit infinitum nō eo
quod percurri nō possit, sed qm̄ nō hẽt terminum, quẽ
admodum solemus circulū infinitū dicere eo, quod ter
minis nō claudit. Et vestẽ infinitā contextu, qđ nō hẽt
diuisionem vel numerum, cum infinita in re fila conti-
neat. Dicit autem in horum altero. s. finito vel infinito.

Atq; scientia huiusce cōtemplationem de ipso propriā esse, hoc signo patet. Omnes enim qui digne talem philosophiam tetigisse putantur, de infinito sermonem fecerunt. Ac omnes ipsum vt principium quoddam eorum quæ sunt posuerunt. Alij quidem per se, vt substantiam, non vt rei cuique accidens, vt Pythagorici atque Plato.

Ad hanc scientiam. s. naturalem cum ostendisset ex
ipsis rebus sermonem de infinito præcipue spectare,
nunc demonstrat idem ex vsu, & testimonium veterū,
præcipue præclarissimorum philosophorum.

Verum Pythagorici quidem in sensibilibus ipsum ponunt. Non. n. separabilem ipsum numerum faciunt: & id quod est extra cœlum infinitum esse dice ant. Plato autẽ extra quidem cœlum neque corpus esse: neque ideas putabat, propterea quod neque vsquam sunt ipsæ. Infinitum tamen, & in sensibilibus, & in illis esse censebat.

Pythagorei numerū, quidem simpl͞r non asserebāt infi
nitum esse, sed numerū parẽ, quẽ non abiunctum. i. nō
incorporeum separatumq; oīno à sensibilib. autumāt,
sed in ipsis veluti eorū elementum statuunt, qđ ẽt ex-
tra cœlum esse fatent, tanq̄ assenerent aliquid infinitū
extra vniuersum cœli ambitū esse siue illud vacuum sit
vel potius forsitan corpus, quod quidẽ nos respirantes
viuere dicunt, quẽadmodum Aristo. ẽt dicit cui rursus
cōstare potuit hoc ab illis allegoricè dictum fuisse. Siq
dem non cogitāt cœlū perforari & hoc modo infinitū
in mundum hunc ingredi, quo nos respirātes viuimus.
Sed illi forsitā vim summi opificis infinitū insinuarunt
cuius ope cunctis datum est, esse, ac pmanere. Sed ex-
tra cœlum eandem esse nō s̄m locum, sed s̄m substan-
tiam intelligendum est. i. ab omni substantia corporea
liberatā. Plato etiam cum id infinitum in ideis colloca
ret, certe infinitum virtute in illis statuit, eo quod ha-
bet vim, quæ hic continentur, in infinitum producere.

Et illi quidẽ par ipsum infinitū esse dicebant. Hoc. n. cōprehensum, atq; finitū ab impari prabet his ẽt quæ sunt infinitionẽ. Signumq; huius id esse quod in numeris accidit.

Inquit Pythagorei dixerunt numerum parẽ infini-
tum. Nam asseruerunt illū esse cām infinitatis in rebus,
sed numerus impar apud eos terminatiuus rerum erat
ac definitiuus, qm̄ is nō suscipit diuisionẽ sed eius par.
Inquit ergo eos asseruisse parẽ numerū cum cōprehen
dit ab impari, cām sectionis rerū esse in infinitas spẽs,
& indiuidua, & penitus diuisionis rerū in infinitū. Nam
numerus impar finit & terminat, at par cā est sectionis
in infinitū, sp in suas partes diuisionẽ suscipiens. Ex q
bus etiam manifestum esse potest eos per numerū parẽ
insinuasse materiam, & per numerum imparem for-
mam. Nam cum sit vnaquæq; forma p se impartilis, &
indiuisibilis, quādo ipsa materiæ aduenerit, & materia

complectatur formam, vt terminantem se, accidet qđ forma in multa indiuidua partiatur: Verum non per seipsam. Nam verbi gratia: Ratio substantiæ hominis, per se simplex vniformis & dimensione vacans est, sed per materiam in qua suscipitur in multa diuidit. Nam ipsa materia est causa, augedę multitudinis indiuiduorum in infinitum, forma existente vna ac eadem. Quemadmodum si annulus aut sigillum, alia atq; alia immo, mille vt infinitis figuris ceram impresserit, certe hic cã infinitatis nõ est forma annuli vel sigilli. Nam ipsa vna & eadem est, sed materia est causa. i. ipsa cera quæsem per alia atq; alia forma comprehensa definitur & terminatur cum per se sit indefinita. Huius rei signũ est, id ꝙ accidit in numeris. Nam oppositis gnomonibus, circa vnũm, ac seiunctim semper alia atq; alia numerorum species fit, quo etiam in loco notandum est, Arist. non ignorasse ipsos Pythagoreos hæc mystice dixisse, qm̃ ipse perinde, ac dixerint numerum parem, quem in quit ab impari terminari, non significare impare parẽ que in numeris, sed alia quædã per hos numeros significare contenderunt subiunxit signum eorum, quę diximus, id quod accidit in numeris facit, tanquam. i. illa quorum numerus signa esse dixerunt, minime numeri sint. Et quanquam impar, & par ea essent quorum alterum finitum, alterũ vero infinitum appellauere, tamẽ alia quędam his insinuabant. Hæc dicta sint hactenus. Cæterum si volumus discere parem imparemq; huius loci sententiam imprimis explicemus, quid arithmetici, & geometræ gnomonem appellent. Accipito itaq; locum quadratum, quem diuidito in quatuor quadrata æqualia, quorum tria constituant figuram similem huic elemento. Hæc nanq; figura gnomõ à geometris appellatur. Quisquis postea adiunxerit reliquo quadrato gnomonem quadratum auxisse, & non alterasse dr, vt in prædicamentis explicatum est. Nam ob id ea figura sic constituta gnomon appellatur, quoniam ipse additus, quadratis eandem formam figuramq; retinet, non solum in quadratis eandem formam seruat: Sed ẽt in omni parallogrammo. Nam gnomon est vt geometra definit, omnis parallogrammi quantum vis spacij, paralellogrammorum, quæ sunt circa diametrum cum supplementis, quæ sane circa eandem formam positus, semper eandem formam seruat, vnde & arithmetici, gnomones omnes impares numeros vocant. vt. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. & sic in infinitum. Nam si exordiũ sumpseris ab vnitate quam constitueris cum tribus, numerum quaternarium, efficies quadrangulum, quadrangularis autem est ipsa vnitas cum cuiq; lateri semel suam vnitatem iunxeris. Rursus si huic numero adiunxeris quinq; efficies, quidem tu Numerum nouenarium; rursus quadrangularem, cui deinde si copulaueris numerũ septenarium orietur numerus sexdecim, cui etiam adiungito nouem, constituetur numerus vigintiquinq;, & huic demum copulato vndecim producet numerus triginta sex. Et hoc modo in infinitum, si deinceps impares iã productis numeris iunxeris semper eandem figuram,
1. 3. 5. 7. 9. 11. 49. 16. 25. quadrangularem seruabis, præterea aliam quadrangulorum generationem tradunt. Si paulo à proposito digredi libet, quam fieri inquiunt per cursum reciprocũ numerorum, qui non solum generationem numerorũ quadrangulorum nos docẽt, sed etiã latus, in quo vnusquisq; describitur. Quod vt tibi hoc clarissimũ fiat extende latitudinem numerorum ab vnitate vsq; in infinitum, deinde ab vnitate initium sumito, quam cũ cæteris numeris componito, denuo reuertere ad vnitatẽ vsq;, & omnes quadrangulos inuenies. Exempli gratia. Vnum 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. & ita in infinitũ, dehinc componito vnitatem cum dualitate, & retrocedito in vnitatem apponendo illam & facito Numerum quadernarium quadrangularem. Rursus incipito à numero ternario, denuo rediens vsq; ad vnitatem iam appositam, & facito numerum octonarium. Et numerũ vlquequo hanc compositionem faciendo inueneris latus iam prodrcti quadranguli. Nam duo est, quadrati huius. s. quatuor & tria alterius, quadrati. 8. nam vsque ad tria componentis retrocessimus, & ita in infinitũ. Hæc igitur vt dixi extra propositum vagati sumus. Cæterũ quod ipse in hoc contextu inquit hoc est, qm̃ asserit numerum parẽ esse ens infinitum cum fuerit cum impari coniunctis erit causa infinitatis numerorum eorum qui producuntur ab eis. Impar autem propterea quod terminatiuus est, & terminus causa definitionis, & idẽtitatis illius est, quod producitur ab eo. Huius rei signũ est id ꝙ accidit in numeris, qui digitales linearesq; vocantur. Quoniam si ceperis ab vnitate, & deinceps cõposueris omnes impares inter se, quos gnomones appellat. Semper productos, quadrangulares comperies, quo pacto numerus, impar fit causa definitionis & vnitatis. Vnde ipsum appellarunt terminum. At si numerum parem coniunxeris cum vnitate, & deinceps cum cæteris numeris tum etiam imparibus nunquam eandem formam seruabis, sed procedes in infinitum mutatione eorum numerorum, qui continuo producuntur. Nam si composueris vnitatem cum dualitate, efficies ternarium numerorum trigonum, cui si adiunxeris quatuor efficies eptagonum, cui alius iunctus numerus alia semper emerget numeri species. Vnde numeri pares non modo seipsis coniuncti infinita ac infinita ꝓducunt, sed etiam si iungantur imparibus. Hoc igitur modo numerus par est causa infinitatis & indefinitatis. Et impar causa terminationis, & finitudinis. Recte igitur numerum parem vocabant infinitum. Verũ huius loci verba obscura sunt propter breuitatem.

Cum enim norma circa vnum: seorsumq; ponitur: nũc alia semper fit species nunc vna. At Plato duo infinita facit magnum inquam ac paruum.

Cum circa inquit, gnomones ponuntur. i. ẽ m cũ numerum, quo diximus illud inter se coniungi vna semꝑ & eadem species orietur, qui si seorsum ponerentur. i. si seipsis non adiungerentur, sed paribus nunquam eadem species fiet. V. g. vt diximus, duobus additis vnitati, deinde tribus additis quinq;, & deinde adiũctis gnomonibus, semper cæteris numeris paribus, vt tria duabus. & 4. 5. Nam nullo modo ex eorum congestu collectioneq; fiet determinata species. sed in infinitũ procedat mutatio, quo fit vt recte asseruimus numerum parem comprehensum à numero impari, & terminatum esse his, quæ sunt præbere infinitati. Quorum alterum, quidem esse oportet, vt collectionem numeri ac coniunctionem in propriam, & peculiarem speciem redigat, cum numerus par sit solũ causa infinitatis vt ostẽsum est. Plato autem duo infinita posuit magnum, & paruum. Ob id nanq; magnum, & paruum posuit duo infinita, qm̃ in illa bina magnitudinis sectiõe, aliud numero partiũ in infinitũ adolescit alterũ vero in infinitũ diminuitur, huius. s. diuisione magnitudinẽ cãm materiã esse asseruit, q̃ ẽt magnum & paruum appellauit ꝓpterea quod ipsa erat cã horum quæ diximus. Quam primum enim in materia forma introducta est, mox ipsa discrimen secundum magnum & paruum obtinet.

Naturales autem omnes aliam quandam semper naturam eorum quæ elementa dicuntur ipsi infinito supponunt, vt aquam, vel aerem, vel id quod inter hæc mediũ collocatur.

Naturales distinguit à Pythagoricis & Platone, qppe qui theologiæ potius operam nauauerunt. Inquit igitur Physici omnes infinitum non esse substantiam, sed accidens statuerunt, cui alteram substãtiam subijci voluere.

voluere. Verum ſinguli infiniti eam ſubſtantiā ſubiecere, quam eſſe rerum principium opinabantur. Verum conſentiunt omnes, vt infinitum nullo pacto ſubſtantiam eſſe admittatur, ſed accidens, quocirca idipſum, principium per accidens dici, & non per ſe contēdunt. Nam principium per ſe apud vnumquemque illorum, aliud eſt, ſiue illud ſit aqua, vel aer, vel aliquid alterum, qui profecto principio rerum infinitum ob ſempiternum rerum ortum tribuere. Eſt igitur hæc de infinito cōis philoſophorum ſententia atque opinio, quo vero diſſentiant, inter ſe, deinde oſtendet, quippe quiſq; ſuū quod ſtatuerat principium infinito ſubiecerit.

Præter eos, qui elementa finita fecerunt. Nullus enim ipſorum infinitum facit.

Nullus inquit eorum, qui ſtatuerunt plura habenda eſſe elementa, numero autem finita vt Empedocles, q̄ quatuor elementa rerum principia aſſeruit, ea neque ſi vnum neque ſi plura ſint, magnitudine infinita facit. Nam hoc abſurdiſſimum eſt atq; fieri nequit, alioquin ſi vnum eſſet infinitum oēm dubio procul occuparet, locū, & cæteris nō ſineret locū, vt exiſtere queant, ſi vero plura eſſent infinita, abſurdior erit ſuppoſitio q̄m ſi vnū multorū elemētorū nō pōt eſſe īfinitū: Certe multo magis fieri non poterit, vt plura infinita admittanſ.

Qui vero elementa faciunt infinita, vt Anaxa. atque Demo. hi infinitum ipſum tactu continuum eſſe dicunt. Ille quidem ex hiſce quæ ſunt ſimilium partium, hic autē ex indiuiduis illis corpuſculis quæ figuris differunt, ſuntque generandarum ſemina rerum.

Inquit qui numero elementa infinita affirmāt hi extitere Anaxa. & Demo. ſectatores aliter dixit ſimilaria infinita eſſe, alij vero atomos qui diſcrepant ab ijs, qui poluerunt vnum elementum magnitudine infinitum. Hi autem fuere, qui aerem vel aquam aut intermediū ſtatuerunt principium, quod illi contrarium dixere infinitum, q̄m illud vnum corpus infinitū a ſtipulati ſunt ij autem tactu infinitum fecerunt. Nā cum ſimilaria numero infinitæ ſubſtantiæ ſint, accidit ex his in vnū redactis atq; cōnexis vnum aliquod producatur ſm extenſionem, & corpus infinitū fiat. Dicit aūt ex toto veluti ſemine figurarum q̄m ſectatores Demo. inſectilia nō ſolum numero, ſed etiam figuris infinita eſſe dixerunt.

Atque ille quidem quamuis congeriei partem congeſtam eſſe perinde atque totam dicebat, quia videbat quod uis ex quouis oriri. Hic enim & omnes res olim ſimul fuiſſe dixiſſe videtur, vt hanc carnem, & hoc os, & quod uit ſimili modo. Igitur & vniuerſa, & ſimul, ergo non ſolum enim in vno qu que principium eſt ſegregationis, ſed in ipſo etiam vniuerſo.

Anaxagoras, & Democrit. diſſentiunt à cæteris naturalibus eo, quod illi infinitum eſſe continuum, hi aūt contactu infinitorum numero infinitum conſtitui aſſeruerunt, tanquam ijs accidat ſumere exordium ex infinito ſm numerum, & deſinere finireq; in infinitū magnitudine. Democritus ergo & Anaxagoras cōueniūt ſm hoc: differūt autem eo quod Anaxagoras ſimilaria ſegregatione ex ſeſe viciſsim produci inquit, Democ. vero atomos ipſas ex ſeſe mutuo generari non aſſentit. Item ille quidem quamlibet partem eſſe toti ſimiliter, commixtam argumento, quod quodlibet fieri ex quolibet videbat: Equidem Anaxagoras, vt inquit quemadmodum principio omnia in toto cōmiſceri aiebat. Et eſſe veluti quandam magnam ſimilarium miſcellā, quæ omnia in ſeipſo contineret, ita etiam in vnoquoq; particulari aſſentit omnia eſſe. In hanc autem opinionē inciderat (inquit) argumento, quod ſingula ſingulis oriri conſtituiq; videbat, quippe qui nihil ex nihilo, neque ex ente alterius generis, ſed ſimile ex ſimili produci autumabat. Quamobrem huic carni inexiſtebant omnia actu, ex qua illud quidem prius ſeparabatur, quod forte fortuna aptum idoneumq; erat, vt ſepararetur. Hinc .n. inquit, vr ſimul fuiſſe omnes res, aliquādo aſſeruiſſe. Nam ſi caro & os fiebant ex omnibus, & ex ipſis omnia etiam quodcunq; ex quocunq; producebatur: quapropter omnia ex omnibus prodibāt in lucem. Quod ſi omnia ex omnibus emergebant, cum vero non ſolum habeatur diuiſionis huiuſmodi oſsis, & huius carnis, ſed etiam omnium principium: Vr igitur omnia priuſquā ceptum eſſet ea diſſociare ſeiungereq; in omnibus cōſtituta eſſe. Nam ſi rerum omnium diuiſionis principiū eſt, & quodcunque ex quocunq; ſecerni aptū eſt, priuſquam igitur res initium ſuæ diuiſionis acceperunt ſimul omnes erant. Q̄m omnis diuiſio quodam tempore cepit. Verū quod res omnes ſimul fuerint, & omnis, diuiſionis initium ſit, deinde probat tanquam ex perſona Anaxagoræ. Verum quædam obiter ex eius ſententia concedenda petit, quædam ex aſſumptis poſtulatiſque tanquam conſequentia ſyllogiſmo concludit. Sed hoc in loco videbitur forte Ariſt. contrarium aliquod afferre his, quæ in .1. lib. de Anaxagora dixit. Ibi .n. dixit Anaxagoram aſſeruiſſe mentem primordio rerum ſeparare omnia ſimilaria voluiſſe, tamen non potuit id aſſequi: quapropter dixit mentem illam eſſe ſtolidā cum ea quæ fieri nequeunt aggredi ac facere niteretur. At hoc in loco inquit mentem, quodam principio cepiſſe cuncta ſegregare diſſociareq; quæ loca inter ſe pugnantia videntur. Reſpōdemus igitur hæc inuicem nō diſſidere, ibi .n. de vnoquoq; ſimilari locut' eſt, q̄m vnumquodq; ſimilare non poteſt, pure ſincereq; ſeiungi, vt caro adeo ſeiungi nō poteſt, quin in ſeipſa alias ſub ſtātias cōtineat. At hoc in loco loquitur de illa miſcella ex ſimilibus infinita magnitudine conſtituta, in qua olim erāt omnia, per quam etiam dixit, omnes res ſimul eſſe, ſeiungique in particulares, vt ita dixerim ſimilaritates, non ſinceras puraſque, ſed ipſas habentes, quoque oīa ipſimet commixta & concreta, quæ tales elucebāt atque nominabātur ex eo quod plus in eis abundabat.

Nam cum omne quod fit ex tali corpore fiat, omniumque ſit generatio, non ſimul tamen, atque aliquod principium generationis eſſe oporteat, & id ſit vnum, quod ille mentem appellat, mensq; à principio, quodā operetur cum intellexit. Neceſſe eſt olim omnia ſimul fuiſſe, mouerique olim cepiſſe. Democrit. autem non aliud ex alio primorum illorum corporum fieri dicit.

Vult probare principium omnium rerum diuiſionis eſſe omnia ſimul fuiſſe illa priuſquam ſepararet, ponit aſſumitq; igitur omne q̄ fit ex ſimili produci. Nam hoc ex tali eſt, & omnium eſt generatio. Verum non ſimul omnia generantur, ſed illud prius, quod quidē aptiuſque idoneum eſt, vt ſeparetur. Oportet autem (inquit) quoddam principium generationis efficiens eſſe, quod apud Anaxagoram eſt ipſa mens. Si ergo nihil ortus generationiſque expers, & mens ipſa generationis, cauſa quodam initio res ſeparare cepit, igitur concedēdum eſt principium diuiſionis omnium fuiſſe, ſed ſingula ex ſingulis fiunt. Nam fieri poteſt, vt id q̄ fit ex ſimili nō producatur, igitur neceſſe eſt ſingula in ſingulis eſſe, vt hoc modo ſingula à ſingulis ſegregentur. Et cum nihil ſeiunctum ſemotumq; eſſet antequam mens ſeparare cepit: Nihil aliud .n. cauſa ſeparationis eſt, quā mens ipſa: Neceſſe eſt vt omnia ſimul hæreant. Verum ſiue mens ſit diuiſionis rerum cā, & quodlibet ex quolibet ſuapte natura fieri non poſſet, ſimul omnia aliquādo fuiſſe non neceſſe eſt, ſiue aptum ſit quodcunq; ex quouis fieri, & mens non haberetur ſola diuiſionis cauſa, hoc etiā modo neq; vrgebimur fateri omnia in omnibus eſſe: poteſt enim & aliter totum, queādmodum impræſentia accidit, per exigua ſimilaria diuidi.

Ipſum

Ipsum tamen commune corpus omnium est principium, magnitudine partium different atque figura. Patet igitur ex hisce quæ diximus, infiniti contemplationem ad naturales philosophos pertinere. Principium autem omnes ipsum ponunt cum ratione. Impossibile est enim aut ipsum in ratione rerum esse frustra, aut aliam ullam ipsi præter principij vim inesse.

Democritus illa prima corpora dico.s.insectilia ortu immunia liberataq; esse asseruit, qm alterum ex altero non producitur ceu corpus orbiculare ex Pyramidali, tamen supposuit vnam corporis naturam omnib. figuris cuius partes atomos esse magnitudine, & figura inter se differentes dixit. Nam hæc.s.insectilia corpora non solum aliam, atq; aliam figuram habent, sed eorum quædam sunt minora, quædam vero maiora. Cæterum cuncti nõ ab re idem principium esse statuerũt. Cum ostendisset Physico agendum esse de infinito, tũ quia res quæ à naturali considerantur, in infinitum & finitum diuiduntur, tum etiam quia cuncti veteres non modo infinitum esse constituerunt, sed etiam idipsum omnium, quæ sunt principium esse affirmarunt: Nunc autem vult ostendere eos non ab re cum infinitum esse posuerunt, idem corũ quæ sunt principium autumasse. Nam si prorsus est, fieri nequit, vt idem nõ sit principium. Quoniam si est, vel incassum dabitur, vel alicuius rei gratia instituitur, temere igitur, frustraq; haberi non potest, qm quæ temere fiunt, raro euenire solent, at infinitum inter ea numeratur, quæ semper eodẽ modo se habẽt, siquidem illud sit ortus interitusq; expers: ergo infinitum frustra temereq; haberi non potest. Si alicuius gratia est institutum admissumq;, à veteribus, vel igitur erit principium, vel ex principijs, quandoquidem vnumquodq; eorum quæ sunt vel sit principium vel à principio proficiscens. Quo fit vt si ostenderimus haud fieri posse, vt ipsum à principio nascatur reliquũ erit, vt asseramus ipsum esse principium. In terea animaduertamus principium multifariam dici. Nam principium magnitudinis dici solet, vt nauigij initium puppis vel carina, item domus ædiumq; initia sunt fundamenta, præterea principium temporis, vt belli principium dies hæc d.s. Item principium rei vt prima elemẽta, materia forma & reliqua duo principia efficiens, & finis, dicamus ergo iuxta nullum horum significatum infinitũ posse principium habere. Sed imprimis videamus, quomodo non habet principium magnitudinis. Nam si haberet tale initium mox finem terminumq; teneret, siquidẽ cuius est principium, illius etiam terminus finisq; inueniatur, quamobrem non amplius infinitum esse, qm illud vocamus infinitũ, quod termino priuatur, & carentiam priuatione, termini appellatur vocitaturq; infinitum. Constat vtiq; non esse idem dictu prorsus terminum, & principium vel finem, siquidem principium sit id quod finẽ præcedit, & terminus non sit ante principium, neq; ante finem sed terminatũ solum præcedat. Superficiei nanq; termini lineæ sunt. Et lineæ puncta. Item termini natura sunt, principium autem, & finis non penitus natura sunt, sed positione: qq.n. extra me. v.g. si principium ad quemuis terminum extendere in rectum voluero, & terminum similiter ac principium & finem, attamen terminus non prorsus, est principium vel finis. Quod itaq; infinitum non habeat principium magnitudinis, perspicuum est, præterea ostendetur infinitum neq; temporis principiũ obtinere, qm neq; habet rei initiũ, vt ergo id ostendamus prius accipiamus illud veluti axioma, vt omne, qđ s̃m substantiam produci potest, si temporis principiũ habet, prorsus necesse est, vt etiam teneat principium rei, quare per contrapositionem, si omne ꝙ s̃m substantiã producitur non habuerit principium rei, neq; illud tẽporis obtinebit. Vnde si demonstrabimus infinitũ nõ habere principium rei, neque profecto habebit principium temporis. Etiam ostẽdimus ipsum non posse magnitudinis habere initium: igitur infinitum nequaquã, habebit principium quo fit, vt ratione adducamus. Necesse erat vel vt infinitum esset principium, vel id qđ à principio oritur & ꝓficiscitur, cum ergo à principio nasci non potest, igitur duntaxat erit principium. Verum dixi s̃m substantiam propterea, quod ea quæ non vt substantia fiunt, sed gignuntur velut ea quæ alterantur non prorsus principium rei tenent, siquidem sit habeturq; ipsa momentaria mutatio, atqui ea quæ fiunt s̃m substantiam, si temporis initium habuerint, omnino necesse est, vt assequantur etiam principiũ rei. Nulla.n. substantia habet momẽtariam generationem, sed prorsus in generandis substantijs alia præcedit aliam, atque ante aliam sit. Siquidem prius producatur semẽ genitale quod quidem est materia totius animalis, ex quo deinde sit caro, & ita deinceps semper aliud ante aliud producitur. Item oportet materiã prius rectè disponi præpararíq; ac idoneam aptamq; fieri. Quamobrem rectè diximus, ea quæ s̃m substantiam fiunt, si fierent producerenturq; in tempore eadem principiũ rei prorsus habere. Verum econtra nõ sequitur, vt si principium rei obtinent principium temporis etiam habebunt, vt argumento sunt cœlestia ipsa, siquidem, sempiterna sint. Hoc itaq; modo sequitur, si quippiam non habet principium rei neque habebit principium temporis. Vnde cum demonstratum fuerit, infinitũ principium rei non habere: cognoscemus mox, ipsum neq; temporis principio potiri. Nam cum sint quatuor rerum principia materia, forma, efficiens, & finis: Si ostẽderimus infinitum neq; principium materiale neq; formale obtinere commostrasse etiam videbimur ipsum neq; finale neq; efficiens habere. Quod vero infinitum non habeat principium materiale hoc modo ostendemus. Nam si ipsum habet principium materiale oportebit, vel illud esse finitum vel infinitum. Si ergo erit finitum, omnia merito, quæ ex illo constituuntur, erunt finita, qm nihil est infinitum, quod habet materiam finitam. Si vero materia infinita fuerit, principium itaq; infinitum habebimus, & alia ex eo proficisci, ipsum vero non ex alijs deductum neque ortum. at si aliquid haberet infinitum non propter se habebit, sed quia principium eiusdem, ex quo constituitur, est infinitũ. Non ergo potest infinitum habere principiũ materiale. sed quid multis moramur, si.n. principiũ materiale fuerit, infinitum id ꝙ quærimus, & volumus profecto habemus.s. principium quoddam infinitum esse, si vero finitum, id quod ergo ex ipso constituitur, erit finitũ. Præterea neque formale principium habere potest imprimis, quia semper formæ munus est res terminare ac definire, infinitum autem est indefinitum incircumscriptumq; deinde forma vel erit finita vel infinita & rursus eadem incommoda sequentur, quæ prius diximus, igitur infinitum neque habebit principium formale. Si ergo hæc non habebit certe neq; principium formale neq; efficiens obtinebit, quandoquidem principium efficiens cum quippiam efficit, in materiam vel in aliquam formam agit. Concludamus igitur, ꝙ si infinitũ non habet principium materiale nec formale merito neque habebit principium efficiens, quod maxime cõstare debet, quia in præsentia loquimur de rebus naturalibus, quæ prorsus materia constant. Eodem ferè argumento ostenditur ipsum neq; habere principium finale, quoniam forma ante finem est, atque subiecto ea dẽ est cum illo, vt superiore libro explicauimus. Quãobrem si fieri non potest, vt infinitum principiũ rei habeat, ꝓculdubio neq; principium tẽporis, tenebit igiẽ prorsus

prorsus sine pricipio erit: quapropter reliquum est, vt illud principium constituamus probemus, & confirmemus. Hæc igitur sunt ea quibus ostendimus infinitum esse principium, & idem nullũ principium habere. Verum ipsa ratio dubitationem habet, primum quomodo inquit materiam infiniti ex necessitate, vel finitam esse vel infinitam. Nam si oportet materiam prorsus in formẽ expertemq́; magnitudinis, & quantitatis esse, profecto non erit finita neq; infinita, sed fugiet ipsam diuisionem, ceu neq; necesse est pũctum vel finitum vel infinitum esse, quamobrem ipsa diuisio non erit per contradictionem. Item quod sequitur, quod si materia prorsus est finita, vt id quod ex ea proficiscitur finitum sit, quoniam neque sequitur, si materia est incorporea, & sine magnitudine ac formæ per se sunt incorporeæ, & magnitudinis immunes, vt id quod his constat sit incorporeum magnitudineq; priuatum. Item si corpus hoc sensile fieret ex non sensili, quidem corpore produceretur, quoniam omne, quod fit ex sui priuatione oritur. Nam ex non tali fit, & producitur: hoc etiam modo si infinitum fieret siue in tempore siue secundum modum quo aliqua à sua causa dependere ac fieri dicuntur, ex non tali quale est ipsum produceretur, quamobrem ex non infinito fieret. Verum vt alia ex materia, & forma constent ita infinitum constitueretur. Necesse itaq; non est, vt hæc infinita sint, neq; finita propter eam causam quam diximus, cæterũ hũc in modum dubitationem soluunt, asserentes nihil esse in compositis, quod non insit ipsis simplicib. Quoniam & si materia magnitudo non est, attamen forma corporis quæ in tempore materiæ adnascitur, talis est propter quam composito inest magnitudo. Quod etiam ipse nõ asserõ vt magnitudo sit corporis forma sensibilis, sed quoniam propria rõne magnitudo est separabilis à materia quæ sane rõ materiæ innata sensilem facit ipsam magnitudinem. Hoc etiam pacto si aliquod infinitum materia & forma constaret, oporteret ipsam infinitudinem in principijs esse, quoniam si principia infinitudinẽ non habuerint certe neq; id quod ex his constat infinitũ erit, qua propter si finitum & infinitũ materiæ tribui nequeũt, attamen necesse est, vt formæ insit ac tribuanť. Sed quispiam rursus contra hoc dicet, quoniam si cuncta, quæ cõpositis insunt necesse est vt simplicib. quoq; tribuanť. Cũ corpus posit in infinitũ secari ac diuidi igiť forma vel materia poterit etiam diuidi in infinitum. Sed forma non est diuidua, porro dicere consueuimus formã esse sua rõne impartibilem. Verum impartiri & distare, cũ in materia producitur. Præterea dicimus materiã magnitudinis distantiæ dimensionisq́; expertem, quapropter non conuenit simplicib. esse diuiduum, nisi potestate, sed hoc nihil confert ad rõnẽ, quoniam non disserimus de ipso actu infinito. Rursus albũ in corpore dicimus esse id, quod potest disgregare visum & tamen ipsa forma albi per se, neq; elemento inest cum hmõi nondum materiæ sit implicita, neq; in opifice vel in agente cõstituta. Item homo est animal rõnale mortale, attamẽ idea ipsa hominis mortalis non est, neq; materia eiusdẽ. Huiusmodi.n. formas non asserimus esse omnino in opifice, vt formam corporis non triplici dimensione formata neq; quantitatis formam continuam vel discretam, vel animal rõnale mortale formam hominis, sed rõnes horum, & causas in opifice statuimus. Sed ad hęc respõdent, quandam omnium esse similitudinem secundum substantiam in formis, quæ sunt in opifice, & in formis quæ ex illis vsq; ad materiam proficiscuntur. Vnde neq; simpliciter est, æquiuocus multiplexq́; homo iste cum illo homine, qui in mente opificis est, sed analogiam inter se, habent, qua vnum ab altero denominatur, ac proficiscitur in quibus solet esse communio, quædam substãtię, eorum respectu, de quibus dicunť, & dña ceu dicimus à sanitate cibum sanum. Si ergo ea quæ hic constituta sunt, opifex agit, cum exemplar archetipumq́; vel idẽque, vel ideam respicit: Certe oportet non exiguam inter hæc, & illas rerum rationes communionem conuenientiamq́; secundum substantiam esse: siquidem opifex aliter efficiat, quam ipse pictor, qui cum hominem intuetur, simulachrum hominis, quod simile illi, qui est dum nititur effingere afformareq́; per accidens imitatur ea, quæ insunt humano corpori, ceu colores, figuras: tractusq́; opifex.n. non similia solum simpliciter, quæ nullam habeant substantialem communionem cum illis, quę hic nascuntur, efficit, sed illas imitatur, secundum substantiam, cũ hæc effingit ceu solet annuli area formata, quæ in ipsa cæra suum characterem imprimit. Cũ igitur inter hęc sit similitudo secundum substantiam, siquidem erit, aliquid perficiens substantiam, quod compositis inest, & id tanquam elementum, & totius concreti perfectio sit, prorsus id composita nanciscuntur à simplicib. Sed cum formę ac ideæ à mente opificis vsq; ad materiam procedũt, quoniam prorsus necesse est aliquando esse inter deducens, & deductum conuenientiam, quædam accidũt ipsis formis dum ad exitum tendunt, quæ sane ipso opifici, & deducenti non insunt. Exempli gratia lumen, quod in aere nascitur, cum à sole procedit, Certe est aliqua similitudo substantialis inter lumen productum, & solem non exigua, quoniam hæc non sunt æquiuocè. Verum dum lumẽ exit à sole inter procedendum ei accidunt nonnullę affectiones, quæ soli non insunt, ceu formari earum rerũ figuris, quas illuminat, sibiq́; obuias esse tenebras, & aliæ infinitæ passiones. Vt ergo solis lumini dum procedit ab eo, nonnulla accidunt necessario, quæ tamen ob id non perficiunt substantiam illius, quod illinc à sole proficiscitur: Eodem etiam modo sentio euenire formis, & materiæ. Equidem si aliquid composita habent quod suam substantiam perficiat, compleatq́; ex simplicibus illud trahunt ac consequuntur, quibus prętereà cũ siunt ac vergunt ad exitum, in materia nonnulla accidere possunt, quæ simplicib. ac primis exemplarib. non insunt, ceu diuiduum esse mortaleq́; & alia id genus. Si ergo infinitum qua infinitum est, ex principijs aliquib. fit, velut ex principio formali, & materiali. Necesse omnino est, quæ eidem insunt secundum substantiam etiam alicui simplicium. i. formæ vel materiæ hærere ac tribui. Quamobrem si infinitum ex materia non habet vt tale sit, necesse omnino tamen est, vt à forma id assequať, & obtineat, quoniam infiniti non est aliqua affectio simpliciter, sed in eo habet essentiam. Cum nempe dicebat oẽ, quod fit produci ex non tali ac quodcunq; fieri ex suimet priuatione id nos dicimus. quia quod factũ est, ex materia, & forma, est id, quod fit. Veruntamen si ante formã separabilem coniecerimus considerauerimusq́; illius, processum ac apparentiam quæ in materia fit, omnino necesse est, vt simile à simili producatur, sed quoniam vt dicebam, id quod fit alteratur. Nam generatio est alteratio quædam & mutatio) alteratur autem non forma, sed materia, quæ idonea redditur ad capescẽdum formam, semper vero materia in priuatione est: ob id verissimũ esse comprobatur, omne quod fit tale ex non tali produci. Sed rursus contra rõnem exempla pugnant. Nam cum ex quatuor elementis vicissim coniunctis ac commixtis, omnia composita nascantur vt communis postulatio, est, attamen naturales proprietates, quæ compositis insunt, potentijs elementorum tribui nequeunt, ceu qua virtute simpliciũ magnes ferrum attrahit, vel quæ est, illa huic cõtraria affectio, quæ illum expellit, & eiecit Item sæpenumero in eadem gleba vtræq; affectiones, contrariæ secundum alteram ac alteram partem esse solent, præterea herbarum stirpium & lapidum atq; partium animalium, & eorũ oĩum generaliter, quæ solo cõtactu quandam

quandam contrariam affectionem efficiũt infinitæ virtutes sunt. quamobrem quæ compositis insunt, simplicibus in esse tribui; non possunt. Sed ad hoc philosophus, aliquis respondebit non oportere vt omnes virtutes, quæ compositis insunt, simplicib. tribuant sicut medicis videtur, sed simplicium complexionem materiæ rationem continere. Nam eo, φ materia taliter ac taliter est disposita ita formæ ab vniuerso opificio introducuntur in ipsa atq; fiunt. Hæc igitur supra quam res ipsa petebat, disseruimus. Quocirca ad continuatio nem eorum, quæ præposuimus, redeamus. Cum ostendisset Aristo. Oportere si infinitum statuunt idipsum, principium ponere, inquit etiam idem esse ingenerabile ac incorruptibile. Et hoc merito, qm̃ si ab aliquo principio prorsus produceretur certe fieri produciq; inciperet, ceu prius similarium carnem fieri contingit & membrorum instrumentalium cor. Et in plantis radices, sed infiniti nõ est principium, alioquin finis tanquam eius principium diceretur. Si corrumperet omnino necesse est, vt in aliquod vltimum intereat. Nam omnia, quæ corrumpuntur hoc modo intereũt, imprimis corrumpuntur ea, quæ facillime patiuntur, deinde quæ minus apta sunt ad patiendum: postremo ea, quæ ægre patiuntur, & ita donec quod corrumpitur, alicui obuiarit. Quamobrem infinitum ortus interitusq; expers haberi necesse est. Sed cum Arist hoc differit deinceps causas explicat, quibus veteres impulsi infinitum in rebus collocarẽt. Sunt ergo quinq; causæ, prima, qm̃ tempus augetur in infinitum, secunda ex sectione magnitudinum in infinitum, ceu videre licet in ipso triangulo, qui habet duo latera altero maiora. Si.n.demere volueris ex duob. lateribus maioribus, latus, φ vni quidem æquale sit: Et duxeris à puncto ∫m quod incidis maius, æquale minori lineã rectam parallelã, qui ęqualem ex duobus lateribus secabis, facies quidem triangulum minorẽ. Rursus cum huius latera reliquo sunt maiora, deinde efficies ipsum minorem triangulũ, & hoc modo in infinitum: quãobrem sectio magnitudinum, est in infinitum. Oportet.n.triangulum rectangulorũ describere. Nam perspicuum est vt in alijs aliquando, sectio ablatioq; non efficiet triangulum æquis laterib. constitutum. Vnde non poterit amplius ex altero latere secari alterum, qm̃ amplius in ipso triangulo inciso, haberi non poterit. Quod si nun incisio cadet in triangulo, semperq; itaq; non poterit intus describi triãgulus. At si acceperimus triangulum rectangulum & ablationemq; ex linea opposita eidẽ angulo fecerimus, angulum rectum constituemus. Et semper studio trianguli intus incidet. Nam linea opposita angulo recto φ maior est reliquis lateribus, qui continent rectum angulum, quo pacto semper cum fuerit constitutus triangulus semper ex linea opposita angulo recto est demẽda linea æqualis minori, & ita triangulos intus describere in infinitum poterimus, sed si ex duobus simul de mes sermo in omnibus triangulis valebit tertia cãcur, statuerint veteres, infinitum esse, est ipsa perpetua gñatio. Nam si aliquod infinitum non haberetur ex cuius mole tanquam perenni fonte ea, quæ fiunt continuo, auferentur dubio procul deficeret generatio. Cum ipsi suet persuadere non possint, vt aliquid corrumpat, in eo, φ est prorsus non ens.i. ad nihilum redigetur cũ vnius interitus sit alterius ortus atq; elementa in seipsis mutuo ac vicissim resoluantur. Quarta causa cur existimauerint infinitum hoc est, qm̃ omne, quod terminatum est semper ad aliquid terminatur, quamobrem, & ipsum φ terminat, aliquo clauditur, & finitur alioquin id φ terminat vel finitum est, vel infinitum, siquidem igitur fuerit infinitum per se infinitum erit. Si vero finitum ab aliquo terminabitur & ita procedere debebit in infinitum. Nam si quod sumitur, ab aliquo alio terminatur, necesse est nullum finem, esse eorum, quæ sumũtur si semper quod sumitur, terminatur, quapp vtrinque oportebit asserere infinitũ esse, quinta causa, quæ maxime propria est, & summã fidem cæteris, quas modo attulimus præstat, qm̃ cogitatione semper aliquid vltra comprehendere singereq; possumus.i.nullus finis terminusq; apprehendi potest cum semper aliqua re quanta vis data, aliquid plus extraq; mens ipsa imaginari queat. Nam & hoc modo numerum infinitum concipere solemus ac sectionẽ corporum in infinitum postulare, & aliquid vastum extra cœli cardines imaginari, qm̃ phantasia non habet statum, sed quomodo cœlo egreditur, extrinsecus quoddam inane infinitũ, aut corpus fingit, quæ si corpus infinitum cõcipit inde, qđ sit infinitum, quandam magnitudinem statuit. Si vero quoddam inane infinitum as fingit, mox necesse est, vt etiam corpus infinitum constituatur. Hinc Democritus mundos infinitos esse supposuit, cum vacuum infinitum esse asseruisset. Nam erat hæc conditio vt mundi pars vacua impleretur aliæ non; quamobrem si in vna aliqua vacui parte mundus erat, etiam in omnibus alijs vacuum erat cum igitur infinitum vacuum sit, infiniti etiam mundi erunt. Verum non solum ipso incommodo vicissitudinis mundorum, ac partium recipientium ipsos infinitũ esse refellitur, sed etiam ipsa ratione tollitur de medio. Quoniam veteres inane nihil aliud esse sentiunt, q̃ locum corpore priuatum, quod si hoc verũ est, cum omnis locus sit corporis capax: Vacuum omne igitur erit ad capescenda corpora idoneum. Si autem suapte natura poterit recipere, oportebit omnino, vel iam corpora recepisse vel recipere: ergo cum vacuum sit infinitum, in eo collocabitur infinitum corpus. Nã vt inquit in sempiternis potestas nihil differt, ab actu, quanquam in rebus generabilibus id φ est potestate, queat in actum non deduci, cum plerunq; dum res tendit ad perfectionem, corrumpi soleat, antequam perficiatur sua potestas, quæ ducitur, ad actum. In sempiternis autem, si aliquid prorsus potestate est, id mox oportet omnino actu esse, frustra.n.ea haberetur potentia; quæ nunquam ad actum perueniret, quapropter si aliquod sempiternũ potestate est, omnino actu esse oportet, similiter si nunquam fieret, neq; etiam fieri poterit quare neq; potestate erit. Nã id potestate est, quod fieri actu potest. quapropter in rebus sempiternis, neque proprie contingens est, cum non habeãt inclinationẽ, in alterutrum, sed semper sunt necessario, in quibus nõ differt ipsum contingere à verbo esse, neq; vicissitudines patiuntur: quamobrem si infinitum vacuum est necesse erit corpus infinitum esse; porro hoc modo etiã aliqui infinitos mundos esse assentiunt, alij aerem infinitum, alij aquam, alij vero intermedium. Sed cum hæc dicat deinde inquit, sermo de infinito multas hẽt dubitationes siue illud posuerimus vacuum esse, siue secus illud statuerimus. Quod si ex medio infinitũ tollere cõtẽderim, circuitũ tpis infinitum, numeri augmẽtum, magnitudinum sectionẽ in infinitum demere videbimur. Si vero infinitum à nobis admittẽdum est, inquisitione opus est, num substãtia sit, vel accidens. Et si forte accẽs cõcedẽdum est, nunquid per se sit accẽs, an nõ per se, sed per accidens simpliciter. Verum ipse distinguit infinitũ nomẽ, vt noscat de quo infinito differat, qm̃ de infinito secundum magnitudinem, dicturus est. Nam de hoc præsertim an sit corpus extensione infini tumque an secus ad naturalem differere spectat.

Omne enim quod est, aut principium aut est ex principio. At principium infiniti non est, esset enim ipsius finis. Præterea ingenitum ipsum esse, corruptionesq; vacare censen, quippe cum sit principium quoddam.

Omne

Omne enim quod est aut principium, aut est ex principio. At principium infiniti non est, esset enim ipsius finis. Praeterea ingenitum ipsum esse, corruptioneq́ vacare censent quippe cum sit principium quoddam.

Omne inquit quodcunq; non temere subsistit nec per accidens prorsus habet: Vel continet rōnē principij, vel ex principio est. nā ea quæ temere accidunt, qm̄ casu fortuitoq; ꝑducunt, neutrū istorum esse possunt. Infinitum aūt frustra introducit, quippe quod sit sempiternū, quāobrē vel principium erit, vel ex principio.

Nam & quod nascitur id habeat finem necesse est, & omnis corruptionis est finis. Quapropter (vt diximus) huiusce non est principium. Sed hoc principium caeterorum esse videtur.

Si id quod fit necesse est corrumpi, ea autē quę corruptibilia sunt cum intereunt aliquē magnitudinis terminum habent in quem desinit ipsa corruptio. Sp.n. corrumpuntur prius ea, quæ facilius corrumpi queunt igitur nullum infinitum gn̄abile est. Item qm̄ nihil, ꝙ producit̄ s̄m substantiam habet momentaneam mutationem vt nonnulla solent q̄ citissime alterant̄, sed partim ac partim fiunt, igitur si infinitum esse admittitur, necesse est idipsum ingenitum esse, & incorruptibile.

Et continere etiam ipsum omnia gubernareq́ dicunt: vt hi qui praeter infinitum nullas alias causas faciunt, vt mentem aut concordiam, & hoc esse ipsum diuinum. Est enim immortale, nec vnquam perire potest, vt Anaximander, & naturalium plurimi dicunt. Esse autem infinitum in ratione rerum, ex hisce quinque maxime quispiam credet. Ex tempore, est enim hoc infinitum, ex magnitudinis diuisione.

Inquit quicunq; veterum naturalium, qui cām efficientem non cōsiderarunt neque ad eam inspexere vt Anaxagoras mentem cām effectricem dixit & Empedocles litem, & amicitiam, quod statuerunt esse oīum materiam idipsum infinitum mole ingn̄abile ac interitus expers esse dixerunt, & hoc esse diuinum, aliquod, cui munus esset omnia regere, & præesse vniuersi omniumq; constitutioni. Item immortale ac nunquam interiturum defectusq; prorsus immune, assenserunt, qđ Anaximenes aerem esse coniecit. Thales aquam, Anaximander autem intermedium quoddam, & singuli alij aliud infinitum pariter, & principium instituere. Sed Arist. nihil admiratione dignum hoc nostro seculo dicit, vt cum primi philosophi ignorauerint ꝑātem vim que vniuersi ac oīum rerum elementis insidere, quisq; id mox coniecerit diuinum esse, qđ aliorum causam esse coniectarunt, vt igitur ij qui solam cām materialem spectarunt ipsam cām rerum omnium primam esse rati sunt, ita plane Anaxagoras mentem omnium rerum principium statuit. Et Empedocles odium & amorem.

Vtuntur enim & mathematici infinito. Ex eo praeterea: quia hoc pacto duntaxat generatio & corruptio nunquā deficiet, si infinitum sit id ex quo per ablationem id quod nascitur fit. Insuper ex eo quia infinitum ad aliquod semper finitur. Quare necesse est nullum esse finem, si aliud ad aliud semper finiri necesse est. Maxime vero propriissimeq́, ex eo quod vniuersis communem efficit dubitationem. Nanque mens non deficit in cogitando, & numerus, & mathematica magnitudines, & id ꝙ est extra coelum, infinitum esse videtur. Quod si illud sit infinitum, & corpus infinitum esse videtur, infinitiq́ mundi. Cur.n. magis hac parte vacui quam hac, moles est collocanda.

Idest mathematici loco postulati accipiunt sectionem magnitudinum fieri in infinitum. Aiunt.n. omnē rectam lineam datā diuidi posse in duas partes & à quacunque recta linea data semper minorem demi posse, quoniam videlicet ex ipsius trianguli duobus minoribus lateribus reliquum semper demēdum est ex maiori & minori & ex ea sectione ducere lineam parallelam & efficere triangulū, & ita hoc fieri in infinitū poterit.

Quare si aliqua sit in parte, & vbique necesse est esse.

Quæ est hæc assignatio, vt in vna vacui parte corpus contineatur, & non vbique sit? siquidem vacuum est locus priuatus corpore?

Et insuper si sit vacuum infinitumq́ locus, & infinitū corpus esse necesse est. In perpetuis enim non differunt posse ac esse. Habet autem dubitationem ipsa contemplatio infiniti. Nam si ponatur esse, impossibilia multa sequuntur, & etiam si non esse ponatur. Praeterea vtronam sit modo. Vtrum vt substantia, an vt accidens alicui naturae per se, an neutro modo.

Qm̄ supra, eo quod solum eorum sermo erat pro arbitrio, reiecit, in præsentia idipsum probat, qm̄ necesse est corpus infinitum esse, si sit vacuū infinitum, qm̄ nihil aliud sentiunt vacuum esse, q̄ locum priuatum corpore. At oīs locus capax corporis est, qđ si is locus infinitus sempiternus erit, nihil magis ꝑāte est capax corporis quam actu.s. simul cum potest comprehendere illud corpus infinitum mox actu illud complectitur.

Sed nihilominus sit infinitū, & multitudine infinita.

Inquit non tollit quin idipsum infinitum statuatur vel substantia, vel accidens, per se aut simpliciter. Nam cum aliquo modo ipsum posuimus, nihil vetat ipsum esse extensione infinitum, quod quidem cum fuerit diuisum, multitudine infinitum efficiet.

Maxime autem ad naturalem philosophum pertinet, si magnitudo sensibilis infinita sit considerare.

Hoc in loco habes intentionem, de quo infinito deinceps disputat, qm̄ de sensibili infinito agendum est. .i. de naturali, quod naturalibus qualitatibus afficitur. Nam siue sit extra coelum aliquod corpus non naturale sine qualitate, siue aliquid aliud huiusmodi in libro, de Coelo indagabit: quo in loco ostendet extra cęli cardines prorsus non posse, aliquod corpus constitui. Impræsentia autem perscrutatur num habeatur aliquod corpus naturale quod queat in infinitum extendi. De infinito autem secundum multitudinem, quod ipsum esse nequeat demōstrauit in primo huius operis libro, in illis præsertim rationibus quas contra Anaxagoram & Democritum adduxit. Quod etiam diligentiusque in libro de Ortu atque interitu rerum ostendet.

Atque primum determinandum est, quot modis dicitur infinitum. Vno itaque modo dicitur infinitum quod impossibile est pertransire, ex eo quia non est aptum vt per ipsum transitio fiat: perinde atque vox inuisibilis dici solet. Alio modo id dicitur infinitum, quod habet sine fine transactionem.

Cum indicasset physico agēdum esse de infinito, iac iure veteres illos idipsum principium rerum posuisse qui illud inter ea quæ sunt connumerarunt. Cæterum hic aggreditur ipsum considerare. Et cum infinitum multifariam dicatur prius exponit illius significata deinde ostendit, quæ sint infiniti significata, & q̄ non sint. scientis.n. est, vocumm æquiuocarum significata determinare, ac dicere quale significatum admittat, qualeq; negat, inquit igitur infinitum quinq; modis appellari, imprimis vno modo dr̄ infinitum quod ita natura est, vt prorsus nō possit habere terminum nec percurri ac peragi potest, quod quidem eo non pertransitur, quod prorsus quantum non est: Quemadmodum etiam vocem inuisibilem dicere solemus, quod haud quaquam sub aciem oculorum cadere idonea est huiusmodi autem sunt punctum, & quantitates. Hæc.n. infinita dici solent, punctum infinitum est, quia cum sit terminus, ipsum terminum non habet, ac omnino magnitudinis expers est. Non.n. eo, quæ eius fines comprehendant, ideo extendit̄ in infinitum. Similiter album & gn̄aliter

omnis

omnis, qualitas vocatur infinita, qm̃ prorsus trãsitu vacat. Secundo dr̃ infinitum, quod permeationem habet atq; transitum termino carentem cuius, quidem termi num aliquando inuenire non est, non ea de causa, quia nosipsum percurrere non possumus, sed qm̃ ipsumnus quam deficit ſm extensionem neq; ipsius magnitudo, terminis clauditur. De quo etiam considerare proponitur an sit hmõi aliqua magnitudo in his quæ sunt, an secus. Tertio appellamus infinitum, quod quidem iã terminum habet, sed cum nos ægre illud ac cum labore p agimus, nunq̃ vr̃ deficere. Et hoc modo infinitum dupliciter vel quantitate vel qualitate esse cõtingit. Nam si ita asperum inuium tortuosumq; fuerit, vt nobis inaccessum sit, huiusmodi iter dicere consueuimus infinitum esse, propterea quod ipsi non possumus illud conficere, quo igitur pacto vocamus labyrinthum infinitum, qui ita appelletur ea de causa, quia non habeat aliquem viæ terminum, sed qm̃ est tortuosus, & ob id nobis inuius ac inaccessus est. Solemus etiam iter infinitũ dicere ob ingentem itineris ambitum ac lõgitudinem interualli, quemadmodum dicimus oceanum infinitũ, esse propterea, quod illud vndiq; nauigare non possumus cum magnus sit illius ambitus ac vasta illius altitudo habeatur, quod tamen circunscribitur, & telluris finibus vndiq; cingitur. Similiter eadem causa rubeũ pelagus infinitum dr̃, solitum itaq; nobis est cum longiusculum iter aliquando faciamus illud appellare infinitũ. Quarto dr̃ infinitum quod suapte natura aptum est habere terminum, & non habet huiusmodi est circulus, in quo actu potest accipi punctum, & ibi principiũ designare, quanquam ipse actu, aliquod punctum determinatum certũq; non habeat. Nam vnde libet quispiã poterit sibi principium fingere, ac statuere, cum etiam ille qui circulum supra quouis dato centro, & spatio describit non ex aliquo certo determinatoq; puncto initium faciat, sed vnde libet circino principiũ accipit itẽ siquis in orbem moueretur potest vnde voluerit, motum aggredi. hoc igitur modo circulus est infinitus. ac ita appellatur quia proprium ex se non habet terminũ cũ alterius climatis aut terræ vel loci situ aliud initiũ, quispiam possit designare. Quintum infiniti significatum, & vt inquit per additionem vel diuisionẽ aut vtrãque simul per additionem inquam vt in numero & tempore vsu venire solet. Nam dicimus numerum infinitũ esse, qm̃ potest augeri in infinitum, siquidem quocunque dato numero maiorem sumere liceat: ob id etiã tẽpus augeri in infinitum potest, per diuisionem autẽ in finitum collocari potest in magnitudinibus, qm̃ earũ sectio in duas partes semper fieri potest. Vtroq; autem modo simul, si animo conceperimus vnam lineam rectam deinde hanc bipartitam cuius sectionis rursus alteram partem opinabimur bipartitam, vel semper diuidendam esse in duas partes, ac denique totidem eidẽ lineæ adiungendas esse partes, quot demi queunt, hoc modo nanque infinitum partim augetur, partim diminuitur. Tot igitur modis cum infinitum appelletur, q̃ rit modo ipsa disputatio de secundo infiniti significatu, quo dicebatur aliquod infinitum esse ſm extensionem, an in rebus collocetur velut & naturales ipsum esse supposuerunt. Quod siquis infinitum esse contenderit, quoad cætera significata cum hoc viro nulla nobis erit dissensio, quippe & nos attulimus huiusmodi esse, infiniti significata. Verum quod infinitum ſm extẽsionem haberi nequeat modo proponit differere. Et eos, imprimis refellit qui infinitum, esse substantiam affirmant. Nã si prius non aliquod aliud ens statuant, & postea infinitum, q̃ illi inhæreat, sed per se infinitũ, ac substantiam huiusmodi esse ceu aeris vel ignis, & ita infinitu hoc inquit, vel diuisibile erit vel indiuisibile, si ergo di uisibile vel magnitudine diuisibile vel multitudine. Oẽ .n. quod diuidi potest ſm vnam harum specierum diuiditur. Si ergo aliquam harum specierum quas diximus ipsi concesserint, infinitum quantum erit, & non substantia, qm̃ hæ vtraque species continuum, & discretũ in quantitate collocantur, quamobrem infinitum non erit substantia per se. Si vero infinitum esse impartibile dixerint, infinitum certe non erit amplius infinitum illud de quo nos modo quærimus, aiq; idipsum, qd̃ omnes naturales esse supposuerunt. Infinitum ſm extensionem, q̃ quidem prorsus est diuisibile cum sit magnitudo, quædã. Nisi infinitum eo modo acceperint, quo pũctum, & qualitates infinita appellauimus. Sed nobis nullo de huiusmodi infinito faciuda est disputatio, sed de illo disserimus, quod est infinitum ſm extensionem quod confici non potest extremis vndiq; carens, quamobrem non potest huiusmodi infinitum substantia esse. Sed cum hæc inquit descendit in aciem contra illos, qui infinitum esse alterius accidens sentiunt, deinde ad propositum mox redit inquit ergo si infinitum esset alteri accidens, ipsum non haberetur rerum principium, sed illud statueretur principium cui infinitum accidit. Nam vt dicimus vocem esse elementum sermonis, qui etiam cum asserimus vocem inuisibilem, esse non amplius vrgemur affirmare elementum sermonis, esse inuisibile, qm̃ non per se voci inest inuisibile, sed per accidens. Hoc etiam modo dicimus de infinito, quoniã nõ ea de causa quia ipsum accidit alteri, vt aeri, vel aquæ, quæ est per se rerum principium, fateri debemus, & ipsum infinitum esse rerum principium. Verum si quis contendere voluerit adhuc asserens ipsum infinitũ esse principium, saltem per accidens, is neq; poterit demõstrare illud esse principium, quoniam causæ alicuius p accidens causæ prorsus non sunt, ceu dr̃ caluũ esse cãm domus, qui nullo modo est cã. Siquidem aliquis nõ qua caluus ædificator, ædificet. Vnde & si non esset caluus, nihil minus ædificaret. Igitur neque hoc modo infinitum, esse principium tueri possunt. Atqui demonstraui, mus, quod si illud statuendum est, aliter statui nõ posse, quin rerum principium constituatur igitur infinitũ, neque per se, neq; per accidẽs inter res numerari ac cõstitui potest, quod etiam Arist. vltra procedens perfectius indicabit interim reuertitur ad propositum, quoniam fieri nequit, vt idem infinitum per se substantia sit. Sed argumentum conficitur à loco, qui dr̃ à maiori ad minus & inquit. Infinitum magnitudini & numero inest. Si ergo hæc numerus. &. & magnitudo, quæ sunt veluti substantia infiniti, magis per se existere esseq; deberent, & tamen ipsa alijs insunt, quoniam substantiæ inhærent, cum per se subsistere nequeant, multo min⁹ ergo infinitum per se erit, quoniam accidit numero, & magnitudini, quæ etiam substantiæ accidunt. Est igit̃ syllogismus hypotheticus. Si infinitum cum sit substãtia, per se est, multo magis numerus, & magnitudo esse per se debent. Si ergo numerus, & magnitudo magis, per se esse debent, & tamen nõ sunt, multo minus per se infinitum erit. Preterea inquit si infinitum actu substantiam fatentur, vel diuisibile erit vel indiuisibile. Quod si illud diuisibile dabunt, vbiq; ac omnino secabitur veluti similaria, queãdmodum itaq; aer diuiditur in partes, quarum vnaquæq; aer vocatur, & aqua in guttulas ita etiam infinitum, eo q̃ substantia infinita est in infinita secabitur, quamobrem accidet vnamquanq; partem esse infinitam, ergo idem infinitum erit multa infinita ac infinities infinita: siquidem vnaquæq; pars diuisibilis sit, quod quidem fieri non potest. Quod si instabunt dicentes, illud quidem diuidi, sed non in infinita, certe cogentur fateri illud dissimilare esse. Quod si hoc admiserint, infinitũ neq; simplex, neq; principiũ erit,

erit, quoniam dissimilaria illius principia erunt. At infinitũ simplex esse oportet, qm̃ principium est, & si principium habebitur, ecõtra necesse est, vt simplex habeatur, alioquin si fuerit compositum, non poterit affirmari principium, sed illa statuentur principia ex quib. ipsum constituitur, at cuncti qui infinitum dedere idipsum principium esse asseruerunt. Quod si ipsum indiuisibile concesserint, certe non erit infinitum. Nam infinitum de quo disputamus vel magnitudine infinitum est vel multitudine, indiuisibile autem nullum istorum est, qm̃ vnumquodq; diuidi potest, quapropter fieri nõ potest vt hoc modo infinitum sit indiuiduum. Si ergo neque diuisibile neque indiuisibile potest esse infinitũ, cum sit substantia, vt̃ quoque infinitum nullo mõ substantia esse. Si autem substantia non est, igitur accidẽs. Si illud accidens esse admittitur, non ergo erit principium, veluti Pythagorei supposuerunt. Sed hæc inquisitio (inquit). i. cũ infinitum sit quædam communis natura, quæ in mathematicis collocetur, aut in sensibilib. vel in rebus incorporeis separatis, an potius substantia quædam intellectualis, vel aliquid aliud cõmunissimũ, est, & institutionis nostræ excedit qualitatem, idcirco supersedebimus ab his quæstionib. & nosipsos conuertemus ad eã magis quæ nõ instituto huicq; operi conuenit. Hæc ꝓfecto est, an aliquod corpus sensibile magnitudine infinitum impercursibile tueri possumus, si quidẽ veteres naturales tale infinitum esse statuerint.

Aut quod vix aut quod aptum est quidem habere, non habet transactionem vel finẽ. Praeterea infinitum omne, aut in appositione aut in diuisione, aut in vtrisq; cõsistit.

Cum dicit, aut ægre vixq; pertrãsiri potest tertium significatum infiniti dat, cũ mox subiungit, aut qđ ipsa natura potest habere, & tamen accessum permeationem vel finem non habet, quartũ explicat, dico eo modo infinitum, quo paulo prius circulum appellauimus infinitum. Verum dixit quod ipsa natura potest habere permeationem accessum vel finem pro hoc potest, totus circulus percurri conficiq;, vel etiam terminari. Sed cum circulus aliud punctum actu datum non habeat, vel id ꝙ mouetur in eo, non teneat finem vbi starequeat, idcirco circulus impercursibilis dici solet.

Separabile igitur à sensibilibus infinitum esse non potest, quod quidem ipsum sit infinitum.

Infinitum. s. de quo est sermo illud profecto quod extensione infinitum dicitur, idipsum igit̃ esse aliqua substantia per se nequit. Quoniam tale infinitum prorsus à sensibilibus alienum esse, non potest, sed vel aqua, vel aer, vel aliquid id genus concedere oportet, quemadmodum idipsum esse naturales supposuerunt.

Nam si infinitum ipsum neque magnitudo sit, neq; multitudo, sed substantia & non accidens, indiuisibile erit profecto. Diuisibile. n. aut magnitudinem, aut multitudinem esse constat. Si vero indiuisibile sit, infinitum non erit, nisi perinde atque vox est indiuisibilis. At neque illi qui dicunt infinitum esse, ipsum hoc pacto ponunt, neque nos quærimus si sit identidem ipsum, sed vt habet sine fine transactionem.

Hinc primum argumentum adducit, quod infinitũ non sit substantia. Et inquit si infinitum non esset magnitudo, neq; multitudo, quæ quidem quantitatis species sunt: Sed sola substantia per se. i. ab ijs seiuncta, infinitum certe non habebit diuisionem, qm̃ diuisio fit merito quantitatis, quamobrem erit indiuisibile, sed si illud indiuiduum expersq; diuisionis esse affirmat, neq; erit infinitum, de quo nos mõ quærimus, ac de quo naturales disserere cõsueuerunt. Nisi ij velint infinitũ accipere, velut punctum vel quale, eo quod hmõi infinitũ suapte natura idoneũ nõ est vt dimẽsionẽ suscipiat.

Quod si infinitum per accidens sit, non hoc elementum erit eorum quæ sunt, quo est infinitum: quemadmodum nec ipsum inuisibile locutionis est elementum, & tamen vox est inuisibilis.

Quoniam ostendit infinitum substantiam esse non posse, idcirco interserit confutationem quandam alterius suppositionis, qua quis posset dicere infinitum esse accidens. Vnde inquit si infinitum est, & non est substātia ergo relinquitur idipsum esse accidens. Sed si accidens esse affirmatur, infinitum igitur non erit rerũ elementum, sed illud potius cui accidit infinitum, quẽadmodum neq; inuisibile est elementũ locutionis, sed vox quatenus talis elemẽtum est, cui accidit inuisibile.

Praeterea quonam pacto quippiam ipsum infinitum esse potest, si neque numerus neque magnitudo per se esse potest, quorum per se affectus quidam ipsum est infinitum. Minus enim ipsum per se quam magnitudinem aut numerum esse necesse est.

Rursus descendit ad ostendendum infinitum nõ esse substantiam. Et argumentum conficitur ab eo loco qui vocatur à maiori ad minus. Inquit ergo si subiectũ alicui magis subsistit per se quam illius accidens. Subiectum autem infiniti est ipse numerus, qui non subsistit per se. Ergo multo minus infinitum quod numero accidit, poterit subsistere per se. At si non est de numero, eorum quæ subsistunt per se, igitur non erit substantia.

Perspicuum etiam est infinitum sic esse non posse vt actu sit, & vt substantia principium verum infinitum erit quicquid ipsius accipias si ha' et partes. Est enim idem esse infiniti ac infinitum vt patet.

Alterum argumentum adducit, quod fieri nequeat vt infinitum sit substantia ac rerum principium. Nam prorsus necesse est, si infinitum dabitur rerum initium aliquod simplex esse, & nullum subiectũ habere in quo firmetur. Alioquin si compositum esset aut omnino aliquod haberet subiectum, non amplius illud infinitum dabitur, sed vel subiectum eius, vel illa ex quib. ipsum constituitur, quoniam oportet principium aliqđ simplex esse. Si ergo huiusmodi infinitum est aliquod simplex, nullumq; subiectum habens, sed potius est velut animus, & mẽs idem erit infinitum, & ratio infiniti. In cõpositis. n. aliud est hoc esse, & aliud quo illud est, seu illius ratio, vt diximus in prædicamentis. Nam compositum hoc esse significat, vt cum ipse dixero animal, sed animalis esse. s. quo animal est, ipsa forma animalis esse dr̃. Significat, quidem per illud esse animal. At in simplicibus idem v. g. est animus, & animi esse. Nam ratione neq; diuideretur in plura mens ipsa ac sui esse. Si ergo huiusmodi est natura infiniti vt. s. idem sit infinitum & & infiniti esse. i. rõ eius, dubio procul singulæ illiꝰ partes erunt infinitæ. Nam si pars suscipit totius rationẽ, & pars sane infinitum erit, sed si alterum erit, non amplius simplex habebitur, sed potius constitutum ex partibus dissimilaribus, quemadmodum neque homo simplex est, qui constat ex animali rõnali, & mortali. Verũ si infinitum quis statuerit esse numerum vel magnitudinem infinitam, propterea sequi nõ poterit, vt ipse infiniti partes etiam infinitas esse astruat, quippe qui subijceret naturam alteram in qua reciperet infinitas, ceu numerus vel magnitudo. Neque vetat rõ quin numeri pars sit numerus & tamen non esset numerus infinitus, quoniam non est ratio numeri cum illa infiniti eadem. Est. n. numerus ex vnitatibus multitudo collecta. Infinitum autem est quantitas impercursibilis. i. quæ peragi nõ potest. Similiter etiam de magnitudine dici potest. Qui ergo infinitum hoc modo assentiunt substantiam esse dicunt, perinde ac in definitione eius comprehensam ac collocatam, quo pacto fieri potest, vt ij non videant singulas eius partes infinitas esse oportere. Nam vt pars aquæ quælibet est aqua, quoniã totũ ac singulæ eiusdem

eiusdem partes eandem definitionem obtinent, ita necesse est, vt partes infiniti sint infinitæ. Cum igitur multæ sint partes infiniti, quinimmo cum vnaquæque illius pars in infinitum sit diuisibilis, necesse igitur erit vt infinitum ipsum habeatur infinities infinitum, quod quidem absurdum est.

Si infinitum substantia sit, & non de subiecto. Quare sit vt ipsum, aut indiuisibile sit, aut in infinita sit diuisibile. At fieri nequit, vt idem multa sit infinita.

Dicit de subiecto pro hoc, in subiecto, idest si infinitum est substantia & non accidens.

At vero vt pars aeris aer est, sic & infinitum & pars quæuis infiniti, si substantia quædam & principium sit, uti dicunt. Vacat igitur partibus atque indiuisibile est. At esse non potest id tale quod actu est infinitum. Necesse est enim ipsum quantum quid esse. Per accidens igitur infinitum ipsum esse videtur. Quod si ita sit, dictum iam est antea non posse ipsum principium dici. Sed illud cui accidit, vt aerem, aut par. Quare absurde dicunt profecto, qui tale illud esse censent, vt Pythagorici dicunt.

Hæc verba continua sunt superiori contextui. Est igitur hæc tota huius contextus sententia atque constructio, postquam.n. dixit, siquidem fuerit substantia infinitum & non secundum subiectum continuans deinceps hæc inquit. Velut.n. aeris pars est aer, & ita infinita pars est infinitum. Et cum mox adiecit, siquidem est, quædam substantia & principium, deinde copulat alteri parti contextus superioris illi videlicet, vel ergo indiuisibile, vel in infinita diuisibile. At idem multa infinita esse nequit, postremo sequitur dictis copulando, igitur impartibile est, & indiuisibile.

Nam substantiam faciunt ipsum, & simul et partiuntur.

Inquit eos praue sensisse, qui illud affirmarunt esse, per se substantiam, ab alijs rebus abiunctam, quoniam his accidit, idem fateri partibile, ac impartibile esse, ac substantiam & accidens. Nam substantia est ea parte qua illi ita sentiunt esse infinitum, accidens vero, quoniam quam aiunt ipsum esse infinitum, mox velint nolint ipsum quantum faciunt: quoniam infinitum est diuisibile, alioquin si infinitum est substantia, cum monstratum iam est, vt ipsum indiuisibile sit, quamobrem indiuisibile, faciunt diuisibile, & substantiam, accidens.

Verum hæc quidem forsitan inquisitio vniuersalis est magis, si possit in quam infinitum & in mathematicis, & in intelligibilibus, & hisce quæ nullam habent magnitudinem esse. Nos autem si sit in sensibilibus, de quibus doctrinam facimus, infinitum corpus incremento necne, perscrutamur.

Quoniam ostendit infinitum non posse subiectum esse, infinitum dico secundum extensionem, quod illi collocari in ideis non aiunt, sed de illo, quod in eis collocarunt inquirere, an illud et substantia infinita sit, siue in mathematicis, siue in ideis ponatur, cuioris sciæ munus est considerare, quæ de omnibus principijs rerum, qua principia sunt, considerat, at huius disciplinæ quæ naturalis est, munus esse dicitur indagare an infinitum extensione corporis sit, quod neque principium magnitudinis, neque terminum habeat. Quod itaque aliquod huiusmodi corpus non sit, ceu veteres naturales tradidere, deinceps indicare proponit.

Si igitur disserendi modo considerabimus, ex hisce videtur infinitum non esse. Nam si ratio corporis est superficie terminatum esse, non erit infinitum vllum aut intelligibile aut sensibile.

Cum ostendisset infinitum non esse hoc modo velut ipsum per se substantia in eo substantiam habeat, quod infinitum sit, quemadmodum Pythagorei dixerunt. Cæterum proponit in præsentia ostendere neque eo modo infinitum esse, quo physici asseruerunt, neque aliquid coniuncti substantia in ipso infinitum, sed substantiam esse aliquid aliud ceu aerem, aquam, vel intermedium, quod quidem infinitum est magnitudine infinitum. Quod itaque neque hoc modo infinitum sit in primis quidem vt ipse inquit ostendit logicis argumentis, i. persuadentibus, & ex opinabilibus constitutis vel logicis. i. communioribus, quoniam demonstratio ipsa non solum conuenit naturalibus corporibus, sed etiam mathematicis, ob id ergo dixit, logicis argumentis deinde adducit argumenta magis necessaria, quæ ex ipsa rerum natura procedunt. Est igitur prima ratio logica hæc, geometræ corpus definiunt esse, id quod superficie clauditur. Sed infinitum non clauditur superficie. Corpus ergo non est infinitum, hæc ratio est in secunda figura. Deinde inquit non solum corpus infinitum non est, sed neque numerus potest esse infinitus, quoniam nullus numerus est separabilis per se, sed omnis constituitur in ipsis rebus, quæ numerantur, & cum omne numerabile possit percurri, infinitum autem percurri non potest. Nullus ergo numerus est infinitus, cum ergo sint duo syllogismi in hac secunda ratione primus quidem conficitur in prima figura, secundus autem in secunda hoc modo. Numerus est in rebus numerabilibus, numerabilia autem possunt numerari percurrique, igitur numerus potest percurri, sed infinitum non potest percurri, ergo numerus non est infinitus. Hi ergo syllogismi sunt argumenta logica, dixit autem logica propterea quod non sunt necessaria, sed vt dixi ex opinabilibus efficiuntur. Nam aduersarij qui infinitum esse statuunt neque darent definitionem corporis vniuersalem, esse vt corpus sit, quod superficie terminatur, perinde ac contingat ipsum non habere latitudinem longitudinem neque profunditatem, neque aspectui obijci possit. Nam vt omne, quod complectit corpus, non est definitio eius, sic etiam circumscribi superficie non erit definitio eius, siquidem sit aliquid corpus infinitum, quod non circumscribitur superficie, vt cœlum, quoniam externa superficies non est definita. Similiter respondebant ad aliam rationem negantes omnem numerum numerabilem esse, cum sit numerus infinitus, qui numerari nequit. Sed post has rationes transit ad ea argumenta quæ sunt magis naturalia & necessaria. Et ostendit ex naturalibus potestatibus actiuis, & passiuis caliditate. s. frigiditate, siccitate, & humiditate fieri non posse, vt sit corpus infinitum. Secundo idem ostendit ex locis corporum. s. infimo, & supremo, præterea ex momentis. s. grauitate, & leuitate. Et denique ex alijs conceptionibus, primum igitur ex potestatibus naturalibus confutat, & reijcit infinitum. Verum rationem conficit per diuisionem hunc in modum. datur corpus infinitum prorsus necesse est hoc vel simplex vel concretum esse, sed siue simplex, siue compositum sit fieri nequit, vt sit infinitum, igitur corpus infinitum prorsus tollendum de medio est. imprimis ita que ostendit corpus compositum non posse infinitum esse, quoniam, si compositum haberetur, vel infinitis elementis vel finitis constaret, infinitis namque constare non potest, vt demonstrauimus in primo libro cum infinita elementa esse nequeant: quod quidem in libro de Cœlo ac præsertim in libro de Generatione & Corruptione demonstrabitur: Sed neque hoc loco sub silentio preter eundem est: Nam si infinita essent elementa inquit, prorsus oportet infinitas etiam contrarietates esse, alioquin si non haberentur infinitæ contrarietates, neque elementa infinita, sed certa ac finita penitus necesse est, vt ea quæ ex ipsis sunt constituta finita esse affirmentur. At coniugationes contrarietatum finitæ sunt, quoniam si contrarietates infinitæ essent cum vnaquæque contrarietates contineat duas qualitates (Etenim contraria ad minus duo sunt) infinitum duplicari contingeret, quod sane absurdum est. Fieri ergo non potest, vt ipsa elementa sint infinita, quapropter infinitum constare infinitis non potest.

Quod

Quod si constabit infinitis mole, sed finitis multitudine, vel ergo vnum aliquod illorum erit infinitum magnitudine, vel plura vel oīa aut nullum. Si dabit̄ nullum ergo cōstabit oībus finitis. Quamobrē si suam sn̄iam tueri voluerint, necesse est eos, aut vnum vel plura, vel oīa infinita concedere: an primis ergo oñdit, nō posse aliquid illorum vnum esse infinitum, q cum a nobis demonstratum fuerit, vnum ēt indicatum erit, neq; plura posse infinita esse, qm̄ si plura admitti īfinita volumus, cur non oīa multo magis dabimus infinita? Tñ seorsum oñsurus est neq; plura īfinita dari posse. Quod vero hēri nequeat vnum aliqđ elementorum infinitum quibus cōstat ipsum infinitum, hunc in modum oñdit. Oē corpus naturale, de quo potissimum nos mō disserimus, in seipso quandam vim naturalem ingenitam videlicet caliditatē, vel frigiditatem, aut humiditatē, vel siccitatem habet, quo fit vt oīnu necesse sit, si aliquid est corpus compositum, æquatas esse vires cōponentes ipsum, vt hoc mō aliquod tēperatum ex ipsis nascat̄, q fit quoties nullum illorum pollentius fit, sed vniuscuiusq; immoderatum robur ab alterius contraria vi temperatur. Nam si eorum aliquod vnum valentius esset reliqua imbecilliora corrumperet, & in suam naturam illa transmutaret. Si ergo infinitum cōpositum habet aliqđ vnum earum quibus cōstat infinitum. Cum fundit' operęprētiū sit corpus mole īmēsa infinitū hēre ptātē infinitā, q̄ in ipso infinito cōstituta sit certe delebit reliqua, & in suā natura conuerteret quo fit, vt deuo illud totum erit simplex & incompositum. Quod siquis obiecerit qm̄ & si corpus mole īmēsa infinitum attñ minore potentia, ac ībecilliore erit q̄ ipsum infinitum. Verū nos dicimus qm̄ cum ea vis est in magnitudine īfinita excedit hac rōne oēm finiti potestatē ac corrumpit in eo vim finitā. Qđ si adhuc cōtēderit illam finiti potestatem valentiorem esse, huic obijciamus hoc mō. Supponat̄ in illo concreto infinito vnum aliqđ eorum qbus constat. v. g. aqua q̄ diuisim a cæteris sit infinita, & alterum esse magnitudine finitum ceu ignis eqdē vis in aqua, vt frigiditas longe imbecillior ea virtute ac potestate, v. g. caliditate quæ in eadem ignis magnitudine sit, si ergo ipse ex ambobus accepero duo æquę magnitudinis corpora ceu sextarium ab vnoquoque, qm̄ in sextario ignis caliditas pollentior est quam frigiditas aquæ, in sextario certe caliditas consūmet frigiditatē, qm̄ hęc est natura duarum potestatum aduersantium iter se, vt minor à maiore superet̄, sit ergo inęquali magnitudine ignis caliditas decuplo calida, pariter etiā in tanta magnitudine aquæ frigiditas decuplo frigida sit, quāquam hac æqua data magnitudinum ignis & aquæ mensura caliditas ignis pollentior sit, tñ si decies duplicauero aquę magnitudinem, & decem vrceolos aquæ accepero, profecto æquabit̄ aquæ frigiditas q̄ in decem vrceolis constituta est, caliditati ignis, quā in vno vrceolo reposuimus. Qm̄ igit̄ ignis habens pollentiorem vim, molē finitus supponitur, atq; finiti ad finitum prorsus aliqua proportio est. Certe & totius ignis ad aliquam sui partem, aliquam proportionem habebit. Sit ergo ista proportio totius ad partē centies aut millies, cum itaq; vrceolus ignis aquā habet potestatē cum decem vrceolis aquæ poterit & tñ totus ignis habere proportionem cum aliqua infinitæ aquæ parte. Si ergo accepero decies mille aquæ vasa vrceolosq; æquabitur sane frigiditas in tanta quantitate scilicet in mille vasibus constituta caliditati ignis in mille vasibus assignatæ. Sed cum aqua supponitur infinita esse, & infiniti ad finitum nulla est proportio, quippe frigiditas in tota aqua infinities infinita sit, quam ea quæ in aliqua data parte collocatur, q̄ ponebatur esse æqualis caliditati, q̄ i toto igne æstimebat̄, igit̄ si hoc cōcedit̄. frigiditas quæ in tota aqua infinities infinitæ potestatis erit quam sit caliditas, quæ in toto igne posita est. Quāobrem illam frigiditas trāsmutabit & absorbebit. quo igitur pacto totum infinitum erit simplex sincerumq; & non compositum. Et deniq; q volebamus concludatur non posse vnum aliquod illorum quibus cōponebatur ipsum totum, infinitum esse. Quod etiam cōstat ex eadem illorum actione. Nam exiguum aquæ cū iniectum fuerit in maximo igne corrumpitur & ignis cōuertit in suam substantiam. At vero si ignis ille conijceret̄ in cisternam aquæ, & circuitum ecōtra idem patietur, qm̄ corrumperetur & transmutaret̄ in naturam aquæ. Et quanq̄ sit ignis caliditas valentior frigiditate aquæ, siquidē frigiditas aquæ elementaris fuerit, caliditas ignis nanq; qui nobis obsequio est, excedit caliditatē elementarē, quēadmodum glaciei frigiditas excedit frigiditatē elemētarē. Verū & si ipsa ptās ignis fortior sit, qm̄ agit in multum aquę, & qualitas aquę remissior tñ frigiditas aquæ vincit caliditatē ignis pp multitudinem quantitatis. Nā qualitates spēi similes cum fuerint in vnum coniunctæ fortiores hēnt quod sane cōstat, & clarius pspicere possumus in ipsis momētis, qm̄ si duas libras ponderis simul iunxeris, id quod ex vtrisq; constitutum est, grauius vtraq; seorsum ac separatim erit, siquidem non solum pondus duarū librarum, sed ēt plus ponderis contineat. Similiter & si magnitudinem duarum librarū secaueris in duas æquas partes, non habebit vtraq; pars libræ grauitatē, sed minorē quo pacto igit̄, si ea quæ sunt simili spēi simul cōnectunt pollētiora euadunt, diuisa aūt ac seiūcta imbecilliora similiter, & in m[...]ibus ipsis quanto plus adieceris grauitatis tāto citius mouebitur ipsum graue, atque si diuisa & abiuncta verbi gratia, quinque librarum corpora quanquā sese tangerent non ita velocem motum habebunt, sed si composita atq; in vnum connexa ea fuerint ocissime mouebuntur. Et quoq; modo de leuibus dicere possumus, vt igitur de his dicimus ita etiam de ipso calore frigoreque ac cæteris contrarietatibus asserere possumus. Nam si idem lignum inieceris in paruam & magnam ignis flammam, iniectum quidem in maiori flamma ocius consumet̄, q̄ si in paruā iniectum in fuerit. Quamobrem, & si infinitum esset minori qualitatis, attamen pro immēsa sui mole & cōpositione partium similarium in infinitum, augebitur eius qualitas in infinitum. Qm̄ si partes simul in vnum cōpositę qualitatē roborant & augent, hæ igit̄ in infinitum cōnexæ ac cōiunctæ infinitū robur qualitate pstabunt, quapp necessario in infinito statuenda est infinita vis q̄ cū fuerit infinita necessario reliquas qualitates corrūpet. quare non pōt esse aliquod vnum componētium ipsum totū infinitū. Sed contra hanc rōnē hmōi dubitatio adduci solet, qm̄ non oportet qualitatē vna cum q̄titate augeri. Neq; .n. si acceperis corpus trium librarum, qđ habeat tot albedinis gradus, & deinde hoc ampliauero apponens multa eidem magnitudini iam totum corpus magis album efficiam. Præterea neq; si amplā glebam in partes secauero, albedo in ipsis partibus constituta densior euadet ipsa totius albedine: item neque si plurima vasa eiusdem speciei aquæ in fudero cisternæ tota aqua fiebat vnaquaq; parte frigidior. Similiter neque si multa calida feruidaq; simul inferuerimus totū fiet vnaquaque parte calidius. Vnde si apparet idem lignum in minori flamma breuiore tempore combustum, & à maiori flamma breuiore tempore consumptum, tamen hoc non accidit, quia vrendi qualitas fortior sit facta, sed quoniam omne id quod patitur ab aliquo eiusdē similisq; materię prsus reagit i id quod efficit. Et id quod magis exiguū ē funditus patitur a maiore, vel agit in ipsum, nō certē ob validiorem maioris

qualitatē, ſed qm̄ vnumquodq; cōcretum minus facile effici poteſt, quam vniuerſum membratim diſſipatum. Vt igiť id quod facile patitur, diſſipatum eſt in ſuis partibus, ita quod haud facile patitur, cōcretum ſubſiſtit. Quod quidē non ab re vſu venire ſolet. Nā cū ſint multæ partes ſimilis ſpēi in magna mole: Et vnaquæq; ſane vim effectricē habeat, cum appoſitum fuerit contrariū ꝙ paruum, eſt & egerit aliqd in partē mox ſimilis ſpēi partes appoſitæ cū tangunt id quod patiť, ipſæ quoque agent in idē & nō ſinunt agentis partē trāſmutari, ſed vna cum eo ꝙ afficiť cōuertunt in primā naturam qua rōne accidit, vt patiēs quoties ei ꝑpotens contrariū apponiť nō poſsit reagere in partes efficientes. Ex quo accidit illius agendi vim imbecilliorē hēri, & ocius transmutationē fieri. V. g. ſupponať qdē incendiū magnum ꝙ contineat ꝓfunditatem. decē cubitorum. Cum igiť in ipſum inijceretť paruū lignum certe, & ipſum in nonnullas incendij partes aget, quibus erit appoſitum atq; ꝓximum exēpli cā in eā proximā incendij partē q̄ eſt vnius brachij, ſed qm̄ huius incendij vnius brachij ſunt ipſi aliç ſimilis ſpēi qualitates innatç, q̄ nihil patiunť, & hn̄t vim agendi mox agūt in id ꝙ iā cepit pati, & illud in ſuā naturā conſtituunt atq; opē ferunt ei parti quæ attigua eſt ligno, vt ab eo nihil incōmodi patiať. Atqui exiguum lignum & vndiq; ab igne patiens cum tingere nō poſsit, ocius ſubijt mutationem. Verum ſi in paruo incēdio magnum lignum inijcereť, eo ꝙ pollentiore conatu ageret, vel patereť, idcirco diuturniorē mutationem ſubibit. Nam cum ea ignis pars q̄ patitur nō habet appoſitum ſubſidium ſimile ſibi & reducere debet ad ſe vim patiēdi hac de cā cū extrinſecus illius q̄titas augeť, actiuum pollētius eſſe vř. Verum ob id quale ſimul non augeť cum quanto. Etenim aťr abſurdum eſt & oīno, hoc poſtulatum falſum eſt vt oporteat vna augeri qualitatē & quantitatem. Nam ſi admitteretur poſtulatum, certe hoc mō fundit⁹ oporteret in ſimilaribus, quæ maiorem molem haberēt, ēt pollentiorem vim ac ptāiē agendi obtinere. At mō neceſſe non eſt, ſi quidem piper maiorem qualitatem calefaciēdi quam ipſe magnus raphanus habeat, & ne qs aduerſeť dicēs aliā, atq; aliā eſſe caliditatis ſpēm, hoc ꝓponiť oñdere qm̄ eidem calido qua calidū idipſum intendi ac remitti nō iuxta molē magnitudinum accidit, ſed iuxta aptitudinē eorum q̄ recipiunt, quo circa quale vna cū quāto inoleſcere ſuapte natura non pōt. Qđ ſi quale ſimul cum quanto non adoleſcet, non neceſſe erit, ſi vnū eorum elementorum componentium ſit magnitudine īfinitum & ſubſidens qualitati minus pollēs quam alia finita ſimul cum infinita magnitudine augeri. Sed quēadmodum pōt moles plerunq; augeri vi ipſa nō aucta, ita certe infinitum creſceret nihil plus imperij conſequereť, cuius rei fidem ex actione ſuſcipere poſſumus: ponať. n. aerem qui vniuerſam ciuitatem ambit maxime gelidum eſſe, cui adijciatur lichni flamma nimirū ſi quale vna cum quanto augeretur, proculdubio oporteret flammam lichni ab aere extingui, q̄ cum non extinguať certe non erit tantus exceſſus qualitatis ad qualitatem, quantus eſt exceſſus quantitatis ad quantitatē, ſed longe minor eſt qualitatis exceſſus. Et qm̄ nō augetur ſimul qualitas cum quantitate potius flamma lichni agit in aerem cum ſit valentior, quā patiať ab ipſo. Sed licet frigidum aerē non includā vſq; ad ciuitatem, ſed extendatur idem per totum vniuerſi ambitum ita vt qui in oī mundo eſt aer, frigidus fiat: nihil plus flamma lichni certe patietur, ſiquidem flamma lichni q̄ mō cōtineť ab vniuerſo aere frigido qui intra parietes eſt aut circa nos exiſtit, nihil patiať. Quapp frigidus aer ī infinitum augereť, nihilominus idē accideret. Quo clarius fiat, ſumaťnon tanta aeris frigidi craſsicq; magnitudo, ſed velut guttę & aqua, cū ergo nō minorem frigiditatē accepimus, ſed æqualem vel parum ab æqualitate diſtantē certe potius agit q̄ patiať ſumma adhibita ſimilarium partiū ſm modū quē diximus, quare & ſi imbecillior vis eſſet nihil tñ patereť & ſi īfinitum fieret, qm̄ flāma lichni terræ appoſita in ipſam quoq; ageret & nihil patereť, quāobrē ſi fortior ſit auctione quātitatis ipſa qualitas, qm̄ lichni flamma totæ terræ cōparata nihil eſt, oportet, vt multipliceť adeo frigiditas totius terræ, vt nullo pacto queat a caliditate flāmæ lichni pati ꝙ quidē fieri non videmus. & hoc merito. qm̄ neq; aer, neq; terrę ſm ſeipſa tota agunt in ea q̄ ipſis apponunť, ſed ſolum ſm eas partes patiēti appoſitas. Vñ cum imbecillior ſit qualitas, potius patiť ab ipſa flāma appoſita quam agat in ipſam. Quō itaq; erit abſurdū ſi vnum elementorum cōponentium ipſum infinitū, cū & ipſum fuerit mole infinitum cætera vero qualitatis vehementiam non hēant, vt potius patiať ab ipſo infinito habente fortiorē vim q̄ agat in ipſum finitum, ſed ſm partē finito proximā, quēadmodū neq; aer continens lichni flāmā ſm ſe totum agit in ipſam, qm̄ ſi id eſſet, multitudine & continuatione agendi extingueretur. Nā cum plura in idē cōtinuo agūt accidit vim quæ agenti ineſt, ꝑp roborari magis ēt ſi obſcurior ſit, facit aūt cā; quæ in patiente eſt, dicit illud ſit vehementius, vel magis pati, vel fieri ab infirmiore valentiorem. Nimirum infuſum continue oleum in flāmam lichni extīguit ipſam. Si ergo infinitum non ſm ſeipſum totum, ſed ſm eā partem quæ cōtinua eſt parti finitæ agit, & fuerit vis imbecillior in eo, certe non agit infinitum, īmo contrarium. qm̄ patieť ab ipſo finito: Et ſp augebitur finitū. Verū neq; deficiet, īfinitū, neq; finitū euadet infinitū. Hactenus igiť obiectio cōtra rōnē hētur. Sed ipſi qui talē adducunt dubitationē ſoluere nitunť: īprimis. n. aiunt hoc falſum eſſe. ſ. ptātes naturales, q̄q ſint in magna ſubiecti mole, cōſtitutæ, nō agere ſm ſeipſas totas, ſiquidē momēta . i. ipſę vires quibus res cienť perſpicuo hmōi ſe hēant: Si ergo decē librarū pondus imponať alicui moles quidē eius non tanget ſm partē, īmo ſm ſupficiem ſolū, & tñ agit ſm totam ptātē in totā rei molē. Nam vt æqua nō ſit ſtatera, ſed ad vnum ꝓpenſior ſm vniuerſum momentū & vim ciendi efficit. ſi ergo diuiſeris eā partē ſeorſum quę nō tāgit ipſi⁹ trutinæ molē ceu trium librarum pondus quanquam rurſus tangat eandē ſupficiē ipſius trutinæ, attñ nō ita altera trutinæ pars ꝓpenſior reliquo pōdere ſit tanq̄ momētū visq; illa ciendi quæ ī altera quinaria erat parte quæ nō tangebat partē illam trutinæ cum toto quippiam ageret, quo pacto igiť tota vis vt tota ipſa natura pōt in corpus agere, & ſi agens non ſm ſingulas ſui partes attignum ſit patienti. ſiťr ēt in his quæ expellunt & attrahunt. Nam aliqua pars appellantis pel trahētis vt manus tangit id qđ trahit atq; id ꝙ expelliť. Et tñ non ea vis ſola trahit & expelit quæ in manu eſt, ſed etiam vis totius animalis, vt totum animal eſt, ſiquidem multa hēantur quæ partibus patiuntur & agunt: Nam pedibus homo ambulat cum totus de loco, ad locum proficiſcitur, itē manibus ædificat, & ſi totus ipſe agat, idēq; in multis alijs vſu venire ſolet: ſi ergo hæc, ſe habent, igitur & feruida gelida, ex ſiccantia, humectantia q́ue ac aliæ qualitates quæ paſsiuæ vocanť, licet ſm partem tangāt ea, quę faciunt, attamen ſecundum vniuerſam vim quæ in ipſis eſt agere uidentur, cum igiť agūt ſm totum ſi ſubiectum extiterit infinitum, neceſſe eſt vt vna augeatur vis agendi in infinitum. Diximus q́uidem quod cum aliquod mole immēſum pluribus ſuis partibus egerit in vnum & idem, quod mole minus ſit; Et ſi efficiens poteſtate crederet patienti, attamen prę eſſet excelleretq; ipſum multitudine partiū quę agunt.

Quod

Quod si hæc admittunt, sp id q maius erit, plus faciet.
Infinitũ ergo vim efficiẽdi infinitã hẽbit. Sed qspiã cõ-
tra hæc obijcere poterit, qa nõ id quidẽ accidit in ipsis
momẽtis viribusq; ciẽdi necesse est vt accidat in regijs
qualitatibus. Si qdẽ non eiusdẽ spẽi sint grauitas & ca-
liditas, qm caliditas, frigiditas, & aliæ id genus actiuæ
& alteratiuę qualitates appellari solẽt. Grauitas aũt &
leuitas ẽm locũ motiuæ. Vñ nõ oportet eadẽ inesse his
q spẽi distãt. Præterea vide ne figura sit qualitas, & tñ
passiua nullo pacto est. Itẽ plane videmus aerẽ agẽtem
qppiã in nobis nõ ẽm se totũ, sed duntaxat ẽm eas par
tes quibus pxime cõtinemur. sin minus easdẽ affectio
nes oportet eos qui habitãt Scithiã, & eos qui Aethio-
piã incolunt pferre ac pati; sed qd ipse p narro de his
qui maxima intercapedine locorum mutuo distãt cũ
eos ẽt qui idẽ clima eundẽq; locũ habitãt diuersas vł ae
ris iniurias, vel iuuamẽta pati hẽreq; videamus, qñ alij
eiusdẽ materię sub sole, alij vero sub vmbra steterĩt sæ
pe lineæ vni' spacio abinuicẽ diuisi, atq; disiũcti. Atqui
si totus aer tanq̃ totus ageret, oẽs hoĩes cunctaq; aĩalia
& cætera alia easdẽ affectiões fere oporteret cũ sit vna
duntaxat aeris vniuersitas, q quidẽ nõ vsu venire pla-
ne cõtuemur. Qd quidẽ igit posita minore ptãte in in-
finito nõ necesse sit idẽ reliqua corrũpere, psertĩ si illa
lõge remissior fuerit, ppea q nõ simul cum quãto qua
le augeẽ, p pñtis rei opportunitate satis dictum sit. sed
quod fieri nequeat vt corpus cõpositum hñs vnum ali
qd elemẽtum, sit extẽsiõe infinitum; hunc in modum
oñdes illud prius petimus, vt si agẽtiũ ac patiẽtiũ æqua
les sint vires, cum æquales magnitudines sint, vel vicis-
sim nihil agẽt, vel atq; mutuo patienẽ. At si nõ æquales
extiterint vires & alius erit mole maior, alter vero mi-
nor sp patieẽ qui minor magnitudine est a maiore ob
eã q̃ diximus cãm. Et q̃q̃ mole maior qppiã ageret pl'
tñ patereẽ q̃ ageret. Quo itaq; cõcesso dicimus nõ pos
se aliqd corpus magnitudine infinitum cõpositum es
se, qm prorsus necesse est vt elemẽta cõponẽtia ipsum
cõpositum ęquas vires aliqũo hẽant: sin min' ex his nõ
poterit aliqua mixtio cõstare, sed id q ppotẽs esset re-
liqua in suã naturã trãsmutabit q quidẽ ex naturalib'
oib' corporibus præsertim corporibus aĩalium mani-
festum est, quãobrẽ oportet & cõponentia infinitum
æquas vires obtinere. Siquidẽ igiẽ ex finitis magnitudi
ne cõponiẽ totum finitũ erit, si aũt vnum aliquid cõpo
nentium magnitudine infinitum est: Cum naturalium
cõpositio hẽaẽ p mixtionẽ simplicium & nõ p appo-
sitionẽ, qm artificialia appositione cõponunẽ, atq; ele-
menta cõponẽtia p totum ipsum cum veniunt ad mix
tionẽ recipianẽ qua rõne differt pars elemẽti ab elemẽ
to, qñquidẽ elementum p totũ cuius est elemẽtũ inge
rat, & pars minime necesse est ea vt ĩfiniti compositio
hoc mõ se habeat. Ceterum finita cõstitui infinito nõ
possunt, quippe infinitum pręueniret corrumpẽdo exi
lia ac ĩbecilla, antequã coirent in vnũ, quẽadmodum si
vrceolus aeris vel ignis poneret in cẽtum coextẽsis vr
ceolis aquę, vel metetra vini ĩ toto pelago certe pręue
niẽdo, totum corrũperet, vinũ, aerẽ, vel ignẽ, antequã
aliqua mixtura fieret, sed quid ipse dico si æquabuntur
potẽtiæ qm velint nolint infinitũ plurimũ excellit fini
tum. Et cum nullã pportionẽ teneat infinitũ ad finitũ
prsus necesse est id q infinito coextẽsum est, ocius cor
rumpi, quã misceri qm iã id in naturã infiniti esset con
uersum, si idipsum coextẽsum infinito esset. Igiẽ infini
tum nõ põt esse aliqd corpus naturale cõpositum, cui'
vnum elemẽtorum cõponẽtium sit magnitudine infi-
nitum. At si quis diceret cõpositionẽ hanc fieri opposi
tiõe, is in primis nõ tueẽ suppositionẽ, qm de naturali
corpore loqmur, deinde demõstrauim', q si æq; pollẽs
ptãte apponeret alicui rei minori magnitudine, fundi-
tus ipsa corrũpereẽ. Et hoc rõne oñdim', qm si glacies
iniecta fuerit in magnum incendium priusquã ipsa ali-
quid in igne ipso sensum ageret, absorbereẽ. Qd quidẽ
igiẽ nequeat esse ĩfinitum vnũ elemẽtorũ cõponẽtium
corp' infinitum, satis atq; abunde demostrauimus, cæ-
terũ q neq; plura, neq; oĩa possint esse ĩfinita, hoc mõ
oñdit. Et inquit si hoc corp' vñquaq; atq; oĩno immẽ
sum, i. ẽm oẽm dimensionẽ in infinitũ extensum habe
reẽ, ipsum ergo occupauerit oẽs dimensiones, oĩaq; in-
terualla cęteris alioq; ĩfinito nõ relinquẽt locũ, quãob-
rẽ duo vł plura ĩfinita esse nequeunt, sed hęc quoq; rõ
priori suppositioni & argumento adaptari & cõgrue
re poterat, qm si vnum aliquid est ĩfinitum qd penitus
oẽm locum occupas quippiã aliud quãuis paruissimũ
sit, esse non poterit. Præterea põt hæc rõ superioribus
obiectionibus & his accõmodari, dico. s. si non oĩa cõ-
ponentia infinitũ fuerint ĩfinita, sed q̃dã, nõ poterit es
se aliqd corpus naturale cõpositum infinitũ, & hæc rõ
merito & non ab re iã his q̃ demõstrauim', accommo
dari põt: Nã si demonstrauim' qd si aliqd ĩfinitum es
se asserit illud oĩno esse principium & nõ ex principio
deductum ac nascens, sed cum nullum principium pro
prie & primo sit cõpositum. Similr nunquã simplex po
terit esse, qm si simplex esset, vel vnum aliqd elemento
rum erit, velut aer, aqua, aut aliquid aliorũ. Vel erit ali-
quid aliud præter hæc, ceu dixit Anaximãder esse prin
cipium illud intermedium elementorũ. vñ qd nequeat
ęsse vnum aliqd elementorum, neq; aliud alterum præ
ter hęc ĩfinitum corp' naturale, cõi quadã rõne pbat,
verum qd penit' esse nequeat aliqd aliud corpus qd
sit intermedium elementorum, & aliorum principiũ,
ĩprimis oñdit. Nã si aliqd corpus (inquit) ĩtermedium
elementorum infinitum siue finitum esset, ex quo alia
orirenẽ ac negationẽ traherent, qm oẽ ex quo fit & cõ
stituiẽ in illud dissoluiẽ, oportebit ẽt ipsa elementa cor
rumpi ac dissolui ĩ illud, si aũt in ipsum dissoluerentur,
certe hoc aliqñ appareret. quẽadmodum. n. aer cum fit
ex igne vel aqua oĩno ĩ ipsa resoluiẽ, plane comprehen
dunẽ, ita oportet illa apparere. Sed non constat aliquod
aliud elementum esse præter quatuor elementa, ergo
neq; illud erit qd de materia ptãte est & q̃ fiunt ex ea
tãquã ea re q̃ est ptãte fiunt & pducunẽ. [Materia nãq;
est actus licet sp aliquo actu forma ita sit, quocirca ea q̃
resoluuntur in ipsam materiam dissoluuntur quæ me-
rito non apparet nec videtur, quoniam cum non sit
actus, nunquam sciungitur ab omnibus formis. At
ij aiunt illud intermedium actu esse quapropter idem
oportet apparere. Verum non negant intermedium
tanquam non sit aliqua substantia media inter contra-
ria, quoniam prorsus necesse est mutationem quæ in-
ter contraria est, per quædam intermedia fieri, siqui-
dem non sit immediata transmutatio inter contraria.
Verum hoc intermedium quod Aristotel. dat non est
aliquod certum neque elementum aliorum, sed quæ-
dam via proficiscendi in contrarium. Quod autem
neq; sit vnum simplex elementum siue ignis, siue aer,
siue quoduis aliud sit, siue finitum, siue infinitum fue-
rit, communi argumento ostendit. Nam si vnum est
elementum, id certe non habebit contrarias potesta-
tes aliter contraria essent simul in eodem, at contraria
simul in eodem esse non possunt, quod si non habebit
contrarias pugnantesq; potestates rerum ortus ac inte
ritus, & generaliter omnis mutatio de medio funditus
tolletur. Nam ex contrario in contrarium omnis muta
tio fit ceu ex calido in frigidum & ex non ente in ens,
quapropter si vnum aliquod elementum simplex peni
tus esse non potest, perspicuum est neque vnum ali-
qd elemẽtum infinitum haberi posse. Nam similis est
ratio de infinito & finito.

At vere neq; numerus ita ut separatus ac ĩfinitus. Nu- mer nt enim omnis & id quod numerum habet:numerabi le est. Si igitur fieri pōt ut ipsum numerabile numeretur: & infinitum quispiam poterit pertransire. Sed si magis na turaliter contemplabimur ex hisce quæ deinceps dicētur: nullū infinitum corpus in rōne rerum esse. ut detur. Neqs .n. cōpositū esse potest nec simplex. Cōpositū igitur corpus nullum est infinitum. si elementa multitudine sint finita necesse est .n. & plura esse, & æqualitatem inter contraria semper esse, & unum ipsorum infinitum non esse.

Vel hoc inquit qm̄ numerus siue digitalis quo.s.res numeramus qui ēt vere numerus appellaī, siue numerus qui in ipsis rebus.s.in numerabilibus est cōstitutus, finitur & terminatur, vnde sylh hi sunt: vterq; numerus est numerabilis numerabile pōt percurri ergo numerus pōt percurri. Sed infinitū nō pōt percurri igiē nullus numerus pōt esse infinitus. Verū ad explicationem huius loci scias quia in alio codice committiē pleonasmos in literis qm̄ scribiē eschron pro echon, i.vel q̄ habet numerū. Vñ vel hoc dicit (vt explicauimus) vel hoc q̄ quidē magis cōtextui cōgruit.s.nullum numerū esse a numerabilibus reb. abiunctum, sed qcunq; numerus sit, cum esse cōstitutum in reb. numerabilib. Et enumerabilia pertransiri queunt igiē & numerus poterit pertransiri: queunt, igiē & numerus poterit pertrāsiri: quare non erit infinitus. Verū si hoc ita se hēt haud fieri pōt, vt tp̄s ab aliquo principio non pficiscaē, vt mūdus sempiternus sit. Nā si mundus sempiternus, cōstat numerū hoīum infinitum esse, dico inq; numerū actu infinitum, qm̄ oēs hoīes actu extāt. quare numerus infinitus poterit esse, & nō solum immensus, sed ēt impercursibilis actu, qm̄ si oium hoīum vnitates vsq; in hodiernū diē actu extant & nos sumus veluti finis terminusq; eorum, qui ante nos extiterunt actu infiniti, Certe cōstat, vt actu infinitum sit & īpercursibile, q̄ quidē non solum erit absurdū q̄ hoc argm̄ Aris. sed ēt aliqd' erit maius infinito. Immo magis infinitum, siquidē acceperimus priores origines iuxta vnāquanq; affinitatē & vnum quodq; vinculum quo plures ab vno nasci nomenq; hēre dñr, Equidē sp ante illos inueniemus antiquiores infinitos actu extitisse quibus continuo additi hæredes maiorē numerum efficiunt. Vñ hæredum appositio augeē in infinitum, siquidē mundus nūq̄ interiturus est. infinitū itaq; augebiē in infinitū. Accedit ēt vt infinities infinitū hēaē, qñquidē hoīum genus infinitos habebit progenitores, vt meos, vt tuos, vt oīum reliquorū, quibus si ēt adiunxerimus equorum aliorūq; aīaliū stirpium ac plātarum cumulū & multitudinē pterea & motus vniuscuiusq; sphæræ mundi, certe accidet vt pro sus infinities vel sæpenumero infinitū actu sit. Nā oīa q̄ numeraremus actu existerēt, Quāobrē si hæc heri diciq; nequeunt, dico. s.actu īfinitū statui, itē infinito esse aliquod maius pter ea infinities infinitū & nō deficere quoties augeē, sed potius id qd̄ fit iā facto amplius efficiē, pculdubio tp̄s vel mundus sempitern' esse non pōt. Sed ad hæc qdē q̄ temere ignareq; rñdet, qui asserit nihil vetare, qui vnū infinitum in altero sit cōstitutum & terminatum. Sed is nō vidit in numeris dinō posse vnū infinitum in altero cōstitui ac terminari cum illud vt in declarationibus geometricis habitum sit solum in cōtinuo pcedum sit. Nā īfinitum q̄ ī numero est, nihil aliud est, q̄ vnitatum infinitas. pterea si ī cōtinuo vnum infinitū in altero, prius pcursibile est, oino ēt alterū erit pcursibile in reliquo. Nā q̄ assignatio ac rō potior erit, vt aliqua pars sit pcursibilis & altera minime: preterea dixit Aris. nō posse infinitum simul qd' ad vniuersas eius partes collectum in eodē tpe subsistere, licet fm partes i actu pficisci queat. At Ari. hoc mō infinitum q̄ maxime collectū nō ignotās hoc mō minime refellit, sed simplr̄ infinitū. Sed qd incōmodi sequiē, si cōcedamus infinitum fm naturā, penitus ī percursibile esse, siue infinitum sic collectum, siue fm partes diuisim ac per successionē eiusdē hēaē. Ego autē sensio magis cōtinuādum multitudine infinitum esse tanq̄ pñs & adhuc vigens, q̄ velut trāsactum ac preteritum, qm̄ qd. mō viget ac pñs est, penitus percurri necesse nō est: at pteritum & iā elapsum necessario percursibile est, q̄ quidē fieri nequit. Præterea infinitum pñs neq; necessario est infinities infinitum. at in finito iā elapso ea accidunt q̄ diximus. Sed de his diuisim ac proprio loco diligentius disputabimus. Equidē cōpositum corpus infinitum nō erit si elemēta multitudine finita fuerint, inqē.s.si cōpositum est infinitum vel ex finitis multitudine cōstabit vel īfinitis. Sed īfinitis cōstitui nequit qm̄ demōstrauimus infinita elementa haberi nō posse, neq; finitis, qm̄ necesse est vt cōponētia ipsum sint contraria & in cōpositione, æquenē ptātes contrariorum, aliter imbecille corrumpereē ab eo quod præpotens esset. Si ergo infinitum ex finitis multitudine componeretur, certe cum oīa essent magnitudine finita, & ipsa totius magnitudo erit terminata. Quod si vnum illorum componentium fuerit infinitum & infinitam habet potestatem, certo corrumperet reliqua. Oportet igitur componētia aliquo modo æquari vt ipsum constitutum seruetur, fieri ergo non potest vt vnum aliquod sit infinitum componentium.

Nam si ignis quidem sit finitus, aer autem infinitus, quanquā vnius corporis uis inferior est alterius vi, atque pars ignis æqualem aeris partem vi superat, modo excessus aliquem subeat numerum, Tamen infinitum corpus superabit, vt patet, atq; finitum sanè corrumpet.

Verba confusa sunt, tamen hæc est eorum sententia. Inquit, si.n.esset infinitum, vt aer, finitum autē, vt ignis Et si longe minor esset ea vis q̄ est in infinito, q̄ ea q̄ est alterius, qd' est finitum, si ab eis extraxero duas ęquas partes fm magnitudinem: Vnam videlicet ignis, alterā aeris, Quanquam potestas quæ in ea parte ignis esset lōge pollentior potestate, quæ est in altera parte aeris, at tamen quia est proportio finiti ad finitum, ille vigor potestatis quæ est in ea ignis parte data omnino habebit proportionem ad vigorem potestatis, quæ est in altera aeris parte, exempli causa, decuplam aut centuplā. Si ergo inuenero in eadem ignis magnitudine vim dicendi gratia, centecuplam, & ex alia parte accepero centecuplam aeris magnitudinem, certe adæquabo vires potestatesque partium ignis & aeris, sed cum supposuimus aerem esse infinitum & ignem finitum. Et nulla est proportio infiniti ad infiitum, neque vis quæ est in infinito habebit aliquam proportionem, ad eam quę est in ipso finito. Nam vt se habent inter se magnitudines, ita se habent & potestates magnitudinum. Si ergo mutuam proportione magnitudinē non habent, ergo neq; potestates inter se mutuum responsum habebunt, ergo vis infinito constitutam nullam proportionem habebit ad eam vim quæ est in ipso finito, sed exuperabit omnia, & superans reliqua corrumpet atque abolebit.

Nec unumquodq; infinitum esse potest. Nā corpus quidem est quod omni ex parte dimensionem habet. Infinitū autem quod sine fine extensum dimensione. Quibus fit vt infinitum corpus per omnem sit dimensionem in infinitū extensum. At uero neq; potest infinitum corpus unum ac simplex esse, aut similiter aut ut quidam inquiunt, id quod est præter elementa, ex que hæc generant.

Ad alteram descendit suppositionem, quoniam neque omnia componentia infinitum possunt esse infinita, & inquit. Nam si corpus est quod ex omni parte dimensum

dimensum est, i. q̃ hēt oēs dimēsiones. Et infinitum esse corpus sine termino oī ex parte dimensum, q̃obrem alterum corpus non mō infinitū, sed ēt finitu q̃uis paruissimū esset, non fineret locū hēre cū ipsum occuparet oēm locū. At tu dices qd vetat infinitū esse nō ẽm oēm dimēsionē inexhaustum, sed solum ẽm longitudinē, vt alijs locum cedat, sed hoc factitiū est ac fingētis hoīs dictū, q̃obrē si est infinitum, non prorsus ac oī ex parte infinitū. Præterea nullus supponit hmōi infinitū esse. Sed cuncti assentiunt illud infinitum. Nā si suapte natura pōt esse infinitū, nō magis hac parte q̃ illa erit Ĩfinitum sed ex oī parte. Atqui neq; pōt vnum simplex vel simplr̃ corpus ĩfinitum esse, cum.n. oñderit nō posse haberi compositum infinitum, impræsentia demonstrat, neq; affirmādum esse corpus simplex infinitum. Hoc enim erat reliquum totius diuisionis membrum. Neque sane erit vnum aliquod elemētorum, neq; ĩter medium, eorum, quemadmodum Anaximander tulit.

Sunt enim qui hoc faciunt infinitum: sed non aerē: aut aquam, ne ab infinito catera corrumpantur. Hēt enim inter se contrarietatem: quippe cum aer frigidus: aqua humida & ignis calidus sit. Quorum si unum esset infinitū: catera iam fuissent corrupta. Nunc autem aliquod infinitum inquiunt: ex quo hac fiunt.

Anaximander existimauit infinitum oportere principiū ob sēpiternū rerū ortū ne deficiat, sed ignorauit rerū vicissitudinē: qm̃ ex quo aliqd ꝓducit̃ in idē resoluit̃. Verū is cum vidisset q̃dā dissidētiā & ꝯrietatē esse ĩ quatuor elemētis aduersus reliqua, ĩmo ĩter se, dixit q̃ si supponeret̃ vnū ipsorū esse prĩcipium, cum necesse sit principium infinitum suimet ptāte ac vi ĩfinita, reliqua corrumperet. Vñ cum nihil horum statuit esse prĩcipiū, posuit alterū p̃ter hæc initiū, ex quo ēt elementa & reliqua alia ortū traherēt, q̃ qdē q̃dā naturā ĩtermediā ac ancipitē ĩter se quatuor elemēta aliqúo ꝯstituit, vt cōione & cōueniētia quadā reliqua q̄ oriunt̃ & producunt̃ ad contraria potius seruarent̃ q̃ ab infinita ptāte ipsa finiti corrumperent̃, ob id quicunq; alij statuerunt aerem esse, vel aquam infinitum, idipsum statuere infinitum, qm̃ ignorarunt vim, quæ est in aliquo illorum esse, exilē magis ac imbecilliorem & neq; consueuere reliqua corrumpit si mole infinita essent. Heraclitus tñ qui ignē posuit rerum principium, ob valentissimā ac fortissimam vim quæ est in eodem, non supposuit ipsum potestate infinitum, qm̃ aliquid aliorum non subsisteret aliquo tempore. Verum asseruit statuens ipsum esse finitum aliquando omnia flagraturum, ac vniuersum in ignem tandem dissolutum iri (ceu aer gelidus) vocat hoc in loco aerem frigidum gelidumq̃ tanquam supponens ita esse, qm̃ ipse in libro de Generatione asserit illum esse calidum.

At impossibile est non solum infinitum hoc esse (de hoc enim cōe quid est dicendum omnī similiter, & aere, & aqua, & quovis alio simili) sed etiam esse tale corpus sensibile, prater ea corpora qua elementa vocantur. Omnia namq; in id dissoluūtur ex quo constant. Quare prater aerem, ignem, terram, & aquam, corpus hoc aliud esset. At nullum esse videtur.

Cum duplex sit proposita rei inquisitio, vna vtrum possit esse aliquod alterū corpus p̃ter quatuor elementa, altera aūt si & aliqd̃ simpliciū penitus infinitū, quale illud nobis admittēdū esset. Qd vero non queat esse vnū simplicium corporū siue vnum fuerit de his q̃ a nobis cognoscunt̃, siue non fuerit de illorum numero, inquit coī rōne nūc oñdemus, q̃ p̃terea neq; aliqd aliud corpus sensibile sit, de quo sermonē facim⁹, diuersum ab emētis & ipsorū prĩcipiū ꝓpriū & prius ipsis ac subiectū demōstrauimus. Vñ oñdit hunc in modum, q̃a sensus nunq̃ tale corpus pcepit vel eorū q̃ fiūt vel quæ corrumpuntur, vltimum extremumq; subiectum esse.

Neq; igitur ignis: neq; aliud quicquam elementorum infinitum esse potest. Omnino enim & absq; hoc esse inquā ipsorum aliquid infinitum ĩpossibile est ipsum uniuersum aut esse, aut fieri unum quid ipsorum, si sit etiam infinitū perinde vt Heraclitus asserebat, omnia dicens tandem fieri ignem. Eadem & ad illud unum accommodabitur, quod prater elementa naturales philosophi faciunt.

Cum oñdisset aliqd̃ intermedium infinitum haberi non posse transit ad oñdendū, neq; oīno aliqd aliud corpus simplex & principium constitui posse infinitū, deinde cum hoc proponat oñdere, rōnē deducit ad aliquā magis gñalē & inquit. Quid.n. narro vnum aliqd̃ simplicium esse infinitum. Nam demonstrabimus neq; vnū simplex & principium rerū siue infinitum fuerit, siue finitum statui posse. Vñ oñdit ex superabundanti doctrina fieri non posse vt vnum simplex sit ĩfinitum, siquidem prorsus nequeat, vnum elemētum dici ac esse, siue illud sit infinitum siue finitum. Nam si esset vnū duntaxat elementum, tolleret̃ de medio oīs gñatio rerum, ac omnis trāsmutatio. Si ergo hoc absurdum est, igitur non poterit vnum esse elementum, si.n. esset aliquod vnum elemētorum quatuor, ceu ignis apud Heraclitum, vel aliquid aliud, habebit sane in seipso aliq̃ contrarietatis partem, v.g. caliditatem, quo pacto nihil forte ipsum inhiberet transmutari ex contrario in contrarium, sed non seruabit amplius contrarietatem in transmutatione per quam est, ceu si ignis id vnū elementum esset, nō posset seruare caliditatem suam, sed corrupta ipsa caliditate, frigiditatem assumet, quo pacto desinet esse ignis: at si fuisset principium primum, remansisset, neque fuisset transmutatus & corruptus, sed qua nam ratione non asseritur magis aerē esse elementum, quam ignem, cum non magis ipse ignis in aerem conuerti queat, quam aer in ignem, itaque si nō potest esse vnum simplex elementum, multo magis non poterit esse vnum elementum infinitum, quoniā infinitum si est prorsus principium est, & primum elementum. Quod quidem est igitur nequeat esse vnū aliquod elementorum infinitum, ostendimus, quod etiā nequeat esse aliquod ĩtermedium quemadmodū Anaximander dixit, iam demonstrauimus, aerem eadem via hoc ostendendi modo quo in alijs vsi sumus ēt impræsentia demonstrare possumus. Nam si illud intermedium nullam contrarietatem cum elemētis habet, neq; aliquid in illud transmutabitur quo pacto neque aliquid ex ipso fieret, vnde incassum inutileq; habebit̃, sed nihil quod inutile ac incassum habetur inter sempiterna collocatur: At mox quispiam diceret nos etiam in absurda Anaximandri incursuros, qui materiam carere contrarijs affirmam⁹: Sed respōdebimus plurimū interesse inter nostram sententiam & Anaximandri opinionem, quoniam ille assentit illud trāsmutari, nos autem asserimus in materia fieri transmutationes ac suscipi diuisim contraria, illud itaque non potest transmutari nisi aliquam habeat contrarietatem, sed in materia fieri transmutationes ex contrarijs in contraria nulla ratio uetat. Vnde apud nos cum vna sit materia, subest omnibus rebus generatis: at qui supponunt vnū elemētū, id affirmare nequeunt. Præterea nos minime asserim⁹ illā p se substare duplici qualitati, sed sp ab aliqua forma cōprehēdi, & ob id q̃a hēt aliq̃ qualitatē sp sibi cōiunctā, qua parit̃ ab aliquo cōtrario, res ꝓduci ac trāsmutari affirmamus. Atqui Anaximāder cum dixerit corp⁹ ĩfinitum actu p se subsistere, cogit̃ asserere oīno id ab aliquo pati, quod si patitur, a cōtrario certe patitur. Sed nihil illi contrarium, cum nullo pacto afficiat̃ aliqua contrarietate, igitur necesse est ipsum nihil pati ab aliquo. Quamobrem nihil ex eo producetur.

Omne enim ad contrarium ex contrario, vt ad frigidum ex calido solet mutari.

Hic probat nullum elemẽtorum infinitum esse posse, neq;.i. vnum aliquid ex quatuor, neq; intermedium naturæ ancipitis, qm̃ si esset vnum aliquod elemẽtum, quonam pacto rerum ortum ac interitum tueri possemus, cum omnis transmutatio ex contrario in contrarium abeat. Sed quo pacto tueri non possemus rerum ortum ac interitum iam demonstrauimus.

Atque ex his etiam de quouis considerare oportet, si possit nec ne infinitum esse sensibile corpus.

Qm̃ tanq̃ de igne ac intermedio vr̃ fecisse rõnẽ(Nã commemorauit Heraclitum, qui ignẽ posuit esse principium ac dixit hac de cã aliqñ in ipsum cuncta couertenda esse. Nam vniuersum tandem ab igne conflagrabit) idcirco hæc nõ adiecit, q m̃ eisdem argumẽtis poteris tu demõstrare, nullũ aliud corp᷒ posse ĩfinitũ statui.

Ex his autem patebit infinitum sensibile corpus in ratione rerum esse omnino non posse. Omne nanque sensibile corpus aptum est alicubi esse, atque locus est quidam cuiusque & idem est totius ac partis, vt totius terræ vniusque glebæ, et ignis item atque scintillæ.

Cum indicasset ex viribus naturalib. non posse haberi aliquod corpus infinitum, nunc vult idipsum probare ex naturalib. locis, ꝓinde vtit̃ rursus ea diuisiõe, qm̃ infinitum vel simplex vel compositum est, imprimis ergo ostendit nõ posse dari corpus infinitum simplex, interea duas dignitates petit primam quidem, vt oẽ sensibile corpus, idem dico sensibile, & naturale, in loco sit. Nam vnumquodq; elementorum quatuor distinctum quendam ac peculiarem locum occupat. Secundam autem, vt quicunq; locus sit idem totius, & partis, qm̃ vbi suapte natura, vniuersa terra manet, ibi certe & gleba terræ sistere ac esse posse vr̃. Sic vbi vniuersitas ignis apta est collocari, ibi ẽt recipi scintilla idonea est, quibus prius assumptis, ostendit fieri nõ posse, vt aliquod corpus simplex naturale infinitum sit. Nam de hmõi corpore impñtia est disputatio, vt sæpe ipse dixi. Si sit in naturalib. corporib. aliquod extensione infinitum. Qđ vero extra cœlum nihil sit neq; corpus neq; vacuũ neque aliquid alterum in libro de Cœlo demõstrabit, qđ igit̃ non queat aliquod simplex corpus extẽsione infinitum esse, hunc in modum ostendit, qm̃ si daret̃ aliquod corpus extẽsione infinitum constat ipsum oẽm locum occupaturum, quod si oẽm locum occupabit vniuersũ erit eius proprius locus. Nam si nõ esset proprius locus in eo esset p̃ter naturam, at nihil eorum, quæ sunt præter naturam, sp̄ est. Equidem magis non esset aliquid, si sp̄ esset in eo p̃ter naturam, qua p̄p̄ alius erit peculiaris infiniti locus. Sed si vniuersum est totius infiniti locus ꝑspicuũ est, vt idem ẽt sit partis eius ꝓprius ac peculiaris locus, at vniuersum immobile esse constat, non .n. habebit quo sese recipiat infinitum, item cum occupet oẽm locum, indigebit alio locu infinito, si moueri vagariq; dẽt. Sed de illius parte percunctabimur, nũqd hęc mouebit̃, vel ne. si non mouebit̃, infinitum nõ erit aliquod corpus naturale, siquidẽ nullũ corpus naturale sit, qđ ſm alia, atq; ſm partes immobile sit, si vero mouebit̃, vbi locabit̃? sane vbiq; locabit̃, qm̃ & vniuersum est eius peculiaris locus. Et .n. non magis sursum, quam deorsum mouebit̃, siquidem simile momentum vel similem vim quocunq; siue sursum siue deorsum perueniẽdi hẽat. Sed deinceps hoc consideremus, qm̃ si pars, vbiq; erit, certe vnius ac eiusdem motus ope oĩa loca attinget. Nam si hẽret inclinationem ad oĩa sese recipiendi loca, veluti graue exempli cã hẽt, moueret̃ deorsum, & vt leue simul sursum cõtenderet. Vel igit̃ pars oẽm locum occupauit, ꝙ quidem fieri non põt, vel stabit inter loca cõtraria fluctuãs vndiq;, ab his pariter attracta vel diuulsa mẽbratimq; ab ipsis lacerata. Sed rursus idem quærit̃ de ipsis partib. auulsis, qñquidẽ ipsa rerum actione nobis cõpertũ est, eundẽ esse totius & partis locũ. Alioqui si moueret̃, vsquequo ꝑueniret. Nam vnumquodq; corpus naturale, qđ est ortus interitusq; particeps mouet̃, & cũ quiescit alicubi, eũ locũ suapte natura obtinet, & tãdiu mouet̃, q̃diu poterit suũ naturalem locum occupare, in quo, cum ꝑuenerit, quiescit. Si ergo pars infiniti quouis pacto mouetur certe ad locum naturalem cõtendet accedere, sed cũ vniuersum sit locus peculiaris eius ac naturalis, qm̃ ipsum est, & toti infinito proprius vsquequo mouebit̃, & quo in loco sese recipiet. Non .n. magis hic quiescet, q̃ ibi cũ vniuersum sit vndiq; locus eius naturalis. Vel igit̃ vbiq; apta est quiescere ac manere cum oĩs res, qñ suum occupat locum tunc quiescat, vniuersum nanq; est ei vndiq; ꝓprius ac naturalis loc᷒. Quãobrem vel vndiq; permanebit, & hoc mõ nusq̃ ciebit̃, sed immobilis erit, vel vbique apta est moueri, & nusq̃ quiescere. Vtrunq; aũt fieri nõ põt, qm̃ nullus alius mot᷒ est sempiternus præter motum orbicularẽ, sed vnusquisq; motus est gr̃a alicuius: at id, ꝙ mouet̃ gr̃a occupandi suũ, ac peculiarẽ locũ mouet̃, q est illius finis, sed infinitum, neq; circulo moueri põt, qm̃ cũ dico, circulũ iã finitum dixi, qñquidem oẽ, ꝙ figura formatum impressumq; est finitũ sit, quade cã infinitũ neq; põt esse aliquid substantiæ quæ ducit̃ in orbẽ, itaq; absurdum est partẽ infinitã sp̄ moueri. Accedit p̃terea illud cur infinitũ mouet̃ ſm vnã partẽ, & non ſm oẽs partes, quod si oẽs partes mouebunt̃, id ẽt ꝙ cõstat ex ijs partib. mouebit̃, itaq; non põt moueri infinitum. Quocirca recte fecit Melissus, qui ab infinito sustulit motũ. Verũ nullã infiniti partem moueri impossibile est, qm̃ nõ esset corpus naturale, & motũ ab vniuerso demere res est nõ oĩb. ꝑspicua: ĩmo sensu, teste prorsus absurda, & nulla eget obiectione ac cõfutatione. Si ergo nõ mouet̃ infinitum cum sit corp᷒ naturale absurdum est, si vero mouet̃ ea absurda quæ diximus sequent̃ fieri ergo nõ põt, vt aliquod corpus simplex sit infinitum, reliquum est vt sit cõpositum, sed si cõpositum esse affirmabit̃: cõtrarijs dubio ꝓcul cõstabit, cum oẽ corpus naturale hmõi sit, quare loca cõponẽtium erunt diuersa ac cõtraria. cum itaq; oẽ corpus naturale cõpositum ꝑ simpliciũ mixtionẽ cõponatur, accidet equidẽ vt cõponẽtia sint in loco p̃ter naturam, velut ẽt se hñt ea q̃ in nostris corporib. & cæteris alijs sunt. Nã ignis, qui est in nobis, & aer vt, & p̃ter naturã existunt in loco. Itaq; fit vt multa cõponẽtia infinita sint in eo loco, qui est p̃ter naturã. Sed infinitũ est sempiternum, & id ꝙ sp̄ est nõ põt manere in aliquo p̃ter naturã, qm̃ magis non esset aliquid si sp̄ alicubi permaneret p̃ter naturã. Si ergo hoc infinitũ fuerit velut id qđ aliqñ diuideret̃ in partes cui᷒ vnaquæq; pars suũ locum naturalem occuparet certe euadere nõ poterim᷒ quin id infinitũ cõstare ex his, q̃ se tãgũt asseramus, at nullu corp᷒ nãle cõstituit̃ ex partib. attiguis alioqui hoc mõ infinitũ neq; vnũ aliqđ, & cõtinuũ corp᷒ cõcederet̃, at oẽ corp᷒ nãle est cõtinuũ. Itẽ si infinitũ est cõpositũ vel ergo ex infinitis sp̄ẽb. ac infinitis indiuiduis cõponit̃, vel ex finitis sp̄ẽb. infinitis aũt indiuiduis. si ergo finitis sp̄ẽb. sed infinitis indiuiduis cõstabit, oportebit igit̃, ea indiuidua, q̃ sub vna sp̄ẽ cõprehẽdunt̃, infinita esse. Sed forte nequit esse ĩfinitũ ꝙ ex finitis sp̄ẽb. cõstat, sed si infinitæ fuerint, & infinitorũ infinita est vis, vt paulo ante dicebat̃, certe reliqua dissoluet: Et rursus totũ infinitũ simplex erit & nõ cõpositũ. Deinde qm̃ tentauit ex p̃tãtib. denuo arguẽs, & ꝓpositum erat, ex locis ostẽdere infinitum haberi nõ posse, idcirco cum velit ex locorũ discrimine suppõnẽ tollere, ac destruere eos in suis rõnib. adducit testes, qui infinitũ posuere,

Hæc in virtute verborum suorum explicat, .n.vnumquodq; corpus naturale quẽdam definitum locum occupat, grauia quidem locum imum, leuia autem supremum, si ergo id nobis concedendum est non poterit, vnum aliquod elementorum componentium infinitū, idipsum magnitudine infinitum esse, ceu ignis vel terra. At si infinitum daretur, nullum locum definitum certumq; haberet, & cum vnicuiq; corpori naturali proprius ac definitus locus tribuitur igitur non poterit vnū aliquod componentium totum infinitum idipsum mole infinitum esse, qm idipsum non occuparet locum definitum, & proprium, ob id ergo inquit. Et naturales quicunq; posuerunt infinitum corpus esse, neq; ignẽ neq; terram statuerūt esse principium, quod infinitum esse autumarunt, sed illud vel aerem vel aquā aut intermedium ancipitis naturæ constituerunt. Nā terræ ac igni certa ac præscripta loca tribuunt, siquidẽ terra infimū locum sibi asciuerit, ignis vero supremum ceperit, aeri autem & aquæ nullus tribui certus locus vr, qñquidem in cōcauitatib. terræ vtraq; aer & aqua ac ĩ locus supra terram esse videant. porro & aqua à superiore loco vr ad inferiorem locum descendere, cum itaq; infiniti locus sit indefinitus, nec certus, videbat ēt veterib. & horum loca indefinita ac incerta esse, proinde illi merito, vnum horum trium statuere infinitum ex horum ergo testimonio comprehendit infinito oportere locum indefinitum ac incertum tribuere. Sed nullum corpus naturale hēt locum indefinitū nec incertum, ergo non poterit vnum aliquod horum infinitum esse. Itaq; neq; ex finitis speciebus infinitis autem indiuiduis poterit esse aliquod infinitum, ac minime ex infinitis speciebus, vt indiuiduis dummodo vnum indiuiduum sub vnaquaque specie contentum finitum sit vt hoc modo fiat ꝓbabilior hypothesis. Proinde neq; hoc verum esse hinc constat, imprimis .n. duplicaret infinitum, siquidem infinitæ sint species ex quib. constituit infinitum, & quę differunt specie ad diuersa loca specie concedunt, necesse est, vt etiam loca ipsorum sint infinita, at hoc fieri non pōt. Nam loca maxime prima & veluti aliorū principia duo sunt, supremus, & infimus, verum omnes sex habentur, ij duo & reliqui quatuor, s. dexter sinister, anterior, & posterior. Si ergo finita sunt loca naturalia, ergo elementa non possunt esse infinita, siquidẽ loca iuxta elementorum diuisionem vna diuidant. Sed nō mō (inquit) specie diuisa sunt loca, sed ēt distantia ac intercapedine. Si ergo loca sunt numero & magnitudine finita & corpora quæ in eis cōtinentur finita erunt, cū nequeat corpus esse maius loco quemadmodum neq; locus ipso corpore maior est. Nam si corpus excederet locum, certe non oē corpus locum occuparet. hæc corpora igitur locis nō contenta vel in vacuo sunt, vel nusquam si nullibi esse dicerent, id profecto ridiculum haberet, qđ vero neq; in vacuo, ex hac rōne constat, quia in sequenti libro demōstrabit vacuum in reb. non esse, sic si concederet locum esse corpore maiorem, accideret vacuum esse. Sed quispiā ambiget, quonā pacto inquiet Ari. infinitarum specierū infinita loca esse, quid .n. vetat vt in pñtia etiam sic duo esse loca supremum, & infimum, & in vtroq; plura corpora collocari, ac plura in eodē recipi? At ipse ad hæc rñdeo, quonam pacto possumus infinita finitis distribuere. hoc .n. fieri nequit vel .n. in vtroq; loco collocabunt infinitæ spēs, vel in vtroq; finitæ, aut in vno finitæ, in altero autem infinitæ, si ergo in vtroq; finitæ collocarent, & id qđ vtrisq; cōstabit finitum erit. Si autem in vtroq; infinitæ reponentur, duplicabit ergo infinitū & idem ad seipsum duplū erit, si deniq; in vno infinita cōstituent & in altero finita augebit infinitū auctione finitorum, & idem maius seipso erit. Itē infinitum non oēm locum occupabit, si quidē infinitæ in vno quodā collocant, & nō in alio, itaque nō poterunt esse finita loca in finitis specieb. tributa ac data. Nā quid ipse de duob. sentio tu idē de pluribus senties. si autē infinita loca esse nequeunt, ꝑfecto & spēs rerū in his cōstitutæ infinitæ esse nō poterut, quare si neq; cōpositum neq; simplex poterit esse infinitū, negabit oīno infinitum esse. Hēs igit ex discrimine locorum infinitum de medio sublatum. Nam oē corpus sensibile suapte natura alicubi esse pōt, hoc est primam postulatum, qm oē corpus naturale suapte natura aptū est locum occupare, dico autē corpus naturale illud qđ ortus interitusq; est particeps. Nā de tali est necessaria, quæstio ac disputatio, si quippiā tale cēsendum est esse infinitum, quod quidē sit eorum, quæ fiunt & eorum punt principium, qualia nō asserimus quatuor illa prima corpora oīum aliorum elementa esse, ac ea esse ex quib. res trahūt ortum, & in quæ resoluunt disputatio, ergo indagare ac perscrutari vr ac astruēdum sit ante hæc alterum quippiā, vel vnum aliqđ eorum, vel aliud pter hæc, qđ sit mole infinitum, ex quo & elementa & reliqua alia ortum trahunt, oē igit tale corpus loco cōtinent, nō tñ simpliciter oē corpus, qñquidē orbis stellarum fixarum loco non circunscribat, qm nihil est q ipsum ambiat complectatq;, nec corpus neq; inane sed ipse sibimet locus est cōtinēs seipsum, quod tñ sequenti volumine exactius tractabit (& idē totius, & partis) Secūda dignitas hæc est, qm vt totius idem locus, & ita & partis idem erit. Verum idē non ambitu, & q̃titate, sed spē vel sursum vel deorsum. Nā vt si vniuersam terrā extra cētrum statueris, mouebit adeo vsqueq; no centrum nanciscat, & occupet, ita & gleba terræ, si de alto loco demitteret plabereq; inclinationē ac momētum habebit sp impulsa quousque eundem teneat locum.

Quare si infiniti partiū sit similiū, immobile erit, aut sp ferretur. At id fieri nequit, cur .n. deorsum magis quā sursum, aut a quouis alio horum mouebitur. Dico autem si sit gleba, quorsum hæc mouebitur, aut vbi manebit.

Hic exordit ꝓbare nō esse infinitum, & imprimis, ostēdit idipsum corpus simplex esse non posse. Nā hoc (inquit) si similare fuerit vel immobile erit vel sp ciebitur, vnde non de toto infinito efficit argm sed de parte ipsius, vt deinceps indicat exemplis cum mox inquiat. Dico autem ceu si gleba fuerit, quo ipsa tenebit iter.

Corpus .n. eiusdem formæ locus est infinitus, occupabit, ne vtitur totum locum. At quomodo fieri poterit.

Idest si terra exēpli cā esset infinitum, nunquid pars eius ceu gleba sp mouebit vel sp manebit. Vr .n. alterum istorum necessario inesse. Si .n. pars fert, eo quo & totum ducit, sic ēt pars quiescit vbi totum manet. corporis .n. eiusdem cuius partes cum toto eiusdē gñis sūt locus, eiusdē dico. s. infiniti vniuersitatis, est infinitus. Sed ēt partis idē locus necessario est, siquidē pars infiniti suapte natura in proprio loco moueri apta sit. Sedcū locus infinitus illi sit, ꝙ est aptum moueri, id tñ poti9 aptum est in naturali loco quiescere q̃ moueri. Cęterū diximus eundē esse locum totius & partis. Verum non sm ambitum ac magnitudinē nō .n. vniuersus ambitus in quo est tota terra ipsemet est ēt lo9 glebæ, qm hoc mō partem æqualem toti quis vitare posset? Sed idem locus spē ceu locus infinitus. Quēadmodum si aīo cōceperis terrā augeri adeo vt sub globo lunæ proxime, collocetur, dices profecto totum ambitum qui intra hanc sphæram complectit vnum esse terræ locum. Verum non simpr totus ambitus haberet pro loco eius, naturali, sed dicitur locus eius naturalis, quod circa centrum situm accidit ob magnitudinem, quæ continue protenditur vt ipsa eminus à centro iaceat sibi ipsi tamen hærens ac coniuncta, quoniā & modo partes terræ circa eandem superficiem eius, quā modo incolimus,

quæ non tantum suapte natura distare possunt in toto loco, in quo sunt sine quadam violentia pmanere possint, sed recipiunt in corpore cum quo gnē cōueniunt, quamobrem & si tellus ampliaret vsq; ad cœlum adeo vt ēt locum leuium corporum occuparet, sane totus locus, qui intra hunc sphæræ ambitum continet appellaret locus eius, tanq̄ locus totius, tñ ipsa non vbiq; manere, & pcul̄ à cētro circunferentiā habere suapte natura pōt, gleba igit terræ si diceret in loco moueri, qm̄ ex superficie cœli suapte natura deferri ad centrum vsque idonea est, recte diceret. At si tu dixeris propterea quod tellus oēm supra & infra cōtinet locum quia eius vniuersitas vndiq; est glebā terræ vndiq; sursum, & deorsum moueri debere, non dices certe rem sibiipsi cōsentaneā. Porrò neq; in pñtia quia terræ vniuersitas extensa est vsq; ad superficiē aeris cōtinentis ipsam ac ea intercapedo est totius terræ locus, quæ ab eadem superficie ad cētrum vsq; porrigit, idcirco debet gleba quocunq; intra hoc spacium petere, qm̄ neq; si glebę centrum nactæ essent, inde discederēt, vt superficiē terræ occupent, quo igit modo & de infinito sentire nō erit incommodum, dicentes eius partem quolibet moueri ac duci cum infinitum oēm locum complectat ac naturalem incliuationem vbiq; permanendi habeat. Sed ipsum vel nulla inclinationem naturalem habet & ita immobile prorsus concedendum erit, vel si omnino inclinationem tenet non est consentaneum dictu, vt pars eius vel vbiq; permaneat, vel quocunq; ferat, quemadmodum neq; de terra nunc diceret. Sed ad hæc dicere possumus, q cum terra ipsa sit finita ac locus, qui cōtinet ipsam de ea dici possunt ea, q̄ diximus. Sed si locus est infinitus, qūo possumus infinitum diuidere hunc. s. fateri naturalem, illum vero pręter naturam? Vt ēt ipse in superiorib. dicebat, qūo in infinito locus ac loci sursum, & deorsum vel añ & retro, assignari possunt. Nam in infinito hæc eodem modo se hñt, & ipsum sibi vndique simile est. quamobrem infiniti partē aut punctum abiungere non possumus, q̄ sit naturalis corporis infiniti locus quemadmodum nunc dicimus centrum esse locum grauium naturalem. Reliquum igit est, vt asseramus vniuersum esse locum corporis infiniti naturalē. Si ergo vniuersum erit locus eius naturalis sequent absurda, quæ ab Arist. dicta sunt, quare si similare fuerit, immobile erit. Verum si hoc immobile erit pōt acci pi vt solum quod ex hoc sequat, si similare fuerit. Nā si infinitum, & similare fuerit: Eiusdem vniuersum erit pprius locus qui etiam erit partis. At nihil eorum corporum, quæ recto itinere ferunt in proprio loco ciet, igit pars infiniti non mouebit. Hoc quidem igit non ab re sequitur suppositionem, quo dicebatur partem infiniti in proprio loco immobilem esse hic autem locus infinitus est. Sed si quis non dabit idem infinitum esse immobile, ne motum eripiat, saltem dabit idipsum semp ferri. Nam id significant ea verba, quibus dicebat, vel sp̄, ferretur. q quidem sp̄ moueri sequitur tanquā destruens hanc partem, qua diceret sp̄ quiescere. Nā qua rōne demonstratum est ipsam infiniti partem immobilem esse, Si quis hoc non admitteret, demonstrabit necessario eam esse sp̄ mobilem, qm̄ si suapte natura apta est in proprio loco moueri vt suppositio indicat, & locus eius ille est, qui quidem toti ascribitur, & infinitus est, igitur mouebitur in loco infinito quare nō stabit. Nā motus in infinito fit. Item neq; huc magis q̄ illuc feret, sed quocunq; sit mouebit. atqui hoc fieri non pōt, cur. n. magis deorsum q̄ sursum, aut quouis. Vnde inqt sp̄ moueri non posse. sed quonā pacto nequeat sp̄ moueri subiunxit. quid. n. potius simul sursum & deorsum & eodem modo moueret, qñquidem vniuersum est pprius eidem locus & vniuersum nō magis sursum, quā deorsum t it, quod. n. nihil ??m idem magis sursum quā deorsum simul moueat pro comperto accipio, si quidē quocunq; ferri aptum est, sed idem moueri ad contraria loca non pōt, itaq; non mouebit. Nam si quia impetum inclinationemq; hēt ad oīa loca proficisci, id & ipse vniuersitatis status duceret eo quo inclinatio vergit ac ducit: Sed ferret quæ ad oēm locum, quod fieri neqt, ergo non poterit moueri. Necesse igit est si mouet, vt ita moueat. Nunqui id occupabit totum vniuersi locum & quo. i. igit cum aptum sit in oēm locum duci ac moueri simul quocunq; ciebit & sursum, & deorsum, sed hoc fieri non pōt, qm̄ hoc pacto ad cōtraria moueret.

Quæ nam igitur ipsius quiet, aut vbi nam erit, & quis præterea motus an vbique manebit, non ergo motu ciebitur. An omnino ad locum mouebitur, non ergo quiescet.

Idest vbi, & ad quem locum mouebit, vel in quo loco manebit. Nā si quiescet (inquit) vbiq; quiescet. Nō. n. qñ in proprium deuenerit locum, tunc quiescet, qm̄ quidem vniuersum sit locus eius proprius, vbiq; igitur quiescet. si aūt hoc admittit, prorsus: ergo non mouebitur. quod si mouebitur, rursus quocunq; eodem modo mouebitur, qm̄ eius locus proprius ac peculiaris est vniuersum, sed si concesseris moueri illud quocunq;, quō fugere poteris ipsum motum nunquam stare.

Si vero sit dissimilium partiū, dissimilia ēt erūt, & ipsa loca. Atq; primo quidem ipsius vniuersi corpus nō erit vnū nisi tactu. Deinde partes aut sūt īfinitæ spē, aut finitæ

Cum ostendisset infinitum simplex corpus nō esse, in pñtia ostendit ipsum neq; esse compositum, qm̄ si cōstabit, & dissimilarib. ēt oportet plura eorum loca esse, qm̄ his, q̄ gnē diuersa sunt, diuersa ēt loca tribuuntur, q si hoc admittit imprimis hoc emergit absurdū, vt nō sit corpus vniuersi cōtinuum, sed ex his constitutum quæ sese tangunt, sed quonā pacto hoc accidat, pueniēdo dixit, qm̄ si dissimilaria essent cōmixta, sp̄ locum pter naturā occuparēt, qđ si fieri neqt neq; oportet vnumquodque suum locum occupare peculiarem: ergo infinitum erit constitutū ex his quę attigua sunt. At nullum corpus naturale huiusmodi est.

At finita nequeant esse. Erunt. n. alia quidē infinita, alia vero non infinita. Si vniuersum est infinitum, ignis inquā vel aqua. Tale aūt corruptio est cōtrarijs ipsis vt antea diximus, & ob hoc nemo naturaliū infinitū ipsum unūque ignē aut terrā fecit, sed aut aerem, aut aquā, aut id quod inter ipsa mediū collocarunt, quoniam illorū quidē locus manifeste erat determinatus atque distinctus. Hæc aūt vtroq; in loco in supero inquā ac infero esse possunt.

Inquit infinitū ex finitis spēb. cōstitui nō posse, qm̄ oporteret vnum aliqđ eorum quæ sub spēb. continent vel magnitudine vel multitudine infinitū esse. Nam si ea īdiuidua q̄ cōtinent sub oīb. spēb. essent finita, certe id q ex oīb. erit cōstitutū finitum erit, q si oīa vel q̄dā eorum erunt infinita duplicabit igit vel multiplicabit infinitum, reliquum igit est, vt duntaxat ea indiuidua infinita sint, quæ sub vna specie comprehenduntur. Sed hoc etiā fieri non pōt, primum quia infinitum ampliaret adiectione finitorum ad infinita: Deinde id sequet, quod paulo prius dicebamus. s. corrumpi consumique finita ab infinito: Si quidē vis infinita in infinito cōstituta sit. Quocirca nullus naturalium statuit vnum & infinitū esse ignem aut terrā hoc argm̄ mancum est. Nā (vt dixi) ex his, quæ illi fatebant volens positionē eorum refellere hæc adiecit. decuit. n. ita dicere vt argm̄ perfectum haberetur: Præterea neq; potest esse vnum elementum in cpositione infinitum, ppea qđ vnumquodq; elementum certum ac definitum locum hēt, infinitum autem nullum certum determinatumq; locum tenet: qobrem vnum elementorum nō erit infinitum: Quod vero infiniti locus sit incertus ac indefini-

tus,

tus, inditio sunt naturalei. Quocirca naturaliũ nemo statuit vnum & infinitũ esse ignẽ & cetera. Ad hæc sursum & deorsum vtrunque ancipite loco collocari queunt. Veruntñ illos ẽt oportebat contueri non mó aerẽ & aquam in alienis locis vagari sed ẽt ignem & terram nimirũ multifariã crateres ignis emittunť, vt in mõte Aethna & in Cilicia. Itẽ fert lapides fluminum sursum ꝯsistẽtes deorsum labi tñ manifestũ est vt actu.ĩ alienis locis potiri nó possint, sed duntaxat cũ ꝓducunť, qm̃ qđ cũque elementum in qđ cunq; transmutari potest.

At neq; ẽt ĩfinitæ nã si sint ĩfinita ac simplices: & loca erunt infinita profecto: & infinita ẽt elementa. Quod si hoc esse nequeat: finitq; ipsa loca finita: & totum ipsum finitum esse necesse est. Fieri nanq; non potest: vt nõ aqua sint locus & corpus: Neq; enim locus maior esse potest quã ipsum corpus: neq; corpus maius quam ipse locus: Nam aut vacuum aliquid erit: & corpus insuper infinitum nõ erit. At corpus quippiam erit quod nusquam aptum est esse.

Ad alteram proficisciť suppositionem in qua supponunť infinitæ species cum infinitis indiuiduis, siq̃dem ad minus vnum indiuiduum sub vna spẽ continet. Si ergo spẽ infinita essent ea quę componunt ĩfinitum qm̃ eorum quę differunt specie sunt diuersi loci spẽ, necesse erit vt ẽt loca infinita habeanť. At hoc fieri nequit. Nam, oẽs loci finiti sunt, qui ti finiti habenť, oportet ẽt fateri corpora his cõtenta finita esse. si ergo finita sunt corpora, ergo id ꝙ oĩbus constat finitum erit. Sed dices quamobrem si numerö finiti sunt loci necesse est ẽt corpora, his cõplexa non solum numero, sed ẽt magnitudine finita asserere, qm̃ oĩs locus mole finit⁹ est, & cũ corpus loco contineatur, si locus continet ipsum finit⁹ est, oportet ẽt corpus, quod ea cõplectiť, finitum esse. Neque enim vt inquit, concedendum est locum corpore ampliorem esse. nam residuum loci inane esset, neque econtra corpus loco amplius, qm̃ reliquum corporis erit corpus sine loco. Sed vbi inquir atq; elemẽta infinita erunt. Hæc pars per se legenda & vim huius argumenti habet. Si, n. ex infinitis spẽbus componereť infinitum, oportebit ẽt elementa infinita esse. At hoc fieri non posse oñdit ẽt in primo libro, in his rõnibus quas aduersum Anaxagoram adducebat. idẽ ẽt demonstrabit in libro de Cęlo, & pręsertim in libro de G̃natione. Nã dicit quod si infinita elemẽta essent, imprimis hoc absurdum sequeť, qm̃ duplicareť infinitum cum subiectis: deĩde ipse rerum ortus & funditus oĩs mutatio de medio tolleret, oportet. n. fere infinitas mutationes esse, si quidpiã produci debet. Si autẽ hoc fieri nequit. i. si nequeunt esse infiniti loci. Vñ hæc particula loci finiti erunt, adijciať ei, si autem hoc fieri nequit, & cætera. Deinde hæc altera particula, insuper autem neq; erit ĩ finitum corpus, copulanda est, huic: Neq; .n. vniuersus locus maior est, q̃ corpus, & cetera. Deĩde eadem pars, simul autẽ neq; erit ĩfinitum corpus q̃ q̃tumcunq; corpus ꝙ põt esse simul cum eo, adhuc copulãda est huic, neq; corpus maius. Nã hęc est veluti ꝯclusio aliarum. Si .n. neq; locus est corpore amplior neq; econtra corpus loco maius, igitur si locus est finitus, oportet ẽt corpus finitum esse. nihil igitur erit corpus infinitum.

Anaxagoras autẽ absurda de infiniti quiete dicit. Firmare. n. infinitum seipsum dicit. Id q; ex eo fieri: quia est in seipso. Nihil. n. aliud ipsum cõtinet. Quasi vbi quippiã fuerit esse aptum consistere: hoc autem verũ non est. Esse enim alicubi ibi quippiam potest: non ubi aptum est esse. Quamuis igitur quam maxime totum non moueatur.

Anaxagoras (inquit) absurdã cãm cur finitũ maneat & immobile sit assignauit, quod quidẽ infinitum apud eum ex oĩbus dissimilaribus infiniti erit constitutum, quod profecto aliquo tẽporis initio mentem diuidere cœpisse tulit, cur igitur hoc totum miscella rerum ĩmobile esset, Anaxagoras hanc cãm dicebat. Non. n. quia esset ĩ loco naturali hac rõne illud immobile dixit. Neque illud omino in loco esse constituit nẽ hac de cã illud statim finitum asserere cogereť, sed hanc cãm ipsiusmet immobilitatis affirmauit, qm̃ sua sede ac basi affirmabať. i. sibiipsi innitebať, ac semet suspẽsum tenebat, nusq̃ã opem & auxilium postulans, quæ illi in esse attumauit, qm̃ ipsum in aliquo non est, neq; extremo ambitu contineť, sed idem est in seipso ac sibimet basim & locũ offert. Hoc autẽ dicebat (vt inquit) quasi dicens vbi totum collocať ibidẽ consistere aptum esse. Si ergo quietis & stationis cã non est locus naturalis, sed seipso fulciri ac in seipso esse, poterit ẽt alibi esse & stare. Si. v. g. tellus aio vsq; in sublimem regionem tolli conceperõ, ac duxero illam vsq; ad locum vbi succensiones apparent, qm̃ & ibi in seipsa est, & seipsa firmať, oportebit ipsam ẽt immobilem esse. Sed hoc fieri non põt, siquidem mouebiť sp quousq; naturalem locum nanscisčať & occupet, qui medium mundi est; quãobrem, sicut mõ terra non eo quod sibiipsi innititur, manet, sed deorsum vergit, ita dicendum est infinitum non eo immobile esse quod seipso fulcitur ac firmatur. Præterea neq; hæc est potissima cã: q̃ seipso veluti basi firmari, ĩ seipso maneret à nullo contineri, cur infinitum secũdũ naturam immobile sit, immo cõtrarium, qm̃ hęc est cã eiusdem violentæ quietis. Nam ob loci carentiã & q̃a non habet quo sese recipere possit proinde non mouetur, & nõ ea de cã quia non est suapte natura idoneum moueri. Non. n. constat si eo in loco, quẽ tenet suapte natura quiescat. Nã ob id terram suapte natura immotam ac manere vbi est dicimus, qm̃ si adesset ẽt ei vndique vagandi locus, nihil tñ magis moueret. Qm̃ itaque tellus habet quó moueri potest, & tñ non moueť, ob id quietis eius cã est aptum esse in medio stare. Quemadmodum igiť si supponamus terram esse ĩfinitum, ac cã nõ minus tum immotam quã mõ, & si liceret nobis dicere ipsam sibimet niti in seipsa esse & nullo contineri, attamen hæc cã illius immobilitatis naturalis non habereť, sed quia a medio sua grauitate coerceret, & circa seipsum constat ac natat. Ita dicemus de ipso infinito, qm̃ & si seipso firmareť & nullo contineretur: Hoc tñ non esset cã illius immobilitatis ẽm naturã, immo ꝯ̃rium haberetur quietis violentæ cã. Nam vñ constat si chaos miscellaneumq; illud locum haberet, ꝙ non moueretur. Quamobrem oportebit Anaxagoram afferre cãm naturalem immobilitatis infiniti, qm̃ ea cã q̃ tradidit non est cã naturæ infiniti, quod q̃dem ex oĩbus cõmixtum est, sed potius est cã molis ac magnitudinis infiniti. Nam si immobilitas infinito ẽm naturam cõgrueret, & certe vnicuiq; partium eius infinitum ac inditũ esset, qm̃ id ꝙ vniuersæ terræ ẽm naturã conuenit idẽ ẽt vnicuiq; illius parti conuenit: silr ꝙ innatum est toti aquæ, veluti tali naturæ congruens, ẽm naturam & ad substantiæ eiusdem perfectionem attinet idem ꝓculdubio & cyatho aquæ cõpetet. Quocirca percunctabimur ab Anaxagora. Nunquid vnicuiq; partium ĩfiniti competat ẽm naturam firmari ac in seipsa esse vel nõ. Si ergo ẽm naturam hæc causa illis tribueretur, partes ẽt suapte natura immobile ferunt, ꝙ neq; ipse concedit neq; sensus admittit. Si ergo qm̃ partes finitæ sunt ob id sic etiam mouentur, igitur non ẽm naturam corporis immobilitatis vniuerso inerit, qm̃ & partibus inesset, siquidem similare esset illud chaos, & in his quæ vniuerso conueniunt singulis partibus, congruere debent. At si Anaxagoras contendit illud immobile asserere ob suam ingentem molem, hoc certe mõ cãm naturalem non assignat. Præterea si prorsus ĩfinitum suapte natura posset in seipso esse, idem sibimet locum esse oportebit, ẽt vnamquãq; illius partẽ sibimet locum

affirmare

affirmare ac in seipsa esse, qm̃ cum loci totius sunt similares, ẽt partium loci erunt similares, vt diximus. Si ergo infinitum est sibimet locus, vel seipso manere, idem ẽt partis locus erit. item si immobilitatis cã est in seipso esse & sibi locum afferre ergo & partes erunt similes toti, quapp nihil vetabit vt ignis deorsum collocet. & terra sursum, qm̃ quidẽ vtrũq; vbiq; fuerit in seipso sit, at hoc fieri nequit. Si ergo is locus partibus naturalis, nõ est, igit neq; vniuerso totiq; naturalis erit. Nã idem locus spẽ est totius & partis. Cæterum inquit q quidẽ eo euenit q seipsa fulcitur. quod seipso firmari infinitum inquit idest hoc euenit quoniam in loco non est neque ab altero continetur, sed in seipso est quasi vbi aliquid est ibidem consistere aptum sit, sed hoc quam obscure inquit, cum vero inquit quasi vbi aliqd est ibidem consistere aptum sit, hoc dicere vult. Si .n. in seipso esse cã quietis est, quanquam ignis sursum nõ esset, sed deorsum, attamen in loco suo esset qm̃ in seipso est. Quod quidam à veritate alienum est sũr ẽt gleba pendens ex tecto non est suapte natura idonea in sublimi loco quiescere, quamuis in seipsa ibi sit, sed locus infimus ei tribuitur. Si ergo nõ esset vniuscuiusq; rei locus definitus & certus, non magis sursum quam deorsum terra maneret similiter etiam ignis.

Id.n. quod in seipso firmatur: & in seipso est immobile necesse est esse. Dicat tamen ipse oportet, cur non est aptũ moueri. Non.n. sat esse hoc dixisse pacto, ac euasisse Fieri enim põt ut non moueatur: & quoduis aliud corpus. Sed nihil prohibet aptũ esse moueri. Et terra nãq; nõ fertur nec si infinita etiã esset: ex eo tamẽ quia medio coercetur. Non.n. quia non est aliud ad qđ fertur, in medio ipso quiescet, sed quia non hoc mõ est apta fieri. Et tamen liceret dicere seipsam terram firmare. Quod si neq; terra si infinita esset hac esset causa sed grauitatem habere, graue autem in medio suapte natura quiescere solet. Similiter & infinitum in seipso quiescit ob aliquam aliam causam. Et non ex eo quia est infinitum & seipsum firmat.

Inquit si ẽt hoc dabimus seipso fulcitum ac in seipso manens tum quia nullo continet, tum etiã qüa non habet quo moueri queat, necessario immobile esse. Et tamen si non haberet quo duceretur, idipsum suapte natura moueri posse nihil vetaret, oportet igitur ĩmobilitatis causam naturalem reddere & non violentã ac inuitam præter naturam. Qm̃ & terra non fertur neq; si ĩfinita esset coerceretur tñ a medio. s. hunc in modũ. Si terra esset infinita, non quia finita esset & non haberet quo cieretur ob id ĩmota esset, sed qm̃ a medio cohibetur. Quamquam liceret asserere ob id illam immotam esse qm̃ seipsa fulcitur & nullo continetur, & cætera. Tñ refellit hãc esse cãm ĩmobilitas eius q̃ dicta est, sed potius qa hẽt quo moueri queat & tñ non mouet. Hoc igit mõ ẽt si infinitum non mouet dicẽda est causa ĩmobilitatis eius naturalis. Nam illa quã dedit Anaxagoras est potius causa magnitudinis quam naturæ.

Et insuper patet & quamuis ipsius partem eodem mõ quiescere oportere. Nam ut infinitũ in seipso manet seipsum firmans sic & omnis ipsius pars quamcunq; acceperis in seipsa manebit. Loca nãq; totius ac partis, specie esse eiusdem constat. Totius.n. terra glebaq; idem est locus qui est inferus & etiam ignis totius atq; scintilla qui est superus. Quare si infiniti sit locus in seipso esse, & partis idem erit profecto. Qualibet ergo in seipsa manet.

Si enim causa immobilitatis vniuersi est in seipso cõsistere cãdẽ ẽt oportebit ĩmobilitatis partis cãm hẽri. Nã idẽ est locus totius & partis. Si ergo & parti ẽm naturã cõuenit seipsa fulciri cuncta sane ĩmobilia essent. Quo si pars eo mouet qm̃ finita est, neq; toti cõpetet ĩmobilitas ẽm nr̃am. Sed qa nõ hẽt quo moueri possit.

Omnino autem patet fieri non posse, vt corpus infinitũ in ratione rerum ponatur, & locus corporibus tribuatur. Si corpus omne sensibile, aut graue, sit aut leue. Et graue quidẽ ad medium suapte natura feratur, leue vero similiter supera loca petat. Et infinitum enim hanc eandẽ natura subeat legem necesse est.

Cũ oñdisset ex viribus locisq; naturalibus corpus infinitum haberi non posse in pñtia ex momento inclinationeue corporum quatenus corpora naturalia mouentur, idem probat. Sunt.n. in vniuerso, duo motuum species alia motus recti alia uero motus orbicularis. Itẽ motus recti duæ spẽs, vna motus leuium sursum: altera grauium deorsum. Si ergo demonstrabitur nullũ corporum quæ recto, vel orbiculari motu cientur esse infinitum, quæ vno naturali motu mouentur, ac omnem motum esse finitum, constabit ẽt locum non esse infinitum, qui cum non fuerit infinitus neq; corpus naturale infinitum affirmari non poterit, qm̃ quidem oẽ corpus naturale loco complectatur. Hic itaq; ostendit non esse motum rectum infinitum, in libro autẽ de cœlo oñdit etiam motum orbicularem intra terminos ac limites fieri, qm̃ si corpus oẽ naturale vel circulo vel recto agitur motu & utraq; corpora sunt finita motus ẽt & mota necesse est vt finita habeantur. Quod igitur dicebam hic demonstrat non posse aliquod corpus rectum infinitum esse & imprimis syllogismo hypothetico oñdit. At inquit si.n. infinitum est aliquod corpus sensibile, vel graue vel leue erit. Si nequit esse graue, aut leue ergo infinitum nullo mõ poterit esse corpus, quod recto ducetur motu. Sed dices vñ habetur infinitum, neque graue neq; leue affirmari posse: proinde statim inquit, si.n. totum esset graue, deorsum moueretur, si totum leue, sursum vergeret, quod quidem velut manifestum absurdum non probat, imprimis, quia non solum grauia extant, sed ẽt leuia, deinde si solum supnum locum infinitum occuparet, deficeret locus infinitus: & econtra, si duntaxat locum imum teneret, locus supremus nõ haberetur, aliquo modo: igitur probat esse infinitum quod simul omnẽ locum occupet, vel potius deducit ad absurdum eam suppositionem, quæ infinitum partim graue, partim leue tueri niteretur. Nam si aliquid vero partim supernum locum occuparet partĩ infernum. Quonã pacto igitur inquit, ò aduersarie potes secare infinitum vt pars vtriq;, æquissime tribuat, dicis dimidium graue esse, & alterum dimidium leue, vel aĩr quãtumlibet leue, aut graue. Sed dij boni quomodo is putat dimidium infinitum, aut diuisionẽ duntaxat in duplicem partem, aut quantumlibet partẽ acciperes? Præterea quonam pacto in infinito prorsus sursum & deorsum poteris statuere. Nam vnde ceperis vsquequo conieceris oculos id certe interuallum erit sursum & deorsum. Hæc igitur de infinito dici non possunt. Item quod penitus supernum & infimum locum infinitum habet, certe extrema habebit: qm̃ hmõi loca sunt ipsa extrema. At si extrema tenebit nõ erit igitur infinitum. Possumus præterea hic adducere ea q̃ de potestatibus viribusq; naturalibus diximus, qm̃ aut finitę erunt, aut veluti ea, quæ contactu colligunt. Et ita priores rõnes adduci poterunt. Hoc igitur est primum argumentum. Secundum autem argumentum ꝓrsus de locis fit. Et inquit omne corpus naturale in loco est. At loci sex sunt discrimina & differentiæ, principes & maxime primæ sunt duo, sursum & deorsum, & alteræ autem præter has quatuor sunt, videlicet ante retro, dextrum & sinistrum, imprimis dixit sursum & deorsum, & qm̃ his sublatis differentijs cæteræ tolluntur, sed cæteris sublatis ipsæ non demuntur. Nam cum fuerit latitudo & profunditas omnino necesse est, vt etiam longitudo: Sed cum fuerit longitudo, non oportebit cęteras esse: quod quidem in secundo libro de Cęlo exquisitius,

indicat

indicat. Sex igitur habentur, sed ĕt in vniuerso suapte natura constituta sunt, quorũ sursum & deorsum planissime in ipso vniuerso conspiciuntur, & dextrum autem & sinistrum cæteris in rebus particularib. perspicuo noscunt. Nam dextrum & sinistrum ipsa natura in partib. constituta sunt. In ipso autem vniuerso oriens, est dextra mundi pars, q̃m ab ea parte capit motus initium, leua autem est pars contraria atq; huic opposita. Hoc modo etiam poeta appellat. Nã inquit siue in dextrum eat solem versus aurora, siue in leuã ad ipsas occultas tenebras. Hęc igitur sunt dextrum & sinistrũ ꝓportione. Ante in vniuerso est vbi illud cœli culmẽ est, quo flat Boreas, qui etiam septentrio, aut cardo articus appellat, retro vero ibi designatur, vbi est alter cœli scardo, à quo notus austerq; flat. Necesse est igitur si datur corpus infinitum, hoc certe quempiam locũ obtinere quod si loco complectitur, hmôi differẽtijs distare ac dimetiri debet. Sed nequeunt hæc discrimina infinito, corpori tribui; alioqui quã primum aliquid infiniti in loco perspexeris mox oportebit illud s̃m partes differẽtijs loci condiuisum finitum esse. Si igitur aliquæ partes erunt infinitæ, & quædam finitæ vel omnes infinitæ, aut omnes finitæ, Et si omnes finitæ, igitur id ꝙ ex omnibus cõstituitur, dabitur finitum. Si vero quędam infinitæ, & quædam finitæ vel omnes infinitæ, aut multiplicabitur infinitum aut augebitur. Tertio arguitur, omnis locus suapte natura finitus est, quippe qui terminus continentis sit. Si ergo corpus in loco est & omnis locus finitus est, igitur omne corpus finitum est. Item negatiuus potest confici syllogismus. Si omne corpus, loco ambitur, locus est infinitus, ergo nullum corpꝰ est infinitum. Quartum argumentum tale adducit. De quibus genus prædicatur, omnino necesse est, vt etiam aliqua species prædicetur, q̃m nullum habetur genus ꝙ ꝑ se atq; à specieb. alienum esse conspiciatur, vtpote animal quoddam non est ꝙ prorsus non sit hõ, vel equus, vel aliqua altera species animalium, itaq; si infinitũ in loco est, omnino etiam in aliqua specie loci inuenietur. Vel ergo cõplectetur loco vt supremo, aut in alio quodam cæterorum, q̃quidem nullus alius locus reperiaf, aut nullum aliud loci discrimen hactenus compertum sit, præter ea quæ diximus. Sed sæpe demonstrauimus, infinitum nullo istorum contineri posse. Hunc igitur in modum Arist. in hoc libro de infinito disserit. Sed in libro de cœlo multis argumentis probat motum orbicularem infinitum affirmari non posse, q̃m neq; circulus mole infinitus est. Ex quibus duo vel tria cõmemorabimus, quæ mihi magis in mentem veniunt, & sumũtur ex deductis in geometria licet non huic modo contemplationi insistemus. Ostẽsum igitur in Geometria est, ꝙ si duæ rectæ lineæ ab vno puncto protraherẽtur in infinitum, intercapedo earum in infinitum augef, & si actu easdem lineas protractas in infinitum animo conceperis, etiam intercapedinem illarum actu infinitam existimabis, quod si hoc admittitur, concipi et animo deinceps à cẽtro terræ duas rectas lineas porrectas. Vnam quidem extẽsam vsq; ad medium cœli, alteram vero ad partem orientis. Si ergo intercapedo harũ duarum linearum infinita erit, q̃m sol hmôi interstitiũ sex horis peragit absoluitq; dico. s. ab oriẽte vsq; in mediũ cœli, ergo finito tempore in infinitum interuallum cõfecit, quod quidem fieri nequit. Non ergo illud interstitium linearum infinitum erit, sed finitum. Eadẽ rursus accidere poterunt si à centro vsq; ad cœli medium & ad occasum duas rectas lineas protraxeris, profecto interstitium inter cœli mediũ & occasum finitũ erit. Item easdem dici queunt si lineæ ita describerẽtur in altero hemisphærio: quapropter orbicularis motus non poterit esse infinitus. Hoc idem ostẽdit etiam hoc mudo, & inquit, quẽadmodum asserere non possumus, triã gulum infinitum esse vel quadrangulum, sed eo quod nos solemus figuras appellare, nos concipimus animo id, quod tribus terminis vel quatuor clauditur, esse finitum, ita neq; circulum infinitum neq; simpliciter figuram asserere licet: nam ipsa figuræ conceptio seu definitio indicat terminum & finem. Si ergo circulus dici infinitus nequit, ergo multo magis neq; motus qui circulo fit, infinitꝰ erit, q̃m eo modo se habet motus, quo se habet id in quo fit motus: quapropter si quæ mouentur, non sunt infinita, neq; motus orbicularis infinitus, perspicuum etiam est neq; loca esse infinita. Ergo nullum corpus infinitum est. Sed cum hæc dicit, his omnibus ostendit corpus actu infinitũ haberi non posse. Deinceps in cõtrarium arguit, & inquit si nullo modo infinitum daretur, mille impossibilia sequerẽtur, & quẽadmodum prius dixi, tempus non esset sempiternum. Nam asserere tempus aliquando cœpisse, nihil aliud dictu est, quam tempus esse, quando non erat, omnia. n. q̃ in tempore sunt, ac huiusmodi verba aliquando, tum, ante tempore appellant de tempore prædicantur. Item ostenditur motum esse sempiternum cuius comitatu, tempus vna fluit. Hoc vnum absurdum igitur ex opinione eorum qui prorsus infinitum excludunt. Alterũ autem absurdum est, q̃m continua non poterunt secari in infinitum. Tertium quia numerus augeri in infinitũ non poterit. Si ergo (inquit) rõnes eorum tum, qui negant motum, tum ĕt eorum qui illum statuunt, veræ sunt, opus est iudice, qui recte iudicet inter vtrinq; cõtrarias rõnes, qui de medio tollat controuersiam, & asserat partim veras esse vtrasq; rõnes, partim aũt falsas. Nã si partim infinitum est partim non est: s. aliquo modo infinitum tueri possumus, aliquõ nõ possumus, merito vtræq; rõnes à veritate abesse videntur. Sed his dictis deinde sniam vt bonꝰ iudex dat, ea q̃ sunt diuidens.

DIGRESSIO.

Sed antequam contextum interpretamur quædam de tempore disputata consideremus, si dicendo aliquã do fuisse ac hmôi verba olim, tum, & id genus, q̃ non erat tempus aliquod incommodum, sequi possit, hoc præsertim fuisse tempus, quando non erat tempus, & ob id ipsam negationem falsam esse, hoc modo erat, & aliquando, & cætera, quandoquidem & aduerbia temporis de ipso tempore dici asserimus. Necesse porro est hanc affirmationem esse veram & nihil ex ea incõmodi proficisci, dico. s. illam propositionem affirmatiuã, in qua dr̃, ꝙ erat aliq̃n, q̃ erat tempus. Nam de omni re affirmatio vel negatio vera est. sed cum aliq̃n & erat tempus significat. Nihil igitur aliud dicit affirmatio, q̃ tempus fuisse quando erat tempus, aliqua igitur est horum temporum differentia. s. huius tẽporis & illius, qđ in illo est, neq; aliter fingere possumus, si vellemꝰ. Quẽ admodũ. n. si quis diceret, erat aliq̃n, cum Socrates erat, is certe vr̃ dicere aliquid alterum esse tẽpus, & aliquid alterum Socrates, qui est in tempore, hoc etiam modo si diceret, erat interdum, q̃ erat tempus, vr̃ asserere alterum tempus in altero esse. oportet igif alterum subijci, alterum vero in illo esse. At si quispiam affirmaret se idem dicere cum profert hæc verba: erat aliquando, & tempus, is ridiculus habeatur, ac quicunq; affirmationem destruit, statuens idem esse subiectum & prædicatum: sicut. n. ille risu dignus existimandus est, qui diceret, erat Socra. quando erat Socra. non explicans affirmationem in qua omnino subiectum oportet esse alterum terminum ac distinctum à prædicato, sed vnam & eandem vocem proferens in seipsam instar circuli reductam, ita qui existimaret idem esse tẽpus, qđ loco

subiecti,

subiecti,& loco prædicati ponitur,cum diceret,erat in terdum cum erat tempus risu dignus esset. Præterea si affirmatio,& negatio eosdem terminos similiter hēat: Et in negatione id verbum(erat)& hoc aduerbium ali quando,negant destruuntq; tempus præfuisse, ergo in affirmatione eosdem terminos eadem significātes nobis seruandum est.Erit igitur tempus cui alterum tem pus inerat aliquod.s.in aliquo quod fieri nequit:quantum itaq; ex his grauissimis syllogismis colligere possumus tota contradictio erit falsa, qm̄ tam ex affirmatione,quam ex negatione aliquod absurdum proficiscitur.Sed erroris cā est,qm̄ ob naturæ ingeniiq; tenuitatem conspicere non possumus,quippiam extra quandā tacitam temporis significationem de altero prædicari immo neq; de rebus diuinis sine tempore proferimus, quomodo itaq;non est perridiculum existimare huius modi verba erat,est prorsus de tempore prædicari , & minime de rerum existentia, exempli gratia,cum dico quando erat Socra.Erat liceum, vbi simul cum rei existentia apparet aliquomodo tempus.Nimirum Deum esse dicimus,de quo tamen tempus non prædicatur.Et si dicerent esse Dei diuidi contra reliquas temporis partes,cum vox ipsa sit diuisa,contra hmōi tempora erat, & erit,attamen nos dicimus intellectum corrigere vocis imbecillitatem,hoc igitur modo etiā cum dicimus aliquando erat,quando non erat tempus. Illud nanque aliquando velut id,q̄ praue ponitur omnitto subq; silētio prætereo.Sed illud (erat)asserimus non de tempore dici,sed de quadam rerum existentia,qm̄ erat v.g. equū vel aliquæ aliæ,substantiæ diuinæ ante tempus. Et vocis imbecillitatem aut ambiguitatem hoc modo cogitamus corrigimusq; cum,istud verbum(erat)vnum sit ſm vocem,attamen ratione non est vnum, qm̄ significat,rei existentiam de qua prædicatur,significat etiam aliquam temporis partem præteritā atq; elapsam, qua tenus itaq; rei existentiam significat hoc modo accipimus,minime vero quatenus significat quandam tēporis sectionem.Quemadmodū igitur & ipsum(est)aiūt significare in distinctum, q̄ etiam de Deo prædicatur & est aliqua temporis pars, & quanquam vox ipsa per se significat,quandam temporis partem , & sectionem tamen ex subiectis de quibus prædicatur significatorū diuisionem distinctionemq; facimus,hoc etiam modo de ipso(erat)dicimus,q̄ cum significet aliquam temporis partem,& rei existentiam cum dicimus aliquando, erat,quando non erat tempus,illud prædicari si non de tempore,sed de existentia rerum. Verum possum' has, ridiculas cauillationes seu inutiles indagationes euadere dicendo.Non erat semper tempus , possumus etiam has stolidas rōnes plurib.refellere, sed hæc satis pro huius rei significatione habeantur. Accedit etiam alia qm̄ vr̄ falsum esse,vt omne q̄ sit ī tempore generet, & fiat dico omne id simpliciter fieri,q̄ prius est nō ens, & postea ens:cuius generis fere infinita esse species Arist. in extremis huius operis voluminib. indicat. Hmōi autē sunt puncta tactus,& non solum id genus cætera,sed ēt omnes formæ,nam repente momentoq; enascuntur de substantijs ac in ipsis introducunt,præterea,quāquam tempus simpliciter fieri negant,attamen aliquod tempus fieri non negabunt,vt hic annus,cum neq; hominē simpliciter fieri,sed quendam hominē nasci assentiunt, atq; ideo constat,quia particularia omnia corrumpuntur,qm̄ igit hic fit,vel hic annus, oportet omnino hoc fieri prorsus in tempore.Si id verum esse tueri volunt, vt simpliciter omne q̄ fit,nascatur in tempore,quocirca oportebit esse aliud tempus,dies generabitur. Itaq; duo tempora simul erunt ceu duo dies, sed si id esse fateren̄t,quomodo illi inter se mutuo differunt.Sed hæc risu digna sunt. Quod autem non demōstrareē neces-sario motum esse perennem satis ostēdimus in octauo huius operis volumine. Cæterum redeundum est vnde digressi sumus,cum Arist.conciliare rōnes,immo afferre sn̄iam inter rōnes de infinito velit, hmōi rerum diuisionē adducit,& inquit rerum aliæ sunt potestate , aliæ vero actu. Item earum rerum quæ sunt potestate, aliæ hoc pacto se habent , vt aliqñ queant vniuersa quo ad singulas sui partes prouenire in actum,& prorsus tollere delereq; potestatem,aliæ autem nunq̄ exacte perfecteq; abijciunt potestatem,sed eo consistunt,quia semper potestate sunt.Exemplum primi potestate , literas abijcit,cum actu euadit literatus.Exemplum secūdi,vt cum materiā esse omnia potestate dicimus.Hæc.n.nunquam totam,quo ad oēs eius portiones, & partes actu atque ad actum adeo reducitur vt amplius nullam sibi retineat seruetq; potestatem. Nam quanquam vnā formam recipiat,attamen omnes aliarum potestate est.s. capax omnium aliarum. Itē eorum quæ actu sunt,alia quidem ita se habent vt vniuersa quo ad singulas suorum partes actum suscipiant,alia vero non ita sese gerunt,vti dicimus,præterea diem adesse & certamen, q̄ adesse dicimus, non quia simul tota adsit dies, sed solū parte adest,similiter certamen cestus vel luctā aut q̄dam aliud certamen.His ita existentibus,q̄ non sit corpus magnitudine infinitum,q̄ percurri nequeat, satis demōstrauimus. Verum infinitum dari quo ad diuisionem,& appositionem vicissitudinariā diuisioni.s.quot demendo magnitudini numeros tot addendo simul eā serues,nihil apparet incommodi. Nam dicimus continua esse diuisibilia potestate in infinitum. Verum non ita potestate in infinitum quēadmodum dicimus ēs potestate statuam fore,cum aliquando æs actu sit statua. At infinitum nū quam fieret. Nam in ære & statua quoties aduenit actus tollitur potestas,qm̄ iam statua habetur,& non amplius potestate statua est. Præterea in his potestas præcedit actum . quocirca id q̄ potestate est, potest prouenire ad actum ad quem tendit. Verum q̄ habent essentiam ac consistunt quo ad potentiam non possunt aliquando actum hmōi assequi,vt abijciāt, excludantq; omnino potestatem,sed quemadmodum etiam diximus de materia. Nimirum hæc potestate omnia dr̄ esse,sed nunquā prodit in hmōi actum vt omnino potestas eius repellat. Similiter etiam infinitum se habet. Dr̄.n.magnitudine in infinitum esse diuisibili non tanquam ea sit aliqñ tota diuisa , sed quia illam semper diuidi ac diuidendam esse cernimus animoq; concipim'. Infinitum itaq; est actu,& potestate. Verum hoc non actu est, quemadmodum certamen esse dicimus,nō eo quod ipsa tota simul subsistat ac adsit, sed solū ſm partes,quo pacto igitur infinitum actu est , tanq̄ aliqua eiusdem pars semper adsit,& cōtinuo data assumptaq; parte extra ipsam alterum quippiam accipere licet.Siquis igitur vult tueri hoc modo infinitum actu esse,vtiliq; speciem,& formam,& totum simul capit , is nihil aliud defendere ac inq̄rere vr̄,q̄ terminum infiniti numero illius interitum. Nam si vniuersum in infinitū diuisibile simul adesse cum sua mole voluerit tanq̄ nihil reliq sit,q̄ secari adhuc queat,is certe tollit ac destruit vniuersum.s.totam rei molem in infinitum diuisibilē esse,quamobrem talis actus erit corruptio interitusq; illius,cuius est actus,q̄ quidem fieri nequit,quandoqdem omnis actus seruare debet subiectum. Quēadmodum igitur mobilis actus,quatenus mobile est, demōstrauimus,seruare potestatem mouendi, ac mobilis,ita etiam actus,& perfectio infiniti est semper vlterius p̄cedere,& nunquam deficere.Si autem aliquando eiusdem potestas cessaret,mox deesset infinitum. quemadmodum.n.his vsu venire solet,quorum essentia consistit in fieri,quæ cum p̄duci cessaret,mox nihil est, ceu

certamen,

certamen, dies, & tempus, & flamma: Hoc etiã modo nobis dicẽdum est, qui fatemur magnitudinem esse diuisibilem in infinitum. q̃ si quis voluerit defendere infinitum destruet. Nam infinitum nunquam terminari limitibusq; claudi potest. Vnde si tu sectiones finitas esse posueris, negabis illas esse infinitas. Nõ.n. dicimus in infinita magnitudinem esse diuisibilem, sed in infinitum diuidi posse, & inter hæc plurimum interest. Nam in infinita diuidi non potest, quoniam idem esset sumet diuisiuum. Si.n. diuideretur in infinita omnino non diuideretur, qm̃ pertransiri infinitum non potest. Nam oẽ q̃ percurri potest, mox etiam finitum est. Præterea si infinito diuideret ex infinitis, quoq; constituta esset, & id q̃ infinitis constitutum iam mole actu infinitum est, quod quidẽ fieri non posse asserentes finem huic q̃stioni imponemus. Sed ipsam magnitudinem diuidi posse in infinitum nihil vetat superstite sp aliquo, q̃ adhuc diuidi queat. Vnde infinitum partim potestate est, partimq; actu. Sed hæc de infinito contemplemur hoc modo, quo cõtemplamur de ipsa statua, quæ tum in actu tum in potentia esse dr̃. Nam magnitudo cum nõdum cepit diuidi, eo mõ ipsa est potestate diuisibilis in infinitum, quo æs est potestate statua, sed quãprimum, diuisio fieri ceperit, tunc diuisibile in infinitum actu fit, sicut æs cum actu impressum est, forma statuæ, id tamẽ excipitur, qm̃ in ære non simul potestas, & actu iacent, sed in magnitudine actus, & potentia sunt quemadmodum in certamine, die, & materia, quæ f̃m partes, actu adsunt. Nemo itaq; periclitetur inuenire talem actũ in infinito, qualem inuenit in lecto & in domo, sed potiꝰ (vt dicebam) veluti in certamine & die. Non.n. velut simul vnaq; collecta est sectionum multitudo neq; vt simul ipsa diuisio fieri posit, sed qui a fit per partes velut ea quæ passim & per successionem habeatur, cum reliqua pars iã diuisæ magnitudinis adhuc secari potest: Hoc etiam modo numeri incrementum potest fieri in infinitum, dato semper numerum accipiendo maiorẽ, qm̃ si quis augmentum assereret percurri posse in infinitum, iam is tolleret ac destrueret infinitum. Nã qui numeri augmentum firmat is certe finem terminumq; infinito addicit, sed non modo in numeris collocat infinitum penes ipsius incrementum, sed etiam in magnitudinib. Verum non hoc modo, vt id quod augeť oẽm magnitudinem excellat. Hoc.n. fieri nequit. Siquidem nequeat esse aliquod corpus mũdo maius. Sed si auctio fieret hoc modo, vt quot de aliqua mole secarent partes, totidem simul adderentur, conceditur augmẽtum magnitudinis in infinitum. Nam si rectam lineam finitam accipies in duas secauero partes: Et deinde postea quam alteram diuidendo segregaui, si tñ reliqua adiunxero, quantum ipse diuisi sustuliq;, certe vt alterius partis diuisio fiet in infinitum ita reliqua increbescet in infinitum. Sed hoc vicissim diuidendo addendo que fit, qm̃ quod ab illa separamus, reliquæ adiecimus, quo pacto ipsum incrementum nunquam desinet, neq; id q̃ percrebuit, maius euadet quam ea vniuersi magnitudo. Item neq; æquale erit totum eidem magnitudini quæ diuiditur. Cum semper deficiat aliqua pars, quę iã totius erat pars, & diuisione à tota seiũcta fuerat. Prorsus autem cum constat fieri non posse, vt simul corpus dicatur infinitum & aliquis locus tribuatur corporib. Inquit fieri non posse, vt statuať corpus infinitum esse, & simul vnicuiq; corporum naturalium tribuatur locus. Nam si perspicuo vnicuiq; corporum naturaliũ tribuitur locus, fieri igitur non potest, vt sit corpus infinitum. Quod vero nequeat, Si omne corpus naturale in loco est, infinitum corpus esse, deinceps ostendit.

At fieri nequit: vt aut totum graue sit aut leue, aut dimidium leue dimidium graue.

Idest vtrunq; dimidium vtranque affectionem subire non potest, & aliud graue esse, & aliud leue.

Quo nanque modo diuides illud, aut quo pacto ipsius infiniti hæc quidem pars supra, hæc autem infra: vel vltima vel media erit.

Si enim seiunxeris partes infiniti quas deinceps suis locis tribueris, mox ipsum finitum efficies: Quo nã pacto põt altera infiniti pars supra collocari, & altera deorsum. Vbi.n. poneret pars superior, sitť et pars inferior vbi designať. Itẽ si infinitum habebit partẽ superiorem mox et habebit extremum & mediũ. Nã supra & infra extrema sunt, mediũ aũt est illud qđ intra hoc cõtineť. At id quod habet media extremaq; non est infinitum.

Præterea omne corpus sensibile est in loco. Loci vero species ac differentiæ sunt supra & infra, ante & retro, dextrum atque sinistrum. Atque hæc non solum nostra ex parte sunt positione: sed in seipso etiam tota distincta sunt, atque hæc esse in infinito non possunt.

Alterum argumentum. Et inquit si omne corpus est in loco. Et loci differentiæ sex habentur, necessario & infinitum his numeris diuidetur, quod sane fieri nõ potest, quoniam illud mox terminis claudi oporteret.

Atque simpliciter si locus infinitus esse non potest, sit q̃ omne corpus in loco, & in ratione profecto rerum infinitum corpus esse non potest.

Tertium argumentum. Et inquit fieri non potest vt locus sit infinitus, si quidẽ omnis locus terminet id qđ est in loco ac idem contineat. At id q̃ terminat magis, est finis illius, q̃ continet, quam infinitum, p̃terea si locorũ discrimina sunt sursum, deorsum, fieri nequit vt concedatur locus esse infinitus, Nam si esset vterq; infinitus, vnus alium non permitteret. Sed non põt esse, vel duntaxat sursum, vel duntaxat deorsum, quomodo.n. omnino diceretur esse infinitus locus, vel supra esse dicerentur, vel deorsum. Si ergo hi loci sunt finiti & omne corpus est in loco, igitur omne corpus est finitum.

At vero quod alicubi est, in loco est, & quod in loco est, alicubi est.

Quartum argumentum. Est autem continuum his, quæ paulo ante dixit quoniam cum demonstrasset, locum supremum infinitum esse non posse, neq; imũ aut quempiam alium locum: Ne quis dicat infinitum his nõ cõtineri, sed loco simpliciter ob id his explicat, qm̃ necesse est de quibus prædicatur genus, de his etiam aliquam speciem eius prædicari & econtra. Est autem veluti genus loco, species autem aliquis locus, videlicet locus, qui hoc aduerbio vbi describitur, quando enim dixero (vbi) definitum quendam locum significabo, q̃ vel sursum vel deorsum appellabitur.

Vt igitur infinitum quantitatus rationem subire nõ pot, nam quantum fuerit quoddam, vt bicubitum aut tricubitum: hæc.n. significat ipsum quantum, sic & quod est in loco id alicubi sane est. At id aut supra, aut infra, aut in aliqua alia sex differentiarum esse significat, quarũ vnaquaque finis est quidam vt constat.

Vtitur exemplis de quantitate. Vnde illuc prius verbum.s. quantum, legendum est cum accẽtu acuto quo pacto significat genus quantitatis, f̃m autem cum denuo dicit. Hæc.n. significat ipsum quantum legendum est cum accentu graui, tanquam spurium, & non legitimum. Significat autem quantitatem determinatam, vt bicubitum tricubitum vt ipse dixit. Quod autem dicit hmõi est. Si vnumquodq; quod quidem habet aliquod genus prædicatum, habebit etiam aliquam speciem, q̃ sub illo cõtinetur, & omnino de eodem prædicabitur. Nam color nullus est, qui prorsus non sit vel albus vel niger vel aliqua alia specierum coloris. Similiter si infinitum erit in loco prorsus etiã in aliqua loci specie erit, .s. sursum vel deorsum. Atqui fieri nõ põt vt infinitum

sit in

sit in aliqua specie loci.vt demonstratum est, igit neq; in loco prorsus erit. Atqui oē corp' in loco est, ergo fieri non pôt,vt infinitum aliqd corpus sit, queãdmodū .n.non pôt aliquid esse, quantum,quod prorsus non sit aliquod quantum.s.bicubitum vel tricubitum, ita nihil potest esse in loco,quin sit alicubi. Dico.n.alicubi ceu sursum vel deorsum. Quod vero nequit esse alicubi,hoc neque potest esse simpliciter in loco.

Patet igitur ex hisce quæ diximus infinitum corpus in ratione rerum actu non esse. Atqui constat impossibilium euenire complura, si non sit simpliciter infinitum. Temporis enim erit aliquod principium atque finis. Et magnitudines non erunt in magnitudines diuisibiles. Numerus etiam infinitus non erit.

Ostensum est infinitum magnitudine haberi non posse. At si nullo alio modo infinitum poterit esse multa impossibilia emergent.

Cum igitur his hoc pa[illegible] determinatis neutra pars asserenda esse videatur, arbitro profecto, moderatoreq́; est opus. Atque patet partim non esse.

Inquit cum non sine rōne infinitum tum nō esse, tū etiam esse videat. His rōnib. opus est iudice qui discernat in vnaquaq; veritatē & falsitatē. Et cōstat infinitū aliquō esse, aliquomodo aūt non esse. Nam si infinitum partim non dabitur partimq́ue non esse affirmabitur, nihil consentanei videantur vtræq; rationes habere.

Dicitur itaque quippiam esse, aliud & potentia, aliud actu. infinitum est additione ac etiam diuisione. Magnitudo autem actu, quidem infinita non est, vt diximus. Diuisione autē est. Non est enim difficile lineas indiuiduas è medio tollere. Restat igitur infinitum in ratione rerum potentia esse. Non oportet autem infinitum potentia sic accipere vt actu tandem euadat, quemadmodum si potest hoc statua esse, erit hoc statua tādem. Sed cum multipliciter quippiam esse dicatur, perinde est infinitum vt dies est atque ludus, ex eo quia fit aliud atque aliud semper. Nā in his est esse potentia atque actu. Est enim olympicus ludus, & quia fieri potest, & quia fit.

Hic de rōnibus aduersantibus sententiam affert. Et prius sumit rerum nonnullas potestate esse, nonnullas vero actu, vt pluribus in locis demonstrauimus. Item sumit infinitum esse in magnitudinibus tum additiōe tum vero diuisione. Vnum hic erit infiniti significatū.s. infinitum additione, & diuisione, quæ cū prius sumpserit deinceps ostendit infinitum aliquomodo esse, & aliquomodo non esse. Et inquit in magnitudinib. infinitū actu haberi non potest. Verum infinitum potestate admittitur eo, q̄ ois magnitudo est diuisibilis in infinitū. Quod autem linea non cōponatur ex lineis indiuiduis: Sicut quidam volentes soluere dubitationem Zenonis illas praue temereq́; statuerunt, vt in primo volumine diximus, haud difficile est ostendere. Nam extat quidā liber aduersus Anaxagoram totus de lineis indiuiduis, ab Arist. conscriptus, in quo nititur prorsus refellere in diuiduas magnitudines, qm̄ si à geometris ostendit, q̄uis datam rectam lineam in duas partes secari posse, fieri certe non poterit, vt linea sit indiuidua, vel ex indiuiduis constituta, qm̄ si constitueret ex lineis indiuisibilibus, non secaret in duas partes. Demonstratur.n.omne quod ex indiuiduis cōstituitur idem dico ex indiuiduis & impartibilibus, impartile ex indiuisibili esse. Dixim' præterea in 1.lib. quosdam Xenocratem putauisse & illum suspectum habuisse, ne lineas indiuiduas esse affirmauerit, quo in loco demonstrauimus eorum suspitionem ac coniecturam à vero longe abesse. Restat igitur infinitum potestate esse. Si.n. ostensum est fieri nō posse vt actu sit. Et magnitudo potestate est diuisibilis: igitur perspicuum est infinitum haberi potestate, & non actu. Verum infinitum non oportet accipere ens potestate, quod postea fit in actu.i. minime cēsere debem', quia dixit potestate infinitum esse ꝑm diuisionē, vt omnino hoc potestate perueniat ad actum. Non.n. quemadmodum dicimus æs potestate statuam esse, & potestatem hanc peruenire aliquando ad actum, ita sentim' de infinito, qm̄ nunquam erit in infinita diuisum. Neq; .n. hæc potestas magnitudinibus inest. Sed cum multifariam aliquid esse dicatur, i. cum quippiam actu esse, multifariam dictum sit. Nam aliud actum totum simul habet, vt homo equus & similia, aliud autem ꝑm partē in actu est, & fit & nūquam simul totus adest: hmôi.n. sunt quæ consistunt in fieri, ac ea de cā sunt, quia cōtinuo fiunt, vt dies ludus, & id genus, quo pacto etiā dicimus infinitum actu esse, non, quia totum simul sit, sed quia semper aliqua eius pars adest. Hoc etiā modo infinitum erit id, q̄ est actu.s. dico non eo modo infinitū esse potestate vt assero æs esse potestate statuam. Nam æs hoc modo animo potestate esse, vt aliquādo totum sit in actu. At infinitum non ita potestate est, vt sit aliquando in actu, sed eo qui semper potestate est, semp permanet. Etenim & in his est potestas & actus, videlicet in ludo & die, quæ priusquam fieri incipiant potestate sunt, sed cum cepta fiunt actu esse dicunt. Verum hoc modo actu sunt, vt per partes succedentes existāt. Possumus ēt accipere ea esse ptāte dum fiunt. Nā actu dies est velut iam præsens, potestate autē quoniam vna simul non existēs, cū adhuc habet esse cū continuo fit.

Patet autem infinitum in tempore diuerso modo & in hominibus, & in diuisione magnitudinum esse. Omnino nanque hoc modo est infinitum, vt semper aliud, aliudq́; sumatur, & id quod accipitur, sit quidem infinitum. At aliud atque aliud semper.

Cum dixisset quomodo sit infinitum, qm̄ adest per partem, quod quidem in magnitudinum diuisione, & numero & tempore accidit: Nam augetur tempus, & generaliter numerus potestate in infinitū, sed actu nūquam, quemadmodum etiam magnitudinum diuisio, attamen hæc inter se quandam differentiā habent. Nā in hominibus & tempore quæ semper augentur in infinitum, aliter inuenitur infinitum, & aliter in sectione, magnitudinum. Verum cum proponit se dicturum discrimen ipsorum, prius cōmunionem, & id quo ad cōueniunt exponit deinceps ipsorum discrimē aperit, & inquit. Nam hoc modo prorsus infinitum admittendū est, vt semper aliud atq; aliud accipiatur. Et licet id, q̄ semper accipitur finitum sit, semper tamen aliud atq; aliud est. Idest generaliter & communiter in quib. infinitum inuenitur siue in numeris, siue in magnitudinib. collocetur, semper altera pars atque altera accipi pôt. Verum ea quæ accipitur semper finita est, quæ nō semper eadem erit, sed alia atq; alia. Nam quoties numerus augetur semper alia atq; alia pars sumitur. Similiter autem & in ea diuisione totius in duas partes fieri nequit vt totum, simul diuidatur, sed semper altera atque altera est diuisa. Et omnes q̄ sunt partes diuisæ finitæ sunt. Hoc est igitur, quo conueniunt. Sed quispiam ambiget contra hanc sententiam, qm̄ quomodo potest asserere, eam infiniti partem, quæ semper accipitur, finitā esse. Nam in numeris & in diuisione magnitudinis, quæ incipiunt ab vnitate, sermo verus est, qm̄ semper sectiones magnitudinis, & vnitates numeri finita sunt, at sec' euenit in hominibus, & in tempore. Si.n. mundus sempiternus est, certe non quæuis pars siue infinitat is temporis siue numerus multitudinis hominum accepta finita erit. Nam si accepero omne tempus, q̄ vsq; in hodiernum diem est vel omnes homines qui omnes hac vita excesserunt, horum sane numerus finitus non erit, siquidem partes illius sint infinitæ. Vel igitur mundus non sine principio est, ne vnū infinitum tēpus in altero

collocetur

collocetur, & vnus numerus hominū infinitus pariter, in alio sit, vel licet nobis aliquam infiniti partem, & eandem infinitam vel numero vel diuisione magnitudinū accipere. Nam si licet numerum infinitum, quo ad diuersas partes ponere, certe infinitum percurri poterit, omnis.n. numerus ab vnitate initium capit & duntaxat infinitum in numero sm̄ diuersas partes erit, præterea, Aristo. fatetur idem congruere etiam numeris.s. vt semper id quod infiniti sumitur sit infinitum. Si ergo aliqs fateretur licere infinitum sumi quo ad diuersas partes: Nihil profecto asserere vr̄ quam numerum actu infinitum esse. Nam quoties ipse animum redeo decurroque à præsenti anno ad tempus elapsum: Inuenio equidem infinitum numero annorum actu super esse atque modo existere. At qui ipsi non modo, sed etiam natura nequimus infinitum numerum pertransire, qm̄ infinitū suapte natura est impercursibile. Quod si infinitū posset in alterum actu prouenire, propter quid etiam illud in ꝙ deuenerat præcedens, non potest in alterum procedere. Vnde accidet non modo infinitum multiplicari, sed etiam semper augeri & infinitum infinito maius esse. Nam cum sit numerus annorum infinitus numerꝰ mensium multiplicabit infinitum, qm̄ duodecies infinitum habebit immo dierum infinitus numerus multo, plus augebit infinitum, & quid multis moror, numerꝰ horarum & minutorum multo maxime infinitum ampliabit ꝙ fieri non potest. Item sm̄ vnamquanq; generationem temporis poterit augeri numerus infiniti. Si ergo non potest augeri vel multiplicari infinitum velꝰ actu numerum infinitum fieri, tp̄s sine principio esse, non poterit. Hæc dubitauimus ob id Arist. qui asserue rat id ꝙ sp̄ de infinito demitur, esse finitum. Et vere dicit. Nam suapte natura infinitum est impercursibile.

Quare non oportet infinitum perinde accipere. atq; hoc aliquid vt hominem aut domum. Sed ut dies dicitur atque ludus, quorum esse non vt substantia quedam est ortum, sed in generatione semper corruptioneq́, consistit. finitum quidem si aliud atque aliud semper.

Hæc verba vsq; ad eū cōtextus. partē vbi dicit licet sp̄ alterum & alterum sit, in exactiorib. exēplarib. nō inueniuntur. Nam hæc persimilia sunt his quæ superiorib. contextibus diximus, ea igitur expungenda sunt,

Verum in magnitudinibus quidem hoc accidit permanente eo quod sumptum, in hominibus autem atque tempore accidentibus ita, vt non deficiant. Atqui infinitum quod in additione, & quod in diuisione consistit, idem quodammodo est. Fit enim in magnitudine finita per additionem econtra.

Cum dixisset conuenientiam infiniti, quod ponitur in magnitudine & infiniti ꝙ ponitur in. numero. dico, .s. illius, infiniti quod fit sm̄ diuisionem & illius ꝙ fit p. adiectionem, impræsentia vult eorum discrimen afferre. Et inqnit hoc esse discrimen, qm̄ infiniti temporis, ac infinitæ multitudinis hominis cum aliqua pars interijt non permanet. Nam omne tempus elapsum & homines, qui ex hac luce decesserunt, adeo interiere vt eorum nemo super esse videatur. At in diuisione magnitudinis in infinitum quæ secantur non intereunt, sed permanent. Vnde adiecit hanc particulam vicissitudinem partium, quæ diuidantur, sed quantum quoties demitᷣ de magnitudine tantundem toties adijciatur magnitudini à qua pars vna dempta erat. At infinitum adiectione, & id quod diuisione fit, idem quoddammodo sunt. Cum dixerit proxime conuenientiam, ac discrimen infiniti. quod in tempore ac hominum numero cōstituitur, ad infinitum in magnitudine, sm̄ diuisionem cum homines, aio simpliciter omnia tam animatorum quā inanimatorum indiuidua dico, verum Arist. complexꝰ est eā indiuidua, quæ sunt cæteris præstantiora. Cum igitur vt dicebam, conuenientiam & discrimen hactenus attulerit inter prædicta infinita, modo vult ostendere, aliquo modo idem esse infinitum additione & infinitum diuisione, quoties quodam veluti supplemēto partium earum, quæ demuntur de magnitudine diuisibili in infinitum.i. quoties quātum de magnitudine toties dempseris tantundem adieceris eidem. Vt si accepero finitam magnitudinem quam diuidā in duas partes, & alteri huius diuisionis adiecero tantundem quātum sustuli, quoniam tantundem toties adijcitur quantum, quoties demitur abraditurq́, igitur si diuisio habetur in infinitum, certe & ipsa adiectio in infinitum erit. Sed hoc fit econtrario supplemento vel vice & responso partium nouarum. Nam quod ab illa sustulimꝰ illi æqui librum adiecimus, quapropter infinitum adiectione, & infinitum diuisione aliqūo idem erunt. Siquidem in vna & eadē diuisione vtraq; fiant & habeātur.

Nam vt cum diuiditur, cernitur in infinitum abire, sic cum additio fit, ad magnitudinem ipsam determinatam videbitur.

Definitam magnitudinem appellauit dimidium, magnitudinis impartilis vel eo ꝙ semper manet indiuisibilis vel si infinitum habet augmentum, attamen nō potest id ꝙ augetur magnitudinem vniuersi excedere sed est aliqua magnitudo maior definita & determinata, quoniam non quemadmodum minimum nō est accipere, sed in infinitum, ꝙ minuitur procedit, ita ēt ꝙ augetur in infinitum procedit, sed definitur perscribiturque maius corpus, qđ in vniuerso esse queat, & hoc erit ipse mūdus, qua de causa hic Arist. appellauit magnitudinem quæ augetur, definitam ac determinatam

Etenim si quispiam in magnitudine finita, definita magnitudine sumpta eadem aliam accipiat ratione, non eandem totius magnitudinem sumens, non pertransibit, vnquam magnitudinem illam finitam. Sin vero hoc pacto rationem augeat, vt semper magnitudinem eandem accipiat, pertransibit sane, propterea quod omne finitum quouis consumitur definito.

Qm̄ dixit diuisione & eadem in infinitum procedēte aliud minui, & aliud augeri infinitum, ꝙ cum omni diuisione accidere non potest videlicet vt eadem aliud augetur in infinitum, & aliud minuatur similiter impsentia explicat qualis sit illa diuisio, quæ in infinitū abeat & qualis non. Et inquit, si.n. acceperis aliquam magnitudinem vt cubiti magnitudinem, ex qua secaueris aliquam certam ac definitam partem, ceu decuplā vel dimidiam. Sit vero explicandi causa dimidia, quam rursus eadem proportione diuiseris.i. dimidiam illius partem: Et rursus, ꝙ reliquum est in duas dimidias partes diuiseris: Hæc diuisio abibit in infinitum. Atqui si non eadem ꝓportione diuiseris, vt id ꝙ semper euellis, nō sit dimidia, vel decupla, vel quæuis alia eadem proportio, sed semper aliquam certam magnitudinem segregaueris ab ea, quæ secatur, eandem profecto magnitudinem, exempli gratia vnius digiti demendo non sm̄, eandem proportionem, tandem consumes, & ad nihilum rediges ipsum totum, quo pacto deficiet abolebiturq́; ipsa magnitudinis sectio, ceu si magnitudinē acceperis mille cubitorum & ab hac sustuleris semper aliquam definitam magnitudinem v.g. digitalem: Certe deficiet delebiturq́; totum quo pacto tā diuisio, q̄ adiectio non abibit in infinitum, & ecōtrario se habet magnitudo proportioni. Si.n. semper eandem magnitudinem diuiseris non sm̄ eandem proportionem diuides, sed sm̄ maiorem. Similiter si seruaueris in eadem diuisione eandem proportionem non eandem magnitudinem segregabis, sed minorem, & si fuerit lignum decē cubitorum, à quo abstuleris decimam partem, ceu cubitum vnum, siquidē ex hoc sumpto ablatoq́; semper

æqualem

æqualem magnitudinē sustuleris, augebis profectò proportionem. Nam ex nouem cubitis si demas vnum non amplius decimum excipis, sed nouem, maior autē est proportio partis nouem ad totum, quam sit pars decima ad suum totum. Similiter si ex relictis octo cubitis dempseris cubitum, Rursus augebis totum. Nam octauum sustulisti, quo pacto si semper feceris, diuisio defutura est. Si autem ex ligno decem cubitorum abstuleris cubitum. i. decimum, & ex relictis nouem cubitis volueris eandem proportionem tollere demereque non amplius magnitudinem cubitalem demes, sed minorē. Et hoc modo si semper feceris eandem semper seruando proportionem in sectione & non eandem magnitudinem auferendo, nunquam dissipabis delebisq; totum.

Alio igitur modo non est infinitum in rebus, sed hoc pacto potentia inquam atque diuisione. Et actu etiam est perinde atque diem ac ludum dicimus esse. Et potentia sic est vt materies, & non per se vt ipsum finitum.

Quod. n. aliquod corpus actu infinitum non sit demonstrauimus, quod tamen potestate esse cōcedit. Sed quomodo potestate infinitum sit, adiecit, qm̄ infinitū, in diuisione habetur, quod quidem cum infinito in adiectione idem est. Verum econtrario responsio vel partium nouarum vicissitudine. vt. s. quot demuntur, totidem adijciantur, sicut iam diximus, item inquit non solum potestate infinitum est, sed etiam actu, queádmodum diem actu adesse dicimus, non eo quod totus simul adsit, sed qa illius aliqua pars adest. Similiter olympia actu adesse dicimus, qm̄ aliqua pars eorum actu est similiter pugnam cestus vel luctam, vel aliquid alterū, ita diuisionem in infinitum actu adesse fatemur, nō eo q̄ tota simul aliquo modo sit, sed quia aliqua pars diuiditur. Deinde, qm̄ idem infinitum potestate & actu dari assumit: Et quomodo actu esset explicauit, exemplo diei & ludorum: Quomodo autem sit potestate cū adhuc non probauerit, idcirco repetit sermonem de illo. q̄ potestate esse dr̄. Et inquit eo modo dico potestate aliquid diuisibile in infinitum, quo dicimus materiam esse omnes formas potestate. Vt igitur cum dicimus materiam esse omnia potestate, hoc non asserimus, vt illa simul actu omnia aliquando recipiat, vel nullā formam actu habeat, sed quia habet aliquam formā actu: Et apta est omnes recipere per successionem, simul autem omnes obtinere non potest, ita sentimus, aliquod diuidi potestate in infinitum, qm̄ nequit magnitudo in infinita diuidi, s̄m partem ac per successionem tamen semper sunt sectiones, licet simul nunquam esse queāt. Et non per se vt ipsum finitum. Nam vt ipsa materia q̄ quam suscipiet formas, attamen non per se, & in ratione substantiæ eius inest forma, sed vt accidit substātiæ eius, ēt infinito inest finitum non per se. Etenim si accideret in infinitū diuisibile finitum esse, tñ nō quatenus infinitum, subiret finitudinem, sed quatenus accidit infinito finitum esse. Vt. n. ipse deinceps explicabit, materia ē magnitudine īfinita, sed hæc ī illis locis videbim᷒.

Et additione igitur hoc pacto est potentia infinitum, quod quidem aliquo modo dicimus idem esse quod id quod in diuisione consistit.

Qm̄ sermonem fecerat tanquam de infinito s̄m diuisionem, propter hoc adiecit similiter dicimus etiā de infinito per adiectionem, similiter. n. actu, & potestate est, quemadmodum illud, sed quamobrem eædem, rationes huic infinito congruant, Causam reddit, quam olim in superioribus dixit, qualis hæc est, quia aliquo modo est idem cum infinito s̄m diuisionem, sed quō idem sit iam diximus, qm̄ vna eademq; diuisione eidē quicquid abrasum demptumq; est, adijcitur atq; apponitur. si ergo idem sunt, Eædem ēt de hoc infinito dicere licet. Verum non penitus idē sunt, idcirco adiecit aliquo modo; sed quę differētia inter illa esset, iā apposuit.

Semper. n. est aliquid ipsius extra sumendum. Hoc tamen definitam omnem exuperat magnitudinem, vt in diuisione definitam exuperat omnem, & semper minor euadit. Vt autem omnem additionem exuperet, neque potentia esse potest, siquidem non sit per accidens actu infinitū, vt naturales id corpus infinitum esse dicunt, quod extra mundum est, cauere, cuius substantia aer est, aut aliquid tale. Sed si infinitum actu sensibile corpus hoc pacto in ratione verum esse non potest, patet neque per additionem posse sic esse potentia infinitum. nisi vt dictum est diuisioni contrario modo. Nam & Plato infinita duo propterea facit quòd in accretione exuperare videtur, & in diuisione in infinitum abire.

Inquit & si commune sit vtriq; infinito illi. s. quod diuisione sit, & illi cui diuisibile semper adijcitur, vt semper aliquid aliud facti extra capiundum sit. Nam semp̄ extra diuisionem est accipere alteram diuisionem. Et similiter etiam extra adiectionem semper alteram capere licet, si eandem proportionem seruabit ipsa diuisio vt iam diximus, attamen quoddam discrimen habetur inter id, q̄ augetur, & id q̄ minuit, propterea quod id quod minuitur potest in infinitum minui. siquidem minima magnitudo accipere haberiq; non possit, quoniam omnis magnitudo est diuisibilis, quocirca omni p̄scripta terminataq; magnitudine minor accipi potest & nunquā de futura est ipsa diminutio. Atqui id quod augetur, nequit omnem definitam magnitudinem excedere, quandoquidem in vniuerso sit corpus maximum ipse mūdus, quo magnitudine maius nihil esse potest. Quamobrem quacunq; data magnitudine minorem inueniri licet. Ex si non actu, attamen potestate ut quacunq; data definitaq; magnitudine maiorem suscipere neq; potestate natura concedit. Nam cęlo neq; potestate aliquid corpus maius esse potest, demonstrauimus. n. fieri non posse vt aliquod corpus infinitum habeatur ceu naturales extra cœlum esse asseruerunt quod quidem vel aerem vel aquam vel aliud quippiam statuerūt. si ergo rationibus conuicimus hoc modo infinitum haberi statuiq; non posse, cōstat etiam vt neq; omni definita magnitudine potestate maius accipi queat, quod quidem accideret si actu infinitum corpus esse posset. At quacūque definita magnitudine minorem accipere, & si actu non possumus attamen quātum ad magnitudinum naturam attinet accipere licet, siquidem oīs magnitudo quamprimum est mox fit diuisibilis. Atqui oī definita mole maiorem sumere vetuit natura, qm̄ cum non liceat admittere corpus actu infinitum, neq; potestate illud admittendum erit. Cum etiam Plato hac de causa duo infinita inuexit. Quorum alterum in augmento vr̄ excellere, & in infinitum, hoc inquit, quia infinitum in diuisione & in adiectione positum est, idcirco Plato etiā duo infinita fecit magnum, & paruum quorū magnū in adiectione principium posuit, paruum autem id q̄ consistit hac ratione in obuersariam diuisionem.

At quanquam duo fecit, non tamen vtitur. In numeris enim neque processio per diuisionem est infinita. Vnitas enim minimum est neque accretio, vsque nanque ad denarium incrementa numeri facit.

Obijcit Platoni, qm̄ cum duo asseruisset infinita magnum & paruum, neutro veluti principio vtitur. Principium nanque apud illum est numerus, at neq; infinitum diuisione neq; additione his numeris inest, quoniā numeri s̄m diuisionem non procedunt in infinitum, siquidem sectio eorum ad vnitatem pedem figet. Infinitum autem per adiectionem in numeris ipse non videt admittere quippe qui numerum augeri vsq; ad denarium concedit, qui postea instar circuli in seipsum replicādo reflectit ac redit. Verum notādū est Aristotelē

superioribus

superioribus dixisse apud Platonē magnum & paruū, indefinitum quippiā & materiā significare. Nunc aūt pinde ac idē Plato sentiret in numeris sermonē sniam que eius abiurgat, tanq̄ vbi reprehendat id q̄ apparet sibi ex dictis antiquorum, sed non eorum sententiam.

Fit autem ut infinitum sit contrario modo atq; a'ij dicunt. Non enim id est infinitū cuius nihil est extra: sed id cuius aliquid semper est extra. Cuius hoc indic u n est: nam & annullos um eos qui pala carēt, infinitos homines dicunt quia semper aliquid est extra sumendum.

Cum indicasset quo nā pacto infinitum sit, quoq; nō sit, qm̄ vt naturales sentiebant non est aliqd' corp' extensione infinitum, sed diuisione & obseruaria additio ne statui licet, impñtia vult ēt infiniti diuisionē, quam nōnulli tradiderūt, futare. Nā illi definiētes infinitū di xere īfinitū id esse cui' nihil extra capere licet. At inqt Ego ꝯtrū aio, ac sentio, qm̄ infinitū esse cuius aliquo sumpto sp est aliquid extra sumere, cui definitiōi ipsi aliqn vñs annuisse qppe annulos qui fundā nō hñt infinitos appellēt, propterea q̄ nō hēt aliquē terminū per scriptū ac finē certū & definitū. Nā funda cū dissimilaris toti sit ceu terminus vel principiū eius hētur ac stauir, quicūq; ergo nō hñt fundā quas, vocāt annulos cathenarū definitū, sed sp eius q̄ sumit sp est aliquā par tē similarē extra accipere & qm̄ ij annuli quadā similitudinē gerunt cum infinito tales īfinitos vocāt. Atr nē pe nō sunt infinito similes, qm̄ nō mō hoc infinito idē inesse oportet: Vt sp aliquid ipsius assumpti atque dati extra sumere liceat, sed ēt vt neq; idē bis sumat, q̄ qui dē nō inesse annullo vī, qm̄ sępe idē accipimus cū toti dē vicibus idē sumemus quot & circunlationes & versiones faciem', ptereā īfinitum appellāt perfectum totum & oīa cōplēs, hac rōne ipsum honestātes ap, pbantes q;. Ego aūt cōtrarium sentio, qm̄ infinitū nō esset ī finitū, siquidē totū & perfectū infinitū esse neqat. Nā totum est id cuius nihil est extra eas partes q̄ ipsum cōficiunt. Ceu hoīem totum dicim' cui' nihil abest à partibus. At infinitum diffiniuim' esse idē cuius sp aliquid extra capi pōt. Idē perfectum vel idē toti est vel proximum atq; affine. Nā ludum dicim' perfectum, quoties finē attingit & cui nihil deest earum partium, q̄ ipsum cōplēt. Hoiem quoq; perfectum dicimus, quiā ad finē naturalē peruenit. Voco ꝑterea extremas naturæ actiones perfectas ad quas naturæ opus ac manus definit listitq;. At infinitum cōtrario se hēt, qppe infinitum sit cui nullus finis tribuit, sed sp aliqd extra relinquitur. Ex his ergo talē syllm̄ cōficit. Totum & perfectum cū finē hñt ēt obtinent terminū, sed q̄ terminum hēt nō est infinitum, totum igit nō erit īfinitū. quare eorū sermo ac snia in cōtrariū potius incidit, qm̄ illi dixerūt infinitum esse perfectum & totum. Hac snia poti' cōtrarium indicat, q̄ si perfectum & totum igit nō est īfinitum. Deinceps ēt ondit infinitum non cōtinere oīa, vt ipsi asserebāt, imo cōtrariū q̄ cōtineat. Et qm̄ infinitū potius rōnē partis subijt, quā toti' idcirco inquit existimandum est, Parmenidē rectius dixisse, quā Melissum, quippe qui infinitum totum appellauit ea cōnectēs in ter se, q̄ cōiungi nequeunt. Parmenides autē totum finitū esse asseruit. Nā illud asseruit esse a medio æq; pollēs, i. æq; a medio vndiq; distās, vt idē orbiculare esse ondat. At rotundū oēq; simplr formarū finitum est, q̄ cū Arist. explicat deinceps cām erroris eorū exponit, qua ī pulsi in idē redigebant infinitum totum & perfectum. Inquit. n. materia cum per se indefinita est, ēt īfinita est se vī, infinitā dicit materiā quia nullum proprium sibi terminū ac peculiarē formā hēt, imo cōtrariū ipsā dissipationis destructionisq; formarum ac indefinitatis diuisionis in infinitum cā est. Nā cum sint rōnes formarū per se impartiles materia easdē suscipiens distare ac extendi facit. Rō. n. magnitudinis cum per se sit īpartilis ī materie suscepta & extensa dimensaq; deducit ad īdefinitatē, & illius sectionis in infinitum cā est ipsa materia. Sit ēt allarū formarū destructionis magis vel min' cā est: materia igit hmōi se hēt, forma aūt est quidā finis terminus & totum, terminat nanq; & circunscribit materiā ac totum aliquod & perfectum cōficit cui ad uenit. Na æs cum velut materia ereis vasibus sit. Et hac in parte quoddā indefinitum esse videat, q̄ neq; totum vel perfectum appellat, cum aduenit vel tripodi vl statuæ forma maiori vel minori materię ipsam circumterminat & aliquam rē perfectam & totum efficit, ceu statuam totum vl lebetē totum: Hoc ēt modo & magis ꝑprie de materia & de formis dici potuit. Cum igitur forma sit aliqd & perfectum & materia īdefinita sit & hac rōne, ipsa est causa cur res abeant in infinitū. Est nempe materia potestate oēs formæ, & quæ sunt ptāte solemus noībus eorum q̄ actu sunt appellare videlicet æs sępe appellamus statuā. Et si nōdum formā suscepe rit, itē lignum lectum, & triticum panē, ac semen genitalę hoīem, idcirco illi quę qdē formę cōueniunt eadē de materia pdicari voluerunt, propterea q̄ ipsa ē ptāte oīa, qd' vero in materia sit infinitum, constat ex diuisione magnitudinum. Non. n. ꝭm formā diuisio fit, qm̄ post diuisionem etiam seruant æris vel ligni vel carnis formam, sed ipsa fit secundum subiectum, in quo ipsa forma extenditur ac dimensionem recipit. Materia igitur per se infinitum, finit autē & terminum suscipit ab ipsa forma circunscripta. si igitur forma terminat & id q̄ terminat continet & q̄ terminatur cōtinetur, igitur contrarium ipsis dicete accidit dico. s. ipsum infinitum contineri & non continere vt existimabant. Itē si materia quę est infinitum est compositi pars, nō igitur erit totum, siquidē pars totum esse non possit. Porro consentaneum est materiam asserere ignotam cum ēt infinita esse traditur. Infinitum. n. suapte natura percipi non potest. Cum ergo ostendit eisdem rebus contrarium euenire ac longe aliter quam ipsi dicebant dico. i. infinitum non continere, sed potius cōtineri, atq; idipsum potius partem esse quā totum, demōstrat hoc idem deductione ad inconueniens atq; absurdum. Et inquit si continet infinitum, cum non modo id sensibilibus reponatur, sed etiam in ipsis intellectualibus. Nā idē in ideis Plato ingessit. quemadmodum igitur absurdum est, vt in sensibilibus constitutum contineat, ita etiā statutum in ipsis intellectualibus, ipar est, vt contineat. Absurdum autē & impossibile inquit cognitionis causæ. Et cum ipsum cognoueris, esse ēt oīum termini definitiōisq; causam ab ipso ignoto ꝭm naturam dico. s. ab ipso infinito cōtineri, dicēs vel hoc modo, si aiunt infinitum omnia continere & ī omnibus comprehendatur intellectualibus, non solum intellectualium ordines congestæq; compages, sed etiam ea quę sunt supra hos ordines, constat igit vt īfinitum intellectualia contineat vel oīa simpliciter atq; ordines intellectualium.

Per similitudinem tamē quandā: & non proprie. Oportet .n. & hoc esse & nunquam idem sumi. In circulo vero nō ita fit, semper quod deinceps sumitur est solum aliud.

Multi consuetudine ꝑfecto adducti quædam ꝑferunt. Sed quo annullos quadam similitudine infinitos esse inuulgent, & non proprie induxit, qm̄ non solum oportet hoc infinito tribui, vt semper illius quod sumitur aliquid extra capere liceat. Sed ēt hoc vt non semper idem capiatur, quod quidem annulis non inest.

Infinitum igitur id est cuius semper aliquid extra rōne quantitatis accipi; etest. Cuius uere nihil extra, ideo perfectum ac totum. Hoc n. pacto totum consueuimus diffinire, totum dicentes id esse cuius nil prorsus abest. Vt hominem totum, aut cist' lam, atque ut quodque.

Oportet subĩtelligere cũ dicit ſm q̃titaté accipiẽtib. hoc.ſ.aliquam partẽ: Vt infinitum igitur id ſit cuius ſm q̃titaté accipiẽtib' aliquã partem licet ſp aliqd extra ſumere. Et hęc eſt definitio infiniti. Quãobrẽ ſi hoc eſt infinitũ ut definitio tradit. Totũ autem & perfectum, ea ſunt quorũ nihil extra capeſcẽdũ eſt, igit̃ ĩfinitũ nõ erit totũ, neq; pfectũ. In numeris nãq; q augent̃ ĩ ĩfinitũ ſp ab illo q̃ capit̃ alterũ numerũ accipere licet, ſic ẽt ĩ ſectiõe magnitudinis ĩ ĩfinitũ, ſp alterã ſectionẽ ab illa q̃ ſumit̃ extra capere libet. Et pulchre recteq; dixit, ſm q̃titaté, non.n. fit diuiſio ſm formã, ſiqdẽ eadẽ forma ĩ vnoquoq; diuiſo ac ſeiũcto ꝯſpicit̃. Nã ea q̃ ſecant̃ & diuiſiõis mẽbra vł ſunt lineæ vł ſupficies vł corpora aſr.n. ĩ diuiſiõe oĩum nõ ſeruat̃ forma, qm̃ ipſe demonſtrauit ſuperiorib. nõ ĩ quis magnitudine temere q̃uis formã ſtatui poſſe: quapp ĩ diuiſione nõ ſp ſeruat̃ forma, ſed diuiſio vlteri' cũ pceſſerit corrũpet ipſã. Porro carnẽ poſſum' diuidere ĩ ĩfinitũ vt q̃dã magnitudinẽ & tñ vt caro neqt ampli' ſecari ĩ ĩfinitũ. Sed aliqs ambiget nunquid definitio ĩfiniti cõgruere poſſit toti pfecto ac gñat̃ oĩ finito. Etenim de perfecto dicere licet id eẽ cui' ſm q̃titaté accipiẽtib. aliquã partẽ ſp ẽ aliqd extra ſumere. Nã ſi accepero partes ſm dimidietatẽ, in infinitũ licebit accipere aliqd eorũ q̃ ſumũt̃ extra. Sed nos rñdem' hoc ĩ reb' finitis minime verũ eſſe, qm̃ de ĩfinito hãc partẽ vł hanc ſi accepero nõ ſimplr oẽs ipſe percurrã, ſed ſi qualẽcunq; partẽ ſumpſero at ĩ ipſo finito nõ ita fit. Nã ſi aliquã partẽ definitã accepero ipſũ exhauriã. Preterea à vero lõgiſſime abeſt, vt ĩ ipſo finito ſp illi' q̃ ſumit̃ aliquã partẽ extra capere liceat, qm̃ ſi cępero partes ex partib. nõ ampli' ꝯtiget aliqd extra ipſas accipere in ipſo ĩfinito extremũ ĩuenire nõ eſt. Et ſi accidit ẽt ipſo finito vt aliqua pas extra partẽ capiat̃, attñ non conuenit ei vt ſm oẽs partes id fiat queadmodum peculiare eſt infinito, accidit autem hoc gñałr ipſi finito aliquo modo; q̃a participat infinito quamobrem libebit in ipſo perfecto quadam diuiſione ſemper aliquid illius quod ſumitur extra capere non qua perfectum eſt id ei accidit, ſed quia infinito participat.

Sic & id quod proprie totum eſt: veluti totũ ipſum cuius nihil eſt extra. Cuius vero aliquid abeſt: id quicquid abeſt vniuerſum non eſt.

Inquit quẽadmodum ĩ particularib' locis ceu ĩ hoĩe vel nauigio totũ id dicimus cui nihil abeſt eorum quæ ꝯficiunt ſubiectum, ita ẽt de toto pprie dico.ſ. de vniuerſo. Totũ equidẽ & oẽ dicim' eſſe cuius nihil eſt extra ceu mundus tot' cuius nihil horũ quæ cõſerunt ad cõſtõnẽ vniuerſi extra eſt. Hoc mõ.n. eſt pprie totum & oẽ, qm̃ ſi reuera aliquid defuerit ei, etiã ſi paululum forte quippiam illud ſit, non erit totum neque omne.

Totum aũt & perfectum aut idẽ penitus ſunt aut cognaturã finitã habent. Perfectũ uero nihil eſt preerſus: qđ non habent finẽ. Quocirca putandũ eſt melius Parmenidem Meliſſo dixiſſe. Hic.n. ipſum infinitum totũ appellat: Parmenides autẽ totum dicit eſſe finitũ: à medio aqua diſtãs.

Totum.n. de cõtinuo dr̃ vt cõſueuimus dicere totũ lignum & totum panẽ, oẽ autẽ de diſcreta q̃titate dr̃, vt dicimus oẽs hoĩes, perfectum autem cõe vtrique eſt cui nihil partium deficit. Si ergo totum & oẽ nõ idem & perfectum cum vtriſq; idem eſt, igit̃ totum non prorſus erit idem cum perfecto. Pręterea totum dicitur ppter collectionem omnẽ partium ſimul, perfectum vero appellatur ob finis receptionem: Vtraque tamen de eodem prædicantur qua ratione vtrãq; vnum aliquid atque idem ſecundum omnia eſſe videntur.

Fieri enim nõ poteſt ut infinitum cum toto ac vniuerſo perinde atq; cum lino linum nectatur.

Inquit Meliſſus volebat ea quæ cõnecti ſimul neque unt in vnum colligi atq; coniungi, & dicit. Non enim vt ſunt linũ iuxta pverbium ſane apta ſunt ĩ vnum cõiungi, cum nequeant omne totum & infinitum ſimul eſſe, vt demonſtrauimus.

Nã hinc et hanc præclaram de infinito conditionẽ accipiunt oĩa inquã ipſum continere & vniuerſum in ſeipſo complecti. Hẽt enim ſimilitudinem quandam ad totũ. Infinitum.n. materia perfectionis magnitudinis eſt & id quod eſt potentia totum non actu. Eſt autem diuiſibile ad diminutionem & additionem contrariam: totumq; atq; finitum non per ſe: ſed per aliud.

Ob id inquit infinitum totum & perfectum appellabat vt idẽ indicaret inſigne ac pcipuum eſſe tãquã oĩa ĩpleat atq; cõtineat. Sed deinceps explicat cãm inſcitiæ eorum vñ decepti ĩpulſiq; ſunt vt dicerẽt infinitum totum & perfectum eſſe. Et inquit ppea q̃ quãdã ſimilitudinem gerit cum toto & perfecto quę autem ſit iſta ſimilitudo mox adducit, dicens. Eſt.n. infinitum perfectionis magnitudinis materia, atq; totum ptãte, actu autẽ minime per magnitudinem vocat cõpoſitum. Inquit itaq; pfectiõis magnitudinis.i. formæ qua vnumquodq; eſt, & ſuã perfectionẽ hẽt. Itẽ dicit materiã eſſe infinitum & ptãte totũ ac perfectum.i. materia eſt ptãte forma. Actu autẽ minime, per ſe.n. materia eſt infinita & interminata quæ eſt ptãte totum & perfectum, qm̃ eſt capax formæ ex qua cõpoſitum cõſtituit̃, materiã igit̃ eſſe ptãte totum inquit, ſed hoc velut infinito actu inexiſtens de ipſo pdicari aiunt. Qđ vero in materia cõſtituat̃ infinitum deinceps his indicat. Nã ſectio magnitudinum in infinitum & obuerſaria reſpõdensque adiectio ex materia naſcitur, ſiquidem formæ per ſe indiuiduæ ſint. Hoc igitur materię per ſe tribuitur, ſed totum ac perfectum qñ peruenit ad terminum nõ per ſeipſam, ſed per aliud ei ineſt, ideſt per formam.

Et non continet: ſed ut infinitum eſt continetur.

Definitur.n. materia a forma, & infinitum terminat̃. Sed q̃ definitum eſt ac terminatum non continet, ſed continetur, quãobrem ſi continetur perſpicuum eſt, vt infinitum non ſit aliquid totum, vt illi dicebant, immo contrarium eſt, pars illius, quod quidem continetur & contento componitur.

Quapropter & ignotum eſt ea rõne qua eſt infinitum: materia nanq; formã non habet. Quare patet partis magis infinitum quam totius rationem ſubire. Materia nanque pars eſt totius: perinde ac æs eſt ænea ſtatua pars.

Si enim vniuſcuiuſq; cognitio habetur per formam, materia autem eſt in formis, perſpicuum igitur eſt ipſam ignotam eſſe. Idcirco Plato aſſeruit ipſam peregrina non legitima conſideratione comprehendi propterea qđ ipſam nemo viſu ſenſuq; perſpicere poteſt, ſed formarum receſſu ſeparationeq; in illius cognitionem proficiſcimur, quamobrem modus cognoſcendi eam ex formis habetur.

Nã ſi in reb. ſenſibilibus cõtinet: & in intelligibilibus ẽt ipſum magnum & paruũ cõtinere: res ĩtelligibiles oportebat. At abſurdũ eſt profecto ac ĩpoſſibile id quod eſt ignotum atq; indefinitum continere ac definire. Atqui cũ rõne etiam fit; vt id quidem q̃ in additione conſiſtit: non videatur eſſe ſic infinitum, vt omnem exuperet magnitudinem. Id uero quod in diuiſione conſiſtit infinitũ eſſe eiuſmodi uideatur. Infinitum enim intus perinde atq; materia continetur forma autem continet. Cum ratione etiã accidit in numero quidem uerſus minus: minimum eſſe finemq; verſus autem plus, omnem ſemper multitudinem exuperare. In magnitudine vero contrarium. Verſus, quidem minus omnem magnitudinem infinitam. Hæc enim ita propterea fiunt quod ipſum vnũ quicquid. tandem id ſit, indiuiſibile eſt: homo nanq; unus eſt homo, non multi.

Hic

Hic fidem fecit, quo recte dixerit mãm contineri & non continere. Si.n. sit infinitum est in ipsis intelligibilib. quemadmodum in sensibilib. par est, vt eo mõ in ipsis itelligibilib. cõtineat, quo cõtinet in sensibilib. at impose est ea q̃ sunt cãæ termini & cognitionis ab ignoto & interminato cõtineri. Non igit̃ cõtinet infinitũ, vt illi dicebant. Magnũ aũt & paruũ sunt in materia in qua infinitũ posuere. Vñ Plato magnũ & paruum mãm appellauit cõsentaneũ aũt est, vt id q̃ adiectione fit nõ videaт̃ hoc mõ infinitum, vt q̃uis magnitudinẽ excellat. Hoc in loco vult tradere multa theoremata q̃ cõsequũtur rõnes infiniti quas tradidit. Et primũ inq̃t cõgrue ex his definitionib. quas attulimus de infinito, accidit infinitum dari, tum in diuisione, tum in adiectione, verũ assero in diuisione accipi minimã magnitudinẽ non posse: Sꝫ q̃uis data magnitudine adhuc minorẽ accipiẽdã esse. At in adiectione nõ amplius cõcedendum esse puto, vt quauis certa ac magna mole amplior accipiq̃at, siqdẽ certa ac definita in vniuerso magnitudo statuta sit. & hoc est mundi corpus. Nã ostẽdimus magnitudinẽ extẽsiõe infinitã hẽri non posse, cã huius rei est quia infinitum alia nõ cõtinet, sed continet̃, cõtinet nãque id q̃ pfectum ac totum est, q̃ quidem formã esse diximus. Cum igit̃ adiectio extrinsecus fit, & diuisio intra terminos efficit̃, merito ĩ infinitum extrinsec⁹ adiectio effici nõ põt, ppea quod terminus est forma & finis. oportet itaq; argm̃ cum peruenerit ad formã, sistere neq; si est, extra formã cõsistit à qua cõtinet̃. At materia intra id qđ secat̃ cõtenta, sectione sibimet infinitudinẽ ingerit. Vñ in diuisione forma sæpe numero deficit cum aliquo termino potiat̃, vt ẽt liquet ĩ adiectione, & vt in maiore, ita ẽt in minore. Nã diximus formas nõ suapte natura idoneas esse ĩ quauis magnitudine cõsistere, quo fit vt sectio nõ deficiat ob mãm, cæterũ inquit nõ sine rõne numerum ad minimum deuenire. Siquidem vnitatis vltimæ veluti minimo occurrat, q̃ qdẽ est indiuisibile, qui tñ cum increbescit nullũ hẽt terminum, qm̃ numerum possumus in infinitũ augere & in magnitudinib. ꝯrium accidit, siquidẽ cum augent̃ occurrant maiori magnitudini q̃ terminus ac finis est, & cum minuunt̃ nullum terminum offendunt. Cãm hui⁹ rei esse existimamus, quia numerus vnitatib. cõstat, ex quib. aũt aliquid cõponit̃ in eadẽ ẽt dissoluit̃, numerus vero diuidit̃ in vnitates, ipsę autẽ quaten⁹ vnitates, indiuisibiles sunt. Siquidẽ oẽ vnum quatenus vnum, fit ĩdiuisibile. Nã hõ quatenus vnus hõ, indiuiduus est. Si.n. diuideret̃ vt magnitudo, attñ nõ vt hõ diuideret̃, q̃nquidẽ nõ diuidet̃ in hoĩes, sed in partes, quib. nõ erat vnus, sed vnus extat quatenus vna aliqua forma cõstituit̃ ex his q̃ qdẽ nõ amplius in partes similares secat̃. Si ergo vnitas indiuisibilis est, & diuidit̃ numer⁹ in vnitates, stabit pfecto diuisio, cuius extremum ac terminus erit ipsa vnitas, quib. ergo fit, vt numeri sectio in infinitũ nõ habeat, sed illius adiectio merito abit in infinitũ ppea quod adiectio est vnitatum collectio atq; appõ. Cum igit̃ vnitas sibimet in infinitum apponere ac connectere potest, merito sequit̃ vt augumentum numeri in infinitum pcedat. Sed cum magnitudo vnitatib. nõ cõstet, sed conficiat̃ ex magnitudinib. diuisio igit̃ nunq̃ recidit in ipsa indiuisibilia, sed semper idonea est secari in magnitudines, q̃ ẽt suapte natura diuidi queunt, quo pacto abibit sectio in infinitum, at augumẽto minime, qm̃ incidit in totũ ac pfectum, qm̃ cęlo aliqd maius esse nõ põt, quod quidẽ pprie totũ & oẽ appellat̃ qua de cã cõrio se hẽt numerus cum magnitudinib. Cæterum hæc q̃ dicturi sumus cõsequunt̃ ea, q̃ prius de infinito disseruim⁹. Numerus.n. per se infinito nõ potit̃, sed per mãm, qm̃ sectio magnitudinum fit merito materiæ q̃ magnitudo est cã augẽdi numerum in infinitũ ob id nãq; ad extremã vnitatẽ numerus puenit qm̃ cõtinuum, q̃ priusq̃ diuideret̃ erat ptãte in infinitum cum secat̃ auctionis sibimet diuisione numeri in infinitũ cã fit. In cunctis igit̃ infinitum reponit̃ mãæ ope, quib. declaratis deinceps, q̃rit qm̃ cum in plurib. infinitum cõstituat̃. (Nã dicim⁹ magnitudinẽ infinitã eo, q̃ in infinitum diuidit̃, & motum infinitum ac tps) quo in his collocat̃ infinitum, inquit eo mõ quẽ solẽt obseruare quæ prius vni cõpetunt & sui merito alijs tribuunt, quo in gñe solẽt esse analogata, q̃.n. ordinẽ hñt inter se subiecta dico s. magnitudo motus, & tps eundẽ ẽt æmulat̃ infinitum in his cõstitutũ. Est igit̃ magnitudo imprimis per quã deinde motus qui in ea absoluit̃, cõtinuus est, siue is fuerit latio, siue alteratio, siue auctio, cuius pterea merito tps continuum habet̃. Est igit̃ primo in magnitudine infinitũ, ppter magnitudinẽ deinde in motu, & ppter motum in tpe. Vñ hæc s. magnitudinẽ esse cõtinuã, & nõ secari, neq; qualitatẽ esse in ĩdiuisibilia. Itẽ ppter eã motum, & ppter motum tps cõtinua esse ac nõ diuidi in ĩsectilia veluti cõcessa & postulata accipit. Siquidem pcessu operis psertim ĩ sexto huius negocij libro hæc diligentissime demõstrabit. post hæc inquit quod si nos infinitum actu in reb. negamus nõ idcirco geometrarum principia ac demõstrationes sublata eẽ volumus. Sed ambiget aliquis qm̃ si mathematicæ res per abstractionem à reb. naturalib. habent̃, & cõcipiuntur quippe geometra veluti quodam principio vtatur ipsa recta linea ĩfinita. Aiunt.n. extrahat linea cõtinue in infinitum quo dato principio pcedunt geometricæ demonstrationes sublata ergo linea infinita quã veluti principium quoddã in cõstituendis demonstrationib. geometræ petunt certe demonstrationes geometrice tollent̃ ac destruent̃. Atqui absurdum est tollere demõstriq; optimã ac certissimã sciam. Hãc igit̃ dubitationẽ Arist. ingeniosissime persoluẽs inquit, minime nos tollere ipsas demonstrationes. Si demõstremus infinitam actu magnitudinẽ admitti nõ posse, q̃nquidẽ neq; ipsi geometræ in demõstrationib. suis ipso infinito vtant̃. Sed ob id accipiunt lineã magnitudinẽq; infinitã vt ex ea quantum finitæ voluerit extrahere dẽptęq; possint, qm̃ siquis erit qui cõcederet lineã quãtam libet accipere, non egerent infinita, neq; illam admitti cõtẽderent. Huius rei potissimum inditium est, quia neq; ad conficiẽdas demõstrationes geometrices ipsa linea infinita cõtert, qm̃ cum sumunt ex eadẽ q̃ voluerint finitã: Hac sanè vtent̃ ad demonstrãdum propositum theorema, & minime infinita. Nã si illis daret̃ maxima recta linea ceu vniuersi diameter nõ amplius exquirerẽt infinitã, q̃ ipsis oportuna foret, siquidẽ ex diametro mundi libebit q̃tum voluerit extrahere. Quãobrem si vtent̃ in demonstrationib. suis infinito, pfecto rõ illa quę tollit & negat infinitum illis adimeret sciãs, sin autem vtunt̃ minime illis tollere sciãs videbit̃. Præterea inquirit sub quo gñe cãrum infinitum collocãdum est. Siquidẽ ostẽderat oĩno si sit infinitum, principium esse, non proficiscens ex principio. Ostensum quippe est extensione infinitum haberi nõ posse, licet illius diuisiõe & obuersaria adiectione illud tueri possimus. Merito igit̃ inuestigat sub quo principio ipsum redigẽdũ sit. Quatuor .n. principia statuimus mãm formam efficiẽs & finale. Inquit igit̃ infinitum esse principium veluti materiam quod quidẽ rõne ostendit, & veterum testimonio imprimis equidẽ formam dici nõ posse constat, quippe q̃ sit terminus, & finis, at infinitum est sine fine incircumscriptum ac impercursibile. Preterea neq; vt efficiẽs cã qm̃ illã actu esse oportet, infinitum autẽ ptãte est. Præterea constat vt neq; finalis sit, imprimis quidem qm̃ sępe in idem veniunt forma, & finis, deinde quia finalis causa est finis, & terminus cuius est causa, at infinitum

non est finis neq; terminum hẽt, restat ergo vt infinitũ
sub gñe cãę materialis collocet̃, qđ quidẽ merito fit, cũ
materia in priuatione verset̃ infinitũ in priuatione cõ-
sistit ergo infinitum est, materia. Præterea cũcti qui in-
finitũ esse statuerũt illud velut materiam cõstituerunt.
Nã asseruerunt illud vel aerẽ vel aq̃ aut intermediũ siue
quoduis illud esse ex quo res gigni affirmarunt. Verum
postq̃ hæc explicauit cæterum in calce libri dubitatio-
nes, qb. videbat̃ necessario ĩ reb. infinitũ cõstitui diluit
ac psoluit, ne insolutæ multos hoĩes cõfundãt territẽt-
q́ue, fuerit itaq; cã ac dubitõnes numero quinq;: prima
erat in infinitudine tpis. Scđa ex diuisione magnitudi-
nũ ĩ ĩfinitũ. Tertia ex perẽni ortu rerũ. Quarta est qua
infinitũ dicebam' esse eo quod finitum sp oportet ali-
quo claudi ac circunscribi. Quinta erat q̃ multis maxi-
me psuadebat infinitũ admittẽdũ esse, & ea est q̃ ex co
gitatione statuit infinitum, ppea q mens cogitatioq́;
nũq̃ finẽ obtinet, neq; huic legi subijcit̃, vt nequeat ali
quod cogitatione cõprehensum sp alterum quippiam
aĩo cõcipere ac imaginari. positis ergo his dubõnibus
ostẽdit eas necessarium aliquid nõ cõcludere, neque ad
cõcludẽdũ infinitũ actu esse neq; ẜm partẽ, neq; ptãte.
Et imprimis diluit dubõnem, q̃ fit ex penni iugiq́; rerũ
ortu, qm̃ neq; eo qđ gñatio est sempiterna oportet ali-
quod corpus infinitũ esse, ex quo pducunt̃ ea q̃ fiunt.
Nã si vnius ortus alterius interitus est, ac vicissim inte-
ritus est alterius ortus, poterit vniuersum finitum esse,
& rerum ortus ac interitus nunq̃ deficere. quare hmõi
dubõ nihil necessarij cõcludit, hac. n. neq; vrgemur infi
nitum actu neq; ptãte neq; ẜm partẽ statuere. Item alia
dubõ minime ab id affirmari cogit in qua dicebat̃ oẽfi
nitum ad aliquid finire. Nam hoc falsum est. Qm̃ si ea-
dẽ essent tãgi & terminari dubio pcul oẽ q infinitũ es
set, mox oporteret aliquod extrinsecus tãgere ac eodẽ
circunscribi, at mõ nõ idẽ est, terminari & tãgi qñqui-
dẽ tactio fit de numero illorũ, q̃ ad aliquid sunt. Tangi
bile. n. aliquo tagit̃, qm̃ necesse est, vt tangat̃, quare tan
gibile, respectũ, hẽt ad quippiã aliud extrinsecus, sed fi
nitũ ad aliud respectũ nõ hẽt, sed ad ipsum. Hoc nanq;
mõ finitum nõ hẽt relationẽ ad, aliquid a liud. Tactus
. n. eo quod tãgit aliud, dr̃, finis terminusq́; dr̃ eo, quod
aliquod idẽ extremum hẽt, quare si non idem sunt hęc
terminari, & tãgi, nã necesse est, vt finitum alio claudat̃
& terminet̃, & q̃q̃ nõnulla finita nõ quopiam alio ter-
minarent̃, & extrinsecus aliquod tãgant, attñ hæc tãgi,
& terminari, eadẽ nõ sunt: Sed accidit finito vt tangat̃,
& tãgat aliud, q quidẽ fit, ne inane intercipiat̃. quæcun
q́ue igit̃ suismet limitib. intercludunt̃ prorsus necesse
est, vt ab aliquo tangant̃, p pea quod vt dicebã vacuum
non est, sed quæcunq; extrinsecus terminantur, oĩa ta-
lia non necesse est aliquo tangi, quæcunq; igit̃ extrinse
cus finita sunt & aliquo sunt attigua, tota dici appellari
q́ue nequeunt, sed partes vniuersi. tangunt̃ igit̃ hæc nõ
qua finẽ aliquem hñt, sed qua partes sunt totius cũ vni
uersum inane non admittat. quo fit si aliquod est pro-
prie totum & est hoc, non cogit̃ alio terminari claudi-
q́ue, immo hoc fieri nõ põt, qm̃ non esse pprie totum
hmõi se hẽt sphæra stellarum fixarum, q̃ finita cũ sphę
ra sit oĩs nanq; figura finita habeat̃. nullo extrinsecus,
tangit̃, p pea quod extra ipsam nihil est. Itaq; hæc rõ ni
hil necessarij cõcludit quo vrgeamur statuere infinitũ
Sed neq; illa quippiã cõcludit qua dicebat̃ mẽs ipsa cõ-
cipere infinitum, qm̃ ipsa mentis cogitatiõe possumus
cuicunq; datæ magnitudini sp aliquid aliud extrinsec'
addere, & nũq̃, id faciẽtes, deficere, siquidem uidemus,
nõ oportere rerum naturã assequi nr̃am aĩ cogitationẽ
immo contrarium, opus est vt nr̃a mentis cõceptio ve
ra sequat̃ rerum naturã. Neq;. n. quia põt mens ipsa cõ
cipere intelligereq́;, Socra. extra Athenas morari, idcir
co necesse est, vt ipse extra Athenas moret̃, neq; qm̃ ani
mus põt illum intelligere centum cubitis cõstare, iam
necesse est ipsum tanta magnitudine extolli qm̃ nõ qc-
quid pro arbitrio intelligim', ita euenit. Sunt qdẽ nõ-
nulli demẽtes, qui putãt se maximos reges esse, ac toti'
terrarum orbis imperio potiri, quorũ cogitatio maxi-
me fallit̃ cum aliter res eueniant. Hoc itaq; mõ q̃q̃ ipse
possim aliqd corpus in infinitũ auctum esse intellige-
re, attñ nõ oportet aliqđ tale corpus esse, quo pacto igi
tur rõnes nihil necessarij hñt ad cõcludendum infini-
tum. At duæ. s. prima & scđa quarum alia ex infinitate
tpis infinitum statuit altera diuisiõe sectioneq́;, magni
tudinum simul comprobat q̃q̃ aliquid pensi & consen
tanei hñt, attñ nõ oportet corpus tolli vel tpis auctio-
nẽ in infinitum, aut sectionem magnitudinum in infini
tum, quia infinitum actu negat̃. Neq;. n. hoc mõ tps est
infinitũ, vel magnitudinum sectio probabit̃ in infinitũ
eo, q simul sit totum tp̃s, vel q sint oẽs diuisiones con-
tinui, sed eo hæc sunt infinita, quod per successionẽ ac
partem suscipiunt̃, & non deficiunt, in quib. infinitum
ptãte est, & nõ actu, quare statuat̃ infinitum subsistere
p vnã sui partẽ, & ptãte esse, quãobrẽ cum ipse hoc mõ
infinitum ptãte, & nõ actu & p partẽ, & non simul to-
tum ponat ob id nullum absurdum habet̃ neq; cogita-
tio aĩ deficit. Nam aĩus neq; põt infinitũ totũ simul in-
telligere, qm̃ ipsum hoc mõ intelligẽdo finitum poti',
q̃ infinitũ statueret. Sed ita cõcipit, qa dato quocunq;
finito sp aliquid adiũgi posse cõiectat quousq; defessus
cedat quiescatq́; quare cõcedemus huic rõni tp̃s ptãte
in infinitum augeri, sed nõ actu, & id p cõtinuo sumit̃
esse finitũ & nequaq̃ infinitum, cæterum ad pñtẽ textũ
reuertamur. At vero rõni consentaneũ est, vt id q adie
ctione fit nõ videat̃ hoc mõ infinitum esse. Id est cõsen
taneũ est, & cõsequẽs ea q̃ de infinito disseruim' vt in
finitum contineat̃, continet nãq; totũ & qũo cõtineat
diximus. Diuidunt igit̃ magnitudinẽ & cũ oĩs sectio in
tra cõfinia terminosq́; fiat merito nunq̃ deficit, qm̃ cõ
tẽtũ intra terminos infinitũ sibimet in sectiõe pbet p-
cessum in infinitũ. Sed adijciẽdo sp alicui magnitudini
infinitum esse nõ põt. Nã adiectio extrinsecus fit at to-
ti & vniuerso adiungi quippiã nequit, q̃obrẽ adiectio,
cũ peruenerit ad molẽ vniuersi, merito cedet amplitudi
ni, & qescet. Qđ quidẽ nõ sine rõne numeris tribuit̃ vt
versus minimum ostẽdat terminum. Eo q numer' ẜm
sui minimũ finit̃, finis aũt tẽdẽtis ad extremum est ipsa
vnitas, Verũ cum versus amplum tẽdit nullũ terminũ
hẽt, qm̃ quocunq; numero accepto maiorẽ queo acci-
pere. At ipsæ magnitudines ɔ̃rio mõ afficiunt̃, Nã cum
tẽdunt in amplum, terminant̃, sed cum vergunt versus
minimum, nullũ extremũ inueniunt. Cuius rei cãm ad-
ducit, qm̃ vnum (quodcunq; illud sit) indiuisibile est. Itẽ
cur numer' tẽdẽs ad minimum, finẽ hẽat, cã est, qa nihil
aliud est numer', q̃ multitudo ex vnitatib. collecta. Cũ
itaq; diuidẽd' numerus peruenit in aliquod extremũ ceu
in ipsa vnitate sistit. Nã ex quo res cõstituit̃, in id quoq;
dissoluit̃. Et cũ vnitas quatenus insectilis sit, merito nu
merus tẽdẽs ad minimũ, nõ pcedit in infinitũ. Diuisio
. n. cum peruenerit ad vnitatẽ, stabit. Eadem etiam de cã
quoties vergit in amplum, terminum non habet. Nam
compositio ex vnitatibus fit. Vnde si nihil prohibet vt
in infinitum vnitates mutuo vicissimq́; colligant̃ sp du
plicantes eas, quæ sumuntur, merito numerus non in-
uenit terminum in auctione. idipsum quoque accidit,
propter naturã infiniti, quæ inest sectioni magnitudi-
num in infinitum, quandoquidẽ ob sectionem magni-
tudinis in infinitum, augeatur numerus. Nã cum sectio
continui sp ab vnitate proficiscit̃, ob id numeri extre-
mum est ipsa vnitas. cum. n. vnum ens cõtinuũ sit ita di
uidit̃: Sed qũo asserit ens indiuisibile esse, q quidẽ vnũ

est.

est. Nonne dicimus aīal vnum genus diuidi in pſes ſpēs. Si.n.quatenus genus diuidiť in ſpēs, quatenus vnum ſecabit in plura. Similis rō eſt de continuo. Nā continuū vnum aliquid eſt quatenus continuum. Vnum.n.lignū dr, vnusq; lapis. Præterea continuum, qua continuum, eſt, diuiſibile in infinitum. igitur vnum, qua vnum in infinitum eſſe diuiſibile, diuiſio nanq; cuiuſdā alterius oī no eſt, q̃ vnius, q̃obrem ſi hæc cōcederent, iā multa diuiderenť ac nō diuiderenť. Rńdeo itaq; genus vel cōtinuum non mō vnum eſſe, ſed ēt ptāte plā. Quod.n.verū que vnū eſt, hoc mō indiuiduum eſt, qm̄ ſi vnum dabiť diuidi in multa, vnū certe in multa ſita ſecabiť, ceu genus in gña, & cubit' in multos cubitos. Verūtñ vtrūque eſt ptāte multa, qm̄ gen' i ſeipſo cōplectiť multas ſpēs, & continuum multa continua, qua rōne diuidiť. At vnitas in numeris vno modo vna eſt, & nullo pacto multa eſſe pōt, quare prorſus inſectilis eſt. Sed fortaſsis magis tutum eſt, quæreresi vnum, qua vnum, indiuiſibile ſit.

Numerus autem eſt vna plura, quantaue quadam. Quare ad indiuiſibile ſtetur neceſſe eſt.

Ideſt nihil aliud eſt numerus, quam vnitas ſæpe repetita & cum dicit. Et quanta quædam ponit idem perge minationem dictorum .i. vnitates quædam quantitates ſunt. Si igitur nihil aliud eſt numerus, quā vnitates multæ, neceſſe eſt illius diuiſionē peruenire ad vnitatē, qm̄ ex quibus aliquid componitur in his ēt diſſoluiť. Vnitas nanque indiuiſibilis eſt, cum homo vnus per ſeipsū indiuiſibilis eſt, qui ſi in partes ſecareť nihil incommodi ſequereť, qm̄ ab his vnitatem ſuam non accipit. Si autem ſectio numeri ad indiuiſibile ſteterit, itaque illius, erit aliquis terminus cum tendit in extremum.

Duo enim ac tria denominatiua nomina ſunt, & cæterorum quiſque numerorum ſimili modo.

Quod vero numerus nihil aliud eſſe videať, q̃ vnitatū collectio cōpoſitione, pbat ex noīb. numerorū. Nā ex trib. vnitatib. is numer', tria, denominať ſiť ex duabus dno, & de alijs dicendum eſt: quare numerus ab ipſis vnitatibus alienum alterumq; quippiam non eſt.

Verſus autem plus, ſit vt ſemper intelligatur. Diuiſiones.n.magnitudinis duas in partes æquales ſunt infinitæ.

Cum oſtenderit numero aſcribēdum eſſe finē cum vergit minimum verſus, impræſentia indicat eidē nullum terminum aſcribi poſſe cum tendit in amplum.ſ. cum increſcit, qm̄ quocunq; ſumpto numero facile maiorem intelligere poſſumus. Deinde cauſam breuiter adducit. Vnde numero ineſt actio in infinitum, & inqt eam eſſe magnitudinum ſectionem in infinitum.

Quare potentia quidem eſt, actu non eſt.

Si.n. numerus nunquam cum multiplicatur finē terminumq; habet, ſed quocunq; accepto libet maiorem, accipere pulchre diximus infinitum actu nō eſſe, ſed ſola poteſtate, qm̄ is numerus, qui ſemper actu accipitur finitur, certusq; habeť, at auctio numeri finē nō habet.

Si ſemper id accipitur multitudinem omnem exuperat definitam.

Dixit definitam pro hoc ſumptam, quacunq; igitur accepta multitudine numerus, qui ſumendus eſt excedet & non deficiet facultas ſemper maiorem capiundi.

Sed non eſt ſeparabilis hic numerus diuiſionis nec infinitio permanet. Sed fit & quemadmodum tempus, & ipſe numerus temporis.

Qm̄ ea q̃ magnitudinib. accidūt diuiſiť ē ea q̃ numeris tribuunť, ob id inqt, qm̄ cū numerus nequeat ſeparari. Hæc non ſunt velut diuerſa ab his q̃ numerabilia ſunt, ſed cū natura inſeparabilia ſunt cogitatione rōeque illa ſeparem'. Et nō quēadmodū manēt mēbra, & partes cōtinui, ita ēt cū augeť numer' priores numeri manent. Sed vt tps, qď dum fit, extat, ita & tpis numer' ſe hēt. Nam in tpe cum aliqua pars nup ſumiť vetus, iā receſsit, eodē ēt mō numerus ſe hēt, qm̄ auctio eius cū fit, nō exiſtit, qm̄ quāprimum ceperis numerum viginti, mox decē obſoleſcit, & nihil adeſt quare numeri infinitudo non manet, ſed exiſtit quatenus continuo fit.

In magnitudinibus autem contrarium eſt. Nam diuiditur quidem in infinita continuum ipſum. Verſus autem maius non eſt infinitum.

Cum numerus aliter efficiať, q̃ magnitudines, & demonſtrauit, q̃uo ſe hēt numerus & cās adhibuit, nūc deſcendit ad explicandum ea quæ magnitudini accidūt, qm̄ ipſa cum vergit ad minimum terminum nullū obtinet, cum vero in maius cōtendit, terminum offendit.

Quantum enim contingit potentia eſſe, tantum & actu eſſe contingit. Quare cum infinitum nullum ſit ſenſibile corpus non contingit definita magnitudinis omnis exuperationem eſſe. Alioquin maius cœlo aliquid erit. Ipſum autem infinitum non eſt idem in motu, magnitudine, atque tempore, vt vna quadam natura. Sed poſterius dicitur ob prius, veluti motus quidē dicitur infinitus, quia prius ita dicitur magnitudo, ſuper qua ſit motus, & qua alteratur, aut accreſcit. Tempus autem propter motum. Atque nunc quidem vtimur hiſce, poſterius autem, & quidnam ſit horum vnumquodque & cur omnis magnitudo diuiſibilis ſit in magnitudines dicere entemur.

Cur magnitudines non augeanť in infinitū oſtēdit. Et inquit ſi poſſent in infinitū augeri, & id quod augereť foret actu infinitū, atq; neq; auctū ńeq; augēdū in infinitum aliquid eſt, qm̄ cœlo nihil maius inueniri pōt, ergo neq; poterit aliquid augeri in īfinitū. Nā vt ſuperiorib. dixim', in his q̃ ſiūt & intereūt nō eſt mirū ſi aliquod ptāte ad actū nō peruenerit. Sed his vniuerſis q̃ natura ſempiterna pdita ſunt, op' eſt ad actū puenire. Si ergo ptāte infinitū eſſet, oportet vt oīno actu foret, ſed cōſequēs verū nō eſt: igiť neq; antecedēs. Sed ambigeret aliquis cur ſi totius naturæ & poſſe diuidi in infinitū nō eſt actu in īfinitū diuiſum, qm̄ ſi natura hāc ptātē fecit, q̃obrē illā ad actū puenire nō ſinit. Rńdeo itaque nos minime aſſerere in īfinita ptāte diuiſibile eſſe, hoc .n.neq; ptāte eſt in ipſis magnitudinib. ſed ad infinitū. Cuius igiť is actus eſt videlicet nō deficere aliqñ id qď diuidēdū eſt, quare nunq̃ deſinit. Nā id q̃ ſecať anteq̃ diuidi cepit, ptāte erat, ſed cū iā diuidiť actu eſt. Quod ſi aliter rńdem' dicēdo corū q̃ diuidūt in infinitū, actu neminē eſſe, q̃nquidē nequeam' in infinitū diuidere, ſď aliqñ ceſſam'. Hoc forte rńſum nō admittiť, qm̄ ſi nemo ſit, qui queat actu diuidere in infinitū hoc, ꝓuenit ex nr̄a imbecillitate, & nō ex natura rei. Etenim natura nobis hmōi magnitudines dedit vt nunq̃ ſuapte rōne ſectionē firmarent abolerētq;, ſed ipſa natura tātū dē ſecat, q̃tum ſibi ꝓ rei opificio vſu venit ac expedit pterea natura inſtituit magnitudines diuiſibiles in infinitum vt haberet ſm̄ quoduis punctū rectē diuidere. Itaq; quod habet magnitudines poteſtate, ſiue in diuiſione, ſiue in auctione, hoc ipſum actu habere poſſunt.

Atqui neque mathematicorum contemplationem ea ratiōe aufert que infinitum hoc pacto è medio tollit vt ad incrementum habeat actio ſitve tranſitione. Neque enim nunc ipſe indigent infinito, neque vtuntur, ſed tantum ſolum lineam poſtulant, quantam volunt finitam.

Principia geometrica nō negamus, dicētes nullū infinitum actū dari poſſe, quaſi illi nō liceat, q̃tum magnitudinis finitæ voluerit, capere, imo licet, cui ſi dabimus facultatē ſumēdi q̃tum magnitudinis voluerit ac queſiuerit, infinitū actu reſpuet, neq; id amplius ei op' erit.

At quantumuis aliam magnitudinem eadem diuidere ratione qua diuiſa eſt, maximo magnitudo maxima, licet.

Pulchre hic Alex. inquit qm̄ cum Ariſt. oſtēdit, quo infinito ad cōficiēdas demōſtrationes ſuas geometræ, non egent, qm̄ extenſione infinitum illis opus non eſt:

Nunc explicat quo vtuntur qualeq; illis vsu venire debeat, qm̃ infinito ſm diuiſionem vtuntur. Inquit, nam quantamuis aliam magnitudinem eadem ratione diuidere queunt qua maxima magnitudo diuidi poteſt.

Quare ad oſtendendum quidem illo pacto nihil referret prorſus, eſſe autẽ ipſum, in his eſt magnitudinibus quæ in rerum ſunt ratione.

Conſtat inquit ex dictis, vt apud geometras nihil referat cum efficiunt demonſtrationes ſiue ſit infinitum ſiue non, eo modo ſit dico.ſ. ſiue extenſione infinitum ſit, ſiue non, verum prorſus in nullo alio conſtitui põt infinitum, quam in his magnitudinibus, quę actu ſunt. Hæ autem finitæ ſunt. Sed ꝙ in his infinitum quoad ſectionem conſtitutum ſit, hactenus conſtat.

Cum vero cauſæ in quatuor ſint diſtincta, patet infinitum vt materiam cãm eſſe, & eſſe quidem ipſius priuationem eſſe, per ſe autem ſubiectum continuum ipſum atque ſenſibile eſſe. Cæteri etiam omnes ipſo infinito vt materia vti videntur. Quapropter & abſurdum eſt ſane ipſum id eſſe, quod continet, & non id quod continetur aſſerere.

In his quærit in quo genere cauſæ infinitum collocetur, & inquit ipſum reponendum eſſe in genere cauſarum materialium. Nam à principio libri diximus, ꝙ ſi infinitum dabiť, oportebit illud eſſe principium, & nõ proficiſcens ex principio. Et qm̃ illius eſſentia conſiſtit in priuatione, per ſe aũt ſubiectum continuum eſt, & ſenſibile: Hic oſtendit infinitũ eſſe materiã, quod quidem dupliciter oſtendit, ex natura ipſius infiniti, & teſtimonio antiquorum. Nam materia ſuapte rõne cõſiſtit in priuatione, neq; ꝓpriam hẽt formam, & infinitũ conſiſtit in priuatione, ſiquidem finis ac termini cã forma ſit, quare materia erit infinitum vel econtra. Verũ & ſi in priuatione infinitum conſiſtit, & circa materiã verſeť attñ per ſe neq; ſubſiſtit neq; diuiſioni in infinitum ſubijciť, ſed ſenſibile corpus eſt, ꝙ per ſe ſubſiſtit, ac ſubiectum ſectionis in infinitum eſſe vř qm̃ oportet actu eſſe id, qđ ſecãdum eſt. aliquo modo igiť fatemur fieri ſectionem magnitudinum in infinitum, per materiam, qm̃ cum compoſitum corpus in infinitum diuidi põt & ſectio nequit fieri merito formæ (qm̃ illud ꝙ diuidiť ſp eſſet eiuſdem gñis) Neceſſe eſt ergo vt hæc diuiſio ſm materiam. Verum ſm materiam informatã quę actu aliquid eſt. Idem quoq; ſentiunt veteres quicunq; infinitum eſſe ſtatuerunt. Ex quo.n. omnia fiunt in eodem etiam diſſoluuntur. Sed infinitum alij aerem, alij aquam, alij aliquid aliud aſſerere contenderunt.

At.n. reſtat eas ſoluere rõnes quibus infinitum non ſolum potentia, ſed vt definitũ etiã eſſe videtur. Partim.n. non ſunt neceſſaria, partim veras quaſdam obiectiones alias habent. Non.n. vt generatio non deficiat: corpus eſſe ſenſibile infinitum actu neceſſe eſt. Poteſt.n. alterius corruptio, generatio, alterius eſſe, ſi infinitum eſt vniuerſum.

Inquit cæterum hic oportet cõſiderare dubõnes, quibus videbať infinitum non modo ptãte eſſe, neq; infinitis reb. duntaxat collocari, ſed ẽt actu, & quoddã definitum & certũ eſſe videbať. Partim quidã quia non ſunt neceſſariæ, partim quia quaſdam alias veras obiectiones hñt. Eas dubitationes inquit quib. videbať infinitũ eſſe, qm̃ earum aliæ aliquid neceſſarij nõ cõcludunt ad demonſtrandum infinitum eſſe, aliæ aũt quandam veritatem tenent, quæ his minime aduerſant quæ nos de infinito diſſeruimus. Neq;.n. vt generatio non deficiat, qm̃ non neceſſe eſt infinitum introduci, vt ſempitern⁹ ſit rerum ortus, qm̃ & ſi vniuerſum finitum foret, generatio nihil minus ſempiterna haberetur, quandoquidẽ alterius ortus ſit alterius interitus idq́ue viciſſim fiat.

Præterea tangere atque finitum eſſe, diuerſa ſunt. Nã illud quidem ad aliquid eſt, omne enim quod tangit aliquid tangit, atque accidit alicubi finitorum. Finitum autem non eſt ad aliquid, neque fit vt quoduis ſine vllo diſcrimine quoduis tangat.

Item rõ quæ dicit, finitum aliquo ſp claudi oportere, cũ falſa ſit, nihil neceſſarij hẽt. Nam ſi finitum ad aliquid terminareť, idem eſſent tangere & finem habere. At impræſentia aliquod finitũ habeť, ꝙ tñ nihil tangit, tale eſt ipſa ſphæra ſtellarum fixarum, non igiť eadem ſunt tangere & terminari, ergo neq; finitũ aliquo ſp finiť. Nam illud quidẽ ad aliquid & cuiuſdã eſt. Inquit tãgere in eorũ numero collocari, q̃ ad aliquid ſunt, Nã tãgibile aliquo tangiť, & quippiã, finitũ aũt nõ eſt ad aliquid. Sed q̃q̃ accidit alicui finitorũ tangere aliud, ne detur intercipiatq; vacuũ, attñ nõ eadẽ ſunt penitus tãgere & finẽ habere, alioquin oẽ finitum q̃ primum finem hẽret, mox tãgeret aliud, ꝙ impñtia verũ nõ eſt, vt diximus. Neq; fit vt quoduis temere quoduis tangat. Qđ id ꝙ tãgit ſit de numero eorũ, q̃ ad aliquid ſunt, oſtendit eo, ꝙ nihil quoduis tãgit qm̃ neq; quoduis temere, quoduis tãgit. Nã linea nõ tãgit, ſupficiẽ neq; ſuperficies corpus, neq; vox lineã, ſed linea tãgit lineã & ſupficies ſupficiẽ. Sed neq; nr̃a rõne dũtaxat tangere, & finẽ hẽre nõ idem ſunt, ſed ẽt hoc accidit ſm poſtulata petitionẽq; Dem. Nã atomi.ſ. illa inſectilia delata in vacuo finita quidẽ ſunt, nihil tñ attingũt, pſiťe accidit his qui extra cœlũ vacuũ inaneq; ponũt. Nã cœlũ finitũ eſt & nihil tãgit, itaq; tãgere, & finitũ eſſe nõ ſunt idẽ. Quãobrem neque finitum ad aliquid ſeu aliquo finitur.

Atqui per abſurdum eſt intellectioni credere. Non.n. in re ipſe exceſſus atque defectus, ſed in ipſa intellectione. Nam poteſt quiſpiam vnumquemque noſtrum maiorem, quam eſt intelligere augens ipſum in infinitum. At non ideo quiſpiam noſtrum extra ciuitatem eſt, aut tantam magnitudinem quam habemus exuperat, quia quiſpiã ſic intelligit, ſed quia eſt, hoc autem accidit. Tempus autem & motus ſunt infinita, & intellectio eo non permanente, quod ſumitur. Magnitudo vero neque diuiſione neque incremento intelligibilis eſt infinita. Sed de infinito quonam pacto eſt, & non eſt, & quid etiã eſt, ſatis iam diximus.

Quod neq; dubitatio q̃ adducebať de intellectione cogitationeq; infiniti nihil neceſſarij cõcludat indicat. Nõ.n. in re ipſe exceſſus defectusq; eſt, ſed in ſpẽ cogitatione intellectioneq;. Inquit nõ idcirco qa cõcipeť aĩo qſpiã põt aliq̃ magnitudinẽ infinitã, eſſe neceſſe iam eſt talem. Neq;.n. inquit ſi mẽte tractaueris intellexeriſq; Socratẽ in infinitũ auctũ eſſe, idcirco Socratẽ talẽ eſſe oportet ac excedere ꝑ intellectionem nr̃am magnitudinem trium cubitorum q̃ hẽt. Neq; ſi ipſum intelligemus extra ciuitatẽ eſſe, iđ oportet ipſum extra morari, qñquidem res nõ ſequunť intellectionẽ, ſed potius, accidit vt intellectus comiteť ſequaturque res ipſas ſi aliquid veri obtinere debet. Verũ exactiora purgatioraque exemplaria non habent, hanc particulam (ciuitatem) ſed duntaxat extra tantam magnitudinem.i. quã homines habẽt. Tempus autem & motus infinita ſunt & intellectio eo non permanente, quod ſumitur. Quoniam dubitatio ex tp̃e & motu introducit infinitũ, ſed non tale quale nos eſſe demonſtrauimus.ſ. infinitum actu & ſimul.ſ. quoad oẽs eius partes ſubſiſtẽtes, qm̃ nõ ſimul tp̃s infinitum eſt neq; permanet id quod ipſius ſumiť, ſed ſm partem quatenus fit, ei ineſt infinitudo. Et ſi volueris intellectione animiq; cogitatione tempus augere neq; hoc modo naturam eius ſimul collectã in vnumq; redactã accipies, ſed ſucceſſione partium. Magnitudo autẽ neq; diuiſione neq; intellectuali incremẽto eſt infinita. Nam magnitudo diuiſione in infinitum abit. Sed diuidi in infinita neqt, neq; augeri infinitũ valet, vt demõſtrauimus, eſt igiť & hic infinitũ in gñatiõe ſucceſſioneq; partium: Sed totum ſimul eſſe non põt.

Finis libri Tertij.

LIBRI

LIBRI QVARTI Physicæ auscultationis

Annotationes Ioannis Grammatici.

VT autem de infinito sic de loco necesse est naturalem si sit, nec ne: Et si sit, quonam sit modo: quidque etiam sit, cognoscere.

Vius libri institutum est de loco, tẽpore & vacuo disserere. Et imprimis de loco disseritur, quo in loco vtitur ea etiam via quærendi qua cæteris in reb. vti solet. Nã prius indicat quæstionem de loco ad naturalem necessario attinere, vt etiam fecit de ipso infinito, & ferè vbiq; facit. Quod itaq; ad naturalem de loco disserere necessario spectet veterum multorum opinione probat. Nam (inquit) omnia quæ sunt cuncti veteres in loco constitui opinantur, quod quidem probant argumento eorum, quæ minime extant. Aiunt.n. si non ens nusquam collocatur, ens igitur alicubi est, perinde ac nihil esse queat, quod in loco non sit, qui sane (vt ex dictis sępe constat) praue conuersione vtebantur, siquidem destruendo antecedens conuersionem per cõtra positionem fecere, cum opus esset, vt destructione consequentis conuersionem ipsam hunc in modum haberent, si non ens nusquam est, igitur alicubi erit ens, q̃ ratio vera esset. Opponuntur nanq; alicubi & nusquã ac nullum ens, & aliquod ens. Sed quanquam illi oberrent, cũ omnia quæ sunt simpliciter in loco esse putẽt, attamen naturalia corpora, de quibus naturalis agit, ꝑspicuo in loco sunt. Nam cuiq; elementorum igni terræ & reliquis naturalis locus definitur, ac certus est, q̃obrem sermo de loco naturali necessarius est. Pręterea si ad naturalem attinet de motu disputare ac tractare, propterea quod etiam ipsius munus est de natura agere, Et natura principium motus, & quietis esse tradit, ac princeps & præstãtissimus omniũ motuum est motus localis, qñ ostenditur in octauo huius operis volumine nullum aliorum sine hoc esse possé, at ipsum cæteris sublatis adesse, siquidem cœlestia hoc solo motu, moueantur. Necesse igitur est naturalem etiam noscere locum, quo primus omnium motus fit. Nam si naturalis intentio est corpora naturalia explorare, & vnumquodque simplicium corporum quodã peculiari motu locali mouetur, ac sane fieri nequit, vt naturam corporum simplicium cognoscamus, si motus eorum naturales ignorauerimus, ac insuper nequimus eorum naturales motus dignoscere, nisi vniuscuiusque locum naturalem ad quem motus tendit, perceperimus idcirco si locum ignorabimus, motum quoq; simplicium corporum naturalem nesciemus, quo præterea ignorato, & ipsa simplicibus ignoratis ea etiam quæ ex his constant, non percipiẽtur, quare loci ignoratione simul tollitur aboleturq; naturalium rerum cognitio. Quod q͂dem igiť ad naturalem spectet necessario de loco disserere hinc manifestum est. Verum (vt inquit) difficilis & ambiguus est sermo de loco, primum quidem, quoniã si ad ea quæ loco insunt, inspexerimus locus ex eadem omnium natura videtur non esse. Nam quoties ipsi volumus de rebus enunciationes, ac definitiones afferre, ex his profecto, quæ ipsis secũdum naturam insunt, eas facere colligereque solemus, ceu de homine dicimus. illum nanque animal rationale & mortale esse, & idẽ de cæteris dicimus. de loco itaq; ex his, quæ eidem per se insunt nobis accidit diuersa opinari. Ceu cum loco insit circumscribere, & definire ea quæ in ipso collocantur, quemadmodum dolio vinum continetur, locus existimabitur esse forma, quoniam formæ est terminare, ac definire ea, quibus adnascitur & aduenit. Rursus cũ loco hoc insit.f. diuersa corpora vicissim recipere: Vno & eodem permanente ceu in dolio cerni libet, quoniã idem cum sit, vini, aquæ & aliorum ferè infinitorũ capax est, locus erit materia & non forma, siquidem materia vna & eadem permanens aliam atq; aliam formã recipiat: Exempli gratia æs aliquando hominis, aliquãdo equi simulachrum recipit. His itaq; ambiguus est sermo de loco. Præterea (vt inquit) nihil subsidij à veteribus habemus, quippe qui ab illis neq; prius recte discussum neque inuentum de loco aliquid habemus, nemo.n. illorum satis affatimq; de illo dubitauit, vt ꝓpẽ nos, quæsitum accederemus. Nam reuera initium optime inuestigandi dubitatio est, in qua neq; aliquis veterum de loco, quippiam cum aliqua exquisita cura & authoritate enunciauit, sed quicunq; de illo disserunt, q̃tum dicendo disserendoq; assequi potuerunt id omne extra rei authoritatem, & admirationem duxisse par est vt credamus. Verum nonnulli locum vacuum esse putauere, vt imitatores Democr. Leucippi, & Metrodori. Nonnulli autem interuallum, quoddam ipsum statuerunt, ij profecto omnes tantum loci explicauere, vt locus duntaxat vacuum, vel interstitium quoddam haberetur. Cum igitur hæc Arist. dixit, aggreditur ipsam de loco considerationem. Et primum ostendit locum esse deinde in contrarium arguit, probando eundem non esse, vt adductis ad vtranq; controuersiæ partem argumentis, cognoscere valeamus, quæ sint argumenta de loco potiora, quæ vero minime, & quo nam pacto nobis existimandum sentiẽdumque sit de ipso & qũo nõ. Imprimis ergo quinq; quibusdam argumentis ostẽdit locum esse, & primum adduciť ex ipsa successione corporum in eodem loco. Et inquit cu.n. aqua inerat, cedente aqua identidem aer ingreditur, & denuo cedente aere in eodẽ loco aliquod aliud corpus sese recipit, vt etiam in ipsis dolijs euenire solet. Çum igitur id hoc modo se habet, hæc syllogismo hunc in modum cõcluduntur. Locus vnus & idem manens diuersorũ corporum atq; alterius, & alterius capax est: Sed quod idem ac vnum manẽs atq; alterius, & alterius capax est id extat atq; diuersum ab eo, quod recipit, esse vř. Nam qđ nihil est, aliquid recipere non potest, itaq; locum esse, hoc primo syllogismo indicat. Ex secundo autem non modo demonstrat ipsum esse, sed etiam ostendit quasdam naturales vires ac differentias ipsum habere, fit itaque argũ ex ipsis corporum naturalium inclinationibus. Et inquit, vnumquodq; corpus naturale in aliquẽ certum ac definitum locum citra impedimentum suapte natura ferť, vt leuia sursum & grauia deorsum, qñ aũt leuia deorsum tenderent, vel grauia sursum præter naturam ac vi ducerenť, si ergo aliqua ipsa natura sursum feruntť, & quædã deorsum, itaq; hæc loci discrimina supernũ, & imũ natura existũt. Hæc nãq; sursũ, deorsum, dextrũ, sinistrũ, ante, & retro sunt loci discrimina drïæq;, quare nõ mõ loc⁹ aliq͂d est, sed ẽt drïas naturales hẽt, quib. quoq; nõ mõ potiť, sed ẽt q̃sq; locus vim, naturalem quãdã sibi inditã habet. Nam si vnũquodq; naturalẽ locum appetit perspicuum est vt id qđ appetitur, & desideratur sit vnicuiq; locus naturalis. Appetitur, quatenus vim aliq̃ naturalem possidet, quo pacto sane expetendus est, siquidẽ illius et sit desideriũ. Atq̃ si quispiã obijceret dicendo leuia non appetere supernum locũ neq; grauia imũ, sed cupiunt vniuersitatẽ occupare, proinde scias, qđ si hoc dabitur grauia nõ solum oportebit motu recto ferri moueriq;, sed ẽt quolibet alio motu ac itinere duci ad vniuersitatẽ. Nã fieri

Idem Simp. et Themist.

Vide Sim. qui dubitat an spectet ad physicum de loco agere cum sit immobilis sol tus, quia est terminus sol tum corporis mobilis ac mouet moto corpore, cui⁹ est terminus. Eadem introductio est q̃ Simplicium.

Vide Sim. qui citat Eudemum dicentẽ aliam causam difficultatis de loco.

potest, vt fit quædam ingẽs terræ moles ad aquam & si non ita, tamen sunt grauia mouerentur recto motu iti nereque, tamen extra vniuersitatem non exciderent. Sed cum impræsentia inclinatio ad centrum tendat, ob id motus duntaxat in rectum fit, porrò & si lapis in magnam foueam proliceretur quamuis oblique feratur in vniuersitatem, cum vndique terra contineat, tamen recto itinere mearet ac duntaxat motum rectum efficeret. Item si eximẽtibus, vel obliquis partibus foueæ rũperetur aliqua pars, hæc similiter duceretur mouereturque, hoc modo etiam cæteris omnibus grauibus inclinatio inest, vt ad centrum moueantur, & non simpliciter ad vniuersitatem, quæ quanquam ad vniuersitatem mouerentur, attamen in ipsam ducuntur, vt proprium locum naturalem accipere, & consequi queant. Eadem etiam sentimus de leuibus, quoniam & his proprius locus naturalis est. s. concaua superficies sphæræ, lineæ ad quam rursus recto motu contendunt, videlicet motus leuib. inest, vt qui æquis angulis & perpendiculo quodam fit. Habemus igitur ex secundo argumento locum aliquid esse, & ipsum habere naturales vires & differẽtias. Sunt autem differentiæ loci sex, nec iam sunt differentiæ, sed quoad nos & sola positione sunt. Vnde id quod modo est dextrum potest etiam esse sinistrum, & idem quod est ante potest esse retro, si aliquis aliter, quam prius se

Themis. se conuerterit, item sursum, & deorsum quoad nos positione se habent, & idem pót esse sursum & deorsum, ceu si quis supra tectum fuerit is nanque habebit tectũ deorsum, qui si postea descenderit, tectum erit sursũ, vnde id quod erat deorsum sursum est. s. quod erat infimum factum est supernum, sed quamuis positione hęc quoad nos se habeant, attamen in ipso vniuerso sunt ipsa natura ſm motus corporum naturalium distinctæ, & definitæ. Deorsum ' mundique locum appellamus illum ad quem suapte natura grauia tendunt. Sursum autem & supernum locum cum dicimus ad quem migrant & petunt leuia. Demonstrat autem in lib. de Cęlo dextrũ & sinistrum in vniuerso suapte natura esse. Dextrum appellans vnde motus capit initium, vt oriens, quoniam & in nobis id dextrum est vnde motus fit, sinistra vero leuaque pars est illa quæ huic opposita est. Eadem quoque proportione ante ibi erit vbi flat boreas, Retro autem vbi notus, vel auster spirat, si autem aliquis hæc non insiciabitur certe sursum & deorsum ſm naturam esse necessario dabit. Hæ autem sunt loci differentię, quare locus est, & naturales differentias habet. Tertium argumentum fit ex mathematicis magnitudinibus, & inquit. Quod locus natura sit ipsæ mathematicæ magnitudines hoc manifeste indicant, propterea quod & ipse aliquã positionem & situm habẽt: & alicubi ponuntur. Nã dicimus huius trianguli hanc basim, & hunc verticẽ esse. Item hoc latus dextrum esse, hoc vero ad leuam positum. Verum harum magnitudinum loca sunt quidam habitus esse contendit, & pro arbitrio, animi nostri ita eas magnitudines collocamus. Vnde si vertero triãgulum alium eius verticem, atque aliam, basim ipse efficiam. similiter si alterum positionem mutauero, quod quidem merito fit, quoniam non per se subsistunt, sed in sola animi nostri intelligentia sunt, quemadmodum igitur sunt consistuntque in sola animi conceptione, & non ſm naturam, ita etiam loca obtinent, hi ergo hæc sunt, quoad nostri animi intelligentiam, & loca habebunt, quoad nostram intelligentiam. s. eo modo loca magnitudine habebũt, quo nos intelligimus illas habere atque esse. Si ergo aliqua similium magnitudinum natura subsistit & natura habebit positionem partiũ & loca. Hęc igitur sunt argumenta necessaria & a re ipsa adducta. Sunt præterea alia duo probabilia quæ veterũ testimonio adducuntur. Quartum igitur argumentum sit testimonio illorum, qui vacuum introducant atque esse affirmant. Et inquit si est vacuum locus aliquid est, & vacuum nihil aliud est, vt ipsi affirmãt, quam locus corpore priuatus, ergo perspicuum est locum inter ea quæ sunt, cõnumerari. Quintum argumentum, quoniam Hesiodus nõ solum locum esse, sed etiam natura cæteris alijs rebus prę fuisse inquit. dicit. n. in theogonia, Nanque chaos oritur primum, deinde maxima terra, qui profecto vr̃ esse eorum numero, qui putant nihil esse, quod in loco nõ sit. Ob id igitur inquit ante omnia extitisse comparuisseque locum vt prius haberetur receptaculum omnium rerum, quod quia recepturus omnia ac in habitaculũ, omnium habendum erat, chaos appellauit. Quare inquit si hæc omnia ita se habent non solum natura loci esse vi debitur, sed etiam erit admiratione spectatuque dignissima ac rerum omnium prima quippe quæ cæteris reb. sublatis non tollitur, sed ipsa dempta abolitaque continuo cuncta peribunt. Nam si omnia in loco sunt, & locus non est, neque profecto aliquid aliud erit. Si ergo locus non erit, corpora peribunt atque nõ erunt, at nihil prohibet non existentibus corporibus locum manere. Et si quis negabit locum tempore alias res præcedere, saltem ipsa natura illũ præfuisse præcessisseque oportet. Sic de loco ad naturalem. Vt. n. de infinito quæsiuit & ad vtranque disputationis partem argumenta posuit ita facit de loco. Vnde ostendit deinde quo nam pacto locus sit quove non sit, atque quid ipse sit. Et si aliquomodo est, quæret an per se subsistat, vt visum est illis, qui vacuum locum, vel intercapedinem quandam esse dixerunt, an potius ipse in alio sit, vt Arist. vr̃, quoniã nõ est quædam substantia separata neque per se subsistit. Sed cum dicit, quidque etiam sit. i. nunquid locus vacuum sit, vel interuallum aut terminus continentis.

Nam omnes ea quæ sunt alicubi esse opinantur, quia id quod non est, nusquam est. Vbi nam est hyppocẽtaurus, aut chimera. Communis quoque maxime atque proprijssimus motus quem lationem appellamus, loco tribuitur. Complures autem dubitationes habet quid nam sit ipse locus, Nõ enim idem esse ex his omnibus quæ illi insunt contemplantibus nobis videtur, præterea nihil ab alijs, aut dubitatum aut inuentum de ipso habemus.

Quod necessarius sit sermo de loco ita cõmuni omnium opinione, ostendit, quoniam illi dicebant, quod si aliquid est, prorsus idem in loco esse oportet. Quare qui vult ea quæ sunt cognoscere, oportet etiam locum cognoscere sine quo illa esse nequeunt, & hoc veteres probant. s. quod est alicubi esse praue conuersione pro contra positionem vtentes. Nam assumunt id quod nõ est, nusquam esse, qui & si vera assumunt praue tñ conuersionẽ antecedẽtis faciunt, dicẽtes, ergo ens alicubi, est.

Quod quidem locus sit ex vicissitudinaria corporum, translatione constat. Nam vbi nunc est aqua, hic rursus est aer, hinc illa egressa tanquam è vase. Nonnunquam eundem hunc locum aliud corpus occupat, quis quidem ab his omnibus quæ insunt & mutantur diuersus etiam esse videtur. Nam in quo nunc aer est in hoc prius erat aqua. Quare constat locum, & receptaculum ipsum, aliquid esse ac diuersum ab vtrisque, quæ ex illo egressa sunt & illum occuparunt.

Hic primum argumentum adducit quo probat locum esse. & primo minorem syllogismi propositionẽ ponit. s. vt locus vnus, & idem manens alterius atque alterius corporis sit capax. Nam vbi nũc est aqua, hic rursus est aer, hinc illa egressa tanquàm ex vase. Hic etiam locus ab his omnibus, quæ insunt & mutantur diuersus esse videtur, quibus dictis, deinde maiorem propositionem tu adiunge, quæ talis est. quod vnum & idem existens alterius atque alterius corporis est capax, id nempe tale est atque ab his quæ recipit, diuersum, quare constat

Alex. & post hoc esse terti argumenti in quo intelligitur hoc, qui hoc parte secundi argu.

Duo vltima esse adducta ex opinione

etiam Simpl. sentit.

Simpli. prooem. 4. vult loco cum præcedere corpus motu & ipsum causa eã & ad pore Simple. dubitat cur præposuit, quæ nẽ quo sit quæ quid sit, iol ...

Vide.

Simp. nomen loci ... significare ... in loco ... ordinem ... dictionem ... Simpl. sed ... motum ad locum ... Simp. ponit. Quo nõ valet argumentũ de ... conuersione antecedẽtis ... Conclusio.

Textus.

constat locum esse ali quid ac receptaculum vtriusq; quod recipit diuersum. Hæc est syllogismi conclusio.

Præterea corporum naturalium atq; simplicium vt ignis terra ac talium lationes nõ solum aliquid esse locum: sed et quandã vim naturalẽ hẽre indicãt. Fertur n. vnũquodq; que ad suũ locũ: aliud sursum aliud q deorsum, nisi impediatur.

Hoc est ſm argumentũ quod fit ex inclinationibus corporum & merito rõnem exercet i corporibus simplicibus. Nam composita secundum id simplex quod dominatur & superat naturalem motum habent.

Hæc autem sunt loci partes: & spẽs supra ac infra cæterasq; quatuor differentia. Sunt nanq; hæ dextrum atq; sinistrum sursum & deorsum non solum nostra ex parte, quoniam nobis non semper idem est: sed fit positiõe: vt vertimur: Quocirca sæpe idem dextrum & sinistrum est: & sursum deorsum q; ac ante & retro. At i natura seorsum vnumquodque definitum ac certum est:

Vt in differentibus his loci discriminibus vtiẽ, siue hęc loci partes fuerint, siue species vtis loci: Id profecto nihil confert ad præsentem disputationem. Nam quærimus nunc an locus prorsus sit, vel ne. Verum hęc discrimina loci partes appellarent ij, qui locum intercapedinem quandam, vel inane vacuumque esse affirmant. Species autem, qui illum continent terminum nuncupant ac definiunt.

Non enim quoduis est ipsum supra: sed quo tendit ignis & leue. Similiter & infra non est quoduis: sed quo pergũt ea, quæ pondus habent, ac terra.

Quod in rebus naturalibus hæc discrimina loci sursum & deorsum non positione nostraq; ex parte sint, sed natura ipsa definita, hinc constat. Nã si esset aliqua domus quæ intermedium tectum haberet, ea positiõe sursum & deorsum essent, si ignis ex imo permitteret, & bolus ex superno loco, certe non manerent in medio, sed alter sursum meabit, alter vero deorsum sese recipiet, si vi non impediantur nec prohibeantur, sed iam transitus locum acceperint.

Quibus patet hæc non solum positione: sed potestate quoque differre.

Si enim plurimum inter se differunt ij loci. Vterque enim est capax, certe patet vt non modo positione & nostra ex parte, sed & potentia inter se differant. Nam vterq; locus expetitur, supernum nanque leuia appetunt, grauia vero imum.

Indicant idipsum & mathematica. Nam & si in loco non sunt: nostra tamẽ positione: nostro q; arbitrio dextrum leuamq; habent, vnumquodq;, nihil harum habens natura: quare solum earum positio intelligitur.

Idem Alex. Aphro. vt ait Simpli. Tertium argumentũ. Si hæc n. non sunt in loco qa non subsistunt per se, tñ qnia subsistunt ad nostrã animi conceptionem mox videntur habere positionẽ atque locum respondentem suæ existentię, dico. Locum ſm nostram intelligentiam, quod si hęc locum habent multo quidem magis naturales magnitudines, & quæ subsistunt naturalem locum habebunt subsistẽtem & & non nostra positione, sed ſm naturã. Nã vt se hẽt id quod est in loco, ita & locum se hẽre necesse est, si ergo id qᵭ locũ occupat ſm nostrã intelligentiam est, certe & locus eius erit ſm intelligẽtiam, quo fit, vt si nostra ex parte positioneq; id quod est in loco habetur, talis etiam erit locus eius. Itaq; si ea quæ sunt alicubi natura constant & sunt, locus quoque earum natura erit.

Præterea qui vacuum esse dicunt, locũ asserũt esse. Vacuũ n. locus erit sane corpore priuatus. Quod quidem locus aliquid sit præter corpora ipsa & omne corpus sensibile in loco sit: his profecto quispiam opinabitur.

Hoc est quartum argumẽtum quod opinione veterum fit, & non necessarium, quemadmodum etiam est argumentum quintum.

Hesiodus etiã recte dicere videtur, qui facit ante oĩa chaos, ait enim. Primum nanq; chaos factum est, tum maxima late strata fuit tellus, tanquam hisce gignendis, rebus primo receptaculum fuisse oporteret, quia putabat (ut multi) cuncta alicubi esse, & in loco.

Hoc est quintũ argũ testimonio Hesiodi acceptũ.

Quod si ita sit admiratione digna videbitur esse locus vis & potestas atq; omnibus prior. Nã id sine quo aliud nihil est, et illud sine alijs esse põt, id certe primum esse oportet. Locus n. nõ perit, & si ea quæ in ipso sunt corrumpantur.

Si talis est locus vt Hesiodus & alij sentiunt, admiratione digna erit ipsius loci natura. Et non modo numerabitur inter ea quæ sunt, sed etiam erit ante oĩa. Nam si absq; illo nihil aliorum esse potest, & ipse ante omnia extitit, profecto ipsum esse natura & tẽpore cæteris priorem. Nam eo sublato cætera intereunt, & nõ econtra, omnibus alijs ademptis, ipse tollitur. Pro hoc uide Simplicium.

Verum si locus sit aliquid: dubitatio mox fit quid nã sit an moles corporis quædam, an alia quadam natura: est n. genus ipsius primo quærendum.

Cum ostendisset quinque argumentis locum esse, ꝑficiscitur deinde ad demonstrãdum quid sit. Hoc enim est problema secundum. Sed cum quærit quid nã sit ducit sermonem ad ostendendum, prorsus locum non esse, vt demõstret (sicut dixi) difficilem esse sermonem de loco, quod ẽt facit quia argumenta ad vtranque cõtrouersiæ partem adducta suapte natura mẽtem exercere exercitareq; ac rerum cognitionem exploratã nobis afferre solent, quod quidem fit non modo cum ꝓblema ipsum per se probatum fuerit, sed etiam cum & rationes tractantur quæ nituntur ipsum tollere. Pluribus igitur argumentis nititur tentatque opinionem de loco an sit agitare. Quocirca non opus est petere adducereque rationes, quæ fiunt ad vtranque partem, necessarium concludentes. Hoc enim fieri nequit, sed in ipsis solum expetenda postulandaque est aliqua persuasio & nullo pacto necessarij probatio atque conclusio. Quamobrem admirandum non erit, si nonnulla argumenta persuadebunt. Tunc autem rationes ad vtranq; partem poterunt habere necessarium, quando accipiẽt ea quæ non insunt rei perinde ac inexisterent, hoc modo illa syllogismos concludentes. Incipit ergo vt dicebã differere ex quæstione quid sit locus. Cum igitur huius quod quid est cognitio per diffinitiões nobis adueniat & diffinitiones generibus differentijsq; constituantur, idcirco inquit prius oportere loci genus inquirere. Necesse est igitur locum, vel corpus esse, vel quidpiam incorporeum. Prius igitur ostendit ipsum non esse incorporeum, quia ostendit ipsum necessario corpus esse. Si enim corpus qua corpus est, locum occupat, constat sane illud secundum omnem sui dimensionem in loco esse qm si corpus ſm solã longitudinẽ esset in loco nullaq; alia esset, profecto qua corpus nõ esset in loco, sed quatenus habet ipsam longitudinem, vel latitudinem. Si ergo corpus qua corpus locum occupat secundum tres dimensiones profecto in loco erit, quare & locus corporis capax erit trifariam dimensus, alioqui si non erit trina dimensione cõstitutus, sed velut vna aut duabus dimensionibus constans, non continebit tres corporis dimensiones. Necesse est igitur locum corporis trina dimensione constare. Sed oẽ illud quod est trina dimensione dimensum, est corpus. Nam hæc est definitio corporis vt sit trifariam dimensum, igitur & locus erit corpus. Et syllogismus fit in quarto modo primæ figuræ hoc modo: locus est dimensus trina dimẽsione. Et omne quod trina constat dimensione est corpus: ergo locus est corpus. Hoc modo itaq; ostendens locum necessario corpus esse destruit ipsum incorporeũ esse, ac per idem fere medium ondit ipsum nõ esse corpus, Idem Simpli.

Nam

Nam si locus esset corpus, duo corpora in eodem loco erunt, sed impossibile est duo corpora in eodem esse: ergo locus non pōt esse corpus. Hic aūt syllus hypotheticus in scd'o mō syllorum hypotheticorum est, q destructione consequentis destruit antecedens. Sed dices vñ nam admittitur deductionem veram esse dico. s. s. si locus esset corpus, duo corpora in eodem esent. Hoc igitur probat syllogismo cathegorico hunc in modū, oē corpus in loco, oīs locus est corpus, igit oē corpus ī corpore est, si ergo corpus in corpore est, duo igit corpora in eodem loco erunt. Quod vero nequeant duo corpora in eodem loco esse, hinc intelliges. Nam si posset corpus per corpus recipi, vt duo corpora in eodem essent, fieri poterit vt corpus maximum in paruissimo recipiatur. Et vt ipse Aristot. inquit pelagus in cyatho reciperetur, & cęlum in grano milij. Pōt. n. maximum corpus in æquales partes minimo secari, vt pelagus in totidem mensuras cyathi, vt his tota moles pelagi atq; ambitus expleaē, si ergo possunt duo corpora æqualis amplitudinis in eodem esse, cur igitur tria quatuorq; ac infinita in eodē esse non poterunt? Quæ enim esset maior assignatio, vt de duobus id sentiatur, q̄ de infinitis. Quod si hoc admittitur pelagus cyatho recipi poterit & cœlum in grano ipsius milij. Omne. n. finitum quantiscunque sublatis demptisq; æqualibus finitis cōsumitur. Quare si hoc fieri nequit igitur neq; duo corpora in eodem esse poterunt. Deinde si potest corpus p corpus recipi, oportebit si aqua vnius sextarij inijceretur ī mitteretur q; in vino tantę quantitatis quantā cōtinent duo sextarij, vt totum ipsum vinū aqua cōmixtum non excedat quantitatem quam cōtinebant duo sextarij, quamobrem eandem mēsuram totum ipsum habebit sicut duo sextarij vini habēt. Nā si non solum qualitates mutuo sese recipiunt, sed etiam ipsa corpora, ceu aqua, quæ per totam vini soliditatem recipitur, non oportebit igr id quod ex duobus illis emergit maiorem locum occupare. Vel si prorsus aqua recepta p totum vinum quod continent duo sextarij totum maius ampliusq; efficiet oportebit id quod ex cōmistiōe vini & aquæ fit, sextariorum quatuor mensura constare, siquidem aqua vnius sextarij per totū vinum, quod duobus sextarijs continetur, diffunditur ac recipitur. Rursus vel econtra si sextario aquę ī mitteretur vinum quod continerent ęquē duo sextarij, Cum duo sextarij recipiantur per vnum, id quod ex vtrisque emergit vnius sextarij mensura constabit, quamobrem si hæc fieri nequeunt neq; duo corpora poterunt vnum & eundem locum occupare: qm̄ corpus penetrare corpus ac recipi per illud non potest, ergo locus non potest esse corpus. Sed neq; est quippiam incorporeum, vt demōstrauimus, vel igitur erit prorsus absq; dimensione, & ita neq; aliquod quātumuis corpus reciperet, vel vna, vel bina dimensione gaudebit, & ita non recipiet totum corpus secūdum seipsum totum. Oportet autem corpus qua corpus, loco potiri. Si ergo locus non potest esse corpus neq; quippiam incorporeum, videtur itaque locum nullo pacto esse. Quoniam si esset, profecto corpus omnino, vel aliquid incorporeum esset. deinde inquit quibus demonstrauimus locū esse ipsissimet rationibus demonstrare possumus ipsum nō esse: per primum nāque argumentum ostendebatur manifeste locum esse quod erat tale. Si locus vnus & idem manens plura corpora alia atq; alia recipit: Et id qd' vnū ac idem manēs plura recipit corpora, est, atque ab his quæ recipit diuersum: Locus igitur est ac alterum diuersumq; existit ab ijs quæ recipit. Hoc eodem argumento (inquit) potest demonstrari locum non esse. Nā queadmodum vbi prius erat aqua, postea ibi vinū, vel aer, aut quidpiam aliud est, ita profecto vbi erat aquæ superficies ibi postea adest superficies vini, egressa aqua, vel agere & ingrediente vino, quapropter & superficiei locus erit. Nam vnus & idem existens aliam atq; aliam recipit superficiem. Similiter demonstrabimus lineæ locum esse. Nam si superficiei est locus constat sane, vt illius termini etiam sit locus, dico scilicet ipsius lineæ. Nam ī quo prius erat terminus superficiei aquę, in eo dem postea fit terminus superficiei aeris, deinde vini, deniq; alterius, ac alterius corporis, qua ꝑpter & lineæ tribuetur locus, sed si lineæ locus datur & termino eius ascribetur, videlicet puncto per eandem rationem. Et qm̄ aliquid aliud est locus & id, quod locum occupat, igitur aliud quippiam erit punctum, & aliud puncti locus, punctum videlicet vnum & idem existēs. Sed quæ differentia est inter punctum & locum puncti, nulla profecto est, neq; quispiam illam animo concipere potest. Nam inter corpus & locum corporis aliquam differentiam afferre possumus, & si locus etiā corpus esset, qm̄ corpus qd' est locus qualitatis expers est, sed id quod est in loco, qualitate constat. Atqui inter punctum & locum puncti nequimus aliquod discrimen adducere. Hoc idem possumus dicere de superficie & linea, verū de puncto fit ratio tanq̄ de illo in quo id patet apertissime. Preterea si puncti locus est, qm̄ loci differentię ꝓprijssime duæ sunt, sursum. s. & deorsum, quādo quidē per has duas reliquæ quatuor habeantur, preter quas neque animo aliā possumus concipere, constat igitur locum puncti aliqua harū differentia ab alijs locis differre, igitur vel erit ex natura sursum, & deorsum, quare & idē punctum erit graue, vel leue. Nam quod suapte natura locum supernum occupat, id leue est, id qd' imum tenet graue, existit, sed pūctum nequit esse graue, vel leue, ergo impossibile erit, vt sit puncti locus. At si puncti non est locus neque lineæ, neque superficiei, & si non superficiei, neque corporis locus erit, & si denique corporis non est locus igitur neq; alicuius rei naturalis ac multo minus alicuius alterius locus erit. videtur igitur penitus locum abolendum esse. Hoc secundo argumento, igitur locus tollitur. Deinde inquit si locus numeratur inter ea quæ sunt, quoniam omnia quæ sunt, vel intellectualia vel sensibilia sunt: Et sensibilium aliqua elementis constant, aliqua vero elementa sunt, similiter & intellectualium alia sunt elementa, alia autem ex elementis proficiscuntur, locum igitur si est, oportet in aliquo harum rerum genere incidere, vel ergo erit intellectuale quippiam, vel sensibile, & vtrunq; aut erit elementum, vel id quod elementis cōstat. At nequit locus esse aliquid horum, per sensibilia enim dico. s. corpora naturalia, & elementa appello ea quæ actu sunt & subsistunt, quæ etiam corpora sunt, ceu quatuor elementa. At demonstratum est, locū non posse aliquod corpus dici, igitur locus non erit aliqd sensibile, neq; vt elementum, neq; id quod ex elementis constat. Item neq; est aliquid intellectuale. Nam intellectualium sunt etiam elementa intellectualia, syllogismorum. n. elementa sunt propositiones, & propositionum syllabæ, & veraq; sunt ītellectualia similiter, & de alijs intellectualibus quę subsistunt. Hæc. n. prorsus magnitudinis & dimēsionis expertia sunt, qm̄ neq; lineæ, neq; superficies neq; trina dimensa dimensione sunt, locus siquidem est, interuallum quoddam existit, qm̄ & eorum quæ sunt dimensione diuidua & formata capax est, quare locus neque erit aliquod intellectuale. si ergo locus intellectuale non est neq; aliquod sensibile: Et omnia quæ sunt, vel intellectualia, vel sensibilia sunt, igitur vt locum non esse numerādū inter ea q̄ sunt. si aūt aliquid dixerit, quid vetat vt elemētū sensibiliū rerū nō sit corpus, cū & materia atq; forma sint sensibilium rerum elementa & tamē incorporea sunt?

Respondeo

Stoici eidem vel corpus per corpus meare ac recipi. Vide Simpli.

Alia ratio de puncto.

Sim. eidē de bene addens prima responsio.

Rñdeo itaq; quod imprimis diceret fieri non posse, vt ipsum receptaculũ eorum quæ dimensione cõstant, sit dimensionis penitus expers. Deinde quia per argumẽtum quartum demonstrabitur vniuersaliter nõ modo locũ non esse, vt elementum, sed etiam secundum nullum significatum principij & elementi, ipsum affirmare elementum non posse. Nam cum demõstrauit locũ neq; elementum neq; id quod constat elementis, dici, & cuncta quę sunt non modo elementa, & ea quæ elementis sunt, sed etiam quædam alia præter hæc esse videntur. Nam efficiens cã & finalis neq; elementa sunt neque prorsus ex elemẽtis, sed velut principium, & velut ex diuisione generalissima rerum in principiis atq; in his quæ principijs constant, ostẽdit locum nõ posse adnumerari inter principia. Vel enim erit intellectuale vel corpus, sed horum nihil esse potest, ita neq; principium neq; ex principijs: nunc autem nititur demõstrare locum penitus, non esse aliquod principium eorum quæ sunt, neq; causam. Nam quatuor sunt rerum omnium causæ (vt inquit) materia, forma, efficiens, & finalis quarum locus nulla est. Non. n. materia est, quia ex loco nihil fit, ex materia autem omnia fiunt. Item loc⁹ continet materia continetur, non igitur locus est materia. Præterea neque forma est. Nam forma perficit vnuscuiusq; rei substantiam & per eam vnumquodq; informatur &, informatum a cæteris distinguitur, qua aliquid quamprimum priuatur mox interijt & corrũpitur, ceu forma ignis est caliditas & siccitas, quã ignis amittens non amplius ignis manet, loco corrumpitur. Atq; si aliquid à ꝓprio naturaliq; loco alienũ esset ac exiret id nihil minus esset, & ꝓpriam seruaret formã, qñquidẽ ignis siue sursum siue deorsum maneat, nihil minus ignis sit, atq; cum deorsum sit ꝓprium locum non habeat, & tamen forma ignis non spoliatur neque ĩmutatur, quare neq; locus potest esse vt forma. Item neq; vt causa efficiens, qm̃ nihil videmus factum productumq; esse a loco. Præterea neq; est, vt causa finalis quod quidem si demonstrabimus præter omnium ferè opinionem id facturi sumus. Nam videtur esse velut aliquis finis & expetendus à rebus. Id enim quod capit aliquid vult illud fieri, quod capit, ceu qui cupit bonũ illud euadere optat & vult, similiter qui sanitatẽ optat hanc consequi vult & sanum incolumemq; haberi & fieri auet. Sed nihil quod locum occupat locus fit, quare locus neq; causa finalis erit, ergo locus nulla causarum esse potest, sed demonstratũ est neq; esse aliquid quod à cã sit productum, ergo locus prorsus nihil esse videtur. Sed forsitã aliquis contra hoc ambiget, qm̃ si id qd' bonum appetit, in bono esse fieriq; vult, ac id quod appetit sanitatem in sanitate esse vult, similiter etiam qd' appetit aliquẽ locum in illo esse vult, cur ergo nõ quẽadmodum bonum & sanitas sunt fines eorum quæ illa expetunt ita & locus non erit finis eorum quæ in loco esse cupiunt. Nimirum vnumquodq; quiescit & cessat expetere amplius cũ iam loco suo & appetibili adhæret ac illud iam consecutum est. Quemadmodum etiã mobilia s̃m locum moueri desinunt cessantq; cum iã proprio potiuntur loco quem etiam appetebant. Quo modo igitur locus non est finalis causa? Respõdeo igitur primo quod quidem iam dixi, qm̃ quæ aliquid appetunt cum assequuntur illud, fiunt illud vi & potestate quod quidem appetibile erat, ac ex illo nomen trahunt, & forsitan cum illo conueniunt nomine. Igitur id quod appetit bonum quod cum fines assequutũ est, bonum euadit, atq; appellatur, similiter qui appetit sanitatem sanus fit & appellatur sanus, similiter de alijs dicendum est. Sed de loco id dici non potest, qm̃ quod appetit locum id locus non fit neq; ab illo denominatur. Nam si qui virtutem appetit ab ea non denominatur trahatq; nomen, attamen aliquo modo illud fit ꝙ quidem & virtus est. Deinde respondeo causas finales in illis conspici quorum sunt fines, & locus alter est ab his omnibus, quæ intra collocantur, & nihil cõmercij cõuenientiæq; cum ipsa re habet, quare tollit dubitatio.

Secunda.

Qd' locus nõ sit aliqua cã. Vide Simpli.

Vt demutingat ꝑ cõpertũ & postulato hēri ut locus nulla sit causa.

Quod pulchra.

Primũ respõsum.

Secundum responsum.

Cæterũ Arist. inquit. Et Zenonis dubitatio aliquã rõnẽ & rõnẽ grit. Nã si oĩa q̃ sunt locũ occupãt, vt quibusdã vr̃, & locus est de numero eorum, q̃ sunt igit locus i loco erit, & rursus ille in alio & hoc abibit ĩ infinitu. Hoc igit est quintũ argm̃. Sextũ atuem argm̃ & vltimum ponit ex his q̃ augent. Et inqt, si nec corpus põt esse sine loco, siquidẽ fateanl oĩa q̃ sunt in loco esse, neque locus est vacuum corpore priuatũ: Nã paulo post id demõstrabit esse impossibile. s. vt locus sit vacuum. Quid ergo dicemus de his q̃ augent. Qñ. n. corpus qd' augeẽ maius fit, huic vñ loc⁹ superérit cum iã oĩa plena sint, siqdẽ vacuum nõ est. Necesse est igit locum maiorẽ fieri, & simul augeri cũ corpore. Quo igit, vł vñ augebit locus, difficile est perspicere & cõtueri. Et si dabit id ꝙ augeẽ maiorẽ locum cõtinere, ꝓfecto & loc⁹ maiorẽ locum occupabit, & denuo locus in loco erit. Item locus, quem occupabat, vel erat vacuum anteq̃ illud susciperet, vel erat corpore plenum. Sed nequit esse vacuum neq; duo loca in eodem, neq; duo corpora. Restat itaque vt reliquum corporis quod quidem adoleuit ac corpori additum est non sit in loco, quod quidẽ etiam fieri non potest. Si ergo corpora augentur, & locus, siquidem, neq; vacuum neq; corpus non existẽs in loco esse põt, ei necesse erit in auctione corporum alterum hórum esse. ergo videt penitus locum nõ esse.

Verum si locus sit aliquid mox dubitatio fit quidnã sit, an moles quædam corporis, an alia quædam natura. Est enim genus ipsius prius quærendum.

Quare & si locum esse demõstrauim⁹, tñ sermo de illi⁹ definitiõe, ac de eo ꝙ appellãt ꝙ qd est, multas hẽt dubõnes, tanquam denuo instandum repugnãdumq; sit, vt rationibus probetur ipsum penitus non esse.

Igitur habet dimensiones quidem tres & longitudinẽ, latitudinẽ & profunditatẽ quibus omne corpus definitur. At impossibile est locum corpus esse. Nam erunt in eodẽ duo corpora. Præterea si corporis locus est ac receptaculum, patet et vt sit superficiei & reliquorum terminorum.

Per hęc verba tres dimẽsiões hẽt, idicat minorẽ, ꝓpõnẽ, per hęc alia. s. qbus oẽ corpus definit, maiorẽ affert. Erat aũt minor ꝓpõ talis. Locus trina dimẽsiõe cõstat. Maior vero hæc, oẽ ꝙ hẽt tres dimẽsiões est corp⁹ ꝑtermisit aũt cõclusionẽ veluti ꝑspicuã, q̃ talis erat ergo locus est corp⁹. Et posuit absurdũ ꝙ sequit hãc conclusionẽ ꝙ qdẽ est cõclusio sedi syllõ hypothetici dicẽs. At im possibile est locum esse corp⁹: erat aũt syllus hypotheticus talis, si locus & corpus, duo corpora ĩ eodẽ erunt: Sed impõe est duo corpora ĩ eodẽ esse, ergo neq; locus poterit esse corpus. Huius igr̃ syllogismi deductionẽ omisit hãc. s. si locus esset corpus, duo corpora in eodẽ essent: conclusionẽ autem & assumptum dixit. s. Nam erunt in eodem duo corpora, q sane idem est huic. Impossibile est duo corpora in eodem esse.

Aliter legit hũc tex. Ale. Vide Simpli.

Eadem enim accommodabitur rõ. Nã ubi prius erãt superficies aquæ rursus ibidem superficies aeris erunt. At nulla est differentia puncti ac loci puncti.

Eadem (inquit) ratio quam adduxit de vicissitudinaria corporum transmutatione, accommodabitur etiã ad ostendendum, quod si corporis sit locus & superficiei, lineæ, ac puncti similiter erit locus.

Quare si locus ab hoc diuersus non est: neque cæterorũ ullo diuersus est neque quicquam est ipse præter unumquodque istorum. Quidenim tandem locum esse ponemus.

Inquit si puncti locus nõ est diuersus a puncto, cõstat sane, vt neque superficiei nec lineæ nec corporis loca

loca ab illis erunt distincta, quomodo autem locus puncti non sit diuersus à puncto ostenditur. Nam quomodo distabit locus puncti ab ipso puncto. Maior.n.eo nõ est, qm̃ qua parte illum excedit hac nihil eius continet, siquidem eius nulla sit pars, neq; locus est qđ maior est. Quod si punctus est æqualis, erit ipsemet punctus, qui in loco esse dr̃, quamobrem totum quod sit ex puncto qui locus est, & ex puncto qui locũ obtinet, & vnus punctus esset, quandoquidem puncta sese inuicẽ adæquẽt, quoniam & si infinita simul coniungerentur non efficerent totum maius. Si ergo vnus erit punctus, locus puncti non erit diuersus ab eo puncto qui in loco est. Eadẽ etiam dici possunt de linea & sup̃ficie. Si ergo horum nullius locus est neque corporis erit. Nam id quod est in loco secundum seipsum totum debet esse, in loco, quemadmodum in dolio vinum.

Neque.n.elementum, neque ex elemẽtis, aut corporeis, aut incorporeis esse potest talem habens naturam. Nã magnitudinem quidem habet, sed nullum est corpus. At sensibilium quidem corporum, elementa sunt corpora.

Hoc est tertium argumentum. Dixit autẽ talem habens naturam, pro hoc est capax corporum vnus & idẽ manens immutabilis, & nihil conferens ad substãtiam corporum. Hoc autem dixit, propterea quod Plato videtur dicere locum esse materiam, quod quidem refellet confutabitq; deinceps. Quocirca inquit volentibus tueri seruareque veram loci intelligẽtiam, quam ex ꝓpria loci natura habemus, & non abutentibus noĩe ei⁹ difficile profecto erit afferre tradereq; quid sit locus.

Ex intelligibilibus aũt elementis nulla magnitudo fit.

Atqui prima fronte occurres his dictis, qm̃ materia & forma sunt elementa non sensibilia. Nam compositum est sensibile, & tñ ex cõpositione ipsorum elementorum intellectualium fit magnitudo. Sed respondeo, hæc aliquando actu non per se subsistere. At ratio sit de his elementis, quæ actu subsistunt. Subsistit etiam locus. Non ergo simpliciter de omni elemẽto intellectuali inquit, sed de elementis, quæ rerum intellectualium, sunt elemẽta & ipsa videlicet sunt intellectualia. Ex his igitur componentibus inquit nullam magnitudinẽ fieri, ceu ex terminis, vel ex propositionibus. Nam quippiam intellectuale ex his constitutum syllogismus est.

Præterea cuiusnam rei causam locum, esse quisp̃iam ponet. Nulla enim quatuor causarum ipsi inest. Neque enim vt materia eorum quæ sunt, causa est, quippe cum ex eo nihil constet. Neque vt forma & ratio rerum, neque vt finis, neque mo: et ea quæ sunt.

Quoniam in probatione rationum de loco dixit locum magnam habere vim & potestatem, in hoc argumento vult ostendere contrarium, quoniam nihil confert ad ea quæ sunt. Nam ad nullam causarum reduci potest. Dixit autem per geminationem vocabulorum formam & rationem, qm̃ nihil aliud est vniuscuiusque forma, quã definitio significans, quod quid erat esse.

Præterea & ipsa si sit vnum aliquid eorum quæ sunt alicubi erit. Zenonis nanque dubitatio rationem aliquã quærit. Nam si omne quod est, in loco est, patet & loci locũ esse, atque hoc in infinitum abibit.

Aliud argumẽtum. Inquit si omnia quæ sunt locum occupant, & locus est de numero earum rerũ quæ sunt: igitur & ipse in loco erit, & hoc abibit in infinitum. Nam Zenonis dubitatio aliquam rationem quærit. .i. solutionem & responsionẽ. Forsitan Zeno de hoc dubitat & destruit differentiã locorum qui sunt, qm̃ funditus locum tollit vt ostendat vnum ens tãtum esse. Nã locorum differentia plane multitudinẽ rerum exhibet atq; ostendit. Hæc autem dicimus coniectura, quoniã nõ habemus dicere plane, quid Zeno cum de hoc dubitauerit, dicere voluerit, forsitan etiam infinitum introducere voluit, qm̃ si loc⁹ in loco & ille alius in alio, hoc sane abibit in infinitum qua ꝑp infinitũ est. Vel si quis velit nõ exquisite intelligere, qm̃ Zeno hoc forsitan dixit, vt destrueret rõnem dicentĩ oĩa q̃ sunt locum occupare. Qm̃ si oĩa, sunt in loco, & locus inter ea quæ sunt. cõprehendit̃, igit̃ locus in loco erit, & ali⁹ in alio & hoc in infinitum abibit, quare si hoc absurdum & impoŝe, igitur non omnia quæ sunt locum occupabunt.

Item si quemadmodum omne corpus in loco, sic est, & in omni loco corpus. Quonam pacto dicemus de his quæ adolescunt. Nam si locus cuiusque neque minor, neque maior eo est, necesse simul cum ipsis locum augeri. Ex his igitur non modo quid sit locus, sed etiam si prorsus est ambigere oportet.

Extremum argumentum. Verum duas dignitates prius sumit, primum omne corpus in loco esse. Hoc.n. communi consensu fatebantur, siquidem omnia quæ sunt in loco esse dixerint, aliud autem accipit velut cõsequens. i. in omni loco corpus esse. Nam locus, quo ad hoc in loco dr̃. Demonstrabit autem deinceps non esse vacuum. His ergo sic se habentibus inquit. Quid dicemus de his, quæ adolescunt. Nam id corpus quod per incrementum additur, vel non erit in loco, quod quidẽ fieri non potest apud eos qui locum affirmant, vel in quodam vacuo præexistente est, quod profecto confutabit̃. Vel locus augetur ex paruo maior factus, quod etiam ridiculum est, quonam pacto hæc loci actio intelligi poterit. Ex his omnibus igitur inquit, non solum quid sit locus inuentione difficile est, quod quidem ꝓposuit demonstrare, sed etiam concessimus pariter ad ostendendum locum prorsus non esse.

Cum autem quoddam per se, quoddam vere per aliud dicatur, Et locus alius cõmunis sit, in quo corpora omnia sunt, alius ꝓprius in quo primo quippiam est. Dico autẽ ceu tu nunc es in cœlo, quia in aere es, qui quidem in cœlo est. Et rursus in aere et quia in terra es, & in hac similiter, quia hoc es in loco qui nihil plusquam te continet.

Quoniam superioribus dixit ex his quæ loco competunt de ipso idem enunciari affirmariq; non posse, sed ex quibusdam illi competentibus existimari, esse vniuscuiusq; formã, & ex quibusdã alijs mãm: Nunc aũt idipsum vult ostendere. i. quo partim materia partim vero forma esse existimat̃. Deinceps multis argumẽtis ostẽdit locũ neq; mãm, neq; formã dici posse. Vt igit̃ ostendat quo pacto locus forma esse excogitat̃, & quo materia, quod quidẽ cõsueuit ꝑ facere, modo ẽt facit, dicõ .s. quia diuersa loci significata diuidit & distiguit. Qm̃ quidem locus proprius est de quo ẽt nunc facimus sermonem. Item cum sibi solitum semper sit, vocum quæ ambiguæ æquiuocæque sunt, differentes significatus distinguere & secernere illũ, qui suo instituto ac sermoni accommodatur proinde nunc idem etiam efficit, qđ quidem necessarium est ei, qui facturus est sermonem de loco, ac etiam ad ostendendum ex quibus loco competentibus videatur ipse aliquãdo veluti forma esse, aliquando autem materia. Nam locus, qui cõmunior est nõ habet emphasim, vt queat forma esse, existimari. Vt igitur discam⁹, quot modis dicatur esse locus, huiusmodi vtitur diuisione, qm̃ cum aliquid primo sit, aliquid vero per aliud, similiter etiam locus se habet. Equidem aliquis est locus primus ac proprijssimus vniuscuiusq; alius autem ẽm aliud, ceu hõ dr̃ sensitiuus esse ac mentis & scientiæ capax, sed sensitiuus dr̃ per aliud, qm̃ quatenus animal & non quatenus homo sensitiuus est, quatenus homo autem est mentis & scientiæ capax, similiter in multis alijs. Igitur & locus quidam primus erit & per se, quidam vero per aliud. Nam fateor me esse in cœlo nõ primo, sed per aliud, cum cœlum omnia quæ sunt cõtineat. Nam ipse in cœlo nõ sum sed i aere, & qa aer

est in ipso cęlo, pinde & ipse me fateor in cęlo esse, igitẽ per aliud in cælo sum & non primo, simitẽr fateor me in aere esse non primo, sed quia sum in hac vel in hac ipsius aeris parte. Itẽ in terra aio me esse non primo, sed quia sum in hac illius parte, quę qdẽ cũ hac aeris parte me solum proxime cõtinet. Et is est primo & proprijssime vniuscuiusq; locus, qui proxime vnumquodq; solum cõtinet & separat ab alijs. Est igitur vt tãdẽ oĩa cõplectar proprie locus qui proxime vnumquodq; corpus continet, & econtra si continet vnumquodq; hic ẽ locus, quocirca (inquit) locus erit terminus. Vnde si locus est id qᵹ primo vnũquodq; terminat & definit, videbitẽ ergo locus esse forma. Nã formæ propriũ est definire & terminare vnumquodq; & illud seiungere separareq; ab alijs. Ex his ergo (inqt) videbitẽ locus vniuscuiusq; forma esse. Ex alijs autem quæ rursus illi insunt existimatur materia esse. Nam si locus est aliquod interuallum & spacium separatum magnitudinum capax, videbitur materia esse, qñq uidem hmõi & materia aliquid indefinitum spacium per se sit, quę definitur magnitudinum superficiebus, figuris & alijs affectionibꝰ, Nam inquit si à sphæra auferamus affectiones, figurã & terminos nihil aliud relinquetur in circuitu eius, q̈ intercapedo aliqua indefinita, aliquodq; spacium omnino sine terminis. Hoc autẽ est materia ipsa mole extensa, locus igitur hmõi aliquid esse vr̃. Nam est aliqdᷣ interuallum per se figuræ qualitatisq; expers, quod capax est eorum q̃ figura & qualitate formata sunt qua ratione locus vr̃ materia esse, & non solum ob id vr̃ locus materia esse, sed ẽt quia vnus & idem manens plurium magnitudinum alterius atque alterius capax est. Hoc enim est maxime proprie materiæ, & pp hęc inquit, Plato in Timæo dixit id quod alternatim recipit & receptaculum locumq; vnum & idem esse. Id nanq; quod alternatim recipit apud Platonem significat materiam. Si ergo materia est id quod alternatim formas recipit & hoc ipsum est receptaculum qdᷣ nihil aliud esse põt q̈ locus, igitur Plato materiã locum esse dixit. Verum si in Timæo materiã aliter appellauerit ipsam nominãs id quod alternatim formas recipit, & in agraphis colloquijs. s. his quę in academia domiq; priuatim & publice legendo magnum & paruum ipsam vocauerit, nihil interest. Nobis modo sat est illud id quod recipit alternatim receptaculum & locum appellasse. Vnde (ĩquit) omnes alij de loco duntaxat enunciarunt asseruerũtq; locum esse. At solus Plato periclitatus est dicere quid sit locus, dicens ipsum esse materiam receptaculum & locum: Aristo. igitur (vt consueuit) ea quæ apparent confutans merito obijcit Platoni asserẽti locum materiam esse. Verum perspicuum est Platonem non hunc locum de quo nos mõ disserimus ac affirmamus esse corporum cõpositorum capacẽ, materiã appellasse, sed quadam naturalium formarum ꝓportione locum appellauit materiam. Quoniam quemadmodum omne corpus naturale in loco est, ita omnis forma naturalis est in materia. Vt etiam ipse Aris. in libro de Anima appellauit animã locum specierum. Etenim inquit bene dixerunt qui animam esse locum spẽrum & mentem spẽrum intellectualium asseruerunt. Hunc igitur in modum & ipse Plato inquit materiam locum esse formarum naturalium. Nam vt se habent species sensibiles vel intellectuales ad animam, ita se habent & formæ naturales ad materiam, & anima appellatur locus specierum sensibilium & intellectualium, igitur & materia dici poterit locus formarum naturalium, tanq̈ earum receptrix & capax, ac id sine quo illę cõsistere nequeunt. Nam assimilatur & quandam proportionẽ habet forma separata & abiuncta cum parte, & materia cum matre. In semine genitali nanq; sunt quædam rationes producendi, quæ à forma separata materiæ ĩmittuntur, in fœtu autem veluti in materia producuntur formanturq; naturales formæ ab ipsis rationib. genitalib. & producẽtibus. Quocirca Timæus materiam matrem altricem & syluam receptaculumq; appellauit. Vocauit autem materiam susceptiuum & ad id qdᷣ alternatim formas suscipit, tanquam id quod vicissim omnes formas recipit, ac suscipit, & duntaxat vicissim recipit, & ipsa nullo pacto recipitur, sed qũo etiam ipsam appellauerit magnum & paruum sepe diximꝰ, qm̃ illam hoc mõ vocauit tãquam capacem cõtrariorum: prima nanq; contrarietas & generalissima est quæ fit inter magnum & paruum, qm̃ & materia prima mole extenditur quantitatẽ recipiens, at in quãtitate prima oppositio est ẽm magnum & paruum. Hunc igitur in modum ex his quæ locum cõpetunt, ostendens ex quibusdam locum materiã esse videri, ex quibusdam vero formã, deinceps pluribus argumentis demonstrat materiam neq; locum dici posse, neq; formam. Sunt autẽ numero omnia argumenta octo, per primum igitur argumentum cõi rõne demonstrat neq; materiã esse locum neq; formã, & hac rõne. Materia forma (inquit) à re cuius non separantur: Sed locus seiungitur ab his, quorum est locus, igitur locus non est forma neque materia. Quod vero res separentur a locis in quibus sunt perspicuum est. Nam (inquit) eo in loco vbi prius erat aqua, in eodem egressa aqua fit aer, vt etiam videre licet in ipso vase in quo prius erat vinum quo egresso in idem aqua ingreditur, vel aer. Etenim dolium (inquit) est locus translatilis, eodem modo etiam locus vt vas se habet, vt igitur dolium non est materia neq; forma eorum quæ sunt in ipso, neq; aliud his simile, propterea quod materia forma & huiusmodi sunt inseparabilia à re cuius talia sunt, & dolium separabile, sic igitur dico sentioq; de loco vniuersaliter dici. Secundum argumentum particulari modo ac diuisim profert. Nã eadem ratione ostendit locum non esse formam, siquidem forma est inseparabilis, locus autem separabilis. Quod ẽt locus nõ sit materia hoc modo demõstrat, locus continet ea quæ sunt in loco, materia autem continetur & non cõtinet, igitur locus non est materia. Tertium argumentum huiusmodi est, locus extrinsecus ẽ rei cuius est locus, materia vero & forma non sunt extrinseca rei cuius sunt, igitur locus neq; materia neque forma est. Quartum argumentum fit hoc mõ per syllogismum hypotheticum, si locꝰ est materia & forma, nihil duceretur ad id in quo est, sed vnumquodque est ĩ sua materia & forma. Et omnia feruntur ad sua loca, igitur locus materia & forma non est. Idem etiam argumentum formare possumus per figuram syllogismi categorici, & facere quintum syllogismum hoc mõ, q̃ mouentur secundum naturam, ad propria suaque loca feruntur, sed nihil mouetur ad suam formam & materiam, igitur locus non est materia neq; forma. Hic autẽ syllogismus est in tertia figura. Quod vero nihil moueatur ad suam materiam & formam perspicuum est. Nam mouetur aliquid ad id in quo prius non erat. At omne quod est, iam formam & materiam hẽt. Sextum argumentum tale est, in loco sunt sursum & deorsum ad q̃ etiam mouentur mobilia, sed in materia & forma non sunt sursum & deorsum, locus igitur neque materia est neq; forma. Septimum argm̃ tale est si locus forma vel materia est, & materia & forma sunt in re ipsa dico. s. cõposito, & res ipsa de loco ad locum transmutatẽ, pspicuum nãq; est vt forma & materia vna cum re moueanẽ & simul locum assequanẽ cum re ipsa, quare & locus simul mutabitẽ cum reb. de loco ad locum. At primum absurdum est vt loca moueantur, deinde accidet locum in loco esse. Nam si compositum in loco sit,

quando

Vide Simpli. pro hoc.

Q̃o Plato posuit locum esse materiã.

quando hinc profisciscitur alio, & compositum nihil aliud est, quam materia & forma. profecto & materia & forma in loco erunt, sed locus est materia & forma igitur locus in loco erit. Sed reduces syllogismum ad quartum modum primæ figuræ hoc modo, locus vel materia est vel forma, materia autem & forma in composito sunt, quandoquidem nihil compositum sit præter formam & materiam, compositum ergo à loco in locum alterũ cum transmutatur & fit, locus igitur mutatus de loco ad locum alterum locum occupabit, si ergo absurdum est locum loco complecti igitur locus neq; materia neque forma erit. Nam hanc suppositionem absurdum sequebatur. Octauum argumentum. Si forma est loc'(inquit) quando itaque corrumperetur aqua & mutaretur in aerem, corrumperetur necessario locus aquæ siquidem forma est locus. Sed quonam pacto, loci corruptio cogitari potest. Nam vt locus non generatur neque interijt. Item neque sensus transmutata aqua in aerem locum aquæ corrumpi interireque contestatur & approbat, quoniam in eodem aliquod aliud corpus ingredit, si autem locus materia est, quoniam & ipsa eadem, manet transmutata aqua in aerem, cur igitur aqua transmutata in aerem in alio loco fit eadem manente materia ac existente? His ergo omnibus constat locum, neq; formam neque materiã affirmari posse. Cæterum sciendum est, quod per se, opponit ei quod est per accidẽs, & primo illi quod est per aliud. Hic ergo id quod est per se pro eo quod est primo dixit. Cum igitur velit assimilare locum formæ eo quod locus continet & circũdefinit vnumquodq; quemadmodum & forma proinde inquit, dr autem quidam communis locus esse, quidam vero vniuscuiusque proprius. Est autem similitudo non communis loci, sed proprij ad formã. Quocirca (cum autem eorum quæ sunt quædam sunt hoc qđ primo dr) quædam autem illud quod dr per aliud, patet etiam vt quidam locus primus, & propriissimus is sit, qui vnumquodque diuisim continet, quidam vero per aliud & communis. Nam videmur dici in mundo esse, quoniam in hac vniuersi parte sumus, & in hac parte quia in vrbe & in ipsa ciuitate, propterea quod domi moramur & domi sumus, quoniam in parte dom' ea scilicet, quæ me solum proxime continet, quæ quidem est meus proprius & primus locus. Nam domus, ciuitas, & mundus non sunt primo loca mea, sed secundum aliud, domus enim meus est locus propter partẽ domus, quæ cõtinet me, & ciuitas propter domum, & de reliquis similiter dicendum est.

Textus.

Si ergo locus id sit quod primo vnumquodq; corporum continet ipse terminus erit. Quare locus vniuscuiusq; species & forma esse videbitur, qua magnitudo & materia, magnitudinis terminatur. Hac.n.cuiusq; finis est. Hoc igitur mõ considerãtib. locus vniuscuiusq; forma esse vidẽt.

Idest primo & proxime vnumquodq; continens, & non communis locus, si autem id quod proxima vnũquodque continet locus est, profecto locus erit aliquis terminus, quoniam terminat id quod in ipso est. Huiusmodi autem forma etiam est, quare videbitur locus forma esse, qua definitur magnitudo & materia magnitudinis. Hoc.n. vniuscuiusq; est finis. Verum magnitudinem dicit ipsum compositum quod materia & forma constat. Inquit igitur quoniam & forma compositum definitur. Nam ipsum definitum appellatur propter formam & materia compositi per se cum sit indefinita forma terminatur. Nam (inquit) forma est finis, & finis materiæ, & compositi, formam autẽ nunc dicere videtur id quod terminat. Etenim spacium cum sit indefinitum per se, & prorsus termini expers terminatur & definitur à superficie.

Vide Simpli.

Materia autem videtur locus is esse quem interuallũ dicunt. Hoc enim à magnitudine diuersum est.

Idest quatenus locus est, quoddam interuallum magnitudinis capax, per id videtur materia esse. Nã in magnitudine interuallum spaciumque indefinitum materia magnitudinis esse videtur. Nam vt materia prima eo quod aliam atque aliam formam recipit diuersa esse à formis ostenditur, licet nunquàm sine forma sit, pariter assero de interuallo, quoniam aliquãdo maior aliquando minor fit magnitudo, merito subiectum eius videtur aliquod diuersum ab ea, dico.sã magnitudine simpliciter quæ aliquod spacium suapte ratione indefinitum est, quod quidem Plato vocat mobile incompositè inordinatèque motum. Verum hoc nunquàm est inuenire sine aliquo termino & fine, & si propria ratione nullum terminum habeat neque finem, quemadmodum igitur hoc indefinitum interuallum quod materia est magnitudinum aliam atque aliam recipit magnitudinem, ita & locus cum sit quoddam spacium alterius atque alterius magnitudinis capax erit, qua etiã ratione materia videbitur esse. Et quemadmodum spacium diuersum est à magnitudine, ceu à magnitudine duorum, vel trium, ita etiam locus diuersus erit ab his magnitudinibus quæ in illo, ingrediuntur.

Item est id quod à forma continetur, & definitur, ceu à superficie & termino. Tale autem est ipsa materies, & id quod terminis caret.

Formatur vel (vt aiunt) speciãcatur indefinitum spacium ab ipsa superficie. Nam cum idem per se indefinitum sit & terminis omnino carens, cum assumit superficiem & terminum, qui est aliqua figuræ forma, definitur ac specificatur.

Nam cum aufertur finis atque affectio à sphæra vel pila nihil relequi est præter materiam.

Finis, idest superficies, & orbicularis figura, affectiones autem idest passiuæ qualitates, ceu color grauitas, & reliqua id genus. Nam his sublatis demptisq; restat, indefinita quædam moles sine termino, quæ quidẽ materia est, materia autem siue prima sit, vel quod melius est, id qđ quantitate extẽsum est, quod est ipsa terna dimensium quæ per se indefinita & figuræ expers est, quæ nulli neque definitæ quantitati ceu bicubito vel tricubito, neque alicui iam figura formato eadem est. Vnde aliam atque aliam magnitudinem, & figuram recipit, quã quidam etiam censuerunt primam materiam esse.

Quapropter & Plato materiam & receptaculũ in Timæo idem esse inquit. Nam susceptiuum & receptaculum vnum & idem esse dicit.

Inquit per hanc causam, quia videtur locus similis materiæ & Plato in Timæo inquit materiã & receptaculum idem esse. Receptaculum locus est, quapropter inquit Plato locum & materiam esse. Nã susceptiuum & id quod alternatim formas recipit appellat materiã, vt iam dixi velut formarum alternatim capacem & solum recipientem & nullo pacto receptam. Diximus autem quomodo & ipsam locum appellat, quoniam secundum proportionem & similitudinem, quemadmodum & ipse Aristo. animam locum specierum cogitabilium, & mentem intellectualium vocat.

Et quanquam alio modo ibi susceptiuũ alternatim appellat, in hisce vero sententijs quas non relinquit locum & receptaculum tamen idem esse asseruit. Cuncti nanque locum aliquid esse aiunt. Quid autem sit, hic solus dicere periclitatus est. Merito autem ex hisce considerantibus difficile esse videbitur quid nam sit locus cognoscere, an vtrumuis horum sit, siue materia siue forma.

Idest aliter in Timæo Plato nominauit materiam & aliter in sententijs nõ scriptis quas.s.in academia disserendo tractandoque publicè & priuatim, scriptis nõ reliquit. Nam in ipsis magnum & paruum vocauit materiam

teriam vt in superioribus libris Arist. dixit. Et nos diximus quomodo materiam appellauit magnũ & paruũ. In Timæo autẽ materiam appellat susceptiuum alternatim propterea, quod formas alternatim ipsa recipit. Colloquia autem Platonis non scripta ipse Aristo. conscripsit. Veruntamẽ locum & receptaculum idem esse asseruit. Idest si aliter diuersoque modo appellat materiam, attamen materiam & locum idem esse inquit. Nã, si materiam vocat receptaculum, & receptaculum nihil aliud est quam ipse locus: Constat itaq; quod locus idem materiæ erit. Cæterum, inquit omnium dicentiũ, locum esse nemo dixit quid locus sit nisi solus Plato, q̃ dixit quid esset locus, quoniam ipsum dixit esse materiam. Verum nos diximus non talem locum Platonem, asseruisse materiam, de quo nunc sermo est, sed secundum proportionem, & similitudinem, quoniam vt corporum locus est elementum, ita & materia formarum.

Aduerte summi veritatem quo fit vt nemo sine Plat. operib. recte Arist. intelligere possit latini ergo summe philosophiam & nõ illa Arist. comentati sunt.

Nam & hac summam habens contẽplationem & seorsum alterum sine altero facile cognosci non potest.

Deinde inquit & hinc ostendit difficilem esse cõtẽplationem de loco, siue forma, siue materia et locus sit adhuc magis difficilis est sermo de loco. Nam qui illum materiam vel formã esse aiunt, illum reducunt ad principia, quorum contemplatio per se summa est & nõ facilis. Et quamobrem tentamus ea seorsum cognoscere q̃ seiungi cognitione inter se nequeunt? Nã materia & forma sunt de numero eorum quæ ad aliquid sunt. Nã materia ad formam dr̃, quoniam formæ est materia, similiter econtra forma naturalis est materiæ forma.

At vero non est difficile videre vtrumuis horum esse non posse. Neque enim materia, neque forma separatur à re. At locus separari potest. In quo nanque erat aer in hoc rursus est aqua, vicissim aqua & aere sibi cedentibus, & aliis corporibus similiter vt diximus.

Hinc igitur refellit dicta & pluribus argumentis probat locum neque materiam neque formam esse posse. Nam materia, & forma non separant à re. Locus autem seiungitur à re, igitur locus neque materia, neque forma erit, in secunda figura. maiorem igitur propositionem tanquam perspicuam nõ probat, dico.s. quod materia, & forma non separentur à re, minorem vero probat.s. vt locus separetur à re. (Et inquit) in quo nanque erat aer eo egresso aliud quippiam ingreditur. Corporibus vicissim sibi cedentibus, quare separatur locus à re. Hoc autem est primum argumentum.

Quare neque pars neq; habitus est ipse locus, sed à quaque re separabilis.

Partem inquit, vt manus vel pes aut aliqua similarium, habitus autem, vel vt forma substantialis, vel simpliciter omnis forma & ea quæ ẽm accidens forma dr̃. Nã accidentia tam inseparabilia, quam separabilia simul; cum re, cui insunt mouentur, simul feruntur cum re, at locus immobilis est, & cum re simul non mouetur, similiter neque pars separatur à re cuius est pars quoniam quamprimum separatum esset, corrumperetur, quare nihil rei est locus, possumus etiam hic partem pro elemento intelligere, ceu pro forma & materia, quod quidem & magis opinor illum intelligere, vt sit conclusio, quare neq; pars, neq; habitus pro hoc, constat igitur vt locus neq; forma, neq; materia sit, & quid ipse dico nec formam nec materiam immo nec habitus aliquis.i. neque accidens alicuius rei est, propterea quod locus seiũgitur à re quamprimum illa discedit, sed accidẽtia vna simulq; cum re proficiscuntur & abeunt. Etenim accidentia separabilia vna cum suo subiecto mouentur ac simul cum mobili ad locum transmutantur, locus autẽ non simul mouetur cum re, sed separatur ab ipsa.

Etenim tale quid ipse locus esse videtur, quale est vas ipsum. Est enim vas locus qui potest transferri. At vas nihil est eius rei, quæ in ipso est.

Item probat locum posse à re abiungi, nihil enim differt locus à vase, etenim vas locus est, qui potest transferri, quemadmodum igitur res separatur à vase (Nam vas perspicuo alterum est à re quæ in illo est) ita dicendum est de loco.

Locus igitur qua quidem à re separabilis est, hac rõne nõ est forma, qua vero cõtinet, hac à materia est diuersus.

Hic adducit secundum argumentum particulari modo & seorsum, ex eisdem quibus prius ostẽdebat, locum non esse formam neque materiam, eo quod locus continet, materia autem continetur.

Videtur autem id quod semper est in loco, aliquid esse, & extra ipsum aliquod diuersum esse.

Tertium argumentum, locus est extra rem alter existens præter ipsam. Sed materia & forma non sunt extra rem, quæ diuersa non est à forma, & materia, qm̃ nihil aliud est compositum, quam concursus materiæ & formæ, locus igitur neque materia, neque forma est.

Platoni tamen dicere opus est, si parum digredi liceat, cur forma numeriq; non sunt in loco, si locus est id quod est particeps, siue illud sit magnum, & paruum, siue materia vt in Timæo scripsit.

Obijcit Platoni. Nam si locum asserit materiam esse accidet etiã numeros, & formas in loco esse. Dixit autẽ numeros & formas, ex geminatione verborum idẽ. Si.n. materia est particeps formarum, & materia est locus, igitur formæ in loco erunt atqui neq; ipsi Platoni vr̃ formas in loco esse, vt etiam Aristo. superioribus dixit, quoniam ipsas formas, vult Plato separatas abiunctasq; esse, quamobrem vel male Plato materiam locũ vocauit, vel cogitur fateri formas in loco esse, quodq̃dem illi non vr̃ asserendum esse. Sed nos ad Arist. respõdebimus, in primis Platonem non dixisse materiam esse locum formarum separatarum, quas locum occupare etiam negat, qm̃ neque materia est particeps harum formarum, sed naturalium. Deinde dicemus Platonem non dixisse huiusmodi locum esse materiam, de quo nos modo differimus, cum asseruit locum materiã esse, sed ẽm proportionem, & similitudinem, diximus etiam sæpe, quomodo species formasve vocauit numeros, qm̃ ob id, quia numeri sunt circunscribentes & terminatiui earum. Item dicit, si parum digredi licet quia demonstrare locum materiam nõ esse, consequẽs erat propositæ disputationis, atqui dicere. Quod si locus esset materia, formæ in loco essent, hoc nihil ad præsentem rationem confert. s. siue formæ sint in loco siue nõ. potest etiam hoc tanquam conferens ad præsentem disputationẽ accipi. Nam si hoc absurdum est. s. formas in loco esse, constat etiam vt nec locus sit materia.

Præterea quomodo ad suum locum res pergeret si locus esset materia vel forma.

Quartum argumentum. Nam hic rursus prosequit̃ ea quæ præcedentia sequuntur, qm̃ inter seruit digressionem quam contra Platonem adduxit. Et inquit si locus esset materia vel forma nihil pergeret ad suum locum, qm̃ nihil fertur in suam materiam & formam. Nã in ipso iã sunt, sed quodcunq; fert̃ ad suum locum, bolus glebulaq; terræ deorsum vergit, ignis vero sursum, igit̃ locus nõ est materia, neq; forma hunc ipsum syllm efficito categoricum, & habebis quintum argm̃. Oĩa feruntur ad suum locum, in materiam & formam nihil fertur, ergo locus neque materia, neque forma est.

Esse enim id locus non potest, ad quod non est motus, et quod has differentias sursum, & deorsum non habet. Quare locus in talibus est quærendus.

Hoc est sextum argumentum, ac simul est probatio argumenti quod superius adducebatur ante istud. Est itaque hoc argumentum. In loco sursum, & deorsum sunt,

sunt,in materia & forma nec sursum nec deorsum est, locus igitur neque materia neque forma est.Illud autē, esse enim id locus non potest ad quod non est motus, est probatio vtriusque argumenti. Nam ad quod non est motus,neque in eo sursum, & deorsum ponuntur, neque profecto ad id aliquid fertur, sed in materiam, & formam non est motus,neque sursum nec deorsum, quare neque aliquid perget ad hæc,quapropter in his, quærendus est locus, in quibus profecto motus est, in his etiam sursum & deorsum ponuntur.

Si autem in ipsa re locus non inest, oportet enim inesse, si quidem locus est forma vel materia . locus erit in loco, mutatur enim simul cum re atque mouetur, & forma,& id quod terminis caret, & non in eodem est semper, sed vbi est ipsa res,quare fit vt loci sit locus.

Septimum argumentum,si locus est forma & materia,& in ipsa re est forma & materia,igitur & locus erit in ipsa re,cum ergo res mutabitur,secundum locum,i. compositum ex materia & forma,& ex alio loco mutatum acceperit alium locum,profecto vna cum ipso cōposito mutabitur materia,& forma. Nam vbi sunt cōposita,ibidem etiam necesse est simplicia componentia esse,non.n.manent semper in eodem loco sed simul cum remouentur,& mutantur, quare si totum in loco sit,igitur materia & forma in eodē erunt, sed hæc sunt locus,igitur locus in loco sit, quare loci locus erit.

Præterea quando aqua ex aere fieret,periret ipse locus Nam corpus quod factum est in eodem non est. At quonam est loci corruptio Diximus igitur ex quibus necesse est locum aliquid esse . & rursus ex quibus de substantia eius quispiam ambigeret,

Octauum argumentum,si locus est forma,cum igitur aqua corrumperetur & fieret aer,corrupta ipsa forma, corrumperetur profecto locus. Quæ igitur esset loci corruptio non haberēt dicere,quomodo illa esset. Nō enim dicerent corrumpi ipsum, sed in ipso corpore facto ex aqua esse locum,dico scilicet,in aere nō enim in eodem loco est ipsa,quoniam alia est aeris forma.Si ergo alia est forma aeris ab ipsa aqua, & locus est forma, non igitur in eodem loco aquæ aer est.

Post hæc sumendum quot modis aliud in alio esse dicitur,Vno igitur modo vt digitus in manu, & pars omnino in toto. Alio modo,vt totum in partibus. Non enim totū, est præter partes. Alio etiā,ceu homo in animali,& prorsus vt species in genere.

Cum principio ostendisset locum esse,deinde cū voluisset afferre quid sit locus sermonem deduxit in contrarium,& demonstrauit,quod si voluerimus, quid sit locus tradere,nobis prius periclitandum esse ne prorsus locus sit,quo pacto ad vtranque disputationis partem arguit.Item,principio sermonis dixit ex his quę loco insunt idem de loco dicere accipereq; nos minime posse.Et deinceps demonstrauit ex quibusdam ipsum, videri materiam esse,ex quibusdam vero formam,quę pluribus argumentis confutauit,quoniam neque materia potest esse,neque forma.Cum igitur hæc dixerit recurrit ad ostendendum quid sit locus,ac ea afferre quæ sibi videntur de loco sentienda esse.Quo demonstrato .s.cum quid locus sit explicatum fuerit,soluentur omnes dubitationes ex quib. videbatur locum tolli, & eę præsertim dubitationes, quæ eo quod male accipiunt, quid sit locus emergunt,ceu illæ quæ accipiunt locum esse,quoddam spacium terna dimensione dimensum. Sunt etiam aliæ,quæ omnino per se falsæ sunt,velut illa quæ dicit omne quod est in loco esse,aut illa in qua dicitur omne ens vel elementum esse vel id quod elemētis constat. Vult igitur(vt dicebam)tradere,quid sit locus.s.definire locum,sed q̄m manifestiora loco sunt ea quæ in loco existunt,& quæ in loco sunt in aliquo existunt,proinde vult adnumerare significatus illius, quę dr̄ esse in aliquo,& explicare quot modis aliquid dr̄ esse in aliquo.Et dicit totidem modis aliquid in aliquo dici,quot consueuerunt interpretes afferre in commentario prædicamentorum,quanquam hic non omnes significatus illius,quod est in aliquo, sed duntaxat nouē adducat,omittit autem duos illum.s. quo aliquid dicimus esse in tempore ac illum quo aliquid in subiecto, esse fertur.Et simul quærit,si aliquod idem sit in seipso siue secundum vnum aliquem significatum horū,quos modo inquit,siue secundum aliquem alium modum. Perspicuum autem est nos loqui de naturalibus de quibus modo Arist.disserit.Quærit igitur nunquid sit aliquid in seipso,aut omne nusquam esse,aut alicubi.Inqt ergo,quoniam est aliquid quod dr̄ primo,& aliquid q̄ est per aliud.Nam dr̄ Socrates albus non primo,sed per aliud quoniam pars eius alba est.s.corpus, sed neq; corpus primo album est,sed superficies primo alba est, p p quam corp⁹,& p p corpus albus est.Socrates igitur secundum aliud,& non primo est albus. similiter Socrates calciatus petasatusq; dr̄ nō primo,sed per aliud,qm pars eius calciata est.s.eo quod procalceis induitur.Itē Socrates videre per aliud dr̄, quandoquidem per hanc partem vbi sunt oculi videat.Cum igit aliqua sint primo,aliqua vero per partem,igitur primo aliquid esse, in seipso non potest,sed per aliud,& secūdum partem igitur illius quod dr̄ in seipso esse aliud est, vt locus,& recipiens,& aliud id quod est in illo.Cum igitur partiū totius altera in alterā sit hac rōne totum diceretur in se ipso esse non primo,neque eo quod ipsum totum sit in seipso,sed quia altera partium in altera est.Quēadmo dum.n.dicimus hominem sui met mouentem, nō eo q̄ totum moueat totumque moueatur, sed quia aliqua pars eius mouet,& alia mouetur(Nam anima mouet, & corpus mouetur,quo pacto etiam dices amphoram esse in seipsa,quia pars in parte est.s.vinum in amphora)Hac igitur ratione potest dūtaxat aliquid esse in se ipso.s.q̄ per partem(vt dicebam)& abusine.Nam consuetudo hunc sibi asciuit vsum,appellare.s.tota nomine partis,vt cum dicimus Socratem calciatum petasatum ve esse,vel videre, vel scire. Nam eo quod animus scit,aut oculus videt, vel pes calceo induit,ex parte totum denominatur.Hoc igitur modo de loco etiā dicendum est.Eo nanque quod aliqua partium totius in aliqua est,& non aliqua alia præter totum,diceretur totum in seipso esse. Quoniam igitur vnaquæque pars animalis manus .s.pedes,et reliquæ in toto sunt,diceretur etiam totum animal in seipso esse non primo(vt dicebam)sed per aliud & improprie.Ita igitur amphora ipsa vini diceretur in seipsa velut in loco,eo quod pars, eius alia est in altera velut in loco. Eo.n. quod non est præter locum,& id quod est in loco hac rōne idem totum dr̄ esse in seipso.Hoc igitur modo duntaxat aliqd idem potest esse in seipso.Sed primo non potest neque per se,neque per accidens quod deinceps ostēdit inductione,ac ipsa demonstratione vtens. Cæterum Alexā der adiecit alios significatus illius, quod dr̄ esse in alio, & eorum vnus est, quo simul entia esse inquit, dico.s. ea quæ sese vicissim attingunt ſm superficies, Nā hæc dicerentur eadem inter se esse. Atqui cōstat, vt ea q̄ simul esse dicunt,vel omnino vt in t pe,simul esse dicantur,vel vt in loco,igit̄ ea,q̄ sese attingāt simul esse velut in loco dicunt.Nam superficies quib. sese mutuo tangunt,sunt pars loci continentis ipsas,quare hic non est alter significatus illi⁹,qđ est in aliquo p̄ter modos enumeratos.Alter autem significatus quem adiecit,nō vtilis est.Dr̄.n.(inquit)in aliquo esse velut subiectū in accidente,vt dicimus in bonis aliquem virum vel in malis esse.Dicimus.n.hoc modo subiectum in accidente. Quid Alex. Ob ectio contra Alexan.

Alio

Alio autem modo vt genus in species,& omnino in speciei ratione pars speciei,praeterea vt sanitas in calidis atque frigidis & omnino forma in materia. Item vt res graecorum in rege & omnino in primo mouente. Item in bono atque in fine hoc autem est id cuius gratia caetera fiunt.

Nō oportet admirari si dicatur genus in specie esse, qm̄ maius ampliusq; in minori vr̄ poni. Nam gn̄a sunt quædam communes naturæ,quæ cum pluribus insunt,tū ēt prædicant de plurib.sunt ēt partes specierum,qn̄ uelut in specieb.existentes illas contemplamur,quare ſm aliam atque aliam rōnem & habitum eadem gn̄a vniuersaliora sunt,& magis particularia. Nam qn̄ cū proprijs differentijs nondum complexa atq; complicita cōspiciuntur,generaliora sunt,cum uero cum differētijs, complexa coniunctaq; sunt,perficiunt speciem,& tūc sunt partes specierum. Nam definitionis hominis,dico .s.animal rōnale mortale,animal cum sit genus est pars p̄p hoc igitur,ipse dicit(alio autem modo vt genus in specie)vt ostendat se dixisse genus non quod prædicat de plurib.differentib.specie in eo quod quid, sed quod est cum differentijs complexum cōiunctū,ac qua pars specierum iam euasit,quocirca subiūxit,& oīno in spēcie rōne pars speciei. Nam aīal cum fuerit pars hoīs cōtinebit in definitione eius. Item inquit,vt res græcorū in rege. Nam princeps est cā efficiens rerum ciuilium,vnde & Homerus dixit hæc Iouis in genib.constāt, quod ēt attestat ipsa consuetudo,quoniam sæpe solemus dicere in principe ac rege vitam & mortem constitui.

Omnium vero proprijssime id dicitur quod est in vase & omnino in loco.

Siquidem ceu duo acceperis,alterum vt in vase,& alterum vt in loco,sunt profecto nouem modi illius qd̄ dr̄ esse in alio numerati,si aūt acceperis id(vt in loco)tā quā magis vr̄e,existente hoc particulare,(vt in vase)vniuersi modi octo sunt verum siue hoc mō, siue illo, duo modi omissi sunt,alter quo aliquid velut in tp̄e esse dici solet,alter quo aliquid dr̄ esse in subiecto, merito autem dixit hunc inter cęteros proprijssimū esse quo aliquid velut in loco esse dicimus. Nam manifestum est discrimen in his inter id quod est in hoc, & id quod appellatur in quo.s.inter locum,& id quod locū occupat.

At enim quispiam ambigeret an quippiam in seipso esse possit,an nihil in se prorsus sit,sed omnia vel nusquā, vel alicubi sint.

Cum adnumerasset significatus illi⁹.qd̄ dr̄ in aliquo merito quærit,si quippiā idem in seipso esse possit. Et si potest & dr̄ esse, nūquid cadat sub aliquem modorū quos numerauit,an alio quodam modo quippiam idē dicatur esse in seipso,vel nullo pacto aliquid possit esse in seipso,sed oē siquidem est,vel alicubi, vel nusquā sit.

Hoc autem est dupliciter,aut per se,aut per aliud.

Hic(per se)pro primo intelligendum. Nam sciendū est per se opponi per accidens,& primo opponi id qd̄ per aliud appellatur,per se igit Socrates dr̄ ambulare, per accidens aūt albus vel caluus esse , dr̄ aūt primo de illo,quod est per se ac de illo quod per accidens est,similiter & id quod ſm aliud vocat,ceu cum dixero Socrates vadit hoc sane dixi p̄ se & primo,Socratem autē dico ipsum aīal aīatum,& vitæ particeps,qm̄ Socrates nō p̄ aliud ambulat nisi quaten⁹ aīal,sed qn̄ dixero moto nauigio nautam moueri per accidens sane id dicam & primo,per accidens quidem,qm̄ per se motum & id quod mouetur est nauigium,primo autem qm̄ nō per aliud sed quatenus nauigator est mouetur. Cum autem aliquis baculo ostium moueret per se, & ſm aliud, vel per aliud mouere diceretur,sed cum ipse dixero baculo mouente ianuam,album mouet ianuā iam ipse hoc dicam per accidens,& per aliud. Equidem non solū qn̄ mouemus aliquid per medium , per aliud & nō primo mouere videmur. Nam faber lignarius nō primo lignū mouet,sed primo securis mouet illud,& p̄ securim artifex mouet lignum,sed etiam cum ope partis, aliquid efficimus,ceu cum moueret Socrates digitum vel pedem dum dormit,diceretur sane Socrates moueri, sed nō primo,immo ſm per aliud eo quod pedem mouet, vel digitum. Quapropter neq; primo Socrates diceret videre,siquidē hoc sit primo quod non per aliud de altero prædicat,sed per se. Si ergo Socrates est totū aīal nō ſm idem totum animal videt, sed ope partis,per se itaq; videre diceretur Socra.licet ſm aliud.i. per partē, & non qua Socrates est. Nam Socrates non per partem sed ſm se totum aliquid est, videt tñ non qua Socrates, sed quatenus oculos visumq; hēt. Qm̄ ergo huic q̄ primo dr̄,oppositum esse ſm aliud sæpe dicunt,cum sæpe per aliud dicant,tanquam idem sit vtriusq; significat⁹. Verum si opus est vti proprijs nominibus,qn̄ augemus aliquid per instr̄m non naturale, ceu qn̄ moueremus, ostium baculo,tunc consentaneum magis esset p aliud dicere,quam ſm aliud,sed qn̄ per partem tūc magis p̄prie dicimus,ſm aliud. Hæc igit hactenus. Arist. autem hic inquit aliquid idem esse in seipso dupl̄r fieri posse, vel p̄ se,vel ſm aliud,per se loco huius,primo,dixit. In primis ergo demōstrat aliqd idem in seipso esse ſm aliud,deinde oñdit aliquid idem non posse in seipso primo esse,& primo neque per se,neque per accidens.

Nam cum id in quo est,& id quod in illo est totius sunt partes tūc totum in seipso esse dicetur. Quippe cum & per partes dicatur,ceu album,quia superficies alba, & sciens, quia anima rationis particeps scit. Dolium igitur non est in seipso,neque etiam vinum,sed vini dolium erit. Ambo nanque eius quod inest & id in quo est partes sunt. Hoc igitur modo fit, vt quippiam in seipso sit.

Quoniam pacto per aliud idem in seipso erit, demōstrat,quoniam per partem. Nam eo quod totius pars alia in altera est,dicitur totum in seipso esse, verū hoc abusiue dr̄,quoniam & consuetudo hoc sibi asciuit, & voluit vniuersa à partibus quibusdam apposite denominari,ceu dicimus Socratem calceatum, & Socratem album,vel scientem esse , cuius sane pars aliqua calceo induitur,ceu pes,vel albus est, quia superficies eius alba,vel sciens,quoniam anima scit. Ita igitur & vini dolium ipsum in seipso diceretur esse,quod pars huius totius in parte collocatur. Verum nō requiras, nec postulas tu exemplum omnibus modis simile, qm̄ non quēadmodum pes calceo induitur,& ita totum calceatum esse dr̄,partis appellatione appositæ toto denominato similiter dicendum est de vini dolio. Non.n.eo qd̄ pars in seipsa est,sic totum in seipso esse dr̄,sed tantum fructus vtilitatisq; ab exemplo capias,quod sæpe res à patre denominantur. Cum ergo & dolij vini aliqua huius totius partium in loco est,& non in aliquo præter totū,quod sit extra ipsum,sed in illo quod in toto est, poterit dici,locus in loco,quocirca diceretur & totum siue locus,& id quod i loco in seipso esse,qm̄ aliqua pars quidem eius est locus,& pars est in loco,si autem idem est locus,& id q̄ in loco est,aliquid idem erit in seipso velut in loco. Habes quoq; exēplum huius rei accōmodatius,vt illud sumet mouens. Nā vt dr̄ animal sumet moués,ita dolium vini in seipso dr̄,quandoquidem ambo eius quod inest,& id in quo est partes sunt, quarum altera dicereē in loco quæ vinum est, in quo autem, est locus.s.dolium, vinum igitur & dolium sunt totius partes,dico.s.huius dolium vini, nulla igitur partium seorsum in seipsa diceretur, sed totum(vt dicebatur.)

Sed vt primo fieri nequit,ceu album in corpore. Nam superficies est in corpore,scientia vero in anima.

Cum ostenderit, quomodo aliquid idem in seipso sit, qm̄ ſm aliud , nunc inquit non posse aliquid in se-

ipso esse primo neque per se neque per accidens, cum igitur primum per se demonstrat. Hic primo per se primo intelligendum est. Sed cum dixit non posse aliquid per se primo in seipso esse, ad id non amplius subiunxit exempla, sed ea quæ superius dixit, vbi dicere visus est aliqua denominari à parte. Nã cum superius dixit. Hoc modo igitur fit vt quippiam in seipso sit idest per partem. Rursus exempla de his quæ per partem dominantur exẽpla subiũxit. Nã ob sup̃ficiẽ in corpore, in qua albedo est, corpus album esse dr̃ & in eo esse albedinẽ.

Et per hac qua sunt, vt in homine partes appellationes ha non incongrue fiunt.

Appellationes eas vocat, quib. album, & sciã prædicantur de toto non primo, sed per superficiẽ, & aĩam, q̃ quidem partes per se non sunt, sed vt in hoĩe existunt. Nam superficies per se & anima quædã tota & vniuersa sunt, sed vt in homine sitæ sunt, partes habẽtur & appellantur. Hominem autem illum dico, qui constat aĩa & corpore. Quare si per hæc appellationes insunt toti, & hæc sunt partes, igitur locus à parte denominatur.

Dolium autem atque vinum cum sunt quidem seorsum non sunt partes sed cum simul sunt. Quocirca cum sint, qua partes erit idem in seipso, ceu albedo in homine quia in corpore est, & in hoc, quia in superficie. In hac autem non per aliud.

Si.n. pars totius est pars, & hæc sunt ad aliquid, quãdo igitur seorsum erunt doliũ & vinum, non erunt amplius partes cum fuerint præsertim inadæquatę, sed cũ fuerint partes inuicẽ mutuoq; conuenientes & coniunctæ, dicet idem totum in seipso esse per partẽ, vt vir albus dr̃ propter corpus, & corpus propter superficiem. Et rursus illius eiusdem attulit posuitq; exempla eadẽ.

Atque hac diuersa sunt specie, & aliam naturã vtraque & potentiam habent superficies inquam & albedo.

Qm̃ primo in superficie albedo est, nequis opinetur albedinem eãdem esse cum superficie, & hoc modo aliquid esse in seipso, modo ait hæc specie, & potentia esse inter se diuersa. Nam superficies semper est subiectum nõ solum albedini, sed etiam ipsi nigredini & omnino pluribus alijs. Albedo autem duntaxat in subiecto est, & simul esse cum contrario nõ potest, si ergo hæc sunt inter se diuersa aliud igitur in alio erit. Dixit autem naturam quoniam aliud est qualitas, & color, aliud vero est superficies terminus corporis & quantitatis. Item dixit potentiam, quoniam alterum est subiectum, & alterum est vt in subiecto.

Neque igitur per inductionem considerantes in seipso quicquam esse vllo dictorum modorum videmus, & ratione hoc fieri non posse constat.

Cum ostenderit, quomodo aliquid idem queat in se ipso esse, qm̃ per aliud, vult nunc demonstrare nec primo per se, nec primo per accidens aliquid posse in seipso esse. Et imprimis indicat non posse aliquid per se in seipso esse, quod quidem ostendit per inductionem, & per rõnem. Et primum per inductionem. Nã si tot sunt significatus, quibus aliquid in alio esse dr̃, quot ipsi numerauimus, & nullo horum modorum aliquid idem in seipso esse potest igitur vr̃ vt omnino nihil sit in seipso. Nam omnes significatus illius, quod est in aliquo, sunt quibus aliud in alio est. Neq;.n. cum dicimus totum in partibus idem in seipso dicimus esse. Nam aliud est totum & aliud est pars ipsa. Vnum .n. & idem est quidam habitus responsusq; coniunctionis connexionisq; partium, & forma aduenit illi in partium connexione, quę sunt plures differentes, quod quidem & per rõnem hũc in modum demonstrat. Et inquit alia ex diffinitio recipientis & alia rei receptæ quæ in illo est. Nã aliter definitur locus, & aliter id quod est in loco. Et simpliciter aliud est id quod vocatur in quo & aliud quod dr̃ in alio, si ergo aliquid idem esset in seipso, idem differentes, immo oppositas definitiones reciperet, & si exactius diligentiusq; dicere licet, aliquod idem ſm idem erit ea quæ differunt & sunt opposita. Nã idem recipere duas definitiones ſm aliam atque aliam proprietatem põt, ceu dicimus hominem esse animal rationale mortale, atque animal quod recto incessu ambulat, verum idẽ ſm idem oppositas definitiones recipere non potest. Nam locus, & id quod est in loco sunt de numero eorum, q̃ sunt ad aliquid, quæ autem ad aliquid sunt ad minimũ, dico sunt opposita, quæ etiam habent definitiones oppositas, si ergo erit aliquid idem in seipso, vt dolium vini in seipso est, id profecto accipiet oppositas definitiones. Et quoniam dolium est locus, & id quod in loco ponitur vinum, idem igitur definitionem loci & definitionem illius, quod est in loco recipiet. igitur dolium solũ erit simul dolium, & vinum, & econtra vinum solũ erit vinum simul & dolium, quod quis nõ videt ridiculum esse. Deinde volẽs opinioni fauere vt ipsam penitus cõfutet inquit, qm̃ & si id præcipue cõcederemus, qa pars in parte est, vtrunq; in altero esse ac dici, vt dici queat dolium & vinum esse doliũ & vinum doliumq; esse vinum, attamen neq; hoc mõ idem erit in seipso, sed vtrũque ipsorum recipiet, nõ quatenus vinum esse, sed quatenus dolium, similiter recipietur non quatenus doliũ, sed quatenus vinũ, quare neq; hoc modo idem erit in seipso, sed aliud in alio, quod quidem indicat, quia nihil est per se in seipso. Deinceps ostendit neq; per accidens aliquid esse in seipso posse. Nam videbitur forsitã, si aliquid idem potest esse in seipso per aliud, vt queat etiam per accidens in seipso esse. Vt autem sequamur demonstrationem, oportet assumere quid sit ſm accidens, quoniam valde breuiter & obscure aggredit̃ demonstrationem, secundum accidens igitur quippiam dr̃ habere aliquid, quod quidem alteri accidit, & illud quod sane dicitur haberi per accidens per se inest, illi cui illud accidit, exempli gratia dicitur album per accidens moueri propterea quod motus per se inest corpori accidit autem & Socrati album. Nam ob id motus p̃ per accidens inest albo, quoniam cui accidit album dico.s. Socrati ipsi per se inest, si ergo per accidens doliũ erit in seipso oportebit ergo aliquid aliud per se in seipso, ceu vinum & dolium accidens vino, vt eo quod p̃ se vinum inest amphoræ dolioq;, & accidens vino est dolium, per accidens in seipso esset. Nam aliter fieri neqt vt dolium sit per se in seipso. Vnde nemo ex.stimet definitionem quam diximus de illo quod est per accidens, sine vlla varietate conuenire etiam dolio. Nam neque alius est hic modus, qm̃ aliud alteri non inest per accidens, quemadmodum ibi, sed idem in ipso est. Sed quęrendum est quo pacto in his seruemus id quod per accidens. aliter nanq; seruari intelligentiam illius, q̃ est p̃ accidens, quam vt diximus, impossibile est. Si ergo dolium accidit vino, constat sine ipsum recipi per totam substantiam vini, qm̃ si non recipietur per totam substantiam, sed extremis suis ac terminis sese tãgunt, nõ amplius dolium vt accidens inerit vino, si autem p̃ totam substantiam recipiet̃, ergo corpus per corpus recipiet̃. Idem inquit in idem rõnẽ reflectemus more circuli, qm̃ denuo ipsum doliũ p̃ se erit in seipso. Quid ergo intererat à principio fateri doliũ in seipso esse, vel accidere vno, qđ amphoræ p̃ se inest. Rursus.n. ob vinũ ipsum doliũ erit in seipso & sic duas definitiones recipiet .s. loci & illius, q̃ est in loco, quare neq; p̃ accñs aliqđ idẽ poterit esse in seipso. Hæc itaq; dicẽs ex dictis modis illius, q̃ esse in aliquo dr̃, & Zenonis dubitationẽ dissoluit. Nã dubitauit Zeno, q̃ si locus est de numero eorũ q̃ sunt, & oẽ quod est locũ occupat, ergo & locus in quodam erit, quare locus in loco, & hoc abibit in infinitũ.

Hanc

Hanc igitur dubitationem ex his modis illius,quod est in aliquo,quos diximus,facile diluere possumus. Etenim & si non sit verum oẽ quod est,in loco esse tñ oẽm rem naturale necesse est in aliquo esse & si non in loco tñ ſm aliquẽ significatũ illius,quod est in aliquo,oportebit vt sit in aliquo,quare si locus est de numero rerũ naturalium,igiẽ in aliquo prorsus erit.Cum igiẽ multifariã dicaẽ id quod est in aliquo,erit igitur locus in aliquo non vt in loco,sed velut in subiecto, quo pacto,& proprie locus,dico.ẽ.terminus continentis in aliquo qdem erit.Nã in corpore erit,minime vt in loco, sed velut terminus in re terminata & finita. Itẽ ex dictis aliquid ostendit,quod quidem sæpe iam diximus.Nam si demonstratur,ob id fieri non posse,vt aliquid idem sit in seipso,qm altera est natura recipiẽtis & altera rei receptæ:Et non potest vnum & idem differentes diffinitiones recipere:Ex his liquet locum non posse materiã neq; formam esse.Nam quod est in loco, diuersum est ab eo qui est locus,sed materia & forma nõ sunt diuersæ ab ijs in quibus sunt,qm elementa conficiunt substãtiam eorum,igiẽ locus diuersus erit à materia & à forma.Cæterum ad contextum redeamus.Neq; igiẽ p inductionem considerantes.i.per inductionem & ad particularia respicientes, ſm nullum modorum in aliquo quos prius definiuimus ac determinauim⁹, aliquid idẽ in seipso erit,sed etiam ex ratione ipsa constat fieri nõ posse,vt aliquid idem sit in ipso.

Textus.

Oportebit enim ambo esse vtrunque,ceu dolium vas & vinum, & vinum vas,& dolium simul siquidem potest esse aliquid in seipso.

Inquit si dolium vini idem in seipso per se,& primo fatebimur esse ceu totum in toto. Nam hoc modo aliquid dr̃ esse in seipso primo,necesse erit totum vt totũ definitionem loci,& definitionẽ illius,qđ est in loco recipere,immo vtraq; erunt opposita ipsa.Est nanq; vt locus doliũ ipsum,vinũ aũt ceu id qđ est in loco, vel sim ꝑr humidum,quare cum dolium vini totũ idẽ in seipso erit,& doliũ cõstat,dico.ẽ.vas vinarium nõ solũ dolium fore,sed ẽt vinum,pariter & vinum nõ mõ vinũ, sed ẽt vas ipsum fictile,quapropter si hoc absurdũ est, fieri non poterit,vt aliquid per se primo in seipso sit.

Quare si quam maxime in sese sit, dolium quidem vinum recipiet non qua vinum est,sed qua est dolium, similiter vinum inerit dolio,non qua ipsum dolium esset, sed quatenus ipsum,atq; patet eorum rõnes esse diuersas. Nã alia est ratio eius in quo est, & alia illius quod est in illo.

Quod quidem nos prædiximus obscure his verbis insinuat.Cum.n.adduxit rõnem ad absurdum.ẽ. vt doliũ esset vinum,& vinum non mõ vinũ foret, sed ẽt ipsum dolium esset,vt ne quis dicat hoc minime absurdũ esse, qm vtrunq; potest dici & nominari vtriusq; noĩe cum alterum in altero sit:Nam vtrisq; est eadẽ vniuersitas. Hanc igitur rõnem admittens ostendit,hoc modo neque aliquid idem esse in seipso, sed aliud in alio. Et inquit,si.n.& quam maxime aliquis concederet dolium vinum esse,vt tueatur hoc modo idem in seipso esse,similiter & vinum dolium esse patet,profecto vt dolium non qua vinum est,recipiat ipsum vinum,sed qua illud vinum recipitur, similiter & vinum erit in dolio non, qua dolium,sed qua illud dolium recipit illud,quare vtrunq; habebit nomen vtriusq;,sed actionem nominis, igitur rõne sunt diuersa.Nam alia est definitio eius, in quo,& illius quod est in illo.Consequens igitur erat cõclusionem hoc modo inferre, quod quidem igitur aliquid idem per se in seipso esse nequit, perspicuum est, quod quidem non dixit.Ex quo autem demonstrauit, qm non potest aliquid idem in seipsu esse,hoc concluditur,dico.ẽ.locũ & id quod est in loco diuersa esse natura.Nam aliter assignabis definitionem recipiẽtis, & aliter ipsius rei receptæ,quare si definitiones sunt differentes, & ipsa distabunt atque dissentient inter se, sed differunt definitiones illius in quo & illius quod est in illo,ergo,& inter se differunt,& diuersa sunt.

At vero neque per accidens fieri potest. Nam duo corpora simul in eodem erunt. Etenim & ipsum dolium in se ipso erit,si cuius natura susceptrix est idem in seipso esse potest.Et insuper illud cuius est susceptiuum,ceu vinum si vini fieri igitur non posse vt in seipso quicquam sit proximo,ex his quæ diximus patet.

Hic bř inquit,quocirca & obscure, ostendit autem nihil per accidens in seipso esse. Nam(inquit)duo corpora in eodem esse accideret,& rursus eandem repetemus rõnem,quam & de illo quod per se in seipso adduximus,qm dolium rursus in seipso erit,& vtranq; definitionem recipiet,loci.ẽ.& illius,quod est in loco, duo igiẽ sunt absurda suppositionem sequentia,quæ bř demonstrauit.Nam si illud quod est naturæ suscipientis, per accidens in seipso esse põt,oportebit & illud esse in seipso cuius est susceptiuum & capax, ceu si vinum vino inest, inerit quoq; & capax eius per accidens vino, eo quod accidit vino quod per se in dolio est. Hac igiẽ ratione duo sequuntur absurda primum, vt corpus ꝑ corpus recipiatur,siquidem vino dolium accidit.Secũdo vt etiam dolium per se in seipso sit,quod quidẽ fieri non posse demonstrauimus.Nam in vino est dolium, & vinum est in dolio,igitur dolium est in dolio.

Id quod vero Zeno dubitauit,quoniam si locus aliquid est,in quonam erit haud difficile est soluere. Nihil enim prohibet vt primo locus in alio quidem sit, non tamen in illo,tanquam in loco,sed velut quidem sanitas in calidis, sicut habitus,et caliditas in corpore,vt affectio,quare nõ necesse est in infinitum abire.

Siquidẽ hoc mõ dubitauit Zeno.Si loc⁹ in aliquo est, qm oẽ qđ est ĩ aliquo est,& id qđ est in aliquo, in loco est,igiẽ loc⁹ in loco erit,sane rõ elenchusq; facilis est solutionis.Nã quippiã esse in aliquo multifariã dr̃ & non solũ in loco,quare nihil vetat locũ in aliquo esse ĩ quo nõ sit,veluti in loco.Si aũt queadmodũ ĩ superiorib. dicebaẽ,nõ ob id qa locus sit in aliquo,ꝑbauit ipsum esse illud ꝙ est in loco,sed hoc argõ,qa oẽ ꝙ est, in aliquo esse oportet,cũ loc⁹ sit de numero eorũ q̃ sunt, ergo locus in loco erit, nõ cõfutabiẽ ꝑ ea q̃ nũc dicunẽ,sed per illa q̃ ibi dicebam⁹,qm negabim⁹, ꝑpõnẽ.ẽ.ꝙ oẽ ens sit in loco.Cæterũ inquit.Nihil.n.ꝓhibet, vt primo locus in alio sit,attñ nõ in illo veluti in loco.Dixit aũt primo hoc ꝓprie,hmõi aũt locus est terminus cõtinẽtis.Hoc aũt dixit,qm & vas vini dr̃ esse locus.Itẽ aer dr̃ esse loc⁹ noster & terra & multa alia sic dicta loca appellãtur, q̃ ẽt in loco sunt,sed si ꝓprie acceperimus locum,in quo dam erit,ceu in corpore.Nã eius terminus est, sed non velut in loco,sed potius vt affectio quædam eius.

Illud autem patet,quoniam cum vas nihil eius sit quod est in seipso:Nã id quod inest & id in quo primo inest sunt diuersa locum neq; formam,neq; materiã esse,sed diuersum. Hæc n.illius sunt aliquid quod est in vase, materia inquam ac forma. Hæc igitur de ipso loco sint dubitata.

Hic(vt dicebã)rurs⁹ oñdit ex dictis locũ neq; mãm, neq; formã eẽ.Et inqt loc⁹ nihil est eorũ q̃ sunt in loco, sed ꝑter earũ essentiã est,sed mã & forma sunt elementa illorũ,in qb sunt,dico.ẽ.rerũ cõpositarũ,à qb. diuersa nõ sunt,locus igitur neq; materia,neque forma erit.

Sed quid nam sit locus hoc modo perspicuum fiet.Sumamus autem de ipso quæ quidem ipsi vere & per se inesse videntur.Censemus itaque locum esse primo continens illud cuius est locus,& nihil esse rei, præterea primum locũ neque maiorem neque minorem esse. Item neque ob vnoquoque relinqui & separabilem esse. Insuper omnem locũ habere has differentias sursum & deorsum.

Hic deinceps cum velit tradere quid ſit locus, prius affert ea quæ communi conſenſu loco competunt. Deinde perſequitur oſtendere vnde viri moti fuere, vt ad notitiam loci peruenirent. Et cum cauſam explicat, q̃dam huic theoremati, quæ illam ſequuntur adiungit, poſtremo talem de loco definitionem tradet, quæ omnes dubitationes contra locum adductas (vt inquit) p̄ſoluat atque demonſtrauit omnia loco ineſſe, quę communi conſenſu per ſe ineſſe dicuntur. Et cauſam difficultatis de loci contemplatione patefaciet. Prius igitur vt dicebam, quæ communi cõſenſu loco inſunt affert, quæ quatuor ſunt numero, primum quidem eſt vt contineat id quod eſt in loco. Hoc enim cuncti communi notitia tenuerunt. ſ. locum continere id quod eſt in loco, ceu dolium vinum continet. Etenim hoc quidam locus eſt, & cum locus continens non ſit aliquid ipſius rei, quæ continetur. Hoc autem Themiſtius inquit eſſe id quod ſecundo ineſt loco, quocirca tria alia adfert, & quinque vniuerſa eſſe videtur dicere. Sed mihi vr̃ Ariſto. hoc totum. ſ. vt locus ſit continẽs & nihil rei ſit, velut vnum ponere, quia ſuperficies vr̃ corpus continere & totum dicimus continere partes, vnde ne videat̃ eodem modo locum continere quo totum partes continere dicimus adiunxit id. ſ. vt nihil rei ſit. Nam totum eſt aliquid partis, locus ergo cum continet nihil eſt rei contentæ, non finis terminuſque nec vniuerſitas, nec affectio nec aliquid aliud. Indicat etiã Ariſt. ſe velle hoc totum. ſ. locus eſt continens, & nihil rei contentæ velut vnum accipere, eo quod deinceps velut aliud principium aſterens inquit. Præterea primum locum neque minorem neq; maiorem eo cuius eſt locus. Hoc igitur eſt ſm eorum quæ inſunt loco. ſ. vt neq; maior neq; minor ſit locus eo quod eſt in loco, locum autem cum dico qui proximus, & vniuſcuiuſq; proprius eſt. Nam ſi minor fuerit non continebit corpus, & ita non oẽ corpus particulare dico erit in loco, ſi autem maior fuerit, poterit ſane & aliud corpus recipere, & ita non primo locus erit. Item accidet vacuum eſſe, quod quidem fieri non poſſe paulo poſt demonſtrabimus. Tertium autem eſt, quod loco competit, vt nõ relinquatur ab vnoquoq; neq; ſeparabilis ſit. Verum ſcriptura contextusve duplex eſſe fertur. Nam in hoc loco cum negatione dicimus. Item neq; ab vnoquoq; relinqui neq; ſeparabilem eſſe, alias legitur contextus ſine negatione. ſ. Itẽ ab vnoquoque relinqui & ſeparabilem eſſe, ſi ergo cõtextus iacet ſecundo modo. ſ. item ab vnoquoque relinqui ceu in multis exẽplaribus habetur de ſingulari loco p̄ximе continente, hæc inquiet, quem dicimus relinqui, ab eo quod eſt in loco atque ab eo ſeparari. Eſt. n. illud verbum, & ſeparabilem eſſe, declaratiuum expoſitiuũque illius præcedentis. ſ. (relinqui) ſi autem contextus, iacet cum negatione hoc modo (neq; relinqui) certe de omni loco ſimpliciter, & non de particulari ſingulariq; loco intelligendus eſt cõtextus. Nam locus ſimpliciter non deſeritur à corporibus, q̃m corpus omnino in qd̃dam loco eſt. Nã ſi hunc deſerit corpus attamen in alio quodam erit, & locum ſimpliciter non relinquet. Et aliud verbum quod ſubiungit dicens, neq; ſeparabilem eſſe, ſm hunc contextum ponitur pro hoc, & nihil rei eſt, ſed extra ſubſtantiam eius & nihil conferens ad ſubſtantiam eius. Quartum autem, vt omnis locus habeat ſurſum & deorſum, ſed non ſimpl̃r vnuſquiſque locus. Nam vnuſquiſq; locus particularis, vel ſurſum, vel deorſum eſt, ſed in oĩ loco eſt ſurſum & deorſum. Quintum etiam addũt interpretes Ariſt. ſ. vt locus ſit immobilis, quod quidem & ipſe paulo poſt addit. His ergo hunc in modum cõi conſenſu loco competentib. oportet nos talem definitionem de loco reddere quæ adductas dubitationes de ipſo perſoluat, & quæ loco videntur ineſſe competereq; tueat̃, & patefaciet cãm difficultatis contẽplationis de loco. Deinceps igit̃ quærit. Vnde hoĩes in notitiam loci venerũt, & inquit nullo alio modo, quam ex motu ad locum. Nam ſi res immobiles prorſuſq; virtutis cientis expertes eſſent, nunquam in notitiã loci veniſſemus, ac nunq̃ cognouiſſemus, id qd̃ eſt in loco, & locum diuerſa eſſe. Nunquam. n. dici põt vniuerſum vnum continuum eſſe. Nunc aũt quia videmus res tranſmutari & alio atq; alio res duci ac pergere ad cognitionem hanc peruenimus, vt alterum ſit capax, quod quidẽ eſt locus, & alterum id quod eſt in loco, quocirca inquit cœleſtia corpora maxime in loco eſſe conijcim⁹, ac ſuſpicamur, q̃m & in his maxime motum localem eſſe conſpicimus. Cum ergo dicit motũ, localem nos in cognitionem loci duxiſſe, numerat ſpecies eius, vt clarius oſtendat id in vnaquaq; ſpecie, q̃m hæc ſunt mutationis ſm locum cauſæ. Tres igit̃ ſunt inquit mutationis ſm locum ſpecies, latio, auctio, diminutio. Etenim quæ augentur, vel diminuunt̃ locum ex loco mutant, & ſi nõ qua tota vniuerſaq; ſunt, attñ ſm partes. Item ſm tota quamquam non mutẽt, locum ex loco, attñ vniuerſa, vt vniuerſa aliqñ maiorẽ cum augẽtur aliqñ vero minorem cum minuuntur, locum occupant, ſed eorum (inquit) quæ mouentur ſm locum, alia mouentur per ſe, alia vero per accidens & horum, quę mouentur per accidens, alia hmõi ſunt (inquit) q̃ poſſunt etiam per ſe moueri ceu nauta & clau⁹ in nauigio ac partes totius. Etenim nauta & clauus nauigij per accidens mouentur moto nauigio, & partes per accidẽs, mouentur moto ipſo toto, verum hæc quidem omnia per accidens mota per ſe etiã moueri poſſunt. Etenim partes diuulſæ à toto, vt manus, vel pes ſuapte natura queunt moueri per ſe. Nam & ſi amplius non eſt pars à toto diuiſa attamen vt ſubſtantia per ſe moueri poteſt. Atqui accidẽtia vt albedo, ſimus & ſimilia cum per accidens mouentur moto homine, per ſe nequeunt moueri, q̃m neq; ſeparari poſſunt ab his in quib. ſunt, hæc autem adiecit, q̃m dixit motum localem nos duxiſſe in cognitionem loci, oſtendere volens non quibuſcunq; modis mobilia ſm locum ſimpl̃r cõferre ad præceptionem notitiamq; loci capeſcendam, ſed ſola ea q̃ per ſe mouentur. Ea vero quæ mouent̃ per accidens, quemadmodum neq; proprie mouent̃ ita neq; egẽt loco, neque nos trahunt ad notitiam loci. Cum itaq; hęc explicat, ea quæ ſunt velut in toto, ac ea q̃ ſunt velut in loco, à ſeſe mutuo diſtinguit & ſeparat, cum & multa q̃ primo loco inſunt, qui proprie locus dr̃, ceu continere p̄xime vnumquodq; videant̃, etiam toti vniuerſoq; cõpetere. Etenim totum continet partes quibus neq; maius neque minus eſt. Item quemadmodum ſingula ad ſua loca feruntur, ita pariter ad ſuas vniuerſitates pergunt. Deinde ut prius explicat, quis ſit proprie locus, quoniam non quia uidemus dici in mundo eſſe, mũdus eſt locus noſter, ſed quia in aere ſumus, in quo etiam eſſe uidemur, quia in hac ipſius parte proxime unumqd̃que continente ſumus. Hic igitur eſt proprie locus, cum itaque hoc modo ſit proprius locus, differt id qd̃ eſt uelut in toto, ab eo, quod eſt uelut in loco, quoniã id quod eſt in toto, eſt continuum toti in quo dicitur eſſe, ſed id quod eſt in loco nõ eſt continuum loco, ſed attiguum. Nam alter localis termin⁹ eſt, & alterum eſt id quod in loco manet. Itẽ quia id quod eſt in toto, non mouetur in toto, ſed cũ toto cietur, ſed illud quod uelut in loco eſt ſiue locus moueatur ut uas eſt, ſiue non poteſt moueri per ſe in loco. Nam quæ in orbem mouentur in ſuum locum cientur. Item humida in ſuis uaſib. ut aqua im amphorã, uel in peluim. Item locus neq; maior neq; minor eſt eo qd̃ continet. Sed tu dices, quo modo ſi locus continet, neq; maior, neque minor erit.

Nam

Nam continens est maius contento, Dico igit, qđ si totum aeris corpus dixerit cótinere reuera maius erit cótinens. Si autem non totus aer fuerit locus, sed eius extremū ꝓxime cōtinēs qđ est ꝓprijssime loc⁹ hoc neq; maius neq; minus erit, q̄m superficies, q̄ ambit & suphcies illius, quod est in loco, cohæret & adæquantur.

Et corporum vnumquodque ad proprios locos suapte natura ferri ac in his manere, aut sursum aut deorsum pergendo.

Hoc nō induxit velut quippiā aliud qđ loco cópetat sed velut cōsequēs huius. Insup oēm locum habere has drias sursum & deorsum, vel ēt hoc adducit tanq̄ id ꝓbat hāc snīam. sic.n. in locis est sursum & deorsum, vt singula ad proprium locum naliter ferant. Et cum sunt in loco pter naturā res ipsæ, ibi manere nolunt, sed affectus naturalis in proprium locum ipsa deducit, & cum locum naturalem consecutæ sunt, ibi manent, & ex eo non dimouentur loco, nisi vi & præter naturam.

His suppositis reliqua contemplemur oportet. Atq; enitendū est hoc modo facere considerationē, vt ipsum quid, assignetur, quod ea qua dubitantur soluat, & ea quæ loco competere videntur, compleretur tueatur, ac ipsa difficultatis, & dubitationum quæ circa ipsum sunt, ca pateat. Sic n. vnumquodq; pulcherrime demonstrari profecto potest.

Idest post hæc quæ loco insunt enarrata, oportet niti cōsiderationem hoc modo facere, vt ipsum quid assignef ac vt dubitata soluanf &c. His nanq; regulam nobis vtilissimā affert, quo pacto debem⁹ diffinitiones de reb. tradere. Inquit ergo oportet definitionem de loco assignandā hoc modo esse vt oīs dubitatio contra rem ipsam adducta per ipsam tollaf, & q̄ cōi cōsensu insunt rei, seruenf in seipsa. Itē vt per ipsam ostendaf, q̄ sit cā difficultatis circa rei inuētiōé, atq; quid illud sit, quod mouet dubōnes de ipsa. Cæterum verba contextus hn̄t nonnihil obscuri & difficultatis circa constructionem eorum, sed ita legenda sunt, oportet aūt eniti cōsiderationem hoc modo facere, vt quod quid est hoc modo assignetur &c. Cōiter igitur hoc modo legantur.

Primum oportet animaduertere, quoniam locus non quæreretur, si non foret motus aliquis secūdum locum. ob hunc enim cœlum maxime in loco esse putamus, quoniam semper motu cietur.

Vnde in notitiam loci hoc modo venimus his quærit, & inquit, quod ex motu ad locum.

Huius autem latio, auctio, diminutio. Nam in auctione & diminutiōe fit sane mutatio. Et quod prius hic erat id ad maius, vel minus translatum est.

Huius non simpliciter motus, sed motus ꝭm locum. Quod vero auctio & diminutio sint quidā motus, ꝭm locum, probat, eo quod quæ augentur non eundē locū occupant. sed interdum maiorem interdum vero minorem, cum igitur aliquid augetur, vel diminuitur, hac ratione mutat locum, vel in maiorem, vel in minorem, ea ratione sane sunt motus secundum locum.

Mouetur autem alia per se actu, alia per accidens. Et horum per accidens alia per se moueri possunt: vt corporis partes & clauus nauigij. Alia nequeunt, sed per accidēs semper mouentur vt albedo, & scientia. Hæc enim propterea mutantur loco, quod id in quo sunt, mutatur. Atqui dicimus esse in cœlo tanquam in loco, quia in aere sumus qui est in cœlo. Et item in aere non vniuerso, sed ob vltimum ipsius & continens in aere dicimus non esse.

Secundum ar Simeatum. Q̄m dixit nos peruenisse in notitiam loci ex his quę mouentur in locum, & dixit quid esset motus ꝭm locū, vult etiam facere diuisionem illorum, quæ mouentur ad locum, quoniam non omnia quouis modo moueri dicta ꝭm locum cōferunt ad notitiam loci, vt ergo ostē dat quæ sint illa, quæ conferunt, & quæ non, inquit igitur eorum quæ mouentur ad locum nonnulla moueri per se, nonnulla autem per accidens, confert ad notitiam loci, sed solum ea quæ mouentur per se, veruntamen eorum quæ mouentur per accidens, nōnulla sunt quæ possunt moueri per se, vt natura, & clauus, in nauigio, ac partes totius, quæ tamen, quia mouentur cū toto nihil conferunt nobis ad cognoscendum quid locus sit. Nam mouentur ꝭm accidens, quemadmodum igitur non proprie mouetur, ita neque loco indigent, nō enim sunt per se in loco, quocirca neque nos ad notitiam loci perducunt. Sed quoniam nos dicimus esse in cœlo velut in loco, ꝓpterea quod in aere sumus, & hic est in cœlo: Vult hic separare ea quæ sunt, vt in loco, ab his quæ existunt velut in toto, sed rursus imprimis, qs sit proprie locus demonstrat. Nam cum prorsus ea cōmemoret, quæ velut toti insunt, ac ea quæ possunt per se moueri, & tn̄ cum toti insunt mouentur duntaxat ꝑ accidens, vult separare hæc ab illis, quæ sunt velut in toto. Nam hoc modo magis demonstrabitur ea nihil nobis subsidij esse ad perceptionem loci capessendam.

Nam si vniuersus aer sit locus, locus profecto cuiusque non erit æqualis cuius est locus. At æqualis esse videtur. Talis autem est is in quo quippiam primo est.

Quod non sit vniuersus aer locus, sed finis terminus que eius quod proxime vnumquodq; continet demonstrat ex assumpta prius dignitate de loco, in qua dicebatur locum esse æqualem illi, quod est in loco & illo non maiorem, nec minorē, si ergo totus aer esset locus, certe non esset, æqualis locus vnicuiq; qđ est in eo, sed nūc ob dignitatē, ergo non vniuersus aer locus est, qui si ēt diceret locus noster, parte eius diceref q̄ nos cōtinet. Id circo inquit, vt̄ quidem primus locus in quo vnumqđ que est æqualis esse illi, quod quidem velut in eodem loco est. Dixit autem videtur, pro apparet & est.

Cum igitur non diuisum est id quod continet, sed continuum, tum in illo non tanquam in loco, sed velut pars in toto esse dicitur. At cum diuisum est, atque attiguum, tū primo est in quodam vltimo continentis.

Cum dixisset quis esset primus locus, cæterum seiūgit ea quæ sunt velut in loco ab his, q̄ sunt velut in toto cum etiam partes videantur à toto contineri atq; totū partibus neq; maius, neq; minus esse appareat: quę igit differentia quodve discrimen est? Inquit quoniam partes totius non sunt diuisæ à toto, sed illi continuæ sunt. At ea quæ sunt in loco non sunt illi continua, sed diuisa, & eidem solum attigua sunt.

Quod neq; pars est eius, quod est in ipso, neq; maius, sed æquale. Nā in eodem sunt eorum vltima, quæ sese tāgunt.

Inquit & finis terminusq; continētis neq; pars est illius, qđ est in ipso, sed extra illud est & ab illo alien⁹, itē neq; maior, neq; minor est, qđ quidē ostēdēs subiūgit. Nā in eodē sunt eorū vltima, q̄ sese tangunt. Idest simul & ꝭm idem tangibilia sunt extremis sese tangunt, sunt aūt vltima corporū & termini ipsæ superficies. Cū igit superficies inuicem cohærent & adæquantur, superficies nanq; localis. i. q̄ locus est cū ea cohærent, & adæquantur, quæ est illius quod locum occupat, quib. adęquatis vna fit, quare in eodem ambæ erunt, si autem in eodem fuerint, ergo & æquales erunt, igitur neq; maius, neque minus erit continens contento, sed æquale.

Et si continuum est non illo, sed cū illo mouetur, Sin vero diuisum, in illo cietur, siue illud moueatur, siue non.

Alterum discrimen inter ea quæ sunt in loco, & ea q̄ sunt in toto. Inquit ergo partes cum continuæ sint cū toto, non mouentur in toto, sed cum toto. Nam moto ipso toto vna mouetur, & pars, quo fit vt in toto non moueanf partes vt in loco. At ea quæ sunt in loco, cum diuisa ab eo sint, non mouentur simul cum loco, sed in loco mouentur, ceu sphęra, & aqua in vase vbi loco immobili circa ipsum mouef. Et si locus (inquit) moueaf,

vt dolium,aqua tamẽn non cum ipso,ſed in ipſo moue tur. Nam dolium non penitus eſt aquæ primus locus, ſed caua ſuperficies eius,q̃ ẽt immutabilis eſt.Neq; igit̃ manus diceret̃ moueri in toto,ſed cũ toto,neq; ea quæ ſunt in loco,cum loco moueri dicunt̃,ſed in loco, non idem igitur eſt id quod eſt in toto & id qđ eſt in loco.

Præterea cum non eſt diuiſum , vt pars in toto dicitur eſſe,ceu in oculo pupilla,aut in corpore manus. Cum vero eſt diuiſum in illo eſſe dicitur,ceu in cado aqua,aut in dolio vinum. Nam manus cum corpore mouetur,aqua autem in cado ciatur.

Videtur eadem dicere. Nam rurſus eadem repetit, ſed quoniam paulo prius duplici exemplo rationes po ſuit,ob id nunc repetit,vt etiam exempla addat.

Iam igitur ex hiſce patet,quid nam ſit locus. Quatuor enim fere ſunt,quorum vnum aliquid eſſe oportet , aut ſi forma,aut materia.

Vult cæterum hic explicare quid ſit locus. Nam cũ quatuor ſint(inquit)quorum vnum aliquid eſſe locum neceſſe eſt,ſi ergo demonſtrabitur locum non eſſe aliquid trium neceſſario quod relinquitur erit locus. Nã ex his quæ loco competunt,prius ducebamur ad exiſti mandum locum eſſe materiam,vel formam,vel interca pedinem quandam inter confinia extremaq; continen tis cauſam,ceu interuallum inter cauã vaſis ſuperficiẽ comprehenſum,aut ipſa extrema continẽtis , vt ipſam cauam vaſis ſuperficiem.Nam qua locus continet & de finit id,quod eſt in loco , atq; æqualis eſt termino eius, forma eſſe exiſtimatur. Nã vniuſcuiuſq; circũſcriptio & termin' forma eſt, formam autem dico eam quę ſ̃m figuram,& formam dr̃,ſed qua manens vnus, & idem aliud & aliud corpus recipit materia vr̃ eſſe.Nam mate riæ proprium eſt aliam atq; aliam recipere formam,& ſubſtantiã.Qua rurſus locus eſt ſeparabilis, & alter ma nẽs vnus,& idem aliud atq; aliud corpus recipit,vr̃ eſſe ſpacium interuallumq; quoddam, diuerſum ab his cor poribus,quæ in ipſo recipiuntur. Nullo.n. alio modo venimus in cognitionem,vt locus aliquid eſſet , niſi ex viciſsitudinaria corporum tranſlatione. Si ergo locus vnus & idem manens corpora viciſsim tranſmutata re cipit,& ea corpora quæ in eodem incidunt,& accedũt ipſiſmet mutuo ſunt trina dimenſione dimenſa:Neceſ ſe eſt vt etiam receptaculũ recipiens ipſa hmõi ſit,qua re & locus erit trina dimenſione dimenſus.Rurſus qua terminus continentis adæquat̃ contento & nihil ſpacii intercipi ſinit præter corpus contentum,& in viciſsitu dinaria corporum mutatione, ſtatim corpori exeunti alterum ſuccedit , vt nunquam vacuum intercipiat̃ inter terminos,locus videbitur eſſe terminus corporis. Quod vero fieri nequeat, vt præter vnum aliquid horum quippiam alterum ſit locus,hoc ſane ex diuiſione hunc in modum probandum demonſtrandũq; eſt.Qđ mutatur ſ̃m locum , vel ſ̃m aliquid horum in ipſo eſt, vel ſ̃m aliquid horum circa ipſum mutatur , ſiquidem igitur ſ̃m aliquid horum in ipſo mutatur,vel ſ̃m mate riam oĩno mutatur,vel ſ̃m formam,ſi autem ſ̃m aliqđ horum circa ipſum,vel ſ̃m interuallum quod compre henditur inter terminos continentis,vel ſ̃m ipſius terminos.Cum igitur quatuor ſint,forma,materia,interuallum,quod comprehenditur inter terminos continẽ tis:Et finis terminuſve ipſius continentis: quæ loc' eſſe exiſtimantur,ſed ſi demonſtrabit̃,ipſum nõ eſſe formã neq; materiam,neq; interuallum',neceſſe eſt, vt id qđ reſtat,locus ſit dico.ſ.terminus continentis. Quod qui dem igitur neq; forma,neq; materia ſit, iam multis argumentis oſtẽſum eſt,& nunc commemorat. Et addit hoc,quod ſi locus vr̃ forma eſſe ,ꝑpterea quod ipſa eſt, in eodem terminus contenti, quo neq; maior neq; minor eſt,ac ſeparatur ab eo cuius eſt forma, nihil habet, cũ forma ſit finis terminuſq; rei contentæ , & locus rei continentis. Nam & ſi locus & forma continent, ac am bo æqualia ſint his quæ in eis ſunt, tñ ſi locus aeris cõti net,finis eius eſt locus,ſed forma eſt finis cõtenti, qua re locus nõ eſt forma,ſed neq; materia. Nã ſi hac rõne vr̃ materia eſſe,quia manens vnus,& idẽ recipit diuerſa corpora, rurſus tñ hac rõne à loco diſtinguit̃,q̃ de ma teria ipſa dicimus,quod ipſa ſit hoc aliquid.Nam quod erat ante hoc aer,dicimus fieri,aquam,ſed de loco hoc non dicimus,qñquidem non ſoleamus dicere locu pri' extitiſſe aerem,modo aquam, immo terminum vaſis, vel interuallum,qđ vbi erat prius aer,nũc eſt aqua. Hi ſce igit̃ & multis argumentis neceſſarijs,quæ ſuperius, adduximus,ſane conſtat,locum neq; materiã neq; formam eſſe.Quod autem neq; ſit aliquod ſpacium inter terminos continentis hoc mõ oſtendit,licet obſcuriſsi ma ſit verborũ ſnĩa,& niſi ſemetipſum in rõnib.de vacuo interpretatus eſſet,certe intelligi exponiq; nõ potuiſſet:Sed alij contextus intelligentiam aliter explicare nituntur.Si eſſet(inquit)locus ſpacium inter terminos continentis clauſum,cum corpus in eo ingrederet̃ reciperet̃ locale ſpacium.ſ.quod recipit in loco ꝑ ipſũ vniuerſum ſpacium corporis:Nam locus videlicet reci peret ſ̃m oẽm ſui dimenſionem corpus,quare dimenſiones corporis recepti ac loci ſeſe mutuo reciperẽt ac penetrarent,quemadmodum igitur totum ſpaciũ loci per totum ſpacium corporis recipit̃,ita ẽt pars loci re cipiet̃ ꝑ partẽ corporis,qm̃ ſi non reciperet̃ pars per par tem neq; ſane totum per totum ſeſe inſinuauerit ac receperit,ſi ergo oẽ corpus oĩſq; magnitudo in infinitũ diuiſibilis eſt,& locus in infinitum diuidendus erit atq; corpus quare actu infinitũ erit , neq; ſolũ vnũ infinitũ immo duplicabit̃.Nã infinitũ cũ locus diuidet̃ tum etiã corpus diuidet̃,ad cuius rei explicationẽ ac dilucidatio nem verba exponamus.Sic.n. inquit. Quod ſi eſſet tale quid interuallũ aptũ ad capeſcendũ corpora in eodẽq; loco manẽs,infinita loca ꝑfecto eſſent,&c.Ideſt qñ.n. aer cederet aquæ, & in eodẽ loco aeris ĩgrederet̃ aqua ceu in dolio,ꝙ quidem vniuerſa aqua in vaſe patit̃ , cũ ipſa patiat̃ ipſa recipi per totũ loci interuallũ qđ vaſe comprehendit̃,idem ẽt oẽs partes aquæ in vniuerſo lo co ſubibunt.ſ.ipſæ quoq; recipient̃ ꝑ partes loci,quare & ipſæ.ſ.vnaquæq; earũ ꝓpria circũſcriptione,poſitio neve ſuũ ꝓprium locum obtinebit.Quod autem Ariſto.ſubdit alterum argm̃ eſt,ꝙ tale ſit,ſi locus aquæ nõ eſt cõcaua vaſis ſuꝑficies , ſed aliqđ alterũ ſpaciũ ꝓter ſpaciũ aquæ à cõcaua vaſis ſuꝑficie cõtentũ , ꝙ quidẽ aqua ingrediẽs ꝑ ſeipſam totã recipit,cũ ergo trãsferret̃ vas,cõſtat ſane totum vas aliũ quẽdã locum recipe re,cũ & ipſum ſit trina dimẽſione dimẽſum,quare ſpa cium locale recipiet̃ ꝑ totum vas, quare & per aquam quæ intus iacet,ac per ſpaciũ recipiẽtis aq. Nam occupabit̃ prorſus aliqua pars localis ſpacij in quo amphora eſt ac aqua q̃ in dolio iacet,vñ occupabit̃ & alterum ſpacium qđ inter cauã ſuperficiẽ amphoræ continet̃, quare tria ſpacia in codẽ erũt.ſ.locale ſpaciũ ĩ vaſe,ſpa ciũ in illu receptum,& pars luci totius amphoræ, in q̃ amphora trãſmutata eſt '. Qđ ſi hæc admittunt̃ primũ accidet,vt locus in locũ migret & mutet̃. Nã cum mu tat̃ amphora & ſ̃m ſeipſam totã ſit in locali ſpacio,qđ trina dimenſione conſtat , ſpacium quod inter ipſam, comprehenditur recipiens aqua in loco erit. Et ſi poſſunt eſſe duo,& tria ſpacia in eodem ſimul, plura in eo dem erunt,atque infinita. Vt autem rationem clariorẽ manifeſtioremque efficiam exemplo ipſam repetam. Sit ſextarius quidam,dico.ſ. menſura quædam ſiue ſit amphora ſiue alterius cuiuſuis vaſis mẽſura,ſi ergo ſpa cium,quod inter latera comprehenditur alterum erit ꝓter corpus,quod eſt in ipſo,ceu præter aquã,ſi totus,

sextarius iniiceref in maiori vase, constat sane, vt etiam spacium locale in sextario cóprehésum cum sit trina di mensione dimensum, recipiaf per totá aquá sextarij, quare etiá p profunditaté eius recipief: ergo per aquá, q intus manet, ac per spacium recipiés aquá, quare tria spacia in eodé erunt, quod si rursus iniecero vas in dolium. s. in amphoram rursus idé accidet & recipietur interuallum amphoræ per vniuersa spacia vasis, similiter si rursus amphora iniiceretur in culeum, spacium culei locale reciperetur per totam amphorá, & ita in infinitum, quare accidet multa loca esse in eodé ac multa spacia simul, ꝙ quidem fieri nequit. Themistius aút hunc locum hoc modo exponit, si esset (inquit) spaciú ꝙ per se naturaliter esse & in seipso manere posset, infiniti loci forent. Quamobrem? qm̄ si vas aliqn̄ aqua vel aliquo alio corpore plenum aliquo traduceretur, quicquid tota aqua in vase, efficeret, idé quoq; partes aquæ agerét. Cú itaq; tota aqua cótinens proprium spaciú, vase trásflato vná & ipsa mouef, sic etiá vnaquæq; illius pars sua spacia propriaq; obtinens mouebit vna cum vase. Porro cum alio fuerit delata amphora palá est ipsam habiturá spacium ꝙ inter continentis terminos cóprehenditur. Eius autem spacij ꝙ aqua in amphora obtinebit ét aquæ partes suas portiones obtinebunt, sed vide tu quot in eodé sunt spacia. Primum quidé est ꝙ obtinet aqua in amphora, dico. s. illud locale ꝙ inter amphoræ limites cóplectif. Secundum auté est ꝙ continét aquæ partes. Ná vt totum obtinet totum interuallum, ita & vnaquæq; pars quæ aliquá partem spacij obtinebit. Et cum vnaquæq; sit in loco, ac interuallum ꝙ continet tota amphora. Item & pars spacij quam obtinet tota amphora, in qua ét est aqua pars totius. s. ꝙ amphora & aqua constat, & huius rursus id spacium ꝙ obtinent partes, quibus sit adieceris id spacium ꝙ est amphoræ totius, vt corpus ipsa est, & illud aquæ, vt corpus, ac ea spatia ipsarum partium veluti corpora sunt, plura nempe cóperies in eodé spacia, & cum sectio magnitudinis habeat in infinitum, profecto & in infinitum adiectio spaciorum atq; cumulus abibit. Nam si locus est spacium, necesse est vnamquanq; parté in proprio loco esse per se. Nam vnaquæq; corporis pars aliquam partem spacij localis obtinebit. At illis qui locum aiunt esse continentis terminum non accidit asserere vnamquanque corporis parté per se in loco esse, immo neq; his accidit esse in loco per se, quæ sese tangunt, dico. s. termini sed hæc oĩa eo ꝙ totum est in loco per se, per accidés dicuntur esse in loco. Nihil. n. ipsorum proprie à loco continetur, qm̄ pars continua est toti quæ vel prorsus non tangit locú, vt sunt partes in profunditate, vel non vndiq; tangit sed parte tm̄. At locus vult totum id ꝙ é in seipso continere, totú igitur solum per se in loco est, & per totum partes dicuntur esse in loco. Illis aút quia autumant locum esse interuallú, opus oĩno est asserere partes per se in loco esse. Ná velut cubiti vlnæq; tres dimensiones, si extiterint corporis dimensiones, per tres dimensiones loci cubiti vel vlnæ sese insinuabút atque diffundent, quocirca & partes per partes recipientur, alioquin si partes partibus non recipiuntur, neq; totú toto complectef, & apud me nihil interest siue quis assessat spacium locale per corpus recipi, siue ecótra corpus recipi per spacium loci. Ná idé incómodú sequitur siue alterum per alterú ac reliquú per alterú recipiatur Quare si vnaqueq; pars per se in loco est per se, & magnitudo in infinitum diuisibilis est, igif & loci infiniti erunt. Hoc igif est argumentum ꝙ his continetur. Alterum deinceps argumentum similiter Themistius interpretatur. Qm̄ si locus esset spacium translata amphora & aliquo recepta, constat sane ipsam in loco sibi adæquato recipi, quare si amphora vnius cubiti vel vlnæ secundum oés dimensiones erit, certe & locus recipiens ipsum tantus erit, quare & locus inter limites superficiei comprehensus qué occupat aqua, aliquá loci parté occupabit, q̃ tota amphora nó occupat, quare locus in loco erit, & non mò duo loci in eodé erút, sed ét plures vt demonstrauimus, si quidé spaciú locale ꝙ occupat aqua, dico. s. interuallum inter cauá superficié vasis cúprehensum, postq̃ receptum est aqua per ipsum sit. Ná si postquá aqua recepta est per illud, non amplius fuerit, certe neq; aqua erit in amphora velut in loco, siquidé locus est ipsum interuallum, ꝙ si non est cum aqua inest in amphora, accidet ét vt neque prorsus aliqn̄ sit. Ná si ob id quia aqua in idé incidit, quispiá dicat, non amplius idipsum spacium esse, cum & antequá esset ibi, quippiá aliud erat corp' in dolio, siue aer, siue aliquod alterum corpus cum nequeat vacuum eé, vt deinceps demonstrabif, & aliud esse non potest, necesse est igif vt prorsus in amphora sit loci interuallum inter limites vasis comprehensum, si ergo necesse est, vt prorsus sit, igitur translata amphora simul spacium transfertur, & ingreditur loci parte, quem tota amphora occupauit. Quæ igitur sint confutationes quibus tollitur locum esse spacium, ex interpretationibus contextus Aristot. explicatæ hæ profecto sunt. Quot vero extra textum addunt interpretes, & quot dicerent qui tuentur, locú esse interuallum, explicata textus sententia, dicemus.

Aut spacium inter extrema comprehensum.

Extrema. s. corporis cótinentis, ceu si amphora esset cótinens, spacium illud dicebant esse locum antiqui qđ inter extrema limitesq; amphoræ comprehenditur.

Aut ipsa extrema, si non sit interuallum vllum præter ipsius corporis magnitudinem quod est in loco. Atqui patet horum tria locum esse non posse. Verum quia continet forma esse videtur.

Inquit si interuallú ꝙ capif inter extrema cótinétis corporis nó sit aliud pt̃r corpus ꝙ ĩ ipso collocaf, Ceu si aqua vel aer esset, cú neq; materia, neque forma sit locus, restat itaque illum esse terminum continentis.

In eodem enim sunt vltima continentis & contenti. Sunt igitur ambo fines sed non eiusdem. Sed forma quidé ipsius rei, Locus autem continentis corporis.

Dixit in eodem pro simul, & pro hoc mutuo adæquantur & cohærent. Vnde videtur locus forma esse, veruntamen discrimen mox prodit in lucem, qm̄ & si ambo fines sunt, & in eodem, attamen locus finis terminusque continentis corporis est, & forma est finis illius quod continetur, quare non erit locus forma.

Quia vero id quod continetur atque diuisum est interdum transfertur eo manente quod cótinet, vt aqua ex vase, interuallum quippiam esse videtur quod est inter extrema tanquá aliquid aliud præter corpus quod trásfertur. Hoc aút ita non est, sed quoduis eorum corpus incidit qua vicissim transmutátur, atque suapte natura tangi queút.

Causam explicat, qua nonnulli locú spatiú esse putauere, spaciú aút illud dico, ꝙ capif inter limites continentis corporis. Quocirca inquit quemadmodú in quodá vase eodem manente, plura incidunt corpora, qm̄ sic videnf plura corpora eundé locú occupare, videbitur locú esse quoddá spacium diuersum ab eo quod recipitur in ipso. Non est inquit alterum spacium, sed alterú quippiam quoduis corpus quod in eo incidit. Quare non est aliquod spacium inter limites comprehésum præter corpus quod in ipso introducitur.

Quod si esset quippiam interuallum quod suapte natura esset ac in eodem maneret infinita loca profecto essent.

Dixit autem quod suapte natura, propter interuallum mathematicum. Nam illud natura non est, sed animi cogitatione ac pceptione. Dixit ergo quod suapte natura pro hoc scilicet quod cum sit etiam subsistit. Item

dixit maneret.i.immobile esset, pp naturales magnitudines, quas cum motu quodã omnino contemplamur.

Si enim transferatur aqua & aer, idem faciẽt omnes partes in toto, quod vniuersa aqua in vase.

Idest eorum quæ mutuo succedunt vicissimq́ue cedunt, in proprijs locis, quod quidem vniuersa aqua in toto vase facit, & singulæ partes aquæ in partibus loci efficient. Vt igitur tota aqua recipitur per totum interuallum locale, & interualla, ipsa inter se adæquãtur ita & partes corporis cum partibus loci idem subibũt, sed cum magnitudines in infinitum diuidantur, in infinitũ igitur diuidentur corpus, & locus, quare vnus locus diuidetur in infinita loca, similiter & corpus.

Item simul locus transferetur, quare loci alius locus erit, ac multa loca simul erunt.

Alterum argumentum, qm̃ si spacium quod capitur inter limites vasis alterum fuerit præter corpus, quod in illo est, necesse erit, vt translato vase, simul etiam spacium transferatur, quare & locus transmutaret̃ ſm locum. Et qm̃ locus, qui recipit vas totus p totã profunditatẽ recipit̃, profecto recipit etiã interuallum quod intus capit̃, quare loci locus erit. Et multa spacia interuallaq; in eodẽ erunt, imprimis interuallum inter extrema vasis, secundo corpus, quod in ipso est. Item pars interualli suscipientis totum vas in qđ recipit̃ pars vasis, dico.s. aqua si ergo multa interualla simul ac in eodẽ esse poterunt, quid vetat vt infinita in eodem habeantur.

At non est alius locus partis in quo mouetur, cũ vas totũ transfertur, sed idem. Nã in quo sunt aer, & aqua, vel partes aquæ in eo mouentur, sed nõ in eo loco ad quẽ accedunt, qui quidẽ est pars loci qui est locus totius & cœli.

Contra ſm argumentum hæc vr̃ obijcere, in quo cõcludebatur locũ in loco esse ac simul multa loca haberi. Nam interuallum inter cauam superficiem amphoræ comprehensum quod quidem recipiebat aquam in aliud ingrediebatur spacium transmutata amphora. Inquit igitur hoc absurdum non accidere his qui fatẽtur locum esse terminum continentis. Neque n. necesse est mutato toto vase, vt pars eius alio recipiat̃, dico.s. aqua non recipiet̃ in alio loco ab illo in quo à principio erat, & cum quo mouebatur, qui sane locus est concaua superficies vasis, sed totum mox in alio loco sese recipit. Nã ab altera superficie aeris continetur cuius quoque pars in eodem loco est, qm̃ ab eadem superficie continetur, dico.s. concaua vasis, & non alio ab eo in quo est simul cum toto. Nam aqua non obtinet aliquam loci partẽ illius.s. in quo totum vas existit sed simul cũ toto in illo, est per se autem non est in alio loco ab eo in quo prius erat. Partẽ igitur appellat totius amphoræ plenæ aeris vel aquæ, ipsam aquam vel aerem. Est igitur pars toti⁹ amphoræ, vel aqua vel aer, cuius erat vas plenum. Nam in quo sunt (.i. in superficie cõcaua vasis) aer, & aqua & partes aquæ in eo mouentur. Dixit autem mouẽtur ꝑ hoc simul mouentur. Item dixit (aer & aqua) ꝑ hoc aer vel aqua, qua plenum vas erat, igitur in loco, quẽ à principio aqua vasis pleni pars obtinebat cum alio transfertur vas, ipsa manet, & non in eo loco in quo totum nuper translatum est, qui est pars aeris continens ipsum. Inquit autem locus est pars huius loci qui est totius cœli. Hic cœlum vocat mũdum, igitur mundani loci pars est locus, qui continet ipsum vas. Verum cum dicit, aer & aqua adiecit vel partes aquæ.i. neque tota aqua, neq; partes eius translato vase alio, aliquam partem loci quẽ vas recepit, occupant, sed aliquo tota aqua ex prĩcipio, erat in eodem manet, ac translato vase alio tota aqua & partes eius loco suo non amouentur. Quod quidẽ adiecit indicans id incommodum non accidere his, qui fatẽtur locum esse superficiem, ꝙ partes actu sint in loco, quod sane absurdum per prius argumentum illis accidebat, qui locum interuallum esse contendebant. Nam ij coguntur fateri partes actu in loco esse, siquidem mutuo vicissimq; sese recipiunt interualla ac penetrãt. qui vero aiunt locum esse terminum, non premuntur id fateri. quippe nulla pars totius parte superficiei circũscribat̃, quẽadmodũ circunscribit̃ à parte interualli, quare his, qui tuentur locum esse terminum continentis, nullum eorum absurdorum accidit, quę ij qui locum interuallum quoddam esse contendunt, fateri coguntur.

Atqui materia quoque locus esse videbitur, si in quiescente & non separato sed continuo quispiam considerauerit. Nam vt si alteratur, erit igitur aliquid quod nunc est album olim nigrum erat. Et nunc quidem durum est, olim autem molle erat, quapropter dicimus, & materiam aliquid esse, sic & locus per quandam talem imaginationem esse videtur. Verũ illud quidem, quia quod erat aer id nunc est aqua. Locus autem quia vbi erat aer, hic nũc est aqua. At enim materia. vt antea diximus, neque à re separabilis est, neque continet, loco autem vtrunque competit. Si ergo locus non est quicquam horum trium neq; materia, neque forma, neq; interuallum aliquid aliud semꝑ præter rem quæ transfertur, necesse est reliquum illorum quatuor esse scilicet terminum corporis continentis.

Cum dixerit vnde locus cogitabatur esse forma ac interuallum, nunc autem dicit, vnde existimat̃ esse materia. Et inquit siquis considerauerit in quiescente re.i. siquis in re quiescẽte in loco, & non transmutata ab eo conceperit animo, eandem fieri & corrumpi interituramq; esse loco existente immobili, dico exempli causa, si in vase aqua fuerit, qua postea non priuato in eodem aer ingrediatur, hoc sane modo videbit̃ locus magis esse materia, qm̃ non amota re à loco in eodẽ aliud atque aliud ingreditur corpus. Nam hoc modo fit mutatio in materia forma immota ſm locum, quæ in ipsa materia est. Si ergo decet locũ assimilare materię exẽplo aquæ in amphora hoc facile ĩtelligi poterit quo circa aqua in amphora transmutetur in aerem, vel in qppiam aliud corpus, vt manẽte re immobili aliud atque aliud corpus in amphoram ingrediatur. Dixit autẽ (& non separato) idem cum quiescente geminatione vocabuli. Deinde cum dixit (continuo) pro existẽte & cõsequente, quoniam hic non est proprie continuum. Cęterum inquit per quã animi cogitationem visa est materia diuersa esse, atque altera ab omnibus formis, quæ ipsi adueniunt, eo quod res ipsa aliquando alba, aliquãdo nigra fit atq; alia & alia forma formatur, per eandẽ vr̃ locus diuersus esse ab his, quæ in loco fiunt, quare si res loco immobilis transmutatur, videbitur sane idem materia & locus esse. Verum aliquod discrimen est. Nã materia ipsa fit alba, vel nigra vel homo aut equus. Locus autem hæc recipit, sed hæc nõ fit, quapropter visus mosq; noster varius est in rebus ipsis. Nam de materia dicimus ipsam prius extitisse aquam, modo vero aerẽ, de loco autem dicimus, quia vbi prius erat aqua nunc est aer. Item quod quidem prius dicebatur, materia qdem à re inseparabilis est, locus autem separabilis est.

Atque id corpus contineri dico quod latione mouetur.

Contineri loco (inquit) ac in loco esse affirmo non simpliciter omne corpus, sed quod suapte natura põt aliquando moueri, & aliquando non. Nam hoc mobile est, quod quidem dixit, vt complectatur ea solum, q̃ ortui interituiq; sunt obnoxia. Nam cœlum nõ est mobile, sed semper mobile, quapropter neque vniuersum est in loco. Dixit autem latione (pro recta latione) Nã latio in rectum fit, at orbicularis motus non latio vocatur, sed circũlatio, igitur si quippiam est mobile ſm lationem id omnino in loco est, attamen econtra non sequitur, si quippiam sit in loco vt idem sit mobile ſm lationẽ. Nã sphæræ quæ intra ambitum octauæ ac illius,

quæ astrorum fixorum esse dr̃, continetur in loco qui-
dem sed tamen non mouentur secundum lationẽ. Sed
quomodo velit sphæram non errantium siderum esse
in loco, & quomodo non, ipsum dicentem ac explican-
tem hoc paulo post intelligemus. Verum rationẽ exa-
ctam perfectamque de his afferre atque considerare al
terius facultatis erit, dico. s. quomodo cœlum collocet,
vel secundum partes vel secundum totum.

DIGRESSIO.

Cæterum occasio est qua nonnulla nobis discutien-
da sunt, ac tandem videndum, si argumenta Aristot. ali
quid necessarij concludant, per quod ostendebatur fie
ri non posse, vt locus esset aliquod interuallum trifariá
dimensum. s. trina dimensione cõstans. Itaque si locus
quem statuunt esse spacium existimabitur per totum,
corpus qđ in ipso est recipi. Et deinde illud diuidi hoc
modo, vt actu infinitæ partes eius statuantur, ac ipsum
locum actu in infinitum diuidi, hoc sane absonũ pror
susq; in vtile est, & nihil verisimile apud me habet. Nã
& si locum quem asserunt esse nteruallum trina dimẽ-
sione constans, corpus esse affirmarent, forsitan neque
hoc modo absurda (quæ prædiximus) sequerentur. Ve
runtamẽ paralogismus facile coarguitur & refellitur,
quoniam non posuerũt antiqui locum esse corpus. Ne
que. n. idẽ dictu est trina dimensione dimensum, & cor
pus sed incorporeum. Nam id propria rõne vacuũ esse
statuerũt, quocirca quid cogit vacuum vel recipere pe
netrareq; corpus, quod in ipso est, vel recipi penetrari
que per ipsum, ac mox diuidi ipsum actu? Nam corpus
recipi in vacuo nihil aliud est, quam ipsum implere. Itẽ
si per corpus reciperetur vacuum, quid vrget, quaque
necessitate impellimus, vt mox ipsum diuidi secarique
asseramus cum sit incorporeum? Nam incorporeũ cũ
per corpus recipitur nullam diuisionem neque sectio-
nem efficit. Nimirũ albedo caliditas, & omnes alię qua
litates cum recipiuntur per vniuersum corpus, dico. s.
per profunditatem, latitudinem, & lõgitudinem, in eo
sane nullam diuisionem efficiunt, quod quidem euenit
non eo quod qualitates sint, sed quia sunt incorporeæ.
Non. n. potest suapte natura neq; aptum est corpus di-
uidi ab incorporeo, quod si dicerent immo quia spa-
cium est quoddam vacuum, ob id diuidetur, his sane re
spondeo, quod ipse neq; hoc modo video nos cogi, vt
id asseramus. Nam si spacium est trifariam dimensum
attamen omnino expers affectionis est, & incorporeũ,
cum idipsum nihil aliud sit quam locus vacu⁹. Quo pa-
cto igitur id quod est prorsus affectionis expers, & nul
la qualitate corporali, neque densitate & raritate, neq;
prorsus exemplari formaq;, neq; aliqua alia id genus, &
potestate formatũ in corporibus diuisionem efficiet,
quemadmodum igitur superficies cohærẽs superficiei
nullam diuisionem efficit, immo si infinitæ superficies
inter se cõuenirent, neque aliquam auctionem, neque
diuisionẽ inter se efficerent. Eodem, etiam modo si li-
neæ infinitæ inter se conuenirent seseq; tangerent neq;
sese diuiderent neque aliam auctionem producerent,
sed in eodem infinite ipsimet cohærere possunt, cuius
rei causa nulla alia est, quã hæc, quia sunt incorporeæ:
Ita etiam si spacium trina dimensione constans adhęse
rit alteri interuallo trifariam dimenso, cum illud sit in
corporeum, nullam dimẽsionem, nullam affectionem,
Secundum argumentum. nihilque aliud efficiet, & producet. Item si trina illa di-
mensio incorporea, & recepta per corpus, quod quidẽ
dictum est. s. cohęrens corpori diuideret ipsum, eadem
sane absurda etiam rationibus Aristotelis accidunt. Nã
ipse vult locum æqualem esse illi, quod est in loco, ac in
eodem esse terminum continentis, & terminum contẽ
ti, si ergo in eodem sunt vtriq; termini, quemadmodũ
itaq; totum in toto est, ita & pars in parte, cum igitur,
magnitudo sit diuisibilis in infinitum, accidet vt infini
tæ sint partes superficierum. Nã si non vnaquæq; pars,
superficici vnicuiq; alterius cohæret neq; tota toti, erit
igitur actu infinitum, neque volo dicere vt vna sit in al
tera velut in loco, qm̃ & si non esset veluti in loco, atta-
men inter se cohærent, quatenus igitur cohærent, sese
mutuo recipiunt, quare etiam sese diuident, vel ergo li
nea lineæ cohærere non potest, similiter neque superfi
cies superficiei, vel hæc poterũt inuicem cohærere, cur
& trina dimensio (cum sit incorporea) trinæ dimensio
ni cohærere non poterit? Nam quæ maior assignatio
est, vt longitudinem longitudini cohærere admittam⁹,
similiter latitudinem latitudini, & non profunditatem
profunditati? Etenim longitudo, & latitudo non sunt si
ne corpore, sed sunt in corpore, quæ tamen similib. co
hærent, cum quidem sint incorporeæ, spacium autem
locale non modo incorporeum est, sed etiam est à cor
pore abiunctum ac per se subsistens non habens essen-
tiã in subiecto. Igiť multo magis ipsum cohærere cor-
pori poterit idipsum corpus immune ab affectione ser
uando. Nam si spacium qua spacium simpliciter alteri
cohærens, mox ipsum diuideret, imprimis quidem di-
uiderentur à sese inuicem spacia, deinde linea lineæ co
hærens ac superficies superficiei idem efficerent, quan
doquidem etiã ipsæ sint spacia. Si ergo nihil tale his ac-
cidit, non igitur spacium, qua spacium est causa diuisio
nis esse affirmabitur, quare neq; profunditas profundi
tati cohærens diuisionis causa erit. Nam id esset placito
alicuius, vt cum sint dimensiones. s. lõgitudo, latitudo,
& altitudo, longitudo, latitudoque cohærentes sese nõ
diuidant, & profunditas profunditati cõiuncta sese mu
tuo secent. Igitur non quoduis spacium, quod est spa-
cium simpliciter est diuisionis causa, sed cum materia
quod corpus est. Nam materia est causa cur formæ a-
gant, & patiantur, illas dico quæ suapte natura agere,
& pati omnino possunt. Neq;. n. contraria mutuo pate
rentur si causa efficiẽs, & patiens non esset in materia,
. s. si non essent in materia naturales affectiones, quare si
trina dimensio, aut interuallum trifariam dimensum il
lud locale dico, incorporeum expersq; materiæ est, ne-
que producet in ipso corpore ingresso & collocato af-
fectionem, neq; ab eodem patietur. Nam ea sola agũt,
& econtra patiuntur quæ materiam habent, nihil igiť
cogit, & si vacuum reciperetur per corpus, ipsum diui
dere, neq; ab ipso diuidi. Ego autem & illud adijcio, q̃
quanquam locus est trina dimensione constans corpus
esset, neq; aliquid nos vrgere posse, vt fateamur cum re
ciperetur in ipso loco id quod ingreditur in eo, vel cũ
ipsemet locus per ipsum reciperetur, hoc absurdum se
qui. s. diuidi infinitum ea quæ sese mutuo recipiuntur,
sed sequitur vel corpus per corpus recipi, quod plane
impossibile est, vel alterum corpus totũ vacuum esse,
vt hoc modo reliquum per ipsum recipi queat. Immo
& ipse Aristoteles dicendo corpus per corpus recipi,
nunquam dixit sequi absurdum hoc vt corporea in in-
finitum actu diuidantur, sed dixit sequi, vt corpus ma-
ximum recipi posset in minimo. Item meminisse opor-
tet ea, quæ ipse Aristoteles dixit cõtra illos, qui rerum
auctionem fieri dicebant per quædam inania meatus.
Nam cum illi faterẽtur eo res augeri, quod cibus ingre
diebatur illos meatus inanes, qui intra corpora manẽt,
ipse optime in illos inuectus dixit, ex hac eorum posi-
tione sequi, vel corpus vniuersum vacuum esse, si totũ
per totum augeretur, vel duntaxat inanes meatus im-
pleri, & minime fieri auctionem. Et nunquam dixit va
cuum recipi per cibum, & diuidi in infinitum. Sic igiť
dicerent, & ij qui asserunt locum esse interuallum, quũ

corpus recipitur per vacuum, implere ipsum, ac minime vacuũ diuidi à corpore, quod in sese recipit, sed solum implere vacuum, & non diuidere ipsum. Non.n. in corpore suscipitur, sed id quod in eo recipitur corp' est, qm̃ vacuum penitus immobile est, siquidem incorporeum sit. Nam si esset corpus, cum id quod est in loco reciperetur per ipsum, necesse esset, vt etiam locus, cum sit corpus per illud reciperetur. Sed cum interuallum propria suaq; rõne sit vacuus locus solum implebitur ab eo corpore, quod in eo sese recipit. Verũ siquis contenderent volens vacuum recipi etiam in corpore quod in eo est, nos illi id concedemus, qm̃ neq; hoc modo aliquid absurdi ex rõne sequi vr̃, vt iam demonstrauimus. Nam vacuũ recipietur in corpore ipso non moto, sed solum corpus per illud diffunditur, & in illo mouetur. Quod quidem igitur primum argumentum Aristotelis nihil necessarij cõcludat neq; aliter suadeat, vel verisimile quippiam adijciet satis demõstrauimus. Deinde argumentum quod sequitur quandam persuasionem habet, sed celat elenchum densitate, veruntamen neq; ipsum omnino verum est. Nam illud primum absurdum quod adducit .s. duo spacia vel plura in eodem esse, non video quo nam pacto illud possim absurdum dicere. Nam si idem esse dicere corpus & interuallum, reuera si non possent duo corpora, simul in eodem esse neq; possent interualla simul ac in eodem esse. At id modo veteres non admittunt neq; autumant. In primis ergo si duæ lineæ mutuo ipsismet cohęrere possunt, & nõ solum duæ, sed etiam infinitæ, similiter & superficies q̃ sunt interualla & magnitudines. Quid vetat & trinam ipsam dimensionem .s. vacuum non posse corpori trina dimensione constituto cohærere? Nam vt incorporeæ lineæ & superficies eo, quod in corporeæ sunt ipsismet mutuo cohærere, queunt, & si constitutæ etiam incorporibus sint. Ita quid prohibet si locus fuerit incorporeus ipsum corpori cohærere posse? Etenim in eodem corpore ꝯm idem plures inuenis qualitates, ceu in mel le tonacem dulcem, flauam grauem, & humidam dicimus, quemadmodum igitur in his nihil vetat plura in corporea simul, & ꝯm idem in eodem corpore esse, ita neq; si spacium incorporeũ fuerit nihil vetabit in vno, & eodem corpore plura intervalla recipi cũ vni incorporeo alicuius corporis termino, alterius corporis terminus cohærere queat. Quod quidem igitur, & si concederetur (cum sit locus trifariam dimensus) multa spacia incorporea in vno, & eodem corpore esse, nullũ sequatur absurdum, abunde ostẽdimus. Neq;.n. sequitur hoc trifariam est dimensum, ergo est corpus, neq; hãc esse corporis definitionem admitteremus, qm̃ ipsum cum quippiam aliud sit ita est trifariam dimensum. Nã corpus est substantia cui accidit quantitas, trina autem dimensio cum sit quantitas accidit substantiæ, & corpus est substantia, quare trina dimensio accidit corpori. Nam corpus est quatenus ex materia cõstat, qua vero quantitas corpori accidit, hac rõne corpus est trina dimensio, quæ in rõmb. contra Melissum plane dixit. Quocirca probationis causa assumam vnam ibi dictorum sententiam, & si plures assumere possim, quę hoc modo se habet. (Atqui Melissus id quod est infinitum esse asserit, ergo id quod est quantitas aliqna erit. Nam infinitum in quantitate est. Substantia autem infinita, vel qualitas, ant affectio infinita esse non potest, nisi p accidens, si ergo substantia est cum quãtitate (Nam infiniti rõ quantitate vtitur, sed non substantia neq; qualitate) Plane igitur per hæc Aristoteles inquit quantitatem substantiæ accidere, sed trina dimensio, est aliqua species quantitatis, ergo trina dimensio accidit substãtiæ, sed corpus est substantia, corpori ergo accidet trina dimensio, si corpori itaq; accidit trina dimensio, nõ ergo trifariam esse dimẽsum, est definitio corporis, sed inseparabile accidens, non ergo necesse est si hoc est trina dimensio ergo corpus est. Verum quædam dubitatio rõni accidit, nunquid possimus separare quantitatem à substantia. Sed posterius hoc considerabimus, ne diuagemur sermonisq; continuationem intercidamus. Quod quidem igitur non sit impossibile neq; absurdũ plura spacia in eodem esse demonstrauimus. Verum nihil vrget eos, qui statuunt interuallum locum esse, fateri plura spacia in eodem esse quam duo, neq; locum in loco fieri neq; penitus locum moueri. Neq;.n. amphora translata, spacium quod intus recipit aquam vna cũ amphora transferetur, sed tota amphora totum locum mutabit. Nam vacuum immobile est. Quẽadmodum igitur si sphæra solida quædam esset, quæ in aliquo immitteretur tantum loci sane impleret, quantum magnitudinis ipsa capit, quam si deinde traduxeris aliquo, nihil vacui recipientis ipsam traduces, neqũe id qđ sphæræ profunditatem implebat, sed transmutata sphæra aliam, atque aliam interualli partem implebit ipso interuallo immobili. (Nam quo pacto moueretur vacuũ?) Sic etiam & si continuum non esset id quod est in loco, sed attiguum (vt amphora se habet) idem rursus accidet. Nihil.n. interest, si rationem de continuo vel de attiguo considerabimus, quoniam neque in attiguo est vacuum quod corpore non impleatur. Quemadmodum igitur in continua, ac solida sphæra .s. pila, cum trãsmutaĩ nulla pars vacui ĩtus manet, q̃ cõtineat partes sphęræ in profunditate, ita & si illam animo conceperis esse diuisam, vt partim extrinsecus contineat, partim autem intus contineatur. (Nam hac ratione assimilatur amphoræ) nihil plus ipsa translata continebit quam prius, sed quemadmodum cum transferatur aliquo, tunc tot spacium in quo erat deseruit, & aliud implebat, in quo ipsa collocabatur manente spacio. Ita & si ipsa diuisa foret, idem rursus accideret. Neque.n. quia diuideretur sphæra alio quodãmodo impleret locum, quam prius implebat. Neque.n. quia ipsa diuiditur, idcirco mouetur interuallũ locale, sed alijs loci partibus tribuuntur, qm̃ partes etiam actu diuisæ sunt, neq; eo quod pars proprium obtinet locum, iam cogitur locus vna cum ipsa transferri, sed cum mouetur totum vnaquæque pars quæ continebat, vacui partem relinquit: & in alio fit. ergo non necesse est, neq; locum moueri, neq; locum in loco esse, neq; multa interualla esse in eodem. Nam semper prius loci interuallum in quo erat, mobile relinquit & in alio spacio locali fit, quãdoquidem corpus semper in loco sit, solum igitur corporale spacium põt in spacio locali esse, vt duo queant interualla ipsismet mutuo cohærere .s. interuallum corporeum ac loci intercapedo, in qua corpus est, tertium autem interuallũ intercludi interq; mitti non potest, neque in eodem esse, quandoquidem nequeant duo corpora eundem continere locum, vt superficies plures in eodem esse possunt. Verum impossibile est plures superficies quam has duas actu ipsismet coniungi cohærereq; videlicet superficiem continentis corporis & superficiem contenti. Nam tria corpora mutuo sese tangere ꝯm idem nequeunt. Ita sentio dę interuallis locorum, q m̃ quanquam plura interualla incorporea in eodem esse queant, attamen actu esse non possunt, propterea quod neq; duo in eodem loco esse queunt, neq; vacuum in vacuo. Nam immobile vacuum est. Verum siquis forsitan concederet vacuum in vacuo esse, quod quidem sic non est, cõstat sane vt vacuum in vacuo ita esset, quemadmodum linea in linea ac superficies in superficie ęst. Vt igitur si infinitæ lineæ simul essent non maius totum efficerent quam illa quæ erat à principio, sed vna tota linea fit, similiter & si superficies in eodem

essent

Contra secũdum argumẽtum Aristot.

Tria o lib.

Q̃ rõ Arist. nõ cogit plura interualla in eodẽ esse.

essent ac puncta non maius illud efficerēt in quo sunt, quam prius, ita si vacuum in vacuo fieret, ita esset totū sicut à principio. Nam totum toti cōiungitur, sed cum manifestum sit idem esse dictu vacuum & spacium locale, trifariam dimēsum, igitur impossibile est vacuum in vacuo recipi, ac locum in loco, vel moueri locū qua locus est. Quod autem his qui statuunt locum esse interuallum vacuum propria rōne alterum ab his corporibus, quæ in eo recipiuntur nullum absurdum eorum (quæ Arist. conclusit) accidat, satis demonstrasse puto. Et quod locus non sit terminus cōtinentis demonstretur hoc modo. Nam si id quod est in loco nihil aliud est quàm corpus, & non per aliud quippiam in loco est, q̄ quatenus corpus est, illud autem quod est in superficie continentis non qua corpus in ea collocatur (Nam corpus est trifariam dimensum, sed id quod est in superficie quatenus superficies longitudine & latitudine solū constat, non potest esse trifariam dimensum non igitur superficies est locus, sed finis terminusque continentis: quatenus continet contentum superficies est, non igitur terminus continentis, quatenus continet contentū est locus. Nam cum superficies duplici (vt dixi) dimensione constet, non poterit in seipsa recipere id quod trina dimensione constat quatenus tale est, quandoquidem non totum vndique illud tāgeret, neq; superficies totum corpus reciperet. Nam quo pacto aliquis tueri posset corporis profunditatem in superficie collocari, siquidem solum termini corporis erunt ij qui in superficie sunt. Item si locum oporter æqualem esse illi, qd' est in loco. Nam id erat vnum inter alia commune postulatum, certe superficies nō erit locus. Quomodo.n. superficies potest esse æqualis corpori? Si autem aliquis dicat, eo locū æqualem esse illi quod est in loco, quod locus cohæret termino contenti ac illum tangit: Scias hunc duntaxat tueri locum æqualem esse termino ei⁹, quod est in loco, & non æqualem illi quod cingitur loco, cum terminus non sit per se in loco, quare si verū erit postulatum quod asserit oportere locum nō æqualem illi esse qui est terminus contenti, sed ipsi quod cōtinetur loco, id autē quod est in loco cum corpore est, ergo locum oportet æqualem esse corpori, sed impossibile est superficiem æqualem corpori esse, qm̄ neq; linea æqualis est superficiei, neq; punctum lineæ, igit̄ impossibile est locum superficiem esse. Præterea si oportet locum immobilem esse, & superficies cum sit termi- *Tertium argumentum.* nus corporis simul cum corpore mouetur cuius est terminus, impossibile igitur est superficiem locum esse. Si *Responsio q̄dam.* antem quispiam dixerit superficiem quatenus loc⁹ est, immobilem esse qua vero superficies ipsam moueri, as- *Obiectio* sero id minime verum esse. Nam locus est, quatenus talem positionem & habitum habet erga id, quod est in loco, ceu quatenus ipsum tangit, & continet ipsum. Sed neque hoc modo immobilis est, quādoquidem me manente, & non alio proficiscente, is locus qui me contiet dico.s. superficies aeris, qua tangit me aer, non maneat, sed vna cum aere moueatur, & continuo alia atq; alia aeris pars contineat me. Similiter etsi cœli extremū dixeris nostra positione, & quoad nos locum esse, neq; hoc immobile est, neq; semper eadem pars superficiei concauæ cœli eandem partem corporis quod intra eā capitur, tangit, etiam si ea quæ continentur manerent, propterea quod cœlestia semper mouentur, quare si nihil est immobile præter terram, non poterit igitur locus immobilis esse, etsi quod continetur immobile foret. Si ergo communi conceptione (vt ipse Aristoteles inquit) locum immobilem esse oportet, & terminus cōtinentis immobilis non est, quandoquidem simul moueatur cum eo cuius est terminus manente ipso contēto immobili, igitur terminus continentis non est loc⁹.

Item si omnis motus ꝭm alterationē fit, aut ꝭm auctionem diminutionemq;, aut ꝭm locum. Nam ipse Aristoteles demonstrauit iuxta tria prædicamenta tantū verlari motum.s. circa quantitatem, qualitatemq; & prædicamentum vbi, quem vocat lationem, cuius alter mot⁹ orbicularis est, alter vero motus rectus appellari solet, vt ipse plerisq; in locis determinat, quandoquidē in eodem libro videatur illum partiri in duas species, quarū altera latio vocatur, alia circunlatio. Et vltima sphæra, in orbem ducitur, igitur mouetur ꝭm locū, deinde cū tali motu moueatur, qualis igitur erit locus sphæræ siderum non errantium, cum nihil extrinsecus ipsam cōtineat? Ac proinde vř non recte traditā fuisse ab Aristotele de loco definitionem, cum omne corpus sit in loco, & definitio quam ipse affert non cuique corporū congruat. Vnde volentes interpretes afferre quo pacto sphæra siderum non errantium moueatur ꝭm locum, cum non sit in loco potius omnia confundunt, quam quicquam apertum dilucidumve dicāt quod persuadere queat. Nam inficiari sphæram siderum non errantium moueri ꝭm locum non possunt, neq; fingere possunt, quo alio motu moueretur, atqui, qualis sit locus, ꝭm quem ipsa moueatur, dicere nesciunt, sed veluti ij sunt qui taxillo ludunt, siquidem aliam atque aliam rationem afferant, & his omnibus quæ garriunt positiones, & postulata quæ à principio Arist. dat petitque, ipsi destruunt ac tollunt. Etenim Arist. rationis imbecillitatem exiguumq; vigorem, obscuris verbis aut occultasententia cum celasset, sic volentibus id perscrutari tradidit, vt velint ac queant rationes ad vtranque partem cōuertere. Idcirco interpretum alij seruāt locum *Prima opinio* sphæræ astrorum non errantium esse superficiem connexam curuamq; Saturni sphæræ qui omnia fere com- *Primum argumentum.* munia postulata de loco tollunt, quæ sane Aristot. posuit, ceu hæc locum extrinsecum esse ab eo quod est in loco, ac continere ipsum, & locum æqualem esse illi qd' est in loco. Nam hi (cū ita sentiant de loco vltime sphæræ) quo locum esse æqualem ei quod est in loco assignare affirmareq; poterūt. Deinde accidit his, qui sic aiūt, asserere idem ꝭm idem locum esse, & id quod est in lo- *Secundum argumentum.* co. Nam si Saturni sphæra ꝭm superficiem connexam est locus sphæræ siderum non errantium, & rursus ꝭm eandem superficiem contentam ab ipsa sphæra non errantium astrorum in illa est velut in loco, idem igitur, dico.s. eadem sphæra Saturni ꝭm suam superficiem cōnexam locus erit sphæræ stellarum non errātium & in illa erit velut in loco. Sed quonam pacto hoc affirmare possumus, vt idem sit locus alterius quod est locus eiusdem.s. quomodo potest asfirmari, vt connexa superficies sphæræ Saturni sit locus sphæræ non errantium siderum, quam habet pro suo loco? Nam quomodo idē ꝭm idem potest contrarios habitus oppositasq; positiones recipere. Nam idem esse pater eiusdem, & suimet filius non potest seruata vera intelligentia positionis, & habitus, circa quem versatur ratio. Quapropter qui ita sentiunt sphæram non errantium siderum in loco esse, communes conceptiones de loco dirimentalij igitur sic sentiunt, sphæram talem in loco esse, alij vero continuas partes eiusdem sphæræ inter se mutuo lo- *Secunda opinio.* ca esse assentiunt. Nam vnaquæq; pars à partibus circū *Primum argumentum.* circa continetur, qui etiam concessa postulataq; de loco demunt. Nam ipse Aristoteles sæpe dixit partes cōtinui non esse per se in loco, sed per accidens, quatenus totum in loco est. Deinde quomodo oportet locum nihil esse rei, siquidem partes inter se mutuo sunt loca. Nam si vniuersitas est aliquid partium, immo idipsum quod omnibus partibus constat, & vnaquæque pars ad conficiendum vniuersitatem cōfert, igitur partes sunt aliquid ipsarummet quandoquidem ad eandē essentiā constituendam

constituendam mutuo concurrant, siquidem vnaquæque à vniuersa diuulsa seiunctaq; periclitatur ne essentia priuetur, & intereat. Deinde si locus vniuscuiusque partis sphæræ siderum sunt ipsæ partes, quæ circumcirca continent cum ipsæ mouentur, quales locos mutabunt? Neq;.n. partibus continentibus circumcirca feiú gantur, quandoquidem cœlum motum non diuidatur. Item quomodo dicemus partes cum cœlum circumducitur ipsismet mutuo propria loca cedere. Nã si partes continentes sunt loca vniuscuiusque partis sphæræ stellarum fixarum, & circunducta tota sphæra recte dr partes mutuo ipsilmet locum proprium cedere, profecto necesse est cœlum diuidi, & alias atque alias partes diuersum respectum, situm, & positionem ad vniuersitatem & ad seipsa obtinere, q̃ quidem impossibile est, cum cœlum sit indiuisibile, Nam vrsa minor, ac polus noster eiusdem sphæræ pars nũquã fit opposita pars.s. auster & alter polus mundi, vel alia pars alibi constituta, quod forsitan neq; generabilibus corruptibilibusq; rebus accidit, nisi aeri, aquæ, ac his quæcunq; ex eisdẽ producta, eliquabilia sunt, ceu aurum, plumbum, cera, & similia. Non possunt igitur hunc in modum tueri cœlum ſm partes in loco esse. Præterea paulo ante Aristoteles pluribus argumentis demõstrauit, quod quippiã aliter est, vt in loco & aliter, vt in toto, si autem partes continentes circuncirca sunt loca aliarum partium, igitur pars erit in toto vel ut in loco, igitur cœlum ſm nihil erit in loco, quomodo igitur sphæra siderum nõ errantium ſm locum mouetur, si non est in loco neq; ſm seipsam totam neq; ſm partes? Nam quod non est in loco, ſm locum moueri non potest, si ergo sphæra stellarum fixarum ſm locum mouetur, etiam in loco erit, si autem in loco, & à nullo extrinsecus continetur, igitur locus non erit terminus, continentis quatenus continet contentum. Verum huius confusionis controuersiæq; in causa est ipsa definitio loci, qua dr locum, esse terminum continentis quatenus continet contentum. Præterea & hinc constabit locum non esse superficiẽ. Nam cum aliquid mouet motu recto per aliquid corpus, ceu per aerem, dicimus transmutato aere ab ipso mobili ſm partem, & eidem suum locum cedente fieri motum, quandoquidem corpus non recipitur per corpus. Si ergo terminus continentis est locus, & nõ est aliquod spacium inter extrema alicuius comprehẽsum di uersum ab his corporibus, quæ intus capiũtur & ingrediuntur in eo, manifestum est, cum ipse mouebor ac ꝓficiscar ex Athenis ad Thebas, partes aeris suum locũ mihi cedentes, cum motus locorũ sit mutatio, & alternatio in cõtinuo, nihil aliud mihi cedere videbit, quam superficies. Sed superficies solæ compositæ, & si infinitæ essent mutuo ipsismet cohærẽt, & totum maius nõ efficiunt, quomodo igitur procedit mobile vltra? Nam si dicerent cum superficiebus aliquod spacium aeris trifariam dimensum cedere mobili, ipso semper träslato ex interuallo ad interuallum, hoc modo accidere aliq̃ magnitudinem moueri, ceu vnius stadij spacium. Si autem superficies solum erit id quod cedit, & superficies, coniunctæ nullam efficiunt magnitudinem ſm ꝓfunditatem, quomodo igitur mobile vltro ꝓcedere ac recipi poterit. Atq; procedit & mouetur per quantumlibet spacium, ceu ab Athenis ad Thebas, igitur superficies solum non cedit mobili, sed corpus quod ipsi cedẽ do transfertur, illud nanq; cedit huic quod transfert, quod à suo loco transfertur ac impellitur, nõ igitur superficies est locus. Quod quidem igit locus non sit terminus continentis ex his satis contueri possumus. Qđ vero locus sit spacium trifariam dimensum diuersum ab his corporibus quæ ipsum incidunt, ac ingrediũtur quod sua ac propria ratione sit incorporeum, & solum sit ipsæ dimensiones corporis vacuæ (Nam reuera idẽ subiecto est vacuum & locus) demonstretur ex destructione reliquorum. Nã si neq; materia, neq; forma, neque terminus continentis est, restat locum esse spaciũ. Quod vero idem quaten⁹ idem sit aliquod spaciũ omnino diuersum ab his corporibus, quæ in illo ingrediũtur demonstretur. Et imprimis ex eo quod paulo prius diximus, quod dicebamus corpora vicissim inter se cedere. Nam si mobile non recipitur per corpus, & superficies non sit mobile, sed trifariam dimensum, quando aliquid diuidens aerem fieret in loco eius tantum profecto spacij cedit aer illi, quãtum est ipsum mobile, q̃m igitur tanta est mensura, quantum est illud quod mensuratur, necesse prorsus est, si aer habet decem v.g. vlnas soliditatis, totidem etiam receptaculum & locum eius habere. Habeat ergo & ipsum decem vlnas magnitudinis solidæ, quantum sane cedet corpori, quod mouetur, id ergo cum tantum capiat molis & magnitudinis erit locus. Nam loci mutuo ipsismet cedunt, igitur locus est aliquod solidum, appello in quam solidum id quod trifariam dimensum est. Mẽsura autem illius, qđ est in loco est ipse locus, quocirca æqualis ei est. Sed hoc clarius exemplo amphoræ demonstrabitur. Nam si nõ esset aliquod interuallum inter cauam superficiẽ amphoræ, quod sane aer impleret, tantum habens soliditatis, quãtum est aer in ipso, sed sola superficies esset receptaculũ aeris, q̃m mensura est ipsa amphora, & necesse est prorsus mensuram æqualem esse illi quod mẽsuratur, consentaneum erit, vt aeris sola superficies capiatur, quod quidem absurdũ est, q̃m aere cedente aq̃ subeũti aliquod solidum, & corpus est aqua quæ locũ aeris occupat, metitur igitur aqua ab ipsa amphora, & tanta est mensura, quantum est id quod mẽsuratur ab ipsa, aqua existente solida, & non superficie, itaque & mẽsura ipsa solida erit. Nam si exploremus amphorã, & metiremur aquam, tãtum amphoræ receptaculum esse dicentes quantum capit ipsa aqua, metiremur non duntaxat superficiem, vel quantus sit ipsius aquæ ambitus quantaq; continentia inuestigabimus? Nequaq;, sed solidum profecto metiremur. Quocirca non quærimus nec contendimus qualem figuram obtineat mensura, sed duntaxat solidi aerem consideramus. Cum igitur dixerimus tantum esse amphoræ receptaculum, q̃tum aquæ soliditas capit dicemus ne tantũ aeris ibi esse, quantum erat in amphora ante aquam? Nequaquã. Non.n. per aerem aqua penetrat & recipitur & ab ipso aere mensuratur, sed aer solum cedit aquæ. Verum dicemus nẽ superficiem amphoræ tantam esse, minime q̃m metiri plana in his rebus non intendimus, nec volumus, sed solida. Restat igitur, vt receptaculum q̃ intra terminos amphoræ comprehenditur, mensuret id quod intus capitur. Itaq; est aliquod spacium præter corpora quæ in eo incidunt neq; id sane dico, vt hoc interuallum, vel sit, vel possit esse aliquando omni corpore vacuum (minime ac nunquam id potest dici) sed assentio ipsum esse diuersum à corporib. quæ illud obeunt ac in illud incidunt, & propria rõne vacuum, nunquam tamen sine corpore, quemadmodum materiam sane dicimus diuersam esse ab omnibus formis, tamen ipsa nũquam potest esse sine forma. Hoc modo etiam interuallum intelligemus diuersum esse ab omni corpore, ac suapte rõne vacuum, in quo manente immobili ſm totum & ſm partes, aliud atq; aliud corpus semꝑ ingreditur. equidem interuallum immobile est ſm totum q̃m mundi interuallum, quod vniuersi corpus recipit, nunquam moueretur. Secũdum partes autem, q̃m incorporeum spacium & propria rõne vacuum moueri non potest, quare interuallum erit locus ac diuersũ à corporibus receptis. Item vacui vis vtrunque illi q rei veritatem

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Vide quomodo vult. locus. Gram. interuallum esse à corporibus abesse. Sed non separatum ab omni corpore.

Extra mundum locus.

veritatem perspicere voluerit, plane ostendet ac exhibebit, dico. f. esse aliquod intervallum diversum ab his corporibus, quæ in eo incidunt, ac ipsum nunquam esse sine corpore. Cur. n. in clepsydris, dico. s in his vasibus, quæ appellantur apud nos arpagia (quibus aqua impletis) si in fundo existentibus multis foraminibus, cum eorum orificium digito operuerimus, non exibit aqua per foramina, quæ in fundo sunt constituta, cum ipsa sit grauis, & tot habeat meatus & ora, sed aeris impedimēto, per foramina detinetur, & in sublimi loco stat pter naturam, at cū foramen superius aperuerimus, mox aqua exibit descendetq; cum impetu per foramina in fundo vasorum constituta? Certe huius rei causa nulla alia est, quam vacui vis. Nam cum nequeat vacuum esse superius foramine obturato, si aqua exierit ac descendet deorsum, nullo pacto aeri patebit aditus, vt intra recipi queat exeunte aqua. Neq; n. superius aer aditum habebit, si diligenter supernum os digito obturabitur, neq; inferius cum sint foramina minutissima, & aqua immineat foraminibusq; adiaceat, quæ cum aerem detineat cogatq; foris manere, ipsa aditum inuenire non pōt. Simul nanque egredi aquam & ingredi aerem impossibile est, cum igitur deorsum aqua fertur, & aer expellitur ab ipsa vi ipsi' vacui in vniuerso naturali statio fit, si ergo latiora essent foramina, & multū aquæ ibi esset, aer fm vnam aliquam partē superās posset succedere aq. Deinde vero naturali impetu cum aqua alibi deflueret cui præsto aer esset, tunc fm alteram partem aqua cū impetu alio traducta translataq;, aer posset aditum habere, vt etiam fieri solet in valibus perforatis, q̄ plena sunt, quapropter neq; vinum cum impetu exit, sed sensim aeris impulsu fluit descenditq; sub vas ipsum testā que. Vnde superius vbi uacuum relinquitur, & vinum non est, consueuerunt perforare, vt concedentibus aeri ingressum per illud foramen factum, vinum exeat q̄tum vsui licet, porrò vr̄ tunc vinum maiore impetu exire. Vnde etiam cum aqua suapte natura deorsum existat, sursum mouetur attrahiturq; ab his, qui aliquā fistulam tibiamq; iniiciunt in eam, & per ipsam hiant absorbentq; cochlearia. Eo. n. plerunq; aerem absorbēt in ipsa tibia, q̄ periclitatur ne vacuum intra capiatur, vnde diuulgata vis vacui mouet aquam præter naturam, porrò hoc modo totam amphoram exhauriunt absorbentq; flectentes denuo alteram tibię partem, & deprimentes immergentesq; alteram extremitatem in amphoram, deinde per alteram absorbentes aerem qui intus est, vi vacui simul attrahunt aquam quæ cum iā cepit initium motus non quiescit, quousq; totam exhauriant amphoram. Hoc autem hac de causa fit, q̄ post ea quam præuenit aqua implendo totam tibiam, & in ipsam curuaturam ingressa cepit fm naturalem lationem ferri, aer subire in eandem rursus non potest propter fluxum ac impetū naturalem aquæ, ac propter tortuositatem tibiæ ex ipsa curuatura prouenientem. Cū igitur aer ingredi nequeat, & rursus impossibile sit tibiam fieri vacuam continuo fit aquæ fluxus per ipsam fistulam. Nam cum principium tibiæ aqua ingrederet, & perueniret vsq; ad curuaturam fistulæ & alia aqua inferius non ingrederetur, neq; aer posset cogere aquam vt impleat illam tibiæ fistulæq; partem, necessario accideret vacuum esse, igitur vacui vis cum semper expleat vacuam partem, non quiescit quousq; cōsumpta aqua quæ in amphora erat inferius à principio tibia aere impleatur, dico. f. ab ea extremitate tibiæ quam immergunt in amphoram. Nam amphora impletur aere p os suum cum continuo exijt aqua per fistulā, qui sane aer cum ingrediatur in amphoram continuo consumpta aqua. f. quantum aquæ fistulę imbibunt absorbentque tantum aeris continuo per os amphoræ in ipsam ingre-

dif, extremo, & vltimo aquæ cochleario pręsto aer est, qui partes inferiores tibiæ impleat in quib. nō est aqua. Si ergo nihil intervalli esset iter extrema clepsydræ, vel tibiæ fistulę, quod diuersum foret à corpore ibi existente, sua ac propria rōne vacuum, quamobrem natura prohibet aquam in clepsydris fm naturam moueri, quando obturatum est os superius, aut in tibijs cogit, aquam sursum ferri prętcr naturam? Communis igitur omnium respōsio est, ne fiat vacuum. Sed quale vacuū fore putas (ô vir optime) si nullum aliud est interuallū inter extrema amphoræ, præter spaciū aquæ quo net, vt quamprimum aqua exierit nihil relinquatur, nisi superficies concaua vasis. Quid igitur qualeq; foret vacuum? Nunquid superficies? sed me hercle existimo te nihil aliud dicere posse, quam plenam superficiem vacuā esse. Nam si superficies qua superficies est, quodam corpore impleri idonea est, quantum igitur capiet pfunditas aeris, quæ superficiem terræ implet? Non. n. poteris determinare, quantum id sit quod huius cubi. v. g. superficiem implet, num illius quantitas sit vnius digiti, vel maior, aut minor. Et quæ assignatio afferri posset? Quod vero non possemus certam ac definitam quantitatem habere assignareq;, ex his constat q̄n potest alterum corpus circulare immitti quod magis & minus, vel approximari, uel distare ob ipso queat, & in differētibus distantibusq; dimensionibus cubi superficiē certe non magis plenam, quàm uacuam dicere possumus. Quod uero neq; vacua, neq; plena superficies esse q̄at, manifestum etiam hinc est, q̄n asserunt neq; vacuū aliquid esse, neq; extra conuexam inerrantis sphæræ superficiem aliquid haberi, & rursus cōstat, quoniam nemo bonæ mētis superficiem vltimam cœli uacuam, uel plenam dicere potest. Si ergo superficies est locus, & non est aliquod spacium propria ratione vacuum, quæ igit est illa uis naturæ, quæ corpora præter naturā sæpe ciet ne uacuum fiat, cum nullum sit in uniuerso spaciū, qd' periclitetur uacuum fieri? Num hoc fortasse uacuum asserunt. f. superficiem non tangi aliquo corpore, tanquam ipsa natura necessarium sit omne corp' aliquod tangere? Atqui hoc modo introduceretur omne finitū ad aliquid terminari, qd quidem falsum esse satis Arist. in tertio libro demonstrauit. Siquidem diuersa sint terminari, & tangi, cum tangi sit de numero eorum, quæ ad aliquid referuntur, & terminari minime. Itē demonstratum est extra cœlum nihil esse, quare cœli nihil tāgeret, & simpliciter (si non vniuersum infinitū) necesse est vltimam cœli superficiem nihil tangere. Et quanquam ea quæ intra vniuersum complectuntur, prors' aliquod tangant, attamen hoc illis in quit accidere. Si ergo accidit his tangere, & si nihil tangerent profecto nihil detrimenti eorum natura acciperet. Quod autem hoc vacuum non sit. f. corpus non tangere corpus, hinc constabit. Nam si hoc esset, quomodo itaque Aristot. ostendit extra cœlum non esse vacuum. Nam si asserūt vacuum esse ipsam superficiem, quando nullum corp' tangit, certe extra cœlum vacuum esset, siquidem supficies vltimi cœli extra se nihil tangat. Atqui Aristo. negat vacuum esse extra cœlum, igitur non aliquod tangere, vacuum nō est. Rursus in hoc esset vacuum. f. corpus non tangere corpus, profecto in rōnib. contra vacuum Arist. ostendere omne corpus necessario tāgere corpus contendisset, sed hoc ridiculum est. Nā quomodo diceret non solum intra vniuersum minime vacuū complecti, sed etiam extra cœlum non esse, immo fm suam opinionem cœlum nihil extrinsecus tangit. Sed quid multis moror, ipsius philosophi contextus & verba adducemus, quibus ostēditur omnes existimasse vacuum esse, ac ipse nititur demonstrare vacuum non esse. Nam (inquit) qui dicunt vacuum, vt locum quendā, & vas,

& vas, ipsum ponunt. At plenum esse vr̃, cum eam mo-
lem habet, cuius est susceptiuum, cum autem priuatur
ea, est vacuum. Inquit homines vacuũ spacium esse vo-
lunt, in quo nullum est sensibile corpus, & cum ipse q̃-
rit vacui significationem, & intelligentiam quid ipsum
significet (inquit.) Vno quidem modo vacuum dici vr̃,
id quod non est plenum sensibili corpore. Item subiun
git paulo post. Alio vero modo in quo non est hoc ali-
quid: neq; substantia corporea vlla. Vnde ex hac defini
tione vr̃ vacuum dici materiam esse, quo fit, vt hęc duo
à vacui voce significentur, quæ itaque cum dicit nõ ex
plicat, neq; inquit vacuum esse corpus, quando per sup
ficiem suam nihil tangit. Immo etiam cum obijcit va-
cuum non esse ostendit ipsum non ens esse, quod reue-
ra nomen significat, & omnes intelligunt ipsum esse ve
lut interuallum tritariam dimensum in seipso nullum
corpus habens. Vnde inquit & eisdem rationibus quib.
tollitur locum esse spacium, & vacuum esse refelletur:
Nam hoc modo idem dr̃ esse vacuum, & locus. Si ergo
vacuum non dr̃, id quod nihil tangit, sed aliquod spa-
cium in quo corpus nullum est: Et nullum est inter ex-
trema illius vasis, quod sursum attrahit aquam, & tibię
interuallum diuersum à corporibus, quæ in illud ingre
diuntur, certe patet, quod si exierit aqua nihil vacui re
linquet. Neq; .n. est aliquod alterum interuallum. Cur
igitur natura cogit aquã præter naturam manere, vel
moueri? Equidem non cogit, vt non maneat intus va-
cuum, tanquam aliquod interuallum inter extrema cõ
prehensum sit, quod ab aqua impleatur, ac si exierit a-
qua, & in eodem non concedat subeatq; aer, vacuũ fie-
ri periclitetur. Plane igitur existimo his demonstrasse,
aliquod interuallum esse à corporibus quæ in illo reci-
piuntur diuersum, quod quidem propria rõne vacuum
sit, & proprie locus. Sed immorãdum amplius est. Qm̃
si corpora quæ mouentur, & fiunt non egent extrinse-
cus aliquo interuallo æquali ipsis ꝭm tres dimensiones,
cur vtres & dolia à musto effringuntur vino euaporan
te? Atqui si Deus corporum opifex illis, aliquod spaciũ,
non subiecisset, quod ab eorum substantia seiunctum,
esset, sed duntaxat ipsas substantias produxisset, quæ ex
tremo loco nõ egerent, qua de causa & in ipso vtre cor
pus ingressum non ita conditum est, vt nullo recipien-
te receptaculoq; egeat. Nam si corpus tangit corpus, id
sane per accidens corporibus inest, quia vniuersum nõ
est continuum, sed diuisum. Hac rõne fit, vt apud Ari-
stot. alterius atq; alterius corporis alius atq; alius locus
sit. Idcirco fit vt non sit eiusdem locus. Non .n. ob id cę
lum cõditum est, vt sit locus eorum corporum quę in-
tra sui ambitum continentur, sed propter ordinem eo
rum quæ fiunt, ac naturales vires, & inclinationes rerũ
accidit, alterius atq; alterius alium atq; alium locũ esse.
Si ergo accidit corporibus sese mutuo tangere, & ꝭm
essentiam nõ egent extrinsecus interuallo quod ipsa re
cipiat, oportebit (vt ipse dicebam) ventum qui in vtre,
fit transmutato musto, non egere extrinsecus alio quo
dam loco. At nunc eget, siquidem vt res effringat. Qđ
vero neque corpus extra spacium per se esse queat, ne-
que idem spacium possit duo corpora recipere, consi-
derandum demonstrandumq; hoc modo est. Si nullum
est spacium diuersum præter corpora ingredientia q̃
ipsa recipiat, per cogitationẽ separemus ipsa interme-
A centro imaginatur spacium vsq; cõcauum lunæ. dia corpora. Et videamus, si reuera ita se habet. Nonne
si intellexerimus cogitauerimusq; intra cœlum corpo-
ra non esse, dico .s. terram, aquam, aerem, & ignem, qđ
reliqui erit inter hunc ambitum, quam spacium vacuũ
quo .n. fit vt à centro ad periferiam vsq; corpora recta
vndiq; abijciantur & tollantur. Hoc igitur per qđ cor
pora recta abiicimus quid aliud esse poterit, quam spa
cium vacuum trifariam dimensum. Nisi quis dicat im-

possibilem esse petitionem, qm̃ mea sententia hoc non
sequitur. Nam cum ex aliqua suppositione sequeretur,
aliquid, quod fieri nequit, tunc eo quod consequens im
possibile est, suppositionem negamus, & confutamus.
Veruntamen rerum naturam per se percipiendi tractã Cur aliquid o impossibilia supponimus.
diq; cã sæpe solemus & impossibilia supponere. Nimi-
rum Arist. contra illos, qui asserebant ob velocem reuo
lutionem cœli terram immobilem manere, inquit si cę
lum cogitatione firmaremus, vbi nam moraretur. Itẽ
deinceps in hoc libro separat corpora ab omni qualita
te, & omni forma, qm̃ hoc modo ipsa per se contempla
tur. Hoc etiam modo venimus in cognitionem mate-
riæ omnem formam separantes ab ipsa, & ipsam solam
per seipsam contemplantes. Itaque absurdum non est,
quibusdam suppositionibus vti (& si impossibiles sint)
ad considerationem aliorum. Hinc .n. qm̃ nonnulli mo-
tus cœli assignarunt causam, cur terra staret, propter
hoc inquit Arist. Vt videamus, si reuera motus cœli cã
sit, vt terra immobilis maneat cogitatione animoq; cę
lum firmemus, & quæremus, vbi nam terra ꝭm naturã
moraretur, & quiesceret. Item Plato vniuersi ordinis
causam cum inuestiget, ꝭm cogitationem, & cõsidera-
tionem separat mundum, & quærit quonam modo vni
uersum ipsum se habet per se à Deo seiunctum. Atqui
horum vnumquodq; impossibile est factu, & tamen rõ
ope cogitationis ea quæ sunt natura coniuncta & con-
nexa seiungit, vt percipiat videatq;, quomodo vnum-
quodq; per se ꝭm propriam naturam se habeat. Hoc
etiam modo ipse igitur facio, qm̃ nonnulli negant spa
cium quoddam recipiens corpora alterum esse ab his
corporibus, quæ recipiuntur, sed solum esse in rerũ na-
tura spacium corporeum tritariam dimensum asserũt,
eodem itaque modo ipse dico, qm̃ si hoc ita est, Detur
mihi saltem intellectus cogitationisq; ope non esse in-
tra cœlum corpora. Num ergo vacuum spacium inter
medium relinquitur? sed hoc pspicuum esse existimo.
Nam si non esset aliquod interuallum inter terminos,
superficiei concauæ cœli sublatis per cogitationẽ cor
poribus ipsis, quæ modo ibi sunt, termini extremaque
cœli frangerentur, q̃ quidem impossibile est, quando
quidem cœlum non ita se habet vt modo est ꝓpter cor
pora quæ intra illud continentur, sed & si nihil foret, si
militer se haberet. Quod autem de vniuerso contẽpla-
mur, idem de parte vidẽdum est. Sit .n. sphæra ænea nõ
solida, sed concaua, constat sane, vt id quod intus com-
prehensum est, aer sit, si ergo cogitauero aerem, qui in
tra iacet nõ corruptum & ad nihil redactum, sed in na-
turam terræ conuersum & mutatum, vel in aquã: Hoc
.n. impossibile non est, tunc sane minorem locum aer,
occupauit cum factus sit terra vel aqua, eo .s. in quo aer
prius erat, vnde si nullum esset ibi spacium, nihil esset,
& necessario vacuum foret. Verum Themistius obijcit
contra hoc, & dicit immo dissilirent, frangerenturque
potius æra concauæ superficiei, quam corpora quæ in-
tra continentur, vel egrederentur, vel trãsmutarentur
in terra. Hoc autem vere dicit, sed non scite ac perite.
Nam dico mihi (Themisti) cur frangeret sphæra ęnea?
Num à corpore quod intra capitur, rumperetur? vt ẽt
vtres à vento, cum inflati sunt ac tument, quę igitur cã
frangendi æs afferri potest, qualisq; alia adducenda est,
quam illa, vt non maneat intra interuallum vacuum &
inane. Enim vero & si natura hoc non habet, ratione co
gitationeq; id sumendum est .s. non frangi æs, & cũ aer
qui intus manet in terram mutetur, iam cernere licet,
vt sit aliquod interuallum diuersum ab his corporibus
quæ intra continentur. Nam quid absurdi sequit, quẽ-
admodum materiam ab omnibus formis intellectu, &
cogitatione abstrahimus, vt eius naturam consideremꝰ
quod sane fieri non potest ita & aerem comprehẽsum
inter

inter concauam superficiem æneæ sphæræ supponere in terram transmutari ære non fracto neque destructo vt videamus quid sequatur. Atqui petitio neque extra rei naturam est, sed fit sm illam dico.s.hanc petitioně qua petimus paruum aerem trasmutari in terram. Sed quid prorsus vrget æs frangi, aere qui intra sedet, transmutato in terram. Nam si non est interuallum intra cõprehensum diuersum ab eo corpore quod intra continetur, quod nam periculum imminet, vt quamprimũ, aer transmutatus sit in terrã, necessario æs dissiliat frãgaturq;. Vnde praue Themistius illud Galeno obiecit. Nam cum ille peteret sm suppositionem, sublata dempta ve aqua ex vase nullum aliud corpus ingredi, vt qd incommodi sequi posset, consideraretur. Themistius ei obiecit, tanquam petenti id quod in quæstione ponitur. Hoc modo itaque dicit. Sed statuamus aqua dilapsa nullum alterum corpus ingredi, nonne iacebit intra superficiem spacium separatum? At Galene vir.s.sapiẽtissime nonne absurda & futilis tua petitio est? quippe qui id petas supponasq;, quod quærimus, ac in quæstione ponitur. Nam cum nos, quæramus an spacium separatum esse queat, idipsum petimus ac supponimus. Dicimus equidem spacium separatum esse, itaque tu tibi constituis effingisq; illud spacium, quod volebas, id nulla ratione esse conueniens. Hæc itaque Themistius cõtra Galenum dicit. Quod vero stolida hæc obiectio, sit cuique puto compertum esse. Nam perspicuum est, qd si spacium esse fateremur, & vltra inquireretur si idipsum per se queat esse aliquando corpore vacuum, q̃ q̃dem Arist. deinceps quærit, & deinde Galenus adijceret nullum aliud corpus exeunte diffluenteq; aqua incidere ingrediq; in ipso interuallo, reuera id quod in quęstione est, sumere petereq; vr̃. Sed modo hoc non quæritur, sed an sit prorsus aliquod interuallum præter spacium corporale, q̃ locus sit corporum. Galenus autem competit exeunte aqua non ingredi alterum corpus, illud non asserit, quod tu Themisti narras, videlicet sit spacium separatum à corporibus inter amphoram cõprehensum: Sed petit nullũ aliud corpus ingredi exeunte aqua, vt hoc modo videamus si sit aliquod interuallum vel ne. Si autem penitus sit, qm̃ exijt aqua, supponamus igitur alterum corpus non ingredi, accidit igitur aliquod interuallum separatum esse, quare sua voce cõprehenditur ac reuincitur. Nam tu idem asseris, qd nos asserimus.s. aliquod aliud interuallam esse quod tamẽ nunquam corpore vacuum est. Neq;.n. nos hoc dicim⁹, .s. aliquando manere spacium corpore vacuum, sed asserimus illud esse diuersum ab omnibus corporibus, q̃ in eo ingrediuntur, quod tamen nunquam sit corpore vacuum, & ob id vicissitudinaria corporum transmutatio, & vis vacui præsto cuiq; est, ne spacium locale solum sine corpore maneat. Sciendum autem est quod ea suppositio, quam supposuit Themistius, perinde ac aliqui dicerent hoc esse spacium locale ceu est spaciũ corporeum sine qualitatibus, prorsus extra veram rõnem adducitur. Nam si nihil aliud foret huiusmodi spacium quam corpus qualitatum expers, merito his qui ita sentirent, & alia absurda incommodaq; acciderẽt, & illud præsertim corpus corpore recipi ac penetrari. At nos minime hoc modo sentimus, quippe qui negemus spacium esse corpus, & asseramus illud receptaculum corporis, ac ipsas solas dimensiones vacuas extra omnem substantiam, & materiam esse. Nobis etiam ponentib. talem locum assentiuntur omnia concessa, & communia postulata de loco. Etenim æqualis est maxime illi q̃ est in loco, & longe magis quam terminus continentis. Item immobilis est (vt dixi.) Deinde nihil est rei, & separabilis. Præterea magis continet id quod est in eo, q̃ terminus continentis. Nam vt ij, qui autumant locum esse superficiem, aiunt ipsam continere, quanquam ipsa adæquetur ac cohæreat termino corporis? Ita & si spacium adæquatũ fuerit & cohæserit corpori, continebit ipsum, quo circa vacuum non recipitur in corpore, sed corpus recipitur in vacuo, quemadmodum iam dixi. Nam si esset locus corporale spacium, & mearet per corpus, oporteret sese mutuo spacia recipere ac penetrare. Sed cum locus sm se sit vacuum, nemo ipsum p corpus recipi rõne ipsa dicere poterit, sed potius corp⁹ per illud sese insinuare ac recipere, quandoquidem corpus duntaxat impleat ipsum, & non mutuo sese recipiant, neq; penetrent. Quocirca neq; pars per se in loco erit. Nam si corpus receptum ab ipso interuallo diuideretur ab eodem necesse foret, cum vnaquæq; pars proprio circunscriberetur loco, vnamquanq; in loco p se manere. Atqui si nõ diuideretur corpus ab ipso spacio neq; interuallum per corpus reciperetur, quid cogeret partem per se in loco esse? Sed illud forsitan contra rõnem aliquis obijceret, quod nos iam diximus. Qm̃ si locus est spacium absq; omni substantias & materia in solis dimensionibus constitutum, & dimensiones sunt q̃titates, igitur quantitas separata sine substantia esse poterit, sed hoc fieri nequit, qm̃ alia prædicamẽta sunt in substantia. Si ergo impossibile est, quantitatem per se, subsistere separatam à substantia, ergo tale spaciũ esse non poterit. Ego igitur respondeo non oportere rerũ naturam sequi nostras positiones, sed potius ecõtra nostras assertiones rebus ipsis conuenire & cõgruere, igitur qm̃ nos determinamus fieri nõ posse, vt aliqua quãtitas per se subsistat sine substantia, iam necesse est rerũ naturam ita se habere. Sed considerandum est etiã, qm̃ si eo quod in corporibus quantitatem vna cum substãtia prorsus esse videmus ipsam p se subsistere, negam⁹, ne cogamur etiam fateri ipsas substantias nõ per se subsistere, quandoquidem omnis substantia naturalis aliqua certa quantitate prorsus egeat vt existat. Itaque in quauis magnitudine q̃uis forma temere subsistere non potest (vt in primo huius operis libro demõstrauim⁹) sed caro, os, homo, & omnes aliæ formæ naturales subsistunt in aliqua quantitate certa ac definita, & ea corrupta in qua caro subsistere idonea est, simul corrumpitur, & forma. Hac rõne igitur dicerem naturales formas esse in quantitate veluti in subiecto. Sed quid de q̃titate verbis cõtendere oportet, quandoquidem nulla forma naturalis queat esse subsistere que sine materia, oẽs igitur acciderent materiæ, quare magis per se subsistens esset quantitas, quam formæ substantiales. Sed quomodo hæc se habeant, longa disputatione ac non exiguo tempore egent, vt recte explorateq; cognoscãtur. Cæterum quod ipse à principio dixi nunc etiam affirmo, qm̃ qui tollunt ipsum spacium, vel demonstrent ipsum non esse, & rões ac ea quæ demõstrauimus, soluant, vel illa maneant concedanturq;, ne rerum naturã tollamus, qm̃ quibusdam videbatur affirmari non posse, quantitatem per se subsistere. Sed neque silentio illud prætereundũ est, qm̃ omnia prædicamenta sine cõnexione coniunctioneq; inter se non subsistunt, igitur neq; locus subsistet inter alia quæ nequeunt per se subsistere. Nam locus, & id quod est in loco sunt de numero eorum quæ ad aliquid sunt, quorum vnum sine reliquo esse non potest quare propria rõne locus est separabilis à corporibus, sed actu nunquam potest esse sine corporibus. Et quid de quantitate solum dissero, quandoquidem nullum prædicamentum sine reliquorum, vel omnium, vel aliquorum cõplexione, & coniunctione subsistat, immo neque ipsa substantia quã per se subsistere posse fertur. Materia igitur & sm subiectum dico.s. trinam dimensionem, & corpus qualitatis expers quãtum ad suam rõnem potest per se subsistere, tamẽ

nunquam

nunquam subsistit sine qualitatibus, similiter itaque & spacium locale quanquam quo ad suam rõnem possit per se subsistere. Nam quid vetat ipsum receptaculum corporis vacuum esse, vt diximus de amphora, quam si cogitauimus nullum corpus intra continere, attamen nunquam ipsum per se corpore vacat. Sed vt in materia vna forma corrupta alia statim introducitur, ita plane de ipso spacio dicendũ est. Nam vicissitudinaria corporum transmutatio nũquam relinquit locum vacuũ, sed quamprimum vnum egreditur corpus, alterum subit & ingreditur, qua rõne nunquam sine substãtia est neq; talem quantitatem inuenire possumus, neque hęc vis vacui est nunquam separari talem quantitatẽ à substantia quare etiam seruaretur illud commune continuo dictum vulgatumq́; concessum, dico.s.quantitatẽ non subsistere per se sine substantia, qm̃ nunquam põt esse vacuum, ꝙ omni corpore vacat, quare cũ loco quẽ definiuit Aristot. nondum omnia concessa & postulata videantur competere, & loco huiusmodi quem nos asfirmamus illa competere demonstrauimus, igiť is erit, vere locus. Verum vnum adhuc restat, dico.s.vř definire in loco sursum, & deorsum. Etenim quispiam merito ambigeret instituto sententiæq; Arist. addictus, qm̃ si locus tribuitur corporibus grauibus & leuibus illud vacuum trifariam dimensum, quod inter concauam superficiem sphæræ lunæ complectitur, (vt ipsi dicitis) leuia sursum natura ducerentur, & grauia ad imum locũ contenderent. At quomodo in hoc spacio determinare sursum, & deorsum poteritis. Nam vbi & vsque quo supremum locum statuetis, ac vbi collocabitis ipsum deorsum? Item si oportet locum habere quandam vim naturalem per quam leuia & grauia propria loca expetunt, cum vnumquodque suæ naturæ impetu, ac naturali inclinatione ad proprium locum feratur, & huiusmodi spacium sua ac propria ratione vacuum nullam vim potentiamq́; habere potest, qua nam rõne alia ad illius partem cierentur, & alia ad alteram. Si ergo maxime oportet loco competere sursum, & deorsum, & huiusmodi loco.s.spacio non competunt, sed dũtaxat termino continentis, quatenus continet cõtentum insunt (vt Arist. definiuit) is ergo erit proprie locus. Nam cũ meliora & superiora rõnem formæ inferiorum respectu habeant, siquidem illa respectu superiorum habeãt rõnem materiæ, & appetit materia formam, velut fœmina marem, & turpe bonum, qm̃ vnumquodque esse appetit, & vnumquodq; est quod suam perfectionem recipit, quæ forma est, merito ignis suum locum naturalem appetit.i.contineri à superficie corporis sphæræ lunæ, vt ab eodem ornetur, & formetur. ornatur in quã & perficitur ab eodem, eo quod agit & patitur. & non aliter agit & patitur nisi quia tangit. Similiter autẽ, & aer appetit contineri à sphæra ignis, & ita vsq; ad extrema. Sed etiam ad hæc facilis est responsio. Nam eadem rõni. Arist. nihil minus acciderent, qm̃ si terminus continentis est locus, & alia quæ continentur ab alia superficie aeris vel aquæ continentur, cum vnumquodq; habeat magnitudinem, vel paruitatem, nobis quæso explicent, vbi infimum locum ponemus, definiemusque. Nam si definiueris aliquas magnitudines adeo mole ingentes, vt proxime lunæ sphæram attingant, quæ ob id vocentur lunæ magnitudines, si has intellexerimus terræ continuas non esse, sed diuisas, nunquid ergo hæ dicerentur in supremo loco, vel in imo esse cõstitutæ? sed quid aio de his? Lapides nanque qui supra ædificia statuuntur, vel ea quæ circa vniuersi centrum iacent, vel terræ nonnullæ partes diuisæ à toto sunt ne in loco deorsum? Itaque aer ille qui sub illis terminis comprehenditur esset in loco præter naturam, cum longe inferius iaceat, quam corpora grauia. Et si non intelligerentur illæ partes quæ altissimo loco cõstitutæ sunt diuisæ esse, sed ita compactæ, quemadmodum sunt toti terrę cõtinuæ: Nunquid ergo superficiem aeris continentẽ earum vertices ceu cacumina montium dicemus esse partem loci deorsum, vel nõ, & hoc ad quam altitudinem vsque durabit. Eadem etiã dicemus de loco supremo. Nam qualem dicis esse supremum locum, nunquid cõcauam superficiem sphæræ lunæ? Sed si ea solum esset, locus supremus, & ea quæ ab ipsa proxime continẽtur sola essent in supremo loco, igitur aer in superno loco, non erit, cum ab eadem superficie non cõtineatur, sed à superficie ignis alioquin si etiã ipsa sursum esset, duę species essent loci superni, & eodem continerentur. Et eadem rõ esset de loco immo, qui vnus, & idẽ esset duarum specierum.s.terræ & aquæ. Vnde quæ differentia esset loci superioris ad seipsum, similiter & loci & infiniti? Quid quidem igitur eædem dubitationes non minus rõnem Arist. sequantur ipsiq́; accident hinc perspicuum est, quo pacto autẽ hoc verum sit hoc modo cognosces. Proprie quidem in vniuerso non erunt ꝭm naturã sursum, & deorsum, sed (vt ipse inquit alias) in vniuerso ꝭm naturam erunt orbiculatio & circuncirca, si autem dixerimus superius esse vbi circuncirca voluitur cœlum, & deorsum medium mundi, erit quidem locus deorsum, qui comprehenditur sub corporibus grauibus, & sursum qui complectitur, & capitur sub corporibus leuib. Nam terminorum superiora interualla & spacia vi totum supra retinebunt, dico autem vi, propterea, quod & si non essent cõtinua toti terræ, attamẽ ipsam vndiq; simul tangerent. Nam per simile est in his lapidibus, qui instruendis ædificijs supra alijs ponũtur, quorum positionem præter naturam esse satis indicãt eorum scissuræ, quippe qui abrumpi videantur tanquã ibi maneant præter naturam appetentia ad proprium locum ferri. Verum & si vnumquodq; ab suum naturalem locum duceret, attamen ridiculum esset asserere locum per se habere aliquam vim & potentiam, quando quidem singula quæ ad proprium locum feruntur non appetant superficiem. Neque.n. grauia appetunt superficiem continentem, sed fluxum & motum ad cẽtrum cum singula appetant ordinem, quem iam ab opifice sunt consecuta, cum igitur tellus vltimum locum ordine obtinuit atque accepit, vt cunctis rebus subsideret, & ꝭm locum aqua, tertium aer, quartum ignis merito cum ab eodem ordine aliquid amoueretur & fluctuaret aptum alibi insidere & eidem quadam vi non insideret ac in eius superficie non esset, sed ab eo ordine distaret, quem ab opifice accepit, eundem appetens moueretur quousq; illum assequeretur, feruntur itaque leuia sursum, non vt simpliciter appetant tangere superficiem continentis, sed vt consequantur ordinem, quẽ ipsis opifex tradidit & assignauit. Nam tum maxime habent essentiam ac sunt, cum suam perfectionem obtineant. Igitur locus non habet vim, qua corpora ferãtur ad propria loca, sed ipsa corpora appetunt tueri & cõseruare suum ordinem. Cum igitur quatuor sint elementa, & duo quidem sit leuia, & duo grauia. Ego quidem (.s. omnino determinare) assero supremum locum esse spacij partem quæ capit leuia, & locum infimũ esse alteram eiusdem partem, quæ capit grauia. At Aristoteles non habet dicere quis sit proprie locus suprem⁹, & quis sit infimus. Nam si locus supernus leuium est & infimus grauium, & locus sursum est terminus cõtinẽtis, qui quidem sit superficies concaua sphæræ lunæ, & ipsa duntaxat ignem proxime continet, aer certe sursum nõ erit, vel duæ species eodem loco sursum potiẽtur, similiter etiam de loco infimo, & deorsum dicendum est. Itẽ si sphæras, quæ inerrabili sphæra & firmamento continentur, in loco esse vult, & in loco prorsus

sursum

sursum & deorsum sunt, ergo & in illis erit sursum ac deorsum quare vna erit grauis & altera leuis, quod sa-ne Arist. negat. Quamobrem necesse non est omnino diuidere locum in supremum & infimum, neq; iuxta ea quæ Aristoteli videntur admittenda esse. Item quomodo non esset idem continens, & contentum. Et.n. pelagus (siquidem in loco est) cōtineretur à superficie quæ sustinet ipsum videlicet à superficie terræ vna cū aere qui ipsi insidet ac supereminet. Similiter autem (siquidem vniuersa terra ſm se totā in loco sit) contineretur ſm aliquam sui partem à superficie aquæ ea præsertim, quæ in profundo pelagi iacet, quare superficies terræ erit locus aquę, & superficies aquæ erit locus terræ, & idem ſm idem continebitur & continebit. At nullum horum absurdorū accidit his, qui aiunt locum esse spatium. Sed rursus rationi obijciunt, & dicunt quod si esset tale spatium propria rōne vacuum, necesse esset, vt hoc quod corporum est capax infinitū esset, qm̄ nullum terminum habebit. Nam terminus trifariam dimensi superficies est, sed ipsum non habet pro suo termino superficiem cum ipsa in corporibus subsistat, quare si per ipsum vniuersa corporea cœli moles reciperetur vsq; ad extremā superficiem: Et ipsum terminus esse non potest, necesse esset, vt illud extra cœlum in infinitum recipiatur & extendatur quod quidem per se absurdum est, ac affatim exacteque ab Aristo. in hoc opere, & in lib. de cœlo confutatum est. Ego autem non video quonā pacto persuadere queat huiusmodi dubitatio, & quonā pacto verisimile habere videatur. Imprimis nanq; quemadmodum tale trifariam intelligere concipereq; animo potest, ita potest dimensum huic superficiem respondētem & similem cogitare. Deinde si superficiem huic rñspondentem & similem intelligere considerareq; non possunt aduersarij non ob id cogitur vacuum in infinitum extendi. Nā cum locus corporum subsistat, tantum equidem subsisteret, quantum pro recipiendis mundi corporibus opportunum esset. Concludit nanq; corporū fines ac terminos. Nam vt si cōciperemus animo intra limites amphoræ vacuum esse, & in ipsa amphora inijcerentur di uersa corpora non cōtinua inter se, sed attigua, vt vnaquæq; pars aliquid loci intra caperet, necesse foret vnā quamque partem vacui corpus receptum concludere vnaq; terminare, & totum vacuum vsque ad superficiē concauam amphoræ terminare omnia corpora quę intra terminantur vsque ad superficiem, ita & in omni loco. Etenim vnaquæq; sphæra partē aliq̄ vacui extra fini tā accepit, & occupauit, & vniuersum vacuum vniuersum ipsum ac totum mundum concludit, & terminat, non solum terminum proprium habens. Non.n. impossibile est & huius spacij superficiem intelligere, quēadmodum & illius partis qua intra corpora recipit & cōplectit, est oīno aliquis finis & terminus, ac insup possumus intelligere eandem (vt dicebā) superficiem vltimi corporis simul cum eiusdem termino esse. At vero hæc nobis obijcientib. & contradicentib. Arist. dictis de loco quidam philosophus rūdens dixit, qm̄ cum Arist. sit naturalis de his reb. sermonem facit, quæ cum sunt tum ēt à natura disponunt, est autem natura principiū motus, & quietis, quare si hoc est natura, igit quæcunque sunt res naturales in seipsis hn̄t principium motus, & quietis, quæcunq; autem in seipsis nō hn̄t principiū motus, & quietis hæc neq; naturalia sunt, quare neque de his naturalis disputabit, cum igitur hoc spacium nullum in seipso habeat principium motus, & quietis, q̄ppe non augeatur, nec alteretur, nec ſm locum moueat, nec gnet, nec intereat, quare neq; res naturalis erit, cū igit Aristo. de reb. naturalib. dissēat nunc quærit quid sit locus rerum naturalium, & cum & ipse sit plane naturalis, merito hm̄oi spacium non dixit esse locum naturalium rerū siue sit, siue non sit. Neq;.n. ipsum est naturale. Vn̄ solum inuenit in naturalib. locum q̄ sit corporib. naturalis terminus continentis quatenus continet contentum. Ego autem rn̄deo ad hæc, qđ si Arist. reuera nullum sermonem fecisset siue hm̄oi vacuū aliquid sit, siue non, & solū oñdere conatus esset locū corporum naturalium non esse aliquod tale spacium, dico .s. trifariam dimensum, argm̄ huius philosophi forte haberet aliquid verisimile demonstrans, neq; Arist. tollere de medio hm̄oi spacium, sed esse locum corporū naturalium cum & ipse sit naturalis. Sed qm̄ Arist. vbique fere, & hic & in libris de cœlo nitit oñdere non esse aliquod spacium p̄ter corporea spacia, idcirco risum huius philosophi pro Arist. factitium & purum figmentū est. Deinde dicere eo quod spacium immobile est naturalem philosophum illud ignorasse ac p̄termisisse, propterea, qđ naturalis solum disputat de naturalib. rebus & naturalia ea sunt quæ hn̄t principium motus & quietis, plane p̄ter ea quæ Aristoteli videntur, hoc sane dr. Nam ipse in suis verbis inquit ac vult locum oīs motus expertem ac immobilem esse qui sic inquit. Quocirca cū id quod intꝰ est mouet atq; transfert, vt in fluuio nauigium, vt vale tunc vtit illo qđ cōtinet magis q̄ loco. Locus autem vult esse immobilis, Qua p p vniuersus fluuius magis est locus, quia est mobilis vniuersus. Quare locus est finis cōtinentis immobilis primus. Et paulo ante oñdere cōtendens spaciū non esse locum, ad absurdum deduxit rōnem cum dixit. Et insuper locus ēt transferetur. Vnde ita vult hoc inesse loco.s. ipsum immobilem esse velut axioma quoddam. Et merito quidem. Nam si locus qua locus transmutaref, vel ſm substantiam transmutaretur, vel ſm quantitatem, vel qualitatem, vel ſm locum, sed neque ſm substantiam mutatur, qm̄ non est substātia, neque ſm qualitatem, qm̄ locus potius est, quantitas quam qualitas, & multo magis neq; ſm locum, alioquin loci alius locus foret. Qđ vero neque mutetur, ſm quantitatem non augēdo nec diminuendo Arist. testatur. Nam velut vnum postulatum hoc .s. locum non augeri nec minui in dubitationibus de ipso ponit. Si ergo vult locum immutabilē esse, non igitur spacium quia immutabile est reprobauit cōfutauitq; locum esse rerum naturalium, sed quia putat oīno nō esse aliquod tale spacium, hac ratione illud de mere periclitatus est p̄terea multæ res naturales immobiles sunt de quib. naturalis disserit, ceu contra sphærarum, & cardines mundi, ac ipsæ animæ ſm Aristot. præsertim immobiles motu naturali sunt, & non solum rōnales, sed etiam irrationales, quæ sunt naturales, videlicet vitæ de quibus tamen philosophus sermonem facit quare & tale spacium de quo loquimur, siquidē illud prorsus subsistere Arist. cēluit, neque eo quod immobile est, non esse penitus demonstrare contendebat.

Videtur autem magnum quid & difficile esse percipere locum, eum qua partim materia, partim forma similis esse uidetur.

Cum argm̄ adduxisset ad vtranq; partem de loco, & dixit talem oportere de loco definitionē afferre, ac tradere, q̄ dubōnes adductas cōtra ipsum solueret, ac oñderet ea quæ communi conceptione consensuq; loco competere videntur, & cām difficultatis de ipso indicaret cuq; dixerit, quid sit locus, qm̄ est finis terminusve continentis quatenus continet contentum, nunc vult, ostēdere & explicare ea quæ prius pollicitus est. Et imprimis indicat quæ sit cā difficultatis, qm̄ in cōtemplatione eius partim materiæ, partim formæ, partim spacio similis esse vr. Et multitudo eorum quib similis locus vr. confundit perturbatq; cōsiderationem de ipso, & maxime quia vr esse spacium. Nam magnum cum

hoc similitudinem gerit. Etenim spacium videtur esse immobile veluti primus locus, ac idem manens recipe re diuersa corpora. Sed aperta & manifesta causa dece ptionis, est, quoniam corporibus connexum & adequa tum interuallum, quatenus ipsa ab alijs qualitatib. dif ferunt, & ea quæ æqualem locum implent, vnum & idẽ esse vr, & immobile, ipsius immutatione immobilita teque abscondita celataq; ob velocitatem vicissitudina riæ transmutationis corporum, ad cuius rei opinionẽ, confirmandam confert, & conducit ipse aer, qui multis ob partium tenuitatem vr incorporeus. Nam imaginã tur vacuum esse locum, inter extrema comprehensum quem aerem esse dicebant, cum nõ ita feriat oculos, & sensus, vt alia elementa. Quocirca inquit nõ modo ter minos vasis locum videri, sed etiam omne interuallum. Nam locus est vacuum per se. Quapropter multis ege mus rationibus ad demonstrãdum aerem aliquod cor pus esse. Quod vero sit corpus constat bullarum ac stre pitus argumento quæ fiũt cum amphora implet aqua introeunte. Atque eo, quod vi eget, vt per foramen, & os ingrediatur & descendat. Item ex eo, qñ per angu sta foramina non egredit aqua ab aere repulsa & impe dita. Item eo argumento quod vtres vento & aere im pleti supernatant aquæ, & illi iniecti supereminẽt. Præ terea idem liquet ex vtrib. & dolijs quæ à musto effrin guntur, propterea, quod ventus in ipsis clauditur, simi liter ex alijs infinitis idem constat. Itaq; qñ suspicant, & putant interuallũ inter extrema amphoræ compre hensum vacuum esse, hinc moti oẽm locum putãt esse hmõi interuallum. Non.n. vr aliquod differre locus ab ipso vase, sed ipsum vas est locus translatilis, at ipse lo cus est vas immutabile, igit naturalis locus, & vas solũ differunt penes mobile & immobile. Et p.p hoc inquit qñ immobile aliquid moueretur hoc magis velut in va se esset, quam in luco, ceu in fluuio nauigium mouet. Nam cum ipso fluente, ac eius impetu vna rapit fluit moueturq; nauigium. Quare aqua proxime continens nauigium magis proprie diceretur vas, quã locus, qñ oportet locum qua locus est immobilẽ esse. At si opor tet (vt inquit) nauigio locum tribuere, ac assignare po tius totus fluuius diceretur eius locus, quam aqua quæ ipsum proximè continet, locus.s. communis, & nõ pri mus. Nam totus fluuius vt totum immobilis est, igitur magis, totus fluuius erit locus nauigij, locus.s. non pri mus, sed communis. Verum per totum fluuium intelli genda non est vniuersa aqua, quæ à fontibus vsque ad ostia & exitum effluit, sed illius vniuersus ambitus & le ctus in quo aqua iacet, & expanditur, quare & si in ae re aliquid moueretur simul moto aere, & non manen te, hac rõne illud diceretur velut in vase, & nõ in loco esse. Verum si aer esset immobilis, tunc idem velut in lo co foret, siquidem oporteat locum esse immobilem, li cet id quod est in loco moueat. Hoc mõ itaq; cũ ostẽ dat cãm difficultatis de loco ex tradita definitiõe de ip so, dico.s. ex hac, locus est terminus continentis immo bilis, mox oñdit ex hac definitione seq ea q̃ cõi conce ptione & consensu insunt loco. Erãt aũt numero quin que, primum cõtinere & nihil rei esse. Secundum locũ primum non esse maiorem neq; minorẽ eo, q̃ cõtinet. Tertium oẽm locum habere sursum & deorsum. Quar tum derelinqui ab vnoquoq;, & separabilem esse. Quin tum immobilem esse. Et tandem adiecit immobilẽ es set, qñ sursum, & deorsum loco insunt. Nam cum loc' sit terminus continentis, tunc medium totius mũdi, & extremum cœli, illud.s. quod sm superficiem concauũ ad nos proxime se hẽt, cõissima loca sunt. Locus autẽ leuium corporum sursum maxime & proprijssime vr esse, qui sane est concaua superficies sphæræ lunæ. Et lo cus grau.um est medium vniuersi deorsum. Medium autem vocat vel centrum vniuersi, vel maxime termi num continentem terrã, qui partim aeris terminus est, & partim aquæ. Nam vniuersi mediũ tellus est, quare, & locus continens ipsam mediũ erit, cõtinet aũt ipsam sm aliquas partes terminus aeris, vt ille q terræ proxi mus hæret, & sm aliquas aquæ terminus terræ cui atti guus est. Præterea id loco, cõpetere.s. immobilem esse. Nã locus sursum, spẽ & numero totus vt totus immu tabilis est, qñ etsi sm partes moueat, attñ sm totũ oĩs, motus expers est. Locus aũt imus & deorsum, spẽ qui dem sp idem est, sed numero nõ amplius idem. Nã par tes aeris, & aquæ gñabiles & corruptibiles sunt, & non sp sm easdem partes aer, & aqua tãgunt terram, verũ ipẽ sp eadem superficies continet terram, & rursus vt tota est oĩ motu immobilis. Sed cũ hæc dicit has drias, sursum & deorsum multifariã dici asserit, Nam dr sur sum (inquit) locus supremus, i. superficies cõcaua sphæ ræ lunæ, ac ipsum corpus.s. quod cõtinet ab ipsa dr. nã que totum lunæ. Deorsum pariter dr vel superficies ae ris, vel ea quæ sunt proxima medio mundi. dico.s. ea q̃ continent terram, & ipsa corpora.s. grauia quæ sunt in medio constituta. Præterea id inerat loco, neq; maiorẽ neque minorem esse in illo quod est in loco, & hoc de finitioni loci competit. Nam si locus est terminus con tinentis, & termini continentis & contenti sunt simul. Nam superficies inter se cohærent & adequantur, igit locus nec maior nec minor erit eo, quod est in loco, sed æqualis.s. sm ambitum & continentiam, non.n. sm to tum erit æqualis trifariam dimenso.s. corpori, quapro pter qui aiunt locum esse spacium, magis accommoda te seruarent locum æqualem esse illi, quod est in loco. Nam sm eandem opinionem locus erit æqualis sm om nem dimensionem, ac multo magis sm eãdem opinio nem defenderetur locum immobilem esse. Nam termi nus continentis vna cũ corpore, cuius est terminus, mo uetur. At spacium cum sit vacuum per se, & non subst tia omni motu immobile est, quare illo modo nullus lo cus immobilis foret, sed hoc modo quatenus locus est spacium, omnis locus expers cuiusuis motus est. Neque .n. locum oportet esse specie solum immobilem, sed et numero. Et forsitan neque specie illo modo immobi lis locus esse potest. Nam si esset aliquid in flumine im mersum, quod staret, deinde aqua decrescente immi nutaue subsideret, certe aquæ superficies non amplius ipsum contineret, sed superficies aeris. quomodo igit non mutaretur locus specie, & moueret, re ipsa mobili existente. Sed ad hæc respondent dicentes non oporte re simpliciter terminum continentis locum existimare sed terminum cum tali positione & situ qua vergit, & se hẽt ad contẽtum. Quẽadmodum igit ea quæ augent & oĩno ea quæ nutriunt, eadẽ numero manent eo qđ eandem formam seruant, q̃q̃ materia refluat, difluat que. Ita vnus & idem locus erit, qñ in eadem positione seruatur contentum. At hoc valde frigidũ est, qñ hoc modo accideret aliquod mobile nunquam mutare lo cum, neque modo huc, modo illuc concedere. Nam & si aer immobilis esset, nos tñ moueremur, & palsim nõ nullas eius partes occuparemus, quibus necesse est ean dem positionem habere respectu ipsius, sm ab eodem continemur, quare in vno & eodem loco Socrates, cũ esset in foro & lyceo moraretur, igitur neque mouere tur. Impossibile ergo est, siquidem locus est terminus, continentis, locum immobilem esse, sed necesse est ip sum moueri, & si res ipsa quæ est in loco quiesceret, quare & ob id spacium locum esse oportet. At qui si q̃ spiam dixerit, immo locus qua locus est, non mouetur quoniam superficies est, & ipsa immobilis est, quãtum in seipsa, cum etiam incorporea sit. Respondeo ad huc superficiem nõ esse simpliciter locum, alioqnin omnis

superficies

superficies locus esset, sed ipsa est locus, quatenus cótinet, quæ etiam vt continet, mutatur. Nam si res ipsa quæ continetur immobilis maneret, ipsa autem aliquá do cótinet, aliqñ vero nó, vel interdum alia, & alia succedit, perspicuum est igitur, vt ipsa sit transmutata simul cum corpore trásmutato, cuius est terminus. Hęc igitur hactenus dicta sint. Reliqua vero duo eorum, q̃ loco competunt.s. continere cum nihil sit rei, & à corporib. derelinqui separabilemq; esse Arist. non adiecit tanquam perspicua & manifesta. Nam si locus est terminus continentis, & ipsum continere per se ex definitione eius constabit, similiter perspicuum est ipsum separabilem & nihil rei esse. Ná id quod locum occupat à loco seiungitur. Terminus aút continentis non seiungitur ab eo cuius est terminus, sed separaĩ à contento, cuius noc terminus est, nec pars, nec affectio, nec quicquam aliud. Verum eadem seruarent etiam ij qui tuentur locum esse spacium pręter hoc quo dicimus locum cótinere. Etenim spacium diuersum est ab eo corpore, quod in eodem recipiĩ, & separaĩ ab eodem. Sed locú continere vel negant, tanq̃ id loco oíno non competat, vel magis, ita inest loco continere apud ipsos, quemad modum apud illos: Nam ij qui asserunt locum esse terminum continentis, quia est alius alicuius corporis terminus, & terminus extrinsecus continet id q̃d est in loco, quocirca vr̃ plane locus continere, non respiciút ad terminum, qui proprie locus est, sed ad corpus cui⁹ est terminus. At quemadmodum terminus qui est proprie locus cohæret termino, qui est in locó, & neque maior neque minor eodem est, sed in eodem existens, ipse tamen continere dr̃. Ita profecto & spacium secundú terminum suum cohæret termino corporis, quod est in ipso, qua róne & ipsum continere diceretur. Nam quæ maior assignatio esset? quéadmodú.n. alteri opinioni ita & reliquæ fauere possumus cú vtræq; assentiant terminos inter se cohærere per.s. terminú localem, & terminum corporis, quod est in loco, licet alter contineat & alter non contineatur. Vel igitur de neutro termino dicito continere, vel de vtroque, cum sint æquales.

Tum quia translatio tius quod fertur in ipso continente sit cum quiescit. Nam videtur posse interuallum esse aliud quoddam à magnitudinibus quæ mouentur, confert autem adhuc & ipse aer, qui videtur incorporeus esse. Nō solum enim termini ipsius vasis, sed interuallum etiam ipsum vt tanquam locus esse uidetur.

Nam quiescente vase in ipso transmutaĩ contentú, ac alium atq; alium locum occupat. Verum id non solú in vase fit, sed ẽt in ipso aere cótinẽte cum immobilis manet aliud atq; aliud corpus ingrediĩ, & succedit. Cú igitur quiescẽte aliud atq; aliud corpus recidit, vr̃ esse inter extrema continentis aliq̃d spaciú p se diuersum ab his spacijs corporeis quæ ibi recipiuntur, & ingrediuntur.

Vt autem vas locus est potens transferri, sic & locus vas immobile est. Quocirca cum id quod est intus mouetur atque transfertur, fit id mouetur in quo est vt in fluuio nauis, ut vase tunc vtitur illo magis quam loco continente.

Qm̃ velut de vase róne exercuit & fecit, ne quis dicat ita sentiédum esse aliquid de loco, sicut de vase pp hoc inquit non differre locum à vase, nisi quia vas mobile est, & locus immobilis. Vnde ẽt noía mutuat alternatim & appellat locú vas, & vas locum, vt quæ aliquis dicturus esset de vase eadem ẽt proferat de loco, & cótra quæ de loco ageret, eadem ẽt sentiat de vase. Idcirco inquit. Et si non velut in vase aliquid esset, sed velut in loco, moueretur autem hoc in quo, ceu fluuius cum nauigio, & aer cú volatili, & maxime si æque cierentur tanquam vase vterentur continente, & non velut loco.

Locus autem vult esse immobilis. Quapropter vniuersus fluuius magis est locus, quia immobilis est vniuersus.

Ecce quod sane principio dixit, reliquú aliorú de loco axioma hic apposuit, q̃m loco i esse oportet hoc, & immobilẽ esse, & nó moueri simul cú illo q̃d in eo est.

Quare locus est terminus cótinẽtis immobilis prim⁹.

Ex dictis concludit & deducit, quid sit locus, q̃m est primus terminus continentis immobilis existens. Dixit autem primum pro hoc (proxime cótento, & hoc, quatenus continet). Quare & si vas diceretur locus transmutabilis, non quatenus translatile est hac ratione locus vocaretur, sed quatenus terminus est, & extremum illius, quod intus est, dico autem superficies concaua, quæ immobilis est per se, & mouetur per accidens eo quod corpus cuius est terminus mouetur. Nam si partes, per se non monentur, sed per accidens moto ipso toto & vniuerso, quanto magis termini. Quare vniuersus locus, qua locus est immobilis est per se.

Atque ob hoc medium cœli & extremum citerioris, circumlationis versus nos uidentur, maxime omnibus proprie supra & deorsum esse.

Hic dicit, ꝙ ea quæ cói intelligentia, & consensu loco insunt, ex definitióe tradita de loco eidem inesse demonstranda sint. Quapropter inquit locus est termin⁹, cótinentis, & in loco sunt sursum, & deorsum. Quocirca inquit omnibus vr̃ locus supremus esse superficies, concaua sphæræ lunæ. Nam ad ipsam vidẽtur leuia corpora ferri ac petere. Et medium vniuersi esse locus deorsum, quippe ad hoc ferantur grauia corpora.

Quia illud quidem semper manet.

Idest medium cœli, quod quidem est locus grauium corporum, semper autem manet, id est semper est immobile, licet numero mutetur, specie autem non.

Extremum autem cœli eodem modo se habens manet.

Id est concaua superficies sphæræ lunæ. Nam etsi ipsa secundum partes moueatur attamen tota vt tota immobilis est numero & specie vna & eadem existens, & semper eodem modo se habens.

Quare cum leue quidem sit, id quod sursum pergit natura, & graue id quod deorsum fertur, terminus qui versus medium continet, deorsum est, & id ipsum etiam medium. Terminus autem qui versus vltimum continet sursum & ipsum etiam extremum vltimumve est.

Qm̃ inquit, est id quod suapte natura supra fertur, quod leue est, & habetur etiam id quod deorsum ducitur, quod sane graue est, duplex erit sursum & deorsú. Quomodo autem duplex induxit dicens. Terminus q versus medium continet deorsum est & cętera. Mediú quidem terram vocat. Terminus autem versus mediú, .s. continens medium, quod terra est, qui sane termin⁹ partim est superficies aerissa.s. quæ terram tangit, & partim est supficies aquæ. Similiter & sursum duplex, & terminus qui versus non vltimum cœli est, quod est concaua superficies sphæræ lunæ, & ipsum extremú. Hoc autem est corpus leue, dico.s. ignem. Hoc mó igif nonnulli præpositos contextus exposuerunt, vt iam in contemplatione & consideratione verborum diximus. Themistius autem sic interpretatur, corporibus inquit motus sit ẜm naturam sursum & deorsum, leuia quidẽ sursum natura migrant, grauia vero deorsum, faciunt autem (inquit) locum infernum tria corpora ipsum medium, & ea quę circa medium sunt. Hæc vero sunt terra, & aer, & aqua. Nam vnumquodq; corpus graue ab his cótineĩ elemẽtis vel oíb. vel quibusdã, ab oíb. quidẽ (inq̃t) cótineĩ, ceu lapides in fluuijs extantes. Nam hos ẜm quippiam terra aquæ subacta continet, ẜm aliquid aer, & secundum aliquid aqua. Duobus autem continẽtur gradiẽtia, & ea quæ natant. Gradientia nanq; terra & aere continentur. Natantia vero aere & aqua. Sunt præterea nonnulla quæ vno duntaxat cótineĩr. Equidem ab aere continentur, quæ in aere sunt, vt aues, ab

vis: aqua vero, quæ sub ea natant ceu pisces, demum à terra nonnullæ partes terræ ab ipsa diuisæ, licet vndiq; eam attingant & contineantur ab eadem. Et hæc interpretatio accommodatior esse vr. Quidam autem medium cœli existimarunt esse centrum vniuersi, qui prorsus deuiant. Nam nullus locus omnino centrum est. Sed omnia grauia tanquam ad centrum feruntur. At nullus locus centrum est, siue locus sit terminus continentis, siue interuallum inter terminos clausum. Sciendum autem est quod hoc etiam loco dr. monstratur locum non esse terminum continentis, qr accideret eadem inter se mutuo loca esse. Nam locus terræ est superficies, aq; ipsam tangens, & aeris similiter. Hæc n. dicu. i. aer & aqua sunt loca terræ cum vndiq; ipsam ſm aliam & aliã partem contineãt, s. ſm eam superficiem aeris & aquæ quæ terræ proxima est. Sed cum & aqua sit de numero illorum corporum, quæ sunt in loco, certe & ipsius erit aliquis locus, & hic non vnus simpliciter, quippe nõ solus aer tangat vndiq; aquam, sed ſm aliquas partes aer tangit, & ſm aliquas terra: quare ſm aliq̃ partem terræ locus eius esset aqua. i. superficies eius, & ſm hãc ipsam terra erit locus aquæ, quare aqua & terra ſm idem erũt ipsismet mutuo loca. Ergo accidet idem ſm idem locum esse, & id quod est in loco, si ergo hæc sunt impossibilia, igitur non erit terminus cõtinẽtis locus, sed magis spacium, quod intra se complectitur vnumquodq; corpus naturale, quod per se vacuum est, licet nunquã sit prorsus vacuum, sed semper aliquo corpore impletur in eo recepto, cuius etiam locus est.

Et propterea locus superficies quædam, & quasi vas, et continens esse uidetur.

Hæc non dicit propter ea quæ proximè dixit, sed quoniam locus est terminus continentis. Nam si terminus est locus plane superficies erit. Et si vndique locus continet. Et tale sit vas, quod vndique continet id qđ est in ipso: Videtur igitur locus vasis similis esse.

Præterea cum ipsa re simul quodammodo est. Nam termini cum finito sunt simul.

Idest neque eo minor inferiorque, neque eo maior. Nam si est terminus continentis cohæret termino contenti, ac illum tangit, sed id quòd cohæret, & tangit simul est cum eo quod tangit. ergo etiam secundum idẽ, neque minor eo neque maior erit.

Corpus quidem igitur, idest in loco extra quod aliquod corpus est continens ipsum. Quod uero non ita se habet nõ est in loco. Quapropter etiam si aqua fuerit tale, partes, quidem ipsius mouebuntur. Nam alia aliam cõtinet. Vniuersum autem partim mouebitur, partim autem nõ. Quippe ut totum simul locum non mutet.

Cum dixerit Arist. ea quæ sunt in loco, nunc explicat ea quæ non sunt in loco. Nam si locus est, inquit, terminus continentis, igit̃ si aliquid non hẽt ex se aliquod corpus id non est in loco, qm̃ nullum habebit extrinsecus continens, ceu vniuersum non est in loco, siquidem extra ipsum nihil sit. Nam si haberet aliquid extra, non esset proprie vniuersum. Quocirca si nihil extra cœlũ est, quemadmodum igit̃ non est, neq; in loco erit. Quẽ admodum igit inq̃t si vnũ solum esset vniuersum, ceu aqua, quæ pro cõcesso & comperto est in loco, quippe quæ diffluat, & in seipsa manere suapte natura non posset, sed egeat continente, & definiente partes, quidẽ eius siquidem essent diuisę, velut nunc diuisæ sunt vniuersi partes, ipsæ quidem in loco essent, & tñ tota aqua in loco non foret, cum neq; habeat aliquod corpus cõtinẽs extra ipsam. Ita se hẽt nunc vniuersum, qm̃ cum nõ sit aliquid extra ipsum neq; in loco erit. Sed si cœlum non est in loco, quonam pacto mouetur ſm locum? Inquit igitur ipsum partim moueri. Partim vero nõ, ſm seipsum totum quidem non mouetur, quippe nõ mutet totum locum. Nam hic est vniuersi, ac totius motus ſm locũ, quando totum locum mutat in quo est, qualia sunt ea corpora, quæ motu recto mouentur. Quare cœlum ſm seipsum totum, quemadmodum non est in loco, ita neque mouet̃ ſm locũ, & cum circulo moueatur, talis vero motus partium est. Nam in motu orbiculari totum vt totum immobile est, & partes succedũt ipsismet mutuo in proprijs locis. Hæc igitur mouentur ſm locum, quibus totum moueri dr̃. Nam motis omnibus partib. & totum dr̃ moueri non primo, sed vt dicebam ſm partes. Vnde partium locus apud Aris. erit vna pars alteri', qm̃ vnaquæq; continet̃ ab ijs quæ circumcirca voluuntur. Nam partes ita se habent, vt vna sit alterius locus, cum vnaquæq; contineat̃ circulo ab ijs, quæ circumcirca mouentur. Item vt interpretibus eius vr̃, erit locus inerrabilis sphæræ ſm partes superficies conuexa sphæræ, quæ intra cõtinetur, cuius aliam atq; aliam partem tangunt partes sphęrę inerrabilis, videlicet hunc locũ nobis appellantibus ſm proportionem & similitudinẽ qm̃ extrinsecus non continet, sed quatenus definitiuus est, quandam similitudinem habet cum loco. Nam vt propriè locus vnumquodq; separat ab alijs, ita & superficies conuexa sphęrę intra contentæ corpus extra seiungit à reliquis. Hac igitur rõne ſm similitudinem locus sphæræ inerrabilis esset superficies conuexa sphęrę quę intra continetur, & locus totius ſm partes. Nã hæ sunt, quæ aliam & aliam eiusdem sphæræ partem complectunt̃ recipiuntq;. Quod autem de loco sphęrę inerrabilis dr̃ idem etiam de vniuerso diceretur. Nã vniuersum ipsum nõ est in loco, quippe extra ipsum nihil sit. Verum ſm suas partes in loco erit. Nã vniuersi partiũ quæ circulo mouent̃ sempiternæ sunt, quæ vero sursũ & deorsum, generabiles & corruptibiles habent̃. Hæc autem cum dicat Arist. volens clarius exponere, qũo cœlum non sit in loco, & qũo sit, diuisione eorũ, q̃ sunt in loco facit. Nam eorum, quæ sunt in loco inquit, quædã ptẽte in loco sunt, quędam vero actu, ea aũt actu sunt in loco, quæ iam habentia circunscriptionẽ seiungunt̃ à reliquis locis, potẽtia aũt ea dicunt̃ in loco, q̃ sunt totius continui partes, ſm potentiam ea dicunt̃, q̃ cũ separant̃ à toto, possunt esse in loco per se, & continua amplius nõ sunt, sed attigua, ceu se hẽt aceruus tritici. Nã vnusquisq; acinus pars totius cum sit in loco est, qm̃ nõ est continuus aceruus, sed vnusquisq; acinus in propria seorsum circunscriptione est. Rursus eorum quæ sunt in loco alia per se sunt in loco, alia vero ſm accidens, ea aũt sunt per se in loco, quæ latione mouent̃, vel auctione, vel diminutione. Hæc autem ea corpora sunt, quæ ortui subijciuntur. Secundum accidens autem moueri dicuntur omnia accidẽtia, & aĩa siue in corpore sit velut in subiecto, siue ab eo separata fuerit. Nã hæc nunq̃ per se in loco sunt, quippe quæ incorporea sint. Cũ igitur quatuor modis dicat̃ quippiam in loco esse, cœlum inter ea quæ per accidens in loco sunt, adnumerãdum ponendumq; est. Neq; n. actu in loco est, siquidẽ à nullo extrinsecus contineatur, neq; potentia, qm̃ nunquã continebitur. Nam talia sunt potẽtia in loco, qm̃ aliqñ possunt actu in loco esse, sed neque per se cœlum in loco est, quoniam mobile ſm lationem non est. Nam id quod fert̃ totũ mutat locũ. At cęlũ in eodẽ manẽs mouet̃ ſm partes. Et motus toti' nõ est, sed partiũ. Restat igit̃ cœlum esse in loco ꝑ accñs. Dubitat aũt cõtra hoc Themistius, qm̃ qũo Arist. sibimet nõ pugnat & aduersat̃. Cum mõ asserat moto ſm partes ꝑ accidẽs motum esse, & supra cũ oñderet aliquid idẽ posse in seipso esse velut in loco, dixit aliquid idẽ ſm partes posse in seipso esse velut in loco, sed ꝑ accidẽs nõ posse, perinde ac diuersa sint ſm partes, & ſm accidens. Et soluit dubitationem dicens Aristo. forte latius communiusq; vsum fuisse

fuisse hoc vocabulo per accidens.s.pro alio. Alioq mos Arist.est sæpe vti vocabulis specierū pro vocabulis generum, perinde ac sit ſm aliud latius fusiusve, quam p accidens, qñquidem per aliud dicatur de eo quod est p partes, ac de illo ꝙ est per accidens. Vel magis tutū est dicere, ipsum abusum fuisse nomine. nam vt sæpe toto moto dicimus partem per accidens moueri, & cum totum in loco est, partem in loco per accidens, quāquam non diceretur proprie toto moto manum per accidēs moueri, sed per se quidem mouetur licet non seorsum, neque qua manus est vel simpliciter pars, sed qua complicita connexaq; toti est. Idcirco diceref magis ꝓprie non moueri primo sed per aliud. Nam partes mouenf ad totius motum. Igitur (vt dicebam) quemadmodum abutentes sæpe nomine, dicimus toto moto partem p accidens moueri, ita & partibus motis diceref totum moueri per accidens non proprie, siquidem magis ꝓprie diceref moueri per aliud motis partib. Nam quæ primo mouenf partes sunt. Hoc igif modo & cœlū totum diceretur in loco esse non per accidens. Non.n.accidit alteri, quod per se in loco sit. Talia nanq; vult esse per accidens Arist. sed magis per aliud, omnes eius partes in loco per se, merito ipsi per accidens per se opponi instituit, sed in hoc p accidens comprehendit ea etiā quæ sunt per aliud in loco. Nam cum dicit, alia aūt, per accidens, subiunxit ceu anima, & cęlum, quorum aliud est in loco per accidens, vt aïa, alterum autem per aliud vt cœlum. Nā oportebat ipsum cum dicit, quædā sunt in loco potentia, & actu, ac per se, & per accidēs, ēt dicere, & quædam primo, & per aliud. At quæ sunt primo in loco complexus est cum his quæ actu & per se in loco esse dixit, alia aūt quæ sunt in loco per aliud comprehendit in his, quæ dicit esse potentia, & per accidens in loco. Nam quæ actu sunt in loco dico.s. non cōtinua inter se, sed quæ habent propriam circūscriptionem, primo & per se in loco sunt. Talia autem sunt, quæ latiōe mouentur (vt ipse ait) .i. quæ ſm seipsa tota mutant loca, quæ ēt primo in loco sunt, quare, & huic opposita.s. potentia in loco, & per accidens continent comprehēduntq; in seipsis, ēt illa quæ per aliud in loco esse dicuntur. Nam id quod est in potentia in loco, ceu partes, per aliud sunt in loco, & per se. Nam cum totum sit per se in loco, & pars sane per se in loco erit, quæ autem sunt per accidens in loco, non oīno & per aliud sunt in loco, ceu aīa vel album, quippe quæ solum per accidens sint in loco. Vnde Arist. ob exempla comprehendit in his p accidens ea quæ per aliud dicunf esse in loco. Vniuersū itaq; cœlum dicit ſm oēs partes in loco esse. Nam vnaquæq; pars continef ab ijs circa quæ reuoluitur & partes ipsimet mutuo vt loca sunt, vniuersum autem non est in loco, qm̄ si esset in loco, foret aliquid extrinsecus continens ipsum, & ita neq; totum, neq; vniuersum esset, si quippiam contineret ipsum extrinsecus. Et ob id (inquit) omnia esse in cęlo dicimus, propterea quod cęlum est vniuersum, extrinsecus.n.oïa cōtinet, & in seipso comprehendit. Cum itaq; Arist. dixit qūo cā difficultatis & obscuritatis ex tradita definitione loci manifesta fit: ac demonstrauit oïa quæ cōi conceptione insunt loco per definitionem eius indicari claraq; haberi, deinceps ostendit oēs dubitationes, quæ cōtra locum adducebantur ex assignata loci definitione persolui. Et imprimis dubitabatur, qm̄ si est locus, cum corpus sit trifariam dimensum, necesse est ipsum etiam trifariam dimensum. Nam per hoc oē corpus definitur, quare corpus per corpus reciperetur. Si ergo demonstratum fuerit locum non esse spacium, sed terminum continentis, soluta erit dubitatio, & multo magis neq; principiū esse constituent. Rursus dubitabitur, qm̄ si locus corporis est, etiam superficiei lineæ, & pūcti locus erit, sed respondet non necesse esse, vt si corpus locum occupet, ēt superficiem & punctum in loco esse. Neq;.n. hæc separabilia sunt, neq; per se in loco. Si.n. neq; partes per se in loco esse asserimus, sed quia totum in loco est ideo partes in loco esse dicimus, quanto magis de superficie, linea, & puncto idem dicendum est? Nam terminus continentis totius vt totius est locus, minime autem partiū seorsum. Itē dubitabaf, qm̄ si locus est, oportet crescentib. auctisq; corporibus simul augeri & locum. Respōdet siquidem spaciū esset locus, necesse foret ipsum augeri vna cum corpore per se, sed quia nunc est termin⁹ continentis, non augebitur vna cum corpus augef, qppe terminus non augeaf per se. Nā corporum est augmentum, sed augmento illius, ꝙ est in loco cedēte corpore continente vel ſm cohibitionem, vel ſm constrictionem, & densitatem, termini etiam cedunt, & ita q̄ augentur maiorem locum occupāt, quare & locus maior fit. Sed non augetur. Item qm̄ auctio corporum nō ex nihilo, sed per cibi ingressum eo transmutato in partes corporis fit, manifestum est, quod auctum corpus, hunc locum occupat, quem continebat cibus & alimētum. Qua de causa non necesse, est vacuum esse, neque aliquod corpus non esse in loco. Sed constat eos etiam hæc ipsa sentire, qui aiūt locum esse spacium trifariam dimensum, immo multo magis, quandoquidem corporis superficies, cum maius factum fuerit id quod augef & ob id corpus continens diductum sit maior fiat, quā prius non eo, quod ipsa augeatur, sed (vt dicebam) eo quod corpus extenditur, cuius est sup̄ficies, & ob id existimatur augeri. Secundum vero alteram opinionē neque quædam leuis relinquitur suspicio augendi locum. Nā cum spacium sit separabile ab omni corpore, & ob id immobile, quando augeretur corpus tantum corporis sibi proximi siue aer fuerit, siue aqua dūtaxat expellens occupabit eiusdem locum, ipso interuallo prorsus immuni affectionis, & motus manente, & ita quod augetur in maiori loco fieret, loco nullam alterationem subeunte. Item quanquam id quod additur ei quod augetur, locum nutrimenti occuparet, quid tamen cogit augeri interuallum. Cogeretur nanque locum duntaxat simul augeri, siquidem locus esset forma illius, qđ est in loco. Nam hæc est illa quæ augetur, vt in libro de Generatione ostenditur. Sed neque superficiei locum esse oportet, neque termini corporis sunt penitus in loco. Nam si demonstrauimus partes non esse per se in loco, quanto magis neque termini erunt per se in loco? Quod si ea de causa putant terminos esse in loco, quia cohærent cur magis hoc accidet huic oppositioni, quā positioni Arist. Et.n. ibi necesse est terminos cohærere inter se. Et si non differt vas à loco nisi quia vas mouetur, sed vas implef ab eo qđ est in ipso, siue sit illud aer siue aqua, igif & locus impletur ab eo qđ est in ipso vacuus propria rōne existens. At superficies superficiem, vel linea lineā, vel punctus punctum non implet, neque hæc sunt propria rōne vacua, sed solum cohærēt inter se, perspicuum igif est nihil nos cogere, vt asseramus superficiei, lineæ, & puncti esse locum. Hæc igif hactenus dicta sint. Præterea Arist. p̄soluit dubitationem Zenonis. Nam si omne quod est, alicubi est (vt ille tulit.) Et locus est, igitur locus alicubi erit: quare erit locus in loco, & hoc in infinitum. Soluit ergo & hanc dubitationem. Nā inquit si oportet omne quod est alicubi esse, & ob id locus alicubi erit, locus quidem alicubi erit, non velut in loco, sed velut terminus in terminato. Non.n. inquit oē ꝙ est in loco esse opus est, sed corpus secundū lationem mobile, idest quod suapte natura aptum est moueri & quiescere, vt dicat id quod recto mouetur motu. Nam oē tale prorsus in loco est, sed non oē corp⁹ orbiculare in loco est, sed sphæræ quæ intra cōtinenf.

Nunc autem velut vnum continuum accipit omnes sphæras. Consentaneum autem est, & his quæ occupāt, locum, inesse hoc vt vnumquodq; ducatur in suum locum, & ibi maneat. Hoc autem probat elegātissime, & acutissime. Verum illud prius sumit, & inquit omne qd tangit aliquod ſm naturam & non vi, hoc sane cognatum proximumq; illi est, quod tangit. Adiecit autē (nō vi) merito. Nam tangit aerem gleba terræ proiecta aut statuta alicubi, sed non natura, sed vi. Ea.n. sese tangunt mutuo (vt in libro de generatione dr̄) quæ commune simbolum habent inter se. Quocirca terra tangit aquā quippe quæ habeant cōem qualitatem simbolam, i. cō similem ipsam frigiditatem. Aerem quoq; tangit aqua quia communem possident qualitatem humiditatem ipsam vel humorē. Item aer tangit ignem, siquidē vterque communem teneat qualitatem ipsam caliditatem. Ignis etiam tangit lunæ sphæram, qm̄ ſm proportionē & similitudinem hic est quædam conuenientia & communio. Nam ambo velocii motu & eluoentia sunt, cognata autem attigua sunt, quocirca facilis est eorum ꝑ mutatio inter se, vt in libro de gn̄atione dicendum est. Cum igitur vnaquæq; pars à sua vniuersitate demit, & seiuncta est, hanc cupit appetitq; consequi & occupare. Nam singulæ affine cognatumq; & suam vniuersitatem amant, quocirca etiam cupiunt esse & permanere. At vnaquæq; est, quando delata ad suam vniuersitatē, in illa fuerit. Nam ad hanc latio, & appetitus promouet vnamquāq; in suum locum moueri, quippe hæc sit toti cognata. Sed aliquis dicet, si attiguum natura proximum cognatumq; est, & aer inferius tangit aquam: igitur partes eius deorsum deferri oporteret. Quod itaq; aer sit aquæ cognatus quatenus communē habet qualitatem simbolam perspicuum est. Sed de industria diximus quod vnaquæq; pars præcedens & producta ducitur ad suam vniuersitatem. Est autē vniuersitas aeris, de numero eorum, quæ sursum ferunē & ipse magis est cognatus igni quam aquæ, sed vbiq; sese insinuat, non eo quod naturam habeat, vt vbique ferat, sed ꝑ ꝑ vacui vim, ob quam sæpe & aqua sursum fertur, & in aere nō sese fundit & insinuat, ceu patet in clepsidris. Quare & si tangeret aer aquam, attamen propter vacui vim tangit, qm̄ suapte natura sursum fertur. Quocirca merito inquit, & manet natura vnumquodq; in suo loco, cum etiam pars maneat in propria vniuersitate, quod est in loco, inquit, ceu pars in toto est, quam.n. rōnem habet diuisa pars ad totum, eandem etiam habet id quod est, in loco ad locum. Nam ceu liquis immergeret manum in aqua diuideret aliquam partem aquæ, eādem etiam rationem habet id quod est in loco ad cōtinens ceu sit continens aliquod totum, & contentum pars. Nam inquit continens ad contentum est ceu aliquod constitutum se habet ad materiam, materia nāq; aeris est aqua. Aer autem velut aliqua forma & actus. Equidem mutatio aquæ in aerē est gn̄atio (vt in libris de gn̄atione dr̄) & econtra aeris mutatio in aquam est corruptio. Vult autem materiam & formam partes constituti esse, quare aqua assimilatur materiæ, aer autem formæ vel constituto ex vtraque, materia autē est pars constituti, pulchre igitur dictum est contentum ad continens esse veluti partem diuisam ad totum. Pars autem vult manere in vniuersitate, merito itaque & vnaquæque manet in suo loco, id est in continente, & continens eandē rationem habet ad contentum veluti totum ad partem.

In orbem mouetur. Nam partium est hic locus, nec sursum nec deorsum mouetur. Quædam autem circulo versantur, quædam vero sursum & deorsum, quæ densitatē, & raritatem habent. Vt autem dictum est, quædam in loco potentia sunt, quædam vero actu. Idcirco cum id quod est similium partium continuum est, tum partes potentia sunt ī loco. Sed cū se. ar ate atq; vt in cumulo sit, se tāgūt, tunc in loco actu sunt. Rursus & alia per se, vt omne corpus aut latione, aut auctione mobile per se alicubi est. Cęlum autem, vt dictum est, non est alicubi totum, neque est vllo in loco, siquidem nullum ipsum contineat corpus.

Quærunt hic quales partes inquiat Arist. An partes totius mūdi, q̄ sese dūtaxat tāgūt, & diuisæ sunt, vel cōtinuas partes vltimæ sphæræ. Nōnulli ergo asserunt ipsum dicere partes attiguas & sese tāgētes, q̄ sunt sphæræ, & reliqua corpora. Inquit igit̄, q̄ totū nō est in loco, sed partes in loco sunt. Vt igit̄ ostēdat qs sit partiū locus subiūxit. In orbē mouet̄. Nā partiū est hic locus, qui nō dicit eo ꝙ vltima sphæra in orbem dicit̄, idcirco ipsa est locus aliorū, sed vult ostēdere, ꝙ ipsa non sit cōtinua ad sequētia corpora sed diuisa. Propter hoc.n. (inquit) mouet̄ ꝑ se in orbē, sed circulo moueri idē dictum est, ipsam esse diuisam ab his, q̄ intra cōtinent̄, ac cōtinere ipsa, qua rōne est locus partiū. Et qđ partes vniuersi vocet ea, q̄ intra cōtinent̄ corpora, constat ex his, q̄ mox subiūgit. Nec sursum, nec deorsum mouet̄. Quædā aūt circulo mouent̄, quędā aūt sursum & deorsum, quæ densitatem & raritatem hn̄t. Nā si partiū vniuersi quædā sursum cient̄, & deorsum q̄ sane sunt ortui subactæ. Et q̄dā in orbē mouent̄, perspicuum est quod vniuersum vocat totū mūdū, cuius aūt partes sunt elementa & sphæræ ac ea q̄ intra hæc cōtinent̄ corpora. Alij aūt intellexere partes continuas vltimæ sphæræ q̄ ſm se totam non est in loco, quippe cū eā nihil contineat, neq; eī vnaquæq; pars ꝑ se in loco sit. cōtinuæ.n. sunt toti, sed neq; tota vt tota mouet̄, qm̄ totū locū nō mutat, neq; partes qua partes mouent̄, quippe q̄ continuæ sint, sed tota partium ope mouet̄, & locus est partiū, quem admodum diximus, siue sint illæ partes q̄ circumcirca cōtinēt, siue magis ꝓprie supficies conuexa, sit, illa, s. q̄ est sphæræ Saturni, intra cōtēta, quēadmodum diximus ſm ꝓportionē & similitudinē, equidem hāc supficiē Saturni sphæræ esse locum totius sphæræ inerrabilis ꝓportione nō est impossibile dictu. Nā separat ipsam vndiq; ab his, q̄ intus cōtinent̄. Vnde iuxta hanc interpretationē ita intelligendus est cōtextus. In orbē mouet̄. Nā partium est hic locus. Qm̄ dixit ipsam nō vt tota simul mutare locum, decebat ac cōgruū erat dicere saltē illā mutare locum ſm partes. Dixit aūt in orbē mouet̄, quod quidē dictū est hoc. Nam orbicularis motus ſm partes motus est, illud autem. Nam partium est hic locus, ꝓ hoc dixit in orbē & circulū vna aliā continet. Nā cum q̄ in orbē mouent̄, circa superficiē sphæræ Saturni moueant̄ hunc locum, dico. s. superficiē cōuexā sphęrę q̄ intra cōplectit̄ ipse dixit esse locum partiū. Rursus & alia per se, ceu oīa q̄ latione, aut auctiōe mouent̄ ꝑ se alicubi sunt. Inquit ferri ea quæ motu recto mouent̄, q̄ qđē ēt esse in loco ꝑ se dixit. At cęlestia non ferunt̄ sed circunferunt̄. Nā diuersa est latio, ab orbiculari latione, siquidē illa sit ſm totum mutatio, aūt ſm partes. Verum numerum octo sphærarum vt vnū aliqđ accipit. Idcirco inq̄t totū vt totū cœlum nō esse in loco.

Quo autem mouetur, hac ratione locus est partibus. Alia nanque partium alij hæret.

Hoc ēt superius dixit, cum tulit, in orbem autē mouet̄. Nā partium est hic locus. Et idē hic inq̄t. Quo autē mouet̄, in orbē nanq; mouet̄, quo partib. est locus. Nā eo quod vnaquæque cœli pars dico. s. octo sphærarum mouetur, hac ratione semper partes exterioris & vltimæ sphæræ sunt locus partibus sphæræ intra contentæ partes igitur vocat vnamquamq; sphæram, quod quidem etiā indicat, quod subdit cum dicit. Alia nanq; partium alij hæret, & consequens est. Nā cōsequens est (vt ipse inquit in quinto huius operis libro) quod cum deinceps alicui alij est, tāgit ipsū, ita ēt sphęrę iter se sunt.

Extrema

Extrema autem sphæra non est in loco nisi proportione & similitudine, quemadmodum diximus sm cõuexam superficiem sphæræ quæ intus continetur.

Alia vero per accidens, vt anima atque cœlum. Nam omnes partes quodammodo in loco sunt. Circumquaque enim alia aliam continet.

Hoc habet constructionem cum superiorib. verbis. Nam superius dicẽs. Et rursus alia per se, ceu omne corpus, aut lationes, vel auctione mobile. Hic contrarium huic assignat & affert, dicet & alia per accidens. Verum alia intermedia dicta sunt de cœlo. Nam dicens ea quæ mouentur motu recto per se in loco sunt, deinceps explicat quomodo se habeant ea quæ in orbem ducunt, vt hic faceret assignationem contrarij, per accidẽs igitur inquit animam esse in loco, & cœlum totum. s. vt totum. Nam quia partes sunt in loco, & totum in partib. est, igitur totum diceret esse in loco per accidẽs, vel magis sm aliud. Pulchre aũt adiecit (quodámodo oẽs) qm̃ nõ omnes partes proprie sunt in loco, neque. n. vltima sphæra proprie in loco est, neque partes continuæ.

Quapropter supremũ corpus in orbem mouetur solum.

Qm̃ est cœlum in loco, nisi vt dictum est per accidẽs, videlicet sm partes, ob id ẽt mouet duntaxat motu in orbem, nunquam vero motu recto. Nã quæ mouentur motu recto prorsus etiam in loco sunt. cum igitur cœlum nõ sit in loco, merito solo motu orbiculari cietur.

Vniuersum autem alicubi non est. Nam quod alicubi est, & ipsum est aliquid. & insuper aliquid aliud oportet esse extra se quod contineat. At præter vniuersum, & totum nihil est extra.

Cum dixerit cœlum sm partes in loco esse, ostendit ipsum sm totum non posse in loco esse. Nam (inquit) quod est in loco est aliquid, & extra se habet aliquod continens ipsum, quod quidem est locus. Si ergo cœlũ totum aliquod est & vniuersum certe extra ipsum non erit quippiam eius continentium, quoniam non foret vniuersum. Nam extra vniuersum nihil est.

Et propterea omnia sunt in cœlo. Nam cœlum forsitã est vniuersum.

Inquit verbis nostris, quod cœlum non sit in loco cõsona est vetus de ipso sententia, & opinio, quę dicit oĩa in cœlo esse. Nam si cuncta in cœlo sunt, nihil extra ipsum erit, si aũt nihil extra ipsum, nõ erit in cœlo. Oportet. n. locum extrinsecus continere id qd̃ est in loco, deinde dicens cœlum est vniuersum adiecit (forsitán) qm̃ nondum demonstrauit extra cœlum nihil esse.

Est autem locus non ipsum cœlum, sed cœli aliquod extremus terminus quiescens, quo tangit mobile corpus.

Qm̃ dixit, in cœlo cũcta esse, ceu cœlum sit cõissim' oĩum locus, Quonam pacto itaq; cœlum sit locus adiecit, qm̃ non sm ipsum totũ, sed sm terminum eius, qui intra capit, quo tangit corpus mobile. i. quod põt moueri & non moueri. i. generabile & corruptibile. Quomodo autem quiescens sit terminus cœli quo ad nos, quod quidem locus est, in superioribus dictum est.

Et idcirco terra in aqua, hæc in aere, aer in æthere, & æther in cœlo est collocatus. Cœlum vero non amplius in alio collocatum est.

Quonam pacto omnia sint in cœlo dicit, qm̃ non eo quod continet omnia proxime, sed quia ipsum est extremum & vltimum omnium continentium.

Patet autem ex his, si hoc modo locus dicatur, oẽs dubitationes solui. Neque. n. vna cum corpore, necesse est locum augeri, neque locum esse puncti, neque in eodem loco corpora duo esse, neque internallum quidẽ corporeum esse. Nã corpus quoduis inter terminos continentis est.

Hic soluit dubitationes, de quibus nos satis superius diximus.

Sed non corporis spacium. Est etiam ipse locus alicubi, non vt in loco, sed velut terminus in eo quod est finitũ. Nõ est. n. in loco oẽ quod est, sed tantum mobile corpus. Et fertur igitur vnũquodq; ad suum locum non ab re. Quod. n. deinceps, & vi non tangit, id cognatũ propinquũq; illi est.

Id est corporis capax, vel magis, non corporeum idest trifariam dimensum. Nam spacium superficies quoque ac linea est.

Atque si simul coniungi apta passione carent, quæ autem sese tangunt passiua sunt vicissim atque actiua

Quoniam videntur & partes esse consequentes, ac deinceps se habentes, ac sese tangere vicissim, discrimen affert illius, quòd est in loco, & illius quod est vt in toto. Nam conueniunt vtraque quo ad deinceps se habentia, ac quatenus tangunt id in quo sunt. Sed quã do hæc fuerint simul apta coniungi, tunc passione mutua, & vicissitudinaria inter se carent. Et ut pars est in toto. Quando autem solum tangerent, & tamen non essent apta coniungi continuaque fieri, tunc velut in loco sunt contenta in continentibus, & actiua & passiua inter se mutuo sunt contenta, & continentia. Differũt igitur ea quæ sunt velut in loco, & ea quæ sunt velut in toto, eo quod ea quæ sunt velut in toto continua sunt, cum suis totis, & ab ipsis non patiuntur nec illa ab istis vicissim. At ea quæ sunt in loco contrarium sortiuntur quoniam cum sint diuisa solum tangunt continens ipsum, & agunt & patiuntur mutuo inter se.

Præterea manet quod vis non ab re in suo loco suapte natura. Etenim hæc pars toto in loco, vt diuisibilis est pars ad totum, ceu cum aeris vel aquæ partem quis moueri, ita & aer se habet ad aquam, ceu enim materia vnum est, alterum vero forma, materia quidem aeris est aqua.

Quoniam dixit, quod non ab re, & sine ratione vnũquodque manet in suo loco, quoniam cum pars ad suã vniuersitatem peruenit ibi manet, vult ostendere contenta esse veluti partes eorum, quæ continent. Partes autem non continuas inquit, sed diuisas actu, clarum autem exemplum posuit illud de aqua. Ita & aer se habet ad aquam, ceu enim materia vnum est, alterum vero forma. Nam qualem rationem habet pars aquæ (inquit) diuisa ab ea & attigua. Hanc etiam habet aqua ad aerem, quemadmodum etiam se habet aer ad succensionem. Sed quo pacto esset pars induxit dicẽs, quoniam materia aeris est aqua, & forma aliqua est aer introducta in ipsa aqua. Est igitur aer, ceu aliquod constitutum ex materia & forma. Est autem & materia velut aliqua pars aggregati ex vtroque.

Aer autem quasi quidam illius actus. Aqua nanque potentia aer est. At aer alio modo potentia aqua, sed de hoc posterius agendum est. At temporis opportunitate necesse nobis fuit hæc ducere, licet obscure nunc dictum sit, tunc dilucidius explicabitur.

Si enim & vtraque potentia alterum est, attamen (inquit) non eodem modo. Nam dictum est in libro de generatione, mutationem ex aqua in aerem esse generationem, econtrario autem corruptionem. Est igitur aer potentia aqua, sed velut ad corruptionem, & non in ens ducendus. Aqua vero potentia aer est veluti materia ad formam deducenda. Sed inquit diligentius exquisitiusque in libro de generatione tractaturi sumus. Nunc enim (inquit) quantum opportunitas postulabat atque occasio, hæc commemorauimus. Opportunitas occasioque fuit, quoniam voluit ostendere, ita se habere ea quæ sunt in loco ad locum, vt se habet pars ad totum. Vt autem hoc ostendat, dixit, vt se habet materia ad formam, ita se habet aqua ad aerem. Sed de his (inquit) rationem in alijs exactius dicturi sumus.

Si igitur idem est materia atque actus. Nam aqua ambo est. Verum alterum potentia alterum actu, ipsa sane ad aerem, ut pars quodammodo se habet ad totum. Quapropter & his est taclus. copulatio tunc erit, quum ambo fuerint unum actu. Sed esse quidem locum, & quidnam sit locus, satis iam diximus.

Si aqua (inquit) materia est & forma, forma quidem potẽtia, actu autem materia. Nam aquæ aer forma est, quando igitur fieret aer, vtrunque simul aliquid est. Quamobrem? quoniam materia est pars compositi, igitur & aqua erit pars aeris. Pulchre autem dixit, (quodã modo.) Non.n. proprie est pars, sed sm proportionẽ, & similitudinem. Idcirco inquit, cum rõnem partis contineat ad aerem, tangit ipsum sm naturam, quanquã non sit ei coniuncta. Sed quando mutaretur in aerem, tunc illi coniungitur, & proprie eiusdem pars est.

DE VACVO.

Eodem modo putandum est philosophi naturalis esse & de vacuo contemplari si sit, nec ne.

Post sermonem de loco aggreditur deinceps disserere de vacuo propter cognationem theorematum. Etenim vr vacuum, & locus aliquo modo idem esse, his pręsertim, qui prorsus vacuum esse ponunt. Nihil.n. aliud inquiunt vacuum esse, quam locum corpore priuatũ. Merito igitur post sermonem de loco, statim sermonem de vacuo aggreditur. Eodem autem modo inqt, quo de loco disseruimus etiam de vacuo disputaturi sumus. Nam primum quæret de vacuo si sit, nec ne, & ad vtranque controuersiæ partem arguet, deinde communes opiniones de vacuo exponet. Verũ priusquam sermonem de ipso ingreditur, & ponit rõnes introducentes vacuum, confutat veterum illos, qui male nitebant ostendere vacuum non esse, vt opem patrociniumq; ferendo quantum posit, ei sermoni, qui vacuum introducit, postea demonstrando nullo pacto vacuum esse, ne videatur in dicta causa, nulloq; defendente sermonẽ & sententiam antiquorum damnare. Anaxa. igitur (inquit) & quicunq; periclitati sunt contenderuntque demonstrare vacuum non esse, ij ne ianuas quidem rõnẽ sua sunt ingressi, quippe ij non demonstrent id vacuũ non esse quod illi putant vacuum esse. Neq; instant contra vacui inanisq; naturam, sed illud vacuum tollunt de mundo; de medio, quod ipsi errantes aiunt esse, oportebat autem eos illa obiecta adducere, quæ essent contra eorum intelligentiam ac sententiam, & non contra opinionem aberrantem circa vacui naturam. Nam illi ponẽtes vacuum esse, putant ipsum esse aliquod spacium omni corpore naturali priuatum. Nam cum existimẽt omne quidem ens naturale corpus sensibile esse, & aerem non esse corpus sensibile, quippe qui neq; sub aspectu, neq; sub auditu, neq; sub reliquis sensib. cadat (Nõ .n. habet manifestas differentias sensibiles) putarunt oĩno aerem nõ esse, & ob id aere plenum vacuũ esse aiũt. Congruum igitur illis erat, siquidem recte contra hãc opinionem instare voluere, illud vacuum ostendere nõ esse, quod illi imaginabantur esse, dico. s. constare spacium quoddam corpore priuatũ, qđ sane non demonstrãt. Verũ ꝙ aer quipiã sit, ipsi ordunt. Nã cũ impleãt quosdã vtres vẽto & aere ostẽdunt eos priusq̃ vento implerentur, constrictos cõtortosq; fuisse. postea vero cũ impleti sunt, nõ amplius cõstringi contorquerig; posse, quod quidem non accideret, nisi aer esset quoddam corpus robustum. Nam si vter vacuus foret, quid vetaret illum contorqueri, quemadmodum etiam contorquebatur, priusquam inflatus esset. Rursus idem ostendunt in vasibus, quæ surripiunt aquam & clepsydris includẽtes aerem, clepsydra autem est vas quoddam, qđ habet in rectitudinem sm diametrum foramina, cuius vnũ foramen obturantes, & demittentes ipsum in aqua ostendunt, aquam non ingredi quod ipsum est iam aere plenum. Non ingreditur autẽ, quia non possunt duo corpora in eodem loco esse, sed posteaquam aperuerimus foramen, tunc aqua per alterum, reliquæ aquæ cedente aere, intrabit. Atqui ostendere aerem esse, nõ est tollere naturam vacui. Nam potest esse vacuum insertum interspersumq; intra aeris partes, quemadmodum sectatores Democriti dicebant, vel ipsum esse extra cęlum, ij ergo (vt dicebam) alia via quam per ianuam contra problema & conclusionem institerunt obiecerunt que. Sed longe magis cum ratione videntur dicere, ij q vacuum autumant, & introducunt. Equidem ij qui vacuum admittunt illud quinq; argumentis ostendere nituntur. Primum quidem ex motu corporum ad locum. Et cum duplex sit motus ad locum, aut ea quæ mouentur sm tota mouentur, aut sm partes. Secundum tota quidem, ceu illa que ab imis locis ad superna feruntur, vel econtra, aut oblique, sm partes autem, ceu illa quæ augentur, nunc igitur probat vacuum esse ex his, q̃ sm tota mouentur. Infert autem rõnem sm primum modum syllogismorũ hypotheticorum hoc modo: Si est motus, & non recipitur corpus per corpus, erit vacuũ, sed motus est & non recipitur corpus per corpus, ergo vacuum est. Nam si motus est, prorsus oportet, vel ea q̃ mouentur recipi per vacuum, vel per corpus, si ergo p corpus duo corpora in eodem erunt. Hoc sane fieri nequit: Nam hunc in modum maximum corpus reciperetur in paruissimo. Restat igitur per vacuum motum fieri, igitur vacuum est. Et huius rationis testem adducit Melissum. Etenim Melissus ob id existimauit ens imobile esse, quia censuit non esse vacuum, tanquam aliter fieri motus nequeat nisi per vacuum. Melissus igitur destructione manifestarum rerum immanifesta ostendit. Nam ens & motum esse plana & aperta sunt illi, qui sensus particeps est, atqui vacuum esse, vel non esse, immanifestum est, cum itaque accipiat in manifestum, tã quam concessum, & postulatum, ita tollit perspicua, & cuiq; manifesta. Si.n. (inquit) motus est, vacuum statim prodit. Atqui vacuum non est, itaq; neq; motus erit. At rõne longe magis incedunt ij, qui vacuum introducũt probantes positione eorum quæ cõfitemur, ignotum: qui inquiunt. Si.n. est motus, vacuum est. Atqui motus est, ergo vacuum est. Sed causa erroris istorum perspicua est. Non.n. perceperunt neq; sciuerunt compressionem corporum. s. quomodo corpora ipsismet mutuo, cedunt. Secundum argumentum adducitur ex his, quæ mouentur sm partes, qualia sunt ea quæ augentur. Nõ .n. esset (inquit) auctio, si vacuum nõ esset. Nam auctio per corpus fit vndiq; cibo nutrimentoq; per corpus qđ augetur, disperso atq; distributo. Quonam igitur modo distribuitur digeriturq; cibus? Necesse.n. est vel cibum receptum per ea inania vacuaq; corporis, quæ intra sunt constituta ita distribui per corpus, vel corpus, penetrare corpus ac recipi per corpus; quare si nõ sm falsum est oportet primum verum esse, dico. s. vacuum corpori insertum esse, contra quos Arist. in libro de generatione eleganter disserit, qm̃ si fieret auctio hunc in modum sm totum ipsum aucto corpore, accideret totum corpus vacuum esse, siquidem oporteat vndiq; cibum per corpus distribui, & ipse distribuatur per vacuum. Præterea non fieret auctio, sed solum vacuũ impleretur. Hũc igitur in modum ex motu ad locum qui totius est, & partium contendunt ostendere vacuum esse. Tertium argumentum fit ex densitate, & raritate corporum. Nam quo pacto densitas fieret (inquit) nisi intra constituta inania essent cum corpus cõstringitur. Item quomodo raritas fieret, nisi cum partes distant &

vacuas sedes intermedias relinquunt? Signo autem manifesto etiā .i. quod do vino accidere solet. Nam ipsum dolium (inquit) quantum vini reciperet per se, tū illius iniecti in vtre vna cum ipso vtre recipiet, quod quidē non accideret (inquit) nisi vacua essent intra vinum, in quæ constringitur coerceturq; vinum in minorē molē sese contrahens restringensq;. Hoc autem de musto solum accidit, non tamen de omni vino. Vnde & cām manifestam dicturi sumus latius in sequentibus, quum ipse persoluit dubitationem. Quartum argumentū adducit exemplo illius, quod accidit in cinere, & aqua. Nā si impleueris poculum aqua, deinde aquā transmutaueris in aliud vas, & impleb is poculū cinere, postea in eodem aqua infundes poculum, recipiet totam aquā quā quidem ipsum impleuerat antequam cinerem reciperet, quod sane fieri nō posset, nisi quædam inania & vacua his corporibus cineri & aquæ inserta essent. Quintum argumentum fit authoritate earum personarum, quæ dignæ authoritate esse videntur, dico.s. Pythagoreorum. Etenim ij aiunt vacuum extra mundū esse quoddam infinitum existēs, quod quidem cum inspiraretur his, quæ sub cœlo continentur, ingrediebatur omni vniuersumq; & rerum discrimen faciebat. Nam nulla causa separationis rerum alia esse potest, quam vaccum. Nisi.n. esset vacuum intercidēs ac interpositum prohibēs ipsas coincidere simul inter se, ac in vnum redigi, procuaubio vniuersum foret, vnum & continuum. Si ergo res inter se abiūguntur, & separationis causa ex ipsa vacui inserta connexione, igitur vacuum est. Præterea nec solum hunc modum participare vacuo, quod extrinsecus in ipso ingrediebatur ac singulis rebus sese intimuabat, sed multo prius numeros illius participes esse dicebant. Etenim ipsorum segregationis causa vacuū erat; immo fatebant penitus tolli numeros nisi vacuum esset. Nam causā separationis vnitatum vacuum esse autumabant. Verum perspicuum est, quod quemadmodum Pythagorei consueuerunt omnia dicere per symbola, ita & hoc symbolice dicebant: Nam potentiam, quæ res segregare posset, per vacuum significabāt. Nā manifestum est, quemadmodum in ipso vniuerso est, vis congregandi res, ita esse vim segregandi.

Et quonam sit modo, aut quid tandem sit, quemadmodum & de loco quærebatur.

Et quonam sit modo, videlicet nunquid ipsum sit, aliquod vacuum infinitum per se extra mundum, vel interspersum corporibus, quemadmodum dicebant, qui atomos opinabantur esse. Nam ij autumabant in vacuo atomos esse seiūctas, inter se autem commisceri, vel signi nunquam, quare corpora constare atomis & vacuo interspersō per parua dicebant. Item nunquid separabile sit à corporib. vel inseparabile, deinde cum dicit, aut quid tandem sit, idest nunquid sit aliquod interuallum per se, nullum habens corpus naturale, vel verū sit materia corporum, vel quippiam aliud.

Etenim similiter creditur, atque non creditur esse, ob eā quæ de ipso putantur.

Quemadmodum inquit locus ex opinionibus de ipso, videbatur similiter esse, & non esse (Nam ad vtranq; quæstionis partem æquè pollentes rōnes adeo videbātur adduci, vt non magis esse, ꝙ non esse crederet) Ita ēt de vacuo accidit. Equidē ex argumentis ad vtranque partem adductis æque credi esse, & non creditur esse. Verum non oportet, illud (similiter) accipere ita exacte ac diligenter, vt plane & ad vnguem assimiletur fides, quæ sumitur per argumenta de vacuo ad vtranq; partē facta, ei fidei, quæ habet ex argumentis de loco. Sed ꝓpe quandam similitudinem se habent argumēta de vacuo, & argumenta de loco circa persuasionem, ac dissuasionem. Nam rationes probantes vacuum imbecilliores sunt, quam illæ quæ locum dirimunt ac tollunt.

Nam qui dicunt vacuum esse, ipsum ceu locum quendam, & vas ponunt.

Quoniam dixit eodem modo ad physicum attinere de vacuo disserere quemadmodum & de loco, huius fidem per hoc induxit, qm̄ qui vacuum esse statuunt, ipsum ponunt ceu locum & vas. Quare quæcunque de loco quærebantur, totidem de vacuo inquirēda sunt. Deinde copulanda hæc sunt. Etenim, similiter creditur, atque non creditur esse. Nam his omnibus propinquitatem theorematum, & quæstionū ostendit & significat.

Plenum autem videtur esse, quum eam habet molem, cuius est capax, quando autem ea priuatur vacuum est, quod idem est vacuum, plenum & locus. Essentia autem ipsorum non eadem est, sed diuersa. Incipere autem consi rationem oportet accipientes ea quibus vacuum esse affirmant, ac ipsa quæ dicunt ij qui illud esse negant.

Vacuum, locus, spacium & plenum sunt subiecto eadem, relatione, diffinitioneq; differunt. Spacium quidē igitur dr̄, quum ipsum per se consideratur absolute, & non in respectu, & locus autem cum suscipit respectū, ad corpus. Vacuum autem est locus corpore priuatus. Plenū deniq; vr̄ idem esse cum loco, & forsitan nihil differt. Si autem ipsa aliquomodo differre oportet, different sane eo, quod consideratur in loco quippiam alterum esse recipiens, & aliud esse id quod recipitur. In pleno autem spacium locale consideratur velut vnum aliquid totum & materia corporis esse.

Et tertio communes opiniones de ipsis. Qui ergo illud non esse ostendere nituntur non id è medio tollunt, quod vacuum viri dicere volunt. Sed quod dicunt errantes, ut Anaxago. & qui hunc in modum redarguunt. Nam aerē aliquid esse demonstrant torquentes vtres, & demonstrā tes aerem roboris participem esse.

Quanquam.n. vacuum non sit, neque aliquam naturam habeat in his, ꝙ sunt, attū qm̄ cogitandi vis ipsum prorsus esse imaginaī, dicere oportet, cur isti qui ipsum inter ea quæ sunt adnumerant, idipsum esse suspicanē, et explicare oportet quid ipsum sit, ac non sit, ceu qm̄ vr̄ spacium, quoddā esse, & locus priuat' corpore, atq; velut vas nihil habēs. Etenim ꝗ hircoceruo, & si nō subsistat, tn̄ quæreret aliquis, cur phantasia illud cogitat.

Et item ipsum clepsydris includentes.

Clepsydras autem dicit, vel ea instrumenta, quibus mechanici sibilos efficiunt, & alias tales voces emittūt. Vel quod etiam magis dicendum est, clepsydras vocat (vt supra dicebam) vas quoddam, quod multi nuncupant arpagium.s. vas quod aquam surripit. Hoc.n. habet orificium angustum, & in ima parte angustissimis, foraminibus perforatum est. Vnde dicit includentes, s. ventum includentes, qm̄ os obturatur. Nam quādo vas aqua vacuum est, obturātes os eius submittimus infundimus; idiplum in aquam, certe nō impletur aqua, intercluso aere ꝓpter causam quam diximus. Vel.n. nihil penitus recipitur, vel id quod recipitur exile exiguumque maxime est. Sed quum plenum fuerit aqua includētes aquam eodem modo ostendunt aerem aliquid esse, alioquin cur obturantes aeris ingressum vetamus impedimusq; aditum aquæ, & aperientes orificium vasis præbemus aquæ ingressum. Nam id nulla alia de causa accidit quam ob vacuum ipsum, ne possit esse. Quum igitur damus aeri aditū, vt locū impleat exeunte aqua, exibit, quare per vtranq; ostenditur aerem esse. Verū magis consentaneum est cū dicit (& itē ipsum includētes) aerem potius intelligere ꝙ aquam includi. Nam volebant ostendere vacuum nō esse aliquod spacium, sed aerem aliquid esse. Nam ob id Arist. eis obijcit. Verum priore exemplo magis ostenditur aerem esse aliquid.

At homines vacuum spaciū esse volunt, in quo nullum sensibile

sensibile corpus est. Atque nō quod est, cū corpus esse existiment, id in quo nihil penitus est, uacuū esse dicunt. Quapropter id quod est aere plenū, uacuum inquiunt esse. Non igitur id eos ostendere, oportet, aerē, scilicet aliquid esse.

Qm̄ vacuum esse existimant locum priuatum corpore sensibili. Dicit autem sensibile pp corpus mathematicum. Hmōi aūt est & vacuū, trifariam dimēsum, qualitatis expers. Cum igit̄ dicunt vacuum esse id qđ corpore sensibili caret, & oē ens corpus esse dicunt (Nam quod non est corpus, nō esse dicebant) ob id inquit. Vacuum est id in quo prorsus nihil est. Cum ergo aer non habeat qualitates manifestas sensibiles idcirco aiūt ipsum non esse aliquid, sed vacuum aeris interuallū esse.

Sed spacium non esse diuersum à corporibus, neque separabile, neque actu, quod quidem uniuersum corpus seiūgit, ut non sit continuum, quemadmodum Democritus & Leucippus & complures alij naturalium dicunt, aut etiā siquid est extra corpus continuum uniuersi. Hi ergo alia uia quam per ianuam contra problema obijciunt.

Dixit autem separabile pro eo quod pōt separari, di co.s. spacium habens corpus, cum pōt seiūgi, ac esse vacuum per se, actu aūt spaciū corpore vacuū. Et hoc est vel inditum inspersumq; corporib. & prohibēs ipsa cōtinua esse, quēadmodū dicebant Democriti & Leucippi imitatores. Vel non interspersum corporibus est, sed continuum ac extra cœlum per se existit, vt complures maxime imaginabantur, qui putarunt aliquod infinitū vacuum esse extra cœlum, quo pacto Pythagorei dicebant (vt iam dixi) Zenonis citiensis, quoque imitatores ita sensisse opinatosque fuisse nonnulli tradunt.

Sed hi magis qui uacuum esse dicunt.

Inquit quod magis credenda dicunt, qui vacuū esse asserunt, quam ij qui contra hanc opinionem instant, quorum vnus extitit Anaxagoras.

Dicunt autem vnum quidem, quod motus ad locū non esset, qui sane est latio et auctio. Non.n. motus esse videretur nisi uacuum foret. Nam fieri non potest, ut ipsum plenum suscipiat. Quod si susceperit fueritq; duo corpora in eodem, possunt & quotquot uolueris corpora simul esse.

Cū dixerit rōnes, q̄ tollere vacuū videbant̄, & redarguerit eos, quia alia via q̄ p ianuā obiectiones faciebāt, nūc ponit eas rōnes, q̄ vacuum esse probant. Et prima est ex motu ad locum, qui cū duplex sit, vnus quo tota vt tota mouent̄, & alter qui partibus tribuit̄, ex vtroq; motu fidem facit & inducit, & duo fiunt argumēta ex motu, primo ergo ex motu, qui toti tribuitur.

Differentia nanque dici non potest, per quam dictum non esset. Quod si hoc poterit esse suscipiet minimum maximum. Nam multa parua sunt ipsum magnum. Quare si fit, ut equalia multa sint eodem fieri potest, vt etiā multa inaequalia in eodem esse queant.

Qm̄ dixit. Quod si duo corpora in eodē essent, quot quot volueris alia in eodem poterunt esse, hoc probās, induxit subiungitq;. Nam propositum esset aliquorum placito ac pro arbitrio vsurpatū (inquit) si duo quidem corpora posse in eodem esse dicerent, & non plura vel infinita esse posse contenderent. Nam quod qualeq; discrimen afferre possunt, vt duo corpora in eodem collocari queant, & non plura, quippe nunc magis plenū nō sit quia duplicatū, q̄ prius cū vnu corpus implebat. Nam tunc æque continuum erat & plenū, attn̄ recipere & aliud poterat, cur igit̄ nō iterū aliud, & rursus alterū, & adeo frequēter, vt maximū corpus in minimo recipiat̄ & collocetur, Nam fieri pōt, vt maximū secet̄ in multa æqualia paruo & exiguo. Quare inquit nō solum multa æqualia i eodē esse poterūt, sed et multa inequalia. Verum inæqualia non per se, qm̄ non concederent, hoc qui aiūt corpus per corpus recipi ac penetrari, sed quoniam potest inæquale inæqualia secari & diuidi.

Melissus quidem igitur & ex his ostendit vniuersum, immobile esse. Nam si mouebitur, necesse est (inquit) vacuum esse. At uacuum non numeratur inter res. Vno igitur modo vacuum non esse aliquid ex his ostendunt. Alio autem modo, quia nonnulla alia corpora premi, & cogi uidentur, ceu dolia una cum utribus (inquiunt) vinum suscipiunt, propterea quod corpus quod densatur ingreditur ea vacua que intus iacent.

Quod necesse sit motu existente vacuū esse, ex opinione Melissi probat. Et ille itaq; cum assentit rōni, q̄ vacuum tollit, mox motum de medio dirimit. Nimirū cum voluisset vniuersum immobile esse, vnà cū motu, vacuum de medio sustulit, tāq̄ plane motus notitia sublato vacuo simul & motū eripiat. Atqui Melissus motū omnibus manifestum tollit per immanifestū, dico.s. quia suscipit & petit vacuum non esse, quo fit igitur, vt longe magis consentaneum ij faciant, qui ex manifesto persuadentes syllogismo concludunt in manifestum.

Preterea auctio etiam per vacuum omnibus fieri videtur. Nam alimentum est corpus, fieri vero non potest, vt corpora duo sint simul. Testem etiam huius id afferunt, quod in cinere fieri solet, qui quidem tantum suscipit aqua quantum vas vacuum capit. Esse autem & pythagorici vacuum dixerunt.

Tertium argumētum fit ab auctione. Est autem auctio motus s̄m partem. Nam si auctio fit alimento distributo in eo quod augetur, & alimentum corpus est, & totum corpus augetur per totum. Nam non pōt alimētū cedere corpori oīno, quare erit corpus in corpore. Necesse est igitur (si hoc fieri neq̄t) vt aliqua inania, & vacua sint in corpore, in quo alimentum recipitur.

Et ipsum ex infinito spiritu habitūq; cœlum ingredi, quasi cum respirando cœlum vacuum inspiret attrahatque quod naturas ipsas distinguit, propterea quod uacuū, est separatio quædam eorum atque distinctio quæ sunt deinceps collocata, quod etiam primum in numeris esse aiūt. Nam vacuum naturam ipsorum distinguere dicunt. Talia igitur & tot fere sunt ex quibus quidam esse quidamq; vacuum non esse putant.

Forsitan ij, qui extra cœlum infinitum aliquod vacuum esse statuerunt, idipsum vocabant, & halitum, tā quàm idem dixerint vacuum & halitum geminatione vocabuli. Hoc igitur vacuum inquiunt ex his quæ extra cœlum sunt, ipsum cœlum ingredi, quasi cum cœlū respiret vacuum attrahat, quod quidem cœlum inspirat, & attrahit ad segregādum naturas rerum, perinde ac (inquit) vacuum sit causa separationis rerum. Cæterū in quinto libro huius operis libro negat ea esse deinceps, collocata, quorū nullum est intermediū eiusdē gn̄is ꝓpinquum. Vacuum itaq; (inquit) causa est eorum, quæ non sunt continua, sed separata. Nam ipsum est quædā ipsorum separatio, ac segregationis illorum causa.

At nos vt percipiamus vtro nam modo res se habeat, oportet accipere quid ipsum nomen significat. Videtur autem vacuum locus esse in quo nihil est.

Ipse in libro de demonstratione dixit, quod cum de aliquo vocis æquiuocæ significatu sermonem facimus, prius oportere differentes ac varios significatus diuidere, & distinguere, deinde determinare de quo illorum sermo nobis habēdus sit, cæterum post hæc problemata ingredi primum quærentes, si talis res sit, ceu à voce significatur, deinde quid sit, postremo quamobrē sit, ceu si de tragelapho sermo haberetur, imprimis quæremus, quid eadem vox significet, & si plures fuerint, significatus, de quo ipsorum sermo habendus esset, quē quidem inuenientes, deinde quæremus an sit talis res, ceu à voce significatur, & reliquas deinceps quæstiones, tractabimus. Hunc igitur in modum hic Arist. cum rōnes ad vtranq; partem ponat eas.s. quę videntur ꝓbare

vacuum esse, & eas, quæ videntur ipsum tollere, conuer sus ad exponendum veram opinionem, quærit quid significet nomen vacui. Nam vt esse aliquod simplex, qp pe quod de materia etiam dicatur, vt ipse procedens dicit. Aliqui ergo (inquit) vacuum dicut esse, in quo nihil est. Nam omne, q est putant esse corpus, quare in quo nullum est corpus, hoc esse vacuum dicunt, omne autē corpus tangibile esse dicunt, omne vero tangibile grauitatem, vel leuitatem habere etiam tradunt, quare ex syllogismo accidit eis dicere vacuum id esse, in quo nullum graue neq; leue est. Sed si hoc est (inquit) vacuum, in quo nullum graue, vel leue est; punctum quoque vacuum erit, quoniam in ipso nullum graue, nec leue est. At absurdum est dicere, punctum vacuum esse. Verum hoc absurdum accidit eis, quia non addiderūt hoc. s. dicimus vacuum esse spacium, in quo nullum graue neq; leue est. Nam etsi locum addant dicentes vacuum esse, locum, in quo nullum graue, vel leue est, tamen nihil p fecti dicunt, quousque nō definiuerint, si asserant illud talem locum esse in quo spacium sit grauis, & leuis capax. Vnde (inquit) qui vacuum definientes esse spaciū, in quo nullū graue vel leue est; siue spaciū susceptiuū, grauis & leuis, ij euaderent dicere punctum vacuū esse in alterum tamen maioris dubitationis scrupulum incidunt. Nam si hoc spacium (inquit) neque leuitatē, neque grauitatē haberet, sed colorem, vel sonum. i. si corpus esset colore formatum & sonatile neq; grauitatē, neq; leuitatem habens, ceu est corpus cœleste, dicunt ne aliquid tale vacuum esse, vel non? Deinde respondēs pro ipsis inquit eos forsitan responsuros, quod si quidē hoc est vacuum, quod potest recipere graue & leue, q; quam alio corpore plenum fuerit, idem tamen erit vacuum. At si vacuum diceretur esse id quod susceptiuū; est cuiusuis corporis, nondum aliquod habens, talo, p fecto vacuum non erit, sed plenum. Sed inquit Arist. siue tale dicant plenum esse vacuum absurdum est. Nam accidit idem esse vacuum & plenum, vacuum inquam erit, si vacuum illud est quod nullum corpus graue, vel leue habet. Plenum rursus erit, qm corporeum est vt subijcitur vel coloris, vel soni particeps est, & alterum recipere non potest, alioquin essent duo corpora in eodē igitur idem esset plenum & vacuum, & diffinitionem vacui, quam ipsi tradiderunt plane tollerent dicētes vacuum esse spacium, in quo nullum graue, vel leue est. Vno igitur quidem modo (inquit) ita definiunt vacuū, spacium esse in quo nullum corpus tangibile est. Tangibile autem est id quod grauitatem, vel leuitatem habet. Verum alij alio modo (inquit) vacuum definiūt, vt hæc absurda fugiant, dicētes vacuum esse spacium, in quo nullū corpus penitus est, neque aliqua natura corporea, qui etiam asserunt vacuum materiam esse, quippe quæ nullum corpus actu sit, ac ijdem sentiunt locū esse materiam. Atqui materiam dicere vacuum, vel locum esse per ridiculum est, siquidem materia inquit nō sit separabilis à rebus, & vacuum sit separabile à rebus, non sic dicunt ij, qui ipsum suapte natura per se subsistere posse aiunt. Eadem etiam nos dicimus de loco, & quod locus, & vacuum nihil est rei, quæ in ipso est materia autem est elementum rei, & quæcunque alia dicimus de vacuo & loco, quæ in superioribus tractauim'. Cæterum quod vacuum non sit spacium, in quo nullū corpus penitus sit, quemadmodum paulo ante dictum, est, hoc in loco demonstrat, vtitur autem ad tollēdum vacuum exemplis de loco. Nam inquit quoniam dicētes vacuum esse, nihil aliud ipsum dicunt esse quam interuallum locale carens priuatumque corpore, demonstratum est in rationibus de loco tale spacium alterum à corporibus, & separabile locum esse non posse, igitur neque vacuum erit. Nam vacuum & locus apud eos q ita sentiunt sola consideratione & respectu differunt vt diximus, locum inquam intelligimus esse, quando iā recepit corpus. Nam locus alicuius est locus. Vacuum autem, quando corpus nondum recepit. Deinde quia vtrisque competit spacia diuersa esse à corporib. Etenim ex quibus venerūt in cognitionem vt locus sit spacium ex eisdem in notitiam vacui peruenerunt. Nam motus sm locum eos deduxit in cognitionem loci. Nā eo quod videbant ea quæ mouētur alium atque alium occupare locum, & in eodem alia atque alia corpora ingredi, in cognitionem venerunt quod spacium sit p se aliud atq; aliud corpus recipiens. Ex eadem autem rursus notitia vacuum esse ponunt. Nam cum sit mot', & corpus non recipitur per corpus, oportet vacuū esse per quod recipitur mobile, cum ignorarēt corporum compressionem. s. quomodo corpora cedūt ipsis inter se, cum igitur (inquit) vacuum, & locale spacium sunt idem subiecto, & eadem causa ducit nos in notitiam ipsorum, quibus igitur rationibus inquit, refutauimus locum non esse spacium, eisdem etiam demōstrabimus, neque vacuum esse. Nam esset aliquid tale vacuum, qn ingrederetur corpus in ipso, sese reciperent spacia mutuo ac vicissim, & sese diuiderent in infinita, & quęcūque alia sequerentur quæ in sermone de loco conclude bantur. Igitur & nos quibus confutauimus rationes de struentes tollentesq; spacium esse locum, eisdem redarguemus eas, quæ vacuum, quo ad propriam rōnem tol sunt. Sic igitur & per ea quæ iam dicta sunt, tollitur & confutatur vacuum. Cum autem ij, qui statuere vacuū esse, illud putauerint esse causam motus, & causam esse velut receptaculum, in quo aliquid mouet: cæterū vult hic ostendere vacuum nullo modo causam esse motus, secundum nullum modum causarum. At nos vt percipiamus vtro nam modo res se habet. Quoniam posuit rationes ad vtranque partem reliquum vertitur ad inquisitionem veri, & inquit quoniam ad percipiendum vtro nam modo res se habet, i. siue sit, siue non sit, oportet prius discere, ac percipere, quid significet nomen vacui, an vnum aliquid, vel plura, & quæ sint hæc.

Huius autem causa est, quod omne quod est corpus esse putant, & omne corpus esse in loco, & vacuum esse locum in quo nullum est corpus. Quare si alicubi non est corpus ibi nihil esse aiunt. Rursus corpus omne tangibile esse putant & tale vt grauitatis aut leuitatis sit particeps. Accidit igitur per syllogismum, vt id sit vacuum, in quo non est graue quicquam vel leue. Hæc igitur quemadmodum prius diximus ex syllogismo accidit.

Ob id (inquit) asserūt vacuum esse locum in quo nihil est, quoniam omne quod est, corpus esse aiunt. Cum igitur vacuum sit, in quo nullum corpus est, & omne quod est corpus est, & vacuum est id in quo nihil est, accidit ergo ex syllogismo vacuum esse id in quo nullum graue, nullumq; leue collocatur & est. Nam si vacuum est locus, in quo nihil est, & omne quod est corpus est, & omne quod est corpus, tangibile est, dico. s. omne qd habet grauitatem, vel leuitatem, concluditur igitur vacuum esse, in quo nullum graue, nullumque leue existit. Pulchre aūt dixit (ex syllogismo) qm ipsi hoc nō dicūt sed aiunt vacuum esse, in quo nullū corpus est, cum autem oē corpus tangibile sit, & tangibile inquit esse id quod hēt grauitatē & leuitatem, ex dictis eorum cōcludit ac deducit illis accidere ex ijs quæ asserunt vacuum id esse, quod non habet aliquod corpus graue, vel leue.

Absurdum autem est si punctus sit vacuum.

Cum dixerit eos dixisse vacuum esse locum, in quo nullum graue, vel leue est, refutat definitionem dicens hoc modo facile sequi, vt etiam punctum sit vacuum, quippe & huic definitio conueniat, quoniam nihil est in ipso quod graue, aut leue sit.

Oportet

Oportet enim esse locum in quo corporis tangibilis est spacium.

Hæc dicit pro his oportet.n.ita definire, q locus:vacuumq; est spacium corporis tangibilis,& tangibile habens grauitatem, vel leuitatem, quare locus esset spatium susceptiuum grauis,vel leuis.

Attamen vacuum videtur vno dici quidem modo id quod non est plenum corporis sensibilis tactu. Sensibile vero est tactu,quod grauitatem vel leuitatem habet.

Quædam autem exemplaria habent plenum. Et si plenum quomodo vacuum.Plenum igitur pro impletur,& capax est corporis sensibilis tactu.

Iccirco & quispiam dubitauerit, quidnam dicent, si spacium colorem habeat aut sonum. Vacuum ne, an non vacuum esse.

Quod & si hoc modo definiunt,tñ non fugiunt absurdum. Nam si spacium hoc,inquit, colorem habet, vel sonum sine grauitate,vel leuitate, quid amplius dicent. Vacuum ne esse tale spacium, vel ne? Suppositio autem talis nō est impossibilis. Nā cœleste corpus tale est.Nam colore formatur & sonū efficit ſm pythagoreos cum mouetur,quod tñ caret grauitate & leuitate.

At patet vacuum esse si corpus tangibile suscipere possit. Sin autem minime.

Inquit,ad hanc rationem dicent,quod siquidem vacuum hoc dicis separatum à corpore tangibile qđ idē est,ac si dicas separatum à graui vel leui, & quoddam aliud corpus habens, constat sane quod vacuum erit. Nam plenum hoc dicimus, quod habet grauitatē, vel leuitatem. Si autem vacuum dicimus,in quo prorsus nihil est,tale sane vacuum non erit. Sed vtroq; modo absurdum sequi dicimus,vel.n.definitio vacui repellenda est,vel idem erit plenum & vacuum.

Alio vero modo,id in quo non hoc aliquid, neque substantia quædam corporea est. Quapropter quidam aiunt vacuum corporis esse materiam,qui quidem hoc idem asserunt locum esse non recte dicentes. Materia nanque separabilis non est à corporibus. Vacuum autem vt separabile quærunt.

Quoniam & alio modo definiunt vacuum spacium esse,in quo nullum est corpus, neq; corporeum aliqd, ceu qualitas,vel potentia, vel aliud quippiam naturale.Hoc modo autem,inquit, materiam vacuum & locum dicunt esse,siquidem eorum nullum actu sit aliquod corpus naturale. Materiam vero forsitan dicit non primam,sed eam quæ qualitate informata est.Qđ vero nō eadem sit materia loco,& vacuo multilariam demonstratum est.

Quoniam autem de loco pertractatum est,& vacuum necesse est locum esse,si est priuatum corpore, ac quomodo locus sit, & non sit dictum est. Manifestum igitur est vt hoc modo vacuum non sit.

Hic reliquum ostendit vacuum nō esse neque separatum.neq; inseparabile,primum autem inquit, qđ quibus demonstrauimus locum non esse spacium, eisdem etiam demonstrauimus neque vacuum esse. Nihil.n. differt is locus à vacuo,nisi cogitatione & respectu, cū subiecto eadem sint,demonstrauimus aūt,inquit,locū esse velut terminum, vt autem aliquod idem spatium per se diuersum à corporibus quæ ingrediuntur, non est,neque igitur aliquod,vacuum erit.

Neque separabile,neque inseparabile.

Separabile quidem non est, ceu idē per se proprius omni corpore carens,vt quidam dixerunt illud esse extra cœlum.Inseparabile autem.i.corporibus interspersum nec est,ceu illi dixerunt,qui atomos esse statuerūt, cuius adiectione ad atomos ac coniunctione corpora constant. Vel quod quidem etiam magis cōsonum est qm neq; tale vacuum e.t, quod qdem propriā habeat naturam existens spacium trifariam dimensum diuersum à corporibus,qđ semper plenum est.Sed si nos demonstrabimus locum esse tale spacium,quod est trifariam dimensum per se,& vacuum idem est loco ſm subiectum,constat,vt sit hoc modo inseparabile vacuū, quod per se nunq̄ est à corpore prorsus separatum,sed semper est aliquo corpore plenum. Verūtamen alterā existentiam habet præter corpora,quę sunt in eodem.

Nam vacuū non corpus,sed corporis spaciū volunt esse.

Quoniā vacuum spatium corporis est, inquit.i.corporis susceptiuū,& tale est ēt locus apud eos qui putāt locū eē spatiū,& demonstratū est spatiū loci neq; separabile,neq; īseparabile eē posse,manifestū igiť est,vt neque vacuū sit, neq; vt separabile, neq; vt inseparabile.

Quapropter & vacuum aliquid esse videtur,quoniam & locus. Et per eadem sane. Nam motus occurrit qui secundum locum fit,& his qui locum esse aliquid præter corpora quæ incidunt:& his qui vacuum ponunt.

Quod idem sit locus & vacuum,inquit,manifestum est, Nam ex quibus,& per quas causas venerunt in notitiā,vt locus esset spatium, per easdem ēt venerunt in cognitionem vacui.Nam motus ſm locū,& his, & illis extitit cā suspitionis & cōiecturæ de loco & vacuo. Nā ij qui locum spatium esse dicunt eo qđ videbant alia atq; alia corpora vicissim succedere in illo ceu in amphorā in hanc deuenere suspicionem & coniecturā, similiter & ij qui vacuum esse dicunt ad cognitionē vacui peruenerunt,quoniā non esset motus localis nisi esset vacuum. Non enim recipitur corpus per corpus.

Atque causam motus vacuum sic esse putant:vt in illo moueantur:hoc autē tale erit,ceu locū quēdā esse aiūt.

Quod ij qui vacuum esse putāt, idem existimēt causam esse motus adeo vt in illo corpora moueanť, idest in quo moueantur, ex hoc etiam manifestum est, qm vacuum tale est,quale locum ipsum inquiunt esse.

At nulla prorsus necessitas cogit:si motus est vacuū eē.

Cum refutauerit vacuū eisdem rōnibus, quibus & locum tanquam spatium confutauit hic aggredit ostēdere ipsum vacuum per se nullo pacto esse. Verū prius rōnes quibus nitebantur nonnulli vacuum nō esse demonstrare,velut redarguere & confutare, ac ostendere eas nihil necessarij habere,fuere autem quatuor,prima ex motu ad locum, secunda ex auctione, tertia ex cinere.Et tandem ostendit rōnem de motu ſm locum nihil necessarij concludere. Erat aūt rō hæc, si motus est,& non recipitur corpus per corpus vacuum est,atqui primū est,i.motus,ergo & ſm.i.vacuum erit. Primum.n.inquit & si vacuo aliquis motus ad locum:Saltem non quicunque motus vt fiat,vacuo eget. Nimirū alteratio loco prorsus non eget. Nam id quod alterať, quatenus alteratur, nullo eget loco. Etenim fieri pōt, vt id quod immobile est,motu locali,alteretur.Itē neque si motus fuerit ſm locum, mox necesse est vacuū esse. Nam possunt partes vicissim ipsismet succedere, & sua loca ipsismet inter se mutare, quæ tamen nō egent vacuo spacio,separato ab ipsis,quod quidem videre licet in motu locali recto,& hoc etiam manifestissimum est in reuolutionibus continuorum, ceu se habet globus tornatilis. Itē videre licet in ipsa aqua quæ mouetur in lebete.Nam hæc per vacuum non mouentur,quippe quę eundem cōtineant locum ſm suas vniuersitates,sed mouentur partibus propria loca mutuo cedentibus.Et quid ipse dico de his quæ mouentur in orbem. Etenim q̄ mouentur motu recto(vt iam dicebam)eodem modo mouentur,& vacuo non egent. Nā immittens digitum in aqua si mouero ipsum, & simpliciter oīa quæ mouentur in aqua,hæc sane motu recto locali mouebuntur,& tñ per vacuum non mouentur:neque.n.sunt talia inania in aqua separata, qualia

sunt

sunt piscium & natantium corpora in ipsa, hoc autem manifestum est, sed aqua semper cedit ei quod mouet, & vtrunque pariter accipit locum alterius. Nam si per solida & renitentia corpora motus fieret, merito putarentur mobilia moueri per vacuum, propterea, quod non facile cedunt hæc. At si per humida motus fit dico. s. per aerem & aquam, non est necessarium introducere vacuum propter motum. Nam diuiso illo per quod fit motus, & cedente suum locum mobili, ita motus fit. Ex his ergo argumentis, quod necessarium nõ sit motu existēte aliquod separabile vacuum esse, prorsus corpore carens ostensum est. Quod vero simpliciter non sit, nondum ex his demonstratum est. Quamobrē qm̃ quanquam motus non fieret per vacuum, attamen foret alio modo aliquid vacuum per se separatum, vt posuere pythagorici extra cęlum, quod quidem igitur vt dicebam, motu existente non possit esse vacuum separatum, satis per hæc puto demonstratum esse, quod autem neque inseparabile sit vacuum eo modo, quem ipse dicebam. s. quod quidem propria ratione sit spaciũ, omni corpore vacuum, nunquam autem sine corpore, sed semper aliquo corpore plenum, hisce rationib. demonstratum non est, immo contrarium est necessariũ, ex dictis. Nam quando dicimus ea quæ mouentur, non egere vacuo, sed transmutari cedereq; partes ipsismet, mutuo loca propria, quid aliud dicimus cedere ipsismet mutuo loca quam spacia in quibus sunt. Verum de his affatim satisque dictũ esse in rationibus de loco existimo. Secunda dubitatio erat ex densitate, & raritate corporum, cuius exemplum erat de musto, & vtribus. Nam dicebant ea corpora quæ mouentur, recipi in ea vacua, quæ in ipsis existunt. Respondet igitur neq; necessarium, neque verum esse vt hoc modo fiat densitas. Nam possunt (inquit) ipsa corpora densari ac comprimi non in vacua actu, quæ intus manent, sed compressis extrusisque in ipsis tenuioribus corporibus in illorum loca recipi ac meare, quod quidem de vino fieri accidit. Nam compressis constrictisque vtribus ea substātia tenuis, quæ inclusa est siue aerea, siue quædam alia, ceu vaporosa, vel vētosa, difflat & excludit, cuius modi est mustum. Hac igitur ratione vinum cum densatur & in minorem molem contrahitur, sane recipitur ab ipso dolio cum vtre, quod ante vtrem ac sine illo ad summam implebat. Item mustum est multum exhalans euaporansque cuius rei inditio est spuma eius, quæ mouetur ab habitu, ac multum aeris interclusum habet, ceu indicant bullæ. Cum igitur motus prohibeatur à cōstrictione compressioneq; vtris aer, qui interclusus est, vt diximus, euanescit exhauritur & difflat quo pacto vini partes recipiuntur in loco illius. Pręterea semper aliqđ corpus tenuius cedit crassiori, quocirca aqua densatur aere profligato, & aër igne depulso, ac terra expressis, aere & aqua. Idcirco ignis comprimi non potest (vt inquit Themistius) quoniam aliquod corpus tenuius ipso non est quod intus ipsum complectatur & cōtineat. Tertium argumentum erat. Si auctio est vacuum est, corpus. n. non meat per corpus, nam id quod augetur alimento recepto in ipsum & distributo ei, quod augetur plane accrescere vr̃, necesse est igitur si corpus non meat per corpus, in vacuis illius, quod augendum est, recipi id quod auget Arist. igitur accipiēs prius auctionem abusiue improprieq;. s. eam omnem mutationem qua simpliciter ex minori mole in amplum aliquid tendit, sic confutat rationem. Deinde ostendit neque hoc verum esse, neq; dubitationem esse necessariam. i. quippiam necessarij concludentem de auctione propriedicta, prius itaque inquit, nõ necesse est omne simpliciter ex minori mole in maius incremētum aliquo ingrediēte in ipso quod accrescit fieri. Nam cum transmutatur aqua in aerem, maior quidem fit ex minori, quæ tamē nullo ingrediente & augente ipsam eget, quare neque per vacuum sit auctio. Nam ob id videbatur vacuũ seq ex auctione, qm̃ aliquo corpore ingrediente auctionē fieri dicebant. Ac si quis diceret eo, maiorem molem aquæ cōuersæ in aerem factam esse, qm̃ quasdam sedes vacuas extrinsecus accepit, sit vt rō Arist. sane nihil necessarij ostendisse videatur. Nam vt aqua mutata in aere ex minori mole in maiorem mutata est, ita & quidā alius aer in aquam mutatus in minorem molem cōtraheretur, quo pacto æque fit vicissitudo, & reditus mutuus ad suas sedes, quo fit, vt merito non solum de auctione propriedicta refutet rationem quemadmodũ deinceps facit. sed etiā de mutatione ex minori in maiorem molem, quæ fit per generationem & corruptionem. Nam in illis, quærētes modum auctionis, quo modo ipsa fieret hunc omiserũt, quippe nullus de hoc sermonem vsque ad hodiernum diem fecerit: Sed cum ipsi voluissent ostendere vacuum esse, vtebantur dubitatione de auctione, qm̃ si fit corpus ex minori maius, & necesse est incrementum fieri aliquo corpore ingrediēte & distribuente se per totum corpus, necesse erit vacuum esse. Ad demonstrandum igitur vacuum esse varius augendi modus nihil conducit, sed quoniam simpliciter est aliquod incrementum in eo quod maius fit, ob id necesse est hoc fieri per vacuum. Iuxta igitur hāc intelligentiam & sententiam eorum, & hac vtitur responsione & obiectione. Vnde siquidem dicent auctionem esse omnem simpliciter in maiorem molem accretionem, ita confutabitur & redarguentur, si autem ꝓprie dixerint auctionem, contra hanc, hæc inquit. Dubitatio autem de auctione comprehendit eam etiā dubitationem, quæ de aqua in cinerem infusa ab illis adducta est. Vnde communiter vtranque redarguens inquit tam rationem de auctione, quam eam de aqua infusa iniecta in cinerem seipsam impedire, i. seipsam vincere & destruere, ac seipsam redarguere. Communis. n. inquit cum sit dubitatio naturalis circa disputationem de auctione, & cum videant quatuor absurda esse, quorum vnum euitare non poterant, i. vel non esse auctionem, vel illam non corporis esse, vel corpori incrementum non aduenire, vel corpus recipi ac meare per corpus, nitebantur illi soluere has dubitationes, statuentes vacuum esse. Verum ob id non persoluerunt has dubitationes, quinimmo illas indicarunt, & ampliarũt, quare neque vacuum esse ostendunt, neq; dubitationes soluũt. Rursus autem quęrunt naturales. vtrum auctio sit vel non sit. Verum auctionem esse pro comperto haberi necesse est. Deinde quærunt si corporis sit auctio vel incorporei. atqui corpora augeri euidentia ipsa testat, quo rursus quærit an id quod auget, velut materia sit corpus, vel aliquid incorporeum. Sed hoc etiam perspicuum est. Nam alimentum corpus est. Si ergo auctio est & corpus est id, quod augetur, & auget, & id quod auget per totum illud quod augetur per totum accrescat necesse erit corpus per corpus meare, quod quidē fieri nequit. Vndique igitur sermo de auctione ambiguus est. Has igitur (inquit) volentes dubitationes soluere suppositionem indemonstrabilem petiere ac posuere. s. vacuũ esse. Nam (inquit) cum sint inania vacuaque nonnulla in corpore, alimentum in illis recipitur, & ita videntur auctionem defendere, & ea quæ auctioni competunt, dico. s. auctionem esse, & corporum esse aliud quod auget, & aliud quod auget, ac euitare hoc absurdum corpus per corpus meare ac recipi. Sed hæc rō (inquit) seipsam destruit ac tollit. Nam illi putant, q̃ si supposuerint auctionem fieri per vacuum tueri potuerunt rationem de auctione, quasi nequeat aliter fieri auctio quam ꝑ vacuum. At ipse contrariũ potius euenire

inquit,

inquit, quoniam si vacuum esset, & per illud fieret auctio, certe non prorsus auctio fieret. Nam si totum id quod augetur per totum accresceret, quemadmodum constat, & necesse est alimentum per totum distribui atque distribui alimentum corpori non aliter (vt aiũt) quam recipi per ea vacua quæ in ipso sunt, igitur oportet totum corpus per totum vacuum esse. Nam vbi nõ erit vacuum, profecto ibi non poterit cibus distribui ac recipi, quare neque illud augebitur. Atqui totum id q augetur per totum accrescit. Igitur oportet totum esse vacuum, quod quidem absurdum est. At si totum per totum & vndique non fuerit vacuum, alimentum ingrediens erit duntaxat repletio earum partium quę vacuę sunt, & non auctio, itaque incrementum fieri per vacuũ nequit, quare neque vacuum demõstrant esse, sed illud sine demonstratione petunt ac ponunt, neque dubitationes de auctione tollunt, sed eas pandunt ac ampliãt. Ratio autem ipsa de cinere nihil facit ad asseuerandum vacuum. Nam cum videatur cinis tota per totã humectari, pariter & tota aqua per totam nigra fieri, necessẽ prorsus est totã aquam vacuam esse, ac pariter totã cinerem, siquidem in vacua vicissim mutuoque sese recipiant. Hoc autẽ perridiculum est, & si aqua reciperet se per vacua cineris, & ecõtra cinis per vacua ipsius aq, cur non multo prius in suamet vacua vnaquæque earum à principio non se recepit, quippe consentaneum magis foret aquam cum humida sit in sua recipi vacua, quam cinerem in ipsa vacua aquæ ingredi.

Atque omnino quidem vacuum omnis motus causa nõ est. Quapropter & Melissum idipsum latuit. Nam potest alterari plenum. Deinde neque motus ad locum vacuo accommodatur. Possunt enim corpora mutuo sibi cedere, et si nullum sit spacium separabile praeter corpora, quæ mouentur. Et hoc in continuorum sicut in humidorum conuersionibus manifestum est.

11 Tandem vniuersalem & indeterminatam enunciationem refellit. Nam dicebant hoc modo simpliciter, si est motus, vacuum est. Inquit igitur putare, vel dicere vacuum esse omnis motus causam, ridiculum est. Nam alteratio cũ sit motus, certe non egebit loco vel vacuo. Quapropter & Melissum idipsum latuit, quippe q statuens omne vniuersumque infinitum esse, illud prorsus immobile esse asseruit, quoniam infinitum non habet, quo moueri proficiscique possit. Latuit igitur & illum hoc, quia posset saltem alterari nullo egens loco, & ita non esset immobile. Non solum autem (inquit) alterari potest alio loco non egens ab eo in quo est, sed etiã sm locum moueri põt, quum autem, ille de motu sm locũ inquiat. Et hoc patet in his, q in orbẽ mouent. Nã hæc in eodem loco vertuntur. Item põt aliquid moueri motu recto non existente vacuo mutuo vicissimque ipsismet cedentibus mobili, & eo in quo fit motus.

Possunt etiam corpora non ob ingressionem in vacuũ, sed ob extrusionem eorum quæ in ipsis sunt densari. Veluti cum premitur aqua, sic vt aer qui in ipsa est, extruditur.

Quod neque secunda dubitatio habeat aliquid necessarij, vel ea etiam quæ de vino & dolio afferri solet, his ostenditur. Nam potest densari vinum & non in ea vacuã, quæ præexistant, sed in locis eorum, quæ extruduntur, & sunt ipsius vini tenuiora corpora, dixi autem ob extrusionem eorum ex metaphora acinorum, qui compressis digitis iaciuntur ac extrunduntur. Acini autem proprie dicuntur acini oliuarum, & ex harum trãslatione aliarum multarum arborum.

Praeterea augentur non solum aliquo ingrediente corpore, sed etiam alteratione, ceu si ex aqua fieret aer. Oĩno autem ea ratio quæ de accretione fit, & eã quæ de aqua adducitur, quæ in cinerem funditur, seipsam impedit.

Tertiam rationem ab auctione reprehendit, & tandem (vt dicebam) communius latiusque vtitur auctione, nuncupans omnem mutationem simpliciter in maiorem molem ipsam auctionem.

Aut. n. non augetur quicquam, aut non corpori: aut fieri potest, vt duo corpora in eodem sint. Dubitationẽ igitur communem soluere putant, sed non vacuum esse ostẽdũt, aut totum corpus vacuum esse necesse est, si omni ex parte augetur & per vacuum accrescunt. Eadem rõ de cinere est. Quod quidem igitur eas rationes facile dissoluere sit: quibus nonnulli vacuum esse ostendunt, patet.

Dubitatio naturalium est, quam soluere nitentes vacuum esse statuerunt. Hanc igitur (inquit) dubitationẽ soluere putant vacuum statuentes, attamen non demõstrant vacuum esse. Non enim quia auctio est, vacuum esse oportet, sed causa modi augendi inquirenda est. Neque enim statuentes vacuum esse, dubitationem de auctione soluunt, quoniam opus esset, vt totum corpus vacuum esset, aut omnino & vndique augeatur per vacuum, vbi augeretur, quare non soluunt dubitationem supposito statutoque vacuo. Nam si per vacuum quodam fieret auctio, totum vacuum erit, siquidem nutrimentum toti corpori singulisque eius partibus distribuatur. Eadem etiam dicimus de cinere.

Rursus autem dicamus vacuum hoc pacto separatum non esse, vt quidem inquiunt.

Cum ostendisset rationes, quæ concludebant vacuũ esse, nihil necessarii habere: Cæterum hic vult ipsam vacui naturam tollere. Et quoniam vacuum nonnulli qui illud esse asserebant, separatum esse autumarunt, nonnulli vero ipsum inseparabile. Et inseparabile vel Potestate, & suapte ratione vacuum, licet semper sit corpore plenum, ceu ij sentiunt, qui locum esse spacium dicũt, vel intersperfum corporibus, vt sectatores Democriti aiunt, demonstrat idcirco Arist. prius non esse vacuum separatum nullum habens corpus. Et quoniam ij qui vacuum esse asserebant, ipsum motus causam esse dicebant, quippe qui non existente vacuo motum tollere viderentur, proinde prius ostendit nullo pacto vacuum causam motus esse posse, neque velut efficientẽ, neque velut finalem, neque velut in quo, vel per quod dico. s. quemadmodum dicimus nunc motũ fieri in magnitudine non ita fieri posse per vacuum demõstrabit. Et prius ostendit vacuum causam motus esse non posse. Nam cum vacuum omnino & vndique sibi simile sit & nullum discrimen à seipso habeat & videamus ea, q natura cientur, differentibus varijsque motibus mota esse: Nam ignis ipsa natura sursum fertur. Terra autem deorsum, constat igitur vt differentium motuum, immo contrariorum eadem foret causa. Atqui contrariorum causæ efficientes sunt contrariæ. Nam impræsentia nos, qui naturales inclinationes motuum causas efficientes esse asserimus, contrariorum contrarias causas assignamus, ac asserimus. Nam leue causa est motus sursum, graue autem motus deorsum. Si ergo vacuum esset causa efficiens motus proculdubio motus nõ differrent, immo tolleretur funditus motus, quoniã quo moueretur corpus in eo positum? Certe cõsentaneum est, vt quocunque moueatur & pergat, quandoquidem sit vacuum vndique sibi simile ac compar, quare simul sursum, & deorsum mouebitur ignis, & reliqua similiter, quod quidem fieri nequit, quare vacuum erit potius cã stationis, & quietis quam motus, ergo vacuum non potest esse causa efficiens motus. Item neque esset vacuũ causa motus dico. s. vt appetibile, quippe qui eadẽ rursus sic dicenti absurda obijciemus. Nam motus naturales sunt differentes, ergo & fines discrepant. Vacuum autem est prorsus ac vndique sibi indifferens. s. vbique cõstat sibimet ac compar est, cur ergo magis ignis sursum, quam deorsum mouebitur? quoniam vndique finis &

his & appetibile eſt, vel ergo penitus non mouebitur, quoniam ſibimet vndique ſimile eſt: quare vbi aliquid poneretur iam ſuum finem,& id quod appetit conſecu tum eſſet, vel ſi mouebitur, illinc quocunque mouebif. Nam cur magis ſurſum, quam deorſum vel ad reliquas loci differentias. Nam(vt dicebam)vacuum vndiq; appetibile eſt, quare illud vndiq; diſpergeretur membratimq; diſtraheretur. Item de partibus eadem ratio eſt, & hoc in infinitum. Eadem autem(inquit)quæ ſane de vacuo diximus,& de loco dicere licet contra eos, q putant locum eſſe ſpacium. Nam ſi ſpacium locale idē eſt cum loco, quæ de vno dicuntur, de altero quoque dici poſſunt, quoniam ſi locus eſt ſpacium qualitatis expers & incorporeum, quomodo vnumquodq; mouebitur in ſuum ac peculiarem locum. At nos, qui dicimus locū eſſe continentis terminum, quoniam ipſum eſſe terminum naturalis corporis dicimus, in ipſo naturales vires inſidere ac immiſſas eſſe proprietates aſſerimus, & ob id vnumquodque ad ſuum mouetur locum tanquam ad cognatum & ſibi affine, ſi autem locus eſſet ſpaciū expers qualitatis per ſe cur magis huc, quam illuc mea ret mobile. Neque.n.eſt aliqua differētia per quam huc magis moueatur quam illuc, itaque loci diſcrimina p̄cipua eſſent alterum, quod ſurſum appellatur, alterum vero quod deorſum dr̄, quandoquidem ſpacium ſit ſibi vndique ſimile. At nunc apud nos, qm̄ corpora differunt, quorum fines loci ſunt, etiam ipſorū fines, & termini differunt, quibus cognata continentur. Nō.n.per ſe termini loci ſunt, velut ſuperficies mathematicæ ſed ſuperficies q̄ in corpore naturali ſunt inſeparatæ ſunt loci. At ij qui locum ſpacium eſſe volunt, mox ipſum ſeparabile abiunctum q; à corporibus naturalibus, & ſim plicibus eſſe volunt. Nihil igitur diſcriminis erit inter ſpacium ſuſceptiuum aquæ, & ſpacium ſuſceptiuum aeris. Sed ad hæc dicerem, quod eſſe ſpacium diuerſum à corporibus naturalibus, & ſeparabile ab eiſdem ſm ſubſtantiam eorundem ſuſceptiuum & capax, ſatis in ſuperioribus demonſtrauimus. Ad hæc autem impræſentia nunc que dicta reſpondeo vacuum non eſſe cauſam efficientem nec finalem motus, neque neceſſe eſt, vt vnuſquiſque locus receptiuus, & capax corporum, aliquam vim habeat, & qualitatem. Non.n.qm̄ bonum eſt vnicuiq; hic eſſe, vel hic eſſe, oportet ingerere aliq́ vim illi, in quo ſuapte natura eſſe aliquid poteſt. Neque .n.qm̄ corpus cœleſte in orbem cōſtitutum & in circulo collocatum eſt, ac hoc ipſi bonum eſt ipſe Ariſt. profecto dixit circulum & orbem habere aliquam vim, q̄ cœleſte corpus appetendo ſic in circulo, quandoquidē neque circulum locum eſſe aſſentiat, dico igitur nō ea de cauſa, quia hæc vacui, vel ſpacij pars aliquam vim & potentiam habet, ſic eadem pars continet corpus cœleſte, ceu extremum orbem & vltimum, ſed quia cœli natura eſt, vt omnia circulo contineat, ac omnia intra ſuos limites habeat: Cum hoc ipſi cœlo natura tribuat, merito & hoc modo locum habēs occupat. Accidit ergo non propter vim propriam ſpacij, ſed quia hoc mo do cœlum ſuapte natura eſt, dico.ſ. quia omnia capit, & continet, vltimam ſphæram ſpacij partem occupare. Quemadmodum igitur in generatione animaliū alia pars aliam quandam loci partem tangit, ſiue locus ſit terminus continentis apud Ariſ. ſiue ſit ſpacium, vt mi hi vr̄, & ratio demōſtrauit. Cum caput hanc ſuperficiei aeris partem tangit, quanquā actu non ſit diuiſa, & ma nus aliam, & pedes ſimiliter, & reliquæ aliæ id genus, partes, & tamen nemo diceret ob id terminū aeris tangentem caput habere aliquam vim diuerſam ab ea, q̄ eſt in alia parte aeris, quæ tangit manus vel pedes cui appetitu, & deſiderio caput hanc aeris partem occupet, & alia pars aliquem alium terminū aeris obtineat, ſed qa caput ſuapte natura eſſe ac poni ſupra reliquū corporis aptum eſt, ſimiliter alia atque alia pars aliter, & aliter conſtitui & ordinari natura ipſa duce apta eſt ob id hoc eſt bonum animali, quo circa etiam accidit, caput tangere hanc aeris partem, & alia aliam ipſo aere ſibimet vndique ſimili exiſtente. Ita hoc de vniuerſo dico. Etenim mundus eſt, quoddam animal magnū, cum igitur bonum erat ante totius mundi conſtitutio nem, corpora componentia ipſum inter ſe talem poſitionem habere, merito vnumquodque corpus talē inclinationem ac talem impetum habet, vt deſideret appetatque talem poſitionem, & ordinem ad reliqua cor pora. Cum igitur hoc e idem occupanti aliquam partē ſpacij accidat, merito appetit eandem non ea de cauſa, quia illa quandam vim, & potentiam habeat, ſed quoniam vniuerſo, & vnicuique eſſe ac vltra bene eſſe, tūc bonum eſt, quando alia huic ſubacta fuerint, & alia ſuperna, & ſupra hoc conſtituta extiterint, appetunt igif locale ſpacium non propter ipſum, ſed ob poſitionem & ordinem ad reliqua. Quemadmodum igitur (vt Ariſtot.inquit) ſi domus eſſet, quædam res naturalis, nō aliter profecto fieret, quam modo ab ipſa arte fit extruiturque. Equidem ſi regulæ tectum faſtigiumque ſuperius collocarentur, & fundamenta imo loco conſtituerentur, & parietes medium ordinē acciperēt, profecto ſi domus naturalis res eſſet tectū ſuapte natura ad hāc partē aeris & reliqua ad ſuas ſeſe reciperent, ſicut modo ſe habent. Vt igitur nunc alia pars domus aliam q̄dam aeris partem occupat nō ea de cauſa, quia habeat aliquam lationem & appetitū ad ipſum aerem, ſed q̄a domus hoc bono potitur, quum partes ipſius talem po ſitionem inter ſe acceperint. Ita etiam de particularib. animalibus, & de maximo animali, quod eſt mundus di cendum eſt. Equidem ſpacium mundanum, quod etiā eſt vniuerſi receptaculum & locus, nullam ad ſeipſum, differentiam habet, ſed eo fit diſcrimen inter locum ſupernum & imum, quod corpora ipſius mundi inter ſe talem poſitionem ſuſcipiunt, quocirca etiam dicimus, deorſum id eſſe, quod in medio poſitionē habet, & recipit, ac id ſurſum quod extremum eſt & continet, ex quibus etiam loca appellamus, eam nanque ſpacij partem, quæ medium occupauit, deorſum & imū locū ap pellauere, eā aūt quę cęli accepit, ſurſum & ſupernum locū vocauerunt. Igif vnumquodq; appetit cognatum ſibi(vt ipſe ēt dixit)quum ab eo ſeparatū fuerit, fertur igif ad hoc principaliter, & cum ad hoc ferf, etiā ducif ad ſpacium quod occupat. Vniuerſitas autē cognata ae cepit hoc interuallum(vt diximus)propter poſitionem ac ordinem quem habet ad ipſum vniuerſum.

Plato in Timæo ſic definit mūdum. Mūdus eſt animal magnum reuera diuina prouidentia conſtitutum. In;autem videre Proclum in Timæo °expo nētem hoc & quid ſit mundus, vide in libro de mūdo.

Sa defenditō tra Ariſto.

Nam ſi natura cuique ſimplicium corporum aliqua ſlatio, competat, ceu igni ſurſum, terra vero deorſum, atque ad medium, patet vacuum cauſam lationis non eſſe. Cuius igitur motus vacuum cauſa erit. Nam uidetur eſſe cauſa motus ad locum. At huius cauſa non eſt.

Quod vacuum non ſit cauſa efficiēs motus oſtēdit. Et inquit ſi vnumquodq; corpus quod ſimplex appellatur, aliq̄ propriam lationem ſm naturam differentem à reliquis habuerit, ſane vacuum nō erit cā efficiēs motus. Nam differentium motuum oportet etiā differentes, eſſe cauſas. At vacuum ſibi vndiq; ſimile eſt, igitur cauſa naturalium motuum non eſt vacuum. Cuius igif motus(inquit)cauſa eſſet. Nam ſi cuius cauſa maxime vr̄ eſſe, dico.ſ.motus ad locum, & huius demonſtratum eſt non eſſe cauſam, incaſſum ſane alterius motus eſſet cauſa, quare nullius motus vacuum erit cauſa.

Præterea ſi eſt aliquid, ut locus corpore carens, quū fuerit uacuum, quoniam ferretur corpus quod in illo poſitum fuerit. Non enim ad uniuerſum mouebitur.

Oportet hoc argumentum ſeparari ab eo qd̄ prius dicebatur.

dicebatur. Neque aliter separaretur, nisi quia prius adducitur contra suppositionem, quæ dicit vacuum esse causam efficientem motus, & hoc adducitur contra illam, quæ supponit vacuum esse causam finalem motus. Et consentanea est hæc distinctio & separatio, quoniã superius dixit, cum vnicuique sit latio propria ſm naturam, & vacuum vndique sibi simile sit, vacuum non esse causam differentium motuum. Nũc autem inquit cum vacuum sit qualitatis expers, quonam feretur corpus, quod in illo positum fuerit. Quod aũt fertur ad aliquod determinate, & definite, velut ad finem & appetibile fertur. Equidem consentaneum est cum sit propositum ostẽdere vacuum non esse cãm motus, demõstrare iuxta nullum modum causarum ipsum causam esse.

Eadem etiam rõ adducitur contra eos, qui locũ aliqđ separatum esse ponunt, in quod fertur id quod mouebitur. Quonam modo feretur ad quod sibi positum fuerit, aut manebit. Et de hisce differentijs, supra inquam & infra.

Quemadmodum rationes de loco adaptauit vacuo, ita & rationes de vacuo loco non ab re accommodat. Dixit.n. iam locum & vacuum idem esse subiecto. Nã vacuum est locus corpore carens & priuatus secũdum eos, qui putant locum esse spacium. De loco igitur inquit, si locus est spacium, quæremus cum vnumquodq; videamus proprium locum appetere, leuia quidem sursum, grauia vero deorsum, quonãmodo spacio existente sibi vndiq; simili velut ad differentia loca alia aliquo mouerentur. Nam propter quid ignis sursum magis ꝑgere cupit, quàm deorsum, dextrum & sinistrũ. Oportet enim videre, siquidẽ locus est spacium, & id sit sibi vndique simile, quonam pacto spacium omnino habebit imum & supernum cum sit vndique simile. Nam imum & supernum sunt differentia, immo contraria.

Et de vacuo eadem accommodabitur ratio non immerito. Nã qui vacuum esse dicunt, locum ipsum inquiunt esse. At quonã pacto corpus erit in loco, vel in vacuo. Non enim accidit, cum totum quippiam corpus aut in separato permanentene loco positum fuerit. Pars enim si nõ seorsum ponatur, non erit in loco, sed in toto. Praterea si neque locus est, neque vacuum erit.

Cum dixerit eandem rationem, quæ de vacuo dicta est, etiam loco accommodari posse, si locus spacium esse diceretur, rursus conuertit dicens ea quæ de loco dicta sunt, vacuo etiam posse adaptari, vt ostendat cognationem & propinquitatẽ loci & vacui. Et huius rei causam inducit, quoniam locus & vacuum sunt idem, quare simul introducuntur ac simul tolluntur. Et inquit. At quonam pacto corpus erit in loco, vel in vacuo. Nõ .n. accidunt, quum totum quippiam corpus velut in separato loco, & permanẽte positum fuerit. Pars.n. si nõ seorsum ponatur, non erit in loco, sed in toto. Idem ꝑfecto & in rationib. de loco dixit, sed ibi obscurissime & occultissime dixit, hic autem longe clarius ac lucidiꝰ explicat, quo fit, vt hinc locus ille intelligatur. Hoc modo ibi dixit. Quod si esset quippiam interuallum, quod suapte natura esset, ac in eodem maneret, infinita loca profecto essent. Si.n. transfertur aqua & aer, idem facient omnes partes in toto, quod vniuersa aqua in vase. Vt igitur dicebam expositionem ac interpretationem illius loci, ex his quæ nunc dicuntur, intelligamus. Qđ vero dicit, hoc est, fieri nõ potest (inquit) vt aliquid ponatur in loco, aut in vacuo, si locus erit spacium. Nam communis nunc conceptio ac sentẽtia est, vt partes cõtinuorum non sint per se in loco, cum totum fuerit in loco. Non.n. pars fit per se in loco, nisi diuidatur secetque à toto, sed est velut in toto, per accidens nanq; cũ per totum in loco sunt, dicuntur esse in loco. Cum igiť hæc sit communis de illo, quod est in loco, conceptio, non accidit hoc, quum vnum aliquod corpus in separato, & locali spacio positum fuerit, dico. s. non esse partes eius per se in loco. Nam interualla & spacia per seipsa mutuo mearent ac penetrarentur, quemadmodũ nanque totum corpus totum spaciũ obtinet, ita & vnaquæque pars ipsius spacij partem aliquam obtinet, & continetur per se ab illo. Et quod prius dixit. s. in sermone de loco, quod cum magnitudines sint diuisibiles in infinitum, accideret locum, & id quod in loco est actu diuidi in infinitum, hoc autem inquit esse hoc mõ impossibile, quoniam non potest pars per se fieri in loco, nisi abiungatur à toto, & ita seorsum per se ponatur, quare si hoc est impossibile, igitur fieri non potest, vt aliquod corpus ponatur in loco, vel in vacuo. Nam vtrunque idem subiecto sunt, vt diximus.

Accidit autem hisce qui dicunt vacuum esse, vt necessarium si motus erit contrarium potius, si quis diligenter consideret, non posse inquam moueri quicquam, si vacuũ fuerit. Nam vt quidam terram ob similitudinem quiescere putarunt, ita & in vacuo quoduis corpus quiescere necesse est. Non.n. est quo nã magis aut minus mouebitur. Nã qua vacuũ est, non habet discrimen. Primum quidem igitur, quoniã oĩs motus vel vi vel secundum naturam fit.

Cum demonstrauerit vacuum non esse causam motus neq; efficientem, neque finalem, cæterum vult ostẽdere, neque vacuum causam velut per quam vt instrumẽtalis est, motus esse posse, prius autem repetit dicta, & ostendit id quod ex suppositionibus eorum sequiť. Nam accidit his (inquit) qui vacuum esse causam motꝰ dicunt, contrarium potius, ac aliter dicere quam dicũt. Nam illi aiũt, si motus est, necesse est, vt vacuum sit. Ex dictis autem ostenditur ipsum contrarium, quoniam si vacuum esset, non foret motus. Nam vt quidam aiunt, terram quiescere (inquit) quoniam vndique à simili cõtinetur. Non.n. aliquo moueri posset, cum circumcirca vniuersum simile foret. Nam cur magis huc, quã illuc cieretur & pergeret, quandoquidem ab æqualitate, & similitudine quolibet aliquid eodem modo impellať, & summoueatur, hoc etiam magis consentaneum est, vt accidat his, qui vacuum esse ponunt. Non.n. est quonam magis, vel minus mouebitur, quum vacuum sit vndique sibi simile. Cum igitur ostendat vacuo existente motum naturalem esse non posse, ostendit etiam non posse motum præter naturam esse. (Et primum hoc ꝓbat tanquam id quod ex dictis sequitur) deinde ostendit seorsum & per se nihil præter naturã in vacuo moueri posse. Nam omnis motus præter naturam posterior eo est, qui est naturalis. Et econuerso ipsius naturalis. i. qui ex altera parte naturali opponitur. Neque.n. esset motus præter naturam, & violẽtus, nisi oppositus esset motui ſm naturam, cum ergo motus ſm naturã, in vacuo fieri nequeat, perspicuum sane est, vt neq; motus præter naturam fieri possit. Nam in quibus est præter naturam, in his multo prius existit id quod est ſm naturam. Quod autem fieri nequeat in vacuo motus ſm naturam iam demonstrauit, & denuo repetit rationem. Nam si non est aliqua differentia in vacuo infinito (inquit) neq; diuersi motus ac differentes in eodem erunt. Nam qua dicunt vacuum infinitum, tollunt locum supernum, & imum, & prorsus medium ac cœli girum & extremum ad quæ motus corporum naturaliũ vergit & tendit, qua vero ipsum aiunt esse vacuum omnem eius differentiam adimunt. Nam (inquit) vt nõ entis nulla est differentia, ita neq; vacui vlla esse potest, vacuum autem est aliquod non ens & priuatio. Si ergo in ipso nulla differentia est, neque profecto erunt motus in ipso differentes, sed motus naturales sunt differentes. Necesse ergo est duorum alterum sequi, vel vacuũ non esse, vel si est, motum ſm naturam tolli, aboleriq;, quod si vacuo existente non est motus naturalis, neque

motus

motus præter naturam erit. Si ergo neque motus naturalis, neq; motus ꝑter naturam pōt in vacuo fieri, vr ergo vacuo existente penitus motum tolli ac demi. Hoc igiť modo cum ostendat sequi ex dictis, vt neq; motus ꝑter naturam in vacuo fiat, hoc ipsum per se.f, quod ne queat in vacuo esse motū Arist. hoc modo demōstrat. Oīs motus præter naturam vel fit ab ipso mouente, ꝙ adest & cogit impulsum, ceu liquet in his quæ pelluntaliquid, vel ab eo quod abest distatq; & non tangit id, quod principium emittendi dedit ceu patet in his quę iaciūt, & arcu emittunt iacula & sagittas, sed quæ iaciūtur vi mouenť videlicet, inquit cū aer ob impetū illius, qđ iaciť, circunfluat, & circunfluēdo coerceať & coercitus impellat. Nā aer à iaculo pulsus, & diffundēs se ad alias partes aeris, quarum vna aliā impellit eidem iaculo à tergo circunfluit, & ita ſp impellit ipsum, ac eatenus fit ea resistētia cōpresio, & circūfluxus aeris dum vis impetusq; illius qđ iaciť desinit & deficit. Vnus igiť modus ꝑter naturā (inqt) talis esse vř. Alter aūt est, quo aer impulsus vna cum eo qđ iaciť celeriore motu moueť, ꝙ sit latio pulsi naturalis, qua ad ꝓprium locū moueť, & ita impellit ipsum. Nam aer cum sit mobilissimꝰ mō principium susceperit, longius ꝓcedit motum sibi datū cōseruās, & ociꝰ moueť (vt dixi) ꝙ id qđ in ꝓpriū locū ferť, hac rōne igiť impellēs mouet ꝑter naturam. Cur igiť duo sint modi motus ꝑter naturā ꝭm nullum modū pōt quicq̄ moueri in vacuo ꝑter naturā. Nā vacuum neq; pōt cohiberi circunfluere & cedere, neque pōt impelli, quippe vacuum non sit corpus non pōt igitur quicq̄ moueri in vacuo, nisi vt ea q̄ vehunť inqt talia vero sunt ea q̄ hñt suum primū mouēs vna comitās, & sequens. Verum hoc dixit per ironiā, & dissimulādo, vt ea q̄ vehunť, ceu sunt ea quæ ab aqua vehunť, vt cū stipula aliqua veheret vna cum aqua. Nā hæc ꝑter naturā moueť neq; pulsa, neq; circunfluxu & resistētia aq. deducta sed vecta & ducta vna cum aqua. Verum non proprie stipulæ motus diceret ꝑter naturā, sed magis ꝑ accidens. At neq; aliquid hoc motu pōt in vacuo moueri. Nā q̄ vehunť per corpus vehunť & nō per vacuū, & id quod vehit oportet esse magis ineptū ad diuisionem, & difficile, q̄ id ꝙ vehiť, igit nō pōt aliquod in vacuo vehi. Præterea inquit vsquequo id ꝙ moueť stabit. Nā mō dicere cām quietis possumꝰ, qm̄ firmitas robur que aeris impellentis frāgit. Sed id qđ moueť in vacuo ꝑter naturam vbi quiescit, vel à quo firmabiť: necesse est igit vel penitus nihil moueri in vacuo, vel quodlibet ferri nisi quippiam ꝑpotentius impedierit. Hæc igitur sunt Arist. qui ostendit neq; motum violentum & ꝑter naturā posse fieri, si vacuū fuerit. Mihi aūt vř, neq; hoc argm̄ habere quicquam necessarij. Primum quidē, qm̄ nihil abunde satisq; hactenus ostensum est, vt aio, pro satisfaciat, quum inter numeratos modos motus ꝑter, naturam & violenti vnus sit eā. Et ipse ad hoc theorema in commentarijs octaui huius operis libri opportuna & necessaria dicam, cum ibi Arist. præsertim & principaliter de his sermonem faciat, ac declaret, quō ea q̄ mouentur præter naturam moueanť, tū nihil detrimēti & mali erit nunc commemorare ea absurda breuib. quæ contra hanc rōnem incidūt. Nam in ipso aeris circunfluxu ac cohibitione circunfusa, vel ante pulsus ab ipso proiecto vel lapide vel sagitta à tergo currit, & circunfluit ipsi sagittę vel lapidi ac vndiq; coerceť, & ita post iaculum ac telum aer factus impellit ipsum, & ita deinceps, quousq; impetus ac vis proiecti senescat, & debilitet, vel non ante circunfluēs aer impulsus est, sed aeris partes quæ ex latere circunstant proiecto ipsum impellunt. Nā pulsa sagitta ex ipso aere qui vna expelli tur ab ipsa corda arcus à principio, circunfluit ac succedit ſp aer qui circunstat, in locum sagittæ, qui etiā pulsus ab alia parte aeris, à principio impulsi sagittam pellit, & denuo id faciet in aerem coercitum & circumfusum succedentem sagittæ, ac ita continuo & deinceps faciet, quousq; fesseat, & debilitetur ille motus impetus qui à pricipio immissus ac datus ei erat. Si ergo ꝭm primum modum dixerimus fieri antiperistasim, dico, s. aerem pulsum ante ab ipso iaculo & sagitta à tergo, & retro eidem circunfluere & coerceri vndique, & ita pellere telum & sagittam dubitaret aliquis quid cogat aerem semel pulsum ante nullo repercutiēte ipsum, retro currere, videlicet post tergum sagittæ, ac veniente rursus retro repercuti & impellere sagittam. Nā necesse foret, aerē trib. motib. moueri. Primo.n. oportet ab ipsa sagitta impelli ante, deinde à tergo rursus currere tertio à tergo repercuti. Atqui cū aer sit mobilissimus, & tale principium motus acceperit, lōgius progrediť, quō igiť aer à telo pulsus non mouetur ꝭm illud principium sibi datum, sed rursus currens retro, vt fieri solet in bellis cum cohors à tergo subsidet, eandem partē aeris reflectit & repercutit, & retro currens non dissipatur in immensum aeris circuitum, sed diligenter concauitatē sagittæ ad signum ictumq; designās, rursus à tergo currit ad ipsam & eidem continuus vel immediate hæret. Hæc igiť oīno absurda sunt, & magis similia cōmentis esse videntur. Item aer impulsus ante à sagitta, constat sane ipsum aliquo motu moueri sagitta nanq; continuo mouetur, quo igitur modo aer pulsus à sagitta poterit circunfluere sagittæ, & fieri in locum quem sagitta occupauerat. Nam antequam hic pulsus à tergo curreret, aer qui ad latera sagittæ, & retro iacet, mox subsidebit, & implebit repente locum quem occupauerat sagitta, propter vacui vim, & his maxime aer qui retro mouetur vna cum sagitta. At si quis dixerit aerē à sagitta pulsum à tergo currentem expellere aerē circunfluentem sagittæ, & ita à tergo sagittæ factus in locum pulsi sagittam pellit, maxime necesse est, non continuo sagittam moueri. Nam antequam aer circunfluens qui iacet ad latera pelleret, constat sane ꝙ sagitta non mouebatur. Non.n. mouebit hic aer, alioquin si hic aer mouebat, quid opus est aeri pulso ante à tergo sagittæ currere. Quomodo autē hoc fieri omnino potest, nisi ab aliquo aer pulsus ante principium accepit, motus currendi retrorsum. Nam si omnino potest incidentem aerem pellere, quemadmodum nunc eū qui lateribus circunstat, pepulit, cur non ante principium motus quem à sagitta accepit longius hoc efficit, & nō impellit ſp aerem vltro incidentem, sed bis terve reciprocat cursus sine causa mouēte. Multa igitur hic dicere ac multis refellere figmentum huius suppōnis possumus, sed hæc tanquam ad propositum sufficiant. Cæterum quo ad alteram suppositionem, quæ asserit aerem ex transuerso & ex lateribus circunfluere, & hunc pulsum ab aere qui à principio pellebatur, & à sagitta pellente ita sagittam ipsam pellere, dico quod si aer ex lateribus non pulsus circunfluit sagittæ, & fit in eius locum, multo magis consentaneum est, vt aer qui retro impellit sagittam, circunfluat & succedat in locum sagittæ & ita ocius moueatur, quare & alius aer qui ex lateribus circunfluit hunc proximū sagittæ mouebit ex citabitq;, vt ſp sagittæ circunfluat & eādē impellat donec vis motꝰ à principio eidē data dissoluať & deficiat. Hæc quidem igiť cōtra rōnem quæ dicit circūfluxu & cōpresione aeris ea quæ mouentur vi moueri. Quo ad alteram rōnem, magis persuadentem quæ dicit aerē à principio pulsum, ac suscipientē motus initium, & celerius motum, quàm sit naturalis latio pulsi, ita pellere ꝓ iectum comitans idipsum quousq; deficiat vis mouēdi eidem data, hæc dicenda sunt. Verum ratio, quā dicturi sumus, & contra rationem superiorem de circunfluxu com-

Vide obscure instare cōtra Arist. verum facit simili mū diuisuū ex destructione vtriusque partis.

Secundā pars diuisionis.

Contra secūdam rationē Arist.

compressioneque aeris accommodari potest. Quocirca perscrutabimur ab ijs primum, qui hęc dicuut, num quando aliquis vi proijcit lapidem & impellendo aerē, qui post lapidem iacet, ita cogat lapidem moueri prę ter naturam, vel potius impellens quandam vim mouēdi ēt lapidi ingerit ac largit. Si vero nullam vim lapidi, confert, ac ingerit, sed solum expellendo aerem ita lapis mouetur, quid ergo opus esset vel lapidem tangere manum, vel arcus cordam tangere concauitatem sagittæ, qm̄ quidem non tangendo hæc sed firmando sagittam in extremo ligno, ceu in quadā linea, hoc fieri posset. Similiter ēt multum quippiam aeris post lapidē infinitis modis ipsum mouere posset. Et constat qđ quanto plus & maiore vi aer moueretur, tanto magis pellere deberet ac longius iacere telum. At oūc neq; si in ipsa linea non lata, vel puncto firmaueris sagittam, vel lapidem, vniuersus aer qui à tergo iacet cū suo toto motus impetu pellet sagittā neq; lapidē, immo neq; interuallum vnius brachij sagitta mouereť. Si ergo aer multo impetu agitatus propulsusq; nō mouit telū, recte ēt constare pōt, vt neq; in his q̄ proijciūt & arcu emittūt aer à manu vel à corda arcus impulsus, id sit qđ mouet, alioquin cur hoc accidere dēt magis quū proijciens tāgit ꝓiectū, q̄ quum ipsum non tangit. Item si cōtinua est sagitta q̄ tāgit cordā arcus, & manus q̄ tangit lapidē, & nihil inter manum & lapidem intercipitur, qualis quisve aer à tergo & retro esset qui mouereť. Quod si aer qui ad latera iacet moueť, quid cōfert ꝓiecto cum ab eodē eijciať. Ex ijs aūt, & multis alijs contueri ac cognoscere licet ea quæ vi moueń hoc mō moueri non posse, sed necesse est, vt ab illo q iacit quædā vis mouēdi incorporea ingerať & deť illi qđ pellit & iacit. Item vel pulsus, aer non penitus confert ad hunc motum, vel si confert, quippiam exiguum p̄stat. Si ergo hac rōne ea quæ mouent vi moueri vr̄r profecto constat, qđ etsi in vacuo aliquis iaceret sagittam vel lapidem, vi, & prę ter naturam hæc moueri, id multo magis accideret, & non egerent aliquo extrinsecus impellente, atq; hæc rō non in dubium reuocareť cum pro sua confirmatione testem ipsam euidentiam adduceret, dico, s. concederetur q̄dam actionē & vim mouendi incorporeū ab ipso proijciente immitti ingeriq; ipsi proiectō. Vñ oportet proijcientē tangere proiectum. Constat nanq; ex hoc quasdam actiones visibilium peruenire vsq; ad oculos ac visum, vt Arist. vr̄. Nam videmus ex quibusdam coloribus actiones quasdam ac vires incorporeas proficisci, & præposita solidaq; corpora colorare quū radius solis per colores meauerit, quemadmodum plane videre licet, quum solaris radius per coloratum vitrum trāsit. Nam illud corpus cui aduenit radius solaris incidēs per vitrum similiter colorat, sicut illud est coloratum per quod transit, constat igitur aduenire quasdā actiones incorporeas ex alijs in alia. Item si id q̄ proijcitur lapis vel sagitta est, & id quod mouet cogit & impellit homo est, quid vetat aliquid proijci vacuo existēte intermedio. Nam si modo quum corpus intermediū impediat motum corporum, quod diuidere debent ea q̄ moueń, ipsa tñ mouentur, quid prohibet cum vacuū, interceptum fuerit, sagittam vel lapidem vel id genus proijci, cū adsint proijciēs, proiectū, & receptaculum.

Vide q̄do Io. Gram. defendit motum in vacuo p actionē datam proiecto & non propter aerē fieri motum.

Et si sit violentus, & cum necessario qui est naturalis competit esse. Quippe violentus sit præter naturam, qui uero est præter naturam posterior eo est, qui est secundum naturam. Quare si is motus non est, qui corporum naturalium cuique suapte natura competit, neque cæterorum motum profecto quisquam erit. At quonam pacto motus is erit naturalis, quum nulla sit differentia in vacuo & in infinito. Nam quo infinitum est, eo nihil infra, nihil supra nihil denique medium est, quo vero vacuum est, eo nihil interest inter supernum & imum. Nam vt nullius nulla est differentia, sic etiam illius quod non est.

Qm̄ diuisit motū in violētū & s̄m naturā, & motus, p̄ter naturā cōfert ad demōstrādū hoc: Idcirco inquit, qm̄ si sit motus violentus, erit ēt motus s̄m naturā. Nā motus violentus nihil aliud est, q̄ motus p̄ter naturā. Si ergo est motus p̄ter naturā, vacuo existēte, oportet p̄cessisse motum s̄m naturā. Atqui motus s̄m naturā nō est, igiť neq; motus p̄ter naturā, demonstrat autem deinceps, qūo non sit motus s̄m naturā in vacuo. Sed qm̄ nulla ratio necessaria demonstrauit motum s̄m naturam non esse in vacuo, neq; hac rōne tolleretur motus p̄ter naturam in vacuo esse. Et ipse profecto nō assero vacuum actu esse per quod mobilia moueātur, sed aio quod si vacuum fuerit, nihil vetat in illo esse motum.

Vacuum aūt non ens quippiam, & priuatio esse videtur.

Quid dicit Io. Vnde plerique falsa Ioanni impingant.

Non quia nullo pacto ens sit, sed non ens, veluti materia, & priuatio. Nam dr̄ non ens etiam id, cui nulla inest forma earum, quæ eidem inesse aduenireque suapte natura possunt, similiter, & vacuum non ens dicitur, q a in eo non est aliquod corporum, quod aptum est ibi esse. Item priuatio etiam non ens dicitur.

At latio quæ natura est differentiam subit. Quare erunt ea quæ natura differunt. Aut igitur nusquam est natura latio, aut si est, vacuum profecto non est.

Alia natura moueń sursum, alia vero deorsum, quare cū differētes sint motus naturales ēt naturalia. i. quæ natura moueń distabunt. Si autem quæ moueń differunt, & in vacuo nullum discrimen est in quo moueń, alterum duorum necesse est, vel motum in vacuo non fieri, vel nihil moueri posse secundum naturam.

Præterea nunc quidem mouentur ea quæ iaciuntur, eo qui pellit non tangente, vel ob antiperistasim, scilicet per compressionem circunfusam resistentem, vt quidam inquiunt, aut quia pulsus aer motu pellit celeriore, quam sit ea latio pulsi quæ ad proprium locum fertur. At in vacuo nihil horum esse potest, neque profecto quicquā feretur, nisi velut id quod vehitur.

Probat intentionem suam de vacuo Io. sicut superius fecit & se defendit ab argumēto Arist.

Hic ꝓbat p se motū, p̄ter naturā non fieri in vacuo, dixit aūt eo, q pellit non tāgēte ꝓ hoc q̄diu mouereń aliquo non tangēte, alioquin si cum expellit, tangeret sagittam, vel lapidem, cum aūt manus expellēs inter se & lapidē aliq̄d aeris nō includat, vt expellēdo aerē expellat lapidem, similiter neq; arcus corda inter se & sagittam, sed cohęrēt, superficies ꝓijciētis & ꝓiecti mutuo inter se, nū anteq̄ aer retro tangeret proiectū & ita expelleret ipsum, fit aliquis motus in lapide ab ipsa manu immediate, quēadmodū in sagitta ab arcus corda; vel nullus motus fit? Si ergo nullus impulsus ab ipsa manu vel corda, igiť nō oportet, cū expelliť lapis in locū præter naturā, ipsum impelli aliq̄n à manu atq; ab ipsa distare. Neq; .n. ab impetu indito ei ferť in locum præter, naturā, neq; manus immediate ipsum mouere pōt. At mō impellitur nullo aere intercluso inter manū & lapidem, quare si non intercipitur aeris quippiam, primū igiť q̄ impellit est manus vel corda, & aer deinde (aiūt) impulsum recipit. Si ergo penitus potest impulsus fieri immediate à manu: Quid vetat in vacuo, & hoc ipsum fieri. Nihil enim apud me interest si quippiā plus, vel minus per vacuum vel per corpus moueatur.

Præterea nemo dicere potest cum motum alicubi stabit: cur .n. hic potius, quā ibi manebit. Quare aut quiescet, aut in infinitū ferri necesse est, nisi aliquid potētius īpedierit.

Ioā. defendit se etiā ab hac ratione.

Hoc est alterum argumentum, quoniam nihil mouetur in vacuo præter naturam. Ego autem dico, quod quemadmodum tu impulsum aeris causam motus præter naturam esse asseris, ac tandiu aliquid moueri, quādiu vis mouēdi aeri data & immissa ab impellēte à principio debiliteť & deficiat, ita dicendum profecto

esse,

esse, quoniam si quippiam in vacuo præter naturã moueretur, tandiu moueretur, quousque debilitaretur vis mouendi à principio tradita eidem ab impellente.

Insuper nunc quidem in vacuo eo corpora moueri videntur, quia cedit. At in vacuo talis conditio similiter sese, habet ex omni parte, quare ad omnem partem mouebitur.

Hoc est alterum argm̃ ex his quæ dicũt ij, qui vacuũ interspersum corporibus statuunt, ceu sunt Democriti sectatores. Nam (nunc inquit) cãm ij tradunt, cur qppiam otius moueat̃ in aere, segnius in aqua, & nullo pacto in terra, oĩa quidem constant vacui & atomorũ cõiunctione, & cum non sit in oĩb. similis cõplexio ac cõiunctio, sed vacua maiora vel minora sunt in corporibus, ob id ergo in aere celerius aliquid mouetur, quia vacuæ ipsius aeris partes magnæ sunt, impulsi ergo atomi aeris ab eo, quod mouetur, facile ipsum recipitur in vacuas sedes & partes, quæ transitum moto præbẽt ac cedunt. In aqua autem segnior est motus, quippe cũ in ea sint vacua longe pauciora & constructio eius diuturnior est. s. diu resistit antequam cedit mobili. In terra demum, quia paucissimæ sunt partes vacuæ motus nõ fit, quippe nequeant atomi densati comprimiq́ue in vacua. Si ergo (innuit) in his hoc modo motus fit, si totũ esset vacuum, quo moueret̃ aliquid? Non. n. vna pars vacui magis quã alia cederet, cum vndiq; nihil impediat nec resistat, quare quodlibet similiter moueretur & pgeret. Nunc. n. alicubi pellenti cedunt atomi, cum ea q̃ petunt sursum, vel deorsum, vel alio moueant̃. At in vacuo omni ex parte cedente similiter, si fas est dicere ipsum vacuum cedere, & nullo nusquam impediente resistenteq́; consentaneũ est id quod mouet̃ quolibet moueri, & non magis huc, q̃ illuc, quod sane absurdum est, ac fieri nequit. Item si q̃to maiores sunt partes vacuæ, tãto celerior motus habet̃: Si totũ esset vacuũ, aliquid repente & momento in ipso moueret̃. Verũ hoc argm̃ põt etiam accipi velut continuum superioribus dictis, qm̃ nunc forte possent reddere hanc cãm. s. mobilia pter naturam non similiter ferri per totum. At si totum esset vacuum quid dicerent, vel. n. momento mouebit̃, aliquid in vacuo, vel magis quocunq; ferret̃; per hoc argumentum diceret̃, quod neq; per vacuum velut per quod põt fieri motum, qñ quidẽ nec velocitas, nec tarditas essent in ipso, neq; huc magis, q̃ illuc moueret̃. Nã similiter vndiq; se hẽt, quare ipsum potius sequentib. copulandum coniungendum est, quam superioribus.

Præterea perspicuum id erit ex his quæ dicturi sumus, Videmus enim idem pondus corpusve duas ob causas celerius ferri. Aut quia id differt per quod mouetur.

Cum demonstrasset vacuum nõ esse cãm motus, neque vt efficiens, neq; vt finis, reliquum vult ostendere, vt neq; sit cã motus velut per quod, s. non ita vacuũ sit, causa per quod corpora moueantur, vt nunc per aerẽ; vel per aquam fit motus corporum. Nam si hoc modo demõstratum fuerit neq; vacuum esse cãm, neq; vacuo existente fieri posse per illud motum ẜm naturã, & iam ostẽsum est neq; fieri posse per illud motum præter naturam, igitur vt̃ vacuo existente non posse vllo pacto, fieri motum, sed motus est, igitur vacuum non erit, qđ quidem à principio demonstrare propositum erat. Demonstrat autem motum fieri non posse per vacuum ex inæqualitate motus. Nã motus alter ocior est, alter vero segnior & tardior. Videmus igitur (inquit) in eisdem seb. motus inæquales esse, qui duas ob cãs fiunt inæquales vel eo quod differunt spacia, quibus fit absoluiturq́ue motus. Nam idem pondus per aquam motum segnius mouebit̃, & per aerem celerius. Item si idem esset id per quod mouetur pondus, licet non eodem modo se habens, adhuc motus fieret inæqualis. Nam quemadmodum per aquam mouebatur segnius, q̃ via ipsa aqua difficilis est, sectione & diuisione, q̃ p ipsum aerẽ q facile diuidit̃ ac scindit̃, ac qa multũ tpis euolat, & consumit̃ dum aqua diuidit̃, ita etsi idem esset ceu aer per qđ mouet̃ ipsum pondus, & interdum prospero secundoque successu aeris moueret̃, & interdum aduerso opposito, ocius celeriusq́; moueret̃ prospero, & scđo successu aeris, q̃ aduerso, quippe cum ab eo inhibente renitẽteq́; vltro ire ac pgredi impediat̃. Nam tunc sectio fit difficilior, eo quod aer motus labit̃ ex aduerso, ac opponit̃ & refluit. Hoc igit̃ mõ fit motus inæqualis cum fuerit idem mobile, & id per quod mouetur, non idem. Et si idem fuerit id per quod motus fit, & quod mouetur non idem, adhuc motus non æqualiter fit. Nam põdus vnius libræ per idem ocius defert̃, quam pondus quod est dimidium eius, qm̃ maius momentum maiusq́; põdus ocius celeriusq́; diuidit. Et si idem põdus esset, ceu pondera duo, quorum vnumquodq; esset vnius libræ, q̃ tñ figuris different, vt vnum orbiculare esset, alteru vero planum, profecto celerius deferetur orbiculare per aerem, q̃ planum per eundem delatum. Nam quanto paucioribus aliquid clauditur angulis, tanto celerius diuidit scinditq́; interuallum. Quod nanq; paucioribus cõtinetur angulis, meabit in angulum, quod quidem est ipsum orbiculare, inter oẽs alias igit̃ celerius defertur figura orbicularis, quippe quæ in puncto diuisionem, & sectionem efficiat. At planum, quia multum aeris cõprehendit, segnius efficit diuisionem, ceu videre licet, in obtusis gladijs dempta eorum acutie, idcirco quanto magis aliquid orbiculare est, tanto etiam magis in girum volui potest, ceu cylindri, & eæ figuræ quæ pauciores angulos hñt quapropter sphæra oĩum volubilissima est, quippe quæ planum tangat in puncto. Cubus autem oĩum in orbem duci ineptissimus difficilimusq́; est, qm̃ magnam plani partem continet, & comprehẽdit. Hoc igitur modo, & in his quæ deferuntur orbicularia celerius motum absoluunt, propterea quod minꝰ impedit̃, & comprehẽdit̃ ab aere, quod autem exiguũ est facilius scindit̃, & diuidit̃, q̃ multum. Hæ igitur sunt causæ inæqualium motuum. Quocirca (inquit) non potest assignari cã per quam motus inæquales fiũt, si motus fieret per vacuum, qm̃ nec. esse est in vacuo omnia, æqualiter moueri, immo penitus non potest fieri motus in vacuo, quod quidem hoc modo demonstrat. Accipit. n. duo interualla æqualia in lõgitudine, ceu aer & aqua q̃ ambo stadij vniꝰ sint. Itẽ accipit vnum, & idẽ qđ per vtrunq́; moueat̃, vel duo æqui ponderis, & eiusdẽ figuræ, nihil. n. interest, ceu si duæ sphæræ põdere auri trium librarum acciperent̃. Si ergo vna moueret̃ per aerem, & altera per aq̃, qm̃ aer tenuior est aqua, celeriꝰ plane altera cõficiet absoluetq́; stadiũ aeris, q̃ altera stadium aquæ, vñ habebunt ẽt (inquit) tpa motuum eandem rõnem & proportionem inter se quam habẽt aer ad aquam in dẽsitate & tenuitate. Nam si dupla pportione aer tenuior aqua esset. necesse est ẽt tpa motuum econuerso inter se eandẽ proportionem habere. Nam tempus in quo mouetur sphæra per aquam duplũ erit temporis in quo mouetur per aerem, & quanto tenuiꝰ est illud per quod fit motus, tanto breuius est tp̃s ipsius motus. His igitur ita se habẽtibus, ostendit motum fieri non posse, per vacuum hoc modo: demonstrat autẽ in descriptione & lineamento quodam & vocat quod mouet̃, a. Aerem autem, d, Aquam, b. Tp̃s vero motus, qui fit per aquam, g. Tempus alterius motus facti p aerẽ, e. Deinde accipit vacuũ æqualẽ aeri & aquæ, qđ vocat, z. Si ergo potest, a, moueri per vacuum, qm̃ omnis, motus in tempore fit, moueat̃ ergo, a, quodam temporis interuallo per vacuum, z. Et si tempus in quo mouetur per vacuum, h. Cum igitur temporis finiti ad tempus, finitũ sit aliqua proportio, necesse est tp̃s in quo, a,

moueretur per vacuum habere aliquam proportionẽ ad tp̃s, in quo mouetur per corpus, si autem tp̃s ad tp̃s, habet proportionem, vt inter se tp̃a se habent, ita necesse est, vt se habeant interualla, quibus absoluiẽ motus, & econtra quam rationem haberent ea interualla, quibus absoluitur motus, eandem etiam necesse est, vt tp̃a habeant. Si ergo necesse est eandem proportionem habere interualla per q̃ motus fit, & tp̃a, perspicuũ est quã rationem habet tp̃s motus, qui per vacuum fit ad tempus motus, qui fit per plenum, ceu per aquam eandem rationem etiam habet vacuum ad plenum, ceu si tp̃s decuplum fuerit in quo moueretur, a, per aquã ad tp̃s quo mouetur per vacuum, decupla quoq; proportione aqua crassior densiorq; vacuo erit, & vacuum decies tenuius erit ipsa aqua, sed nõ potest vacuum habere aliquam proportionem ad corpus, quod quidẽ hũc in modum probat. Nam id q̃ excedit aliquod (inquit) habet totũ illud quod excedit, & id quo excedit illud, ceu quatuor vnitate excedit tria, habet igitur quatuor tria, ipsa quæ excedit, & id quo excedit dico.s. vnitatẽ. Quemadmodum igiẽ numerus non excedit nihil neq; hẽt aliq̃ proportionem ad nihil, alioqui si numerus quatuor excederet nihil profecto componeretur ex eo qđ excedit, & ex eo quod exceditur, quare quaternarius, numerus ex quatuor constaret, quippe his, quod excedat, & ex nihilo, qm̃ hoc est quod excedit. Quæ igitur dr̃ia esse numeri quaternarij componentis ad compositum. Quemadmodum igitur stultum est asserere numerum ad nihil rationem proportionemq; habere, & ipsũ excedere, ita ridiculum profecto esset dicere corpus aliquod habere proportionem ad vacuum & ipso excedere ẽm crassitiem & densitatem, alioqui, componeretur ex vacuo, & eo quod excedit, quare aqua ex aqua & vacuo, constaret, quod sanè ridiculum est, igitur non põt vacuum ad plenum aliquam proportionem habere. Si autem spacia quib. mouetur mobile inter se proportionem non habent, ergo neque motus neq; tp̃a proportionem inter se habebunt. Nam demonstrauimus, qđ sicut se habent interualla per quæ motus fiunt, ita etiã se habere, tp̃a, & econtra, vt se habent tp̃a, ita se habere spacia quib. motus absoluiẽ. Si ergo nullam proportionem habet vacuum ad corpus, neque tp̃s in quo mouetur per vacuum ad tp̃s, in quo mouetur per corpus aliquam proportionem habebit, in nullo igitur tp̃e mouebitur per vacuum. Nam cuiussuis tẽporis finiti ad vniuersum tp̃s finitum aliqua proportio est, igitur in tp̃e, nihil mouebitur per vacuum, igitur nihil prorsus mouebitur per vacuum, quippe oĩs motus fiat in tp̃e, nõ .n. habetur motus momentaneus ac sine tp̃e. Hoc igiẽ est primum argumentum. Secundum argumentum est tale. Si mouetur, a, in tp̃e per vacuum, ꝓfecto in minori tp̃e mouebitur, quam per plenum moueretur, ceu ꝑ aerem eisdem existentibus interuallis, quæ diximus.

Aduerte Aristo. dicere ridiculum esse, vt aqua componatur ex aqua & vacuo quod quidem ridiculum esse negaret Democritus qui ex vacuo & atomis oĩa constare putauit, quo fit vt ꝗ̃b. Aristo. pauci momẽti sit.

Item aduerte neminem dixisse totũ vacuum esse intra mundum sed constare vacuo & corpore, licet vacuum extra mundum solum vacuum esse aliqui dicerent proinde rõnes de motib. factis in vacuo intra mũdum pauci momẽti sunt.

Enimuero si duarum horarum spacio moueretur in aere, certe in minori tp̃e per vacuum, mouebitur. v.g. in media hora, sed in hac medietate horæ, in qua moueẽ per totum vacuum, aliqua etiam aeris pars ẽm ꝓportionem absoluetur, vocat autẽ partem aeris. T, accidet igitur in eodem tempore idem moueri per vacuum & plenum, quod quidem absurdum est cum quo manet, etiam primum absurdum, dico, s. vacuum habere aliq̃ proportionem ad plenũ, quam .n. ꝓportionẽ hẽt pars, aeris ad totum aerem, hanc ẽt hẽt totum vacuum ad totum aerem, qm̃ & tp̃s partis aeris, & totius vacui eãdẽ rõnem hñt ad tp̃s totius aeris, & rursus quam rõnẽ hẽt plenum ad plenum. s. pars aeris ad totum aerem, hanc ẽt rõnem habebit vacuum ad plenum, s. totum vacuũ ad totum aerem, propterea quod tp̃a vacui & partis aeris eandem rõnem hñt ad totum aerem. Sed ipse hoc q̃ dem absurdum omittit tanquam manifestum, dico. s. illud eandem magnitudinẽ percurri per vacuum & plenum in eodẽ tempore. Vt aũt ne quis dicat, licet in eodem tp̃e moueretur per vacuum & plenum, attñ non essent eadem interualla. Nam supposuimus quartam aeris partem absolui in eodem tp̃e, in quo vniuersum vacuum moueretur. At toti aeri æquale vacuum est, quadruplum igitur spacium absoluebatur in eodem tẽpore per vacuum, quod quidem absurdum non est, cum maius sed tenuius in æquali tp̃e cum minore & crassiore moueaẽ. Quocirca deinceps ostẽdit, si necessario per vacuũ fieret mot', idẽ, æquale spaciũ ꝑ plenũ & vacuũ in æquali tp̃e moueri posse, quod quidẽ fieri neq̃t. Nã (inquit) si cogitauero intellexeroq; aliquod corp' aere tenuius hãc rõnẽ hẽre ad ipsum aerem, q̃ sane hẽt tp̃s, quo quippiã moueẽ per aerẽ quod statuaẽ esse, E, ad tp̃s quo aliq̃d moueẽ in vacuo, quod per, h, designaẽ, v.g. si tempore, e, foret quadruplum temporis, h, corpus aliquod aere tenuius ẽt foret quadruplum tenuius ipso, idẽ aũt corpus ponamus in vacuo eisdẽ manentib. s. interuallis, in tãto tp̃e (inquit) mouebiẽ, a, per tenuissimũ corpus quod collocauimus reposuimusque in vacuo, in quanto pars intercapedinis aeris quæ erat, t, ac quarta pars eius mouebaẽ. Atqui in eodẽ tp̃e, & prius mouebatur per vacuũ, & nunc per tenuissimum corp' quod cũ vacuo eãdẽ intercapedinẽ, & distãtiã hẽt, igiẽ in eodem tp̃e eadem magnitudo, a, mouebiẽ per plenum & vacuũ æqualib. existentib. spacijs, quod quidem absurdum est, quare inquit suppositionẽ tollendã esse ex qua cõcludebaẽ absurdum, q̃ talis erat, per vacuũ fieri motum. Cã aũt (inquit) deductionis ad absurdum manifesta est. Nã cum oĩs motus fiat in tp̃e, & cuiussuis tp̃is ad quoduis tp̃s cum extiterint finita, sit ꝓportio, ꝓfecto cõstat, quod si mot' in vacuo fieret, in tp̃e fieret, & obtineret aliq̃ proportionem ad tp̃s alterius motus. Item cum ita se hẽant spacia per q̃ motus elabiẽ, vt se habẽt tp̃a inter se, habebit ergo vacuum ad plenum, aliquam ꝓportionẽ, sed nequit vacuũ ad plenum habere aliquã proportionẽ, quippe excedat oẽm ꝓportionem. Hinc igiẽ hoc absurdũ proficisciẽ. Nã si quis dederit acceperitq; motum fieri in vacuo, ex hoc deduceret, vacuũ ad plenũ aliq̃ proportionem habere, qđ fieri nequit. Rõ igiẽ Arist. ex inæqualitate eorũ q̃ moueñ, q̃ fit ob interuallum per quod motus agiẽ, hactenus ꝓcedit ꝓbans quõ si vacuũ foret, non posset motus fieri per illud. Verum cuicunq; esset intentio prorsus ac vndiq; assequi veritatem, q̃ta vis sit argumentorũ circunspiciat & ne eorum authoritate versutia & difficultate adductus, a vero aberret. forsitan imprimis pulchrum est vniuersum sermonẽ de vacuo percurrere ac tractare. deinde à principio repetentes hoc mõ vnumquodq; argm̃ considerare, vbi aliquid veri vel falsi habeat, quo in loco nihil veriti neq; præponemus viri opinionem ipsi veritati.

Subtilius.

Aer.

Vacuum.

Ob

Ceu per terram aut aquam aut aerem.

Cum adducat exemplum terram accipit, non velut per ipsam motus fiat, aut terram inquit & vocat receptaculum quoddam cœnosum & palustre. Vnde proficiscens ad clariora exempla aerem accipit & aquam.

Aut quia id quod fertur differt, si sint alia eadem ob grauitatis vel leuitatis excessum.

Cum dixerit causam inæqualitatis motũ dico. s. differentiam illorum per quæ mouentũr mobilia, reliquũ modo expliaat, dico. s. discrimen eorum quæ feruntur. Nam & si idem esset per quod motus absoluitur, & differrent pondere & leuitate ea quæ feruntur, voco autem leuitatẽ leuius põdus, ceu si quippiam esset vnius libræ, & alterum esset duarum & si per eundem aerem ducerentur in æquali tempore inquam non deferẽtur. Dicit deinde (si sint alia eadem). i. si figuris non differrent.

rent. Nam grauius in æquali tpe per idem spaciumvna cum leuiore moueri potest, siquidem grauius latũ planumq́; fuerit & leuius sphæricum & orbiculare. Verum possumus etiam hoc modo verba intelligere, vt quum dicit (quia id q̃ ferẽ differt) intelligamus vel magnitudine vel figura differt, deinde quum dicit (si sint alia ead) ceu siquidem magnitudines differrent, & figura & id p quod mouentur eadem essent, si autem figura aliqua & magnitudo ipsa ac id, s. interuallum per quod motus, fiunt differrent, sic sane motus inæqualis esset.

Id igitur per quod fertur causa est, propterea quod impedit, maxime quidem si contra feratur, minus autem si maneat, & magis id quod non est facile diuisibile. Quale est id quod magis crassum est.

Notandum inquit illud per quod fertur esse cãm inæqualitatis motuũ tanq̃ impediens, impedit aũt motũ cum id mouereẽ incõtrarium & reflueret ex aduerso, & opposito modo, ceu quum aliqd vel per aerẽ ducere tur, cui venti obuiarent ac repellerent, vel aq̃ cũ econtra reflueret ipsa, aduerso. s. itinere & non secundo prosperoq́; mobili vtereẽ, exempli cã si in fluuio aliquis nataret, vel nauigiũ fluxui econtrario ducereẽ. Deinde inquit & non motũ id per quod, sed manens impedit diuidi secariq́;. Si aũt non diuidi est impedimento multo quidẽ magis impediet id quod haud facile scindi põt.

Pondus igitur a. per b. quidem medium mouebitur in tempore. g.

Dicens, quot sint cãæ inæqualis motus, p descriptiones vult ostendere quonã pacto id interuallum p quod motus fiunt, cã sit inæqualis motus, dicit. n. post hæc de moto. Vocat aũt motũ a. inquit igiẽ, moueaẽ hoc p interuallum b. & hoc sit aqua in tpe quodam ceu in g.

Per d. aũt subtilius quidem illo si longitudine b. & aquale fuerit d. in tempore e. iuxta proportionem, impedientis corporis. sit. n. b. aqua d. aũt aer. Quanto igitur aer subtilior ac magis incorporeum aqua est, tanto celerius. a. põdus per d. quam per b. medium feretur. Habet igitur rõnem eã dem ad celeritatẽ celeritas, qua distat aer ab aqua. Quare si in duplo sit aer aqua subtilior, duplo in tẽpore mediũ b. pertransibit ad id tempus, in quo per medium. d. fertur. Et c. tempus duplum erit temporis e. atque semper quanto magis incorporeum minusq́; impedit, sed facilius scinditur id per qd fertur, tãto magis pondus a. celerius feretur.

Sententia contextus hoc modo, & hæc constructio est: moueatur (inquit) a. pondus, quod quidem est id q̃ mouetur, & feratur per d. quod sit subtilius corpus, moueatur autem per æqualem longitudinem. s. quanta est longitudo b. sit tanta etiam longitudo d. certe mouebitur iuxta proportionem impedientis. Nam in medio crassiore motum plus temporis consumet, in tenuiore autem minus. Vocat autem b. aquam, & d. aerem, quanto igitur subtilior aer ac magis incorporeus est, quàm ipsa aqua, tanto celerius a. mobile per ipsum. d. mediũ feretur, quam per b. quod est alterum medium. Nã diuidi impedit illud per quod motus fit, quanto aliquid facilius diuidi scindique poterit, tanto celerius id quod fertur per ipsum mouebitur. Id autem, quod facile scindi potest tenuius subtiliusq́; est, & aer subtilior est ipsa aqua tanquam in corporibus magis incorporeus, quare quanto subtilior rariorq́; aer aqua fuerit, tanto facilius etiam diuidetur, quare tanto celerius à mouebitur per ipsum, quàm per aquam. Quam igitur rationẽ habent magnitudines interuallaq́; inter se, eandem etiam habent motus, qui per ipsas fiunt, ac tempora motuũ, exempli causa si in duplo aer subtilior aqua fuerit dupla proportione etiam motus, qui absoluitur per aerẽ, celerior erit altero qui fit per aquam, & tempus igitur motuum vice versa ac similiter eandem habebit proportionem. Nam duplum erit tempus motus, qui fit p

aquam ad tempus motus, qui fit per aerem. Duplo in tpe medium b. pertransibit, vel pertrãsibit in tpe. c. medium b. vel pertransibit in tpe. c. i. distantiam quam habet b. sed in tpe c. Et sp quanto erit magis incorporeũ minusq́; impedit, sed facilius scinditur posuit aũt hanc coniunctionem (sed) pro hac (atq;) qm̃ hæc æquiualent, si per subtilius (inquit) mouebitur celerius feretur, & q̃to magis incorporeus est, & facile scinditur, & propter hoc minus impedit tanto celerius per illud feretur. Textus Textus

At uacuum nullam rõnem habet ad id corpus à quo exceditur, quemadmodum neque ipsum nihil ad numerum.

Cum ostendisset proportionem in motibus corporum, reliquum proficiscitur ad ipsum propositũ. s. ad ostendendum per vacuum non posse fieri motum. Nã si oĩs motus in tpe, igitur & motus in vacuo fiet in tẽpore, & cuiusuis temporis ad omne tempus finitum est aliqua proportio. Nam tempus vel æquale tempori est, vel dimidium, vel duplum, vel sexquitertiũ, vel aliquo alio modo. Vt autem se habent tempora motuũ inter se, ita necesse est, ea se habere per quæ motus fiunt, igiẽ vacuum ad plenum habebit proportionem, hoc nanq; fieri non potest. Si ergo vacuum non potest habere aliquam proportionem ad aliquod corpus plenum, certe neque tempus motus, qui fit per ipsum ad tempus motus, qui fit per aliquod corpus habebit proportionem, sed hoc est impossibile, quippe cuiusuis temporis finiti ad omne tempus finitum sit proportio aliqua, in nullo igitur tempore, quippiam mouebitur in vacuo, quod etiam impossibile est. Nam omnis motus fit in tempore, igitur non potest fieri motus in vacuo.

Nam si quatuor vno quidem tria, & pluribus & duo, & pluribus etiam quam duo vnum excedunt, nullam profecto rationem vlterius habent, quia nihilum ipsum excedunt. Id enim quod excedit in excessum ipsum, & in id qđ exceditur necesse est diuidi. Quare ipsa quatuor erunt, quacunque excedunt, & nihil.

Cum dixerit ita non esse proportionẽ vacui ad corpus, quemadmodum nulla est proportio inter nihil & numerum, idipsum ostendit, per hæc qũo. s. nihil ad numerum non habet aliquam proportionẽ. & ponit exẽpla eorum quæ habent proportionem inter se. Nã quatuor (inquit) tria excedit vnitate, duo autem plus, quã vnitate, quoniam duo dualitate excedit. Nam vnitate excedit trinitate, nihil autem nullo excessu excedit, cur autem non excedat nihil per, ea quæ deinceps adiecit, demonstrat. Et nos iam diximus ad amussim.

Idcirco neque linea punctum excedit, si non componatur ex punctis. Similiter & vacuum nullam & plenum rationem habere potest. Quare neque etiam motus.

Vt ne quis dicat, male accipiebas o Aristo. in exemplis vacui non ens, quoniam vacuum non numeratur inter non entia ob id hæc adiecit, qm̃ non solum non ens nullam rationem habet ad ens, sed neque ea quæ sunt diuersorum generum ac dissimilaria habent aliquam proportionem, quoniam linea punctis non constat, neque linea ad superficiem proportionem habet, neque superficies ad corpus. Nam si addantur infinita puncta atque coniungantur simul, non efficient lineam maiorem, neque infinitæ lineæ coniunctæ efficient superficiem, neque superficies corpus, quippe ex his non componantur, sed eiusdem speciei & similaria sunt mutuo inter se cõparanda, & habent proportionem inter se. Nã linea ad lineã proportionẽ hẽt, & superficies ad superficiẽ, & corpus ad corpus, quare & si vacuũ esset de numero eorũ quæ sunt, qm̃ prorsus diuersum est à corporibus, immo se habent contrario atq; opposito modo, ceu habitus & priuatio. Nam vacuum alterum est, alterum vero plenũ, attamen nullam rationem haberet ad corpus qua vacuum est. Nam modo quærimus ratio

nes & proportiones constitutionum & crasitudinum corporum, q̄m aer tantam crasitudinem respectu eius in duplo crasitudinem & densitatem aqua habet, cum igitur vacuum nullam talem crasitudinē habeat, quonam pacto poterit habere aliquam proportionem, & comparationem ad corpora, quare neque tempus motus, qui fit per vacuum habebit proportionem ad tempus motus qui fit per aliquod corpus, quare neque mouebitur quippiam per vacuum, vt sæpe diximus.

Sed si per subtilissimum tanto motu in tanto tempore, per vacuum fertur, omnem profecto rationem exuperabit.

Inquit si per subtilissimum corpus in tanto t̄pe percurret talem distantiam ac intercapedinem, & sp cum magis tenue fiet corpus, minuetur t̄ps motus, cunctis alijs, videlicet manentibus eisdem ac similibus, si in nullo corpore fieret motus, sed in vacuo, constat sane tempus motus, qui fit in vacuo, nullam proportionem habiturum ad tempus motus, qui fit per plenum, quod idē dictu est, momento & subito mouebitur, in vacuo id quod ibi poneretur, quod dictu idem est perinde ac diceremus nullo pacto pōt fieri motus in vacuo. Nam in sphæra tornatili Arati videre licet, immo in sphæra vniuersi, in maximo circulo astra quib. nonnullæ imagines aīalium ab astronomis designantur celerius mouentur q̄ reliqua, & ea quæ sunt in minorib. sphæris in fixa segnius circumaguntur, & tanta fit tarditatis proportio quanta est minor moles ac arctior ambitus circulorum cum quib. mouenē. Quam. n. proportionem habent circuli ad circulos, minores, s. ad maiores, tāto segnius mouentur ea quæ vna cum circulis minorib. cient his, quæ maiorib. sphæris simul circumaguntur, atque in t̄m ,p cedit diminutio circulorum, & motus eorundem, quo usq; circulis, qui accipiunē in sphæra & continentur, in arctum, & minorem ambitum redactis occurremus, in cardines, & mundi polos qui prorsus immobiles sunt, quocirca & Aratus de ariete qui est in maximo circulo, dico, s. in circulo æqui noctiali hæc inquit. Eiusdem & arietis viç celerimæ vt facilimæ & lōgissimæ circa circulum circumactus nihil segnius ipsa vrsa minore rotetur, quæ in paruo circulo voluiē. Verunt̄ cum moueatur aeris vna cum maximo circulo simul in mobili minimo ab eodem in idem reuertitur, & remeat vna cum paruitate circuli diminuendo motus. Ita igitur in proposito quantum corporis tenuitas processerit, & fuerit, tantum minuetur tempus motus, qui celerior semper cedit & fit, si ergo nullum esset corpus, sed vacuum omne tempus consumeretur, & nullus esset motus.

Vide ergo Astra Zodiaci citius circumaguntur quā alia Astrasiza. Sed cūm huius nō potest reddere secūdum Arist. licet apud astrologos qui nonam sphæram & decimam ponunt quorum alij nouem sphæras alii decē posuere, vt vide Theoricā octaua sphæræ.

Sit enim. Z. vacuum longitudine æquale. a. d. pondus igitur a. si transierit, & mouebitur quidem in aliquo tempore quod sit. h. minore vero quam sit. e. hanc profecto rationē, habebit vacuum ad plenum.

Cum posuisset eam proportionem quæ fit in corporib. q̄n per ipsa aliquid moueretur, & dixisset ac ostendisset vacuum ad plenum nullam proportionem habere, ex quo sequiē nullum motum fieri posse in vacuo id volēs lucidius expli care, rursus exponit per descriptiones motuum & eorum per quæ fiunt proportionem, & quærit si possumus seruare in vacuo aliq̄ talem proportionem, prius. n. cum ponat aquam, & aerem quærit qd accidat, cum motus fit in his. Nunc aūt accipiens hæc veluti concessa quærit qualem proportionem habeat, vacuū ad ipsa si moueretur aliquid in ipso, & petit motum fieri in ipso, deducitq; rationem ad absurdum. Supponit igitur vacuum æquali longitudine b. & d. i. aquæ & aeri, & inquit idem pondus. a. quod quidem moueba tur in aqua & in aere & si in vacuo moueretur (inquit) in quodam tempore mouebitur ceu in h. Nam vocat t̄ps quo mouetur. a. per vacuum, ipsum h. Item hoc t̄ps h. cuius erit necessario t̄pe in quo per aerem moueba quod quidem est. e. Inquit si ergo minori tempore mouetur à pondus per vacuum quàm per aerem, habebit profecto, aliquam proportionem temporis in quo à mouetur per vacuum. dico. s. tempus. h. ad tempus in quo mouetur per aerem, quod quidem est. e. quam igiē proportionem habent hæc tempora inter se, eandem etiā habebunt vacuum & plenum.

Sed tanto in tempore, quantum est. h. in quo. d. partem aliquam qua fit. t. à pondus transierit.

Secundum argm̄, & inquit in tanto t̄pe quātum est. h. id quo moueretur per vacuum, statuaē autem hoc t̄ps. h. mouebitur pondus. a. per partem aliquam distantiæ intercapedinisq; ipsius. d. dico, s. aeris. Sit autem hæc intercapedo & pars in qua mouetur. t. At sequens ex hoc absurdū cum omiserit proficiscitur ad alterum argm̄. Erat autem hoc absurdum, in eodem t̄pe. h. vacuum, & plenum. t. pertransiri quod quidem erat aeris pars, qđ sanè absurdum est. Quam. n. rōnem habet. t. ad. d. dico, s. partem aeris ad totum aerem, eādem etiam habebit. z. ad. d. dico. s. vacuum ad totum aerem, q̄m & t̄ps. z. & t̄ps. t. quod est. h. eādem proportionem habet ad t̄ps. d. aeris quod est. e. & q̄m quam proportionem habent tē pora inter se, hanc etiam habent ea inter se quib. absoluitur motus. s. spacia, eandem igitur proportionem habent. z. & t. ad. d. sed ea quæ habent ad idem proportionem, & inter se vnam, & eandem proportionem habēt igitur. z. quod quidem est vacuum, & t. quod est plenū, eandem proportionem inter se habebunt, hoc autem absurdum est. s. plenum ad vacuum habere eandem ,proportionem, quam habet ad vacuum ad plenum, alioq hæc quo ad crasitudinem inter se haberent proportionem. Nam s̄m hanc modo fit proportio. Equidem. t. dico scilicet, aeris pars rara fiebat, quemadmodum vacuum tenue rarumque esse cogitabatur.

Transierit autem. a. pondus medium in quo Z. & si ea proportione differat subtilitate ab aere quam e. tempus ad tempus habet.

Tertium argm̄, in quo demonstraē, quod si moueē, aliquid per vacuum, accidet, idē spacium plenum & vacuum ipsum pertransiri in æquali t̄pe, hanc autem literam. z. quæ superiorib. vacuum designabat, nunc facit Arist. significare aliquod plenum corpore subtilissimo eandem proportionē h̄ns ad aerem, quam quidem hēt tempus. h. quod erat vacui ad tēpus. e. quod erat aeris.

Nam si corpus. Z. in quo tanto subtilius quanto tempus. e. excedit tempus. h. econtra profecto pondus. a. transibit illud velocitate in tanto tempore, quantum est tempus. h. ipsum. Z. si feratur per illud.

Inquit si corpus positum in vacuo tanto subtilius aere foret, quanto t̄ps motus, qui fit in pleno excedit t̄ps motus in vacuo, econtra (inquit) profecto pondus. a. trāsibit in tanta velocitate illud, quantum est t̄ps. h. ipsius. z. si feratur per illud, i. quanto t̄ps aeris excedit t̄ps vacui, tanto econuerso celerius. a. pondus conficiet spaciū z. in tempore. h. quam. d. spacium. s. aeris. Dixit autem (econtra) q̄m in temporibus quidem aeris tempus excedit tempus vacui dico. s. e. excedit. h. Nam plus temporis. e. labitur, & in motu tanto celerior s̄m proportionem fit motus in tempore. h. eo motu qui fit in e. tempore. Pulchre autem adiecit, si feratur, id est si prorsus aptum est suapte natura moueri per illud corpus, quod in vacuo positum est, si ergo huiusmodi res se habet, vt supposuimus à pondus in eodem tempore mouebitur, secundum eandem proportionem quam diximus.

Si igitur nullum in. z. fuerit corpus, adhuc celerius mouebitur. At in tempore. h. motum erat. Quare pondus. a. æquali tempore plenum & vacuum pertransibit, sed hoc fieri nequit.

Duo absurda quæ sequuntur ex suppositione in cōclusione

clusione deduxit. Nam demonstratũ est.a.pondus moueri in tpe.h.in tenuissimo corpore, quod ponit in vacuo. Suppositum autem ac postulatum est à principio, eandem intercapedinem, vacui per tps.h.pertransiri.in æquali igit tpe idem pondus.a.conficiet plenum & vacuum interstitium z.quod fieri nequit. Hoc quidē igit posterius induxit, sed ante hoc aliud absurdũ conclusit hoc.s.in æquali & minore tpe idē mouebit, quod sane absurdum est. Nã si in tpe.h.cõficeret intercapedo corpore plena, cõstat sane quod si ipsa intercapedo vacua fuerit in minore tpe conficeret transitu. Nã hoc est cõsequens. Supponebatur autem intercapedinem vacuã in tempore.h.pertransiri, idem igitur in multo & paruo tempore mouebitur, quod quidem absurdum est.

Constat igitur quod si tempus aliquod erit in quo per vacuum quoduis corpus mouebitur, hoc impossibile accidet. Nam in tempore æquali quippiam plenum & vacuũ pertransibit. Erit enim proportio aliqua alterius corporis ad alterum, velut temporis ad tempus.

. Inquit, constat ex suppositione dicente aliquid moueri per vacuum hoc impossibile sequi.s.in æquali tpe aliquod plenum & vacuum pertransiri, & hanc rõnem repetens bř probat. Nam (inquit) erit proportio aliqua corporis alterius ad alterum, ceu tpis ad tempus.i.possumus accipere talem proportionem corporum, qualē habet tempus ad tps. Quare si accepero tenue corpus, habens hanc proportionem ad aerem, quam habet tēpus, in quo mouebatur per aerē ad tempus in quo mouebatur per vacuum, ea accident quæ diximus.

Vt summatim dicam manifesta est causa huius, quod accidit. Nam motus quidem omnis ad motum est proportio. Nam in tempore est, & omnis temporis ad tempus est proportio modo ambo finita sint. Sed vacui ad plenum nulla est proportio, quatenus igitur differunt ea per quæ feruntur hæc accidunt.

Causam deinceps per quam ex suppositione sequebantur absurda, quæ diximus, adiecit. Nam p p hoc seq batur ex suppositione vacui absurdum, ppea quod cõcedentes in vacuo fieri motum, statim concedimus, damusq; vacuum etiam habere proportionem ad plenũ. Nam necesse est cum omnis motus ad motum habeat proportionem propterea quod omnis motus fit in tēpore, etiam sequi vt tps ad tempus proportionem habeat, & vacuum ad plenum. Cum igit nõ sit proportio vacui ad corpus, quippe qui supposuimus illud nõ ens esse, merito sequitur ex falsa suppositione absurdum.

Hæc quoque eueniunt excessu eorum quæ feruntur.

Cum dixerit ob duas causas, inæqualiter quippiam moueri, vel quia differunt interualla per quę motus fit vel quia ea quæ feruntur, & mouentur differunt, si alia eadem fuerint, cum demonstrauerit, itaq; ex his p quæ motus absoluitur vacuo existente fieri motum nõ posse, nunc vult ad reliquum proficisci & ostendere ex his quæ mouentur quod si vacuum esset, motus in eo fieri nequeat. Nos.n.qui per vacuum motum fieri negamus inæqualium motuum causas maxime naturales assignare possumus, non solum ex dria interuallorum per quę motus labitur & fluit quemadmodum superiorib.diximus, sed etiam ex diuersitate ac discrimine eorũ, quæ mouenĕ. Nam & si idem esset per quod motus absoluit & fit, ea tñ quæ mouenĕ vel pondere, vel figuris distarent ac differrent, ocius deferreĕ grauius q̃q̃ & essent figuris eadem ac conuenirent. Et causa patet. Nã quũ per corpus motus fiat, & id quod grauius est, vi ac potestate sua magis diuidat, merito etiam celerius deferetur. Itē si idem pondus haberent, & figuris inter se differrent. Et aliud orbiculare vel acutum si esse contigerit ac aliud planum & lanæ simile, q̃q̃ idem pondus haberent celerius sane acutum & orbiculare deferretur, quam planum. Nam planum multo corpore detinetur & id quod multum est, tardius diuellitur vel diuiditur, ab obtusiore figura. At acuta, & orbicularia cum min' corporis capiant & ferant, idcirco celerius ea quæ subijciuntur.s.interualla diuidũtur. Et hæc non ignorãt, qui artibus mechanicis addicti sunt. Porrò nautæ plũbeis sphæris naues appendunt vt celerius, deferãtur, & ipsas sphæras non efficiunt planas sed orbiculares & cõpactas, quocirca etiam piscatores retium funibus connectunt plumbum. Nos igitur (inquit) hanc causam in æqualis motus assignare possumus. Sed ij qui dicunt motum fieri per vacuum, quàm causam inæqualitatis, motuum afferrent ac traderent. quid enim plus tempo ris vel motus plumbum per vacuum motum consumeret, quàm cortex arboris & suber. Nam similiter vtrisque vacuum cedit, immo neque cedit, quoniam cedere corporibus tribuitur, sed vtraque similiter per ipsũ meant & recipiuntur à nullo impedita, igit æqua celeritatem mouebuntur.oĩa in vacuo. At hoc fieri nequit, igitur motus in vacuo non fieret. Ij ergo (inquit) qui vacuum introducunt, ex motu ad locum putabant ostendere vacuum esse. At rõ contrarium demonstrauit, qm̃ si est vacuum, motus fieri non põt. Sic ergo demonstrauit ex motu ad locum nõ esse vacuum. Vnde inquit idē cõsiderantib.per se vacuũ demõstraret, quod vere vacuũ sit, i.vanum ac futile, nihilq; conferens his reb. quæ sunt. Nam cum ij, qui vacuũ introducunt & illud tanq̃ loci vsum & opportunitatē præbent his reb.quæ sunt, sic statuerint ipsum, oñdit neq; hoc modo vacuum fieri posse, tale aũt postulatum prius accipit, & inquit si ligneus cubus in aqua poneretur tantum aquæ cederet cubo, quantus est ligneus cubus, similiter si poneretur in aere, & in quouis corpore quod cederet, quum igit in vacuo poneret cubus, cæderet ne cubo vacuũ æquale magnitudinis ipsius cubi? Et quõ cederet vacuum, si autem non cedit cubo in eo posito, sed manet, tñ pro fecto vacui spacium cõtinebit occupabitq; cubus, quartus & ipse cubus est, quare cubi spacium meabit ac recipietur per æquale spacium vacui, & interualla inter se cohærebũt & penetrabunt se mutuo. Nam quemadmodum (inquit) si non cederet cubo aqua vel aer, positus in ipsis per tm̃ aquæ vel aeris recipieĕ, q̃tus ipse est, ita si nihil vacui cederet æquale sibi spaciũ vacui occuparet spaciũ aũt (inquit) à spacio ꝑm hoc idem nõ distabit. Na esti spacium cubi haberet qualitates eidē accidentes, tñ non quatenus qualitatibus impressus formatusq; est, hac rõe in loco est, sed solum quatenus habet dimensionem, quare etsi ab oĩb.affectionib. ceu albedine, caliditate designatione figura & reliquis separareĕ & duntaxat maneret spacium & ipsa dimẽsio, nihil minus in loco esset & sibi æqualem vacui partem occuparet. Nam ꝑm nullã affectionē in loco erat neq; vt alb', neq; vt calidus, neq; vt habens grauitatē, sed quatenus hẽt dimẽsiones. Cum igit & cubus sit in loco, separareĕ ab alijs oĩb. quæ ci nihil conferunt vt in loco sit quõ distaret à spacio vacui quod est eius locus, si aũt nõ distaret à spacio vacui quod est eius locus, si autem non distabit, qm̃ tam illud spacium est affectionis expers, quã hoc, cur igitur oporteret extrinsecus alterum quoddã spacium ambire corpora. Nam si vnumquodq; corpus proprium habet spaciũ, quid ergo alio extrinseco, spacio egeret, igitur vanum est ac superfluum spacium extrinsecus cum vnumquodq; in seipso contineat spaciũ. Et si duo spacia similia mutuo sese reciperent & inter se cohærerent, cur non tria, & infinita. Item si vacuum fuerit, quod non distet ab eo spacio qđ in eõ est, vacuũ igit in vacuo erit. Præterea si cederet cubus ꝑm nihil aliud q̃ quatenus spacium est, cũ & quatenus spacium est locum ex loco mutat, & corpora quæ mouentur

vna simulque proprium spacium ferunt, & spacium secundum hoc idem non differt à spacio, videlicet, à vacuo, igitur superfluum & vanum est intelligere & considerare aliud spacium extrinsecum corporibus, cum vnumquodque secum ferat proprium spacium. Nam si locus est spaciũ, & singula spacia sunt in singulis suis, corporibus non differentia secundum hoc à spacio extrinseco, vanum itaque est alterum spacium extrinsecus circum ambire, præter id quod vnicuique inest. Quid.n. prodest & conducit simile in simili fieri. Item si corpora qua spacia sunt alijs spacijs egẽt, & vacuum cum spacium sit egeret quodam altero interuallo, quare vacuum esset in vacuo & hoc in infinitum, non igitur vacuum velut locus potest esse, si ergo neque loci vsum & opportunitatem præbet, neque motus est eau sa, immo contrarium si esset, motum tolleret, videtur igitur vacuum nullo pacto esse.

Cernimus enim ea corpora quæ plus aut grauitatis aut leuitatis habent momenti, modo eadem ipsis insit figura, celerius per æquale receptaculum ferri, ac ea ratione, quã habent magnitudines inter se. Quare & per vacuum ita ferentur, quod fieri profecto nequit. Nam ob quã causam celerius mouebuntur. In plenis enim id necessario fit. Maius enim celerius in sua diuidit.

Nam cum idem fuerit interuallum per quod feruntur ea quæ mouentur, ac similis extiterint figuræ, licet pondere inæqualia, profecto quam proportionem habet pondus ad pondus, talem quoque necesse est habere motum ad motum. Nam quanto excedit grauius, tã to celerius deferetur. Si autem figuris distarent, aliq' minus graue acutum figura cum maiore pondere orbiculare simul inæquali tpe per idẽ spaciũ deferri posset. Idem multo magis consentãneum est fieri in maiore secundum proportionem grauis excessus, & figuræ.

Nam aut ictum, aut momentum quod habet id quod fertur, aut figura diuidit. Aequalis igitur celeritatis omnia erunt. At fieri nequit. Quod quidem igitur si sit vacuum contrarium accidat illius per quod vacuum probant, qui illud esse aiunt, ex his quæ diximus patet. Hi nã que putant vacuum esse separatum per se, siquidem erit motus ad locum. Hoc autem perinde est atque si separatum locum aliquem esse asserunt. quod fieri nõ posse prius diximus.

Vel enim pondere pulsus aer, ac cedẽs scinditur, vel figuræ acuitate cum sit facile diuisibilis diuiditur. Eqdem sphæra in puncto incipit aggrediturque sectionem. Quocirca æs, & plumbum cum plana litaq; fuerint i aqua possunt vehi ac supra natare & insidere aq;, cum vero fuerint orbicularia, vel ad instar cylindri nõ amplius supereminebunt quanquam ipsa minus ponderis haberent quàm lata & plana. Si ergo id per quod motus fit, vacuum esset, profecto æqualiter omnia mo uerentur. Nam quid vetaret omnia non æqualiter moueri, quum nihil sit quod prohibeat diuisionem, sed fieri nequit, vt omnia æqualiter moueantur, quare & vacuum esse impossibile est.

Item si per se considerabimus id quod vacuum appellatur profecto videbitur vere vacuum. Nam quemadmodum si in aqua cubum quispiam posuerit, tantum aqua cedet, quantus est ipse cubus.

Per se.i. sine motu ad locum. Nam superius, qđ motus localis per ipsum fieri non potest, destruxit vacuũ esse, nunc autem hoc modo ipsum considerat, velut si non esset motus secundum locum. Vel per se dixit, qm̃ qui asserebant vacuum propter motum esse, illud p se separatum statueru, & ii, qui hoc aiunt, non dissentiunt nec differunt ab ijs, qui asserunt locũ esse spaciũ, quoddam. Quare cum demonstratum fuerit locũ non esse quoddam interuallum separatum p se, vnà demonstratum erit neq; vacuum esse, pp hoc subiunxit, quod & idẽ p se seorsum, & nõ eo ꝙ simul cum ipso internal lo locali destrui pôt, demonstrãdum est ipsum nõ esse.

Sic & in aere, sed sensu non constat.

Inquit sed etiam si ponatur cubus, & corpus ipsum in aere idem accidit. Nam tantum aeris cedet ipsi corpori imposito, quantum est ipsum corpus. Sed quoniã sensus noster non comprehendit aerem, cedere qm̃ coloris expers est, hac ratione cedere non videtur, sed si sensu hoc immanifestum est, attamen ratione manifestissimum esse vr. Nam si aer est corpus, & impossibile est duo corpora in eodem esse, igitur oportet vniuersum aerem cedere corpori, quod in eo collocatur.

Et semper in omni corpore habente transmutationem in quo aptum est ferri nisi densetur necesse est ipsum cedere, siue deorsum sit latio velut terra vel sursum si fuerit, ignis, vel in vtraque ceu aer.

Dixit habenti transmutationem propter magnitudines mathematicas. Hæc.n. transmutationem non habent quoniam neque grauitatem, neque leuitatem obtinent. Nam ipsa sunt per ablationem, & in intellectu, & animi cogitatione versantur. Inquit igitur in omni corpore in quo poneretur cubus, illud sanè cubo cederet in quo aptum est ferri, ceu si in aqua poneretur, deorsum aqua cederet cubo. Nam aqua suapte natura deorsum fertur. Si autem in igne poneretur cubus lapide' sursum cederet, ac locum lapidi ignis daret. Nam supra suapte natura tendit nisi impediatur. Si.n. ignis supra recipi non posset corpore solido prohibente transitum illius sursum, saltem deorsum recipiendo corpus, in eo positum illi cederet. Similiter & in aqua quæ ponitur in lebete non transmutabitur deorsum quoniam prohibetur à corpore quod supra stat & sustinetur, ꝙ solidum est, quãquam vi supra stet & sustineatur. Illud autem quod dicit (nisi densetur) exemplo constat, velut de ipsa lana. Nam hæc cum condensatur in seipsam cedit quidem illi, quod ponitur in ea, quæ tamẽ nec sursum, nec deorsum mouetur, sed dũtaxat in seipsam cõ stringitur & densatur. Etenim aer ipsam sustinet, potest enim simul cubo imposito aer neque sursum, neq; deorsum cedere, sed densari in seipsum constrictus, verum non velut lana, sed velut alteratus cum densior fit. Postremo illud verbum (vel in vtraque dicit) ceu si aliquid poneretur neq; valde graue, neque valde leue, sed velut medium aliquomodo, quod posset in vtraq; facile recipi, quale est aer. Nam si in eo poneretur cubus, posset aer, & supra extrusus ac densatus moueri & infra secundum eum transitum quem facile inueniret.

Sine quauis aliud in ipso ponatur.

Si ita se habet scriptura, sane diceret de figura illius, quod in eo ponitur, quoniam idem accideret, & si non cubus, sed quæuis alia figura in eo poneretur, si autem est ita, vbi esset, i. id quod in eo positum est quo mouerẽtur, diceret forte aliquis quod corpus in quo ponitur cubus reciperetur in ipsum in quod id, quod positum est reciperetur ac mearet, cum sit fluxus momentumque illius, ꝙ intus ponitur vehementius ac magis fluere queat id ꝙ intus ponitur. Nam si vis illius, quod intus ponitur non vehementior esset ac magis ageret, ne que cederet ipsi id in quo ponitur. Nam si id quod intus ponitur suapte natura sursum mobile esset, illud & sursum expelleretur. Similiter etiã si suapte natura deorsum mobile esset, deorsum pelleretur. Verum illud superioris textus (vel in vtraque ceu aer) non valde posset coaptari huic expositioni, vel in vtraque dr̃, tanquã hoc petendo & supponendo ipse dicat, qm̃ des tu ꝙ sit tale, ergo supra ac infra cederet. Item cum dicit superiore textu (in quo aptum est ferri) respondet huic necesse est ipsum cedere. Item cum ibidem dicit in omni corpore

corpore habente transmutationem, sic intelligitur, id est in omni corpore quod aptum est transmutari, alioquin si penitus immobile esset, neque penitus moueretur in locum ipsius id, quo intus ponitur.

At hoc fieri in vacuo nequit, quippe cum nō sit corpus, per cubum autem æquale spacium vacui penetrasse videbitur, quod quidem erat prius in vacuo, quemadmodum si aqua non cederet ligneo cubo, neque aer, sed omnino penetraret ipsum.

Hoc quidem impossibile est, s. vacuum cedere corpori, quod in eo ponitur, quippe cum vacuum non sit corpus, aliquod: vt & ipsum cedat cubo qui ponitur in ipso, igitur necesse est cubo in eo posito vacuum non transmutari, sed manere. Nam quomodo moueretur vacuum, si autem manet profecto, æquale spacium vacui quantum est & spa cium cubi reciperetur penetraret per totum cubum, quare & econtra cubi spaciū per æquale spacium vacui reciperetur. Nam idem est.

Atqui cubus etiam tantam magnitudinem habet, quā tam eccupat vacuum, qui & si calidus est aut frigidus, et grauis aut leuis, non minus tamen ob hoc alter est ab omnibus affectionibus, etiam si non ab illis sit separabilis, dico autem ipsum lignei cubi molem. Quare etiam si ab illis omnibus fuerit separatus, & neque grauis, neque leuis fuerit æquale spacium vacui occupabit, atque in eadem loci & vacui parte sibi æquali erit. Quo igitur modo cubi moles ab æquali vacuo differret atque loco. Et si duo tales simul fuerint moles, cur & quoquot volueris in eodem non erunt. Vnum igitur hoc absurdum & impossibile sequitur.

Qm̄ dixit, quòd quemadmodum si aqua nō cederet cubo duo corpora sese mutuo penetrarent, sic etiā qa vacuum non cedit sese mutuo penetrabūt cubi spaciū, & spacium vacui, ne quis dicat vtiq; fieri non posse vt duo corpora sese penetrēt ac vnum per alterum meet. vacuum autē non est corpus, qm̄ expers affectionis est, cum solum sit spacium, quare non sequitur si corpus, per corpus meare non potest, ob id iam & spacium per spacium recipi ac meare non posse. Inquit ergo quòd s̄m nihil aliud corpora sunt in loco quā quatenus sunt spacia. Nā & si acciderit ei quod est in loco, habere grauitatem vel leuitatem, vel quasdam alias id genus qualitates, tamē non quatenus id tale qualitatibus impressum est, & constat hac rōne in loco est, sed quaten' spacium est. Nam licet grauitas vel leuitas ferat ducatque aliquid in loco suo, tamen s̄m nihil aliud quippiā in loco est, quàm per molem. Vnde & corpora sese penetrare mutuo non posse dicimus, non quia qualitatib. sunt formata, sed quia spacium & dimensionem habent, ergo non poterunt duo spacia sese vicissim penetrare. Cum igitur aliud sit cubum esse spacium, & aliud esse, qualitatibus formatum, in loco nanque erit non quo quale factum sit qualitatibusque formatū, sed quo molem habet. Si ergo ab omnibus affectionibus qualitatibusque seiungeretur, profecto non distaret à spacio vacui, quare si duo spacia similia sese penetrarent, profecto & multo plura poterunt sese inuicē penetrare, hoc autem fieri non potest. Nam si spacium posset recipi in spacio ac illud penetrare, etiam corpus in corpore recipi posset, ac illud penetraret, quoniam corpora s̄m nihil aliud sunt in loco, q̄ per magnitudines ac suas moles. Si ergo potest esse moles in mole, & alia accidentia non vetant corpus in corpore esse, & hoc est impossibile, igitur corpus in vacuo esse non poterit. Nam vtræq; magnitudines siue formatæ, qualitatibus sint, siue non, differunt, quare si vacuū subsisteret, vt corpora reciperet, etiam motus fieret per ipsum, at hæc fieri non possunt. ergo vacuum superuacaneum ac incassum ponit.

Per aliud dicitur quippiā in loco, & per aliud est in loco.

Item patet id cubum habere cum transfertur, quod & vniuersa corpora habent. Quare si nihil à loco differat, cur corporibus facere locum oportet, præter vniuscuiusque molem, si moles sit affectionum expers. Nihil enim cōfert, sit tale circa ipsam aliud spacium sit æquale. Ex his igitur patet vacuum non esse separatum.

Aliud argumentum. Inquit vnumquodque corpus, quòd mouetur & transmutatur s̄m locum, secum proprium spacium vna fert, si ergo in vnoquoq; spacium separatū ratione ab affectionibus nihil differt à vacuo, & mota corpora vna secum trahunt spacia propria atque cum illis mouentur, cur ergo egent corpora talib. huiusmodi spacijs extrinsecus. Nam si spacium est loc° & vnumquodque habet in seipso proprium spacium, igitur vanum est aliud extrinsecus illi simile afferre ac intelligere, quippe id ad nihil ipsi conferat, quod vero hoc impossibile sit, iam diximus. Nam si quo spacium est, vnumquodque altero spacio eget, & vacuum quoque est spacium, igitur & ipsum alio egebit, & hoc in infinitum. Item ex hoc sequetur vacuum in vacuo esse.

Aduerte quod hic deficit textus quidā quē legunt latini & nonnulli codices habēt in simplicio ponitur sed ipsum nonlegit nec exponit simplicius.

Sunt autem qui putant per rarum ac densum patere, vacuum esse. Nam si rarum non sit ac densum, neque coire & densari corpora potuerunt.

Cum ostenderit non posse vacuum separatum esse, nunc vult ostēdere quòd neque interspersum vacuum sit. Et quoniam qui vacuum interspersum corporibus, esse aiunt ex densitate & raritate corporum hoc ostendere nitebantur: Idcirco ponit primum rationes quib. nitebantur probare vacuum esse corporibus interspersum: Secundo priusquam refellat rationes ipsorū, ostendit non posse vacuum esse corporibus interspersum. Tertio demonstrat vacuo non existēte, quod queat esse raritas, & densitas, ex quibus rationes etiam, p quas probabant vacuum esse, confutat. Sunt igitur rationes, quibus probabant esse vacuum tales. Inquit. Si non est vacuum non est raritas, neque dēsitas. Atqui raritas & densitas sunt, igitur vacuum est. Probat autem assumptum. s. raritatem & densitatem esse hunc in modum. Si non est (inquit) raritas, & densitas, neque corpora poterunt in seipsa coire & dēsari, quippe nihil aliud sit dēsitas, quam ipsa corporum in seipsa constrictio, si autē non est constrictio, necesse omnino est, vel penitus nō esse motum, quod quidem est præter euidentiam, vel si motus fuerit, necesse erit vniuersum fluctuare agitarique. Præterea vel non erit mutatio elementorum inter se, vel erit, etsi erit, vel fiet mutatio elementorum in ea quæ sunt æqualia mole ac ambitu, ceu si transmutaret, cyathus aeris in cyathū aquæ, & aqua similiter in æqualem portionem aeris, profecto quantum hic aquæ trāsmutaretur in aerem, tantum aeris alibi oportet mutari in aquam. Arist. igitur solum assumptum syllogismi p bat, perinde ac ipsa deductio pateat. Verum vt clariorem rationem faciamus, rursus, repetamus quæ paulo prius diximus. Si est raritas & densitas vacuum est, qm̄ densitas est constrictio cōpressioque corporum in seipsa, & constricta ac compressa in seipsa constringunt & resident in vacua interspersa in seipsis ceu in spōgia, & lana, & in his id genus. Nam si vacua quædam eorū, quæ densantur partes. non densarentur & coirent, in se ipsa sese reciperent, sed impossibile est corpus per corpus recipi. Item eadem de raritate dicem°. Nam quod rarum fit, & maiorem molem extenditur, si non quædam vacua interspersa interclusa ac cohibita dilatarentur, & hac ratione fieret raritas, accideret priusquā rarefieret corpus in corpore esse. Nam partes, quæ modo locum occupant, si prius non erant in vacuo, certe sese mutuo recipiebant ac penetrabant, immo & locū quē modo occupant, oportet prius fuisse vacuum. Deductionem igitur ex hac intelligentia & cogitatione pro babant. Assumptum autem dico. s. Atqui raritas & densitas est, hunc in modum Aristo. probat, si non est raritas,

tas,& densi[illegible]as neque est corporum constrictio, si auté non est cóstrictio, vel omnino tolleretur motus rectus. Nam ea quæ recto motu cientur, aeré ante semper expellendo, vel aquam, ita mouentur, corpus igitur quod expellitur per quod fit motus & contrahitur cohibeťque in vacua apposita atque imbibita, cedit locum his quæ per ipsum meant ac transeunt, quemadmodum ét se habet cum quidam per multitudinem septam meát. Si ergo corpora non densantur, neque coercētur in vacua interspersa, vel prorsus tolletur motus rectus. Ná quo moueretur si locus receptaculumque nó existeret neque haberet id quod expellitur vbi cederet quod neque prohibens ei, quod mouetur aditum ac transitum præberet, vel si est motus necesse est inquit vniuersum fluctuare, i. à proprijs terminis alienari atque expelli, quippe necesse sit cum quippiam mouetur, corpus ante expelli, & illud deinceps aliud expellere, & hoc, vsq; ad extremum, & ita deinceps cœlum ad externa mundi expelleretur ac diffunderetur quod quidem & in piscinis ac natatorijs accidere solet, qñ aliquid mouereť, corpus in ipsis, hoc autem dicebant, quia nondum sciebant corporum cohibitionem, s. quomodo corpora cederent. Et non solum sublato de medio vacuo hæc absurda sequentur dico, s. demi raritatem & densitatem, sed etiam propter destructionem eius tolli, vel penitus motum rectum, vel vniuersum fluctuare. Rursus sublato vacuo, vel peninis non erit mutatio mutua inter corpora, vel si hæc plane fuerit, aut mutatio fieret in his, quæ sunt mole ęqualia, dico v.g. cum cyathus aeris trásmutaretur in aquam, fieri aquæ cyathum similiter, & aquam tantum aeris facere, alioquin vbi recipereť maius corpus si non foret vacuú, vel si hoc est præter euidentiam, quippe videať quippiam in maius corpus mutari. Nam vnde franguntur dolia & vtres à musto, nisi quia mustum euaporans mutatur in aerem, ac in ventum, qui quidem quoniam maior est eo, quod transmutatur dolia non potentia illum capere franguntur, qd' sanè etiam accidit in his, quæ sunt attigua. Sed si mutatio fit in corpus maius, rursus duorum absurdorum alterum non euadere poterimus, vel.n. necesse est, quantum hic aquæ transmutatur in aerem, alibi tantum aeris transmutari in aquam, quod quidem etiam factitiú est dictu, qm vř mihi nunc tantum aquæ euaporare, necesse est alibi tantum aeris transmutari. Et si plus mihi videretur, plus etiam aeris trásmutari, vel rursus si hoc fieri non potest, necesse est vniuersum cœlum fluctuare, quod quidem per se ridiculum est, quoniam cú qppiam immo minutulum quoddam, ac tantillum moueretur cœlum suis liminibus ac locis demoueri alienaríque oporteret, quod fugere volentes saltem vacuum fatebuntur, immo ex necessitate dabunt. Nam quo cęlú fluctuaret, equidem in corpus non potest, ergo in vacuum congregatum cœlo circumfusum. Si ergo hæc omnia absurda sunt, certe necesse erit in corporib. vacuum interspersum esse. Rationes igitur quibus probabant vacuum tales sunt. Deinde ostendit non posse vacuum interspersum corporibus esse. Et inquit quoniá necesse est, vel ipsum magnis amplissimisq; partib. esse in corporibus, vt queat alterum corpus recipere in seipso, vel diffusum interspersumq; esse in corporibus secúdum paruissimas partes, vt non possit corpus ingredi, in ipsis, ceu etiam sentiunt ij, qui meatus ponunt. Si ergo vacuum foret magnis partibus constitutum, hoc sane non distabit à vacuo separato. Eisdem igitur rationibus hoc destruemus, & tollemus, quibus quidem & illud tollebamus. Neq; interest si ipsi vacuum in minutas partes diuiserint, vt fugiant eas dubitationes in quas incidebant ij, qui vacuum insertum corporibus ponút. Nam & ij faciunt assentiuntq; spacium separatú, si autem ita dicerent vacuum ex tenuibus fusitilibusq; partibus constitutum corporibus interseri, perinde ac quispiam diceret, insitum infusumq; corporibus raris, & quasi eorum veluti qualitatem adiunctum esse inquit. Arist. & si ij videantur dicere, quoddam verisimilius ac probabilius, tamen verum non aiunt. Cum autem inqt ij qui sic vacuum ponunt illud causam motus statuunt, primum quidem sciendum est eos aliter potuisse ponere ipsum esse causam motus, quàm vt efficientem. Nó .n. velut locus, neque velut id per quod motus fit causa foret, quoniam in seipso nó recipit aliquod corpus, eq dem hæ causæ essent veluti finales causæ motus, dico. s. ipsi loci naturales, vel ea quib. absoluitur ac motus fit, igitur vacuum erit apud eos duntaxat velut causa efficiens motus. Vnde sic sentiunt, qui hoc vacuú ponunt. Nam aiunt corporale via esse ob vacui obiectionem & connexionem talia, ac quanto plura interspersa fuerint vacua, tanto leuiora sunt corpora. Inquit igitur primú eos, qui leuitatis causam efficientem hanc aiunt, oportere vt dicant grauitatis aliquam causam esse. Ná oportet, quemadmodum vacuum leuibus corporibus interspersum ceu in igne facit ipsa corpora leuia esse, ita & aliud quid grauibus esset insertum facere ipsa corpora grauia. Deinde si vacuum inquiunt leue esse, & eo quod fertur sursum, ita ferri sursum corpora in quibus interspersum est, multa sane absurda accident. Primum.n. quis nam esse motus vacui intelligeretur? Deinde accideret vacuú in vacuo fieri, & quomodo fieri potest, vt sit locus vacui, vel vacuum in vacuo esse. Præterea si q̃to aliquid rarius est, q̧ dictu idem est, si quáto plura habet vacua interspersa, tanto leuius est, & maiore existéte causa motus sursum, dico. s. vbi plus fuerit vacui ibi, plus causæ leuitatis esse constat, ergo (inquit) si totú fuerit vacuum, id velocissime mouebitur. sed impossibile est vacuum moueri inquit, quod quidem eadem ratione demonstrabitur, qua prius vtebamur, qm si moueretur vacuum, haberet aliquam proportionem ad plenú, hoc autem fieri non potest, igitur non potest vacuum moueri, sed Arist. ita confutat dicentes vacuum insertum corporibus esse, quia sic dicentes asserunt ipsum esse causam motus. At si quis diceret vacuum pp raritatem corporibus interspersum esse, non tamen ipsum esse causam motus, quid dicem? Dico ea quæ sanè Aristo. plerisque in locis dixit primum tolletur corporum approximatio & continuatio. Deinde corporum vicissitudinaria affectio ac consensus patiendi. Item tolleretur nutritio & auctio, qm solum esset vacui oppletio, & non nutritio neq; auctio, & quæcunq; alia, quæ ipse dixit in libro de generatione contra hanc opinionem.

Vide tertio;cg li.

Quæ absurda erit vacuú ad huc non esset causa motus. Vide primum libro opinio. Democriti & Leucippi̇ fuit.

Quod si hoc fuerit, aut motus omnino non erit, aut uniuersum fluctuabit, vt inquit Xuthus.

Si aút hoc fuerit. i. si nó erit corporu cóstrictio & cohibitio in seipsa. Xuthus autem fuit quidam sophista.

Aut in aerem æqualem atque aquam fieri mutationē, semper oportet, dico hoc inquam modo, vt si ex aqua cyathi vnius fieret aer, tanta simul aqua ex æquali aere generetur, aut necesse est vacuum esse. Aliter enim nequeūt corpora constringi & dilatari.

Cum dicit in æquale semper transmutari aerem, & aquam, vř dicere aerem, & aquam inæquales molestrásmutari, ceu aeris cyathum aquæ cyathum fieri. At mihi non vř hoc dicere, sed quod inæqualem aquam mutatur aer, quáta erat aqua mutata in aerem, vt fiat hoc modo æqualitas magnitudinum, & vicissitudo. Et qd' hoc dicat, ea sane indicét, quæ mox adducit, ceu (inqt) si ex aqua cyathi vnius fieret aer, & non dixit tátus aer fieret. Oportet (inquit) tantam simul aquam ex æquali aere quantus erat transmutatus in aqua, fieri. Deinde inquit si hoc non esset, sed magis mutaretur in aerem aqua,

Io Gram. videtur vallend primo dicere

Arist. molem aq. fieri molé aeris neq; ecôtra q; placuit Themist. sed primo dicere aquam mutari in aerem & econtra, & ita deinceps molem: i molé ſm vero considera.

aqua, qm̃ plane in corpus maius mutatur, necesse oĩno erit vacuum esse in quod reciperetur corpus factum, alioquin si hoc nõ dixit, sed quod esset mutatio corporum in æquales moles, vt Themistio videtur lane ei suf fecisset dicere, ceu si ex aqua cyathi vnius fieret aer tãtus, & non addere tanta simul aqua ex aere generabit. Nã si fit mutatio in æquales moles, & si tota aqua mutaretur in aerem, nihil impossibile sequitur eundem locum continente aere, quem qdem & aqua occupabat. At cum modo dicat ceu si ex aqua cyathi vnius fieret aer, cur non adiecit quod tantus fieret aer, quãta erat & aqua. Atqui oportebat hæc addere si volebat hoc dicere, deinde & induxit ac subiunxit, tãta simul aqua ex æquali aere generetur, aut necesse est vacuum esse. At qui quanquam transmutantur in æquales moles, & si aqua solum mutaretur, nihil aliorum sequetur, neque necessario esset vacuum, quemadmodum dicebã, quoniam eundem occupabit locum aer, quem antea occubat aqua priusquam mutaretur. Quod quidem igitur hoc dicat planum perspicuumq; esse existimo ex verbis ipsius Arist. Hoc autem non velut consequens tolli raritatem adduxit. Nam ex destructione raritatis sequebatur motum non esse, vel fluctuare vniuersum, sed vel simpliciter destructione vacui consequens fit, vel quia ratio deduceretur ex diuisione, v.g. vel est raritas & dẽsitas, vel non est, siquidẽ sic igiť nõ est, sequitur dicta absurda, si aũt est, vel vacuũ erit in qđ cõtrahunť ea q̃ dẽsanť, & ex quo rara corpora expãdunť ac dilatanť, immo & in quod recipitur id quod recipitur id quod extrinsecus est, vel simul necesse est aquam mutari in aerem & econtra tantum aeris transmutari in aquam, quod factitium esse videtur.

Alio mõ format argumentum.

Si ergo rarũ dicũt esse quod multa vacua separata habet: patet si vacuum separatũ esse non poterit, sicut neq; locus spacium habens suipsius, neque rarum sic esse.

Hic ostendit non posse vacuum interspersum esse. & inquit si hoc pacto ponũt vacuũ interspersum corporibus, vt sint in aliquo corpore raro quædam spacia talia separata a corpore, vt queant in seipsis aliquid alterum recipere, ceu sunt spongiæ meatus, quanquã acre pleni sint, eædem rationes (inquit) adaptari possunt in his, quæ contra eos qui vacuum insertum ponunt, quæ adductæ fuerunt contra eos, qui putant vacuum esse locum, & spacium separatum.

Si uero non separabile: sed tamen inesse quid vacuũ dicũt: minus quidem hoc est impossibile. Accidit aũt primo quidem non omnis motus cãm esse vacuũ, sed eius duntaxat quo leuia sursum petunt. Nam rarũ leue est. Quapropter & ignem rarum esse aiunt. Deinde causam motus sic vacuum non esse, ceu illud in quo motus absoluitur.

Idest si non fuerit sejũctum, sed velut adeo ĩ tenues partes dispersum atq; distractũ, vt nequeat ingressus alterius corporis in eo fieri, ceu si cõceperis aĩo quasdã atomos orbiculares sese tãgẽtes. Nã cõstat has sese nõ tãgere ſm totã circũferentiã, sed in puncto, sane inter has erunt qdã interstitia vacua tẽuissima, in qbus aliæ atomi ingredi non possunt, quæ sane ab illis recipi non possunt p̃p tenuitatem. Hæc autem (inquit) est eorum positio quæ quanquam minus impossibilis esse videatur, attamen & ipsa tanquam impossibilis refelletur.

Sed vtres mouet id sursum quod ipsis adiunctum est: quoniam & ipsi sursum feruntur: sic etiam vacuum sursum rara corpora fert.

Inquit non ita tale vacuum esse causam motus, quẽadmodum diciť esse spacium causa in quo mouetur, sed vt vtres habentes aliqđ graue summersum in aqua pendens, vel adiunctum, qm̃ & ipsi cum in superficiẽ aquæ feruntur & illud simul ferunt hoc modo duntaxat esset & vacuum tale motus causa in corporibus raris. Nam eo quod ipsum fertur sursum, sane duceret & illa, quo pacto esset velut causa efficiens.

At quonam pacto latio vacui esse pot: vel locus vacui. Nec vacui id erit vacuum ad quod fertur item quã causam assignabunt qua graue deorsum fertur.

Nam si vacuum moueretur, necessario locus ex loco mutaretur, quare in alio vacuo fieret, & qd dij boni hoc magis ridiculum est. Volens aũt rõne facere q̃ magis refellat, & taxet sic opinantes non dixit. Nã vacui erit locus ad quẽ ferť, sed vacui erit id vacuũ, qm̃ q̃ ita dicebant, locum & vacuũ idẽ esse opinabanť. Itẽ q̃ cãm assignabunt, qua graue deorsum fertur. Nã si aiũt causam lationis leuium sursum esse vacuum, quænã igiť erit causa motus grauium deorsum. Nam si dicerent naturam grauium sufficere ad ferendum illa ac mouẽdum deorsum, cur & in leuibus natura sufficeret ad mouendum illa sursum, ne vacuo egeant. Verum Arist. & in alijs hanc rationem sufficienter fecerat.

Optima ponderatio text.

In tertio cœli libro.

Item patet si quãto rarius quippiã magisq; vacuũ fuerit tãto celerius rursũ feretur. Et si penitus vacuũ fuerit id celerrime sursũ ferri. An forsitã et hoc moueri nõ põt. Alterum argumentum, si id quod plura vacua habet, sursum celerius mouetur, totum sane vacuum celerrime mouebitur, ac vacuum moueri non posse patet.

Ratio autem eadem est: quoniam vt ea quæ sunt in vacuo immobilia sunt sic etiam vacuum immobile esse demonstrabitur: celeritas enim comparari non possunt. At cum vacuum non esse dicamus.

Ratione (inquit) demonstrauimus nihil posse moueri in vacuo, qm̃ non habet proportionẽ ad plenũ. Nã necesse est eandem esse p̃portionem temporum motuum qualis erat & magnitudinum, igiť accidit aliqđ motuũ fuisse momento ac nõ tp̃e, quod dictũ erat nullo pacto moueri. Eadẽ ẽt rõne demonstrabitur neque vacuũ moueri posse. Nã penitus vacuum non habebit p̃portionẽ ad id quod habet vacua quædã interspersa: quare cum illud moueretur ĩ tp̃e, vacuum omnino momento & in instanti mouebiť, at nullus motus est q non sit in tp̃e, ergo vacuum non poterit moueri, & nihil interest siue separatum sit vacuum, siue insertũ corporibus vt suapte natura prorsus moueri nequeat.

Cætera alia sunt vere dubitata scilicet hæc: uel motus nõ erit si nõ erit densitas et raritas: aut cælum fluctuabit.

Inquit & si vacuũ esse destruximus (inquit) attñ qa dubiões aliquõ qppiã verisimile ac consentaneũ hñt, idcirco nõ erit equũ ac iustũ has despicere & negligere, quo circa & illas repetit vt mox solũnem adducat.

Aut semper æqualis aqua ex aere: & aer ex aqua fiet. Patet. n. plus aeris ex aqua fieri. Necesse est igitur si corpora non premantur atq; dẽsentur: aut faciat id quod haret expulsum: vt ultimũ fluctuet aut alio in loco æqualis aqua ex aere fiat: vt tota moles æqualis sit uniuersi: aut nihil penitus moueatur. Semper enim cũ aliquid mouetur id accidet nisi circulo circũagatur. At non semper latio ĩ orbem fit: sed etiam in rectum. Illi ergo ob hæc ipsa vacuum quippiam esse dicerent.

Et hic cõstare põt id qđ a me paulo prius dictũ est, q̃ nolit Arist. corpora mutari in æquales moles, sed vicissitudinẽ fieri. Nã cãm adducẽs inquit. Patet. n. plus aeris ex aqua fieri, igiť necesse est simul fieri aere muta to in aquã vicissitudinẽ ac restõnem. Siquidem nõ est vacuũ. Item procedens vltro hoc ipsum apertius significauit dicẽs, aut alio in loco æqualis aqua ex aere fiat mutatẽq;, vt tota moles vniuersi æqualis sit, aut nihil penitus moueatur. Sẽper. n. cũ aliquid moueť id accidet nisi circulo circũagatur. At nõ semper latio in orbem fit, sed ẽt in rectũ. Qm̃ si oĩa in orbẽ mouerentur non necesse foret aliquod horum accidere, quippe id qđ in orbẽ versať non mouet locũ, qm̃ ergo est ẽt motus in re.

in rectum, igitur necesse oĩno est vel vacuum esse, vel aliquod absurdum accidere eorũ quæ numerauimus.

DIGRESSIO.

Hactenus igitur rationes Aristo. de vacuo finem habent, oportet autem nos repetentes superiorem disputationem vnumquodque argumentum considerare, faciemus igitur exordiũ non ex eo loco vbi cœperat Aristo. facere sermonem de vacuo, quoniam iam diximus ad quędam argumenta, vbi suis in locis occurrebant respõdentes, sed ibi initium capiemus vnde cœpit arguere, vacuo existente non posse fieri motũ per ipsum, ceu nunc fit per aerem vel aquam, quæ præsertim argumẽta sunt ingeniosa & omnes fere persuasione & probatione vincunt dico. s. ea quæ fiunt ex inæqualitate motuum. Verum antequàm disputationem & sermonem incipiam, illud dicam quod quidem etiam in rationib. de loco iam dixi, quoniã hæc nostra disputatio sermoque noster non hoc vult probare quod sit vacuum aliquod per se separatũ, & nullum in se habeat corpus ꝑ quod motus fiat. Nequaquam, quoniam & ipse fateor nullum esse vacuum prorsus separatum à corpore persuasus ex vi ipsius vacui appellata atque ex multis alijs. Quocirca obiectio mea est contra argumenta Aristot. qui pro viribus nititur ostendere, quod si vacuum foret, non moueret aliquid per ipsum, ac mea lis est ostẽdere, ꝙ si non est vacuum prorsus separatum à corporibus, attamen est veluti vacuum impletum corporib. vicissim, quemadmodum locus est corporum, vt etiã superioribus demonstrabimus, & nunc rõnes hoc tollentes demonstrabimus nihil necessarij concludere. Primum itaque argumenta breuiter & summatim commemorare oportet. Inæqualitatis igitur motus corporum duæ sunt causæ vna est, quoniam ea per quæ mouentur mobilia differunt, & si æqualia similiaq; sint ea quæ mouentur. Altera est differentia eorum quæ mouentur, & si vnum ac idem foret interuallum per quod mouentur. Accipit ergo primum ipsum, ꝙ mouetur, quod quidem feratur interdum per aquam, interdum per aerem, ipsis interuallis existentibus æqualibus. Vnde inuenit quod ipsum longiore tempore mouetur ꝑ aquam, quàm per aerẽ, & accipit quod quam proportionem habet tempus ad tempus eandem etiam habebit, & aqua ad aerem secundum crassitudinem & consistentiam. Nam quanto tempus motus facti per aquã, tempus motus facti per aerem excedit, tanto etiã aqua dẽsior crassior ac diuisione difficilior est ipso aere. Cũ igitur inquit eadem sit ꝓportio motuum temporum, & interstitiorum per quæ mouentur mota, ergo si in vacuo (inquit) est motus prorsus ille fiet in tempore, igitur tempus motus facit ꝑ vacuum ad tempus motus, facti per plenum aliquam proportionem habebit, igiẽ & vacuum ad corpus habebit aliquam proportionem hoc autem impossibile est, quoniam non ens non habebit proportionem ad ens, igitur neque motuum tempora habebunt proportionem inter se. Atqui omne tẽpus finitum ad omne tempus finitum habet aliquã proportionem, igitur in nullo tempore per vacuum mouebitur, quod dictũ est nullo pacto mouebitur, qppe nullus sit motus in instanti ac sine tempore. Item alterum argumentum patet, quoniam si per vacuum motus esset, accideret per vacuum & plenum idem spacium ꝑcurri, ac motu absolui, quod sane absurdum est. Nam si accepero corpus subtilius aere, quod habeat hanc rationem ad tempus aeris, & hoc ingessero atque imposuero in spacium vacui, sane in tanto tempore mouebitur per tenuissimum corpus in quanto mouebatur per vacuum, quare in eodem tempore æquale spacium plenũ & vacuum motu absolueretur, quod sane fieri non potest. Hæc igitur argumenta posuit ex differentia interstitiorum per quæ motus fit. Atqui & si idem accipere mus, per quod motus fit, & ea quæ mouentur differentia, inquit rursus inueniemus non posse fieri motum in vacuo. Nos. n. inquit quando, in eodem spacio duo inæqualia, vel dissimilia mouerentur nõ in eodem tẽpe possumus assignare causam, qm̃ ꝙ est magis graue celeriꝰ diuidens intercapedinẽ in minori detertur tempore. Similiter etiam in his quæ sunt æquali mole & dissimilibus figuris constituta accidit, qm̃ id quod multum aeris diuidit, & capit hmõi est planum ac expansum, segnius differtur, & illud quod minus aeris diuidit & capit celerius mouetur quippe minus ocius secetur quã multum, si ergo per vacuum esset motus vbi nihil foret quod diuideretur & cuncta erũt æqualis celeritatis. Nã cur hoc celerius moueretur, illud vero segnius, sed fieri non potest vt cuncta æqua celeritate moueãtur, igitur non potest motus fieri in vacuo. Hæc igitur sunt argumenta quibus potissimum ex motu tollitur vacuũ esse sed in primis vltimum cõsideremus, dico. s. si posito vacuo cuncta, quæ per ipsum mouentur æqualis celeritatis forent, quoniam hinc tollitur per vacuum motũ fieri. Illud porro etiam scire oportet, quod per easdem rationes, quibus hoc probat ipse etiã suas positiones tollit. Nam si differentia motuum sit non solum quia differant corpora per quæ motus absoluitur, sed etiam ꝑpter mobilia ipsa, siquidem vnum esset grauius, alterũ vero leuius, sane erit quædam causa inæqualitatis motus etiam in ipsis quæ mouentur, & propter id aduenit hæc differentia motus, quia differunt corpora per q̃ motus fit, si autem hoc conceditur, etsi per vacuum ꝑfecto mouerentur, & vis causaq; mouendi foret diuersa in illis, necesse etiam esset vt motus differrent, statuatur ergo duæ inæquales moles quorum vnum sit vnius talenti altera vero sit vnius libræ, & motus ipsarum fiat in vacuo, earum itaq; nulla fit differentia quoad maiorem celeritatem ac maiorem tarditatem, sed inęqualiũ erit æqualiter motus celer factus in vna & eadem natura vacui. Si ergo vacuum hoc per quod ea quæ sunt inæqualiter fluentia æquali celeritate mouẽtur, impleꝰ aereo corpore, consentaneum est, vt ipsa etiam per aerem æqua celeritate moueantur, quippe natura aeris, ingressa vacuum nihil tradiderit substãtiæ ipsorum neque fecerit aliquod magis deorsum mobile, & alterum minus. Nihil. n. fecit in substantiam ipsorum, neq; maiorem fluxum & inclinationem mouendi in aliquo ipsorum ingessit, sed fieri non potest vt ea quæ sunt pondere inæqualia in eodem æqua celeritate moueantur. Si autem contendentes dicerent immo inęqualia ꝑ vacuum mota æquali velocitate mouebuntur, & per corpus mota inæquali celeritate mouebuntur, ꝙ profecto consentaneum est, qm̃ statutum est corpus per quod fit motus, solum esse causam motus inæqualitatis, cum nulla sit differentia propter ipsa quæ mouentur. Nam quo sublato tolleretur differentia celeritatis ac tarditatis, hoc sane eiusdem differentiæ causa solum erit, igitur solum causa inæqualitatis motus erit intercapedo, per quam fit motus. Sed hoc destruit positiones ipsius Arist. & plane falsum cum sit, confutatur. Nam si interuallum per quod motus absoluitur, foret solum causa inæqualitatis motus, accideret profecto inæqualia corpora ẽm momentum mouendi, per vnum & idem corpus mota æquali velocitate moueri, cum nulla sit differentia propter ipsa momenta & inclinationes mouendi corporum, & solum fiat motus inæqualis ob differẽtiam interstitiorum, per quæ fiunt motus. At hoc plane præter euidẽtiam fit, quippe inæqualia mota per idem interuallum inæquali celeritate moueantur, tanquam

in eis

Vide quid in dicat quoniã imaginantur vacuum se habere ad corpora vti materia ad formas & quoniam materia nunquã ẽ sine aliqua forma licet sit in potẽtia oẽs ita vacuum non est sine aliquo corpore licet sit capax omnium.

Primum argumentum.

Quid dicant contẽdentes.

Cõfutat contendentes.

in eis sint differentes causæ mouendi, quæ cum sint necessario differentes, ipsæ per seipsas differentes actiones efficient, & si non per corpus, sed per vacuum mouerentur corpora ipsis subiecta. Item cum ipse dixerit inæqualis motus duas esse causas ipsum interuallum, per quod motus fit ac quia differunt ea quæ feruntur, quo pacto id per quod motus absoluitur, causa esset differentium motuum adiecit. Igitur per quod fit motus .i. causa inquit, quoniam impedit & contra fertur, ac manet, quia eget dispositione. Si ergo duæ sunt causæ cur oïa quæ mouentur non æquali velocitate moueantur, differentia .s. intersititiorum per quæ fit motus, & differentia eorum, quæ mouentur, altera autem erit causa efficiens, quippe aliam esse nemo cogitaret, si ergo impediens cederet, nihilominus manet causa efficiens in his quæ mouentur motu inæquali. Nã grauitas non est de numero quæ habent respectum ad aliud, sed est qualitas ipsa per seipsa corporibus inexistens. Cum igitur grauitas sit causa efficiẽs motus deorsum, vt etiam ipsi vr, si spacium fuerit per vacuum per quod duceret ipsum quod mouetur, atque fuerint causæ motus differentes, & nullum aderit impedimentũ prorsus necesse est motus inæquales fieri per vacuum, quare etsi vacuum fuerit, non tollentur inæquales motus. Præterea, si seipsa corpora per seipsa inæqualia, quanquam non mouerentur per corpus, sed per vacuum, non habent causam inæqualium motuum, cur pondus, aliquod vnius talenti, per aerem motum, ac pondus vnius libræ per eundem, celerius pondus vt talentum mouebitur deorsum. Nã cum sit similis sibi aer, & corpora ipsa per se inæqualia sunt, quid est causa inæqualitatis motuum. Nam vnus ac idem cum sit aer, ipsorum causa debuit esse, constat igitur quod fluxus & momenta corporum quorum vnum aptum est celerius deorsum ferri, alterum vero segnius, hanc differentiam inæqualitatis motuum faciunt. Nã id quod magis deorsum mobile est, id etiam magis diuidit, alioquin quam causam aliam assignabimus, cur aer facilius ab ipso grauiore diuidatur, quam quod habens maiorem grauitatem inclinantem, deorsum magis mobile sit deorsum suapte natura, etsi per corpus, non moueretur. Equidem quod magis est mobile deorsum, magis etiam aerem impellit vi sui impetus. Aer autem magis impulsus celerius cedit, quare si eo quod magis est mobile deorsum, magis diuidit, etsi nihil esset, quod diuideretur, nihil minus esset magis deorsum mobile. Neque.n. maius momentum maiusque pódus, habens cum magis diuidat magis est deorsum mobile, sed econtra quia magis deorsum mobile est, magis diuidit. Nam latio deorsum non sequitur, diuisionem intersitij, sed econtra diuisio intersitij sequitur ipsam lationem, quando per corpus latio fieret, si ergo corpora ex seipsis habent hoc, vt sint magis, vel minus mobilia, quamuis in vacuo mouerentur in seipsis habebunt, talem differentiam, & pertransibit grauius ipsum spacium vacuum existens in minore tẽpore, & minus graue in maiore tempore, non ea de causa, quia magis impedit, vel minus impedit medium, sed quia est magis mobile deorsum, vel minus secundum proportionem grauitatis innatæ. Non.n. qualitates sunt ad aliquid, neque habent esse in respectu quo nonnulla ad sese mutuo referuntur, ceu se habent aspectabile & aspectus. Porrò color vt visibile est de numero eorum quę sunt ad aliquid, verùtamen color albus, vel niger aliud quippiam est, & minime de numero eorum, quæ ad aliquid referuntur. Non.n. essentia coloris per aliud eidem inest, sed per seipsum. Nam color est quædã qualitas, sic etiam grauitas & leuitas non per aliud quippiam inest habẽtibus grauitatem, vel leuitatem, quam per seipsa. Est nanque grauitas causa efficiens lationis deorsum, leuitas autem lationis sursum, quando ea quæ habẽt grauitatem, vel leuitatem in loco præter naturam fuerint, cum ibi tunc nullum aderit impediens. Nam bolus terræ sursum detenta, vel in aere pendens tanquam in loco præter naturam existens, non feretur certe deorsum propter impediens. Item lignum in aqua non est aptũ, moueri ac deorsum ferri, sed supra stat ac supnatat aq, quoniam rarum est secundum positionem partium, & multum aeris habet actu interspersum singulis partib. eius. Cum igitur ae nõ sit suapte natura idoneus aquæ subsidere, sed supereminere superficiei eius, ppterhoc lignum non defertur deorsum per aquam, sed sursum detinet ab ipso aere, qui multus est in eo quod sane etiã fit in ipsis vtribus qui franguntur, quare & in his cum aer sit violentus impediens vetat ligni in aqua lationẽ, naturalem fieri deorsum, veruntamen lignum in aere fertur, quoniam vnumquodque in sua vniuersitate, cũ fuerit suapte natura non potest agere secundum momentum innatum, cum ergo aer ligno inclusus, qui est in aere nequeat ibi agere sm innatum momentum, igitur naturalis ligni grauitas, quæ est in loco præter naturam mouebit lignum deorsum. Et quia aer interspersus lignis agit, qui non est aptus aquæ subsidere, fertur ad propriam vniuersitatem, & hac ratione lignum facit aquæ supereminere ac stare, quod quidem (vt dicebã) accidit etiam in ipsis vtribus dolijsq;. Hoc idem indicãt ea ligna quæ densiora sunt, ceu buxus & ebanus. Nam densitate substantię non habentia aerem insertum ipsa sursum pellentem ac trahentem, feruntur per aquã deorsum ab ipsa grauitate innata nullo impediente, sic ergo vndique innatum pondus ac momentum fertur, ad proprium locum per nihil aliud quam per seipsum nisi impediatur. Si ergo deorsum lationem, vel sursum lationem habent ipsa momenta & pondera insita non per alium respectum ac aliam positionem ad aliudquã per seipsa, igitur cum fuerit diuersa grauitas in corporibus, necesse erit vt etiam deorsum latio, fiat non per aliud quippiam quam per eandem. Nullum.n. momentum est de his quæ ad aliquid sunt. Eadem etiam dicemus de leuitate. Quod quidem igitur & per vacuũ fiat motus, & tamen non necesse sit omnia æqua celeritate moueri, atque argumentum non habeat aliquod necessarium per quod vr Arist. probare hoc satis demõstrauimus, quo demonstrato, & prius problema simul demonstratum erit, dico.s. quod possit motus fieri per vacuũ in tẽpore. Nam si penitus velocitas ac tarditas motuũ nihil minus seruãtur existente vacuo, & celeritas ac tarditas tempore discernũtur. Nam spacium ipsum quod segnius percurritur in multo tempore ac maiore absolutum erit, ab ipso mobile quemadmodum & illud quod celerius absoluitur in minore tempore absoluitur, sic patet etiam de ipsis quæ mouentur in uacuo, siquidem vacuum esset per quod motus fiebat, ipsa prorsus per illud mouerentur in tempore. Quod vero neque ea ab surda quæ vr Arist. deducere tanquam sequentia ex ea rõne quæ asserit per uacuum fieri motum, non sequantur, ex eadem ratione deinceps demonstrabimus. Nam si corpora non sunt deorsum mobilia per aliquid aliud quam per innata momenta & ob id maius graue in minore defertur, etiam si motus per uacuum fiat. Item si corpus per quod mouentur ea quę dicuntur per corpus impediens est eorum quæ feruntur, profecto est tempus, quod consumitur in unoquoque motu sm pportionem momentorum, quæ insunt corporibus, & si nihil foret impediẽs, dico.s. aliquod corpus per quod motus fit, ceu aer, uel aqua. Nam si id per quod fit motus uelut impedimentum est causa inæqualium motuum, igitur naturales ut causæ efficiẽtes erunt. quare etsi tolleretur impediens, aliquod tempus in unoquoq; motu

Secundum argumentum Ioannis.

Trifariã medium est cã motus inæqualitatis.

Tertium argumentum.

secundum proportionem maioris,vel minoris momēti,vel plus,vel minus consumeretur. Si autem aliquod tempus consumitur propter vnumquodque momentum per se in motu,nunquàm accidet in eodem tempore æquale spacium plenum existēs, & vacuum aliquod vnum & idem pertransire.Nam si aliquod spaciū vnius stadij plenum aere absolueretur motu,& id quod mouetur non est secundum vnum & idem, nunc in principio stadij & in fine,quippe quoddam tempus cōsumatur,eadem etiam ipsa corpora quæ per se feruntur etsi spacium vacuum foret,à principio perueniret vsque in finem.Non.n.(vt dicebam)in eodem momento & nūc ipsa sunt in vtrisque ipsius stadij extremis. Verum consumitur & aliquod aliud tempus propter impediens.

Nàm tarda profecto diuisio facit vt id quòd mouetur, difficilius feratur,quare quanto subtilior aer intelligeretur per quem mouetur,tanto etiam tempus quod cōsumpsit in diuisionem aeris diminuetur,etsi in infinitū corpus subtilius fieret,quoniam in infinitum tēpus diuisibile est,nunquàm tamen consumetur quanquā corpus in infinitum fieret subtile in hoc tempore,quod & id quod mouetur per vacuum spacium vnius stadij cōsumpsit.Sed rationem ipse clariorem exemplis faciam. Si lapis esset id quod mouet̄,& ipse ī vacuo spacio vni⁹ stadij moueretur:Equidem est aliquod tempus necessario,quod consumet lapis,qui pertransit spaciū vnius stadij,ceu hora.Si autem hoc spacium vnius stadij plenum aqua cōceperimus ac intellexerimus profecto nō amplius in vna hora stadium absoluetur motu,sed addetur huic & aliud tempus propter impediens,consumatur itaque in diuisione aquæ & vna alia hora, quare idem graue per vacuum in hora moueretur, per aquā vero in duabus horis,si ergo aquam extenuaueris ac feceris adeo subtilem,vt ex ea aerem efficias,si aer in duplum subtilior fuerit aqua tanto etiā tempus diminuetur quod consumpsit in diuisione aquæ, erant aūt duæ horæ,igitur in vna & semihora idem spacium per aerē absoluetur.Et si rursus aerem in duplo subtilem feceris in vna hora & quarta eius parte percurretur.Et si in infinitum corpus subtile feceris in infinitum etiam diminues tempus,quod consumauit mobile in diuisionem corporis,dico.s.horam vnam, verum nunquam cōsumabis totum vt exhaustum exactumq́; sit quoniam tēpus est diuisibile in infinitum,si autem nunquam consumabis tempus faciendo corpus subtile,sed semper cū motui qui fit per corpus additur aliqua pars etiam alteri horæ secundum proportionem subtilitatis corporis, additur,consentaneum profecto est, quòd nunquàm in æquali tempore stadium per vacuum & per plenum percurretur,quippe per vacuum in vna hora mouebatur,per corpus autem in vna & aliqua eius parte. Nam quantocunque intelligeretur corpus subtilius nunquā corpus penitus cōsumabitur,quare nunquàm in ęquali temporę idem spacium plenum pertransiri poterit, & vacuum.Hoc autem Arist.deduxit quia tollebat ꝓprias positiones & petitiones dico.s.quia tollebat fieri motus inæquales ac differentes, & propter ipsam differentiam eorum quæ mouentur. Nam si fit aliquod tēpus propter differentia momenta ac inclinationes mouendi differens,& fit etiam aliquod aliud tempus ꝑ diuisionem corporis per quod motus fit profecto idem spacium in æquali tempore nunquam pertransibit aliquod plenum,& vacuum. Nam dicere in duabus horis stadium per corpus percurri, & idem spacium per vacuum in vna hora motu absolui, ceu si accepero tantū corpus subtilius vt in duplo subtilius,idem spacium in mediate temporis dico.s.in vna hora per tenuissimum subtilissimumq́; corpus mouebitur. At mouebatur,& per vacuum ipsum spacium mobilis,hoc autem falsum prorsus est,& præter euidentiam ipsam. Non.n.vere accipit Arist.quod quam proportionem habent interstitia inter se per quæ fit motus,eandem rationem etiā habent tempora motuum inter se, illud nanque quod dicit,ea per quæ motus fit habere proportionem inter se,probabile esse vr̄,& rationem probationemq́; ex se quæ difficultatem efficiat,nō habet,qm̄ non possumus accipere qualem proportionem habeat aer ad aquam secundum crassitudinem,& consistentiam,ceu quanta mensura aere sit aqua densior crassiorque vel hic aer altero aere.Hoc idem etiam potest confutari ex ipsis, quæ mouentur.Nam si quam proportionem habēt tēpora motuum inter se, eandem etiam necesse est habere interualla per quæ fit motus,si vnum & idem fuerit id quod mouetur per vtrunq;,quoniam differentia motuum non solum fit circa,ea per quæ motus fit,sed etiā circa ea quæ mouentur,certe consentaneum est,si vnū idemque fuerit interuallum per quod fit motus,modo ea quæ mouentur,s̄m momenta differant, quam rationem habent momenta inter se,sane habebunt etiā tempora motuum inter se,ceu si momentum duplum fuerit immediate temporis motus fiet,& si pondus duarū librarum per spacium aliquod pedale deferretur in semihora,& pondus vnius libræ per idem spacium deferretur in vna hora & econtra quam proportionem tempora habent inter se,eandem etiam necesse est habere ea quæ mouentur.Hoc autem prorsus falsum est,& potest probari melius quam ex omni demonstratione ꝑ rationem,ex ipsa euidentia. Nam si dimiseris duo grauia maxima mensura inter se discrepantia simul ex eadem profunditate, intueri nempe poterit,proportionem grauium,sed minima quædam differentia fit s̄m tempora,quod si non multa mensura grauia differrent inter se,sed vnū veluti duplum esset,alterum vero dimidium nec differentiam aliquàm obtinebunt tempora motuum inter se,aut si habeant non sensibilem profecto habebunt,quanquam grauia talem non haberēt differentiam,sed in dupla proportione vnum se haberet ad alterum,si ergo differentibus mobilibus, & vno ac eodem existente illo per quod fit motus non quam proportionem habent ad se inuicem corpora, eādem habent tempora motuum inter se, & econtra non quā proportionem habent tempora, eandem habent ea q̄ mouentur,& differunt ea per quæ motus fit,ceu aer & aqua,igitur non quam proportionem habent inter se aer & aqua,eandem rationem habere tempora motuū qui fiunt per aerem & aquam,necesse est,neq; quā proportionem habent tempora inter se, eandem habebūt aqua & aer per quæ fit motus, si autem proportionem differentiæ corporum non sequitur differentia temporum,si ergo in duplum aliquod subtile acciperetur nō mouebitur in dimidio temporis sed in maiore, & qd' quidem paulo prius dicebam, quanto fieret subtilius corpus,tanto diminuitur tempus quod additur ex diuisione corpus.At nunquam consumitur & diminuit̄ secundum proportionem subtilitatis,vt diximus. Neq; .n.in duplo subtile in dimidio temporis mouebit̄. Vnde si non quanta mensura fit subtile corpus,tantum diminuitur tēpus,& cum diminutum corpus subtile fit, nunquam consumitur tēpus ex diuisione corporis appositi,per quod fit motus, igitur nunquā in æquali tēpore idem spacium plenum & vacuū aliquid pertransibit.Hoc igitur demōstrato, & illud simul ostēsum erit vacuum nunquàm habere proportionem aliquam ad plenum,neque sequitur hoc ex eo, quid potest motus per vacuum fieri.Quod quidem igitur nunquàm eandem habebit rationem vacuum ad plenum patet, cum neq; tempora ipsa.s. tempus motus facti per plenum, & tempus motus facti per vacuū habeant ꝓportionē

inter

Vide in com. 72. Auerroim qui de opinione magistri dicit pardines accidentales hæc.

Quarta pars horæ sūt quindecim minuta, quoniam hora diuiditur in sexaginta minuta,& minutum in 60. secunda & ita deinceps vsq; ab Astronomis hęc & calculatorib.

inter se,æqualibus existentibus interuallis. Irē diximus non esse necessarium quam proportionem haberēt tēpora inter se,eandem habere & interualla inter se per quæ motus fit.Quod autem prorsus nullam quamlibet proportionem habebit vacuum ad plenum.Et si tempora motuum aliquam proportionem inter se habeāt, hinc constabit.Nam si discrimen motuum non modo fit,propter interuallum per quod motus fit, sed etiam propter ipsa quæ mouentur, & interuallum per quod fit motus est causa temporis motus impediens. Impedit nanque crassitudinem alicuius corporeitatis q̄ eget tempore vt diuidatur,quando ergo motus fieret ꝑ vacuum,tempus quidem consumitur, quoniam oīs motus simpliciter fit in tempore propterea quod id, qđ mouetur non simul esse potest in ambobus extremis, immo tantundem ac tantundem tempus fit per ꝓpriū vniuscuiusque momentum:At per ipsum vacuum,quo vacuum est, ea quæ mouentur nullum tempus consumunt,ergo ceu per corpora mota consumunt. Neq;.n. penitus aliqua crassitudo talis vel cōsistentia vacui est, ceu corporeitas quædam,vt etiam egeat diuisione,sed solum subijcitur ei, quod fertur velut spaciū incorporeum & receptaculum,eidem nullum prorsus impedimentum exhibens,quomodo igitur dicere potest,qđ si per vacuū fieret motus,vacuum haberet proportionem ad plenum secundum crassitudinem. Nam si propter corporalem crassitudinem & partium crassitiem aliquod tempus cōsumitur in motu,& propter vacuū vt vacuum nullum tempus consumitur,ergo si tempora illud.f.motus facti per vacuum, & illud motus facti per corpus non comparantur inter se,sed vnum solum tempus est,neque sane vacuum comparabitur neq; ꝓportionem habebit aliquàm ad plenum. Nam si ea de causa,quia tempora inter se proportionem habēt Aristo.conclusit & vacuum habere aliquàm proportionē ad plenum,quoniam demonstrauimus quod in motu facto per corpus vt corpus apponitur aliquod tempus his,quæ mouentur per corpus,& in motu facto per vacuum vt vacuum nullum tempus additur apponiturq; his quæ mouentur, necesse est cum tempora pleni, & vacui nullam proportionem habent inter se quoniam neq; sunt omnino duo tempora, sed vnum & idē quo fit motus per corpus,neque vacuum & corpus habere aliquam ꝓportionem inter se. Nam plenum & vacuū vt sunt simpliciter spacia,ceu stadia,aut cubiti, habent proportionem inter se,quatenus sunt per se sola incorporeæ magnitudines,& quantitates ipsæ,quippe & tēpora eorum,quæ mouentur per ipsas,tanquam per tāta simpliciter spacia,proportionem habent inter se,at tamen spacium si fuerit corpore plenum & vacuū,amplius non necesse erit plenum habere aliquam proportionem ad vacuum secundum ipsam substantiam, crassitudinem partiū & corporeitatem, quoniā neq; tempora eorundem motuum qui fiunt per ipsum,quatenꝰ talia sunt,inter se comparantur,quemadmodum diximus,sed apponitur tempus cum quippiam mouetur ꝑ corpus, quatenus tale est.quare cum nulla fuerit ꝓportio temporis appositi per corpus ad aliquod aliud tempus appositum per quandam crassitiem vacui, neq; ad corpus qua talia sunt proportionem habebit. Accidit, autem paralogismus,quoniam volebat acceptam proportionem,quomodocunque temporis accepti prorsus inferre tribuereq; his de quibus tempus prędicatur. Nā quia dicimus si acciderit duplum esse tempus motus facti per aerem ad tempus motus per vacuum, inquit necesse est eandem proportionem & aerem habere ad vacuum secundum ipsam corporalem crassitudinem,& esse ceu in duplo ipsum crassius, hoc autem nō recte assumptum est,quoniam dicerem & ego quoniā dum cōsidero hoc theorema aliquod tempus elabitur atque elapsum est ceu hora vna. Et si tempus huiusce considerationis vna hora.Et dum lapis quidam aliquā distantiam per aquā transit percurritq; duæ horę euolent ac elapsæ sint,igitur necesse erit cum tempora habeant proportionem inter se vt etiam ea de quibus tēpus prædicatur eandem habeāt proportionem inter se habebit igitur duplam proportionem ẜm crassitiem, aqua ad considerationem,& motus ad considerationē, atque lapis ad Theorema,hoc autem per ridiculū est. Et si tempora ipsorum haberent proportionem inter se,tamen aliquis non ita insaniret,vt asserat hæc etiam habere obtinereq; inter se,vel idem vel aliud quoduis. Sed ipse dico de motibus diuersorum generum. Neq; .n.si aliquid in vna hora calefieret,& aliud fieret nigrū in duabus horis,vel si ambo nigrescerent, aliud quidē in vna hora aliud vero in duabus horis,necesse est,vt q̄ proportionem habent tempora inter se,ita etiam ea q̄ mouentur secundum consistentiam & crassitiem. neq; rursus quoniam tempus motus lunæ habet proportionem ad tempus motus. Mercurij profecto necesse est sphæras etiam inter se secundum crassitiem habere eā dem proportionem,vel loca in quibus mouentur. Rursus neque quoniam tempus omnis motus recti facti ꝑ corpus ipsum tempus habet aliquam ꝓportionem ad tempus motus sphæræ lunaris,profecto necesse est, & ea in quibus mouentur ceu aer & superficies continens sphæram lunæ sunt,eandem proportionem habere inter se,vel omnino comparabilia esse, quippe quæ sunt diuersi generis(vt etiam ipse dicit)nequeant comparari. Per hæc omnia igitur patet nō necesse esse si tempora quædam habent proportionem inter se, iam & ea quorum sunt tempora habere aliquam proportionem inter se. Nam cum sit vna & eadem natura temporis, q̄ omnem motum mensurat,& non omnis motus omni motui comparabilis sit,quippe neque alteratio auctioni comparabilis est,neque id quod alteratur secūdum scientiam comparari potest illi quod sit album aut nigrum,quemadmodum igitur tempora in his proportionem habent inter se,& tamen ea de quibus tempus prædicatur, quoniam sunt diuersi generis non sunt cōparabilia,sic etiam sentio in proposito,quia fateor tp̄s motus per vacuum ad tempus, quo fit motus per corpus habere proportionem aliquam,quoniam & aliquo modo omne tempus ad omne tempus finitum aliquā proportionem habet, attamen vacuum ad plenum nullam proportionem habet. Nam hæc sunt diuersi generis inter se. Argumenta igitur ex motu ad locum sufficienter sermo & disputatio tractauit atque dissoluit. Vltimum argumentum autem quo probauit Arist. neq; ab loci oportunitatem corporibus vacuū impleri tanquam ex hoc accidat temere ipsum esse, immo neque esse,quippe nihil frustra fiat in his quę sunt. Nam(inqt) si esset vacuum, necesse foret corpus positum in eo per tantum spacium vacui recipi, quantum ipsum est, quare inquit quoniam secundum nihil aliud est corpus in loco,quam quatenus quoddam spacium est,si separabimus ab ipso omnia secundum quæ non est in loco, ceu colorem & alia omnia, nihil continebitur præter spacium,quare vacuum à spacio non distaret neque differret,si autem spacium corporis & spacium vacui nō differunt inter se,quid opus est extrinsecus aliud spacium corporibus tribuere cum vnumquodq; corpus per se proprium spacium habeat, igitur vacuum non est corporibus necessarium. Item si duo similia spacia sese mutuo reciperent, etiam duo corpora sese recipient. Nam corpora secūdū nihil aliud, q̄ quatenus spacia sunt, nō possunt sese recipere:quoniam non quatenus qualitate constant, & formantur sese recipiunt mutuo, quippe cum

Aduerte bonam obiectionem à simili.

Recte dicit immo cogitatio Intellectio sunt motus metaphorice, vide Themistiū,& hunc, atq; Simplic. in lib. de anima. Etiā motus ad terram ipsē vere est. Tempus motus lunæ ad tēpus motus Mercurij duplex vel secū ad totum & tēpus Mercurij vnius anni eo lunæ se tela mense. Septimo physicorum & ꝑ genus materiam intellexit.s.subiectū vt mox eius ē

cum nihil vetet plures multasq; qualitates in eodem esse, sed quatenus spacia sunt, etsi penitus duo esse nequeunt cur etiam non plura, etsi spacium qua spacium est altero eget interuallo, & vacuum altero vacuo egebit, quoniam vacuum est spacium quare vacuum in vacuo erit. Ego

Respondet.

autem ad hæc primum illud quidem dico, quoniam si demonstrauimus in rationibus de loco, quod necessarium est in his, quæ sunt tale spacium esse suapte ratione omni corpore vacuum, quod quidem etiam locus, est corporum, stultum est dicere si in vnoquoque corpore spacium sit, aliud spaciũ corporibus extrinsecus, tribuere vanum esse, quippe cum nos rerũ naturas nõ formemus, sed quomodo se habent res studemus eas, cognoscere, neque cum causas eorum quæ fiunt non possumus assignare, essentiam ipsorum de medio tollere ac ipsa esse negare debemus, quare & nos aduersarij vel confutent rationes ac redarguant quibus demõstrauimus tale spacium esse, vel si rationes veræ sunt, stolidum est reuera destruere tollereq; id quod est, quoniã nequeunt causas assignare, quomodo illud sit, vel quia ea quæ videntur difficillima cognitu in sermonem disputationemque de ipso non possunt soluere, perinde atque si aliquis non posset alicuius partis earum q̃ sunt in animalia causam assignare, ipsam neque esse diceret, cum igitur res sit, enitendum est soluere difficillima, q̃ accidunt in disputationem de illo, & non propter hæc tollere naturam eius. Deinde male in idem redigit vacuum & corpus. Nam etsi à corpore omnem qualitatẽ seiunxeris, neq; hoc modo erit spacium corporeũ idẽ cum vacuo, quoniam quanquam omnem qualitatem à corpore auferamus tamen relinquetur materia mole extensa, & corpus qualitatis expers, quandoquidẽ cõponitur ex materia & forma ſm quantitatem, vacuum autem non cõponitur ex materia & forma, quippe neque sit corpus, sed incorporeum, & sine materia, ac solum receptaculum corporis. Si ergo sublatis omnibus, qualitatibus à corpore nihil minus relictum est corpus & vacuum non est corpus, igitur nunquam accidet corpus in corpore esse, si esset corpus in vacuo velut in lo-

Præceptum quoq; Pla. est vt cũ habuerimus rationes bonas potẽteis q; de aliquo quib. meliores non inuenimus tandiu illis credere quãdiu inueniemus meliores.

Obiectio.

co. Sed fortassis inquit. Si spacium qua spacium est in loco est, auferatur etiã ab ipso materia quæ propria rõne incorporea cum sit, neque in loco est, quare saltem hac ratione spacium corporis nihil distabit à vacuo.

Responsio.

Sed scias hunc impossibilia petere, quoniam nullũ est, corpus quod quidem in loco esse dicatur, & nequeat per aliud corpus recipi, quin illud ex materia, & forma constet. Sublata igitur materia ab ipso mox etiam forma corporis discedit, & perit, quippe quæ in materia essentiam habeat & sit. Quemadmodum igitur dicentes album esse visus disgregatiuum, non aliter hoc eidem inesse dicimus, quam in subiecto corpore, quod est, atq; quando dicimus contraria non possunt in eodem esse, tunc contraria in corporibus subiectis inesse dicimus, ceu in corpore frigidum & calidum, quæ siquidem extra corpus esse intelligemus, mox & hoc modo eorum essentiam vna simulque auferemus, quoniam si non velut in subiecto corpore contraria intellexerimus, neq; inter se mutuoq; pugnabunt, & ipsa esse ſm idẽ esse nihil vetabit. Nam in genere demonstrauimus nihil vetare contraria actu esse, & vnam & eandem animam ſm idem eorum definitiones habere, quando quidem vna sit contrariorum scientia. Et neq; albũ erit visus disgregatiuum non existens in corpore, similiter neq; nigrũ congregatiuum. Hoc igitur modo & si spacium corporeum extra materiam intellexeris non amplius in loco erit. Neq;.n. naturale corpus esset, neq; tale negaretur, recipi per corpus, immo neq; esset dimensum nisi rõne immo penitus non esset aliquod tale corpus in subsistẽtia, nisi quis illud exemplar esse dixerit, vel rationem definitiuam, ideam .s. de quibus nunc minime fit sermo, quoniam hoc opus est de naturalibus reb. Necesse omnino igitur est corpus, quod dr̃ locum occupare, esse nihil aliud esse, quam naturale, hoc autem est compositũ ex materia, & forma, quod igitur cum fuerit in vacuo, vt in loco, non sequeretur corpus in corpore esse. Neq; .n. corpus est vacuum, nec incassum est vacuum, siquidem sit locus corporum. Itẽ neq; erit corpus velut spacium in alio spacio, sed velut corporeum spacium in loco, quare non necesse est vacuum in alio esse spacio, siquidem nõ quatenus spacium sit corpus, sed quatenus corpus est, in spacio locali est. Demonstrauimus autem & sufficienter in rationibus de loco quod non sequit cor pus recipi per corpus, si corpus esset in vacuo velut in loco. Si autem dixeris in vnoquoq; spacium vna moueri cum corporibus, quæ igitur est ipsa opportunitas tribuendi accommodandiq; externum spacium corporibus? Dico ea de causa oportunum esse externum vacuum, quia corpora naturalia prorsus oportet in loco, esse & moueri ac quiescere in eo. Nam fateor impossibile esse, vt fiat motus ſm locum existente quodam spacio. Si ergo cuncti fatentur communi consensu corpora in loco esse, & demonstrauimus locum naturalium, corporum nõ esse aliquid aliud quam tale spacium, q̃m corpus est id quod est in loco, & corpus est ſm tres dimensiones, igitur in loco est ſm tres dimensiones, si autem hoc admittitur, & locum trifariam dimensum esse .s. trina dimensione cõstare necesse est, vt recipiat trinam dimensionem, trifariamq; dimensum ſm tres suas dimensiones quare si necesse est locum tribui corporibus naturalibus, & hoc communis conceptio sententia que fatetur, & demonstratum est locum esse spacium, igitur necessariũ est tale spacium esse. Præterea demõstrabimus vltra procedentes, neq; motum ſm locũ esse, hoc non existente, & sane ipse non dico existente vacuo prorsus separato ac codẽ per se. Hoc.n. sæpe significasse volui, sed ratione propria separato, & semper corpore pleno. Deinde dicere qđ si duo spacia mutuo sese reciperent, cur non tria, reuera stultum est, quoniã neque corporeũ spacium potest per corporeum spaciũ recipi, neq; vacuum in vacuo esse, quippe vacuum immobile sit, q̃m penitus corpus non est, quare si vacuum nõ potest esse in vacuo, neq; corpus in corpore, solũ autem corpus potest fieri in vacuo tanquam id quod implet in eo, quòd replendum est, igitur solum hæc spacia simul esse possunt corporeum .s. in loco, nequaquam autem tria, quoniã neq; locus potest esse in loco neq; corpus in corpore, neque in vno & eodem loco duo corpora possunt esse. Quod quidem igitur nullum argumentorum quæ vacuum tollunt de medio, habeat concludatve aliquod necessarium, satis sufficiẽterq; diximus. Cæterum demonstrabimus nos primum quod & si vacuum esse separatum, & omni corpore priuatum, nihil prohibet per ipsum fieri motum ſm locum. Deinde quod quidem iam dicebam, q̃ neq; posit penitus loca lis motus esse, nisi fuerit quoddam tale spaciũ, & si nunquam sine corpore esset. Quod igitur & si vacuum esset spacium separatum à corpore nõ solum impediret corpora per ipsum moueri in tempore, sed etiã in motu esse celeritatem, & tarditatem, iam ex destructione argumentorum, quibus hoc videbatur probari, ostensum est, sed idem per se ostendere ac seorsum emittendum est. Primum igitur si est motus orbicularis, & ipse non vnus, & idem est, sed differens, quippe alia atq; alia sphæra aliter atq; aliter moueatur equidẽ celerius, alia vero segnius circumducitur. Et ea quæ mouẽtur in orbem, & circumaguntur non per aliquod corpus mouẽtur, neq;.n. diuidendo aliud & aliud corpus sic mouentur, sed cõuertuntur in seipsa nullũ diuidentia corpus.

Obiectio.

Responsio.

Aduerte quia iste vn videbatur alludere asseuerareque syllogismo Theophrasti in prologo cum probabat minorem propositionẽ .s. quod oẽs res naturales essent composite sue essent accidentia prter principia quo ergo ponit hoc vacuum. Aduerte sphæras circa primam duplici motu poni communi & proprio cõi in quam celerior est prima sphæra q̃ 24. horis absoluitur cursum. Deinde sphæra Saturni q̃ maior ẽ sphæra illa Iouis & ita deinceps vsque ad lunam quoniã celerior motus hic est q̃ prim spaciũ q̃ istãs in æqualitãte vel iam nõ sed pro prio motu vi detur luna ce

aliquid

lerior quis in 27. diebus & 8. fere horis cursum perfi cit, Mercuri⁹ & Venus Sol in 365. diebus & quinq; horis & 49 minutis. Mars in duobus an nis sup ter in 22. Saturn. in 30. & hoc is qui solam s sphæras dant si plures vide ab Astronomis & considera magnitudines corporum & fortem oppositum vi debis etiã de motu ꝓprio.

Sphæra nanq; inerrabilis extrinsecus nõ tangit aliquid si ergo sphæræ nullum corpus diuidunt, & tamen in tẽpore mouentur, & alia celerius, aliaq; segnius, igitur fieri motum per corpus non est cã vel consumendi tẽpus in motu, vel vt sint celeritas, & tarditas in motu, sed qa differens est vis in his quæ mouentur, idcirco aliquid celerius, & aliquid segnius voluitur. Vnde recte putãt tẽpus omnino cõsumi in motu si celerrim⁹ fuerit motus in tempore qualis est motus sphæræ stellarum fixarũ, & huius causa est ipsa forma motus dico. s. ea quæ efficit omnem motum esse. Nam impossibile est idem ſm vnum & idem nunc in alio & alio loco esse. Si ergo est aliquod corpus motu celerrimum inter ea quæ sunt, & nihil in suo motu diuidens tamẽ in tempore mouetur, per ipsam motus naturam, cur & in his quæ recto motu mouentur, & si per vacuum haberent motum, non sequetur ea in tempore moueri, & habere velocitatem & tarditatem. Præterea cum ipsi demonstrauimus, in rõnibus de loco omne corpus implere quoddam receptaculum vacuum in quo ẽt mouetur, si autem corpora cœlestia cum per vacuum motum habẽt, quippe alia pars cœli aliq̃ aliam vacui partem occupet, in tempore mouentur, & habent celeritatem & tarditatẽ: igiẽ multo magis quæ recto motu cientur, q̃q̃ per vacuum mouerent, in tpe mouebunẽ, & habebunt velocitatem & tarditatem. Nam si penitus cã erat vt aliquid esset in tpe ipsum corpus, quod in motu diuidebaẽ, & ob id q̃ mouebanẽ per vacuum ipsa momento & repente necesse erat moueri, quia nihil erat, quod diuiderent, multo magis hoc oporteret accidere motui oĩum velocissimo, dico. s. orbiculationi. Nam ea q̃ in orbẽ voluunẽ diuidunt aliquod corpus. Sed hoc non accidit, & oĩs orbiculatio est in tpe, ac nullum est quod diuidiẽ in motu, igiẽ multo magis neq; in his q̃ mouẽtur motu recto hoc accidet, sed q̃q̃ mouerenẽ in vacuo, prorsus in tpe mouerenẽ, & nihil esset quod prohiberet velocitatẽ & tarditatem in motu. Item põt rõ Arist. confutari ex motib. voluntarijs qui velut aĩalib. nobis insunt. Nonne si vacuum foret interstitium hoc inter cœlum & tellurẽ, & ipse petens vellem ex Athenis ad Thebas proficisci, repente ac in instãti vlla sine mora ex Athenis Thebas profectus essem, at hoc ridiculum est, quippe idẽ simul ſm idem momẽtum & nunc foret Athenis & Thebis, immo simul vbiq;. Nam si forte ex Athenis proficiscẽs in Italiam peruenire vellem, & mihi opus esset in instãti & sine vllo tpe motu facto per vacuũ peruenisse, igiẽ necesse foret ſm idem momentum & nunc me Athenis simul atq; in Italia esse, si autem hoc, ẽt simul esse in oĩb. regionib. & locis intermedijs esse me oportebit, qꝫ si hoc dabitur, etiam vbiq; esse opus erit. si me cogitaueris aliquam terræ continentiam ac ambitũ peragrasse, cur atque quomodo continuo facta ambulatione, alter celerius ambulat, alter autem segnius, modo sine tẽpore ac momento ipsam similiter ꝑambulauerint. Itẽ quid plus obtinet vis pollentior ipsa imbecilliore, atq; cursor ipsa imbecilli muliercula, & senio confecta. Si autem nihil prohibet ambulationem fieri per vacuum in tpe, & ambulatio motus est ſm locum, igiẽ nihil ꝓhibet existente vacuo fieri motum per ipsum. Et si penitus motus qui fiunt ab aĩa & vacuo existente fierẽt, qd vetat & motus naturales per vacuum in tpe fieri. Verũ si quis vtens snĩa quæ dr̃ in vltimis libris sciæ naturalis, obiecerit q; rõni, & dixerit in ambulatione non solum quendam motũ videri, sed ẽt q̃dam priuationem: Nã oportet alterum pedem inniti alteri & firmari: Quocirca diceret talis consumi tps in ambulatione nõ ꝑꝑ motum sed ꝑꝑ stationem interpollatã motu. Ego autem dicerẽ ad hũc stationẽ nõ esse totius corporis, sed partis, motus autem totius corporis est continuo & sine interpollatione factus, statio aũt ſm partem fit. Nam alteri pedi statio sꝑ vicissim & successiue inest. Quod autem non totum corpus stet sed continuo moueat, hinc quoq; patet: qm̃ natura fecit stationẽ alterius pedis ꝑꝑ motum totius. Nam innixu alterius pedis totum corp⁹ mouetur, cum igitur figitur & firmaẽ pes totum corp⁹ moueẽ. Nam si totum dum pes gradum sistit & ipsum staret, quo mouebiẽ. Nam continuo alter pes firmatur & sistit gradum, qm̃ totum corpus stare in sublimi nõ põt, quare vel neq; totum penitus moueẽ, vel simul stãte parte mouebiẽ, igiẽ non erit totius statio sed partis, videlicet alterius pedis, igiẽ totũ moueẽ cõtinuo in ambulatione, & nõ pri⁹ totũ firmaẽ, & stat q̃ ambo pedes steterint, si ergo cõtinua est nõ interpollata ambulatio igiẽ ꝓficiscens ex Athenis ad Thebas ꝑ vacuum siquidẽ momento & repente ex Athenis ad Thebas peruenit, simul erit ille Athenis & Thebis, hoc aũt fieri non põt, qm̃ aliquis ſm idem vbiq; esset. Vel ergo, non poterit, quispiam ex Athenis ad Thebas ꝑ vacuum moueri vel prorsus in tpe erit ambulatio. Atqui non posse per vacuum ambulare absurdum est, qm̃ quid prohiberet, vacuo existente aliquem ambulare. Nam si modo cum sit corpus intermedium, & hoc nos diuidentes in ambulatione non prohibemur ire, quanto magis cum nullũ fuerit impediens nos, prohiberemur ambulare. Quid porrò esset prohibens per vacuum hoc segnius moueri, illud vero celerius. Nã cum fit motus per corpus nihil prohibeẽ celerrime moueri, qm̃ aer facile diuiditur, quanto magis si vacuum fuerit intermedio non prohibereẽ, neq; is qui passim ac segnius ambulare incedere que vellet. Nã celerem motum forsitã impediret intermedium corpus per diuisionem, sed ad ambulandũ segnius aliqd' vacuum impediret? Quare si quispiã põt ire per vacuum segnius, & segnior ambulatio cõtingit fieri in multo tpe, certe constat quod in tpe per vacuũ fiebat ambulatio, quid ergo si motus voluntarius sit in vacuo in tpe, prohibet & naturalem motum per vacuũ fieri. Item hoc ex motib. ꝑter naturã & vi factis de hoc fidem facere posset. Nam si vacuo existente duo quidã essent qui iacula arcu iacerent, & alter esset puer impotens, & alter fortissimus, deinde iaciat telum ad scopũ, ad quẽ puer telum iacere põt, si ergo simul ꝑuenerint iacula & sagittæ, simul profecto ambæ sagittæ attingerent scopum & iaculum fortioris nõ ꝑueniret hęc pri⁹ attingeret scopum, quod sane ridiculum est. Nã sic vis robustior nihil conferret ad proijciendũ celerius, hoc aũt absurdum est, si ergo quippiam plus habebit ad id quod iaciẽ à robustiore vi, illud plus profecto in tempore habebit, igiẽ in multo tempore id iaculum, qꝫ à puero iaciẽ perueniet in scopũ & signum, si ergo pollentiore vi adhuc pollentiorẽ accepero, ẽt aliquid plus vigoris habebit iaculum, igiẽ & illud plus in tẽpore fiet, igitur & illa mouit iacitq; sagittã in tẽpore. Itẽ si vacuum erit, ꝓijciaẽ lapis ꝑter naturã sursum, igiẽ aliquẽ locum ceu stadiũ occupabit & permeabit repẽte ac momẽto Et si hoc admittiẽ, igiẽ si ꝓijcereẽ à fortiore vi, celerius ipsum locũ occupabit ac pertrãsibit spaciũ. At quid est momẽto celerius ac breuius, & si stadiũ, momẽto repẽteq; occupauit, ꝑꝑ qd nõ duo, & sic vsq; ad sphęrã inerrabilẽ. Sed quid hoc magis per ridiculũ est, quare si hęc absurda sunt, cõstat sane qd' etsi vacuũ erat in tpe, ꝓrsus motus ꝑter natura per vacuũ fiebat. Si ergo motus volũtarij ꝑter naturã vacuo existẽte fiebãt in tpe, sane patet qꝫ ẽt motus naturales fieri in tpe queant. Statuatur ponaturq; interstitium inter cęlum & terrã esse vacuũ, si ergo à sphæra inerrabili dimittereẽ lapis momẽto ad terram perueniret, sed quid hoc magis ridiculũ, qm̃ lapis foret in motu vlla sine comparatione celerior ipsa sphæra stellarum fixarum, sed si momento & sine

Aduerte sententiã Arist. esse in lib de incessu animalium vbi dicit oẽ qd' mouetur indigere duplici, quiescente intrinseco ex extrinseco.

Aduerte qd' si aues volantes nequeunt nisi pedibus aeri innitantur multo magis neque corpora & animalia terrena.

Item probat ex motibus violentis.

tempore proiectum ab immo ad supernum locum per ueniebat, vel à superno ad imum, dico autem supernũ sphæram inerrabilem, & imum terram, accidet in eodẽ momento & nũc lapidem esse sursum & deorsum, qđ sane fieri non pôt, quare prorsus necesse est lapidem di missum ex superno loco per vacuum intermedium, vel penitus non moueri, sed quiescere per totum in loco ꝑ ter naturam in vacuo proiectum, vel si hoc rursus fieri non pôt, relinquiť ergo in aliquo tempore ipsum locũ ẜm naturam occupare, dico.s.ipsam terram. Cum igiť vnum ex trib. quæ accidunt dari oporteat, vel idem si mul esse sursum, & deorsum, vel lapidem proiectum in vacuo quiescere in loco ꝑter naturam, vel in t pe moue ri, si autem duo priora demõstrauimus impossibilia es se, relinquiť ergo tertium verum esse, quod quidem igi tur & si vacuum esse, nihil prohibeat motum esse, & ip sum in tpe fieri, quippe nullus sit motus sine tpe, suffi cienter puto demonstratum esse. Quod vero imposi bile sit vacuo non existente motum fieri dicas hunc in modum, si nanq; in motu qui fit per corpus ceu per ae rem, oportet o ino, partes aeris cedere ei quod mouet, ac tantam cedere molem aeris, quanta est id quod mo uetur, & non est aliquod vacuum spacium, ꝙ comple xum sit corpus mobilis translatum, quod cedendo ei ꝙ mouetur dederit ipsi locum dum moueret, led aer trãs mutatus ac translatus nullum relinqueret spacium, q̃d opus esset translatione ac successiua transmutatione, vt aliquid cedat ei quod mouetur. Nõ.n. superficies so la cedit, qm̃ ipsa non est id quod moueť vt recipiať à su perficie loci adæquata ei ac tangens ipsam, superficies autem non continet corpus neq; ei adæquať. Nam id quod mouetur ſp aliquod spacium sibi æquale mutat, & hoc spacium vel vacuum necesse est, vel corpus esse, & corpus per corpus non pôt recipi ac meare, igiť ne cesse est alicubi vacuum esse, quod quidem ſp occupet spacium. Nam si id quod mouetur est trifariam dimen sum, & totum vt totum mutatur, profecto tanto loco, egebit, quantum & ipsum est, alioquin si hoc non esset tm̃ aeris cedere quantum ipsum est, non oporteret. Sit autem.v.g. vnius cubiti id quod mouetur ẜm tres dimẽ siones, igitur tanta loci regione egebit, hoc autem va cuum est, igiť si vacuum non fuerit, impossibile est mo tum esse. Item si intellexeris aerem qui cedit ipsi mobi li ex proprio loco transmutatum, in quo neq; id quod mouetur sese recepisse, neq; aerem circunstãtem in eo dem succedere ac incidere, quid ergo istud interstitiũ aeris circunstantis aliud esset, quam spacium vacuum in quod recipitur id quod mouetur. Sed de hoc latius diximus in rõnib. de loco. Igiť ex his ẽt constat id quod mouetur ẜm locum mutare ex alio aliud quoddam re ceptaculum vacuum. Sæpe autem significaui ac notari volui hoc vacuum & si idipsum asſero habere propria rõne subsistentiam, & circa ipsum immobile manens, aliud atq; alius corpus esse attñ non manere dico aliqñ extra corpus quemadmodum neq; materiam extra for mam, neq; corpus extra qualitatem, & si propriam sub sistentiam suapte ac peculiari rõne hẽat. Sic igitur vnũ q̃q; propriam habeat subsistentiam, attñ nunquam est extra corpus. Nam aer cum sit humidus ac facile mobi lis non permittit aliqñ receptaculum ad locum esse ac recipi sed potius cedit corporibus priusquam occupa tur vacuum. Hæc igitur in tñ sint sufficienter dicta. Si quis autem quæreret, & causas differentiæ motuum ꝙ sunt diuersi per dissimiles figuras, qua rõne cum fieret motus in vacuo celerius sphæricum deferretur quam planum: Dicemus cum motus fit per corpora verũ esse quod graue æqualis ponderis ac momenti cum planũ, fuerit segnius defertur, quoniam detinetur à multo ae re quem capit, ac quia idem graue segnius diuidit mul tum aerem. Attamen si motus fieret per vacuum, diffe rentia celeritatis & tarditatis secundum solam inæqua litatem momentorum fiet, & diuersitas figurarum ibi nullam faciet differẽtiam, sed similiter planum & sphę ricum orbiculareve cum fuerint æqualis momenti in eodem tempore deferrentur quippe nihil fit magis vel minus impediens, sed solum naturale momẽtum quod agit ad motum. Cum igitur æquale fuerit ac simile mo mentum, & nihil fuerit magis vel minus impediens, ne cesse erit æqualem ac similem esse motum.

Nos autem dicimus ex his quæ iam posuimus materiã vnam esse cõtrariorũ, caliditatis inquam atque frigidita tis, & cæterarũ naturaliũ contrarietatum, & ex ente po tentia ens actu fieri. Atque non esse quidem ipsam mate riã separabilẽ, rõne vere esse diuersam. Et vnam nume ro coloris si forte fuerit, & caliditatis atque frigiditatis.

Cum ostenderit neq; vacuum interspersum esse pos se, qm̃ dubitationes quibus probabant, sic vacuum esse ex raritate & densitate corporum vñr habere aliquid verisimilis & ꝓbabilis, vult & ipsas persoluere, & ostẽ dit raritatem & densitatem non fieri ẜm adiectionem & interiectionem vacuorum, ad quod ostendendũ vti tur his quæ sunt demonstrata in primo libro. Nam di ctum est (inquit) cõtrarijs vnam & eandem subijci ma teriam, ceu calido & frigido, sicco & humido, & molli & duro, & cunctis simpliciter cõtrarijs, atq; ipsam esse potentia contraria licet alia sit ẜm substantiam ab vno quoq; ipsorum, & recipiat vtrunq; diuisim. Quẽadmo dum igiť calidi & frigidi vna & eadem materia est, atq; oĩum aliorum contrariorum, ita autem inquit etiã cor poris materia eadem est magni & parui. Non solum.n. eadem est materia contrariorum sed etiam diuersorũ, quemadmodum igitur inquit materia transmutata ex calido in frigidum non abijciendo aliqua calida partiũ quæ sunt in ea, & assumendo extrinsecus, alia frigida sic mutatur ex calido in frigidum adiectione implemẽ toq; à quodam eorum quę extrinsecus accidũt, sed vna & eadem manens tota per totam mutatur ex calido in frigido, & econtra ex frigido in calidum, quippe nõ sit aliqua pars ignis, quæ non sit calida, sed totus ignis per totum calidus est, igitur ex mutatione in frigidũ simi liter totum per totum mutatur, & potẽtia materię du citur ad actum, similiter in albo & nigro atq; reliquis contrarijs, qm̃ album cum fit nigrum partes quidem al bi non abijcit ex quibus erat album & extrinsecus par tes nigri accipit, sed totum per totum similiter mutať. Eodem etiam modo qñ ex minus calido fieret magis, calidum non abijciens aliquas partes frigidas, sed assu mens aliquas calidas ita intendit caliditatem, sed rursus materiæ mutatio fit ex potentia in actu. Quemadmo dum igiť hæc se habent, sic raritas & densitas se habe bunt. Nam eadem materia cum sit potentia contraria, aliquando quidem densatur, aliquãdo vero rarefit, quã do igitur ex aqua in aerem mutatur rarefit non aliqua vacua extrinsecus recipiens, sed tota per totam simili ter in maiorem molem mutatur. Nam tota aqua per to tam rarefit, quoniam non sunt aliquæ partes aquæ aer, aliquæ aqua, sed vniformiter tota aqua aer fit, quare & raritas per totum subiectum fit, similiter etiam densi tas non abiectione vacuarum partium fit, sed mutatio ne substantiæ. Nam vniformiter & similiter totus aer in partibus densatus est, & mutatus in aquam, & nõ est inuenire aliquam partem quæ non sit mutata, & si dẽ sitas fit certe non foret mutatio similaris. Deinde ad exẽplum clarius descẽdit & progrediť. Nam quẽadmo dum (inquit) maiori circuli circunferentia fieri potest minoris circuli, quippe semicirculus maioris possit fie ri ambitus duab. partib. circuli minoris constans, quẽ admodum igiť in his fieri accidit quanquam sectiones circuli

circuli similares sunt quam maioris circuli circunferentia constringeretur conduceretque in minus & fieret circunferentia minoris circuli sitr circunferentia vndique coeunte ac condensata cohibitaque partes quidem fiunt magis curuæ quam prius, & certe non erant aliquæ in maiore circulo quæ non essent curuæ sed rectæ quæ cum cõstringerentur in circunferentiam minoris circuli curuæ fieret, sed sitr cum tota esset curua circunferentia maioris circuli, ipsa rursus per totam sitr sit magis curua, & rursus circulorentia minoris circuli cum fieret maioris circuli circunferentia eadem ratione extenderet. Quemadmodum igitur in his remittitur vel extenditur curuitas nulla re in circulo deficiente aut intermissa, ita hoc se habet in raritate, & dẽsitate, paruitate, & magnitudine, quippe materiam non assumens aliquid contrahatur coarceaturque. Immo neque per contractionem cohibitionemque partium & implementum vacui, ceu fit in dilatatione expansioneque lanæ, sic fit maius ex paruo, vel coeuntibus constrictisque partibus in vacua rursus, ex maiore minus, sed potius quia vna & eadem materia cum sit potentia vtrunque sic actu fit, vt etiam dicebam accidere in superficie circuli cum magis vel minus curua fit. Quemadmodum aũt aliæ alias qualitates sæpe sequuntur ceu dẽsitas frigus sequitur, vel humiditatem albedo, vel caliditatem, vel siccitatem. Ita inquit raritatem sequitur leuitas, & densitatem grauitas. Ipsæ igitur scilicet grauitas & leuitas prorsus sequuntur altera raritatem & altera densitatem, quas etiã aliæ duæ qualitates plerunque sequuntur scilicet densitatem sequitur durities, & raritatem mollities. Verum non in oĩb. idem accidit vt inquit, quam in ferro & plumbo hęc discrepant atque dissentiunt. Nam plumbum cum sit densum molle est ferrum vero cum sit rarius plumbo durius est, quare raritatem & densitatem vtranque duę alię qualitates sequuntur. Verum raritatem semper sequitur leuitas, & mollities plerunque, densitatem autem semper grauitas, & durities plerunque. Hæc autem Arist. de industria dixit, quam propter hoc dicebant illi rarũ leue esse, quam rarum habet plura vacua inserta interspersaque, quippe quæ essent causæ lationis sursum. Quocirca ipse inquit raritatem sequi leuitatem, & densitatem grauitatem, quarum quidem leuitas est causa lationis sursum, & grauitas lationis deorsum, quare inquit quod vacuum non sit neque separatum, neque corporibus interspersum sufficienter demonstratum est. Si autẽ aliquis maluerit motus simpliciter ciĩa vacuum hoc appellare, is appellet grauitatem & leuitatem vacuum, vel potius materiam ipsam horum capacem inquit leuitas igitur & grauitas sunt motus corporum causæ, durities autẽ & mollities affectionis passionisve ac non affectionis potius sunt causæ, quippe quæ mollia sunt facilius patiuntur, & quæ dura sunt, difficilius. Hæc igitur dicit Arist. ex quibus solutæ sint dubitationes. Et quod motus sit sine vacuo perspicuũ est, quippe ei quod mouetur aer & aqua cedat. Illi autem nondũ sciẽtes cohibitionem (ac vt ita dixerim) cessionem corporum scilicet quomodo corpora cederent dubitabant, quonam pacto fieret motus sine vacuo. Nam dicebant cum aer semper vltra ante expulsus sit ab eo, quod mouetur, necessario cœlum fluctuare. Relinquitur autem soluendum esse illud argumentum de corporibus, quæ mutantur ex minore in maius ceu ex aqua in aerem. Dicit igitur quam raritas, & dẽsitas sit secundum mutationem corporum, & non quia recipitur in vacua, quũ ergo ex aqua fieret aer, extrinsecus aer dẽsatet impulsus ab eo quod sit & impulsu densatur, cum autem densatus est minorem occupat locum, & ita non que duo corpora in eodem erunt, neque vniuersum fluctuabit sed corpus quod augeretur, in loco diminuti corporis recipietur. Sed hoc mihi videtur magnam dubitationem habere. Nam qua ratione impulsus densare & constringere possit, perspicere contueríque nequeo. Nam impulsus mouet id quod impellit, & motus aptus est potius calefacere, & id quod calefit potius rarefit, quo fieri põt densius fieri ex ipso impulsu, immo sane contrarium ex ratione fit, quam potius esse ex raritate quam densitatem vr. Item in æstatis hora cum ingens calor viget quia aer, subtilissimus est, quũ non est ridiculum dicere quod aqua cum calefit à me vaporas, quam vapor, vel aer fieret, impellat extrinsecus aerem & denset illum, immo contrarium, quo non accidet. scilicet vaporem conuenientẽ cũ continente multo magis attenuari & subtilem fieri ab ipsa reflexione radiorum. Item in æstate cum maxime aqua euaporet exhaleturque & in aerem mittetur, si hac ratione fiebat locus aeri ex aqua mutato eo quod extrinsecus aer impelliter & densatur, oporteb. t magis aere n densari in aqua, quippe secundum illud tempus multum aquę in aerem mutetur, quare aer densior deberet esse in æstatẽ, quam in hyeme, si vera est hæc ratio, sumitur crassities, aeris & consistentia quædam hyemalis, deinde incipiat aqua secundum aeris tempus & æstatis mutari in aerem, certe necesse est quanto plus fieret mutatio, tãto plus aerem extrinsecus densari, quare accidet aerem esse densiorẽ in æstate quam in hyeme, hoc autem absurdum est, ergo quam aqua in aerem mutatur corpus quod sit impulsu nõ densaret ipsum extremum aerem & hac ratione locum sibi faceret, vel ergo elementa mutantur in æquales moles, vel oportet intelligere, quod quantum hic aqua mutatur in aerem, tm aeris alibi in aquam mutetur, sed aliud est impossibile, & aliud factitium, quam aquam, cum mutatur in aerem, in maiorem molem mutari sensus testatur. Nam dolia & vtres à musto franguntur cum vinũ mutatur in vẽrum, & non habeat locũ in dolio, & vtre. Item lignum, i. luminis extincti fumus, ac ligni fumus sunt mole maiores ligno & oleo. Non. n. vt quidã aiũt, fumus dissipatus instar pulueris maiorem occupat locum quam corpus quod exhalat, nõ vt sit mole maior, sed velut non continuus: Hoc. n. manifeste est, quam non tanta est proportio pulueris cõgregati comminutique & pulueris dissipati, quanta est fumi, & substantiæ generantis ipsum. Deinde ex concessis hoc etiam probabimus. Vnde. n. vtres & dolia musto plena frangerẽtur, nisi fieret ex musto vapor & aer qui quidem maior mole est, quam corpus scilicet multum generans ipsum. Vnde neque consueuerunt vtres plenos efficere, vel implere dolia musto, vt vapor & tenuis illa substantia quæ fit ex musto locum habeat, neque ora doliorum perfecte cooperiunt, sed relinquunt exitũ vapori. Hoc quoque apertius ostendit ex inflatione cibi. Nam cibus in maiorẽ molẽ perspicuo inflata mutatur, porrò vna molẽ & distantiam ventris sentimus. Quod quidem igitur non fiat mutatio corporum in æquas, moles perspicuum est. Reliquum autem dicere. scilicet quod cum hic à me calefit exiguũ aquę vel olei, & ipsa euaporat, necessario alibi tm aeris mutari in aquam factitium est. Quonã pacto non erit absurdum, quam cum aquæ exiguum à me calefit euaporans, totum aerem moueri vt occupet locum alibi aeris mutati in aquam. Hæc igitur hactenus dubitata sint quousque solutionem congruam inuenerint & consequuta fuerint. Cæterum ad textum. Nos aũt dicimus ex his quæ iam posuimus. Idest ex his quæ demõstrauimus in primo libro, quod vna est subiecta materia contrarijs, quæ cũ potentia sit id quod est. (Nam forma est id quod est) fit actu id quod est, altera tñ est ab omnibus, quæ sunt, dico, scilicet ab omnibus formis, licet nunquam sit extra formam.

Itẽ & corporis materiam vnam & eandem magni et parui, quod quidem ex hoc patet. Nam quum fieret aer ex aqua eadem materia fiebat non assumens aliquid aliud, sed quod erat in potentia actu factũ est. Et rursus similiter aqua ex aere facta est aliquando quodã ex parua magnitudine in magnam, aliquando autẽ ex magna in paruã.

Optime dubitationes. | Aduerte, ista | summi caloris ex eã pertinet fides esse cũ sol est in signo Cancri & Zenith capitis nostri & cũ sol radios fere perpendiculares facit quoniam tunc est vere æstas, sed ingens aliquando calor fit in mense Augusti ex alijs causis de hoc vide Astronomos in quibus spęcie vide Aristot. & Auer. in libr. Methaorum primo sen. quando redit aliquam cãm ingentis caloris eo dio cum calorem maiorẽ supra terram & Solem.

Qm̃ non solum eadem materia est cõtrariorũ, sed & corporis,& quia mutantur corpora per moles aliqñ maiora,aliqñ minora facta,inquit & vnam esse magni & parui materiam,quæ mutaẽ in vtrũq;. Signum autẽ huius inquit, qm̃ in mutatione corporum nihil videmus adiunctum extrinsecus, neque cum sit maius aliquod vna factum,ceu quando aqua fit aer,neque quando fit aliquid minus videmus aliquod diminutum.

Similiter igitur si & aer ex maiore fieret minor,& ex minore rursus maior,materia est illa quæ potẽtia fit vtrũque vicissim. Nam quemadmodum ex frigido calidum, & ex calido frigidum,quia potentia ambo erat,sic ex calido fit magis calidum,nulla parte materiæ calida tunc facta,quæ non fuerit antea calida, cum calida minus erat.

Quod non solum quando vndique tota esset mutatio similis hoc accidit, sed etiam quando magis & minus calida fit & mutatur, ceu ex densiore aere fit minor densitas,& ex magis calido minus fit. Etenim materia hic cum sit potentia vtrunq; mutatur in vtrunq;.

Quemadmodum neque circunferentia maioris circuli & curuitas, si fieret minoris circuli siue sit eadem siue alia:pars ipsius nulla facta est curua,quæ non esset antea curua,sed recta.

Adducit manifestissimum exemplum. Nam minus curuum fieret maius curuum neq; extrinsecus aliquæ partes curuæ in ipso factæ sunt, neque erat aliquid in ipso quod non antea nõ esset curuum, sed vndiq; rectũ & postea factum sit curuum, sed erat totum similiter curuum ante,& postea magis curuum factum est.

Non.n.eo quippiam minus aut magis est, quod deficit. Neq;.n.est accipere flammæ aliquam magnitudinẽ in qua albedo & caliditas non sit. Sic igitur prior caliditas est respectu posterioris.

Obiectio. *Quare & ipsa magnitudo & paruitas molis sensibilis non quia accipiat aliquid materia ideo extenditur: sed quia ipsa materies vtrunque subire potest. Quare idem rarum & densum est, & vtriusque materia*

Solutio. *vna. Atqui densum quidem est graue,rarum autem leue.*

Quod etsi eadẽ circunferẽtia ex minus curua magis curua fieret,vel profecto alia circunferentia fieret alia circũferẽtia magis curua,idẽ fit atq; accidit. Neq;.n.eo quod deficit aliqd aut intermittiẽ in ipsis circunferentijs,ꝙ prius non erat curuum,ita fit magis curuum,sed tota silr & prius cum esset minus curua,postea rursus transmutabatur in singulis partibus similiter, & fiebat magis curua. Nam minus curuum non eo ꝙ habet aliqua intermissa quæ non sunt curua minus curuum dr̃, sed quia remissæ totum per totum curuum erat.

Itẽ sicut circuli circunferentia redacta in minus, non accepit aliquod aliud concauum, sed quod erat inuexum reddebatur in minus:sic & ignis, quem si quis accepit totus calidus est, ita & omne conductione & dilatatione eiusdem materiæ.

Eadem rursus in his dicit. Vnde ab eodẽ textu quẽ apposuimus,vsque ad hanc partem vbi dicit. Ita & omne conductione & dilatatione eiusdem materiæ interpretes decipiuntur, & forte repetitio superiorum est.

Duo.n.sunt in vtroq; raro & denso. Nam graue & durũ densa esse videntur,& contraria leue & molle rara.

Hoc est continuum paulo superioribus. Nam dicẽs. Atqui densum quidem est graue, & rarum leue inducit infertque. Duo.n.sunt in vtroque,id est ex vtroque raro & denso duæ qualitates fiunt. Nam rarum comitatur leue & molle,densum vero graue & durum.

Verum in plũbo ac ferro durum graueq; discrepant. Ex his igitur quæ diximus planũ est:neq; vacuũ separatũ esse.

Idest non semper grauius est durius. Nam plumbũ ferro grauius quidem est,licet sit magis molle.

Neq; sim liciter,neque in raro,neque potentia.

Neq; simpl'r,qm̃ extra corpora nõ est vacuum congregatum quemadmodũ aliqui putabãt aerẽ non esse aliquod corpus,sed vacuũ, vel vt Pythagorei extra cœlum ipsum posuerunt,sed neq; sunt in corporib. aliqua vacua magnis partibus cõstantia in quas partes corporis rari residentes ac constrictæ totum efficiat densius. Illud autem neq; potentia,pro hoc poniẽ neq; vt insertum & commixtum,vel ꝙ neq; implens loci opportunitatem,quod quidem vacuum est,licet nũquam sit sine corpore. Nã de hoc postremo disputatum est,vbi dixit,ꝙ demonstrabitur vacuum esse vt vere vacuum.

Nisi quispiam voluerit prorsus id appellare vacuum, quod est causa lationis. Hoc autem pacto ipsius grauis leuisq; materies, vt est talis,erit vacuum. Nam rarum & densum secundum hanc contrarietatem effectiua sunt lationis,secundum autem rarum & densum passionis & nõ passionis,neque lationis,sed alterationis magis.

Si quis vellet(inquit)nouare nomina,& vacuum dicere causam motus,is dicet materiam grauitatis & leuitatis vacuum. Nam hæc sunt causæ motus, quippe secundum durum & molle non fit materia causa motus, sed potius vt res facile ac difficulter patiantur.

Et de vacuo quomodo est,& quomodo non est,sit hoc modo terminatum.

Quod non sit velut spacium separatum à corpore, neque extrinsecus à corporibus, neque interspersum corporibus diximus.

DE TEMPORE.

Post hæc consequens de tempore tractare.

Non minus quam de prædictis attinet ad physicum disserere de tpe. Etenim hoc vnum est de his q consequunẽ oẽs res naturalia. Et eadem rursus via incedit de hoc tractãdo,prius quęrens,si est,vel non est,& arguẽs ad vtranq; partem. Deinde ea quę sequunẽ tradit,dico .s.quid sit tps, & quale quod sit. Imprimis arguit ꝙ nõ sit tps, & q̈q̈ pateat tps esse, tñ rõnes non negligendas ponit,quibus enititur probare tps non esse. Nam(inqt) tpis aliud præteritum,& non est,aliud futurum,ꝙ nondum est,quæ sunt duæ tpis partes præteritum.s. & futurum,& horum vtrunq; non est,igiẽ tps componitur ex his quæ non sunt,quod aũt cõponiẽ ex his quæ non sunt,& ipsum non est. Nam partes eius quod est ipsę ẽt sunt,ergo tps non est. Item(inquit)oẽ diuisibile & partibile,vel ẽm oẽs ei' partes simul existit,vel ẽm aliquas partes,ẽm vniuersas partes sunt ceu animalia & plantæ,ẽm vero partes sunt ceu ludus, nã eo ꝙ palestra vel pugna,existit,ludus esse dr̃, tps autem cum sit diuisibile,neque simul ẽm vniuersas eius partes existit, quippe tps non sit totum simul,neq; ẽm partem tps est, qm̃ tẽpus præteritum non est,neque futurum: Nam illud nõ est,hoc autem nondum est,si ergo tps neq; ẽm totum, neque ẽm partes est,igitur vr̃ tps penitus non esse. ipsũ vero nunc,inquit neque tempus est,neq; pars temporis est,quod quidem solum esse vr̃. Nam pars totũ mẽsurat,quippe quæ sit vel tertia pars eius,vel decima,vel millesima,vel aliqua altera qua totum metitur. At,nũc non mensurat tempus,quippe quod indiuisibile sit,neque tps componiẽ ex ipsis Nunc,qm̃ oẽ partibile cõponiẽ ex partibilib. igiẽ nunc nõ est pars tpis, igiẽ multo magis neq; tps,igiẽ tps, neq; ẽm ipsum nunc subsistit. Hęc vero dicẽs ostẽdit neq; nunc penitus esse inter ea, quæ sunt an nomen solum est nunc, & subsistentiam non habet,probat autem hoc accipiens duas quasdam dignitates. Vna quidem est,vt nequeant duo tempora simul esse,nisi vnum contineat, & aliud contineatur. Nam dicimus adesse nunc, annum, mensem, & diem. annum Diocletiani annum.533.mensem quartum,diẽ decimum,simul igitur hæc tria tempora sunt, sed annus continet mensem,& mensis diem, veruntamẽ duo

tempora

tempora simul esse ceu duo dies, duo menses, duo anni nequeunt. Secūda dignitas est quod omne quod prius erat, & modo non est, necesse est corruptum esse. Cum ergo vtitur in probatione his dignitatibus, probat ꝙ nunc non fit, & rō procedit ex diuisione. Nam (inquit) si nunc est, vel vnum & idem est prius cum posteriore & ceu vnum nunc ab æterno fluēs, & idem ſp oib. præsens, vel aliud & aliud est, & si aliud vel permanet prius adueniente posteriore, vel non permanet, sed corrumpit, etsi corrumpit, interit in quodā corrumpit, prius, vel igit in seipso, vel in alio, & si in alio, vel in eo quod sibi proximum & deinceps est, vel in eo quod lōge ab ipso est. Cum ergo quinq; sint ex diuisiōne facta si demōstrabit nihil horum subsistere posse, perspicuū erit nūc nullo pacto esse, quod igit non sit prius nunc diuersum à posteriore (Nam hoc membrum diuisionis prius exercet) demonstrat hunc in modum. Nam si alterum esset prius à posteriore, vel prius permanet adueniēte posteriore, vel nō permanet, si ergo permanet, accidet duo æqualia tpa inter se simul esse. At hoc fieri nō pōt, qm iam postulauimus duo æqualia tp a simul esse nō posse, nisi vnum contineat, & aliud contineatur, igitur prius nunc non permanet, cum id quod posterius est aduenit si aūt nō permanet, & oē ꝙ prius erat & mō non est, id necesse est corruptum esse, igit prius nunc corruptum est, sed si corruptū est, vel ergo in seipso est, vel in alio; sed in seipso corruptum esse nō pōt, alioqn idem simul erit & non erit, quod impoſe est, igit ī alio. vel igit in eo ꝙ deinceps est, vel in eo quod lōge abest, in eo ꝙ deinceps corruptum esse non pōt, quippe neq; penitus punctum sit contiguū & deinceps pūcto. Hoc .n. inquit sit profecto nobis concessum, qm idem demōstrabit in extremis huiusce operis voluminib. quod pūctum puncto, neq; pōt ēe deinceps, neq; momentum momento, neq; lineam lineæ, neq; superficiem superficiei. Et non malum erit si modo hoc ēt nos demonstrabimus ꝙ sit impoſe. Nam si forent duo momenta deinceps se habentia inter se, vel duo puncta, vel inter se adæquarent vnum alteri ac tangerent se, vel distarent à se se mutuo, vel ſm aliquid sese tangent, & ſm aliquid distabunt, sed si æquant inter se, ac sese tangunt, nō erūt duo, sed vnum, si autem distabūt nō erunt deinceps inter se. Nam ea sunt deinceps, vt ipse in quinto libro determinauit, inter quæ nihil eiusdem gñis cadit. At inter duo nunc & momēta distantia tps intercipit, & in omni tpe sunt infinita momenta, igit inter duo nunc distātia erunt infinita nunc & momenta eiusdem gñis cum illis, igitur non sunt ipsa quæ nunc & momenta vocantur deinceps, cum distantia inter se sint, quare neq; poterunt distare ea q̄ sunt deinceps se habentia: si aūt ſm aliquid sese tangent, & ſm aliquid distabunt, igit non erunt impartilia, ac indiuisibilia, igit duo nequeunt se habere deinceps inter se, igit si corrumpit nunc nō interibit in eo ꝙ deinceps est, siquidem nullum nūc & momenta sit deinceps, si autem corrumpitur in eo ꝙ lōge abest & separato, & necesse esse est inter hæc duo nunc intercipi esseq; tps, ac in oī t pe sunt infinita nunc, primum est ad placitū & pro arbitrio dictum. s. vt ipsum nunc in hoc corrumpat & non in ipsis intermedijs infinitis, deinde si corrumperet in momento separato accideret illud esse in ipsis intermedijs, infinitis momentis, sed supposuimus prius nunc non posse permanere adueniente posteriore, alioquin absurdum sequet, vt duo æqualia tpa simul essent, igit nōn pōt nunc alterum & alterum esse. Oēs. n. positiones dictæ sunt. Atq; neque vnum & idem nunc ſp est immo impoſe est. Nihil. n. inquit diuisibile vno clauditur termino, aturq; termino, sed ad minus duobus, ceu linea duobus punctis terminat. Nunc autem & ipsum momētum est temporis finis ac terminus, & tps diuisibile est, & est accipere tps finitū ceu diem, vel mensem, quare si tps est aliquod diuisibile, finitum est, & nullius finiti vnus est terminus & nūc est terminus, igitur non pōt esse vnum momentum & nunc. Item si in ipso tempore hæc fieri dicimus, quę in ipso nunc facta sunt, & vnum est nunc ab æterno, accidet, res Troianas fieri vna simul in tēpore cum his quę modo facimus, igitur nihil alio esset magis antiquum seu nemo alio senior esset, neq; iunior, ꝙ est absurdum, igit neq; vnum & idem momentum esse pōt, quare neque ipsum nunc, penitus esse pōt. Nam si erat vel vnum & idem erat, vel aliud & aliud, sed nō pōt aliud & aliud esse, neq; vnum & idem, ergo vr penitus non esse. Si ergo tempus neq; ſm præteritum, neq; ſm futurum, neque ſm nunc est tēpus, igitur videtur nullo pacto esse.

Primum autem recte se habet dubitare de ipso & per rationes exteras, si sit de numero eorum quæ sunt nec ne. Deinde quæ sit eius natura contemplandum est. Quod quidem igitur tempus penitus nō sit ex his quispiam aut vix vel obscure suspicabitur. Nam aliud ipsius fuit & non est, aliud futurum & nondum est, ex hisce autem constat & infinitum, & quod semper accipitur tempus.

Inquit exteras rationes ad distinctionem contra rationes, quæ dicuntur auscultatoriæ & demonstratiuæ, ipsæ nanque externæ rationes proficiscuntur & constant ex opinabilibus & verisimilibus. Diximus autem in prædicamentis rationes exteras, non esse demonstratiuas neque adducendas esse & narrandas his, qui sunt legitimi & veri auditores, sed ad multitudinem dicendæ sunt, ex verisimilibus proficiscentes.

Atqui id quod de numero entium non est, impossibile videtur participare aliquando substantia.

Substantia inquit i. existentia & esse. Nam quō illud esse potest, quod ex his quæ non sunt, componitur.

Præterea oīs rei, partibilis si fuerit, necesse est cum est, vel oēs partes, aut nōnullas esse. At tpus quod sane partibile est, aliæ partes transactæ, aliæ futuræ sunt, nihil est.

Aliud argumētum adducitur, quòd non sit tempus: omne quod partibile est, vel omnes partes simul subsistentes habet vt animalia & plantæ, vel aliquas, ceu hidus. At temporis, cum sit diuisibile, neque vniuersę partes subsistunt, neque aliquæ, quippe præteritum non sit, & futurum nondum est, igitur non est tempus.

Ipsum autem nunc non est pars. Nam pars metitur, at ipsum nunc non metitur. Item totum constat ex partibus. Ad tempus ex ipsis nunc constare non videtur. Amplius ipsum nunc quod præteritum distinguere & futurum videtur, vtrum vnum & idē semper permaneat, vel aliud & aliud, non facile discerni potest.

Quoniam dixit tempus non subsistere secundum partes, & solum subsistit nunc de tempore, vt nequis dicat tempus esse subsistereque per ipsum nunc, idcirco. Nam prius ostendit nunc non esse temporis partē. Nam (inquit) temporis pars totum metit & partes totum componunt. Nunc autem neq; metitur tps, neque ex ipso nunc componitur. Deinde demonstrabit neq; partium esse nunc, vtens ea diuisione, quam diximus.

Nam si aliud semper atq; aliud sit, & non est alia & alia pars tpus simul, nisi vna contineat, & altera cōtineatur, quemadmodum minus tempus à maiore continetur.

Vna dignitas hæc est, quoniam simul esse duo tempora, vel duæ partes temporis nequeunt, nisi alia contineat, & alia contineatur.

At nunc non ens, prius vero ens necesse est aliquando esse corruptum.

Altera dignitas hæc est, oportet inquam aliquid tēporis esse in quo nunc desinat, siue per corruptionem, siue non, quippe apud me nihil interest. Nā dixit, nunc corruptum esse, pro non esse.

 Ipsa

Ipsa nanque nunc, simul nō erunt inter se. prius autem semper corruptum esse necesse est. In seipso igitur corruptū esse non potest, propterea quod tunc est.

Cū dixerit hęc, reliquorū adducit ꝓbationē. Est aūt continuatio verborum talis. Nam si ꝑ nunc aliud & aliud est, & concessum sit nō posse duas partes tpis esse simul, si nō altera cōtineat, & altera contineaẽ, & illud quoq; cōcessum sit, ꝙ illud ꝙ erat ens, mō vero nō ens, necesse sit corruptum esse aliqñ: Profecto perspicuum est, ipsa nunc simul inter se esse non posse ꝑ primā dignitatē, & necesse est, prius corruptū esse, per secūdam dignitatem. Cum igitur corruptum est, aliquando corruptum est, & in aliquo nunc, vel enim in seipso, vel in alio, & si in alio, vel in eo, quod deinceps est, vel in alio separato. At vnumquodque horum est impossibile.

In alio vero nūc prius nunc corruptū esse non potest. Sit n. impossibile ipsa nunc sibi hærere, vt puncto punctum.

In alio inquit in eo ꝙ deinceps est, & hæret. Nam de hoc cū loquatur subiunxit: Sit impoſſe ipsa nunc sibi hęrere. Pōt quoque & illa particula: In alio vero nunc prius nunc corruptum esse, intelligi, & dici de cōiore nūc, ꝙ neq; possit corrumpi in eo ꝙ deinceps est, neq; in separato, deinde reliqua seorsum legere ac tractare. Et primū de ipso nūc ꝙ est deinceps, eo ꝙ dicit: Sit impoſſe ipsa nūc sibi hęrere. Verū ꝑ ꝑ hoc nō dixit esse impoſſe illa sibimet herere mutuo, sed sint, ipse dixit, qm nondū hoc demōstrauit, sed velut demōstratur mō petit hoc.

Si ergo non est corruptum in eo quod deinceps: sed in alio, in ipsis medijs nunc infinitis profecto simul erit. Ac hoc fieri nequit.

Quod non solum in eo ꝙ deinceps non possit nunc corruptum esse, qm nihil est deinceps, sed neq; in nullo alio ꝙ non est deinceps, ostēdit. Nā (inquit) necesse est inter duo nunc intercipi tempus, sed in omni tempore sunt infinita nunc, & puncta, si ergo in nullo istorū corrumperetur, hisce omnibus coexisteret, hoc autem fieri nequit, quoniam dicere non possumus, duas temporis partes simul esse, nisi contineat vna, & altera contineatur, At nullum nunc est contentiuum alterius.

At vero neque idem semper permanere potest, quippe nullius diuisibilis finiti vnus est terminus.

Cum confutauerit per priora alterum diuisionis mēbrū, ꝙ nequeat aliud atq; aliud nunc esse, reliquum, vult ēt confutare, ꝙ non possit vnum atq; idē esse nunc, qꝑ ꝑ nullius finiti diuisibilis vnus sit terminus, si ergo nūc est terminus & finis temporis, & ipsum tempus est diuisibile, qm & continuum est, igitur non erit idē nunc.

Siue ad vnum, siue ad plura sit continuum. At ipsum nunc finis est temporis, finitum sumi potest.

Continuum dixit, cum paulo superius dixerit, diuisibile, qm cōtinuum est diuisibile, & diuisibile oīno cōtinuum est, & qa tps cōtinuum oīno est & diuisibile. Ad vnum aūt cōtinuū est linea in longitudine, hac rōne solum est & diuisibilis, ad plura aūt superficies & corpus, superficies inq̃ ad duo, corpus aūt ad tria. Vt aūt se hēt vnūquodq; ad cōtinuum, hac rōne se hēt ad diuisibile.

Praeterea si simul esse secundum tempus, & neque prius neque posterius nihil aliud sit quam in eodem nunc esse, si priora posterioraue in hoc nunc sunt, ea profecto quæ ante centies centenos annos sunt facta, simul cum his erunt quæ hodierno die fiunt, et neq; quicquā prius alio neq; posterius erit. De his igitur quæ insunt tēpori tot sint dubitata.

Alterum argumentum, ꝙ si erit vnum nunc, in eodem tempore essent res gestæ Troianorum cum his, q̃ modo fiunt & sunt, quippe vtræque in eodem sint nūc & momento. Hæc autem sunt contemporanea, igitur tolletur antiquius & id quod magis nouum est.

Quid autem sit tempus, & quæ sit ipsius natura similiter ex his, quæ tradita sunt, immanifestum est, et ex his, quæ paulo prius à nobis dicta sunt. Quidam enim aiunt vniuersi motum esse, quidam autem sphæram ipsam.

Cum dixerit ab exordio quod oportet nos de tempore quærere si sit, nec ne: Deinde quid est, & primum ꝓbauerit nullo pacto tps esse, & ingeniosissime ex opinabilib. argumēta adduxerit, & probauerit nō esse, nō amplius arguit in contrariū. s. ꝙ sit tempus, quippe cui dentia sit omni demonstratione præstantior. Nā dubitationes de ipso deinceps persolnet, proficiscit ergo ad quærēdum quid sit tempus: Et more suo prius opiniones veterum falsas de tempore repurgabit. Tres aūt in vniuersum opiniones de tempore ponit. Inquit quidā n. tps existimarunt esse vniuersi orbiculationem, quidam autem sphæram ipsam, dico. s. corporeitatem cœli, quidam autem motum simpliciter. Primum autem ostendit tempus non esse orbiculationem hoc modo.

Nam si tempus foret orbiculatio, qm pars tēporis tps est, accidet partem orbiculationis orbiculationē esse, hoc autem fieri non pōt. Nam orbiculatio est ab eodem in idem regressus, igiẽ tps nō erit orbiculatio. Nā si orbiculationem dicebant esse aliquod tps determinatum ceu diem, vel mensem, poterit ergo pars orbiculationis esse pars temporis. Qm autem dicunt tēpus simpliciter qua tempus, esse orbiculationem, accidet partem circumlationis non esse tempus, quippe circulatio non sit pars circulationis, quare neq; circulatio erit tēpus. Item inquit si posuerimus plures cœlos, equidē & plures orbiculationes erunt, tempora autem non plura, sed vnum & idem nihil minus, quippe non essent plures dies, vel plures anni, qñ quidem etiam nunc sint plures sphæræ, & tempus sit vnum, sic ergo etsi essent cœli alij, atq; alij mundi, plures profecto essent orbiculationes, sed tempus vnum. Nam si oēs cœli essent equæ celeritatis, mensura eorum similiter vna & eadē esset, qꝑ ꝑ dies, mensis, & annus vnus & idem esset apud oēs, si autem inæqualis celeritatis essent, reliquorum cœlorū motus mensurarenẽ à velociore, quemadmodum impræsentia aliarum sphærarum motus metiunẽ à motu sphæræ inerrabilis. Nā ꝑ maius metiẽ à minore, quippe lignum decem cubitorum metiẽ à ligno vnius cubiti, & vlna à digito, sic igiẽ celerior motus, aliorū est mēsura, quare tempus cum dimetiaẽ hunc motum, & reliquorum oīum erit mensura. Quod quidem igiẽ non sit tēpus circulatio sic ostēdit. Quo autem neq; ipsa sphęra sit tempus dedignatur improbare. Nā patet hoc esse stolidum, & syłls quo vident probare tempus esse sphęram, plane nihil concludit & vitiosam formam habet. Nam ex duabus affirmatiuis in secunda figura conficitur. Inquit in tēpore omnia sunt, in sphæra autem oīa sunt sphæra igitur tempus est. Primum quidem vt dicebam inutilis combinatio sit, deinde prorsus non ꝙ est, in aliquo, in tempore est, igitur aliter in sphæra cuncta sunt, & aliter in tempore. Nam in sphæra cuncta sunt, velut in loco, in tpe autem non vt in loco oīa sunt, sed aliter, quare potius concluderetur proprie non esse tēpus sphæram, contrarium. s. quàm illi volebant. In sphęra omnia sunt velut in loco, in tempore autem non oīa sunt velut in loco, igitur sphæra non est tempus, vt autem illi probabant medius terminus non similiter se habet ad extrema, quēadmodum dictum est, propter igitur stoliditatem & demētiam ipsius dogmatis & argumenti Arist. in ipsis non contradicit. Verum contra ipsos hæc dicere possumus, quia tempus habet præteritū & futurum, sphæra autem non habet præteritum nec futurum, igitur sphæra non est tempus. Item pars temporis est tempus, sphæræ pars non est sphæra, igiẽ sphęra non est tempus. Item tempus nunc & momēto diuidit, & distinguiẽ, sphæra autē nunc & momēto non diuiditur. Itē per partem tēpus subsistit, sphæra autem per

Anaximenes & Anaxim. der tentiunt tps esse qué cunq; mo tu quorum motus & aliorū opiniones in quadā nostra genes poni. mus. Sed in le ge Plotinū de aeternitate.

per partem nō subsistit. Item sphæra corpus est, tps nō est corpus, sic igitur neq; sphæra tps erit. Quod autem tps neq; motus simplr sit, hunc in modum ostēdit. Motus inquit in solo mobili est, & in eo in quo mouet mobile, tps autem nō in mobili est, neq; in loco in quo sit motus, sed vbiq; & oia similiter vnum & idem existens sequitur, igitur motus non est tps quippe motus meus non fit in oib. immo neq; simplr motus esse cōspicitur, quippe nonnulla quiescant. Secundum argm, motus & simplr mutatio celeritatem & tarditatem habet. Nam dicimus alium alio esse celeriorem & segniorem, quippe dicamus motum sphæræ inerrabilis celerrimū, tardum autem motum Saturni. At tps nō habet celeritatem neq; tarditatem, igif tps non est motus. Quod vero motus habeat celeritatem & velocitatem neq; putat dignum esse probatione, quippe hoc sit clarum, vt dicebam. Quis n. ignorat motū sphæræ inerrabilis esse alijs celeriorem, & post hue motus lunæ, & ita alius ab alio differt velocitate & segnitie, sicut motus aquilæ est, celerior motu picę. Quod autem tps non habeat velocitatem & tarditatem probat per quendam tertium syllogismū sic, celeritas & tarditas tpe finiuntur, sed tps tpe nō diffinit nec determinatur, quippe ridiculum sit dicere tps tpe definiri, igif tps non habet velocitatem nec tarditatem. Non. n. est dicere annum esse seipso celeriorē vel segniorem, vel diē die si acceperis diē cū nocte. At tarditas & velocitas tpe definiunt. Nam dicim^s motum esse celeriorem qui exiguo tpe multus conficitur, tardū autem qui exiguus est in magno tpe, igitur velox & tardum tpe definiunt. Cum igitur hisce demōstrauerit tps neq; circulationem, neq; sphæram, neque motū esse, deinceps inquit, quod qq motus non sit tps, attamen sine motu non est. Nam vna cum cognitione tpis statim concipitur motus. Nam si intellexerimus tm horæ, mox & tm vniuersi motus intelligem^s, & cōtra si intellexerimus tātundem motus vniuersi, statim & tantundem tpis vna concipiemus. Signum autē aptissimum est in vnoquoq; q nobis occurrit facere. Nā sæpe multū legentes prōptitudine multitudinis cōfessum & propositum legendi pterimus, & statim tps pterimus. Nā sæpe multū diei consumentes, arbitramur nondum aliq eius partē pterijsse, postea vero cum aiaduertimus ac scimus multitudinē lectionis, mox & tpis longitudinem animaduertimus, & econtra, si primum tpis longitudinem sciuerimus, statim & tarditatē motus percipimus. Nā dicimus multa legisse, qm multum diei præterijt & consumptum fuit, item & econtra dicimus multum tpis præterijsse, quia multum lectionis fecimus, quare si vna simul; tps & motus inter se concipiuntur, & intelliguntur, atq; vno sublato reliquū tollitur, vt (inquit) tps vel idem motui esse, vel aliquid motus esse, cum igif ostensum sit tps nō esse motū, necesse igitur est tps aliquid motus esse. Quærēdum igitur est quid sit ipsius motus, quod cum dixerit, deinceps pcedit, quærens quid sit tps. Dixit autem superiore textu. De his igitur quę insunt tempori tot sint dubitata, qm ex his quæ tempori insunt, prius mouentur dubitationes. Ex eo. s. q habet præteritum & futurum, ac quia p ipsum nunc subsistit, & adest atq; ex reliquis. Quid autem si tps. Quod ipse inquit tale est, qm ad cognoscendam substantiam temporis opiniones veterum de ipso prius subiectæ ac habitæ nihil nobis conferunt, immo contrarium ingerunt nobis non minus scrupulū & occultationem non paruam de ipso q faciant dubitationes à nobis paulo prius de ipso adductæ. Nā vt ipsæ nobis ipsius naturam immanifestam faciunt, sic & dicta veterum. Nam alius ipsum aliquid aliud esse asserit, & aliud, quorum nihil vr esse tps ex coib. de ipso opinionibus, igif natura tpis nobis similiter immanifesta ex

Aduerte hic loqui de motu proprio in aue de quo alias notū ut esse quoq; diurnū & coti die zetur magnitudines orbiū. Aduerte dupliciter diē naturalem & artificialē, naturali. 24. horis constat, artificialis tantum quamdiu durat sol supra orizonte nostrū, pete hac ab Astronomis loquitur loanu de die naturali.

Textus.

Textus.

dictis veterum & ex his de quibus paulo ante & nūc dubitauimus. Dixit autem temporis non subsistere aliquā partem, quod secundum mentem solum subsistit, ex quibus deduceretur nullo pacto esse tempus. Si ergo quæ tempori insunt, nos ducunt in conceptionem & cognitionem q nullo pacto sit, multo equidem magis nos inducunt ad ignorationem quæ sit natura temporis.

Atqui conuersionis pars tempus est, quoddā conuersio vero non est. Nam pars conuersionis est id quod a sumptū est, non conuersio.

Nam si tpis pars est tps, & conuersio tempus est, igitur & pars circulationis tempus erit. Sed pars circulationis non est circulatio, igitur tēpus nō est circulatio.

Præterea si plures cœli essent, motus vniuscuiusque similiter tempus esset, quare plura tempora simul essent.

Alterū argm. Inquit si plures essent cœli, plures, pfecto essent & conuersiones, quare & multa tpa, sed hoc fieri non pōt, qm vnum & idem tps omnia cōiter comitatur, quemadmodum modo vnum multas sphæras rū conuersiones comitatur, tps igif nō est orbiculatio.

Sphæram vniuersi ob id visum est diceatibus ipsam esse tempus, quoniam in tempore et vniuersi sphera omnia sunt, sed hoc adeo stultum est, vt superuacaneum sit considerare ea, quæ eueniunt impossibilia.

Quod quibusdā visum sit ipsam sphærā & cœli corporeitatem tempus esse, & cūm vn vitiosa forma rōcinati sunt, adduxit, qm (inquit) in sphæra sitr oia esse dicunt, quippe cō tentiua sit oium & in ipso tpe. Hinc. n. ex duabus affirmatiuis in secūda figura vitiose concludebant tempus sphæram esse. At (inquit) cōsiderare ea impossibilia, q ex hac positiōe sequunt, stultū est. Nos autē diximus iam ea, quæ sequuntur ex ipsa positione,

Quomodo in secunda figura ex duabus affirmatiuis deuet concludi non sequi, vide Alex. Ioan. Grā. & Auer. prio priorū.

Cum vero motus atque mutatio quædam, tempus maxime esse videatur: hoc si sit, considerandum est.

Cum dixerit neq; orbiculationem tempus esse, neq; sphæram: Nunc inquit, quoniam vr multis tempus esse motus, hoc inquirendum est si sit, motus nec ne.

Mutatio igitur vniuscuiusque et motus in ipso duntaxat est quod mutatur.

Primum argm, q non sit motus tempus, qm motus ipsum est in eo q mouetur, & in loco in quo motus fieret, tempus aūt non est solum in eo q moueť, sed cunctā similiter comitatur, quare motus non est tempus.

Aut vbi forte est id quod mouetur et mutatur. At tempus vbique est, et similiter apud omnia.

Idest & in loco in quo moueretur. Nā illā disiunctionis particulā (Aut) pro coniunctione hac (Et) posuit.

Item mutatio quidem omnis celerior est atque tardior. At tempus non est.

Alterum argumentum motus habet velocitatem, & tarditatem, sed tempus non habet velocitatem, neque tarditatem, igitur motus non est motus.

Nam tardum et velox tempore definiuntur, quippe id velox sit quod in tempore breui magnum spacium transit, Tardum autem quod in longo paruum conficit.

Quod non sit velox & tardum in tempore probat. Nam velox & tardum tempore definiuntur, quippe motum celerem dicamus, qui fit multus in paruo tempore scilicet, qui absoluit spacium magnum breui tempore, & tardum qui minus spacium longa mora conficit. At tempus non definitur tempore, igitur celeritas, & tarditas non sunt in tempore.

At tempus nec vt quantum quidē est, nec vt quale tpe diffinitur. Quod quidē igitur tempus non sit motus patet,

Nam motus fm quantum & quale tempore definitur. Secundum quantitatem inq qm longum motū dicimus, qui multo tempore fit. Breuē autem qui exigua mora absoluitur. Item fm quale dicimus celerem motum esse, qui multus fit in breui tempore, tardum vero qui

qui exiguus fit in multo tempore. Atqui tempus neq; ſm quantum tempore definitur, quippe non dicamus, annum anno definiri. Item neq; ſm qualitatem tp̄s tēpore definitur, qr̄. tempus nō omnino eſt celerius, vel ſegnius. Nam dies die celerior non eſt, vel ſegnior.

At nihil impreſentia interſit, ſi dixerimus motum vel mutationem.

Quoniam velut de mutatione rōnē exercuit, & non omnis mutatio eſt motus (Ipſi nanq; non dicebant mutationem eſſe tempus, ſed motum) propter hæc inquit nihil intereſt ſiue idem ſit motus & mutatio, ſiue non, qm̄ velut ſint idem motus, & mutatio, ſic vtimur nominibus. Nam oſtenſurus eſt in ſequentib. libris, ꝙ in plus ſe habeat mutatio, quàm motus. Nā generatio & corruptio mutationes, quidem ſunt, motus autē minime.

At uero non ſine mutatione tempus eſſe videtur.

Quoniam etſi tempus non eſt motus neque mutatio, attamen ſine motu & mutatione non eſt.

Nam cum ipſi nihil mente mutamur, aut latet nos eſſe mutatos, non videtur nobis tempus fuiſſe.

Ideſt qn̄ mouemur quidem, & mente non concipimus aīaduertimusq; ꝙ ipſi mouemur, nō vr̄ nobis fuiſſe tp̄s. Quum autem ſciuerimus animaduertimusque motum, ſtatim & intelligentiam temporis accipimus.

Quemadmodum neque hiſce acciderat, quos fabula tradunt dormiſſe apud Heroas, quam primum fuerunt experrecti. Nam coni ungunt ipſa momenta prius inquā ac poſterius unumq;, faciunt excipientes medium tempus ob ſenſus occupationem, Perinde non aliud atque aliud, ſed vnum idemq; nunc eſſet, tempus ſane non eſſet. Sic & cum lateat aliud atque aliud eſſe, medium ipſum non eſſe tempus videtur. Quod ſi tunc ſit, vt tempus non eſſe arbitremur, cum nullam diffinimus mutationem, ſed in vna, & indiuiſibili aīa manere uidetur, cum vero ſenſerimus, & diffinierimus mutationem, tūc tempus fuiſſe dicimus, patet tempus ſine motu mutationemve non eſſe. Quod quidem igitur neq; motus, neq; ſine motu tempus eſt, patet.

Quandam fabulam accipit in exemplum, ſert quoſdam ægrotantes ſeceſsiſſe in ſardis ad Heroas, & curatos eſſe, & cum iuiſſent duobus diebus deinceps ſopitis ſenſibus accubarunt, deinde à ſomno experrecti putauerunt illud tempus fuiſſe vnam horam, qua apud Heroas ſteterūt. Quemadmodum igitur illi (inquit) quos fabula inquit non animaduertentes periodos vniuerſi & circulationes quibus dormierunt, neque tempus, ꝙ ſimul elapſum erat ſentiebant, econtra non percipientes tempus, neque motum percipiebant, ſed exiſtimabant vnum & idem momentum eſſe quando dormierunt, & quando ſurrexerunt. Perinde atque non eſſent differentia nunc, ſed vnum & idem, ac tempus non eſſet. Nam quemadmodum cum videtur vnum nunc eſſe nec tempus eſſe, nec motus videtur: Ita in vno ſecundum veritatem cum fuerit, neque tempus, neque motus erit, ſi autem hoc ita ſe habet, vel prorſus inter ſe eadem ſunt motus & tempus, vel tēpus eſt aliquid motus. Si ergo demonſtratum eſt tempus non eſſe motū, igitur neceſſe eſt ipſum aliquid eſſe motus.

Quoniam quid ſit tempus quærimus, hinc ordientes ſumamus quidnam ſit ipſius motus. Nam ſimul motum & tempus ſentimus.

Quoniam (inquit) propoſitum nobis eſt inuenire qd ſit tempus, & ſermo ratioque hactenus declarauit tempus neceſſario eſſe aliquid motus, hinc ergo exordientes & hoc accipientes idipſum quæremus, quid nam ſit ipſius motus tempus, nunquid aliqua affectio, vel accidens, vel aliquid aliud. Nam ſimul percipimus motum, & tempus. Nam repetit rurſus eandem rationem, quoniam tempus ſimul cum motu vicisſim intelligitur.

Etenim ſi tenebræ ſint, & nihil per corpus afficiamur, & motus aliquis ſit in anima, mox ſanè tempus quoddā ſimul fuiſſe videtur. Atqui cum tempus aliquod fieri videtur; ſimul & motus fuiſſe videtur, quare vel motus, vel aliquid motus tempus eſt, quoniam igitur motus non eſt neceſſe eſt aliquid motus ipſum eſſe.

Quod non ſolum percipientes corporalem motum mox in notitiam tēporis veniamus ſed etiam ſi nullos motus corporales conciperemus conſentiremusq;, & omnes ſenſus quieſcerent & anima ſolum ſuā vim imaginandi moueret, ſtatim rurſus cum tali motu tempus ſimul intelligeretur. Hoc autem eſt argumentū ad maius. Nā ita tempus ſimul cum motu intelligitur, quod quanquam extrinſecus nullum motū ſentimus cui tp̄s prorſus ſimul adeſt, & animi mutationem cū ſentimus hac rōne ſtatim tp̄s vna percipimus; Sic tp̄s aliquo modo ſimul eſt cum motu naturali innatumq; eſt. Quēadmodum ergo cum motu ſimul intelligitur tp̄s, ita ecōtra intelligentia temporis introducit notitiam motus. Nam vt dicebam ſi tp̄s animaduertimus præteritum, ſtatim percipimus magnam lectionē nos feciſſe ac diu nos dormiſſe, vel quodam alio motu nos motos fuiſſe.

Cum autem id quod mouetur ex quodam in quiddam moueatur, & omnis magnitudo ſit continua, motus profecto magnitudinem ſequitur. Quia nanque magnitudo continua eſt, adeo & motus continuus eſt.

Cum confutauerit veterum rationes, hic vult ſuam opinionem afferre de ipſo, ſed prius accipit quoddā aſſumptum, quod motus ſit continuus. Probat autē hoc in hunc modum. Inquit omne quòd mouetur ex quodam in quiddam mouetur. Hoc.n. verum eſt in omni motu, ſed etſi de omni motu hoc ſit verum, ipſe tamen exercet rationem in motu ad locum. Si ergo motus ad locum eſt ex quodam in quiddam, igitur in magnitudine mot' eſt, quippe ſi motus eſt ex aliquo in aliqd, neceſſe eſt aliquā magnitudinem intercipi, quare motus ſm locum in magnitudine eſt, ſed oīs magnitudo eſt continua igitur in continuo motus eſt, quod autem in continuo mouetur, id motu continuo mouetur, igitur motus ſm locum eſt continuus. Eſt igitur continuum primo in magnitudine, & per magnitudinem in motu. Rurſus qm̄ in continuo eſt prius & poſterius, & propter id prius & poſterius in motu ſunt. Nā vt ſe habet magnitudo ita ſe habere motum neceſſe eſt, cum igit in magnitudine fuerit prius & poſteri', & in motu hęc eſſe neceſſe eſt, igitur in motu ſunt prius & poſterius, qm̄ igitur non aliter venimus in cognitionem temporis, quàm venientes in cognitionem motus, & in motu eſt quædam pars prior, quædam poſterior, conſtat ergo nos ex poſteriore, & priore motus venire in cognitionem prioris, & poſterioris temporis. Nam ſi conceptione notitiaq; motus deducitur tempus, conſtat ſane vt in priore & poſteriore motu tempus ſimul capietur & intelligetur, igitur & tēporis erit aliquod prius, & aliud poſterius. Nā vt ſe habet motus, ita ſe habere tempus neceſſe eſt, quippe vnum alterum vicisſim comitetur. Verum prius & poſterius non ſunt idem cum motu. Nā ſubiecto prius & poſterius in motu nihil aliud eſt, quam motus, ſed rōne & reſpectu alia eſt ratio motus & alia prioris & poſterioris. Porrò non ſolum in motu prius & poſterius inuenitur, ſed etiam in quibuſdam alijs, ceu in numero. Nam vnitas prior eſt dualitate, & proemia præcedunt narrationem, & elementa ſyllabis ſunt priora, igitur non ſunt dictu idem motus & prius ac poſterius. Vnde in notitiam temporis ſimpliciter non venimus, quādo motum ſimpliciter intelligemus. Neq;.n. ſi alterationem ſimpliciter intellexero, vel lationem, mox ſimul intelligam tempus, ſed qn̄ & prius & poſterius in motu intellexero, tunc tali notitia, mox vna temporis intelligentia deducitur, Nam qn̄

(inquit)

(inquit) prius & posterius in motu intellexero, tunc intermedium tempus dico esse, quippe intelligens principium & finem motus tps intercipi dicam, quare inquit si qn numerabimus motum, & dicemus aliud esse prius eius, & aliud ẽm, tunc & tps esse dicimus, vt igitur tempus esse numerus motus ẽm prius & posterius. Verũ tẽpus non omnis motus est numerus, qm neq; alterationis, neq; auctionis est sed motus ẽm locum, & eiusdem non omnis, sed ordinati & regularis. Nam licet tempus metiatur omnem motum, tñ primo mensurat motum ordinatum, & certum & per illum reliquos. Dies.n. hora mensis, & annus metiuntur periodum & conuersionem sphæræ inerrabilis, per hunc autem tempus & omnem aliũm motum metitur, quare eiusdem motus tẽpus est numerus, igitur inquit motus non est tempus, sed numerus motus. Quod autem hoc sit tempus, ostẽdit ex syllogismo hũc in modum, omne plus & minus numero discernitur, sed plus & minus tempore discernitur, & hoc est motus, igitur tempus est aliquis numerus. Numerus autem cum duplex sit, alter numerans, alter vero vt numeratus, cum etiã vrceus ligneus duplex & modius, qui velut metiens est, alter aũt velut mẽsuratus, quo pacto dicimus ergo tps esse numerum, aut numerantem, aut numer atum: Inquit igitur tps non esse numerũ numerantẽ, sed numerum numeratum. Nam si numerus numerans est in aĩa nr̃a, & tempus est extra nos, igitur tempus non est numerans, sed numeratus.

Nam quantus est motus, tantum & tempus semper fuisse videtur.

Si ergo tps cum motu intelligitur, merito vt se hẽt motus, ita se habet & tps, quare & si mult' motus erit, etiam multum tempus esse necesse est, & si paucus, exiguũ quoq; erit tps. Si autem paulo ante dixit, quod velocem dicimus motum qui multus fit, in paruo t pe, perinde ac sit multus motus, & exiguum tps, qũo non dicit contraria & sibi non constat. Soluitur, quia illis verbis non dixit de motu faciente tps, sed de quouis motu: Hic autem dicit de motu faciente tempus, quod quantus extiterit motus, tantum necesse sit tempus esse.

Obiectio.

Solutio.

Atqui prius & posterius in loco primo est, qua positione determinantur.

Inquit prius, & posterius primo est in loco, per locũ autem in motu. Vocat autem & dicit locum magnitudinem in qua fit motus. Nam quæ mouentur ẽm locũ, in magnitudine mouentur. Verum inquit prius & posterius loci sunt ẽm positionem partium. Nam magnitudines sunt de numero habentium positionem, dicẽs autem quæ positione determinantur, nõ assignauit oppositam partem, sed quia dixit prius & posterius in motu habere proportionem ad magnitudinem, qũo non dixit prius & posterius in motu. At sub silentio illud ptransiens intelligere permisit, q nõ positione se habet motus, qm motus non est partium habentium positionem, quippe prius non permaneat adueniẽte posteriore, sed influxu sunt prius & posterius quæ habẽt pportionem priori & posteriori magnitudinis, & hæc inqt esse in motu, quoniam in priore parte magnitudinis, motus factus illa prior est, & in secunda secundus. Qđ vero locum pro magnitudine dixerit, significauit ex his quæ subiunxit & inquit.

Cum vero in magnitudine sit prius & posterius, necesse est & in motu esse prius & posterius iuxta proportionẽ eorum quæ ibi sunt.

Quod quidem supra dixit in loco, hic dicit in magnitudine, forte dicens huic prius & posterius in loco primo competere.i. magnitudini. Verũ qua de cã dicimus ex magnitudine motũ habet prius & posterius, & non econtrario ex motu prius & posterius inesse magnitudini. Nam quod per motum magnitudo habeat prius,

Dubitatio.

& posterius hinc patebit. Nam si in eadem magnitudine recta aliqua duo mouerentur, Vnum ex altero extremo incipiens, aliud ex contrario, profecto non eandẽ primam magnitudinis partem vnumquodq; habebit, sed vnicuique eorum, quæ mouentur, est prima magnitudinis pars, vnde cœpit motum facere, quod quidem & in his quæ mouentur. Secundum naturam videre licet. Nam si lapis ferretur deorsum, & ignis sursum per eundem aerem, aeris pars alteri est prima, quæ reliquo est extrema, quare ex ipso motu vnicuiq; definiẽ prius, & posterius, qũo igiẽ inquit Arist. in magnitudine primum esse prius, & posterius. Dico igiẽ q penitus prius & posterius sunt in motu pp magnitudinẽ, quare sublata magnitudine necessario tollit motus, non tñ si tolleret motus, magnitudo sublata foret, vt igiẽ mot' est pp magnitudinẽ, ita ẽt q sunt in motu habebunt esse p magnitudinẽ, sed huic insunt prius & posterius, igiẽ & hæc habebũt esse per magnitudinẽ, quocirca igiẽ forsitan dixit prius & posterius primo esse in magnitudine.

Solutio.

At vero & in tempore prius & posterius est, quoniam alterum ipsorum semper sequitur alterum.

Quoniam & tempus sequitur motum (inquit) & motus est in tempore, merito cum prius, & posterius sint in motu, & in tempore erunt prius & posterius.

Est autem prius & posterius in motu, quod quidẽ cum est, motus est ratione tamen & ipso esse diuersum est, & non est motus. Atqui tempus quoque cognoscimus motum priore posterioreve definientes. Et tunc dicimus fuisse tẽpus, cum prius posteriusq; in motu sensimus.

Hoc idem, inquit, prius & posterius, quod quidem in motu ac tempore conspiciuntur, subiecto sunt. Nã inquit, quod quidem cum est, nihil aliud est q̃ mot' tñ definitione & respectu sunt diuersa. Quemadmodum ascensus & descensus sunt idem in subiecto, quia eadẽ scala est, sed rõne sunt diuersi & non sunt ipsa scala, ita prius qua prius, non est motus, cum etiam in alijs sit, q non sunt motus, ceu in numeris: Nam si absq; motu nõ speculamur prius & posterius. Nam animo rõne mutãcis ab hoc in hoc ita dicimus esse prius & posterius. Nã si non mutaremur ab hoc in hoc, neq; notitiam & intelligentiam prioris & posterioris haberemus, attamẽ alterum est, prius, & posterius à motu. Nam prius & posterius quatenus vtrunq; motus est, non differunt, differunt autem eo quod vnum præcedit, & alterum aduenit. Verum hæc aliquid aliud sunt, & non motus, sed velut aliqua passio motus, si autem prius & posterius nõ in partibus ipsius motus acceperimus, sed in ipsis terminis & mutatis ratio apertior erit, quoniam ambo sunt in subiecto motu, quanquam ab eodem sint diuersa, quemadmodum puncta lineæ, & superficies corporis.

Definimus autẽ ipsum eo quod aliud & aliud ipsius accipimus, & aliquod alterum intermedium ipsum esse putamus. Nam quando extrema alia à medio intelligemus esse, & animus ipsa duo nunc dicit aliud prius, & aliud posterius, tunc & hoc ipsum tempus dicimus esse.

Prius (inquit) & posterius definientes in motu, ita in cognitionem temporis venimus. Nã cum fuerit in ipso prius & posterius (vt diximus) qñ hoc definiuerimus, & dixerimus aliud quidem esse nunc in quo cœpit motus, & aliud in quo cessat, intermedium sanẽ horum diuersum ab extremis hoc dicimus esse tempus, quemadmodum intermediũ mutatũ prioris & posterioris dicimus esse motũ. Nam vt pũctis definitũ linea est & mutatio motus, ita & momentis & nũc definitum est tempus.

Nam quod definitur nunc momentisve, id tempus esse videtur & supponitur.

Cum tempus non constet momentis, quippe nõ sit duo nunc quæ se habeant deinceps, sed definitur & terminatur ab ipsis cum non sit intermedium nunc sed

tempus,

tempus, propter hoc inquit, ꝙ hoc modo supponitur, .s. ꝙ omne intermedium duorum momentorum sit tẽpus. Nam hoc demonstrabit in sequentibus libris, qđ nulla magnitudo componiť ex indiuisibilibus, neq; linea ex punctis, neq; motus ex mutabilib. neq; tẽpus ex nunc. Itẽ neq; latitudo ex non latitudinibus .s. ex lineis superficies, neq; altitudo & profunditas ex non profunditatibus, dico inquam ex superficiebus corpus.

Cum igitur ipsum nunc & vnum sentimus, & non, aut prius in motu posterius ve, aut vt idem quidem, prioris uero cuiusdam posterioris ve, tempus nunc nullum fuisse videtur, quod neq; motus, sed cum prius & posterius sentimus, tunc & tempus dicimus esse.

Siue inquit non duo nunc sentiamus, siue vnum quidem quod non fiat in priore & posteriore quodam, nõ vř nobis tempus fieri. Nam & si fuerit vnum nunc & intellexerimus esse ipsum mobile, quod interdum in alio quodam, atq; interdum in alio fit, & ita tp̃s intelligim⁹, vel igitur hoc inquit. Prioris vero & posterioris cuiusdam .i. in quodam priore & posteriore factum. Nã hoc est spacium cuius in alia parte nunc fit, tp̃s est, vel vt accipiamus idem nunc subsistens ac manens, duas tñ rõnes recipiat, aliam principij, aliam vero termini & finis quare prioris finis & terminus, posterioris autem principium. Hæc .n. quorum idem nũc finis & terminus est tp̃a sunt. Nam quod simpliciter ab ipso nunc desinitur, tp̃s est. Inquit igitur siue duo nunc, siue vnum senserimus, ꝙ aliam & aliam rõnem suscipiat quippe nihil inter sit, siue aliud & aliud sit numero prius & posterius nunc, siue idem sit numero, & fluat tñ vt aliqñ in alio, quodam sit, & interdum in alio, certe ₰m diuersitatem horum fit nobis tp̃is intelligentia. Si autem vnum nũc penitus subiecto & rõne intellexerimus, tunc intelligẽtiam temporis nõ obtinemus, quemadmodum neq; ij, qui dormierunt in sardis, propter hoc inquit tempus, fuisse non vř, quoniam neque motus est. Nihil enim ꝓrogatio est, at omnis motus in prorogatione fit.

Hoc enim est tempus, numerus motus, per prius, & posterius.

Cum dixerit quid sit tempus, definit ipsum, est autẽ numerus, motus, verum non ipsum numerãs, sed prius & posterius motus numerata, hoc tempus est.

Non ergo tempus est motus, sed quo numerum motus, ipse habet.

Illud, sed quo numerum ipse motus habet, id est, sed quo numeratur motus. Nam id quod est numeratum motus, hoc est tempus, non qua motus est, sed qua numeratur per prius, & posterius.

Huius quoque indicium est. Nam plus & minus numero discernimus, Plurem minorem ve motum tempore, tempus igitur est quidam numerus.

Quod sit tp̃s numerus motus .s. numeratus & nõ numerans. nã hoc deinceps demõstrabit, ꝓbat hoc modo in tertia figura, oẽ plus & min⁹ discerniť numero, aliqđ plus & minus discerniť tp̃e, nã plurem minoremve tp̃e motum discernimus, igitur tp̃s est aliquis numerus.

Cum vero duplex sit numerus. Nã & id quod numeratur ac numerabile, & id quo numeramus numerum dicimus: id quod numeratur non id quo numeramus est tempus Sunt autem id quo numeramus, & id quod numeratur diuersa.

Ponderatio verborum.

Qm̃ dixit tp̃s esse numerum motus, & numerus multifariã dř, numerat quot modis, & quo significatu tp̃s sit numerus motus. Verum dicens dupliciter dici numerum tres significatus dicere vř, numeratum numerabile, & id quo numeram⁹, sed dicimus quod duo priores significatus pro vno posuit, vnum in quam illius, quod actu numeratur, & alterius quod potentia numerabile est. Vel vt apertius ostenderet, quid dicat numeratum, subiunxit numerabile, ipsum aũt est res mensurata, ceu decem equi, decem canes. Cum igitur numerus dicať dupliciter, dicimus tempus esse numerum, vt numeratum.

Dubitatio.

Dignum autem dubitatione est, quo nam pacto dicentes tempus esse cõtinuum dicamus ipsum etiam esse numerum, nam numerus est quantitas discreta, at impossibile est idem esse continuum & discretum.

Solutio.

Dicimus igitur quod si tempus foret numerus numerans, ipsum esse continuum non posse, cum autem nõ sit numerus numerãs, sed numeratus, nihil ꝓhibet ₰m aliud esse cõtinuum, & ₰m aliud numerum. Nam quo est mẽsura motus continui, hac rõne continuus est, quo vero habet prius & posterius, hac rõne numerus est. Equidẽ non est impossibile, neq; inconsuetum etiam cõtinuis numerum dicere, nam dicimus lignum habere decẽ vlnas, & iter habere decem stadia, tñ hæc continua sunt, quæ quatenus possunt à nobis ₰m partes diuidi, hac rõne de ipsis numerum prædicamus, quare natura de his continuum prædicatur, positione autem ex nostra intelligẽtia numerus.

Alia dubitatio.

Rursus dubitatione dignũ est, qũo inquiat tempus esse numerum non, velut mensurantẽ sed velut mensuratum. Atqui motum nihil aliud mensurat, q̃ tempus, mensuram igitur motus dicit tempus esse.

Solutio.

Dico igitur etiam ad hoc, qm̃ & si dř motum tempus mensurare, attamen & ipsum metitur ab ipsa anima, & pro mensuratur tempus, & mensuratur deinde mensurat, quod autem duntaxat mensurat, & nequaq̃ mensuratur id necesse est solum esse discretum, & nullo pacto continuum, quare & si tempus diceretur mẽsurare motum nihil ex hoc absurdi accidet rõni. Item hoc mõ dř tp̃s mensurare, quemadmodum si duo ligna æqualia inter se apposita vno mẽsurãte dicere quispiã ꝙ mẽsuratũ, & ipsum mensurauit appositum, nã quantum hoc tm̃ & illud hac rõne, igitur & tempus dicimus mensurare motũ, qm̃ simul sunt, & simul extẽdunť, & ꝓroganť, quãtum igitur erit alterũ, tm̃ & reliquũ erit.

Atque vt motus alius est atque alius est, sic & tẽp⁹.

Quod solius motus tp̃s sit numerus, & nullius alteri⁹ ostendit ẽt per hoc, nã (inquit) vt alius atq; alius est motus sp̃, ita & tp̃s quod est eiusdem numerus sp̃ aliud atque aliud est. Atqui oĩa alia cum semper eadem sint, & numerus semper, idẽ est, quare si tempus aliud, & aliud semper est, & est alicuius prorogationis tempus, numerus, igitur solius motus tempus erit numerus.

Tempus autem omne quod est simul idem est. Nam ipsum nunc idem subiecto. Esse autem ipsius diuersum est.

Simul vbiq; acceptũ vniuersum tp̃s hoc vnum & idẽ est. Nam oĩs motus prius & posterius mensurat, nõ tm̃ vt alterationis, vel auctionis, sed prius, & posterius eorum qui fiunt motus idem sunt, ergo & tp̃s idem erit. Hoc tñ non amplius de motu conuenit dicere, quippe nõ sint simul motus sed alij sunt nõ mõ numero diuersi, sed etiam specie quidam nanq;, & si specie ijdẽ ceu, ij quibus sphæræ circumaguntur, attamen numero nõ sunt idem, tñ tempus vbique vnum & idem numero, quare & hac rationem profecto tp̃s non est motus, sed numerus motus. Quod autem idem sit, & vnum vbiq; tempus probat, ex ipso nunc & momento. Nam nunc ₰m sui naturam vnum est vbiq;, licet ratione differat. Nam aliter accipitur vt prius & aliter vt posterius, veruntamen vt prius vnum & idem vbique est, similiter etiam, vt posterius, si ergo nunc est genitiuum temporis, & hoc est idem vbique, patet etiam tempus vbique vnum & idem esse, & natura, & numero.

Ipsum autem nunc tempus metitur, vt prius atque posterius est. Et nunc tum est idem, tum non idem. Nam vt est quidem in alio, atque alio differt. Atque hoc pacto est ipsum nunc. Subiecto vero est idem quatenus vbique, est idem. Nam vt motus sequitur magnitudinem dicitur: hac

ratione

ratione & tempus ut diximus. Et similiter punctum id quod fertur quo motum cognoscimus sequitur, & prius & posterius. Hoc nanque cum est, idem est. Est enim aut punctum, aut lapis, aut aliquid aliud tale. Ratione vere diversum, perinde atque sophistae Coryscum in lyceo, & Coryscum in foro esse sumunt esse diversa. Et hoc igitur, ut alibi, atque alibi est diversum.

A principio fuit haec dubitatio cũ deste rebat, an tempus esset.

Qm̃ in superioribus dubitauit circa nunc, nunquid vnum & idem sit prius cum posteriore, vel diuersum: Deinde demonstrabit vtrunq; absurdum: Nam siue idẽ foret omnia contemporanea, & in eodem tpe esse necesse est, siue non idem, qm̃ non aptum est suapte natura prius manere adueniente posteriore, pfecto necesse est corruptum esse, & siue in seipso, siue in alio, nunc vtrunque est impossibile. Qm̃ ergo hoc erat maxime cã paralogismi ipsa diuisionis imperfectio, p p hoc reliquum diuisionis hic adfert. Nã prius nunc neq; simpliciter idem est cũ posteriore, neq; simpliciter diuersum, sed partim idem, partimq; non idem, hoc autem ptermissum fuit ob occultationem paralogismi. Hic autem ipsum ponit, vt soluat illam dubitationem, qm̃ substantia idem est prius cum posteriore, respectu autem non idem neq; rõe. Nam aliud est idem esse prius, & aliud est esse posterius. Et queadmodum inquit, & sophistae aiunt alium esse coryscum in liceo, & alium in foro ac rõne vere dicentes, qm̃ non est idem, vt idem hic sit & ibi, igitur & nunc momentumve, si quis vnum & idem esse numero dicat, cuius fluxu tempus fiat, non accidet ea quae prius facta sunt eadem esse cum his, quae modo geruntur. Nam licet sint in eodem, non tñ eodem modo se habente, qm̃ non eadem sunt vel simul ea quae fiunt tractanturq; à corysco in lyceo existẽte, & in foro, ceu si hic ipse calesieret, ibi vero frigesieret, vel aliquid tale pateret. Siue ergo vnum & idem numero poneret nũc esse, nihil dictorum absurdorum accideret qm̃ idẽ habitu, & rõne esse non ponitur, siue substantia eadẽ esset, prius & posterius nõ essent numero idem, quod quidẽ est magis verum, multo magis nullum absurdum eorũ accideret, quomodo autem se habeat nunc ad fieri, & corrumpi in sequentib. libris demonstrabit, qm̃ idem, & pleraq; alia momento, & sine te pe sunt, vel non sunt, neq; per gñationem adesse deducta, neq; p corruptionem in ipsum non esse. Caeterum veniamus ad textum. Et nunc tum est velut idem, nam dicens idem tũc partim idem esse.i.subiecto, sed esse eidẽ diuersum, ex quo (vt dicebam) dictam dubitationem soluit, quõ idem atque non idem sit nunc ostendit, nam quatenus (inquit) in alio & alio esse accipitur, hac rõne alterum, atq; alterum prius & posterius. At accipitur in alia, atq; alia parte motus. Secundum autem hoc inquit erat eidẽ & nũc esse, nam momentum indiuisibile est. Id autem ꝙ indiuisibile est simul esse in pluribus. non põt, sed partim in eodem est, & partim in eodem nõ est, quare pulchre dictum est, ꝙ ea rõne esse habet, quia aliud & aliud accipitur, nõ.n. est dicere eo quod simul est in eodem & in eodem hac rõne, & diuersa sunt prius & posterius, qppe eidem aliud sit in hoc esse, & aliud in hoc, hac igitur rõe diuersum est prius nunc à posteriore. Cum autem dicit quatenus vbiq; est idem.i.subiecto, deinde hoc pbare volens subiunxit, nam vt motus sequi magnitudinem dr, hac rõne & tẽpus, vt diximus. Et similiter punctum id ꝙ fertur quo motum cognoscimus, & prius & posterius in ipso, nam dixit in superiorib. motum sequi magnitudinem, & hac rõne tps sequi, nam eo quod in magnitudine prius & posterius sunt & adhuc cõtinuũ etiam in motu sunt prius & posterius & cõtinuatio, & per motum in tpe, nisi quia prius & posterius positione in magnitudine sunt propterea, quia à quauis parte poterat sumi principium, in motu autem, & tpe nõ am plius hoc modo, quippe in his posit prius fieri posterius, sed non econtra posterius põt fieri prius, quemadmodum igitur haec (inquit) sese comitantur, ita & ea q̃ sunt productiua horum & efficientia, hoc autem significauit dicens. Et similiter punctum id ꝙ ferr qun motum cognoscimus, nam punctum est magnitudinis effectiuum, quippe punctum fluens, efficiat lineam, prima autem magnitudo est linea, & motus effectiuum dr esse id ꝙ ferr, qm̃ vt fiat motus ex Athenis ad Thebas cã est id ꝙ fertur, siue homo fuerit, siue quoduis aliud. Itẽ vt fiat motus ex Ariete in Taurum cã forte est Sol, cum hoc motu moueatur, vel aliquod alterum astrum, hoc quoq; mobile cognoscitur motus, qppe motus p se ignotus eo ꝙ mouetur certe cognoscatur, nam cęli motum & orbiculationem quae fit ab eodem in idẽ nõ alio quodam cognoscimus q̃ ipso coelo, nam eo ꝙ videmus eandem ipsius partem his fieri in ipsa orizõtis parte tm̃ motus elapsum fuisse cognoscimus. Sic etiã nunc effectiuum temp⁀is est. Nam fluxus eius efficit gñatq; motum, si ergo vt punctum se habet magnitudinẽ, & ꝙ mouetur ad motum, ita & nunc ad tempus, & punctum vnum & idem gñat magnitudinem. Nam productione plurium punctorum nõ fit linea, sed vno fluxu. Item & id ꝙ mouetur cum vnum & idem sit gñat motum, certe consequẽs est etiam nunc cum vnum & idẽ fuerit generet tempus, quippe tempus nnn fiat ex multis appositis coniunctisq; mnmentis inter se, qm̃ nõ cõponitur ex nunc & momentis tempus, sed vnius fluxu fit. Nam cum accipitur idem nunc prius, & posterius tunc tempus est. Quemadmodum igitur id ꝙ mouetur quod quidem aliquando vnum & idem existẽs est, qm̃ vel lapis, vel homo, vel sydus, vel quippiam aliud est cũ in alio atq; alio fit atq; accipitur hac rõe diuersum est. (Nam vt dicebã aliud est Socrati dnmi esse & aliud versari in foro) sic plane & ipsum nunc subiecto & substãtia idẽ est priori posterius, sed quia alterum est esse pri' & alterũ est posterius esse, hac rõne diuersum est. Exēpli & declarationis cã vt demonstraret, quõ idem dicimus subiecto & rõne differẽs commemorauit dictum Sophistarum. Nam illi accipiẽtes alterum esse corysco in foro esse, & alterum esse in lyceo, transferebant hanc differentiam per accidens, & ẽm rõnẽ ad subiectũ. Nã inquiunt si aliud est corysco in lyceo esse, & aliud in foro, igit corys cus ipse à seipso alter est. At nõ necesse est si ẽm rõnẽ esse quippiã alterũ & ẽm accidẽs, iã idẽ esse subiecto alterum, qm̃ & scala vna & eadẽ est cum sitrõ ne dinersa atq; altera. Nã aliud est eidẽ cũ sit ascẽsus, & aliud cũ sit descẽsus, sic igit & nunc est alterũ rõne atq; diuersum cum prius esse & posterius, sed subiecto idẽ.

Aduerte is intelligit per aliquod alterum astrũ planetam, s. austrũ ertiã quenti Planeta singuli sub Zodiaco 1 signis duodeci mouentur quorũ signorum q̃ libet in lõgitudine trigin ta gradus hẽt in latitudine duodeci vtrũ que à linea Ecliptica sex gradus. Et hoc sit qa ille solũ octo sphaeras dat vnde nõ erit alius motus in Zodiaco q̃ planetarum.

At ipsum nunc sequitur id quod fertur, perinde atque tempus sequitur motum. Nam ipso quod fertur cognoscimus prius posteriusve in motu.

Cum dixerit motum sequi magnitudinem, & tẽpus motum, & similiter pũctum id quod fertur, ac deinde interseruit rõnem Sophistarum, in his modo reliquum adiungit, quod nunc sequitur id ꝙ fertur. Nam in eo ꝙ id quod fertur in priore & posteriore quodam accipitur, & eius mutationes numerant, hac rõne nunc substentiam habet. Quod autem nunc sequatur id ꝙ fertur significauit dicens. Nam ipso quod fertur cognoscimus prius & posterius in motu. Nam vt oẽ tps sequitur oẽm motum & simul extenditur cum illo, ita & nunc cum ipso qnod fertur. Nam proportionem habẽt vt se habet id ꝙ fertur ad motum ita se habet & nunc ad tẽpus, quare & alternatim & mutata proportione, vt se hẽt motus ad tps ita & id ꝙ fertur ad nunc & momẽtũ ipsum, si ergo id ꝙ ferr vnum & idẽ est quũ est, siue pũctum, siue lapis, siue quoduis aliud. (Nam differt rõne in alio atque alio fieri) tale etiam nunc prorsus erit.

Argumentum à commutata proportione.

Prius

Prius vero & posterius vt numerabile est ipsum nunc profecto est. Quare et in his quum est nunc, idem est. Nã prius aut posterius est in motu ipse autem esse, diuersum est, prius nanq; et posterius vt numerabile est ipsum nũc.

Cũ dixerit ꝙ prius & posterius cognoscimus, in motu per id ꝙ fertur, adiecit, prius vero & posterius vt numerabile est ipsum nunc concludens etiam, his nunc se qui comitariq; id ꝙ fertur. Nam si prius & posterius sequũtur id ꝙ fertur in motu, & prius & posterius in motu ipsum nũc est (Nam quatenus prius & posterius, numerabile) nunc sequeret id ꝙ fertur, & ita reliquum ꝓpositum introducit, dico.s. ꝙ nunc idem subiecto sit, & rõne aliud atq; aliud. Nam dixit quare & in his pro & in ipsis nunc & momentis. Nam vt punctum est generatiuum lineæ vnum & idem subiecto, & id ꝙ ferẽ generatiuum est motus, ita & nunc tpis gñatiuum est.i. quum nunc fuerit & subiecto vnum existit & est, tunc vnum idemq; est, & deinde quid est subiungit. Nam (inquit) prius vel posterius in motu q̃m idem prius & posterius sunt subiecto in motu, cum & in motu id ꝙ ferẽ sit idem licet esse sit diuersum, i. ẜm rõnem. Nã in motu prius & posterius non vt numerata sunt, neq; vt priꝰ & posterius, subiectum est ipsis nunc, hoc aũt idem est cum velut prius & posterius accideretur, & cum velut differentia motus, tunc aliud & aliud ẜm rationem, ꝙ ppe eidem aliud sit prius esse & aliud posterius esse.

Et hoc maxime notum est. Nam & motus ob id quod mouetur, et latio ob id quod fertur nota est. Nam id quod fertur hoc aliquid est. Motus vero non est.

Cum velit in omnibus ostendere similitudinẽ nunc ipsiusq; momenti ad id ꝙ fertur, hoc adiecit. Item & ꝑ se vtile est considerationi de tempore. Nam ab re non est inquit, & temporis nunc maxime notum est. Nam de tempore solum nunc & momẽtum est & existit. Etenim motus cum suapte natura ignotus sit ipso ꝙ ferẽ sanè cognoscitur. Et nũc sequitur id ꝙ fertur, & quam rõnem habet id ꝙ fertur ad motum, eandem ẽt habet nunc ad tempus cognoscamus, q̃m & per ipsum ꝙ mouetur cognoscimus motũ. Quod vero latio cognoscatur per id ꝙ fertur, demonstrauit dicens. Nam id quod fertur hoc aliquid est, motus autem non. Nam id quod mouetur substantia est & subsistens, motus autem non subsistit sed habet esse dum fit. Nam mutatione eius, ꝙ mouẽ est essentia esseq; motus. Item si quod mouetur est subtantia, & motus est actio, & substantiæ in multis sunt clariores suis actionib. merito igiẽ noscitẽ motus ꝑ ipsum quod mouetur. Dicens autem. Nã & motus ob id quod mouetur, subiunxit & latio ob id quod fertur, vel idẽ geminatiõe vocabulorũ dicẽs, vel potius ex gñaliore & occultiore in magis spãle atq; apertius proficiscẽs. Nã & in alteratione nota est alteratio per id quod alteraẽ, sic aũt & in auctione & diminutione. Verũ aptissime in latiõe in ipso quod fertur, latio cognoscitur.

Aduerte duplex genus rerum quędam successiua q̃ habẽt esse dũ fiunt & quędam pmanẽtes. motus ergo est res successiua.

Est igitur tum idem id quod nunc dicitur semper tum non idem. Nam et id quod fertur sic se habet.

Velut conclusio prædictorum hoc est. Nam quod demõstrauit superius, hoc velut in conclusione nunc dicit, quippe vt id ꝙ fertur subiecto est idem, habitu sue ro & ratione diuersum, ita etiam nunc ipsum se habet.

Patet etiam nunc ipsum non esse, si tempus non fuerit, et tempus non esse si non sit ipsum nunc. Nam quemadmodum id quod fertur et latio simul sunt, sic et numerus eius quod fertur, et numerus ipsius etiam lationis simul sunt. Est enim tempus quidem lationis numerus. Ipsum autem nunc vt id quod fertur perinde, atque vnitas numeri.

Cum ostenderit tempus esse numerum prioris & posterioris in motu, & hoc est ipsum nunc (Nam in motu prius & posterius est ipsum nunc;) non ab re concludit sic q̃ non posse, vt ipsorum alterum sit sine altero. Nam si vt se habet id quòd fertur ad lationem, ita & nunc se habet ad tempus, neq; id quòd ferẽ aliquid esse ac tale põt, si non sit ipsa latio, & econtra neq; latio erit si non fuerit id quòd ferẽ, sic profecto & tps se habere ad nũc necesse est, & si alterum introduceretur, & reliquum introduci ac esse oportet, similiter si vnum tollereẽ, & reliquum vna tolleretur. Nam eodem modo se habet pũctum & linea, quippe sese mutuo introducãt, ac vnum cum destruiẽ simul & aliud destruatur. Nam quemadmodum id quod fertur & latio, ita numerus eius quòd fertur & numerus lationis se habent. Nam tempus est numerus lationis. Nunc autem vt id quod fertur se habet ceu vnitas numeri, igiẽ inquit nunc numerum esse eius, quod fertur, & tempus numerum lationis, quẽadmodum igiẽ simul vel sunt, vel non sunt id quòd fertur & latio. ita ẽt se hẽt numerus eius quòd fertur & lationis.i. nũc & tempus quæ vel simul sunt vel nõ sunt. Verum cum dixit. Est.n. tempus quidem lationis numerꝰ, decebat eum inducere atq; subiungere. Ipsum aũt nũc numerus, eius quod fertur: sed dixit nunc autẽ vt id ꝙ fertur. Quocirca verba occultiora fecit. Quomodo vero nunc sit numerus eius quòd fertur, subiunxit dicẽs ceu vnitas numeri. Vt.n. in numero vnitas rursus ac rursus accepta numerum numeratorum efficit cum sit ipsa indiuisibilis, ita & nunc cum sit indiuisibile velut vnitas rursus ac rursus acceptum tempus facit, quẽadmodum igiẽ tempus ex ipsis nunc factum mensurat motũ ita & nunc mensurat id quod mouetur, & est tẽpus numerus motus, & nunc numerus eius quòd fertur. Qũo autem tempus sit numerus lationis iam dixit. Nõ.n. vt numerans ipsam, sed esse habens numerando ipsam, numerat autem non quatènus latio est, sed quatenus in ipsa prius & posterius sunt. Non.n. ipsius motus tempus est numerus, sed prioris & posterioris quod est in ipso interuallum numerus eius quòd fertur nunc est nõ quatenus est id quod fertur, sed quatenus in priore quodã & posteriore accipitur. Nam prius & posterius sumpta per quæ mouetur ipsa sunt momenta & nunc. Nã nũc quo sol fit in Ariete, & rursus nũc quo fit in Tauro erit numerus eiusdem solis, tanquam in priore quodam & posteriore fiat ibi. Sic & in ipsis vnitatibus numeri. Nã quẽadmodum numeramus numerum vnitate, vel simpliciter numerabile quòd esset aliquid. (Nã decẽ equos & decem lapides vnitate numeramus. Nam per vnitates accumulantes ipsa numerabilia sic numeramus vnũ quodque.) Ita & id quod fertur ipso nunc numeramus & prius & posteriusque ipsius in quibus semper fit aliud in alio numerantes, ceu sol prius fit in Ariete & postea in Tauro, & prius in Tauro, quàm in Geminis, & posterius in Geminis & ita deinceps.

Aduerte quia hic non dicit tempus cõstare momentis sed esse factũ ex eo momẽto quod fluit.

Aduerte motum fieri planetarum in duodecim signis secundũ ordinem illorum.

Et praeterea tempus ipso nunc cõtinuum, atque diuisum secundum ipsum nunc.

Continuationis & diuisionis in tempore nunc inq̃t, esse cãm, quemadmodum est id quòd mouetur in motu, & punctum in linea. Etenim hic rursus vẽ eadem ꝓpositio, sed punctum potentia acceptum cã est continuationis lineæ. Continuum nanq; est id, cuius partes, ad vnum terminum communem copulantur. At potẽtia vnus est terminus, tamen si actu acciperetur, cã diuisionis lineæ foret, sed amplius vnũ non esset, sed duo cum vtrunq; terminaret vnam aliquam partem earum quæ diuisæ sunt. Nã vnum suapte natura est per quod fit ipsa diuisio. Nam oportet diuidẽs, per quod diuidit, vnum esse & indiuisibile, & propter quod trifariam diuisibile superficie diuiditur, quæ indiuisibilis est ẜm ꝓfunditatem, & ẜm quòd sit diuisio. Item superficies linea diuiditur, quæ ẜm latitudinem est indiuisibilis. Nã diuisio est latitudinis, linea deniq; puncto diuiditur, ꝙ est prorsus indiuisibile. Sed quum actu acciperetur in

linea

linea punctum, & diuideret ipsam, tunc duo puncta fierent duarum partium in diuisione termini. Similiter autem & id quod mouetur est continuationis & diuisionis in motu causa. Nam quia id ꝙ mouetur continuo, & sine interpollatione mouetur, continuus est motus, veruntamen si id ꝙ mouetur, quiete media interciperetur, tūc foret diuisionis cā in motu. At in his q̄ sunt subdita ortui interituiq; id ꝙ mouetur actu pōt stare, ceu is qui ex Athenis ad Thebas proficisceret, alicubi pōt, quiescere at stare inter eundem, & reliquum absoluere spacij, & ita id ꝙ mouetur sua quiete motum ex Athenis ad Thebas secuit. Sed in cœlestib. causa continuationis duntaxat est id ꝙ motu mouetur, & diuisionis, actu nunquam, nisi sola animi cogitatione: Similiter & nūc in tempore est causa cōtinuationis & diuisionis, sed solum continuationis semper actu, diuisionis autem solū ſm cogitationem. Si .n. primus motus cuius primo mēsura est tempus, non potest stare, neq; quiete intercipi, sanè constat neq; tēpus actu vnquam diuidi posse, sed sola cogitatione, dicimus nunc esse cām diuisionis in tēpore. Nā hoc dies diuidimus in horas, & mēses in dies, & annos in menses. Quod autem nequeat tempus actu diuidi, hinc quoque constabit qm̄ necesse foret multo prius stare motum, demonstratur nanq; ꝙ oēs duo motus deinceps statione prorsus & quiete intercipiuntur, & ꝙ nequeant duo motus diuisi deinceps continui esse, si hoc autem admittitur, & inter duo tpa q̄ mēsurāt duos motus erit aliquod intermedium, quod nō est tēpus: Sed inter oīa duo nunc cadit tp̄s medium, igit̄ tp̄s est, qn̄ nō esset tempus, quod quidem absurdum est, igitur actu non potest aliqn̄ diuidi tempus: sed sola cogitatione, quemadmodum diximus ab ipso nunc diuiditur.

Hoc enim comitatur lationem et id quod fertur.

Quemadmodum tempus & nunc sequitur cōtinuū esse tempus, & per ipsum nunc diuidi, ita hoc idem sequtur lationem, & id ꝙ fertur continuum esse motum ꝓpter id quod fertur, & diuidi ob ipsum. Similiter punctum & lineam hoc, sequitur vt prius diximus.

Etenim motus et latio vna est ipso quod fertur, quoniā vnum est et non cum est. Sic .n. interciperetur, sed rōne.

Cum dixerit motum & lationem vnam esse, eo qđ fertur, quomodo sit vna propter id quod fertur, subiūxit qm̄ inquit vnum est id ꝙ fertur & non quū est: Etenim interciperetur, sed ratione, i. si id quod mouetur vnum sit, si autem non solum subiecto. (Nam ea particula textus) cum est) hoc iudicat.) sed etiam rōne, tunc & motus vnus, cum per se id ꝙ mouetur vnum quidem existens posit intercipi, sic autem vnum erit id ꝙ fert, sed motus vnus & continuus amplius non erit, sed duo motus diuisi, si autem rōne sumeret. i. vt id ꝙ mouetur. Nam si interciperetur non amplius erit vnum rōe, sed duo. Nam aliud est ipsi cum est velut id ꝙ mouetur, & cum est velut id ꝙ quiescit. Si ergo & rōne vnum acciperetur, tunc vnus motus & continuus erit, quod quidem eidem inest propter id ꝙ fertur. Sic autem & punctum se habens vnam efficit lineam, & nunc vnum tempus, si vnum fuerit punctum, & vnum nunc subiecto & rōne. Nam si duas rationes punctum susceperit, & alterius fuerit terminus, & alterius principium, tunc etiam erunt duæ lineæ & punctum non erit cā continuationis, sed diuisionis. Si autem & rōne vnum fuerit. i. vt terminus solus cōis vtrisq; acciperetur, & si infiniti essent, tunc ēt linea vna erit & cōtinua. Et huius cā est punctū. Idem quoq; dicendum est de tempore & ipso nunc.

Distinguit etiam hoc priorem et posteriorem motum. Atque hoc accommodatur quodam modo puncto. Etenim punctum et continuat longitudinem et distinguit. Nam huius principium est illius finis. Verum cum hoc modo quispiam sumpserit, vt vno ipso tanquam duobus vtatur, nunc stare necesse est, si erit principium et terminus idem punctum fuerit. Ipsum autem nunc quia id quod fertur semper aliud atque aliud est.

Cum dixerit quod motus & latio ipso ꝙ fertur vna est, & ostenderit quomodo vna, quādo videlicet subiecto & rōne id ꝙ fertur vnum esse acciperetur: Nūc autem dicit quomodo est cā diuisionis motus. Nam quādo staret id ꝙ fertur, deinde rursus inciperet moueri, prior quidem motus accepit finem, & secundus principium, & duo essent motus, & non vnus, hac igitur rōne id ꝙ fertur est causa diuisionis. Atq; hoc accommodat quodammodo puncto. Diximus iam quomodo etiam punctum in linea est causa cōtinuationis & diuisionis. Adiecit autem quodammodo propter ea quod in magnitudinibus actu punctum diuidit lineam, nunc tamē nūquam actu diuidit tempus, quēadmodum diximus, neq; in cœlestibus id ꝙ fertur actu diuidit motum, sed solum ſm considerationem, vt iam diximus, hac igitur rōne differrent inuicem. Et posset etiam propter hoc esse additum illud (quodāmodo.) Verum ipse Arist, exponens cur adiecerit quodammodo, subiūgit. Etenim punctum continuat longitudinem & distinguit, & cætera. Nam in magnitudine & puncto idem punctū bis, acceptum & numeratum est, velut principium & finis & manēs. Nam cum sic bis accipitur vt alterius sit finis, & alterius principij, sic numerat magnitudinem et distinguit at ipsum nunc non ita se habet. Neq; .n. permanet prius nunc, neq; posterius, sed sequitur id ꝙ fertur. Ipsum nanq; ꝙ fertur in eo ꝙ aliud & aliud fit, nō pōt permanere, quare ipsum bis accipi non pōt, igit̄ neque nunc manet, neq; bis accipitur simul vt punctum, attn̄ duas recipere rōnes cum vnum & idem sit, nihil vetat. Nam ipsum nunc ꝙ diuidit diem à nocte, diei finis est, & noctis principium, quando (vt dicebam) diuidēs hæc tempora acciperetur cogitatione & non actu diuidēs.

Quare tempus est numerus, non velut est punctum idē principium et finis. Sed velut potius extrema lineæ.

Ex dictis inquit concludamus, ꝙ cum dicimus tempus esse numerum, & dr̄ numerus eo, quod numeretur prius ipsius et posterius: Hæc autem sunt ipsa nunc, nō ita ipsum numerum dicimus, videlicet ipsa nunc quæ in ipso sunt, quemadmodum punctum numerum dicimus, quando eundem bis accipimus, hoc autem est, qa partim habet rōnem finis, partim principij. Nam punctum habens aliquam positionem et manēs, et in re positionem habente et permanente subsistens pōt bis accipi. Nam non vetat vt accipi posit. At ipsum nunc nō potest bis accipi vt principium, atq; vt finis. Nam tempus in quo subsistit cum habeat esse dū fit, et fluit, non potest bis accipi idem nunc velut et principium atque velut finis. Nam hoc modo tempus rem stabilem esse faceremus. Nā si huius est principium, et alterius finis, diuideret tp̄s, duo tpa et totidē motus forent. At demonstrabitur duos motus esse cōtinuos non posse, sed prorsus quiete intercipiuntur, si ergo hoc in tempore fieri non pōt, igitur idem nunc bis accipi non pōt, sic ergo non possunt tunc ipsa numerus esse, vel tempus eisdem distingui, verūtn̄ vt extrema lineæ finitæ possunt esse. Nam extrema lineæ sunt duo puncta vtrinq; posita, q̄bus finitur in vtranq; partem, quæ sanè numerū habēt. Nam duo sunt extrema lineæ finitæ, nō ita autem duo, vt idem punctum bis acceptum sit. s. vt principium, et velut finis, sed vnumquodq; habet rōnem vnam termini et finis. Ita et nunc numerus est non vt idem bis acceptum sit, sed vt aliud, atq; aliud, et in alia atq; alia parte temporis. Etenim sic sunt duo lineæ vt in alia parte, et alia lineæ. Verum non alio et alio subiecto: Nam sic idē esse ostensum est, sed quia idem in alio et alio accipitur, et vt prius atque posterius, ceu etiam Coryscus

alius est in foro & alius in lyceo, licet subiecto idem sit.

Et non ? partes, ob id quod diximus. Nam medio puncto vt duobus vtetur. Quare quiescere accidet. Item ? patet neque nunc esse temporis partem neque diuisionem motus. Quemadmodum neque puncta sunt lineæ: ed lineæ duæ partes vnius.

Cum ostenderit non posse numerum esse tempus, i. ipsa nunc per quæ numeratur tempus, quemadmodũ & ipsum punctum ꝙ bis accipitur. s. vt terminus atque vt principium, sed velut extrema lineæ finitæ, demonstrat ꝙ neq; hoc modo numerus est velut partes lineæ, ceu si quis diuidens lineam, vel actu, vel cogitatione diceret ipsam numerum esse quatenus habet duas partes. Neq; igitur tempus potest dici esse numerus eo, ꝙ nũc ipsa per quæ numeratur, sint partes eius. Nam nequeũt nunc ipsa esse partes temporis, inquit. Primum quidẽ ob ea quæ iam diximus, qm̃ si prius nunc & posterius, essent temporis partes, quoniam hac rõne diuiderent inter se id ꝙ forsitan nunc est in oriente, & id ꝙ est in occidente, sane aliquid erit intermedium diuidens hoc igitur rursus vt duobus vtetur, quemadmodum & pũcto, quo fit lineæ diuisio, vtimur vt duob. vno velut terminante lineam, altero velut principio, vel simpliciter vt duas lineas terminante, & vniuscuiusq; terminus est propria rõne, quo igitur rursus accidet tempus actu diuidi, ob id igitur inquit impossibile est ipsa nũc partes temporis esse, atque nunc esse partes ipsius impossibile velut punctum lineæ. Nam nequeunt ea, quæ sunt impartilia, esse partes alicuius partibilis atq; diuisibilis. Nã lineæ partes sunt ipsæ lineæ, sic igitur & partes temporis sunt tempora. Decebat autem dicere. Item patet neque ipsa nunc esse temporis partes, & dicit neque tempus esse partem motus, tempus appellans ipsum nunc.

Habebat textum falsum.

Non ipsa igitur neq; motus, cuius tempus est numerus neque ipsius temporis partes esse queunt propter ea ꝙ diximus. Sed neq; ipsum tempus potest esse pars motus, cum neq; numerus denarius, qui numerat decẽ equos, sit pars decem equorum, neque modius, ipsa inquàm mensura, pars illius tritici, quod mensuratur, est, potest quoque & per motum intelligi nõ motus cœli, vel simpliciter motus magnitudinis, cuius pars dicitur esse tẽpus, sed ipsum nunc fluens ex quo tempus emergit, & cum tempus numerus esse dicitur & numerus temporis secundum ipsa nunc, pro nunc quidem tempus dixit, & pro tempore motum ipsius nunc.

Ipsum igitur vt est quidem finis, tempus non est, sed accidit. Vt autẽ numerat numerus est. Nam fines illius sunt solum cuius sunt fines. Numerus autem equorum denarius & alibi etiam est. Quod quidem igitur tempus sit numerus motus per prius & posterius & continuum, cum sit continui numerus, p ?.

Ipsum nunc & terminus alicuius est, & nunc, quo est finis non est tempus, sed accidit tempori quemadmodum pũctum lineæ Nam terminus accidit illi cuius est terminus. Vt vero finis accipit, neq; nunc est, sed subiectum ipsius nunc. Nam ipsum nunc non in eo ꝙ tempus est, eius terminus esse dr̃, sed in eo ꝙ numeratur ꝑ prius & posterius. Quapropter potest intelligi illud (sed accidit) hoc modo, sed accidit huic vt termino accepto nunc, quatenus autem numeratur rursus atque rursus acceptus, & velut prius & posterius ẽm hoc est tempus. Nam intermedium nunc inter ea quæ sæpe accipiunt, tempus est. Quod vero quando nunc acciperet vt terminus, non sit tempus, hoc modo demonstrat, termini, in illis solum sunt, quorum sunt fines, & ipsorum tantũ sunt fines, & non aliorum, tempus autem cõmune omnibus est vnum & idem, atq; vbiq; idem, igitur ipsa nũc quatenus termini sunt, non sunt tempora. At in omni motu est tempus, quippe sit omnis motus mensura. Nã vt numerus est idem in cunctis non solum similarib. & eiusdem speciei rebus, sed etiam in dissimilarib. & his, quæ sunt diuersorum generum, qm̃ vnus & idem numerus denarius est in decem equis, decem asinis, decem lignis, & in quibuscunq; alijs quæ sunt numero denario numerata, quæ quatenus decem non sunt eadem, quatenus denarius est numerus, vnus est in omnibus, sic & ipsa nunc vt numeri accepta tempus sunt & idem vbique sunt, sed ẽm subiectum motus, sunt termini. Idcirco si vt termini acciperentur non eadem sunt vbique. Nam alterius & alterius motus alius est finis. Vt etiam per hæc demonstrasse ꝙ non alicuius motus separati tẽpus sit numerus, sed omnis motus simpliciter quo motus est, & si motus specie differrent. Nam similiter sunt numerabiles. Porrò eorum motuum qui per se fiunt, & simul habent terminos & principia, prius in ipsis & posterius quatenus sunt termini, non sunt idem in omnibus, quippe alij sint termini auctionis, & alij alterationis, & alij lationis. At quatenus prius & posterius sunt, numerabilia in ipso, vnum & idem in omnibus est, quorum inter medium tempus vnum & idem omnes motus mensurat. Ob id. n. cum multa sint ea quæ mouentur simul, & vnumquemq; motum tempus mensurat, tamen multa tempora nõ sunt. Neq;. n. tempus prioris & posterioris in motu mensura est, quatenus latio est, vel quatenus ipse alteratio, vel quatenus auctio vel corruptio, sed quatenus simpliciter motus est. Neq;. n. (vt dixi) quatenus terminos ipsa prius & posterius cõsiderat, sed quatenus sunt simpliciter prius & posterius motus, quemadmodum etiam multæ decades quanq̃ collecta subiecta forent diuersorum generum, atq; longe inter se distarent vnus & idem denarius numerus mensurans est. Quærit autem in his Alexander quid sibi velit hoc. Vt numerat. Non. n. esset tempus, inq̃t tanq̃ numerans, sed vt numeratum est. Vnde respondet, vel textum & scripturam errorem habere cum loco huius numeratur, habeat hoc. s. numerat, vel dicit numerantur, ipsa nunc in motu, & tempus numerat ipsa. Nam per ipsa nunc fit temporis diuisio. Etenim per ea quæ deinceps subiungit, vt nunc accipere, vt numerum numerantem. Nam (inquit) numerus decem equorum denarius inquam & alibi est. Nam vt numerus numerans is & alibi sic potest esse & minime vt numeratus. Cum igitur essentia temporis est in eo ꝙ motus numeratur, & numeratur motus per prius & posterius in ipso, quod quidem prius & posterius quando acciperent vt prius & posterius, & nõ simpliciter vt termini talis motus accidit ea esse nunc ipsa, constat sane ꝙ per ipsa nũc motus numeratur, cum igitur & ipsa nunc non sint tẽpus, sed ipsum tempus est ab ipsis nunc distinctum & contẽtum, & ẽm ipsa vt iam diximus fit diuisio tẽporis, erũt sane & velut numerantia tempus, quare numerãtur vt in motu considerantur, & numerant tempus. Cum autẽ hæc dicit concludit Arist. ea quæ dixit per multa simul definiens ex his quæ demonstrauit. Pulchre autẽ adiecit per prius & posterius, vt ne quis suspicetur sic tempus esse numerum motus tanquam sit in eo quòd numerat illum, quoniam ipsius motus tempus non est numerus, sed prioris & posterioris, quæ sunt in motu. Nã si simpliciter vt motuũ numerus acciperetur nõ prorsus prius & posterius numeraret, sed ceu quando dixero quinarium numerum motuum esse mensuratiuum, quemadmodum & equorum vel hominum numerum quinarium dicimus esse mensuratiuum. Equidem talis numerus motuum est numerus attamen non tempus, cum non sit numerus prioris & posterioris in ipsis motibus, sed ipsorum motuum. Adiecit præterea, & continuum, quippe sit continui motus numerus & non discreti. Nam in eo quòd motus numeratur ẽm prius, &

Aduerte.

Dubitatio. Alexandri.

Solutio. Alexandri.

posterius continua substantia temporis subsistit coextensa cum continuitate motus. Nam cum motus nõ deficit, neque prius neque posterius in ipso deficiunt, quo non deficiente neque tempus deficit. Nam hoc est tẽpus, numerus prioris & posterioris, quæ sunt in motu, igitur etiam tempus est continuum.

Numerus aũt minimus absolute quidẽ est dualitas ipsa.

Cum dixerit tempus esse numerum motus, & dixerit magnitudinem sequi motum, & hac rõne tp̃s motũ quare cum continua sit magnitudo necesse est & motũ esse continuum, & ob hunc tempus: Quoniam contra hæc quispiam dubitauerit, quomodo posit tempus esse cõtinuum, & numerus, quippe cum hæc sint inter se contraria: Nam tempus continuum, numerus autẽ nõ continnus, igitur tempus non est numerus: Nam si tempus foret numerus, & continuum non est numerus, igitur tempus non est continuum; Cum igitur duo sint, necesse est alterum sequi, aut tempus non esse continuum aut non esse numerum, sed necesse est tempus esse continuum, igitur tempus non erit numerus, hanc ergo dubitationem in his soluit. Nam cum duplex sit numerus, alter quo numeramus, qui est ille qui in animo est, alter autem est numerus numeratus, numerus ergo numerãs nequaquam est continuus, quippe qui sit in anima nostra & habet esse in anima. Si ergo anima non est magnitudo, patet etiam non esse continuam, q̃m omnis magnitudo est continua, quare neque numerus in ipsa erit continuum. Verum numerus numeratus, qui etiam est tempus, partim est continuus, & partim numerus, quatenus quidem habet prius & posterius hac rõne, numerus est, quatenus vero est in subiecto continuo hac rõne & ipse continuus est quemadmodum inquit linearũ minimus numerus sit dualitas, & quo duæ lineæ participant numero, hac etiam rõne numerantur, & minimum in numeris habent ipsam dualitatẽ, quatenus autem lineæ sunt non amplius habent minimum, quippe cum omnis linea sit diuisibilis in infinitum, ita etiam in tempore accidit. Nam quatenus numeratur diebus ac noctibus, & reliquis sectionibus temporis, hac rõne est numerus, quo vero est numerus habẽs esse in motu, cũ sit continuus motus, & ipsum esse cõtinuum necesse est, igitur non est impossibile idem esse numerum & continuum & cum habeat numerus multum & exiguum, & continuum ceu linea multum & exiguum, ac superficies expansum & angustum habeat, numerus ergo qui est in anima nostra cum non sit continuus, dũtaxat multum & exiguum habet & minime longum & breue, verum vt numerus numeratus vt quidem numerus habet multum & paucum, quippe nos dicamus multas dies, multumq; tempus, vt autem est continuum habet rursus longum & breue. Nam dicimus aliquid tractari in longo vel breui tempore. At in tempore inq̃t nõ sunt tardum nec velox, quippe in motu simpliciter sint tarditas & velocitas. Nam motuum alter est celerior, alter vero segnior. Sed q̃m vniformis ac regularis motus tp̃s est numerus, merito non habet velocitatem nec tarditatem tempus. Cæterum post hæc inquit tempus præsens vnum & idem esse veruntamen præteritum differt à futuro præsens tempus vocat id q̃ adest ceu dies præsens vna & eadem est, tamen præterita altera ac diuersa est à futura, quippe ipsarum sint diuersa momenta, & nunc. Nam alterum est nunc vnde incœpit dies præterita, & alterum est nunc vnde incœpit futura, similiter etiam de ipso, nunc in quo desinit vtraq;. Cum igitur nunc sunt diuersa inter se, etiam tempora quæ continẽtur in ipsis nunc erunt diuersa. Nam si tempus esset numerus numerans vnum esset & idem, q̃m vnus & idem est numerus in anima ceu numerus denarius numerat decem equos, vel decem viros, & alia omnia, tñ denarius numerus equorum alter est à denario numero hominum, vel lapidum, q̃m subiecta numerata sunt diuersa. Cum ergo tempus sit numerus numeratus, & nõ numerans, non idem præteritum erit, futurum neq; hæc eadem præsenti, sed erunt diuersa inter se, vt diximus. Sed quamobrem nullo pacto sunt eadem inter se? Inq̃t igitur quemadmodum etiam dixit, q̃ specie sunt eadẽ, sed habitu & ratione diuersa, quemadmodum etiam contingit motum ipsum rursus & rursus fieri, & sæpe aliquid ab eodem in idem reuerti, ac motus specie esse eosdem, & numero diuersos, ita & tempora contingit esse eadem quippe idem vel rursus ac rursus specie fiat, similiter, & de reliquis, quæ sane numero eadẽ nõ sunt, sed specie. Deinceps dicit, q̃ non solum tempus mensurat motum, sed etiam econtra tempus à motu mensuratur. Nam dicimus multum fieri motum, ipsum mensurantes tempore, q̃m multum est tempus, & econtra multum tempus motu mensurantes ipsum dicimus, q̃a multus præterijt motus, quemadmodum non solũ amphora vino metitur, sed etiam vinum metitur amphora. Nam dicimus magnam esse amphoram ipsam metientes vino, & rursus tantum vinum esse metientes ipsum amphora. Item dicimus modium triticum inquã tantum esse mensuratum mensura, & ipsam mensuram similiter dicimus modium esse definientes & mensurãtes ipsam tanto tritico. Equidem nunquam est mensura solum metiens triticum, vel vinum quæ econtra ab eodem non mensuretur. Nam & si vinum mensuraret, amphoram, & triticum modium, attamen prius mensurata ab alia mensura sunt mensurata, quare proprie metiens est mensura, si autem vino & tritico metimur amphoram vel modium, vt indefinita adhuc & nondũ existentes mensuras, quare & hæc etiam si proxime à vino & tritico metiuntur, tñ hæc erunt iam definita & mensurata ab alijs mensuris, quare proprie & primum metiens est ipsa mensura. Verum ipse dico, q̃ si etiã hic modius à tritico mensurato ab alio modio mẽsuratur, attamen simpliciter & veluti ẜm primam positionẽ, & modius tanto tritico mensuraretur definireturq; & tñ triticum ab ipso modio mensuraretur. At in tempore nunquam hoc est dicere, q̃m neq; primo motus mensuraretur à tempore motus, & deinde mensuraretur ecõtra tempus, sed simul inter se intelliguntur, quẽadmodum ea, quæ sunt ad aliquid, quemadmodum igitur simul & ẜm idem pater est pater quia à filio hoc habet, & filius est filius propter patrem, similiter dextrum & sinistrũ, ita sane tempus & motus sese mutuo definiũt & mensurãt. Nam si numerus est, tempus profecto est de numero illorum, quæ sunt ad aliquid, quippe numerus sit numerabilis numerus, & motus est numerabilis, ab ipso tempore, quare motus habet esse tñ ab ipso tẽpore. Nam ipsius numerus est tempus similiter & tempus esse, tñ nõ aliunde accipit, quàm ex motu, q̃m si nõ existeret motus, neq; tp̃s foret, quemadmodum neque existente tempore. s. numero motus, neq; motus esset. Nam motus est numerabilis, numerum autem dico nõ simpliciter qui à nobis mensuratur, sed illum qui inest rebus. Nam vt decem lapides, & si nullus esset numerãs & dicens ipsos esse decem, attamen nihil minus eis cõpetit, decẽ esse sic etiam tempus se habet dico. s. numerus motus, quoniam quanquam nullus metiens motus esset, attamen eis competit tot tantosq; esse. Nam orbiculatio solis ab eodem in idem decies factus quãquam nullus esset qui numeraret, nihil minus decies fit & est, talis numerus motus tempus.

Quid ipse dicit.

Quomodo se habeant relatiua nõ mensuræ vide quito Metaphy.

Hæc pete à Io. de Iandu-no in suis q̃onibus.

Quidam autem numerus partim est, et partim non est. Velut linea multitudine quidem minimus est. Duæ inquam lineæ aut vna. Magnitudine autem esse non potest minimus. Omnis nanque linea diuiditur semper. Quare

similiter

similiter et tempus. Numero quidem minimum vnum vel duo. Magnitudine vero non est.

Velut dubitatio prius perspicua sit, sic infert solutionem non ponens dubitationem. Mens prędictorum talis est. Qm tps est continuum, & dixit ipsum esse numerum motus, & minimum in continuo non est, quippe cum in infinitũ sit diuisibile, & in numero est ceu dualitas, atq; hæc videntur contraria esse in vno & eodem tẽpore, qm tempus est continuum & numerus, quo ergo inquit hæc eidem competunt. Inquit ergo numerũ ſm aliquid habere minimũ, & ſm aliquid non habere. Nã subiecto numerus non habet minimũ, quippe hoc modo numerus sit continuum ceu lineæ, vel motus, tñ rõne & quo numerus est hac rõne habet minimum. Nam minimum ſm numerum est vnum, vel duo, non quia vnitas sit numerus, sed hoc velut supponendo petẽdoq́ue dixit, qm si quis vnitatem putaret esse numerũ, minimus numerus esset vnitas. Porrò ſm aliquam rõnem neq; dualitas esset numerus. Nam si ex vnitate esset, & multitudo & cõposita ex vnitatibus, & dualitas est numerus. Sed tollit dualitatem esse numerũ hac rõne, oĩs numerus multiplicatus in seipsum, maior fit, q componẽs, ceu numerus tria in seipsum multiplicatus facit nouem, componens autẽ facit sex, & ita de omnib. sed numerus duo, & componens, & multiplicatus idem facit. Nam bis duo facit quatuor, & duo & duo quatuor, hac igitur ratione dualitas non est numerus, sed minimus numerus est numerus trium.

Patet etiam cur velox quidem ac tardum non dicitur Multum autem & paucum, & longum & breue dicitur, Quo namque continuum, longum & breue est. Quo vero numerus est, hoc multum ac paucum dicitur. Velox autem & tardum nõ est. Neque enim numerus quo numeramus velox vel tardus vllus est.

Vr̃.n. dicere, tempus non habere velox & tardum, qm neq; tempus est numerus quo numeramus.i. numerus, qui est in anima, non hoc autem inquit. Nam nostram intelligentiam non sequuntur res, sed numerum quo numeramus dicit numerum numeratum, ex quo quidem & tempus est motus inquàm numeratus. Nam hac rõne tempus numeramus, qm quantus erit motus, tantum esse tempus dicimus, cum igitur ipse motus nõ habet velox nec tardum, neq; tempus habebit velox & tardum. Verum potest etiã hoc. Neq;.n. numerus quo numeramus, intellig', pro numero qui est in anima, qm definimus tempus numero qui est in anima. qui cũ nõ habeat velox nec tardum, nec merito neq; id ꝙ definit

Dubitatio. ab ipso habebit. Nã cum numerus qui est in anima habet multum & exiguum, etiam tempus habebit multũ & exiguum. Sed quomodo cum numerus in anima nõ

Solutio. habet longum & breue, tempus habet longum & breue. Dico tempus habere longum & breue propter subiectum. Nam cum sit tempus continuu numerus, quippe cum sit numerus motus, & motus ob magnitudinẽ est continuus, cuius est motus, & in magnitudine longum & breue est, merito igitur in motu & tẽpore erit longum & breue, propter subiectum igitur longum & breue insunt tempori & non qua numerus est.

Est etiam idem vbique simul. At prius et posterius nõ idem. Quoniam et mutatio præsens quidem vna est, facta vero, futuraq; alia.

Idem vbiq; præsens. Nam vna est productio prorogatioq; ſm tempus præsens, attamen non est idẽ prius cum posteriore, quippe termini & fines sint diuersi.

Tempus aũt numerus est non quo numeramus sed qui numeratur. Atque hoc sane aliud est prius, atq; posterius semper. Nam ipsa nunc alia sunt vt patet. Est aũt vnus idemq; numerus centum hominum centumq; equorũ. At ea quorũ est numerus equi sane et homines sunt diuersa.

Nam si esset tps numerus quo numeramus, tps præteritum & futurum esset vnum & idem, quippe in aĩa sit vnus numerus. At modo tps non est numerus numerans, sed numeratus, quare præteritũ & futurũ sunt diuersa. Nã numerans idẽ est, sed numerata non eadem.

Item vt motus idem vnus iterum atque iterum esse potest, sic et tempus potest vnum et idem esse, velut annus: ver, autumnus.

Quod queat vnum & idem tempus dici specie scilicet, quemadmodum & multi motus idem specie dici possunt, his verbis ostendit.

Non solum autem tempore motum, sed etiam tempus motu metimur, quoniam à sese mutuo definiuntur. Nam tempus quidem definit motum, quippe cum sit ipsius numerus. Motus autem tempus. Atque tempus dicimus multum et paucum motu metientes ipsum.

Quod non solum motum tempus mensuret, sed & motus tempus, dicit, & nos iam diximus quomodo.

Veluti numerum re numerabili numerabimus, vt vno equo numerum ipsorum equorum. Etenim numero equorum multitudinem cognoscimus. Rursus & vno equo numerum ipsorum concipimus. Similiter fit in tẽpore & motu. Tempore namque motum, motu vero tempus metimur. Atque id non accidit sine ratione.

Quẽadmodũ inqt numerũ equorũ ceu decẽ equos numero denario cognoscimus, & hũc rursus numero equorũ, sic plane & in tpe & motu accidit, quippe sese vicissim mẽsurare apta sint. Et hoc accidit nõ sine rõe.

Sequitur.n. magnitudinem motus. & tempus motum, quę quanta continua & diuisibilia sunt. Quia namque magnitudo est talis, ideo motus hæc subijt. Tempus autem ob motum est tale atq; metimur & magnitudinem motu: & magnitudine motũ. Nam si ambulatio multa sit via multam dicimus esse, & hanc rursus multam si via sit multa. Similiter & tempus si motus & motum si tempus.

Facit fidem quomodo tempus & motus sese vicissim metiantur, ex eo quidem ꝙ motus sequitur magnitudinem, & tempus motum. Nam si vt se habet magnitudo, ita se habet etiam motus: Atque vt se habet motus, ita se habet etiam tempus, patet ꝙ si motus fuerit multus, tempus etiam multum esse necesse est, & econtra si multum fuerit tempus, multus etiam erit motus. Nam vt motus & tempus se habent vicissim & sese comitantur, quo ad diuisibile atque continuum esse; ita sanè & quo ad multum, & paucum, atq; longum & breue esse, sese comitantur, quare vtrunq; erit mensura alterius. Nam cum fuerit alterum multum, vel paucum, vel longum & breue, & reliquum necesse est tale esse.

Cum autem tempus sit mensura motus & ipsius mouere: Mensurat autem motum definiendo aliquem motum, qui mensurabit totum, quemadmodum longitudinem vna metitur definiendo aliquam magnitudinem, quæ totam magnitudinem metitur.

Intentionem propositorum alij aliam tradunt. Et Alexander inquit ꝙ propositum Aristo. & ostendere, quomodo dicatur tempus mensurare motum, & quomodo prorsus dẽ esse motus in tempore ac quomodo alia simpliciter dicuntur esse in tempore. Alij autem aiunt intentionem propositorum, ostendere non solũ tempus mensurare motum, sed etiam quietem, & de hoc faciunt fidem ex eo quia Aristot. concludendo dicit, cum autem tempus sit mensura motus, erit & quietis mensura. Sed verius est dicere ꝙ de vno horum nõ sit intentio Aristot. sed de omnibus simul .s. quomodo tempus metiatur motum, & quomodo in tempore dicantur esse res, & ꝙ non solum motus tempus est mensura, sed etiam quietis. Intentio igitur propositorum hæc est. Quærit autem primum quomodo tempus sit motus mensura. Etenim habet non ab re quandã dubitationem,

Hoc medij A naximãder et Anaximenes dixisse motũ esse tps & mo tũ mẽsurate motum vici sim. Hæ orbi culationes funt rot para lelu quos effi cit in dand. cim ſignũ Zo diaci quã in ſuo gradu ſe re tum para lelum & orbiculationem efficit.

taionem. Nam metrum & mensura debet ac vult esse eiusdem gñris cũ eo ꝙ mensurat, qm vnitate metimur numerum,& denarium numerum equorum vno equo metimur,& parte ligni metimur lignũ. Si ergo tps non est eiusdem gñis cum motu(Nã demonstratum est tps non esse motum) quo ergo dicimus motum mensurari à tpe. Inquit igit tps mensurare motum mensurando aliquem motum, qui postea mẽsurat reliquum. Nã definit motum vnius horæ quemuis & is postea mensurat diem & die annum quippe dicamus annũ tot reuolutiones & orbiculatiões habere. Etenim duplex mẽsura, altera separata, altera vero vna extensa & ordinata cum eo, ꝙ mensurat & eiusdẽ speciei, quippe lignũ, queat cubito mensurari, ac parte separata diuisaq; reliquum eius mensurari põt, igit vlna seiuncta ac distincta erit mẽsura, pars aũt erit mensura eiusdem speciei, & vna simulq; ordinata constituta & certa cum suo toto & sic de oĩ mensura dicendum est, ceu ligneus vrceus, equidem dolium erit mensura separata, quo & lõge prior est ea mensura in aĩa definiens & ipsum sextarium extra, tñ ipse sextarius mensuratus vino mensurans reliquum totum erit mensura simul constit uta,& certa, quemadmodum igitur hæc se hñt, ita de tempore dicendum est. Equidẽ tps est mensura separata, pars autem motus qua metit reliquum est mensura eiusdẽ gñis simul ordinata & definita. Igit est aliqua motus pars, quæ primo definit à tpe, vt sit ipsa deinde totius, motus mensura, quem tps non primo metitur. Si ergo prorsus aliquem motũ primo metit, cur non oẽm motum. Quo autem prorsus definit quendam motũ, quo postea mensurat reliquum, cum sit vnus & continuus, oĩs vniuersusq; motus. Dico igit quod quemadmodũ si aliquis manu aliquam partem funis metiret, & determinaret, deinde illo reliquum funem metiretur, ita & de tempore dicendum est. Nam positione & non natura aliqua pars separata est, idcirco alij alias mensuras, accipiunt horarum, mensium, & annorum, separata igit aliqua parte motus,& hac primo definita à tpe dico. s. à numero partis motus ẜm prius & posterius, sic reliquus vniuersus motus hac parte metit tanq̃ à pximiore,& cognatiore parte, hanc igit tps primo metit, & definit,& per hanc reliquum vniuersum motum mensurat, in nunc igit modum motus mensurat à tpe, & hac rõne (inquit) motus dr esse in tpe quo esse eius mensurat à tempore. Verum motus non mensurat à tpe quo sempiternus est, sed quo semper accipitur eius aliqua pars nita esse, qm velut sempiternus non metit ab eodem. Etenim prorsus aliquod in tempore duplex est, alterum simul existens cum tempore, & alterum dr esse in tempore, quod habet aliquod tempus à quo eius essentia mensurat, quemadmodum inquit & in numero duplex est, alterum ꝙ vel est pars numeri, vel affectio, ceu dicimus vnitatem esse in numero veluti partẽ eius. Item dicimus par & impar esse in numero, sed velut affectiones numeri,& hæc sunt simul cum tempore, qm qñ numerus fuerit,& hæc erunt. Vno igit modo sic dicimus aliquid in numero esse. Altero autem modo dr aliquid in numero esse habens quendam numerũ, quẽadmodum dicimus decem equos in numero. i. numerũ quendam ipsorum esse, quemadmodum igit duplex est aliquid in numero, ita & in tẽpore duplex est. Etenim numerus quidã tps est. Nam qñ nunc in tẽpore dicim' esse velut partem in toto esse dicimus, quemadmodum etiam vnitatẽ in numero esse dicimus, qñ aũt dicimus, prius & posterius in tempore esse, velut passiones affectionesq; in eo dicimus esse, quæ & simul cum tempore sunt. Nam simul cum tempore sunt ipsa nunc & pri' & posterius. Dicimus autem rursus in tempore, res esse eo quod tempus est mensura substantiæ ipsarum, quẽ admodum etiam dicimus esse ẜm significatum illius ꝙ est in numero, habere. s. numerum, ceu decẽ equos habere numerum decem,& hoc proprie est in tempore, atqui non proprie id ꝙ simul est cum tempore dr esse in tempore. Nam id ꝙ simul est cum tẽpore in tẽpore esse dr, quum simul cum tempore sit aĩa & ipsę res oẽs diuinæ. Nã si qñ est tempus,& hæc sunt, sane in tempore etiam hæc essent, quemadmodum igitur id ꝙ simul adest cum motu in ipso nõ est, neq; id ꝙ simul est cum loco in loco est, veluti sunt cuncta incorporea, dico. s. Deus & Angeli, quippe non esset motus, vel locus qñ non essent hæc, quæ tñ non sunt in motu, neq; in loco, sic neq; id ꝙ simul adest cum tempore, dr esse in tẽpore. Nã si id ꝙ simul adest cum aliquo, in illo est, qm (inquit) qñ mihi granum est, etiam cœlum adest in grano mihi, igitur foret cœlum, igitur, neq; qñ est tempus aliquid adest, illud dr esse in tempore, quemadmodum neque id ꝙ adest vna cum grano mihi, est in milio, hoc igitur non omnino est in tempore, cum adsit tunc qñ etiam tempus est. Nam ꝙ est proprie in aliquo, debet cõtineri ab illo, igit proprie in tempore est id ꝙ habet tempus aliquod pro sui mensura ceu decem, vel alium quendam numerum dicuntur res habere, si autem hoc est in tempore, necesse est omni eo quod est in tempore maius tempus aliquod accipi, vt & illius ꝙ sic est in numero maiorem quendam numerum accipi oportet & propter hoc inquit, qm hoc est proprie in tempore, quod habet tempus seipso maius, idcirco omnia dicimus senescere in tempore atq; cuncta corrumpere tẽpus, non tamen dicimus aliquid fieri à tempore. Et merito quispiam quæreret quomodo inquit, nos dicimus tempus esse causam corruptionis,& generationis minime,& tñ soleamus dicere res fieri in tempore. Nam cũcta inquit longum & innumerabile tempus occulta ꝓducit, et tempus aliquod me facit scire, quo modo ergo prorsus omnia corrumpi à tempore dicit? atqui ipse dixit in primo libro omne ꝙ corrũpitur à contrario corrumpi, sed tempus nulli est contrarium. Nam tempus, est q̃tum aliquod. At nihil contrarium est quantitati: Item tempus adest simul cũ oĩb. quæ sunt, sed nihil cõtrarium adest simul cum contrario ergo. Dico igit ad hæc primum quod ipse nõ dixit, sicut neq; nos vllo pacto dicimus, res fieri à tpe, sed cur magis tps corrumpere dicimus q̃ gñare, qm tẽpus est magis per se cã corruptionis. Deinde gñationis vniuscuiusq; certa & manifesta est cã, ceu genitor aĩalis, et præceptor sciæ discipuli, cum igitur hbeamus gñationes ipsam in aliquam certam & definitam cãm reducere, propter hoc nullus inquit tempus gñare, sed patrem gñare, neq; tempus docuisse, sed præceptorem. De corruptione autẽ et obliuione, qm non habemus aliq cãm certã tradere, ob idipsam eam in tempus reducimus. Veruntamen cum habemus causam corruptionis manifestam, ceu si ab igne domus corrumperet, ignẽ dicimus esse causam corruptionis et nõ tẽpus, ac naufragiũ mortis, atq; morbum sæpe cãm obliuionis dicimus, et cãm senectutis laborẽ, hoc igit modo et de corruptione qñ fuerit certa et definita aliqua cã hanc statuemus, causam esse, et non tẽpus. Constabit igitur, hinc quoque causa cur tempus, magis esse causam eorum q̃ corrumpunt statuamus, q̃ eorum quæ fiunt, si autem ea sunt in tempore quæ habent tẽpus seipsis maius, merito sempiterna, et oĩa quę sunt supra tẽpus in tempore non sunt, quippe quæ non habeant tempus maius seipsis. Et huius rei signum inquit, qm neq; patiuntur quicquã à tempore. Nã si quæ sunt in tempore patiuntur, à tempore, igitur ea que nõ patiuntur à tpe neq; erunt in tempore, sed ea quæ sunt supra oẽ tempus non patiunt à tempore, igit talia neq; erunt in tempore. cum autem tempus sit mensura cum dixerit,

Dubitatio pulchra

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

dixerit, motus, subiunxit, & moueri, vel dicẽs hoc. s. moueri, ꝙ quidem est (inquit) prorogans motũ & esse ipsius, vt moueri dicat esse motus, vel ergo ob id dicens motum subiũxit & moueri, vt nos deduceret in cognitionem extensionis prorogationisq; motus. Nam motus significaret ipsam formã motus, & moueri ipsum significat ipsam motus prorogationem productionẽque, cuius & tempus mensura est, itaque moueri est ex positiuum, vel ponitur gratia exponendi motum.

Atque motum esse in tempore est, atque esse eius mensurari tempore. Nam simul motum, et esse motus, metitur et hoc est ipsum in tempore esse, mensurari ipsius esse, patet autem alijs esse id quod dicuntur esse in tempore ipsorum inquam esse, mensurari à tempore.

Inquiunt superfluam esse hãc coniunctionem atq;. Nam hoc modo aiunt esse constructionis explicationẽ. Cum autem sit tp̃s mensura motus & ipsius moueri, est motui in tpe esse, mensurari & ipsum, & eius esse à tempore. Hi aũt aiunt rõnem assignari, cur sit hoc modo in tpe cum dicit, & hoc patet alijs esse id, quo dicuntur esse in tpe. Nam (inquit) cum tp̃s sit mensura motus, & est ipsum motum in tpe esse, mensurari à tpe & hoc patet alijs esse id quo dicunt esse in tpe. Vnde iuxta hoc superflua foret illa coniunctio (autem) vbi dicit patet autem. Alij autem aiunt post multa adduci rõnem, cũ autem tempus sit mensura motus, est & quietis, idcirco

Sua expó. inquiunt & accepit. Cum aũt est, vt seruaret continuationem, qm̃ multa fuerant intermedia dicta. Nos autẽ dicimus propter hæc oĩa ipsum explicasse assignationemq; adduxisse, & est hoc modo continuatio. Cũ aũt tempus sit mensura motus & moueri, & est motũ esse in tpe mensurari ipsum à tpe, & alijs: hoc autem est in tempore esse mensurari ipsa à tpe & si tẽpus erit mensura motus, erit ẽt mensura quietis. Qũo autem sit mẽsura quietis cum peruenerimus ad locum sciemus. Ipsũ atq; esse eius mensurari à tpe. Cum in compositis aliud

Textus. sit hoc esse, & ipsius esse, quippe aliud sit animal, & animalis esse. Nam animal compositum significat, & animalis esse forma est, tamen in simplicibus idem est hoc esse, & huius esse, porro anima, & animæ esse idem est, ac angelus & angeli esse, sic igitur & motum ac motus esse idem sunt. Nam motus simplex est.

Nam in tempore esse duo significat. Vnum tunc esse cũ tempus est. Alterum eo modo quo dicimus aliqua in numero esse, hoc autem aut partem numeri, vel affectum, & omnino quid moueri significat esse, aut ipsius numerum esse. Atque cum tempus sit numerus, nunc quidem ipsum et prius & huiusmodi cætera sic in tempore sunt, vt vnitas est in numero, atque par et impar. Hæc enim aliquid numeri, illa temporis aliquid sunt. Res autem in tempore sunt, vt in numero. Quod si ita sit res à tempore, vt à numero continentur, quemadmodum continentur et ea à loco, quæ sunt in loco.

Vel hoc inquit ꝙ duplex est id ꝙ est in tpe, vel ꝙ dupliciter cum aliquid dicat esse in tpe, alterum solum ꝓprie est in tpe. Nam duo significatus ponẽs illius ꝙ est in tpe, vnum solum approbat, tanq̃ verum, alterũ vero refellit. In tpe. n. inquit, vel id ꝙ simul adest cum tẽpore, ꝙ quidem ẽt confutat non quia nullum eorum quæ sunt simul cum tpe non sit in tempore, sed quia nõ id ꝙ simul est cum tempore hoc prorsus in tpe sit, vt demonstrabimus procedentes. In tempore igiẽ est (inqt) vel id ꝙ simul existit cum tẽpore, vel id ꝙ à tẽpore cõtinet, quemadmodum & quædam dicimus in numero esse eo quod à numero continent, quod proprie sunt in tẽpore. Hoc autẽ ꝙ est ꝓprie in loco rursus dupliciter diuidit, vel vt affectio vel pars tẽporis, vel vt id ꝙ mensurat à tempore, vt dicimus res Troianas in tẽpore fie-

Textus. ri. Nam in decẽ annis factæ sunt. Alterum eo mõ quo aliqua, & in numero sunt, cui quidẽ assimilat id ꝙ proprie in loco est, & ipsum duplex est, vel vt pars numeri & passio vt vnitas, & par & impar, vel vt numeratum à numero, vt dicimus decẽ equos in numero esse, quibus verbis indicat ꝙ vnus significatus illius quod est in tẽpore, est eorũ q̃ vna subsistunt cum tẽpore. Nã est pars temporis, vel affectio, dico. s. nunc & prius posteriusq;, quæ vna subsistunt cum tempore. Non est. n. tp̃s in quo prorsus non sit nunc, ac prius & posterius, quemadmodum, & cum numero prorsus existit vnitas, atq; par vel impar, & eorum quæ sunt proprie in aliquo alterũ est, vt pars in toto, & aliud velut accidens in subiecto, & talis est affectio in hoc autem sic est affectio. Nam vt in subiecto numero impar & par insunt, quẽadmodum in tẽpore velut in subiecto prius & posterius. Pulchre igiẽ dicebã non oẽ ꝙ vna existit cum tempore, ipsum dicere in tẽpore esse, sed ꝙ non est in tẽpore esse, vna adesse cum tempore. Nam aliquid eorum quæ simul subsistũt cum tempore, profecto est in tẽpore, quẽadmodum dicebam, pars eius & affectio. Porrò & ipse dixit motum cuius mensura est tp̃s, dico. s. motum sphęrę inerrabilis esse in tẽpore. Etenim (inquit) est motum in tẽpore esse ipsum & esse ipsius mensurari à tẽpore, & quod inqt hic motũ sphæræ inerrabilis in tẽpore esse patet ex antecedentib. Nam inquit cum sit tp̃s mensura motus & moueri, est ipsum motum in tẽpore esse ipsum mensurari. At nullius alterius motus tẽpus mensura est q̃ motus inerrabilis sphęræ, quare & motũ inerrabilis sphæræ dicit esse in tẽpore, & si vna cum tẽpore adsit & subsistat. Vñ illud nõ dixit, qa oẽ ꝙ simul adest cum tẽpore non sit in tẽpore, sed quia non oẽ simpl̃r ꝙ vna subsistit cum tẽpore, non sit in tẽpore. Præterea punctum simul cum linea subsistit, & superficies cũ corpore mõ hæc sint finita, attñ in linea est punctum, & in corpore superficies. Sic igitur dici põt q̃q̃ tẽpus & motus simul adsint & subsistant inter se, tempus in motu esse velut in subiecto, atq; motum esse in tempore velut numeratum in numero. Nam motus est numerabilis, & numerus est tempus, cum ẽt multa quæ simul adsunt cum loco dicant esse in loco. Nam vnaquæq; sphæræ, & vniuersitates elemẽtorum simul adsistunt, & subsistunt cum suo loco, quæ tñ sunt in loco. Itẽ vnũquodq; corp' mobile dico inq̃ cœleste simul subsistit cũ suo motu, & tñ in motu est. Sic igiẽ & vniuersi motus simul subsistens, cũ tẽpore, erit in tpe, velut res numeratæ in numero.

Patet autem ꝙ non est in tempore esse, tunc esse, quando tempus est, quemadmodum neque in motu, aut in loco esse, i. quando motus locus est.

Nota quia non dixit id quod est, quando tempus est, non esse in tempore, sed quòd non est in tempore, tunc esse, quando tempus est, cum neque in motu esse, idem sit, cum hoc simul cum motu esse.

Si enim in aliquo esse sic erit, omnes profecto res in quouis erunt, & cœlum in milio erit. Nam cum milium est, cœlum est. Verum hoc quidem accidit.

Quod esse in tempore non sit esse tunc, cum tempus est ostendit, nam ꝙ est in tempore, in quodam est, sed esse in tempore tunc est, quando & ipsum est, igitur esse in aliquo est cum simul adest & ipsum, si autem hoc est id ꝙ est in aliquo, & hoc designatiuum determinatiuumq; illius ꝙ est in aliquo. s. tunc esse quando & ipsum est. i. coexistere, & simul esse, patet etiam rõnẽ conuerti, quod quidem coexistit alicui, etiam tunc est quãdo & illud est, igiẽ in illo erit. Cum ergo quando miliũ est, etiam tunc cœlum adest, igitur in milio erit cœlum. Item quoniam tunc est amphora, quando & mare est, igiẽ in amphora erit mare, quare si hæc fieri nequeũt, non erit hoc in aliquo esse, eidem coexistere. Et nequis damnet conuersionem, quoniam vniuersalem

affirmatiuam

affirmatiuam in seipsam conuertere voluimus: Primũ nanq; sciendum est, qm̃ nisi vtamur conuersione, non concluderemus absurdum hoc.s.cœlum esse in milio. Neq;.n.aliquis dabit concederq; hoc, sed quod oẽ qd' in aliquo est id necesse est adesse cum & illud est, nõ tñ coexistens simulq; subsistens cum illo, iam in illo est, igitur cœlum existens, qñ & milium est, non ostẽdit ex ratione in millo esse, sed si fit conuersio concluditur, nã si hoc est in aliquo tunc esse qñ illud est, & tunc quod est profecto, qñ aliquid aliud est in illo erit, qua conuersione existente necesse est cœlum esse in milio, necessario itaq; conuertimus propositionem vniuersalẽ, cum & definitio vniuscuiusq; in seipsam conuertatur, nam si homo est animal rõnale & mortale, nam essentia hominis est animal rõnale & mortale, & econtra. Sic igit ad propositum quoniam illius quod est in aliquo quasi definitiuum & designatiuum esse ponitur hoc.s. tunc esse quando & illud est, in quo dicitur esse, merito & cõuertitur & sic q est simul cum aliquo, in illo erit.

Conuersio.

Quomodo ꝓpositio vniuersalis affirmatiua conuertatur a le ipsam lege Alex. & Ioã. Gram primo priorum.

Illud autem, equi necesse est vt tempus sit quando aliquid est in tempore, & motus sit cum aliquid est in motu.

Cælum quidem esse cum & milium est, accidit.i.vnũ cum altero simul esse, quippe possit vnum esse vt cœlũ & alterum non esse.s.milium. his ergo accidit vt vnum adsit cum alio.i.cœlum & milium. Veruntñ necesse est, vt aliquod tempus sit, qñ aliquid est. Si ergo quæ sunt in aliquo ex necessitate coexistunt, & quædam eorum quæ coexistunt, non necessario coexistunt, igitur non omne q adest cum aliquo in eodem illo erit, neque igitur in quodam hoc est tunc esse, quando & illud est, dico, scilicet eidem coexistere ac simul cum illo adesse.

Cum igitur esse in tempore sit in ipso esse tanquam in numero, aliquod tempus maius omni eo quod est in tempore sumitur. Quapropter omnia quæ sunt in tempore necesse est contineri a tempore, quemadmodum & cætera quæ in aliquo sunt, et ea quæ sunt in loco continentur à loco.

Nam omni quod est in numero est aliquis numerus, maior, quare & eo quod est in tempore aliquod tempus maius erit.

Et pati aliquid etiam à tempore, quemadmodum & dicere consueuimus tempus consumere, & tempore cuncta senescere, per tempus obliuisci, sed non didicisse, nec adoleuisse, nec iuuenem nec pulchrum euasisse.

Nam si omni quod est in tempore est accipere maius tempus, merito cuncta patiuntur à tempore, & ipso senescunt. Nam cũcta percurrit & pterit ac superat.

Corruptionis per se magis est causa tempus. Est n. numerus motus. Motus autem id quod est priuat extruditque. Quare patet ea quæ semper sunt, quæ semper sunt in tẽpore non esse. Non enim continentur à tempore, nec ipsorum esse à tempore mensuratur.

Quoniam motus numerus est tempus, & omnis motus priuat extruditq; aliquid; merito tempus erit causa corruptionis magis quàm generationis.

Octa.II. dicit motum causam vitæ consideta ergo.

Signum huius est ipsa nihil à tempore pati, quoniam nõ sunt in tempore

Inquit signum, vt non sint sempiterna in tempore, est; quia nihil eorum senescit tempore. Nam si forẽt in tempore, profecto senescerent. Sed sempiterna tẽpore non senescunt, igitur sempiterna non sunt in tempore.

Cur autem tempus sit mensura motus, erit etiam quietis mensura per accidens. Est.n.in tempore omnis quies.

Diximus prius fuisse propositum Arist. demonstrare, vt tempus non solum sit mensura motus, sed etiam quietis, & hoc merito, cum & omnis cognitio non solum formarum sit susceptrix & capax, sed etiam priuationum. Etenim oculus non solum cognoscit lumen, sed etiam tenebras, verum lumen cognoscit per se, priuationem autẽ negatione luminis, similiter, & in alijs, & regula discernit rectum & tortum curtumq;, sed rectum per se iudicat quod ipsi vndiq; simile est æquale: Curuum autem negatione recti. Vt.n. discernit nõ cohærens non vndiq; sibi æquale similene non affirmando, sed negando, sic igitur & tempus non solum motus est numerus, sed etiam quietis, verum motus per se quatenus mensurat extensionem ipsius & veluti id q cum ipso simul extenditur, sed quietis inquit per accidens. Magis autem proprium erat dicere, per aliud. Nã mensurando motum, qm̃ quantum aliquid mouetur, tm̃ aliquid aliud quiescere contingit, proinde tp̃s mensurans motum, dum ipsum mensurat, hac rõne mensurat, & quietem, nam dicimus diurnam, quietem, vel annuam: qm̃ in tanto tpe quieuit quanto aliquid aliud mouebatur extensione in quiete non per se considerata, sed per aliud. Nam quia aliud sit in extensione, & productione hac rõne quies dr̃ habere extensionem, pulchre autem à nobis dictum est tempus non mensurare quietem p accidens, sed per aliud, quia mensurando motum mensurat quietem, nam si per accidens mensuraret quietẽ, & per se motum oporteret motui accidere quietẽ. Talia.n. ostendebantur esse per accidens quibus inerat aliquid per accidens, nunc autem non accidit motui qes, igitur tempus non mensurat per accidens quietem, sed neque per se, igitur per aliud, qm̃ mensurando motum mensurat quietem. Item inquit non solum tp̃s mensurat motum, & quietem, sed etiam ea quæ mouentur, & ea quæ quiescunt per accidens mensurat, dico.s. ipsas, substantias. Nam tempus mensurando motum ipsarũ & quietem hac rõne dicerentur tempus mensurare ipsas per accidens, qm̃ accidit ei q mouetur homo, vel cęlum, vel aliud quoduis esse, & si tempus motus & quietis mensura est, igitur quæcunque sunt & non mouentur neque quiescunt, hæc neq; à tempore mensurãtur, ceu centra & poli, præterea & animæ, & angeli & talia. Nam hæc separantur à motu & quiete, quare neq; tempore ea mensurantur, igitur neque in tempore hęc sint siquidem ea dicantur esse in tempore, quę ab ipso mẽsurantur quatenus mouentur & quiescunt. At hæc nõ mensurantur à tempore, qm̃ neque mouentur, neq; qescunt, igitur neque in tempore sint, igitur eorum, quæ sunt aliqua in tempore sunt, aliqua vero non sunt in tẽpore, quæ cum dicat deinceps ostendit eorum quæ nõ sunt aliqua esse in tempore, aliqua vero non esse, inquit igitur quæcunque eorũ quæ non sunt impossibilia esse videntur, hæc & opposita his non dicuntur esse in tempore, sed sempiterna sunt, vel nõ sunt, ceu, quadrati diametrum cõmensurabilem lateri vel æqualẽ esse vnum est eorũ q̃ nequeũt esse, idcirco hoc non dr̃ esse in tpe, qm̃ non possumus accipere aliquid tpis illius q nõ hẽt existentiã. cũ igit hui' esse nõ sit in tpe necessario, neq; oppositũ eius, q est in tpe erit, dico exẽpli gr̃a diametrum esse incõmẽsurabilẽ lateri, quippe existentia eius nõ sit accipere aliquod tp̃s maius. Nã sp hoc ita & eodẽ mõ se hẽt, igit res de numero eorũ quæ sunt impossibilia, nõ sunt in tpe, qm̃ neq; oppositũ ipsis est in tpe, dico.s. id quod est necessario, sed huius existẽtia sempiterna est, illius aũt inexistẽtia. Sed eorũ q̃ sunt, quæcũq; aliqñ esse possunt, & aliqñ nõ esse, hæc sunt in tẽpore. Horũ aũt triplex est discrimẽ. Nam eorũ q̃ cõtingẽter nõ sunt, quędã iã fuerant, & nõ sunt, ceu Homerus: q̃dam erunt, sed nõdũ sunt, ceu futurũ deliquiũ Solis aut Lunæ, vel aliquid aliud q futurũ est, q̃dã quoq; sunt q̃ iã fuerũt, & rursus erũt, ceu Solẽ esse in Oriẽte q iã fuit in Oriẽte, & in iterũ erit, oĩa igit q̃ hoc mõ non sunt, in tẽpore esse dicuntur, qm̃ est accipere aliquod tẽpus maius inexistentia ipsorum tempus inquam quo fuerant. Dico igitur vniuersaliter de his quæ sunt, & non sunt, quoniã quæcunq; necessaria sunt, vel impossibilia hæc

Ex dictis igitur his sequitur, vt Socra. qui modo est magis nõ est quia est accipere tempus magis, in quo nõ esse.

non sunt in tempore. Nam illa semper sunt, illa vero nõ semper sunt, quæcunque autem queunt esse & non esse, hæc in tempore sunt, vel non sunt, equidem hęc sunt in tempore, quoniam est accipere tempus maius quã esse ipsorum in quo non sunt, & illa non sunt in tempore, quoniam est accipere tempus maius non esse ipsorũ quo sunt. Sciendum autem ꝙ multi codices & libri nõ habent in hoc textu illam particulam per accidens, neque Alex. commemorauit ipsam.

Non enim velut id quod est in motu, sic et id quod est in tempore moueri necesse est. Non enim tempus motus est, sed numerus motus. At in numero motus, et id esse potest quod quiescit.

Qm̄ dubitaret quispiam quomodo tempus sit mensura quietis: Nam si etiam tempus sit numerus motus, & non solum motus in tempore est, sed etiam quies, videbitur, & quies in motu esse, siquidem quies in tẽpore, & tempus in motu est. Inquit ergo non quemadmodum id quod est ĩ motu necesse est moueri, ita & ꝙ est in tempore necesse est moueri. Nam si penitus idem esset motus, & tempus, necesse forte vt id quod est in tempore, mox moueretur. At modo nõ necesse est, vt id qđ est in aliquo, iam & illud sit, cui illud accidit. Non. n. ꝙ inest dulci, necesse est & melli inesse, qm̄ accidit melli dulcedo, neq;. n. quod inest albo, pallio inesse vel succo odortet, sic neq; quod inest tempori, necesse est in motu esse, qm̄ accidit motui tp̄s. Nam ꝙ est in die non necesse ei est in orbiculatione cœli esse, qm̄ tp̄s est mensura orbiculationis cœli. Est. n. in die ipsum quiescere, & certe ipsum quiescẽs nõ est in motu. Sic igiẽ neq; absurdum vel impoẽ est in tẽpore motum esse & quietem.

Non. n. omne quod immobile est quiescit, sed ꝙ caret motu, atque moueri est aptum, vt etiam antea diximus.

Qm̄ dixit quiescẽs posse in numero motus esse vt ne quis dicat, itaq; centrum & poli vniuersi, qm̄ quiescũt, & hæc erunt in tempore, propter hoc inquit non hoc dicebam, ꝙ si aliquid est immobile, hoc pôt esse in tempore. Nam quiescens in tempore, & non immobile, sed id quod aptum est moueri, licet non moueatur. At cardines, & centrum immobilia sunt, non tamẽ quiescũt. Nam apta moueri non sunt, quare neq; in tẽpore sunt. At quiescens in tempore, & non ipsum immobile, qppe quiescens aptum sit moueri, licet, non moueatur.

Esse autem quippiam in numero. i. esse numerum ipsius rei quendam, et mensurari ipsius esse, eo sanè numero in que est, quare si erit in tempore mensurabitur ab ipso.

Qm̄ dixit quiescens in numero motus esse posse, quomodo quædam dicerentur in numero esse motus iterũ dico ꝙ est velut quidam numerus ipsorum, dico. s. ipsa numerari vel ẽm multitudinem subiectorũ, vt diximus in numero esse decem equos, vel ipsum habere numeratum esse, vt dicimus bellum Troianum in numero quodam temporis fuisse. Nã decẽ annis confectũ fuit, cũ igitur id sit in numero esse, & numerus quidã est tp̄s, hoc erit in tempore esse. s. habere aliquod tempus ꝙ numeret rei esse, quẽadmodũ dicimus res Troianas in quodã tẽpore fuisse, & Homerum, eo quod fuit aliqua temporis pars in qua erant. Sic igitur & quies in tempore dr̄, esse, quoniam est quoddam tempus in quo quies est.

Metietur autem tempus, & id quod mouetur & id quod quiescit, qua illud mouetur, & qua quiescit. Nam alterius ipsorum motum, alterius, quietem, quanta quædam sit metietur. Quare id quod mouetur non à tempore mensurabile simpliciter erit, vt quantum est quoddam, sed vt motus eius est quatenus, quare quæcunque non mouentur neque quiescunt, non sunt in tempore.

Quod etiam tempus res mensuret, ceu homines, vel equos, & omnia simpliciter non per se ostendit. Nam homo qua homo non mensuratur à tempore, sed quatenus habet quandam extensionem ẽm suum esse, quare per se motũ rerum metitur, vel quietem, & per accidẽs ipsas substantias rerum, siue ipsæ sint ea, q̃ mouenẽ, vel quiescunt, vel homo, vel quoduis aliud, quare quæcũq; non mouentur, neq; quiescunt non sunt in tempore.

Esse enim in tempore est tempore mensurari. Tempus autem motus est, & quietis mensura.

Quod neq; ea quæ non mouentur, neq; ea quæ non quiescunt non sint in tempore probat vtens tali syllogismo in secunda figura. Item in tempore est mensurari, sed ea quæ non quiescũt, neq; mouenẽ non mensurãtur à tempore, igitur neq; ea quæ non mouenẽ, neq; ea quę non quiescunt non sunt in tempore, quod quidem demonstrauit, huius aũt syllogismi Arist. prius ponens conclusionem cum dixerit superiore textu, quare quæcunq; non mouentur, neq; quiescunt non sunt in tẽpore, posuit hoc in textu duarum propositionum maiorũ affirmatiuam dicentem ea esse in tempore quæ mensurantur à tempore, minorem autem propositionem negatiuam dicentem quæ non mouentur, neq; quiescunt non mensurantur à tp̄e non posuit. Verum eã propositionem posuit, per q̃ ipsa est vera, & ex qua concludiẽ, & deduciẽ, hãc. s. Tẽpus aũt est motus, & quietis eã, in qua propositione oportet subaudire hanc particulam (solum) Quod autẽ tẽpus sit mẽsura motus & quietis in superioribus demonstrauit. Si autẽ motus & quietis solum tempus est mensura verum erit vt neq; ea q̃ nõ mouenẽ, neq; ea quæ non quiescunt mensurenẽ à tẽpore. Nã hoc concluditur per conuersionem ex contrapositione in secundo modo syllogismorum hypotheticorum, si ea quæ mensuranẽ à tẽpore, hæ mouenẽ, vel quiescunt, ergo quæ nõ mouenẽ neq; quiescunt, hæc nõ mẽsurantur à tempore, quæ minor & negatiua est syllogismi propositio, ex qua concludebaẽ, neq; ea quæ nõ mouentur, neque ea quæ non quiescunt, esse in tempore.

Patet igitur neque omnia quæ non sunt in tempore esse, vt quæcunque non possunt aliter se habere. Vt Diametrũ esse commensurabilem lateri.

Cum dixerit eorum quæ sunt aliqua esse in tẽpore, quoniam quæcunque mouentur & quiescunt in tempore sunt, & quædam non sunt, quoniam opposita his non sunt in tempore, vult modo idipsum ostendere in his quæ non sunt, quoniam quæcunque sunt impossibilia eorum, quæ non sunt, hæc non sunt in tempore, quęcunque autem possunt non esse, hæc sunt in tempore.

Prorsus. n. si tempus mensura est motus per se, cæterorum vero per accidens, patet quorum esse metitur, eorum omnium esse in quiete vel in motu consistere. Quæ igitur sub corruptionem generationemq́; cadunt, atque omnino ea quæ tunc sunt, tunc vero non sunt ea in tempore esse necesse est. Nam est tempus aliquod maius quod esse ipsorũ excedit & illud quod mensurat substantiam.

Quod impossibilia non sint in tempore ẽt per hæc probat. Si tempus per se motus est numerus, & cæterorum per accidens. i. earum rerum quæ motui & quieti subijciuntur, & esse in tempore est mensurari à tempore, quæcunq; igiẽ neq; mouentur, neque quiescunt, non mensurantur à tempore, huiusmodi autem sunt, & ipsa impossibilia. Nam immobiliter se habent in non essendo, igitur à tempore non mensurantur, quare neq; per accidens sunt in tempore. Nam per accidens mensurantur substantiæ ab ipso tempore quæcunq; vel mouentur vel quiescunt, quare quorum non est motus, neque quies hæc, neq; per accidens mensurarentur à tempore, quare neq; per accidens essent in tempore.

Cum autem eorum quæ non sunt quæcunque continet tempus alia quidem erant vt Homerus aliquando erat, alia vero erunt vt aliquid futurorum, & tempus in vtranque partem continet. Et si in vtranque erant & erunt.

Eorum

Eorum, quæ non sunt quæcunq; sunt in tempore, q̄ etiam continentur à tempore. (Hæc autem sunt quorū esse maius erit tempus,) alia quidem erant, & non amplius erunt, alia vero erunt & nondum sunt, alia deniq; erant & iterum, igitur tempus continet præterita ſm non esse ipsorum per tempus præteritum, quo extiterant, & futura cōtinet tps futurum, quo erit, quare maius tps est esse ac substantia ipsorum. Equidem his quę facta sunt præteritum tempus, quo extiterant maius, ſp est eo quod factum est ſm quod ipsum non est, in futuris autem plus tpis est, quo non sunt, quam tps quo erunt. Item in his quæ facta sunt, & rursus futura plus, temporis est, q̄ esse ipsorum secundum vtram partē ea cōtineat. Equidem plus temporis est eorum quæ facta sunt, q̄ tps preteritum quo erant, & plus temporis eorū quæ sunt futura, quam tps futurum quo erunt. Etsi in vtranque inquit & ambo. i. si in vtranq; continet tempus non esse ipsorum & secundum præteritum & futurum vtraque & erant prius & rursus erunt.

Quæcunq; autem nulla ex parte continet neq; erunt, neque sunt, neq; erant. Sunt autem talia eorum quæ nō sunt, quorumcunq; opposita semper sunt, ceu diametrū esse incommensurabilem costæ semper est, & non erit hoc in tēpore, ergo neque commensurabilem esse lateri erit in tempore. Vnde ſp non est, quia contrarium ei est id quod semp est. Quorum vero contrarium non semper est ea esse, ac nō esse possunt, & est generatio & corruptio ipsorum.

Idest in quibus eorum quæ non sunt ſm nihil tēpus continet non esse ipsorum, neq; ſm tempus præteritū, neq; ſm futurum. Hæc nanque prius non erant, neque modo sunt, neq; post hæc erunt. Quæ autem hæc sint significauit dicens. Quorumcunq; opposita semp sunt, ceu Diametrum esse incommensurabilem costæ. Nam cum hoc semper sit atque necessario oppositum huic, hoc autem est Diametrum esse commensurabilem lateri, nunquam est & nequit esse. Vt igitur esse Diametrū incommensurabilem costæ, propterea quod non continetur à tempore, sed est supra omne tempus non est in tempore, sic & huic oppositum nunquam existens nō esse eius non habebit in tempore, quoniam vniuerso tēpori coextenditur inexistentia eius.

Ipsum autem nunc continuatio temporis est, vt antea diximus. Nam continuat tempus præteritum. Et futurū, atque omnino est temporis vltimum. Est enim huius quidem princi ium, alius autem finis.

Propositum Aristo. modo est de aduerbijs temporū disserere, quid vnumquodq; significet, ceu quid est nūc quid tunc, quid iam, quid nuper, quid olim, & quid repente. Primum differit de ipso nunc, & inquit duplex esse nunc alterum minimum, alterum autem proximū. Primum ergo de ipso nunc minimo disputat. Et hæc in quit quæ quidem & prius dixit, q̄ nunc & momentum cum vnum & idem sit, etiam est continuationis & diuisionis temporis causa. Nam cum velut cōis terminus, vtriusq; temporis acciperetur. s. præteriti, & futuri, tūc differentes partes temporis per ipsum continuarentur. Nam ipse in 5. lib. definiens continuum sic inquit, continuum est cuius partes copulantur ad terminū cōem. Si ergo nunc est cōis terminus partium temporis, continuatio profecto temporis erit, qn̄ igit̄ vt vnum subiecto & rōne acciperet̄, dico. s. vt vnus aliquis terminus, cōis tunc continuatio fit in tempore, qn̄ autem vnum quidem subiecto fuerit & rōne nō vnum acciperet̄, sed huius quidem velut finis, & alterius principium, tūc diuisio fit temporis, queadmodum etiam se hnt puncta in lineis. Nam qn̄ accepero in linea punctum aliqđ ſm intelligentiam, siquidem simpliciter vt terminus vtriusque lineæ idem accepero, ceu est & circuli centrum, cō munis quidam terminus omnium rectarum linearum quæ ab ipso ad circunferentiam ducuntur, tunc pūctū est continuatio lineæ, qn̄ autem acceptum punctum duas rōnes susciepiet ceu si nos lineam diuisam cogitauerimus, & huius finis sit punctum; & huius principiū, tunc punctum est diuisio lineæ, sic igit̄ & de ipso nunc dicendum est, siquidem nunc vt vnam rōnem cōis termini habens acciperet̄, continuatio erit temporis, quā do autem acciperetur velut habens duas rōnes, fit diuisio temporis. Verū differt nunc à puncto, eo quod pūctum pōt accipi actu, & potētia, sed nunc sic accipi nō pōt, quippe non maneat ipsum nunc, sed semper in fluxu est. Nunc autem quod appellat̄ platicum est id qđ prope nunc minimū est, ceu qn̄ venit, nos dicimus nūc, qm̄ tps est prope nunc minimum, sic r̄ et de futuro dicimus venire nunc, qm̄ hodie veniet, sed de his quæ ante multū tps facta fuerunt vel quæ post multo futura erūt non dicimus nunc fuisse, vel nunc fore. Nam quæ facta sunt in Troianis bellis, nunc fieri non dicimus, qm̄ multum temporis intermedij intercessit, neq; ea quæ post multum temporis futura sunt dicimus nunc fore. Ipsū autem tunc inquit tps definitum significat copulatum connexumq; ad minimum nunc pn̄s dr̄ autem de præterito, & futuro, & vtroq; modo vnum aliquid hēt præsens nunc ceu tunc fuere Troiana bella dicimus, si contigerint ad mille annos fuisse, & tūc eclipsis fiet dicim' post tot menses. Est igitur ipsum tunc tps quoddā definitum coniunctum ad præsens nunc, & cum res ipsa fuit, si autem hoc est ipsum tum tps quoddam definitū siue præteritum, siue futurum, hærens coniunctūq; ad ipsum nunc præsens, minimum & nullum est tps actu acceptum q̄ non sit, tunc siue acceperimus ipsum de p̄terito, siue de futuro, vr̄ omne tempus esse, finitum igit̄ tempus inquit definet, vel nō, & inquit q̄ non deficiet. Nam si ipsum tunc terminat̄ duob. nunc, oē aūt nūc & principium est & finis nunq̄ deficiet tempus, sed semper erit accipere tunc, quare nunq̄ deficiet ipsum tūc. Sed hoc quispiā non concederet nolens tempus sempiternum esse, quod oē nūc accipiat duas rōnes, rōnem. s. principij, & cā quæ finis est, sed erit aliquod nunc, qđ quidē finis erit & nō amplius principium. Probat igit̄ nō deficere tempus ex motu, si ſp motum esse necesse est (inquit) & tempus ſp esse necesse est, quod aūt mot' ſp sit, in octauo huius facultatis volumine nitit̄ ostendere. Verum vniuersum tēpus magis ostendit q̄ hoc vt in commentarijs illius libri demonstrauimus. Ipsum autē iam est (inquit) proximum nūc pn̄ti minimo q̄ sane vel præteriti, tēporis pars est, vel futuri, dr̄ autem de vtrisque. Nam dicentib. qn̄ ambulas, dicerem iā, propterea quod non multum absuit à præsente nūc. Item dicim' de præterito q̄ iam iuit, nemo tñ ipsum iam dicit de tē poribus quæ longe multumq; abluerunt. Nam quispiam nō diceret iam Ilium captum fuisse, neq; ea q̄ post multum tempus futura sunt, iam fore dicimus, quo igitur distinguetur ipsum iam ab ipso nunc amplo. Dico itaque q̄ siue idem per vtrunq; nomen significatur, vel si non idem significatur, sed habent quandam dr̄iam difficilem, & secundum quantitatem differunt, quod forte ipsum nunc amplum magis prope minimo nunc est quam ipsum iam. Ipsum autem nuper & ipsum est p̄pe nunc, sed solius præteriti est pars non autem est amplius ipsius futuri, qn̄ venit dicimus quod nuper, p̄pter ea quod prope tempus pn̄tis nunc est, attamen de futuro, græcorum nullus vsus est ipso nuper, nullus. n. inqt, nuper lauabo, nuper ambulabo, sed in solo præterito inuenitur. Ipsum autem olim est (inquit) quod à presente longe abest, olim extitere gestaq; fuere Troiana bella, quoniam à præsente per multum tempus distāt. Ipsum repente (inquit) dicitur id quo, aliquid mutat̄ insensibili tēpore propter breuitatem ceu dicimus repente fieri

Et. 12. meta Ecce quod Io. Grā fecit cō mentaria, in quatuor volu minibus sub sequentibus.

procellam, quando breui mutaretur continens, & propter breuitatem mutationem simul nō sentiremus, repente obijt excessitq; ex hac vita quod propter breuitatem temporis non percipimus mutationē ex ente in non ens, sed velut īmediate ex ipso esse nō esse scimus.

Sed hoc nō quēadmodum de puncto manente constat.

Non ita patet ipsum nunc diuidens, & continuans tempus, quemadmodum punctum manifestum est cōtinuans & diuidens lineam, causa autem quoniam punctum potest manere idest actu sumi, atqui ipsum nunc

Differt autem & potentia.

Potentia inquit pro hoc sm considerationem, & cōceptionem mentis, ob id & temporis diuisio est sm cōsiderationēm. Nam potentia nunc non diuidit tp̄s cū & actu diuisum sit. Nunc autem vnum & continuū est tempus, & intelligentia solum diuisibile est.

Et qua sane tale semper alterum est nunc, qua vero connectit semper idem.

Qua tale .i. quia diuidit. Nam qua diuidit duas rationes recipit, & rōnem finis, & rōnem principij, aliud .n. est ipsi esse finem præteriti temporis, & aliud esse principium futuri, quatenus autem copulat præteritum, & futurum, hac rōne vnum est & idem non solū subiecto, sed ēt rōne. Nam vt cōis terminus vtrisq; accipit, quemadmodum si intellexeris duas formicas à duobus extremis lineæ motas, & in vnum aliquod & idem punctum ambas finientes absoluentesq; motū, punctum igitur in qd motus terminati sunt cōis quidam terminus est, & finis amborum motuum, sic igit & nunc nisi acceperimus simplr velut duas rōnes habens, sed velut vnam quandam eam .i. finis tunc est continuatio temporis.

Vt in mathematicis lineis. Non enim semper vnum est punctum intelligentia, nam diuidentibus aliud.

Idest vt in mathematicis accipimus quoddam punctum sm intelligentiam in linea, & idem semper vnum existens, vnum autem est cum accipitur sm intelligentiam, & non sm actum, cum vero acceperimus ipsum punctum, vt diuidens lineam, tunc aliud, & aliud, rōne accipimus, cum vero ipsum acceperimus non vt diuidens, sed velut habens vnam & eandem rōnē ad vtrasque lineæ partes, tūc non solum subiecto vnum fit, sed etiam rōne, sic ergo & nunc sm intelligētiam acceptū, siquidem ipsum velut habens duas rōnes accipimus diuisio in tpe fit, si autem velut vnam rōnē habens continuatio orit, verba in quibusdā exemplarib. sic se hñt, qua quidem vnum, hac rōne sp vnum punctum .i. quatenus vnum est punctum non modo subiecto, sed ēt rōne, hac rōne vnum existens punctum cōtinuatio lineę fit, intelligentia autem diuidentib. sp aliud, & aliud nascit punctum .i. hac ratione vnum punctum aliud, & aliud facimus ratione, intelligentia diuidentes lineam.

Vnum autem & idem prorsus, sic & nunc, hoc quidem temporis diuisio secundum potentiam, illud autem terminus ambobus est vnitas. Est autem idem & secundum idē diuisio & vnitas, esse non autem non idem.

Hoc est repetitio prioris, quod cum velut vnū prorsus acceperimus eandem habet rōnem & continuat lineam. Est autem (inquit) idem & sm idem diuisio, & compositio. Nam in puncto accepto sm considerationem idem sub subiecto diuisio & compositio. Nā idem sm aliam, & aliam considerationem vel diuisum intelligitur, vel copulatum. Et sm idem .i. sm vnum & idem punctum. Nam hoc est quod per seipsum vel coniungit, vel diuidit lineam aliter & aliter acceptum.

Ipsum igitur nūc hoc vno dicitur modo, aliud vero modo cum tempus huic propinquum fuerit. Dicimus enim nunc venit quia hodie veniet, & nunc venit, quia hodie venit. Ad res quæ in illo gesta sunt, non nunc fuisse dicuntur, neque eluuio nunc fit: quanquam tempus continuum est vsque ad illa, sed quia non sunt prope.

Quoniam est & nunc amplum quoddam tempus ꝓximum minimo nunc, & sm præteritum futurum. Neque olim facta ceu illa quæ ad Ilium gesta fuere, neque ea q̄ post multū tpis futura sunt, vt si fuerit eluuio, nūc fieri dicuntur vel facta fuisse, & si continuum sit tēpus vsque ad illa, qm̄ non est propinquum minimo nunc.

Ipsum autem nūc tempus est ad prius atque posterius nunc definitū, vt tunc capta est Troia, & tūc eluuio erat, oportet enim finitum ad ipsum non esse.

Ipsum tunc (inquit) est tempus, definitum à duobus nunc p̄sente .s. & illo in quo vel fuit, vel erit res ceu, tūc Troia capta est ante mille annos circunscribentes tempus hoc tunc ꝙ est, in quo capta est Troia, & p̄nte silr dicimus ꝙ erit deliquium lunæ post tm̄ tpis, circūscribentes rursus tp̄s ipso nunc p̄nte & futuro, in quo erit eclipsis. Dicens aūt definitū ad prius nunc, visus est sub intelligere & ad posterius. Nā prius posteriore est pri⁹. Prius aūt & posterius nō idē accipit, sed in p̄terito tūc prius quidem est nunc, in quo extitit res, posterius aūt est præsens. De futuro aūt econtrario prius quidem est p̄sens nunc, posterius autem futurum in quo erit res.

Erit ergo tempus quantum quoddam ab hoc & in illud & erat in præteritum, si autem nullum est tempus ꝙ non sit tunc, omne sane tempus erit finitum. Deficiet ne igitur, siquidem semper est motus. Aliud igitur, vel idem sæpe redibit, patet vt motus se habet, ita sese tempus habet. Nam si vnus idemq; sit & tempus idem ac vnum erit. Sin vero non sit non erit.

Si .n. oportet finitum esse ad nunc præsens .s. dico, est igitur aliqua temporis quantitas definita ab ipso præsente mensurata vsque ad illud. Pulchre igitur dictum est, quod ipsum tunc est tempus definitum, si autē nullum tempus est, ꝙ non sit tunc, omne tempus erit finitum. Nam si ipsum tunc de omni tempore dr̄: Nam in præterito & futuro omne tempus est, in his autem est ipsum tunc, & tunc definitur termiuaturq; igitur & oē tempus finitum est. Vnde & ambigit si omne tempus finitum sit, num igitur deficiet tempus, vel ne. Nam videbitur per vniuersum finitum esse & deficere, & si omne acceptum finitum sit, attn̄ si motus sempiternus est, cuius tp̄s est numerus, necesse est, & ipsum sempiternū esse. Quod igitur inquit vnum & idem tp̄s numero erit vel specie vnum solum, & inquit ꝙ vt se habet motus, ita sese hēt & tp̄s. Nam si vnus & idem motus numero est, & tp̄s silr erit, si aūt spē duntaxat vnus, & tp̄s specie, duntaxat vnum, vt in suppositione rōnem deduxit. Verum aūt perspicuū est quod specie solum vnum sit tp̄s, non tn̄ numero propter ea quod, & motus sic se habet.

Cum autem ipsum nunc finis sit atque principium temporis, non tamen eiusdem, sed transacti quidem finis, principium autem consequentis. Vt circulus in eodem quodam modo curuum & concauum habet sic & tempus in principio est semper ac fine. Et propterea semper aliud: aliudq; videtur, non enim ipsum principium videtur esse eiusdem & finis. Simul .n. & per idem opposita numero esset. Nō ergo tempus deficiet. Nam semper in principio est.

Si nunc inquit finis quidem est præteriti temporis, principium autem futuri, eandem rōnem haberet quā habet circulus ad conuexum & concauum. Nam sm idem subiectum linea alio, & alio respectu conuexa & concaua est, si ergo tale est ipsum nunc & vnū, & idem est principiū & finis, alterius quidē finis, alterius autē, principiū nunq̄ deficiet tp̄s. Nam sp illud nunc ꝙ sumptum est, temporis terminus est, & alterius tpis initiū. Impossibile .n. vnum & idem nunc eiusdē tēporis principium esse finem, sic .n. simul & sm idem contraria inessent. Si ergo tale est ipsum nunc, semper in principio erit tempus, quare aliquando non deficiet.

Ipsum

Ipsum autem iam prope est præsenti nunc indiuiduo pars futuri temporis. Quando ambulabis iamquenia pro pe est tempus, in quo ambulabit. Et præteriti temporis, quod non procul est ab ipso nunc, quando ambulasti: iam ambulauit. Ilium non dicimus iam captum fuisse, quia lon ge ab instanti nunc distat.

Quod iam pars quædam est vel præteriti temporis, vel futuri prope existens ipsi nunc minimo, si autem ꝓcul fuerit ab ipso non iam dicitur.

Et ipsum nuper ea pars est præteriti tẽporis qua instan ti nunc propinqua est, quando venisti, nuper, si fuerit tem pus proximũ præsenti nunc. Olim autem quod longe abest.

Quæ sit differentia eorum inuicem.s. ipsius nunc am pli, & ipsius iam, & ipsius nuper, diximus. Olim autem & ipsum quidem est pars præteriti temporis, attamen non est prope nunc minimum sed eminus.

Ipsum repẽte dicimus quod in tpe insensibili dimotũ est.

Nam cum aliqua mutatio ex aliquo in aliquod fieret, deinde propter breuitatem temporis nõ sentimus pariter ipsum, repente dicimus tale mutari, quemadmodum si scintilla comburens insensibiliter in aridis li gnis stipulisque collectam materiam accendat. Nam quia non sentimus in profunditate mutationem, repen te dicimus materiam ignitam esse.

Mutatio autem omnis natura dimotiua est.

Quoniam dixit dimotum est, & oportebat dicere mutatum, propter hoc adiecit hoc, qm̃ propter hoc di cebam dimotum est, qm̃ omnis mutatio dimotiua est.

In tempore cuncta fiunt & corrumpuntur. Vnde & alij quidem sapientissimum dicebant. Pythagoricus autẽ Pa ron penitus indisciplinabile, quia obliuiscitur, in hoc re ctius dicens. Patet igitur corruptionis magis esse per se cau sam tempus, quã generationis, vt & antea diximus. Mu tatio nanque per se quidem est dimotiua, generationis au tem, & vt quippiam fit causa per accidens est.

Quod quidem iam dixit in superioribus, idem nunc magis dearticulate dicit, qũo omnia dicuntur à tempo re corrumpi, & narrat ꝙ veterum alij tempus sapienti s simũ appellabãt. Paron aũt Pythagoreus dixit rectius enuncians affirmansq; de ipso dixit, indisciplinabile es se tempus, qm̃ gignitiuum est obliuionis, si.n. tempus vel mutatio, quædã est, vel prorsus mutationis aliqua affectio, & omnis mutatio natura dimotiua est, incrito dimotionis magis causa erit tempus, quam generatio nis, si aũt oĩno dimotionem priuationeq; alicuius for mæ consequitur generatio alterius hoc est per accidẽs, cum mutatio vt mutatio simpliciter dimouet tollitq; aliquid, accidit autem dimotione alicuius formæ alte ram formam sequi propter causam effectricem q̃ mu tatione velut instrumento vteretur, nisi ipsa mutatio per seipsam considerata nihil aliud quam priuationẽ formæ subiectæ operatur: per se igitur est causa corru ptionis mutatio, per accidens autem generationis.

Signum autem ex eo satis est, quia nihil quidem fit nisi ipsum moueatur aliquo modo, atque quippiam agat. Cor rumpitur, autem aliquid etiam si non moueatur, atque hanc corruptionem à tempore fieri maxime dicere con sueuimus. Verum neque hanc tempus facit: sed hanc quo que mutationem accidit in tempore fieri. Esse igitur tem pus, & quidnam sit quotque modis nunc ipsum dicatur, et quid sit ipsum tunc, quid iam, quid nuper, quid olim, quid re pente diximus.

Signum autem inquit sufficiens est tempus magis es se causam per se corruptionis, gñationis autem per ac cidens, qm̃ oĩs gñationis cã efficiens definita est, ceu vi ri vir, & domus ædificator, & aliorum sitr. Nam impos sibile est fieri aliquid, quin ipsum moueatur & mutet, oẽ autem motum ab aliqua cã motrice mouetur, qua re omne, ꝙ fit, ab aliqua cã, fit, ab ipso mouente dico & mutante: quia igit id, quod fit, mouet, & oĩs motus tẽ pore mensuratur, per accidens tps cã gñationis dr̃. Si q dem igitur est videre causam oĩs gñationis, qm̃ & mo ueri oĩno necesse est id quod fit, corruptionis aũt non oĩs est videre causam effectricem, sed vel tempus solũ. Nam rueret domus à solo tempore labefactata vetusta te, vt etiam tunica corrũperet, & similia, & nullius mo tus perspicui facti circa ipsa, sed stantibus, & quiescen tibus, adeo vt nihil aliud habeat corruptionis efficere, causam manifestam, quam tempus. Et hæc quidem tan quam ad cõem vsum, & ꝙ non sit aliquam causam per spicuam corruptionis facere Arist. inquit, qm̃ in nullo est tps primo corruptionis cã, & ipse statim induxit, di cens, sed neque hanc tps facit, sed accidit in tẽpore fie ri, & hanc mutationem fieri. Quæ igitur est causa effe ctrix corruptionis? Dicimus, ꝙ est materia nõ apta per vniuersum sub formis stare, non est autẽ apta per vni uersum durare subq; formis manere, qm̃ oĩum habet potentias, & oportet ẽm oẽm potentiam quam in seip sa habet ad actum redigi, nisi habitura sit frustra inuti lesq; potẽtias, ob igitur talis, vt nequeat per vniuersum subijci vni & eidem formæ, quare secundum alias po tentias ad actum reducenda est. Prima quidem igitur causa corruptionis hæc est. Alia autem esse vim eorum quæ fiunt infinitam. Nam vt auctionis metrum est ad quod cum peruenit natura cessat & stat, ita & inexistẽ tiæ vniuscuiusq; metrum definitum est ad quod res cũ peruenerint, corrumpuntur, quare corruptionis effe ctrix causa est, nullam rem infinitæ potentiæ esse. Quæ cã corruptionis.

His autem hoc pacto determinatis à nobis patet om nem mutationem & omne quod mouetur in tempore esse & moueri.

Cum disseruerit de aduerbijs temporalibus nunc dũ bitationes, quasdam exponit conuenientes sermoni de tempore, prius aut quod iam dixit, nunc ostẽdit, ꝙ oĩs motus in tempore est, probat autem tali syllogismo; oĩs motus habet prius & posterius, prius autem & po sterius in tempore sunt, igitur oĩs motus in tẽpore est, vel etiam sic in tertia figura, prius & posterius in mo tu sunt, prius & posterius in tẽpore sunt, igitur motus in tempore est, probat autem vtranq; propositionem & minorem propositionem hunc in modum, omnis motus celeritatem, & tarditatem habet, celeritas & tar ditas prius & posterius habent. Nam velocius cum per uenerit in finem, prius dicimus esse, & tardius posteri⁹, igitur oĩs motus prius habet & posterius, quando autẽ dicimus oẽm motum habere velocius & tardius nõ di cimus de singulari motu, sed de ipsa specie motus, ceu in toto motu ẽm locum, vt totus est, celerius & tardius & in circulatione quædam est quidem velocioris mo tus, quædam vero tardioris motus, & in alijs similiter, sic igitur minorem propositionem probat maiorẽ an tem sic, prius & posterius discernuntur per distantiam ad ipsum nunc. Nam ipsum proximius esse nunc, vel ab esse prius dr̃, & posterius, distantia autẽ ad ipsum nunc (inquit) in tempore est. Nam si nunc ipsum in tempo re & distantia ipsius nunc in tempore erit. Nam dista re ab ipso nunc quid aliud est, quàm tempore ab ipso distare, quare si prius & posterius per distantiam ab ip so nunc discernitur, & distantia ipsius nunc in tempo re est igitur prius & posterius in tẽpore sunt, prius au tem (inquit) & posterius contrario modo dicuntur ẽm tempus præteritum & futurum. Nam in tempore præ terito dicimus prius ꝙ magis abest ab ipso nunc, poste rius autem quod proximius est ipsi nunc, priora. n. dici mus Troiana bella ijs, quæ in Peloponeso gesta sunt, de futuro, autem contrario modo, prius dicimus, quod est proximius ipsi nunc, posterius autem quod longius abest. Nam priorem dicimus in stomacho digestionẽ,

esse ea quæ fit in hepate. Hæc dicens deinceps duas ponit dubitationes conuenientes, & opportunas sermoni de tempore, vnam quomodo se habet tempus ad animam, nunquid sublata anima possit esse tempus. Secundam ponit quomodo vbiq; est tempus & in terra, & in mari, & in cœlo, & soluit prius secundam dubitationē, dicens propterea quod tempus est mensura motus, oīa autem hæc mobilia sunt, cœlum, terra, mare, cum igit mobilia sint, & motus tempus est numerus, mensurantur profecto & hæc ab ipso tempore, merito igitur in omnibus his dr̄ esse tempus. Nam siue mouentur, siue quiescant mensurantur à tempore oīno & motus ipsorum & quies, quemadmodum igitur dico diem vbiq; esse non eo quod dies consequatur horum motum, vel quietem, sed eo ꝙ prorsus est metrum motus & quietis, ita & tempus vbique dicimus esse. Nam dies quoddam tempus est, definitur autem, & esse habet tempus ex primo motuum, vt sæpe diximus. Ad priorem dubitationē, quæ quærit quomodo se habet anima ad tempus, nunquid & non existente anima numerante sit tēpus, vel non, occurrit tali modo, quoniam si numerus motus est tempus, numerus autem non numerans, sed numeratus, & necesse est oīno non existente numerante, neq; numeratum esse (Nam talia sunt de numero eorum quæ sunt ad aliquid, dico .s. numerans & numeratum) cum non fuerit ergo numeratum, neq; numerus, erit, igitur prorsus necesse est non existente anima, neque numerum esse, nihil .n. aliud est numerans, quā aīa, & anima non omnis, sed rōnalis, quare sublata anima tollitur & numerans, destructo autem numerante tolleretur etiā numerabile, & destructo sublatoq; numerabili demetur etiam numerus, destructo autem numero tolleretur & tempus, igitur destructa anima aboleretur, & tempus. Sed ad hæc quispiam dicet, quod li q̄dem idem erit dicere numeratile & numerum, reuera omnino necesse erit sublata anima tolli numeratile, & hoc sublato tolli etiam & numerum, & propter hoc tēpus, at modo non est idem dicere numerum & numeratile esse, quid igitur prohibet tempus, vt quidem numeratile tolli sublata anima, veruntamen numerū nō tolli cum & denarius lapidū numerus anima sublata, vt numeratilis tolleretur, veruntamen numerus nō amplius tolleretur. Nam est lapidum denarius numerus, & non existente anima. Sed si prorsus inquit sublata omni anima tolleretur & omnis motus, & omni motu sublato tolleretur, & tempus, siquidem tempus est aliqua affectio mot', igit prorsus necesse est sublata anima vtter tolli etiam & tempus. Nam anima sublata non solū motus, qui proficiscuntur ab anima vna tolluntur, sed etiā naturales ceu motus grauium & leuium, neq; .n. mundus amplius est mūdus sublato circulari motu, tollitur autem & ipse sublata anima, pulchre igitur diximus qd̄ anima sublata tollitur & tempus, & nō solum omni anima simpliciter sublata, sed rationali, quippe si ea nō existeris, neq; irrationalis erit, siquidem natura prius sit rationale ipso irrationali. Præterea si demonstratū est, quod ea, quæ per se mouentur, antecedunt necessario ea quæ ab alijs cientur, quæ corpora sunt, & ijs quæ in tempore mouentur, præstant ea quæ semper mouentur, & causæ semper mouentes, quæ animæ sunt, anteriores sunt omnibus ijs, quæ absolute mouētur, necesse omnino profecto his sublatis omnem motum tolli.

Celerius enim & tardius in omni fane mutatione est. Nam in cunctis ita videtur. Dico autem id celerius moueri, quod prius ad subiectum perget modo sit secundum spacium spatium & vniformem motum velut in latione si ambo, in circunferentia, aut super lineam rectam moueantur & in cæteris simili modo. At ipsum prius in tempore est prius enim atque posterius ratione distantia ad ipsum nūc dicimus, ipsum vero nunc terminus est transacti atq; futuri. Quare cum ipsum nunc in tempore sit et prius ipsum posteriusve in tempore erit.

Dicens, qūo dicit ſm omnem mutationem celerius & tardius esse, quod non ſm vnamquamque, & vnam numero, sed ſm omnem mutationem genere, ceu in mutatione ſm locum, & circulatione, attamē in generabilibus & corruptibilibus celerius & tardius, & in singularibus videre est, illud (inquit) dico celerius moueri, ꝙ prius ad subiectum peruenit, subiectum dicens finem in quem motus deducitur, quod prius igitur peruenit in finem, & vniformi motu mouetur, hoc est celerius motum, eodem existente interuallo. Pulchre autē adiecit & vniformem motum. Nam si non vniformi motu mouetur, sed modo celerius motum, modo autem segnius, neq; discerni hi possunt, ceu in latione, si ambo super circunferentia mouentur, vel ambo super recto spacio. Nam oportet idem esse spacium non solum ſm quantitatem, sed etiam ſm qualitatem. Nam si aliud mouetur in rectum, & aliud in circunferentia æquali magnitudine, potest in circunferentia motum, cū mouetur ocius, peruenire posterius in finem. Nam quod mouetur impeditur propter curuitatem in circunferētia, & planum est hoc ex equis certantibus, videntur .n. in curuitate segnius moti, similiter & in alijs ceu de helice. non .n. simili velocitate quippiam mouetur in helicem, & in rectum. Sciendum autem quod ponens conclusionem quam sane vult probare, propositiones per, quas hoc concluditur non prius ponit, sed prius vnamquamq; probat, deinde has probans ita concludit totū syllogismum, prius autem minorem propositionē probat, ipsa autem est dicens in omni motu prius est, & posterius, probat autem tali syllogismo, in omni motu celerius est, & segnius, sed celerius & segnius prius est, & posterius, igitur in omni motu prius est, & prius: cū dicit celerius .n. & segnius hæc est minor propositio, cum autem dicit, dico autem id celerius moueri, ipsa est maior propositio, si autem celerius est quod prius mutat, segnius autem profecto erit, ꝙ posterius mutatum est. At ipsum prius. Quod autem prius & posterius sint in tempore per hæc probat. Nam prius & posterius dicimus (inquit) rōne distantiæ ad ipsum nunc, si nunc est terminus partium temporis, igitur in tp̄e est nūc. Nam (inquit) nunc terminus transacti est atq; futuri, deinde adijcit, quare cū ipsum nunc in tp̄e sit prius & posteri' in tp̄e erunt, quod autem prius & posterius in tp̄e sint, nunc ipso existente in tempore, deinceps probat.

In quo nanque nunc est, & in hoc distantia ipsius nūc esse oportet,

Quomodo autem, nunc existente in tēpore & prius & posterius in tempore sint, per hæc probat, quoniam inquit in quo est nunc, & distantia quæ est ab ipso nūc erit. Nam quod distat ab ipso nunc tempore, ab ipso distat, quare siquidem prius & posterius secūdum ipsam distantiam ad ipsum nunc discernuntur, & distātia est ipsius nunc in tempore, propterea quod & ipsum nūc, & prius & posterius igitur erunt in tempore.

Contrario autem modo dicitur prius ipsum in tempore præterito et futuro. Nam in præterito prius dicimus id quod longius distat ab ipso nunc, posterius autem quod eidem propinquius. In futuro autem prius quidem quod proximius adiacet, post. rius autem quod longius.

Quoniam dixit quod prius & posterius ſm distantiam ab ipso nunc discernitur, indefinitum autem hoc erat, neq; .n. simpliciter est distans ab ipso nunc dicere vel ꝓximius vel longius. Nā aliter hoc est de præterito & de futuro tēpore, propter hoc ipsum determinatur.

Quare cum ipsum quidem prius in tempore sit, omnē autem motum comitetur ipsum prius, patet omnem mutationem

tionesq; omnem q, motum in tempore esse. Dignum autem est consideratione & quonam modo sese habet ad animã tempus, & cur in omnibus tempus esse videtur, & in terra, & in mari, & in cælo. An quod motus cum sit mensura, tempus aliqua affectio vel habitus sit, hæc autem mobilia cuncta sunt. In loco enim omnia sunt, tempus vero & motus simul sunt potentia et actu. Dubitauerit autem quispiam, num sublata anima tempus sit vel non. Nam si numeraturum esse non potest, neque potest numeratile aliquid esse, quare constat vt neque numerus sit.

Concludit nunc proprijssimas syllogismi ꝓpositiones summatim & inquit in omni motu prius est, & posterius, prius & posterius in tẽpore sunt, igitur oĩs motus in tempore est. Dignum autem consideratione est, & quonam modo sese habet tempus ad animã. Hic dictas dubitationes aggreditur. Hæc secunda est dubitatio. An quod motus cum sit mensura tempus, aliqua affectio sit. Solutio secundæ dubitationis, si.n. motus inquit habitus quidam vel affectio est, tẽpus cum sit numerus eius, & omnia hæc mobilia sunt, dico.s. cœlum, terra, mare, & reliqua, merito & tempus in his omnib. est. Quod autem hæc omnia mobilia sint, cœlum dico, terra, mare, & reliqua, patet (inquit) qm̃ in loco sunt, tã quam ea, quæ prorsus in loco sunt, mox & mobilia esse oporteat, tandem inquit vt se habet vnumquodq; horum, vt in loco sit, ita se habet & mobile esse. Nam si potentia in loco fuerit, & potentia mobile erit, ꝙ si autem actu in loco est, & actu est mobile. Similiter ꝙ sm totum in loco est, & sm totum idẽ mobile est, & ꝙ sm partes in loco, & sm partes est mobile. Hoc autem est omnino falsum, & ex his quæ videntur Aris. hoc patet, qm̃ sphæræ quæ intra sphæram inerrabilem continentur sm seipsas vniuersas existentes in loco, tamen non mouentur sm seipsas vniuersas. Et terra sm seipsam totã existens in loco tñ non mouetur sm seipsam totã. Nam per partes alteratur, & si accidit aliqñ vniuersam alterari, Nam quemadmodum, & si cunctis eius partib. genitis & corruptis non dr̃ ipsa per seipsam totam corrũpi, sed sm partes, sic & cunctis alteratis non diceretur sm totam alterari, sed sm partes, Aristo. igitur dicens; quod locus, & motus simul sunt potẽtia & actu simul esse dixit. i. si potentia locus est, & potentia motus erit, & si actu locus, & actu motus, & non amplius adiecit, & si sm totum locus, vel sm partes, ita & motus, sed interpretes hoc aiunt, cum & id quod est in loco, sit vel sm totum, vel sm partes, quare vt se habent, vt sint in loco ita se hñt, vt mobilia sint. Hoc quidem igĩ in his illud vñiter in loco esse statim & mobile esse dicere, non intelligendum est tanquam sit locus omnino causa motus, sed velut sequens oĩno id quod est in loco & mobile. Deinceps aũt priorem dubitationem ponens soluit.

Est enim numerus, aut id quod numeratur, vel numerabile. Si autem nihil aliud est aptum numerare, quam anima et animæ mens, impossibile est, si anima non sit, tempus esse, nisi quod quando est ens tempus sit ceu si fieri potest, vt sit sine anima motus.

Numerus (inquit) nihil aliud est quã numeratile potentia vel actu. Etenim diximus, quod numerus est duplex, alius quidem vt numerans, alius autem vt numeratus, & vterq; profecto vel potentia vel actu, hoc igitur in loco inquit de numero numerato quod vel est potẽtia, vel actu, quare sublato numeratili tolleretur, & numerus tollitur autem numeratile sublato numerante, quod quidem est anima. Nam inquit sublata anima, simul tollitur tempus. Non.n. potest esse tempus sine anima, nisi igitur subiectum tempori: hoc autem est motus, cum aũt dicit hoc, si fieri potest vt sit sine aĩa motus, ostendit quod & motus destruitur, sublata anima.

Ipsum enim prius, atque posterius est in motu, tempus autem est hæc, vt numerabilia sunt.

Qm̃ dixit, quod impossibile est tẽpus esse anima nõ existente, sed vel hoc qñ ens est tempus. i. subiectum tẽpori. Nam hoc apud Arist. significat vtcunque ens, subijcitur autem tempori motus, hoc ipsum volebat hic rursus ostendere, s. quod subiectum tẽpori est motus. Nã (inquit) ipsum prius & posterius est in motu, quatenus numerabilia sunt, quare si tempus est id qđ prius, & posterius sunt, id qđ est ĩ motu, priore & posteriore existẽte ĩ motu velut in subiecto, & tp̃s ita erit ĩ motu.

Dubitauerit autem quispiam cuiusnam motus, tempus est numerus.

Dubitationes de tẽpore diuersas à primis annectit. Et primum quod si tempus motus est numerus, multę autem sunt species motus auctio, diminutio, alteratio, generatio, & corruptio, qualis ergo motus tp̃s est motus, & inquit ꝙ oĩs motus est numerus, qua motus sunt non.n. quatenus auctio est auctio tempus est mensuratiuum eius, neq; alteratio qua alteratio, sed qua vnaq̃que, harum est motus, hac ratione mensuratur à tempore, quare tempus est omnis motus mensuratiuum. Nã tanquam distantiam simpliciter vniuscuiusq; ipsorum metitur, quare sm id commune ꝙ est in ipsis mensurãtur à tempore, non sm ea propria, quæ competunt eis, huic autem deinceps annectunt talem alteram dubitationem, qm̃ aliqua possunt simul duobus motibus moueri. Nam in eodem hoc aliquid sm locum cum mouetur põt aliud alterari, vel aliud quidem circulo moueri, & non recto, nunquid igĩ duo tempora vniuscuiusque motus mensurati à suo proprio tempore sunt, vel vnum & idem tempus plurium motuum est mensuratiuum, inquit igitur ꝙ vnum & idem tempus plurium motuum, qui fiunt, est mensuratiuum, & quidem nihil absurdi accidit. Nam vt numerus in anima vnus existẽs & idem ceu decem metitur extra denarios numeros, equorum hominum, & lapidum, & aliorum, & quemadmodum vrceus vnus & idem existens metitur, vinũ & aquam & cuncta humida, propterea quod nõn quatale vnũquodq; ipsorum est, hac ratione metitur, sed quatenus quantum aliquid est, ita & tempus & vnum & idem existens plurium motuum æqualium & simul existentium mensuratiuum est. Nam & si non æquales sint motus, sed alter maior, alter autem minor, quatenus alterum temporum est maius, hac rõne non idem est minori, & si æqualia autem fuerint non simul autẽ, neque hoc modo sunt numero eadem, specie tñ sunt eadem ea tempora quæ & non simul sunt, ceu nunc, dies, specie cum die sequenti eadem est. Post hæc querit qđ si metrum est tempus motus circularis, & vnumquodque eorum quæ mensurantur quadam vnigenea mensura mensuratur (Nam decem equi vno equo mensurãtur, & decem homines vno homine, similiter & lignũ, decem cubitorum cubitali eiusdem parte mensuratur) necesse est igitur & tempus cum sit numerus quodam tempore mensurari, quod est igitur hoc tempus quod oẽ tempus metitur. Ad solutionem igitur hãc prius accipit illud quidem, quod iam superioribus dixit, qm̃ nõ solum tempus motum mensurat, sed etiam motus mẽsurat tempus, & ꝙ motuum, alij sunt irregulares, ceu sunt ij qui in ortu interituq; consistunt, alij autem vniformes ceu sunt motus sphærarum, & horum, alij celeriores motu, alij segniores. Nam quidam ipsorum circunducitur ab eodem in idem per triginta annos, alter autem per duodecim annos, alter vero per annũ vnũ, & ita alius aliter, quidam autem est omniũ aliorũ ocior & notior, qui est sphęræ inerrabilis & viginti quatuor horis durat, dico. s. eum motum qui die nocteq; circũductus est in idem. Cum igitur metrũ & minimũ est, & notum merito ab eodem motu definitum est tẽpus,

dico

b *Prius vero & posterius vt numerabile est ipsum nunc profecto est. Quare et in his quum est nunc, idem est. Nã prius aut posterius est in motu ipso autem esse, diuersum est, prius nanq; et posterius vt numerabile est ipsum nũc.*

Cũ dixerit ꝙ prius & posterius cognoscimus, in motu per id ꝙ fertur, idiecit, prius vero & posterius vt numerabile est ipsum nunc concludens etiam, his nunc se qui comitariq; id ꝙ fertur. Nam si prius & posterius sequũtur id ꝙ fertur in motu, & prius & posterius in motu, ipsum nũc est (Nam quatenus prius & posterius, numerabile) nunc sequeret̃ id ꝙ fertur, & ita reliquum ꝓpositum introducit, dico s. ꝙ nunc idem subiecto sit, & rõne aliud atq; aliud. Nam dixit quare & in his pro & in ipsis nunc & momentis. Nam vt punctum est generatiuum lineæ vnum & idem subiecto, & id ꝙ fert̃ generatiuum est motus, ita & nunc tp̃is gñatiuum est. i. quum nunc fuerit & subiecto vnum existit & est, tunc vnum idemq; est, & deinde quid est subiungit. Nam (inquit) prius vel posterius in motu qm̃ idem prius & posterius sunt subiecto in motu, cum & in motu id ꝙ fert̃ sit idem licet esse sit diuersum, i. ſm rõnem. Nã in motu prius & posterius non vt numerata sunt, neq; vt pri⁹ & posterius, subiectum est ipsis nunc, hoc aũt idem est cum velut prius & posterius accideretur, & cum velut differentia motus, tunc aliud & aliud ſm rationem, ꝗppe eidem aliud sit prius esse & aliud posterius esse.

Et hoc maxime notum est. Nam & motus ob id quod mouetur, et latio ob id quod fertur nota est. Nam id quod fertur hoc aliquid est. Motus vero non est.

Cum velit in omnibus ostendere similitudinẽ nunc ipsiusq; momenti ad id ꝙ fertur, hoc adiecit. Item & ꝑ se vtile est considerationi de tempore. Nam ab re non est inquit, & temporis nunc maxime notum est. Nam de tempore solum nunc & momẽtum est & existit. Etenim motus cum suapte natura ignotus sit ipso ꝙ fert̃ sanè cognoscitur. Et nũc sequitur id ꝙ fertur, & quam rõnem habet id ꝙ fertur ad motum, eandem ẽt habet nunc ad tempus cognoscamus, qm̃ & per ipsum ꝙ mouetur cognoscimus motũ. Quod vero latio cognoscatur per id ꝙ fertur, demonstrauit dicens. Nam id quod fertur hoc aliquid est, motus autem non. Nam id quod mouetur substantia est & subsistens, motus autem non subsistit sed habet esse dum fit. Nam mutatione eius, ꝙ moueт̃ est essentia esseq; motus. Item si quod mouetur est substantia, & motus est actio, & substantiæ in multis sunt clariores suis actionib. merito igit̃ noscit̃ motus ꝑ ipsum quod mouetur. Dicens autem. Nã & motus ob id quod mouetur, subiunxit & latio ob id quod fertur, vel idẽ geminatiõe vocabulorũ dicẽs, vel potius ex gñaliore & occultiore in magis spãle atq; apertius proficiscẽs. Nã & in alteratione nota est alteratio per id quod alterat̃, simr aũt & in auctione & diminutione. Verũ aptissime in latiõe in ipso quod fertur, latio cognoscitur.

Aduerte duplex genus rerum quędam successiua ꝗ habẽt esse dũ fiunt & quædam ꝑmanẽtes. motus ergo est res successiua.

Est igitur tum idem id quod nunc dicitur semper tum non idem. Nam et id quod fertur sic se habet.

Velut conclusio prædictorum hoc est. Nam quod demõstrauit superius, hoc velut in conclusione nunc dicit, quippe vt id ꝙ fertur subiecto est idem, habitu vero & ratione diuersum, ita etiam nunc ipsum se habet.

Patet etiam nunc ipsum non esse, si tempus non fuerit, et tempus non esse si non sit ipsum nunc. Nam quemadmodũ id quod fertur et latio simul sunt, sic et numerus eius quod fertur, et numerus ipsius etiam lationis simul sunt. Est enim tempus quidem lationis numerus. Ipsum autem nunc vt id quod fertur perinde, atque vnitas numeri.

Cum ostenderit tempus esse numerum prioris & posterioris in motu, & hoc est ipsum nunc (Nam in motu prius & posterius est ipsum nunc;) non ab re concludit fieri non posse, vt ipsorum alterum sit sine altero. Nam si vt se habet id quòd fertur ad lationem, ita & nunc se habet ad tempus, neq; id quòd fert̃ aliquid esse ac tale põt, si non sit ipsa latio, & econtra neq; latio erit si non fuerit id quòd fert̃, sic profecto & tp̃s se habere ad nũc necesse est, & si alterum introduceretur, & reliquum introduci ac esse oportet, similiter si vnum tolleret̃, & reliquum vna tolleretur. Nam eodem modo se habet pũctum & linea, quippe sese mutuo introducãt, ac vnum cum destruit̃ simul & aliud destruitur. Nam quemadmodum id quod fertur & latio, ita numerus eius quòd fertur & numerus lationis se habent. Nam tempus est numerus lationis. Nunc autem vt id quod fertur se haber ceu vnitas numeri, igit̃ inquit nunc numerum esse eius, quod fertur, & tempus numerum lationis, quẽadmodum igit̃ simul vel sunt, vel non sunt id quòd fertur & latio, ita ẽt se hẽt numerus eius quòd fertur & lationis. i. nũc & tempus quæ vel simul sunt vel nõ sunt. Verum cum dixit. Est. n. tempus quidem lationis numer⁹, decebat eum inducere atq; subiungere. Ipsum aũt nũc numerus, eius quod fertur: sed dixit nunc autẽ vt id ꝙ fertur. Quocirca verba occultiora fecit. Quomodo vero nunc sit numerus eius quòd fertur, subiunxit dicẽs ceu vnitas numeri. Vt. n. in numero vnitas rursus ac rursus accepta numerum numeratorum efficit cum sit ipsa indiuisibilis, ita & nunc cum sit indiuisibile velut vnitas rursus ac rursus acceptum tempus facit, quẽadmodum igit̃ tempus ex ipsis nunc factum mensurat motũ ita & nunc mensurat id quod mouetur, & est tẽpus numerus motus, & nunc numerus eius quòd fertur. Qũo autem tempus sit numerus lationis iam dixit. Nõ. n. vt numerans ipsam, sed esse habens numerando ipsam, numerat autem non quatẽnus latio est, sed quatenus in ipsa prius & posterius sunt. Non. n. ipsius motus tempus est numerus, sed prioris & posterioris quod est in ipso interuallum numerus eius quòd fertur nunc est nõ quatenus est id quod fertur, sed quatenus in priore quodã & posteriore accipitur. Nam prius & posterius sumpta per quæ mouetur ipsa sunt momenta & nunc. Nã nũc quo sol ẽt in Ariete, & rursus nũc quo fit in Tauro erit numerus eiusdem solis, tanquam in priore quodam & posteriore fiat ibi. Simr & in ipsis vnitatibus numeri. Nã quẽadmodum numeramus numerum vnitate, vel simpliciter numerabile quòd esset aliquid. (Nã decẽ equos & decem lapides vnitate numeramus. Nam per vnitates accumulantes ipsa numerabilia sic numeramus vnũ quodque.) Ita & id quod fertur ipso nunc numeramus & prius & posteriusque ipsius in quibus semper fit aliud in alio numerantes, ceu sol prius fit in Ariete & postea in Tauro, & prius in Tauro, quàm in Geminis, & posterius in Geminis & ita deinceps.

Aduerte quia hic non dicit tempus cõstare momentis sed esse factũ ex eo momẽto quod fluit.

Aduerte motum fieri planetarum in duodecim signis secundũ ordinem illorum.

Et præterea tempus ipso iure cõtinuum, atque diuisum secundum ipsum nunc.

Continuationis & diuisionis in tempore nunc inq̃t, esse cãm, quemadmodum est id quòd mouetur in motu, & punctum in linea. Etenim hic rursus vĩ eadem ꝓpositio, sed punctum potentia acceptum cã est continuationis lineæ. Continuum nanq; est id, cuius partes, ad vnum terminum communem copulantur. At potẽtia vnus est terminus, tamen si actu acciperetur, cã diuisionis lineæ foret, sed amplius vnũ non esset, sed duo cum vtrunq; terminaret vnam aliquam partem earum quæ diuisæ sunt. Nã vnum suapte natura est per quod fit ipsa diuisio. Nam oportet diuidẽs, per quod diuidit, vnum esse & indiuisibile, & propter quod trifariam diuisibile superficie diuiditur, quæ indiuisibilis est ſm ꝓfunditatem, & ſm quòd fit diuisio. Item superficies linea diuiditur, quæ ſm latitudinem est indiuisibilis. Nã diuisio est latitudinis, linea deniq; puncto diuiditur, ꝙ est prorsus indiuisibile. Sed quum actu acciperetur in

linea

linea punctum, & diuideret ipsam, tunc duo puncta fierent duarum partium in diuisione termini. Similiter autem & id quod mouetur est continuationis & diuisionis in motu causa. Nam quia id ꝙ mouetur continuo, & sine interpollatione mouetur, continuus est motus, veruntamen si id ꝙ mouetur, quiete media interciperetur, tūc foret diuisionis cā in motu. At in his q̄ sunt subdita ortui interituiq; id ꝙ mouetur actu pōt stare, ceu is qui ex Athenis ad Thebas proficisceret, alicubi pōt, quiescere at stare inter eundem, & reliquum absoluere spacij, & ita id ꝙ mouetur sua quiete motum ex Athenis ad Thebas secuit. Sed in cœlestib. causa continuationis duntaxat est id ꝙ motu mouetur, & diuisionis, actu nunquam, nisi sola animi cogitatione: Similiter & nūc in tempore est causa cōtinuationis & diuisionis, sed solum continuationis semper actu, diuisionis autem solū ſm cogitationem. Si .n. primus motus cuius primo mēsura est tempus, non potest stare, neq; quiete intercipi, sanè constat neq; tēpus actu vnquam diuidi posse, sed sola cogitatione, dicimus nunc esse cām diuisionis in tēpore. Nā hoc dies diuidimus in horas, & mēses in dies, & annos in menses. Quod autem nequeat tempus actu diuidi, hinc quoque constabit qm̄ necesse foret multo prius stare motum, demonstratur nanq; ꝙ oēs duo motus deinceps statione prorsus & quiete intercipiuntur, & ꝙ nequeant duo motus diuisi deinceps continui esse, si hoc autem admittitur, & inter duo tpa q̄ mēsurāt duos motus erit aliquod intermedium, quod nō est tēpus: Sed inter oīa duo nunc cadit tps medium, igit̃ tps est, qn̄ nō esset tempus, quod quidem absurdum est, igitur actu non potest aliqn̄ diuidi tempus: sed sola cogitatione, quemadmodum diximus ab ipso nunc diuiditur.

Hoc enim comitatur lationem et id quod fertur.

Quemadmodum tempus & nunc sequitur cōtinuū esse tempus, & per ipsum nunc diuidi, ita hoc idem sequtur lationem, & id ꝙ fertur continuum esse motum ꝓpter id quod fertur, & diuidi ob ipsum. Similiter punctum & lineam hoc, sequitur vt prius diximus.

Etenim motus et latio vna est ipso quod fertur, quoniā vnum est et non cum est. Sic .n. interciperetur, sed rōne.

Cum dixerit motum & lationem vnam esse, eo qđ fertur, quomodo sit vna propter id quod fertur, subiūxit qm̄ inquit vnum est id ꝙ fertur & non quū est. Etenim interciperetur, sed ratione, i. si id quod mouetur vnum sit, si autem non solum subiecto. (Nam ea particula textus) cum est) hoc iudicat.) sed etiam rōne, tunc & motus vnus, cum per se id ꝙ mouetur vnum quidem existens possit intercipi, sic autem vnum erit id ꝙ fert̃, sed motus vnus & continuus amplius non erit, sed duo motus diuisi, si autem rōne sumeret̃. i. vt id ꝙ mouetur. Nam si interciperetur non amplius erit vnum rōe, sed duo. Nam aliud est ipsi cum est velut id ꝙ mouetur, & cum est velut id ꝙ quiescit. Si ergo & rōne vnum acciperetur, tunc vnus motus & continuus erit, quod quidem eidem inest propter id ꝙ fertur. Sic autem & punctum se habens vnam efficit lineam, & nunc vnum tempus, si vnum fuerit punctum, & vnum nunc subiecto & rōne. Nam si duas rationes punctum susceperit, & alterius fuerit terminus, & alterius principium, tunc etiam erunt duæ lineæ & punctum non erit cā continuationis, sed diuisionis. Si autem & rōne vnum fuerit. i. vt terminus solus cōis vtrisq; acciperetur, & si infiniti essent, tunc ēt linea vna erit & cōtinua Et huius cā est punctū. Idem quoq; dicendum est de tempore & ipso nunc.

Distinguit etiam hoc priorem et posteriorem motum Atque hoc accommodatur quodam modo puncto. Etenim punctum et continuat longitudinem et distinguit. Nam huius principium est illius finis. Verum cum hoc modo quispiam sumpserit, vt vno ipso tanquam duobus vtatur, tunc stare necesse est, si erit principium et terminus idem punctum fuerit. Ipsum autem nunc quia id quod fertur semper aliud atque aliud est.

Cum dixerit quod motus & latio ipso ꝙ fertur vna est, & ostenderit quomodo vna, quādo videlicet subiecto & rōne id ꝙ fertur vnum esse acciperetur: Nūc autem dicit quomodo est cā diuisionis motus. Nam quādo staret id ꝙ fertur, deinde rursus inciperet moueri, prior quidem motus accepit finem, & secundus principium, & duo essent motus, & non vnus, hac igitur rōne id ꝙ fertur est causa diuisionis. Atq; hoc accommodat quodammodo puncto. Diximus iam quomodo etiam punctum in linea est causa cōtinuationis & diuisionis. Adiecit autem quodammodo propter ea quod in magnitudinibus actu punctum diuidit lineam, nunc tamē nūquam actu diuidit tempus, quēadmodum diximus, neq; in cœlestibus id ꝙ fertur actu diuidit motum, sed solum ſm considerationem, vt iam diximus, hac igitur rōne differrent inuicem. Et posset etiam propter hoc esse additum illud (quodāmodo.) Verum ipse Arist. exponens cur adiecerit quodammodo, subiūgit. Etenim punctum continuat longitudinem & distinguit, & cætera. Nam in magnitudine & puncto idem punctū bis, acceptum & numeratum est, velut principium & finis & manēs. Nam cum sic bis accipitur vt alterius sit finis, & alterius principij, sic numerat magnitudinem et distinguit at ipsum nunc non ita se habet. Neq; .n. permanet prius nunc, neq; posterius, sed sequitur id ꝙ fertur. Ipsum nanq; ꝙ fertur in eo ꝙ aliud & aliud sit, nō pōt permanere, quare ipsum bis accipi non pōt, igit̃ neque nunc manet, neq; bis accipitur simul vt punctum, attn̄ duas recipere rōnes cum vnum & idem sit, nihil vetat. Nam ipsum nunc ꝙ diuidit diem à nocte, diei finis est, & noctis principium, quando (vt dicebam) diuidēs hæc tempora acciperetur cogitatione & non actu diuidēs.

Quare tempus est numerus, non velut est punctum idē principium et finis. Sed velut potius extra linea.

Ex dictis inquit concludamus, ꝙ cum dicimus tempus esse numerum, & dē numerus eo, quod numeretur prius ipsius et posterius: Hæc autem sunt ipsa nunc, nō ita ipsum numerum dicimus, videlicet ipsa nunc quæ in ipso sunt, quemadmodum punctum numerum dicimus, quando eundem bis accipimus, hoc autem est, qa partim habet rōnem finis, partim principij. Nam punctum habens aliquam positionem et manēs, et in re positionem habente et permanente subsistens pōt bis accipi. Nam non vetat vt accipi possit. At ipsum nunc nō potest bis accipi vt principium, atq; vt finis. Nam tempus in quo subsistit cum habeat esse dū fit, et fluit, non potest bis accipi idem nunc velut et principium atque velut finis. Nam hoc modo tempus rem stabilem esse faceremus. Nā si huius est principium, et alterius finis, diuideret tps, duo tpa et totidē motus forent. At demonstrabitur duos motus esse cōtinuos non posse, sed prorsus quiete intercipiuntur, si ergo hoc in tempore fieri non pōt, igitur idem nunc bis accipi non pōt, sic ergo non possunt tunc ipsa numerus esse, vel tempus eisdem distingui, veruntn̄ vt extrema lineæ finitæ possunt esse. Nam extrema lineæ sunt duo puncta vtrinq; posita, q̄bus finitur in vtranq; partem, quæ sanè numerū habēt. Nam duo sunt extrema lineæ finitæ, nō ita autem duo, vt idem punctum bis acceptum sit. s. vt principium, et velut finis, sed vnumquodq; habet rōnem vnam termini et finis. Ita et nunc numerus est non vt idem bis acceptum sit, sed vt aliud, atq; aliud, et in alia atq; alia parte temporis. Etenim sic sunt duo lineæ vt in alia parte, et alia lineæ. Verum non alio et alio subiecto: Nam sic idē esse ostensum est, sed quia idem in alio et alio accipitur, et vt prius atque posterius, ceu etiam Coryscus

alius est in foro & alius in lyceo, licet subiecto idem sit.

Et non [illegible] partes, ob id quod diximus. Nam medio sūcto vt duobus v.etur. Quare quiescere accidet. Item manifestum neque nunc esse temporis partem neque diuisionem motus. Quemadmodum neque puncta sunt lineæ: ed lineæ duæ partes vnius.

Cum ostenderit non posse numerum esse tempus, i. ipsa nunc per quæ numeratur tempus, quemadmodū & ipsum punctum φ bis accipitur. s. vt terminus atque vt principium, sed velut extrema lineæ finitæ, demonstrat φ neq; hoc modo numerus est velut partes lineæ, ceu si quis diuidens lineam, vel actu, vel cogitatione diceret ipsam numerum esse quatenus habet duas partes. Neq; igitur tempus potest dici esse numerus eo, φ nūc ipsa per quæ numeratur, sint partes eius. Nam neque nūc ipsa esse partes temporis, inquit. Primum quidē ob ea quæ iam diximus, qm̄ si prius nunc & posterius, essent temporis partes, quoniam hac rōne diuiderent inter se id φ forsitan nunc est in oriente, & id φ est in occidente, sine aliquid erit intermedium diuidens hoc igitur rursus vt duobus vtetur, quemadmodum & pūcto, quo fit lineæ diuisio, vtitur vt duob. vno velut terminante lineam, altero velut principio, vel simpliciter vt duas lineas terminante, & vniuscuiusq; terminus est propria rōne, quo igitur rursus accidet tempus actu diuidi, ob id igitur inquit impossibile est ipsa nūc partes temporis esse, atque nunc esse partes ipsius impossibile velut punctum lineæ. Nam neque vnt ea, quæ sunt impartibilia, esse partes alicuius partibilis atq; diuisibilis. Nā lineæ partes sunt ipsæ lineæ, sic igitur & partes temporis sunt tempora. Decebat autem dicere. Item patet neque ipsa nunc esse temporis partes, & dicit neque tempus esse partem motus, tempus appellans ipsum nunc. Non ipsa igitur neq; motus, cuius tempus est numerus neque ipsius temporis partes esse queunt propter ea q̄ diximus. Sed neq; ipsum tempus potest esse pars motus, cum neq; numerus denarius, qui numerat decē equos, sit pars decem equorum, neque modius, ipsa inquām mensura, pars illius tritici, quod mensuratur, potest quoque & per motum intelligi nō motus cœli, vel simpliciter motus magnitudinis, cuius pars dicitur esse tēpus, sed ipsum nunc fluens ex quo tempus emergit, & cum tempus numerus esse dicitur & numerus temporis secundum ipsa nunc, pro nunc quidem tempus dixit, & pro tempore motum ipsius nunc.

Ipsum igitur vt est quidem finis, tempus non est, sed accidit. Vt autē numerat numerus est. Nam fines illius sunt solum cuius sunt fines. Numerus autem equorum denarius & alibi etiam est. Quod quidem igitur tempus sit numerus motus per prius & posterius & continuum, cum sit continui numerus, patet.

Ipsum nunc & terminus alicuius est, & nunc quo est finis non est tempus, sed accidit tempori quemadmodum pūctum lineæ. Nam terminus accidit illi cuius est terminus. Vt vero finis accidit, neq; nunc est, sed subiectum ipsius nunc. Nam ipsum nunc non in eo φ tempus est, eius terminus esse dr̄, sed in eo φ numeratur p prius & posterius. Quapropter potest intelligi illud (sed accidit) hoc modo, sed accidit huic vt termino accepto nunc, quatenus autem numeratur rursus atque rursus acceptus, & velut prius & posterius ſm hoc est tempus. Nam intermedium nunc inter ea quæ sæpe accipiunt, tempus est. Quod vero quando nunc acciperet vt terminus, non sit tempus, hoc modo demonstrat, termini in illis solum sunt, quorum sunt fines, & ipsorum tantū sunt fines, & non aliorum, tempus autem cōmune omnibus est vnum & idem, atq; vbiq; idem, igitur ipsa nūc quatenus termini sunt, non sunt tempora. At in omni motu est tempus, quippe sit omnis motus mensura. Nā vt numerus est idem in cunctis non solum similarib. & eiusdem speciei rebus, sed etiam in dissimilarib. & his, quæ sunt diuersorum generum, qm̄ vnus & idem numerus denarius est in decem equis, decem asinis, decem lignis, & in quibuscunq; alijs quæ sunt numero denario numerata, quæ quatenus decem non sunt eadem, quatenus denarius est numerus, vnus est in omnibus, sic & ipsa nunc vt numeri accepta tempus sunt & idem vbique sunt, sed ſm subiectum motus, sunt termini. Idcirco si vt termini acciperentur non eadem sunt vbique. Nam alterius & alterius motus alius est finis. Vt etiam per hæc demonstrasse φ non alicuius motus separati tēpus sit numerus, sed omnis motus simpliciter quo mouet est, & si motus specie differrent. Nam similiter sunt numerabiles. Porrò eorum motuum qui per se fiunt, & simul habent terminos & principia, prius in ipsis & posterius quatenus sunt termini, non sunt idem in omnibus, quippe alij sint termini auctionis, & alij alterationis, & alij lationis. At quatenus prius & posterius sunt numerabilia in ipso, vnum & idem in omnibus est, quorum inter medium tempus vnum & idem omnes motus mensurat. Ob id. n. cum multa sint ea quæ mouentur simul, & vnumquemq; motum tempus mensurat, tamen multa tempora nō sunt. Neq; n. tempus prioris & posterioris in motu mensura est, quatenus latio est, vel quatenus ipsa alteratio, vel quatenus auctio vel corruptio, sed quatenus simpliciter motus est. Neq; n. (vt dixi) quatenus terminos ipsa prius & posterius cōsiderat, sed quatenus sunt simpliciter prius & posterius motus, quemadmodum etiam multæ decades quanq; collecta subiecta forent diuersorum generum, atq; longe inter se distarent vnus & idem denarius numerus mensurans est. Quærit autem in his Alexander quid sibi velit hoc. Vt numerat. Non. n. esset tempus, inqt tanq̄ numerans, sed vt numeratum est. Vnde respondet, vel textum & scripturam errorem habere cum loco huius numeratur, habeat hoc. s. numerat, vel dicit numerantur, ipsa nunc in motu, & tempus numerat ipsa. Nam per ipsa nunc sit temporis diuisio. Etenim per ea quæ deinceps subiungit, vt nunc accipere, vt numerum numerantem. Nam (inquit) numerus decem equorum denarius inquam & alibi est. Nam vt numerus numerans is & alibi sic potest esse & minime vt numeratus. Cum igitur essentia temporis est in eo φ motus numeratur, & numeratur motus per prius & posterius in ipso, quod quidem prius & posterius quando acciperent vt prius & posterius, & nō simpliciter vt termini talis motus accidit ea esse nunc ipsa, constat sane φ per ipsa nūc motus numeratur, cum igitur & ipsa nunc non sint tēpus, sed ipsum tempus est ab ipsis nunc distinctum & contētum, & ſm ipsa vt iam diximus fit diuisio tēporis, erūt sane & velut numerantia tempus, quare numerātur vt in motu considerantur, & numerant tempus. Cum aūt hæc dicit concludit Arist. ea quæ dixit per multa simul definiens ex his quæ demonstrauit. Pulchre autē adiecit per prius & posterius, vt ne quis suspicetur sic tempus esse numerum motus tanquam sit in eo quod numerat illum, quoniam ipsius motus tempus non est numerus, sed prioris & posterioris, quæ sunt in motu. Nā si simpliciter vt motuū numerus acciperetur nō prorsus prius & posterius numeraret, sed ceu quando dixero quinarium numerum motuum esse mensuratiuum, quemadmodum & equorum vel hominum numerum quinarium dicimus esse mensuratiuum. Equidem talis numerus motuum est numerus attamen non tempus, cum non sit numerus prioris & posterioris in ipsis motibus, sed ipsorum motuum. Adiecit præterea, & continuum, quippe sit continui motus numerus & non discreti. Nam in eo quod motus numeratur ſm prius, & posterius

Habebat textum falsum.

Adnotat.

Dubitatio. Alexandri.

Solutio. Alexandri.

poſterius continua ſubſtantia temporis ſubſiſtit coextenſa cum continuitate motus. Nam cum motus nō deficit, neque prius neque poſterius in ipſo deficiunt, quo non deficiente neque tempus deficit. Nam hoc eſt tēpus, numerus prioris & poſterioris, quæ ſunt in motu, igitur etiam tempus eſt continuum.

Numerus aūt minimus abſolute quidē eſt dualitas ipſa.

Cum dixerit tempus eſſe numerum motus, & dixerit magnitudinem ſequi motum, & hac rōne tps motū quare cum continua ſit magnitudo neceſſe eſt & motū eſſe continuum, & ob hunc tempus: Quoniam contra hæc quiſpiam dubitauerit, quomodo poſsit tempus eſſe cōtinuum, & numerus, quippe cum hæc ſint inter ſe contraria: Nam tempus continuum, numerus autē nō continuus, igitur tempus non eſt numerus: Nam ſi tempus foret numerus, & continuum non eſt nnmerus, igitur tempus non eſt continuum; Cum igitur duo ſint, neceſſe eſt alterum ſequi, aut tempus non eſſe continuum aut non eſſe numerum, ſed neceſſe eſt tempus eſſe continuum, igitur tempus non erit numerus, hanc ergo dubitationem in his ſoluit. Nam cum duplex ſit nnmerus, alter quo numeramus, qui eſt ille qui in animo eſt, alter autem eſt numerus numeratus, numerus ergo numerās nequaquam eſt continuus, quippe qui ſit in anima noſtra & habet eſſe in anima. Si ergo anima non eſt magnitudo, patet etiam non eſſe continuam, qm̄ omnis magnitudo eſt continua, quare neque numerus in ipſa erit continuum. Verum numerus numeratus, qui etiam eſt tempus, partim eſt continuus, & partim numerus, quatenus quidem habet prius & poſterius hac rōne, numerus eſt, quatenus vero eſt in ſubiecto continuo hac rōne & ipſe continuus eſt quemadmodum inquit linearū minimus numerus ſit dualitas, & quo duæ lineæ participant numero, hac etiam rōne numerantur, & minimum in numeris habent ipſam dualitatē, quatenus autem lineæ ſunt non amplius habent minimum, quippe cum omnis linea ſit diuiſibilis in infinitum, ita etiam in tempore accidit. Nam quatenus numeratur diebus ac noctibus, & reliquis ſectionibus temporis, hac rōne eſt numerus, quo vero eſt numerus habēs eſſe in motu, cū ſit continuus motus, & ipſum eſſe cōtinnum neceſſe eſt, igitur non eſt impoſsibile idem eſſe numerum & continuum & cum habeat numerus multum & exiguum, & continuum ceu linea multum & exiguum, ac ſuperficies expanſum & anguſtum habeat, numerus ergo qui eſt in anima noſtra cum non ſit continuus, dūtaxat multum & exiguum habet & minime longum & breue, verum vt numerus numeratus vt quidem numerus habet multum & paucum, quippe nos dicamus multas dies, multumq́; tempus, vt autem eſt continuum habet rurſus longum & breue. Nam dicimus aliquid tractari in longo vel breui tempore. At in tempore inqt nō ſunt tardum nec velox, quippe in motu ſimpliciter ſint tarditas & velocitas. Nam motuum alter eſt celerior, alter vero ſegnior. Sed qm̄ vniformis ac regularis motus tps eſt numerus, merito non habet velocitatem nec tarditatem tempus. Cæterum poſt hæc inquit tempus præſens vnum & idem eſſe veruntamen præteritum differt à futuro præſens tempus vocat id q̃ adeſt ceu dies præſens vna & eadem eſt, tamen præterita altera ac diuerſa eſt à futura, quippe ipſarum ſint diuerſa momenta, & nunc. Nam alterum eſt nunc vnde incœpit dies præterita, & alterum eſt nunc vnde incœpit futura, ſimiliter etiam de ipſo, nunc in quo deſinit vtraq;. Cum igit̄ nunc ſunt diuerſa inter ſe, etiam tempora quæ continē tur in ipſis nunc erunt diuerſa. Nam ſi tempus eſſet numerus numerans vnum eſſet & idem, qm̄ vnus & idem eſt numerus in anima ceu numerus denarius numerat decem equos, vel decem viros, & alia omnia, tn̄ denarius numerus equorum alter eſt à denario numero hominum, vel lapidum, qm̄ ſubiecta numerata ſunt diuerſa. Cum ergo tempus ſit numerus numeratus, & nō numerans, non idem præteritum erit, futurum neq; hæc eadem præſenti, ſed erunt diuerſa inter ſe, vt diximus. Sed quamobrem nullo pacto ſunt eadem inter ſe? Inqt igitur quemadmodum etiam dixit, q̃ ſpecie ſunt eadē, ſed habitu & ratione diuerſa, quemadmodum etiam contingit motum ipſum rurſus & rurſus fieri, & ſæpe aliquid ab eodem in idem reuerti, ac motus ſpecie eſſe eoſdem, & numero diuerſos, ita & tempora contingit eſſe eadem quippe idem vel rurſus ac rurſus ſpecie fiat, ſimiliter, & de reliquis, quæ ſane numero eadē nō ſunt, ſed ſpecie. Deinceps dicit, q̃ non ſolum tempus menſurat motum, ſed etiam econtra tempus à motu menſuratur. Nam dicimus multum fieri motum, ipſum menſurantes tempore, qm̄ multum eſt tempus, & econtra multum tempus motu menſurantes ipſum dicimus, qa multus præterijt motus, quemadmodum non ſolū amphora vino metitur, ſed etiam vinum metitur amphora. Nam dicimus magnam eſſe amphoram ipſam metientes vino, & rurſus tantum vinum eſſe metientes ipſum amphora. Item dicimus modium triticum inquā tantum eſſe menſuratum menſura, & ipſam menſuram ſimiliter dicimus modium eſſe definientes & menſurātes ipſam tanto tritico. Equidem nunquam eſt menſura ſolum metiens triticum, vel vinum quæ econtra ab eodem non menſuretur. Nam & ſi vinum menſuraret, amphoram, & triticum modium, attamen prius menſurata ab alia menſura ſunt menſurata, quare proprie metiens eſt menſura, ſi autem vino & tritico metimur amphoram vel modium, vt indefinita adhuc & nondū exiſtentes menſuras, quare & hæc etiam ſi proxime à vino & tritico metiuntur, tn̄ hæc erunt iam definita & menſurata ab alijs menſuris, quare proprie & primum metiens eſt ipſa menſura. Verum ipſe dico, q̃ ſi etiā hic modius à tritico menſurato ab alio modio mēſuratur, attamen ſimpliciter & veluti ſm primam poſitionē, & modius tanto tritico menſuraretur definireturq́; & tn̄ triticum ab ipſo modio menſuraretur. At in tempore nunquam hoc eſt dicere, qm̄ neq; primo motus menſuraretur à tempore motus, & deinde menſuraretur ecōtra tempus, ſed ſimul inter ſe intelliguntur, quēadmodum ea, quæ ſunt ad aliquid, quemadmodum igitur ſimul & ſm idem pater eſt pater quia à filio hoc habet, & filius eſt filius propter patrem, ſimiliter dextrum & ſiniſtrū, ita ſane tempus & motus ſeſe mutuo definiūt & menſurāt. Nam ſi numerus eſt, tempus profecto eſt de numero illorum, quæ ſunt ad aliquid, quippe numerus ſit numerabilis numerus, & motus eſt numerabilis, ab ipſo tempore, quare motus habet eſſe tn̄ ab ipſo tēpore. Nam ipſius numerus eſt tempus ſimiliter & tempus eſſe, tn̄ nō aliunde accipit, quàm ex motu, qm̄ ſi nō exiſteret motus, neq; tps foret, quemadmodum neque exiſtente tempore. ſ. numero motus, neq; motus eſſet. Nam motus eſt numerabilis, numerum autem dico nō ſimpliciter qui à nobis menſuratur, ſed illum qui ineſt rebus. Nam vt decem lapides, & ſi nullus eſſet numerās & dicens ipſos eſſe decem, attamen nihil minus eis cōpetit, decē eſſe ſic etiam tempus ſe habet dico. ſ. numerus motus, quoniam quanquam nullus metiens motus eſſet, attamen eis competit tot tantoſq́; eſſe. Nam orbiculatio ſolis ab eodem in idem decies factus quāquam nullus eſſet qui numeraret, nihil minus decies fit & eſt, talis numerus motus tempus.

Quid ipſe dicit.

Quomodo ſe habeant relatiua mō menſura vide qui to Metaphy.

Hæc pete à Io. de Iandono in ſuis qōnibus.

Quidam autem numerus partim eſt, et partim non eſt. Velut linea multitudine quidem minimus eſt. Duæ inquam lineæ aut vna. Magnitudine autem eſſe non poteſt minimus. Omnis nanque linea diuiditur ſemper. Quare

ſimiliter

similiter et tempus. Numero quidem minimum vnum vel duo. Magnitudine vero non est.

Velut dubitatio prius perspicua sit, sic infert solutionem non ponens dubitationem. Mens prędictorum talis est. Qm̃ tps est continuum, & dixit ipsum esse numerum motus, & minimum in continuo non est, quippe cum in infinitũ sit diuisibile, & in numero est ceu dualitas, atq; hæc videntur contraria esse in vno & eodem tẽpore, qm̃ tempus est continuum & numerus, qũo ergo inquit hæc eidem competunt. Inquit ergo numerũ ſm aliquid habere minimũ, & ſm aliquid non habere. Nã subiecto numerus non habet minimũ, quippe hoc modo numerus sit continuum ceu lineæ, vel motus, tñ rõne & quo numerus est hac rõne habet minimum. Nam minimum ſm numerum est vnum, vel duo, non quia vnitas sit numerus, sed hoc velut supponendo petẽdoq́ue dixit, qm̃ si quis vnitatem putaret esse numerũ, minimus numerus esset vnitas. Porrò ſm aliquam rõnem neq; dualitas esset numerus. Nam si ex vnitate esset, & multitudo & cõposita ex vnitatibus, & dualitas est numerus. Sed tollit dualitatem esse numerũ hac rõne, oĩs numerus multiplicatus in seipsum, maior fit, q componẽs, ceu numerus tria in seipsum multiplicatus facit nouem, componens autẽ facit sex, & ita de omnib. sed numerus duo, & componens, & multiplicatus idem facit. Nam bis duo facit quatuor, & duo & duo quatuor, hac igitur ratione dualitas non est numerus, sed minimus numerus est numerus trium.

Patet etiam cur velox quidem ac tardum non dicitur Multum autem & paucum, & longum & breue dicitur. Quo nanque continuum, longum & breue est. Quo vero numerus est, hoc multum ac paucum dicitur. Velox autem & tardum nõ est. Neque enim numerus quo numeramus velox vel tardus vllus est.

Vr̃.n. dicere, tempus non habere velox & tardum, qm̃ neq; tempus est numerus quo numeramus. i. numerus, qui est in anima, non hoc autem inquit. Nam nostram intelligentiam non sequuntur res, sed numerum quo numeramus dicit numerum numeratum, ex quo quidem & tempus est motus inquàm numeratus. Nam hac rõne tempus numeramus, qm̃ quantus erit motus, tantum esse tempus dicimus, cum igitur ipse motus nõ habet velox nec tardum, neq; tempus habebit velox & tardum. Verum potest etiã hoc. Neq;.n. numerus quo numeramus, intellige, pro numero qui est in anima, qm̃ definimus tempus numero qui est in anima. qui cũ nõ habeat velox nec tardum, nec merito neq; id ꝙ definit

Dubitatio. ab ipso habebit. Nã cum numerus qui est in anima habet multum & exiguum, etiam tempus habebit multũ & exiguum. Sed quomodo cum numerus in anima nõ

Solutio. habet longum & breue, tempus habet longum & breue. Dico tempus habere longum & breue propter subiectum. Nam cum sit tempus continui numerus, quippe cum sit numerus motus, & motus ob magnitudinẽ est continuus, cuius est motus, & in magnitudine longum & breue est, merito igitur in motu & tẽpore erit longum & breue, propter subiectum igitur longum & breue insunt tempori & non qua numerus est.

Est etiam idem vbique simul, at prius et posterius nõ idem. Quoniam et mutatio praesens quidem vna est, facta vero, futuraq; alia.

Idem vbiq; præsens. Nam vna est productio prorogatioq; ſm tempus præsens, attamen non est idẽ prius cum posteriore, quippe termini & fines sint diuersi.

Tempus autem numerus est non quo numeramus sed qui numeratur. Atque hoc sane aliud est prius, atq; posterius semper. Nam ipsa nunc alia sunt vt patet. Est autẽ vnus idemq; numerus centum hominum centumq; equorũ. At ea quorũ est numerus equi sane et homines sunt diuersa.

m.

Nam si esset tps numerus quo numeramus, tps præteritum & futurum esset vnum & idem, quippe in aĩa sit vnus numerus. At modo tps non est numerus numerans, sed numeratus, quare præteritũ & futurũ sunt diuersa. Nã numerans idẽ est, sed numerata non eadem.

Item vt motus idem vnus iterum atque iterum esse potest, sic et tempus potest vnum et idem esse, velut annus: ver, autumnus.

Quod queat vnum & idem tempus dici specie scilicet, quemadmodum & multi motus ijdem specie dici possunt, his verbis ostendit.

Non solum autem tempore motum, sed etiam tempus motu metitur, quoniam a seso mutuo definiuntur. Nam tempus quidem definit motum, quippe cum sit ipsius numerus. Motus autem tempus. Atque tempus dicimus multum et paucum motu metientes ipsum.

Quod non solum motum tempus mensuret, sed & motus tempus, dicit, & nos iam diximus quomodo.

Velut numerum et numerabile numerabimus, ut vno equo numerum ipsorum equorum. Etenim numero equorum multitudinem cognoscimus. Rursus & vno equo numerum ipsorum concipimus. Similiter sit in tẽpore & motu. Tempore nanque motum, motu vero tempus metimur. Atque id non accidit sine ratione.

Quẽadmodũ inqt numerũ equorũ ceu decẽ equos numero denario cognoscimus, & hũc rursus numero equorũ, sic plane & in tpe & motu accidit, quippe sese vicissim mẽsurare apta sint. Et hoc accidit nõ sine rõe.

Sequitur.n. magnitudinem motus. & tempus motum, quo quanta continua & diuisibilia sunt. Quia nanque magnitudo est talis, ideo motus hæc subijt. Tempus autem ob motum est tale atq; metimur & magnitudinem motu: & magnitudine motũ. Nam si ambulatio multa sit viã multam dicimus esse, & hanc rursus multam si via sit multa. Similiter & tempus si motus & motum si tempus.

Facit fidem quomodo tempus & motus sese vicissim metiantur, ex eo quidem ꝙ motus sequitur magnitudinem, & tempus motum. Nam si vt se habet magnitudo, ita se habet etiam motus: Atque vt se habet motus, ita se habet etiam tempus, patet ꝙ si motus fuerit multus, tempus etiam multum esse necesse est, & econtra si multum fuerit tempus, multus etiam erit motus. Nam vt motus & tempus se habent vicissim & sese comitantur, quo ad diuisibile atque continuum esse, ita sanè & quo ad multum, & paucum, atq; longum & breue esse, sese comitantur, quare vtrunq; erit mensura alterius. Nam cum fuerit alterum multum, vel paucum, vel longum & breue, & reliquum necesse est tale esse.

Cum autem tempus sit mensura motus & ipsius moueri: Mensurat autem motum definiendo aliquem motum, qui mensurabit totum, quemadmodum longitudinem vna metitur definiendo aliquam magnitudinem, qua totam magnitudinem metitur.

Intentionem propositorum alij aliam tradunt. Et Alexander inquit ꝙ propositum Aristo. & ostendere, quomodo dicatur tempus mensurare motum, & quomodo prorsus dr̃ esse motus in tempore ac quomodo alia simpliciter dicuntur esse in tempore. Alij autem aiunt intentionem propositorum, ostendere non solũ tempus mensurare motum, sed etiam quietem, & de hoc faciunt fidem ex eo quia Aristot. concludendo dicit, cum autem tempus sit mensura motus, erit & quietis mensura. Sed verius est dicere ꝙ de vno horum nõ sit intentio Aristot. sed de omnibus simul s. quomodo tempus metiatur motum, & quomodo in tempore dicantur esse res, & ꝙ non solum motus tempus est mensura, sed etiam quietis. Intentio igitur propositorum hæc est. Quærit autem primum quomodo tempus sit motus mensura. Etenim habet non ab re quandã dubitationem,

Hoc modi A naximāder et Anaximanes dixisse motū esse tps & mo tū mēsurare motum vicissim. Hæ enim colationes fiunt tot per lēta quot esti cit in duod. cim signis. Zo diaci quis in suo gradu fe re locum per lellum & orbiculationem efficit.

taionem. Nam metrum & mensura debet ac vult esse eiusdē gñris cũ eo ꝙ mensuraſ, qñ vnitate metimur numerum, & denarium numerum equorum vno equo metimur, & parte ligni metimur lignū. Si ergo tps non est eiusdem gñis cum motu (Nā demonstratum est tps non esse motum) quō ergo dicimus motum mensurari à tpe. Inquit igiſ tps mensurare motum mensurando aliquem motum, qui postea mēsurat reliquum. Nā definit motum vnius horæ quemuis & is postea mensurat diem & die annum quippe dicamus annū tot reuolutiones & orbiculatiōēs habere. Etenim duplexmē sura, altera separata, altera vero vna extensa & ordinata cum eo, ꝙ mensuraſ & eiusdē speciei, qnippe lignū, quæat cubito mensurari, ac parte separata diuisaq; reliquum eius mensurari pōt, igiſ vna seiuncta ac distincta erit mēsura, pars aūt erit mensura eiusdem speciei, & vna simulq; ordinata constituta & certa cum suo toto & sic de oī mensura dicendum est, ceu ligneus vrceus, equidem dolium erit mensura separata, qno ēt lōge prior est ea mensura in aīa definiens & ipsum sextarium extra, tñ ipse sextarius mensuratus vino mensurans reliquum totum erit mensura simul constituta, & certa, quemadmodum igitur hæc se hñt, ita de tempore dicendum est. Equidē tps est mensura separata, pars autem motus qua metiſ reliquum est mensura eiusdē gñis simul ordinata & definita. Igiſ est aliqua motus pars, quæ primo definiſ à tpe, vt sit ipsa deinde totius, motus mensura, quem tps non primo metitur. Si ergo prorsus aliquem motū primo metiſ, cur non oēm motum. Quō autem prorsus definit quendam motū, quo postea mensurat reliquum, cum sit vnus & continuus, oīs vniuersusq; motus. Dico igiſ quod quemadmodū si aliquis mann aliquam partem funis metireſ, & determinaret, deinde illo reliquum funem metiretur, ita & de tempore dicendum est. Nam positione & non natura aliqua pars separata est, idcirco alij alias mensuras, ac cipiunt horarum, mensium, & annorum, separata igiſ aliqua parte motus, & hac primo definita à tpe dico. s. à numero partis motus ſm prius & posterius, sic reliquus vniuersus motus hac parte metiſ tanq̃ à ꝓximiore, & cognatiore parte, hanc igiſ tps primo metiſ, & definit, & per hanc reliquum vniuersum motum mensurat, in hunc igiſ modum motus mensuraſ à tpe, & hac rōne (inquit) motus dr̄ esse in tpe quo esse eius mensurari à tempore. Verum motus non mensuraſ à tpe quo sempiternus est, sed quo semper accipitur eius aliqua pars nita esse, qm velut sempiternus non metiſ ab eodem. Etenim prorsus aliquod in tempore duplex est, alterum simul existens cum tempore, & alterum dr̄ esse in tempore, quod habet aliquod tempus à quo eius essentia mensuraſ, quemadmodum inquit & in numero duplex est, alterum ꝙ vel est pars numeri, vel affectio, ceu dicimus vnitatem esse in numero veluti partē eius. Item dicimus par & impar esse in numero, sed velut affectiones numeri, & hæc sunt simul cum tempore, qm qñ numerus fuerit, & hæc erunt. Vno igiſ modo sic dicimus aliquid in numero esse. Altero autem modo dr̄ aliquid in numero esse habens quendam numerū, quēadmodum dicimus decem equos in numero. i. numerū quendam ipsorum esse, quemadmodum igiſ duplex est aliquid in numero, ita & in tēpore duplex est. Etenim numerus quidā tps est. Nam qñ nunc in tēpore dicim̄ esse velut partem in toto esse dicimus, quemadmodum etiam vnitatē in numero esse dicimus, qñ aūt dicimus, prius & posterius in tempore esse, velut passiones affectionesq; in eo dicimus esse, quæ & simul cum tempore sunt. Nam simul cum tempore sunt ipsa nunc & prius & posterius. Dicimus autem rursus in tempore, res esse eo quod tempus est mensura substantiæ ipsarum, quēadmodum etiam dicimus esse ſm significatum illius ꝙ est in numero, habere. s. numerum, ceu decē equos habere numerum decem, & hoc proprie est in tempore, atqui non proprie id ꝙ simul est cum tempore dr̄ esse in tempore. Nam id ꝙ simul est cum tēpore in tēpore esse dr̄, quum simul cum tempore sit aīa & ipsę res oēs diuinæ. Nam si qñ est tempus, & hæc sunt, sane in tempore etiam hæc essent, quemadmodum igitur id ꝙ simul adest cum motu in ipso nō est, neq; id ꝙ simul est cum loco in loco est, veluti sunt cuncta incorporea, dico. s. Deus & Angeli, quippe non esset motus, vel locus qñ non essent hæc, quæ tñ non sunt in motu, neq; in loco, sic neq; id ꝙ simul adest cum tempore, dr̄ esse in tēpore. Nā si id ꝙ simul adest cum aliquo, in illo est, qm (inquit) qñ milij granum est, etiam cœlum adest in grano milij, igitur foret cœlum, igitur, neq; qñ est tempus aliquid adest, illud dr̄ esse in tempore, quemadmodum neque id ꝙ adest vna cum grano mılij, est in milio, hoc igitur non omnino est in tempore, cum adsit tunc qñ etiam tempus est. Nam ꝙ est proprie in aliquo, debet cōtineri ab illo, igiſ proprie in tempore est id ꝙ habet tempus aliquod pro sui mensura ceu decem, vel alium quendam numerum dicuntur res habere, si autem hoc est in tempore, necesse est omni eo quod est in tempore maius tempus aliquod accipi, vt & illius ꝙ sic est in numero maiorem quendam numerum accipi oportet & propter hoc inquit, qm hoc est proprie in tempore, quod habet tempus seipso maius, idcirco omnia dicimus senescere in tempore atq; cuncta corrumpere tēpus, non tamen dicimus aliquid fieri à tempore. Et merito quispiam quæreret quomodo inquit, nos dicimus tempus esse causam corruptionis, & generationis minime, & tñ soleamus dicere res fieri in tempore. Nam cū cta inquit longum & innumerabile tempus occulta ꝓducit, et tempus aliquod me facit scire, quo modo ergo prorsus omnia corrumpi à tempore dicit? atqui ipse dixit in primo libro omne ꝙ corrūpitur à contrario corrumpi, sed tempus nulli est contrarium. Nam tempus, est q̃tum aliquod. At nihil contrarium est quantitati. Item tempus adest simul cū oībus quæ sunt, sed nihil cōtrarium adest simul cum contrario ergo. Dico igiſ ad hæc primum quod ipse nō dixit, sicut neq; nos vllo pacto dicimus, res fieri à tpe, sed cur magis tps corrumpere dicimus q̃ gñare, qm tēpus est magis per se cā corruptionis. Deinde gñationis vniuscuiusq; certa & manifesta est cā, ceu genitor aīalis, et præceptor sciæ discipuli, cum igitur habeamus gñationes ipsam in aliquam certam & definitam cām reducere, propter hoc nullus inquit tempus gñare, sed patrem gñare, neq; tempus docuisse, sed præceptorem. De corruptione autē et obliuione, qm non habemus aliq cām certā tradere, ob id ipsam cam in tempus reducimus. Veruntamen cum habemus causam corruptionis manifestam, ceu si ab igne domus corrumpereſ, ignē dicimus esse causam corruptionis et nō tēpus, ac naufragiū mortis, atq; morbum sæpe cām obliuionis dicimus, et cām senectutis laborē, hoc igiſ modo et de corruptione qñ fuerit certa et definita aliqua cā hanc statuemus, causam esse, et non tēpus. Constabit igitur, hinc quoque causa cur tempus, mags esse causam eorum q̃ corrumpunſ statuamus, q̃ eorum quæ fiunt, si autem ea sunt in tempore quæ habent tēpus seipsis maius, merito sempiterna, et oīa quę sunt supra tēpus in tempore non sunt, quippe quæ non habeant tempus maius seipsis. Et huius rei signum inquit, qm neq; patiuntur quicquā à tempore. Nā si quæ sunt in tempore patiuntur, à tempore, igitur ea quę nō patiuntur à tpe neq; erunt in tempore, sed ea quæ sunt supra oē tempus non patiunſ à tempore, igiſ talia neq; erunt in tempore. cum autem tempus sit mensura cum

Dubitatio pulchra

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

dixerit,motus,subiunxit,& moueri,vel dicēs hoc.s.moueri, q̄ quidem est(inquit)prorogans motū & esse ipsius,vt moueri dicat esse motus, vel ergo ob id dicens motum subiūxit & moueri,vt nos deduceret in cognitionem extensionis prorogationisq; motus. Nam motus significaret ipsam formā motus, & moueri ipsum significat ipsam motus prorogationem productionē-que,cuius & tempus mensura est,itaque moueri est ex positiuum,vel ponitur gratia exponendi motum.

Atque motum esse in tempore est,atque esse eius mensurari tempore. Nam simul motum,et esse motus,metitur et hoc est ipsum in tempore esse,mensurari ipsius esse, patet autem alijs esse id quod dicuntur esse in tempore ipsorum inquam esse,mensurari à tempore.

Inquiunt superfluam esse hāc coniunctionem atq;. Nam hoc modo aiunt esse constructionis explicationē. Cum autem sit tps mensura motus & ipsius moueri,est motui in tpe esse,mensurari & ipsum,& eius esse à tempore.Hi aūt aiunt rōnem assignari, cur sit hoc modo in tpe cum dicit,& hoc patet alijs esse id,quo dicuntur esse in tpe. Nam(inquit)cum tps sit mensura motus,& est ipsum motum in tpe esse,mensurari à tpe & hoc patet alijs esse id quo dicunt esse in tpe. Vnde iuxta hoc superflua foret illa coniunctio(autem)vbi dicit patet autem.Alij autem aiunt post multa adduci rōnem, cū autem tempus sit mensura motus, est & quietis,idcirco inquiunt & accepit.Cum aūt est,vt seruaret continuationem,qm̄ multa fuerant intermedia dicta. Nos autē dicimus propter hæc oīa ipsum explicasse assignationemq; adduxisse,& est hoc modo continuatio. Cū aūt tempus sit mensura motus & moueri, & est motū esse in tpe mensurari ipsum à tpe,& alijs hoc autem est in tempore esse mensurari ipsa à tpe & si tēpus erit mensura motus,erit ēt mensura quietis. Qūo autem sit mēsura quietis cum peruenerimus ad locum sciemus.Ipsū atq; esse eius mensurari à tpe.Cum in compositis aliud sit hoc esse,& ipsius esse,quippe aliud sit animal,& animalis esse.Nam animal compositum significat, & animalis esse forma est,tamen in simplicibus idem est hoc esse,& huius esse, porro anima, & animæ esse idem est, ac angelus & angeli esse,sic igitur & motum ac motus esse idem sunt.Nam motus simplex est.

Sua expō.

Textus.

Nam in tempore esse duo significat. Vnum tunc esse cū tempus est. Alterum eo modo quo dicimus aliqua in numero esse, hoc autem aut partem numeri, vel affectum, & omnino quid moueri significat esse, aut ipsius numerum esse. Atque cum tempus sit numerus, nunc quidem ipsum et prius & huiusmodi catera sic in tempore sunt, vt vnitas est in numero, atque par et impar. Hac enim aliquid numeri,illa temporis aliquid sunt. Res autem in tempore sunt,vt in numero. Quod si ita sit res à tempore,vt à numero continentur,quemadmodum continentur et ea à loco,qua sunt in loco.

Vel hoc inquit q̄ duplex est id q̄ est in tpe,vel q̄ dupliciter cum aliquid dicat esse in tpe,alterum solum ꝓprie est in tpe.Nam duo significatus ponēs illius q̄ est in tpe,vnum solum approbat,tanq̄ verum,alterū vero refellit.In tpe n.inquit,vel id q̄ simul adest cum tēpore,q̄ quidem ēt confutat non quia nullum eorum quæ sunt simul cum tpe non sit in tempore, sed quia nō id q̄ simul est cum tempore hoc prorsus in tpe sit,vt demonstrabimus procedentes.In tempore igit est(inqt) vel id q̄ simul existit cum tēpore,vel id q̄ à tēpore cōtinet,quemadmodum & quædam dicimus in numero esse eo quod à numero continent,quod proprie sunt in tēpore.Hoc autē q̄ est ꝓprie in loco rursus dupliciter diuidit,vel vt affectio vel pars tēporis,vel vt id q̄ mensurat à tempore,vt dicimus res Troianas in tēpore fieri.Nam in decē annis factæ sunt. Alterum eo mō quo

Textus.

aliqua,& in numero sunt,cui quidē assimilat id q̄ proprie in loco est,& ipsum duplex est,vel vt pars numeri & passio vt vnitas,& par & impar, vel vt numeratum à numero,vt dicimus decē equos in numero esse,quibus verbis indicat q̄ vnus significatus illius quod est in tēpore,est eorū q̄ vna subsistunt cum tēpore.Nā est pars temporis,vel affectio,dico.s.nunc & prius posteriusq;, quæ vna subsistunt cum tempore.Non est.n.tps in quo prorsus non sit nunc,ac prius & posterius,quemadmodum,& cum numero prorsus existit vnitas,atq; par vel impar, & eorum quæ sunt proprie in aliquo alterū est, vt pars in toto,& aliud velut accidens in subiecto,& talis est affectio in hoc autem sic est affectio. Nam vt in subiecto numero impar & par insunt,quēadmodum in tēpore velut in subiecto prius & posterius.Pulchre igit dicebā non oē q̄ vna existit cum tempore, ipsum dicere in tēpore esse,sed q̄ non est in tēpore esse,vna adesse cum tempore.Nam aliquid eorum quæ simul subsistūt cum tempore,profecto est in tēpore,quēadmodum dicebam,pars eius & affectio.Porrò & ipse dixit motum cuius mensura est tps,dico.s.motum sphęrę inerrabilis esse in tēpore.Etenim(inquit)est motum in tēpore esse ipsum & esse ipsius mensurari à tēpore, & quod inquit hic motū sphæræ inerrabilis in tēpore esse patet ex antecedentib.Nam inquit cum sit tps mensura motus & moueri est ipsum motum in tēpore esse ipsum mensurari.At nullius alterius motus tēpus mensura est q̄ motus inerrabilis sphæræ,quare & motū inerrabilis sphæræ dicit esse in tēpore,& si vna cum tēpore adsit & subsistat. Vñ illud nō dixit,q̄a oē q̄ simul adest cum tēpore non sit in tēpore,sed quia non oē simpl'r q̄ vna subsistit cum tēpore,non sit in tēpore. Præterea punctum simul cum linea subsistit,& superficies cū corpore mō hæc sint finita, attñ in linea est punctum, & in corpore superficies.Sic igitur dici pōt q̄q̄ tēpus & motus simul adsint & subsistant inter se, tempus in motu esse velut in subiecto,atq; motum esse in tempore velut numeratum in numero. Nam motus est numerabilis, & numerus est tempus,cum ēt multa quæ simul adsunt cum loco dicant esse in loco. Nam vnaquæq; sphæra, & vniuersitates elemētorum simul adsistunt, & subsistunt cum suo loco,quæ tñ sunt in loco.Itē vnūquodq; corp' mobile dico in q̄ cœleste simul subsistit cū suo motu, & tñ in motu est.Sic igit & vniuersi motus simul subsistens, cū tēpore,erit in tpe,velut res numeratæ in numero.

Patet autem q̄ non est in tempore esse, tunc esse,quando tempus est,quemadmodum neque in motu, aut in loco esse,i.quando motus locus est.

Nota quia non dixit id quod est, quando tempus est,non esse in tempore,sed quòd non est in tempore, tunc esse,quando tempus est,cum neque in motu esse, idem sit,cum hoc simul cum motu esse.

Si enim in aliquo esse sic erit,omnes profecto res in quouis erunt, & cœlum in milio erit. Nam cum milium est, cœlum est. Verum hoc quidem accidit.

Quod esse in tempore non sit esse tunc,cum tempus est ostendit,nam q̄ est in tempore,in quodam est, sed esse in tempore tunc est,quando & ipsum est,igitur esse in aliquo est cum simul adest & ipsum, si autem hoc est id q̄ est in aliquo,& hoc designatiuum determinatiuumq; illius q̄ est in aliquo .s.tunc esse quando & ipsum est.i.coexistere, & simul esse, patet etiam rōne conuerti,quod quidem coexistit alicui, etiam tunc est quādo & illud est,igit in illo erit. Cum ergo quando miliū est,etiam tunc cœlum adest,igitur in milio erit cœlum. Item quoniam tunc est amphora, quando & mare est, igit in amphora erit mare, quare si hæc fieri nequeūt, non erit hoc in aliquo esse, eidem coexistere. Et nequis damnet conuersionem, quoniam vniuersalem affirmatiuam

affirmatiuam in seipsam conuertere voluimus: Primũ nanq; sciendum est, qm̃ nisi vtamur conuersione, non concluderemus absurdum hoc.s. cœlum esse in milio. Neq;.n. aliquis dabit concederq; hoc, sed quod oẽ qđ in aliquo est id necesse est adesse cum & illud est, nõ tñ coexistens simulq; subsistens cum illo, iam in illo est, igitur cœlum existens, qñ & milium est, non ostẽdit ex ratione in milio esse; sed si fit conuersio concluditur, nã si hoc est in aliquo tunc esse qñ illud est, & tunc quod est profecto, qñ aliquid aliud est in illo erit, qua conuersione existente necesse est cœlum esse in milio, necessario itaq; conuertimus propositionem vniuersalẽ, cum & definitio vniuscuiusq; in seipsam conuertatur, nam si homo est animal rõnale & mortale, nam essentia hominis est animal rõnale & mortale, & econtra. Sic igiť ad propositum quoniam illius quod est in aliquo quasi definitiuum & designatiuum esse ponitur hoc.s. tunc esse quando & illud est, in quo dicitur esse, merito & cõuertitur & sic ꝙ est simul cum aliquo, in illo erit.

Conuersio.

Quomodo ꝑpositio vniuersalis affirmatiua conuertatur in seipsam lege Alex. & Ioã. Gram primo priorum.

Illud autem sequi necesse est vt tempus sit quando aliquid est in tempore. & motus sit cum aliquid est in motu.

Cęlum quidem esse cum & milium est, accidit.i. vnũ cum altero simul esse, quippe possit vnum esse vt cœlũ & alterum non esse.s. milium. his ergo accidit vt vnum adsit cum alio.i. cœlum & milium. Veruntñ necesse est, vt aliquod tempus sit, qñ aliquid est. Si ergo quæ sunt in aliquo ex necessitate coexistunt, & quædam eorum quæ coexistunt, non necessario coexistunt, igitur non omne ꝙ adest cum aliquo in eodem illo erit, neque igitur in quodam hoc est tunc esse, quando & illud est, dico, scilicet eidem coexistere ac simul cum illo adesse.

Cum igitur esse in tempore sit in ipso esse tanquam in numero, aliquod tempus maius omni eo quod est in tempore sumitur. Quapropter omnia quæ sunt in tempore necesse est contineri a tempore, quemadmodum & cætera quæ in aliquo sunt, et ea quæ sunt in loco continentur à loco.

Nam omni quod est in numero est aliquis numerus, maior, quare & eo quod est in tempore aliquod tempus maius erit.

Et pati aliquid etiam à tempore, quemadmodum & dicere consueuimus tempus consumere, & tempore cuncta senescere, per tempus obliuisci, sed non didicisse, nec adoleuisse, nec iuuenem nec pulchrum euasisse.

Nam si omni quod est in tempore est accipere maius tempus, merito cuncta patiuntur à tempore, & ipso senescunt. Nam cũcta percurrit & ꝑterit ac superat.

Corruptionis per se magis est causa tempus. Est n. numerus motus. Motus autem id quod est priuat extruditque. Quare patet ea quæ semper sunt, quæ semper sunt in tẽpore non esse. Non enim continentur a tempore, nec ipsorum esse à tempore mensuratur.

Quoniam motus numerus est tempus, & omnis motus priuat extruditq; aliquid; merito tempus erit causa corruptionis magis quàm generationis.

Octa.li. dicit motum causam vitæ consideratis ergo.

Signum huius est ipsa nihil à tempore pati, quoniam nõ sunt in tempore

Inquit signum, vt non sint sempiterna in tempore, est, quia nihil eorum senescit tempore. Nam si forẽt in tempore, profecto senescerent. Sed sempiterna tẽpore non senescunt, igitur sempiterna non sunt in tempore.

Cur autem tempus sit mensura motus, erit etiam quietis mensura per accidens. Est n. in tempore omnis quies.

Diximus prius fuisse propositum Arist. demonstrare, vt tempus non solum sit mensura motus, sed etiam quietis, & hoc merito, cum & omnis cognitio non solum formarum sit susceptrix & capax, sed etiam priuationum. Etenim oculus non solum cognoscit lumen, sed etiam tenebras, verum lumen cognoscit per se, priuationem autẽ negatione luminis, similiter, & in alijs, & regula discernit rectum & tortum curtumq;, sed rectum per se iudicat quod ipsi vndiq; simile est æquale: Curuum autem negatione recti. Vt.n. discernit nõ cohærens non vndiq; sibi æquale simileve non affirmando, sed negando, sic igitur & tempus non solum motus est numerus, sed etiam quietis, verum motus per se quatenus mensurat extensionem ipsius & veluti id ꝙ cum ipso simul extenditur, sed quietis inquit per accidens. Magis autem proprium erat dicere, per aliud. Nã mensurando motum, qm̃ quantum aliquid mouetur, tñ aliquid aliud quiescere contingit, proinde tp̃s mensurans motum, dum ipsum mensurat, hac rõne mensurat, & quietem, nam dicimus diurnam, quietem, vel annuam: qm̃ in tanto tpe quieuit quanto aliquid aliud mouebatur extensione in quiete non per se considerata, sed per aliud. Nam quia aliud fit in extensione, & productione hac rõne quies dř habere extensionem, pulchre autem à nobis dictum est tempus non mensurare quietem ꝑ accidens, sed per aliud, quia mensurando motum mensurat quietem, nam si per accidens mensuraret quietẽ, & per se motum oporteret motui accidere quietẽ. Talia.n. ostendebantur esse per accidens quibus inerat aliquid per accidens, nunc autem non accidit motui qes, igitur tempus non mensurat per accidens quietem, sed neque per se, igitur per aliud, qm̃ mensurando motum mensurat quietem. Item inquit non solum tp̃s mensurat motum, & quietem, sed etiam ea quæ mouentur, & ea quæ quiescunt per accidens mensurat, dico.s. ipsas, substantias. Nam tempus mensurando motum ipsarũ & quietem hac rõne dicerentur tempus mensurare ipsas per accidens, qm̃ accidit ei ꝙ mouetur homo, vel cęlum, vel aliud quoduis esse, & si tempus motus & quietis mensura est, igitur quæcunque sunt & non mouentur neque quiescunt, hæc neq; à tempore mensurãtur, ceu centra & poli, præterea & animæ, & angeli & talia. Nam hæc separantur à motu & quiete, quare neq; tempore ea mensurantur, igitur neque in tempore hęc sint siquidem ea dicantur esse in tempore, quę ab ipso mẽsurantur quatenus mouentur & quiescunt. At hæc nõ mensurantur à tempore, qm̃ neque mouentur, neq; qescunt, igitur neque in tempore sint, igitur eorum, quæ sunt aliqua in tempore sunt, aliqua vero non sunt in tẽpore, quæ cum dicat deinceps ostendit eorum quæ nõ sunt aliqua esse in tempore, aliqua vero non esse, inquit igitur quæcunque eorũ quæ non sunt impossibilia esse videntur, hæc & opposita his non dicuntur esse in tempore, sed sempiterna sunt, vel nõ sunt, ceu, quadrati diametrum cõmensurabilem lateri vel æqualẽ esse vnum est eorũ q̃ nequeũt esse, idcirco hoc non dř esse in tpe, qm̃ non possumus accipere aliquid tpis illius ꝙ nõ hẽt existentiã. cũ igiť hui' esse nõ sit in tpe necessario, neq; oppositũ eius, ꝙ est in tpe erit, dico exẽpli gr̃a diametrum esse incõmẽsurabilẽ lateri, quippe existentia eius nõ sit accipere aliquod tp̃s maius. Nã sp hoc ita & eodẽ mõ se hẽt, igiť res de numero eorũ quæ sunt impossibilia, nõ sunt in tpe, qm̃ neq; oppositũ ipsis est in tpe, dico.s. id quod est necessario, sed huius existẽtia sempiterna est, illius aũt inexistẽtia. Sed eorũ q̃ sunt, quæcũq; aliqñ esse possunt, & aliqñ nõ esse, hæc sunt in tẽpore. Horũ aũt triplex est discrimẽ. Nam eorũ q̃ cõtingẽter nõ sunt, quędã iã fuerant, & nõ sunt, ceu Homerus: q̃dam erunt, sed nõdũ sunt, ceu futurũ deliquiũ Solis aut Lunæ, vel aliquid aliud ꝙ futurũ est, q̃dã quoq; sunt q̃ iã fuerũt, & rursus erũt, ceu Solẽ esse in Oriẽte q̃ iã fuit in Oriẽte, & in iterũ erit, oĩa igiť q̃ hoc mõ non sunt, in tẽpore esse dicuntur, qm̃ est accipere aliquod tẽpus maius inexistentia ipsorum tempus inquam quo fuerant. Dico igitur vniuersaliter de his quæ sunt, & non sunt, quoniã quæcunq; necessaria sunt, vel impossibilia hæc

Ex dictis igitur his sequitur, vt Socrates, qui modo est, magis nō esse, quia est accipere tempus magis, quā nō esse.

non sunt in tempore. Nam illa semper sunt, illa vero nō semper sunt, quæcunque autem queunt esse & non esse, hæc in tempore sunt, vel non sunt, equidem hęc sunt in tempore, quoniam est accipere tempus maius quā esse ipsorum in quo non sunt, & illa non sunt in tempore, quoniam est accipere tempus maius non esse ipsorū quo sunt. Sciendum autem q multi codices & libri nō habent in hoc textu illam particulam per accidens, neque Alex. commemorauit ipsam.

Non enim velut id quod est in motu, sic et id quod est in tempore moueri necesse est. Non enim tempus motus est, sed numerus motus. At in numero motus, et id esse potest quod quiescit.

Qm̄ dubitaret quispiam quomodo tempus sit mensura quietis: Nam si etiam tempus sit numerus motus, & non solum motus in tempore est, sed etiam quies, videbitur, & quies in motu esse, siquidem quies in tempore, & tempus in motu est. Inquit ergo non quemadmodum id quod est ī motu necesse est moueri, ita & q est in tempore necesse est moueri. Nam si penitus idem esset motus, & tempus, necesse forte vt id quod est in tempore, mox moueretur. At modo nō necesse est, vt id qđ est in aliquo, iam & illud sit, cui illud accidit. Non.n. q inest dulci, necesse est & melli inesse, qm̄ accidit melli dulcedo, neq;.n. quod inest albo, pallio inesse vel succo odortet, sic neq; quod inest tempori, necesse est in motu esse, qm̄ accidit motui tp̄s. Nam q est in die non necesse ei est in orbiculatione cœli esse, qm̄ tp̄s est mensura orbiculationis cœli. Est.n. in die ipsum quiescere, & certe ipsum quiescēs nō est in motu. Sic igit̄ neq; absurdum vel impoſe est in tēpore motum esse & quietem.

Non.n. omne quod immobile est quiescit, sed q caret motu, atque moueri est aptum, vt etiam antea diximus.

Qm̄ dixit quiescēs posse in numero motus esse vt ne quis dicat, itaq; centrum & poli vniuersi, qm̄ quiescūt, & hæc erunt in tempore, propter hoc inquit non hoc dicebam, q si aliquid est immobile, hoc pōt esse in tempore. Nam quiescens in tempore, & non immobile, sed id quod aptum est moueri, licet non moueatur. At cardines, & centrum immobilia sunt, non tamē quiescūt. Nam apta moueri non sunt, quare neq; in tēpore sunt. At quiescens in tempore, & non ipsum immobile, quppe quiescens aptum sit moueri, licet, non moueatur.

Esse autem quippiam in numero, ė esse numerum ipsius rei quendam, et mensurari ipsius esse, eo sanè numero in quo est, quare si erit in tempore mensurabitur ab ipso.

Qm̄ dixit quiescens in numero motus esse posse, quo modo quædam dicerentur In numero esse motus iterū dico q est velut quidam numerus ipsorum, dico.s. ipsa numerari vel s̄m multitudinem subiectorū, vt diximus in numero esse decem equos, vel ipsum habere numeratum esse, vt dicimus bellum Troianum in numero quodam temporis fuisse. Nā decē annis confectū fuit, cū igitur id sit in numero esse, & numerus quidā est tp̄s, hoc erit in tempore esse. s. habere aliquod tempus q numeret rei esse, quēadmodū dicimus res Troianas in quodā tēpore fuisse, & Homerum, eo quod fuit aliqua temporis pars in qua erant. Sic igitur & quies in tempore dr̄, esse, quoniam est quoddam tempus in quo quies est.

Metietur autem tempus, & id quod mouetur & id quod quiescit, qua illud mouetur, & qua quiescit. Nam alterius ipsorum motum, alterius, quietem, quanta quædam sit metietur. Quare id quod mouetur non à tempore mensurabile simpliciter erit, vt quantum est quoddam, sed vt motus eius est quatenus, quare quæcunque non mouentur neque quiescunt, non sunt in tempore.

Quod etiam tempus res mensuret, ceu homines, vel equos, & omnia simpliciter non per se ostendit. Nam homo qua homo non mensuratur à tempore, sed quatenus habet quandam extensionem s̄m suum esse, quare per se motū rerum metitur, vel quietem, & per accidēs ipsas substantias rerum, siue ipsæ sint ea, q̄ mouent̄, vel quiescunt, vel homo, vel quoduis aliud, quare quæcūq; non mouentur, neq; quiescunt non sunt in tempore.

Esse enim in tempore est tempore mensurari. Tempus autem motus est, & quietis mensura.

Quod neq; ea quæ non mouentur, neq; ea quæ non quiescunt non sint in tempore probat vtens tali syllogismo in secunda figura. Item in tempore est mensurari, sed ea quæ non quiescūt, neq; mouent̄ non mensurātur à tempore, igitur neq; ea quæ non mouent̄, neq; ea quę non quiescunt non sunt in tempore, quod quidem demonstrauit, huius aūt syllogismi Arist. prius ponens conclusionem cum dixerit superiore textu, quare quæcunq; non mouentur, neq; quiescunt non sunt in tēpore, posuit hoc in textu duarum propositionum maiorū affirmatiuam dicentem ea esse in tempore quæ mensurantur à tempore, minorem autem propositionem negatiuam dicentem quæ non mouentur, neq; quiescunt non mensurantur à tpe non posuit. Verum eā propositionem posuit, per q̄ ipsa est vera, & ex qua concludit̄, & deducit̄, hæc.s. Tēpus aūt est motus, & quietis cā, in qua propositione oportet subaudire hanc particulam (solum) Quod autē tēpus sit mēsura motus & quietis in superioribus demonstrauit. Si autē motus & quietis solum tempus est mensura verum erit vt neq; ea q̄ nō mouent̄, neq; ea quæ non quiescunt mensurent̄ à tēpore. Nā hoc concluditur per conuersionem ex contrapositione in secundo modo syllogismorum hypotheticorum, si ea quæ mensurant̄ à tēpore, hæ mouent̄, vel quiescunt, ergo quæ nō mouent̄ neq; quiescunt, hæc nō mēsurantur à tempore, quæ minor & negatiua est syllogismi propositio, ex qua concludebat, neq; ea quæ nō mouentur, neque ea quæ non quiescunt, esse in tempore.

Patet igitur neque omnia quæ non sunt in tempore esse, vt quæcunque non possunt aliter se habere. Vt Diametrū esse commensurabilem lateri.

Cum dixerit eorum quæ sunt aliqua esse in tēpore, quoniam quæcunque mouentur & quiescunt in tempore sunt, & quædam non sunt, quoniam opposita his non sunt in tempore, vult modo idipsum ostendere in his quæ non sunt, quoniam quæcunque sunt impossibilia eorum, quæ non sunt, hæc non sunt in tempore, quę cunque aut em possunt non esse, hæc sunt in tempore.

Prorsus.n. si tempus mensura est motus per se, cæterorum vero per accidens, patet quorum esse metitur, eorum omnium esse in quiete vel in motu consistere. Quæ igitur sub corruptionem generationemq́, cadunt, atque omnino ea quæ tunc sunt, tunc vero non sunt ea in tempore esse necesse est. Nam est tempus aliquod maius quod esse ipsorū excedit & illud quod mensurat substantiam.

Quod impossibilia non sint in tempore ēt per hæc probat. Si tempus per se motus est numerus, & cæterorum per accidens. earum rerum quæ motui & quieti subijciuntur, & esse in tempore est mensurari à tempore, quæcunq; igit̄ neq; mouentur, neque quiescunt, non mensurantur à tempore, huiusmodi autem sunt, & ipsa impossibilia. Nam impossibiliter se habent in non essendo, igitur à tempore non mensurantur, quare neq; per accidens sunt in tempore. Nam per accidens mensurantur substantiæ ab ipso tempore quæcunq; vel mouentur vel quiescunt, quare quorum non est motus, neque quies hæc, neq; per accidens mensurarentur à tempore, quare neq; per accidens essent in tempore.

Cum autem eorum quæ non sunt quæcunque continet tempus alia quidem erant vt Homerus aliquando erat, alia vero erunt vt aliquid futurorum, & tempus in vtram que partem continet. Et si in vtranque erant & erunt.

Eorum

Eorum, quæ non sunt quæcunq; sunt in tempore, q̃ etiam continentur à tempore.(Hæc autem sunt quorũ esse maius erit tempus,)alia quidem erant, & non amplius erunt, alia vero erunt & nondum sunt, alia deniq; erant & iterum, igitur tempus continet præterita sm non esse ipsorum per tempus præteritum, quo extiterant, & futura cõtinet tps futurum, quo erit, quare maius tps est esse ac substantia ipsorum. Equidem his quę facta sunt præteritum tempus, quo extiterant maius, sp est eo quod factum est sm quod ipsum non est, in futuris autem plus tpis est, quo non sunt, quam tps quo erunt. Item in his quæ facta sunt, & rursus futura plus, temporis est, q̃ esse ipsorum secundum vtram partẽ ea cõtineat. Equidem plus temporis est eorum quæ facta sunt, q̃ tps pręteritum quo erant, & plus temporis eorũ quæ sunt futura, quam tps futurum quo erunt. Etsi in vtranque inquit & ambo.i.si in vtranq; continet tempus non esse ipsorum & secundum præteritum & futurum vtraque & erant prius & rursus erunt.

Quaecunq; autem nulla ex parte continet neq; erunt, neque sunt, neq; erant. Sunt autem talia eorum quæ nõ sunt, quorumcunq; opposita semper sunt, ceu diametrũ esse incommensurabilem costa semper est, & non erit hoc in tẽpore, ergo neque commensurabilem esse lateri erit in tempore. Vnde sp non est, quia contrarium ei est id quod semp est. Quorum vero contrarium non semper est ea esse, ac nõ esse possunt, & est generatio & corruptio ipsorum.

Idest in quibus eorum quæ non sunt sm nihil tẽpus continet non esse ipsorum, neq; sm tempus præteritũ, neq; sm futurum. Hæc nanque prius non erant, neque modo sunt, neq; post hæc erunt. Quæ autem hæc sint significauit dicens. Quorumcunq; opposita semp sunt, ceu Diametrum esse incommensurabilem costæ. Nam cum hoc semper sit atque necessario oppositum huic, hoc antem est Diametrum esse commensurabilem lateri, nunquam est & nequit esse. Vt igitur esse Diametrũ incommensurabilem costæ, propterea quod non continetur à tempore, sed est supra omne tempus non est in tempore, sic & huic oppositum nunquam existens nõ esse eius non habebit in tempore, quoniam vniuerso tẽpori coextenditur inexistentia eius.

Ipsum autem nunc continuatio temporis est, vt antea diximus. Nam continuat tempus præteritum. Et futurũ, atque omnino est temporis vltimum. Est enim huius quidem princi ium, illius autem finis.

Propositum Aristo. modo est de aduerbijs temporũ differere, quid vnumquodq; significet, ceu quid est nũc quid tunc, quid iam, quid nuper, quid olim, & quid repente. Primum differit de ipso nunc, & inquit duplex esse nunc alterum minimum, alterum autem proximũ. Primum ergo de ipso nunc minimo disputat. Et hæc inquit quæ quidem & prius dixit, ꝙ nunc & momentum cum vnum & idem sit, etiam est continuationis & diuisionis temporis causa. Nam cum velut cõis terminus, vtriusq; temporis acciperetur.s. præteriti, & futuri, tũc differentes partes temporis per ipsum continuarentur. Nam ipse in 5. lib. definiens continnum sic inquit, continuum est cuius partes copulantur ad terminũ cõem. Si ergo nunc est cõis terminus partium temporis, continuatio profecto temporis erit, qñ igiť vt vnum subiecto & rõne acciperetur, dico.s. vt vnus aliquis terminus, cõis tunc continuatio fit in tempore, qñ autem vnum quidem subiecto fuerit & rõne nõ vnum acciperetur, sed huius quidem velut finis, & alterius principium, tũc diuisio fit temporis, quẽadmodum etiam se hñt puncta in lineis. Nam qñ accepero in linea punctum aliqd' sm intelligentiam, siquidem simpliciter vt terminus vtriusque lineæ idem accepero, ceu est & circuli centrum, cõmunis quidam terminus omnium rectarum linearum quæ ab ipso ad circumferentiam ducuntur, tunc pũctũ est continuatio lineæ, qñ autem acceptum punctum duas rõnes suscipiet ceu si nos lineam diuisam cogitauerimus, & huius finis sit punctum; & huius principiũ, tunc punctum est diuisio lineæ, sic igiť & de ipso nunc dicendum est, siquidem nunc vt vnam rõnem cõis termini habens acciperetur, continuatio erit temporis, quãdo autem acciperetur velut habens duas rõnes, fit diuisio temporis. Verũ differt nunc à puncto, eo quod pũctum põt accipi actu, & potẽtia, sed nunc sic accipi nõ põt, quippe non maneat ipsum nunc, sed semper in fluxu est. Nunc autem quod appellať platicum est id qd' prope nunc minimũ est, ceu qñ venit, nos dicimus nũc, qm̃ tps est prope nunc minimum, siľr ẽt de futuro dicimus venire nunc, qm̃ hodie veniet, sed de his quæ ante multũ tps facta fuerunt vel quæ post multo futura erũt non dicimus nunc fuisse, vel nunc fore. Nam quæ facta sunt in Troianis bellis, nunc fieri non dicimus, qm̃ multum temporis intermedij intercessit, neq; ea quæ post multum temporis futura sunt dicimus nunc fore. Ipsũ autem tunc inquit tps definitum significat copulatum connexumq; ad minimum nunc pñs: dř autem de præterito, & futuro, & vtroq; modo vnum aliquid hẽt præsens nunc ceu tunc fuere Troiana bella dicimus, si contigerint ad mille annos fuisse, & tũc eclipsis fiet dicim' post tot menses. Est igitur ipsum tunc tps quoddã definitum coniunctum ad præsens nunc, & cum res ipsa fuit, si autem hoc est ipsum tum tps quoddam definitũ siue præteritum, siue futurum, hærens coniunctũq; ad ipsum nunc præsens, minimum & nullum est tps actu acceptum ꝙ non sit, tunc siue acceperimus ipsum de pterito, siue de futuro, vř omne tempus esse, finitum igiť tempus inquit desinet, vel nõ, & inquit ꝙ non deficiet. Nam si ipsum tunc terminať duob. nunc, oẽ aũt nũc & principium est & finis nunq̃ deficiet tempus, sed semper erit accipere tunc, quare nunq̃ deficiet ipsum tũc. Sed hoc quispiã non concederet nolens tempus sempiternum esse, quod oẽ nũc accipiat duas rõnes, rõnem.s. principij, & eã quæ finis est, sed erit aliquod nunc, qd' quidẽ finis erit & nõ amplius principium. Probat igiť nõ deficere tempus ex motu, si sp motum esse necesse est(inquit)& tempus sp esse necesse est, quod aũt mot' sp sit, in octauo huius facultatis volumine nitiť ostendere. Verum vniuersum tẽpus magis ostendit q̃ hoc vt in commentarijs illius libri demonstrauimus. Ipsum autẽ iam est(inquit)proximum nũc pñti minimo ꝙ sane vel præteriti, tẽporis pars est, vel futuri, dř autem de vtrisque. Nam dicentib. qñ ambulas, dicerem iã, propterea quod non multum absuit à præsente nũc. Item dicim' de præterito ꝙ iam iuit, nemo tñ ipsum iam dicit de tẽporib. quæ longe multumq; abfuerunt. Nam quispiam nõ diceret iam Ilium captum fuisse, neq; ea q̃ post multum tempus futura sunt, iam fore dicimus, quo igitur disunguetur ipsum iam ab ipso nunc amplo. Dico itaque ꝙ siue idem per vtrunq; nomen significatur, vel si non idem significatur, sed habent quandam dñiam difficilem, & secundum quantitatem differunt, quod forte ipsum nunc amplum magis prope minimo nunc est quam ipsum iam. Ipsum autem nuper & ipsum est ꝓpe nunc, sed solius præteriti est pars non autem est amplius ipsius futuri, qñ venit dicimus quod nuper, ꝓpter ea quod prope tempus pñtis nunc est, attamen de futuro, græcorum nullus vsus est ipso nuper, nullus.n. inqt, nuper lauabo, nuper ambulabo, sed in solo præterito inuenitur. Ipsum autem olim est(inquit)quod à pręsente longe abest, olim extitere gestaq; fuere Troiana bella, quoniam à præsente per multum tempus distãt. Ipsum repente(inquit)dicitur id quo, aliquid mutať insensibili tẽpore propter breuitatem ceu dicimus repente fieri

Et. ea. meta Ecce quodlo. Grã fecit cõ mentaria, in quatuor volu minibus sub sequentibus.

procellam, quando breui mutaretur continens, & propter breuitatem mutationem simul nõ sentiremus, repente obijt excesśitq; ex hac vita quod propter breuitatem temporis non percipimus mutationẽ ex ente in non ens, sed velut ĩmediate ex ipso esse nõ esse scimus.

Sed hoc nõ quẽadmodum de puncto manente constat.

Non ita patet ipsum nunc diuidens, & continuans tempus, quemadmodum punctum manifestum est cõtinuans & diuidens lineam, causa autem quoniam punctum potest manere idest actu sumi, atqui ipsum nunc

Differt autem & potentia.

Potentia inquit pro hoc ſm considerationem, & cõceptionem mentis, ob id & temporis diuisio est ſm cõsiderationẽm. Nam potentia nunc non diuidit tp̃s cũ & actu diuisum sit. Nunc autem vnum & continuũ est tempus, & intelligentia solum diuisibile est.

Et qua sane tale semper alterum est nunc, qua vero connectit semper idem.

Qua tale .i. quia diuidit. Nam qua diuidit duas rationes recipit, & rõnem finis, & rõnem principij, aliud.n. est ipsi esse finem præteriti temporis, & aliud esse principium futuri, quatenus autem copulat præteritum, & futurum, hac rõne vnum est & idem non solũ subiecto, sed ẽt rõne. Nam vt cõis terminus vtriſq; accipit, quem admodum si intellexeris duas formicas à duobus extremis lineæ motas, & in vnum aliquod & idem punctum ambas finientes absoluentesq; motũ, punctum igitur in qd motus terminati sunt cõis quidam terminus est, & finis amborum motuum, sic igit & nunc nisi acceperimus simpl̃r velut duas rõnes habens, sed velut vnam quandam eam .s. finis tunc est continuatio temporis.

Vt in mathematicis lineis. Non enim semper vnum est punctum intelligentia, nam diuidentibus aliud.

Idest vt in mathematicis accipimus quoddam punctum ſm intelligentiam in linea, & idem semper vnum existens, vnum autem est cum accipitur ſm intelligentiam, & non ſm actum, cum vero acceperimus ipsum punctum, vt diuidens lineam, tunc aliud, & aliud, rõne accipimus, cum vero ipsum acceperimus non vt diuidens, sed velut habens vnam & eandem rõnẽ ad vtrasque lineæ partes, tũc non solum subiecto vnum fit, sed etiam rõne, sic ergo & nunc ſm intelligẽtiam acceptũ, siquidem ipsum velut habens duas rõnes accipimus diuisio in tp̃e fit, si autem velut vnam rõnẽ habens continuatio orit, verba in quibusdã exemplarib. sic se hñt, qua quidem vnum, hac rõne ſp vnum punctum .i. qnatenus vnum est punctum non modo subiecto, sed ẽt rõne, hac rõne vnum existens punctum cõtinuatio lineę fit, intelligentia autem diuidentib. ſp aliud, & aliud nascit punctum .i. hac ratione vnum punctum aliud, & aliud facimus ratione, intelligentia diuidentes lineam.

Vnum autem & idem prorsus, sic & nunc, hoc quidem temporis diuisio secundum potentiam, illud autem terminus ambobus est vnitas. Est autem idem & secundum idẽ diuisio & vnitas, esse non autem non idem.

Hoc est repetitio prioris, quod cum velut vnũ prorsus acceperimus eandem habet rõnem & continuat lineam. Est autem (inquit) idem & ſm idem diuisio, & compositio. Nam in puncto accepto ſm considerationem idem sub subiecto diuisio & compositio. Nã idem ſm aliam, & aliam considerationem vel diuisum intelligitur, vel copulatum. Et ſm idem .i. ſm vnum & idem punctum. Nam hoc est quod per seipsum vel coniungit, vel diuidit lineam aliter & aliter acceptum.

Ipsum igitur nũc hoc vno dicitur modo, aliud vero modo cum tempus huic propinquum fuerit. Dicimus enim nunc venit quia hodie veniet, & nunc venit, quia hodie venit. Ad res quæ in illo gesta sunt, non nunc fuisse dicuntur, neque eluuio nunc fit: quanquam tempus continuum est vsque ad illa, sed quia non sunt prope.

Quoniam est & nunc amplum quoddam tempus, proximum minimo nunc, & ſm præteritum futurum. Neque olim facta ceu illa quæ ad Ilium gesta fuere, neque ea q̃ post multũ tp̃is futura sunt, vt si fuerit eluuio, nũc fieri dicuntur vel facta fuisse, & si continuum sit tẽpus vsque ad illa, qm̃ non est propinquum minimo nunc.

Ipsum autem nũc tempus est ad prius atque posterius nunc definitũ, vt tunc capta est Troia, & tũc eluuio erat, oportet enim finitum ad ipsum non esse.

Ipsum tunc (inquit) est tempus, definitum à duobus nunc p̃sente .s. & illo in quo vel fuit, vel erit res ceu, tũc Troia capta est ante mille annos circunscribentes tempus hoc tunc q̃ est, in quo capta est Troia, & p̃nte siĉr dicimus q̃ erit deliquium lunæ post tm̃ tp̃is, circũscribentes rursus tp̃s ipso nunc p̃nte & futuro, in quo erit eclipsis. Dicens aũt definitũ ad prius nunc, visus est sub intelligere & ad posterius. Nã prius posteriore est pri°. Prius aũt & posterius nõ idẽ accipit, sed in p̄terito tũc prius quidem est nunc, in quo extitit res, posterius aũt est præsens. De futuro aũt econtrario prius quidem est p̃sens nunc, posterius autem futurum in quo erit res.

Erit ergo tempus quantum quoddam ab hoc & in illud & erat in præteritum, si autem nullum est tempus q̃ non sit tunc, omne sane tempus erit finitum. Deficiet ne igitur, siquidem semper est motus. Aliud igitur, vel idem sæpe redibit, patet vt motus se habet, ita sese tempus habet. Nam si vnus idemq́; fit & tempus idem ac vnum erit. Sin vero non sit non erit.

Si.n. oportet finitum esse ad nunc præsens .s. dico, est igitur aliqua temporis quantitas definita ab ipso præsente mensurata vsque ad illud. Pulchre igitur dictum est, quod ipsum tunc est tempus definitum, si autẽ nullum tempus est, q̃ non sit tunc, omne tempus erit finitum. Nam si ipsum tunc de omni tempore dr̃: Nam in præterito & futuro omne tempus est, in his autem est ipsum tunc, & tunc definitur terminaturq; igitur & oẽ tempus finitum est. Vnde & ambigit si omne tempus finitum sit, num igitur deficiet tempus, vel ne. Nam videbitur per vniuersum finitum esse & deficere, & si omne acceptum finitum sit, attñ si motus sempiternus est; cuius tp̃s est numerus, necesse est, & ipsum sempiternũ esse. Quod igitur inquit vnum & idem tp̃s numero erit vel specie vnum solum, & inquit q̃ vt se habet motus, ita sese hẽt & tp̃s. Nam si vnus & idem motus numero est, & tp̃s siĉr erit, si aũt ſpẽ duntaxat vnus, & tp̃s specie, duntaxat vnum, vt in suppositione rõnem deduxit. Verum aũt perspicuũ est quod specie solum vnum sit tp̃s, non tñ numero propter ea quod, & motus sic se habet.

Cum autem ipsum nunc finis sit atque principium temporis, non tamen eiusdem, sed transacti quidem finis, principium autem consequentis. Vt circulus in eodem quodam modo curuum & concauum habet sic & tempus in principio est semper ac fine. Et propterea semper aliud: aliudq́; videtur non enim ipsum principium videtur esse eiusdem & finis. Simul.n. & per idem opposita numero essee. Nõ ergo tempus deficiet. Nam semper in principio est.

Si nunc inquit finis quidem est præteriti temporis, principium autem futuri, eandem rõnem haberet quã habet circulus ad conuexum & concauum. Nam ſm idem subiectum linea alio, & alio respectu conuexa & concaua est, si ergo tale est ipsum nunc & vnũ, & idem est principiũ & finis, alterius quidẽ finis, alterius autẽ, principiũ nunq̃ deficiet tp̃s. Nam ſp illud nunc q̃ sumptum est, temporis terminus est, & alterius t pis initiũ. Impossibile.n. vnum & idem nunc eiusdẽ tẽporis principium esse finem, sic.n. simul & ſm idem contraria in essent. Si ergo tale est ipsum nunc, semper in principio erit tempus, quare aliquando non deficiet.

Ipsum

Ipsum autem iam prope est præsenti nunc indiuiduo pars futuri temporis. Quando ambulabis iam: quoniã prope est tempus, in quo ambulabit. Et præteriti temporis, quod non procul est ab ipso nunc, quando ambulasti: iam ambulaui. Ilium non dicimus iam captum fuisse, quia longe ab instanti nunc distat.

Quod iam pars quædam est vel præteriti temporis, vel futuri prope existens ipsi nunc minimo, si autem procul fuerit ab ipso non iam dicitur.

Et ipsum nuper ea pars est præteriti tẽporis quæ instanti nunc propinqua est, quando venisti, nuper, si fuerit tempus proximũ præsenti nunc. Olim autem quod longe abest.

Quæ sit differentia eorum inuicem .s. ipsius nunc ampli, & ipsius iam, & ipsius nuper, diximus. Olim autem & ipsum quidem est pars præteriti temporis, attamen non est prope nunc minimum sed eminus.

Ipsum repẽte dicimus quod in tp̃e insensibili dimotũ est.

Nam cum aliqua mutatio ex aliquo in aliquod fieret, deinde propter breuitatem temporis nõ sentimus pariter ipsum, repente dicimus tale mutari, quemadmodum si scintilla comburens insensibiliter in aridis lignis stipulisque collectam materiam accendat. Nam quia non sentimus in profunditate mutationem, repente dicimus materiam ignitam esse.

Mutatio autem omnis natura dimotiua est.

Quoniam dixit dimotum est, & oportebat dicere mutatum, propter hoc adiecit hoc, qm̃ propter hoc dicebam dimotum est, qm̃ omnis mutatio dimotiua est.

In tempore cuncta fiunt & corrumpuntur. Vnde & alij quidem sapientissimum dicebant. Pythagoricus autẽ Paron penitus indisciplinabile, quia obliuiscitur, in hoc rectius dicens. Patet igitur corruptionis magis esse per se causam tempus, quã generationis, vt & antea diximus. Mutatio nanque per se quidem est dimotiua, generationis autem, & vt quippiam sit causa per accidens est.

Quod quidem iam dixit in superioribus, idem nunc magis dearticulate dicit, qũo omnia dicuntur à tempore corrumpi, & narrat ꝙ veterum alij tempus sapientissimũ appellabãt. Paron aũt Pythagoreus dixit rectius enuncians affirmansq; de ipso dixit, indisciplinabile esse tempus, qm̃ gignitiuum est obliuionis, si .n. tempus vel mutatio, quædã est, vel prorsus mutationis aliqua affectio, & omnis mutatio natura dimotiua est, merito dimotionis magis causa erit tempus, quam generationis, si aũt oĩno dimotionem priuationẽq; alicuius formæ consequitur generatio alterius hoc est per accidẽs, cum mutatio vt mutatio simpliciter dimouet tollitq; aliquid, accidit autem dimotione alicuius formæ alteram formam sequi propter causam effectricem q̃ mutatione velut instrumento vteretur, nisi ipsa mutatio per seipsam considerata nihil aliud quam priuationẽ formæ subiectæ operatur: per se igitur est causa corruptionis mutatio, per accidens autem generationis.

Signum autem ex eo satis est, quia nihil quidem fit nisi ipsum moueatur aliquo modo, atque quippiam agat. Corrumpitur, autem aliquid etiam si non moueatur, atque hanc corruptionem à tempore fieri maxime dicere consueuimus. Verum neque hanc tempus facit: sed hanc quoque mutationem accidit in tempore fieri. Esse igitur tempus, & quidnam sit quotque modis nunc ipsum dicatur, et quod sit ipsum tunc, quid iam, quid nuper, quid olim, quid repente diximus.

Signum autem inquit sufficiens est tempus magis esse causam per se corruptionis, gñationis autem per accidens, qm̃ oĩs gñationis cã efficiens definita est, ceu viri vir, & domus ædificator, & aliorum simr. Nam impossibile est fieri aliquid, quin ipsum moueatur & mutet, oẽ autem motum ab aliqua cã motrice mouetur, quare omne, ꝙ fit, ab aliqua cã, fit, ab ipso mouente dico & mutante: quia igit id, quod fit, mouet, & oĩs motus tẽpore mensuratur, per accidens tp̃s cã gñationis dr̃. Si quidem igitur est videre causam oĩs gñationis, qm̃ & moueri oĩno necesse est id quod fit, corruptionis aũt non oĩs est videre causam effectricem, sed vel tempus solũ. Nam rueret domus à solo tempore labefactata vetustate, vt etiam tunica corrũperet, & similia, & nullius motus perspicui facti circa ipsa, sed stantibus, & quiescentibus, adeo vt nihil aliud habeat corruptionis efficere causam manifestam, quam tempus. Et hæc quidem tanquam ad cõem vsum, & ꝙ non sit aliquam causam perspicuam corruptionis facere Arist. inquit, qm̃ in nullo est tp̃s primo corruptionis cã, & ipse statim induxit, dicens, sed neque hanc tp̃s facit, sed accidit in tẽpore fieri, & hanc mutationem fieri. Quæ igitur est causa effectrix corruptionis? Dicimus, ꝙ est materia nõ apta per vniuersum sub formis stare, non est autẽ apta per vniuersum durare subq; formis manere, qm̃ oĩum habet potentias, & oportet ẽm oẽm potentiam quam in seipsa habet ad actum redigi, nisi habitura sit frustra inutilesq; potẽtias, ob igitur talis, vt nequeat per vniuersum subijci vni & eidem formæ, quare secundum alias potentias ad actum reducenda est. Prima quidem igitur causa corruptionis hæc est. Alia autem esse vim eorum quæ fiunt infinitam. Nam vt auctionis metrum est ad quod cum peruenit natura cessat & stat, ita & in existẽtiæ vniuscuiusq; metrum definitum est ad quod res cũ peruenerint, corrumpuntur, quare corruptionis effectrix causa est, nullam rem infinitæ potentiæ esse. Quæ cã corruptionis.

His autem hoc pacto determinatis à nobis patet omnem mutationem & omne quod mouetur in tempore esse & moueri.

Cum disseruerit de aduerbijs temporalibus nunc dubitationes, quasdam exponit conuenientes sermoni de tempore, prius aut quod iam dixit, nunc ostẽdit, ꝙ oĩs motus in tempore est, probat autem tali syllogismo; oĩs motus habet prius & posterius, prius autem & posterius in tempore sunt, igitur oĩs motus in tẽpore est, vel etiam sic in tertia figura, prius & posterius in motu sunt, prius & posterius in tẽpore sunt, igitur motus in tempore est, probat autem vtranq; propositionem & minorem propositionem hunc in modum, omnis motus celeritatem, & tarditatem habet, celoritas & tarditas prius & posterius habent. Nam velocius cum peruenerit in finem, prius dicimus esse, & tardius posteri⁹, igitur oĩs motus prius habet & posterius, quando autẽ dicimus oẽm motum habere velocius & tardius nõ dicimus de singulari motu, sed de ipsa specie motus, ceu in toto motu ẽm locum, vt totus est, celerius & tardius & in circulatione quædam est quidem velocioris motus, quædam vero tardioris motus, & in alijs similiter, sic igitur minorem propositionem probat maiorẽ autem sic, prius & posterius discernuntur per distantiam ad ipsum nunc. Nam ipsum proximius esse nunc, vel abesse prius dr̃, & posterius, distantia autẽ ad ipsum nunc (inquit) in tempore est. Nam si nunc ipsum in tempore & distantia ipsius nunc in tempore erit. Nam distare ab ipso nunc quid aliud est, quàm tempore ab ipso distare, quare si prius & posterius per distantiam ab ipso nunc discernitur, & distantia ipsius nunc in tempore est igitur prius & posterius in tẽpore sunt, prius autem (inquit) & posterius contrario modo dicuntur ẽm tempus præteritum & futurum. Nam in tempore præterito dicimus prius ꝙ magis abest ab ipso nunc, posterius autem quod proximius est ipsi nunc, priora .n. dicimus Troiana bella ijs, quæ in Peloponeso gesta sunt, de futuro, autem contrario modo, prius dicimus, quod est proximius ipsi nunc, posterius autem quod longius abest. Nam priorem dicimus in stomacho digestionẽ,

esse ea

esse ea quæ fit in hepate. Hæc dicens deinceps duas ponit dubitationes conuenientes, & opportunas sermoni de tempore, vnam quomodo se habet tempus ad animam, nunquid sublata anima posit esse tempus. Secũdam ponit quomodo vbiq; est tempus & in terra, & in mari, & in cœlo, & soluit prius secundam dubitationẽ, dicens propterea quod tempus est mensura motus, oĩa autem hæc mobilia sunt, cœlum, terra, mare, cum igiẽ mobilia sint, & motus tempus est numerus, mensurantur profecto & hæc ab ipso tempore, merito igitur in omnibus his dr̃ esse tempus. Nam siue mouentur, siue quiescant mensurantur à tempore oĩno & motus ipsorum & quies, quemadmodum igitur dico diem vbiq; esse non eo quod dies consequatur horum motum, vel quietem, sed eo ꝙ prorsus est metrum motus & quietis, ita & tempus vbique dicimus esse. Nam dies quoddam tempus est, definitur autem, & esse habet tempus ex primo motuum, vt sæpe diximus. Ad priorem dubitationẽ, quæ quærit quomodo se habet anima ad tempus, nunquid & non existente anima numerante sit tẽpus, vel non, occurrit tali modo, quoniam si numerus motus est tempus, numerus autem non numerans, sed numeratus, & necesse est oĩno non existente numerante, neq; numeratum esse (Nam talia sunt de numero eorum quæ sunt ad aliquid, dico. s. numerans & numeratum) cum non fuerit ergo numeratum, neq; numerus, erit, igitur prorsus necesse est non existente anima, neque numerum esse, nihil. n. aliud est numerans, quã aĩa, & anima non omnis, sed rõnalis, quare sublata anima tollitur & numerans, destructo autem numerante tolleretur etiã numerabile, & destructo sublatoq; numerabili demetur etiam numerus, destructo autem numero tolleretur & tempus, igitur destructa anima aboleretur, & tempus. Sed ad hæc quispiam dicet, quod si q̇dem idem erit dicere numeratile & numerum, reuera omnino necesse erit sublata anima tolli numeratile, & hoc sublato tolli etiam & numerum, & propter hoc tẽpus, at modo non est idem dicere numerum & numeratile esse, quid igitur prohibet tempus, vt quidem numeratile tolli sublata anima, veruntamen numerũ nõ tolli cum & denarius lapidũ numerus anima sublata, vt numeratilis tolleretur, veruntamen numerus nõ amplius tolleretur. Nam est lapidum denarius numerus, & non existente anima. Sed si prorsus inquit sublata omni anima tolleretur & omnis motus, & omni motu sublato tolleretur, & tempus, siquidem tempus est aliqua affectio mot', igiẽ prorsus necesse est sublata anima vtiter tolli etiam & tempus. Nam anima sublata non solũ motus, qui proficiscuntur ab anima vna tolluntur, sed etiã naturales ceu motus grauium & leuium, neq;. n. mundus amplius est mũdus sublato circulari motu, tollitur autem & ipse sublata anima, pulchre igitur diximus qđ anima sublata tollitur & tempus, & nõ solum omni anima simpliciter sublata, sed rationali, quippe si ea nõ exstiterit, neq, irrationalis erit, siquidem natura prius sit rationale ipso irrationali. Præterea si demonstratũ est, quod ea, quæ per se mouentur, antecedunt necessario ea quæ ab alijs cientur, quæ corpora sunt, & ijs quæ in tempore mouentur, præstant ea quæ semper mouentur, & causæ semper mouentes, quæ animæ sunt, anteriores sunt omnibus ijs, quæ absolute mouẽtur, necesse omnino profecto his sublatis omnem motum tolli.

91 *Celerius enim & tardius in omni sane mutatione est. Nam in cunctis ita videtur. Dico autem id celerius moueri, quod prius ad subiectum perget modo sit secundum ipsum spacium & vniformem motum velut in latione si ambo sunt in circunferentia, aut super lineam rectam moueantur & in ceteris similimodo. At ipsum prius in tempore est prius enim atque posterius ratione distantiæ ad ipsum nũc dicimus, ipsum vero nunc terminus est transacti atq;, futuri. Quare cum ipsum nunc in tempore sit et prius ipsum posterius ve in tempore erit.*

Dicens, quõ dicit ẽm omnem mutationem celerius & tardius esse, quod non ẽm vnamquamque, & vnam numero, sed ẽm omnem mutationẽ genere, ceu in mutatione ẽm locum, & circulatione, attamẽ in generabilibus & corruptibilibus celerius & tardius, & in singularibus videre est, illud (inquit) dico celerius moueri, ꝙ prius ad subiectum peruenit, subiectum dicens finem in quem motus deducitur, quod prius igitur peruenit in finem, & vniformi motu mouetur, hoc est celerius motum, eodem existente interuallo. Pulchre autẽ adiecit & vniformem motum. Nam si non vniformi motu mouetur, sed modo celerius motum, modo autem segnius, neq; discerni hi possunt, ceu in latione, si ambo super circunferentia mouentur, vel ambo super recto spacio. Nam oportet idem esse spacium non solum ẽm quantitatem, sed etiam ẽm qualitatem. Nam si aliud, mouetur in rectum, & aliud in circunferentia æquali magnitudine, potest in circunferentia motum, cũ moueatur ocius, peruenire posterius in finem. Nam quod mouetur impeditur propter curuitatem in circunferẽtia, & planum est hoc ex equis certantibus, videntur. n. in curuitate segnius moti, similiter & in alijs ceu de helice. non. n. simili velocitate quippiam mouetur in helicem, & in rectum. Sciendum autem quod ponens conclusionem quam sane vult probare, propositiones per, quas hoc concluditur non prius ponit, sed prius vnamquamq; probat, deinde has probans ita concludit totũ syllogismum, prius autem minorem propositionẽ probat, ipsa autem est dicens in omni motu prius est, & posterius, probat autem tali syllogismo, in omni motu celerius est, & segnius, sed celerius & segnius prius est, & posterius, igitur in omni motu prius est, & prius: cũ dicit celerius. n. & segnius hæc est minor propositio, cum autem dicit, dico autem id celerius moueri, ipsa est maior propositio, si autem celerius est quod prius mutaẽ, segnius autem profecto erit, ꝙ posterius mutatum est. At ipsum prius. Quod autem prius & posterius sint in tempore per hæc probat. Nam prius & posterius dicimus (inquit) rõne distantiæ ad ipsum nunc, si nunc est terminus partium temporis, igitur in tpe est nũc. Nam (inquit) nunc terminus transacti est atq; futuri, deinde adijcit, quare cũ ipsum nunc in tpe sit prius & posteri' in tpe erunt, quod autem prius & posterius in tpe sint, nunc ipso existente in tempore, deinceps probat.

In quo nanque nunc est, & in hoc distantia ipsius nũc esse oportet,

Quomodo autem, nunc existente in tẽpore & prius & posterius in tempore sint, per hæc probat, quoniam inquit in quo est nunc, & distantia quæ est ab ipso nũc erit. Nam quod distat ab ipso nunc tempore, ab ipso distat, quare siquidem prius & posterius secũdum ipsam distantiam ad ipsum nunc discernuntur, & distãtia est ipsius nunc in tempore, propterea quod & ipsum nũc, & prius & posterius igitur erunt in tempore,

Contrario autem modo dicitur prius ipsum in tempore præterito et futuro. Nam in præterito prius dicimus id quod longius distat ab ipso nunc, posterius autem quod eidem propinquius. In futuro autem prius quidem quod proximius adiacet, posterius autem quod longius.

Quoniam dixit quod prius & posterius ẽm distantiam ab ipso nunc discernitur, indefinitum autem hoc erat, neq;. n. simpliciter est distans ab ipso nunc dicere vel ꝓximius vel longius. Nã aliter hoc est de præterito & de futuro tẽpore, propter hoc ipsum determinatur.

Quare cum ipsum quidem prius in tempore sit, omnẽ autem motum comitetur ipsum prius, patet omnem muta

tionem

tionem omnem q, motum in tempore esse. Dignum autem est consideratione & quonam modo sese habet ad animā tempus,& cur in omnibus tempus esse videtur, & in terra,& in mari,& in cœlo. An quod motus cum sit mensura,tempus aliqua affectio vel habitus sit,hæc autem mobilia cuncta sunt. In loco enim omnia sunt, tempus vero & motus simul sunt potentia et actu. Dubitauerit autem quispiam,num sublata anima tempus sit vel non. Nam si numeraturam esse non potest, neque potest numerabile aliquid esse,quare constat vt neque numerus sit.

Concludit nunc proprijssimas syllogismi ꝓpositiones summatim & inquit in omni motu prius est, & posterius,prius & posterius in tēpore sunt,igitur oīs motus in tempore est. Dignum autem consideratione est, & quonam modo sese habet tempus ad animā. Hic dictas dubitationes aggreditur. Hæc secunda est dubitatio. An quod motus cum sit mensura tempus, aliqua affectio sit. Solutio secundæ dubitationis, si.n. motus inquit habitus quidam vel affectio est, tēpus cum sit numerus eius,& omnia hæc mobilia sunt,dico.s.cœlum, terra,mare,& reliqua,merito & tempus in his omnib. est. Quod autem hæc omnia mobilia sint, cœlum dico, terra,mare,& reliqua,patet(inquit)qm̄ in loco sunt, tā quam ea,quæ prorsus in loco sunt, mox & mobilia esse oporteat,tandem inquit vt se habet vnumquodq; horum,vt in loco sit,ita se habet & mobile esse. Nam si potentia in loco fuerit,& potentia mobile erit,ꝙ si autem actu in loco est,& actu est mobile. Similiter ꝙ ſm totum in loco est,& ſm totum idē mobile est,& ꝙ ſm partes in loco,& ſm partes est mobile. Hoc autem est omnino falsum,& ex his quæ videntur Arist. hoc patet, qm̄ sphæræ quæ intra sphæram inerrabilem continent ſm seipsas vniuersas existentes in loco, tamen non mouentur ſm seipsas vniuersas. Et terra ſm seipsam totā existens in loco tn̄ non mouetur ſm seipsam totā. Nam per partes alteratur,& si accidit aliqñ vniuersam alterari, Nam quemadmodum,& si cunctis eius partib. genitis & corruptis non d̄r ipsa per seipsam totam corrumpi,sed ſm partes,sic & cunctis alteratis non diceretur ſm totam alterari,sed ſm partes, Aristo. igitur dicens; quod locus,& motus simul sunt potētia & actu simul esse dixit.i. si potentia locus est,& potentia motus erit, & si actu locus,& actu motus, & non amplius adiecit, & si ſm totum locus,vel ſm partes,ita & motus, sed interpretes hoc aiunt, cum & id quod est in loco, sit vel ſm totum,vel ſm partes,quare vt se habent, vt sint in loco ita se hñt,vt mobilia sint. Hoc quidem igr̄ in his illud vnter in loco esse statim & mobile esse dicere, non intelligendum est tanquam sit locus omnino causa motus,sed velut sequens oīno id quod est in loco & mobile. Deinceps aūt priorem dubitationem ponens soluit.

Est enim numerus aut id quod numeratur,vel numerabile. Si autem nihil aliud est aptum numerare, quam anima et animæ mens,impossibile est,si anima non sit,tempus esse,nisi quod quando est ens tempus sit ceu si fieri potest,vt sit sine anima motus.

Numerus(inquit)nihil aliud est quā numeratile potentia vel actu. Etenim diximus,quod numerus est duplex,alius quidem vt numerans,alius autem vt numeratus,& vterq; profecto vel potentia vel actu, hoc igitur in loco inquit de numero numerato quod vel est potētia,vel actu,quare sublato numeratili tolleretur, & numerus tollitur autem numeratile sublato numerante, quod quidem est anima. Nam inquit sublata anima,simul tollitur tempus. Non.n. potest esse tempus sine anima, nisi igitur subiectum tempori: hoc autem est motus,cum aūt dicit hoc,si fieri potest vt sit sine aīa motus,ostendit quod & motus destruitur, sublata anima.

Ipsum enim prius, atque posterius est in motu, tempus autem est hæc, vt numerabilia sunt.

Qm̄ dixit, quod impossibile est tēpus esse anima nō existente,sed vel hoc qñ ens est tempus.i. subiectum tēpori. Nam hoc apud Arist. significat vtcunque ens, subijcitur autem tempori motus, hoc ipsum volebat hic rursus ostendere,.s. quod subiectum tēpori est motus. Nā(inquit)ipsum prius & posterius est in motu, quatenus numerabilia sunt,quare si tempus est id qđ prius, & posterius sunt,id qđ est ī motu, priore & posteriore existēte ī motu velut in subiecto,& tps ita erit ī motu.

Dubitauerit autem quispiam qua'isnam motus, tempus est numerus.

Dubitationes de tēpore diuersas à primis annectit. Et primum quod si tempus motus est numerus, multę autem sunt species motus auctio,diminutio, alteratio, generatio,& corruptio,qualis ergo motus tps est motus,& inquit ꝙ oīs motus est numerus,qua motus sunt non.n. quatenus auctio est auctio tempus est mensuratiuum eius,neq; alteratio qua alteratio, sed qua vnaqque,harum est motus,hac ratione mensuratur à tempore,quare tempus est omnis motus mensuratiuum. Nā tanquam distantiam simpliciter vniuscuiusq; ipsorum metitur,quare ſm id commune ꝙ est in ipsis mensurā tur à tempore, non ſm ea propria,quæ competunt eis, huic autem deinceps annectunt talem alteram dubitationem,qm̄ aliqua possunt simul duobus motibus moueri. Nam in eodem hoc aliquid ſm locum cum moueтur pōt aliud alterari,vel aliud quidem circulo moueri,& non recto,nunquid igr̄ duo tempora vniuscuiusque motus mensurati à suo proprio tempore sunt, vel vnum & idem tempus plurium motuum est mensuratiuum,inquit igitur ꝙ vnum & idem tempus plurium motuum,qui fiunt,est mensuratiuum,& quidem nihil absurdi accidit. Nam vt numerus in anima vnus existēs & idem ceu decem metitur extra denarios numeros, equorum hominum,& lapidum,& aliorum, & quemadmodum vrceus vnus & idem existens metitur, vinū & aquam & cuncta humida, propterea quod nōn qua tale vnūquodq; ipsorum est, hac ratione metitur, sed quatenus quantum aliquid est, ita & tempus & vnum & idem existens plurium motuum æqualium & simul existentium mensuratiuum est. Nam & si non æquales sint motus,sed alter maior,alter autem minor, quatenus alterum temporum est maius, hac rōne non idem est minori,& si æqualia autem fuerint non simul autē, neque hoc modo sunt numero eadem,specie tn̄ sunt eadem ea tempora quæ & non simul sunt, ceu nunc,dies, specie cum die sequenti eadem est. Post hæc querit qđ si metrum est tempus motus circularis,& vnumquodque eorum quæ mensurantur quadam vnigenea mensura mensuratur(Nam decem equi vno equo mensurātur,& decem homines vno homine, similiter & lignū, decem cubitorum cubitali eiusdem parte mensuratur) necesse est igitur & tempus cum sit numerus quodam tempore mensurari,quod est igitur hoc tempus quod oē tempus metitur. Ad solutionem igitur hāc prius,/accipit illud quidem, quod iam superioribus dixit, qm̄ nō solum tempus motum mensurat, sed etiam motus mēsurat tempus,& ꝙ motuum, alij sunt irregulares, ceu sunt ij qui in ortu interituq; consistunt, alij autem vniformes ceu sunt motus sphærarum,& horum, alij celeriores motu,alij segniores. Nam quidam ipsorum circunducitur ab eodem in idem per triginta annos, alter autem per duodecim annos, alter vero per annū vnū, & ita alius alter, quidam autem est omniū aliorū ocior & notior,qui est sphæræ inerrabilis & viginti quatuor horis durat,dico.s. eum motum qui die noctéq; circuductus est in idem. Cum igitur m etrū & minimū est, & notum merito ab eodem motu definitum est tēpus,

dico

dico.s.dies vna, hæc autem est dies cum nocte quæ est vnigenea mensura tpis quo oẽ tp̃s mensurat. Nã mensem dicimus.30.circulationes sphæræ inerrabilis, annũ aũt circulationes 365.& simplr̃ oẽ tp̃s multiplicatione dierũ obtinet gñationẽ, quare primo qdem motus definit minimum metrum ipsius tpis oẽ tp̃s numerat, & quemadmodum vlnam & cubitũ mensurauimus in digitales magnitudines,& alius alter hic quidem in 22.alter aũt in.24. & alter in.28.ita sane & dies naturalis in multas partes diuisus est, ceu nos illum diuidimus ĩ.24. partes, quas horas appellauimus, si aũt & has est diuidere in infinitum, sed ad has relatione, quẽadmodum semidigitale, vel tertia pars, vel decima digiti relatiõe ad digitum cognoscit, & discernit, sic igit, & semihora,& reliquæ partes relatione ad horam discernitur, tñ motus vniuersi minimus & notus est sphæræ inerrabilis circulatio cuius mensura dies est, quo aliqñ aliud tp̃s mensuratur,& hebdoma,& mensis,& annus,& reliquæ temporis partes,& propter hoc dixit, visum est quibusdã, veterum circulationem cœli tp̃s esse, propterea quod eadem definitur determinaturq; tempore. Nam temporis mensura eadem discernit, & definit,& oĩs alius motus ab eodem mensurat, siquidem & ipsa mensuret,& definiat tp̃s mensuratiuum motus, definitiuum igitur temporis tp̃s existimarunt. Deinceps ponit ea quæ cõi consuetudine dicunt de tpe sequentia dictam contemplationem suam de tpe. Nam viri aiunt circulum esse humanas res, propterea q̃ tpe mensurantur,& definiũtur principium,& finem obtinentia ceu bonæ valetudines & morbi, prosperitates, infortunia, diuitiæ, paupertates, bellum pax. Nam quemadmodum circulo quodã hæc oĩa in seipsa reflectunt & succedunt ipsismet mutuo, cum igitur tempore hæc discernant tp̃s circulus quidam esse vr̃, propter hoc & ipsa circulum aiunt esse, ipsum autem tp̃s circulum inquiunt esse, qm̃ metrum est circulationis,& ab ipsa mensurat, quare inquit dicere, humanas res esse circulum, nihil aliud est, q̃ dicere q̃ tẽpus est quidam circulus. Dicere aũt q̃ tempus est circulus, nihil aliud est, q̃ dicere, quod tp̃s circulatione mensuratur. Deinde qm̃ in superiorib. cum diceret q̃ differentium motuum vnum & idem tp̃s est mẽsuratiuum de hoc fidem facit exemplo in numeris, qm̃ vnus & idẽ numerus ceu decem differentium numerorum est mẽsuratiuus ceu decem equorum,& decem hominũ, nũc vult ostendere qũo vnus & idem numerus metitur ea quæ substantia differunt, simul autem tradit nobis regulam discernendi, per quam cognoscimus, qñ cõiter habentia aliquod prædicatum inter se cõicant & cõueniunt ẽm illud idem prædicatum & non differunt, ẽm illud,& qñ non sunt dr̃ia ẽm prædicatum cõiter ipsorũ & inquit, quod qñquidem fuerint habẽtia vnum aliqd prædicatum, eadem dr̃ia differunt inter se, q̃ hẽt ad seipsum & prædicatum, tunc prædicatum cõiter ipsorũ non est vnum & idem, qñ autem non differunt inter se habentia cõe aliquod prædicatum dr̃ia prædicati, vnũ aliquid & idem est cõiter ipsorum prædicatum, ceu inquit de triangulo & circulo prædicatur figura, sed qm̃ differunt inter se triangulus & circulus, hac dr̃ia, per q̃ diuiditur & prædicatum (nam dr̃iæ figuræ sunt rectilinea & circularis) hac rõne autem et triangulus differt à circulo, ob hoc cõe ipsorum prædicatum non est idẽ, si.n.dr̃ & triangulus figura & circulus, sed alia & altera est in ambobus figura. Nam si circuli prædicato.s.figuræ addatur circulare,& prædicato trianguli rectilineũ, aliud faciet figuram rectilineam,& aliud circularẽ, hæc autem inter se sunt diuersa, tñ si duos triangulos accepero.v.g.isopleurum & scalenum, de his figura cõiter prædicatur, quæ vna & eadem est in ambobus, propterea quod non differunt prædicati dr̃ia. Nã figuræ dr̃ia, vt figuræ sunt rectilineum & orbiculare, sed isopleur.i.æquis laterib. triangulus, & scalẽ non differunt inter se. Nam ambo sunt figura rectilinea, figura igit vt dicebam vna & eadem de vtrisq; prędicat, tñ triangulus, non amplius vnus & idem de vtrisq; prædicat. Nã differunt inuicem prædicati dr̃ia; trianguli autem dr̃ia sunt triangulus æquis laterib.& scalẽ non, his autem & duo trianguli differunt inter se, igit non vnus & idẽ triãgulus prędicat de vtrisq;, regula igit hęc est. Dubitaret autem quispiam contra hæc, dicta nanq; Arist. vbiq; sunt, qm̃ qũo gña de speciebus vniuoce prædicant, & si spẽs, differunt inter se prædicati dr̃ia. Nam aĩalis aliud rõnale, aliud autẽ irrõnale, attñ de hoĩe,& equo aĩal vniuoce prædicat, quare vnum & idem aĩal de ambobus prædicat, quantum igit ad nunc dicta si non idem aĩal & de hoĩe & equo prædicat, propterea quod differunt dr̃ia prædicati inter se, neq; prædicaret de ipsis vniuoce. Forte igitur hic prædicata non vt gña accepit, neq; simpl̃r vñura,& rõne separata ab vnoquoq; subiectorum, qualia sunt cõiter victa quæ oib. insunt,& ĩ multis sunt, sed cõem substantiam habentia propria autem in vnoquoque inexistentia,& ea quæ subsistunt in singularib.s.de aĩali in me & in equo. Nam hæc reuerã nõ eadem sunt, quæ tñ vt gña dicta prædicari, non hñt quandã propriã existentiam, sed rõ contemplans quippiam cõe in cunctis, vt vnum aliquid hoc considerat non existens reuera vr̃iter per se, vt & ipse dixit. Nam vl̃e inquit, vel nihil est, vel posterius est, cum igit conuenientiam hanc cõitatem vt ceu intellectus separans à reliquis quæ vna existunt, ceu aĩal ab ipso rõnali & irrõnali, mortali & immortali ẽm considerationem ipsam per se contemplatus est, non existentem per seipsum vl̃e appellauit,& vt vnam quandam naturam contemplatus est, qua rõne, & vniuoce prædicatur de reliquis; tñ si contemplatus fueris existens in vnoquoq; aĩali subsistens, qm̃ hoc vel rõnale est vel irrõnale, non erit idem ẽm substantiam, & vnum in me,& in equo, spẽs tñ hoĩs eadẽ est ẽm substantiam Socr.& Plat. propterea quod neutram ipsorũ copulatur dr̃ia quadam separante alterum ab altero. Hæc igit de cõi substantia.inquit quæ subsistit,& in vnoquoq; singulari tota subsistit, cum dicit quæcunq; differunt subiecta inter se quadam dr̃ia cõis prædicati ipsorum quæ dr̃ia vt gñri ipsi inest hæc non sunt eadẽ ẽm prædicatum, quæcunq; autem non differunt hac dr̃ia inter se in his prædicatum vnũ aliquid est,& ipsum ẽm substantiam, sic igit & in decẽ equis,& decem asinis,& decem lapidibus, qm̃ non differunt, inuicem prædicati dr̃ia. Non.n.est altera spẽs denarij numeri in equis ab ea quæ est in hominib. propter hoc cõiter ipsis inest & mensurat ipsa vnus & idẽ existens, & hæc non differũt inter se ẽm spẽm denarij numeri. Quare si mensurant ab ipso denario qui vnus & idem est in omnibus, igitur ab vno & eodem quæcunq; differunt mensurantur, dico decem equi,& decem homines,& decem lapides,& reliqua. Nam ab eadem denarij specie, quæ primo habet esse in anima idcirco & velut numero vna accipitur cum subiectum.s.anima, vnum semper,& idem sit.

Dubitatio.

Responsio.

Primo de anima.

Aut qualisuis. Etenim fit in tempore & corrumpitur, & augetur, & alteratur in tempore & fertur. Quo igitur motus est, hac ratione est vniuscuiusque numerus.

Solutio prioris dubitationis, quoniam motus simpliciter numerus est tempus non huius, vel huius, sed simpliciter omnis motus, qua motus est.

Quapropter motus continui simpliciter numerus est tẽpus, sed non alicuius.

Pulchre adiecit (continui). Nam cõtinui motus mẽsura est tempus, tñ si forent diuisi motus & plures ceu alteratio,& auctio,& corruptio, vel lationes plures horum multitudinis tempus non est mensuratiuum, sed

vnitas

vnitas in numero. Nam decem equos & decem lapides tempus non metitur, sed vnitas sic etiam plures motus, vt plures non metitur tẽpus, sed numerus videlicet vnitas, tñ vnumquemq; per se velut vnum & continuũ tẽpus metitur prius & posterius eiusdem mensurans.

Sed potest nunc moueri, & aliud quorum vtriusque motus tempus erit numerus. Aliud ne igitur atque aliud erit, & æqualia duo tempora simul erunt, vel non. Omnenãque tempus vnum similiter et simul, specie autem sunt eadem et quæ non sunt simul.

Hic igiť dubitatio est, quod in eodẽ tpe alterius cuiusdam moti põt quippiam aliud moueri, igiť vtriusq; motus tp̃s est numerus, an igiť (inquit) vtriusq; motus alter tp̃s est, & duorum motuum duo, & æqualia sunt simul tpa, vel non, & soluit, ꝙ vnum est tempus motuũ eorum qui æquales & simul fiunt, mensuratiuum.

Nam vt, si sint ij canes, illi autem equi, atque vtrique sint septem idem est numerus vtrorumque. Sic & eorum motuum qui simul desinunt idem tempus est.

Hoc exemplum est, q̃uo idem metrum plurium est simul mensuratiuum æqualium existentium, quemadmodum igiť septem equorum, & septẽ canum vnus & idẽ numerus est mensuratiuus septẽ, ita & æqualium motuum vnum & idem tempus mensuratiuum est.

Et si celerior alter forsitan est, alter aũt non, & alter latio, alter aũt alteratio, tamen tempus idem est, siquidẽ & numerus æqualis & simul sit alterationis et corruptio.

Quemadmodum & illa mensurata non eadẽ erunt, sed alij sunt equi, & alij canes vna & eadẽ mensura existente, ita & de tpe differentes motus ab eodẽ tpe mensurati, & spẽ motus, & si alter sit celerior, alter vero segnior. Queadmodum si intellexeris in eodẽ tpe equũ ocissime motum & ouem in vno die, & propter hoc in æqualium motuum existentium ipsorum vnum & idẽ tempus est mensuratiuum vna, scilicet dies.

Eo propterea motus quidem diuersi seorsumq́; fiunt, tempus autem vbiq; idem est, quoniam & numerus eorũ, quæ sunt æqualia, simulq́; vnus & idem vbique est.

Qm̃ & numerus vnus & idem vbiq; est eorum quæ æqualia sunt, & simul fiunt, qm̃ eorũ motuũ qui simul & ẽm idem tp̃s fiunt, tp̃s est mensuratiuum, põt autem in eodem, & in terra, & in cœlo, & vbiq; moueri aliqd, propter hoc accidit vbiq; quidem esse tempus vnũ existens, & idem, & si mensurata ab eadem separata inter se fuerint, quoniam & æqualium vbique secundum numerum vnus & idem numerus mensuratiuus est.

Cum autem est latio & huius species sit orbicularis, vnumquodq́; autem quodam sibi propinquo numeratur, vnitates quidem vnitate æquã, sic tempus quodam definito mensurabitur. Mensuratur autem sicut diximus tempus motu, & motus tempore.

Altera dubitatio, qm̃ si vnumquodq; à quadam sibi propinqua & vnigenea mensura mensuratur, tp̃s ergo à quodam sibi propinquo tpe mensurabiť. Est autem cõtinuatio sermonis talis, cum autem sit latio & huius species orbicularis, mensurať autem vnumquodque ab vno quodam sibi propinquo minimo, ceu decem equi vno equo, & centum cubitorum lignum vnius cubiti ligno, sic igitur necesse est tp̃s, cum sit mensura motus, quodam sibi propinquo mensurari & minimo, cũ igiť circulatio sit quoddam minimum metrum motus, mẽsurať autem non solum motus à tpe, sed etiam tempus à motu, constat, ꝙ à minimo motu mensuratum tẽpus id sit propinquum metrum totius temporis, est autem hoc dies ipsa cum nocte. Nam hac mensuratur hebdomas, & mensis, & annus, & omne tempus, mensuratur autem vnumquodq; vno quodam propinquo & vnigeneo, si.n. omnino & ab ipso diuerso genere primo vnũquodque mensuratur, attamen & ab vnigeneo primo metitur, ꝙ primo à dissimilari genere mensuratur.

Hoc autem est quia quantitas temporis, & motus mensuratur ab eo motu, qui definitus est tempore.

Q̃uo motus & tp̃s vnum mẽsuret alterum vicissim, dicit, quocirca inquit à tpe primo definitus motus idẽ & oĩs motus est metrum, & tpis. Nam ab eodem definitum tempus mensura est oĩs temporis, si igitur à tẽpore motus definitus est, ipseq; motus est mensura, & temporis, patet vt motus & tẽpus vicissim sese metiantur.

Si ergo ipsum primum metrum propinquorum omnium vniformis sane conuersio mensura potissimum erit.

Si in vnoquoq, inquit primum hoc est metrũ ꝓpinquorũ, est aũt vniformis circulatio maxime prima motus, & ipsa erit potissimũ metrum. Nã ab eodem definitur primum tempus, ꝙ metrum est omnis temporis.

Quoniam huius numerus notissimus est, alteratio quidem igitur neque auctio, neque generatio sunt vniformes, latio autem est.

Duas cãs inquit esse ex quib. ostendiť circulationẽ inerrabilis sphęrę esse mẽsuram oĩum aliorum. Nã oportet metrum & minimum esse, & notissimum, vtraq; autem hæc orbiculationi sphæræ inerrabilis competunt. Etenim minima omnium & notissima est. Nam eiusdẽ circulatio est dies ipsa cum nocte, quæ sane omnib. notissima est, si autem & vniformis est, sed non sola (Nã hoc proprium est omni circulationi) At minimum & notissimum huic præsertim competunt.

Idcirco & videtur tempus esse sphæræ motus, quoniam eodem alij motus mensuratur & tempus.

Propter hoc inquit quia circulatione sphæræ inerrabilis omnes alij motus mensurantur ẽm dictum modum, propter hoc & visum est veteribus, vt orbiculatio sphęrę idipsum tempus sit. Nam cum hac mensuretur tempus, suspicati sunt idipsum esse tempus.

Propter hoc, & consuetum est dici. Nam aiunt humanas res circulum esse.

Communis quoq; hominum consuetudo de hoc facit fidem, ꝙ orbiculatio sit temporis & motus omnis mensura. Nam propter hoc aiunt humanas res circulũ esse, propterea quod mensurantur à tempore, & tẽpus circulum esse, quoniam metrum est circularis motus.

Et cæterarum habentium motum naturalem & generationem, & corruptionem.

Idest & aliorum q̃ fiunt, & corrumpiť circulum esse aiunt, plantarum, aĩaliũ, metallorum, & reliquorum.

Idq́; propterea quod vniuersa hæc tempore dijudicantur & finem accipiunt & principium, perinde atque si relatione quadam hoc fiat: Etenim tempus ipsum circulus quidã esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis lationis est ipsum mensura, & à tali latione ipsum etiã mensuratur. Quare dicere rerum eas quæ fiunt circulum esse, est dicere temporis circulum esse quendam. Hoc autẽ ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione.

Propter hoc humanas res aiũt circulum esse (inqt) qm̃ cuncta tempora dijudicantur, i. in tempore sunt, & mẽsurantur à tempore, quæ ab eodem accipiũt principiũ & finem, tẽpus autem inquit circulus esse vř, quare si res humanæ in tempore sunt, tempus autem circulus quidam est, & res humanæ igitur quidam circulus erunt, tempus autem quidam circulus esse vř ꝓpterea quod mensura est cuiusdã circuli & orbiculationis, & ipsum ab eodem mensuratur, cum mensurans tempus circulus sit, & tempus quidam circulus esse existimetur.

Nam præter mensuram nihil aliud esse videtur quod mensuratur totum plures mensura.

Quod rationabiliter cum orbiculatio sit mensura tẽporis & tempus, circulus quidam esse vř, per hæc ostẽdit, nihil.n. aliud (inquit) vř esse id ꝙ mensuratur, quam sæpe ipsa mensura. Nam lignum centum cubitorum,

nihil

nihil aliud est quam sæpe cubitus, & decem nihil aliud est quam sæpe vnum, mensura autē numeri vnitas est, sic igitur, & si orbiculatio metrum temporis est, nihil aliud erit tempus quam multæ orbiculationes, si aūt hoc, pulchre igitur circulum esse tempus inquiunt.

Dicitur enim recte & quòd numerus quidem idem esse ouium & canum, si est æqualis vterque, denarius autem non idem neque decem ipsa.

Qm̄ cum demonstraret tp̄s vbiq; vnum esse & idem omnis motus mensuratiuum vtebat exemplo de numeris, qm̄ & numerus vnus & idem existens ceu septē metitur, septem equas, & septem canes, & simpl̄r oīa quæ sunt contenta æquali numero, q̄ id ita se habeat nunc vult ostendere, simul aūt, & q̄ prædixi, tradit regulam. Quandoq; cōiter prædicatum de aliquibus vnū & idē in oīb. est, quandoq; autem non vnum. Est igitur inqt verum dicere q̄ numerus ouium & equorum qui horum mensuratiuus est, si æqualia fuerint mēsurata, ceu asini, equi, vnus est & idem, tamen denarius numerus nō idem (inquit) denarium numerū dicēs iam numerū cum subiecto, ideo & apertius faciens subiunxit, neque decem ipsa, ceu animalia vel simpliciter corpora.

Vt neque trianguli sunt idem hij quorum alter æquis lateribus, alter inæqualibus constat.

Non.n. candē definitionem trianguli suscipiunt, sic igitur neq; decem equi idem sunt cum decem ouibus.

Et si figura eadem sit, quoniam ambo trianguli.

Nam figuræ alia rectilinea, alia circularis, quare ambo rectilinea figura. Nam ambo trianguli suscipiunt ipsam definitionem figuræ rectilineæ.

Eadem n. dicuntur, cuius non differunt differētia, sed non quo differunt, ceu triangulus a triangulo differentia differt. Igitur diuersi sunt trianguli, figura autem non.

Ad vniuersalem sermonem ascendit, regulā tradēs, quædam autem sunt quæ sane eadem sunt ēm prædicatum cōiter de ipsis quædam aūt non eadem. eadem igit dicuntur qñ, non differrent dr̄ia quadam prædicati inter se, quemadmodum differunt differentia trianguli, æquis laterib. triangulus, & triangulus inæqualib. constans, idcirco non idem sunt trianguli, tñ figuræ nō differunt differentia prædicati. Nam ambo sunt figura rectilinea, propter hoc igitur vt figuræ, ambo idem sunt triangulus æqualib. inæqualibq; cruribus constantes, tñ vt trianguli non idem, differunt.n. trianguli differētia.

Sed in eandem & vnam cadunt diuisionem. Nam figura quidem talis circulus est, talis autem triangulus, & hisce talis quidem est æqualium laterum, talis autem inæqualium, figura igitur eadem. Nam vterque trium angulorum, at triangulus non idem.

Idest sub eandem particulam diuisionis. Nam figurarum aliæ quidem sunt rectilineæ, aut circulares, ambo igitur trianguli sub rectilinea continētur, & rursus rectilinearum figurarum, alia triangularis, alia aliter, vt quidem igitur figuræ, inter se non differunt, triāguli in æqualibus æqualibusq; lateribus constantes, nā sub eadem parte diuisionis, scilicet rectilineæ triangulus venit, veruntamen, vt trianguli non amplius idem sunt: non.n. sub eandem partem diuisionis trianguli incidunt, sed alius sub aliam, & alius sub aliam.

Et numerus igitur pars ratione idem est. Non.n. numerus ipsorum differentia numeri differt. denarius numerus aut non idem est. Ea namq; de quibus dicitur differūt hæc.n. cānes sunt, illa equi. Sed de tempore quidem ipso. & de hisce quæ circa ipsum quidem sunt, ad hanc autem considerationem quæ accommodantur, satis iam diximus.

Confirmaturus vniuersaliter regulam in figuris, ipsam adaptat proposito de septem igitur canibus, & septem equis cōiter quidem id quod prædicatur est numerus vnus & idem. Non.n. differunt inter se numeri differentia. Nam ambo impares, quare vnus & idem in ambobus numerus communiter existens est mensuratiuus ipsorū, vt tamen vterq; est numerus septenarius, non est idem. Nam septenarius numerus cum subiectis .s. rebus intelligitur, si igitur differunt inuicem subiecta, different etiam inuicem septenarij numeri, sic igitur se habet, & de tempore mensuratiuo motuum, nihil prohibet vnum & idem tempus quidem mensuratiuum motuum esse, licet mensurata differant.

F I N I S.

Series Chartarum,

A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes sunt Quaterniones, præter P Ternionem

